

ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ 70 – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ – ΓΕΝΙΚΑ ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ 2022 – ΤΕΥΧΟΣ 9

ΒΡΑΒΕΙΟ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ 70 – ΤΕΥΧΟΣ 9

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ – ΓΕΝΙΚΑ ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ 2022

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΛΕΤΕΣ

- 1929 Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές (Α. Σινανιώτη-Μαρούδη)
- 1940 Η απιστία στον νέο Ποινικό Κώδικα – Συνοπτική παρουσίαση, κριτική αξιολόγηση (Σ. Ο. Χούρσογλου)

ΣΧΟΛΙΑΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- 1952 ΜονΠρΕφΑ8 1925/2020 Διεθνής αεροπορική μεταφορά ανθρώπων (Γ. Ε. Παντελίδης)
- 1957 Επιτροπή άρθρου 20^Α § 1 ν. 4842/2021, πράξη αριθ. 3/2022 Επισκόπηση του θεσμού της πιλοτικής δίκης στο πεδίο της Πολιτικής Δικονομίας (Σ. Μ. Παπαχατζής)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

- 1963 ΑΠ 822/2022 } Περὶ της εξαιρετικής νομιμοποίησης των εταιριών διαχείρισης απαιτήσεων από δά-
1964 ΑΠ 1102/2022 } νεια και πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) (Δ. Γ. Σκαρίπας)
- 1965 ΑΠ 1871/2022 } Η δικογνωμία ως προς τη νομιμοποίηση των εταιριών διαχείρισης επί απαιτήσεων
ΑΠ 1873/2022 } που τιτλοποιήθηκαν (Σ. Οδ. Τσαχιδής)
- 1969 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠ (Ν. Γ. Νάκης)
- 1975 ΣυμβΕφΑ8 73/2020 Απόρριψη αίτησης εκδόσεως λόγω κινδύνου παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου (Δ. Αρβανίτης)
- 1982 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠ (Σ. Ο. Χούρσογλου)
- 1986 ΟΛΣτΕ 2047/2022 Συνταγματική η παρουσία της πανεπιστημιακής αστυνομίας από εκπροσώπους της ΕΛΑΣ στα ΑΕΙ (Κ. Γ. Τσιροβασίλη)
- 2006 ΣτΕ 2175/2022 Η συνδικαλιστική ελευθερία και η εγγραφή των συνδικαλιστικών οργανώσεων σε ηλεκτρονικό μητρώο (Μ.-Μ. Τσίπρα)
- 2020 ΔιοικΕφΑ8 4055/2022 Ευθύνη αποζημίωσης του Δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας (Α. Π. Αργυρός)
- 2039 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣτΕ (Κ. Π. Σαμαρτζής)
- 2047 ΔΕΕ της 28.6.2022 Υπόθεση «Επιτροπή κατά Ισπανίας» (C-278/20) Η εξέταση της τήρησης της αρχής της ισοδυναμίας έπεται της διαπίστωσης περί εφαρμογής Ευρωπαϊκού Δικαίου (Ν. Αρναούτογλου)

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ & ΕΠΙΚΑΙΡΑ – ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

- 2054 Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομίας από ενθιλούμενο κληρονόμο – Έννοια ερμηνευτικού νόμου (Γνωμοδότηση) (Ν. Κ. Αλιβιζάτος)
- 2060 Παράταση προθεσμίας διόρθωσης αρχικών κτηματολογικών εγγραφών (Μ. Ι. Χατζηφώτης)
- 2062 Η ευθύνη του Δημοσίου από τη ζημιόγONO δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη» (Α. Π. Αργυρός)
- 2076 Η αξίωση αποζημίωσης του πελάτη της τράπεζας κατ' αυτής σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking (Η. Καραγεώργος)
- 2093 Ο θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης (Χ. Τσιώτης)

ΠΑΡΟΡΑΜΑ (Τεύχος Ιουλίου-Αυγούστου)

- 1447 Ερμηνεία Διαθήκης – Έννοια Κληρονόμου – Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας – Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προσβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων Εντολή – Μεσιτεία – Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας – Εκτελεστές Διαθήκης (Γνωμοδότηση) (Π. Νικολόπουλος)

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Εκδότης:	ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΒΕΡΒΕΣΟΣ, Πρόεδρος Δ.Σ.Α.
Σύμβουλος Έκδοσης:	ΧΡΙΣΤΙΝΑ Ε. ΤΣΑΓΚΛΗ, Δικηγόρος - Σύμβουλος Δ.Σ.Α.
Επιστημονική Επιτροπή:	ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΚΑΛΛΙΜΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής ΕΚΠΑ (Πρόεδρος Επιστημονικής Επιτροπής), ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΚΛΑΜΑΡΗΣ, Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Φ. ΚΑΛΑΒΡΟΣ, Καθηγητής ΔΠΘ, ΑΓΓΕΛΟΣ Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Καθηγητής ΔΠΘ, ΙΩΑΝΝΗΣ Ζ. ΔΡΟΣΟΣ, Καθηγητής ΕΚΠΑ, ΜΙΧΑΗΛ Κ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΑΝΑΚΗΣ, Καθηγητής ΕΚΠΑ, ΓΛΥΚΕΡΙΑ Π. ΣΙΟΥΤΗ, Καθηγήτρια ΕΚΠΑ, ΔΗΜΗΤΡΑ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΛΑΜΑΡΗ, Καθηγήτρια ΕΚΠΑ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΔΕΛΛΗΣ, Καθηγητής ΕΚΠΑ, ΑΝΔΡΕΑΣ Ι. ΤΣΟΥΡΟΥΦΛΗΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ, ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΤΟΥΝΤΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου
Διευθυντής Σύνταξης:	ΣΤΑΜΑΤΗΣ Δ. ΓΡΥΛΛΗΣ, Δικηγόρος
Διευθυντής Συντακτικής Επιτροπής:	ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΝΑΚΗΣ, Δικηγόρος
Συντακτική Επιτροπή:	ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ Δ. ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ, Δικηγόρος, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΒΡΕΤΤΟΣ, Δικηγόρος, ΑΝΤΩΝΗΣ Π. ΑΡΓΥΡΟΣ, Δικηγόρος, ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΛΑΛΑΣ, Δικηγόρος, ΙΩΑΝΝΗΣ Ε. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ, Δικηγόρος, ΙΩΑΝΝΑ Δ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΥ, Δικηγόρος, ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΧΕΙΡΔΑΡΗΣ, Δικηγόρος, ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ι. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, Δικηγόρος - Δ.Ν., ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ, Δικηγόρος, ΘΕΟΔΩΡΟΣ Σ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος, ΑΡΙΣΤΕΑ Κ. ΣΙΝΑΝΙΩΤΗ-ΜΑΡΟΥΔΗ, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πειραιώς - Δικηγόρος, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ, Δικηγόρος, ΘΕΜΗΣ Θ. ΚΛΟΥΚΙΝΑΣ, Δικηγόρος, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΣΚΑΡΙΠΑΣ, Δικηγόρος, ΑΘΗΝΑ Α. ΠΕΤΡΟΓΛΟΥ, Δικηγόρος, ΣΟΦΟΚΛΗΣ Π. ΠΙΛΑΒΙΟΣ, Δικηγόρος, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος - ΔΝ, ΦΩΤΗΣ Δ. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ, Δικηγόρος - ΔΝ, ΧΡΗΣΤΟΣ Π. ΜΗΛΙΟΣ, Δικηγόρος, ΧΡΙΣΤΙΝΑ Δ. ΠΑΝΑΓΟΥΔΕΑ, Δικηγόρος, ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΑ Γ. ΑΛΜΥΡΟΥΔΗ, Δικηγόρος, ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΣΕΡΕΜΕΤΑΚΗΣ, Δικηγόρος, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΗΣ, Δικηγόρος, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΣΤΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος, ΝΑΝΤΙΑ Π. ΚΥΠΡΟΥΛΗ, Δικηγόρος - ΔΝ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ι. ΜΙΧΕΛΗΣ, Δικηγόρος, ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος, ΜΑΝΩΛΗΣ Ι. ΛΑΣΚΑΡΙΔΗΣ, Δικηγόρος - ΔΝ, ΜΑΡΙΑ-ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ Β. ΤΣΙΠΡΑ, Δικηγόρος, ΣΤΑΥΡΟΣ Ο. ΧΟΥΡΣΟΓΛΟΥ, Δικηγόρος, ΜΙΧΑΛΗΣ Ι. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗΣ, Δικηγόρος, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος, ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΚΛΕΙΩΣΗΣ, Δικηγόρος, ΣΩΚΡΑΤΗΣ Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ, Δικηγόρος, ΔΟΜΙΝΙΚΟΣ Δ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, Δρ - Δικηγόρος, ΣΩΤΗΡΗΣ Ε. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ, Δικηγόρος, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Κ. ΤΡΑΝΩΡΗΣ, Δικηγόρος, ΕΥΤΥΧΙΑ Ε. ΚΛΟΥΔΑ, Δικηγόρος, ΧΡΙΣΤΙΝΑ Ι. ΚΑΤΣΟΓΙΑΝΝΟΥ, Δικηγόρος - ΔΝ, ΣΤΑΥΡΟΣ Δ. ΤΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος, ΣΩΚΡΑΤΗΣ Ο. ΤΣΑΧΙΡΙΔΗΣ, Δικηγόρος, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Δ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δικηγόρος
Επιμέλεια εκδόσεως:	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Α. ΚΟΡΜΑΛΗΣ, Δικηγόρος, ΗΛΙΑΣ Ν. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δικηγόρος, ΔΕΣΠΟΙΝΑ Α. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, Δικηγόρος
Γραμματεία συντάξεως:	ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ Α. ΘΩΜΑΔΑΚΗ (nob@dsa.gr)
Διόρθωση κειμένων:	ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΓΑΛΙΩΤΟΣ, Δικηγόρος
Επιμέλεια ευρετηρίων:	ΣΤΑΥΡΟΣ Κ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος
Φωτοστοιχειοθεσία:	ΑΘΑΝΑΣΙΑ Γ. ΝΤΡΙΝΙΑ (nomikovima@gmail.com & fnob@dsa.gr)

Διαχείριση & Αποθήκη ΝοΒ: Ακαδημίας 60 και Μαυρομυχάλη, 106 79 Αθήνα, τηλ. 210 3398.243 – fax: 210 3398.201
e-mail: nobknob@dsa.gr

Υπεύθυνος Τυπογραφείου:

«Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ & ΣΙΑ Ε.Ε.» Πάροδος Τατοΐου 89Β – Τ.Κ. 13671 – Αχαρνάι –
Τηλ.: 210-8076.812

ΜΕΛΕΤΕΣ

Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές

Αριστέας Σινανιώτη-Μαρούδη
Καθηγήτριας Εμπορικού Δικαίου Πανεπιστημίου Πειραιώς,
Μέλους Ολομέλειας ΕΕΤΤ, Δικηγόρου*

1. Εισαγωγικά

Ο ρόλος της δεοντολογίας υπήρξε ανέκαθεν σημαντικός για την εύρυθμη λειτουργία των αγορών. Κατά καιρούς έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις όσον αφορά στο περιεχόμενο και στα γνωρίσματα των Κωδίκων Δεοντολογίας. Ο ορισμός, ο οποίος κρατεί, είναι ότι πρόκειται για ένα σύνολο δεοντολογικών κανόνων ή κανόνων συμπεριφοράς, που διέπουν ένα επαγγελματικό κλάδο, δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα (νομικά τουλάχιστον) και αναθεωρούνται όταν οι περιστάσεις το απαιτούν¹.

Ως δεοντολογία νοείται η δέσμευση των επαγγελματιών να τηρούν συγκεκριμένα καθήκοντα, που οι ίδιοι ορίζουν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας, ανεξάρτητα από τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από το δίκαιο².

* Προδημοσίευση από τον Αναμνηστικό Τόμο για τον Καθηγητή Γ. Μιχαλόπουλο.

1. Βλ. Α. Κοτσίρη, Περιεχόμενο των ελληνικών Κωδίκων Δεοντολογίας σε "Η διαφήμιση και οι κώδικες δεοντολογίας", εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 8ο ΠΣΕΕ, σ. 49 επ.

2. Βλ. Χ. Λιβαδά, Κώδικες Δεοντολογίες και ήπιο κοινοτικό δίκαιο στον ευρωπαϊκό χρηματοπιστωτικό χώρο σε "Το νέο ευρωπαϊκό χρηματοοικονομικό περι-

Κύριος στόχος είναι η καθιέρωση κανόνων με ευέλικτο περιεχόμενο, που αποβλέπουν στην προώθηση με πειστικό τρόπο παρά στην επιβολή μιας συμπεριφοράς και που εκφράζουν την ανάγκη να τηρούνται στις επαγγελματικές πρακτικές ορισμένες υποχρεώσεις πίστης και διαφάνειας στις σχέσεις των επαγγελματιών του κλάδου με τους καταναλωτές³.

Επιπλέον οι ραγδαίες τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις δημιουργούν διαρκώς νέες ανάγκες και πυροδοτούν αναπόφευκτες συγκρούσεις συμφερόντων, ώστε η υιοθέτηση κανόνων επιμέλειας και ορθής συμπεριφοράς να δρουν προληπτικά και κατασταλτικά στη διασφάλιση ή την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης⁴.

Δίκαιο και δεοντολογία πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά με σκοπό την ομαλή ρύθμιση των κανόνων της αγοράς και τη διασφάλιση της εμπιστοσύνης. Ο Κώδικας Δεοντολογίας δηλώνει ανά-

βάλλον, τάσεις και προοπτικές" (επιμ. Γ. Προβόπουλος- Χ. Γκόρτσος), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004.

3. Βλ. Χ. Λιβαδά, ό.π., σ. 448.

4. Βλ. Α. Σινανιώτη- Μαρούδη, 7ο Πανελλήνιο Συνέδριο e-Θέμις: «Πιστωτικά Ιδρύματα: Νομικές & Θεσμικές Όψεις», εισήγηση με θέμα: «Κώδικας Δεοντολογίας της Τράπεζας της Ελλάδος του ν. 4224/2013».

ληψη κοινωνικής ευθύνης από τις ομάδες μέσα στον οικονομικό χώρο και αποδοχή ότι μπορούν να συνεισφέρουν βελτιωμένα πρότυπα ζωής, που δεν μπορεί να τα προσφέρει μόνη η οικονομική ανάπτυξη.

Με την κωδικοποίηση των κανόνων εξυπηρετείται η απλούστευση και η χρηστικότητα τους, η εύκολη και γενικευμένη πρόσβαση, η ασφάλεια δικαίου και η αίσθηση σταθερότητας.

Με τον νέο Κώδικα Δεοντολογίας για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που θεσπίζεται με την υπ' αριθ. 1032/6/2022 (Β' 3242) Απόφαση της ΕΕΤΤ τροποποιείται ουσιαστικά το πλαίσιο συμπεριφοράς των παρόχων και καταργείται ο προγενέστερος ισχύων μέχρι τώρα Κώδικας του έτους 2008. Σκοπός του νέου Κώδικα Δεοντολογίας είναι η θέσπιση γενικών αρχών και διαδικασιών, τις οποίες οφείλει να ακολουθεί κάθε πάροχος υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Ο Κώδικας ρυθμίζει τα θέματα παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών προς τους καταναλωτές συμπληρωματικά προς το ισχύον κανονιστικό και νομοθετικό πλαίσιο⁵. Σε περίπτωση που για συγκεκριμένη υπηρεσία ηλεκτρονικών επικοινωνιών ορίζονται διαφορετικές διαδικασίες σε ειδικότερο κανονιστικό πλαίσιο, υπερισχύουν οι ειδικοί αυτοί κανόνες.

Ο νέος Κώδικας δεν περιλαμβάνει μεν ορισμούς, παραπέμπει ωστόσο ως προς αυτούς στην έννοια που τους αποδίδεται από το λοιπό ισχύον σχετικό νομικό πλαίσιο. Για τις ανάγκες του Κώδικα, ως «Προσωπικό παρόχου» νοούνται οι εργαζόμενοι με οποιαδήποτε σχέση εργασίας με τον πάροχο, τα στελέχη, οι προστιθέντες, οι εργολάβοι, υπεργολάβοι, συνεργάτες, μεταπωλητές αυτού και το προσωπικό αυτών, στους οποίους ο πάροχος έχει αναθέσει ζητήματα καταναλωτών, όπως προώθηση, πώληση των υπηρεσιών του, εξυπηρέτηση, είσπραξη οφειλών.

2. Γενικές υποχρεώσεις παρόχων

Στο άρθρο 2 προβλέπονται οι γενικές υποχρε-

ώσεις παρόχων και οι αρχές από τις οποίες οι υποχρεώσεις αυτές διέπονται. Οι αρχές αυτές αφορούν στην προστασία του καταναλωτή, τη διαφάνεια και την αμεροληψία⁶. Ειδική μνεία γίνεται στους καταναλωτές που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, είναι ανήλικοι ή άτομα με ειδικές ανάγκες, καθώς και στη διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων⁷ των καταναλωτών.

3. Διαφήμιση και Προώθηση υπηρεσιών

Σύμφωνα με το άρθρο 3, για τη διαφήμιση και προώθηση των υπηρεσιών πρέπει να ακολουθείται η εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία.

Στο διαφημιστικό περιεχόμενο περιλαμβάνονται τα χαρακτηριστικά και οι σημαντικότεροι όροι παροχής της διαφημιζόμενης υπηρεσίας, με σκοπό οι καταναλωτές να μπορούν να προβαίνουν σε ορθές επιλογές και να αποφεύγεται η παραπλάνησή τους με οποιονδήποτε τρόπο. Για την ενημέρωση των καταναλωτών ως προς τις λεπτομέρειες σε σχέση με τους όρους, τις προϋποθέσεις αγοράς και τυχόν περιορισμούς της υπηρεσίας, οι πάροχοι οφείλουν να αναρτούν τα στοιχεία αυτά, ώστε να καθίσταται εφικτή η αναζητήσή τους στην ιστοσελίδα τους.

Το διαφημιστικό μήνυμα του παρόχου προς τους καταναλωτές πρέπει να είναι σαφές, ευκρινές και διατυπωμένο με επαρκή λεπτομέρεια. Στο κύριο μήνυμα της διαφήμισης περιλαμβάνονται οι βασικοί όροι παροχής της υπηρεσίας. Αναλόγως του μέσου, ο διαφημιστικός χρόνος, το μέγεθος της διαφήμισης σε έντυπο μέσο ή μέσω διαδικτύου και λοιπά κρίσιμα χαρακτηριστικά της διαφήμισης πρέπει να σχεδιάζονται με στόχο να γίνονται εύκολα κατανοητές οι αναγκαίες πληροφορίες από τους καταναλωτές. Τυχόν περιοριστικοί όροι και άλλες προϋποθέσεις για την παροχή της υπηρεσίας περιλαμβάνονται στους κύριους όρους της διαφήμισης.

Ως προς την εμπορική ονομασία υπηρεσιών, ο πάροχος επιλέγει, στο μέτρο του εφικτού, εμπορι-

5. Ως ισχύον νομοθετικό πλαίσιο νοείται ιδίως ο ν. 2251/1994 περί προστασίας καταναλωτή. Δυνάμει του άρθρου 1, § 4, περ. ε' ο εν λόγω νόμος εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, σε συμβάσεις πώλησης καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών από απόσταση, καθώς και εκτός και εντός εμπορικού καταστήματος.

6. Για το ζήτημα γενικότερα βλ. Ε. Αλεξανδρίδου (επιμ.), Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 3^η εκδ., 2018.

7. Βλ. γενικά Κ. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η εκδ., 2020.

κές ονομασίες για τις υπηρεσίες του που να αντιπροσωπεύουν τις προσφερόμενες υπηρεσίες, τα χαρακτηριστικά τους και την τεχνολογία που χρησιμοποιείται.

Σχετικά με τις προσφορές τονίζεται ότι ο πάροχος κοινοποιεί τους κύριους όρους και τους σημαντικούς περιορισμούς που ισχύουν για την προμήθεια των προσφορών του, όπως η χρονική διάρκεια και η ημερομηνία λήξης της προσφοράς, καθώς και τυχόν ειδικούς όρους για την αγορά της προσφοράς, όπως η δεσμοποίηση με άλλα προϊόντα και υπηρεσίες ή ο περιορισμός της προσφοράς σε μια συγκεκριμένη κατηγορία καταναλωτών.

3.1. Ανακριβείς ή εσφαλμένες πληροφορίες στη διαφήμιση

Στην περίπτωση κατά την οποία καταναλωτές προέβησαν σε αγορά προϊόντων και υπηρεσιών, βασιζόμενοι σε ανακριβείς ή εσφαλμένες πληροφορίες από διαφήμιση του παρόχου, ο πάροχος οφείλει να προβαίνει σε κατάλληλες ενέργειες, παρέχοντας στους συγκεκριμένους καταναλωτές τις σωστές πληροφορίες και προτάσεις για την επίλυση του ζητήματός τους⁸.

Εφόσον οι παρασχεθείσες πληροφορίες είναι ανακριβείς ή εσφαλμένες, προβλέπεται δικαίωμα των καταναλωτών να τερματίσουν τη σύμβαση αζημίως, να αιτηθούν την επιστροφή χρημάτων ή την παροχή ισοδύναμης υπηρεσίας. Επιπλέον, ο πάροχος λαμβάνει εύλογα μέτρα για την άμεση διόρθωση των ανακριβών ή εσφαλμένων πληροφοριών και προβαίνει σε συχνή παρακολούθηση των σχετικών παραπόνων, ώστε να αντιμετωπίζονται άμεσα και αποτελεσματικά ουσιώδη ζητήματα που προκύπτουν.

4. Προώθηση Πωλήσεων υπηρεσιών

Ο πάροχος μεριμνά, ώστε η προώθηση και η πώληση των υπηρεσιών του να πραγματοποιείται με σεβασμό προς τους καταναλωτές. Το προσωπικό του παρόχου προωθεί και πωλεί τις υπηρεσίες του με δίκαιο, διαφανή, υπεύθυνο και σαφή τρόπο.

8. Σημειώνεται ότι αναφορικά με τις διαφημιστικές ενέργειες του παρόχου εφαρμόζεται παραλλήλως και ο Ελληνικός Κώδικας Διαφήμισης.

Επίσης, κατά τη διάρκεια της προώθησης των υπηρεσιών εξηγεί με σαφήνεια και ευκρίνεια τους βασικούς όρους, προϋποθέσεις, τυχόν περιορισμούς, ειδικούς όρους και κόστος των προϊόντων.

Η επικοινωνία με τους καταναλωτές, είτε πρόκειται για επίσκεψη στην κατοικία, είτε μέσω τηλεφώνου πρέπει να γίνεται σε κατάλληλες ώρες και να μην πραγματοποιείται σε ώρες κοινής ησυχίας, εκτός εάν συμφωνεί από πριν προς τούτο ο ενδιαφερόμενος καταναλωτής. Αυτό ισχύει και για τις αυτοματοποιημένες τηλεφωνικές κλήσεις, οι οποίες πραγματοποιούνται μόνον υπό τους όρους και προϋποθέσεις που ορίζονται από την κείμενη νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων.

4.1. Μητρώο άρθρου 11 ν. 3471/2006 (προστασία καταναλωτών, προστασία προσωπικών δεδομένων, κανόνες συμπεριφοράς)

Ο πάροχος δεν πραγματοποιεί κλήσεις προς καταναλωτές που έχουν ενταχθεί στο Μητρώο του άρθρου 11 του ν. 3471/2006 και έχουν ζητήσει να μην δέχονται τηλεφωνικές κλήσεις για απευθείας εμπορική προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών και για κάθε είδους διαφημιστικούς σκοπούς.

Αναφορικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων, τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία με καταναλωτές όταν αναζητούνται υποψήφιοι πελάτες πρέπει να συγκεντρώνονται, να προωθούνται και να διατηρούνται με τρόπο που να συμμορφώνεται με τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Παράλληλα, ο πάροχος διασφαλίζει ότι το προσωπικό του κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας με τους καταναλωτές ανακοινώνει αμέσως στην αρχή της επικοινωνίας το επώνυμό του, τον πάροχο που εκπροσωπεί και τον σκοπό της επικοινωνίας. Ειδικότερα, στην περίπτωση υπερβολικών, συνεργατών και μεταπωλητών, στην επικοινωνία με τους καταναλωτές πρέπει να δηλώνεται σαφώς το όνομα της εταιρίας του υπερβολικού, συνεργάτη, μεταπωλητή και η σχέση της με τον πάροχο.

Σε ό,τι αφορά τις ευάλωτες ομάδες καταναλωτών, το προσωπικό του παρόχου δεν εκμεταλλεύεται την αδυναμία καταναλωτών, όπως ηλικιωμένων, ανηλίκων, ατόμων που δεν έχουν επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας και ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Στην επικοινωνία με τους καταναλωτές, το προσωπικό του παρόχου απευθύνεται με ευγένεια και χρήση κατάλληλου λεξιλογίου. Κάθε πληροφορία πρέπει να είναι απλή και ακριβής και να παρέχεται με τρόπο, ώστε να καθίσταται ευθέως και άμεσα αντιληπτή από τον εκάστοτε καταναλωτή. Δεν παραπλανά, ούτε επιδιώκει να παραπλανήσει με κανέναν τρόπο, με πράξεις ή παραλείψεις, τους καταναλωτές, δίνοντας λανθασμένες εντυπώσεις για την παρεχόμενη υπηρεσία του παρόχου ή τις παρεχόμενες υπηρεσίες άλλων παρόχων.

Εάν κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας ο καταναλωτής δηλώσει ή καταστήσει σαφές ότι δεν ενδιαφέρεται, ή ότι η κλήση ή η επίσκεψη είναι ενοχλητική για αυτόν, το προσωπικό του παρόχου υποχρεούται να διακόπτει αμέσως την κλήση ή την επίσκεψη, χωρίς να επιμένει ενάντια στη θέληση του καταναλωτή και χωρίς να ασκήσει οποιοδήποτε είδους πίεση ή έμμεσο εξαναγκασμό.

Για τη διασφάλιση της προστασίας του καταναλωτή και της εμπορείας του προσωπικού, τα αρχεία των τηλεφωνικών συνομιλιών για την πραγματοποίηση πωλήσεων με τους καταναλωτές διατηρούνται από την εταιρία που πραγματοποιεί την πώληση για έξι μήνες από την πραγματοποίηση αυτής, σύμφωνα με τους όρους του ισχύοντος πλαισίου. Τα προαναφερθέντα αρχεία περιλαμβάνουν την ημερομηνία και την ώρα της συνομιλίας με τους καταναλωτές, καθώς και επαρκείς πληροφορίες για την ταυτοποίηση του εμπλεκόμενου αντιπροσώπου σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επίλυση οποιασδήποτε μελλοντικής καταγγελίας ή ζητήματος προκύψει. Ο πάροχος ενημερώνει τον καταναλωτή για τη διάρκεια διατήρησης των εν λόγω στοιχείων και του παρέχει τα δικαιώματα που ορίζει η σχετική νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως είναι το δικαίωμα εναντίωσης.

5. Προσυμβατική Ενημέρωση

Κατά το στάδιο της προσυμβατικής ενημέρωσης, με βάση το άρθρο 5, ο πάροχος μεριμνά ώστε η προσφορά του προς τον υποψήφιο συνδρομητή να παρέχεται υπό τους όρους του άρθρου 210 § 3 ν. 4727/2020 σε συνδυασμό με τον Εκτελεστικό Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2243 και τα αναφερόμενα

στο άρθρο 3.3 του Παραρτήματος Β του Κανονισμού Γενικών Αδειών της ΕΕΤΤ (ΑΠ 991/4/17.5.2021), συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης σύναψης σύμβασης από απόσταση. Κατά την προσυμβατική ενημέρωση και την παροχή της συνοπτικής σύμβασης το προσωπικό του παρόχου οφείλει να παρέχει στον υποψήφιο συνδρομητή και προφορικά πλήρη ενημέρωση για όλα τα σημεία που περιλαμβάνονται στη συνοπτική σύμβαση και να απαντά με σαφήνεια σε τυχόν διευκρινιστικές ερωτήσεις.

Σε περίπτωση που επιθυμεί ο καταναλωτής, είναι δυνατή και η εναλλακτική επιλογή της αποστολής του κειμένου της συνοπτικής σύμβασης με ηλεκτρονικά μέσα. Μαζί με το έντυπο της συνοπτικής σύμβασης ο πάροχος δύναται να επισυνάψει στον υποψήφιο συνδρομητή και πρόσθετο διαφημιστικό-ενημερωτικό υλικό, το οποίο δεν έρχεται σε αντίθεση με τα αναφερόμενα στη συνοπτική σύμβαση. Σε περίπτωση διαφοροποίησης μεταξύ της συνοπτικής σύμβασης και του πρόσθετου διαφημιστικού-ενημερωτικού υλικού υπερισχύουν τα αναφερόμενα στη συνοπτική σύμβαση.

5.1 Συμβάσεις

Ο πάροχος εξασφαλίζει ότι ο καταναλωτής, ο οποίος αιτείται τις υπηρεσίες, έχει την ικανότητα ή την εξουσιοδότηση να συνάψει τη σύμβαση αυτή. Ο πάροχος οφείλει να προβαίνει σε ορθή ταυτοποίηση του καταναλωτή. Ο ίδιος δεν ξεκινά τις διαδικασίες ενεργοποίησης της υπηρεσίας εάν δεν έχει ολοκληρωθεί η έγκυρη σύναψη της σύμβασης.

Επιπλέον, ο πάροχος εξασφαλίζει ότι η σύμβαση πληροί τα χαρακτηριστικά που ορίζονται από την κείμενη νομοθεσία και ιδίως από τον ν. 4727/2020 και τον Κανονισμό Γενικών Αδειών της ΕΕΤΤ. Ο ίδιος οφείλει να μεριμνήσει για την λήψη όλων των κατάλληλων μέτρων, έτσι ώστε το πλήρες περιεχόμενο της σύμβασης να είναι εύκολα κατανοητό και προσβάσιμο, χωρίς επιπλέον χρέωση, από άτομα με αναπηρία.

Αντίστοιχα, ο πάροχος παρέχει στον υποψήφιο συνδρομητή αντίγραφο της σύμβασης με το σύνολο των όρων της, πριν την υπογραφή της, είτε η σύμβαση συνάπτεται εντός του καταστήματος του παρόχου, είτε εξ αποστάσεως. Ο ίδιος διασφαλίζει ότι η υπογραφή της σύμβασης δεν γίνεται υπό πίεση και ότι το προσωπικό του παρόχου προτρέπει

τον καταναλωτή να διαβάσει τους όρους της σύμβασης πριν την υπογραφή.

5.2. Σύμβαση σύμβασης από απόσταση

Κατά τη σύμβαση σύμβασης σε χώρο εκτός καταστήματος της εταιρίας⁹ ή μέσω πώλησης υπηρεσιών στον χώρο του καταναλωτή, με την παρουσία εκπροσώπου του παρόχου, πρέπει να διασφαλίζεται ότι ο τελευταίος εκπροσωπεί τον συγκεκριμένο πάροχο και ενεργεί για λογαριασμό του.

Κατά τη σύμβαση σύμβασης από απόσταση, το προσωπικό του παρόχου εξασφαλίζει ότι η σύμβαση γίνεται με την πλήρη αποδοχή και συγκατάθεση του καταναλωτή και αφότου ο τελευταίος έχει κατανοήσει όλους τους όρους και το περιεχόμενο αυτής.

Επιπλέον, το προσωπικό του παρόχου διασφαλίζει ότι ο καταναλωτής έχει κατανοήσει ότι θα παραλάβει σε δεύτερο χρόνο αλλά έγκαιρα τους όρους της σύμβασης και το έντυπο υπαναχώρησης, καθώς και ότι τηρείται η προβλεπόμενη στη νομοθεσία διαδικασία σχετικά με τη σύμβαση από απόσταση. Σε περίπτωση αμφισβήτησης από τον καταναλωτή της ρητής του αποδοχής και συγκατάθεσης, ο πάροχος φέρει το βάρος απόδειξης της εγκυρότητας της σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση η προθεσμία για την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης αζημίως από τον καταναλωτή εκκινεί από τη στιγμή που θα παραλάβει τους όρους της σύμβασης.

Στην περίπτωση της σύμβασης σύμβασης από απόσταση, το προσωπικό του παρόχου ενημερώνει τον καταναλωτή ότι έχει δικαίωμα να υπαναχωρήσει ανατιμολογώντας εντός 14 ημερολογιακών ημερών από την παραλαβή των εγγράφων της σύμβασης, εκτός εάν έχει ρητά συμφωνήσει να απολέσει το δικαίωμα υπαναχώρησης με την έναρξη ισχύος της σύμβασης. Στην περίπτωση χρεώσεων, μέχρι την άσκηση του δικαιώματος υπαναχώρησης, από χρήση υπηρεσίας ή ειδικών κατασκευών εξαιτίας ειδικών απαιτήσεων, καταβάλλεται αναλογική σχετική αποζημίωση.

λεται αναλογική σχετική αποζημίωση.

Στην περίπτωση κατά την οποία η σύμβαση της σύμβασης απαιτεί υπογραφή των σχετικών συμβατικών εγγράφων από τον καταναλωτή, ο καταναλωτής ενημερώνεται σαφώς για την απαίτηση αυτή και για το γεγονός ότι η ενεργοποίηση της υπηρεσίας δεν ξεκινά πριν την υπογραφή αυτών. Ο πάροχος παρέχει στον υποψήφιο συνδρομητή αντίγραφο της σύμβασης με το σύνολο των όρων της, πριν την υπογραφή ή τη με άλλο τρόπο σύναψή της, είτε η σύμβαση συνάπτεται εντός του καταστήματος του παρόχου, είτε εξ αποστάσεως. Αντίγραφο της συνοπτικής σύμβασης, του εντύπου σύμβασης, καθώς και της δήλωσης υπαναχώρησης παρέχονται σύμφωνα με τα οριζόμενα από την κείμενη νομοθεσία και ιδίως τον ν. 4727/2020 και τον Κανονισμό Γενικών Αδειών.

5.3. Μη υπογραφή σύμβασης/Αίτηση κατάργησης (καταγγελία σύμβασης)

Ο πάροχος, κατά το άρθρο 5 § 6, ενημερώνει τον καταναλωτή ότι δεσμεύεται από την προσφορά, μόνον εφόσον ο τελευταίος υπογράψει ή ρητά επιβεβαιώσει τη συμφωνία μετά την παραλαβή των όρων της σύμβασης. Σε διαφορετική περίπτωση η σύμβαση είναι άκυρη υπέρ του καταναλωτή και ο καταναλωτής μπορεί να διακόψει τη λήψη υπηρεσιών αζημίως, ενημερώνοντας εγγράφως τον πάροχο.

Στις περιπτώσεις υποβολής αίτησης κατάργησης (καταγγελίας της σύμβασης) από τον καταναλωτή προς τον πάροχο, ο πάροχος υποχρεούται να αποστέλλει αποδεικτικό παραλαβής της αίτησης κατάργησης στον καταναλωτή, εντός τριών (3) εργασίμων ημερών, εκτός εάν ο πάροχος προβεί στην κατάργηση της σύμβασης νωρίτερα. Το αποδεικτικό παραλαβής παραδίδεται ή αποστέλλεται στον καταναλωτή από τον πάροχο, με τον τρόπο που έχει συμφωνηθεί μεταξύ του παρόχου και του καταναλωτή για την μεταξύ τους επικοινωνία και αναγράφει με σαφήνεια την ημερομηνία παραλαβής της αίτησης κατάργησης από τον πάροχο, καθώς και την ημερομηνία υποβολής της από τον καταναλωτή.

Ο πάροχος, σε περίπτωση που διαπιστώσει ότι ο καταναλωτής δεν είχε σωστή πληροφόρηση ή η σύμβαση της σύμβασης δεν έγινε με τη ρητή συγκατάθεσή του, καταβάλλει κάθε προσπάθεια για

9. Για το ζήτημα των εξ αποστάσεως συμβάσεων στον τομέα χρηματοοικονομικών υπηρεσιών βλ. Α. Σινανιώτη-Μαρούδη, Η παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από απόσταση, Αναμνηστικός Τόμος Αντάπηση, σ. 125 επ.

να παρέχει τη σωστή πληροφόρηση και να συναφθεί η σύμβαση με τη ρητή συγκατάθεσή του, σε εύλογο χρονικό διάστημα εκτός και εάν ο καταναλωτής επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα διακοπής παροχής των υπηρεσιών αζημίως.

Σε περίπτωση αμφισβήτησης σύναψης σύμβασης «από απόσταση» ή «εκτός καταστήματος», ο πάροχος οφείλει να αποδείξει ότι έχει δοθεί η συναίνεση του συνδρομητή για τη σύναψη της σύμβασης.

Σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης, ο πάροχος αποφεύγει την άσκηση πίεσης και κάθε μέσου εξαναγκασμού προς τον καταναλωτή με σκοπό να διατηρηθεί η σύμβαση.

6. Ενεργοποίηση υπηρεσίας

Κατά τον χρόνο ενεργοποίησης της υπηρεσίας ο πάροχος ενημερώνει τον καταναλωτή σαφώς και με τρόπο που να μην επιδέχεται αμφισβήτησης για τον μέγιστο χρόνο που απαιτείται για την ενεργοποίηση της σύνδεσης της υπηρεσίας, ενημερώνοντάς τον ταυτόχρονα, για την περίπτωση, που η ενεργοποίηση αυτή εξαρτάται από ενέργειες τρίτων μερών.

Ο καταναλωτής ενημερώνεται από τον πάροχο της υπηρεσίας, κατόπιν σχετικού αιτήματος, για την ενεργοποίηση της υπηρεσίας εντός 24 ωρών, με τον τρόπο που έχει συμφωνηθεί μεταξύ του παρόχου και του καταναλωτή για τη μεταξύ τους επικοινωνία. Συνιστάται ο τρόπος αυτός να είναι μέσω αποστολής sms ή μέσω επίσκεψης του καταναλωτή σε ηλεκτρονική εφαρμογή του παρόχου.

Ο πάροχος φέρει το βάρος απόδειξης ότι έχει πραγματοποιηθεί η ανωτέρω ενημέρωση.

Κατά την παράδοση εξοπλισμού, ο πάροχος διασφαλίζει ότι παραδίδεται στον καταναλωτή ο απαραίτητος για την παροχή της υπηρεσίας εξοπλισμός εντός ευλόγου χρόνου και σε κάθε περίπτωση πριν την ενεργοποίηση της υπηρεσίας.

Εφόσον η ενεργοποίηση της υπηρεσίας δεν είναι δυνατή για οποιονδήποτε λόγο την ημέρα που ο πάροχος δήλωσε στον καταναλωτή ότι αυτή θα πραγματοποιηθεί, ο πάροχος ειδοποιεί, εντός δύο (2) εργασιμών ημερών από την ημέρα που είχε δηλωθεί τον καταναλωτή, για την καθυστέρηση, την αιτία της καθυστέρησης, τυχόν διορθωτικά μέτρα που έχουν ληφθεί, αν είναι δυνατή η άρση του προβλήματος και τη νέα ή την εκτιμώμενη ημερο-

μηνία ενεργοποίησης.

Ο καταναλωτής έχει συνεχή και σαφή ενημέρωση για την πορεία ενεργοποίησης της υπηρεσίας, με τον τρόπο που έχει συμφωνηθεί μεταξύ του παρόχου και του καταναλωτή για τη μεταξύ τους επικοινωνία, κάθε φορά που παρουσιάζεται πρόβλημα και μέχρι την ενεργοποίηση της υπηρεσίας. Ο πάροχος υπηρεσίας φέρει το βάρος απόδειξης ότι έχει πραγματοποιηθεί η ενημέρωση αυτή.

6.1. Λύση σύμβασης πριν την ενεργοποίηση

Ο καταναλωτής έχει, κατά το άρθρο 6 § 4, το δικαίωμα να ζητήσει τη λύση της συμβατικής του σχέσης με τον πάροχο, αφού πρώτα εκπληρώσουν εκατέρωθεν τις εκ του νόμου και εκ της συμβάσεως απορρέουσες υποχρεώσεις τους, οποιαδήποτε χρονική στιγμή, ακόμα και πριν την ενεργοποίηση της υπηρεσίας ή τη διάθεση αυτής στον καταναλωτή. Σχετικό αίτημα του καταναλωτή διεκπεραιώνεται άμεσα από τον πάροχο.

Ειδικότερα, για την περίπτωση των υπηρεσιών μέσω πλήρους ή εικονικής αδεσμοποιητής πρόσβασης στον τοπικό βρόχο, εφόσον ο καταναλωτής επιθυμεί τη λύση της συμβατικής του σχέσης με τον πάροχο, υποβάλλει προς τον πάροχο καταγγελία της σύμβασης πριν την έναρξη της διάθεσης της υπηρεσίας προς αυτόν. Ο πάροχος πληροφορεί τον καταναλωτή, εντός μίας (1) εργάσιμης ημέρας από την υποβολή της ως άνω καταγγελίας, αν ο τοπικός βρόχος έχει ήδη κατασκευαστεί. Στην περίπτωση που ο τοπικός βρόχος έχει ήδη κατασκευαστεί, ο πάροχος ενημερώνει τον καταναλωτή ότι η διατήρηση του τοπικού βρόχου και του συνδρομητικού του αριθμού είναι δυνατή μόνο αν απευθυνθεί σε άλλο πάροχο, άλλως η ολοκλήρωση της ως άνω αίτησης οδηγεί στην απώλεια του τοπικού βρόχου και του συνδρομητικού του αριθμού.

6.2 Έναρξη χρέωσης

Η έναρξη της χρέωσης της υπηρεσίας εκκινεί, σύμφωνα με το άρθρο 6 § 5, με την ενεργοποίησή της και την έναρξη της διάθεσής της προς τον καταναλωτή. Πριν την ενεργοποίηση της υπηρεσίας και την έναρξη της διάθεσής της προς τον καταναλωτή, ο καταναλωτής δεν χρεώνεται με πάγια και άλλα τέλη.

7. Τιμολόγηση - Χρεώσεις - Αμφισβήτηση χρεώσεων και διακανονισμοί

Ο πάροχος εξασφαλίζει ότι η προβολή της πληροφορίας σχετικά με τις χρεώσεις των υπηρεσιών που παρέχει είναι ακριβής, κατανοητή, και δεν περιέχει παραπλανητικά στοιχεία (ανακρίβειες ή ασάφειες, υπερβολές ή παραλειπούμενες πληροφορίες). Ο πάροχος απαγορεύεται να αποκρύπτει πληροφορίες για τις χρεώσεις, προκειμένου να πείσει τον καταναλωτή να συνάψει μαζί του συμβατική σχέση.

Οι πληροφορίες ως προς τις χρεώσεις των υπηρεσιών που θα δημοσιεύονται πρέπει να περιλαμβάνουν τα οριζόμενα από την κείμενη νομοθεσία και ιδίως τον Κανονισμό Γενικών Αδειών.

Επίσης, οι πληροφορίες για τις χρεώσεις πρέπει να είναι επικαιροποιημένες, ευανάγνωστες, σε εύκολα προσβάσιμο και ευκρινές σημείο της ιστοσελίδας του παρόχου με την ένδειξη: «Τιμοκατάλογοι», σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό Γενικών Αδειών.

Ο πάροχος περιλαμβάνει στο έντυπο του λογαριασμού ενημέρωση για τον σχετικό σύνδεσμο των τιμοκαταλόγων στην ιστοσελίδα του. Το προσωπικό του παρόχου παρέχει ακριβή και κατανοητή πληροφόρηση για τις χρεώσεις προς τους καταναλωτές σε κάθε στάδιο της παρεχόμενης υπηρεσίας.

Ο πάροχος δύναται να αναπτύξει στον ιστότοπό του ενότητα για τους λογαριασμούς και πληροφορίες. Στην ενότητα θα περιλαμβάνονται δείγματα λογαριασμών, τα οποία εμπεριέχουν τις αναγκαίες επεξηγήσεις σχετικά με τιμές και χρεώσεις για όλους τους τύπους λογαριασμών βάσει των παρεχόμενων πακέτων-υπηρεσιών (δεσμοποιημένων και μη). Στην ίδια ενότητα δύναται να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τους διαθέσιμους τρόπους πληρωμής και λοιπά σχετικά θέματα.

7.1. Διαδικασίες Ενημέρωσης

Ο πάροχος διαθέτει διαδικασίες ενημέρωσης οι οποίες εξασφαλίζουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του ενημέρωσης, που ορίζονται από την κείμενη νομοθεσία και ιδίως τον ν. 4727/2020 και τον Κανονισμό Γενικών Αδειών.

Η παροχή των πληροφοριών για χρεώσεις, οι οποίες θα έχουν ισχύ μόνο για περιορισμένο χρο-

νικό διάστημα, πρέπει σαφώς να αναφέρει την έναρξη και τη λήξη της ισχύος των χρεώσεων με αναγραφή των αντίστοιχων ημερομηνιών.

7.2. Μηχανισμοί διαχείρισης παραπόνων και επίλυσης διαφορών

Ο πάροχος διασφαλίζει, κατά το άρθρο 7 § 5, την ύπαρξη και εφαρμογή μηχανισμών επίλυσης διαφορών και διακανονισμού οφειλών, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών για τη διαχείριση παραπόνων από τους καταναλωτές αναφορικά με ζητήματα χρεώσεων, σύμφωνα με τα οριζόμενα από την κείμενη νομοθεσία και ιδίως τον Κανονισμό Γενικών Αδειών.

Κατά τη διαχείριση και ενημέρωση των καταναλωτών αναφορικά με τα παράπονά τους και εφόσον τα αιτήματα των τελευταίων δεν ικανοποιηθούν, ο πάροχος αναφέρει τους τρόπους επίλυσης των διαφορών από αρμόδιες διοικητικές ή δικαστικές αρχές.

7.3. Πολιτική αποζημιώσεων

Ο πάροχος εφαρμόζει πολιτική αποζημιώσεων και επιστροφής χρημάτων σε περίπτωση αθέτησης των συμβατικών υποχρεώσεων του σχετικά με τους όρους παροχής της υπηρεσίας, όπως είναι ενδεικτικά ο συμψηφισμός με υφιστάμενες ή μελλοντικές οφειλές των καταναλωτών, ή η πίστωση ποσού. Ο καταναλωτής επιλέγει με ελεύθερη βούληση, χωρίς πίεση και κατόπιν πλήρους ενημέρωσής του τον τρόπο αποζημίωσης που επιθυμεί.

Αντίστοιχα, ο πάροχος αναφέρει με σαφή και ευχερώς αντιληπτό τρόπο στους συμβατικούς όρους που διέπουν την παροχή και τη χρήση των υπηρεσιών του τυχόν επανορθώσεις ή αποζημιώσεις που δικαιούνται οι συνδρομητές σε περίπτωση που διαπιστωθούν συνεχείς ή επαναλαμβανόμενες αρνητικές αποκλίσεις μεταξύ της μετρούμενης ταχύτητας στο διαδίκτυο και της ταχύτητας για την οποία δεσμεύεται με βάση τους συμβατικούς όρους παροχής, χρήσης της υπηρεσίας. Ανάλογα με το μέγεθος της απόκλισης και τους όρους και προϋποθέσεις για την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών, ορίζεται το ποσό επανορθώσεων ή αποζημιώσεων. Σε κάθε περίπτωση οι εν λόγω επανορθώσεις ή αποζημιώσεις είναι τουλάχιστον αυτές που ορίζονται από τον Εθνικό Κανονισμό

για το Ανοικτό Διαδίκτυο (ΕΚΑΔ)¹⁰.

7.4. Αμφισβήτηση λογαριασμού

Σε περίπτωση αμφισβήτησης λογαριασμού, ο πάροχος δύναται, κατά το άρθρο 7 § 7, να απαντά εγγράφως, με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή τηλεφωνικά, ανάλογα με την επιλογή του συνδρομητή, παρέχοντας αναλυτικές εξηγήσεις για τις χρεώσεις που αμφισβητούνται και την αντιστοιχία τους με τις παρεχόμενες υπηρεσίες οι οποίες αιτιολογούν τις χρεώσεις αυτές. Η υποχρέωση έγγραφης επεξήγησης των χρεώσεων που αμφισβητούνται από τον πάροχο ισχύει για τις περιπτώσεις που ο καταναλωτής έχει υποβάλει το παράπονο / καταγγελία του εγγράφως ή μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μέσω φόρμας διαθέσιμης στον ιστότοπο του παρόχου. Σε περίπτωση που ο συνδρομητής δικαιωθεί, ο πάροχος προβαίνει σε πιστώσεις των σχετικών ποσών σε επόμενο λογαριασμό και σε κάθε περίπτωση εντός της σχετικής προθεσμίας που ορίζεται από τον Κανονισμό Γενικών Αδειών. Επιπλέον, σε κάθε περίπτωση ο καταναλωτής δύναται να προσφύγει σε φορείς εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών ή δικαστικώς.

8. Ανοικτό Διαδίκτυο

Σχετικά με τις πληροφορίες ταχυτήτων ο πάροχος αναφέρει στους συμβατικούς όρους που διέπουν την παροχή-χρήση των υπηρεσιών τις πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 4 § 1, σημεία (α) έως (ε) του Κανονισμού (ΕΕ) 2015/2120, σύμφωνα με τον ΕΚΑΔ.

Κατά την προσυμβατική ενημέρωση, ο πάροχος μεριμνά, ώστε να παρέχει στο έντυπο της συνοπτικής σύμβασης τις πληροφορίες ταχύτητας

10. Ο ΕΚΑΔ ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι οι πάροχοι σταθερών δικτύων πρόσβασης υποχρεούνται να ενημερώνουν τους συνδρομητές για την ελάχιστη, μέγιστη και συνήθως διαθέσιμη ταχύτητα που αναμένεται στη σύνδεσή τους. Η ενημέρωση αφορά τόσο στους νέους συνδρομητές όσο και στους υφιστάμενους συνδρομητές ενός παρόχου. Ένας νέος συνδρομητής δύναται, στο πλαίσιο της προσυμβατικής ενημέρωσης, να λαμβάνει πληροφόρηση για τις ταχύτητες που μπορεί να αναμένει στη σύνδεσή του, πριν την υπογραφή της σύμβασης.

σύμφωνα με τα αναφερόμενα ανωτέρω.

Ο πάροχος διασφαλίζει ότι οι όροι παροχής και χρήσης των υπηρεσιών του αναγράφονται ευκρινώς, σε εμφανές και εύκολα προσβάσιμο σημείο στην ιστοσελίδα του. Οι όροι παροχής και χρήσης περιλαμβάνουν τις πληροφορίες σχετικά με την εγγύηση ταχύτητας, σύμφωνα με τα οριζόμενα από τον ΕΚΑΔ.

9. Εκπαίδευση Προσωπικού

Ως προς τη διασφάλιση ενημέρωσης, ο πάροχος διασφαλίζει ότι το προσωπικό του έχει ενημερωθεί σχετικά με το περιεχόμενο του Κώδικα και έχει επαρκή γνώση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου για την προστασία των καταναλωτών.

Ο πάροχος μεριμνά, ώστε το προσωπικό του να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο και να έχει επαρκή κατανόηση των προϊόντων και των υπηρεσιών που προωθεί και πωλεί για λογαριασμό του παρόχου. Ειδικότερα, ο πάροχος διασφαλίζει ότι το προσωπικό του, σύμφωνα με το άρθρο 9 § 2, έχει επαρκή κατανόηση, κατ' ελάχιστον, σε σχέση με τα παρακάτω:

- Τους όρους και τις προϋποθέσεις αγοράς των υπηρεσιών.
- Τη διαθεσιμότητα της εκάστοτε υπηρεσίας.
- Τη διαθεσιμότητα ταχυτήτων (ελάχιστη, μέγιστη και συνήθως διαθέσιμη ταχύτητα για συνδρομητές σταθερών δικτύων και μέγιστη ταχύτητα για συνδρομητές κινητών δικτύων).
- Τις λεπτομέρειες σχετικά με το κόστος της υπηρεσίας και λοιπές χρεώσεις που τυχόν περιλαμβάνει η υπηρεσία, καθώς και τους τρόπους πληρωμής.
- Τις διαδικασίες καταγγελίας σύμβασης και πολιτικής αποζημιώσεων και επιστροφής χρημάτων.
- Τις διαδικασίες και τρόπους εξυπηρέτησης καταναλωτών και αναγγελίας βλαβών.
- Τις διαδικασίες χειρισμού παραπόνων και καταγγελιών.
- Τη σχετική νομοθεσία προστασίας των καταναλωτών.

9.1. Κάλυψη αναγκών καταναλωτών

Ο πάροχος μεριμνά, ώστε το προσωπικό του να προβαίνει σε κατάλληλη ενημέρωση των κατανα-

λωτών για το εύρος των προσφερόμενων υπηρεσιών, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου οι καταναλωτές έχουν εκφράσει συγκεκριμένη ανάγκη τους. Το προσωπικό του παρόχου ενημερώνει με σαφή και αναμφισβήτητο τρόπο εάν υπάρχει υπηρεσία που μπορεί να καλύψει επαρκώς ή πλήρως τις ανάγκες τους. Σε περίπτωση που δεν υφίσταται υπηρεσία που να καλύπτει επακριβώς τις ανάγκες τους, το προσωπικό πρέπει να υποδεικνύει εναλλακτική προσφορά, που να μπορεί ωστόσο να καλύπτει εν μέρει τις ανάγκες των καταναλωτών. Το προσωπικό του παρόχου οφείλει να τους παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, ώστε να μπορούν να αξιολογήσουν την καταλληλότητα της προτεινόμενης υπηρεσίας έναντι των αναγκών τους. Επιπλέον, το προσωπικό του παρόχου υποχρεούται να είναι ενήμερο για υπηρεσίες που αφορούν σε καταναλωτές με αναπηρία.

10. Περιοδική παρακολούθηση

Ο πάροχος διασφαλίζει, κατά το άρθρο 9 § 4 του Κώδικα Δεοντολογίας, ότι η επικοινωνία του προσωπικού του και των συνεργαζόμενων με αυτόν υπεργολάβων, συνεργατών, μεταπωλητών παρακολουθείται και ελέγχεται περιοδικά προκειμένου να έχει εικόνα για τον τρόπο αλληλεπίδρασης με τους καταναλωτές και να μπορεί να λαμβάνει διορθωτικά μέτρα για την αντιμετώπιση τυχόν νέων ή επαναλαμβανόμενων προβλημάτων κατά τη διαδικασία των πωλήσεων.

Επίσης, ο πάροχος διασφαλίζει την ύπαρξη και εφαρμογή διαδικασιών παρακολούθησης παραπόνων αναφορικά με την διαδικασία προώθησης πωλήσεων, εξυπηρέτησης πελατών και καταγγελιών και της επίλυσης αυτών.

11. Εξυπηρέτηση Καταναλωτών

Ο πάροχος διασφαλίζει ότι τα ερωτήματα, τα παράπονα και οι καταγγελίες των καταναλωτών αντιμετωπίζονται έγκαιρα και αποτελεσματικά. Επίσης, ο πάροχος ενημερώνει με σαφή και ευδιάκριτο τρόπο τους καταναλωτές για τους διαθέσιμους τρόπους επικοινωνίας για την εξυπηρέτησή τους όπως:

- τον αριθμό του τηλεφωνικού κέντρου,
- τον αριθμό για δήλωση βλάβης,
- τον σύνδεσμο της ιστοσελίδας εξυπηρέτησης

πελατών,

- τη σχετική εφαρμογή στο κινητό,
- τον σύνδεσμο για βιντεοκλήση και ζωντανή συνομιλία, live chat με το προσωπικό του,
- τις διευθύνσεις και τηλέφωνα των καταστημάτων του,
- την ταχυδρομική διεύθυνση εξυπηρέτησης πελατών,
- λοιπούς πιθανούς διαθέσιμους τρόπους εξυπηρέτησης πελατών.

Επιπρόσθετα, ενημερώνει για τις ώρες λειτουργίας αυτών των τρόπων επικοινωνίας.

Σχετικά με τον χρόνο αναμονής ο πάροχος μεριμνά, ώστε ο χρόνος αναμονής των καταναλωτών που καλούν στο τηλεφωνικό κέντρο εξυπηρέτησης πελατών να περιορίζεται σε ένα λογικό μέγιστο χρονικό διάστημα και με ανώτατο όριο χρέωσης. Εξαιρέση στο όριο αυτό του χρονικού διαστήματος αποτελεί η περίπτωση στην οποία δεν καθίσταται εφικτή η δωρεάν αναμονή κλήσεων, οπότε η κλήση δεν θα απαντάται ωστόσο να υπάρχει διαθέσιμη άμεση τηλεφωνική εξυπηρέτηση. Το εύλογο αυτό όριο χρονικού διαστήματος ισχύει και για τους καταναλωτές που επιλέγουν επικοινωνία μέσω βιντεοκλήσης ή ζωντανής συνομιλίας, live chat.

11.1. Διευθέτηση αιτήματος

Ο πάροχος καταβάλλει προσπάθεια, ώστε τα αιτήματα των καταναλωτών να επιλύονται στο συντομότερο χρονικό διάστημα. Για τον σκοπό αυτό, οφείλει να αναπτύξει διαδικασίες, μέσω των οποίων θα παρακολουθείται η αρχική επικοινωνία των καταναλωτών με την εξυπηρέτηση πελατών και θα εντοπίζονται τα αιτήματα που δεν μπορούν να διευθετηθούν κατά την πρώτη επικοινωνία, ώστε να αναδειχθούν και να επιλυθούν σε εύλογο χρονικό διάστημα τα βασικά αίτια καθυστέρησης επίλυσης των αιτημάτων των καταναλωτών.

Ειδικότερα, ο πάροχος τηρεί αρχεία της επικοινωνίας του με τους καταναλωτές, τα οποία πρέπει να είναι προσβάσιμα στο προσωπικό που εξυπηρετεί τον εκάστοτε καταναλωτή, ώστε να διευκολύνεται η επίλυση του αιτήματός του. Κατόπιν αιτήματος του καταναλωτή, ο πάροχος υποχρεούται να παρέχει το αρχείο της επικοινωνίας μεταξύ παρόχου και καταναλωτή, εντός του

χρονικού διαστήματος τήρησης των προαναφερθέντων αρχείων.

11.2. Συστήματα αξιολόγησης της απόδοσης

Ο πάροχος διαθέτει συστήματα αξιολόγησης της απόδοσης της εξυπηρέτησης πελατών. Σε αυτή την κατεύθυνση, διαθέτει διαδικασίες με τις οποίες να απευθύνεται συστηματικά προς τους καταναλωτές για την συγκέντρωση σχολίων σχετικά με την εμπειρία τους από την επικοινωνία τους με την εξυπηρέτηση πελατών. Τα σχόλια αυτά θα χρησιμοποιούνται για να εντοπιστούν τυχόν δομικά ζητήματα στον τρόπο εξυπηρέτησης των καταναλωτών, ώστε να ληφθούν τα κατάλληλα διορθωτικά μέτρα βελτίωσης.

12. Καταγγελίες καταναλωτών

Για την αποτελεσματικότερη διεύθυνση ο πάροχος, σύμφωνα με το άρθρο 11, επιδιώκει την επίλυση των καταγγελιών και παραπόνων κατά την πρώτη επικοινωνία του καταναλωτή, όπου αυτό καθίσταται δυνατόν. Τα τμήματα διαχείρισης καταγγελιών πρέπει να είναι στελεχωμένα με επαρκείς πόρους και προσωπικό και με ικανοποιητικά επίπεδα εξουσιοδότησης για την επιλογή και τον τρόπο επίλυσης της καταγγελίας. Ο πάροχος φροντίζει, ώστε το προσωπικό του να αντιμετωπίζει με κόσμιο τρόπο τους καταναλωτές που υποβάλλουν καταγγελίες και να τους κατευθύνει ως προς τον αποτελεσματικότερο και ευχερέστερο τρόπο υποβολής τόσο των καταγγελιών όσο και τυχόν συμπληρωματικών εγγράφων που απαιτούνται για τη διαχείριση και εξυπηρέτηση αυτών.

Για την προάσπιση της διαφάνειας ο πάροχος διαθέτει εγχειρίδιο με καταγεγραμμένες διαδικασίες διεκπεραίωσης καταγγελιών και παραπόνων, τις οποίες οφείλει να ακολουθεί το προσωπικό κατά τη διαχείριση καταγγελιών των καταναλωτών. Σε περίπτωση αδυναμίας διεύθυνσης των καταγγελιών σε πρώτο επίπεδο, οι διαδικασίες πρέπει να περιλαμβάνουν μια εσωτερική διαδικασία αναφοράς σε ανώτερα επίπεδα. Οι τυχόν εσωτερικές διαδικασίες του παρόχου δεν θα πρέπει να θεσπίζονται, ούτε να αποβαίνουν σε βάρος των καταναλωτών και να δυσχεραίνουν την αποτελεσματική ικανοποίηση των αιτημάτων και των καταγγελιών τους. Ο πάροχος υποχρεούται να εκπαιδεύ-

σει και να παρέχει στο προσωπικό του το σχετικό εγχειρίδιο διεκπεραίωσης καταγγελιών.

Επιπλέον, ο πάροχος διαθέτει πληροφορίες αναρτημένες στον ιστότοπό του και σχετικό έντυπο με καταγεγραμμένες τις διαδικασίες υποβολής καταγγελιών, απευθυνόμενο προς τους καταναλωτές, στο οποίο περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμά τους να υποβάλουν καταγγελίες. Στο έντυπο αυτό πρέπει να περιέχονται επαρκείς οδηγίες γραμμένες σε απλή και κατανοητή γλώσσα, έτσι ώστε οι καταναλωτές να μπορούν εύκολα να κατανοήσουν τον τρόπο υποβολής καταγγελιών και το αρμόδιο προσωπικό του παρόχου στο οποίο μπορούν να απευθύνονται. Αντίστοιχες πληροφορίες πρέπει να αναρτώνται και στον ιστότοπο του παρόχου.

12.1. Πολιτική απάντησης καταγγελίας

Ο πάροχος πρέπει να παρέχει επαρκείς πληροφορίες για την πρόοδο της εξέτασης της καταγγελίας σε περίπτωση που ζητήσει ενημέρωση ο καταναλωτής, καθώς και να ειδοποιεί σχετικά, σε περίπτωση διαφοροποίησης του χρονοδιαγράμματος στην πορεία, και να αναφέρει τους λόγους στους οποίους οφείλεται η καθυστέρηση. Επιπλέον, πρέπει να διαθέτει κατάλληλους μηχανισμούς για να παρακολουθεί και να επιλύει τα ζητήματα που προκύπτουν, σύμφωνα με όσα έχουν συμφωνηθεί με τον καταναλωτή και με τις διαδικασίες που αναφέρονται ανωτέρω.

Στην περίπτωση που ο πάροχος θεωρεί ότι μία καταγγελία δεν χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, ενημερώνει τον καταναλωτή πλήρως, με σαφή και κατανοητό τρόπο για τους λόγους αυτής της απόφασης και αν ζητηθεί από τον καταναλωτή, τον πληροφορεί για τη διαθεσιμότητα εναλλακτικών επιλογών για την εξέταση της καταγγελίας.

13. Συμμόρφωση με τον Κώδικα και έλεγχοι

Ο πάροχος οφείλει, κατά το άρθρο 12 § 1, να σχεδιάσει και να θέσει σε εφαρμογή διαδικασίες συμμόρφωσης και εάν κριθεί αναγκαίο να αναπτύξει συστήματα και εργαλεία για τη διασφάλιση της συμμόρφωσής του με τον Κώδικα. Επιπλέον, ο πάροχος δύναται - προαιρετικά - να συντάξει σχέδιο συμμόρφωσης με τον Κώδικα, καθώς και λοιπούς Κώδικες που αφορούν σε ειδικότερα ζη-

τήματα στην παροχή των υπηρεσιών του.

Παράλληλα, ο πάροχος υποχρεούται να κοινοποιεί τον Κώδικα στο προσωπικό του και να διασφαλίζει ότι το προσωπικό του είναι ενημερωμένο για την ύπαρξή του και άρτια εκπαιδευμένο στις σχετικές διαδικασίες για τη συμμόρφωση με τις διατάξεις του Κώδικα.

Ο Κώδικας δημοσιεύεται στον διαδικτυακό τόπο του παρόχου σε σημείο εμφανές, διακριτό και εύκολα προσβάσιμο από τους καταναλωτές. Επίσης, ο πάροχος δύναται να προσαρτήσει τον Κώδικα εντύπως κατά τη σύναψη νέας σύμβασης ή ανανέωσης.

13.1. Έλεγχος συμμόρφωσης των υπεργολάβων, συνεργατών, μεταπωλητών

Ο πάροχος οφείλει μέσω τακτικής παρακολούθησης και συστημάτων ελέγχου, να διασφαλίσει ότι οι υπεργολάβοι, οι συνεργάτες και οι μεταπωλητές του συμμορφώνονται πλήρως με τον Κώδικα. Ο πάροχος επίσης, οφείλει να αναπτύξει κατάλληλες διαδικασίες, οι οποίες θα περιγράφουν αναλυτικά τον τρόπο συμμόρφωσης του πάσης φύσεως προσωπικού τους σε περίπτωση μεμονωμένων και επαναλαμβανόμενων παραβάσεων του Κώδικα.

14. Κυρώσεις

Η ΕΕΤΤ, στο πλαίσιο προστασίας των καταναλωτών, οφείλει να παρακολουθεί και να ελέγχει συστηματικά τη συμμόρφωση των παρόχων με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις, ενώ σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του Κώδικα, η ΕΕΤΤ δύναται να επιβάλει κυρώσεις εφαρμόζοντας τα άρθρα 137 και 138 του ν. 4727/2020¹¹.

15. Έναρξη ισχύος

Η ουσιαστική ισχύς του Κώδικα Δεοντολογίας (Απόφαση ΕΕΤΤ1032/6/2022- ΦΕΚ 3242/Β/24.6.2022) αρχίζει έξι μήνες από την δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με την έναρξη της ουσιαστικής ισχύος της Απόφασης της ΕΕΤΤ καταργείται η απόφαση της ΕΕΤΤ ΑΠ 488/82/15.7.2008 «Κώδικας Δεοντολογίας για την Παροχή Υπηρεσιών Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών στους Καταναλωτές» (ΦΕΚ Β' 1505).

11. Για το ζήτημα Βλ. Α. Σινανιώτη-Μαρούδη, ν. 4727/2020 «Κώδικας Ψηφιακής Διακυβέρνησης-Κώδικας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών», ΝοΒ 2021. 457 επ., 464.

Η απιστία στον νέο Ποινικό Κώδικα – Συνοπτική παρουσίαση, κριτική αξιολόγηση¹

Σταύρου Ο. Χούρσογλου
Δικηγόρου – D.E.A.

A. Εισαγωγικές επισημάνσεις

Ο νέος ΠΚ, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ με τον ν. 4619/2019 (ως τροπ. με τους ν. 4623/2019, 4637/2019, 4855/2021 και 4871/2021), δημιούργησε ένα νέο καινοτόμο τοπίο στο δίκαιο της περιουσιακής εγκληματικότητας. Η απιστία, το κατ' εξοχήν «επιχειρηματικό» αδίκημα της λεγόμενης εσωτερικής προσβολής της περιουσίας², είναι μεταξύ εκείνων, όπου οι μεταρρυθμίσεις είναι σημαντικές, εμφανώς προς την κατεύθυνση της συστολής του αξιοποίνου του. Εξ αυτών καθίσταται ορατή η προσπάθεια του νομοθέτη να περιορίσει την άκρατη ποινικοποίηση της κινδυνώδους οικονομικής δράσης, ώστε να μην μετατραπεί τούτη, εντέλει, σε πρόσκομμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της οικονομίας, φαινόμενο που είχε επισημανθεί στο παρελθόν υπό την ισχύ του παλαιού ΠΚ. Ευστόχως είχε αναφερθεί σχετικά στη θεωρία πως σχετικές νομολογιακές υπερβολές είχαν μετατρέψει την απιστία στον «εφιάλτη» του κάθε διαχειριστή ξένης περιουσίας, ιδίως δημόσιας³. Σε τέτοιο, μάλιστα, βαθμό που το Δημόσιο, προκειμένου να μπορέσει να «εξασφαλίσει» ενδιαφερόμενους για την ανάληψη διαχειριστικών καθηκόντων επί της περιουσίας του, είχε αναγκαστεί να εισάγει ακόμη

και ειδικές νομοθετικές διατάξεις «ποινικής ασυλίας» με αμφίβολη συνταγματικότητα, οι οποίες ρητά αποκλείουν (και) την ποινική ευθύνη για συγκεκριμένες συμβάσεις, ήτοι για εξωτερικές διαχειριστικές πράξεις της ξένης περιουσίας (άρθρο 9 § 4 ν. 3986/2011 για το ΤΑΙΠΕΔ, και 16Γ § 4 εδ. α' ν. 3864/2010 για το ΤΧΣ)⁴.

Η δογματική αιτία του αυτού του νομολογιακού φαινομένου εντοπίζεται στην «φτωχή», όπως επιτυχώς χαρακτηρίστηκε, αντικειμενική υπόσταση της απιστίας στον παλαιό ΠΚ. Πράγματι, το παλαιό άρθρο 390 εμπεριείχε μία απολύτως στοιχειώδη περιγραφή της εγκληματικής συμπεριφοράς⁵, σε βαθμό που να τίθεται θέμα ενδεχόμενης ασυμβατότητάς του με την αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege certa* (άρθρα 7 § 1 του Σ και της ΕΣΔΑ)⁶: Από το γράμμα του, τα μόνα στοιχεία του αδικήματος που ανέκυπταν ήταν η ιδιότητα

1. Το παρόν έχει ως βάση προφορική εισήγηση σε διαδικτυακή εκδήλωση της Ένωσης Ελλήνων Ποινολόγων στις 8.12.2020. Στις αναπτώξεις του δεν συμπεριλαμβάνεται το ζήτημα της κατ' έγκληση διώξεως του αδικήματος, αφού τούτο είχε αποτελέσει αντικείμενο άλλης, ειδικής επί αυτού, εισηγήσεως.

2. Εκ του ότι η πράξη τελείται από εκείνο το πρόσωπο, το οποίο έχει έσωθεν την επιμέλεια και διαχείριση της περιουσίας, δηλ. τον εγγυητή του προστατευόμενου εννόμου αγαθού (Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Απιστία και ευθύνη διοικητών και διευθυντικών στελεχών νομικών προσώπων, ΠοινΔικ 2016. 841)

3. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 842, αναλόγως Α. Δημάκης, Ζητήματα ποινικής ευθύνης κατά τη ρύθμιση οφειλών (άρθρο 65 ν. 4472/2017)-Με αναφορά και σε θεμελιώδη ζητήματα ποινικής ευθύνης κατά τις αναδιρθρώσεις τραπεζικών δανείων, ΠοινΧρ ΞΗ' 339.

4. Βλ. σχετικά σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 842, και 854 επ. Ήδη το ακυρωτικό μας, με το ΣυμβΑΠ 1221/2014 (σε Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ), χαρακτήρισε, σε γνωστή υπόθεση υπηρεσιακής απιστίας που απασχόλησε τη δημοσιότητα, ως αντισυνταγματική, λόγω αντίθεσής της στο άρθρο 4 § 1 Σ (ισότητα έναντι του Νόμου), τη διάταξη «ποινικής ασυλίας» των μελών του ΝΣΚ για γνώμη που διατύπωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, τεθείσα κατ' αντιγραφήν της αντιστοιχίας για το Συνήγορο του Πολίτη (άρθρο 37 § 5 ν. 3086/02, ως προστ. με το άρθρο 56 ν. 4170/2013, που παραπέμπει στο άρθρο 1 § 2 του ν. 3094/03). Εν προκειμένω αποδιδόταν στα μέλη του ΝΣΚ ότι, διαγνωμοδοτήσεώς τους, συνέδραμαν απλώς Υπουργό, ο οποίος εξέδωσε υπουργική απόφαση που αναγνώριζε δικαιώματα τρίτου σε, φερόμενα ως δημόσια, ακίνητα (διαχειριστική πράξη), προς βλάβη της δημόσιας περιουσίας.

5. Η έκφραση ανήκει στον Η. Αναγνωστόπουλο (Ζητήματα απιστίας-Άρθρα 390 και 256 ΠΚ, 2^η έκδ. Σάκουλας, Αθήνα, 2003, σ. 58). Ομοίως Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η έκδ., Σάκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 576.

6. Έτσι Α. Δημάκης, ό.π., σ. 339, με αναφορά στα του αντιστοιχίου ζητήματος στη Γερμανία, όπου η αντίστοιχη διάταξη κρίθηκε οριακώς συνταγματική.

του υπαιτίου, ως διαχειριστή ξένης περιουσίας εκ του Νόμου ή δικαιοπραξίας⁷ (έγκλημα γνήσιο ι-διαίτερο), και η πρόκληση με πράξη ή παράλειψη, από μέρους του, ζημίας στην διαχειριζόμενη περιουσία⁸. Αυτά, και ουδέν έτερον, προς προσδιορισμό του είδους της επίμαχης διαχειριστικής ενέργειας. Προς διάσωση, λοιπόν, της οικονομικής ζωής από την ποινικοποίησή της, η θεωρία αναζητήσε, πέραν των γραπτών, και ορισμένα άγραφα στοιχεία της πράξεως, που εν μέρει τα αποδέχθηκε και η νομολογία. Ορισμένα, όπως θα δούμε, με τον νέο ΠΚ κατέστησαν, πλέον, γραπτό δίκαιο.

Οι γνωστές συνθήκες ταχείας ψήφησης και θέσεως σε ισχύ του νέου ΠΚ, ανεξαρτήτως του εάν κανείς συμφωνεί ή διαφωνεί με αυτές, σίγουρα πάντως δεν συνέδραμαν στην έγκαιρη ανάπτυξη ενός γόνιμου επιστημονικού διαλόγου για όλες τις καινοτομίες του, μεταξύ των οποίων και εκείνες που άπτονται του συγκεκριμένου αδικήματος. Ενόψει αυτού, το ερμηνευτικό πεδίο των νέων διατάξεων παραμένει ανοικτό. Στο παρόν θα επιχειρηθεί μία συνοπτική παρουσίαση των νομοθετικών αλλαγών στην τυποποίηση και στην ποινική αντιμετώπιση της απιστίας, ώστε να μπορέσει να γίνει, καταληκτικώς, μία πρώτη απόπειρα αποτίμησής τους.

Β. Η κατάργηση της διάκρισης κοινής και υπηρεσιακής απιστίας, η ενιαία τυποποίηση του εγκλήματος και οι συνέπειές της

Η πρώτη μεταβολή, έναντι του παλαιού ΠΚ, είναι η κατάργηση του άρθρου 256 αυτού, ήτοι της παλαιάς υπηρεσιακής απιστίας, και η συγχώνευση

της σχετικής ποινικής ευθύνης σε μία κοινή διάταξη, εκείνη του άρθρου 390 νέου ΠΚ, η οποία τυποποιεί μια ενιαία αξιόποινη συμπεριφορά ανεξαρτήτως, τόσο του υποκειμένου της (υπαλλήλου ή μη), όσο και του αντικειμένου της προσβολής, ήτοι περιουσίας ιδιωτικής ή δημόσιας (της τελευταίας υφισταμένης μόνον εάν φορέας της είναι «άμεσα» το Δημόσιο, ΟΤΑ ή ν.π.δ.δ.)⁹. Μόνες, πλέον, διαφορές είναι η επίταση του ποινικού κολασμού στην κακουργηματική μορφή του εγκλήματος, οσάκις συντρέχει η επιβαρυντική περίπτωση της τέλεσης της πράξης με ζημία που υπερβαίνει τα 120.000 ευρώ και πλήττει δημόσια περιουσία με την ως άνω έννοια (κάθειρξη έως 10 έτη και χρηματική ποινή αν πρόκειται για ιδιωτική περιουσία, και από 10 έως 15 και χρηματική ποινή τουλάχιστον 1.000 μονάδων επί δημόσιας, άρθρα 390 § 1 εδ. β' και 390 § 2 εδ. α', αντίστοιχα), και η μακρύτερη προθεσμία παραγραφής της απιστίας κατά δημόσιας περιουσίας (20 έτη, άρθρο 390 § 2 εδ. β').

Μία πρώτη παρατήρηση συνίσταται στο ότι η απορρόφηση της υπηρεσιακής απιστίας από την κοινή ουδόλως επέδρασε στις προϋποθέσεις τυποποίησης της τελευταίας¹⁰. Έτσι η ιδιότητα του ενεργητικού υποκειμένου του εγκλήματος, ως υπαλλήλου, είναι ποινικώς αδιάφορη, οπότε αρκεί αυτό να συνιστά απλώς τον διαχειριστή ξένης περιουσίας. Επίσης απλοποιείται η ποινική αντιμετώπιση του συμμετόχου, αφού υπό την ισχύ του παλαιού ΠΚ αξιόποινη συμμετοχή ιδιώτη σε υπηρεσιακή απιστία του άρθρου 256 παλαιού ΠΚ αντιμετωπιζόταν, κατά μία άποψη με βάση το άρθρο 49 § 2 προϊσχύοντος ΠΚ (οπότε τιμωρείτο ως συμμετοχος κοινής απιστίας του προϊσχύοντος

7. Ως διαχειριστής ξένης περιουσίας νοείται όποιος δύναται να ενεργεί νομικές πράξεις, και όχι απλώς υλικές, και έχει τη δυνατότητα ανάπτυξης πρωτοβουλίας και λήψης αποφάσεων με κίνδυνο και ευθύνη του (έτσι λ.χ. ΑΠ 593/2019, σε ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1335/2018 ΠοινΧρ Ο' 37, ΑΠ 101/2018 και ΑΠ 2/2018, σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1531/2013, σε ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 532/2011 ΠοινΧρ ΕΒ' 180, ΑΠ 970/06 ΠοινΧρ ΝΖ' 334, ΑΠ 2266/02 ΠοινΛογ 2002. 2517, ΑΠ 1672/02 ΠοινΧρ ΝΓ' 627, ΑΠ 899/99 ΠοινΔικ 1999. 1220, ΑΠ 1832/93 ΠοινΧρ ΜΔ' 180 κ.λπ., ομοίως Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δικαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 577), και Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 848.

8. Έτσι Ν. Ανδρουλάκης, Η απιστία-Άγραφον ουσιώδες συστατικόν του εγκλήματος της «απιστίας» (άρθρο 390 ΠΚ), ΠοινΧρ ΚΕ' 165.

9. Βλ. σχετικά τη σημαντική ΤριμΕφΑθ 4131^α/2019 ΠοινΧρ Ο' 303, που αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η υπηρεσιακή απιστία του άρθρου 256 παλαιού ΠΚ «δεν καταργήθηκε με τον νέο ΠΚ, αλλά αναδιαμορφώθηκε, αποβάλλοντας το χαρακτήρα της ως εγκλήματος σχετικού με την υπηρεσία, και μεταφέρθηκε στη νέα διάταξη του άρθρου 390 § 2 ΠΚ».

10. Έτσι Θ. Παπακυριάκου, Το αδίκημα της απιστίας στο νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, Εισήγηση στην Ε.Σ.ΔΙ. στις 17.10.2019 (διαθέσιμο στο δικτυακό της τόπο <http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou2019.pdf>), σ. 3.

άρθρου 390¹¹), και κατά μία άλλη κατά το άρθρο 49 § 1 εδ. α' παλιού ΠΚ, οπότε μπορούσε να του επιβληθεί (δυννητικά¹²) ποινή ελαττωμένη κατά το παλαιό άρθρο 83 (με βάση, όμως, το αρχικό πλαίσιο του τότε ισχύοντος 256 και, το σημαντικότερο, ενδεχομένως και του ν. 1608/50)¹³.

Αντίθετα, ποινικώς ενδιαφέρων είναι ο δημόσιος χαρακτήρας της προσβαλλόμενης περιουσίας (για τα ζητήματα του κακουργηματικού πλαισίου ποινής και της προθεσμίας παραγραφής που προαναφέρθηκαν). Άλλη περίπτωση άντλησης συνεπειών από την υπαλληλική, ή μη, ιδιότητα του δράστη αποτελεί η διάταξη του άρθρου 263 Α § 2 και 3 νέου ΠΚ, κατά την οποία το ευεργέτημα της επιβολής μειωμένης ποινής, κατά το άρθρο 44 § 2 νέου ΠΚ (ποινή απόπειρας μειωμένης στο μισό, και με δυννητική αναστολή εκτελέσεως της ποινής, ή και της ποινικής δίωξης), μπορεί να χορηγηθεί μόνον επί απιστίας που τελείται από υπάλληλο, οσάκις ο εμπλεκόμενος (και συμμετοχος στο αδίκημα, όντας είτε τρίτος, είτε επίσης υπάλληλος, αλλά με κατώτερη θέση από τον καταγγελλόμενο¹⁴) συμβάλλει στην αποκάλυψή της, με αναγγελία του σε αρμόδια αρχή¹⁵.

11. Έτσι Μ.Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 845, και ΤριμΕφΚακΘ 1092/08 ΠοινΧρ ΞΘ' 466.

12. Θα πρέπει να σημειωθεί, εδώ, ότι η αντίστοιχη διάταξη (άρθρο 49 § 1 εδ. α') προβλέπει ότι η επιβολή μειωμένης ποινής, στο πρόσωπο του συμμετόχου που δεν φέρει την ιδιαίτερη ιδιότητα ή σχέση, είναι υποχρεωτική (και όχι δυννητική, όπως στον παλαιό ΠΚ). Το ζήτημα ενέχει πρακτική σημασία για την (ευμενέστερη, υποχρεωτικά) ποινική τύχη συμμετόχου απιστίας, ο οποίος δεν φέρει την ex lege απαιτούμενη ιδιότητα του διαχειριστή της ξένης περιουσίας (έτσι Γ.Δημήτρινας, Η τυποποίηση του εγκλήματος της απιστίας στο νέο ΠΚ, ΝovCrim 8, σ. 6), λ.χ. η περίπτωση ενός προσώπου ειδικών γνώσεων, το οποίο δίδει συμβουλές-προτροπές, υπό την ιδιότητά του (και ιδίως εγγράφως, σε έκθεση ή γνωμοδότηση), υπέρ της διενέργειας της άπιστης διαχειριστικής πράξης (βλ. σχετικά σε Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 850).

13. Έτσι ΑΠ 116/2014, σε ΤΝΠ Νόμος, και ΑΠ 68/99 ΠοινΧρ ΜΘ' 95, βλ. αναλυτικά σε Γ. Δημήτρινας, Το δογματικό πρόβλημα της αξιόποινης συμμετοχής σε ιδιαίτερο έγκλημα και ιδίως η ποινική ευθύνη των συμμετόχων στο έγκλημα της απιστίας στην υπηρεσία, ΠοινΧρ ΝΘ' 401 επ., και ιδίως 405.

14. Είναι η περίπτωσης της § 3 της προκείμενης διατάξεως.

15. Έτσι Γ. Δημήτρινας, Η τυποποίηση του ε-

Επιπροσθέτως, στερείται πλέον αντικειμένου η διάκριση των διαχειριστικών πράξεων του υπαλλήλου ανάμεσα σε εκείνες που αφορούν στα δημόσια έσοδα αφενός, και στις δημόσιες δαπάνες (έξοδα) αφετέρου. Είναι γνωστό ότι κατ' ουσίαν η νομολογία είχε εξομοιώσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 256 του παλαιού ΠΚ με εκείνο του άρθρου 390, εντάσσοντας στο πρώτο και τη διαχείριση των δημοσίων δαπανών, κατά ερμηνευτική προσέγγιση που όμως καταφανώς υπερέβαινε το γράμμα της πρώτης από τις παραπάνω διατάξεις, η οποία έκανε λόγο μόνον για δημόσια έσοδα («φόρων, δασμών, τελών ή άλλων φορολογημάτων ή οποιωνδήποτε εσόδων»), προς εύλογη σφοδρή αντίδραση της θεωρίας¹⁶. Με τον νέο ΠΚ ου-

γκλήματος της απιστίας στο νέο ΠΚ, ΝovCrim 8, σ. 7, και Θ. Παπακυριάκου, Το αδίκημα της απιστίας στο νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, Εισήγηση στην ΕΣΔΙ στις 17.10.2019 (διαθέσιμο στο δικτυακό της τόπο <http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/parakyriakou2019.pdf>), σ. 4.

16. ΟΛΑΠ 2/09 ΠοινΧρ ΝΘ' 504, με ισχυρή μειοψηφία δεκαπέντε αρεοπαγιτών (και εντεύθεν πάγια νομολογία, έτσι λ.χ. ΑΠ 1349/2017, σε ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 821/2017 ΠοινΧρ ΞΗ' 678, ΑΠ 430/2014, ΑΠ 116/2014 και ΑΠ 824/2013, όλες σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΣυμβΕφΘ 779/2016 ΠοινΔικ 2017. 151), που δέχθηκε (ανατρέποντας την προηγούμενη νομολογία) ότι στη διάταξη του άρθρου 256 παλαιού ΠΚ, περί υπηρεσιακής απιστίας, εμπίπτουν, εκτός των διαχειριστικών πράξεων του υπαλλήλου που αφορούν στον προσδιορισμό, είσπραξη ή διαχείριση φόρων, δασμών, τελών, ή άλλων φορολογημάτων και εσόδων, και εκείνες που αφορούν στη διαχείριση των εξόδων, ήτοι στις δημόσιες δαπάνες (εν προκειμένω επρόκειτο για σύναψη συμβάσεως ζημιόγону για το Δημόσιο που, κατά την προηγούμενη νομολογία, μπορούσε να συγκροτήσει μόνον κοινή απιστία). Η ως άνω εκδοχή κατακρίθηκε ως ανεπίτρεπτη διαστολή του γράμματος της διατάξεως, όπου γίνεται λόγος αποκλειστικά για κρατικό έσοδο, δηλ. για περιουσιακό στοιχείο που εισέρχεται στην κρατική περιουσία (έτσι Η. Αναγνωστόπουλος, Απιστία στην υπηρεσία ΠΚ 256)-Ανοιχτά και νέα ζητήματα, ΠοινΧρ ΞΒ' 5 επ., Α. Ζύγουρας, Το έγκλημα της απιστίας και η σχέσις του προς το έγκλημα της απιστίας περί την υπηρεσίαν, ΠοινΧρ ΝΘ' 572, Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 844 επ., Ν. Μπιτζιλέκης, Ποινική προστασία της δημόσιας περιουσίας από εσωτερικές προσβολές-«Διαχειριστικά» εγκλήματα περί την υπηρεσία, ΠοινΧρ ΞΣΤ' 94 επ., Α. Παπαδαμάκης, Πρόσφατες νομολο-

σιαστικά επέρχεται η προκριθείσα, νομολογιακώς, λύση (αφού και η άπιστη διαχείριση κρατικών δαπανών μπορεί να συγκροτήσει αντικειμενικά και υποκειμενικά την ενιαία, πλέον, απιστία, συντρεχουσών και των λοιπών της προϋποθέσεων), η οποία είναι βεβαίως δικαιοπολιτικά εύλογη, πλην όμως εφεξής επιτυγχάνεται χωρίς αμφίβολης ορθότητας ερμηνευτικές εκδοχές (και εντός των ελλογών πλαισίων ποινικού κολασμού του άρθρου 390 νέου ΠΚ).

Γ. Η παράβαση των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης ως γραπτό στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης της απιστίας

Παλαιότεν η ελληνική επιστήμη και νομολογία οριοθετούσαν την απιστία δια της θεωρίας της κατάχρησης, κατά την οποία το αδίκημα προϋποθέτει κατάχρηση, από τον διαχειριστή, της έναντι τρίτων αντιπροσωπευτικής εξουσίας του, που απέκτησε βάσει νόμου ή δικαιοπραξίας, ήτοι υπέρβαση των ακραίων ορίων της¹⁷. Έτσι γίνονταν δεκτά, αρχικά, δύο επιπρόσθετα άγραφα στοιχεία της άπιστης ενέργειας, πράξης ή παράλειψης¹⁸:

γιακές διακυμάνσεις και ερμηνευτικές εκτροπές στα εγκλήματα της απάτης και της απιστίας, ΠοινΔικ 2012. 389, Θ. Παπακυριάκου, Το καθεστώς ειδικής-αυξημένης ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων στο ισχύον ελληνικό ποινικό δίκαιο-Βασικά χαρακτηριστικά και αποτίμηση, ΠοινΔικ 2009. 1137, έτσι και παλαιότερα Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 119, και Ν. Μπιτζιλέκης, Υπηρεσιακά εγκλήματα, 2^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσ/κη, 2001, σ. 577].

17. Έτσι Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 165 επ., Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 581, και Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 21 και 25 επ.

18. Παρότι εκ πρώτης εμφανίζεται παράδοξη, η τέλεση απιστίας δια παραλείψεως (συντρεχουσών βεβαίως των προϋποθέσεων του άρθρου 15 νέου ΠΚ) είναι καθ' όλα εφικτή, όταν ο παραβιαζόμενος κανόνας επιμελούς διαχείρισης (για τον οποίον, βλ. κατωτ.) επιτάσσει τη διενέργεια θετικής πράξης, από την οποία ο δράστης δολίως απόσχει. Ως τέτοιες παραλείψεις θεωρήθηκαν η μη διενέργεια διαπραγματεύσεων (ΑΠ 967/09, σε ΤΝΠ Νόμος), η παράλειψη εποπτείας-ελέγχου υφισταμένου εργαζόμενου (ΣυμβΠΜ 153/2012 ΠοινΔικ 2013. 208), η παράλειψη εμπρόθεσμης καταβολής ασφαλιστικών εισφορών, με αποτέλεσμα να επιβληθούν προσαυξήσεις (ΑΠ 109/76 ΠοινΧρ ΚΣΤ' 561), και η μη υλοποίηση δικονομικής πράξης αναγκαίας, προς προστασία, της πε-

Πρώτον, να είναι εξωτερική, δηλ. να αφορά σε σχέση του φορέα της υπό διαχείριση περιουσίας με τρίτους. Έτσι δεν στοιχειοθετούν απιστία εσωτερικές πράξεις ή παραλείψεις, λ.χ. απόφαση του Δ.Σ. εταιρείας, περί λήψεως υπέρογκης αμοιβής από τα μέλη του¹⁹, ή και λήψη προνομιακού δανείου από διαχειριστή χωρίς δικαίωμα²⁰, διότι σε αυτές τις περιπτώσεις ελλείπει η ενάσκηση αντιπροσωπευτικής εξουσίας προς τα έξω. Δεύτερον, να είναι δικαιοπρακτική, δηλ. να αποτελεί ενάσκηση της αντιπροσωπευτικής εξουσίας του υπαιτίου. Έτσι απλές υλικές πράξεις, ακόμη και εάν τελεστούν εξωτερικώς από διαχειριστή ξένης περιουσίας, παρότι τη βλάπτουν, δεν μπορούν να συγκροτήσουν αντικειμενικά το συγκεκριμένο αδίκημα, λ.χ. καταστροφή αρχείου πελατών εταιρείας²¹, ή ιδιοποίηση χρημάτων της²².

Παρότι τα δύο πιο πάνω άγραφα στοιχεία της απιστίας κατέστησαν το άρθρο 390 παλαιού ΠΚ περισσότερο *lex certa*, το πεδίο του αξιοποιού παραμένε ακόμη αφόρητα ευρύ. Πράγματι, υπήρχε σωρεία διαχειριστικών πράξεων που προκάλεσαν ζημία στη διαχειριζόμενη περιουσία, όντας και εξωτερικές και δικαιοπρακτικές, και εντούτοις δύσκολα θα μπορούσε να υποστηριχθεί, κατά λελογισμένη κρίση, ότι στοιχειοθετούν απιστία. Λ.χ. ο ατυχής χρηματιστής που απέκτησε μετοχές για λογαριασμό πελάτη του, και οι οποίες έπειτα α-

ριουσίας, λ.χ. εξώδικης όχλησης οφειλέτη, ή έγερσης αγωγής (έτσι Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 590, Α. Καϊάφα-Γκρμπάντι, ό.π., σ. 850).

19. Βλ., λ.χ., ΑΠ 894/86 ΠοινΧρ ΛΣΤ' 809, ΑΠ 951/82 ΠοινΧρ ΛΓ/277, ΑΠ 754/82 ΠοινΧρ ΛΓ' 164 και ΔιατΕισΕφΑθ 76/92 αδημ. Αντιθέτως, εάν είχε υιοθετηθεί η θεωρία της κατάχρησης της πίστεως, κατά την οποία απιστία συνιστά η κάθε παράβαση του καθήκοντος πίστεως του διαχειριστή που προκαλεί ζημία στην ξένη περιουσία, οι εν λόγω εσωτερικές περιουσιακές προσβολές θα στοιχειοθετούσαν αντικειμενικά το αδίκημα (βλ. σχετικά σε Χ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 581).

20. ΑΠ 137/72 ΠοινΧρ ΚΒ/445.

21. Συνιστά φθορά ξένης ιδιοκτησίας, χωρίς η ιδιότητα του υπαιτίου, ως διαχειριστή της προσβληθείσας περιουσίας, να αλλάζει τα πράγματα (έτσι ΑΠ 1277/90 ΠοινΧρ ΜΑ' 564).

22. Αποτελεί φυσικά υπεξαίρεση (βλ. ΑΠ 78/22 Θ ΛΔ' 243).

πώλεσαν σημαντικό μέρος της αξίας τους, τέλεσε εξωτερική δικαιοπρακτική πράξη, που απομείωσε τη διαχειριζόμενη ξένη περιουσία, και, συνεπώς, εάν η αντικειμενική τυποποίηση της πράξης περιοριζόταν στα ανωτέρω στοιχεία, θα έπρεπε να αναζητήσει υπερασπιστική διέξοδο μόνον στη μη συνδρομή του υποκειμενικού στοιχείου (έλλειψη δόλου), ή και στην άρση του αδικού, λόγω συναινεσης του παθόντος (επιτρεπτή εκ του ατομικού χαρακτήρα του εννόμου αγαθού της περιουσίας²³). Προς αποφυγή τέτοιων ατόπων, και μετά από μία κλασική, πλέον, μελέτη του Ν. Ανδρουλάκη, προστέθηκε ένα ακόμη άγραφο στοιχείο στην ελλειπτική διατύπωση του παλαιού άρθρου 390, που χαρακτηρίστηκε ορθά ως το κεντρικό δογματικό μέγεθος στη δομή του αδικήματος²⁴: Η παραβίαση των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης της ξένης περιουσίας από τον διαχειριστή, με βασικό κριτήριο το είδος και τη φύση της εκάστοτε ανατεθείσας επιμέλειας ή διαχείρισεως²⁵.

Προκειμένου ο εφαρμοστής του δικαίου να διαπιστώσει τη συνδρομή (ή μη) του ως άνω άγραφου στοιχείου του αδικήματος, ήτοι τη συμμόρφωση του διαχειριστή με τους ως άνω κανόνες, θα πρέπει να εστιάσει την προσοχή του στην εσωτερική σχέση που συνδέει τον διαχειριστή της περιουσίας με τον φορέα της, και η οποία οριοθετεί τα όρια του ανεκτού, κατά περίπτωση, περιουσιακού κινδύνου (τα οποία δεν είναι, σε κάθε περίπτωση, τα ίδια). Αυτή η σχέση μπορεί να καταγράφεται είτε σε ρητούς κανόνες δικαίου (λ.χ. άρθρα 1611 επ. ΑΚ περί επιτροπείας ανηλικού, περίπτωση της λεγόμενης «συντηρητικής» διαχείρισης²⁶, ν. 4412/2016 περί δημοσίων προμηθειών, η καλούμενη «γραφειοκρατική» διαχείριση²⁷, άρθρο

65 ν. 4472/2017, περί της ευθύνης των εκπροσώπων του Δημοσίου και των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά τη ρύθμιση οφειλών και την αναδιάρθρωση δανείων²⁸, άρθρο 102 § 4 εδ. α' του ν. 4548/2018, και παλαιότερα άρθρο 22Α § 2 εδ. τελ. του ν. 2190/20, περί του λεγόμενου κανόνα της «εύλογης επιχειρηματικής κρίσης»²⁹ επί των διαχειριστικών πράξεων των μελών του Δ.Σ. ανώνυμης εταιρείας), είτε σε καταστατικά και εσωτερικούς κανονισμούς, εγκυκλίους και θεσμοθετημένες διαδικασίες νομικών προσώπων (λ.χ. εσωτερικούς κανονισμούς πολυσύνθετων νομικών προσώπων, όπως ανώνυμων εταιρειών, πολυεθνικών τραπεζών επί της χορήγησης ή αναδιάρθρωσης δανείων-πιστώσεων ή/και ρύθμισης οφειλών, ως και σχετικοί εποπτικοί κανόνες της Τράπεζας της Ελλάδος, η λεγόμενη πιστωτική απιστία³⁰, πρόκειται για την καλού-

μενα κριτήρια και οδηγίες, η μη τήρηση των οποίων συνιστά παραβίαση των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης (έτσι Η. Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 44). Βλ. τυπική περίπτωση παραβίασης κανόνων «γραφειοκρατικής» διαχείρισης στο πραγματικό της ΑΠ 410/2015, σε ΤΝΠ Νόμος (απευθείας ανάθεση έργου για λογαριασμό ν.π.δ.δ. χωρίς συνδρομή κατεπειγοντος λόγου, και κατά παράκαμψη της διαδικασίας διενέργειας δημόσιου μειοδοτικού διαγωνισμού). Άλλη περίπτωση ευθύνης για απιστία σε «γραφειοκρατική» διαχείριση είναι η ανατιμολόγητη παράβλεψη αντίθετης εισήγησης-γνωμοδότησης-έκθεσης από πρόσωπο ειδικών γνώσεων, ιδίως οσάκις τούτη απαιτείται κανονιστικά (Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, *ό.π.*, σ. 849 επ.).

28. Επί του οποίου αναλυτικώς σε Α. Δημάκη, *ό.π.*, σ. 343 επ.

29. Γνωστός και ως «business judgment rule», κατά τον οποίον τα μέλη του Δ.Σ. μιας ανώνυμης εταιρείας δεν ευθύνονται για πράξεις ή παραλείψεις τους που αφορούν σε εύλογη επιχειρηματική απόφαση ληφθείσα με καλή πίστη, στη βάση επαρκών, για τις συγκεκριμένες συνθήκες, πληροφοριών, και αποκλειστικά προς εξυπηρέτηση του εταιρικού συμφέροντος. Εάν παραβιασθεί ο κανόνας αυτός, τότε βρισκόμαστε ενώπιον περιπτώσεως μη επιμελούς διαχείρισης, που μπορεί να θεμελιώσει ποινική ευθύνη για απιστία. Εάν, αντίθετα, τηρηθεί, τότε η ανάληψη του περιουσιακού κινδύνου, για τον φορέα της υπό διαχείριση περιουσίας (ανώνυμη εταιρεία), είναι ανεκτή, και είμαστε εκτός του πεδίου του αξιοποίνου. Βλ. σχετικώς, αντί πολλών, σε Α. Καϊάφα-Γκμπάντι, *ό.π.*, σ. 847 επ., και Μ. Μαρίνο, Ζητήματα εφαρμογής του κανόνα της επιχειρηματικής κρίσεως (business judgment rule) στο εταιρικό και στο πτωχευτικό δίκαιο, ΔΕΕ 2009. 653 επ.

30. Βλ., λ.χ. τις περιπτώσεις των ΑΠ 1120/2019, σε

23. Με αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 308 § 2 παλαιού ΠΚ, έτσι Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος, τομ. 1, Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σ. 514, προβλ. και Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, *ό.π.*, σ. 848.

24. Έτσι Η. Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 36.

25. Ν. Ανδρουλάκης, *ό.π.*, σ. 168 επ., Η. Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 34 επ.

26. Εκ του ότι ο Νόμος θέτει αυστηρούς περιορισμούς στις εξουσίες του διαχειριστή (έτσι Η. Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 42).

27. Εκ του ότι η διαδικασία λήψης της διαχειριστικής αποφάσεως λαμβάνεται πολυεπίπεδα και συλλογικά, με κατανομή αρμοδιοτήτων και με ρητά προβλεπό-

μενη «καταστατική» διαχείριση³¹), είτε σε σύμβαση (λ.χ. εντολής, χρηματοπιστωτικής παραγγελίας κλπ, η «ελεύθερη» διαχείριση³²).

Το παραπάνω πλαίσιο της διαχειριστικής σχέσης πρέπει πάντα να ερμηνεύεται με βάση τους συναλλακτικά διαμορφωμένους κανόνες επιμέλειας, και υπό το φως του είδους και στόχου της κάθε διαχείρισης, που δεν είναι πάντοτε ο ίδιος. Άλλος βαθμός κινδύνου της περιουσίας μπορεί, λ.χ., να γίνει δικαιοπολιτικά ανεκτός στην, εξ ορισμού συντηρητική, διαχείριση της περιουσίας ενός απροστάτευτου ανηλίκου, και άλλος στην εντολή διαχείρισης ενός επιθετικού επενδυτικού χαρτοφυλακίου, με στόχο την άντληση γρήγορου κέρδους³³ (όπου η θεωρία κάνει λόγο για συναινετικό κίνδυνο³⁴), η οποία τυγχάνει δικαιοπραξία κινδυνώδης, δηλ. που χαρακτηρίζεται από μία υψηλού βαθμού αβεβαιότητα κατά την πρόγνωση του εάν θα αποβεί κερδοφόρος ή ζημιογόνος³⁵. Αν υπάρ-

χει σαφής, προφανής και εξώφθαλμη υπέρβαση των ορίων αυτών, ή κατ' άλλη έκφραση βαριά παράβαση των παραπάνω κανόνων³⁶, όπως προδιαγράφονται από το περιεχόμενο της συγκεκριμένης διαχειριστικής σχέσης, το προκείμενο στοιχείο του αδικήματος συντρέχει.

Τα παραπάνω ταχώς κατέστησαν ομοφώνως αποδεκτά όχι μόνον από την επιστήμη³⁷, αλλά και από την πάγια νομολογία που, σχετικώς, τυγχάνει πλουσιότητα³⁸. Σήμερα, το γράμμα του άρθρου 390 ισχύοντος ΠΚ ανάγει, ρητά πλέον, το συγκεκριμένο στοιχείο του εγκλήματος από άγραφο, σε γραπτό, τρέποντας έτσι κατ'ουσίαν την διάταξη του νέου άρθρου 390 σε λευκό-χωλό ποινικό νόμο³⁹. Η συγκεκριμένη αλλαγή είναι ασφαλώς νομοτεχνικά επαινετέα, αφού συστέλλει το αντικειμενικό πεδίο του αξιοποιήσιμου και γραμματικά, αλλά δεν φαίνεται πως θα επηρεάσει καταλυτικά τα πράγματα, ενόψει της προπαρατεθείσας ομόφω-

ΤΝΠ ΔΣΑ, και ΣυμβΠλαθ 1555/75 ΠοινΧρ ΚΕ' 339, και εκτενώς σε Α. Δημάκη, ό.π., σ. 337 επ. Ως ουσιαστικά κριτήρια της καταφάσεως, ή μη, πιστωτικής απιστίας αναφέρονται η επιμελής εξέταση της οικονομικής θέσης του δανειολήπτη, η επάρκεια των από πλευράς του εξασφαλίσεων (λ.χ. η ΑΠ 1120/2019 δέχθηκε απιστία επειδή έγιναν δεκτές, ως εγγυήσεις, επιταγές «ευκολίας» αφερέγγυων τρίτων), η τήρηση των προβλεπόμενων χρηματοδοτικών ορίων, η αναγκαιότητα συνέχισης μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας, προς διάσωση θέσεων εργασίας, και ο συνολικός οικονομικός σχεδιασμός της χορήγησης, αναδιάρθρωσης ή ρύθμισης δανείου (έτσι Α. Δημάκης, ό.π., σ. 343 επ., και 352).

31. Η οποία κατηγοριοποιείται ως κάτι το έλασσον, έναντι της «γραφειοκρατικής» (Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 48 επ., βλ. και Α. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 852, επί ανωνύμων εταιρειών, ως χώρου «καταστατικής» διαχείρισης).

32. Για το περιεχόμενο και τα όρια της οποίας κρίσιμη είναι η βούληση των μερών, ως συνήθως αποτυπώνεται συμβατικά και ερμηνεύεται υπό το φως και των αρχών της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, κατά το άρθρο 200 ΑΚ (έτσι Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 52 επ.).

33. Βλ. το πραγματικό των ΑΠ 323/91 ΠοινΧρ ΜΑ' 965 και ΑΠ 241/90 ΠοινΧρ Μ' 2014, που δέχθηκαν μη συγκρότηση απιστίας, ελλείπει υπέρβασης των ορίων της επιμελούς διαχείρισης στη συγκεκριμένη, εξ ορισμού οικονομικά ριποκίνδυνη, διαχειριστική σχέση.

34. Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 37.

35. Έτσι Α. Δημάκης, ό.π., σ. 340, με περαιτέρω παραπομπές στη γερμανική θεωρία.

36. Βλ. τις πολύ ενδιαφέρουσες σκέψεις του Α. Δημάκη (ό.π., σ. 342 και 343), κατά τον οποίον, σε ένα πρώτο χρόνο διαπιστώνεται η παραβίαση κάποιου κανόνα επιμελούς διαχείρισης, και σε ένα δεύτερο η βαρύτητα αυτής της παραβίασης, με κριτήριο πάντα τη συγκεκριμένη διαχειριστική σχέση. Μόνον, δε, εάν βρισκόμαστε μπροστά σε μια βαριά και μη ανεκτή παραβίαση, η απιστία συγκροτείται αντικειμενικά.

37. Έτσι αντι πολλών, Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 165 επ., Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 35 επ. Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 585, και Α. Δημάκης, ό.π., σ. 339.

38. Βλ. ενδεικτικώς ΑΠ 1120/2019, σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1531/2013, ΑΠ 532/2011, ΑΠ 341/2010, ΑΠ 204/2010 και ΑΠ 967/09, όλες σε ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 300/01 ΠοινΧρ ΝΑ' 975, ΑΠ 80/94 ΠοινΧρ ΜΔ' 785, ΑΠ 323/91 ΠοινΧρ ΜΑ' 965, ΑΠ 1277/90 ΠοινΧρ ΜΑ' 564, ΑΠ 1241/90 ΠοινΧρ Μ' 1024, ΠεντΕφΑθ 31/04 ΠοινΧρ ΝΕ' 442, ΤριμΕφΑθ 4131^α/2019 ΠοινΧρ Ο' 303, Συμβ ΕφΘ 779/2016 ΠοινΔικ 2017/151, ΣυμβΕφΠατ 27/2019 ΠοινΧρ Ο' 379, ΣυμβΕφΛ 47/08 ΠοινΔικ 2010/32, ΣυμβΕφΔωδ 43/08, όλες σε ΤΝΠ Νόμος, ΣυμβΠλημΑθ 4354/2013 ΠοινΔικ 2015. 307, ΣυμβΠλημΡοδ 77/2012, σε ΤΝΠ Νόμος, ΣυμβΠλημΑθ 2134/2011 ΠοινΧρ ΞΑ' 624.

39. Αφού το περιεχόμενο των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης θα πρέπει, κατά τα προεκτεθέντα, να αναζητηθεί σε εξωποινικούς κανόνες δικαίου (έτσι Θ. Σοφός, Η παράβαση των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης στην πράξη της απιστίας σύμφωνα με τον νέο ΠΚ, ΝοΒ 67. 1587).

νης θετικής στάσης της νομολογίας. Πάντως, η καταδικαστική απόφαση για απιστία θα πρέπει εφεξής, αναντίρρητα (και αυτό αποτελεί μια σημαντική πρακτική συνέπεια), να διαλαμβάνει πραγματικά περιστατικά, σκέψεις και συλλογισμούς και επί του συγκεκριμένου, ειδικώς, στοιχείου του εγκλήματος, άλλως θα αποστερείται νόμιμης βάσης και ειδικής και εμπειροστατωμένης αιτιολογίας (άρθρο 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ). Αντιθέτως, μεγαλύτερες αλλαγές επάγεται η προσθήκη, στο άρθρο 390 νέου ΠΚ, ενός ολότελα νέου αντικειμενικού στοιχείου του αδικήματος: Της αξιώσεως επέλευσης «βέβαιης» ζημίας.

Δ. Η αναγκαιότητα επέλευσης «βέβαιης» ζημίας

Πράγματι, στη διατύπωση του άρθρου 390 νέου ΠΚ αναφέρεται ρητά (έως και εμφατικά) πως η ζημία που πρέπει να επέλθει από την πράξη απαιτείται να είναι «βέβαιη», και μάλιστα ο δράστης να τελεί «εν γνώσει» της (άμεσος δόλος δευτέρου βαθμού). Ανάλογος όμως χαρακτηρισμός δεν χρησιμοποιείται και επί του εγκλήματος της απάτης, στο άρθρο 386 § 1 νέου ΠΚ (αλλά ούτε και στα άρθρα 386Α, 386Β και 389, περί απάτης με υπολογιστή, σχετικής με τις επιχορηγήσεις και απατηλής πρόκλησης βλάβης, αντίστοιχα). Εξ αυτού τίθεται το, σημαντικής πρακτικής σημασίας, ερμηνευτικό ζήτημα του κατά πόσον ο νομοθέτης είχε την βούληση να προσδιορίσει κατά διαφορετικό τρόπο το στοιχείο της περιουσιακής απομείωσης στα δύο παραπάνω βασικά εγκλήματα κατά της περιουσίας.

Υπό την ισχύ του παλαιού ΠΚ, γινόταν δεκτό νομολογιακά ότι η περιουσιακή βλάβη επί απιστίας οριζόταν όπως η ζημία επί απάτης, ήτοι ως η λογιστική διαφορά της συνολικής οικονομικής αξίας της περιουσίας προς το χειρότερο αμέσως μετά τη συντελεσθείσα περιουσιακή διάθεση, η οποία θα πρέπει να είναι οριστική και βεβαία, όχι απλώς υποθετική⁴⁰, και συμπεριελάμβανε και την

απλή διακινδύνευση της υπό διαχείριση ξένης περιουσίας. Και η τελευταία λοιπόν, υπό την ισχύ του παλαιού ΠΚ, εκλαμβάνονταν ως ενεστώσα περιουσιακή βλάβη κατά την προεκτεινόμενη έννοια, και μπορούσε να συγκροτήσει αντικειμενικά απιστία⁴¹.

Στην ανωτέρω θέση είχε παλαιότερον διατυπωθεί θεωρητικός προβληματισμός, συνιστάμενος στο ότι, προκειμένου να διαγνωσθεί η περιουσιακή βλάβη εξ απιστίας, θα πρέπει να αναμείνει κανείς ενίοτε επί μακρόν την εξέλιξη των γεγονότων, ενώ αντίθετα επί απάτης η ζημία επέρχεται αμέσως μετά τη συντελεσθείσα περιουσιακή διάθεση. Λ.χ. επί ενός τραπεζικού δανείου που χορηγήθηκε κατά παράβαση των οικείων εσωτερικών κανόνων επιμελούς διαχείρισης της τραπεζικής περιουσίας (πιστωτική απιστία), η απομείωση της περιουσίας του δανειοδοτούντος μπορεί να επέλθει ακόμη και δεκαετίες αργότερα. Ή, άλλη περίπτωση, η μη επιμελής επενδυτική τοποθέτηση κεφαλαίων τρίτου ενδέχεται να τον ζημιώσει πολύ μεταγενέστερα από την άστοχη διαχειριστική επιλογή. Παράλληλα, η ζημία μπορεί να αποτελεί συνάρτηση και μιας σειράς άλλων παραγόντων ανεξάρτητων της βούλησης του δράστη (λ.χ. απρόβλεπτη δυσμενής μεταβολή οικονομικών συνθηκών, γεγονός ανωτέρας βίας).

Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, υποστηριζόταν πως θα έπρεπε να αποφεύγεται να εκλαμβάνεται η απλή διακινδύνευση ως περιουσιακή βλάβη επί απιστίας, ώστε τούτη να πρέπει να είναι, στο συγκεκριμένο έγκλημα, κατά βάση οριστική και βεβαία. Αντίθετη εκδοχή ετύγχανε απορριπτή, ως «ενέχουσα μίαν αφύσικη και τεχνητήν (νοητήν) διακοπή του οικονομικού βίου»⁴². Μό-

13281/2013, όλες σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ομοίως Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δικαιο-Ειδικό μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 590.

41. Έτσι ΑΠ 1531/2013, ΑΠ 1352/2011 και ΑΠ 1288/2010, όλες σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 204/2010 ΠοινΧρ ΝΑ' 48, ΑΠ 1628/08, σε ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1488/06, σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΣυμβΕφΝαυπλ 86/2018, σε ΤΝΠ Νόμος, ΤριμΕφ Αθ 1128/2016 ΠοινΧρ ΕΖ' 303 και ΣυμβΕφΘ 779/2016 ΠοινΔικ 2017. 151, ομοίως Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δικαιο-Ειδικό Μέρος, 3^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σ. 592.

42. Κατά την κλασσική, πλέον, μελέτη του Ν. Ανδρουλάκη, ό.π., σ. 164, έτσι και Η. Αναγνωστόπουλος, ό.π., σ. 59 επ.

40. Έτσι ΑΠ 43/2016, ΑΠ 341/2010, ΣυμβΑΠ 204/2010 και ΣυμβΑΠ 1902/08, όλες σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΣυμβΕφΠατ 27/2019 ΠοινΧρ Ο' 379, ΣυμβΕφΑθ 1866/2013 και ΣυμβΕφΔ 93/2010, αμφότερα σε ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 4/03 ΠοινΧρ ΝΓ' 888, ΑΠ 395/97 ΠοινΧρ ΜΗ' 62, ΣυμβΕφΑθ 1128/2016 ΠοινΧρ ΕΖ' 303, και ΝαυΤΠερ 383/2012, ΣυμβΠλημΛευκ 83/04 και ΔιατΕισΠλημΑθ

νον, δε, μια εμφανής και εκ προθέσεως παράβαση των κανόνων επιμελούς διαχείρισης μπορούσε να εξισώσει τον περιουσιακό κίνδυνο με τη ζημία, ώστε να συγκροτηθεί απιστία⁴³. Άλλοι, πάλι, συγγραφείς εμφανίζονταν περισσότερο κάθετοι⁴⁴, ζητώντας τον πλήρη αποκλεισμό της διακινδύνευσης, ως μορφής περιουσιακής βλάβης επί απιστίας, τονίζοντας πως το αντίθετο θα μπορούσε να καταστήσει τον κάθε αμελή διαχειριστή ως «διαπράττοντα έγκλημα», οπότε μόνον με την επέλευση μιας δεδομένης περιουσιακής απομείωσης μπορούσε να τεθεί ζήτημα ποινικής αξιολογήσεως της συμπεριφοράς του⁴⁵. Επίσης επισημαινόταν πως, ενώ το άρθρο 390 παλαιού ΠΚ περί απιστίας ομιλούσε για ζημία, το άρθρο 386 αυτού έκανε λόγο για περιουσιακή βλάβη⁴⁶, με τον δεύτερο από τους παραπάνω όρους να είναι ευρύτερος, και να μπορεί, αυτός μόνον, να συμπεριλάβει και την περιουσιακή διακινδύνευση (ενώ ο πρώτος όχι)⁴⁷.

Η Εισηγητική Έκθεση του νέου ΠΚ δεν αναφέρεται στην επίμαχη σημαντική διαφοροποίηση, ούτε και την επεξηγεί, αφήνοντας το ζήτημα νομολογικά ανοιχτό. Ενόψει αυτής της σιγής, γραμματικά δύο ερμηνευτικές εκδοχές μπορούν να προταθούν, ώστε να κατανοηθεί το γιατί προσδιορίζεται emphaticά ο χαρακτήρας της ζημίας στη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη, με την χρήση του επιθετικού προσδιορισμού «βέβαιη» (που δεν χρησιμοποιείται και επί απάτης απλής, με υπολογιστή, σχετικά με τις επιχορηγήσεις και απατηλής πρόκλησης βλάβης). Κατά μία πρώτη, τούτο μπορεί να γίνεται προς αντιδιαστολή με την «απειληθείσα» ζημία του καταργηθέντος ν. 1608/50. Υπό την εκδοχή τούτη, η «βέβαιη» ζημία του άρθρου 390 του νέου ΠΚ είναι η ίδια με του παλαιού, και περιλαμβάνει και την απλή διακινδύνευση της περιουσίας, έστω περιορισμένα (κατά τη θέση του Ν. Ανδρουλάκη). Κατά μία δεύτερη, που τείνει να

κρατήσει στη θεωρία⁴⁸, και αισίως και στη νομολογία⁴⁹, ο όρος «βέβαιη» ζημία, επί απιστίας, τίθεται για να αποκλείσει την απλή περιουσιακή διακινδύνευση, ως μορφή βλάβης ειδικά στο συγκεκριμένο αδίκημα, σε αντίθεση με την απάτη, όπου δεν χρησιμοποιείται ανάλογος χαρακτηρισμός⁵⁰.

Ορθότερη καθ' ημάς είναι η τελευταία άποψη, ως εγγύτερη στο γράμμα και στο πνεύμα της διατάξεως του άρθρου 390 του νέου ΠΚ. Η αντίθετη εκδοχή⁵¹, βασισμένη κατά βάση στην ως άνω παλαιότερη διδασκαλία του Ν. Ανδρουλάκη που δεν απέκλεισε εντελώς τη διακινδύνευση ως περιουσιακή βλάβη επί απιστίας (αλλά την αποδεχόταν υπό προϋποθέσεις), θα συνιστούσε *contra legem* ερμηνεία της διατάξεως (ή, τουλάχιστον, διασταλτική), καθώς και υπέρβαση του γλωσσικού νοήματος του κανόνα που θέτει. Άπαξ όμως και πρόκειται για διάταξη που αφορά σε στοιχείο αντικειμενικής υποστάσεως αξιόποινης πράξης, αυτές οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις είναι ανεπιτρεπτες. Εξάλλου η διακινδύνευση, δηλ. γλωσσολογικά η «θέση-έκθεση σε κίνδυνο»⁵², προϋποθέτει εννοιολογικά αβεβαιότητα, τουλάχιστον, σχετικά με την επέλευση ενός γεγονότος-αποτελέσματος, το οποίο θα συντελεστεί μόνον όταν ο κίνδυνος πραγματοποιηθεί, με αποτέλεσμα να είναι *ab initio* ασύμβατη με

43. Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 164.

44. Έτσι Γ. Συλίκος, Η διακινδύνευση της περιουσίας δεν μπορεί να εξομοιωθεί με βλάβη της στο έγκλημα της απιστίας, ΠραξΛογΠΔ 2004. 357 επ., και Ε. Νισυραϊός, Επιχειρηματικός κίνδυνος και το έγκλημα της απιστίας, ΝοΒ 39. 1064 επ.

45. Γ. Συλίκος, ό.π., σ. 358.

46. Η ίδια διάστιξη παρατηρείται και στις αντίστοιχες διατάξεις του νέου ΠΚ.

47. Ε. Νισυραϊός, ό.π., σ. 1069 επ.

48. Γ. Δημήτρινας, Η τυποποίηση του εγκλήματος της απιστίας στο νέο ΠΚ, *NovCrim* 8, σ. 7, Θ. Σοφός, ό.π., σ. 1586, Α. Χαραλαμπίδης, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας-Μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση του ν. 4619/2019, *ΝομΒιβ*, Αθήνα, 2019, σ. 116, και Π. Βρυγιώτης, Η απόφαση περί μη υποβολής έγκλησης για αξιόποινη πράξη στρεφόμενη κατά πιστωτικού ιδρύματος, *ΠοινΔικ*, 2019. 1295, προβλ. και Θ. Παπακυριάκου, Το αδίκημα της απιστίας στο νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, Εισήγηση στην Ε.Σ.ΔΙ. στις 17.10.2019 (διαθέσιμο στο δικτυακό της τόπο <http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/parakyriakou2019.pdf>), σ. 5.

49. ΤριμΕφΚακΑθ 39/2021 ΠοινΧρ ΟΒ' 296 και ΤριμΕφΚακΑθ 4131^α/2019 ΠοινΧρ Ο' 303.

50. Αλλά, όπως είδαμε, ο, ευρύτερος εννοιολογικά όρος της ζημίας.

51. Ι. Μοροζίνης, Η «βέβαιη» ζημία στο έγκλημα της απιστίας: Μία δογματική παρθενογένεση, *NovCrim* 13, σ. 3.

52. Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας, Αθήνα, 1998, σ. 489.

το γράμμα του, εδώ χρησιμοποιούμενου, επιθετικού προσδιορισμού («βέβαιη»). Τέλος, ζήτημα νομοθετικής πρόθεσης αντιδιαστολής με τον παλαιό ν. 1608/50 δεν τίθεται, αφενός διότι τούτος πλέον ρητώς καταργήθηκε (άρθρο 462 νέου ΠΚ) ενώ, αφετέρου, εάν τούτη ήταν η βούληση του νομοθέτη, τότε η ίδια διατύπωση θα χρησιμοποιείτο και στα άρθρα 386, 386Α, 386Β και 389 νέου ΠΚ (κάτι, όμως, που δεν συμβαίνει).

Η προκριθείσα ερμηνευτική εκδοχή καθιστά το άρθρο 390 νέου ΠΚ διάταξη ευμενέστερη της προϊσχύουσας, αφού αξιώνει ένα επιπρόσθετο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, και ως εκ τούτου αναδρομικώς εφαρμοστέα, κατά το άρθρο 2 § 1 νέου ΠΚ⁵³. Το ζήτημα έχει σημαντική πρακτική σημασία, και θα απασχολήσει την νομολογία σε σημαντικό αριθμό δικογραφιών, όπως επί υποθέσεων πιστωτικής απιστίας, εκ χορήγησης επισφαλών δανείων ή άλλου τύπου πιστώσεων ή χρηματοδοτήσεων, όπου η διακινδύνευση της τραπεζικής περιουσίας είναι εξ ορισμού δεδομένη⁵⁴, και οι οποίες φέρονται να δόθηκαν κατά παραβίαση των οικείων χρηματοπιστωτικών κανόνων διασφάλισης της τραπεζικής περιουσίας (εσωτερικές προσβολές της, προκληθείσες από δράση ενός εσωτερικού της οργάνου), θέτοντας αυτήν σε καθεστώς οικονομικής διακινδύνευσης. Εάν γίνει δεκτή η προταθείσα ερμηνευτική εκδοχή του άρθρου 390 νέου ΠΚ, εμφανίζεται πως δεν συγκροτείται αντικειμενικά απιστία, τουλάχιστον όταν ένα επισφαλές δάνειο-πίστωση εντέλει αποπληρώθηκε (οπότε η αρχική περιουσιακή διακινδύνευση δεν επέφερε «βέβαιη», δηλ. ήδη προκληθείσα, ζημία του δανειοδοτούντος νομικού προσώπου). Σημασία που μεγεθύνεται εκ της κοινωνικής ανάγκης για τραπεζική στήριξη και χρηματοδότηση των ελληνικών επιχειρήσεων, όταν μάλιστα, μετά τη γνωστή μακρά οικονομική κρίση, διαφαίνεται νέα οικονομική ύφεση εκ της προηγηθείσας πανδημίας του κορωνοϊού, σε συνδυασμό και με τα πρόσφατα γεωπολιτικά γεγονότα⁵⁵.

Ε. Ο εξορθολογισμός του ποινικού κολασμού-Ζητήματα διαχρονικού δικαίου

Οι προβλεπόμενες για το αδίκημα ποινές εντάσσονται, πλέον, στο κυρωτικό σύστημα του νέου ΠΚ (ευρεία επιβολή χρηματικής ποινής, μείωση ανωτάτου ορίου κάθειρξης στα 15 έτη, κατάργηση ν. 1608/50). Παράλληλα, το άρθρο 2 § 1 νέου ΠΚ επιτρέπει τη σύγκριση, πλέον, επί μέρους νομικών διατάξεων (και όχι νόμων, συνολικά), ως συνολικών δικαιοτικών ρυθμίσεων, προς επιλογή εκείνων από αυτές που είναι εντέλει ευμενέστερες, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, για τον κάθε κατηγορούμενο. Έτσι, επί απιστίας διαμορφώνεται το ακόλουθο ποινικό κυρωτικό τοπίο.

Στη βασική της πλημμεληματική μορφή (άρθρο 390 § 1 εδ. α' νέου ΠΚ), η πράξη τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή. Η διάταξη είναι εν μέρει δυσμενέστερη από την προϊσχύουσα, αφού προβλέπει το πρώτον την επιβολή και χρηματικής ποινής, και εν μέρει ευμενέστερη, αφού το άρθρο 390 παλαιού ΠΚ έθετε κατώτερο όριο στη φυλάκιση (τουλάχιστον 3 μήνες). Έτσι, ενόψει της ως άνω δυνατότητας του άρθρου 2 § 1 ισχύοντος ΠΚ (περί σύγκρισης διατάξεων), για πράξεις τελεσθείσες προ της θέσης σε ισχύ του νέου ΠΚ δεν θα πρέπει να επιβληθεί χρηματική ποινή (εφαρμοστέας κατά τούτον της παλαιάς διάταξης, ως ευμενέστερης), ενώ άπαξ και δεν υπάρχει κατώτατο όριο επί της φυλάκισης, τότε σχετικώς είναι ευμενέστερο το άρθρο 390 νέου ΠΚ (μη πρόβλεψη ελάχιστου ύψους), και η επιμέτρηση θα γίνει εντός των πλαισίων του άρθρου 53 ΠΚ (10 ημέρες έως 5 έτη).

Σε ό,τι αφορά στην απιστία κατά ιδιωτικής περιουσίας, συνιστά κακούργημα οσάκις προκάλεσε συνολική ζημία άνω των 120.000 ευρώ (άρθρο 390 § εδ. β' ισχύοντος ΠΚ), και τιμωρείται με κάθειρξη έως 10 ετών (και τουλάχιστον 5, άρθρο 52 νέου ΠΚ) και χρηματική ποινή. Ως προς το αντικείμενό της, η διάταξη είναι επικέστερη από την προϊσχύουσα, κατά την οποία το αντίστοιχο όριο ήταν 30.000 ευρώ. Έτσι πράξεις απιστίας τελεσθείσες προ του ισχύοντος ΠΚ, και οι οποίες προκάλεσαν συνολική βλάβη μεταξύ 30.000 και 120.000 ευρώ, συνιστούν πλέον πλημμελήματα, με εφαρμογή, ως ευμενέστερης, της νέας διάταξης (και μάλιστα είτε τελέσθηκαν από ιδιώτη και υπάγονταν στο άρθρο 390 εδ. β' παλαιού ΠΚ, είτε από υπάλληλο, οπότε εφαρμοζόταν το άρθρο 256 περ. γ' υποπερ. α').

53. Έτσι η ΤριμΕφΑθ 4131^α/2019 ΠοινΧρ Ο/303.

54. Έτσι Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σ. 854.

55. Βλ. και τις σχετικές σκέψεις του Α. Δημάκη, ό.π., σ. 344.

Για εκείνες, όμως, τις πράξεις που επέφεραν συνολική βλάβη άνω των 120.000 ευρώ, η νέα διάταξη είναι δυσμενέστερη, αφού προβλέπει επιβολή, το πρώτον, και χρηματικής ποινής. Έτσι η τελευταία δεν θα επιβληθεί, κατ'εφαρμογή του ευμενέστερου, ως προς το θέμα τούτο, άρθρου 390 εδ. β' παλαιού ΠΚ. Τέλος, για πράξεις απιστίας τελεθεισές πριν την τροποποίηση του άρθρου 390 παλαιού ΠΚ με το άρθρο 15 του ν. 3242/04 (που προέβλεψε, το πρώτον, κακουργηματικό κολασμό της απιστίας κατά ιδιωτικής περιουσίας), ευμενέστερη είναι, φυσικά, η τότε ισχύουσα διάταξη, και η πράξη συνιστά πλημμέλημα ανεξαρτήτως του ύψους της προκληθείσας ζημίας⁵⁶.

Οσάκις, τώρα, η πράξη πλήττει δημόσια περιουσία, περιοριζόμενη πάντως σε εκείνη του Δημοσίου, των ν.π.δ.δ. και των ΟΤΑ, και μάλιστα μόνον όταν πληττεται «άμεσα» (και όχι έμμεσα, λέξη που τίθεται προφανώς για να αποκλειστούν, υπό κάθε ερμηνευτική διαστολή, όλα τα νομικά πρόσωπα του άρθρου 263Α προϊσχύοντος ΠΚ, και πρωτίστως οι ανώνυμες εταιρείες συμφερόντων του Δημοσίου), επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών (και έως 15), και χρηματική ποινή έως 1.000 ημερήσιες μονάδες. Εδώ, ενόψει περιπτώσεων που μπορούν να υπαχθούν τόσο στο προϊσχύον άρθρο 390 ΠΚ, όσο και στο παλαιό άρθρο 256 ΠΚ, αλλά και εκ της στενότερης οριοθέτησης του δημοσίου τομέα και της καταργήσεως του ν. 1608/50 (άρθρο 462 ισχύοντος ΚΠΔ), πρέπει να γίνουν οι κάτωθι διακρίσεις:

-Εάν η πράξη τελέσθηκε από οποιονδήποτε (τιδιώτη ή υπάλληλο) κατά κάθε άλλου νομικού προσώπου που, πέραν των ανωτέρω, ήθελε σχετίζεται με οιονδήποτε τρόπο με το Δημόσιο (λ.χ. ανώνυμη εταιρεία με μοναδικό μέτοχο το Δημόσιο, νομικά πρόσωπα που εξυπηρετούν σκοπούς κοινής ωφελείας κ.λπ., άρθρο 263 παλαιού ΠΚ), και επέφερε ζημία άνω των 120.000 ευρώ, ευμενέστερη διάταξη είναι εκείνη του νέου άρθρου 390 ΠΚ⁵⁷, οπότε η πράξη αντιμετωπίζεται ως κακουργηματική απιστία κατά ιδιωτικής περιουσίας, κατά το εδ. β' της § 1 του άρθρου 390, και τιμωρείται συμφώνως με τα αναφερθέντα επί της εν λόγω

διατάξεως,

- Εάν η πράξη τελέσθηκε από ιδιώτη ή υπάλληλο κατά του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. ή ΟΤΑ, και έχει αντικείμενο άνω των 150.000 ευρώ, ευμενέστερη διάταξη είναι, ως προς τη στερητική της ελευθερίας ποινή, εκείνη της § 2 του νέου άρθρου 390 ΠΚ (κάθειρξη 10 έως 15 έτη). Δεν επιβάλλεται όμως και χρηματική ποινή, εφαρμοστέου κατά τούτον, ως ευμενέστερου, του προϊσχύοντος δικαίου (αφού τέτοια δεν προβλεπόταν ούτε από το άρθρο 390 παλαιού ΠΚ, ούτε από το άρθρο 1 § 1 του ν. 1608/50),

- Εάν η πράξη τελέσθηκε από ιδιώτη κατά του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. και ΟΤΑ, και έχει αντικείμενο από 120.000 έως 150.000 ευρώ, τότε ευμενέστερη διάταξη είναι η προϊσχύουσα (αφού ποσό μεταξύ των ως άνω ορίων δεν καταλαμβάνονταν από τον ν. 1608/50), και η πράξη τιμωρείται κατά το εδ. β' της § 1 του άρθρου 390 παλαιού ΠΚ (κάθειρξη 5 έως 10 ετών, όχι 10 έως 15 και χρηματική ποινή που προβλέπει η νέα διάταξη),

- Εάν η πράξη τελέσθηκε από υπάλληλο κατά του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. και ΟΤΑ, και έχει αντικείμενο από 120.000 Ε έως 150.000 Ε, επεικέστερη διάταξη είναι αυτή του άρθρου 256 περ. γ' υποπερ. β' παλαιού ΠΚ (τουλάχιστον ως, κατά τα προεκτεθέντα, ερμηνεύθηκε νομολογιακά, ώστε να καταλαμβάνει και τις δημόσιες δαπάνες), και η πράξη τιμωρείται, και εδώ, με κάθειρξη 5 έως 10 ετών.

ΣΤ. Η ένταξη της απιστίας στις εναλλακτικές μορφές περαιώσεως της ποινικής διαφοράς

Ένας βασικός άξονας του νέου ΠΚ στο δίκαιο των περιουσιακών εγκλημάτων είναι η εξάρτηση του ποινικού κολασμού τους από την βούληση του παθόντος. Η δικαιοπολιτική, τούτη, επιλογή εκφράζεται με δύο τρόπους. Ο πρώτος είναι η κατά βάση ποινική δίωξή τους μόνον κατόπιν εγκλήσεως. Ο δεύτερος είναι η ένταξή τους στις διάφορες μορφές εναλλακτικής-συναλλακτικής περαιώσεως της ποινικής διαδικασίας που προβλέπονται στον ΠΚ και στον ΚΠΔ.

Για την πληρότητα, λοιπόν, της παρουσίασης του αδικήματος της απιστίας στον νέο ΠΚ, να αναφερθεί ότι το άρθρο 405 § 2 εδ. α' ισχύοντος ΠΚ εντάσσει την απιστία, ακόμη και κατά του *stricto sensu* δημοσίου τομέα, μεταξύ των εγκλημάτων,

56. Έτσι ΤριμΕφΑθ 4131^α/2019 ΠοινΧρ Ο' 303.

57. Βλ. την αυτή ΤριμΕφΑθ 4131^α/2019 ΠοινΧρ Ο' 303, για απιστία κατά του ΟΣΕ.

για τα οποία η εντελής ικανοποίηση του παθόντος πριν την πρώτη εξέτασή του επάγεται την εξάλειψη του αξιοποιήσιμου. Εάν, αντίθετα, η ίδια ικανοποίηση λάβει χώρα έως το αμετάκλητο της παραπομπής, τότε προβλέπεται, για τις ίδιες πράξεις (δηλ. και για την κακουργηματική απιστία κατά ιδιωτικού ή δημοσίου τομέα) το έλασσον, κατά τις συνέπειές του, ευεργέτημα της απαλλαγής από την ποινή (άρθρο 405 § 3 εδ. α' νέου ΠΚ). Τέλος, εάν η αυτή ικανοποίηση συντελεστεί στο αμέσως προθύτερο διαδικαστικό στάδιο, ήτοι στην πρωτόδικη δίκη και μέχρι το πέρας της, το πεδίο εφαρμογής του ευεργετήματος συστέλλεται, και καταλαμβάνει πλέον μόνον την πλημμεληματική απιστία (άρθρο 390 § 1 εδ. α' ισχύοντος ΠΚ).

Από πλευράς του, ο νέος ΚΠΔ εντάσσει κατ' αρχάς την απιστία στο θεσμό της αποχής από την ποινή δίωξη (άρθρα 48 έως 50). Σε ό,τι αφορά την κακουργηματική, κατά το άρθρο 49 ισχύοντος ΚΠΔ, βασική προϋπόθεση είναι η ολοσχερής αποκατάσταση της ζημίας του παθόντος (αποδεδειγμένα ή κατά δήλωσή του) εντός 8 μηνών από την κλήτευση του παθόντος, που μπορούν να παραταθούν για άλλους 4 (άρθρο 49 § 2 εδ. α' νέου ΚΠΔ). Επί απόπειρας, ως ικανοποίηση νοείται καταβολή χρηματικής ικανοποίησεως έως ποσού 30.000 ευρώ, με δυνατότητα επιφύλαξης του παθόντος για τη διεκδίκηση επιπλέον ποσού στα Πολιτικά Δικαστήρια⁵⁸ (άρθρο 49 § 1 εδ. γ'). Συνεπεία της ικανοποίησης εκδίδεται διάταξη προσωρινής αποχής από την ποινική δίωξη που καθίσταται οριστική, εάν ο υπαίτιος δεν τελέσει ομοειδή πράξη (πλημμέλημα ή κακούρηγμα) εντός τριετίας που δεν προσμετράται στην παραγραφή (παρ. 3 άρθρου 49 νέου ΚΠΔ). Αντίστοιχη, αλλά πιο απλουστευμένη, διαδικασία προβλέπεται για την πλημμεληματική απιστία στο άρθρο 48 § 2, με διαφορές την εγγύτερη προθεσμία αποκατάστασης της ζημίας (6 μήνες που μπορούν να παραταθούν για άλλους 3), και τον εξ αρχής οριστικό χαρακτήρα της διάταξης αποχής.

Στην περίπτωση αυτόβουλης, από τον υπαίτιο, εντελούς (αποδεδειγμένα ή κατά δήλωση) ικανοποίησης του ζημιωθέντος (χωρίς δηλ. πρωτοβουλία του Εισαγγελέα, ως συμβαίνει στις πιο πάνω

περιπτώσεις των άρθρων 48 και 49 νέου ΚΠΔ), η οποία γίνει μετά την εξέταση του υπαιτίου, και έως την άσκηση της ποινικής δίωξης (ήτοι στο στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεως), το άρθρο 50 ΚΠΔ προβλέπει την έκδοση διάταξης του Εισαγγελέα Πλημ/κών περί αποχής από την ποινική δίωξη, που εγκρίνεται από τον Εισαγγελέα Εφετών. Εδώ η διαδικασία δείχνει να επικαλύπτεται εν μέρει με την αντίστοιχη ικανοποίηση του άρθρου 405 § 3 εδ. α' ισχύοντος ΠΚ, αφού η τελευταία αφορά στο στάδιο από την πρώτη εξέταση του υπαιτίου, και μέχρι το αμετάκλητο της παραπομπής του (ώστε τίθεται αναγκαιότητα εναρμονισμού των δύο ρυθμίσεων⁵⁹). Σε κάθε περίπτωση, κάθε μορφής απιστία εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 50 ισχύοντος ΚΠΔ.

Τέλος, η κακουργηματική απιστία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής και της ποινικής συνδιαλλαγής των άρθρων 301 και 302 νέου ΚΠΔ (βλ. την § 1 αυτών), υπό τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις που εκεί αναφέρονται. Η διαδικασία οργανώνεται σε τρεις μερικότερες, αναλόγως του διαδικαστικού σταδίου, ήτοι από την κίνηση της ποινικής δίωξης έως και το τυπικό πέρας της ανάκρισης (άρθρο 301), από αυτό και έως την παραπομπή στο ακροατήριο, και από την τελευταία έως το πέρας της πρωτοβάθμιας δίκης (άρθρο 302). Βασικές προϋποθέσεις είναι η υποβολή αιτήματος από τον κατηγορούμενο (προς τον Εισαγγελέα ή το Δικαστήριο, εάν υποβληθεί μετά την επίδοση της κλήσης ή του κλητηρίου θεσπίσματος), για χορήγηση προθεσμίας 15 ημερών προκειμένου να έλθει σε επαφή με τον παθόντα, δυνάμενη να παραταθεί για άλλες 15 (άρθρα 301 § 2, και 302 §§ 1 και 2), με σκοπό τη σύνταξη πρακτικού συνδιαλλαγής. Αναγκαίο περιεχόμενο αυτού είναι η ομολογία του κατηγορουμένου, και βεβαίωση πλήρους ικανοποίησεως του παθόντος (άρθρα 301 § 3 και 302 § 3), με δυνατότητα επιφύλαξης του τελευταίου για τυχόν μη υλική ζημία του. Το ζήτημα της απόπειρας ρυθμίζεται όπως στο άρθρο 49 § 1 εδ. γ' περί υφ' όρων αποχής από την ποινική δίωξη (καταβολή ως χρηματικής ικανοποίησης ποσού έως 30.000 ευρώ, με δυνατότητα επιφύλαξης του παθόντος για την αστική διεκδίκηση του επιπλέον,

58. Βλ. σχετικώς τις σκέψεις του Θ. Δαλακούρα, ο Νέος ΚΠΔ-Μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση του ν. 4620/2019, ΝομΒιβ, Αθήνα, 2019, σ. 27.

59. Έτσι Γ. Μπουρμάς, σε Λ. Μαργαρίτη (επιμ.), Ο νέος ΚΠοινΔ-Ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4620/2019, ΝομΒιβ, Αθήνα, 2020, σ. 225.

άρθρο 301 § 6 εδ. α'). Ακολούθως το Μονομελές Εφετείο Κακουργημάτων, ή το Δικαστήριο όπου παραπέμφθηκε η υπόθεση, εάν το αίτημα υποβληθεί μετά την επίδοση της κλήσης ή του κλητηρίου θεσπίσματος, με συνοπτική διαδικασία επιβάλλουν στον κατηγορούμενο ποινή μειωμένη αναλόγως του χρόνου υποβολής του αιτήματος, και μέσα στα πλαίσια των άρθρων 301 § 8 (φυλάκιση έως ενός έτους ή επί επιβαρυντικών περιστάσεων 2 ετών) και 302 § 7 εδ. α' (φυλάκιση έως 2 έτη, και επί επιβαρυντικών περιστάσεων έως 3), πάντα με τα ευεργετήματα της αναστολής και της μετατροπής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας (άρθρα 99 και 104 Α ΠΚ).

Ζ. Κριτική αποτίμηση

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του παρόντος, η απιστία είναι το κατ' εξοχήν αδίκημα της επιχειρηματικής-οικονομικής δραστηριότητας. Και μια τέτοια δραστηριότητα είναι εκ της φύσης της κινδυνώδης, και δύναται να οδηγήσει, ενίοτε καλόπιστα, όχι σε αύξηση της περιουσίας, αλλά σε απομείωσή της. Η ελεύθερη οικονομική δράση, όμως, δεν μπορεί να ποινικοποιηθεί άκριτα, αλλά μόνον υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Το αντίθετο θα οδηγούσε σε ασφυκτικό περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας που δεν θα μπορούσε να είναι

ρεαλιστικός, τουλάχιστον υπό τις παρούσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Με αυτές τις σκέψεις, η αντικειμενική και υποκειμενική συστολή του εγκλήματος, με τη γραμματική υιοθέτηση στο άρθρο 390 νέου ΠΚ παλαιών άγραφων, κατά τη θεωρία (και εν μέρει και τη νομολογία), στοιχείων του αδικήματος, ώστε η διάταξη να καθίσταται συμβατότερη και με την αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege certa* (άρθρα 7 § 1 του Συντ. και της ΕΣΔΑ), μας βρίσκει σύμφωνους. Παράλληλα, η ρύθμιση είναι νομοτεχνικά αρτιότερη, ενώ θετικά πρέπει να αποτιμηθούν η απορρόφηση της υπηρεσιακής απιστίας από την κοινή, ο εξορθολογισμός του ποινικού κολασμού, η ένταξή του σε ένα ενιαίο και ομοιογενές κυρωτικό σύστημα, καθώς και η ενδυνάμωση των διαδικασιών εναλλακτικής περαιώσης της ποινικής διαφοράς και από τη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη.

Βεβαίως, οι παραπάνω νομοθετικές επιλογές είναι προεχόντως δικαιοπολιτικές, και συνεπώς καθέννας διατηρεί το δικαίωμα της υποκειμενικής διαφωνίας μαζί τους. Όταν, όμως, τούτες αποτυπώνονται με ευκρίνεια σε ένα σαφή κανόνα δικαίου, όπως αυτός του άρθρου 390 ισχύοντος ΠΚ, η εφαρμογή τους δεν μπορεί παρά να αποτελεί ερμηνευτικό μονόδρομο.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Ι. ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Μονομελές Εφετείο Αθηνών
Αριθ. 1925/2020

Δικαστής: Σ. Λιγνού, Εφέτης
Δικηγόροι: Ε. Σούλα, Κ. Κόκκινος

Διεθνής αεροπορική μεταφορά προσώπων. Κανονισμός 261/2004 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Συμβατικές υποχρεώσεις αερομεταφορέα για παροχή φροντίδας στους επιβάτες. Επιτρεπτή η συνδρομή ενδοσυμβατικής και εξωσυμβατικής ευθύνης του αερομεταφορέα, αν πληρούνται τα κριτήρια αδικπραξίας. Επιδίκαση ηθικής βλάβης σε ΑΜΕΑ διότι η αερομεταφορική εταιρεία δεν παρείχε την αναγκαία συνδρομή δια των προστηθέντων της για την έγκαιρη επιβίβασή του στην πτήση» (Άρθρα 1, 3, 9 Κανονισμού 261/2004 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 330, 346, 914, 922 ΑΚ, 64 § 1, 74, 176 ΚΠολΔ).

Ι. Η από 16.11.2017, (αριθ. εκθ. κατ. .../.../2017) έφεση του ενάγοντος και ήδη εκκαλούντος κατά της με αριθ. .../2017 οριστικής απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (και όχι του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών που από προφανή παραδρομή αναγράφεται στην πρώτη σελίδα της απόφασης), που εκδόθηκε αντιμωλία των διαδικών, κατά την τακτική διαδικασία και δέχθηκε εν μέρει την 12.9.2016 και με αριθ. εκθεσ. καταθ. .../.../2016 αγωγή του κατά της ήδη εφεσιβλητής εταιρείας, ασκήθηκε νομότυπα ενώπιον του δικαστηρίου τούτου και εντός της προθεσμίας του άρθρου 518 § 1 ΚΠολΔ, εφόσον η εκκαλουμένη επιδόθηκε στον εκκαλούντα στις 18.10.2017, όπως προκύπτει από την σφραγίδα του επιδόσαντος αυτήν δικαστικού επιμελητή Η.Α.** επί της επιδοθείσας απόφασης, ενώ το δικόγραφο της έφεσης κατατέθηκε στη γραμματεία του εκδόντος αυτήν Δικαστηρίου στις 17.11.2017 (άρθρα 495 § 1, 498 §§ 1, 2, 511, 513, 516, 517, 518 § 1, 522 ΚΠολΔ). Επισημαίνεται δε ότι για το παραδεκτό της έχει καταβληθεί το παράβολο, που τάσσεται με την § 4 του άρθρου 495 του ΚΠολΔ η οποία προστέθηκε με το άρθρο 12 του ν. 4055/6.7.2012, όπως ίσχυε κατά το χρόνο κατάθεσης της έφεσης. Επομένως, νόμιμα φερόμενη στο Δικαστήριο αυτό που είναι αρμόδιο για την εκδίκασή της (άρθρ. 19 ΚΠολΔ), πρέπει, η ανωτέρω έφεση, να γίνει τυπικά δεκτή και να ερευνηθεί περαιτέρω κατά την ίδια ως άνω

τακτική διαδικασία που εφάρμοσε και το πρωτοβάθμιο δικαστήριο (άρθρ. 533 § 1 ΚΠολΔ) ως προς το παραδεκτό και την ουσιαστική βασιμότητα των λόγων της.

ΙΙ. Ο νυν εκκαλών άσκησε την από 12.9.2016 και με αριθ. εκθεσ. καταθ. .../.../2016 αγωγή του κατά της νυν εφεσιβλητής ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, στην οποία εξέθετε ότι δυνάμει σύμβασης εναέριας μεταφοράς, που συνήψε με την εναγομένη αεροπορική εταιρεία, είχε προγραμματιστεί η αναχώρηση του ίδιου, του γιού του Κ.**, του οποίου είναι ο δικαστικός συμπαραστάτης για το λόγο ότι πάσχει από βαριά νοητική υστέρηση και σπαστική παραπάρηση, και της συνοδού νοσηλεύτριας Χ.Μ.** από το αεροδρόμιο της Αθήνας «Ελευθέριος Βενιζέλος» με προορισμό τη Γενεύη της Ελβετίας, προκειμένου να παρευρεθούν την επομένη ημέρα 18.11.2015 σε ιατρικό ραντεβού για τον έλεγχο της μετεγχειρητικής πορείας του Κ.Α.**, ο οποίος είχε υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση στη σπονδυλική του στήλη το Σεπτέμβριο του 2015. Ότι η πτήση της εναγομένης είχε προγραμματισμένη ώρα αναχώρησης 16:40 και ώρα επιβίβασης 16:05, και ότι ενώ οι ίδιοι βρίσκονταν ήδη στο αεροδρόμιο και κατευθύνονταν στην πύλη επιβίβασης Β-5 περί ώρα 15:30 ο Κ.Α.** έπαθε κρίση επιληψίας. Ότι μετά την αντιμετώπιση του περιστατικού και την ενημέρωση του γιατρού του αεροδρομίου, τους ζητήθηκε να προσέλθουν στα γραφεία της εναγομένης εντός του αερολιμένα, όπου η κατονομαζόμενη στην αγωγή υπάλληλος της εναγομένης τους ενημέρωσε ότι η επιβίβαση του Κ.Α.** στο αεροσκάφος έπρεπε να εγκριθεί από τον ιατρό της εταιρείας στη Ζυρίχη και ότι δεν υπήρχε λόγος ανησυχίας για την πτήση, η οποία εν ανάγκη θα καθυστερούσε σε συνεννόηση με τον κυβερνήτη του αεροσκάφους. Ότι η επικοινωνία με τον ιατρό της εταιρείας καθυστερούσε, με αποτέλεσμα η έγκριση της επιβίβασης στο αεροσκάφος της εναγομένης να παρασχεθεί λίγα μόνο λεπτά πριν την πτήση. Ότι ενώ είχαν ήδη προσεγγίσει την πύλη αναχώρησης τους ανακοινώθηκε ότι δεν μπορούν να επιβιβαστούν στο αεροσκάφος, διότι ο πιλότος, ο οποίος είχε ενημερωθεί μόλις στις 16:30 για το περιστατικό, δεν ήθελε να περιμένει. Με βάση το ιστορικό αυτό και κατόπιν νομότυπου περιορισμού του καταψηφιστικού αιτήματος της αγωγής σε αναγνωριστικό με τις προτάσεις, το ενάγων (ΚΠολΔ 223) ζητούσε να αναγνωρισθεί η υποχρέωση της εναγομένης να καταβάλει: α) στον ίδιο

ατομικά το συνολικό ποσό των 971 €, τα οποία υποχρεώθηκε να δαπανήσει για την αγορά νέων εισιτηρίων για την επόμενη ημέρα με άλλη αεροπορική εταιρεία, διαμονή σε ξενοδοχείο εγγύς του αεροδρομίου και έξοδα διατροφής για τρία άτομα (591 € + 230 € + 150€), καθώς και το ποσό των 21.500€ ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη, που υπέστη, β) στον ίδιο με την ιδιότητα του δικαστικού συμπαραστάτη του υιού του Κ.Λ.** το ποσό των 21.500 € ως χρηματική ικανοποίηση για την ίδια ως άνω αιτία, και όλα τ' ανωτέρω ποσά νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής έως την εξόφληση, να κηρυχθεί η απόφαση προσωρινά εκτελεστή καθώς και να καταδικαστεί η εναγομένη στη δικαστική του δαπάνη. Το πρωτόβαθμιο Δικαστήριο εκδίκασε την υπόθεση αντιμωλία των διαδικών κατά την τακτική διαδικασία και, αφού έκρινε την αγωγή ορισμένη και νόμιμη στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 1 περ. α', 2 περ. α', στ', ζ, η', θ' και 3 § 1 περ. α', 4 § 3, Β § 1β, 9 § Ια και β 12 του Κανονισμού 261/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση κοινών κανόνων αποζημίωσης των επιβατών αεροπορικών μεταφορών και παροχής βοήθειας σε αυτούς σε περίπτωση άρνησης επιβίβασης και ματαιώσης ή μεγάλης καθυστέρησης της πτήσης και 330,346, 914, 922, 932, 1676 ΑΚ, 64 § 1, 74, 176 ΚΠολΔ ενώ απέρριψε μετά τον περιορισμό των αιτημάτων της αγωγής από καταψηφιστικά σε αναγνωριστικά ως μη νόμιμο το παρεπόμενο αίτημα για την κήρυξη της απόφασης προσωρινά εκτελεστής, στο τέλος δέχθηκε την αγωγή ως εν μέρει ουσιαστικά βάσιμη και αναγνώρισε την υποχρέωση της εναγομένης να καταβάλει στον ενάγοντα το ποσό των 971 ευρώ νομίμως από την επίδοση της αγωγής και επέβαλε στην εναγομένη μέρος της δικαστικής δαπάνης του ενάγοντος ποσού 200 ευρώ. Ήδη κατά της απόφασης αυτής παραπενοείται με την ένδικη έφεσή του ο ενάγων και ήδη εκκαλών με λόγους που ανάγονται στην κακή ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου και εσφαλμένη εκτίμηση των αποδείξεων, ζητώντας την εξαφάνισή της, προκειμένου η αγωγή του να γίνει δεκτή στο σύνολό της.

III. Από την εκτίμηση των εγγράφων, που οι διάδικοι νομίμως.. προσκομίζουν μετ' επικλήσεως συμπεριλαμβανομένων και των ξενόγλωσσων που προσκομίζονται σε επίσημη μετάφραση (άρθρ. 454 ΚΠολΔ), της υπ' αριθ. .../16.12.2016 ένορκης βεβαίωσης της Χ.Μ.** η οποία λήφθηκε ενώπιον της συμβολαιογράφου Χαλκίδας Α.Α.-Σ.** την οποία προσκομίζει ο ενάγων κι έχει ληφθεί κατόπιν νομότυπης και εμπρόθεσμης κλήτευσης της εναγομένης (βλ. την υπ' αριθ .../12.12.2016 έκθεση επίδοσης του δικαστικού επιμελητή στο Εφετείο Αθη-

νών Γ.Ζ.**), καθώς και της υπ' αριθ. .../2016 ένορκης βεβαίωσης του Α.Λ.** που λήφθηκε ενώπιον του συμβολαιογράφου Αθηνών Κ.Ε.** την οποία προσκομίζει η εναγομένη και η οποία έχει ληφθεί κατόπιν νομότυπης εμπρόθεσμης κλήτευσης του ενάγοντος (βλ. την υπ' αριθ. .../15.12.2016 έκθεση επίδοσης της δικαστικής επιμελήτριας στο Πρωτοδικείο Χαλκίδας Ε.Π.**), αποδείχθηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Δυνάμει σύμβασης εναέριας μεταφοράς, που συνήφθη μεταξύ της εναγομένης αεροπορικής εταιρείας και του ενάγοντος ενεργούντος ατομικά αλλά και για λογαριασμό του υιού του Κ.Λ.** του οποίου τυγχάνει δικαστικός συμπαραστάτης δυνάμει της υπ' αριθ. .../1999 απόφασης του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Χαλκίδας, εκδόθηκαν εισιτήρια για την πτήση Αθήνα - Γενεύη της 17.11.2015. Στην πτήση αυτή και στο ταξίδι στην Ελβετία επρόκειτο να τους συνοδεύει η Χ.Μ.** νοσηλεύτρια, προκειμένου να φροντίζει τον Κ.Λ.** ο οποίος πάσχει από βαριά νοητική υστέρηση με δείκτη νοημοσύνης κάτω του 20 και σπαστική παραπάρεση μετακινούμενος μόνο με ειδικό αμαξίδιο, εκδοθέντος από τον ενάγοντα αντίστοιχου εισιτηρίου και για την τελευταία. Στις 17.11.2015 ο ενάγων, ο υιός του Κ.** και η ως άνω συνοδός νοσηλεύτρια μετέβησαν στο αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος» προκειμένου να αναχωρήσουν με την πτήση LX 1823 με προορισμό το αεροδρόμιο της Γενεύης με προγραμματισμένη ώρα αναχώρησης 16:30 και ώρα επιβίβασης 16:05. Αφού είχαν περάσει τον αρχικό έλεγχο των εισιτηρίων τους, είχαν παραδώσει τις αποσκευές τους και κατευθύνονταν πλέον προς την πύλη επιβίβασης Β-5, περί ώρα 15:30 ο Κ.Λ.** κατελήφθη από επεισόδιο επιληπτικής κρίσης. Αμέσως μετά το πέρας του επεισοδίου κι εξαιτίας αυτού τους ζητήθηκε να προσέλθουν στα γραφεία της εναγομένης εντός του αερολιμένα, όπου αρμόδια, υπάλληλος τους, αναζητήθηκε τηλεφωνικά κι εντοπίστηκε περί ώρα 15:50 και, προκειμένου να παράσχει την έγκρισή του, ζήτησε να συνεννοηθεί με τον γιατρό του αερολιμένα, που χειρίστηκε το επεισόδιο. Ο τελευταίος κλήθηκε να προσέλθει στο σημείο μόλις την 16:16 από την ως άνω υπάλληλο της εναγομένης Δ.Τ.** και κατέφτασε στο σημείο την 16:25. Εντός πέντε λεπτών, ήτοι στις 16:30, δόθηκε η τελική ιατρική έγκριση για την επιβίβαση του Κ.Λ.** στο αεροσκάφος, που επρόκειτο να αναχωρήσει, και η ως άνω υπάλληλος της εναγομένης παρότρυνε τον ενάγοντα, τον Κ.Λ.** και τη Χ.Μ.** να προωθηθούν προς την πύλη επιβίβασης Β-5 ενημερώνοντας παράλληλα στο χρονικό εκείνο σημείο τον κυβερνήτη του αεροσκάφους να αναμείνει τα τρία άτομα. Σύμφωνα με την αναφορά του τελευταίου, αυτός ενημέρωσε το πλήρω-

μα του αεροσκάφους, οι οποίοι προθυμοποιήθηκαν να αναλάβουν τον επιβάτη (Κ.Λ.**). Προτού, όμως, να λάβει την τελική του απόφαση για την επιβίβαση ή όχι των επιβατών, που είχαν καθυστερήσει, θέλησε να σχηματίσει προσωπική άποψη για την κατάσταση του Κ.Λ.**, εξήλθε μάλιστα του αεροσκάφους μεταβαίνοντας στην πύλη επιβίβασης για το λόγο αυτό κι ενώ είχε ήδη καθυστερήσει η αναχώρηση του αεροσκάφους κατά 3 λεπτά, πλην όμως τόσο ο ενάγων, ο υιός του και η συνοδός νοσηλεύτρια, όσο και ο γιατρός του ΕΚΑΒ, ο οποίος κατόπιν αιτήματος του κυβερνήτη του αεροσκάφους συνόδευε τους ανωτέρω, όπως προκύπτει από την προαναφερόμενη αναφορά της υπαλλήλου της εναγομένης, δεν είχαν ακόμα εμφανιστεί στην πύλη εξόδου μέχρι την 16:44. Κατόπιν αυτού και καθ' υπέρβαση της εκτιμώμενης ώρας απογείωσης ήδη κατά 6 λεπτά και συνολικής εκτιμώμενης καθυστέρησης της πτήσης στα 9 λεπτά, ο κυβερνήτης λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκεια της πτήσης, το γεγονός ότι προκρατημένη θέση στάθμευσης για το αεροσκάφος στο αεροδρόμιο της Γενεύης κινδύνευε να απωλεσθεί σε περίπτωση καθυστέρησης στην άφιξη, με αποτέλεσμα οι επιβάτες να παραμείνουν κατά την άφιξη τους εγκλωβισμένοι στο αεροσκάφος με κίνδυνο οι συγκεκριμένοι εξ αυτών, οι οποίοι επρόκειτο στη Γενεύη να μετεπιβιβαστούν σε άλλα αεροσκάφη προς τον τελικό τους προορισμό, να απωλέσουν τις προγραμματισμένες πτήσεις τους, αποφάσισε να μη δεχτεί στο αεροσκάφος τους ανωτέρω και αναχώρησε κλείνοντας το αεροσκάφος και δρομολογώντας την τροχοδρόμηση και απογείωσή του. Με αυτά τα δεδομένα στοιχειοθετείται υπαιτιότητα των υπαλλήλων-προστηθέντων της εναγομένης για την απώλεια της πτήσης και για την οικονομική ζημία, που υπέστη ο ενάγων συνεπεία αυτής, όπως αυτή κατωτέρω αναλύεται. Ειδικότερα, η υπάλληλος της εναγομένης, η οποία διαχειρίστηκε το περιστατικό, ενώ σύμφωνα με την αναφορά της είχε ήδη από 15:50 επικοινωνήσει με το γιατρό της εναγομένης στη Ζυρίχη, ο οποίος είχε ζητήσει να ενημερωθεί από το γιατρό του αερολιμένα για την κατάσταση του Κ.Λ.**, παρέλειψε να ενημερώσει τον τελευταίο αμελλητί, ενόψει του ότι η ώρα απογείωσης του αεροσκάφους (16:40) πλησίαζε και η ώρα επιβίβασης (16:05) παρερχόταν εντός ολίγων λεπτών, προκειμένου να προσέλθει στο σημείο και να συνεννοηθεί με τον ιατρό της εναγομένης, ώστε να δοθεί η τελική έγκριση, αλλά αρκέστηκε στις διαβεβαιώσεις της νοσηλεύτριας συνοδού περί της ειδοποίησής του, η οποία, όμως, δεν είχε ζητήσει την παρουσία του στο σημείο αλλά μόνο τη χορήγηση στοματοφαρυγγικού αγωγού. Αποτέλεσμα της αμέλειας αυτής ήταν ο

ιατρός του αερολιμένα να ειδοποιηθεί από την υπάλληλο το πρώτον περί ώρα 16:16 και να καταφτάσει στο σημείο μόλις στις 16:25, η δε έγκριση να δοθεί μόλις στις 16:30. Στον εναγομείναντα χρόνο μέχρι την αναχώρηση του αεροσκάφους ο ενάγων, ο υιός του και η συνοδός νοσηλεύτρια δεν πρόλαβαν να φτάσουν έγκαιρα στην πύλη αποβίβασης, το οποίο είναι εύλογο λαμβανομένης υπόψη της απόστασης που έπρεπε να διανυθεί, και μάλιστα χωρίς συνοδεία ατόμου της υπηρεσίας της εναγομένης που θα μπορούσε να ενημερώσει τον κυβερνήτη για την ακριβή τους θέση ανά πάσα στιγμή, κυρίως, όμως της κινητικής αναπηρίας του Κ.Λ.** και του γεγονότος ότι αυτός μετακινούνταν με ειδικό αμαξίδιο. Δεν αποδείχθηκε δε ότι αυτοί καθυστέρησαν και μάλιστα από υπαιτιότητά τους, του εύλογου χρόνου που απαιτούνταν για τη μετάβασή τους στην πύλη επιβίβασης, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών συνθηκών μετακίνησης του Κ.Λ.**. Επομένως, ο ισχυρισμός της εναγομένης περί αποκλειστικής υπαιτιότητάς τους άλλως συνυπαιτιότητάς τους στην πρόκληση της ζημίας τους ήταν απορριπτέος ως αβάσιμη, όπως έκρινε και το πρωτοβάθμιο. Δικαστήριο με την εκκαλούμενη απόφαση χωρίς να πλήττεται ως προς την κρίση του αυτή με λόγο έφεσης. Συνακόλουθα της απώλειας της πτήσης ο ενάγων υπέστη οικονομική ζημία, καθώς υποβλήθηκε σε δαπάνες για την αγορά νέων εισιτηρίων με άλλη αεροπορική εταιρία για την επόμενη ημέρα με προορισμό τη Ζυρίχη, για τη διανυκτέρευση του ίδιου, του υιού του και της συνοδού νοσηλεύτριας στο κοντινότερο στο αεροδρόμιο ξενοδοχείο και για τα γεύματα αυτών μέχρι την αναχώρησή τους την επόμενη ημέρα. Οι δαπάνες αυτές ανέρχονται στο συνολικό ποσό των 971 €, τα οποία η εναγομένη εταιρία έχει αποδεχθεί να καταβάλει στον ενάγοντα τουλάχιστον 2 φορές, όπως προκύπτει: α) από την από 26.4.2016 επιστολή της Δ/νσης Αεροπορικής Εκμετάλλευσης της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας του Υπουργείου Υποδομών Μεταφορών και Δικτύων προς τον ενάγοντα, με την οποία κλήθηκε ο τελευταίος να γνωστοποιήσει στην εναγομένη αριθμό τραπεζικού λογαριασμού, προκειμένου να κατατεθούν σε αυτόν τα ανωτέρω ποσά, β) από το από 30.9.2016 μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου προς την πληρεξούσια δικηγόρο του ενάγοντος, χωρίς πάντως να συνομολογεί υπαιτιότητα της, αλλά μόνο την οφειλή για λόγους επιβεβαίωσης του φιλικού προς τους καταναλωτές προφίλ της, τούτου μη αποτελούντος εξώδικη ομολογία περί του ύψους αυτής (ΚΠολΔ 352 § 2). Το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο με την κρινόμενη απόφασή του αναγνώρισε την υποχρέωση της εναγομένης να καταβάλει στον ενάγοντα το ανωτέρω ποσό

της ζημίας του, χωρίς να εκκαλείται ως προς την κρίση του αυτή. Η εκκαλούμενη προσβάλλεται, διότι το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο αν και δέχθηκε την υπαιτιότητα και συγκεκριμένα την αμέλεια των προστηθέντων υπαλλήλων της εναγομένης, όπως προεκτέθηκε αναλυτικά, εντούτοις απέρριψε το αίτημα περί επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης στον ενάγοντα ατομικώς και υπό την ιδιότητα του δικαστικού συμπαραστάτη του υιού του Κ.Λ.** Από το περιεχόμενο της αγωγής προκύπτει ότι το εν λόγω αίτημα στηρίζεται στην αδικοπρακτική ευθύνη της εναγομένης λόγω της αμελούς συμπεριφοράς των προστηθέντων της, κατά την εκτέλεση της σύμβασης αεροπορικής μεταφοράς. Επί του αιτήματος αυτού λεκτέα τα ακόλουθα: Από τις διατάξεις των άρθρων 299, 300, 330, 914 και 932 του ΑΚ προκύπτει, ότι σε περίπτωση τέλεσης αδικοπραξίας αποκαθίσταται, εκτός από την περιουσιακή ζημία, και η μη περιουσιακή ή ηθική βλάβη, με την επιδίκαση εύλογης χρηματικής ικανοποίησης (ΑΠ 1339/2008 ΝΟΜΟΣ). Εξάλλου, από τις διατάξεις των άρθρων 914, 932, 297 έως 299, 335 επ. και 374 επ. ΑΚ προκύπτει, ότι χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη επί ενδοσυμβατικής ευθύνης δεν αναγνωρίζεται, εμμή μόνον εάν η παράβαση της συμβάσεως φέρει και το χαρακτηρισμό αδικοπραξίας. Επίσης, από τα άρθρα 330, 361, 297, 298, 914 και 919 ΑΚ, προκύπτει ότι, όταν υφίσταται συμβατικός δεσμός ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, μπορεί, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων τους, που πηγάζουν από την οικεία συμβατική σχέση, από μία ή περισσότερες πράξεις ή παραλείψεις του ενός από τους συμβαλλομένους, να γεννηθεί, πλην της ενδοσυμβατικής ευθύνης και εξωδικαιοπρακτική για την αποκατάσταση της ζημίας, η οποία προκλήθηκε στον άλλο κατά τους ορισμούς του άρθρου 914 ΑΚ, αν η πράξη ή παράλειψη και χωρίς τη συμβατική σχέση διαπραττόμενη θα ήταν καθ' εαυτή παράνομη, ως αντικείμενη στο γενικό καθήκον που επιβάλλει το άρθρο 914 ΑΚ, να μη ζημιώνει κάποιος τον άλλον υπαιτιώς (ΟΛΑΠ 967/1973, ΑΠ 727/2019, ΑΠ 357/2013 ΝΟΜΟΣ). Αυτά ισχύουν και επί συμβάσεως αεροπορικής μεταφοράς προσώπων, ώστε η μη εκπλήρωση της συμβάσεως αυτής να παράγει υποχρέωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, εφόσον φέρει και τα στοιχεία αδικοπραξίας (ΑΠ 39/2006 ΧρΙδΔ 2006/451). Η συρροή αυτή συμβατικής και εξωσυμβατικής ευθύνης δεν αποκλείεται ούτε και από τις διατάξεις του ανωτέρω Καν. 261/2004/ΕΚ (βλ. άρθρα 8 και 12). Τέλος, κατά τη σαφή έννοια της διατάξεως του άρθρου 71 του ΑΚ, το νομικό πρόσωπο ευθύνεται από τις πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων που το αντιπροσωπεύουν, εφόσον η

πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά την εκτέλεση των καθηκόντων, που τους είχαν ανατεθεί, και δημιουργεί υποχρέωση αποζημίωσης. Τέλος, για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης γίνεται δεκτό ότι ο συναισθηματικός κόσμος ενός προσώπου προσβάλλεται και με παράνομη πράξη που στρέφεται κατ' άλλου προσώπου, με το οποίο αυτός που υφίσταται τον ψυχικό πόνο συνδέεται στενά (ΕφΔυτΜακ 101/2015 Αρμ 2016.29). Στην προκειμένη περίπτωση, από τα προεκτεθέντα αποδείχθηκε ότι η ως άνω υπαίτια συμπεριφορά των προστηθέντων από την εναγομένη υπαλλήλων, υπήρξε και παράνομη, αφού και χωρίς τη συμβατική σχέση διαπραττόμενη, θα ήταν παράνομη, ως αντίθετη στον Κανονισμό 261/2004/ΕΚ, και συγκεκριμένα τη διάταξη του άρθρου 2 περ. θ' σύμφωνα με την οποία «άτομο μειωμένης κινητικότητας» είναι κάθε άτομο με μειωμένη ικανότητα μετακίνησης κατά τη χρήση μεταφορικών μέσων λόγω σωματικού προβλήματος (αισθητήριου ή κινητήριου, μόνιμου ή πρόσκαιρου), διανοητικής μειονεξίας, ηλικίας ή οποιασδήποτε άλλης αιτίας, η κατάσταση του οποίου επιβάλλει ειδική φροντίδα και προσαρμογή των διατιθέμενων σε όλους τους επιβάτες υπηρεσιών στις ανάγκες του, αλλά και αντικείμενη στο κατά το άρθρο 914 ΑΚ επιβαλλόμενο γενικό καθήκον να μη ζημιώνει κάποιος τον άλλο υπαιτιώς και στην καλή πίστη. Έτσι αποδείχθηκε ότι εάν και ο Κ.Λ.** υπάγεται στην ανωτέρω κατηγορία επιβατών, αν και εξ αιτίας αυτού οι αρμόδιοι υπάλληλοι της εναγομένης είχαν ιδιαίτερη υποχρέωση να προσαρμόσουν τις διατιθέμενες υπηρεσίες τους στις ανάγκες του, αυτοί συμπεριφερόμενοι αμελώς ούτε μερίμνησαν αμέσως να καλέσουν το γιατρό του αεροδρομίου, ώστε να επικοινωνήσει με το γιατρό της εναγομένης στην αλλοδαπή, έτσι ώστε να ληφθεί έγκαιρα η απαιτούμενη έγκριση για την επιβίβασή του, καθώς και του συνοδευόντος πατέρα του στο αεροσκάφος της εναγομένης, στη συνέχεια δε, δε μερίμνησαν για την έγκαιρη μεταφορά του στην πύλη επιβίβασης του αεροσκάφους αν και μετακινείτο με ειδικό αμαξίδιο, χωρίς να του διατεθεί υπάλληλος της εναγομένης για να τους διευκολύνει. Η ανωτέρω αδικοπρακτική συμπεριφορά των προστηθέντων της εναγομένης, προξένησε αιτιωδώς στον Κ.Λ.** ο οποίος πριν από λίγο είχε υποστεί και επεισόδιο επιληπτικό, άγχος, φόβο, αγωνία και στενοχώρια, αφού στερήθηκε του δικαιώματός του να επιβιβαστεί στο αεροσκάφος χωρίς δική του υπαιτιότητα καθώς και στον συνοδευόντα αυτόν σε όλην αυτή τη διαδικασία ενάγοντα πατέρα του Μ.Λ.** ο οποίος συνδέεται συναισθηματικά πολύ ισχυρά με τον Κ.Λ.** και ενώπιόν του οι υπάλληλοι της ενα-

γομένης προσέβαλαν με τον ανωτέρω τρόπο τα δικαιώματά του. Λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τις ανωτέρω συνθήκες τελέσεως της αδικοπραξίας, το βαθμό του πταίσματος των υπαλλήλων της εναγομένης, την έκταση και το είδος της ζημίας, καθώς και την περιουσιακή κατάσταση των μερών και την κοινωνική θέση του ενάγοντος και του υιού του, το Δικαστήριο κρίνει ότι η εναγομένη οφείλει στον ενάγοντα υπό τη διττή ιδιότητά του εύλογη χρηματική ικανοποίηση, η οποία, με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας, πρέπει να προσδιοριστεί στο ποσό των 3.000 ευρώ. Έσφαλε, συνεπώς, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, καθότι μέρος απέρριψε ως ουσιαστικά αβάσιμο το εν λόγω αίτημα, όπως βάσιμα παραπονείται ο ενάγων με τον πρώτο λόγο της έφεσης του. Συνειπώς, η έφεση πρέπει να γίνει δεκτή και ως κατ' ουσίαν βάσιμη, να εξαφανιστεί η εκκαλουμένη απόφαση υπ' αριθ. .../2017 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών στο σύνολό της, προκειμένου να επαναδιατυπωθούν οι διατάξεις της αποφάσεως ενιαίως, να κρατηθεί και να δικαστεί κατ' ουσίαν από το παρόν Δικαστήριο η από 12.9.2016 και με αριθ. εκθεσ. καταθ. .../.../ 2016 αγωγή ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, η οποία αφού κριθεί ορισμένη και νόμιμη στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 1 περ. α', 2 περ. α, στ', ζ, η', θ' και 3 § 1 περ. α', 4 § 3, 8 § 1β, 9 § 1α και β, 12 του Κανονισμού 261/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση κοινών κανόνων αποζημίωσης των επιβατών αεροπορικών μεταφορών και παροχής βοήθειας σε αυτούς σε περίπτωση άρνησης επιβίβασης και ματαίωσης ή μεγάλης καθυστέρησης της πτήσης και 330, 346, 914, 922, 932, 1676 ΑΚ, 64 § 1, 70, 176 ΚΠολΔ, να γίνει δεκτή η αγωγή ως εν μέρει ουσιαστικά βάσιμη και να αναγνωρισθεί η υποχρέωση της εναγομένης να καταβάλει στον ενάγοντα με τις ανωτέρω ιδιότητές του το συνολικό ποσό των τριών χιλιάδων εννιακοσίων εβδομήντα ενός ευρώ (3.971 ευρώ = 3.000 + 971), νομιμοτόκως από την επομένη της επιδόσεως της αγωγής. Λόγω της μερικής νίκης και ήττας των διαδίκων πρέπει να επιβληθούν σε βάρος της εναγομένης μέρος των δικαστικών εξόδων του ενάγοντος και των δύο βαθμών δικαιοδοσίας, όπως ορίζεται ειδικότερα στο διατακτικό της παρούσας (106, 176, 178, 183, 191 § 2 ΚΠολΔ), και να επιστραφεί στον εκκαλούντα το κατατεθέν παράβολο κατά την άσκηση της έφεσης (495 ΚΠολΔ).

ΣΧΟΛΙΟ

Διεθνής αεροπορική μεταφορά ανθρώπων

I.1. Σύμφωνα με το άρθρ. 3 § 1.α) του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 261/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

Συμβουλίου της 11^{ης} Φεβρουαρίου 2004 «για την θέσπιση κοινών κανόνων αποζημίωσης των επιβατών αεροπορικών μεταφορών και παροχής βοήθειας σε αυτούς σε περίπτωση άρνησης επιβίβασης και ματαίωσης ή μεγάλης καθυστέρησης της πτήσης και για την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.295/91», αυτός έχει εφαρμογή:

α) Στους επιβάτες που αναχωρούν από αερολιμένα στο έδαφος κράτους μέλους, στο οποίο εφαρμόζεται η συνθήκη.

2. Σύμφωνα με τα άρθρ. 7, 8 και 9 του Κανονισμού, σε περιπτώσεις αιφνίδιων καθυστερήσεων ή ματαίωσης της πτήσης «...για λόγους που έχουν προκληθεί από έκτακτες περιστάσεις, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα.» ο αερομεταφορέας έχει υποχρέωση να αποζημιώσει τον επιβάτη ή να τον μεταφέρει με άλλη πτήση, καθώς και να προβεί σε ενέργειες φροντίδας του.

Το βάρος απόδειξης της επέλευσης των «εκτάκτων περιστάσεων» φέρει ο αερομεταφορέας (άρθρ. 5 § 4 Κανονισμού). Όπως έχει κριθεί (βλ. ΠΠρΑθ 7568/2009, ΝΟΜΟΣ) η τεχνική βλάβη του αεροσκάφους, που οφείλεται σε ελλιπή συντήρηση του, δεν αποτελεί «έκτακτη περίπτωση», δεδομένου ότι οφείλεται σε παραλήψεις των προστιθέντων του αερομεταφορέα. Ενδεικτικά ως «έκτακτες περιστάσεις» μπορούν να θεωρηθούν οι περιπτώσεις πολιτικής αστάθειας, καιρικών συνθηκών που δεν επιτρέπουν την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης πτήσης, κίνδυνοι για την ασφάλεια των επιβατών, απροσδόκητες ελλείψεις στην ασφάλεια της πτήσης και απεργίες που επηρεάζουν την λειτουργία του αερομεταφορέα, αποφάσεις του διαχειριστή εναέριας κυκλοφορίας (σημ.14 και 15 Αιτιολογικής Εκθεσης). Όμως και στις περιπτώσεις αυτές ο αερομεταφορέας έχει την υποχρέωση παροχής φροντίδας (άρθρ. 9 Κανονισμού) προς τους επιβάτες.

II.1. Το άρθρ. 12 § 1 του Κανονισμού ρητά παρέχει το δικαίωμα στον επιβάτη να διεκδικήσει και περαιτέρω αποζημίωση από τον αερομεταφορέα, εφόσον η εθνική του νομοθεσία του παρέχει σχετικό δικαίωμα.

A. Όπως δέχθηκε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (Όγδοο τμήμα) στην υπόθεση C-354/18 (απόφαση της 29/7/2019) σε απάντηση προδικαστικού ερωτήματος του Πρωτοδικείου του Μπακού της Ρουμανίας, τα ποσά που καθορίζει το άρθρ. 7 § 1 του Κανονισμού «... αποσκοπούν στην αποκατάσταση με τυποποιημένο και άμεσο τρόπο των ζημιών που συνίστανται στην ταλαιπωρία την οποία προκαλεί μεταξύ άλλων ... η άρνηση επιβίβασης (από υπαιτιότητα του αερομεταφορέα) κατά την αεροπορική μεταφορά επιβατών, χωρίς αυτοί να είναι αναγκασμένοι να υποστούν την επιβάρυνση που εκ της φύσεως συνεπάγεται η άσκηση αγωγής αποζημίωσης ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων». (Σκ.28).

Όπως περαιτέρω δέχεται το Δικαστήριο, η, κατά το άρθρ. 7 § 1, υποχρέωση του αερομεταφορέα είναι «άμεση» και έχει ως αντικείμενο την αποζημίωση των «πανομοιότυπων» ζημιών των επιβατών (στους οποίους αρνήθηκε την

επιβίβαση) και όχι των εξατομικευμένων ζημιών του κάθε επιβάτη, ανάλογα και προς την φύση και την αιτία της μετακίνησής του, που θα κριθούν και θα εκτιμηθούν κατά περίπτωση (Σκ. 29, 30 και 31 με παραπομπή στις αποφάσεις της 10/1/2006 ΙΑΤΑ και ΕΛΡΑΑ, C-344/04, ΕΥ:C:2006:10 σκ.43 και 45, αποφ.23/10/2012 Nelson κλπ C-581/10 και C-629/10, ΕΥ:C:2006:10 σκ. 52).

Β. Η ελληνική νομοθεσία (άρθρ. 914 ΑΚ) παρέχει το δικαίωμα στον ζημιωθέντα, εφόσον συντρέχουν τα στοιχεία της αδικοπραξίας, να αναζητήσει από τον υπαίτιο την αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης, ακόμη και στα πλαίσια συμβατικής σχέσης (συρροή αδικοπρακτικής και δικαιοπρακτικής ευθύνης ΑΠ 39/2006 ΝΟΜΟΣ).

Όπως ορθά δέχεται η ΜΕΦΑΘ 1975/2020, υφίσταται δικαίωμα του επιβάτη και αντίστοιχη υποχρέωση του αερομεταφορέα, με βάση το άρθρ. 12 του Κανονισμού 261/2004, να αποζημιώσει την κατ' άρθρ. 932 ΑΚ ηθική βλάβη, που υπέστη ο επιβάτης, καταβάλλοντας το χρηματικό ποσό που θα ορίσει το Δικαστήριο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΜ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ
Δικηγόρος

II. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 του ν. 4842/2021 Αριθ. 3/2022

Η Επιτροπή του άρθρου 20^Α § 1 του ν. 4842/2021, όπως ισχύει, αποτελούμενη από την Πρόεδρο του Αρείου Πάγου Μαρία Γεωργίου, την αρχαιότερη Αντιπρόεδρο και Πρόεδρο του κατ' ύλη αρμοδίου Πολιτικού Τμήματος (Δ') Κωστούλα Φλουρή - Χαλεβίδου και τον Αντιπρόεδρο Νικόλαο Πιπιλίγκα, Πρόεδρο του Β2 Πολιτικού Τμήματος.

Συνήλθε στις 14 Ιουνίου 2022, ημέρα Τρίτη και ώρα 13.30 μμ. στο γραφείο της Προέδρου του Αρείου Πάγου, χωρίς την παρουσία γραμματέα, προκειμένου ν' αποφανθεί επί της από 24.5.2022 αίτησης (αριθ. πρωτ. 1159/25.5.2022) της εδρεύουσας στην Αθήνα ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΑΕ», που εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσίου δικηγόρους της Σπυριδώνα Τσαντίνη και Χαράλαμμο Συνοδινό, στρεφόμενης κατά του εδρεύοντος στην Αθήνα σωματείου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την επωνυμία «ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ (ΕΚΠΟΙΖΩ)», που εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσί-

ους δικηγόρους του Ιάκωβο Βενιέρη, Δημήτριο Σπυράκο και Βικτώρα Τσιαφούτη, παραστάτος και του προσθέτως υπέρ του ως άνω σωματείου παρεμβάντος Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, τον οποίο εκπροσώπησε ο Πρόεδρος αυτού Δημήτρης Βερβεσός και ο πληρεξούσιος δικηγόρος Γεώργιος Μεντής.

Αφού έλαβε υπόψη:

α) το άρθρο 20^Α του ΚΠολΔ, που προστέθηκε με το άρθρο 2 του Κεφαλαίου Α του μέρους Α του ν. 4842/2021 (ΦΕΚ Α 190/13.10.2021) και ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 120 του ίδιου νόμου από 1.1.2022.

β) το άρθρο 116 § 1^α του ως άνω νόμου ν. 4842/2021, όπως διορθώθηκε με το άρθρο 65 § 1 του ν. 4871/2021 (ΦΕΚ Α 246/10.12.2021), σύμφωνα με το οποίο το άρθρο 20^Α του ΚΠολΔ εφαρμόζεται για τα ένδικα βοηθήματα και δικόγραφα που πρόκειται να κατατεθούν μετά την έναρξη ισχύος του νόμου (4842/2021).

γ) την από 24.5.2022 αίτηση (αριθ. πρωτ. 1159/25.5.2022), με την οποία η αιτούσα ανώνυμη εταιρεία ζητεί, κατ' επίκληση του άρθρου 20^Α ΚΠολΔ, την εισαγωγή προς εκδίκαση στην Πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου τής κατά το άρθρο 10 § 16 του ν. 2251/1994, όπως ισχύει, εκκρεμούς ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών συλλογικής αγωγής (με ΓΑΚ 39891/2022 και ΕΑΚ 197/2022) του εδρεύοντος στην Αθήνα σωματείου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την επωνυμία «ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ (ΕΚΠΟΙΖΩ)» κατά της ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία «ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΑΕ». Με την υπό κρίση αίτηση προβάλλεται ότι με την ως άνω συλλογική αγωγή τίθενται προς εξέταση ζητήματα γενικότερου ενδιαφέροντος, τα οποία δεν έχουν αντιμετωπισθεί νομολογιακά και ειδικότερα εάν είναι νόμιμη η εκ μέρους της αιτούσας μονομερής τροποποίηση των γενικών όρων συναλλαγών των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας αναφορικά με τη μεθοδολογία των χρεώσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας από άποψη εφαρμογής του ν. 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή (άρθρ. 2 § 7 στοιχ. ε αυτού) και του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΚΠΗΕ) (άρθρ. 21 και 30 αυτού και 11 § 2, 1 § 2 περ. ε του Παραρτήματος II αυτού), εάν είναι νόμιμη η ένταξη της νέας ρήτρας αναπροσαρμογής στις εκκρεμείς συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, εάν είναι νόμιμος από άποψη διαφάνειας ο γενικός όρος συναλλα-

γών αριθ. 9 (που αφορά αναπροσαρμογή του αντίτιμου κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας) στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας οικιακού πελάτη ή μη οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA και εάν είναι νόμιμες από άποψη δικαίου προστασίας του καταναλωτή και Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας οι γενικοί όροι συναλλαγών των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας με τους καταναλωτές που: α) ορίζουν ως αρμόδια για την επίλυση των διαφορών τα πολιτικά δικαστήρια της έδρας του προμηθευτή (όρος 16.3), β) προβλέπουν ότι η ακυρότητα όρου της σύμβασης δεν επηρεάζει το κύρος οποιουδήποτε άλλου όρου (όρος 17), γ) καθορίζουν τη διαδικασία τροποποίησης όρων της σύμβασης (όρος 18.1), δ) απαιτούν την τήρηση ορισμένης διαδικασίας αντιρρήσεων ως προϋπόθεση προσφυγής σε δικαστική ή εξώδικη επίλυση της διαφοράς (όρος 6.5.1), ε) προβλέπουν δικαίωμα αναπροσαρμογής της εγγύησης κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της σύμβασης, στ) προβλέπουν συμψηφισμό και όχι επιστροφή του συνόλου της εγγύησης κατά τη λήξη της σύμβασης (όρος 7.6), στ) προβλέπουν εξόφληση της οφειλής, προκειμένου ο καταναλωτής να προβεί σε αλλαγή προμηθευτή, ακόμη και αν ο καταναλωτής αμφισβητεί την οφειλή του (όρος 9.1), ως και των ειδικών όρων 3 και 4 των προγραμμάτων «My Home Enter» και «my home Enter +» ως προς τη ρήτρα πρόωρης αποχώρησης των καταναλωτών από τα προγράμματα αυτά.

δ) τις διατάξεις του άρθρου 10 § 16 και 20 του ν. 2251/1994, όπως τροποποιηθείς ισχύει, όπως αυτές έχουν ερμηνευθεί από την πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου, από τις οποίες προκύπτει ότι η συλλογική αγωγή, αποτελούσα θεσμό συλλογικής προστασίας των καταναλωτών προς διαφύλαξη των συμφερόντων τους σε συλλογικό επίπεδο, έχει ως αντικείμενο την αυθεντική βεβαίωση αντικαταναλωτικής συμπεριφοράς εκ μέρους του προμηθευτή ή του παρόχου υπηρεσιών και την απαγόρευση της ή τη διάπλωση καταστάσεως με την επιβολή αντίρροπων ρυθμιστικών μέτρων χάριν της προστασίας των καταναλωτών, από την απόφαση δε που εκδίδεται επί αυτής και δέχεται τη συλλογική αγωγή παράγεται μια ιδιότυπη δεσμευτικότητα που ισχύει έναντι πάντων, με συνέπεια με την έκδοσή της να εξαλείφεται ο κίνδυνος δημιουργίας σωρείας δικών σχετικά με το επιλυθέν μέσω αυτής ζήτημα, η δε εκδίκαση των εκκρεμουσών για το ίδιο ζήτημα ατομικών δικών να καθίσταται περι-

τή, βαίνουσα έτσι παράλληλα προς τον θεσμό της πιλοτικής δίκης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, που επίσης αποβλέπει στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη απονομή της δικαιοσύνης σε υποθέσεις που οδηγούν ή αναμένεται να προκαλέσουν μεγάλο αριθμό δικών, και μάλιστα η συλλογική αγωγή επιλύει επί της ουσίας το σχετικό ζήτημα οριστικά, χωρίς την ανάγκη αναπομπής της υπόθεσης στο αρμόδιο δικαστήριο για την κατ' ουσία έρευνα της διαφοράς, μετά την επίλυση του νομικού ζητήματος από την Πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, κατά την § 5 του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ.

ε) το ότι τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις για τη νομιμότητα της επιβολής της ρήτρας αναπροσαρμογής της αντιπαροχής από άποψη δικαίου προστασίας καταναλωτή έχουν ήδη νομολογιακά κριθεί τόσο σε επίπεδο εσωτερικού, όσο και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου σε συλλογικές αγωγές καταναλωτών κατά προμηθευτών σε άλλους τομείς παροχής υπηρεσιών, αλλά και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου σε συμβάσεις παροχής ενέργειας, ενώ οι επί μέρους ειδικές συνθήκες ένταξης της ρήτρας αναπροσαρμογής της αιτούσας στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας οικιακού πελάτη ή μη οικιακού πελάτη με ισχύ παροχής έως 25 KVA και η μεθοδολογία εφαρμογής αυτής, ως και η ικανοποίηση ή μη της αρχής της διαφάνειας με βάση τις παρεχόμενες στους καταναλωτές από την αιτούσα πληροφορίες, άπτονται της ουσίας της ένδικης διαφοράς και δεν συνιστούν αυτές καθ' εαυτές επίλυση νέου δυσχερούς ερμηνευτικού νομικού ζητήματος.

στ) το ότι οι επί μέρους ρυθμίσεις των εξουσιοδοτικών διατάξεων των άρθρων 51 και 138 του ν. 4001/2011 και των άρθρων 11 §§ 1 και 2 «Τιμολογία Προμήθειας», 21 «Καταγγελία Σύμβασης Προμήθειας», 30 «Τροποποίηση όρων Σύμβασης Προμήθειας» του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΚΠΗΕ), ως και του άρθρου 1 § 2 περ. στ του συνημμένου στον πιο πάνω Κώδικα Παραρτήματος II «Βασικές Αρχές Τιμολόγησης Ηλεκτρικής Ενέργειας», το περιεχόμενο των οποίων επικαλείται η αιτούσα με το υπόμνημα, παρά τον λεπτομερή χαρακτήρα τους, καταλείπουν πεδίο διακριτικής ευχέρειας στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας κατά την εφαρμογή αυτών και συνακόλουθα και στην αιτούσα ως προς τις συνθήκες ένταξης, το περιεχόμενο τροποποίησης όρων των συμβάσεων παροχής ηλεκτρικής ενέργειας με τους καταναλωτές, και ιδίως ως προς τη

μεθοδολογία υπολογισμού του αντιτίμου παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και κατά συνέπεια οι επί μέρους συνθήκες και περιστάσεις υπό τις οποίες η αιτούσα προέβη σε τροποποίηση του σχετικού όρου των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας των καταναλωτών και ιδίως η τήρηση ή μη εκ μέρους αυτής των αρχών τιμολόγησης, ούτως ώστε ν' αντανακλούν το κόστος αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από την αιτούσα στην χονδρεμπορική αγορά και τους μηχανισμούς της, το κόστος της δραστηριότητας εμπορίας και διαχείρισης πελατών και ένα εύλογο κέρδος, άπτονται της ουσίας της διαφοράς που θα προκύψει από τις αποδείξεις, ενόψει μάλιστα του ότι παγίως γίνεται δεκτό από τη νομολογία του Αρείου Πάγου ότι η έγκριση των σχετικών ρητρών στις συμβάσεις με καταναλωτές με κανονιστικές ρυθμίσεις της διοίκησης δεν αποκλείει τον έλεγχο της συμβατότητας αυτών από την άποψη δικαίου προστασίας του καταναλωτή.

ζ) το ότι η συμβατότητα των περισσότερων από τους πληττόμενους με την ένδικη συλλογική αγωγή επί μέρους λοιπούς γενικούς όρους συναλλαγών που περιέχονται στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας της αιτούσας με καταναλωτές με τις διατάξεις του δικαίου προστασίας του καταναλωτή και ειδικότερα με τις διατάξεις των άρθρων 2 § 6, 7 περ. ε, κζ και λα, ια και κοτ και ια και λβ και 8 του ν. 2251/1994, όπως τροποποιηθείς ισχύει σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 174 του ΑΚ, έχει ήδη επιλυθεί με βάση αποφάσεις του Αρείου Πάγου και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά συνέπεια δεν συνιστούν νέο ερμηνευτικό νομικό ζήτημα προς επίλυση, σε κάθε δε περίπτωση (στις περιπτώσεις που το τιθέμενο νομικό ζήτημα δεν έχει επιλυθεί νομολογιακά) το προς επίλυση νομικό ζήτημα δεν είναι δυσχερές υπό την έννοια της έντονης νομικής αμφισβήτησης και διάστασης στη βιβλιογραφία και αντίθεση επιχειρημάτων στη θεωρία και νομολογία με συνέπεια την αβέβαιη έκβαση ή αμφιταλάντευση των κρινόντων στο δικαστικό και γενικότερα στο νομικό κόσμο.

η) το ότι δεν προβλέπεται κατά νόμο η επιδίκαση δικαστικής δαπάνης κατά την ενώπιον του Αρείου Πάγου διαδικασία της τριμελούς επιτροπής του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ.

θ) το γεγονός ότι για την αίτηση αυτή έχει κατατεθεί το νόμιμο παράβολο ποσού 300 ευρώ (κωδικός ηλεκτρονικού παραβόλου).

Για τους λόγους αυτούς

Κρίνει ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ (ν. 4842/2021).

Απορρίπτει την από 24.5.2022 και με αριθ. πρωτ. .../25.5.2022 αίτηση.

Διατάσσει να εισαχθεί στο δημόσιο ταμείο το κατατεθέν κατά την υποβολή της ως άνω αίτησης παράβολο.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Επισκόπηση του θεσμού της πιλοτικής δίκης στο πεδίο της Πολιτικής Δικονομίας με αφορμή την υπ' αριθ. 3 Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 ΚΠολΔ

I. Η θέσπιση της διάταξης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, με την οποία δίδεται, από 01.01.2022, η δυνατότητα εισαγωγής οποιουδήποτε ενδίκου βοηθήματος ή μέσου στην πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με απλή πράξη της Τριμελούς Επιτροπής ύστερα από αίτημα ενός εκ των διαδίκων, καθιερώνοντας τον θεσμό της πιλοτικής ή άλλως πρότυπης δίκης και στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων, αποτελεί τομή στο πεδίο της Πολιτικής Δικονομίας. Η διαδικασία της πιλοτικής δίκης ήταν οικεία στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς με το άρθρο 1 § 1 του ν. 3900/2010 είχε ήδη ενσωματωθεί σε αυτήν με σκοπό την επιτάχυνση της διοικητικής δίκης. Η εφαρμογή της πιλοτικής δίκης στο πεδίο δικαιοδοσίας των διοικητικών δικαστηρίων για περισσότερο από μία δεκαετία, αποτέλεσε το παράδειγμα επιτυχούς προτύπου¹, το οποίο ο νομοθέτης θέλησε να μεταφέρει και στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων, προκειμένου να συνδράμει αποφασιστικά στην επίλυση ζητημάτων που αφορούν σημαντικό αριθμό δικών, στην αποφυγή κινδύνου έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων ενώπιον των δικαστηρίων ουσίας και στην ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου².

II. Η σχολιαζόμενη, υπ' αριθ. 3 Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 του ΚΠολΔ (όπως και η συνεκδοθείσα υπ' αριθ. 4 Πράξη της ανωτέρω Επιτροπής), με την οποία κρίθηκε η αίτηση ανώνυμης εταιρείας για την εισαγωγή στην πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου της συλλογικής

1. Αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου με τίτλο «Ταχεία πολιτική δίκη, προσαρμογή των διατάξεων της πολιτικής δικονομίας για την ψηφιοποίηση της πολιτικής δικαιοσύνης, άλλες τροποποιήσεις στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και λοιπές διατάξεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης», σ. 84.

2. Ε. Μπαλογιάννη σε Χ. Απαλλαγάκη – Σ. Σταματόπουλος, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο μετά τους ν. 4842 & 4855/2021, άρθρο 20^Α, Ι.

αγωγής του άρθρου 10 § 16 περ. α και β του ν. 2251/1994 που άσκησε σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα κατά της ανωτέρω ανώνυμης εταιρείας, παρουσιάζει εξαιρετικό επιστημονικό ενδιαφέρον για δύο λόγους: αφενός ερμηνεύει τις νεοεισαχθείσες προϋποθέσεις του παραδεκτού της αίτησης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ και αφετέρου οριοθετεί το είδος των ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων που μπορούν να εισαχθούν στην πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με πράξη της Τριμελούς Επιτροπής. Από τη γραμματική διατύπωση της § 1 του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ προκύπτει ευκρινώς η προσθήκη συγκεκριμένων και περιοριστικών χαρακτηριστικών, τα οποία θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά σε ένα ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων, ώστε να μπορεί αυτό να εισαχθεί στην κρίση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου με τη διαδικασία της πιλοτικής δίκης. Η γενικόλογη διατύπωση της έννοιας του «ζήτηματος γενικότερου ενδιαφέροντος που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων», ως προϋπόθεση για την εισαγωγή ενός ενδίκου βοηθήματος ή μέσου στη διαδικασία της πιλοτικής δίκης των διοικητικών δικαστηρίων, ουδέποτε, εν τέλει, δημιουργήσε αμφιβολίες ως προς το είδος του ζητήματος που μπορεί να αχθεί προς κρίση ενώπιον του ΣτΕ, καθώς θα ήταν προφανώς νομικό, ουσιαστικό ή δικονομικό δικαίον, έστω και αν έχει προεκτάσεις πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές ή άλλες³. Ωστόσο, η ρητή πρόβλεψη της § 1 του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, το ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων, να είναι νέο δυσχερές ερμηνευτικό νομικό, αποτυπώνει τη βούληση του νομοθέτη να περιορίσει την εφαρμογή της μόνο σε εκείνα τα νομικά ζητήματα που δεν έχουν παγιωθεί νομολογιακά στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου (ή οι διάδικοι δεν έχουν τη δικονομική δυνατότητα προσβολής της απόφασης με αίτηση αναιρέσεως) και έχουν προκαλέσει δικαιολογημένη ανασφάλεια δικαίου, λόγω των αντιφατικών και αντικρουόμενων αποφάσεων, ως αποτέλεσμα της έντονης και συγκρουσιακής διάστασης της εισφερόμενης νομικής επιχειρηματολογίας⁴. Η διαφοροποιημένη νομική μεταχείριση θα πρέπει να αναζητηθεί στον λειτουργικό σκοπό της πιλοτικής δίκης στο πεδίο της Πολιτικής Δικονομίας, ο οποίος, όπως προκύπτει από την ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, είναι η ταχεία ενοποίηση της νομολογίας και η επιτάχυνση της α-

πνομής της πολιτικής δικαιοσύνης σε νομικά ζητήματα που έχουν γενικότερο ενδιαφέρον και έχουν προκαλέσει ή αναμένεται να προκαλέσουν επαναλαμβανόμενες υποθέσεις, με κίνδυνο την έκδοση αντιφατικών αποφάσεων⁵.

III.A. Οι προϋποθέσεις του νέου δυσχερούς ερμηνευτικού νομικού ζητήματος γενικότερου ενδιαφέροντος, που έχει συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων, συνθέτουν το εννοιολογικό πλαίσιο του θεσμού της πιλοτικής δίκης στην πολιτική δίκη. Ρητή ήταν η βούληση του νομοθέτη, σε αντιδιαστολή με τη σχετική διάταξη της πιλοτικής δίκης ενώπιον του ΣτΕ, να προσδιορίσει το «ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος» ως νομικό, οριοθετώντας το αντικείμενο της δίκης που θα τεθεί προς κρίση ενώπιον της Ολομέλειας του ΑΠ. Σημειώνεται ότι, στο στάδιο της διαβούλευσης του σχετικού σχεδίου νόμου είχαν εκφραστεί έντονες επιφυλάξεις για την έλλειψη προσδιορισμού του «ζήτηματος γενικότερου ενδιαφέροντος», με συνέπεια να υπονοείται ότι περιλαμβάνεται και το «πραγματικό ζήτημα»⁶, θέτοντας υπό αμφιβολία τον ακυρωτικό ρόλο του Αρείου Πάγου⁷.

Ως «νομικό ζήτημα» θεωρείται το εννοιολογικό περιεχόμενο που προσέδωσε η αναιρετική απόφαση στον - ουσιαστικό ή δικονομικό - κανόνα δικαίου, στου οποίου την παράβαση θεμελιώθηκε η αναιρέση⁸. Το άρθρο 561 ΚΠολΔ αποτελεί τη βασική διάταξη, που εισάγει στην αναιρετική διαδικασία τη διάκριση πραγματικών και νομικών ζητημάτων και αποκλείει τα πρώτα από τον έλεγχο του Αρείου Πάγου⁹. Ο διαχωρισμός πραγματικού και νομικού ζητήματος αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα και στην εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, μετά τη ρητή διατύπωση της έννοιας του νομικού ζητήματος, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή ενός ενδίκου βοηθήματος ή μέσου στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου. Νομικό ζήτημα, σε αντιδιαστολή με το πόρισμα του αποδεικτικού συλλογι-

5. Γ. Βαλμαντώνης, Το φιλτράρισμα στην αναιρετική διαδικασία, ΕΛΛΔνη 1/2022. 137.

6. Ν. Κλαμαρής, Η «Πιλοτική Δίκη» με βάση το υπό διαβούλευση Σχέδιο-Νόμου: Σκέψεις νομοτεχνικής και δογματικής φύσεως ως προς την προβλεπόμενη ρύθμιση με κριτική αξιολόγηση, ΧρΙΔΔ ΚΒ/2022. 246.

7. Λ. Σινανιώτη, Η αναιρέση, 1996, σ. 31. Στο ακυρωτικό μοντέλο, τα ανώτατα δικαστήρια ασχολούνται μόνο με το νομικό μέρος της απόφασης και δεν επανεκτιμάται το πραγματικό υλικό της υπόθεσης. Βλ. όμως και Σ. Ματθία, Η αίτηση για αναιρέση ως ακυρωτική αγωγή, ΝοΒ 50, 2002. 2006, όπου αναφέρει ότι «...ότι στις περιπτώσεις αυτές ο Άρειος Πάγος δεν ενεργεί στα πλαίσια της αναιρετικής δίκης αλλά αντί του δικαστηρίου της ουσίας».

8. Κ.Φ. Καλαβρός, Η αναιρέση κατά τον ΚΠολΔ, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Δ' έκδοση, σ. 865.

9. Κονδύλης σε Κεραμευ/Κονδυλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2^η Έκδοση, σ. 416.

3. Φ. Αρναούτογλου, Η πρότυπη ή πιλοτική δίκη ενώπιον του ΣτΕ, σ. 42, αριθ. 64.

4. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έκδοσης πληθώρας αντικρουόμενων αποφάσεων, τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας, αφορούσε στο νομικό ζήτημα της δυνατότητας ή μη αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 92 του ΠτΚ στη διαδικασία της ασφαλιστικής εκκαθάρισης.

σμού, το οποίο αποτελεί οντολογική κρίση και συνεπώς πραγματικό ζήτημα¹⁰, είναι κάθε ζήτημα που αναφέρεται στο κανονιστικό περιεχόμενο της εκάστοτε εφαρμοστέας διάταξης, τόσο στο πραγματικό μέρος αυτής όσο και στο μέρος των εννόμων συνεπειών της. Ο Άρειος Πάγος, ως ακυρωτικό δικαστήριο, δεσμεύεται από την κρίση των δικαστηρίων ουσίας ως προς την εκτίμηση των πραγματικών γεγονότων και την αξιολόγηση της αποδεικτικής σημασίας τους¹¹, ελέγχει όμως το νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών και κρίνει την ορθή ή μη υπαγωγή τους στον εφαρμοστέο κανόνα δικαίου¹². Ταυτοχρόνως, για το παραδεκτό της αίτησης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ απαιτείται η ύπαρξη ερμηνευτικού νομικού ζητήματος. Ωστόσο, η ερμηνεία του κανόνα δικαίου περιλαμβάνεται στη μείζονα πρόταση, μαζί με την επιλογή και την εφαρμογή του¹³. Δεδομένου ότι η πραγματική διαπίστωση (οντολογική κρίση) της ελάσσονας πρότασης δεν υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο¹⁴, ερμηνευτικό νομικό ζήτημα που μπορεί να αχθεί προς κρίση στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου μπορεί να αφορά μόνο στην κατάσταση της μείζονος πρότασης.

Β. Ωστόσο, δεν αρκεί ο χαρακτηρισμός ενός ζητήματος ως ερμηνευτικό νομικό, για να μπορεί να εισαχθεί προς επίλυση ενώπιον της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εκκίνηση της πιλοτικής δίκης αποτελεί η ύπαρξη νέου και δυσχερούς ερμηνευτικού νομικού ζητήματος. Κατ' απόκλιση, μάλιστα, από το παράδειγμα της πιλοτικής δίκης στο πεδίο της δικαιοδοσίας των διοικητικών δικαστηρίων, θα πρέπει να μην υφίσταται παγιωμένη θέση στη νομολογία ή να μην έχει αποφανθεί περί τούτου η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου¹⁵ ή Τμήμα αυτού¹⁶. Επιπροσθέτως, το προς κρίση ζήτημα θα πρέπει να ενσωματώνει αντικρουόμενη νομική επιχειρηματολογία, υπαρκτή και αδιαμφισβήτητη διάσταση σε θεωρία και νομολογία, με εκ διαμέτρου αντίθετες δικανικές κρίσεις και συλλογισμούς, που ναρκωθούν την ασφάλεια δικαίου. Μόνο η αμφισβήτηση δεν αρκεί¹⁷ για να εισαχθεί ένα ένδικο βοήθημα ή μέσο απευθείας προς κρίση στην Ολομέλεια του

Αρείου Πάγου. Η αντιμετώπιση ενός δυσχερούς νομικού ζητήματος ανήκει στο πεδίο εφαρμογής της πιλοτικής δίκης, με στόχο την ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης, την αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων και συνεπώς την ομοιομορφία στην νομολογία περισσότερων δικαστηρίων της ίδιας δικαιοδοσίας, για το ίδιο ζήτημα¹⁸.

IV. Η Τριμελής Επιτροπή του άρθρου 20^Α § 1 του ΚΠολΔ, με τη σχολιαζόμενη Πράξη αυτής, έκρινε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των προβληθέντων ζητημάτων με την κρινόμενη αίτηση της, εν λόγω, ανώνυμης εταιρείας άπτεται της ουσίας της διαφοράς και συνεπώς δεν συντρέχει η ρητή και θεμελιώδης προϋπόθεση της ύπαρξης νομικού ζητήματος, προκειμένου να εισαχθούν προς επίλυση στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου¹⁹. Περαιτέρω, ως προς συγκεκριμένα αιτήματα διαλαμβάνεται στη σχολιαζόμενη Πράξη επί λέξει ότι «... *ότι τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για τη νομιμότητα της επιβολής της ρήτρας αναπροσαρμογής της αντιπαροχής από άποψη δικαίου προστασίας καταναλωτή έχουν ήδη νομολογιακά κριθεί τόσο σε επίπεδο εσωτερικού, όσο και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου σε συλλογικές αγωγές καταναλωτών κατά προμηθευτών σε άλλους τομείς παροχής υπηρεσιών, αλλά και σε επίπεδο ενωσιακού δικαίου σε συμβάσεις παροχής ενέργειας.*»²⁰ αλλά και «...*το ότι η συμβατότητα των περισσότερων από τους πληττόμενους με την ένδικη συλλογική αγωγή επί μέρους λοιπούς γενικούς όρους συναλλαγών που περιέχονται στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας της αιτούσας με καταναλωτές με τις διατάξεις του δικαίου προστασίας του καταναλωτή και ειδικότερα με τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ.6, 7 περ. ε, κζ και λα, ια και καστ και ια και λβ και 8 του ν.2251/1994, όπως τροποποιηθείς ισχύει σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 174 του ΑΚ, έχει ήδη επιλυθεί με βάση αποφάσεις του Αρείου Πάγου και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*»²¹. Εκ των ανωτέρω αιτιολογικών σκέψεων της σχολιαζόμενης Πράξης, διαπιστώνεται η έλλειψη συνδρομής περισσότερων του ενός εκ των νομικών περιορισμών που έχουν τεθεί στη σχετική διάταξη της § 1 του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ. Παρατηρείται, δηλαδή, ότι ο νομοθέτης, με τη ρητή διατύπωση συγκεκριμένων προϋποθέσεων που θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά, ήτοι του νέου δυσχερούς ερμηνευτικού νομικού ζητήματος γενικότερου ενδιαφέροντος που έχει συνέ-

10. Κ.Φ.Καλαβρός, ό.π. σ. 550.

11. Βλ. ΑΠ 1168/2019, ΑΠ 403/2017, ΑΠ 864/2014.

12. Κονδύλης σε Κεραμείς/Κονδύλης/Νίκας, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2^η Έκδοση, σ. 418.

13. Σ.Πανταζόπουλος, Ένδικα μέσα και ανακοπές, 2020, σ. 193.

14. Βλ. ΑΠ 147/2010.

15. Γ. Γρίβας σε Χ.Απαλλαγάκη – Σ.Σταματόπουλος, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο μετά τους ν. 4842 & 4855/2021, άρθρο 20^Α, ΙΙ.

16. Βλ. σχετικά υπ' αριθ. 2/2022 Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α ΚΠολΔ.

17. Φ. Αρναούτογλου, ό.π., σ. 45.

18. Ε. Κλουδά, Η Πρότυπη δίκη ως σύγχρονο μοντέλο δίκης, Θεμελιώδεις αρχές, όροι και προϋποθέσεις για την επιτάχυνση της απονομής δικαιοσύνης, για μία δικαιοσύνη Πρότυπη δίκη, ΝοΒ 62, 2014. 2415.

19. Βλ. αναλυτικά υπό ε' και στ', σκέψεις της σχολιαζόμενης Πράξης.

20. Βλ. σχετικά υπό ε' σκέψη της σχολιαζόμενης Πράξης.

21. Βλ. σχετικά υπό ζ' σκέψη της σχολιαζόμενης Πράξης.

πειες σε ευρύτερο κύκλο προσώπων, κατέστρωσε έναν μη-χανισμό συστολής του πεδίου εφαρμογής της § 1 του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, αντιδιαστέλλοντάς τον, προδήλως, από την προϋπάρχουσα διαδικασία της πιλοτικής δίκης στο πεδίο δικαιοδοσίας των διοικητικών δικαστηρίων.

Ο προβληματισμός που, πιθανόν, ανακύπτει από το συνοπτικό περιεχόμενο των αιτιολογικών σκέψεων της σχολιαζόμενης Πράξης, κάμπτεται από τη νομική φύση της, καθώς δεν αποτελεί δικαστική απόφαση αλλά πρόκειται περί προπαρασκευαστικής πράξης²² της, ενώπιον της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, εν προκειμένω, κύριας διαδικασίας. Λαμβάνοντας υπόψη, όμως, ότι τα νομικά ζητήματα που δύνανται να αχθούν προς κρίση ενώπιον της Τριμελούς Επιτροπής φέρουν προφανές ειδικό, επιστημονικό και κοινωνικό βάρος, λόγω των συνεπειών που συνεπάγονται σε ευρύτερο κύκλο προσώπων, οι αιτιολογικές σκέψεις των εκδοθησόμενων πράξεων θα πρέπει να συνδυάζουν αρμονικά τα στοιχεία της λιτότητας και της επάρκειας.

V. Η ιδιαιτερότητα, όμως, της αίτησης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ που άσκησε η ανώνυμη εταιρεία, την οποία εξέτασε και έκρινε η Τριμελής Επιτροπή του Αρείου Πάγου, εκδίδοντας την σχολιαζόμενη υπ' αριθ. 3 Πράξη αυτής, συνίσταται στο γεγονός ότι το κρινόμενο ένδικο βοήθημα αφορούσε σε συλλογική αγωγή του άρθρου 10 § 16 περ. α και β του ν. 2251/1994. Υπό το πρίσμα αυτό, δεν αρκούσε η διερεύνηση της συνδρομής των ρητών προϋποθέσεων του παραδεκτού της κρινόμενης αίτησης, όπως αυτές αναλύθηκαν ανωτέρω, αλλά ήταν επιβεβλημένη και η αξιολόγηση του ενδίκου βοηθήματος της συλλογικής αγωγής του άρθρου 10 § 16 περ. α και β του ν. 2251/1994, ως προς τη συμβατότητά του με τη νομική φύση και τον χαρακτήρα της πιλοτικής δίκης.

Από τις διατάξεις του άρθρου 10 § 1 έως 19 του ν. 2251/1994 «περί προστασίας καταναλωτών», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα, συνάγεται σαφώς ότι ανατέθηκε σε ενώσεις καταναλωτών με σωματειακό χαρακτήρα η προστασία των συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού με την άσκηση συλλογικής αγωγής²³. Η εν στενή έννοια (*stricto sensu*) συλλογική αγωγή του άρθρου 10 § 16 περ. α του ν. 2251/1994, δεν έχει ως αντικείμενο τη διάγνωση ιδιωτικού δικαιώματος, έννομης σχέσεως ή ζητήματος αμφισβητούμενου μεταξύ ορισμένων υποκειμένων ως φορέων του, αλλά την αυθεντική βεβαίωση νομικού γεγονότος ή τη διάπλωση ή και τη ρύθμιση κατάστασης υπέρ του γενικού συμφέροντος, με τον εξαναγκασμό του προμηθευτή σε συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη, με την οποία θα αίρεται η αθέμιτη πρακτική, αλλά και θα ανατρέπεται η επανάληψή της στο μέλλον. Οι συλλογικές αξιώσεις

παραλείψεως και άρσεως παράνομης συμπεριφοράς, αποτελούν τις αδικοπρακτικές αξιώσεις των ενώσεων καταναλωτών. Η αξίωση έχει προληπτικό και κυρωτικό χαρακτήρα. Η αγωγή αυτή αποβλέπει στη διαφύλαξη του «διάχυτου καταναλωτικού συμφέροντος», στη διασφάλιση δηλαδή της ολότητας των καταναλωτών και δεν αναφέρεται σε ατομικά θιγόμενους καταναλωτές, όπως η εν ευρεία έννοια συλλογική αγωγή του άρθρου 10 § 15 ν. 2251/1994²⁴.

Εξάλλου, επειδή δεν απαιτείται να έχει επέλθει βλάβη σε κάποιον καταναλωτή, η εν λόγω αγωγή μπορεί να ασκηθεί και προληπτικά, πριν ακόμα προσβληθεί δικαίωμα ορισμένου καταναλωτή, εφόσον έχει εξωτερικευθεί συμπεριφορά που μπορεί να οδηγήσει στην προσβολή προστατευόμενων αγαθών του²⁵. Επομένως, εφόσον η αγωγή αυτή έχει στόχο την προστασία των συλλογικών συμφερόντων, δεν μπορούν με αυτή να επιδιώκονται ατομικά συμφέροντα, ακόμα κι αν αυτή αφορά ευρύτερη ομάδα προσώπων είτε, των μελών των ενώσεων, είτε τρίτων καταναλωτών. Η δικαστική απόφαση, που δέχεται τη συλλογική αγωγή είναι διαπλαστική, και παράγει μία ιδιότυπη δεσμευτικότητα που ισχύει έναντι πάντων²⁶, που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επίκλησης από μεμονωμένους καταναλωτές σε ενδεχόμενες ατομικές διαφορές με τον ίδιο προμηθευτή²⁷.

Σχετικά το ΔΕΕ²⁸ αναφέρει ότι στην ατομική αγωγή τα αρμόδια κρατικά όργανα καλούνται να αποφανθούν «in

24. ΑΠ 948/2021, Βλ. έτσι Ματθία, Ελλην 38 (1997). 3 = Μελετήματα ιδιωτικού δικαίου, σ. 242, Κρητικό, Ελλην 38 (1997). 700, ΠΠρΑθ 3356/1997, Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα ιδιωτικού δικαίου ΙΙ. Ο δικαστικός έλεγχος του περιεχομένου των καταναλωτικών συμβάσεων και τα όριά του (2001), σελ.179, Καράση, Γενικοί Όροι Συναλλαγών – Δικαστικός Έλεγχος με μια Εισαγωγή στη ρύθμιση των ν. 1961 και 200/1991 (1992) σ. 141.

25. ΑΠ 948/2021, Βλ. έτσι και Καρακώστα, Γενικοί όροι των τραπεζικών συναλλαγών (2001), σ. 99, Κοτζαμπάση, Οι απαλακτικές ρήτρες στους γενικούς όρους των συναλλαγών, (2001), σ. 268, Σπυράκος, Η συλλογική και η δημοσίου δικαίου προστασία των καταναλωτών, ΝοΒ 46 (1998). 437 επ. Υπέρ της αντίθετης άποψης σχετικά με την αδυναμία αξιοποίησης προληπτικής αξίωσης παραλείψεως τάσσεται ο Στ, Κουσουλήης, Τα αποτελέσματα της αποφάσεως επί συλλογικής αγωγής, ΔΕΕ 2002. 1999 επ.

26. ΟΛΑΠ 7/2016, ΑΠ 1030/2001, ΑΠ 1219/2001 (ΔΕΕ 2001. 1128).

27. Βλ. και Ποδηματά, Ζητήματα από τη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής κατά το ν. 2251/1994 Αρμ 1997. 151 επ.

28. ΔΕΕ απόφαση της 9.9.2014, υπόθεση C-70/03, Επιτροπή κατά Ισπανίας, ECLI.EU:2004:505, σκέψη 16, ΔΕΕ της 26.4.2012, Nemzeti/invitel, C - 472/10, σκέψη 371, ΔΕΕ της 24.1.2002, Επιτροπή/Ιταλίας C-372/99, σκ.15, ΔΕΕ της 27.6.2000, Oceano Grupo/Salvat Ed Tores, C-240-244198, σκέψη 27.

22. Ε. Κλουδά, Η δίκη – πιλότος, 2013, σ. 287-288.

23. ΑΠ 293/2004, ΔΕΕ 2014. 272.

concreto» επί του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας, που περιλαμβάνεται σε συναφθείσα σύμβαση, ενώ στη συλλογική εξέταση τα όργανα αυτά αποφαίνονται «in abstracto» επί του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας, που ενδέχεται να ενσωματωθεί ακόμη και σε συμβάσεις, που δεν έχουν ακόμη συναφθεί. Στην περίπτωση της, εν στενή έννοια, συλλογικής αγωγής του άρθρου 10 § 16 εδ. α', το δικαστήριο διαπιστώνει γενικά και αντικειμενικά την ύπαρξη κατάστασης, που ενέχει αντικαταναλωτική συμπεριφορά, διατάσσει τα κατά την κρίση του ενδεδειγμένα ρυθμιστικά μέτρα για την προστασία του συνόλου των καταναλωτών και εξαλείφει παράνομες πρακτικές του προμηθευτή²⁹.

Τούτων λεχθέντων, αποτελεί κοινό τόπο ότι η συλλογική αγωγή, ως θεσμός συλλογικής προστασίας των καταναλωτών προς διαφύλαξη των συμφερόντων τους σε συλλογικό επίπεδο, εμφανίζει μία λειτουργική εγγύτητα ως προς την πιλοτική δίκη του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, κυρίως ως προς το σκοπό της, καθώς η απόφαση που εκδίδεται επ' αυτής παράγει μία ιδιότυπη δεσμευτικότητα που ισχύει έναντι πάντων, με συνέπεια, όπως χαρακτηριστικά κρίθηκε με τη σχολιαζόμενη Πράξη, «...να εξαλείφεται ο κίνδυνος δημιουργίας σωρείας δικών σχετικά με το επιλυθέν μέσω αυτής ζήτημα, η δε εκδίκαση των εκκρεμοσών για το ίδιο ζήτημα ατομικών δικών να καθίσταται περιττή, βάινουσα έτσι παραλλήλως προς τον θεσμό της πιλοτικής δίκης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ που επίσης αποβλέπει στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη απονομή της δικαιοσύνης σε υποθέσεις που οδηγούν ή αναμένεται να προκαλέσουν μεγάλο αριθμό δικών»³⁰.

Η δικονομική υπεροχή της συλλογικής αγωγής έναντι της πιλοτικής δίκης έγκειται στις έννομες συνέπειες που παράγουν οι αποφάσεις, οι οποίες εκδίδονται επ' αυτών, γεγονός που διαλαμβάνεται, εμφατικά, στη σχολιαζόμενη Πράξη, όπου επί λέξει αναφέρεται ότι «...και μάλιστα η συλλογική αγωγή επιλύει επί της ουσίας το σχετικό ζήτημα οριστικά, χωρίς την ανάγκη αναπομπής της υπόθεσης στο αρμόδιο δικαστήριο για την κατ' ουσία έρευνα της διαφοράς, μετά την επίλυση του νομικού ζητήματος από την πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, κατά την παρ.5 του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ»³¹. Ο παραλληλισμός της συλλογικής αγωγής και της πιλοτικής δίκης ως προς τον σκοπό τους είναι, μεν, προφανής, καθώς αμφότερες αποβλέπουν στην ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης και στην αποτροπή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων επί ιδίων νομικών ζητημάτων, ατονεί, ωστόσο, ως προς τις έννομες συνέπειες που παράγονται από τις αποφάσεις που εκδίδονται επ' αυτών. Και τούτο, διότι η συλλογική αγωγή, σε περίπτωση

ευδοκίμησής της, επιτυγχάνει τον σκοπό της δικαστικής προστασίας για το σύνολο των καταναλωτών, επιλύοντας το σχετικό νομικό ζήτημα οριστικά και καθιστώντας περιττές όλες τις εκκρεμείς ατομικές δίκες για το ίδιο νομικό ζήτημα. Εξ' αντιδιαστολής, η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου επί πιλοτικής δίκης επιτυγχάνει τη δεσμευτικότητα της δικανικής κρίσης μόνο για τους διαδίκους της ενώπιον αυτού κρίσης από τα δικαστήρια της ουσίας, όπου και ρητά παραπέμπεται προς εκδίκαση το ένδικο μέσο ή βοήθημα (άρθρο 20 § 5 ΚΠολΔ), χωρίς να παράγει δεσμευση, με τη στενή έννοια του όρου, στις κατ' ιδίαν ατομικές δίκες που θα ακολουθήσουν, ως προς την ερμηνεία των κανόνων δικαίου, στην οποία προέβη η Ολομέλεια³².

VI. Συνοψίζοντας, η πρόβλεψη ρητών και περιοριστικών προϋποθέσεων για την εφαρμογή της πιλοτικής δίκης στο πεδίο της Πολιτικής Δικονομίας, φαίνεται να απαντά στις νομοτεχνικές ατέλειες και ασάφειες της υφιστάμενης ρύθμισης του άρθρου 1 § 1 του ν. 3900/2010. Η σχολιαζόμενη Πράξη αναδεικνύει, με πειστικό τρόπο, την αναγκαιότητα οριοθέτησης του πεδίου εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 20^Α του ΚΠολΔ, για την ουσιαστική επίτευξη του σκοπού της επιτάχυνσης της απονομής της πολιτικής δικαιοσύνης. Αναμφίβολα, ο καινοτόμος αυτός δικονομικός θεσμός διαθέτει τα εχέγγρα να καταστεί μοχλός ταχείας επίλυσης των αναφερόμενων νομικών ζητημάτων γενικότερου ενδιαφέροντος, η ευδοκίμηση αυτής της προοπτικής, όμως, θα κριθεί στο εγγύς μέλλον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ Μ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ

Δικηγόρος, MSc, Υπ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αιγαίου

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Η νομιμοποίηση των Εταιρειών Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΛΑΔΠ).

Άρειος Πάγος (Α2 Τμήμα)
Αριθ. 822/2022

Πρόεδρος: **Γ. Αποστολάκης**, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: **Ι. Δουρουκλάκης**, **Αρεοπαγίτης**
Δικηγόροι: **Α. Μητσιμπούνα**, **Α. Κανέλλος**, **Ν. Σύρμας**

(...) «... Η ως άνω πρόσθετη παρέμβαση της «...» είναι απαράδεκτη ελλείψει νομιμοποίησης,

29. ΑΠ 293/2014, ΔΕΕ 2014. 272 επ.

30. Βλ. αναλυτικά υπό δ' σκέψη της σχολιαζόμενης Πράξης.

31. Βλ. αναλυτικά υπό δ' σκέψη της σχολιαζόμενης Πράξης.

32. Ε. Μπαλογιάννη σε Χ.Απαλλαγάκη – Σ.Σταματόπουλος, Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο μετά τους ν. 4842 & 4855/2021, άρθρο 20^Α, IV.

διότι η μόνη νομιμοποιούμενη να ασκήσει πρόσθετη αυτοτελή παρέμβαση υπέρ της δικαιοπαρόχου της πρώτης αναιρεσίβλητης τράπεζας είναι (ως ειδικός διάδοχος αυτής) η αλλοδαπή εταιρεία ..., ως δικαιούχος της ένδικης απαίτησης. Αντίθετα, σύμφωνα με τις ίδιες αιτιολογίες, η ως άνω παρεμβαίνουσα εταιρεία διαχείρισης δεν δύναται να επιδώσει την εκπλήρωση της ένδικης απαίτησης στο όνομα και για λογαριασμό της εταιρείας που κατέστη δικαιούχος της απαίτησης με εκχώρηση αφού ο ν. 3156/2003 δεν απονέμει στην εταιρεία την ιδιότητα του κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενου διαδίκου (μη δικαιούχου), όπως ρητά πράττει για τις εταιρείες διαχείρισης του ν. 4354/2015 στο άρθρο 2 § 4 αυτού ...». Αντιστοίχως από την § 14 του άρθρου 10 του ν. 3156/2003, καθίσταται σαφές ότι οι προβλεπόμενες εκεί εταιρείες ενεργούν πράξεις διαχείρισης ως αντιπρόσωποι και για λογαριασμό της εταιρείας ειδικού σκοπού (αποκτήσεως), χωρίς να απονέμεται σ' αυτές όμως η ιδιότητα του δικαιούχου ή μη υπόχρεου διαδίκου, έστω και έμμεσα χωρίς πανηγυρική διατύπωση, ώστε ως μη δικαιούχος διάδικος, κατά παραχώρηση του νομοθέτη, να μπορούν να ασκούν αγωγές και άλλα ένδικα βοηθήματα... Τέλος, οι διατάξεις του ν. 4354/2015 για την κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση (ως μη δικαιούχων διαδίκων) των εταιρειών διαχείρισης δανείων δεν μπορούν να εφαρμοστούν αναλογικώς και επί των εταιρειών διαχείρισης του ν. 3156/2003, διότι η εταιρεία διαχείρισης του άρθρου 10 ν. 3156/2003 αναλαμβάνει με σύμβαση εντολής τη διαχείριση των απαιτούμενων απαιτήσεων χωρίς όπως προειπώθηκε να έχει ορισθεί εκ του νόμου μη δικαιούχος, κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενος διάδικος και επομένως δεν νομιμοποιείται να ενεργεί διαδικαστικές πράξεις για λογαριασμό της εντολέως της εταιρείας, ούτε η μεταξύ τους σύμβαση και η παροχή πληρεξουσιότητας μπορεί να καθιδρύνει κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση ...».

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την από 07.10.2020 πρόσθετη παρέμβαση υπέρ της πρώτης αναιρεσίβλητης (...).

Άρειος Πάγος (Α2 Τμήμα) Αριθ. 1102/2022

Πρόεδρος: **Γ. Αποστολάκης, Αντιπρόεδρος**
Εισηγητής: **Γ. Καλαμαρίδης, Αρεοπαγίτης**
Δικηγόροι: **Δ. Δημητρακόπουλος, Φ. Κωσταράς,
Θ. Καναβέλης**

«... Ως αυτοτελής πρόσθετη παρέμβαση πρέπει να θεωρηθεί και εκείνη, την οποία ασκεί αυτός που έγινε διάδοχος του διαδίκου όσο διαρκούσε η δίκη ή μετά το πέρας αυτής (άρθρο 225 § 2 ΚΠολΔ), αφού το δεδικασμένο από τη δίκη ισχύει υπέρ και κατά αυτού κατά το άρθρο 325 αριθ. 2 ΚΠολΔ (ΑΠ 368/2019, ΑΠ 1564/2017, ΑΠ 1731/2011). Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 1 § γ του ν.4354/2015 «Διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων ...». «Τα δικαιώματα που απορρέουν από τις μεταβιβαζόμενες λόγω πώλησης απαιτήσεις δύναται να ασκούνται μόνο μέσω των εταιρειών διαχείρισης της παρούσας παραγράφου...». Επίσης, σύμφωνα με τη διάταξη της § 4 του άρθρου 2 του άνω νόμου 4354/2015, «Οι εταιρείες Διαχείρισης, νομιμοποιούνται, ως νη δικαιούχοι διάδικοι να ασκήσουν κάθε ένδικο βοήθημα και να προβαίνουν σε κάθε άλλη δικαστική ενέργεια για την είσπραξη των υπό διαχείριση απαιτήσεων, καθώς και να κινούν, παρίστανται ή συμμετέχουν σε προπρωχευτικές διαδικασίες εξυγίανσης, πτωχευτικές διαδικασίες αφερεγγυότητας, διαδικασίες διευθέτησης οφειλών και ειδικής διαχείρισης των άρθρων 61 επ. του ν. 4307/2014» ... «Επομένως, η ως άνω πρόσθετη παρέμβαση, η οποία έχει σαφώς χαρακτήρα αυτοτελούς πρόσθετης παρέμβασης είναι παραδεκτή και νόμιμη κατ' άρθρο 80 και 83 ΚΠολΔ».

Άρειος Πάγος (Α1 Τμήμα) Αριθ. 1871/2022

Προεδρεύουσα: **Ε. Κιουπτσίδου-Στρατουδάκη, Αρεοπαγίτης**
Εισηγητής: **Σ.-Σ. Πανταζόπουλος, Αρεοπαγίτης**
Δικηγόροι: **Α. Κοντόπουλος, Α. Αλεξόπουλος**

«... οι ως άνω διατάξεις που ισχύουν παράλληλα, αφού με το ν. 4904/2015 δεν καταργήθηκε η καθιερωθείσα με το ν. 3156/2003 δυνατότητα απόκτησης και διαχείρισης επιχειρηματικών δανείων κ.λπ. με τιλοποίηση, δεν αλληλοσυγκρού-

ονται ή δεν αλληλοαναιρούνται αλλά αλληλοσυμπληρώνονται και αποδειχνουν την αληθινή βούληση του νομοθέτη για την επέκταση της διαχείρισης μιας απαίτησης και στο πεδίο της δικαστικής τους επιδίωξης, εν όψει και του ότι οι απαιτήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 ν. 4354/2015 μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο τιτλοποίησης και κατά το ν. 3156/2003, ο οποίος εφαρμόστηκε αποκλειστικά για απαιτήσεις τραπεζικών ιδρυμάτων, και οι προϋποθέσεις που ορίζονται στο πρόσωπο του αγοραστή στα άρθρα 1 § 1 ν. 4354/2015 και 10 § 2 ν. 3156/2003 είναι ίδιες. Η μη αναφορά στο ν. 3156/2003 του περιεχομένου της διάταξης του άρθρου 2 § 4 ν. 4354/2015 δεν σημαίνει ότι δεν θα ισχυαν τα οριζόμενα στο περιεχόμενό της περί χαρακτηρισμού της εταιρείας διαχείρισης ως μη δικαιούχου ή υπόχρεου διαδικού, αν δεν οριζόταν κάτι σχετικό στο ν. 4354/2015, εν όψει του ότι η ως άνω έννοια είναι γνωστή στη θεωρία και νομολογία. Με άλλα λόγια η πηγή της νομιμοποίησης της ΕΔΑΔΠ δεν είναι μόνον η προαναφερόμενη συγκεκριμένη, ειδική, νομοθετική ρύθμιση, η οποία "απονέμει" στις εν λόγω εταιρίες την ιδιότητα του μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου διαδικού με πανηγυρική διατύπωση. Η διαφορετική εκδοχή κείται έξω του σκοπού του νομοθετικών διατάξεων του ν. 3156/2003 με βάση τη συστηματική και τελλολογική ερμηνεία του κανόνος δικαίου, κατά τα προαναφερθέντα. Ο νομοθέτης με το ν. 4354/2015 στην ουσία εξειδικεύει τις δικονομικές εξουσίες του διαχειριστή της απαίτησης ως μη δικαιούχου διαδικού με βάση τη θεώρηση ότι αυτός είναι πλέον εκείνος που μπορεί να επιδώσει την εισπραξη της απαίτησης με τα παρεχόμενα ένδικα βοηθήματα, με τις απ' εδώ απορρέουσες συνέπειες ως προς την επέκταση του δεδικασμένου της απόφασης ρυθμίζοντας μόνον την υπόθεση της δέσμευσης του δικαιούχου διαδικού από το δεδικασμένο της απόφασης που εκδίδεται σε δίκη με τον δικαιούχο διάδικο».

■

**Άρειος Πάγος (Α2 Τμήμα)
Αριθ. 1873/2022**

Πρόεδρος: **Θ. Κανελλόπουλος**, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: **Γ. Σχοινοχωρίτης**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: **Σ. Λάλας**, **Α. Στρίμπερης**

(...) Με δεδομένη, ωστόσο, την ανακύψαση στη νομολογία διάσταση ως προς το θέμα της νομιμο-

ποίησης των εταιριών διαχείρισης απαιτήσεων για την άσκηση διαδικαστικών πράξεων υπό το καθεστώς των νόμων 3156/2003 και 4354/2015, το Τμήμα τούτο κρίνει, ομόφωνα, ότι πέραν του ότι δημιουργείται ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος, είναι αναγκαίο για την ενότητα της νομολογίας, να παραπεμφθεί η υπόθεση στην Πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, κατά τα άρθρα 27 § 2β ν. 4938/2022 και 563 §§ 1 και 2β' του ΚΠολΔ, προκειμένου να κριθεί, αν κατά την παράλληλη και συνδυαστική εφαρμογή των ν. 4354/2015 και ν. 3156/2003 οι Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) του ν. 4354/2015 διαθέτουν την κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση του άρθρου 2 § 4 του νόμου αυτού, έχοντας και τη δυνατότητα άσκησης διαδικαστικών εν γένει πράξεων, μόνον όταν η μεταβίβαση και η ανάθεση της διαχείρισης των απαιτήσεων στις εν λόγω εταιρίες πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις του ανωτέρω ν. 4354/2015 ή, αντιθέτως, διαθέτουν την ως άνω νομιμοποίηση ανεξάρτητα από το ειδικότερο νομικό πλαίσιο με βάση το οποίο συντελείται, εκάστοτε, η μεταβίβαση των υπό διαχείριση απαιτήσεων, δηλαδή όχι μόνον όταν η μεταβίβαση και η ανάθεση της διαχείρισης των απαιτήσεων αυτών στις εν λόγω εταιρίες πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4354/2015, αλλά και όταν η μεταβίβαση των απαιτήσεων και η αντίστοιχη ανάθεση της διαχείρισης γίνεται με βάση τις διατάξεις για την τιτλοποίηση των απαιτήσεων του ν. 3156/2003.

Για τους λόγους αυτούς

Παραπέμπει στην πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου την από 27.9.2020 αίτηση αναίρεσης των εταιριών «Τράπεζα Ε.**» και «D.** Ανώνυμη Εταιρεία Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις» κατά της υπ' αριθ. .../2020 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών, σχετικά με το στο σκεπτικό αναφερόμενο ζήτημα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ I

Περί της εξαιρετικής νομιμοποίησης των εταιριών διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ) (Άρθρα 76, 77, 78, 80, 81 § 1, 83 - 215 § 1, 246, 559 αριθ. 1 και 8, 568, 573 και 929 ΚΠολΔ).

1) Ο Άρειος Πάγος επελήφθη με τις υπ' αριθ. **368, 1260/2019, 402, 467, 883, 909/ 2021, 822, 864, 1102, 1343, 1871** και **1873/2022**, ενός σημαντικού ουσιαστικού και δικονομικού προβλήματος, που απασχολεί

την τελευταία τουλάχιστον **7ετία** τα δικαστήρια ουσίας, αυτού της **εξαιρετικής ενεργητικής και παθητικής νομιμοποίησης**, του μη δικαιούχου – μη υποχρέου δηλ. διαδίκου, επ' αφορμή ασκήσεως αυτοτελών – προσθέτων παρεμβάσεων από πλευράς εταιρειών διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ), υπέρ των «εταιρειών αποκτήσεως» (ΕΑΑΔΠ) αμφοτέρων μορφωμάτων των **v. 3156/2003** και **4354/2015**. Με τον **v. 3156/2003**, ο οποίος εισήχθη στην έννομη ελληνική τάξη σε συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης, θεσμοθετήθηκε η τιτλοποίηση απαιτήσεων, ως μέσου πώλησης ληξιπροθέσμων ή μη, υφισταμένων ή μελλοντικών επιχειρηματικών απαιτήσεων, ή απαιτήσεων από ακίνητα σε εταιρείες με ειδικό σκοπό, τη μετατροπή των τιτλοποιημένων απαιτήσεων σε ομολογίες και την ιδιωτική τοποθέτησή τους, όπως αυτή ορίζεται από τον νόμο. Με τον **v. 4354/2015**, εκδοθείς αντιθέτως, εν μέσω μείζονος οικονομικής ύφεσης και σε εκπλήρωση υποχρέωσης απορροούσης από το από **19.08.2015** μνημόνιο κατανόησης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ελληνικής Δημοκρατίας, δημιουργήθηκε το νομοθετικό πλαίσιο μίας δευτερογενούς αγοράς αυτής, των μη εξυπηρετούμενων δανείων, προκειμένου να διευκολυνθεί η γενικευμένη μεταβίβαση από τα πιστωτικά ιδρύματα των ληξιπροθέσμων απαιτήσεών τους από προβληματικά και μη εξυπηρετούμενα δάνεια και πιστώσεις. Στη διάταξη του άρθρου **1 § 1 περ. δ'** του **v. 4954/2015** και μεν ορίζεται ρητά ότι «οι διατάξεις του παρόντος δεν επηρεάζουν την εφαρμογή των διατάξεων των νόμων **3106/2003, 1905/1990, 3606/2007** και **4261/2014**», ωστόσο σ' αυτόν πρέπει να τονίσουμε την ύπαρξη διατάξεων που σαφώς τον διαφοροποιούν σε σχέση με τον προγενέστερο, καθιστώντας αυτόν ειδικότερο ίδια δε με τη διάταξη του άρθρου **2 § 4**, βάσει της οποίας προσνέμεται στις **εταιρείες διαχείρισης (ΕΔΑΔΠ) η εξαιρετική νομιμοποίηση του «μη δικαιούχου διαδίκου»**, σε αντίστιξη με αυτή της **§ 14** του άρθρου **10** του **v. 3156/2003**, στην οποία ορίζεται η συμβατική ευχέρεια από πλευράς του αποκτώντος τις τιτλοποιηθείσες απαιτήσεις, της ανάθεσης της είσπραξης και εν γένει διαχείρισεως αυτών, έννοιας ταυτιζομένης εννοιολογικώς με τη σύμβαση εντολής (**713 επ. ΑΚ**) και αντιπροσώπευσης (**211 επ. ΑΚ**).

2) Η παράλληλη ισχύς αμφοτέρων των ως άνω νόμων, σε συνδυασμό με τη γιγάντωση της δευτερογενούς αγοράς των **«κόκκινων δανείων»** μετά το 2015, η οποία εγγίζει τα 90 δις. Ευρώ και τη δικαστική επιδίωξη για την είσπραξη των απαιτήσεών τους από πλευράς των εταιρειών διαχείρισης, υπήρξε η αιτία ανάδειξης του θέματος της εξαιρετικής νομιμοποίησης (ενεργητικής και παθητικής) των εταιρειών διαχείρισης σε μείζον νομικό θέμα, που διχάζει την επιστήμη και τη νομολογία.

3) Επί των ως άνω «εν περιλήψει» δημοσιευμένων αποφάσεων παρατηρητέα τα εξής: **α)** Έχουν μέχρι σήμερα εκδοθεί περί τις **12** αποφάσεις του **ΑΠ** και πολυάριθμες αποφάσεις των δικαστηρίων ουσίας όλων ανεξαιρέτως των βαθμών, **β)** η υπ' αριθ. **ΑΠ (Α2) 822/2022** έκρινε το πρώτον, ως δικονομικά απαράδεκτη την ασκηθείσα, ενώπιόν του, αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση εταιρείας διαχείρισεως, ως μη ενεργητικώς νομιμοποιημένης, με μεθολογικά ορθή και πλήρη αιτιολογία εδραζομένη στο μέχρι σήμερα ισχύον ημεδαπό δικονομικό δίκαιο, αφού και σύμφωνα με αυτό ο νόμος **κατά κανόνα**, δεν αναθέτει την άσκηση του δικαιώματος σε τρίτο πρόσωπο, πέραν του φορέα, του ουσιαστικού δικαιώματος, παρισταμένης, ως ανεπιτρέπτου της δικαιοπρακτικής νομιμοποίησης, λόγω έλλειψης εξουσίας διαθέσεως των διαδικαστικών προϋποθέσεων της δίκης, προκειμένου να μην διευρύνονται τα υποκειμενικά όρια αυτής και του δεδικασμένου. (Συναντιώτης: η νομιμοποίησης των διαδίκων εν τη πολιτική δίκη, εκδ. 1965 Β. Βαθρακοκοίλης ΚΠολΔ τ.Ι. εκδ. 1994, σ. 407 Π. Αρβανιτάκης, οι διάδικοι στην πολιτική και διοικητική δίκη, εκδ. 2005 σελ. 88, Α. Πλεύρη. Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι στην πολιτική δίκη εκδ. 2014 Ν. Νίκας, Πολ. Δικ. Τ.Ι., 2^η έκδ. 2020 σ. 372, 100 Γ. Αποστολάκης, Ζητήματα από την κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση των εταιρειών διαχείρισεως απαιτήσεων από τραπεζικά δάνεια, σε τιμ. Τόμο Καθ. Γιάννας Καρύμπαλη – Τσίπτιου, τ.Ι εκδ. 2022, ΑΠ 236/2020, 1953/2017, 1863/2017, σε www.areiospagos.gr, ΑΠ 37/2014 ΕλλΔνησ 2014, με παρ. Σ. Πανταζόπουλου, ΑΠ 45/2007 Δ 2007. 585 με παρ. Κ. Μπέη). Παρά ταύτα, ο κανόνας αυτός κάμπτεται και **κατ' εξαίρεση νομιμοποιούνται** ορισμένα πρόσωπα, προς διεξαγωγή της δίκης, τα οποία δεν είναι φορείς της οικείας έννομης τάξης (μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι), εφέλκοντες αυτή την ιδιότητα αποκλειστικά και μόνο από ρητή διάταξη νόμου, ως οι **72 ΚΠολΔ, 2025 § 2 ΑΚ, 1914 ΑΚ, 669 ΚΠολΔ, 10 § 8 v. 2251/94, §§ 4 και 6, άρθρου 4 v. 3156/2003, 90 περ. ζ' v. 4194/2013, 93 επ. v. 4738/2020, και 2 § 4 v. 4354/2015**. Ο ίδιος ο νόμος που επιτρέπει την κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση τρίτου προσώπου, προσδιορίζει και το περιεχόμενο των παρεχομένων εξουσιών, το εύρος αυτών, καθώς και τον χαρακτήρα της κατ' εξαίρεση νομιμοποίησης, ως συντρέχουσας ή αποκλειστικής.

4) Την πάγια αυτή θέση θεωρίας και νομολογίας δεν ασπάσθηκαν οι υπόλοιπες 11 αποφάσεις του ακυρωτικού οι οποίες και παρά το αυτεπαγγέλτως εξεταζόμενο της νομιμοποίησης, δεν επελήφθησαν του σπουδαίου και όλως επικαίρου αναφεμένου ζητήματος, με μοναδική εξαίρεση την υπ' αριθ. **ΑΠ (Α2) 1871/2022**, η οποία πράγματι αιτιολογεί το παραδεκτό της εξαιρετικής νομιμοποίησης, (βλ. την ως άνω περίληψη αυτής), ακολουθήσασα ως αναφέρει

την **συστηματική τελολογική ερμηνεία του κανόνος δικαίου**, εκ του λόγου ότι οι παραλλήλως ισχύουσες διατάξεις των **ν. 3156/2003** και **4954/2015** **δεν αλληλοσυγκρούονται ή δεν αλληλοαναιρούνται**, αλλά **αλληλοσυμπληρώνονται**, θεωρώντας την αντίθετη εκδοχή, ως κειμένης εκτός του σκοπού του νομοθέτη του **ν. 3156/2003**, περιορίζοντας τον μεταγενέστερο στο ρόλο του εξειδικεύοντος τις εξουσίες του διαχειριστή. Είναι αλήθεια ότι η ως άνω άποψη έχει ερεισматы και στη θεωρία (**Α. Αβραμίκου** ΜΕφΘ 266/2021 Αρμ. 2021. 416 επ., **Χ. Απαλαγάκη / Λ. Κιτσαράς** γνμδτ «Ζητήματα εξαιρετικής νομιμοποίησης των διαχειριστών και ειδικά την εταιρεία ΕΔΑΔΠ, ΧρΙδΔ 2022. 704 επ., **Π. Γιαννόπουλος**: «Η δικονομική θέση της διαχειρίστριας τιτλοποιημένων απαιτήσεων, ως πρόβλημα επικάλυψης του πεδίου εφαρμογής των **3156/2003** και **4354/2015**» Αρμ. 2019. 233, **Α. Κουλορίδας**, «Η τιτλοποίηση απαιτήσεων ως μηχανισμός διαχείρισης και αναχρηματοδότησης επιχειρηματικών και στεγαστικών δανείων» ΔΕΕ 2017. 1018, **Π. Κολοτούρος** «Δικονομική αρμοδιότητα των εταιρειών διαχείρισης απαιτήσεων εκ δανείων και πιστώσεων» ΧρΙδΔ 2019. 464 επ.).

5) Προς επίρρωση της ορθής κατ' εμέ θέσης της **ΑΠ 822/2022**, επισημαίνω και τις διατάξεις των **§§ 4 και 6 του άρθρου 4** του **ν. 3156/2003**, βάσει των οποίων προσνέμεται η ιδιότητα του μη δικαιούχου διαδίκου στο πιστωτικό ίδρυμα ή την εταιρεία παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, **ως εκπροσώπου των ομολογιούχων**, με εξαντλητική μάλιστα απαρίθμηση των δικονομικών του εξουσιών (εξωδίκων και δικαστικών) από το στάδιο της διαγνωστικής δίκης έως και την αναγκαστική εκτέλεση (**Α. Πλεύρη Ό.π.**, **Κ. Κολαβρός** Πολιτική Δικονομία, 4Π εκδ. 2016, **Χ. Απαλαγάκη / Λ. Κιτσαράς γνμδτ.**, αντίθετοι, **Κ. Χριστοδούλου**, Άυλοι ομολογιακοί τίτλοι – πρόκειται για περίπτωση άμεσης πληρεξουσιότητας Δ 2004. 868 επ., είτε αντιπροσώπευσης **Ι. Βενιέρης**).

6) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Μετά την, κατά τα ως άνω, νομολογιακή διάσταση και λόγω του γενικότερου ενδιαφέροντος η υπ' αριθ. **ΑΠ 1873/2022** παρέπεμψε το θέμα προς επίλυση στην πλήρη ολομέλεια του Αρείου Πάγου.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΣΚΑΡΙΠΑΣ
Δικηγόρος

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΙΙ

Η διχογνωμία ως προς τη νομιμοποίηση των εταιρειών διαχείρισης επί απαιτήσεων που τιτλοποιήθηκαν

Η υπό σχολιασμό απόφαση ΑΠ 1873/2022, έχει μεγάλο νομικό και κοινωνικό ενδιαφέρον, δεδομένου ότι δέχτηκε

ότι, υπάρχει διχογνωμία ως προς το θέμα της νομιμοποίησης των εταιρειών διαχείρισης απαιτήσεων του ν. 4354/2015 σε σχέση με απαιτήσεις που τιτλοποιήθηκαν βάσει του ν. 3156/2003 και παρέπεμψε το θέμα στην πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, η οποία θα κληθεί να αποφανθεί επί του ζητήματος που απασχολεί χιλιάδες δανειολήπτες και μεγάλο όγκο απαιτήσεων.

Σύμφωνα με την επικρατέστερη μερίδα της νομολογίας (ιδίως ΑΠ 822/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΑΠ 823/2022, areiospagos.gr, ΜΕφΘ 494/2022, με σημείωση Κώνστα, ΕΛΛΔνη 2022. 798 επ., ΜΕφΑθ 3577/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΕφΑθ 1858/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΕφΠειρ 595/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΕφΑνατΚρητ 233/2022, αδημ. ΜΕφΑνατΚρητ 230/2022, αδημ. ΜΕφΔυτΜακεδ 109/2022, αδημ., ΜΕφΔυτΜακεδ 122/2022, αδημ., καθώς και πληθώρα πρωτόδικων αποφάσεων¹) οι εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων του ν. 4354/2015 δε νομιμοποιούνται ως προς τη διαχείριση απαιτήσεων που μεταβιβάστηκαν βάσει του ν. 3156/2003 περί τιτλοποίησης απαιτήσεων, δεδομένου ότι πρώτον, το εν λόγω νομοθέτημα δεν απονέμει ρητά την ιδιότητα του μη δικαιούχου διαδίκου στους διαχειριστές των απαιτήσεων αυτών, όπως συμβαίνει στο ν. 4354/2015, και δεύτερον η ιδιότητα του μη δικαιούχου διαδίκου δε δύναται να απονεμηθεί συμβατικά. Η εν λόγω θέση έχει υποστηριχθεί με πειστικά επιχειρήματα και από τη θεωρία. Βλ. Πλεύρη, Μη δικαιούχοι και μη υπόχρεοι διάδικοι στην πολιτική δίκη, 2014, *passim* και Αποστολάκης, Ζητήματα από την κατ' εξαίρεση νομιμοποίηση των εταιρειών διαχείρισης απαιτήσεων από τραπεζικά δάνεια, ΕπΑκ 2021. 697 επ.

Ωστόσο, άρχισε να αναπτύσσεται σποραδικά και αντίθετη άποψη τόσο στη νομολογία (ΜΠρΑθ 1362/2022, με εκτεταμένη ανάλυση, sakkoulas-online.gr), όσο και στη θεωρία (Απαλαγάκη/Κιτσαράς, Η εξαιρετική νομιμοποίηση των ΕΔΑΔΠ κατά τη διαχείριση τιτλοποιημένων απαι-

1. ΜΠρΚω 431/2022, με παρατηρήσεις Τσαχιρίδη, ΕφΑΔΠολΔ 2022. 1103 επ., ΜΠρΠειρ 2131/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΑθ 8174/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΗρ 627/2022, αδημ., ΜΠρΗρ 713/2022, αδημ., ΜΠρΗλ 270/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΤρκ 97/2022, με σημείωμα Τσαχιρίδη ΝοΒ 2022. 1553 επ., ΜΠρΠειρ 3508/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΡοδ 149/2022, αδημ., ΜΠρΘ 8283/2022, αδημ., ΜΠρΑγρ 131/2022, αδημ., ΜΠρΝαξ 79/2022, αδημ., ΜΠρΚοζ 403/2022, αδημ., ΜΠρΑθ 1446/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΚορ 214/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΚορ 171/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΣυρ 51/2022, με εύστοχες παρατηρήσεις Σαραντάρη (η οποία προέβλεψε την παραπομπή του ζητήματος στην ΟΛΑΠ), ΕφΑΔΠολΔ 2022. 1260 επ., ΜΠρΝ 302/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΣπ 178/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΜΠρΑθ 7152/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΕιρΑθ 776/2022, αδημ., ΕιρΧαλκ 797/2022, αδημ., ΕιρΑκρ 1/2022, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

τήσεων, ΧρΙδΔ 2022. 704 επ. και Γιαννόπουλος, Η δικονομική θέση της διαχειρίστριας τιτλοποιημένων απαιτήσεων ως πρόβλημα επικάλυψης του πεδίου εφαρμογής των ν. 3156/2003 και 4354/2015, Αρμ 2022. 1573 επ., ο οποίος, μεταξύ άλλων, τάχθηκε υπέρ της παρέμβασης του νομοθέτη προς επίλυση του ανακύψαντος ζητήματος), σύμφωνα με την οποία υποστηρίζεται ότι, οι εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων νομιμοποιούνται στη διαχείριση απαιτήσεων είτε πουλήθηκαν και μεταβιβάστηκαν βάσει του ν. 4354/2015, είτε τιτλοποιήθηκαν βάσει του ν. 3156/2003. Προς την ίδια κατεύθυνση και οι παρατηρήσεις της Πάσχου επί της ΑΠ 822/2022, ΕφΑΔΠολΔ 2022. 1236 επ.

Η υπό σχολιασμό απόφαση αναφέρθηκε και στις ως άνω δύο θέσεις, παραθέτοντας από την μία την ΑΠ 822/2022 και από την άλλη τις ΑΠ 1102/2022, ΑΠ 1343/2022, ΑΠ 864/2022, ΑΠ 883/2021, ΑΠ 467/2021, ΑΠ 402/2021, ΑΠ 1260/2019 και ΑΠ 368/2019, πλην όμως, όπως προκύπτει από την επιμελή επισκόπηση των εν λόγω αποφάσεων του ΑΠ, οι οποίες καταγράφηκαν προς υποστήριξη της ως άνω δεύτερης θέσης, δεν τέθηκε (ή τέθηκε απαράδεκτα) ο ισχυρισμός από την πλευρά των δανειοληπτών περί έλλειψης νομιμοποίησης των εταιρειών διαχείρισης του ν. 4354/2015 ως προς τη διαχείριση των επίδικων απαιτήσεων που είχαν τιτλοποιηθεί βάσει του ν. 3156/2003 και δεδομένου ότι, για τη θεμελίωση της εξαιρετικής νομιμοποίησής αρκεί η επίκληση της συγκεκριμένης ιδιότητας του μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου διαδίκου (Κλαμαρής/Κουσουλής/Πανταζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 2022, σ. 380) και προς απόκρουση του επικαλούμενου ισχυρισμού περί εξαιρετικής νομιμοποίησης απαιτείται η προβολή αντίθετου καταλυτικού ισχυρισμού, ήτοι ένστασης (ή ορθότερα αρνήσεως) περί ελλείψεως της απαιτούμενης νομιμοποίησης και για το λόγο αυτό έγιναν δεκτές ως νόμιμες οι σχετικές πρόσθετες παρεμβάσεις.

Ειδικότερα, από τις ΑΠ 1102/2022, ΑΠ 864/2022, 883/2021, ΑΠ 467/2021, ΑΠ 402/2021, ΑΠ 1260/2019 και ΑΠ 369/2019 δεν προκύπτει ότι αμφισβητήθηκε από τους δανειολήπτες η νομιμοποίηση των προσθέτως παρεμβαίνοντων (ενώπιον του ΑΠ) με επίκληση του άρθρ. 562 § 2 περ. α' ΚΠολΔ, ενώ στην ΑΠ 1343/2022 ο εν λόγω ισχυρισμός προβλήθηκε για πρώτη φορά ενώπιον του ΑΠ, αλλά απορρίφθηκε πρωτίστως ως απαράδεκτος, καθότι ούτε προτάθηκε στο δεύτερο βαθμό, έστω με τις προτάσεις ή την προσθήκη-αντίκρουση, ούτε έγινε επίκληση συνδρομής των προϋποθέσεων του άρθρ. 562 § 2 περ. β' ΚΠολΔ. Κατόπιν όλων των ανωτέρω δεδομένων, ουδεμία ουσιαστική διχογνωμία κρατεί ενώπιον του ΑΠ σε σχέση με το ζήτημα της έλλειψης νομιμοποίησης των εταιρειών διαχείρισης απαιτήσεων όσον αφορά στη διαχείριση απαιτήσεων που έχουν τιτλοποιηθεί βάσει του ν. 3156/2003. Η μόνη διχογνωμία προς το παρόν εντοπίζεται στη θεωρία και σε απο-

φάσεις κυρίως πρώτου αλλά και δεύτερου βαθμού² και επομένως, κατά τη ταπεινή μου άποψη, δεν έπρεπε να παραπεμφθεί, κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή, το εν λόγω ζήτημα στην πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου.

Άλλωστε, όπως προκύπτει από την επισκόπηση της υπό σχολιασμό απόφασης, ο ισχυρισμός των αναιρεσίβλητων περί έλλειψης νομιμοποίησης της εταιρείας διαχείρισης απαιτήσεων προτάθηκε για πρώτη φορά ενώπιον του ΑΠ χωρίς επίκληση του άρθρ. 562 § 2 ΚΠολΔ και επομένως έπρεπε να απορριφθεί πρωτίστως ως απαράδεκτος, δεδομένου ότι μπορούσε να προταθεί στον δεύτερο βαθμό, όπου παραστάθηκε (και) η εταιρεία διαχείρισης απαιτήσεων, πλην όμως δεν προβλήθηκε. Σημειωτέον ότι καιτοι ο ν. 3156/2003 αριθμεί σχεδόν είκοσι χρόνια ισχύος - και έτυχε εκτεταμένης εφαρμογής κατά την πρώτη δεκαετία του 2000 - καθώς γινόταν τιτλοποίηση της τιτλοποίησης³, ουδέποτε μέχρι πριν την ως διχογνωμία είχε ανακύψει οποιοδήποτε ζήτημα, καθότι οι διαχειριστές των τιτλοποιημένων απαιτήσεων περιορίζονταν σε διαχείριση που εδραζόταν σε διενέργεια τηλεφωνικών κλήσεων και αποστολή εξώδικων επιστολών και όχι σε δικαστικές ενέργειες. Εξάλλου, για αυτό το λόγο η τιτλοποίηση απαιτήσεων χαρακτηρίστηκε ως «ήπιος» τρόπος διαχείρισής⁴.

Σε κάθε περίπτωση, τόσο η νομική κοινότητα, όσο και οι δανειολήπτες και οι διαχειριστές θα αναμένουν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τη σύγκληση της πλήρους Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η οποία θα κληθεί να αποφανθεί επί του εν λόγω ζητήματος και πάντως ανεξαρτήτως της απόφασης που θα εκδοθεί, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι σε σχέση με τις εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων και της εταιρείες που αποκτούν απαιτήσεις από δάνεια και πιστώσεις είτε βάσει του ν. 4354/2015, είτε βάσει του ν. 3156/2003, υπάρχουν και άλλα ζητήματα, τα οποία έχουν ήδη απασχολήσει τη νομολογία⁵.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΟΔ. ΤΣΑΧΙΡΙΔΗΣ
Δικηγόρος, ΜΔ Παντείου Πανεπιστημίου

2. ΕφΘρ 294/2022, με παρατηρήσεις Τσαχιρίδη, ΕφΑΔΠολΔ 2022. 1393 επ.

3. Κουλορίδας, Η τιτλοποίηση απαιτήσεων ως μηχανισμός διαχείρισης και αναχρηματοδότησης επιχειρηματικών και στεγαστικών δανείων, ΔΕΕ 2017. 1021.

4. Κουλορίδας, ΔΕΕ 2017. 2028.

5. Ιδίως ΜΠρΑθ 4485/2021, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ (περί μη απόδειξης διαχείρισης της επίδικης απαίτησης), ΕφΘ 2103/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (περί μη συγκοινοποίησης ολόκληρων των συμβάσεων που αφορούν τη νομιμοποίηση) και ΜΠρΑθ 248/2021, ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ (περί μη ταυτοποίησης της επιδικασθείσας απαίτησης και της τιτλοποιηθείσας απαίτησης).

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΕΧΟΥΣΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Επιμέλεια: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΝΑΚΗ, Δικηγόρου

Το «Νομικό Βήμα», ως νομικό περιοδικό, είναι αδύνατο -λόγω του περιορισμένου χώρου του- να συμπεριλάβει στην όλη του το σύνολο των αποφάσεων του Αρείου Πάγου.

Αποβλέποντας στην διαρκή ενημέρωση των αναγνωστών μας επί της τρέχουσας νομολογίας, πλην της αυτουσίας δημοσιεύσεως των πλέον ενδιαφερουσών αποφάσεων, μελετώνται οι αποφάσεις του Αρείου Πάγου, μέρος των οποίων κρίνεται ότι πρέπει να τεθούν -σε περίληψη- στην γνώση των αναγνωστών, με συνοπτική αναφορά του αντικειμένου της διαφοράς και της νομικής λύσης, που δόθηκε από τον Άρειο Πάγο.

Σημείωση: Φυσικά, οι συνδρομητές μας μπορούν να αναζητήσουν το πλήρες κείμενο όποιας αποφάσεως τους ενδιαφέρει στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών του Δ.Σ.Α. «ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ», μέσω διαδικτύου.

ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Αριθ. 1/2022 (Α1' Τμήμα)

Προεδρεύουσα: **Α. Κοκκοβού, Αρεοπαγίτης**
Εισηγήτρια: **Θ. Γκατζογιάννης, Αρεοπαγίτης**
Δικηγόροι: **Η. Παπαγεωργίου, Σ. Τσαντίνης**

Αδικοπραξία από υπάλληλο Τράπεζας. Ευθύνη της Τράπεζας ως προστήσασα εφόσον η αδικοπραξία έγινε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του είχε ανατεθεί ή επ' ευκαιρία ή εξ αφορμής της υπηρεσίας του, ή ακόμη και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του αυτής (**Άρθρο 922 ΑΚ**). Κατά δε τη διάταξη του άρθρου 922 ΑΚ, ο κύριος ή ο προστήσας κάποιον άλλον σε μια υπηρεσία ευθύνεται για τη ζημία που ο υπηρέτης ή ο προστηθείς προξένησε σε τρίτον παράνομα κατά την υπηρεσία του, δηλαδή διαπράττοντας αδικοπραξία. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, προστηθείς είναι το πρόσωπο, στο οποίο κάποιος άλλο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό), που χαρακτηρίζεται ως προστήσας, παρέχει, με τη βούλησή του, διαρκώς ή ευκαιριακά, υπηρεσίες διεκπεραίωσης των υποθέσεων του ή προώθησης και γενικότερα εξυπηρέτησης, των οποιωνδήποτε επαγγελματικών, οικονομικών ή άλλων συμφερόντων του, εφόσον ο προστηθείς ενεργεί υπό τον έλεγχό του ή έστω υπό την επίβλεψή του, με την έννοια ότι δεν απαιτούνται οπωσδήποτε δεσμευτικές ειδικές εντολές, αλλά αρκούν και γενικές οδηγίες στο πλαίσιο χαλαρής εξάρτησης, που επιτρέπει όμως μια γενική εποπτεία (ΑΠ 1094/2013). Η εφαρμογή της ως άνω διάταξης προϋποθέτει, η αδικοπρακτική συμπεριφορά του προστηθέντος να εκδηλώθηκε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του ανατέθηκε ή ακόμη και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του. Η τελευταία (κατάχρηση υπηρεσίας) υφίσταται, όταν η ζημιολογία πράξης τελέσθηκε εντός των ορίων των καθηκόντων που ανατέθηκαν στον προστηθέντα, ή επ' ευκαιρία ή με αφορμή την υπηρεσία του, αλλά κατά παράβαση των εντολών και οδηγιών, οι οποίες δόθηκαν σ' αυτόν ή καθ' υπέρβαση των καθηκόντων του, που διέπουν τη μεταξύ τους σχέση, εφ' όσον, μεταξύ της ζημιολογίας ενέργειας του προ-

στηθέντος και της υπηρεσίας, η οποία ανατέθηκε σ' αυτόν, υπάρχει εσωτερική συνάφεια, υπό την έννοια, ότι η αδικοπραξία δεν θα ήταν δυνατόν να υπάρξει χωρίς την πρόσθεση ή ότι η τελευταία υπήρξε το αναγκαίο μέσο για την τέλεση της αδικοπραξίας, ήτοι της ζημιολογίας πράξης ή παράλειψής του, η οποία δεν θα μπορούσε διαφορετικά να υπάρξει (ΑΠ 1440/2014, ΑΠ 1462/2013, ΑΠ 1888/2013, ΑΠ 1396/2011). Δηλαδή, πρέπει να κατέστη δυνατή η τέλεση της αδικοπραξίας, εξαιτίας, ακριβώς, της σχέσης, των μέσων και των ευκαιριών που ανέθεσε ο προστήσας, στο πλαίσιο της ειδικής σχέσης προς τον προστηθέντα, με τη χρησιμοποίησή τους για άλλο σκοπό από εκείνο για τον οποίο του ανατέθηκαν (ΑΠ 1856/2013, ΑΠ 1888/2013, ΑΠ 337/2010) και ο ζημιωθείς τρίτος δεν γνώριζε την κατάχρηση, ούτε οφείλε να την γνωρίζει (ΑΠ 552/2013, ΑΠ 959/2004, ΑΠ 799/2001). Αντίθετα, ο προστήσας δεν ενέχεται έναντι του ζημιωθέντος προς αποζημίωση αυτού, όταν η παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του προστηθέντος οφείλεται σε προσωπικούς λόγους του δράστη, άσχετους ή ξένους με την υπηρεσία που του έχει ανατεθεί, αφού η ύπαρξη των λόγων αυτών διακόπτει την αιτιώδη συνάφεια ανάμεσα στη βλαπτική πράξη του προστηθέντος και την άσκηση ή την κατάχρηση της υπηρεσίας του. Αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση που υπάρχει μεν τυπικός ή χρονικός σύνδεσμος της επιβλαβούς συμπεριφοράς του προστηθέντος με την υπηρεσία του, δηλαδή η συμπεριφορά αυτή εκδηλώθηκε με την ευκαιρία της υπηρεσίας, οφείλεται όμως σε αίτια ανεξάρτητα απ' αυτή και συγκεκριμένα σε προσωπικό πταίσμα του προστηθέντος τον κίνδυνο του οποίου δεν μπορεί να φέρει ο προστήσας (ΑΠ 1621/2018, ΑΠ 355/2013, ΑΠ 368/2011). Η ανάπτυξη από τον προστηθέντα πρωτοβουλίας και δικής του σφαίρας δράσης μέσα στα πλαίσια του πεδίου δράσης του προστησαντος δεν αποτελεί λόγο αποκλεισμού της ευθύνης του τελευταίου (ΟΛΑΠ 20/2009). Με τις ανωτέρω προϋποθέσεις θεμελιώνεται γνήσια αντικειμενική ευθύνη του προστησαντος για τις ζημιές που παράνομα και υπαίτια προκάλεσε ο προστηθείς, με τον οποίο ευθύνεται εις ολόκληρο, όπως συνάγεται από τις διατάξεις των άρθρων 481, 486

και 926 ΑΚ (ΑΠ 698/2012), εφόσον αυτός, χωρίς ίδιο πταίσμα, ευθύνεται για το πταίσμα του απ' αυτόν προστηθέντος (ΑΠ 844/2008). Εκείνος που ζημιώθηκε από αδικοπρακτική συμπεριφορά του προστηθέντος, προκειμένου να θεμελιώσει το δικαίωμά του προς αποζημίωση έναντι του προστήσαντος, φέρει το βάρος να επικαλεστεί στην αγωγή του και να αποδείξει τη συνδρομή των προϋποθέσεων ευθύνης αυτού από το άρθρο 922 ΑΚ, δηλαδή α) την ύπαρξη σχέσης πρόσθησης, κατά την ανωτέρω έννοια, μεταξύ του ζημιώσαντος αυτόν και του εναγόμενου προσώπου τον οποίο φέρει ως προστήσαντα, β) ενέργεια του προστηθέντος παράνομη και υπαίτια, δηλαδή αδικοπραξία πληρούσα τις προϋποθέσεις του άρθρου 914 ΑΚ και γ) ότι η ενέργεια του προστηθέντος έγινε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του είχε ανατεθεί ή επ' ευκαιρία ή εξ' αφορμής της υπηρεσίας του, ή ακόμη και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του αυτής. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 300 εδ. α' ΑΚ «εάν εκείνος που ζημιώθηκε συνετέλεσε από δικό του πταίσμα στη ζημία ή την έκτασή της, το δικαστήριο μπορεί να μην επιδικάσει αποζημίωση ή να μειώσει το ποσό αυτής». Από τη διάταξη αυτή, η οποία αποτελεί εκδήλωση της διέπουσας το δίκαιο αρχής της καλής πίστης, προκύπτει σαφώς ότι όταν στη γένεση ή στην έκταση της ζημίας συνετέλεσε και πταίσμα του ζημιωθέντος, αφήνεται στην ελεύθερη κρίση του δικαστή, σταθμίζοντας τις περιστάσεις και τον βαθμό πταίσματος του ζημιώσαντος και του ζημιωθέντος, είτε να μειώσει το ποσό της αποζημίωσης είτε, αναλόγως της επιρροής που άσκησε η υπαιτιότητα του ζημιωθέντος, να μην επιδικάσει αποζημίωση. Προκειμένου περί αγωγής αποζημίωσης η οποία στηρίζεται σε αδικοπραξία του εναγόμενου (άρθρα 914 επ. ΑΚ), ο ισχυρισμός του τελευταίου ότι στην επέλευση ή την έκταση της ζημίας συνέβαλε με τη συμπεριφορά του και το πταίσμα του ο ζημιωθείς ενάγων, συνιστά αυτοτελή ισχυρισμό που θεμελιώνει ένσταση από το άρθρο 300 ΑΚ καταλυτική εν όλω ή εν μέρει της αγωγής, που δεν μπορεί να ληφθεί αυτεπαγγέλτως υπόψη αλλά πρέπει να προβληθεί από τον εναγόμενο (Ολ ΑΠ 1115/1986, Ολ ΑΠ 423/1985, ΑΠ 131/2013). Η διάταξη αυτή, έχει εφαρμογή και στην περίπτωση ευθύνης του προστήσαντος για αποζημίωση τρίτου, που ανέκυψε λόγω της πρόκλησης σ' αυτόν ζημίας, περιουσιακής ή μη, από αδικοπρακτική συμπεριφορά προστηθέντος από εκείνον πρόσωπο (ΑΠ 530/2014).

Συνεπώς, ο προστήσας, εναγόμενος από το ζημιωθέντα τρίτο για αποκατάσταση της ζημίας του, μπορεί να προτείνει τον ισχυρισμό ότι, εκείνος που ζημιώθηκε, συνετέλεσε από δικό του πταίσμα στη ζημία ή την έκτασή της και να ζητήσει να μην επιδικαστεί αποζημίωση ή να μειωθεί το ποσό αυτής. Ο ισχυρισμός αυτός μείωσης ή άρσης της υποχρέωσης προς αποζημίωση, προβάλλεται υπό μορφή ένστασης (ΑΠ 810/2017, ΑΠ 263/2013). Σε περίπτωση που ο προστηθείς έδρασε κατά κατάχρηση

της υπηρεσίας που ανατέθηκε σ' αυτόν, ο προστήσας μπορεί να προτείνει τον αυτοτελή ισχυρισμό (ένσταση) και να αποδείξει ότι ο ζημιωθείς γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την κατάχρηση αυτή, προκειμένου να απαλλαγεί της ευθύνης του για τις ζημιές που ο προστηθείς προξένησε παράνομα στον τρίτο κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας αυτής ή να πετύχει τη μείωση του ποσού της αποζημίωσης ή της χρηματικής ικανοποίησης, εφόσον συντρέχουν και οι προαναφερόμενες λοιπές προϋποθέσεις, (ΑΠ 93/2019, ΑΠ 351/2013, ΑΠ 838/2011), δεδομένου ότι η αποδιδόμενη σ' αυτόν γνώση συνδέεται με όλα τα στοιχεία που αποτελούν το νόμιμο λόγο ευθύνης του (ΑΠ 368/2011). Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο ισχυρισμός ότι ο ζημιωθείς γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι ο προστηθείς ενεργεί κατά κατάχρηση της υπηρεσίας που του ανατέθηκε, δεν αποτελεί στοιχείο της βάσης της αγωγής, η μη αναφορά του οποίου αίρει τη νομική θεμελίωση του δικαιώματος αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης και καθιστά μη νόμιμη την αντίστοιχη αγωγή του. ■

Αριθ. 3/2022 (Α2' Τμήμα)

Πρόεδρος: **Θ. Κανελλόπουλος**, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: **Γ. Αυγέρης**, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: **Π. Ρουσιάς**, **Α. Κοκκονός**

Σύμβαση έργου. Αξίωση του εργοδότη για καταβολή πλήρους αποζημίωσης λόγω ύπαρξης ουσιωδών ελαττωμάτων, τα οποία καθιστούν το έργο κατεδαφιστέο. Το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει αποζημίωση για αποκατάσταση επιμέρους ζημιών χωρίς να μεταβάλει τη βάση της αγωγής (**Άρθρα 688-690 ΑΚ**). Από τις διατάξεις των άρθρων 688 - 690 του ΑΚ που καθορίζουν λεπτομερώς την ευθύνη του εργολάβου αναλόγως με τη φύση των ελαττωμάτων και ελλείψεων, τα οποία φέρει το έργο που εκτελέστηκε από αυτόν, προκύπτει, ότι ο εργοδότης δικαιούται να απαιτήσει: α) σε περίπτωση επορισμών ελαττωμάτων, είτε τη διόρθωση αυτών, είτε την ανάλογη μείωση της αμοιβής, β) σε περίπτωση ουσιωδών ελαττωμάτων, τα οποία καθιστούν το έργο άχρηστο, ή έλλειψης των συνολογηθεισών ιδιοτήτων, είτε τη διόρθωση, είτε την ανάλογη μείωση της αμοιβής, είτε αντί αυτών να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση και γ) σε περίπτωση κατά την οποία οι ελλείψεις του έργου, οι οποίες ανάγονται, είτε σε ουσιώδη, είτε σε επορισώδη ελαττώματα, όσο και σε συμφωνημένες ιδιότητες, που οφείλονται σε υπαιτιότητα του εργολάβου, ο εργοδότης δικαιούται, αντί υπαναχωρήσεως ή μειώσεως της αμοιβής, να απαιτήσει αποζημίωση για κάθε ζημία, η οποία προήλθε από το γεγονός ότι ο εργολάβος δεν ανταποκρίθηκε υπαίτιως στις εκ της συμβάσεως υποχρεώσεις του να κατασκευάσει έργο, που να φέρει τις συμφωνημένες ιδιότητες και χωρίς ελαττώματα. Έτσι, ο εργο-

δότης που επιδιώκει αποζημίωση με βάση το άρθρο 690 ΑΚ οφείλει να επικαλεσθεί και να αποδείξει: α) την κατάρτιση της σύμβασης έργου, β) ότι το έργο εκτελέστηκε, γ) ότι το εκτελεσθέν έργο έχει ελλείψεις, που πρέπει να προσδιορίζονται, χωρίς να ενδιαφέρει η διάκρισή τους σε ουσιώδεις ή επουσιώδεις και δ) την ζημία που υπέστη από τις ελλείψεις του έργου, η οποία τελεί σε λογική ακολουθία με το ποσό της αποζημίωσης που ζητεί. Από τις πιο πάνω διατάξεις προκύπτει, ότι η ενάσκηση της εκ του άρθρου 690 ΑΚ αξίωσης του εργολάβου, προϋποθέτει, κατά την κρατούσα άποψη στη θεωρία και τη νομολογία, εκτελεσθέν και παραδοθέν ή προσφερθέν προς παράδοση έργο, έστω και ελαττωματικό (ΑΠ 1409/2010, ΑΠ 852/2003). Η δε αποζημίωση περιλαμβάνει, κατ' αρχήν, τη δαπάνη, στην οποία πρέπει να υποβληθεί ή υποβλήθηκε ο εργοδότης για να αποκαταστήσει τις ελλείψεις του έργου, καθώς, επίσης, το διαφυγόν κέρδος και κάθε περαιτέρω ζημία (ΑΠ 203/2019, ΑΠ 1075/2017, ΑΠ 1273/2017). Επομένως, η αγωγή με την οποία ζητείται πλήρης αποζημίωση για κατεδάφιση και εκ νέου ανέγερση οικοδομής, που φέρεται ως επικίνδυνη και ακατάλληλη για οικηση, λόγω των επικαλούμενων ελαττωμάτων, περιλαμβάνει και την ελάσσονα αυτής μερική αποζημίωση για αποκατάσταση των επιμέρους ζημιών που προκλήθηκαν λόγω αυτού του ελαττώματος, το δε δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει μερικώς την απαίτηση χωρίς από αυτό να μεταβάλλεται η βάση της αγωγής (ΑΠ 1273/2017, ΑΠ 493/2015). Την απαιτούμενη για την ευθύνη του εναγομένου εργολάβου προς αποζημίωση, ένεκα ελλείψεων του εκτελεσθέντος έργου, υπαιτιότητά του, δεν υποχρεούται να επικαλεσθεί και αποδείξει ο ενάγων εργοδότης, αλλά να αποκρούσει ο εναγόμενος εργολάβος, επικαλούμενος έλλειψη υπαιτιότητάς του, προς απαλλαγή του από την υποχρέωση αποζημίωσης (ΑΠ 162/2020, ΑΠ 203/2019, ΑΠ 1590/2017).

Αριθ. 16/2022 (Α1' Τμήμα)

Προεδρεύων-Εισηγητής: **Χ. Τζανερρίκος, Αρεοπαγίτης**

Δικηγόροι: **Β. Κουτρούμπας, Κ. Σακκελαρίδης**

Προσύμφωνο με πρόβλεψη για την κατάρτιση οριστικής σύμβασης σε ορισμένο χρονικό σημείο ή εντός ορισμένης προθεσμίας. Παρεπόμενη συμφωνία για την καταβολή χρηματικού ποσού ως αρραβώνα. Για την επιστροφή του ο ενάγων δεν πρέπει να επικαλεσθεί μόνο την παρέλευση ορισμένης προθεσμίας ή την όχληση του αντισυμβαλλόμενου, αλλά απαιτείται να επικαλεσθεί ότι ο τελευταίος υπαιτίως δεν εκπληρώνει την παροχή. Αντίστοιχα ο οφειλέτης πρέπει να επικαλεσθεί ότι έχει εκπληρώσει την παροχή ή ότι η μη εκπλήρωση οφείλεται σε γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη (Άρθρα 166, 335, 336, 340-342, 402-

403 ΑΚ). Από τη διάταξη του άρθρου 166 ΑΚ, κατά την οποία το προσύμφωνο είναι σύμβαση, με την οποία τα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συνάψουν ορισμένη σύμβαση, προκύπτει ότι το προσύμφωνο παράγει υποχρέωση προς παροχή, συνιστάμενη στην κατάρτιση της οριστικής σύμβασης, και αποτελεί ενοχική υποχρεωτική σύμβαση. Η σύναψη της σκοπούμενης οριστικής σύμβασης επιφέρει απόσβεση της ενοχής από το προσύμφωνο. Η εκπλήρωση αυτής, καθ' ορισμένο χρονικό σημείο ή εντός ορισμένης προθεσμίας, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της έννοιας της ενοχής. Ο χρόνος, κατά τον οποίο ή εντός του οποίου πρέπει να καταρτισθεί η κυρία σύμβαση, είναι δυνατόν να καθορίζεται από το νόμο ή από τη δικαιοπραξία, η πρακτική δε σημασία του ζητήματος καθορισμού αυτού του χρόνου συνίσταται, μεταξύ άλλων, στο ότι έκτοτε η απαίτηση καθίσταται ληξιπρόθεσμη και αρχίζει η παραγραφή. Όσον αφορά τη συνέπεια, που τυχόν θα έχει η άπρακτη πάροδος της ορισμένης ημέρας προς σύναψη της οριστικής σύμβασης εκ μέρους είτε του ενός, είτε αμοιτέρων των μερών του προσυμφώνου, προέχουσα σημασία έχει η σχετική βούληση των συμβαλλόμενων μερών. Κατ' αρχήν, η εν λόγω προθεσμία, εφόσον δεν ορίστηκε διαφορετικά, έχει απλώς τον χαρακτήρα προθεσμίας εκπλήρωσεως της παροχής των συμβληθέντων, οπότε η άπρακτη πάροδος αυτής δεν επάγεται ανατροπή του προσυμφώνου. Και μετά την πάροδο της και μέχρι τη συμπλήρωση της παραγραφής, στην οποία υπόκειται η σχετική αξίωση, μπορεί να ζητηθεί η σύναψη της οριστικής σύμβασης (ΑΠ 297/2016, 2356/2009, 1851/2009). Περαιτέρω από τις διατάξεις των άρθρων 402 και 403 εδ. α' ΑΚ προκύπτει ότι κατά την κατάρτιση σύμβασης μπορεί να δοθεί αρραβώνας. Ο υπαίτιος για τη μη εκτέλεση της σύμβασης χάνει τον αρραβώνα, που έδωσε, ή αποδίδει διπλάσιο αυτόν, που έλαβε. Σύμφωνα με αυτές τις ενδοτικού δικαίου διατάξεις, ο αρραβώνας, όταν δεν έχει απλώς επιβεβαιωτικό της κατάρτισης της σύμβασης χαρακτήρα, έχει χαρακτήρα επιτιμίου μεταμειλίας, περίπτωση που συντρέχει όταν ο συμβαλλόμενος ή οι συμβαλλόμενοι επιφύλαξαν στον εαυτό τους δικαίωμα υπαναχώρησης από τη σύμβαση έναντι καταβολής ποινής (άρθ. 398 ΑΚ), δηλαδή χάνοντας τον αρραβώνα ή αποδίδοντας τον διπλάσιο (ΑΠ 297/2016), ή έχει αμιγώς χαρακτήρα ποινής (ποινικός αρραβώνας), οπότε επέρχονται οι ίδιες συνέπειες, ενώ διατηρείται και αξίωση αποζημίωσης για την επιπλέον ζημία από τη μη εκπλήρωση. Ο αρραβώνας, που δίδεται, συνίσταται συνήθως σε χρηματικό ποσό και η ποινή, στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, ανέρχεται σε ποσό ίσο με το ποσό του αρραβώνα, εάν υπαίτιος για τη μη εκπλήρωση (ή τη μη προσήκουσα εκπλήρωση) της σύμβασης είναι εκείνος που τον έδωσε, ή με το διπλάσιο αυτού, εάν υπαίτιος γι' αυτήν είναι εκείνος που τον έλαβε. Ειδικότερα ο οφειλέτης παροχής, ο οποίος έλαβε τον αρραβώνα, υπόσχεται προς τον δανει-

στή την καταβολή αυτής της ποινής για την περίπτωση που δεν θα εκπληρώσει ή (και) δεν θα εκπληρώσει προσηκόντως την παροχή, η δε ποινή καταπίπτει, αν αυτός αδυνατεί υπαίτια να εκπληρώσει την παροχή ή αν περιέλθει σε υπερημερία. Έτσι η παρεπόμενη αυτή συμφωνία, που αποτελεί συνήθως μέσο πίεσης για την εξασφάλιση της εκπλήρωσης της κύριας ενοχής, θεμελιώνει ενοχή, η οποία τελεί υπό την ιδιόρρυθμη (αρνητική) αίρεση της μη εκπλήρωσης ή της μη προσήκουσας εκπλήρωσης της παροχής, που πηγάζει από την κύρια σύμβαση, μπορεί δε να συμφωνηθεί και κατά την κατάρτιση προσυμφώνου. Για την κατάπτωση της ποινής δεν αρκεί, σύμφωνα με αυτά, μόνον η όχληση του οφειλέτη ή η παρέλευση της συμφωνηθείσας τυχόν δήλης ημέρας εκπλήρωσης, αλλά απαιτείται η αδυναμία εκπλήρωσης ή η καθυστέρηση να οφείλονται σε υπαιτιότητα του (υπαίτια αδυναμία ή υπερημερία του: άρθ. 335, 336 και 340-342 ΑΚ). Στον οφειλέτη απόκειται να ισχυρισθεί και αποδείξει ότι έχει εκπληρώσει την παροχή ή ότι η μη εκπλήρωση ή μη προσήκουσα εκπλήρωση της παροχής οφείλεται σε γεγονός, για το οποίο δεν έχει ευθύνη, αφού στην περίπτωση αυτή δεν τελεί σε υπαίτια αδυναμία ούτε περιέρχεται σε υπερημερία, η οποία αποτελεί προϋπόθεση της κατάπτωσης της εις βάρος του ποινής. Γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη ο οφειλέτης είναι κάθε εύλογη αιτία, λόγω της οποίας δικαιολογείται η μη εκπλήρωση ή η μη προσήκουσα εκπλήρωση της παροχής του (ΑΠ 269/2012, 352/2011, 1489/2009). Εφόσον συντρέχει το στοιχείο της υπαιτιότητας του οφειλέτη, ο αρραβώνας καταπίπτει από την πάροδο της ημέρας προς εκτέλεση της σύμβασης, όταν έχει ορισθεί τέτοια, αλλιώς από την όχληση, οπότε ο δανειστής αποκτά δικαίωμα από την παρεπόμενη αρραβωνική σύμβαση είτε στον αρραβώνα που έλαβε, είτε αξίωση προς απόδοση του διπλασίου, μη αποκλειόμενης εν αμφιβολία και υποχρέωσης για επιπλέον αποζημίωση, μειούμενη κατά το ποσό του αρραβώνα (ΑΠ 1161/2020, ΑΠ 1339/2011, 2097/2009, 254/1997).

Αριθ. 25/2022 (Α1' Τμήμα)

Πρόεδρος: **Χ. Τζανερρίκος, Αντιπρόεδρος**
 Εισηγήτρια: **Α. Υφαντή, Αρεοπαγίτης**
 Δικηγόροι: **Α. Γεωργιάδης, Ι. Μαντζουράνης, Ε. Γεωργακόπουλος**

Αίτηση αναψηλάφησης. Περίπτωση ανεύρεσης νέου κρίσιμου έγγραφου. Προϋποθέσεις παραδεκτής προβολής του ισχυρισμού. Η διάταξη του άρθρ. 544 αριθ. 7 είναι δικονομικού δικαίου και τυχόν παράβασή της ιδρύει την αναιρετική περίπτωση με αριθ. 14 του άρθρ. 559 (Άρθρα 544 αριθ. 7, 559 περιπτ. 14). Κατά το άρθρο 544 αριθ. 7 ΚΠολΔ αναψηλάφηση επιτρέπεται αν ο διάδικος που ζητεί την αναψηλάφηση βρήκε ή πήρε στην κατοχή του μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης αποφάσεως νέα κρίσιμα έγγραφα, τα οποία δεν μπορούσε να προσκομίσει εγκαίρως από ανώτερη βία ή γιατί τα κατακράτησε ο αντίδικός του ή τρίτος που είχε συνεννοηθεί με τον αντίδικό του και των οποίων την ύπαρξη αγνοούσε, όπως αγνοούσε και την κατοχή τους από τον αντίδικό ή τον τρίτο κατά τη διάρκεια της δίκης. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι το νέο έγγραφο, που βρήκε ή έλαβε στην κατοχή του ο ζητών την αναψηλάφηση, για να μπορεί να στηρίζει την αίτηση, πρέπει: α) να υπήρχε κατά το χρόνο της εκδόσεως της προσβαλλόμενης αποφάσεως, β) να είναι κρίσιμο, με την έννοια ότι από το έγγραφο αυτό προκύπτει απόδειξη ή ανταπόδειξη ουσιώδους πραγματικού ισχυρισμού που είχε προβληθεί στη διεξαχθείσα δίκη, ώστε να καθίσταται εμφανές ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι εσφαλμένη και θα μπορούσε να εκδοθεί διαφορετική απόφαση υπέρ του ζητούντος την αναψηλάφηση αν το έγγραφο είχε τεθεί υπόψη του δικαστηρίου και γ) η μη έγκαιρη προσκομιδή του να οφείλεται σε ανώτερη βία ή σε παρακράτησή του από τον αντίδικό του αιτούντος ή τρίτο σε συνεννόηση με τον τελευταίο. Εξάλλου, ως ανώτερη βία, από την οποία ήταν αδύνατη η έγκαιρη προσκομιδή των νέων κρίσιμων εγγράφων, συνιστά, κατά την έννοια της ως άνω διατάξεως, κάθε γεγονός τυχερό και απρόβλεπτο το οποίο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες δεν μπορούσε να αποτραπεί ούτε με μέτρα άκρας επιμέλειας και συνέσεως, τέτοιο δε γεγονός μπορεί να είναι και η ανυπαίτια άγνοια της υπάρξεως των εγγράφων, από την οποία ανακύπτει η αδυναμία της έγκαιρης προσκομιδής τους. Επομένως για να είναι ορισμένο το δικόγραφο της αιτήσεως αναψηλάφησης, που στηρίζεται στον με αριθμ. 7 λόγο του άρθρου 544 ΚΠολΔ, πρέπει να εκτίθενται σ' αυτό όλα τα προαναφερόμενα στοιχεία. Ειδικότερα για να κριθεί αν το νέο έγγραφο είναι κρίσιμο πρέπει ν' αναφέρονται στην αίτηση: α) τα πραγματικά περιστατικά που αποδεικνύονται αμέσως και πλήρως από το έγγραφο αυτό και β) ότι είχε ο αιτών επικαλεσθεί τα περιστατικά αυτά προς θεμελίωση είτε της αγωγής είτε αυτοτελούς ισχυρισμού προς αντίκρουση εκείνης και περαιτέρω να προσδιορίζονται τα γεγονότα που κατά τον αιτούντα συνιστούν ανώτερη βία. Διαφορετικά, αν δηλαδή δεν εκτίθενται στο δικόγραφο τα περιστατικά ή τα γεγονότα που επικαλείται ο αιτών ότι αποτελούν ανώτερη βία, η αίτηση αναψηλάφησης είναι απαράδεκτη. Εξάλλου, η διάταξη αυτή του άρθρου 544 αριθ. 7 ΚΠολΔ είναι δικονομικού και όχι ουσιαστικού δικαίου και συνεπώς η παραβίασή της δεν ιδρύει το λόγο αναιρέσεως από τον αριθμό 1 του άρθρου 559 ΚΠολΔ, αλλά αυτόν του αριθμού 14 του ίδιου άρθρου (ΑΠ 1169/2017, ΑΠ 830/2014, ΑΠ 698/2009, ΑΠ 643/2009, ΑΠ 1264/2004).

Αριθ. 45/2022 (Α1' Τμήμα)

Πρόεδρος: **Χ. Τζανερρίκος**, Αντιπρόεδρος
 Εισηγήτρια: **Κ. Τζαβέλλα-Δημαρά**, Αρεοπαγίτης
 Δικηγόροι: **Σ. Σπυρόπουλος**, **Κ. Ανδριόπουλος**, **Α. Παπαρρηγόπουλος**, **Χ. Πάλλας**

Αίτημα επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση στην αναιρετική δίκη. Ενεργητική νομιμοποίηση και προϋποθέσεις. Δυνατότητα προβολής του αιτήματος και στο δικαστήριο της παραπομπής εφόσον γίνει δεκτή η αναίρεση. Κατά τη διάταξη της § 2 του άρθρου 579 του ΚΠολΔ, αν αποδεικνύεται προαποδεικτικά εκούσια ή αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης που αναιρέθηκε, εφόσον υποβληθεί αίτηση με το αναιρετήριο ή με τις προτάσεις ή με αυτοτελές δικόγραφο, που κατατίθεται στη γραμματεία του Αρείου Πάγου ως την παραμονή της συζήτησης, ο Άρειος Πάγος διατάσσει, με την αναιρετική απόφασή του, επαναφορά των πραγμάτων στην κατάσταση που υπήρχε πριν από την εκτέλεση, ευχέρεια, η οποία παρασχέθηκε από το νομοθέτη προς αποφυγή νέων δικαστικών αγώνων για την αποκατάσταση της πριν από την αναίρεση κατάστασης. Η σχετική αίτηση πρέπει να υποβάλλεται αποκλειστικά και μόνον από τον αναιρεσειόντα, όχι δε από τον αναιρεσίβλητο ή τον προσθέτως παρεμβαίνοντα και να είναι σαφής και ορισμένη, εξετάζεται δε μόνον αν αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση. Περαιτέρω, εφόσον με την αίτηση ζητείται η επιστροφή χρημάτων, πρέπει να αναγράφεται σ' αυτήν το ακριβές ποσό που καταβλήθηκε από τον αιτούντα και του οποίου ζητείται η απόδοση, άλλως, απορρίπτεται ως αόριστη. Σε περίπτωση δε που η αίτηση επαναφοράς δεν υποβληθεί στον Άρειο Πάγο, μπορεί, κατ' άρθρο 581 § 3 του ΚΠολΔ, ο νικήσας στην αναίρεση διάδικος να υποβάλει την αίτηση αυτή στο εφετείο, στο οποίο παραπέμφθηκε μετ' αναίρεση η υπόθεση (Άρθρο 579 ΚΠολΔ).

Αριθ. 46/2022 (Α1' Τμήμα)

Πρόεδρος: **Χ. Τζανερρίκος**, Αντιπρόεδρος
 Εισηγήτρια: **Ι. Κλάπα-Χριστοδουλέα**, Αρεοπαγίτης
 Δικηγόροι: **αναιρεσειών αυτοπροσώπως**, **Σ. Ραντοπούλου**, **Πάρεδρος ΝΣΚ**

Πληρεξουσιότητα για διεξαγωγή δίκης. Παύει μετά την παρέλευση πενταετίας από την χορήγησή της, ακόμη και εάν δεν έχει καταστεί η απόφαση αμετάκλητη (Άρθρα 94 § 1, 96 § 3, 97 § 3 & 104 ΚΠολΔ). Κατά το άρθρο 94 § 1 του ΚΠολΔ, στα πολιτικά δικαστήρια οι διάδικοι έχουν την υποχρέωση να παρίστανται με πληρεξούσιο δικηγόρο, ενώ, κατά το άρθρο 96 § 3 του Κώδικα αυτού, κατά τη διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου, η πληρεξουσιότητα δίνεται μόνο με συμβολαιογραφική πράξη ή με προφορική δήλωση, που καταχωρίζεται στα πρακτικά ή στην έκθεση. Περαιτέρω,

κατ' άρθρο 97 § 3, η πληρεξουσιότητα για όλες τις δίκες παύει να ισχύει μετά πέντε χρόνια από τη χορήγησή της. Κατά το άρθρο 104 του ΚΠολΔ, για τις προπαρασκευαστικές πράξεις και τις κλήσεις έως τη συζήτηση στο ακροατήριο θεωρείται ότι υπάρχει πληρεξουσιότητα, ενώ για τη συζήτηση στο ακροατήριο απαιτείται ρητή πληρεξουσιότητα και αν αυτή δεν υπάρχει κηρύσσονται άκυρες όλες οι πράξεις, ακόμη και εκείνες που είχαν γίνει προηγουμένως, το δε δικαστήριο ελέγχει, αυτεπαγγέλτως, σε κάθε στάση της δίκης, την έλλειψη της πληρεξουσιότητας καθώς και την υπέρβασή της (ΟΛΑΠ 13/2008, ΑΠ 165/2020, ΑΠ 1053/2018). Έτσι, αν, κατά τη συζήτηση της αίτησης αναίρεσης, έχει λήξει η ισχύς του πληρεξουσίου, λόγω παρόδου πενταετίας, ο φερόμενος ως ασκήσας την αίτηση θεωρείται ότι δεν παραστάθηκε.

Αριθ. 58/2022 (Α1' Τμήμα)

Πρόεδρος: **Χ. Τζανερρίκος**, Αντιπρόεδρος
 Εισηγήτρια: **Κ. Τζαβέλλα-Δημαρά**, Αρεοπαγίτης
 Δικηγόροι: **Κ. Νικολάου**, **Ν. Καληδώνης**

Ανάκληση δωρεάς. Έννοια αχαριστίας. Αναιρετικός έλεγχος. Κατά το άρθρο 505 ΑΚ, ο δωρητής έχει δικαίωμα να ανακαλέσει τη δωρεά, αν ο δωρεοδόχος φάνηκε με βαρύ του παράπτωμα αχάριστος απέναντι στο δωρητή, στο σύζυγο ή σε στενό συγγενή του και ιδίως αν αθέτησε την υποχρέωσή του να διατρέφει το δωρητή. Ως αχαριστία, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, η οποία δικαιολογεί την ανάκληση της δωρεάς, θεωρείται η βαριά αντικοινωνική συμπεριφορά ή διαγωγή του δωρεοδόχου, που αποτελεί παράβαση των κανόνων του δικαίου ή των αντιλήψεων περί ηθικής και ευπρέπειας, οι οποίοι επικρατούν στην κοινωνία και οφείλονται σε υπαιτιότητά του, προσβάλλει δε άμεσα αγαθά του δωρητή. Έτσι, αχαριστία μπορεί, κατά τις περιστάσεις, να αποτελεί και η χωρίς σοβαρό λόγο αδιαφορία του δωρεοδόχου γενικώς για την τύχη του δωρητή, ιδιαίτερα όταν ο τελευταίος έχει ανάγκη φροντίδας και περίθαλψης, καθώς και η καταφρόνηση του δωρητή εκ μέρους του δωρεοδόχου με λόγο και έργο. Το ζήτημα αν η συμπεριφορά ή διαγωγή του δωρεοδόχου, που καταδεικνύει την αχαριστία, συνιστά ή όχι βαρύ παράπτωμα αυτού, κρίνεται από το δικαστή, ο οποίος για την διαμόρφωση της κρίσης του εκτιμά την συμπεριφορά αυτήν με βάση αντικειμενικά κριτήρια, λαμβάνοντας υπόψη και τον βαθμό της υπαιτιότητας του δωρεοδόχου και τυχόν συντρέχον παισίμα του δωρητού ή του συζύγου ή στενού συγγενούς του και αποφαίνεται, αν η υπ' αυτού γενόμενη δεκτή, ως εμπύπτουσα κατά αντικειμενική κρίση στις νομικές έννοιες του βαρέως παραπτώματος και της αχαριστίας, συμπεριφορά του δωρεοδόχου συνιστά στην συγκεκριμένη περίπτωση βαρύ παράπτωμα και αχαριστία. Η κρίση αυτή του δικαστή

της ουσίας ελέγχεται αναιρετικώς, όχι ως προς το εάν έλαβαν χώρα τα συνιστώντα το βαρύ παράπτωμα και την αχαριστία πραγματικά περιστατικά, αλλά ως προς την περαιτέρω αξιολόγηση αν τα περιστατικά, όπως τα δέχθηκε ο δικαστής της ουσίας ότι αποδείχθηκαν, πληρούν ή όχι το πραγματικό των νομικών εννοιών του βαρέως παραπτώματος και της αχαριστίας και κατά συνέπεια δικαιολογούν ή αποκλείουν την εφαρμογή του άρθρου 505 ΑΚ (ΑΠ 39/2021, ΑΠ 5/2020, ΑΠ 85/2020, ΑΠ 35/2020) (Άρθρο 505 ΑΚ).

Αριθ. 72/2022 (Α2' Τμήμα)

Πρόεδρος: Γ. Αποστολάκης, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: Κ. Μπαμπαλιδής, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: Γ. Παπαδημητρίου, Δ. Ρίζος, Ν. Κανέλλιας

Κατάθεση χρημάτων σε τραπεζικό λογαριασμό. Σύσταση ανώμαλης παρακαταθήκης. Ενθύνη της Τράπεζας από βαριά αμέλεια σε αποζημίωση σε περίπτωση που τρίτο πρόσωπο εφοδιασμένο με εξουσιοδότηση από τον καταθέτη, η οποία δεν έφερε βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής, προέβη σε αναλήψεις από τον τραπεζικό λογαριασμό (Άρθρα 827, 830, 888, 889 ΑΚ, 3 ν.δ. 17/7-13/8/1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών», (Άρθρο 446 ΚΠολΔ). Η κατάθεση χρημάτων σε Τράπεζα, με την οποία αποσκοπείται κυρίως η ασφαλής φύλαξη των χρημάτων του καταθέτη, προς την οποία δεν είναι αντίθετη η συνομολόγηση του συνήθους για τις τραπεζικές εργασίες τόκων, φέρει τον χαρακτήρα ανώμαλης παρακαταθήκης και συνεπώς έχει επί αυτής εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 830 § 1 εδ. β' ΑΚ, σύμφωνα με την οποία επί ανώμαλου παρακαταθήκης, ισχύουν, σε περίπτωση αμφιβολίας, οι διατάξεις για την παρακαταθήκη και επομένως και η διάταξη του άρθρου 827 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ο θεματοφύλακας αν ο παρακαταθέτης απαιτεί το πράγμα οφείλει να το αποδώσει και αν ακόμα δεν έχει περάσει η προθεσμία που ορίστηκε για τη φύλαξη του. Εξάλλου κατά τη διάταξη του άρθρου 3 του ν.δ. της 17/7-13.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών», η οποία, ως ειδική υπερισχύει των διατάξεων των άρθρων 888 και 889 ΑΚ, «Η εκδότρια ονομαστικής ομολογίας ή άλλης αποδείξεως καταθέσεως χρημάτων εταιρεία, η πληρώσασα αυτήν εξωφλημένην δια της επ' αυτής υπογραφής του δικαιούχου, απαλλάσσεται, και αν η υπογραφή ήτο πλα-

στή, πλην αν η εκδότρια κατά την πληρωμήν ετέλει εν δόλω ή εν μεγάλη αμελεία». Τέτοια "απόδειξη καταθέσεως χρημάτων" είναι και το βιβλιόριο καταθέσεως Ταμειυτηρίου, το οποίο εκδίδει και παραδίδει στον καταθέτη ή Τραπεζική Ανώνυμη Εταιρεία και στο οποίο απεικονίζονται, από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή της τόσο η αρχική κατάθεση, όσο και οι μεταγενέστερες καταθέσεις ή αναλήψεις χρημάτων με βάση τα γραμμάτια καταθέσεως ή αναλήψεως χρημάτων, που ο τελευταίος υπογράφει και διατηρούνται στο αρχείο της τράπεζας και στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Το βιβλιόριο αυτό, έστω και αν δεν φέρει υπογραφή του αρμοδίου υπαλλήλου της οφειλέτριας Τράπεζας ή δεν απεικονίζει την πραγματικότητα, λόγω καταθέσεως χρημάτων στο λογαριασμό του καταθέτη, στον οποίο αντιστοιχεί, ή λόγω αναλήψεως χρημάτων από αυτόν, χωρίς τη χρήση του βιβλιόριου, που ενημερώνεται δια του ηλεκτρονικού υπολογιστή μόλις προσκομιστεί, εξομοιώνεται, κατά τη διάταξη του άρθρου 444 εδ. 3 του ΚΠολΔ, με ιδιωτικό έγγραφο και αποτελεί, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 446 § 2 ΚΠολΔικ, πλήρη απόδειξη για όσα γεγονότα και πράγματα αναγράφει (με μηχανική απεικόνιση), επιτρέπεται δε μόνον ανταπόδειξη κατά της αληθείας των εγγράφων. Επομένως, κάθε φορά που η Τράπεζα εξοφλεί ολικά ή μερικά απαιτήση του καταθέτη που απεικονίζεται στο βιβλιόριο αυτό και σημειώνει επ' αυτού την εξόφληση (ανάληψη) με μηχανική απεικόνιση, σύμφωνα με τα παραπάνω, έχει εφαρμογή η προαναφερομένη διάταξη του άρθρου 3 του ν.δ. 17/7-13.8.1923, από την οποία προκύπτει ότι απαραίτητο κατά νόμον στοιχείο για την υποχρέωση της Τράπεζας να αποδώσει στον καταθέτη το ποσό της κατάθεσής του, το οποίο κατέβαλε σε τρίτο, που πλαστογράφησε την υπογραφή του καταθέτη, είναι ο δόλος ή η βαριά αμέλεια των οργάνων της. Τέτοια βαριά αμέλεια υπάρχει και όταν οι προστηθέντες υπάλληλοι της τράπεζας, που συνέταξαν το ένταλμα πληρωμής του αναληφθέντος ποσού, δεν προέβησαν σε διαπίστωση της ταυτοπροσωπίας μεταξύ εκείνου που έκανε την ανάληψη και του δικαιούχου του λογαριασμού ή, αναλόγως, της έλλειψης έγκυρης πληρεξουσιότητας του τελευταίου, ιδιαίτερα όταν η τελευταία στηρίζεται σε έγγραφη εξουσιοδότηση του πελάτη, η οποία δεν προσκομίστηκε από τον πελάτη αυτοπροσώπως στην Τράπεζα και δεν φέρει θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του και βέβαιη χρονολογία από αρμόδια αρχή, επιδεικνύοντας αδιαφορία για τη διαφύλαξη των συμφερόντων του πελάτη. (ΑΠ 1432/2019, 759/2014, ΑΠ 1891/2013).

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Συμβούλιο Εφετών Αθηνών
(σε δημόσια συνεδρίαση)
Αριθ. 73/2020

Δικαστής: **Α. Φωτοπούλου-Ιωάννου, Πρόεδρος Εφετών**

Δικαστές: **Α. Παπαθανασίου, Ε. Νικολάου, Εφέτες**

Εισαγγελέας: **Ε. Ράϊκου, Αντεισαγγελέας**

Δικηγόροι: **Σ. Χούρσουλου, Δ. Παπαδέλλης**

Αίτηση της Κιργιζίας για την έκδοση κατηγορουμένης για το αδίκημα της άμεσης συνέργειας στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα. Εφαρμογή της ΕΣΔΑ. Ύπαρξη σοβαρών λόγων που επιβάλλουν να θεωρηθεί ότι, εφόσον εκδοθεί η εκζητούμενη, υπάρχει έντονος κίνδυνος να μη δικαστεί δίκαια και να υποβληθεί σε βασανιστήρια και απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Γνωμοδότηση κατά της έκδοσης της εκζητούμενης (Άρθρα 436-438, 443, 450 ΚΠΔ, 3^ο § 2 Ευρωπαϊκής Σύμβασης Εκδόσεως [ν. 4165/ 1961], 3, 6 § 1, 15 § 2 ΕΣΔΑ).

(...) Κατά το άρθρο 436 ΚΠΔ, αν δεν υπάρχει σύμβαση, οι όροι και η διαδικασία της έκδοσης αλλοδαπών εγκληματιών ρυθμίζονται, υπό τον όρο της αμοιβαιότητας, από τις διατάξεις των επόμενων άρθρων (437- 456), οι οποίες εφαρμόζονται ακόμη και αν υπάρχει σύμβαση, εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με αυτή, καθώς και στα σημεία που δεν προβλέπει η σύμβαση. Εξάλλου, κατά το άρθρο 437 του ΚΠΔ, η έκδοση αλλοδαπού επιτρέπεται: α) όταν αυτός κατηγορείται για αξιόποινη πράξη, που απειλείται, και από τον ελληνικό ποινικό νόμο και από τον νόμο του κράτους που ζητεί την έκδοση, με στερητική της ελευθερίας ποινή, της οποίας το ανώτατο όριο είναι πάνω από δύο έτη. Σε περίπτωση συρροής εγκλημάτων η έκδοση επιτρέπεται για όλα, αν ένα απ' αυτά τιμωρείται με την παραπάνω ποινή. Αν το πρόσωπο του οποίου ζητείται η έκδοση καταδικάσθηκε προηγουμένως αμετάκλητα από δικαστήριο οποιουδήποτε κράτους σε στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον τριών μηνών για έγκλημα που δεν αναφέρεται στο άρθρο 438 στοιχ. γ' και εφόσον η έκδοσή του ζητείται για έγκλημα που τελέστηκε καθ' υποτροπή και κατά τον ελληνικό ποινικό νόμο και κατά τον νόμο του κράτους που ζητεί την έκδοσή του, η έκδοση μπορεί να επιτραπεί αν το έγκλημα αυτό τιμωρείται ως πλημμέλημα με οποιαδήποτε στερητικής της ελευθερίας ποινή, β)

όταν τα δικαστήρια του κράτους που τη ζητούν καταδίκασαν τον εκζητούμενο αμετάκλητα σε στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον ενός έτους για αξιόποινη πράξη, την οποία και οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι και οι νόμοι του κράτους που ζητεί την έκδοση χαρακτηρίζουν ως πλημμέλημα ή κακούργημα και γ) όταν αυτός συναινεί ρητά να παραδοθεί στο κράτος που ζητεί την έκδοσή του. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 443 § 1 του ΚΠΔ, αν πρόκειται για την περίπτωση του άρθρου 437 στοιχ. α' στην αίτηση που διαβιβάζεται με τη διπλωματική οδό πρέπει να επισυνάπτονται το κατηγορητήριο, το ένταλμα σύλληψης ή οποιαδήποτε άλλη δικαστική πράξη που έχει το ίδιο κύρος με αυτά και (αν δεν υπάρχει συνθήκη που να το εμποδίζει) όσα έγγραφα απαιτούνται, ώστε να βεβαιωθεί ότι υπάρχουν ενδείξεις ενοχής επαρκείς για να παραπεμφθεί σε δίκη εκείνος για τον οποίο ζητείται η έκδοση. Αν πρόκειται για την περίπτωση του άρθρου 437 στοιχ. β', στην αίτηση πρέπει να επισυνάπτονται η απόφαση εναντίον εκείνου για τον οποίο ζητείται η έκδοση και οι αποδείξεις ότι είναι αμετάκλητη. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να διαβιβάζεται ταυτόχρονα αντίγραφο του νόμου ο οποίος ισχύει στο κράτος που ζητεί την έκδοση και τιμωρεί την πράξη ακόμη, συνοπτική περιγραφή των περιστατικών του εγκλήματος και, τέλος, ακριβής περιγραφή των χαρακτηριστικών εκείνου για τον οποίο ζητείται η έκδοση, μαζί με τη φωτογραφία του και τα δακτυλικά του αποτυπώματα, αν αυτό είναι δυνατό. Όλα αυτά τα έγγραφα μπορούν να προσκομίζονται και σε αντίγραφα επικυρωμένα από το δικαστήριο ή από οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή του κράτους που ζητεί την έκδοση. Κατά το άρθρο 438 ΚΠΔ, η έκδοση απαγορεύεται και αν ακόμα συναινεί ο εκζητούμενος: α) αν πρόκειται για δράστη που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης ήταν ημεδαπός, β) αν υπάρχει δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστικών αρχών σύμφωνα με τους ελληνικούς νόμους, γ) αν πρόκειται για έγκλημα που κατά τους ελληνικούς νόμους χαρακτηρίζεται ως πολιτικό, στρατιωτικό, φορολογικό ή του τύπου ή, εξαιρουμένων των προβλεπόμενων στον ΠΚ εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, διώκεται μόνο ύστερα από έγκληση αυτού που αδικήθηκε ή όταν από τις περιστάσεις προκύπτει ότι η έκδοση ζητείται για λόγους πολιτικούς σύμφωνα με τους νόμους του κράτους που ζητεί την έκδοση ή του ελληνικού κράτους ή του κράτους όπου τελέστηκε το

έγκλημα, έχει ανακύψει ήδη πριν από την απόφαση για την έκδοση νόμιμος λόγος που εμποδίζει τη δίωξη ή την εκτέλεση της ποινής ή αποκλείει ή εξαλείφει το αξιόποιο, ε) αν πιθανολογείται ότι ο εκζητούμενος θα διωχθεί στο κράτος στο οποίο παραδίδεται για πράξη διαφορετική από εκείνη για την οποία ζητείται η έκδοση, στ) αν πιθανολογείται ότι θα υποβληθεί σε διακρίνουσα μεταχείριση για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, πολιτικούς ή εξαιτίας της εθνικότητάς του ή ότι θα υποβληθεί σε μεταχείριση αντίθετη προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ότι θα διακυβευτούν τα ανθρώπινα δικαιώματά του, ζ) αν κατά το δίκαιο του εκζητούντος κράτους προβλέπεται για την αξιόποινη πράξη η ποινή του θανάτου και η) αν ο εκζητούμενος καταδικάστηκε ερήμην χωρίς να κλητευθεί. Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, πολιτικό μιν είναι το έγκλημα που απευθύνεται αμέσως κατά της Πολιτείας και τείνει στην ανατροπή ή αλλοίωση της νόμιμης κοινωνικοοικονομικής τάξης κατά το πολίτευμά της, ενώ συναφές προς το πολιτικό έγκλημα είναι το έγκλημα που αμέσως παρασκευάζει τα μέσα για τη διάπραξη του τελευταίου, πολιτικοί δε είναι οι λόγοι, όταν με την έκδοση η κυβέρνηση του εκζητούντος κράτους επιδιώκει να εκδικηθεί ή να καταστείλει την αντίδραση πολιτικού της αντιπάλου λόγω της αντίθεσής του προς αυτή. Επίσης, κατά το άρθρο 450 § 2 του ΚΠΔ, το συμβούλιο εφετών εξετάζει ακόμη, εφόσον δεν κωλύεται από αντίθετη διάταξη που περιέχεται σε συνθήκη, αν υπάρχουν ενδείξεις για τη βασιμότητα της κατηγορίας η οποία αποδίδεται σε εκείνον που έχει συλληφθεί, και αποφαινεται, με βάση τα προσαγόμενα από το κράτος που ζητεί την έκδοση επίσημα αποδεικτικά στοιχεία, αν αυτά θα επέτρεπαν τη σύλληψη και την παραπομπή του σε δίκη στην Ελλάδα, σε περίπτωση που το έγκλημα είχε τελεστεί σε ελληνικό έδαφος. Για να σχηματίσει γνώμη επί της ουσίας το συμβούλιο μπορεί να προβεί με ένα από τα μέλη του στη συλλογή κάθε χρήσιμου αποδεικτικού υλικού, αναβάλλοντας την έκδοση οριστικής απόφασης το πολύ για τρεις μήνες. Τέλος, κατά το άρθρο 452 §§ 1, 2 του ΚΠΔ, την έκδοση μπορεί να διατάξει ο Υπουργός Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με απόφασή του μόνον εφόσον το συμβούλιο έχει γνωμοδοτήσει καταφατικά και αμετάκλητα. Αν το συμβούλιο αποφασίσει αμετάκλητα ότι δεν πρέπει να γίνει έκδοση, αυτός που έχει συλληφθεί απολύεται από τη φυλακή με διαταγή του εισαγγελέα εφετών, ο οποίος αμέσως ειδοποιεί σχετικά τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιω-

μάτων. Οι προαναφερόμενες διατάξεις εφαρμόζονται και στην περίπτωση αιτήσεως εκδόσεως που απευθύνεται στην Ελλάδα από τη Δημοκρατία της Κιρκιζίας εν όψει του ότι τα ζητήματα εκδόσεως εγκληματιών μεταξύ της Ελλάδας και της Δημοκρατίας της Κιρκιζίας δεν ρυθμίζονται από διμερή ή διεθνή σύμβαση.

Εξάλλου, κατά το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ - ν.δ. 53/1974), η οποία, κατά το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος, έχει υπερνομοθετική ισχύ, κανένας δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια, ούτε σε ποινές ή μεταχείριση απάνθρωπες ή εξευτελιστικές, κατά δε το άρθρο 6 § 1 αυτής, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια, δημόσια και μέσα σε λογική προθεσμία από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί από το νόμο, το οποίο θα αποφασίσει είτε για αμφισβητήσεις σχετικά με δικαιώματα και υποχρεώσεις του αστικής φύσης, είτε για τη βασιμότητα κάθε εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσης, ενώ κατά το ίδιο άρθρο 6 § 3 περ. α' αυτής, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί, μέσα στη συντομότερη προθεσμία, σε γλώσσα που κατανοεί και με λεπτομέρεια, τη φύση και το λόγο της εναντίον του κατηγορίας. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι απαιτείται τα εγκλήματα, για τα οποία ζητείται η έκδοση, να προσδιορίζονται κατά τρόπο σαφή και συγκεκριμένο στη σχετική αίτηση και στην αντίστοιχη διοικητική πράξη, με επαρκή περιγραφή του χρόνου, τόπου, τρόπου και λοιπών περιστάσεων τέλεσής τους και της μορφής συμμετοχής του εκζητουμένου σ' αυτή. Επιπροσθέτως πρέπει να γίνει δεκτό ότι η επιδείνωση της θέσης του εκζητουμένου, που αναφέρει το άρθρο 3 § 2 της ΕΣΕ, μπορεί να επέλθει και σε περίπτωση που αποδεικνύεται ότι η δικαστική κρίση της ποινικής υπόθεσης του διωκόμενου στο Κράτος που παραδίδεται δεν θα είναι δίκαιη και αμερόληπτη. Η εφαρμογή της ΕΣΔΑ και των πρόσθετων πρωτοκόλλων της, που επίσης κυρώθηκαν από την Χώρα μας και έχουν, όπως προειπώθηκε, κατά το άρθρο 28 του Συντάγματος αυξημένη τυπική ισχύ, επιβάλλουν στην τελευταία την τήρηση των εξ αυτών αναληφθεισών υποχρεώσεων, όταν οι δικαστικές αρχές κρίνουν επί αιτημάτων έκδοσης. Ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη αποτελεί, η αξίωση κάθε ατόμου να δικασθεί από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο είναι το όργανο που ανταποκρίνεται σε μία σειρά απαιτή-

σεων, ιδίως: α) νομιμότητα της σύστασής του, β) άσκηση δικαιοδοτικής λειτουργίας, γ) ανεξαρτησία απέναντι στην εκτελεστική εξουσία και τους διαδίκους, δ) διάρκεια της θητείας των μελών του, ε) αμεροληψία, στ) εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ως ανεξαρτησία ερμηνεύεται η δυνατότητα των μελών του να λαμβάνουν τις αποφάσεις τους ελεύθερα, βασιζόμενοι αφενός στην πεποίθηση που σχηματίζουν για την ουσία της υπόθεσης και αφετέρου στο νόμο, και χωρίς οι ίδιοι να είναι υπόλογοι στην εκτελεστική εξουσία ή σε κάποιους προϊσταμένους τους, είτε η απόφασή τους να υπόκειται σε αναθεώρηση από Αρχή που δεν είναι υπό την ίδια έννοια ανεξάρτητη. Στα κριτήρια ανεξαρτησίας και άρα αντικειμενικής κρίσης του δικαστή εντάσσονται: α) ο τρόπος διορισμού των μελών του δικαστηρίου, β) η διάρκεια της υπηρεσίας τους, χωρίς να απαιτείται να έχουν διορισθεί ισοβίως, αλλ' αρκεί να μην είναι δυνατή η άκαιρη και αδικαιολόγητη αποπομπή τους, γ) η ύπαρξη εγγυήσεων έναντι εσωτερικών πιέσεων και δ) η εικόνα ανεξαρτησίας που εμφανίζει το σώμα των δικαστών. Η αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 3 πληρούται, όταν κρατικές ενέργειες στρέφονται κατά ατόμων στο στάδιο: α) της ανάκρισης, κυρίως αστυνομικής προανάκρισης, εξεταζομένων των μεθόδων της, β) της κράτησης σε καταστήματα κράτησης και αστυνομικά κρατητήρια και γ) της απέλασης. Το ανωτέρω άρθρο παραβιάζεται και όταν εκδίδεται άτομο σε χώρα, όπου θα υποστεί βασανιστήρια ή θα περιιαχθεί σε κατάσταση πραγματικού κινδύνου επιβολής σε αυτόν μεταχείρισης αντίθετης στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Η τελευταία διάταξη εγγυάται θεμελιώδη αξία των δημοκρατικών κοινωνιών και η παρεχόμενη προστασία είναι απόλυτη, ενώ εντάσσεται στο διαμορφούμενο από το άρθρο 15 § 2 της ίδιας σύμβασης σκληρό πυρήνα αναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων, τα οποία δεν περιορίζονται και δεν αναστέλλονται σε καμία περίπτωση. Οι έννοιες του άρθρου 3 ερμηνεύτηκαν για πρώτη φορά στη λεγόμενη "Greek Case" "Ελληνική Υπόθεση" της 5.11.1969 σε βάρος της Ελλάδος, μετά από προσφυγή της Δανίας, της Νορβηγίας, της Σουηδίας και της Ολλανδίας κατά της απριλιανής δικτατορίας, κατά την οποία: α) απάνθρωπη είναι η μεταχείριση που αδικαιολόγητα και σκόπιμα επιφέρει σοβαρή οδύνη, ψυχική ή σωματική, όχι ακραία σε ένταση ή οξύτητα, β) εξευτελιστική είναι η μεταχείριση που ταπεινώνει ένα άτομο κατάφωρα απέναντι στα άλλα και απέναντι στον εαυτό του, ή το υποχρεώνει να ενεργεί παρά τη θέλησή του ή τη

συνείδησή του και γ) βασανιστήρια είναι η απάνθρωπη μεταχείριση που γίνεται με καθορισμένο τρόπο και συγκεκριμένο σκοπό, όπως η απόσπαση πληροφοριών ή ομολογίας, ή η επιβολή ποινής, ως επιβαρυντική μορφή απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ενός ατόμου. Αρκεί δε η ύπαρξη εύλογης υπόνοιας για κακομεταχείριση, ανεξάρτητα από το ποιος διατυπώνει τον ισχυρισμό αυτό, έστω και χωρίς επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ή υπόδειξη από το θύμα των υπολόγων, καθώς και η μη διερεύνηση από τις εθνικές Αρχές υποβαλλόμενων καταγγελιών για μακρά χρονική περίοδο (ΑΠ 140/2017).

Στην προκειμένη περίπτωση, από τις ένορκες μαρτυρικές καταθέσεις των μαρτύρων που εξετάστηκαν ενώπιον του Συμβουλίου τούτου, τα έγγραφα της δικογραφίας και από όσα εξέθεσε η εκζητούμενη ενώπιον του Συμβουλίου τούτου προφορικά, όπως και οι πληρεξούσιοι δικηγόροι της, οι οποίοι ανέπτυξαν και προφορικά τους έγγραφους ισχυρισμούς της, προκύπτουν τα εξής: (...)

[Περίληψη μέρους των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης: Σε βάρος της εκζητούμενης S.A., υπηκόου Κιρκιζίας, διαβιβάστηκε στις ελληνικές αρχές αίτηση έκδοσης της γενικής εισαγγελίας της Κιρκιζίας. Η έκδοση της ανωτέρω ζητείται επειδή αυτή διώκεται βάσει απόφασης δικαστηρίου της Κιρκιζίας, προκειμένου να της επιβληθεί το μέτρο της προσωρινής κράτησης για το αδίκημα άμεσης συνέργειας στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα ήτοι για πράξεις που προβλέπονται και τιμωρούνται στον ΠΚ της Κιρκιζίας, και είναι αξιόποινες και κατά το ελληνικό ποινικό δίκαιο (άρθρ. 1, 3, 4, 5, 39 ν. 4557/2018). Ειδικότερα, η πράξη που αποδίδεται στην εκζητούμενη συνίσταται στα εξής: Η ίδια, ως σύζυγος του A.S. από το 1998, έχοντας επίγνωση των εσόδων της εγκληματικής δραστηριότητας τούτου, συνειδητοποιώντας ότι η ίδια και άλλα μέλη της οικογένειάς τους μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτά τα έσοδα προς το προσωπικό τους όφελος, παρέχοντας βοήθεια και εξαλείφοντας εμπόδια, συνέβαλε στη διάπραξη από τον σύζυγό της εγκληματικής πράξης με στόχο τη νομιμοποίηση των παράνομων εσόδων. Ο σύζυγός της από το 2010 έως το 2017 κατείχε διάφορες ηγετικές θέσεις σε κυβερνητικά όργανα της Κιρκιζίας και υπέβαλε επίσημα στις φορολογικές αρχές της Κιρκιζίας τις δηλώσεις εισοδήματος, περιουσίας και υποχρεώσεων του δημοσίου υπαλλήλου, καθώς και των στενών συγγενών του. Ωστόσο, το πραγματικό εισόδημα του A.S. και της εκζητούμενης υπερέβη σημαντικά τα ποσά που αναφέρονται στις δηλώσεις τους για την ανωτέρω χρονική περίοδο. Ο A.S., γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι απέκτησε την

περιουσία του χωρίς απαραίτητες (νόμιμες) προϋποθέσεις, διαπράττοντας τις εγκληματικές ενέργειες με σκοπό να αποφύγει την προσοχή των αρχών επιβολής του νόμου και των φορολογικών αρχών, καθώς και να επωφεληθεί από τις συνέπειες των εγκληματικών του ενεργειών σχετικά με την απόκτηση της περιουσίας, άρχισε να νομιμοποιεί τα έσοδα από την εγκληματική του δραστηριότητα, μεταφέροντας τα περιουσιακά του στοιχεία στο όνομα των κοντινών συγγενών και των στενών συνεργατών. Σε αυτό το πλαίσιο, η εκζητούμενη άρχισε να παρέχει πραγματική βοήθεια στη συγκάλυψη ή την απόκρυψη της εγκληματικής πηγής προέλευσης του εισοδήματος του συζύγου της, μεταφέροντας στο όνομά της τα ακίνητα και το μερίδιό του σε εμπορικές επιχειρήσεις τόσο στο έδαφος της Κιρκιζίας όσο και στο εξωτερικό.]

Περαιτέρω ως προς τις συνθήκες που επικρατούν στο πολιτικό, δικαστικό και σωφρονιστικό σύστημα της Δημοκρατίας της Κιρκιζίας, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα: Μετά από προεδρικές εκλογές του Οκτωβρίου 2017, πρόεδρος της Δημοκρατίας της Κιρκιζίας αναδείχθηκε ο Jeenbekov, ο οποίος από τον Φεβρουάριο του 2018 ξεκίνησε διωγμό κατά του πρώην προέδρου Atembayev και των οπαδών και των στενών συνεργατών αυτού, μεταξύ των οποίων ο Α.Σ. Η Δημοκρατία της Κιρκιζίας δεν διαθέτει ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα. Ειδικότερα εξακολουθεί να βασιζείται στο σοβιετικό δικαστικό σύστημα και, παρά τις προβλεπόμενες μεταρρυθμίσεις τα τελευταία χρόνια, δεν έχει βελτιωθεί σημαντικά. Εξακολουθεί να είναι διεφθαρμένο και να βρίσκεται υπό τον έλεγχο της εκτελεστικής εξουσίας. Κατά την μη κυβερνητική οργάνωση Nations in Transit, τα δικαστήρια εξακολουθούν να επιδεικνύουν έλλειψη δέουσας διαδικασίας, ιδίως σε δίκες που ενδέχεται να έχουν πολιτικά κίνητρα. Επιπλέον το σύστημα έχει δημιουργηθεί για να διασφαλίζει τις καταδικές, μεταξύ άλλων μέσω της χρήσης εξαναγκασμένων ομολογιών, και το συνολικό ποσοστό καταδικαστικών αποφάσεων υπερβαίνει το 95%. Τα δικαστήρια δεν ακολουθούν τη σωστή διαδικασία σύμφωνα με την οποία οι κατηγορούμενοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν την υπόθεσή τους, να θέτουν ερωτήσεις στους μάρτυρες, να προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία, να καλούν μάρτυρες, και να έχουν πρόσβαση σε αποδεικτικά στοιχεία της δίωξης πριν από τη δίκη τους. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις πίεσης, απειλών και πράξεων βίας κατά δικηγόρων. Όλα τα εγκλήματα σε εθνικό επίπεδο εμπιπτουν στην αρμοδιότητα της GKNB (πρώην KGB), η οποία αποτελεί βασικό εργαλείο για τον

έλεγχο της κοινωνίας και την καταστολή από τους Προέδρους της Κιρκιζίας. Το αδύναμο κράτος δικαίου εξακολουθεί να αποτελεί βασικό ζήτημα στην Κιρκιζία. Ενώ οι αρχές μπορούν να κρατήσουν κάποιον για 48 έως 72 ώρες πριν από την υποβολή των κατηγοριών και οφείλουν να αναφέρουν την κράτηση στην οικογένεια εντός 12 ωρών από τη σύλληψη, συχνά δεν τηρούνται οι κανόνες αυτοί. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις στις οποίες η αστυνομία και οι υπηρεσίες ασφαλείας κρύβουν την κράτηση ατόμων προκειμένου να προβούν σε σκληρές ανακρίσεις και βασανιστήρια εν κρυπτώ. Επίσημως, απαγορεύονται τα βασανιστήρια και οποιαδήποτε μορφή κακομεταχείρισης. Ωστόσο η πραγματικότητα είναι διαφορετική, καθώς σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε το 2018 από τον Συνασπισμό κατά των βασανιστηρίων στην Κιρκιζία, το 1/3 των ερωτηθέντων σε εγκαταστάσεις προσωρινής κράτησης και εγκαταστάσεις προφυλάκισης, ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν βασανιστήρια, σκληρή μεταχείριση ή/και ψυχολογική κακοποίηση. Το 2019 σημειώθηκαν 186 καταγγελίες για βασανιστήρια, που καταχωρήθηκαν κατά των αρχών επιβολής του νόμου στη χώρα. Ο νέος ΚΠΔ διευκρινίζει ότι μετά την υποβολή καταγγελίας για βασανιστήρια, τα ιατρικά αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να συλλέγονται εντός 12 ωρών. Ωστόσο, οι περιπτώσεις βασανιστηρίων παραμένουν σε μεγάλο βαθμό χωρίς διερεύνηση (βλ. για τα ανωτέρω το από 16.7.2020 έγγραφο του S.P., ερευνητή καθηγητή στο Πρόγραμμα για την Κεντρική Ασία του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκών, Ρωσικών και Ευρασιατικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο George Washington στην Ουάσινγκτον). Κατά την έκθεση ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 2019 του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ: Η σωματική κακοποίηση συμπεριλαμβανομένης της ταπεινωτικής μεταχείρισης, σύμφωνα με μαρτυρίες συνεχίστηκε στις φυλακές. Η κακοποίηση από την αστυνομία παρέμεινε πρόβλημα, ιδίως κατά την προσωρινή κράτηση. Οι αρχές βασάνισαν άτομα για να αποσπάσουν ομολογίες κατά τη διάρκεια ποινικών ερευνών. Κατά τη διάρκεια του έτους οι ΜΚΟ ανέφεραν ότι τα δικαστήρια συμπεριέλαβαν τακτικά ως αποδεικτικά στοιχεία ομολογίες που φέρεται να δόθηκαν εν μέσω βασανιστηρίων. Οι δικηγόροι υπεράσπισης δήλωσαν ότι, όταν οι εισαγγελείς παρέπεμπαν μια υπόθεση σε δίκη, η καταδίκη ήταν σχεδόν σίγουρη. Οι συνθήκες στις φυλακές ήταν σκληρές και μερικές φορές απειλητικές για τη ζωή λόγω έλλειψης τροφίμων και φαρμάκων, κακής ποιότητας υγειονομικής περίθαλψης, έλλειψης θέρμανσης και κακομε-

ταχείρισης. Οι προδικαστικές και προσωρινές εγκυκαταστάσεις κράτησης ήταν ιδιαίτερα συνωσι-σμένες και οι συνθήκες και η κακομεταχείριση γενικά ήταν σε χειρότερο επίπεδο από ότι στις φυλακές. Οι αρχές δεν διεξήγαγαν εμπειριστατωμένες έρευνες για αξιόπιστους ισχυρισμούς κακοποίησης. Πολλοί παρατηρητές πίστευαν ότι ο επίσημος αριθμός καταγγελιών των κρατουμένων για κακομεταχείριση αντιπροσώπευε μόνο ένα μικρό μέρος των πραγματικών περιστατικών. Ενώ ο νόμος απαγορεύει την αυθαίρετη σύλληψη, αυτή συνέχισε να συμβαίνει. Οι οργανώσεις ανθρωπίνου δικαιωμάτων ανέφεραν ότι οι αρχές στοχοποίησαν άδικα και συνέλαβαν άτομα από εθνοτικές ομάδες του Ουζμπεκιστάν για φερόμενη συμμετοχή τους σε απαγορευμένες θρησκευτικές οργανώσεις και για εικαζόμενη «θρησκευτική εξτρεμιστική δραστηριότητα». Οι δικηγόροι ανέφεραν ότι η αστυνομία προχωρούσε συχνά σε συλλήψεις ατόμων με ψευδείς κατηγορίες και στη συνέχεια ζητούσε δωροδοκίες σε αντάλλαγμα για την απελευθέρωσή τους. Σύμφωνα με τον ΚΠΔ, μόνο τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να εκδίδουν ένταλμα έρευνας και κατάσχεσης. Ενώ οι εισαγγελίες έχουν το βάρος απόδειξης να πείσουν έναν δικαστή ότι ο εναγόμενος πρέπει να προφυλακιστεί εν αναμονή δίκης, οι ακτιβιστές ανέφεραν ότι η προφυλάκιση χωρίς ένταλμα ή κατά παράβαση των κανονιστικών προτύπων παρέμεινε συνηθισμένη πρακτική. Οι ειδικοί σχετικά με την κατάχρηση βασανιστηρίων ανέφεραν ότι η αστυνομία και οι υπηρεσίες ασφαλείας συχνά δεν ανέφεραν ότι προφυλάκισαν ένα άτομο, για να παρατείνουν την σκληρή ανάκριση και τα βασανιστήρια. Όπως και κατά τα προηγούμενα έτη, οι ΜΚΟ και οι οργανισμοί εποπτείας κατέγραψαν καταγγελίες για αυθαίρετες συλλήψεις. Τόσο οι τοπικοί όσο και οι διεθνείς παρατηρητές δήλωσαν ότι οι υπάλληλοι της Κρατικής Επιτροπής Εθνικής Ασφαλείας (GKNB) και τα όργανα επιβολής του νόμου συμμετείχαν σε εκτεταμένες αυθαίρετες συλλήψεις, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων που φέρονται να έχουν πολιτικά κίνητρα, να μετέρχονται κακοποίηση κρατουμένων και εκβιασμό, ιδίως στο νότιο τμήμα της χώρας. Το Σύνταγμα και η Νομοθεσία προβλέπουν μια ανεξάρτητη δικαστική αρχή, αλλά οι δικαστές υπόκειντο σε επιρροές ή ήταν διεφθαρμένοι. Καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, η διεξαγωγή και οι αποφάσεις των δικαστηρίων έμοιαζαν προκαθορισμένες σε πολλές περιπτώσεις. Πολλές πηγές, όπως ΜΚΟ, δικηγόροι, κυβερνητικοί αξιωματούχοι και ιδιώτες, υποστήριξαν ότι ορισμένοι δικαστές καταφεύγουν σε δωροδοκίες

για να εξασφαλίσουν τις θέσεις τους. Πολλοί δικηγόροι ισχυρίστηκαν ότι οι δικαστές δωροδοκούνται συνεχώς. Πολλές ΜΚΟ περιέγραψαν επεμβατικές παραβιάσεις του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, συμπεριλαμβανομένων εξαναγκασμένων ομολογιών, χρήσης βασανιστηρίων, άρνησης πρόσβασης σε νομικές συμβουλές και καταδικαστικών αποφάσεων ελλείψει επαρκών αποδεικτικών στοιχείων ή της ύπαρξης απαλλακτικών στοιχείων. Διεθνείς παρατηρητές ανέφεραν απειλές και πράξεις βίας εναντίον κατηγορουμένων και δικηγόροι υπεράσπισης εντός και εκτός της δικαστικής αίθουσας, καθώς και εκφοβισμό δικαστών από συγγενείς και φίλους των θυμάτων. Ενώ ο νόμος προβλέπει τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, οι συνήθειες και οι πρακτικές του δικαστικού συστήματος αντέβαιναν τακτικά στο συνταγματικό τεκμήριο της αθωότητας και οι προδικαστικές έρευνες επικεντρώνονταν στη συλλογή επαρκών αποδεικτικών στοιχείων για την απόδειξη της ενοχής. Οι δικηγόροι υπεράσπισης κατήγγειλαν ότι οι δικαστές επέστρεφαν τακτικά υποθέσεις στους ανακριτές, εάν οι εισαγγελείς δεν παρείχαν αποδεικτικά στοιχεία για να τεκμηριώσουν την ενοχή τους, περίοδοι κατά τις οποίες οι ύποπτοι μπορούσαν να παραμείνουν υπό κράτηση. Σύμφωνα με τους δικηγόρους, οι δικαστές συνήθως εξέδιδαν για τους κατηγορουμένους τουλάχιστον μια ποινή σε αναστολή, αντί να τους αθώωσουν, ανεξάρτητα από το πόσο λίγα στοιχεία υπήρχαν για τη διατήρηση της κράτησής τους. Οι παρατηρητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σημείωσαν ότι πολλές βαρυσήμαντες δίκες για διαφθορά και σχετικά εγκλήματα φαίνεται να έχουν πολιτικά κίνητρα, με στόχο την αντιπολίτευση και τα μέλη της διοίκησης του πρώην Προέδρου Atambaev. Οι ΜΚΟ που παρακολουθούν τις συνθήκες της φυλακής ανέφεραν ότι οι πολιτικοί κρατούμενοι είχαν διαφορετική μεταχείριση από άλλους κρατούμενους. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με την από 15.1.2019 Σύσταση προς το Συμβούλιο, την Επιτροπή και τον Αντιπρόεδρο της Επιτροπής/Υπατο Επίτροπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας σχετικά με τη συνολική συμφωνία μεταξύ Ένωσης και της Δημοκρατίας της Κιρκιζίας, συνέστησε να εξασφαλίσουν μια σταθερή δέσμευση από αμφότερες τις πλευρές για τον σεβασμό και την προώθηση των δημοκρατικών αρχών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου με πλήρη σεβασμό των κριτηρίων που απαιτούνται κατά το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων που αναγνωρίζονται στη Δημοκρατία της Κιρκιζίας, να παροτρύνουν

το Κιργιστάν να αντιστρέψει οποιοδήποτε αρνητικές αυταρχικές τάσεις, όπως πολιτική χειραγώγηση στην απονομή δικαιοσύνης, αθέμιτες δικαστικές τιμωρίες, άδικες και μη διαφανείς δίκες, παρέμβαση στην ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ατιμωρησία των αστυνομικών οργάνων και καταγγελίες για κακομεταχείριση και βασανιστήρια όσων τελούν υπό κράτηση, εκδόσεις κρατουμένων σε χώρες όπου άτομα αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο βασανιστηρίων ή κακομεταχείρισης, καθώς και διακρίσεις εις βάρος των μειονοτήτων και περιορισμοί που τίθενται στην ελευθερία του συνέρχεσθαι και της έκφρασης, να προτρέψουν το Κιργιστάν να διερευνήσει διεξοδικά όλους τους ισχυρισμούς για κατασκευασμένα αποδεικτικά στοιχεία, εκβιασμούς, βασανιστήρια και κακομεταχείριση, να εκφράσουν ανησυχίες ότι πολιτικοί ηγέτες, καθώς και πιθανοί προεδρικοί υποψήφιοι έχουν φυλακιστεί με ψευδείς κατηγορίες για διαφθορά, να εκφράσουν τη δυσανεκία τους, σε αυτά τα πλαίσια, για την επιβολή της ποινής ισόβιας κάθειρξης στον ακτιβιστή για τα ανθρώπινα δικαιώματα Azimjon Askarov, ο οποίος τεκμηρίωσε τη δημοκρατική βία το 2010 και να ζητήσουν την άμεση αποφυλάκισή του, την αναίρεση της καταδίκης του, την αποκατάστασή του και την παροχή αποζημίωσης σε αυτόν. Να σημειωθεί, τέλος, ότι με την υπ' αριθ. 128/22.5.2014 απόφαση του Εφετείου του Τρέντο της Ιταλικής Δημοκρατίας, αποφασίσθηκε η μη έκδοση εκζητούμενου στην Δημοκρατία της Κιρκιζίας, διότι αυτός συνδεόταν με την προηγούμενη κυβέρνηση και θα μπορούσε να υποβληθεί σε σκληρή, απάνθρωπη ή απαξιοτική μεταχείριση και τιμωρία, σε παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, δεδομένου ότι οι διεθνείς οργανώσεις που ασχολούνται με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν εντοπίσει σοβαρές παραβιάσεις το 2012 με ευρεία χρήση βασανιστηρίων, ήτοι αυτή η απόφαση αφορά άτομο που συνδεόταν με προηγούμενο καθεστώς (αυτό που προηγήθηκε του καθεστώτος στο οποίο συμμετείχε ο σύζυγος της εκζητούμενης) και αφορά άρνηση που στηριζόταν στην κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα το 2014, η οποία, όμως, δεν έχει βελτιωθεί ιδιαίτερα έκτοτε. Τα ίδια ισχύουν και ως προς την προσκομιζόμενη υπ' αριθ. 77/2013 απόφαση του Εφετείου Ρώμης.

Έτσι από το συνολικό αποδεικτικό υλικό (μάρτυρες και έγγραφα), προκύπτει, ότι συντρέχουν σοβαροί λόγοι που επιβάλλουν να θεωρηθεί ότι, σε περίπτωση έκδοσης της ως άνω εκζητούμενης στην Κιρκιζία, υπάρχει κίνδυνος, αυτή να δικα-

σθεί από δικαστήριο το οποίο δεν θα παρέχει τα αναγκαία εγγύα για ανεξάρτητη και αμερόληπτη δικαστική κρίση, ενόψει τόσο της μη ανεξαρτησίας των δικαστών απέναντι στην εκτελεστική εξουσία, της έλλειψης αμεροληψίας και της μη εφαρμογής της αρχής της νομιμότητας κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Τέλος, υπάρχει κίνδυνος, με βάση όσα προαναφέρθηκαν, να υποβληθεί η εκζητούμενη σε βασανιστήρια με σκοπό την απόσπαση πληροφοριών ή ομολογίας και σε μεταχείριση απάνθρωπη και εξευτελιστική κατά την προσωρινή κράτηση και την έκτιση της ποινής. Συμπερασματικά, από όλα όσα προαναφέρθηκαν, το Συμβούλιο πείστηκε ότι συντρέχουν σοβαροί λόγοι που επιβάλλουν να θεωρηθεί ότι, σε περίπτωση έκδοσης της εκζητούμενης στην Κιρκιζία, υπάρχει έντονος κίνδυνος: α) να επιβαρυνθεί η θέση της εκ του γεγονότος ότι είναι σύζυγος του A.S. και να υποβληθεί αυτή από τις αστυνομικές και σωφρονιστικές αρχές της Κιρκιζίας σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και βασανιστήρια, τόσο κατά την προσωρινή της κράτηση, όσο και κατά την έκτιση της ποινής της και β) να μην έχει δίκαιη δίκη στην Κιρκιζία κατά την εκδίκαση της υπόθεσής της. Εν όψει όλων όσων προαναφέρθηκαν, και ανεξαρτήτως από τον μη προσδιορισμό της εγκληματικής δραστηριότητας από την οποία προέκυψαν τα νομιμοποιηθέντα παρανόμως έσοδα (η οποία είναι απαραίτητη κατά την ελληνική νομοθεσία) και τη βασιμότητα της κατηγορίας, την οποία η εκζητούμενη αρνείται, το παρόν Συμβούλιο πρέπει να γνωμοδοτήσει κατά της έκδοσης της εκζητούμενης, αφού τίθεται θέμα παραβίασεως από τις Αρχές της Δημοκρατίας της Κιρκιζίας του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, αλλά και του άρθρου 6 § 1 της ΕΣΔΑ. Περαιτέρω, ανεξαρτήτως πολιτικών ή μη λόγων δίωξης της εκζητούμενης και ανεξαρτήτως της ουσιαστικής βασιμότητας ή μη της κατ' αυτής κατηγορίας, με βάση τα ως άνω αποδειχθέντα περιστατικά, υπάρχουν βάσιμοι, κατά την κρίση του Συμβουλίου, λόγοι ότι η θέση της εκζητούμενης διατρέχει κίνδυνο να επιδεινωθεί από τα πολιτικά της φρονήματα και του γεγονότος ότι είναι σύζυγος του A.S. Αναβολή της έκδοσης οριστικής απόφασης για αναζήτηση πληροφοριών από το εκζητούν κράτος για την διευκρίνιση των ανωτέρω στοιχείων, δεν κρίνεται απαραίτητη και θα συνεπαγόταν μόνον άσκοπη περαιτέρω δικαστική ενασχόληση και ταλαιπωρία της εκζητούμενης, αφού από τα ήδη υπάρχοντα στοιχεία, προκύπτει ότι ήδη συντρέχουν λόγοι μη έκδοσής της. (...)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ**Απόρριψη αίτησης εκδόσεως λόγω κινδύνου παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου**

Με τη δημοσιευόμενη απόφαση του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών επιβεβαιώνεται και εμπλουτίζεται η υφιστάμενη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων προς την κατεύθυνση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου¹. Εν προκειμένω, βάσει της ΕΣΔΑ (άρθρα 3 και 6 § 1)² και της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ³, το Συμβούλιο ενέταξε την Κιργιζία (ή Κιργιστάν) στα κράτη στα οποία, υπό τα τρέχοντα δεδομένα, συντρέχει σοβαρός κίνδυνος να μη διασφαλιστεί δίκαιη δίκη στον κατηγορούμενο, αλλά και να υποβληθεί τούτος σε βασανιστήρια και σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Συγκεκριμένα, δε, όσον αφορά σε αιτήσεις εκδόσεως υποβληθείσες από την Κιργιζία, το ΕΔΔΑ έχει επιληφθεί επί σειράς υποθέσεων κρίνοντας την έκδοση εκζητουμένων ως αντιβαίνουσα στο άρθρο 3 της Σύμβασης· και δη έχοντας εκδώσει –ενδεικτικώς– τις αποφάσεις *Makhmudzhan Ergashev κατά Ρωσίας* (16.10.2012, αριθ. προσφ. 49747/11), *Mamadaliyev κατά Ρωσίας* (24.7.2014, αριθ. προσφ. 5614/13), *Khatrakulov κατά Ρωσίας* (16.4.2015, αριθ. προσφ. 68894/13), *Nabid Abdullayev κατά Ρωσίας* (15.10.2015, αριθ. προσφ. 8474/14), *Turgunov κατά Ρωσίας* (22.10.2015, αριθ. προσφ. 15590/14), *U.N. κατά Ρωσίας* (26.7.2016, αριθ. προσφ. 14348/15).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Συμβούλιο έκρινε –ορθώς– ότι, καίτοι η αίτηση έκδοσης ήταν ελλιπής (λόγω του μη επαρκούς προσδιορισμού σε αυτή της εγκληματικής δραστηριότητας που αποδιδόταν στην εκζητούμενη), πρωτί-

τως ενδεικνυόταν η απόρριψή της. Και τούτο, επειδή ούτως ή άλλως συνέτρεχαν οι απαιτούμενοι προς τούτο όροι. Πράγματι, στην προκείμενη περίπτωση η περαιτέρω δικαστική ενασχόληση, με την αναβολή της υπόθεσης, την υποβολή αίτησης για επεξηγήσεις (κατ' άρθρο 444 ΚΠΔ) και την εκ νέου συζήτηση της υπόθεσης, θα ήταν αλυσιτελής, ενώ θα επιβάρυνε αδικαιολόγητα την εκζητούμενη.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ και η αναφορά στο άρθρο 3^ο § 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Εκδόσεως [ΕΣΕ] (ν. 4165/1961) –το οποίο δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω, καθώς η Κιργιζία δεν είναι κράτος-μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και δεν έχει προσχωρήσει στην ΕΣΕ– στο πλαίσιο της διάγνωσης του κινδύνου επιδείνωσης της θέσης της εκζητουμένης, στην περίπτωση που αποδεικνύεται ότι δεν θα είναι δίκαιη η δικαστική κρίση της ποινικής υπόθεσης της διωκόμενης στο εκζητούν κράτος.

Εν τέλει, όπως σημειώνει εύστοχα ο *Milanović*, «η υποχρέωση του κράτους να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν περιορίζεται εδαφικά· εντούτοις, η υποχρέωση να εξασφαλίζει ή να εγγυάται τα ανθρώπινα δικαιώματα περιορίζεται στους τομείς εκείνους που υπάγονται στον αποτελεσματικό συνολικό έλεγχο του κράτους»⁴. Με τη δημοσιευόμενη απόφαση, το επιληφθέν δικαστήριο απεφάνθη τηρώντας την ΕΣΔΑ και, συνακόλουθα, σεβόμενο κανόνες της που συγκροτούν τη λεγόμενη ευρωπαϊκή δημόσια τάξη.

ΔΟΜΙΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Δρ. Ευρωπαϊκού Δικαίου – Δικηγόρος

1. Αντιστοίχως βλ. ενδεικτ. ΣυμβΑΠ 1690/2019, ΝοΒ 2020. 105 επ. (εκζητούν κράτος: Ιράν)· ΣυμβΑΠ 135/2017, ΝοΒ 2017. 1130 επ. με σημείωση του γράφοντος (εκζητούν κράτος: Τουρκία). Πρβλ., όμως, την –ολοτελώς εσφαλμένη– ΣυμβΑΠ 920/2016, ΕλλΔνη 2016. 1509 επ. με εύστοχη κριτική σημείωση Η. Αναγνωστόπουλου.

2. Η ευθεία υπαγωγή τής (τουλάχιστον *lato sensu* ποινικής) διαδικασίας έκδοσης στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ εξασφαλίζει τον εκζητούμενο και είναι, εξ επόψεως εφαρμογής της Σύμβασης, ορθή. Βλ. σχετ. του γράφοντος, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2021, σ. 57 και εκεί παραπομπές.

3. Ειδικότερα, το Συμβούλιο αναφέρθηκε στην από 5.11.1969 έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

“The Greek case”, χωρίς πάντως να αναφερθεί και σε *ad hoc* αποφάσεις του ΕΔΔΑ αναφορικά με την έκδοση εκζητουμένων στην Κιργιζία. Ενδιαφέρον, δε, παρουσιάζει το γεγονός ότι το Συμβούλιο αναφέρθηκε σε δύο *ad hoc* ιταλικές δικαστικές αποφάσεις. Σημειωτέον ότι, κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η ΕΣΔΑ ισχύει και έναντι των τρίτων κρατών –ήτοι τρόπον τινά «τριτενεργεί»–, αναπτύσσοντας εξωεδαφική ισχύ. Τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν αυτοδεσμευτεί να τηρούν τις διατάξεις της ΕΣΔΑ σε ολόκληρο το φάσμα της δράσης τους, συμπεριλαμβανομένων και των σχέσεών τους με μη συμβαλλόμενα κράτη. Βλ. σχετ. του γράφοντος, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σ. 51, όπου σχετικές παραπομπές.

4. M. Milanović, *Extraterritorial application of human rights treaties: law, principles, and policy*, εκδ. Oxford University Press, Νέα Υόρκη 2011, σ. 263.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΕΧΟΥΣΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Επιμέλεια: ΣΤΑΥΡΟΥ Ο. ΧΟΥΡΣΟΓΛΟΥ, Δικηγόρου-DEA

Το «Νομικό Βήμα», ως νομικό περιοδικό, είναι αδύνατο -λόγω του περιορισμένου χώρου του- να συμπεριλάβει στην όλη του το σύνολο των αποφάσεων του Αρείου Πάγου.

Αποβλέποντας στην διαρκή ενημέρωση των αναγνωστών μας επί της τρέχουσας νομολογίας, πλην της αυτοουσίας δημοσιεύσεως των πλέον ενδιαφερουσών αποφάσεων, μελετώνται οι αποφάσεις του Αρείου Πάγου, μέρος των οποίων κρίνεται ότι πρέπει να τεθούν -σε περίληψη- στην γνώση των αναγνωστών, με συνοπτική αναφορά του αντικειμένου της διαφοράς και της νομικής λύσης, που δόθηκε από τον Άρειο Πάγο.

Σημείωση: Φυσικά, οι συνδρομητές μας μπορούν να αναζητήσουν το πλήρες κείμενο όποιας αποφάσεως τους ενδιαφέρει στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών του Δ.Σ.Α. «ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ», μέσω διαδικτύου.

ΑΠ 303/2022 σε Συμβ. (Εκδοση, ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως, έκτιση ποινής στην Ελλάδα, δυνητικός λόγος άρνησης εκδόσεως, στενοί οικονομικοί και οικογενειακοί δεσμοί, κριτήρια, παραδοχή έφεσης): Γίνεται δεκτή η έφεση του εκζητούμενου, του οποίου ζητείται η έκδοση με ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης προς το σκοπό έκτισης στερητικής της ελευθερίας ποινής, και αποφασίζεται η έκτιση αυτής στην Ελλάδα, ενόψει του ότι αυτός διαμένει στην ημεδαπή από το 2007, όπου έχει αναπτύξει στενούς οικογενειακούς και οικονομικούς δεσμούς, διότι έχει οικογένεια και ανήλικα τέκνα, υποβάλλει φορολογικές δηλώσεις από το 2014 και, μάλιστα, έχει εκκινήσει δική του επιχείρηση, και διαθέτει ΑΜΚΑ (Άρθρα 12 και 22 § 1 ν. 3251/04, και 451 νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 304/2022 σε Συμβ. (Εκδοση, ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως, διακίνηση ναρκωτικών, οργάνωση και διεύθυνση διακίνησης, τόπος τέλεσης, δικαιοδοσία Ελληνικών ποινικών αρχών, μη άσκηση ποινικής δίωξης, λαθρεμπορία ναρκωτικών, αντικείμενο, αρχή διττού αξιοποίνου, παραδοχή έφεσης): Γίνεται εν μέρει δεκτή η υπό κρίση έφεση και απαγορεύεται η έκδοση του εκζητούμενου στη Σουηδία, δυνάμει ευρωπαϊκού εντάλματος συλλήψεως, για τα εγκλήματα της διακίνησης ναρκωτικών, υπό την ειδικότερη μορφή της οργάνωσης και διεύθυνσης μιας τέτοιας δραστηριότητας, και της λαθρεμπορίας ναρκωτικών (αμφότερα σε βαθμό κακουργήματος), διότι ως προς το πρώτο υπάρχει ποινική δικαιοδοσία των Ελληνικών ποινικών αρχών, ανεξαρτήτως της μη ασκήσεως, ακόμη, της οικείας ποινικής δίωξης, αφού τόπος τέλεσής του είναι η Ελλάδα, όπου διέμενε στον ένδικο χρόνο ο εκζητούμενος, και από όπου απέστειλε στους λοιπούς εμπλεκόμενους σχετικά μηνύματα sms, που εμπεριέχονται στη δικογραφία, ενώ το δεύτερο δεν συνιστά στην

Ελλάδα αξιόποινη πράξη, αφού το αδίκημα της λαθρεμπορίας κατά το Ελληνικό δίκαιο μπορεί να έχει ως αντικείμενο μόνον εμπορεύματα που υπόκεινται σε φόρους, δασμούς και λοιπές επιβαρύνσεις, και όχι και πράγματα εκτός συναλλαγών, όπως τα ναρκωτικά, με αποτέλεσμα της τυχόν παραδοχή της έκδοσης για την εν λόγω πράξη να παραβίαζε την αρχή του διττού αξιοποίνου (Άρθρα 10 § 1 και 2, και 11 περ. ζ' στοιχ. ι' ν. 3251/04, 16 νέου ΠΚ, 451 νέου ΚΠΔ, 20 και 23 ν. 4139/2013, και 155 ν. 2960/01).

ΑΠ 330/2022 (Παραβίαση υποχρέωσης για διατροφή, οικονομικές δυνατότητες υπόχρεου, ενδιάθετη βούληση μη συμμόρφωσης, κακοβουλία, πρόσθετο υποκειμενικό στοιχείο, πραγματικά περιστατικά, μη παράθεση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση για παραβίαση υποχρέωσης για διατροφή, διότι δεν παραθέτει, όπως θα έπρεπε, πραγματικά περιστατικά που να καταδεικνύουν, αφενός την οικονομική δυνατότητα του αναιρεσείοντος να καταβάλει την, επιδικασθείσα υπέρ του ανηλίκου τέκνου του, διατροφή, και αφετέρου την ενδιάθετη βούλησή του να μην συμμορφωθεί στην αστική απόφαση, ώστε να συντρέχει και το πρόσθετο υποκειμενικό στοιχείο της κακοβουλίας του (Άρθρα 93 § 3 Σ, 358 νέου ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 335/2022 (Ποινή, μετατροπή σε χρηματική, Εισαγγελέας, κατηγορούμενος, μη δόση λόγου, απόλυτη ακυρότητα): Αναίρεται για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο η προσβαλλομένη καταδικαστική απόφαση ως προς το σκέλος της, με το οποίο μετέτρεψε την επιβληθείσα ποινή φυλακίσεως σε χρηματική, διότι το δικάσαν Δικαστήριο προχώρησε στην πιο πάνω μετατροπή χωρίς να δώσει προηγουμένως το λόγο στον Εισαγγελέα και στον κατηγορούμενο ή το

συνήγορό του, όπως υποχρεωτικώς θα έπρεπε (Άρθρα 82 παλαιού ΠΚ, και 138 § 1, 171 § 1 περ. β' και δ', 367 § 1 και 510 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 337/2022 (Απάτη, παράνομο περιουσιακό όφελος, ζημία, ύψος, πλημμέλημα, κακούργημα, ένσταση παραγραφής, αιτιολογία, νόμιμη βάση, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικής ποινικής διατάξεως): Αναιρείται για έλλειψη αιτιολογίας και νόμιμης βάσης, αλλά και για εκ πλαγίου παράβαση της ουσιαστικής ποινικής διατάξεως του άρθρου 386 νέου ΠΚ, η καταδικαστική απόφαση για απάτη σε βάρος του Δημοσίου, διότι ενώ στο σκεπτικό της αναφέρεται ότι από το αδίκημα ο αναιρεσείων προσπορίστηκε παράνομο περιουσιακό όφελος και προκάλεσε ισόποση ζημία του Δημοσίου, ύψους 112.334 Ε, παραδοχή που καθιστά την πράξη πλημμέλημα, αντιφατικώς το διατακτικό τον κηρύσσει ένοχο, δεχόμενο όμως ότι η ίδια ζημία ανήλθε σε 167.187 Ε, με αποτέλεσμα η πράξη να φέρει (κατά το διατακτικό) χαρακτηριστικά κακούργημα, ενώ επιπροσθέτως ουδεμία διαλαμβάνεται αιτιολογία προς απόρριψη της προβληθείσας ένστασης του κατηγορουμένου περί παραγραφής της πράξεως, λόγω του πλημμεληματικού χαρακτήρα της (Άρθρα 93 § 3 Σ, 386 νέου ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 376/2022 (Πορνογραφία ανηλίκων, χρήση ανηλικού κάτω των 15 ετών, επιβαρυντική περίπτωση, κακούργημα, τρόποι τέλεσης, προμήθεια, κατοχή και παραγωγή πορνογραφικού υλικού): Επί του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων, η επιβαρυντική περίπτωση της τέλεσης της πράξης με χρησιμοποίηση ανηλικού κάτω των 15 ετών, η οποία, όταν συντρέχει, καθιστά το αδίκημα κακούργημα, αφορά όλους τους τρόπους τέλεσώς του, συνεπώς και την προμήθεια και κατοχή υλικού παιδικής πορνογραφίας, και όχι μόνον εκείνον της παραγωγής τέτοιου υλικού, όπως αβασίμως υποστηρίζει ο αναιρεσείων (Άρθρα 348Α § 1, 2 και 4 περ. β' νέου ΠΚ).

ΑΠ 385/2022 σε Συμβ. (Επανάληψη διαδικασίας, ηθική αυτοουργία σε ψευδορκία μάρτυρα, καταδική, έγγραφα πλαστά, ουσιώδη επιρροή, μεταγενέστερη αμετάκλητη καταδική για εξακολουθητική χρήση πλαστού και απάτη στο Δικαστήριο, αίτηση δεκτή): Γίνεται δεκτή η υπό κρίση αίτηση επανάληψης της διαδικασίας, διότι για την καταδική του αιτούντος για το αδίκημα της ηθικής αυτοουργίας σε ψευδορκία μάρτυρα άσκησαν ουσιώδη επιρροή δύο έγγραφα, και συγκεκριμένα τοπογραφικά διαγράμματα, τα οποία με-

ταγενέστερα κρίθηκαν ως πλαστά με αμετάκλητη ποινική απόφαση, καταδικαστική για απάτη στο δικαστήριο και εξακολουθητική χρήση πλαστού, σε δικογραφία που σχηματίστηκε εξ εγκλήσεως του αιτούντος και της συζύγου του (Άρθρα 46 § 1, 98 § 1, 216 § 2, 224 § 1 και 386 § 1 παλαιού ΠΚ, και 525 § 1 περ. 3' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 400/2022 (Απάτη, περιουσιακή βλάβη, παθών, προσδιορισμός, έγκληση, δήλωση συνέχισης ποινικής διαδικασίας, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση για απάτη, διότι δεν εκθέτει με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις και λογικά κενά σε τι συνίσταται η απειλή βλάβης κατά του αναφερομένου Δήμου, και πως επήλθε, και επιπροσθέτα, ενώ εκτός του Δήμου φέρεται ως παθούσα εκ του αδικήματος και η Τράπεζα Πειραιώς, εντούτοις ουδέποτε υποβλήθηκε από την τελευταία έγκληση ή δήλωση συνέχισης ποινικής διαδικασίας (Άρθρα 93 § 3 Σ, 386 παλαιού και νέου ΠΚ, 464 νέου ΠΚ, και 193 § 3 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 426/2022 (Παραβίαση προσωπικών δεδομένων, δικηγόρος, έγγραφα, ποινικές διώξεις και καταδικές, επέμβαση σε αρχείο, περιέλευση σε κατοχή, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για παραβίαση προσωπικών δεδομένων, διότι δεν προσδιορίζεται ο τρόπος, με τον οποίον ο αναιρεσείων, και δικηγόρος, επενέβη στο αρχείο των οικείων υπηρεσιών, ώστε να λάβει αντίγραφα των εγγράφων που αναφέρονται στο σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης και αφορούν σε ποινικές διώξεις και καταδικές του εγκαλούντος, ούτε και προσδιορίζεται το με ποιόν τρόπο εν γένει αυτά (έγγραφα) περιήλθαν σε κατοχή του (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ, και 38 § 2 ν. 4624/2019).

ΑΠ 428/2022 (Διακίνηση, αγορά και κατοχή ναρκωτικών, τοξικομανής, προμήθεια και κατοχή ναρκωτικών προς ίδια χρήση, επιτρεπτή βελτίωση κατηγορίας, ισχυρισμός αυτοτελής, βούληση και σκοπός διακίνησης, ποσότητα ναρκωτικών, εξυπηρέτηση προσωπικών αναγκών, σκεπτικό, πραγματικά περιστατικά, μη παράθεση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση ως προς την κατάφαση της ενοχής του αναιρεσείοντος για το αδίκημα της διακίνησης (αγοράς και κατοχής) ναρκωτικών από τοξικομανή, αλλά και ως προς την απόρριψη του αυτοτελούς ισχυρισμού του, περί επιτρεπτής βελτίωσης της κατηγορίας σε προμήθεια και κατοχή

ναρκωτικών προς ίδια χρήση, διότι στο σκεπτικό της δεν αναφέρονται καθόλου πραγματικά περιστατικά, συνθήκες, μέθοδοι, περιστάσεις, σκέψεις ή συλλογισμοί, σχετικά με τη βούληση του καταδικασθέντος να διακινήσει έτι περαιτέρω την ποσότητα 0,6 γραμ. κάνναβης που κατείχε, ούτε διευκρινίζει εάν αυτή η ποσότητα υπερέβαινε την εξυπηρέτηση των προσωπικών αναγκών ενός εξαρτημένου χρήστη, όπως γίνεται δεκτόν ότι ήταν ο αναίρεσιοντος (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139, 171 § 1 περ. β' και 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ, και 20 §§ 1 και 2, 29 § 1 και 2, και 30 § 4 ν. 4139/2013).

ΑΠ 440/2022 (Ποινή, διάρκεια, εκτέλεση, αντιρρήσεις, ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, μη παράδοση εκζητούμενου, ποινή στην ημεδαπή για ίδια πράξη, χρόνος κράτησης, μη αφαίρεση, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικών ποινικών διατάξεων): Εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε τις ουσιαστικές ποινικές διατάξεις των άρθρων 82 § 2 νέου ΠΚ και 33 του ν. 3251/04 η προσβαλλομένη απόφαση που απέρριψε τις αντιρρήσεις του αναίρεσιοντος ως προς τη διάρκεια της ποινής που του επιβλήθηκε, εδραζόμενες στο ότι δεν είχε αφαιρεθεί ο χρόνος της κράτησής του εξ ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, επί αίτησης εκδόσεως που κατά το ένα μέρος της απορρίφθηκε με απόφαση του ΑΠ (ύστερα από έφεση του αναίρεσιοντος), ενώ κατά το άλλο η παράδοση του εκζητούμενου δεν υλοποιήθηκε επειδή οι αρχές του εκζητούντος κράτους δήλωσαν ότι έπαυσε η διαδικασία εκτέλεσης του εντάλματος, αφού η αληθής έννοια των προαναφερθεισών διατάξεων είναι πως ο χρόνος κράτησης στην Ελλάδα, εξ εκτελέσεως ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, πρέπει να αφαιρείται πάντοτε από την ποινή που επιβλήθηκε στην ημεδαπή για την αξιόποινη πράξη, για την οποία ζητήθηκε η έκδοση, ως εν προκειμένω (Άρθρα 82 § 2 νέου ΠΚ, 562 και 563 νέου ΚΠΔ, και 33 ν. 3251/04).

ΑΠ 442/2022 (Ελαφρυντική περίπτωση μεταγενέστερης καλής συμπεριφοράς, αποζημίωση παθόντων, ισχυρισμός αυτοτελής, αρνητικά περιστατικά, μη παράθεση, αιτιολογία): Αποστερείται αιτιολογίας η καταδικαστική απόφαση ως προς το σκέλος της, με το οποίο απέρριψε τον αυτοτελή ισχυρισμό του αναίρεσιοντος περί αναγνώρισεως του ελαφρυντικού της μεταγενέστερης καλής συμπεριφοράς, διότι ενώ εν προκειμένω έγινε επίκληση σαφών και επαρκών στοιχείων περί του ότι ο αναίρεσιοντος συμπεριφέρθηκε καλά μετά την τέλεση του αδικήματος, και συγκεκριμένα

μνημονεύεται πως προέβη σε αποζημίωση των παθόντων, εντούτοις ο εν λόγω ισχυρισμός απορρίφθηκε χωρίς μνεία αρνητικών περιστατικών που να αποκλείουν τη χορήγηση του αιτούμενου ελαφρυντικού (Άρθρα 93 § 3 Σ, 84 § 2 περ. ε' νέου ΠΚ, και 139 και 510 § 1 περ. δ' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 452/2022 (Φοροδιαφυγή στο Φ.Π.Α., αυτουργός, ατομική επιχείρηση, ετερόρρυθμη εταιρεία, ιδιότητα, ασάφεια, σκεπτικό, διατακτικό, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστερείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για φοροδιαφυγή στο Φ.Π.Α., διότι παραθέτει ασαφώς τα πραγματικά περιστατικά ως προς την ιδιότητα της αναίρεσιούσας, και καταδικασθείσας ως αυτουργού του αδικήματος, και τούτο επειδή η αναφερομένη, στο σκεπτικό και στο διατακτικό, ιδιότητά της, ως ασκούσας ατομική επιχείρηση, αντιφάσκει με την έτερη παραδοχή του διατακτικού, περί του ότι τούτη ενήργησε ως εκπρόσωπος της αναφερομένης ετερόρρυθμης εταιρείας, με αποτέλεσμα να υπάρχει ασάφεια σχετικά με την ιδιότητα που επάγεται ποινική ευθύνη της για το έγκλημα (Άρθρα 93 § 3 Σ, 45 νέου ΠΚ, 139 και 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ, και 66 § 1 περ. β' και 3, και 67 § 1 περ. β' ν. 4174/2013, ως τροπ. με το ν. 4337/2015).

ΑΠ 453/2022 (Εκβίαση με απειλή βλάβη της επιχείρησης, απόπειρα, απειλή, εξαναγκαζόμενος, καταγγελία, προσημειωμένα χαρτονομίσματα, σύλληψη, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικών ποινικών διατάξεων): Εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε τις ουσιαστικές ποινικές διατάξεις των άρθρων 42 § 1 παλαιού και νέου ΠΚ, και 385 § 1 περ. β' εδ. α' παλαιού ΠΚ η καταδικαστική απόφαση για τετελεσμένη εκβίαση με απειλή βλάβης της επιχείρησης, διότι όσα πραγματικά περιστατικά έκανε ανελέγκτως δεκτά, ήτοι ότι ο εξαναγκαζόμενος δεν ενέδωσε στις απειλές των αναίρεσιόντων και τους κατήγγειλε στις αστυνομικές αρχές, με αποτέλεσμα να οργανωθεί επιχείρηση και αυτοί να συλληφθούν κατά τη λήψη προσημειωμένων χαρτονομισμάτων, στοιχειοθετούν, κατ' ορθή ερμηνεία και εφαρμογή των προαναφερθεισών διατάξεων, απόπειρα του εγκλήματος (Άρθρα 42 § 1 παλαιού και νέου ΠΚ, 385 § 1 περ. β' εδ. α' παλαιού ΠΚ, και 510 § 1 περ. ε' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 457/2022 (Ελαφρυντική περίπτωση προτέρου εντίμου βίου, περιοριστικοί όροι, επιβολή, διάταξη, μη ανάγνωση, συνεκτίμηση, δικαίωμα δηλώσεων και παρατηρήσεων, απόλυτη ακυρό-

τητα): Αναίρεται η προσβαλλομένη καταδικαστική απόφαση για απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο, μόνον όμως ως προς την, συνεχόμενη με την ποινή, διάταξή της περί απόρριψης του αυτοτελούς ισχυρισμού του αναιρεσειόντος για αναγνώριση του ελαφρυντικού του προτέρου εντίμου βίου, διότι στο απορριπτικό σκεπτικό ρητά γίνεται επίκληση μίας ανακριτικής διάταξης επιβολής περιοριστικών όρων σε άλλη ποινική δικογραφία, έγγραφο όμως που, όπως προκύπτει από τα πρακτικά, δεν αναγνώσθηκε δημόσια κατά την αποδεικτική διαδικασία, με συνέπεια να παραβιασθεί το υπερασπιστικό δικαίωμα του αναιρεσειόντος σε υποβολή δηλώσεων και παρατηρήσεων επί της προκείμενης διατάξεως (Άρθρα 84 § 2 περ. α' παλαιού ΠΚ, και 171 § 1 περ. δ', 329, 331, 333 § 2, 358, 362, 502 § 1 εδ. γ' και 510 § 1 περ. α' νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 469/2022 σε Συμβ. (Εγκλήματα απόστασης, ενέργεια, αποτέλεσμα, τόπος τέλεσης. Έκδοση, σκόπιμη διατάραξη πλοήγησης αεροσκαφών και ασφαλούς πτήσης τους, επικίνδυνες παρεμβάσεις στη συγκοινωνία μέσω σταθερής τροχιάς, πλοίων και αεροσκαφών, διττό αξιοποινο, εγκλήματα απόστασης, ενέργεια εκζητούμενου, τηλεφωνικές κλήσεις από ημεδαπό, δικαιοδοσία Ελληνικών ποινικών αρχών, υποχρεωτικός λόγος απαγόρευσης έκδοσης, απόρριψη αίτησης εκδόσεως, επικύρωση, απόρριψη εισαγγελικής έφεσης): Στα εγκλήματα απόστασης, δηλ. εκείνα όπου το αποτέλεσμα επέρχεται σε άλλο τόπο, τόπος τέλεσης είναι τόσο αυτός, στον οποίον ο υπαίτιος ενήργησε, όσο και ο τόπος επέλευσης του αποτελέσματος.

Ορθώς έκρινε η εκκαλουμένη απόφαση πως θα πρέπει να απορριφθεί η αίτηση εκδόσεως της Αλγερίας (που διέπεται από τις διατάξεις του ΚΠΔ, ελλείπει ειδικής συμβάσεως), αφού τα, κατά το Αλγερινό δίκαιο, εγκλήματα της σκόπιμης διατάραξης της πλοήγησης αεροσκαφών και της ασφαλούς πτήσης τους, πράξεις που κατά το Ελληνικό δίκαιο συγκροτούν το αδίκημα των επικίνδυνων παρεμβάσεων στη συγκοινωνία μέσω σταθερής τροχιάς, πλοίων και αεροσκαφών, συνιστούν εγκλήματα απόστασης και έχουν τελεστεί εν μέρει και στην Ελλάδα, αφού από αυτήν έκανε ο εκζητούμενος τις επιμαχες τηλεφωνικές κλήσεις προς τους πόργους ελέγχων των Αλγερινών αεροδρομίων, και έτσι ιδρύεται δικαιοδοσία των Ελληνικών ποινικών αρχών για τη δίωξη και τιμωρία της

εν λόγω συμπεριφοράς, η οποία συνιστά υποχρεωτικό λόγο απαγόρευσης της έκδοσης (Άρθρα 16 και 291 § 1 εδ. στ' νέου ΠΚ, και 437 και 438 περ. β' και 451 νέου ΚΠΔ).

ΑΠ 473/2022 (Κλητήριο θεοπίσμο, σχετική ακυρότητα, έναρξη αποδεικτικής διαδικασίας, μη προβολή αντιρρήσεων, κάλυψη ακυρότητας, πλειονες κατηγορούμενοι, εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή ουσιαστικών ποινικών διατάξεων, υπέρβαση εξουσίας): Αναίρεται για υπέρβαση εξουσίας και για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων των άρθρων 174 § 2 νέου ΚΠΔ και 111, 112 και 113 νέου ΠΚ η προσβαλλομένη απόφαση που, αφού έκανε δεκτή ένσταση ακυρότητας του κλητηρίου θεοπίσματος που προβλήθηκε από τους συνηγόρους υπεράσπισης δύο εκ των πέντε κατηγορουμένων, εν συνεχεία προχώρησε στην ακύρωση του κλητηρίου θεοπίσματος, και στην διάγνωση της επελθούσας εξάλειψης του αξιοποινο, λόγω παραγραφής, και για τους τρεις μη ενιστάμενους κατηγορουμένους, ενώ όμως αποστειρείτο εξουσίας για να το πράξει, διότι η ακυρότητα του κλητηρίου θεοπίσματος είναι σχετική και, για τους κατηγορούμενους που δεν την προτείνουν κατά την έναρξη της πρωτοβαθμίου δίκης, καλύπτεται (Άρθρα 172 § 1, 174 § 2, 175 § 2, 176 § 1 εδ. α' και 510 § 1 περ. ε' και θ' νέου ΚΠΔ, και 111, 112 και 113 νέου ΠΚ).

ΑΠ 476/2022 (Ρύπανση και υποβάθμιση περιβάλλοντος, μέτρα εποπτείας και ελέγχου, παράλειψη λήψης, προσδιορισμός, δόλος αμέλεια, πραγματικά περιστατικά, μη παράθεση, αιτιολογία, νόμιμη βάση): Αποστειρείται αιτιολογίας και νόμιμης βάσης η καταδικαστική απόφαση για ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος διότι, εκτός άλλων, δεν προσδιορίζει το σε τι συνίσταται η υπαίτια συμπεριφορά των αναιρεσειόντων, ήτοι το ποια μέτρα εποπτείας και ελέγχου για την προστασία του περιβάλλοντος παρέλειψαν αυτοί να λάβουν, ενώ η λήψη τους θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποτροπή της φερομένης υποβάθμισης, και επίσης, ενόψει του ότι η πράξη τιμωρείται ακόμη και εάν διαπραχθεί από αμέλεια, δεν αναφέρονται πραγματικά περιστατικά θεμελιωτικά της κρίσης του Δικαστηρίου, περί του ότι το έγκλημα τελέστηκε εκ προθέσεως, και όχι εξ αμελείας (Άρθρα 93 § 3 Σ, 28 νέου ΠΚ, 139 και 510 § 1 περ. δ' και ε' νέου ΚΠΔ, και 28 §§ 1, 2 και 5 ν. 1650/86).

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Συμβούλιο Επικρατείας

(Ολομέλεια)

Αριθ. 2047/2022

Πρόεδρος: Δ. Σκαλτσούνης

Μέλη: Σ. Μαρκάτης, Μ. Γκορτζολίδου, Αντιπρόεδροι, Δ. Κυριλλόπουλος, Β. Ραφτοπούλου, Δ. Μακρής, Τ. Κόμβου, Η. Μάζος, Α.-Μ. Παπαδημητρίου, Ο. Παπαδοπούλου, Ι. Σύμπλης, Α. Γαλεσιανού-Χαλκιαδάκη, Χ. Σιταρά, Ι. Αργυράκη, Β. Ανδρουλάκης, Ε. Σκούρα, Κ. Λαζαράκη, Ε. Σταυρουλάκη, Μ. Αθανασοπούλου, Σύμβουλοι, Χ. Παπανικολάου, Μ.-Ε. Παπαδημήτρη, Π. Χαλιούλιας, Πάρεδροι

Εισηγήτρια: Κ. Λαζαράκη, Σύμβουλος

Δικηγόροι: Ε. Μάλλιος, Β. Τσιγαρίδας, Α. Τάκη, Ν. Δασκαλαντωνάκη, ΝΣΚ, Β. Παπαθεοδώρου, ΝΣΚ, Σ. Φλογαΐτη, Γ. Σιούτη

ΑΕΙ. Πανεπιστημιακή Αστυνομία. ΕΛΑΣ. Συγκρότηση Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠΙ). Αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ. Ασυλο. Συνταγματικότητα. Οι αιτούντες υπό την ιδιότητα των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού ΑΕΙ ασκούν την αίτηση με έννομο συμφέρον, όπως και οι παρεμβαίνοντες φοιτητές ΑΕΙ. Τα άρθρα 18-20 του ν. 4777/2021 κινούνται εντός των πλαισίων της αρχής της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και δεν θίγουν το δικαίωμα των ιδρυμάτων αυτών να αποφασίζουν επί των υποθέσεών τους με δικά τους όργανα για τους ακόλουθους λόγους: α) αναφορικά με ζητήματα εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, ήτοι με ζητήματα κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας, κοινής φύλαξης και ασφάλειας των πανεπιστημιακών χώρων και ελέγχου της πρόσβασης σε αυτούς, προβλέπεται σειρά μέτρων ασφάλειας και προστασίας προσώπων και υποδομών στα ΑΕΙ, αρμοδιότητας των ιδίων αυτών οργάνων, σύμφωνα με όσα ειδικότερα ορίζονται στα άρθρα 12-17 ν. 4777/2021, β) ο νομοθέτης, εκτιμώντας τις περιστάσεις και ιδίως ότι η παρελθούσα προκρινθείσα λύση της ανάθεσης στα ΑΕΙ συμμετοχής τους (δια της δυνατότητας να επιτρέπουν ή μη την επέμβαση δημόσιας δύναμης) στην, βαινούσα πέραν των ως άνω ζητημάτων εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, αντιμετώπιση ζητημάτων φύλαξης και προστασίας των χώρων των ΑΕΙ και των δραστηριοποιούμενων σε αυτούς έναντι αξιόποινων πράξεων έχει αποτύχει, αναθέτει, την αρμοδιότητα πρόληψης και αντιμετώπισης των αξιόποινων πράξεων, ήτοι την άσκηση υπηρεσίας εντασσόμενης στον πυρήνα της κρατικής εξουσίας, στις ΟΠΠΙ, γ) η δράση των ΟΠΠΙ, η οποία ελέγχεται πειθαρχικά και ποινικά και είναι δυνατόν να θεμελιώσει αστική ευθύνη του Δημοσίου

κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, διέπεται από το Σύνταγμα και τις κείμενες διατάξεις, εν γένει δε από τις αρχές της νομιμότητας και αναλογικότητας. Η τελευταία, ειδικά όσον αφορά την αστυνόμευση στους χώρους των ΑΕΙ, δεν επιτρέπει την επέμβαση της αστυνομικής δύναμης στις περιπτώσεις μη σοβαρής διατάραξης της ευταξίας εντός των χώρων των ΑΕΙ, περιπτώσεις για τις οποίες προβλέφθηκαν κατά τα προαναφερθέντα τα μέτρα ασφαλείας που λαμβάνουν τα ίδια τα ΑΕΙ, δ) με τις διατάξεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 λαμβάνεται ειδική μέριμνα για την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και των ΟΠΠΙ. Προς τον σκοπό αυτόν οι τελευταίες, όπως προαναφέρεται, συγκροτούνται (και) από ειδικούς φρουρούς, οι οποίοι προσλαμβάνονται ειδικώς προς τούτο, λαμβάνουν ομοίως ειδική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην καλλιέργεια φιλοσοφίας προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητες των ΑΕΙ. [Αντίθετη η μειοψηφία] (Άρθρα 12-20 ν. 4777/2021, 1 § 1 περ. α' ν. 702/1977, 1 § 1 ν. 2944/2001, 34 § 1 ν. 1968/1991, 9 ν. 2734/1999, 47 § 1 π.δ. 18/1989, 64 ν. 4623/2019, 3 § 3, 8 § 1 και 2 περ. ιη', 15 § 15 περ. ιδ', και 88 περ. β' ν. 4485/2017, 240 ν. 4798/2021, 14 § 3 ν. 4412/2016, 3 § 2 και 3, 42 § 1 περ. α' και § 2 ν. 1481/1984, 4 και 5 ν. 2622/1998, 1 § 1 π.δ. 24/2015, 1 § 2 π.δ. 123/2016, 1 § 1 π.δ. 86/2018, 9 § 7 ν. 2734/1999, 1 § 8, 5 § 3 ν. 2083/1992 και 11 § 2 ν. 1404/1983, 3 και 4 ν. 3549/2007, π.δ. 160/2008, 3 και 5 §§ 1 και 2 περ. κγ, κθ, λδ ν. 4009/2011, 2 ν. 1268/1982, 2 και 7 ν. 1404/1983, 16 §§ 1 και 5 Σ).

(...) 2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται η ακύρωση: α) της απόφασης του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη 7002/12/1-μστ'/31.5.2021 «Τροποποίηση της υπ' αριθ. 7002/12/1-στ'/27.09.1999 κοινής απόφασης των Υπουργών Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης "Εκπαίδευση Ειδικών Φρουρών" (Β' 1845)» (Β' 2512/14.6.2021) και β) της 6000/2/6785-πε'/31.5.2021 απόφασης του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛΑΣ) με την οποία προκηρύχθηκε διαγωνισμός για την πρόσληψη ιδιωτών στην ΕΛΑΣ ως Ειδικών Φρουρών για τη συγκρότηση Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠΙ), οι οποίες συνεστήθησαν με τη διάταξη του άρθρου 18 § 1 του ν. 4777/2021 (Α' 25). Η εν λόγω απόφαση καταχωρίστηκε αυθημερόν στις ιστοσελίδες της ΕΛΑΣ και «ΔΙΑΥΓΕΙΑ» κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2 § 3 της 7002/12/1-κστ'/2019 απόφασης του Υπουργού

Προστασίας του Πολίτη «Προσόντα, δικαιολογητικά και διαδικασία πρόσληψης Ειδικών Φρουρών» (Β' 3010).

3. Επειδή, η υπόθεση εισήχθη στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου λόγω σπουδαιότητας με την από 23-12-2021 πράξη του Προέδρου του σύμφωνα με τα άρθρα 14 § 2 εδ. γ' (όπως ισχύει), 20 και 21 του π.δ. 18/1989 (Α' 8).

5. Επειδή, ... Και ναι μεν η κρινόμενη αίτηση, κατά το μέρος που στρέφεται κατά της ως άνω προκήρυξης, ως αφορώσα - ήδη - διαφορά που αναφύεται σε σχέση με τον διορισμό υπαλλήλων του Δημοσίου, ανήκει στην αρμοδιότητα του διοικητικού εφετείου δυνάμει του άρθρου 1 § 1 περ. α' του ν. 702/1977 (Α' 268), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 § 1 του ν. 2944/2001 (Α' 222) (ΣτΕ 3522/2012, 4512/2015, 2109/2021), δεδομένου, όμως, ότι με την αίτηση αυτή αμφισβητείται η νομιμότητα της κανονιστικής προκήρυξης, το Δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχει νόμιμος λόγος, συνιστάμενος στη σπουδαιότητα των ζητημάτων τα οποία τίθενται προς επίλυση και αφορούν τη συνταγματικότητα των διατάξεων των άρθρων 18 έως 20 του ν. 4777/2021, να κρατήσει και δικάσει την υπόθεση και κατά το μέρος τούτο κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 34 § 1 του ν. 1968/1991 (Α' 150) [πρβλ. ΟΛΣτΕ 2770-2775/2020, 192/2022]. Άλλωστε, οι προσβαλλόμενες πράξεις (υπουργική απόφαση και, ήδη, πράξη πρόσληψης) έχουν εκδοθεί κατ' εφαρμογή των διατάξεων (των §§ 8 και 6, αντίστοιχα) του άρθρου 9 του ν. 2734/1999, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 18 § 1 του ν. 4777/2021. Εν όψει δε του ότι τα θέματα της πρόσληψης και εκπαίδευσης των ειδικών φρουρών που θα συγκροτήσουν τις ΟΠΠΙ, συναρτώνται προς την έγκυρη από συνταγματική άποψη σύσταση των θέσεων τις οποίες προορίζονται να καταλάβουν οι προσληφθέντες και εκπαιδευόμενοι, στην οποία και αφορούν οι προβαλλόμενοι λόγοι ακυρώσεως, υφίσταται συνάφεια μεταξύ τους. (...)

9. Επειδή, οι αιτούντες ζητούν την ακύρωση των προσβαλλόμενων πράξεων προβάλλοντας ότι υπό την ιδιότητα των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού ΑΕΙ και της ακαδημαϊκής κοινότητας που στελεχώνουν κατά τον νόμο μονομελή ή/και συλλογικά όργανα των ΑΕΙ αρμόδια για την άσκηση διοικητικών καθηκόντων προς εκπλήρωση της αποστολής των ΑΕΙ, όπως χάραξη πολιτικής, κατάρτιση προϋπολογισμών, οργάνωση διοικητικών υπηρεσιών, τοποθέτηση διοικητι-

κού προσωπικού, διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας αυτών, επηρεάζονται από τη θέση σε ισχύ και την εφαρμογή των προσβαλλόμενων κανονιστικών πράξεων που προσβάλλουν το αυτοδιοίκητο των ΑΕΙ, καθόσον το άρθρο 15 του ν. 4777/2021 προβλέπει τη συγκρότηση της Επιτροπής Ασφάλειας και Προστασίας των ΑΕΙ, μεταξύ άλλων, από τον Προϊστάμενο της Μονάδας Ασφάλειας και Προστασίας, προερχόμενο από προσωπικό ΟΠΠΙ, η δε προκήρυξη άπτεται ζητημάτων εσωτερικής λειτουργίας των ΑΕΙ, ακόμη και αν δεν έχουν ακόμη εκδοθεί πράξεις κατ' εφαρμογή αυτής... Οι λοιποί αιτούντες έχουν προσκομίσει προαποδεικτικώς στοιχεία προκειμένου να αποδείξουν τις προμνημονευόμενες ιδιότητές τους. Υπό τα ως άνω δεδομένα, με έννομο συμφέρον ασκείται η κρινόμενη αίτηση, προς τούτο δε αρκεί το ενδιαφέρον των εν λόγω αιτούντων, φορέων της ακαδημαϊκής ελευθερίας (ΟΛΣτΕ 2805/1984, 1731/1986, 520/2015), για την προάσπιση της αρχής πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, η οποία διέπει την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης και η οποία, κατά τους ισχυρισμούς τους, θίγεται με τη σύσταση και λειτουργία των ΟΠΠΙ στον χώρο αυτών. Είναι δε απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι ισχυρισμοί του Δημοσίου ότι οι προσβαλλόμενες πράξεις δεν σχετίζονται με ζητήματα οργάνωσης και λειτουργίας των ΑΕΙ ούτε επιφέρουν μεταβολή στο θεσμικό πλαίσιο αυτών, αλλά αφορούν την οργάνωση δημόσιας υπηρεσίας και την, προς αποφυγή της περιστολής των δυνάμεων της ΕΛΑΣ σε κρίσιμα σημεία της χώρας, αύξηση του αριθμού των ήδη υπάρχοντων ειδικών φρουρών της ΕΛΑΣ, οι οποίοι θα μπορούσαν, ύστερα από ειδική εκπαίδευση, να συγκροτήσουν τις ΟΠΠΙ. Τούτο, διότι η πρόβλεψη συγκρότησης των ΟΠΠΙ, η οποία κατά τα ρητώς οριζόμενα στο άρθρο 18 § 1 του ν. 4777/2021 γίνεται από ειδικούς φρουρούς που «προσλαμβάνονται για τον σκοπό αυτό», όπως επιχειρείται ήδη με τη δεύτερη προσβαλλόμενη πράξη κατόπιν ειδικού διαγωνισμού διενεργηθέντος προς τούτο (βλ. την ένδικη προκήρυξη πρόσληψης ειδικών φρουρών «για τη συγκρότηση ΟΠΠΙ» και ιδίως τα άρθρα V.A. παρ. 2, V.B. παρ. 1, IX § 6 αυτής και το άρθρο 5A της μνημονευθείσας ΥΑ 7002/12/1-κοπ/2019), ναι μεν δεν μεταβάλλει το κανονιστικό, οργανωτικό και λειτουργικό πλαίσιο των ΑΕΙ, πλην δεν ανάγεται απλά στον καθορισμό της διάρθρωσης και των αρμοδιοτήτων δημόσιας υπηρεσίας· αντίθετα, συνδέεται με το ζήτημα κατά πόσον επηρεάζονται οι

πραγματικές συνθήκες, υπό τις οποίες λειτουργούν τα ΑΕΙ και ειδικότερα κατά πόσον διατηρείται ή περιορίζεται η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, οι δε αιτούντες έχουν, ως εκ των προμνημονευόμενων ιδιοτήτων τους, εύλογο ενδιαφέρον για το κατά πόσο η σύσταση και λειτουργία των ΟΠΠΠ επηρεάζει τη λειτουργία των ΑΕΙ υπό συνθήκες πλήρους αυτοδιοίκησης (χαρακτηριστικά, άλλωστε, σημειώνεται στην αιτιολογική έκθεση των διατάξεων των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 ότι οι ρυθμίσεις αυτών αφορούν άμεσα στο διδακτικό, διοικητικό, λοιπό προσωπικό και φοιτητές των ΑΕΙ και τρίτα φυσικά πρόσωπα-επισκέπτες στους χώρους των ιδρυμάτων). Ακόμη, απορριπτέοι ως αβάσιμοι είναι οι ισχυρισμοί των παρεμβαίνόντων ότι οι αιτούντες στερούνται εννόμου συμφέροντος να ασκήσουν την κρινόμενη αίτηση για τον λόγο ότι η επέμβαση των δημόσιων αρχών στους χώρους των ΑΕΙ, η οποία επιτράπη με το άρθρο 64 του ν. 4623/2019 (Α' 134) και κατά της οποίας ουδέποτε παραπονέθηκαν έως τώρα, ήδη οριοθετείται με την πρόβλεψη του άρθρου 18 του ν. 4777/2021. Τούτο, διότι η διάταξη του άρθρου 3 § 3 του ν. 4485/2017 (Α' 114), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 64 του ν. 4623/2019, προβλέπει πράγματι ότι «εντός των χώρων των ΑΕΙ οι δημόσιες αρχές ασκούν όλες τις κατά νόμο αρμοδιότητές τους, συμπεριλαμβανομένης της επέμβασης λόγω τέλεσης αξιόποινων πράξεων», πλην η σύσταση και λειτουργία των ΟΠΠΠ προβλέφθηκε και το ζήτημα της επιρροής αυτών στις συνθήκες υπό τις οποίες λειτουργούν τα ΑΕΙ γεννήθηκε με τη διάταξη του άρθρου 18 του ν. 4777/2021, υλοποίηση της οποίας επιχειρείται με τη δεύτερη προβαλλόμενη πράξη. Τέλος, είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στη σκέψη 8, οι ισχυρισμοί του Δημοσίου ότι τυχόν έννομο συμφέρον των αιτούντων δεν είναι άμεσο, αφού απαιτείται η έκδοση σειράς διοικητικών πράξεων, όπως το προεδρικό διάταγμα του άρθρου 18 § 6 του ν. 4777/2021, καθώς και οι πράξεις για την πρόσληψη των ειδικών φρουρών, την πρόσκλησή τους σε εκπαίδευση και τη διάθεσή τους στα ΑΕΙ. Τούτο, ασχέτως του ότι, κατά τα εκτεθέντα στη σκέψη 5, έχουν ήδη χωρήσει πρόσληψη και παρουσίαση προς εκπαίδευση των προσληφθέντων. Εξάλλου, οι αιτούντες παραδεκτώς ομοδικούν προβάλλοντας κοινούς λόγους ακυρώσεως.

10. Επειδή, οι παρεμβαίνοντες ζητούν την απόρριψη της κρινόμενης αίτησης κατ' επίκληση της ιδιότητας των φοιτητών ΑΕΙ ... Κατά το μέρος,

όμως, που ασκείται από τους λοιπούς παρεμβαίνοντες ... φοιτητές, οι οποίοι ως φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας (ΟλΣτΕ 2805/1984, 1731/1986, 520/2015) επηρεάζονται από την προβαλλόμενη πράξη κατ' αντιστοιχο τρόπο με εκείνον που επηρεάζονται οι αιτούντες, η παρέμβαση ασκείται με πρόδηλο έννομο συμφέρον. Είναι δε απορριπτέα ως αβάσιμα τα περί του αντιθέτου προβαλλόμενα με το υπόμνημα που κατέθεσαν οι αιτούντες εμπροθέσμως μετά τη συζήτηση.

11. Επειδή, με τις διατάξεις του Μέρους Β «Προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας και αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος» του ν. 4777/2021 «Εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις» εισάγονται ρυθμίσεις οι οποίες αποσκοπούν στην ενίσχυση της προστασίας και ασφάλειας στους χώρους των ΑΕΙ. Οι ρυθμίσεις αυτές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, οι οποίες αποτελούν αντιστοιχία και το περιεχόμενο των δύο κεφαλαίων του ως άνω μέρους. Ειδικότερα, στο κεφάλαιο Α' «Πολιτική ασφάλειας και προστασίας των ΑΕΙ» (άρθρα 12-17) του εν λόγω μέρους Β' προβλέπεται σειρά μέτρων τα οποία αφορούν ιδίως α) την έγκριση από τα Πρωτανικά Συμβούλια σχεδίων ασφάλειας και προστασίας των ΑΕΙ, τα οποία περιλαμβάνουν αφενός τεχνικά και άλλα αναγκαία μέτρα για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας εντός των χώρων των ΑΕΙ και για την προστασία της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας του διδακτικού, διοικητικού και λοιπού προσωπικού, των φοιτητών και τρίτων φυσικών προσώπων-επισκεπτών και της ακίνητης και κινητής περιουσίας των ΑΕΙ, και αφετέρου το χρονοδιάγραμμα και τους χώρους εφαρμογής των εν λόγω μέτρων, καθώς και, ως παραρτήματα, σχέδια ασφάλειας και αντιμετώπισης καταστροφών, εσωτερικούς κανονισμούς διαχείρισης φυσικών, τεχνολογικών και ανθρωπογενών καταστροφών και μελέτες ενεργητικής πυροπροστασίας και εγκατάστασης-τοποθέτησης μέτρων/μέσων πυροπροστασίας· όλα τα τεχνολογικά συστήματα ασφάλειας και επικοινωνίας συνδέονται με το «Κέντρο Ελέγχου και Λήψης Σημάτων και Εικόνων» (άρθρο 12, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 240 του ν. 4798/2021, Α' 68), β) την υποχρεωτική εφαρμογή συστημάτων ελεγχόμενης πρόσβασης στα ΑΕΙ σε εξωτερικούς ή εσωτερικούς χώρους των ΑΕΙ βάσει κανονισμού ελεγχόμενης πρόσβασης, ο οποίος εγκρίνεται με απόφαση του Πρωτάνη (άρ-

θρο 16), γ) τη σύσταση της «Μονάδας Ασφάλειας και Προστασίας» η οποία αποτελεί αυτοτελή υπηρεσία υπαγόμενη απευθείας στον Πρύτανη, στελεχώνεται από προσωπικό του ΑΕΙ (τακτικό ή, εάν αυτό δεν επαρκεί, προσωπικό ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου) και είναι αρμόδια, μεταξύ άλλων, για την εφαρμογή των μέτρων ασφάλειας και προστασίας, όπως η φύλαξη των υποδομών και εγκαταστάσεων του ΑΕΙ, η εφαρμογή του συστήματος ελεγχόμενης πρόσβασης, η στελέχωση, λειτουργία και υποστήριξη του Κέντρου Ελέγχου και Λήψης Σημάτων και Εικόνων (άρθρο 14), δ) την πρόβλεψη δυνατότητας ανάθεσης των εν λόγω τριών αρμοδιοτήτων της «Μονάδας Ασφάλειας και Προστασίας» σε ιδιώτες δυνάμει συμβάσεων παροχής υπηρεσιών του ν. 4412/2016 (άρθρο 14 § 3), ε) τη σύσταση της «Επιτροπής Ασφάλειας και Προστασίας» η οποία συγκροτείται με απόφαση του Πρυτανικού Συμβουλίου και έχει ως επί το πλείστον εισηγητικές αρμοδιότητες, μεταξύ των οποίων η κατάρτιση και υποβολή προς έγκριση του σχεδίου ασφάλειας και προστασίας και των παραρτημάτων αυτού, καθώς και του κανονισμού ελεγχόμενης πρόσβασης (άρθρο 15), στ) τον προσδιορισμό σχετικών αρμοδιοτήτων του Πρύτανη, ο οποίος, μεταξύ άλλων, εγκρίνει τον κανονισμό ελεγχόμενης πρόσβασης, αποφασίζει τη λήψη κάθε αναγκαίου μέτρου για την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία του ΑΕΙ, προεδρεύει στην «Επιτροπή Ασφάλειας και Προστασίας», εποπτεύει τη λειτουργία της «Μονάδας Ασφάλειας και Προστασίας», μεριμνά για την εκ μέρους της εφαρμογή του σχεδίου ασφάλειας και προστασίας και του κανονισμού ελεγχόμενης πρόσβασης και επικοινωνεί και συνεργάζεται με τους επικεφαλής και το προσωπικό των ΟΠΠΙ (άρθρο 13). ομοίως, τον προσδιορισμό σχετικών αρμοδιοτήτων άλλων οργάνων των ΑΕΙ (βλ. ιδίως για το Πρυτανικό Συμβούλιο άρθρα 12 §§ 4 και 7, 15 § 2, 17 § 3-5, όπως τροποποιήθηκαν με το άρθρο 240 του ν. 4798/2021).

12. Επειδή, περαιτέρω, στο κεφάλαιο Β «Ομάδες Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων» (άρθρα 18-20) του αυτού μέρους Β του ν. 4777/2021, προβλέπονται η σύσταση, η αποστολή και οι αρμοδιότητες των ΟΠΠΙ και συνιστώνται οι οικείες οργανικές θέσεις. Ειδικότερα, με το άρθρο 18 ορίζεται ότι «1. Συνιστώνται Ομάδες Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠΙ), οι οποίες συγκροτούνται από αστυνομικό προσωπικό και ειδικούς φρουρούς που προσλαμβάνονται για τον

σκοπό αυτόν σύμφωνα με το άρθρο 9 του ν. 2734/1999 (Α' 161). 2. Το προσωπικό της § 1 διατίθεται σε ΑΕΙ με κριτήριο την ύπαρξη και την έκταση των αναγκών που διαπιστώνονται και ανακατανέμεται ανάλογα με τις περιστάσεις, χωρίς χρονικό περιορισμό. 3. Το προσωπικό των ΟΠΠΙ συνεργάζεται με τον πρύτανη ή τον αρμόδιο αντιπρύτανη, καθώς και με τις αρμόδιες υπηρεσίες και όργανα του ιδρύματος. Οι διοικήσεις των ΑΕΙ διευκολύνουν το προσωπικό των ΟΠΠΙ κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, όπως αυτά ορίζονται στην § 4. 4. Αποστολή των ΟΠΠΙ είναι η προστασία και ασφάλεια τόσο των προσώπων που βρίσκονται στους χώρους των ΑΕΙ, όσο και των υποδομών αυτών. Οι ΟΠΠΙ είναι αρμόδιες για την άσκηση αστυνομικών καθηκόντων εντός των χώρων των ΑΕΙ και ιδίως για: α) την πρόληψη της τέλεσης και την αντιμετώπιση κάθε αξιόποινης πράξης εντός των χώρων των ΑΕΙ, β) τη στελέχωση και λειτουργία των Κέντρων Ελέγχου και Λήψης Σημάτων και Εικόνων μαζί με το προσωπικό των ΑΕΙ, γ) την πραγματοποίηση περιπολιών στο πλαίσιο των καθηκόντων της περ. α'. Κατά την άσκηση των καθηκόντων του, το προσωπικό των ΟΠΠΙ δεν φέρει πυροβόλο όπλο, συνεργάζεται με τις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες και ασκεί όλες τις κατά νόμο αρμοδιότητες σύμφωνα και με την § 3 του άρθρου 3 του ν. 4485/2017 [παρατεθείσα στη σκέψη 9]. 5. Για τη συγκρότηση των ΟΠΠΙ συνιστώνται στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη χίλιες τριάντα (1.030) οργανικές επί θητεία θέσεις ειδικών φρουρών, οι οποίες κατανέμονται σε Υπηρεσίες, σύμφωνα με την § 5 του άρθρου 18 του ν. 2800/2000 (Α' 41). Το προσωπικό των ΟΠΠΙ υπάγεται στην Ελληνική Αστυνομία, η εν γένει υπηρεσιακή του κατάσταση ρυθμίζεται από τις πάγιες διατάξεις που διέπουν το αστυνομικό προσωπικό και τους ειδικούς φρουρούς και η μισθοδοσία του βαρύνει τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη» ... Εξάλλου, με το άρθρο 19 του ν. 4777/2021 συμπληρώθηκε η § 4 του άρθρου 9 του ν. 2734/1999, το οποίο, μετά την εν λόγω τροποποίησή του, διαμορφώθηκε ως εξής: «1. Στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης συνιστώνται [...] οργανικές επί θητεία θέσεις Ειδικών Φρουρών. 2. Οι ειδικοί φρουροί αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία προσωπικού της Αστυνομίας, το οποίο προσλαμβάνεται με σχέση δημοσίου δικαίου επί πενταετή θητεία. [...] 3. Το εν λόγω προσωπικό διέπεται από τις διατάξεις του παρόντος άρθρου και δεν εφαρμόζονται γι' αυτό οι διατάξεις

για τους δημόσιους πολιτικούς υπαλλήλους. Οι διατάξεις των §§ 2 και 3 του άρθρου 3 του ν. 1481/1984 (ΦΕΚ 152 Α') εφαρμόζονται και στους Ειδικούς Φρουρούς ως προς την άσκηση των ειδικών καθηκόντων τους. 4. Οι ειδικοί φρουροί εκτελούν: α) καθήκοντα φύλαξης ευπαθών στόχων αστυνομικού ενδιαφέροντος, ιδίως κτιρίων και εγκαταστάσεων δημοσίων υπηρεσιών, δικαστικών αρχών, οργανισμών κοινής ωφέλειας, διπλωματικών αντιπροσωπειών, κατοικιών κυβερνητικών αξιωματούχων και β) υπηρεσίες περιπολιών. Επίσης, δύναται να διατίθενται για τη στελέχωση Ειδικών Αστυνομικών Υπηρεσιών ή τη συγκρότηση ειδικών μονάδων και μεταβατικών αποσπασμάτων προς αντιμετώπιση ιδιαίτερων μορφών εγκληματικότητας και αναζήτηση διωκομένων ή εξαφανισθέντων προσώπων. Ακόμη δύναται να διατίθενται για εκτέλεση υπηρεσίας φρούρησης και μεταγωγής κρατουμένων και φρούρησης αστυνομικών υπηρεσιών και κρατητηρίων αυτών, καθώς και για τη συγκρότηση των Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠ). Κατά την άσκηση των ανωτέρω αρμοδιοτήτων έχουν τις ίδιες εξουσίες, καθήκοντα και υποχρεώσεις με το αστυνομικό προσωπικό, πλην αυτών που αναφέρονται στην άσκηση των προανακριτικών καθηκόντων. Στους ειδικούς φρουρούς που στελεχώνουν τις Ομάδες Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠ), επιτρέπεται η άσκηση προανακριτικών καθηκόντων για το διάστημα που υπηρετούν σε αυτές και για υποθέσεις των οποίων επιλαμβάνονται κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. 5. Για την κάλυψη των ανωτέρω θέσεων προσλαμβάνονται με σύστημα αντικειμενικών κριτηρίων (μόρια) Έλληνες πολίτες (άνδρες και γυναίκες), απόφοιτοι Λυκείου ή άλλης ισότιμης σχολής του εσωτερικού ή εξωτερικού, που δεν έχουν υπερβεί το 28ο έτος της ηλικίας τους. Οι άνδρες υποψήφιοι πρέπει να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Τα απαιτούμενα σωματικά προσόντα των υποψηφίων και οι προκαταρκτικές εξετάσεις (υγειονομικές - αθλητικές - ψυχομετρικές) που υποβάλλονται είναι τα προβλεπόμενα από τις ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις για τους ιδιώτες υποψηφίους για τη Σχολή Αστυνομικών. [...]

13. Επειδή, η μνημονευθείσα απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη 7002/12/1-κστ/2019 «Προσόντα, δικαιολογητικά και διαδικασία πρόσληψης Ειδικών Φρουρών», η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της § 6 του άρθρου 9

του ν. 2734/1999, ορίζει στο άρθρο 2 ότι «1. Η πρόσληψη των Ειδικών Φρουρών γίνεται μετά από προκήρυξη του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας. 2. Στην προκήρυξη ορίζονται: α. Ο αριθμός των προσλαμβανομένων. β. Τα απαιτούμενα προσόντα. γ. Τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, ο χρόνος και ο τρόπος υποβολής τους, καθώς και η διαδικασία της πρόσληψής τους και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια. δ. Η διαδικασία διενέργειας των προκαταρκτικών εξετάσεων. ε. Η δυνατότητα μονιμοποίησης και απόλυσής τους. 3. Η προκήρυξη αποστέλλεται στις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, στα Επιτελεία των Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων, στα Αρχηγεία του Πυροσβεστικού Σώματος και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, στον ΟΑΕΔ και καταχωρίζεται στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας «www.hellenicpolice.gr» και στην ιστοσελίδα «www.diaivgeia.gov.gr», για την όσο το δυνατόν ευρύτερη ενημέρωση των ενδιαφερομένων»....

14. Επειδή, η κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης 7002/12/1-στ/1999 «Εκπαίδευση Ειδικών Φρουρών», η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της § 8 του άρθρου 9 του ν. 2734/1999, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της με την πρώτη προσβαλλόμενη απόφαση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη 7002/12/1-μστ'/2021 σύμφωνα με την αυτή εξουσιοδοτική διάταξη, ορίζει...

15. Επειδή, όπως προαναφέρεται, με την 6000/2/6785-πε'/ 31.5.2021 απόφαση του Αρχηγού της ΕΛΑΣ προκηρύχθηκε «διαγωνισμός για την πρόσληψη ιδιωτών [...] στην [ΕΛΑΣ] ως Ειδικών Φρουρών για τη συγκρότηση Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠ)»....

16. Επειδή, προβάλλεται αφενός ότι οι προσβαλλόμενες πράξεις είναι ανυπόστατες ελλείψει σχετικών εξουσιοδοτικών διατάξεων και κατ' επέκταση ακυρωτές. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι η πρώτη εκδόθηκε χωρίς εξουσιοδότηση προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη να προβλέψει τα της εκπαίδευσης των ειδικών φρουρών ΟΠΠ, η δε δεύτερη χωρίς εξουσιοδότηση προς τον Αρχηγό της Αστυνομίας να προχωρήσει στη διαγωνιστική διαδικασία για την πρόσληψη των ειδικών φρουρών ΟΠΠ, αφού δεν προηγήθηκε η έκδοση προεδρικού διατάγματος κατά την § 6 του - κατά τους αιτούντες «ειδικού έναντι πάσης άλλης ρύθμισης»- άρθρου 18 (και κατά το άρθρο 20) του ν. 4777/2021 που να ρυθμίζει τα ζητήματα συ-

γκρότησης, οργάνωσης, λειτουργίας, καθηκόντων και διάθεσης των ΟΠΠΙ στα πανεπιστήμια, ενώ ούτε το άρθρο 9 του ν. 2734/1999 περιέχει εξουσιοδοτική διάταξη προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη ή προς τον Αρχηγό της ΕΛΑΣ για την εν λόγω «ειδική κατηγορία» ειδικών φρουρών. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτός ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋποθέσεως. Τόσο η πρώτη προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση όσο και η προσβληθείσα με την κρινόμενη αίτηση προκήρυξη του Αρχηγού της ΕΛΑΣ δεν βρίσκουν έρεισμα στις διατάξεις των άρθρων 18 § 6 και 20 του ν. 4777/2021, αλλά η μεν πρώτη στο προπαρατεθέν (σκέψεις 12 και 14) άρθρο 9 § 8 του ν. 2734/1999, η δε δεύτερη στο προπαρατεθέν (σκέψεις 12 και 13) άρθρο 2 § 1 της ΥΑ 7002/12/1-κστ/2019, η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της § 6 του άρθρου 9 του ν. 2734/1999, στο οποίο ρητά παραπέμπει το άρθρο 18 § 1 του ν. 4777/2021. Η εν λόγω δε διάταξη του άρθρου 2 της ΥΑ 7002/12/1-κστ/2019 ορίζει το περιεχόμενο της προκήρυξης στη δεύτερη παράγραφο αυτής.

17. Επειδή, ακολούθως, με την κρινόμενη αίτηση, όπως αναπτύσσεται με το υπόμνημα που κατέθεσαν οι αιτούντες εμπρόθεσμα μετά τη συζήτηση, προβάλλεται ότι το άρθρο 18 του ν. 4777/2021 αντικείται στο άρθρο 16 § 5 του Συντάγματος που καθιερώνει την πλήρη αυτοδιοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, ως εξουσία διαχείρισης των ζητημάτων, όπως η ασφάλεια, εντός του πανεπιστημιακού, υπό τη νομική και γεωγραφική έννοια, χώρου από όργανα των ΑΕΙ συγκροτούμενα από μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, τούτο δε ως θεσμική εγγύηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας (16 § 1 Συντάγματος) και του πανεπιστημιακού ασύλου που, κατά τους αιτούντες, προστατεύεται συνταγματικά. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι η ασφάλεια των ΑΕΙ συνιστά υπόθεση των ΑΕΙ και ότι το άρθρο 18 προβλέπει την άσκηση μιας διοικητικής αρμοδιότητας από μία συνιστώμενη λειτουργική μονάδα των ΑΕΙ, με αυξημένες αστυνομικές και προανακριτικές εξουσίες και συμμετοχή σε συλλογικά όργανα των ΑΕΙ (π.χ. στην ΕΑΠ), η οποία, ωστόσο, συγκροτείται από προσωπικό της ΕΛΑΣ και διατίθεται στα ΑΕΙ χωρίς να ορίζονται η έννοια των αναγκών, η αρμοδιότητα και διαδικασία διαπίστωσής τους, η αρμοδιότητα και διαδικασία διάθεσης των ΟΠΠΙ, ενώ δεν ελέγχεται ούτε εποπτεύεται από τον Πρύτανη, κατά νόμο αρμόδιο για την προστασία και ασφάλεια του προσωπικού και της περιουσίας των ιδρυμά-

των, ούτε από τα λοιπά όργανα διοίκησης των ΑΕΙ. Κι όλα αυτά χωρίς να εξυπηρετούν σκοπό δημοσίου συμφέροντος και ειδικότερα τη δημόσια ασφάλεια και χωρίς να δικαιολογούνται από την ιδιαίτερη φύση των αστυνομικών αρμοδιοτήτων, οι οποίες πάντως διατηρούνται κατ' άρθρο 3 § 3 του ν. 4485/2017, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 64 του ν. 4623/2019.

18. Επειδή, όπως προαναφέρεται (σκέψη 16), οι προσβαλλόμενες πράξεις δεν βρίσκουν έρεισμα στις διατάξεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 αλλά σε εκείνες των άρθρων 9 § 8 του ν. 2734/1999 (η πρώτη) και 2 § 1 της ΥΑ 7002/12/1-κστ/2019, η οποία εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της § 6 του άρθρου 9 του ν. 2734/1999 (η δεύτερη). ωστόσο, οι παρατεθεισες στην προηγούμενη σκέψη αιτιάσεις, με τις οποίες προβάλλεται αντίθεση στο Σύνταγμα των διατάξεων των άρθρων 18 έως 20 του ν. 4777/2021, προβάλλονται παραδεκτώς. Διότι οι προσβαλλόμενες πράξεις προϋποθέτουν έγκυρη από συνταγματική άποψη σύσταση θέσεων, τις οποίες προορίζονται να καταλάβουν οι προσλαμβανόμενοι ύστερα από διαγωνισμό διενεργηθέντα ειδικά για τη συγκρότηση των ΟΠΠΙ (βλ. άρθρο 18 § 1 ν. 4777/2021 και προκήρυξη κατά τα προαναφερθέντα στις σκέψεις 9 και 15) κατά τις ισχύουσες για την περίπτωση αυτή ειδικές προβλέψεις των άρθρων 5Α της ΥΑ 7002/12/1-κστ/2019 και V.A. 2, V.B.1 της προκήρυξης (βλ. παραπάνω, σκέψεις 9 και 13), στη συνέχεια δε εκπαιδευόμενοι προς τούτο (πρβλ. ΟΛΣτΕ 2151/2015, ΣτΕ 7μ. 3266/2008).

19. Επειδή, το Σύνταγμα, στο άρθρο 16, ορίζει, ... Σύμφωνα με τις συνταγματικές αυτές διατάξεις, η ανώτατη εκπαίδευση, η οποία έχει ως αποστολή την προαγωγή και μετάδοση της επιστημονικής γνώσης μέσω της έρευνας και της διδασκαλίας, παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Με τις ίδιες διατάξεις καθορίζονται οι βασικές αρχές που διέπουν την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης, για την οποία θεσπίζονται συγκεκριμένα οργανωτικά και λειτουργικά πλαίσια που οριοθετούν τη δράση όχι μόνο της διοίκησης αλλά και του κοινού νομοθέτη. Οι αρχές αυτές είναι αφενός η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας και αφετέρου η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης. Η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας, η οποία εγγυάται την αδέσμευτη επιστημονική σκέψη, έρευνα και διδασκαλία, αποτελεί ατομικό δικαίωμα του πανεπιστημιακού ερευνητή ή διδασκάλου, το οποίο ασκείται ως οργανωμένη δραστηριότητα εντός του πλαισίου λει-

τουργίας των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Η ελευθερία αυτή είναι, ως προς το περιεχόμενο και τη μέθοδο της διδασκαλίας και της έρευνας, απόλυτη και ισχύει έναντι πάντων, μη επιδεχόμενη άλλους περιορισμούς πέραν εκείνων που απορρέουν από την υποχρέωση σεβασμού, εκ μέρους του πανεπιστημιακού διδασκάλου ή ερευνητή, των λοιπών διατάξεων του Συντάγματος. Από την εν λόγω αρχή απορρέει η υποχρέωση του κοινού νομοθέτη, κατά την οργάνωση των καθηκόντων των μελών του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, να διασφαλίζει την ακώλυτη άσκηση του έργου τους. Η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ έχει ως περιεχόμενο την εξουσία των εν λόγω ιδρυμάτων να αποφασίζουν για τις δικές τους υποθέσεις με δικά τους όργανα, τα οποία καθορίζονται μεν από τον κοινό νομοθέτη, απαρτίζονται όμως από πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα ή μετέχουν, κατά τα ανωτέρω, στην πραγματοποίηση της εκπαιδευτικής και ερευνητικής αποστολής τους. Ως αναγκαίος περιορισμός της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ οι ίδιες συνταγματικές διατάξεις καθιερώνουν την κρατική εποπτεία επί των ιδρυμάτων αυτών, περιεχόμενο της οποίας είναι, κατά την έννοια του Συντάγματος, ο έλεγχος νομιμότητας, από κρατικό όργανο, των πράξεων των οργάνων τους. Περαιτέρω, η ως άνω εξουσία, στην οποία περιλαμβάνεται προεχόντως η επιλογή του διδακτικού και διοικητικού προσωπικού των ΑΕΙ με πράξεις των οργάνων τους (ΟΛΣτΕ 1817/1983, 652, 656/2016 κ.ά.) περιορίζεται, ως αμιγώς διοικητική, στην εφαρμογή των κανόνων δικαίου που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία τους και δεν περιλαμβάνει και το δικαίωμα θέσπισης των σχετικών κανόνων ή της σύμπραξης στην παραγωγή τους κατά τρόπο δεσμευτικό για τα νομοθετικά όργανα, πράγμα που προϋποθέτει όχι απλώς αυτοδιοίκηση αλλά αυτονομία των εν λόγω ιδρυμάτων, η οποία δεν τους παραχωρήθηκε από το Σύνταγμα (ΟΛΣτΕ 1013/2013, 519-520/2015, πρβλ. ΟΛΣτΕ 982/2012, 1469/2016, 481/2018 κ.ά.).

20. Επειδή, όπως γίνεται παγίως δεκτό (ΟΛΣτΕ 2194/2014, 16/2015, ΣτΕ 1879/2012, 701/2015), η δημόσια τάξη και η κρατική ασφάλεια, ειδικότερες εκφάνσεις των οποίων αποτελούν η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος, ως κατ' εξοχήν δημόσιες εξουσίες και εκφράσεις κυριαρχίας, αποτελούν αρμοδιότητες αναπόσπαστες από τον πυρήνα της κρατικής εξουσίας. Για τον λόγο αυτόν, η

άσκηση των επιμέρους αρμοδιοτήτων που συγκροτούν την αποστολή των ενόπλων σωμάτων ασφαλείας, κλάδο των οποίων αποτελεί η Ελληνική Αστυνομία, μη δυνάμενη κατ' αρχήν να παραχωρηθεί σε ιδιώτες ασκείται μέσω της αστυνομικής αρχής μόνο από το Κράτος και από νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που είναι κι αυτά αποκεντρωμένες καθ' ύλην δημόσιες υπηρεσίες. Και είναι μεν δυνατή η, ύστερα από τμηματική και περιστασιακή απόσπαση από την ΕΛΑΣ, ανάθεση σε άλλα όργανα της Δημόσιας Διοίκησης ορισμένων από τις αρμοδιότητες αυτής με πράξη του κοινού νομοθέτη (ΟΛΣτΕ 16/2015). ωστόσο, όταν ο κοινός νομοθέτης εκτιμά ότι το δημόσιο συμφέρον, το οποίο συνίσταται στην προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας αλλά και στην ίδια τη διασφάλιση της ακώλυτης άσκησης της ακαδημαϊκής ελευθερίας, επιβάλλει την αστυνόμευση στους χώρους των ΑΕΙ, σε συνέχεια, μάλιστα, σειράς προϋσχυσάντων ηπιότερων μέτρων ασφάλειας και προστασίας του προσωπικού και της περιουσίας των ΑΕΙ, τα οποία κρίνονται από τον νομοθέτη απρόσφορα να υπηρετήσουν τους σκοπούς αυτούς, δεν απορρέει από τις προπαρατεθεισες διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος, στις οποίες δεν κατοχυρώνεται αυτοτελώς «άσυλο» (βλ. πρακτικά συζητήσεων επί του Συντάγματος 1975 της Ολομέλειας της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής και κυρίως τις τοποθετήσεις του Υπουργού Παιδείας Π. Ζέπου σ. 505, 509 και του Κ. Τσιάτσου σ. 506), υποχρέωση του νομοθέτη να αναθέτει, ύστερα από απόσπασή τους από την παρέχουσα, λόγω της αποστολής της, μείζονες εγγυήσεις ασφάλειας ΕΛΑΣ, τις αρμοδιότητες της πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος στους χώρους των ΑΕΙ στα όργανα αυτών ούτε να προβλέπει συμμετοχή τους στην άσκηση των εν λόγω αρμοδιοτήτων.

21. Επειδή, ο νομοθέτης είχε κατά καιρούς επιχειρήσει να αντιμετωπίσει τα ζητήματα φύλαξης και προστασίας των χώρων των ΑΕΙ και των προσώπων που δραστηριοποιούνται σε αυτούς, θεσπίζοντας επί μακρόν σειρά σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων. Τέλος, το έτος 2019, με το μνημονευθέν άρθρο 64 του ν. 4623/2019 ορίστηκε ότι εντός των χώρων των ΑΕΙ οι δημόσιες αρχές ασκούν όλες τις κατά νόμο αρμοδιότητές τους, συμπεριλαμβανομένης της επέμβασης λόγω τέλεσης αξιόποινων πράξεων. Κατά τα αναφερόμενα στην αιτιολογική έκθεση της εν λόγω διάταξης «έχουμε οδηγηθεί σε κατάχρηση της έννοιας της ακαδημαϊκής ελευθερίας, υπό την έννοια της εργαλειοποι-

ησής της για την παροχή ανοχής (ιδίως μέσω της αδυναμίας ή παρεμπόδισης παρέμβασης των αρχών) σε πράξεις και συμπεριφορές [...] εντός των χώρων των ΑΕΙ [που] δεν έχουν καμία σχέση με την έρευνα, τη διδασκαλία και την εν γένει ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών (ενδεικτικά, άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας, προπηλακισμοί φοιτητών, καθηγητών και διοικητικού προσωπικού, βίαιες διακοπές μαθημάτων, καταστροφές σε σπουδαστήρια και κτίρια, παρασκευή και κυκλοφορία εύφλεκτων υλικών και εκρηκτικών υλών, παρεμπόριο και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, ανάπτυξη έκνομων δραστηριοτήτων). Οι πράξεις και συμπεριφορές αυτές αντιτίθενται στην συνταγματικώς κατοχυρωμένη ακαδημαϊκή ελευθερία, περιορίζοντας στην πράξη την ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών και υποβαθμίζοντας την ποιότητα του παρεχόμενου ερευνητικού και διδακτικού έργου. Τίθεται, επίσης, ζήτημα προστασίας της δημόσιας παρουσίας από τέτοιες έκνομες πράξεις και συμπεριφορές, κατά τον ίδιο τρόπο που ισχύει για κάθε άλλο δημόσιο χώρο».

22. Επειδή, όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση του ν. 4777/2021 με τις διατάξεις των άρθρων 18-20 του οποίου εισάγονται οι επίμαχες ρυθμίσεις, ο νομοθέτης επιδιώκει να «αντιμετωπί[σ]ει τα χρόνια ζητήματα της πολιτικής προστασίας εντός των χώρων [των ΑΕΙ]», να ενισχύσει την προστασία και την ασφάλεια αυτών «με ταυτόχρονη διασφάλιση της αυτοδιοίκησης των ιδρυμάτων», να εκπληρώσει τη συνταγματική υποχρέωση της Πολιτείας στους δημόσιους αυτούς χώρους προς παροχή έννομης προστασίας για τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα των πολιτών και για τη διασφάλιση όλων των άλλων έννομων αγαθών και των επιμέρους ελευθεριών από παραβατικές συμπεριφορές και αξιόποινες πράξεις, να προστατεύσει την ακαδημαϊκή ελευθερία, τόσο υπό την έννοια της ελευθερίας κάθε μέλους της πανεπιστημιακής κοινότητας να συμμετέχει στην έρευνα και τη διδασκαλία, στους χώρους στους οποίους παρέχεται η ανώτατη εκπαίδευση με τρόπο απρόσκοπτο, όσο και υπό την έννοια της λειτουργίας αυτής ως θεσμικής εγγύησης, ιδίως για την ελεύθερη διακίνηση των ιδεών. Επιδιώκει, ακόμη, ο νομοθέτης να διασφαλίσει μακροπρόθεσμα την ποιότητα της ανώτατης εκπαίδευσης που παρέχεται απρόσκοπτα χωρίς φαινόμενα παραβατικής συμπεριφοράς και τον ρόλο των ΑΕΙ με τη δημιουργία προϋποθέσεων εγκαθίδρυσης αι-

σθήματος εμπιστοσύνης στο σύνολο των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας μακριά από παραβατικές συμπεριφορές. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, οι ρυθμίσεις υπαγορεύθηκαν από φαινόμενα πρόκλησης ζημιών κατά της δημόσιας παρουσίας και εν γένει παραβατικότητας εντός των ΑΕΙ, τα οποία πλήττουν ευθέως την ακαδημαϊκή ελευθερία της διδασκαλίας, της έρευνας και της μάθησης και αναιρούν την πραγματική έννοια της προστασίας των ιδεών....Υπό τα ως άνω δεδομένα, οι αμφισβητούμενες ρυθμίσεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 κινούνται εντός των πλαισίων της αρχής της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και δεν θίγουν το δικαίωμα των ιδρυμάτων αυτών να αποφασίζουν επί των υποθέσεων τους με δικά τους όργανα για τους ακόλουθους λόγους: α) Αφενός και αναφορικά με ζητήματα εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, ήτοι με ζητήματα κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας, κοινής φύλαξης και ασφάλειας των πανεπιστημιακών χώρων και ελέγχου της πρόσβασης σε αυτούς, προβλέπεται σειρά μέτρων ασφάλειας και προστασίας προσώπων και υποδομών στα ΑΕΙ, αρμοδιότητας των ιδίων αυτών οργάνων, σύμφωνα με όσα ειδικότερα ορίζονται στα άρθρα 12-17 ν. 4777/2021 και εκτίθενται αναλυτικότερα στη σκέψη 11. β) Αφετέρου, ο νομοθέτης, εκτιμώντας τις περιστάσεις και ιδίως ότι η προηγουμένως προκριθείσα λύση της ανάθεσης στα ΑΕΙ συμμετοχής τους (δια της δυνατότητας να επιτρέπουν ή μη την επέμβαση δημόσιας δύναμης) στην βαίνουσα πέραν των_ως άνω ζητημάτων εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, αντιμετώπιση ζητημάτων φύλαξης και προστασίας των χώρων των ΑΕΙ και των δραστηριοποιούμενων σε αυτούς έναντι αξιόποινων πράξεων ώστε να διασφαλίζεται ότι κατά την εν λόγω επέμβαση δεν θα διαταράσσεται ή δεν θα δυσχεραίνεται δυσανάλογα η ομαλή λειτουργία τους και η αποτελεσματική εκπλήρωση της αποστολής τους με την άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας «εφαρμόζεται δεκαετίες ολόκληρες [...], έχει, όμως, αποτύχει» ... Επιπρόσθετα, με τις διατάξεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 λαμβάνεται ειδική μέριμνα για την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και των ΟΠΠΙ. Προς τον σκοπό αυτόν οι τελευταίες, όπως προαναφέρεται, συγκροτούνται (και) από ειδικούς φρουρούς, οι οποίοι προσλαμβάνονται ειδικώς προς τούτο, λαμβάνουν ομοίως ειδική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην καλλιέργεια φιλοσοφίας προσαρμοσμένης στις

ιδιαιτερότητες των ΑΕΙ... Εξάλλου, διάθεση των ΟΠΠΙ σε ΑΕΙ λαμβάνει χώρα, κατά τον νόμο, μόνον εφόσον και στο μέτρο που διαπιστώνεται ανάγκη προς τούτο, προφανώς με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας, υπό το πρίσμα της οποίας υπόκειται αυτοτελώς σε δικαστικό έλεγχο η σχετική απόφαση για διάθεση ΟΠΠΙ σε ΑΕΙ. γ) Δεν προβλέπεται συμμετοχή των ΟΠΠΙ σε διοικητικό όργανο των ΑΕΙ... Εξάλλου, από καμία διάταξη του ν. 4777/2011 δεν προκύπτει ότι η σύσταση των ΟΠΠΙ θέτει σε κίνδυνο την ακώλυτη άσκηση του έργου τους και την ακαδημαϊκή ελευθερία. Ειδικότερα, οι ΟΠΠΙ δεν έχουν αρμοδιότητα ούτε, συνεπώς, δυνατότητα επέμβασης επί θεμάτων επιστήμης, έρευνας, διδασκαλίας, λειτουργίας των ΑΕΙ, τα οποία εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των τελευταίων· αντίθετα έχουν ως αποστολή και αρμοδιότητα την πρόληψη και καταστολή των εγκλημάτων προς διαφύλαξη και ενίσχυση της ακαδημαϊκής ελευθερίας έναντι αξιόποινων πράξεων κατά της ζωής και σωματικής ακεραιότητας των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και κατά των εγκαταστάσεων και της περιουσίας των ΑΕΙ κατ' εφαρμογή των αρχών της νομιμότητας και αναλογικότητας, ιδίως όσον αφορά την παρουσία και δράση τους στους χώρους όπου ασκούνται δραστηριότητες έρευνας και διδασκαλίας. Συνεπώς, με την ένδικη ρύθμιση όχι μόνο δεν πλήττεται αλλά θάλπεται η συνταγματική τάξη. Ως εκ τούτου, αβασίμως προβάλλεται ότι το άρθρο 18 του ν. 4777/2021 αντίκειται στο άρθρο 16 § 5 του Συντάγματος που καθιερώνει την πλήρη αυτοδιοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, τούτο δε ως εγγύηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας (16 § 1 Συντάγματος) και του πανεπιστημιακού ασύλου. Μειοψήφησαν οι Σύμβουλοι Δ. Μακρής, Τ. Κόμβου, Α.-Μ. Παπαδημητρίου, Ι. Σύμπλης, Ιφ. Αργυράκη και Β. Ανδρουλάκης, οι οποίοι διατύπωσαν την ακόλουθη γνώμη: Το Σύνταγμα, κατόπιν των αντιδημοκρατικών και ωμών επεμβάσεων της δικτατορίας του 1967 στον χώρο του πανεπιστημίου, εντός του οποίου όμως καλλιεργήθηκαν αξίες και ιδέες και αναπτύχθηκαν δράσεις που συνετέλεσαν στην αποκατάσταση της δημοκρατίας, κατοχύρωσε στο άρθρο 16 ρητώς την προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, καθώς και την αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ ως πλήρη. Η ακαδημαϊκή ελευθερία, που αποτελεί ειδικότερη πτυχή της πνευματικής ελευθερίας και ανεμπόδιστης διακίνησης των ιδεών (καρπών του διαφωτισμού), έχει ως περιεχόμενο την αξίωση για την

αποχή των κρατικών οργάνων από επεμβάσεις, έστω και έμμεσες, στο περιεχόμενο, στη μέθοδο και στη διαδικασία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας που διενεργείται στα ΑΕΙ. Η πλήρης αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ αποτελεί ατομικό δικαίωμα που αντιτάσσεται έναντι των κρατικών οργάνων και θεσμική εγγύηση προκειμένου να εξυπηρετηθεί η ανάπτυξη και προαγωγή της επιστήμης. Η ακαδημαϊκή ελευθερία υλοποιείται αποτελεσματικά με την πλήρη αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ που συνίσταται στην εξουσία τους να αποφασίζουν «επί των ιδίων υποθέσεων δι' ιδίων οργάνων» (ΟΛΣτΕ 1816/1983, 652, 656/2016 κ.ά.). Στην εξουσία αυτή δεν περιλαμβάνεται μόνον η επιλογή με όργανα των εν λόγω ιδρυμάτων του προσωπικού τους εντός των πλαισίων των γενικών κανόνων οι οποίοι διέπουν το ζήτημα και η εφαρμογή των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία τους. Κατ' εξοχήν «ίδια υπόθεση» των ΑΕΙ αποτελεί το αντικείμενο, η μέθοδος και το περιεχόμενο της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας που εγγυάται το Σύνταγμα, καθώς και η διαμόρφωση των κατάλληλων προς τούτο όρων και προϋποθέσεων, με την έννοια ειδικότερα της διασφάλισης, υπ' ευθύνη των οργάνων τους, των κατάλληλων και πρόσφορων συνθηκών, στο πλαίσιο του κράτους δικαίου, οι οποίες καθιστούν δυνατή και ευνοούν την κατά το Σύνταγμα ελεύθερη επιστημονική έρευνα, διακίνηση ιδεών και διδασκαλία στους χώρους τους. Περαιτέρω η νομιμότητα στο πλαίσιο του κράτους δικαίου και οι κατάλληλες και πρόσφορες συνθήκες για την καλλιέργεια της επιστήμης στον χώρο των ΑΕΙ, δεν επιτρέπεται από το Σύνταγμα να θίγονται ή να διαταράσσονται με την ανοχή ή αδράνεια των οργάνων τους. Εξ άλλου ο κοινός νομοθέτης κατά την ευχέρειά του να θεσπίζει κανόνες για την οργάνωση και λειτουργία των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν μπορεί να θεσπίζει ρυθμίσεις που θίγουν ή παρακωλύουν ουσιαστικά, έστω και έμμεσα, την συνταγματικά κατοχυρωμένη πλήρη αυτοδιοίκησή τους και ακαδημαϊκή ελευθερία (ΟΛΣτΕ 2786/1984). Επέμβαση διοικητικού οργάνου εντός των ΑΕΙ για την τήρηση της αστυνομικής υφής δημόσιας τάξεως πρέπει να διενεργείται με την προϋπόθεση της διασφάλισης της ελευθερίας διδασκαλίας, έρευνας και διακίνησης των ιδεών στο πλαίσιο της πλήρους αυτοδιοίκησης των εν λόγω ιδρυμάτων. Ναι μεν ο θεσμός της ακαδημαϊκής ελευθερίας δεν είναι *legibus solutus*, ωστόσο οι νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν τα ΑΕΙ δεν

επιτρέπεται να παρέχουν εξουσία σε κρατικά όργανα που μπορεί να παρακωλύσει ή να δυσχεράνει δυσανάλογα την ελευθερία έρευνας και διδασκαλίας στα ιδρύματα αυτά, υπό την πλήρη αυτοδιοίκησή τους. Και τούτο διότι για την πρακτική – ουσιαστική αξία των ατομικών δικαιωμάτων, καθώς και των θεσμικών εγγυήσεων του Συντάγματος δεν αρκεί η κατοχύρωσή τους από αυτό, αλλά αναγκαίο στοιχείο αποτελεί η κατάλληλη νομοθετική και διοικητική ρύθμισή τους, ώστε να υλοποιούνται αποτελεσματικά. Από τα προηγηθέντα συνάγεται ότι η διασφάλιση της τάξης και της ασφάλειας στα ΑΕΙ είναι αναγκαία στο κράτος δικαίου, προκειμένου, ειδικότερα, να μπορέσουν τα ιδρύματα αυτά να επιτελέσουν ακωλύτως τη λειτουργία τους με την ελεύθερη ανάπτυξη της επιστήμης. Όταν προβλέπεται η άσκηση εξουσίας κρατικών οργάνων, στα οποία έχουν ανατεθεί αστυνομικά καθήκοντα, στον χώρο των ΑΕΙ, τα όργανα των ιδρυμάτων αυτών είναι εκ του Συντάγματος αρμόδια, σε επίπεδο διοίκησης, να διασφαλίσουν ότι κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας στους χώρους τους δεν διαταράσσεται ή δεν δυσχεραίνεται δυσανάλογα η ομαλή λειτουργία τους και η αποτελεσματική εκπλήρωση της αποστολής τους με την άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Εν προκειμένω, με τις αναφερθείσες διατάξεις του ν. 4777/2021 (άρθρα 18 επ.), οι συνιστώμενες ΟΠΠΠ, που συγκροτούνται από αστυνομικό προσωπικό και ειδικούς φρουρούς, διατίθενται σε ΑΕΙ ανάλογα με την ύπαρξη και την έκταση των αναγκών. Οι Ομάδες αυτές, ασκώντας αστυνομικά καθήκοντα εντός των χώρων των ιδρυμάτων αυτών έχουν ως αποστολή την προστασία και ασφάλεια των προσώπων που βρίσκονται στους χώρους τους και των υποδομών τους, και ιδίως την πρόληψη της τέλεσης και την αντιμετώπιση κάθε αξιόποινης πράξης εντός των χώρων τους, τη στελέχωση και λειτουργία των Κέντρων Ελέγχου και Λήψης Σημάτων και Εικόνων μαζί με το προσωπικό των εν λόγω ιδρυμάτων και την πραγματοποίηση περιπολιών στο πλαίσιο των καθηκόντων της πρόληψης και αντιμετώπισης κάθε αξιόποινης πράξης στους χώρους τους. Το προσωπικό των Ομάδων αυτών κατά την άσκηση των καθηκόντων του δεν φέρει πυροβόλο όπλο, υπάγεται στην Ελληνική Αστυνομία και η εν γένει υπηρεσιακή του κατάσταση ρυθμίζεται από τις πάγιες διατάξεις που διέπουν το αστυνομικό προσωπικό και τους ειδικούς φρουρούς. Σύμφωνα με τις ίδιες διατάξεις το προσωπικό των Ομάδων αυ-

τών συνεργάζεται με τον πρότανη ή τον αρμόδιο αντιπρότανη, καθώς και με τις αρμόδιες υπηρεσίες και όργανα των ΑΕΙ, των οποίων οι διοικήσεις διευκολύνουν το εν λόγω προσωπικό κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του. Όπως προκύπτει από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του νόμου και τις συζητήσεις στην Βουλή, αλλά και συνομολογείται ευθέως από το Δημόσιο και τους παρεμβαίνοντες, κύρια, αν όχι αποκλειστική, αρμοδιότητα των ΟΠΠΠ είναι η επιτήρηση και προστασία της κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας και δικαιολογητικός λόγος για την ανάθεση της αρμοδιότητας στην αστυνομική αρχή είναι η δυσπιστία στην αποτελεσματικότητα των ακαδημαϊκών αρχών να την περιφρουρήσουν. Αυτά εξαγγέλλονται ρητώς και στην ίδια την αιτιολογική έκθεση, την οποία επικαλείται το Δημόσιο στο υπόμνημά του μετά τη συζήτηση: «έχουμε οδηγηθεί σε κατάχρηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας, υπό την έννοια της εργαλειοποίησής της για την παροχή ανοχής (ιδίως μέσω της αδυναμίας ή παρεμπόδισης επέμβασης των αρχών) σε πράξεις και συμπεριφορές που συντελούνται μέσα στα ΑΕΙ ... (ενδεικτικά άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας, προπηλακισμοί ... βίαιες διακοπές μαθημάτων, καταστροφές ...) ... υποβαθμίζοντας την ποιότητα του παρεχόμενου ερευνητικού και διδακτικού έργου. Τίθεται επίσης ζήτημα προστασίας της δημόσιας παρουσίας ... ». Επίσης ρητά εξαγγέλλεται ότι «εξομοιώνεται ο χώρος των ΑΕΙ με τον κοινό δημόσιο χώρο». Στο ίδιο υπόμνημα εκτίθεται, ως επιχείρημα υπέρ της αναγκαιότητας της ρύθμισης ότι μόνο τέσσερα από τα είκοσι τέσσερα ΑΕΙ έχουν ολοκληρώσει την κατάρτιση και έγκριση σχεδίου ασφαλείας και προστασίας μέσα στην εξάμηνη ενδεικτική προθεσμία του ν. 4777/2021, ενώ άλλα τέσσερα δεν προκύπτει ότι έχουν κινήσει τη σχετική διαδικασία, συνομολογείται δε επίσης (με την αυτουσία παράθεση των προσωπικών απόψεων μέλους της ΠΟΣΔΕΠ) ότι «εμάς μας ενδιαφέρει να έχουμε ασφάλεια και έχει μικρή σημασία τελικά ποιος είναι ο προϊστάμενος». Προκύπτει δηλαδή ότι η θεσπισθείσα ρύθμιση εμφορείται από την αντίληψη ότι η σκοπιμότητα υπερέχει της συνταγματικής τάξης. Κατόπιν των προεκτεθέντων, η ανάθεση της προστασίας και ασφάλειας των προσώπων που βρίσκονται στους χώρους των ΑΕΙ και των υποδομών τους και ιδίως της πρόληψης και καταστολής των αξιόποινων πράξεων στους χώρους τους (που εντάσσονται στην διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και αποτελούν

αρμοδιότητες αναπόσπαστες από τον πυρήνα της κρατικής εξουσίας), στο συνιστώμενο με τις αναφερθείσες διατάξεις του ν. 4777/2021 ειδικό αστυνομικό σώμα που υπάγεται στην Ελληνική Αστυνομία, δηλαδή στο κράτος, και το οποίο μπορεί να εγκατασταθεί στους χώρους των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, να δρα στους χώρους τους, στους οποίους καλλιεργείται ελεύθερα η επιστήμη με τη θεσμική εγγύηση της πλήρους αυτοδιοίκησης των ιδρυμάτων αυτών (αρμοδιών κατά το Σύνταγμα για την διοικητική ρύθμιση της ακαδημαϊκής ελευθερίας), προς πρόληψη των αξιοποιώνων πράξεων (με μέσα, όπως η παρουσία και περιπολία του προσωπικού των Ομάδων στους χώρους των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η ηλεκτρονική επιτήρηση και συγκέντρωση πληροφοριών) και καταστολή τους (με τη δυνατότητα χρήσεως μέσω αποκτάστασης της τάξης και επιβολής του νόμου, πλην των πυροβόλων όπλων), προσκρούει στις προαναφερθείσες συνταγματικές διατάξεις. Και τούτο, διότι με τις προαναφερθείσες ρυθμίσεις σχετικά με το προσωπικό των ειδικών αυτών Ομάδων είναι δυνατόν να υπάρξει παρακώλυση ή παρεμπόδιση ή διατάραξη ή πάντως δυσανάλογη δυσχέρεια της ομαλής λειτουργίας των ΑΕΙ, στα οποία ασκείται η ακαδημαϊκή ελευθερία, με τη θεσμική εγγύηση της πλήρους αυτοδιοίκησής τους, αφού τα αστυνομικά αυτά όργανα έχουν την εξουσία να προβαίνουν στις προεκτεθείσες επιχειρησιακές ενέργειες στους χώρους των εν λόγω ιδρυμάτων υπό τις εντολές του κράτους, χωρίς να προβλέπεται η άσκηση της προβλεπόμενης εκ του Συντάγματος αρμοδιότητας των οργάνων των ιδρυμάτων αυτών προκειμένου να διασφαλίσουν ότι κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας στους χώρους τους δεν διαταράσσεται ή δεν δυσχεραίνεται δυσανάλογα η ομαλή λειτουργία τους και η αποτελεσματική εκπλήρωση της αποστολής τους με την άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Την εν λόγω εκ του Συντάγματος επιβαλλόμενη άσκηση της αρμοδιότητας των οργάνων των ΑΕΙ δεν αποτελεί η πρόβλεψη από τις διατάξεις του ν. 4777/2021 περί συνεργασίας των ειδικών αυτών Ομάδων με τον πρότανη ή τον αρμόδιο αντιπρότανη και τις αρμόδιες υπηρεσίες των ιδρυμάτων αυτών ούτε πολλώ μάλλον περί διευκόλυνσης εκ μέρους τους του προσωπικού των επιδικών Ομάδων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους (βλ. § 3 του άρθρου 18 του ν. 4777/2021). Κατά την περαιτέρω γνώμη του Συμβούλου Ι. Σύμπλη, οι συνταγματικές δια-

τάξεις που κατοχυρώνουν «πλήρη» αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων, όπως κάθε συνταγματική διάταξη που αφορά αρμοδιότητες, ερμηνεύονται αυστηρά και δεν χωρούν καμία απολύτως παρέκκλιση, ούτε κατ' επίκληση «δημοσίου συμφέροντος» ή «εξαιρετικών περιστάσεων», ή «ανάγκης», ή οποιασδήποτε άλλης σκοπιμότητας. Κατά μείζονα δε λόγο δεν χωρεί παρέκκλιση κατ' επίκληση αδυναμίας ή αβελτηρίας των αρχών στις οποίες έχει ανατεθεί από το Σύνταγμα η αρμοδιότητα να ασκήσουν αποτελεσματικά τη δραστηριότητά τους. Τούτο έχει παγίως κριθεί από το Δικαστήριο, και μάλιστα για ζητήματα που ήσαν, ως προς το *in concreto* ουσιαστικό τους διακύβευμα, ελάχιστος συνταγματικής περιωπής, όπως η αρμοδιότητα για τη διεξαγωγή ενός πλειοδοτικού διαγωνισμού (ΟλΣτΕ 1054/2017). Αντίθετη ερμηνευτική προσέγγιση, που θα επέτρεπε να χαλαρώσουν κανόνες αρμοδιότητας, οι οποίοι αφορούν θεμελιώδη κατά το Σύνταγμα ζητήματα κατανομής εξουσίας, χάριν άλλων σκοπών, αν ήθελε κρατήσει και γενικευθεί, θα ενείχε τον κίνδυνο να απολήξει σε απονεύρωση της πλέον θεμελιώδους λειτουργίας του Συντάγματος, ως συστήματος εγγυήσεων και κατανομής εξουσιών και αρμοδιοτήτων. Η ουσία εξ άλλου αυτής της «πλήρους» αυτοδιοίκησης συνίσταται στην εξουσία των ΑΕΙ να αποφασίζουν «επί των ιδίων υποθέσεων δι' ιδίων οργάνων», δηλαδή οργάνων που προέρχονται από την ίδια την ακαδημαϊκή κοινότητα, επιλέγονται από αυτήν, και λογοδοτούν σε αυτήν. Κατ' εξοχήν δε ακαδημαϊκή υπόθεση δεν είναι μόνο η επιλογή του προσωπικού τους και η οργάνωση του αντικειμένου, μεθόδου, περιεχομένου, και διεξαγωγής της έρευνας και της διδασκαλίας. Ακαδημαϊκή υπόθεση, κατά το Σύνταγμα, είναι εξ ίσου και από τη φύση του πράγματος η εποπτεία και ευθύνη για τη διασφάλιση των αναγκαίων υλικών προϋποθέσεων και συνθηκών για τη διεξαγωγή αυτών των ακαδημαϊκών δραστηριοτήτων. Τέτοιες υλικές συνθήκες και προϋποθέσεις είναι και η κοινή ακαδημαϊκή ευταξία, η κοινή φύλαξη και ασφάλεια των πανεπιστημιακών χώρων, και ο έλεγχος της πρόσβασης σε αυτούς. Όπως δεν νοούνται πολιτικές ελευθερίες χωρίς *forum publicum* και δικαιώματα ιδιωτικού βίου χωρίς άσυλο κατοικίας, έτσι δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική ακαδημαϊκή ελευθερία χωρίς πανεπιστημιακό χώρο υποκειμένο στην αποκλειστική αρμοδιότητα της πανεπιστημιακής κοινότητας. Από την άποψη αυτή, αρμοδιότητα περί την οργάνωση, διεξαγωγή και

διαχείριση μιας δραστηριότητας και αρμοδιότητα περί την ευταξία της και τη διοίκηση του ακαδημαϊκού χώρου δεν μπορούν να διαχωρισθούν. Αν οι αρμοδιότητες για την ευταξία και τον χώρο αποχωρισθούν από την αρμοδιότητα για τη δραστηριότητα, η αρμοδιότητα αυτή περιπίπτει σε απλή συναρμοδιότητα με τον τρίτο, ο οποίος αποκτά την ευχέρεια να θέτει είτε ευθέως, είτε εμμέσως (δια του περιορισμού της πρόσβασης) όρους, προϋποθέσεις, και περιορισμούς, στη διεξαγωγή αυτής της δραστηριότητας, με μόνη την επίκληση της κατά νόμον αρμοδιότητάς του να επιτηρεί και φυλάσσει τον χώρο και να ελέγχει την ευταξία της. Για τον ίδιο λόγο δεν επιτρέπεται ούτε και εξομείωση του πανεπιστημιακού χώρου, ενός χώρου που είναι μεν δημόσιος, πλην αφιερωμένος σε ειδικό σκοπό, δηλαδή στις ανάγκες και στην χρήση της πανεπιστημιακής κοινότητας και εκ του λόγου τούτου πρέπει να τελεί κατά το Σύνταγμα υπό την διοίκηση και διαχείρισή της, με τους συνήθεις δημόσιους κοινόχρηστους υπό την έννοια του Αστικού Κώδικα χώρους, δηλαδή με χώρους που είναι ελεύθερα προσβάσιμοι σε όλους, κατ' ενάσκηση γενικής ελευθερίας και του δικαιώματος της προσωπικότητας, και οι οποίοι, ελλείψει άλλου κυρίου, τελούν εκ του λόγου τούτου υπό τον άμεσο έλεγχο και εποπτεία της δημοσίας αρχής. Και ναι μεν ο νομοθέτης είναι κατ' αρχήν ελεύθερος να οργανώνει και να κατανέμει αρμοδιότητες κατά τον κατά την κρίση του πλέον πρόσφορο και αποτελεσματικό τρόπο (υπό την προϋπόθεση ότι η ρύθμιση δεν είναι, κατά την αληθή φύση και ουσία της ψευδο-οργανωτική, κατά καταστρατήγηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, συνταγματικών εγγυήσεων, ή επιταγών ορθολογικής οργάνωσης). Προκειμένου όμως για το πανεπιστήμιο, η συνταγματική κατοχύρωση της αυτοδιοίκησής του (και μάλιστα ως «πλήρους») απαγορεύει απολύτως, είτε αυτό επιχειρηθεί ευθέως, είτε εκ πλαγίου, υπό το πρόσχημα της δημόσιας τάξης και της πρόληψης και καταστολής «αξιοποιώνων» πράξεων, τόσο την ανάθεση της αρμοδιότητας για την επιτήρηση και διασφάλιση της κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας σε μη πανεπιστημιακή αρχή (και δη σε αστυνομική αρχή), και εν γένει σε πρόσωπα ή όργανα που δεν είναι εντεταγμένα στην οργανωτική δομή των ΑΕΙ και δεν υπόκεινται στις εντολές και στον ιεραρχικό και πειθαρχικό έλεγχο των πανεπιστημιακών αρχών, όσο και την υπαγωγή του πανεπιστημιακού χώρου στις εξουσίες της αστυνομικής αρχής υπό τους συνήθεις κανόνες που ισχύουν για τους

κοινόχρηστους χώρους. Βεβαίως, οι διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος δεν αφορούν και δεν θίγουν, ούτε περιορίζουν, τις γενικές αρμοδιότητες των αστυνομικών αρχών (υπό την εποπτεία δικαστικής αρχής), πολλώ μάλλον των δικαστικών αρχών, περί την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και την πρόληψη και καταστολή του κοινού εγκλήματος. Όμως, εν προκειμένω, δεν πρόκειται περί αυτού, το οποίο άλλως τε, καίτοι αυτονόητο, ήδη προβλέπεται και ρητά από την διάταξη του άρθρου 3 § 3 του ν. 4485/2017, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 64 του ν. 4623/2019. Για τον πρόσθετο δε αυτόν λόγο δεν μπορεί ούτε και να αντιτάξει θεμιτώς και βασιμώς το Δημόσιο ότι «ηπιότερα» μέτρα δεν τελεσφόρησαν. Γιατί, καθ' ο μιν μέρος τα περιστατικά διατάραξης της πανεπιστημιακής ειρήνης που επικαλείται το Δημόσιο αφορούν κοινή ακαδημαϊκή ευταξία, ο νομοθέτης δεν νομιμοποιείται να τα επικαλείται για να κάμψει συνταγματικούς κανόνες κατανομής αρμοδιοτήτων, η δε τυχόν αβελτηρία των πανεπιστημιακών αρχών να προστατεύσουν την ακαδημαϊκή ευταξία γεννά ενδεχομένως πειθαρχική τους ευθύνη (κατά την ειδική διαδικασία που το ίδιο το Σύνταγμα καταστρώνει), δεν επιτρέπεται όμως να παρακαμφθεί και, τελικά, κατ' αποτέλεσμα, να καταλυθεί η πανεπιστημιακή αυτοδιοίκηση. Καθ' ο δε μέρος το Δημόσιο επικαλείται εξαιρετικά περιστατικά των οποίων προέχει η ποινική διάσταση, η ευθύνη για την πρόληψη και καταστολή τους -και συνακόλουθα και η ευθύνη για κάθε αδράνεια ή παράλειψη- ανήκει ήδη στην αστυνομική αρχή, υπό την εποπτεία και έλεγχο δικαστικής αρχής, κατά τις κοινές γενικές διατάξεις και, επομένως, ούτε νοείται, ούτε επιτρέπεται να καταλογισθεί οποιαδήποτε ευθύνη στις πανεπιστημιακές αρχές, ούτε νομιμοποιείται το Δημόσιο να τις επικαλείται (ενώ πρόκειται για δική του αδράνεια και παραλείψεις) ως πρόσχημα για να παρακάμψει ρητές συνταγματικές διατάξεις και να μεταθέσει την αρμοδιότητα για την τήρηση της κοινής πανεπιστημιακής ευταξίας από τις μόνες κατά το Σύνταγμα αρμόδιες πανεπιστημιακές αρχές στην αστυνομική αρχή. Κατά μείζονα λόγο δεν μπορεί να γίνεται επίκληση τέτοιων περιστατικών, τα οποία δεν αμφισβητείται ότι συνιστούν την εξαίρεση και όχι τον κανόνα για να ανατραπεί συνταγματικός κανόνας αρμοδιότητας. Εν όψει δε της συνταγματικής κατοχύρωσης της πανεπιστημιακής αυτοδιοίκησης δεν επιτρέπεται ούτε και να καταλείπεται στην αστυνομική ευχέρεια να

αποφαίνεται εκείνη, κατά την δική της κρίση και κατά το δοκούν, πότε ο προέχων χαρακτήρας μιας παραβατικής συμπεριφοράς είναι ακαδημαϊκός και πειθαρχικός, και πότε αστυνομικός και ποινικός, αντιθέτως επιβάλλεται αναγνώριση τεκμηρίου ότι, εφ' όσον, πάντως, πρόκειται για πράξεις και δραστηριότητες που προέρχονται από το εσωτερικό της ίδιας της ακαδημαϊκής κοινότητας, αυτές επιπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο της κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας. Εξ άλλου, η οριοθέτηση κάθε τέτοιας σύγκρουσης αρμοδιοτήτων δεν επιτρέπεται να είναι παρά μόνο έργο δικαστικής αρχής, σε κάθε δε περίπτωση επιβάλλεται να διενεργείται με τη συνοδεία εγγυήσεων περί τη μορφή, έκταση και διεξαγωγή της επέμβασης, που διασφαλίζουν ότι δεν θίγεται ο ακαδημαϊκός έλεγχος επί των ακαδημαϊκών υποθέσεων και η ακώλυτη ανάπτυξη πάσης εν γένει πτυχής και εκδήλωσης του ακαδημαϊκού βίου. Άλλως, το περιεχόμενο και τα όρια της ακαδημαϊκής ελευθερίας και αυτοδιοίκησης θα τελούν υπό και θα καθορίζονται από την εκάστοτε κρίση και διάκριση της αστυνομικής αρχής, κατά κατάλυση ρητών συνταγματικών εγγυήσεων. Από την άποψη δε αυτή είναι συνταγματικά αδιάφορο το ότι υπό συνθήκες συνταγματικής ομαλότητας θα ήταν αδιανόητο η αστυνομική αρχή να μην ασκήσει, εν τοις πράγμασι, τις αρμοδιότητες αυτές με την δέουσα περισκεψη, αυτοσυγκράτηση και σεβασμό προς την ακαδημαϊκή κοινότητα. Επομένως κατά τη μειοψηφήσασα άποψη, λόγω της αντίθεσης προς το Σύνταγμα των προαναφερθεισών διατάξεων του ν. 4777/2021, που αποτελούν προϋπόθεση για την έγκυρη έκδοση των προσβαλλομένων πράξεων, η κρινόμενη αίτηση θα έπρεπε να γίνει δεκτή, ενώ θα παρείλκε η εξέταση των υπολοίπων προσβαλλομένων λόγων.

23. Επειδή, τέλος, με την κρινόμενη αίτηση, όπως αναπτύσσεται με το υπόμνημα που κατέθεσαν εμπρόθεσμα οι αιτούντες μετά τη συζήτηση, προβάλλεται ότι το άρθρο 18 § 4 του ν. 4777/2021 περιέχει ασαφή και αόριστη πρόβλεψη σχετικά με την αποστολή των ΟΠΠΙ, ότι η εφαρμογή του άρθρου 18 προϋποθέτει την έκδοση του προεδρικού διατάγματος της § 6 αυτού, ο δε κανονιστικός νομοθέτης δεν έχει ακόμη διαμορφώσει το πλαίσιο λειτουργίας των ΟΠΠΙ. Υποστηρίζεται ότι ελλείπει ο προσδιορισμός των καθηκόντων και, ως εκ τούτου, των αντίστοιχων προσόντων και του τρόπου οργάνωσης της νέας αστυνομικής μονάδας, που θα έπρεπε να καθορίζονται όχι, όπως κατά τους

αιτούντες συμβαίνει, το πρώτον με την προκήρυξη αλλά πριν από την έκδοση των προσβαλλομένων πράξεων, κανονιστικώς.

24. Επειδή, ο λόγος αυτός είναι απορριπτός ως αβάσιμος. Ειδικότερα, με την ίδια την εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 18 § 6 του ν. 4777/2021, στην οποία μνημονεύονται ρητά «οι ιδιαιτερότητες της αποστολής των ΟΠΠΙ» ενόψει προφανώς των αρχών της ακαδημαϊκής ελευθερίας και της πλήρους αυτοδιοίκησης που διέπουν κατά το άρθρο 16 του Συντάγματος την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης και προς τον σκοπό της διασφάλισης της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, επιβάλλεται στη Διοίκηση η έκδοση του προεδρικού διατάγματος, με το οποίο θα ρυθμίζονται τα θέματα για τα οποία παρέχεται εξουσιοδότηση με την εν λόγω § 6 (πρβλ. ΠΕ 144/2008 σκ. Γ3-4)....

Δια ταύτα

Απορρίπτει την αίτηση.

ΣΧΟΛΙΟ

Συνταγματική η παρουσία της πανεπιστημιακής αστυνομίας από εκπροσώπους της ΕΛΑΣ στα ΑΕΙ

1. Πρόλογος

Η σχολιαζόμενη αναφέρεται στην πρόσληψη ιδιωτών στην ΕΛΑΣ ως Ειδικών Φρουρών για τη συγκρότηση Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (εφεξής ΟΠΠΙ), και συγκεκριμένα κρίνει τη συνταγματικότητα των διατάξεων των άρθρων 18 έως 20 του ν. 4777/2021 «Εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αναβάθμιση του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις» με τον οποίο εισάγονται ρυθμίσεις οι οποίες αποσκοπούν στην ενίσχυση της προστασίας και ασφάλειας στους χώρους των ΑΕΙ. Σύμφωνα με τον νόμο αυτό η αποστολή των ΟΠΠΙ είναι η προστασία και ασφάλεια τόσο των προσώπων που βρίσκονται στους χώρους των ΑΕΙ, όσο και των υποδομών αυτών. Οι ΟΠΠΙ είναι αρμόδιες για την άσκηση αστυνομικών καθηκόντων εντός των χώρων των ΑΕΙ και ιδίως για: α) την πρόσληψη της τέλεσης και την αντιμετώπιση κάθε αξιόποινης πράξης εντός των χώρων των ΑΕΙ, β) τη στελέχωση και λειτουργία των Κέντρων Ελέγχου και Λήψης Σημάτων και Εικόνων μαζί με το προσωπικό των ΑΕΙ, γ) την πραγματοποίηση περιπολιών στο πλαίσιο των καθηκόντων της περ. α'. Κατά την άσκηση των καθηκόντων του, το προσωπικό των ΟΠΠΙ δεν φέρει πυροβόλο όπλο, συνεργάζεται με τις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες και ασκεί όλες τις κατά νόμο αρμοδιότητες σύμφωνα και με την § 3 του άρθρου 3 του ν. 4485/2017. Κατά την άσκηση των ανωτέρω αρμοδιοτήτων έχουν τις ίδιες εξουσίες, καθήκοντα και υποχρεώσεις

με το αστυνομικό προσωπικό, πλην αυτών που αναφέρονται στην άσκηση των προανακριτικών καθηκόντων. Οι αιτούντες προβάλλουν ότι η δημιουργία των ΟΠΠΙ αντίκειται στο άρθρο 16 § 5 του Συντάγματος, που καθιερώνει την πλήρη αυτοδιοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, ως εξουσία διαχείρισης των ζητημάτων, όπως η ασφάλεια, εντός του πανεπιστημιακού, υπό τη νομική και γεωγραφική έννοια, χώρου από όργανα των ΑΕΙ συγκροτούμενα από μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, τούτο δε ως θεσμική εγγύηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας (16 § 1 Συντάγματος) και του πανεπιστημιακού ασύλου που, κατά τους αιτούντες, προστατεύεται συνταγματικά.

Στην εν λόγω απόφαση (σκ. 9) αναγνωρίζεται έννομο συμφέρον των αιτούντων, που είναι μέλη του Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού ΑΕΙ και της ακαδημαϊκής κοινότητας που στελεχώνουν κατά τον νόμο μονομελή ή/και συλλογικά όργανα των ΑΕΙ αρμόδια για την άσκηση διοικητικών καθηκόντων προς εκπλήρωση της αποστολής των ΑΕΙ, ειδικότερα αρκεί το ενδιαφέρον των εν λόγω αιτούντων, φορέων της ακαδημαϊκής ελευθερίας για την προάσπιση της αρχής πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, η οποία διέπει την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης και η οποία, κατά τους ισχυρισμούς τους, θίγεται με τη σύσταση και λειτουργία των ΟΠΠΙ στον χώρο αυτών. Είναι χαρακτηριστική η κρίση της σχολιαζομένης για το θέμα αυτό σύμφωνα με την οποία: *«ναι μεν δεν μεταβάλλει το κανονιστικό οργανωτικό και λειτουργικό πλαίσιο των ΑΕΙ, πλην δεν ανάγεται απλά στον καθορισμό της διάρθρωσης και των αρμοδιοτήτων δημόσιας υπηρεσίας· αντίθετα, συνδέεται με το ζήτημα κατά πόσον επηρεάζονται οι πραγματικές συνθήκες, υπό τις οποίες λειτουργούν τα ΑΕΙ και ειδικότερα κατά πόσον διατηρείται ή περιορίζεται η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, οι δε αιτούντες έχουν, ως εκ των προμνημονευόμενων ιδιοτήτων τους, εύλογο ενδιαφέρον για το κατά πόσο η σύσταση και λειτουργία των ΟΠΠΙ επηρεάζει τη λειτουργία των ΑΕΙ υπό συνθήκες πλήρους αυτοδιοίκησης (χαρακτηριστικά, άλλωστε, σημειώνεται στην αιτιολογική έκθεση των διατάξεων των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 ότι οι ρυθμίσεις αυτών αφορούν άμεσα στο διδακτικό, διοικητικό, λοιπό προσωπικό και φοιτητές των ΑΕΙ και τρίτα φυσικά πρόσωπα-επισκέπτες στους χώρους των ιδρυμάτων)»*. Ως προς τους παρεμβαίνοντες φοιτητές, επίσης, αναγνωρίζεται έννομο συμφέρον, οι οποίοι, ως φορείς της ακαδημαϊκής ελευθερίας, επηρεάζονται από την προσβαλλόμενη πράξη κατ' αντίστοιχο τρόπο με εκείνον που επηρεάζονται οι αιτούντες.

Εν προκειμένω, κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι στο συνταγματικά κατοχυρωμένο αυτοδιοικητο των ΑΕΙ δεν περιλαμβάνεται η υποχρέωση του νομοθέτη να αναθέτει την ασφάλεια, την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος στους χώρους των Πανεπιστημίων στα σώματα ασφαλείας και ειδικότερα στο σώμα της ελληνικής αστυνομίας με ύπαρξη ισχυρής μειοψηφίας, όπως θα αναλύσουμε κατωτέρω.

2. Η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ

Στο άρθρο 16 του Συντάγματος ορίζεται ότι: «1. Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα. 2. Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλυσή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες. 3. [...] 4. [...] 5. Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση. Τα ιδρύματα αυτά τελούν υπό την εποπτεία του Κράτους έχουν δικαίωμα να ενισχύονται οικονομικά από αυτό και λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους που αφορούν τους οργανισμούς τους [...]. 6. Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι δημόσιοι λειτουργοί. Το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό τους επιτελεί επίσης δημόσιο λειτουργήμα, με τις προϋποθέσεις που νόμος ορίζει. Τα σχετικά με την κατάσταση όλων αυτών των προσώπων καθορίζονται από τους οργανισμούς των οικείων ιδρυμάτων. Οι καθηγητές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν μπορούν να παυθούν προτού λήξει σύμφωνα με το νόμο ο χρόνος υπηρεσίας τους παρά μόνο με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 88 παράγραφος 4 και ύστερα από απόφαση συμβουλίου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει το όριο της ηλικίας των καθηγητών των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, έως ότου εκδοθεί ο νόμος αυτός οι καθηγητές που υπηρετούν αποχωρούν αυτοδικαίως μόλις λήξει το ακαδημαϊκό έτος μέσα στο οποίο συμπληρώνουν το εξηκοστό έβδομο έτος της ηλικίας τους. 7. [...] 8. [...] 9. [...]».

Με τις προπαρατεθείσες διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος κατοχυρώνεται η ελεύθερη ανάπτυξη της επιστήμης ως θεμελιώδης σκοπός του κράτους και καθορίζονται οι βασικές προϋποθέσεις και οι αρχές που πρέπει να διέπουν την παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης, για την οποία θεσπίζονται συγκεκριμένα οργανωτικά και λειτουργικά πλαίσια, που οριοθετούν τη δράση όχι μόνο της διοίκησης, αλλά και του κοινού νομοθέτη κατά την από αυτόν ρύθμιση των σχετικών θεμάτων. Κατά την έννοια των συνταγματικών αυτών διατάξεων, η ανώτατη εκπαίδευση, σκοπός της οποίας είναι η προαγωγή και μετάδοση της επιστημονικής γνώσης με την έρευνα και τη διδασκαλία, παρέχεται από ίδια και αυτοτελή ιδρύματα, που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, σύμφωνα αφενός μεν με την αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αφετέρου δε με την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ιδρυμάτων αυτών.

Η αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ¹ έχει ως

1. Βλ. Αντ. Π. Αργυρός, Η ακαδημαϊκή ελευθερία και το

περιεχόμενο την εξουσία των ιδρυμάτων αυτών να αποφασιίζουν για τις δικές τους υποθέσεις με δικά τους αποκλειστικά όργανα (υπό κρατική πάντοτε εποπτεία, η οποία περιορίζεται μόνον στην άσκηση ελέγχου νομιμότητας), η εξουσία, όμως, αυτή όπως γίνεται παγίως δεκτό, περιορίζεται στην εφαρμογή των κανόνων δικαίου που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία των ΑΕΙ. Δεν περιλαμβάνει και άμεση αρμοδιότητα θέσπισης των τελευταίων αυτών κανόνων δικαίου, γιατί το Σύνταγμα δεν ιδρύει καθεστώς αυτονομίας των ΑΕΙ. Οι κανόνες οργάνωσης και λειτουργίας των ΑΕΙ θεσπίζονται, όπως και για κάθε άλλη κρατική ή αυτοδιοικούμενη δημόσια υπηρεσία, από τον νομοθέτη, κοινό και κανονιστικό, ο οποίος δεν είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί συγκεκριμένα οργανωτικά πρότυπα ως προς τη λειτουργία των ΑΕΙ (ΣτΕ 761/2015) ή ως προς τη διαμόρφωση της υπηρεσιακής κατάστασης του διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ, παρά μόνο να διασφαλίζει την ακαδημαϊκή ελευθερία του μέσα στο εγγυημένο θεσμικά πλαίσιο της «πλήρους αυτοδιοίκησης» των εν λόγω ιδρυμάτων. (βλ. ενδ. ΟΛΣΤΕ 1817/1983, 32/1989 επτ. κ.α.).

Η αυτοδιοίκηση, επομένως, είναι έννοια διακεκριμένη από εκείνη της αυτονομίας. Αντίθετα προς την Βουλή, η οποία μόνη της και χωρίς καμία παρέμβαση άλλου κρατικού οργάνου ορίζει τον τρόπο λειτουργίας της με Κανονισμό (άρθρο 65 § 1 Σ), τα ΑΕΙ δεν μπορούν καταρχήν να θέσουν κανόνες δικαίου για τον εαυτό τους, εκτός βέβαια εάν υπάρξει σχετική νομοθετική εξουσιοδότηση στο πλαίσιο του άρθρου 43 § 2 εδ. β' Σ². Η αυτοδιοίκηση σημαίνει απλώς ότι αυτά διαχειρίζονται με αυτοτέλεια και με δικά του, το καθένα, όργανα τις υποθέσεις τους, μέσα στο πλαίσιο των γενικών και αφηρημένων ρυθμίσεων που θεσπίζονται με τυπικό νόμο ή κανονιστική πράξη³.

Ως αναγκαίο περιορισμό της πλήρους αυτοδιοικήσεως των ΑΕΙ, οι ίδιες συνταγματικές διατάξεις καθιερώνουν την κρατική εποπτεία επί των ιδρυμάτων αυτών, περιεχόμενο της οποίας είναι, κατά την έννοια του Συντάγματος, ο έλεγχος νομιμότητας, από κρατικό όργανο, των πράξεων των οργάνων τους (ΟΛΣΤΕ 874/1992, 2801/1984 Ολ.).

Είχε κριθεί, ενόψει της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ κατά το άρθρο 16 § 5 Σ, ότι ο μόνος τρόπος άσκησης της κρατικής εποπτείας στις πράξεις διορισμού των μελών του διδακτικού προσωπικού είναι ο προληπτικός έλεγχος της νομιμότητάς τους, πριν από τη δημοσίευσή τους. Μετά από αυτή δεν επιτρέπεται η άσκηση κατασταλτικού ελέγχου και ειδικότερα η ανάκληση από τον εποπτεύοντα Υπουργό. Ωστόσο με το νομοθετικό καθεστώς που εισήγαγε ο ν.3549/2007 και στη συνέχεια, ο ν.4009/2011, ο κρατικός έλεγχος νομιμότητας επί του διορισμού των μελών ΔΕΠ ασκείται κατασταλτικά, χωρίς τούτο, όπως δέχεται πλέον το Συμβούλιο της Επικρατείας, να προσκρούει στο άρθρο

16 § 5 Σ⁴.

Με την ΣτΕ 519/2015⁵ κρίθηκε ότι στην ως άνω εξουσία της πλήρους αυτοδιοικήσεως των ΑΕΙ, περιλαμβάνεται, προεχόντως, η επιλογή του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των ΑΕΙ, και περιορίζεται, ως αμιγώς διοικητική, στην εφαρμογή των κανόνων δικαίου που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία τους και δεν περιλαμβάνει και το δικαίωμα θεσπίσεως των σχετικών κανόνων ή της συμπράξεως στην παραγωγή τους κατά τρόπο δεσμευτικό για τα νομοθετικά όργανα, πράγμα που προϋποθέτει όχι απλώς αυτοδιοίκηση αλλά αυτονομία των εν λόγω ιδρυμάτων, η οποία δεν τους παραχωρήθηκε από το Σύνταγμα. Ακόμη και όταν πρόκειται για πρόσληψη διοικητικού ή τεχνικού προσωπικού θα πρέπει να θεωρηθεί ότι τουλάχιστον η κατά διακριτική ευχέρεια εκτίμηση της προσωπικότητας, των γνώσεων ή της εμπειρίας των υποψηφίων, που τυχόν προβλέπει ο νόμος, οφείλει να γίνει από πανεπιστημιακά όργανα⁶.

Εντός του πλαισίου αυτού, η θέσπιση των κανόνων για τη ρύθμιση ζητημάτων οργάνωσης και λειτουργίας των ΑΕΙ, στα οποία περιλαμβάνεται και ο τρόπος συγκροτήσεως και λειτουργίας των συλλογικών τους οργάνων (ΟΛΣΤΕ 195/1984), ανήκει στην αρμοδιότητα της νομοθετικής λειτουργίας και ασκείται από τα όργανα και με τη διαδικασία που προβλέπει το Σύνταγμα, όπως συμβαίνει και με την οργάνωση οποιασδήποτε δημόσιας υπηρεσίας, είτε κρατικής, είτε αυτοδιοικούμενης, κατά τόπο ή καθ' ύλη. Υπό την επιφύλαξη της διασφαλίσεως των προαναφερόμενων δύο συνταγματικών αρχών, ο νομοθέτης, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του αυτής, ούτε δεσμεύεται από τις σχετικές απόψεις των ενδιαφερομένων ιδρυμάτων, ούτε υποχρεούται να ακολουθήσει ορισμένο οργανωτικό και λειτουργικό πρότυπο (ΟΛΣΤΕ 1731/1986, ΟΛΠΕ 144/2008), αλλά διαθέτει ευρύτατα περιθώρια εξουσίας να οργανώνει το θεσμικό πλαίσιο για την δομή και λειτουργία των ΑΕΙ ανάλογα με τη φύση του ρυθμιζόμενου θέματος (ΟΛΣΤΕ 982/2012) και να ορίζει τα πρόσωπα που μετέχουν στη διοίκησή τους, προβλέποντας διαφορετικό τρόπο αναδείξεως ή συμμετοχής στα όργανα από εκείνο που ίσχυε στο παρελθόν, ενόψει και των εκάστοτε ισχυουσών στα πανεπιστήμια συνθηκών, ώστε να μπορούν αυτά να ανταποκριθούν στις εξελισσόμενες επιστημονικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, με σκοπό την ικανοποίηση των σύγχρονων και πολυεπίπεδων στόχων του πανεπιστημίου (ΟΛΣΤΕ 982/2012, 1731/1986 Ολ., ΟΛΣΤΕ 144/2008, πρβλ. ΣτΕ 32/2009 7μ.).

«Πανεπιστημιακό Άσυλο», ΝοΒ 59/2011. 1802-1803.

2. ΣτΕ 3894/1996, ΤοΣ 1997. 161. Βλ. και ΣτΕ, Ολ., 387/2016.

3. Βλ. Α. Μάνεση, Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, Συνταγματική θεωρία και πράξη, 1980, σ.697-698.

4. ΣτΕ 649/2014 με παρατηρήσεις Ι. Μαθιουδάκη Αρμ 2014. 1948 επ. Βλ. και Π. Μαντζούφα, Πανεπιστημιακή αυτοδιοίκηση και κρατική εποπτεία επί των πρυτανικών πράξεων διορισμού και παύσης των πανεπιστημιακών, σε Τιμ. Τόμο για τον Καθ. Ν. Ι. Μπάρμπα, σ.179 επ.

5. Δημοσιευμένη σε ΝοΒ 63/2015. 335-360.

6. Κ.Χρυσόγονος/Σπ.Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 4η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σ.385.

Σύμφωνα με τα παραπάνω των αυτοδιοίκητο των ΑΕΙ περιλαμβάνει⁷: α) την εξουσία εκλογής των οργάνων διοίκησης του Πανεπιστημίου (ΣτΕ 2298/1979), β) την εξουσία εκλογής με δικά τους όργανα του διδακτικού (κύριου και βοηθητικού) προσωπικού τους, γ) την άσκηση εκπαιδευτικού έργου, όπως η κατάρτιση προγραμμάτων σπουδών κλπ. Είναι προφανές ότι η αυτοδιοίκηση είναι ουσιαστικό στοιχείο της της ακαδημαϊκής ελευθερίας, αποτελεί, όμως, πλέον αυτοτελώς προστατευόμενο μέγεθος⁸.

3.Η ακαδημαϊκή ελευθερία

Ειδικότερα, η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας εγγυάται την αδέσμευτη επιστημονική σκέψη, έρευνα και διδασκαλία⁹ και νοείται όχι μόνο ως ατομικό δικαίωμα του πανεπιστημιακού ερευνητή ή διδασκάλου¹⁰, αλλά και ως θεσμική εγγύηση, ως οργανωμένη δηλαδή δραστηριότητα, αναπτυσσόμενη, σύμφωνα με κανόνες που θεσπίζει και με μέσα που παρέχει το κράτος, μέσα στο πλαίσιο της λειτουργίας των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (πρβλ. ΟΛΣΤΕ 41/2013 σκ. 9, 2786-2798/1984 Ολ., 982/2012 σκ. 15, 2303/2011 7μ. σκ. 5, 338/2011 7μ. σκ. 8, 1672/2009 σκ. 9, 411/2008 7μ. σκ. 9). Προς εκπλήρωση των σκοπών αυτών το Κράτος υποχρεούται να εξασφαλίζει την αναγκαία υποδομή, να διαθέτει τα απαραίτητα οικονομικά μέσα και να διασφαλίζει τις εν γένει προϋποθέσεις για την ακώλυτη άσκηση από τα μέλη ΔΕΠ των ΑΕΙ της διδακτικής και ερευνητικής τους δραστηριότητας, όπως ρητά ορίζεται στο δεύτερο εδάφιο της § 5 του άρθρου 16 του Συντάγματος, καθιερώνοντας «δικαίωμα» των ΑΕΙ να ενισχύονται οικονομικά από το Κράτος (πρβλ. ΣτΕ 4009/ 2000 7μ. σκ. 6, 4008/2000 7μ. σκ. 7, 4006/2000 7μ. σκ. 7, 3913/2000 σκ. 6, 3914/2000 σκ. 6, 3904/2000 σκ. 6). Βασική διάσταση της ακαδημαϊκής ελευθερίας αποτελεί η έννοια της διδασκαλίας. Η ελευθερία της διδασκαλίας σημαίνει την ε-

λευθερία διδασκαλίας οποιασδήποτε επιστημονικής απόψεως, χωρίς δυσμενείς συνέπειες για τον διδάσκοντα¹¹.

Τα μέλη Δ.Ε.Π. αναγνωρίζονται, ενόψει της αποστολής τους ως ακαδημαϊκών διδασκάλων και ερευνητών, αλλά και των συνθηκών υπό τις οποίες ασκούν τα διδακτικά και ερευνητικά τους καθήκοντα, ευθέως από το Σύνταγμα, ως δημόσιοι λειτουργοί, τελούντες υπό ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς εγγυώμενο την προσωπική και λειτουργική τους ανεξαρτησία (πρβλ. ΟΛΣΤΕ 41/2013 σκ. 9, 2786-2798/1984 Ολ., 3201/2013 σκ. 5, 3764/2012 σκ. 4, 2303/2011 7μ. σκ. 5, 338/2011 7μ. σκ. 8, 2522/2009 σκ. 5, 1672/2009 σκ. 9, 515/2008 σκ. 6, 411/2008 7μ. σκ. 9, 246/2006 σκ. 7, 56/2005 σκ. 7, 1234/2003 σκ. 7, 2460/2002 σκ. 7, 3478/2001 σκ. 8 κ.ά.), σε αντίθεση με την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 16 § 4 του προϊσχύσαντος Συντάγματος του 1952, με την οποία χαρακτηρίζονταν ως δημόσιοι υπάλληλοι, χωρίς να παρέχεται υπέρ αυτών καμία ιδιαίτερη εγγύηση (βλ. ΣτΕ 2238/1999 Ολομ. σκ. 5).

Το Συμβούλιο της Επικρατείας με την 376/1934 απόφαση του¹² ασχολήθηκε για πρώτη φορά με την ακαδημαϊκή ελευθερία και αφορούσε σε πειθαρχική δίωξη καθηγητή για άρθρο του στον τύπο, που έκρινε αρνητικά νομοσχέδιο για την εκπαίδευση, κρίνοντας ότι οι καθηγητές δικαιούνται να εκθέτουν τις επιστημονικές πεποιθήσεις τους προφορικά και γραπτά χωρίς περιορισμούς, εκτός από εκείνους που απορρέουν από την τήρηση των καθηκόντων του δημοσίου υπαλλήλου¹³.

Φορείς του δικαιώματος της ακαδημαϊκής ελευθερίας αποτελούν πρωτίστως οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι¹⁴, όλων καταρχήν των βαθμίδων, και το λοιπό διδακτικό προσωπικό¹⁵. Καθώς και οι φοιτητές, καθώς και το υπόλοιπο προσωπικό και οι εργαζόμενοι στο Πανεπιστήμιο, τόσο ημεδαποί όσο και αλλοδαποί¹⁶.

7. Μελέτη του Αντώνη Π. Αργυρού, Δικηγόρου, τ. Νομικού Συμβούλου του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Ένα πρόβλημα δημοκρατίας. Ακαδημαϊκή και επιστημονική ελευθερία (Στη μνήμη του καθηγητή Σ. Σιμόπουλου, π. Πρύτανη ΕΜΠ), δημοσιευμένη στο ΝΟΒ 2022. 520-521.

8. Β. Πρ. Παυλόπουλος, Η συνταγματική κατοχύρωση της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», 24 Ιουλίου 2011.

9. Π. Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, 4η ενημερωμένη έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012, σ. 636.

10. Η ελευθερία της έρευνας, ως βασική έκφραση και συνιστώσα της ελευθερίας της επιστήμης, πρωτίστως θεμελιώνει ατομικό δικαίωμα του ερευνητή να αξιώνει από το κράτος τη μη επέμβαση του στη διαδικασία του ερευνητικού του έργου, Π. Μαντζούφας, Ακαδημαϊκή Ελευθερία, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1997, σ. 183-184.

11. Π. Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, 4η ενημερωμένη έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012, σ. 641.

12. Μ. Στασινόπουλος, η ελευθερία γνώμης των καθηγητών των Ανωτάτων Σχολών, Νομικά Μελέται, 1972, σ.15-17 και αναφέρεται στην πειθαρχική ποινή που επέβαλε ο Υπουργός Παιδείας στον Α. Δελμούζο, καθηγητή της παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης για άρθρο του στον τύπο που κατέκρινε με έντονο τρόπο και ιδιαίτερα σκληρή γλώσσα εκπαιδευτικό νομοσχέδιο.

13. Π. Μαντζούφας, Ακαδημαϊκή Ελευθερία, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1997, σ.134.

14. Π. Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, 4η ενημερωμένη έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012, σ. 642.

15. ΣτΕ 3227/1987(Ολ.), ΤοΣ 1988.180.

16. Κ. Μπαμπασίδης, Πανεπιστημιακό Άσυλο, εκδ. Β. Κασαρού, Αθήνα, 2006, σ. 150.

4. Το πανεπιστημιακό άσυλο

Το Σύνταγμα δεν μνημονεύει ρητά το πανεπιστημιακό άσυλο, δηλαδή την απαγόρευση επέμβασης της δημόσιας δύναμης στους πανεπιστημιακούς χώρους χωρίς προηγούμενη άδεια των ίδιων των πανεπιστημιακών οργάνων, εκτός βέβαια εάν τελούνται σ' αυτούς αυτόφωρα σοβαρά εγκλήματα και ιδίως εγκλήματα που στρέφονται κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας¹⁷. Παρά ταύτα, η κατοχύρωση του ασύλου πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί απόρροια της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και, σε τελική ανάλυση, της ίδιας της ακαδημαϊκής ελευθερίας¹⁸.

Η λέξη «Άσυλο» προέρχεται από το α (στερητικό) και το ρήμα συλάω, που σημαίνει αφαιρώ, λεηλατώ, λαφυραγωγώ, και έχει την έννοια του «ιερού» χώρου και «απαρβίαστος». Πανεπιστημιακό άσυλο, είναι αντίστοιχα, το «απαρβίαστο» των «ιερών» πανεπιστημιακών χώρων στους οποίους συντελείται επιστημονική έρευνα και διδασκαλία· η νομοθετική κατοχύρωση του πανεπιστημιακού ασύλου αποτελεί στην πραγματικότητα παγκόσμια πρωτοτυπία της ελληνικής έννομης τάξης, καθώς αντίστοιχες διατάξεις δεν συναντώνται σε καμία σύγχρονη δημοκρατία¹⁹. Σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες το πανεπιστημιακό άσυλο δεν είναι γνωστό ούτε καν ως έννοια, πολλώ δε μάλλον ως νομική πραγματικότητα. Στην Convention Nationale του 1792, η Γαλλική Επανάσταση κατήγγειλε όλα τα μέχρι τότε ισχύοντα άσυλα, αφού «ο νόμος είναι το άσυλο όλων των πολιτών»²⁰. Στην Μ. Βρετανία, επίσης, δεν υφίσταται σήμερα κανένας παρόμοιος νόμος περί πανεπιστημιακού ασύλου και είναι δυνατή η επέμβαση της Αστυνομίας εντός του Πανεπιστημίου, κάθε φορά που κρίνεται αναγκαίο για την διατήρηση της έννομης τάξης, την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας²¹, και μάλιστα με τους ίδιους όρους που επεμβαίνει οπουδήποτε αλλού²². Στην Ελλάδα το άσυλο, συνδέθηκε και αναπτύχθηκε παράλληλα, εθιμικώς και αρχικά, με την ίδια την ύπαρξη του Πανεπιστημίου,

αλλά και παράλληλα με τους φοιτητικούς αγώνες που κατά καιρούς ξεσπούσαν, ήδη από την ίδρυση του πρώτου πανεπιστημίου στην Ελλάδα, του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το 1837²³. Η ρητή κατοχύρωση της ελευθερίας της επιστήμης και της ακαδημαϊκής ελευθερίας, καθώς και της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας ειδικότερα, υπήρξε μια καινοτομία του Συντάγματος του 1975²⁴. Σχετική πρόβλεψη δεν υπήρχε στα προϊσχύσαντα Ελληνικά Συντάγματα, με εξαίρεση εκείνο του 1927²⁵ στο άρθρο 21 του οποίου οριζόταν: «*Η τέχνη και επιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι, διατελούν δε υπό την προστασίαν του Κράτους, το οποίον συμμετέχει εις την επιμέλειαν και εξάπλωσιν αυτών*», το οποίο αποτελούσε παρόμοια ρύθμιση με το άρθρο 142 του Γερμανικού Συντάγματος της Βαϊμάρης (1919). Με το Σύνταγμα του 1952 (άρθρο 16) για πρώτη φορά κατοχυρώθηκε η αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων, τα οποία ονομάστηκαν Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Το Πανεπιστημιακό Άσυλο είναι έντονα συνυφασμένο με τα γεγονότα της εξέγερσης φοιτητών στο Πολυτεχνείο, το Νοέμβριο του 1973. Είναι βέβαιο, ότι αν δεν είχε λάβει χώρα η εξέγερση του Πολυτεχνείου, οι διατάξεις για το Πανεπιστημιακό Άσυλο ουδέποτε θα είχαν θεσπιστεί.

Το Πανεπιστημιακό Άσυλο θεσπίστηκε στην Ελλάδα με το νόμο 1268/1982 προκειμένου να κατοχυρώσει το Πανεπιστημιακό Άσυλο ως θεσμό προστασίας της ακαδημαϊκής ελευθερίας και των πανεπιστημιακών χώρων, όπου ασκείται η επιστημονική έρευνα και η διδασκαλία. Ο Άρειος Πάγος, με την υπ' αριθ. 230/94 δικαστική απόφαση, έκρινε ότι το Πανεπιστημιακό Άσυλο καλύπτει όλους τους προσδιοριζόμενους πανεπιστημιακούς χώρους, όπου η Αστυνομία δεν έχει δικαίωμα να επέμβει²⁶. Το άρθρο 2 του νόμου 1268/ 1982 αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το άρθρο 3 του ν. 3549/2007, στην § 6 του οποίου οριζόταν ότι επέμβαση δημόσιας δύναμης χωρίς την άδεια του αρμόδιου οργάνου του ΑΕΙ επιτρέπεται μόνον εφόσον διαπράττονται αυτόφωρα κακουργήματα ή αυτόφωρα εγκλήματα κατά της ζωής. Η αντικατάσταση συνοδεύτηκε και από αλλαγή τίτλου του άρθρου από «Ακαδημαϊκές ελευθερίες και πανεπιστημιακό άσυλο» σε «Ακαδημαϊκές ελευθερίες και ακαδημαϊκό άσυλο»²⁷.

17. Κ. Χρυσόγονος/Σπ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 4η αναθεωρημένη έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σ. 387.

18. Βλ. Α. Μάνεση, Η συνταγματική προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας, Συνταγματική θεωρία και πράξη, 1980, σ.703.

19. Αλ. Μαντζούτσος, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΆΣΥΛΟ: δημοκρατική κατάκτηση ή θεσμοθετημένη ασιδωσία;, σε ΝοΒ, Τόμος 58, Τεύχος 5, Ιούνιος 2010, σ. 1136-1146.

20. Γ. Απ. Πανούσης, – Το Πανεπιστημιακό Άσυλο – Μακριά από το πνεύμα του Νομοθέτη οι Ενέργειες που Έγιναν στο Ε.Μ.Π., σε Το Τέλος μιας (Πανεπιστημιακής) Εποχής (Άρθρα 1989-1990), Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σ. 74.

21. Ανθεμίδης Αχιλλέας, Η έννοια του ασύλου από την αρχαιότητα μέχρι την εποχή μας, 1996, σ.50,84,126-128.

22. Βλ. σχετ. Συνέντευξη του Διευθυντή του London School of Economics, Sir Howard Davies, στην Αριστοτελία Πελώνη, «ΤΑ ΝΕΑ», 17.2.2007, <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=10364>

23. Κ. Σηλιακόπουλος, Η ανάπτυξη του πανεπιστημιακού ασύλου ως θεσμού-η νομοθετική κατοχύρωση, syntagmawatch.gr, 2019.

24. Β.Σκουρής/Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, Δίκαιο της Παιδείας, 4^η έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 22.

25. Σ. Ορφανουδάκης, η Εκπόνηση της Διδακτορικής Διατριβής και η Ακαδημαϊκή Ελευθερία, Εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2000, σ. 5.

26. Κ. Μπαμπασίδης, Πανεπιστημιακό Άσυλο, εκδ. Β. Κατσαρού, Αθήνα, 2006, σ. 166-167.

27. Δ. Κλάδης/Γ. Πανούσης, Ο νόμος πλαίσιο για την δομή και λειτουργία των πανεπιστημίων, 8η έκδοση, εκδ. ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.7-8.

Οι παραπάνω νόμοι καταργήθηκαν με το άρθρο 3 του ν. 4009/11, στο οποίο ορίστηκε ότι: «Σε αξιόποινες πράξεις που τελούνται εντός των χώρων των ΑΕΙ εφαρμόζεται η κοινή νομοθεσία». Με τον νόμο αυτό ρητά καταργείται το πανεπιστημιακό άσυλο κι εφεξής η δημόσια δύναμη θα επεμβαίνει σε όλους τους πανεπιστημιακούς χώρους χωρίς περιορισμό²⁸. Κατά τον Χρυσόγονο, όμως, παρότι δεν μνημονεύεται ρητά στο Σύνταγμα, το πανεπιστημιακό άσυλο προστατεύεται συνταγματικά, ως απόρροια της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, και σε τελική ανάλυση, της ίδιας της ακαδημαϊκής ελευθερίας²⁹.

Το άρθρο 3 του ν. 4009/2011 καταργήθηκε τελικά με το άρθρο 88 περ. β' ν.4485/2017 και περαιτέρω, το άσυλο προβλέφθηκε εκ νέου στο άρθρο 3 του ίδιου νόμου παράλληλα με την πρόβλεψη της επέμβασης της δημόσιας δύναμης σε χώρους των ΑΕΙ αυτεπαγγέλτως σε περιπτώσεις κακουρηγμάτων και εγκλημάτων κατά της ζωής. Στην § 3 αυτού ορίστηκε ειδικότερα ότι: 2. Επέμβαση δημόσιας δύναμης σε χώρους των ΑΕΙ επιτρέπεται αυτεπαγγέλτως σε περιπτώσεις κακουρηγμάτων, καθώς και εγκλημάτων κατά της ζωής και ύστερα από απόφαση του Πρυτανικού Συμβουλίου σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση. Οι ανωτέρω περιορισμοί δεν ισχύουν για επεμβάσεις του Πυροσβεστικού Σώματος και επεμβάσεις σε περιπτώσεις τροχαίων ατυχημάτων.

Τελικά, η κατάργηση του ασύλου έρχεται και γίνεται νόμος του κράτους τον Αύγουστο του 2019, με το άρθρο 64 του ν. 4623/2019. Χαρακτηριστική είναι η αιτιολογική έκθεση του νόμου αυτού, σύμφωνα με την οποία: « Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι η ελευθερία της έρευνας και της διδασκαλίας όταν ασκείται μέσα στον χώρο που παρέχεται η ανώτατη εκπαίδευση από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Πρόκειται για την ελευθερία καθενός μέλους της πανεπιστημιακής κοινότητας να συμμετέχει στην έρευνα και στην διδασκαλία, αναπτύσσοντας την προσωπικότητά του. Αποτελεί όμως και θεσμική εγγύηση που προστατεύει λειτουργικά την ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας, δηλαδή την οργανωμένη επιστημονική δραστηριότητα, που αναπτύσσεται στους χώρους των ΑΕΙ σύμφωνα με κανόνες που θεσπίζει και με οικονομικά μέσα που παρέχει το κράτος. Η ιστορική εξέλιξη στο ευρύτερο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι έχει πλέον καταδείξει ότι έχουμε οδηγηθεί σε κατάχρηση της έννοιας της ακαδημαϊκής ελευθερίας, υπό την έννοια της εργαλειοποίησής της για την παροχή ανοχής (ιδίως μέσω της αδυναμίας ή παρεμπόδισης παρέμβασης των αρχών) σε πράξεις και συμπεριφορές που συντελούνται εντός των χώρων των ΑΕΙ και

δεν έχουν καμία σχέση με την έρευνα, τη διδασκαλία και την εν γένει ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών (ενδεικτικά, άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας, προπηλακισμοί φοιτητών, καθηγητών και διοικητικού προσωπικού, βίαιες διακοπές μαθημάτων, καταστροφές σε σπουδαστήρια και κτίρια, παρασκευή και κυκλοφορία εύφλεκτων υλικών και εκρηκτικών υλών, παρεμπόριο και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, ανάπτυξη έκνομων δραστηριοτήτων). Οι πράξεις και συμπεριφορές αυτές αντιτίθενται στην συνταγματικώς κατοχυρωμένη ακαδημαϊκή ελευθερία, περιορίζοντας στην πράξη την ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών και υποβαθμίζοντας την ποιότητα του παρεχόμενου ερευνητικού και διδακτικού έργου. Τίθεται, επίσης, ζήτημα προστασίας της δημόσιας περιουσίας από τέτοιες έκνομες πράξεις και συμπεριφορές, κατά τον ίδιο τρόπο που ισχύει για κάθε άλλο δημόσιο χώρο. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι, τόσο κατά το παρελθόν όσο και σήμερα, είναι συνεχείς, επαναλαμβανόμενες και πολλές οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι παράνομες πράξεις και συμπεριφορές τελούνται, προκλητικά, έξω από τους χώρους των ΑΕΙ, και οι δράστες καταφεύγουν εντός αυτών για να αποφύγουν τη σύλληψη, μετατρέποντας συνεπώς εν τοις πράγμασι τους χώρους των ΑΕΙ σε εμφανή πλην όμως απροσπέλαστα από τις αρμόδιες αρχές καταφύγια τους. Για τους λόγους αυτούς κρίνεται επιβεβλημένη η προτεινόμενη ρύθμιση κατά την οποία, αφενός κατοχυρώνεται και προστατεύεται η ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών στην επιστημονική έρευνα και διδασκαλία, αφετέρου ορίζεται ότι εντός των χώρων των ΑΕΙ οι αρμόδιες αρχές ασκούν όλες τις κατά νόμο αρμοδιότητές τους, συμπεριλαμβανομένης της επέμβασης λόγω τέλεσης αξιόποινων πράξεων. Παύει, επομένως, ο χώρος στον οποίο ασκείται η ακαδημαϊκή ελευθερία να αποτελεί τόσο το 'πεδίο προστασίας' έκνομων ενεργειών και συμπεριφορών που τελούνται εντός αυτού όσο και το 'καταφύγιο' δραστηριοτήτων που τελούν αξιόποινες πράξεις εκτός των ΑΕΙ και εισέρχονται σε αυτά προκειμένου να αποφύγουν τη σύλληψη, και εξομοιώνεται ο χώρος των ΑΕΙ με τον κοινό δημόσιο χώρο, όσον αφορά την άσκηση αρμοδιοτήτων των αρχών και την επέμβασή τους λόγω τέλεσης αξιόποινων πράξεων».

5. Η κρίση της σχολιαζομένης για την συνταγματικότητα της ύπαρξης πανεπιστημιακής αστυνομίας εντός των χώρων των ΑΕΙ

Εν προκειμένω με την σχολιαζομένη απόφαση κρίθηκε ότι η δημιουργία των ΟΠΠΙ και η αστυνόμευση πλέον από αυτές των χώρων των ΑΕΙ για την πρόληψη και καταστολή εγκλημάτων, την ασφάλειά τους και την ακώλυτη άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας είναι συνταγματικώς θεμιτή, διότι εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Ειδικότερα στη σκέψη 20 κρίθηκε ότι: «είναι μεν δυνατή η, ύστερα από τμηματική και περιστασιακή απόσπαση από την ΕΛΑΣ, ανάθεση σε άλλα όργανα της Δημόσιας Διοίκησης ορισμένων από τις αρμοδιότητες αυτής με πράξη του κοινού νο-

28. Κ. Χρυσόγονος, Το Σύνταγμα και ο νόμος 4009/2011 για την δομή και λειτουργία των ΑΕΙ, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011, σ.8.

29. Κ. Χρυσόγονος, Το Σύνταγμα και ο νόμος 4009/2011 για την δομή και λειτουργία των ΑΕΙ, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011, σ. 9.

μοθέτη (ΟΛΣΤΕ 16/2015): ωστόσο, όταν ο κοινός νομοθέτης εκτιμά ότι το δημόσιο συμφέρον, το οποίο συνίσταται στην προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας αλλά και στην ίδια τη διασφάλιση της ακώλυτης άσκησης της ακαδημαϊκής ελευθερίας, επιβάλλει την αστυνόμευση στους χώρους των ΑΕΙ σε συνέχεια, μάλιστα, σειράς προϋποθέσεων ηπιότερων μέτρων ασφάλειας και προστασίας του προσωπικού και της περιουσίας των ΑΕΙ, τα οποία κρίνονται από τον νομοθέτη απρόσφορα να υπηρετήσουν τους σκοπούς αυτούς, δεν απορρέει από τις προπαρατεθείσες διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος, στις οποίες δεν κατοχυρώνεται αυτοτελώς «άσυλο» (βλ. πρακτικά συζητήσεων επί του Συντάγματος 1975 της Ολομέλειας της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής και κυρίως τις τοποθετήσεις του Υπουργού Παιδείας Π. Ζέπου σ. 505, 509 και του Κ. Τσάτσου σ. 506), υποχρέωση του νομοθέτη να αναθέτει, ύστερα από απόσπασή τους από την παρέχουσα, λόγω της αποστολής της, μείζονες εγγυήσεις ασφάλειας ΕΛΑΣ, τις αρμοδιότητες της πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος στους χώρους των ΑΕΙ στα όργανα αυτών ούτε να προβλέπει συμμετοχή τους στην άσκηση των εν λόγω αρμοδιοτήτων».

Η απόφαση έχει ενδιαφέρουσα αιτιολογία για να καταλήξει στην ως άνω κρίση, γιατί προβαίνει σε μια εκτενή ιστορική αναφορά στην δημιουργία και την νομοθετική ρύθμιση του πανεπιστημιακού ασύλου και την τελική κατάργηση αυτού, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην επί χρόνια αποτυχία της ανάθεσης της ασφάλειας και της φύλαξης των πανεπιστημιακών χώρων στις πρυτανικές αρχές και στις αιτιολογικές εκθέσεις των νόμων 4009/2011 και του ν. 4623/2019, αλλά και του υπό κρίσιν 4777/2021, δηλαδή στον σκοπό του νομοθέτη και στο γεγονός ότι όλες οι προηγούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις δεν κατάφεραν να λύσουν το χρόνιο πρόβλημα της ανομίας εντός των ΑΕΙ. Χαρακτηριστική είναι η αιτιολογική έκθεση του ν. 4009/2011, στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι: «Πράγματι, η περί 'ασύλου' νομοθεσία ακυρώθηκε στην πράξη, καθώς δεν εφαρμόστηκε, και 'στέγασε' παρανομίες κάθε μορφής, επέτρεψε τον δημόσιο εξευτελισμό δασκάλων και εντέλει οδήγησε σε απαράδεκτη συρρίκνωση της ελευθερίας του λόγου, της έρευνας και της διδασκαλίας, εκεί όπου εξ ορισμού θα έπρεπε κατ' εξοχήν να προστατεύεται. Παράλληλα, αποτέλεσε άλλοθι και δικαιολογία για την αστυνομία και τις εισαγγελικές αρχές προκειμένου να μην παρεμβαίνουν, ακόμη και όταν διαπράττονται αυτόφωρα κακουργήματα». Επίσης το δικαστήριο αναφέρει και την αιτιολογική έκθεση του νόμου 4777/2021, σύμφωνα με την οποία: «έχουμε οδηγηθεί σε κατάχρηση της έννοιας της ακαδημαϊκής ελευθερίας, υπό την έννοια της εργαλειοποίησης της για την παροχή ανοχής (ιδίως μέσω της αδυναμίας ή παρεμπόδισης παρέμβασης των αρχών) σε πράξεις και συμπεριφορές [...] εντός των χώρων των ΑΕΙ [που] δεν έχουν καμία σχέση με την έρευνα, τη διδασκαλία και την εν γένει ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών (ενδεικτικά, άσκηση ψυχολογικής ή σωματικής βίας, προπηλακισμοί

φοιτητών, καθηγητών και διοικητικού προσωπικού, βίαιες διακοπές μαθημάτων, καταστροφές σε σπουδαστήρια και κτίρια, παρασκευή και κυκλοφορία εύφλεκτων υλικών και εκρηκτικών υλών, παρεμπόριο και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, ανάπτυξη έκνομων δραστηριοτήτων). Οι πράξεις και συμπεριφορές αυτές αντιτίθενται στην συνταγματικώς κατοχυρωμένη ακαδημαϊκή ελευθερία, περιορίζοντας στην πράξη την ελεύθερη έκφραση και διακίνηση ιδεών και υποβαθμίζοντας την ποιότητα του παρεχόμενου ερευνητικού και διδακτικού έργου. Τίθεται, επίσης, ζήτημα προστασίας της δημόσιας περιουσίας από τέτοιες έκνομες πράξεις και συμπεριφορές, κατά τον ίδιο τρόπο που ισχύει για κάθε άλλο δημόσιο χώρο».

Σύμφωνα με τα παραπάνω το Δικαστήριο, επομένως, κρίνει κατά πλειοψηφία ότι οι ρυθμίσεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 κινούνται εντός των πλαισίων της αρχής της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και δεν θίγουν το δικαίωμα των ιδρυμάτων αυτών να αποφασίζουν επί των υποθέσεών τους με δικά τους όργανα για τους ακόλουθους λόγους:

α) αναφορικά με ζητήματα εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, ήτοι με ζητήματα κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας, κοινής φύλαξης και ασφάλειας των πανεπιστημιακών χώρων και ελέγχου της πρόσβασης σε αυτούς, προβλέπεται σειρά μέτρων ασφάλειας και προστασίας προσώπων και υποδομών στα ΑΕΙ, αρμοδιότητας των ιδίων αυτών οργάνων, σύμφωνα με όσα ειδικότερα ορίζονται στα άρθρα 12-17 ν. 4777/2021.

β) ο νομοθέτης, εκτιμώντας τις περιστάσεις και ιδίως ότι η παρελθούσα προκρίθεισα λύση της ανάθεσης στα ΑΕΙ συμμετοχής τους (δια της δυνατότητας να επιτρέπουν ή μη την επέμβαση δημόσιας δύναμης) στην βαίνουσα πέραν των ως άνω ζητημάτων εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, αντιμετώπιση ζητημάτων φύλαξης και προστασίας των χώρων των ΑΕΙ και των δραστηριοποιούμενων σε αυτούς έναντι αξιόποινων πράξεων έχει αποτύχει, αναθέτει, την αρμοδιότητα πρόληψης και αντιμετώπισης των αξιόποινων πράξεων, ήτοι την άσκηση υπηρεσίας εντασσόμενης στον πυρήνα της κρατικής εξουσίας, στις ΟΠΠΙ.

γ), η δράση των ΟΠΠΙ, η οποία ελέγχεται πειθαρχικά και ποινικά και είναι δυνατόν να θεμελιώσει αστική ευθύνη του Δημοσίου κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, διέπεται από το Σύνταγμα και τις κείμενες διατάξεις, εν γένει δε από τις αρχές της νομιμότητας και αναλογικότητας. Η τελευταία, ειδικά όσον αφορά την αστυνόμευση στους χώρους των ΑΕΙ, δεν επιτρέπει την επέμβαση της αστυνομικής δύναμης στις περιπτώσεις μη σοβαρής διατάραξης της ευταξίας εντός των χώρων των ΑΕΙ, περιπτώσεις για τις οποίες προβλέφθηκαν κατά τα προαναφερθέντα τα μέτρα ασφαλείας, που λαμβάνουν τα ίδια τα ΑΕΙ.

δ) με τις διατάξεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 λαμβάνεται ειδική μέριμνα για την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και των ΟΠΠΙ. Προς τον σκοπό αυτόν οι τελευταίες, όπως προαναφέρεται, συγκροτού-

νται (και) από ειδικούς φρουρούς, οι οποίοι προσλαμβάνονται ειδικώς προς τούτο, λαμβάνουν ομοίως ειδική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην καλλιέργεια φιλοσοφίας προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητες των ΑΕΙ.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη της μειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία η λειτουργία των ΟΠΠΙ αντίκειται στην συνταγματικώς κατοχυρωμένη ακαδημαϊκή ελευθέρια και την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και συγκεκριμένα έκρινε ότι επίδικο μέτρο αποτελεί μέτρο σκοπιμότητας και όχι νομιμότητας. Χαρακτηριστική είναι η παρακάτω κρίση της: *«η θεσπισθείσα ρύθμιση εμφορείται από την αντίληψη ότι η σκοπιμότητα υπερέχει της συνταγματικής τάξης. Κατόπιν των προεκτεθέντων, η ανάθεση της προστασίας και ασφάλειας των προσώπων που βρίσκονται στους χώρους των ΑΕΙ και των υποδομών τους και ιδίως της πρόληψης και καταστολής των αξιόποινων πράξεων, στους χώρους τους (που εντάσσονται στην διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και αποτελούν αρμοδιότητες αναπόσπαστες από τον πυρήνα της κρατικής εξουσίας) στο συνιστώμενο με τις αναφερθείσες διατάξεις του ν. 4777/2021 ειδικό αστυνομικό σώμα που υπάγεται στην Ελληνική Αστυνομία, δηλαδή στο κράτος, και το οποίο μπορεί να εγκατασταθεί στους χώρους των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, να δρα στους χώρους τους, στους οποίους καλλιεργείται ελεύθερα η επιστήμη με τη θεσμική εγγύηση της πλήρους αυτοδιοίκησης των ιδρυμάτων αυτών (αρμοδίως κατά το Σύνταγμα για την διοικητική ρύθμιση της ακαδημαϊκής ελευθερίας), προς πρόληψη των αξιόποινων πράξεων (με μέσα, όπως η παρουσία και περιπολία του προσωπικού των Ομάδων στους χώρους των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η ηλεκτρονική επιτήρηση και συγκέντρωση πληροφοριών) και καταστολή τους (με τη δυνατότητα χρήσεως μέσων αποκατάστασης της τάξης και επιβολής του νόμου, πλην των πυροβόλων όπλων), προσκρούει στις προαναφερθείσες συνταγματικές διατάξεις. Και τούτο, διότι με τις προαναφερθείσες ρυθμίσεις σχετικά με το προσωπικό των ειδικών αυτών Ομάδων είναι δυνατόν να υπάρξει παρακώλυση ή παρεμπόδιση ή διατάραξη ή πάντως δυσανάλογη δυσχέρεια της ομαλής λειτουργίας των ΑΕΙ, στα οποία ασκείται η ακαδημαϊκή ελευθερία, με τη θεσμική εγγύηση της πλήρους αυτοδιοίκησης τους, αφού τα αστυνομικά αυτά όργανα έχουν την εξουσία να προβαίνουν στις προεκτεθείσες επιχειρησιακές ενέργειες στους χώρους των εν λόγω ιδρυμάτων υπό τις εντολές του κράτους, χωρίς να προβλέπεται η άσκηση της προβλεπόμενης εκ του Συντάγματος αρμοδιότητας των οργάνων των ιδρυμάτων αυτών προκειμένου να διασφαλίσουν ότι κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας στους χώρους τους δεν διαταράσσεται ή δεν δυσχεραίνεται δυσανάλογα η ομαλή λειτουργία τους και η αποτελεσματική εκπλήρωση της αποστολής τους με την άσκηση της ακαδημαϊκής ελευθερίας».*

Επίσης μια ακόμα άποψη μειοψηφίας έκρινε ότι οι λόγοι δημόσιας τάξης της πρόληψης και καταστολής «αξιόποινων» πράξεων αποτελούν πρόσχημα τόσο για την ανάθεση

της αρμοδιότητας για την επιτήρηση και διασφάλιση της κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας σε μη πανεπιστημιακή αρχή (και δη σε αστυνομική αρχή), και εν γένει σε πρόσωπα ή όργανα που δεν είναι εντεταγμένα στην οργανωτική δομή των ΑΕΙ και δεν υπόκεινται στις εντολές και στον ιεραρχικό και πειθαρχικό έλεγχο των πανεπιστημιακών αρχών, όσο και την υπαγωγή του πανεπιστημιακού χώρου στις εξουσίες της αστυνομικής αρχής υπό τους συνήθεις κανόνες που ισχύουν για τους κοινόχρηστους χώρους. Η ίδια μειοψηφία έκρινε, επίσης, ότι η αβελτηρία των πανεπιστημιακών αρχών να προστατεύσουν την ακαδημαϊκή ευταξία και η επί χρόνια αδράνεια και οι παραλείψεις του δημοσίου, ενδεχομένως να επισύρουν πειθαρχικές ευθύνες, δεν μπορούν, όμως, να αποτελέσουν νόμιμο έρεισμα για να καμφθούν συνταγματικοί κανόνες κατανομής αρμοδιοτήτων, εφόσον ενόψει της συνταγματικής κατοχύρωσης της πανεπιστημιακής αυτοδιοίκησης δεν επιτρέπεται να καταλείπεται στην αστυνομική ευχέρεια να αποφαίνεται εκείνη, κατά την δική της κρίση και κατά το δοκούν, πότε ο προέχων χαρακτήρας μιας παραβατικής συμπεριφοράς είναι ακαδημαϊκός και πειθαρχικός, και πότε αστυνομικός και ποινικός, αντιθέτως επιβάλλεται αναγνώριση τεκμηρίου ότι, εφόσον, πάντως, πρόκειται για πράξεις και δραστηριότητες που προέρχονται από το εσωτερικό της ίδιας της ακαδημαϊκής κοινότητας, αυτές εμπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο της κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας και του πανεπιστημιακού αυτοδιοικητού.

6. Επίλογος

Η σχολιαζόμενη απόφαση έρχεται αντιμέτωπη με τις χρόνιες δυσλειτουργίες και ανεπάρκειες ενός καθιερωμένου επί δεκαετιών συστήματος αντιμετώπισης ποινικών πράξεων εντός των χώρων των ελληνικών πανεπιστημίων που και η ίδια η ελληνική κοινωνία είχε «κουρασθεί» να παρακολουθεί, αποδίδοντάς την στην κρατική αδράνεια και αδιαφορία. Το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της χώρας μας ως θεματοφύλακας των ατομικών ελευθεριών και των κοινωνικών δικαιωμάτων έρχεται να λύσει ένα χρόνιο πρόβλημα που αφορά την αποτελεσματική φύλαξη και ασφάλεια των πανεπιστημίων της χώρας μας και να κρίνει εάν η ύπαρξη της πανεπιστημιακής αστυνομίας εντός των χώρων αυτών εμπεριέχεται ή όχι στην έννοια του αυτοδιοικητού των ΑΕΙ που είναι συνταγματικώς κατοχυρωμένο και εάν και σε ποιο βαθμό παραβιάζεται, εν προκειμένω, η ακαδημαϊκή ελευθερία. Η επιστημονική κοινότητα είχε ήδη εκφράσει διχονομία για το ζήτημα αυτό, το οποίο ταλάνισε και τους δικαστές του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, οι οποίοι τελικώς έκριναν κατά πλειοψηφία και όχι ομόφωνα, εφόσον υπήρξε αντίθετη μειοψηφία, όπως προαναφέραμε. Τελικά κρίθηκε ότι η παρελθούσα προκρίθεισα λύση της ανάθεσης στα ΑΕΙ της συμμετοχής τους (δια της δυνατότητας να επιτρέπουν ή μη την επέμβαση δημόσιας δύναμης) για την αντιμετώπιση ζητημάτων φύλαξης και προστασίας των χώρων των ΑΕΙ και των δραστηριοποιούμενων σε αυτούς έναντι αξιόποινων πράξεων, αφενός έβαινε

πέραν των ζητημάτων εσωτερικής λειτουργίας και τάξης (δηλαδή δεν εντάσσεται στο ρυθμιστικό περιεχόμενο του αυτοδιοικητού των Πανεπιστημίων), αφετέρου έχει αποτύχει καθώς και ότι η ανάθεση και η αρμοδιότητα πρόληψης και αντιμετώπισης των αξιόποινων πράξεων αποτελεί υπηρέσια εντασσόμενη στον πυρήνα της κρατικής εξουσίας, συνεπώς νομίμως ανατίθεται στις ΟΠΠΙ. Η απόφαση μάλιστα υπεραμύνεται την συνταγματικής τάξεως που δεν διασαλεύεται με την δημιουργία της πανεπιστημιακής αστυνομίας κρίνοντας χαρακτηριστικά (σκέψη 22) ότι: «... από καμία διάταξη του ν. 4777/2011 δεν προκύπτει ότι η σύσταση των ΟΠΠΙ θέτει σε κίνδυνο την ακώλυτη άσκηση του έργου τους και την ακαδημαϊκή ελευθερία. Ειδικότερα, οι ΟΠΠΙ δεν έχουν αρμοδιότητα ούτε, συνεπώς, δυνατότητα επέμβασης επί θεμάτων επιστήμης, έρευνας, διδασκαλίας, λειτουργίας των ΑΕΙ, τα οποία εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των τελευταίων· αντίθετα έχουν ως αποστολή και αρμοδιότητα την πρόληψη και καταστολή των εγκλημάτων προς διαφύλαξη και ενίσχυση της ακαδημαϊκής ελευθερίας έναντι αξιόποινων πράξεων κατά της ζωής και σωματικής ακεραιότητας των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και κατά των εγκαταστάσεων και της περιουσίας των ΑΕΙ κατ' εφαρμογή των αρχών της νομιμότητας και αναλογικότητας, ιδίως όσον αφορά την παρουσία και δράση τους στους χώρους όπου ασκούνται δραστηριότητες έρευνας και διδασκαλίας. Συνεπώς, με την ένδικη ρύθμιση όχι μόνο δεν πλήττεται αλλά θάλπηται η συνταγματική τάξη».

Η παρούσα εργασία δεν έχει σκοπό να κρίνει το σκεπτικό της απόφασης, μόνο να αναδείξει τις θεωρητικές, ιστορικές και νομολογιακές πτυχές που αποτυπώθηκαν στην απόφαση αυτή με αφορμή τις προσβαλλόμενες πράξεις. Φυσικά, ευελπιστούμε κι ευχόμαστε η σύμφωνη με το Σύνταγμα πλέον δημιουργία της πανεπιστημιακής αστυνομίας, σύμφωνα με τη σχολιαζόμενη απόφαση, να δικαιώσει τις προσδοκίες της ελληνικής κοινωνίας για την ριζική επίλυση του χρόνιου αποστήματος της διάπραξης αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου εντός των χώρων των Πανεπιστημίων, που αναμφισβήτητα «στέγασε» παρανομίες διαταράσσοντας την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία τους καθώς και την απερίσπαστη αφοσίωση των μελών ΔΕΠ και των φοιτητών των ΑΕΙ στην προαγωγή και την πρόοδο της επιστήμης.

KATERINA Γ. ΤΣΙΡΟΒΑΣΙΛΗ
Δικηγόρος ΑΠ, ΜΔΕ
Υπ. Διδάκτωρ Δημοσίου Δικαίου
Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ
ktseli@yahoo.gr

**Συμβούλιο Επικρατείας
(Δ' Τμήμα)
Αριθ. 2175/2022**

Πρόεδρος: **Μ. Καραμανάφ, Αντιπρόεδρος**
Μέλη: **Η. Μάζος, Β. Κίντζιου, Ο. Παπαδοπούλου, Μ. Αθανασοπούλου, Σύμβουλοι, Ο. Νικολαράκου, Ν. Μαρκόπουλος, Πάρεδροι**
Εισηγητής: **Ν. Μαρκόπουλος, Πάρεδρος**
Δικηγόροι: **Γ. Μελισσάρης, Α. Καίσαρη, Α. Ροδόκλλη, ΝΣΚ**

Συνδικαλιστική ελευθερία. Εγγραφή συνδικαλιστικών οργανώσεων σε ηλεκτρονικό μητρώο. Προσωπικά Δεδομένα. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, για την ολοκλήρωση της διαδικασίας ηλεκτρονικής εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης, είτε αυτή είναι υπό σύσταση είτε ήδη υφιστάμενη, απαιτείται πρώτα να υποβληθούν ψηφιακά τα στοιχεία που ορίζει ειδικώς για την περίπτωση αυτή η § 4 περ. α' και β' του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 (βλ. και το εδάφιο α' της § 3 του ίδιου άρθρου), δηλαδή, το Καταστατικό και τα στοιχεία του άρθρου 81 του ΑΚ, όπως εξειδικεύονται ειδικότερα στο άρθρο 3 § 2 αριθ. 2.2 της προσβαλλόμενης απόφασης. Περαιτέρω, η διαδικασία εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ περιγράφεται αναλυτικά στις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 3 της προσβαλλόμενης απόφασης, όπου ορίζεται ότι μετά την υποβολή της σχετικής αίτησης εγγραφής και των συνοδευτικών αρχείων διενεργείται «έλεγχος» από την υπηρεσία και είτε εγκρίνεται η αίτηση, είτε απορρίπτεται. Από τις προμνησθείσες διατάξεις συνάγεται ότι ούτε ο ν. 4808/2021, ούτε η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση θεσπίζει διαδικασία «διοικητικής εγκρίσεως» ή παροχής «διοικητικής αδείας» για την σύσταση ή τη λειτουργία συνδικαλιστικής οργάνωσης κατά παράβαση των άρθρων 12 § 1 και 23 § 1 του Συντάγματος, του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ και της 87/1948 ΔΣΕ, όπως αβασίμως υποστηρίζουν οι αιτούντες. Ο έλεγχος που διεξάγει η Διοίκηση είναι απλώς διαπιστωτικός της ηλεκτρονικής καταχώρισης όλων των απαιτούμενων στοιχείων και αρχείων, η δε «έγκριση» της αίτησης στην οποία αναφέρεται η § 4 του άρθρου 3 της προσβαλλόμενης απόφασης συνιστά διαπιστωτική πράξη οριστικοποίησης της ηλεκτρονικής εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ και σε καμία περίπτωση πράξη ελέγχου νομιμότητας ιδρύσεως συνδικαλιστικής οργάνωσης (τον οποίο ασκεί μόνον σε προηγούμενο στάδιο της όλης διαδικασίας η δικαστική εξουσία και ειδικότερα ο αρμόδιος Ειρηνοδίκης) ή παροχής «αδείας» για τη συνέχιση της λειτουργίας της. Σε κάθε δε περίπτωση, η άρνηση εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ από τη διοίκηση, υπόκειται, βεβαίως, σε δικαστικό έλεγχο.

Σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 2 § 6 (α) του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η αναστολή της ασκή-

σεως των αναφερόμενων στην παράγραφο αυτή συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στην ειδικότερη περίπτωση μη καταχωρίσεως ή μη επικαιροποιήσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ έστω και ενός μόνο εκ των απαιτούμενων στοιχείων που αναφέρονται στην περ. γ' της § 4 του ίδιου άρθρου επέρχεται σωρευτικός, επεκτείνεται, δηλαδή, αυτομάτως σε όλο τον κατάλογο δικαιωμάτων της § 6 (α) και δεν περιορίζεται στην αναστολή άσκησης του συνδικαλιστικού δικαιώματος με το οποίο σχετίζεται η παράλειψη καταχωρίσεως. Η σωρευτική αυτή αναστολή των ανωτέρω συνδικαλιστικών δικαιωμάτων ισοδυναμεί, κατ' ουσίαν, με κυρωτικό μέτρο, το οποίο δύναται να επιφέρει την εν μέρει αδρανοποίηση της λειτουργίας υφιστάμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων που, όμως, έχουν συσταθεί και λειτουργούν νομίμως υπό την προϊσχύουσα του ν. 4808/2021 σχετική νομοθεσία. Η ανωτέρω ρύθμιση της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, συνεπάγεται προδήλως δυσανάλογη, αλλά και ιδιαίτερος σοβαρή επέμβαση στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, ενόψει του ότι το πεδίο εφαρμογής της σχετικής ρύθμισης καταλαμβάνει όλες τις υφιστάμενες συνδικαλιστικές οργανώσεις της χώρας, κατά παράβαση του άρθρου 23 § 1 του Συντάγματος, όπως βασίμως προβάλλεται. Κατά το μέρος δε ειδικώς που η ανωτέρω ρύθμιση περί σωρευτικής αναστολής επεκτείνεται και στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης να διαπραγματεύεται συλλογικούς και να καταρτίζει συλλογικές συμβάσεις εργασίας (ενώ η ανακύπτουσα παράλειψη καταχώρισης ή επικαιροποίησης στοιχείου στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδέεται με άσκηση άλλου συνδικαλιστικού δικαιώματος) η ρύθμιση της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 αντίκειται, εξ ορισμού, στο άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος, αλλά και στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ. Και τούτο, διότι, πλήσσει τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα γενόμενα δεκτά στις σκέψεις 6 και 9, το δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων να τη διενέργεια συλλογικών διαπραγματεύσεων με τους εργοδότες και τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων για τη ρύθμιση των όρων εργασίας αποτελεί συστατικό στοιχείο της συνδικαλιστικής ελευθερίας.

Η διάταξη του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.1 στοιχ. 2.1.1.4 της προσβαλλόμενης απόφασης, με την οποία επιβάλλεται προς καταχώριση η ανωτέρω πρόσθετη κατηγορία προσωπικών δεδομένων (καταχωρούνται τα στοιχεία επικοινωνίας του νομίμου εκπροσώπου της συνδικαλιστικής οργάνωσης), επιφέρουσα, σε περίπτωση μη καταχωρίσεώς τους, την δυσμενή συνέπεια της απορρίψεως του αιτήματος εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης, δεν συνιστά ειδικότερη, τεχνική ή λεπτομερειακή ρύθμιση και έχει τεθεί καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν. 1876/1990 ως ισχύει.

Στο άρθρο 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης περιέχονται οι κανόνες για τη χορήγηση

στοιχείων εκ των τηρουμένων στο ΓΕΜΗΣΟΕ, μεταξύ των οποίων και ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση. Οι διατάξεις του άρθρου 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής αποφάσεως, κατά το μέρος που αφορούν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, έχουν τεθεί καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν. 1876/1990, όπως εμμέσως προβάλλεται με την κρινόμενη αίτηση, και, ως εκ τούτου, είναι μη νόμιμες και ακυρωτές.

Από τις συνδυαστικά εφαρμοστέες διατάξεις των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, προκύπτει η υποχρέωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων να καταχωρούν στο ΓΕΜΗΣΟΕ την σειρά εκλογής των «εκλεγμένων» και τη «σύνθεση» των οργάνων διοίκησής τους. Οι πληροφορίες αυτές αφορούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν ευθέως την ταυτότητα των εργαζομένων που συμμετέχουν σε συνδικαλιστική οργάνωση και, ως εκ τούτου, εμπύπτουν στην κατηγορία των «ειδικών» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως προς τα οποία ισχύει ο κανόνας της απαγόρευσης της επεξεργασίας τους, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 9 § 1 του ΓΚΠΔ (με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που περιέχονται στις περιπτώσεις α' έως και ι' της § 2 του άρθρου 9). Επειδή, ωστόσο, η καταχώριση των ανωτέρω ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο ΓΕΜΗΣΟΕ, ως η πρώτη, κατά κύριο λόγο, πράξη επεξεργασίας τους, δεν διενεργείται από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων, ώστε να τίθεται σε εφαρμογή η νομική βάση επεξεργασίας της περ. β' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, αλλά από την συνδικαλιστική οργάνωση στην οποία ανήκουν, η οποία με τον τρόπο αυτό εκπληρώνει υποχρέωση προβλεπόμενη απευθείας στον νόμο (άρθρο 2 § 4 περ. γ' και § 6 του ν. 1264/1982, ως ισχύει). Ως εκ τούτου, τίθεται αυτομάτως σε εφαρμογή η νομική βάση επεξεργασίας της περ. δ' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, η οποία ορίζει ότι, κατ' εξαίρεση του απαγορευτικού κανόνα της § 1 του ίδιου άρθρου, επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να διενεργείται από συνδικαλιστική οργάνωση όσον αφορά τα μέλη της· σε περίπτωση, όμως, που τέτοια δεδομένα κοινοποιούνται εκτός της οργάνωσης, όπως συμβαίνει εν προκειμένω με την καταχώριση των μελών της διοικήσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ, απαιτείται η συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων, εν προκειμένω των μελών της διοικήσεως, των οποίων τα ονόματα καταχωρούνται στο Μητρώο [άρθρο 9 § 2 περ. δ' ΓΚΠΔ].

Οι διατάξεις των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, συνδυαστικά εφαρμοζόμενες, επιβάλλουν την υποχρέωση στις συνδικαλιστικές οργανώσεις να καταχωρούν στο ΓΕΜΗΣΟΕ τα στοιχεία των μελών των οργάνων διοίκησής τους σε κάθε περίπτωση, ακόμη δηλαδή και χωρίς την συγκατάθεσή τους. Με το περιεχόμε-

νο, όμως, αυτό οι εν λόγω διατάξεις αντίκεινται στην προεκτεθείσα διάταξη της περ. δ' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ και, συνακόλουθα, στη διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ίδιου Κανονισμού, η οποία θέτει τον κανόνα της απαγόρευσης επεξεργασίας των ειδικών προσωπικών δεδομένων που αποκαλύπτουν την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση και, συνεπώς, βάσει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, καθίστανται μη εφαρμοστέες, όπως βασίμως προβάλλεται. Κατόπιν τούτου, καθίστανται άνευ νομίμου ερείσματος και, ως εκ τούτου, μη νόμιμες και ακυρωτέες οι διατάξεις του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.3 στοιχεία 2.3.1, 2.3.4 και 2.3.5 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης, κατά το μέρος που ρυθμίζουν τις λεπτομέρειες καταχώρισης των στοιχείων των μελών των οργάνων διοίκησης μέσω επισύναυμης σχετικών αρχείων.

Ενόψει του ότι δεν προκύπτει ούτε συνάγεται η συνδρομή μίας έστω, εκ των αναφερομένων στην § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, νόμιμης βάσης επεξεργασίας των ειδικών προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 13 § 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η οποία επιτρέπει την επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση μέσω της καταχώρισεως των προαναφερθέντων πρακτικών διαλογής των ψηφοδελτίων και καταμέτρησης των ηλεκτρονικών ψήφων στο ΓΕΜΗΣΟΕ, η διάταξη αυτή αντίκειται στην διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, η οποία απαγορεύει την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων και, επομένως, βάσει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, καθίσταται ανίσχυρη και μη εφαρμοστέα. Παραπομπή στην Ολομέλεια [Άρθρα 1, 2, 4, 7, 8, 11 ν.δ. 4204/1961, 739 και 740 § 1 και 787 § 1 ΚΠολΔ, 80, 81 και 83 ΑΚ, 54 ν. 4635/2019, 6 § 4 εδ. δ' ν.1876/1990, 1 § 1, 2 § 1, § 2, § 4 περ. α' έως δ' και § 6 περ. α', 13 § 2, 14 § 5, 16, 17 § 2 και 29 § 1 ν. 1264/1982, 2 § 51 και 2 περ. α' έως δ', 5, 9 § 1 περ. δ' και § 2 περ. β', δ' και ζ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/ 679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)» (L 119), 11 της ΕΣΔΑ, 31 § 3 περ. γ' της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 87/1948 και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, 73 § 3, 82, 83, 87, 88, 90, 96 και 100 § 1 ν. 4808/2021, 14 § 2 π.δ. 18/ 1989, 11 ΕΣΔΑ, 87/1948 ΔΣΕ, 12, 22 § 2 και 23 Σ].

(...) Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση ζητείται η ακύρωση της κανονιστικής απόφασης 62599/26.8.2021 «Μητρώο Συνδικαλιστικών Οργανώσε-

ων Εργαζομένων και Οργανώσεων Εργοδοτών» (Β' 4279/ 16.9.2021) του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, με την οποία καθορίστηκε, μεταξύ άλλων, η διαδικασία εγγραφής των υπό σύσταση και υφιστάμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων στο τηρούμενο σε ηλεκτρονική μορφή εν λόγω Μητρώο, τα ειδικότερα καταχωρούμενα στοιχεία και έγγραφα και οι όροι πρόσβασης σε αυτό.

(...) Επειδή, το άρθρο 12 του Συντάγματος ορίζει ότι «1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια. 2. Το σωματείο δεν μπορεί να διαλυθεί για παράβαση του νόμου ή ουσιώδους διάταξης του καταστατικού του, παρά μόνο με δικαστική απόφαση [...]». Περαιτέρω, στο άρθρο 22 § 2 του Συντάγματος ορίζεται ότι «Με νόμο καθορίζονται οι γενικοί όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και, αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία», ενώ στο άρθρο 23 του Συντάγματος ορίζεται ότι «1. Το Κράτος λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών μ' αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου. 2. Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων. [...]».

Επειδή, με το άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος κατοχυρώνεται η συνδικαλιστική ελευθερία, ως ειδική έκφανση της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12 § 1 Συντάγματος), η οποία συνίσταται στην ίδρυση και λειτουργία συνδικαλιστικών οργανώσεων, καθώς και στην προσχώρηση σε αυτές, με αποκλειστικό σκοπό την προαγωγή των εν γένει εργασιακών και οικονομικών συμφερόντων των εργαζομένων με τα μέσα συνδικαλιστικής δράσης που αναγνωρίζει το Σύνταγμα και ο κοινός νομοθέτης. Ως εκ τούτου, η εμπέδωση της κατοχυρούμενης από το άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος συνδικαλιστικής ελευθερίας δεν περιορίζεται μόνο στην προστασία των συνδικαλιστικών οργανώσεων από ρυθμίσεις που συνεπάγονται διάλυση ή αναστολή λειτουργίας τους ή παρεμβάλλον αδικαιολόγητους περιορισμούς και

εμπόδια για την ίδρυση τέτοιων οργανώσεων, αλλά εκτείνεται και στην προστασία των μέσων συνδικαλιστικής δράσης. Προστασία της συνδικαλιστικής οργανώσεως χωρίς προστασία των μέσων προαγωγής και διαφύλαξης των εργασιακών συμφερόντων θα κατέληγε στην κατοχύρωση της συνδικαλιστικής ελευθερίας ως δικαιώματος ρητορικού απλώς χαρακτήρα. Εντάσσονται δε στον πυρήνα του περιεχομένου της συνδικαλιστικής ελευθερίας τα μέσα της συνδικαλιστικής δράσης που κατοχυρώνονται στα άρθρα 22 § 2 και 23 § 2 του Συντάγματος, δηλαδή, αφενός η διεξαγωγή ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών και η σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας για τη ρύθμιση των όρων εργασίας (βλ. ΣτΕ 1975/1991 σκ. 8) και, αφετέρου, το δικαίωμα ασκήσεως απεργίας.

Επειδή, περαιτέρω, το άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος ορίζει ότι η διασφάλιση από το Κράτος της συνδικαλιστικής ελευθερίας και της ανεμπόδιστης άσκησης των συναφών με αυτή δικαιωμάτων από κάθε προσβολή τους επιχειρείται «μέσα στα όρια του νόμου». Τούτο σημαίνει ότι το Σύνταγμα, με την ανωτέρω διάταξη, εξουσιοδοτεί τον νομοθέτη να θεσπίσει τους όρους σύστασης και λειτουργίας συνδικαλιστικών οργανώσεων (βλ. και την αναφορά στο άρθρο 23 § 2 Σ σε «νόμιμα συστημένες» συνδικαλιστικές οργανώσεις), καθώς και τους όρους άσκησης των μέσων συνδικαλιστικής δράσης σύμφωνα με τη φύση και τον σκοπό της. Η παρέμβαση αυτή του νομοθέτη είναι, ωστόσο, μόνο ρυθμιστική των ορίων της συνδικαλιστικής ελευθερίας και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει μέσο αναίρεσης του περιεχομένου της συνδικαλιστικής ελευθερίας ή ουσιώδους παρακώλυσης της νόμιμης ασκήσεώς της (πρβλ. ΣτΕ 1267/1978).

Επειδή, με το άρθρο 11 της κυρωθείσας με το ν.δ. 53/1974 (Α' 256) Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ε.Σ.Δ.Α.) ορίζεται ότι «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα [...] εις την ελευθερίαν συνεταιρισμού συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προασπίσεως των συμφερόντων του. 2. Η άσκησης των δικαιωμάτων τούτων δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία, δια

την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισην της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. [...]».

9. Επειδή, στο άρθρο 11 § 1 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται ρητώς το δικαίωμα ιδρύσεως συνδικαλιστικών οργανώσεων, ως ειδική έκφανση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι [βλ. αποφάσεις Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) *Syndicat National de la Police Belge* κατά Βελγίου, αριθ. προσφυγής 4464/70, 27.10.1975, σκ. 38, *Demir and Baykara* κατά Τουρκίας, αριθ. προσφυγής 34503/97, 12.11.2008, σκ. 109], για τη διαφύλαξη των εργασιακών συμφερόντων των μελών τους μέσω της ανάπτυξης συλλογικής δράσης [βλ. προμνησθείσα απόφαση ΕΔΔΑ *Demir and Baykara*, σκ. 140 και την εκεί παραπεμπόμενη νομολογία). Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι αποδεκτοί υπό τις προϋποθέσεις της § 2 του ως άνω άρθρου 11. Δεν είναι, όμως, αποδεκτοί περιορισμοί που επηρεάζουν τα ουσιώδη στοιχεία (πυρήνα) της συνδικαλιστικής ελευθερίας, χωρίς τα οποία η ελευθερία αυτή θα καθίστατο κενή περιεχομένου (βλ. προμνησθείσα απόφαση ΕΔΔΑ *Demir and Baykara*, σκ. 144). Εξάλλου το ΕΔΔΑ, ερμηνεύοντας το περιεχόμενο του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ -υπό το φώς των εξελίξεων στο πεδίο του διεθνούς δικαίου προστασίας της συνδικαλιστικής ελευθερίας, εφαρμοστέου στο δικαίο των κρατών που αποτελούν μέρη της ΕΣΔΑ (σύμφωνα με τον γενικό ερμηνευτικό κανόνα που περιέχεται στο άρθρο 31 § 3 περ. γ' της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών)- αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στο περιεχόμενο συναφών διεθνών κειμένων, όπως ιδίως η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 87/1948 και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης [βλ. απόφαση ΕΔΔΑ *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers* κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθ. προσφυγής 31045/10, 8.4.2014, σκ. 76]. Στο πλαίσιο αυτό το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι, λαμβανομένων υπόψη των εξελίξεων του διεθνούς εργατικού δικαίου, το δικαίωμα συλλογικής διαπραγματεύσεως και σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας έχει καταστεί ένα από τα «ουσιώδη» στοιχεία της κατοχυρούμενης στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ συνδικαλιστικής ελευθερίας (βλ. προμνησθείσα απόφαση ΕΔΔΑ *Demir and Baykara*, σκ. 154).

Επειδή, περαιτέρω, με το άρθρο πρώτο του ν.δ. 4204/1961 (Α' 174) κυρώθηκε η υπ' αριθ. 87 Διε-

θνης Σύμβαση Εργασίας (ΔΣΕ) «περί συνδικαλιστικής ελευθερίας και προστασίας του συνδικαλιστικού δικαιώματος», συναφθείσα στις 9.7.1948 στο πλαίσιο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας. Σε αυτήν ορίζονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: «Μέρος Ι. [...] Άρθρον 2. Οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες δικαιούνται άνευ οιασδήποτε διακρίσεως και άνευ προηγούμενης αδείας να συνιστούν οργανώσεις της εκλογής των και να καθίστανται μέλη των οργανώσεων τούτων υπό μόνον τον όρον να συμμορφούνται προς τα καταστατικά των εν λόγω οργανώσεων. [...] Άρθρον 4. Οι οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών δεν υπόκεινται εις την διά της διοικητικής οδού διάλυσιν ή αναστολήν των εργασιών των. [...] Άρθρον 7. Η απόκτησις της νομικής προσωπικότητος υπό των οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών, των Ομοσπονδιών και Συνομοσπονδιών αυτών, δεν δύναται να εξαρτάται από όρους δυναμένους να καταστήσουν αμφίβολον την εφαρμογήν των διατάξεων των ως άνω άρθρων 2, 3 και 4. Άρθρον 8. 1. [...] 2. Η Εθνική νομοθεσία δέον να μην προσβάλη ή να μη εφαρμόζεται κατά τρόπον προσβάλλοντας υπό της παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένης διασφαλίσεως. [...] Μέρος ΙΙ. Άρθρον 11. Παν Μέλος της Διεθνούς Οργάνωσεως της Εργασίας διά το οποίον ισχύει η παρούσα Σύμβασις υποχρεούνται να λαμβάνη πάντα τα αναγκαία και κατάλληλα μέτρα δι' ων να εξασφαλίζεται εις τους εργαζομένους και τους εργοδότες η ελευθέρα άσκησις του συνδικαλιστικού δικαιώματος.». Εξάλλου, στο άρθρο 1 § 1 του ν. 1264/1982 (βλ. κατωτέρω) προβλέπεται ότι ο νόμος αυτός κατοχυρώνει τα συνδικαλιστικά δικαιώματα των εργαζομένων και ρυθμίζει την ίδρυση, οργάνωση, λειτουργία και δράση των συνδικαλιστικών οργανώσεων τους «με την επιφύλαξη της ισχύος των Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας που έχουν κυρωθεί».

Επειδή, με τον ν. 1264/1982 (Α' 79) «Για τον εκδημοκρατισμό του Συνδικαλιστικού Κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων» κατοχυρώθηκαν τα συνδικαλιστικά δικαιώματα των εργαζομένων και ρυθμίστηκε η ίδρυση, η οργάνωση, η λειτουργία και η δράση των συνδικαλιστικών οργανώσεων αυτών (...)

Επειδή, περαιτέρω, με τον ν. 1876/1990 «Ελευθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις και άλλες διατάξεις» (Α' 27) ρυθμίστηκαν εξ αρχής τα ζητήματα των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της επιλύσεως των συλλογικών διαφορών εργασίας....

Με το άρθρο 54 του ν. 4635/2019 (Α' 167) αντικαταστάθηκε το άρθρο 6 του ν. 1876/1990 σχετικά με την ικανότητα για σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας, ενώ με τη νέα § 4 που προστέθηκε προβλέφθηκε, για πρώτη φορά, η υποχρέωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των οργανώσεων των εργοδοτών να εγγράφονται σε ειδικό Μητρώο τηρούμενο σε πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. (...)

Επειδή, με τον ν. 4808/2021 (Α' 101) και συγκεκριμένα με το κεφάλαιο Δ' του Μέρους ΙV αυτού, επήλθαν τροποποιήσεις στις διατάξεις του ν. 1264/1982, αλλά και του άρθρου 6 του ν. 1876/1990, ως ισχυε (μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 54 του ν. 4635/2019) και θεσπίστηκαν νέες ρυθμίσεις για την ίδρυση και λειτουργία Γενικού Μητρώου Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργαζομένων (ΓΕΜΗΣΟΕ) και Οργανώσεων Εργοδοτών (ΓΕΜΗΟΕ). (...)

Επειδή, εξάλλου, με το άρθρο 6 § 4 του ν. 1876/1990, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε και πάλι (μετά την αρχική αντικατάστασή του με το άρθρο 54 του ν. 4635/2019) με το άρθρο 96 του ν. 4808/2021 και στην § 4 αυτού (του άρθρου 6 του ν. 1876/1990) ορίστηκαν τα εξής: «4. α) Όλες οι συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων, οι ενώσεις προσώπων εργαζομένων και οι οργανώσεις των εργοδοτών και ειδικά αυτές που συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις εργασίας ή και ορίζουν εκπροσώπους τους στις διοικήσεις των φορέων που εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, καθώς και στα συλλογικά όργανα αυτού, έχουν υποχρέωση να εγγράφονται στο Μητρώο Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργαζομένων και Οργανώσεων Εργοδοτών του Υπουργείου που τηρείται στο πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. β) Στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων δημιουργείται Γενικό Μητρώο Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργαζομένων (ΓΕ.ΜΗ.Ο.Ε.), στο οποίο τηρούνται τα ακόλουθα στοιχεία: α) το καταστατικό της συνδικαλιστικής οργάνωσης και οι τυχόν τροποποιήσεις αυτού, καθώς και η τυχόν πράξη διάλυσής της, β) ο αριθμός των μελών της συνδικαλιστικής οργάνωσης που έλαβαν μέρος στις εκλογές για ανάδειξη διοίκησης, γ) η σύνθεση των οργάνων διοίκησης αυτής, δ) η έδρα της συνδικαλιστικής οργάνωσης και στοιχεία επικοινωνίας και ε) οι οικονομικές της καταστάσεις, εφόσον υφίστανται

κρατικές ή συγχρηματοδοτούμενες πηγές χρηματοδότησης στην ίδια την οργάνωση ή στις συνδεδεμένες με αυτή οντότητες. γ) Στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων δημιουργείται Γενικό Μητρώο Οργανώσεων Εργοδοτών (ΓΕΜΗ ΟΕ), στο οποίο εγγράφονται υποχρεωτικά όλες οι οργανώσεις εργοδοτών και στο οποίο τηρούνται τα ακόλουθα στοιχεία: α) το καταστατικό της οργάνωσης εργοδοτών και οι τυχόν τροποποιήσεις αυτού, καθώς και η τυχόν πράξη διάλυσής της, β) ο αριθμός των μελών της οργάνωσης εργοδοτών που έλαβαν μέρος στις εκλογές για ανάδειξη διοίκησης, γ) η σύνθεση των οργάνων διοίκησης αυτής, δ) η έδρα της συνδικαλιστικής οργάνωσης και στοιχεία επικοινωνίας, ε) ο αριθμός των εργαζομένων, που απασχολεί κάθε μέλος της εργοδοτικής οργάνωσης και στ) οι οικονομικές της καταστάσεις, εφόσον υφίστανται κρατικές ή συγχρηματοδοτούμενες πηγές χρηματοδότησης στην ίδια την οργάνωση ή στις συνδεδεμένες με αυτή οντότητες. δ) Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων ρυθμίζεται κάθε θέμα σχετικά με τη δημιουργία του Μητρώου Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργαζομένων και Οργανώσεων Εργοδοτών, τη δημοσιότητα των στοιχείων του και κάθε αναγκαία τεχνική λεπτομέρεια, καθώς και τη χορήγηση πληροφοριών σε σχέση με τα στοιχεία του μητρώου και με την τήρηση της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως σε σχέση με την αντιπροσωπευτικότητα συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών». Σύμφωνα δε με την § 1 του άρθρου 100 του ν. 4808/2021 «Η ισχύς του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 (Α' 79), όπως διαμορφώνεται με το άρθρο 83, εκκινεί από 1.1. 2022».

Επειδή, όσον αφορά την ικανότητα για σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας το άρθρο 6 του ν. 1876/1990, ως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 96 του ν. 4808/2021, ορίζει τα εξής: ...

Επειδή, το άρθρο 14 § 5 επ. του ν. 1264/1982, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 88 του ν. 4808/2021, κατοχυρώνει την προστασία των συνδικαλιστικών στελεχών από απόλυση ή μετάθεση ως εξής: ...

Επειδή, το άρθρο 16 του ν. 1264/1982, ως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 89 του ν. 4808/2021, καθορίζει τα δικαιώματα των συνδικαλιστικών οργανώσεων στον χώρο εργασίας. ...

Επειδή, εξάλλου, το άρθρο 17 του ν. 1264/1982, ως ισχύει (μετά την τροποποίησή του με το άρθρο

90 του ν. 4808/2021), σχετικά με τις συνδικαλιστικές άδειες, ορίζει τα εξής: «1. Ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να διευκολύνει τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων, των Ελεγκτικών Επιτροπών και τους αντιπροσώπους των πρωτοβάθμιων στις δευτεροβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Την ίδια υποχρέωση έχει για τα Διοικητικά Συμβούλια, τις Ελεγκτικές Επιτροπές και τους αντιπροσώπους των δευτεροβάθμιων στις τριτοβάθμιες, όπως και για τα Διοικητικά Συμβούλια και τις Ελεγκτικές Επιτροπές των τριτοβάθμιων οργανώσεων. 2....».

Επειδή, κατ' εξουσιοδότηση της προμνησθείσας διάταξης του εδαφίου δ' της § 4 του άρθρου 6 του ν. 1876/1990, όπως ισχύει (βλ. σκ. 15), εξεδόθη η 62599/26.8.2021 (Β' 4279) προσβαλλόμενη απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, με την οποία εξειδικεύθηκαν και συμπληρώθηκαν οι ως άνω διατάξεις σχετικά με τη δημιουργία του ΓΕΜΗΣΟΕ και τη διοικητική διαδικασία εγγραφής και πρόσβασης σε αυτό. (...)

Επειδή, σύμφωνα με τις διατάξεις που εκτέθηκαν στην προηγούμενη και τη δωδέκατη σκέψη, η διαδικασία ίδρυσης, καταχώρισης και κτήσης νομικής προσωπικότητας μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης περιγράφεται στον ΑΚ και το άρθρο 2 § 1 του ν. 1264/1982, προτού το άρθρο αυτό αντικατασταθεί από το άρθρο 83 του ν. 4808/2021, (...)

Επειδή, μετά την τροποποίηση του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 από το άρθρο 83 του ν. 4808/2021 η διαδικασία καταχώρισης και κτήσης νομικής προσωπικότητας μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης εξακολουθεί να είναι η περιγραφείσα στην προηγούμενη σκέψη μέχρι και την εγγραφή στο Δημόσιο (Γενικό) Βιβλίο Σωματείων του Πρωτοδικείου (βλ. συνδυαστικά άρθρο 2 § 3 εδ. α' του ν. 1264/1982 ως ισχύει και άρθρο 3 § 2 αριθ. 2.2.5 της προσβαλλόμενης υπουργικής αποφάσεως). Ωστόσο την εγγραφή στο ειδικό βιβλίο συνδικαλιστικών οργανώσεων, το οποίο παύει να τηρείται στο Πρωτοδικείο, έχει αντικαταστήσει η ηλεκτρονική εγγραφή στο ΓΕΜΗΣΟΕ (βλ. συνδυαστικά άρθρο 2 § 1 του ν. 1264/1982 ως ισχύει και άρθρο 2 § 4 (β) της προσβαλλόμενης υπουργικής αποφάσεως). Σύμφωνα δε με το άρθρο 2 § 3 εδ. β' του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η κτήση της νομικής προσωπικότητας της συνδικαλιστικής οργάνωσης κατά το άρθρο 83 ΑΚ επέρχεται με την ηλεκτρονική εγγραφή της στο ΓΕΜΗΣΟΕ, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 3 §§ 4 και 5 της προσβαλλόμενης αποφάσεως. Περαιτέρω, δεν προβλέπεται

πλέον η διαδικασία τηρήσεως φακέλου συνδικαλιστικών οργανώσεων της προϊσχύουσας διατάξεως του άρθρου 2 § 2 του ν. 1264/1982, δεδομένου ότι τα στοιχεία που καταχωρούνταν σε αυτόν μαζί με άλλα (βλ. άρθρο 2 § 4 και 13 § 2 του ν. 1264/1982 ως ισχύει) τηρούνται πλέον στο ΓΕΜΗΣΟΕ.

Επειδή, προβάλλεται ότι οι προμνησθείσες διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 83 του ν. 4808/2021, τις οποίες εξειδικεύουν τα άρθρα 2, 3 και 4 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης, θεσπίζουν, ανεπιτρέπτως, σύστημα διοικητικής αδειας για την ίδρυση και λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων, επιβάλλουν δυσανάλογα εμπόδια στη λειτουργία τους, με ενδεχόμενη συνέπεια να ανασταλούν συνδικαλιστικά δικαιώματά τους, και επιβάλλουν την παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων σχετικών με την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση. Συνεπώς, οι εν λόγω διατάξεις, κατά τους προσβαλλόμενους ισχυρισμούς, παραβιάζουν τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, της συλλογικής αυτονομίας και της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι, όπως αυτές κατοχυρώνονται στα άρθρα 23 § 1, 22 § 2 και 12 § 1 του Συντάγματος, στο άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στην κυρωθείσα με νόμο Διεθνή Σύμβαση Εργασίας 87/1948, αλλά και τον Γενικό Κανονισμό Προσωπικών Δεδομένων [Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679].

Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση παραδεκτός προβάλλονται λόγοι κατά του κύρους των διατάξεων του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 83 του ν. 4808/2021, περί οργάνωσης και λειτουργίας Γενικού Μητρώου Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργαζομένων (ΓΕΜΗΣΟΕ), οι οποίες πλήρως αντανακλώνται ως αντισυνταγματικές ή αντίθετες στο ενωσιακό δίκαιο, διότι το τυχόν ανίσχυρο των εν λόγω διατάξεων συνεπάγεται την ακύρωση της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης (εκδοθείσας βάσει της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 εδάφιο δ' του ν. 1876/1990, κατόπιν αντικατάστασης όλου του άρθρου από το άρθρο 96 του ν. 4808/2021), με την οποία θεσπίστηκαν οι ειδικότερες ρυθμίσεις λειτουργίας του εν λόγω Μητρώου (ΣτΕ 923/2020, 1972/2012 Ολ., 2469/2008 Ολ., 372/2005 7μ. κ.ά.).

Επειδή, ως εκτέθηκε ανωτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, για την ολοκλήρωση της διαδικασίας ηλεκτρονικής εγγραφής

στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης, είτε αυτή είναι υπό σύσταση, είτε ήδη υφιστάμενη, απαιτείται πρώτα να υποβληθούν ψηφιακά τα στοιχεία που ορίζει ειδικώς για την περίπτωση αυτή η § 4 περ. α' και β' του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 (βλ. και το εδάφιο α' της § 3 του ίδιου άρθρου), δηλαδή, το Καταστατικό και τα στοιχεία του άρθρου 81 του ΑΚ, όπως εξειδικεύονται ειδικότερα στο άρθρο 3 § 2 αριθ. 2.2 της προσβαλλόμενης απόφασης (Ιδρυτική/Συστατική Πράξη, Επικυρωμένο καταστατικό, Διαταγή Εγγραφής, Αριθμός Εγγραφής στο Δημόσιο Βιβλίο Σωματείων του Πρωτοδικείου κ.ά.). Περαιτέρω, η διαδικασία εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ περιγράφεται αναλυτικά στις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 3 της προσβαλλόμενης αποφάσεως, (...).

Επειδή, από τις προμνησθείσες διατάξεις σχετικά με την εγγραφή στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης -είτε αυτή είναι υπό σύσταση, είτε ήδη υφιστάμενη- συνάγεται ότι ούτε ο ν. 4808/2021 ούτε η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση θεσπίζει διαδικασία «διοικητικής εγκρίσεως» ή παροχής «διοικητικής αδειας» για την σύσταση ή τη λειτουργία συνδικαλιστικής οργάνωσης κατά παράβαση των άρθρων 12 § 1 και 23 § 1 του Συντάγματος, του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ και της 87/1948 ΔΣΕ, όπως αβασίμως υποστηρίζουν οι αιτούντες. Ο έλεγχος που διεξάγει η Διοίκηση είναι απλώς διαπιστωτικός της ηλεκτρονικής καταχώρισης όλων των απαιτούμενων στοιχείων και αρχείων, η δε «έγκριση» της αίτησης στην οποία αναφέρεται η § 4 του άρθρου 3 της προσβαλλόμενης απόφασης συνιστά διαπιστωτική πράξη οριστικοποίησης της ηλεκτρονικής εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ και σε καμία περίπτωση πράξη ελέγχου νομιμότητας ίδρύσεως συνδικαλιστικής οργάνωσης (τον οποίο ασκεί μόνον σε προηγούμενο στάδιο της όλης διαδικασίας η δικαστική εξουσία και ειδικότερα ο αρμόδιος Ειρηνοδίκης) ή παροχής «αδειας» για τη συνέχιση της λειτουργίας της. Σε κάθε δε περίπτωση, η άρνηση εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ από τη διοίκηση, υπόκειται, βεβαίως, σε δικαστικό έλεγχο.

Επειδή, η διάταξη του άρθρου 2 § 6 (α) του ν. 1264/1982, ως ισχύει, προβλέπει τις συνέπειες που επέρχονται σε περίπτωση μη εγγραφής συνδικαλιστικής οργάνωσης στο ΓΕΜΗΣΟΕ ή μη καταχώρισης και επικαιροποίησης σε αυτό των στοιχείων που ορίζονται στην § 4 του ίδιου άρθρου.... Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη της § 6 (β) του ίδιου ανωτέρω άρθρου, μέχρι την αποκατάσταση

οιασδήποτε παράλειψης σχετικά με τα οικονομικά στοιχεία της περ. δ' της § 4 (του ίδιου άρθρου) αναστέλλεται η καταβολή οποιασδήποτε χρηματοδότησης στη συνδικαλιστική οργάνωση ή συνδεδεμένης με αυτήν οντότητας από κρατικούς ή συγχρηματοδοτούμενους πόρους.

Επειδή, από το περιεχόμενο της προμνησθείσας διατάξεως της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 συνάγεται ότι στην περίπτωση της μη εγγραφής συνδικαλιστικής οργάνωσης στο ΓΕΜΗΣΟΕ ή μη καταχώρισης και επικαιροποίησης των προβλεπόμενων σε αυτό στοιχείων, η αναστολή της άσκησης των προαναφερόμενων συνδικαλιστικών δικαιωμάτων επέρχεται σωρευτικώς. Μια τέτοια, όμως, ρύθμιση, αναντιρρήτως, ενδέχεται να καταλήγει σε ιδιαίτερως σοβαρή επέμβαση στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξετασθεί, καταρχάς, αν υφίστανται επαρκείς και θεμιτοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογούν τις ρυθμίσεις του νομοθέτη τόσο περί της υποχρέωσης εγγραφής των συνδικαλιστικών οργάνωσεων σε ηλεκτρονικό Μητρώο (ΓΕΜΗΣΟΕ) και καταχώρισης συγκεκριμένων στοιχείων τους σε αυτό όσο και περί των επερχόμενων συνεπειών (αναστολή συνδικαλιστικών δικαιωμάτων) σε περίπτωση μη τηρήσεως της θεσπισθείσας υποχρέωσης.

Επειδή, στη συνοδεύουσα τον ν. 4808/2021 (το άρθρο 83 του οποίου τροποποίησε το άρθρο 2 του ν. 1264/1982) Ανάλυση Συνειπειών Ρύθμισης (ΑΣΥΡ) δεν παρατίθεται ειδική ανάλυση περί της αναγκαιότητας θεσπίσεως των σχετικών ρυθμίσεων. (...)

Επειδή, ωστόσο, όπως προκύπτει από τα σχετικά πρακτικά συζητήσεων, κατά τη συζήτηση του σχεδίου ν. 4808/2021 στη Βουλή επισημάνθηκε τόσο από τον Γενικό Εισηγητή της Πλειοψηφίας όσο και από τον Κοινοβουλευτικό Εκπρόσωπο του Κυβερνώντος Κόμματος η ανάγκη διασφάλισης της διαφάνειας στη δράση των συνδικαλιστικών οργάνωσεων...

Επειδή, το άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος επιβάλλει στο Κράτος την υποχρέωση λήψης και θετικών μέτρων με σκοπό την διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιση άσκηση των αναγνωριζόμενων από το Σύνταγμα και το νόμο μέσων προστασίας και διευκόλυνσης της συνδικαλιστικής δράσης. Είναι, συνεπώς, στο πλαίσιο αυτό, συνταγματικώς θεμιτές νομοθετικές ρυθμίσεις που έχουν ως στόχο τη διασφάλιση της διάφανης και ανόθευτης λειτουργίας των συνδι-

καλιστικών οργάνωσεων και της αποτελεσματικής εφαρμογής του όλου πλέγματος των διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας για την προαγωγή της συνδικαλιστικής δράσης και την προστασία των συνδικαλιστικών στελεχών -όπως συμβαίνει εν προκειμένω, σύμφωνα με τα δηλούμενα από το νομοθέτη για τη λειτουργία του ΓΕΜΗΣΟΕ.

Επειδή, με το προπαρατεθέν άρθρο 2 § 4 περ. α' έως δ' του 1264/1982, ως ισχύει, ορίζονται τα στοιχεία που καταχωρίζονται ψηφιακά στο ΓΕΜΗΣΟΕ από τις συνδικαλιστικές οργάνωσεις. Πρόκειται για στοιχεία που σχετίζονται με την ταυτότητα των συνδικαλιστικών οργάνωσεων, όπως το καταστατικό και τα αναφερόμενα στο άρθρο 81 του ΑΚ (βλ. περ. α' και β'), με τη διαφάνεια της οικονομικής τους λειτουργίας (περ. δ') και με την άσκηση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στο Σύνταγμα και την κείμενη νομοθεσία (περ. γ'). Τα στοιχεία δε που καταχωρούνται κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στην περ. γ' της § 4 του ανωτέρω άρθρου [: «ο αριθμός των μελών της που είχαν δικαίωμα ψήφου κατά την εκάστοτε πιο πρόσφατη γενική συνέλευση για εκλογή οργάνων διοίκησης της συνδικαλιστικής οργάνωσης, ο αριθμός των μελών που ψήφισαν στις εκλογές αυτές, η σειρά εκλογής των εκλεγμένων και η σύνθεση των οργάνων διοίκησης της συνδικαλιστικής οργάνωσης»] στοιχούν με τις προϋποθέσεις που θέτει η κείμενη νομοθεσία για την αναγνώριση ικανότητας σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας (βλ. σκ. 16), για την προστασία συνδικαλιστικών στελεχών από απόλυση ή μετάθεση (βλ. σκ. 17), για την άσκηση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στον χώρο εργασίας (βλ. σκ. 18) και για τη χορήγηση συνδικαλιστικών αδειών (βλ. σκ. 19).

Επειδή, από το όλο περιεχόμενο των διατάξεων του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, συνάγεται ότι η εγγραφή των συνδικαλιστικών οργάνωσεων στο ΓΕΜΗΣΟΕ και η καταχώριση των προβλεπόμενων στην § 4 του ίδιου άρθρου στοιχείων έχει αναχθεί, κατ' ουσίαν, από το νομοθέτη σε όρο άσκησης των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων που σχετίζονται με την ικανότητα σύναψης συλλογικών συμβάσεων εργασίας, την προστασία συνδικαλιστικών στελεχών από απόλυση ή μετάθεση, την άσκηση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στον χώρο εργασίας, τη χορήγηση συνδικαλιστικών αδειών, καθώς και με το δικαίωμα λήψης χρηματοδότησης, δεδομένου ότι σε διαφορετική περίπτωση (μη εγγραφή στο ΓΕΜΗΣΟΕ ή μη καταχώ-

ρησή τους) επέρχεται αναστολή τους ([§ 6 (α) και (β)]. Με το περιεχόμενο αυτό οι βασικές ρυθμίσεις του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, περί εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ και καταχώρισης στοιχείων συναφών με άσκηση συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, εντασσόμενες στο πλαίσιο επίτευξης των αναφερόμενων στη σκέψη 33 συνταγματικώς θεμιτών και δημοσίου συμφέροντος σκοπών και ερειδόμενες, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στην σκέψη 7, στην αναγνωριζόμενη από το Σύνταγμα ευχέρεια του νομοθέτη να ρυθμίζει τους όρους άσκησης των αναγνωριζόμενων στο Σύνταγμα και το νόμο συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, δεν αντίκεινται, κατ' αρχήν, αυτές καθ' αυτές, στο άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει την συνδικαλιστική ελευθερία, ούτε στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ ούτε στην 87/1948 ΔΣΕ.

Επειδή, ωστόσο, η προαγωγή των προεκτεθέντων θεμιτών και δημοσίου συμφέροντος σκοπών δεν πρέπει να επιδιώκεται με νομοθετικές ρυθμίσεις που καταλήγουν να προσβάλλουν τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας ή συνεπάγονται περιορισμούς της εν λόγω ελευθερίας κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας ή επιφέρουν παράνομη προσβολή άλλων προστατευτέων από το Σύνταγμα ή και το Ενωσιακό Δίκαιο δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Επειδή, όπως προεκτέθηκε (βλ. σκ. 29), σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 2 § 6 (α) του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η αναστολή της ασκήσεως των αναφερόμενων στην παράγραφο αυτή συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στην ειδικότερη περίπτωση μη καταχωρίσεως ή μη επικαιροποιήσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ έστω και ενός μόνο εκ των απαιτούμενων στοιχείων που αναφέρονται στην περ. γ' της § 4 του ίδιου άρθρου επέρχεται σωρευτικώς, επεκτείνεται, δηλαδή, αυτομάτως σε όλο τον κατάλογο δικαιωμάτων της § 6 (α) και δεν περιορίζεται στην αναστολή άσκησης του συνδικαλιστικού δικαιώματος με το οποίο σχετίζεται η παράλειψη καταχωρίσεως.

Επειδή, η προμνησθείσα σωρευτική αναστολή των ανωτέρω συνδικαλιστικών δικαιωμάτων ισοδυναμεί, κατ' ουσίαν, με κυρωτικό μέτρο, το οποίο δύναται να επιφέρει την εν μέρει αδρανοποίηση της λειτουργίας υφιστάμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων που, όμως, έχουν συσταθεί και λειτουργούν νομίμως υπό την προϊσχύουσα του ν. 4808/2021 σχετική νομοθεσία...

Επειδή, με το περιεχόμενο όμως αυτό, και σύμ-

φωνα με τα κριθέντα στην σκέψη 6, η ανωτέρω ρύθμιση της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, περί σωρευτικής αναστολής των προαναφερθέντων συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στην περίπτωση της παράλειψης καταχώρισης ή επικαιροποίησης έστω και ενός μόνο στοιχείου εκ των οριζόμενων στην περ. γ' της § 4 του ίδιου άρθρου, συνεπάγεται προδήλως δυσανάλογη, αλλά και ιδιαιτέρως σοβαρή επέμβαση στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, ενόψει του ότι το πεδίο εφαρμογής της σχετικής ρύθμισης καταλαμβάνει όλες τις υφιστάμενες συνδικαλιστικές οργανώσεις της χώρας, κατά παράβαση του άρθρου 23 § 1 του Συντάγματος, όπως βασιμώς προβάλλεται. Κατά το μέρος δε ειδικώς που η ανωτέρω ρύθμιση περί σωρευτικής αναστολής επεκτείνεται και στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης να διαπραγματεύεται συλλογικώς και να καταρτίζει συλλογικές συμβάσεις εργασίας (ενώ η ανακώπυσα παράλειψη καταχώρισης ή επικαιροποίησης στοιχείου στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδέεται με άσκηση άλλου συνδικαλιστικού δικαιώματος) η ρύθμιση της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 αντικείται, εξ ορισμού, στο άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος, αλλά και στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ. Και τούτο, διότι, πλήρως τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα γενόμενα δεκτά στις σκέψεις 6 και 9, το δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων για τη διενέργεια συλλογικών διαπραγματεύσεων με τους εργοδότες και τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων για τη ρύθμιση των όρων εργασίας αποτελεί συστατικό στοιχείο της συνδικαλιστικής ελευθερίας.

Επειδή, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)» (L 119), (...).

Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 5 του ΓΚΠΔ, με το οποίο καθορίζονται οι «Αρχές» που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (οι οποίες εξειδικεύονται σε επόμενες διατάξεις του Κανονισμού), ...».

Επειδή, εξάλλου, στο άρθρο 9 του Κανονισμού περιέχονται ρυθμίσεις όσον αφορά την επεξεργασία «ειδικών» κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στο άρθρο αυτό

ορίζονται τα εξής: «... [...] δ) η επεξεργασία διενεργείται, με κατάλληλες εγγυήσεις, στο πλαίσιο των νόμιμων δραστηριοτήτων ιδρύματος, οργάνωσης ή άλλου μη κερδοσκοπικού φορέα με πολιτικό, φιλοσοφικό, θρησκευτικό ή συνδικαλιστικό στόχο και υπό την προϋπόθεση ότι η επεξεργασία αφορά αποκλειστικά τα μέλη ή τα πρώην μέλη του φορέα ή πρόσωπα τα οποία έχουν τακτική επικοινωνία μαζί του σε σχέση με τους σκοπούς του και ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν κοινοποιούνται εκτός του συγκεκριμένου φορέα χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων, ε) [...] ζ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για λόγους ουσιαστικού δημόσιου συμφέροντος, βάσει του δικαίου της Ένωσης ή κράτους μέλους, το οποίο είναι ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο στόχο, σέβεται την ουσία του δικαιώματος στην προστασία των δεδομένων και προβλέπει κατάλληλα και συγκεκριμένα μέτρα για τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, η) [...]».

Επειδή, συναφώς με τις προμνησθείσες διατάξεις του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, στην αιτιολογική σκέψη 51 του Κανονισμού αναφέρεται ότι «Εκτός από τις ειδικές απαιτήσεις στις οποίες υπάγεται η εν λόγω επεξεργασία, θα πρέπει να εφαρμόζονται οι γενικές αρχές και οι λοιποί κανόνες του παρόντος κανονισμού, ιδίως σε ό,τι αφορά τους όρους νόμιμης επεξεργασίας».

Επειδή, οι διατάξεις των άρθρων 2 § 4 και 13 § 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, καθώς και της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης (άρθρα 3, 4, 10 και 12) περιέχουν ρυθμίσεις σχετικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συναπτόμενων με την ταυτότητα στελεχών ή μελών συνδικαλιστικών οργανώσεων. Τα εν λόγω δεδομένα συλλέγονται και καταχωρούνται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις σε ηλεκτρονικό αρχείο (ΓΕΜΗΣΟΕ), το οποίο διατηρεί και διαχειρίζεται κρατική αρχή (η Γενική Γραμματεία Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, η οποία έχει οριστεί ως Υπεύθυνη Επεξεργασίας με το άρθρο 11 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης) και υπόκεινται σε περαιτέρω επεξεργασία (αποθήκευση, ανάκτηση, αναζήτηση πληροφοριών, χρήση, κοινολόγηση κ.λπ.) από τον υπεύθυνο για την επεξεργασία τους (βλ. σχετ. άρθρο 10 υπουργικής αποφάσεως).

Επειδή, η επεξεργασία κατά τη λειτουργία ηλεκτρονικού Μητρώου (του ΓΕΜΗΣΟΕ) δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικών με τη συμμετο-

χή σε συνδικαλιστική οργάνωση συνιστά, καταρχάς, δραστηριότητα που εμπίπτει στον ιδιαιτέρως ευρύ ορισμό του καθ' ύλην πεδίου εφαρμογής του ΓΚΠΔ, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 2 § 1 αυτού, και δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των περιπτώσεων επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που, κατά το άρθρο 2 § 2 περ. α' έως δ' του ΓΚΠΔ, αποκλείονται από το εν λόγω πεδίο εφαρμογής...

Επειδή, περαιτέρω, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση εμπίπτει στην κατηγορία των «ειδικών» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, των οποίων, κατ' αρχήν, η επεξεργασία απαγορεύεται (§ 1 του άρθρου 9)...

Επειδή, εν προκειμένω, οι αιτούσες συνδικαλιστικές οργανώσεις καλούνται με τις διατάξεις του άρθρου 2 § 4 του ν. 1264/1982, ως ισχύει (εξειδικευόμενες με διατάξεις της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης), να προβούν, το πρώτον, σε πράξεις επεξεργασίας ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες αφορούν δεδομένα που αποκαλύπτουν τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση...

Επειδή, η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν.1876/1990, ως ισχύει (μετά την αντικατάσταση του άρθρου 6 με το άρθρο 96 του ν. 4808/2021) για τη ρύθμιση κάθε θέματος «σχετικά με τη δημιουργία του Μητρώου Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργαζομένων και Οργανώσεων Εργοδοτών, τη δημοσιότητα των στοιχείων του και κάθε αναγκαία τεχνική λεπτομέρεια, καθώς και τη χορήγηση πληροφοριών σε σχέση με τα στοιχεία του μητρώου και με την τήρηση της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως σε σχέση με την αντιπροσωπευτικότητα συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών». Ερμηνευόμενη η ανωτέρω εξουσιοδοτική διάταξη σύμφωνα με το άρθρο 43 § 2 εδ. β' του Συντάγματος έχει την έννοια ότι η έκταση της παρεχόμενης κανονιστικής αρμοδιότητας προς τον αρμόδιο Υπουργό (Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων) οριοθετείται, σε σχέση με τα αναφερόμενα προς ρύθμιση αντικείμενα, από τον ειδικότερο, τεχνικό ή λεπτομερειακό χαρακτήρα τους.

Επειδή, οι διατάξεις του άρθρου 3 § 2 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης κατά το μέρος που ρυθμίζουν τις λεπτομέρειες καταχώρισης των στοιχείων των μελών των οργάνων διοίκησης

των συνδικαλιστικών οργανώσεων περιέχουν, πράγματι, σε συμφωνία με την προμνησθείσα εξουσιοδοτική διάταξη, ειδικότερες και λεπτομερειακές ρυθμίσεις για τα στοιχεία καταχώρισης στο ΓΕΜΗΣΟΕ. Μεταξύ αυτών, όμως, στη διάταξη του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.1 στοιχείο 2.1.1.4 της προσβαλλόμενης απόφασης ορίζεται ότι καταχωρούνται τα στοιχεία επικοινωνίας του νομίμου εκπροσώπου της συνδικαλιστικής οργάνωσης (Όνοματεπώνυμο, Διεύθυνση, Τ.Κ., Περιφέρεια, Δήμος, Δημοτική/Τοπική Κοινότητα, Τηλέφωνο, e-mail), ο οποίος και είναι ο αρμόδιος για την εγγραφή ή την επικαιροποίηση ή τροποποίηση των καταχωρούμενων στο ΓΕΜΗΣΟΕ στοιχείων και αρχείων (βλ. άρθρο 3 § 7 και άρθρο 4 § 1 της προσβαλλόμενης). Ωστόσο, τα ανωτέρω καταχωρούμενα στοιχεία, αφορώντα τη διεύθυνση κατοικίας και τα μέσα τηλεφωνικής και ηλεκτρονικής επικοινωνίας του νομίμου εκπροσώπου της συνδικαλιστικής οργάνωσης, συνιστούν μια νέα, σε σχέση με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 2 § 4 του ν. 1264/1982, κατηγορία προσωπικών δεδομένων συναπτόμενη με την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του εν λόγω προσώπου. Περαιτέρω, σε περίπτωση μη καταχώρισης των εν λόγω δεδομένων του νομίμου εκπροσώπου επέρχεται η δυσμενής συνέπεια της απόρριψης της αίτησης εγγραφής της συγκεκριμένης συνδικαλιστικής οργάνωσης στο ΓΕΜΗΣΟΕ, δεδομένου ότι ο διενεργούμενος έλεγχος της αρμόδιας υπηρεσίας αφορά τη διαπίστωση της καταχώρισης όλων των οριζόμενων στο άρθρο 3 § 2 της προσβαλλόμενης απόφασης στοιχείων (βλ. άρθρο 3 § 4 εδ. α' και § 5 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης).

Επειδή, όμως, με το περιεχόμενο αυτό η ανωτέρω διάταξη του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.1 στοιχ. 2.1.1.4 της προσβαλλόμενης απόφασης, με την οποία επιβάλλεται προς καταχώριση η ανωτέρω πρόσθετη κατηγορία προσωπικών δεδομένων, επιφέρει, σε περίπτωση μη καταχώρισής τους την δυσμενή συνέπεια της απορρίψεως του αιτήματος εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης, δεν συνιστά ειδικότερη, τεχνική ή λεπτομερειακή ρύθμιση και έχει τεθεί καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν.1876/1990, ως ισχύει. Συνεπώς, η ανωτέρω διάταξη της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης είναι μη νόμιμη και ακυρωτέα, για λόγο αυτεπαγγέλτως ερευνώμενο ως αναγόμενο στο κύρος του εφαρμοστέου κανόνα σε σχέση με επεξεργασία κατηγορίας προσωπικών δεδομένων.

Και τούτο, ανεξαρτήτως του ζητήματος της συμφωνίας του ουσιαστικού περιεχομένου της εν λόγω διατάξεως με τα άρθρα 9 και 9Α του Συντάγματος και 7 και 8 του εφαρμοζόμενου, εν προκειμένω, Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (λόγω εφαρμογής του ΓΚΠΔ), τα οποία κατοχυρώνουν, αντίστοιχα, το σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα [πρβλ. συναφώς ΔΕΕ C-78/18, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Διαφάνεια των οργανώσεων), ECLI:EU:C:2020:476, σκ. 121-134, και C-92/09, C-93/089, Volker und Markus Schecke και Eifert, ECLI:EU:C:2010:662, σκ. 47-52, και σκ. 57].

Επειδή, στο άρθρο 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης (βλ. ανωτέρω σκ. 20) περιέχονται οι κανόνες για τη χορήγηση στοιχείων εκ των τηρουμένων στο ΓΕΜΗΣΟΕ, μεταξύ των οποίων και ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση. (...)

Επειδή, με τις προμνησθείσες διατάξεις του άρθρου 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης θεσπίζεται ένα πλέγμα ουσιαστικών και κρίσιμων διαδικαστικών ρυθμίσεων για τη χορήγηση στοιχείων που, κατά την πρόβλεψη του σχετικού νόμου, τηρούνται στο ΓΕΜΗΣΟΕ, μεταξύ των οποίων και προσωπικά δεδομένα που αποκαλύπτουν την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, τα οποία περιλαμβάνονται στην ευαίσθητη κατηγορία των ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του άρθρου 9 § 1 του ΓΚΠΔ. Με το περιεχόμενο όμως αυτό οι διατάξεις του άρθρου 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης δεν δύνανται, προδήλως, να θεωρηθούν ότι εμπίπτουν στην κατηγορία των "ειδικότερων θεμάτων" ή των θεμάτων με χαρακτήρα "τεχνικό ή λεπτομερειακό", για τα οποία και μόνο επιτρέπεται από τη διάταξη του εδαφίου β' της § 2 του άρθρου 43 του Συντάγματος η παροχή νομοθετικής εξουσιοδότησης για έκδοση υπουργικής αποφάσεως. Και τούτο ανεξαρτήτως του ζητήματος της συμβατότητας του ουσιαστικού περιεχομένου των ρυθμίσεων αυτών με επιμέρους διατάξεις του ΓΚΠΔ [λ.χ. επιτρέπεται επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (με τη μορφή της διατήρησης, ανάκτησης, πρόσβασης, κοινολόγησης, κ.λπ.) χωρίς να προκύπτει η τήρηση των αρχών του περιορισμού της περιόδου αποθήκευσης και των αρχών της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ, χωρίς να επι-

τρέπεται η άσκηση από το υποκείμενο των δεδομένων των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 15 (δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων) και άρθρο 16 (δικαίωμα διαγραφής) του Κανονισμού, κ.λπ.]. Συνεπώς, όλες οι διατάξεις του άρθρου 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής αποφάσεως, κατά το μέρος που αφορούν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, έχουν τεθεί καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν.1876/1990, όπως εμμέσως προβάλλεται με την κρινόμενη αίτηση, και, ως εκ τούτου, είναι μη νόμιμες και ακυρωτέες.

Επειδή, ενόψει της υποχρέωσης καταχώρισης των προεκτεθέντων (βλ. σκ. 48) ειδικών προσωπικών δεδομένων, με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ο λόγος ακυρώσεως, όπως αναπτύσσεται στο κατατεθέν μετά τη συζήτηση της υποθέσεως από 20.5.2022 υπόμνημα, κατά τον οποίο οι διατάξεις των άρθρων 2 § 4 και 13 § 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύουν, καθώς και οι διατάξεις της προσβαλλόμενης απόφασης που τις εξειδικεύουν, παραβιάζουν διατάξεις του ΓΚΠΔ. Και τούτο, διότι, κατά τους προβαλλόμενους συναφείς ισχυρισμούς, με την καταχώριση και αποθήκευση αυτών στο ΓΕΜΗΣΟΕ λαμβάνει χώρα συστηματική και ευρείας κλίμακας επεξεργασία ειδικής κατηγορίας προσωπικών δεδομένων σχετικά με τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, χωρίς να συντρέχουν οι νομικές βάσεις της κατ' εξαίρεση επεξεργασίας τους που προβλέπονται στο άρθρο 9 § 2 του εν λόγω Κανονισμού και, ιδίως, χωρίς η εν λόγω επεξεργασία να βασίζεται στη συγκατάθεση των μελών τους. (...)

Επειδή, καταρχάς, από τις συνδυαστικά εφαρμοστέες διατάξεις των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, προκύπτει η υποχρέωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων να καταχωρούν στο ΓΕΜΗΣΟΕ την σειρά εκλογής των «εκλεγμένων» και τη «σύνθεση» των οργάνων διοίκησής τους. Οι πληροφορίες αυτές αφορούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν ευθέως την ταυτότητα των εργαζομένων που συμμετέχουν σε συνδικαλιστική οργάνωση και, ως εκ τούτου, εμπίπτουν στην κατηγορία των «ειδικών» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως προς τα οποία ισχύει ο κανόνας της απαγόρευσης της επεξεργασίας τους, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 9 § 1 του ΓΚΠΔ (με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που περιέχονται στις περιπτώσεις α' έως και ι' της § 2 του άρθρου 9).

Επειδή, με τις διατάξεις του άρθρου 14 § 5 και επ. του ν.1264/1982 ως ισχύει, μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 88 του ν. 4808/2021 (βλ. σκ. 17), κατοχυρώνεται η προστασία των μελών της διοίκησης των συνδικαλιστικών οργανώσεων (συμπεριλαμβανομένων των μελών της διοίκησης που εκλέγονται προσωρινά κατά την ίδρυση συνδικαλιστικής οργάνωσης) έναντι απολύσεως ή μεταθέσεως από τον εργοδότη στον οποίο απασχολούνται.

Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω, συνάγεται ότι, εκ πρώτης όψεως, θα μπορούσε, εν προκειμένω, να ενεργοποιηθεί η εξαιρετική νομική βάση επεξεργασίας της περ. β' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ. Και τούτο, διότι, η επεξεργασία των ανωτέρω πληροφοριών σχετικά με τη συμμετοχή σε διοίκηση συνδικαλιστικής οργάνωσης (σειρά εκλογής των εκλεγμένων και σύνθεση των οργάνων διοίκησης της συνδικαλιστικής οργάνωσης) διευκολύνει την άσκηση δικαιωμάτων στον τομέα του εργατικού δικαίου (προστασία από απόλυση ή μετάθεση, συνδικαλιστική άδεια απουσίας) του υποκειμένου των δεδομένων (προστατευόμενου ή δικαιούμενου συνδικαλιστικής άδειας μέλους διοικήσεως).

Επειδή, ωστόσο, η καταχώριση των ανωτέρω ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο ΓΕΜΗΣΟΕ, ως η πρώτη, κατά κύριο λόγο, πράξη επεξεργασίας τους, δεν διενεργείται από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων, ώστε να τίθεται σε εφαρμογή η νομική βάση επεξεργασίας της περ. β' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, αλλά από την συνδικαλιστική οργάνωση στην οποία ανήκουν, η οποία με τον τρόπο αυτό εκπληρώνει υποχρέωση προβλεπόμενη απευθείας στον νόμο (άρθρο 2 § 4 περ. γ' και § 6 του ν. 1264/1982, ως ισχύει). Ως εκ τούτου, τίθεται αυτομάτως σε εφαρμογή η νομική βάση επεξεργασίας της περ. δ' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, η οποία ορίζει ότι, κατ' εξαίρεση του απαγορευτικού κανόνα της § 1 του ίδιου άρθρου, επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να διενεργείται από συνδικαλιστική οργάνωση όσον αφορά τα μέλη της σε περίπτωση, όμως, που τέτοια δεδομένα κοινοποιούνται εκτός της οργάνωσης, όπως συμβαίνει εν προκειμένω με την καταχώριση των μελών της διοικήσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ, απαιτείται η συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων, εν προκειμένω των μελών της διοικήσεως, των οποίων τα ονόματα καταχωρούνται στο Μητρώο [άρθρο 9 § 2 περ. δ' ΓΚΠΔ: «η επεξεργασία διενεργείται, με

κατάλληλες εγγυήσεις, στο πλαίσιο των νόμιμων δραστηριοτήτων ... οργάνωσης ... [με] συνδικαλιστικό στόχο και υπό την προϋπόθεση ότι η επεξεργασία αφορά αποκλειστικά τα μέλη ... και ότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν κοινοποιούνται εκτός του συγκεκριμένου φορέα χωρίς τη συγκατάθεση των υποκειμένων των δεδομένων»].

Επειδή, όμως, οι διατάξεις των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, συνδυαστικά εφαρμοζόμενες, επιβάλλουν την υποχρέωση στις συνδικαλιστικές οργανώσεις να καταχωρούν στο ΓΕΜΗΣΟΕ τα στοιχεία των μελών των οργάνων διοίκησής τους σε κάθε περίπτωση, ακόμη δηλαδή και χωρίς την συγκατάθεσή τους. Με το περιεχόμενο, όμως, αυτό οι εν λόγω διατάξεις αντίκεινται στην προεκτεθείσα διάταξη της περ. δ' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ και, συνακόλουθα, στη διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ίδιου Κανονισμού, η οποία θέτει τον κανόνα της απαγόρευσης επεξεργασίας των ειδικών προσωπικών δεδομένων που αποκαλύπτουν την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση και, συνεπώς, βάσει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, καθίστανται μη εφαρμοστέες, όπως βασίμως προβάλλεται...

(...) Κατόπιν τούτου, ενόψει δηλαδή του ότι δεν προκύπτει ούτε συνάγεται η συνδρομή μίας έστω, εκ των αναφερομένων στην § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, νόμιμης βάσης επεξεργασίας των ανωτέρω ειδικών προσωπικών δεδομένων, η διάταξη του άρθρου 13 § 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η οποία επιτρέπει την επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση μέσω της καταχώρισης των προαναφερθέντων πρακτικών διαλογής των ψηφοδελτίων και καταμέτρησης των ηλεκτρονικών ψήφων στο ΓΕΜΗΣΟΕ, αντίκειται στην διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, η οποία απαγορεύει την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων και, επομένως, βάσει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, καθίσταται ανίσχυρη και μη εφαρμοστέα.

Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω κριθέντων, ήτοι: α) της αντίθεσης των διατάξεων της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει (όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε στο σύνολό του με το άρθρο 83 του ν. 4808/2021), στο άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος (βλ. σκ. 39), β) της θέσπισης της διάταξης του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.1 στοιχ. 2.1.1.4 και όλων των διατάξεων του άρθρου 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης (κατά το μέρος

που αφορούν τις διαδικαστικές ρυθμίσεις για τη χορήγηση στοιχείων του ΓΕΜΗΣΟΕ συναπτόμενων με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα) καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν. 1876/1990, ως ισχύει (βλ. σκ. 51 και 53, αντίστοιχα), γ) της αντίθεσης των συνδυαστικά εφαρμοστέων διατάξεων των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, στο άρθρο 9 § 1 και § 2 περ. δ' του ΓΚΠΔ (σκ. 60), δ) της μη νομιμότητας των διατάξεων του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.3 στοιχεία 2.3.1, 2.3.4 και 2.3.5 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης (σκ. 60) και ε) της αντίθεσης της διατάξεως του άρθρου 13 § 2 του ν. 1264/1982, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 87 του ν. 4808/2021, στη διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, το Τμήμα κρίνει μη νόμιμη τη διάταξη του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 12 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης, η οποία ορίζει την 1.1.2022 ως την ημερομηνία έναρξης ισχύος της. Και τούτο, διότι, με την εν λόγω διάταξη εκκινεί, εν τοις πράγμασι, από τη συγκεκριμένη ημερομηνία, η λειτουργία του ΓΕΜΗΣΟΕ, μολονότι ουσιώδεις ρυθμίσεις της οργάνωσης και λειτουργίας του έχουν τεθεί κατά παράβαση του άρθρου 23 § 1 του Συντάγματος, του άρθρου 9 § 1 του ΓΚΠΔ και καθ' υπέρβαση της σχετικής εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν. 1876/1990, ως ισχύει.

Επειδή, κατόπιν τούτου, το ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων της παραγράφου 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε στο σύνολό του με το άρθρο 83 του ν. 4808/2021, πρέπει να παραπεμφθεί προς επίλυση στην Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, σύμφωνα με το άρθρο 100 § 5 του Συντάγματος. Το Τμήμα κρίνει δε ότι, λόγω σπουδαιότητας, η υπόθεση πρέπει να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου στο σύνολό της, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 14 § 2 του π.δ. 18/1989, και εισηγητής ενώπιον της Ολομέλειας να ορισθεί ο Σύμβουλος Η. Μάζος.

Δια ταύτα

Παραπέμπει την υπόθεση στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το αιτιολογικό.

ΣΧΟΛΙΟ

Η συνδικαλιστική ελευθερία και η εγγραφή των συνδικαλιστικών οργανώσεων σε ηλεκτρονικό μητρώο

Το Γενικό Μητρώο Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Εργα-

ζομένων (ΓΕΜΗΣΟΕ), θεοπίστηκε με τις διατάξεις του ν. 4808/2021 και αποτέλεσε ένα ζήτημα υψηλού ενδιαφέροντος αλλά και αντίδρασης εκ μέρους των εργαζομένων, οι οποίοι διέβλεπαν και διαβλέπουν σε αυτό μια προσπάθεια παρέμβασης αλλά και χειραγώγησης των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Πρόκειται, στην πραγματικότητα, για ένα ηλεκτρονικό μητρώο, που τηρείται στο Πληροφοριακό Σύστημα Εργάνη, στο οποίο καταχωρούνται στοιχεία, που συνδέονται με τις οργανώσεις, την διοίκηση, τα μέλη τους, αλλά και τα οικονομικά τους στοιχεία.

Η θέσπιση του μητρώου, κατά την βούληση του νομοθέτη, όπως αποτυπώνεται στα πρακτικά της Βουλής κατά την συζήτηση του ν.4808/2021 αλλά και στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4635/2019, αποσκοπεί στην διασφάλιση της διαφάνειας στην δράση των σωματείων, της πληρότητας σε σχέση με την ταυτότητα και την αντιπροσωπευτικότητα των συνδικαλιστικών οργανώσεων και τον εντοπισμό «σωματείων-σφραγίδα». Και ενώ μία τέτοια πρόθεση φαίνεται κατ' αρχήν καθ' όλα αγαθή, ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η έκταση και η σοβαρότητα των συνεπειών, που συνδέονται εκ του νόμου με την παράλειψη της τήρησης των υποχρεώσεων εγγραφής στο μητρώο και επικαιροποίησης των στοιχείων κάθε οργάνωσης.

Έτσι, στο άρθρ. 83 του ν.4808/2021 ορίζεται, ότι η μη καταχώρηση των στοιχείων, επιφέρει αναστολή: α) του δικαιώματος της συνδικαλιστικής οργάνωσης να διαπραγματεύεται και να καταρτίζει συλλογικές συμβάσεις εργασίας, β) της προστασίας των στελεχών της συνδικαλιστικής οργάνωσης έναντι της απόλυσης και της μετάθεσης, γ) των δικαιωμάτων για λήψη των συνδικαλιστικών αδειών, δ) της οποιασδήποτε χρηματοδότησης της ίδιας της οργάνωσης ή συνδεδεμένων με αυτή φορέων από κρατικούς ή συγχρηματοδοτούμενους πόρους. Επισημαίνεται, ότι η διατύπωση της διατάξεως του άρθρ. 83 του ν.4808/2021, είναι τόσο ευρεία, που ερμηνευτικά μπορεί να συμπεριλάβει ακόμα τις παρακρατούμενες από την μισθοδοσία των μελών της οργάνωσης εισφορές, όταν ο εργοδότης είναι το Δημόσιο ή φορέας του Δημοσίου, αλλά και χρηματοδοτήσεις μέσω ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για την υλοποίηση δράσεων εκ μέρους της οργανώσεως ή συνδεδεμένων με αυτήν Επισημονικών Ινστιτούτων. Περαιτέρω, κομβικές λειτουργίες της οργάνωσης, που εντάσσονται στον πυρήνα του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι αλλά και του δικαιώματος της συλλογικής διαπραγμάτευσης, που συνιστά ένα από τα ουσιώδη στοιχεία της κατοχυρούμενης στο άρθρ. 11 της ΕΣΔΑ συνδικαλιστικής ελευθερίας, «θυσιάζονται» στον βωμό της εγγραφής της οργανώσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ και της διαφάνειας, την οποία επικαλείται ο νομοθέτης.

Εύλογα, συνεπώς, τίθεται το ζήτημα, εάν τόσο αυστηροί και εκτεταμένοι περιορισμοί μπορούν να θεωρηθούν δικαιολογημένοι και εύλογοι για την εξυπηρέτηση του ευαγγελιζόμενου σκοπού της διαφάνειας. Το ερώτημα αυτό απασχόλησε το ΣτΕ, στην σχολιαζόμενη απόφασή του, η οποία στηριζόμενη στα πρακτικά της Βουλής και στην αιτιολογική έκθεση του ν. 4356/2019, έκρινε ότι αν και είναι

κατ' αρχήν θεμιτοί περιορισμοί στην συνδικαλιστική ελευθερία για την διασφάλιση της διαφανούς και ανόθευτης λειτουργίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων, οι θεμιτοί αυτοί σκοποί δεν μπορούν να επιδιώκονται με νομοθετικές ρυθμίσεις, που καταλήγουν να προσβάλλουν τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας ή συνεπάγονται περιορισμούς της εν λόγω ελευθερίας κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας ή επιφέρουν παράνομη προσβολή άλλων προστατευτέων από το Σύνταγμα δικαιωμάτων. Ορθώς δε διέγινε η σχολιαζόμενη απόφαση ότι, η σωρευτική αναστολή κάθε δικαιώματος, που αναγνωρίζεται στην συνδικαλιστική οργάνωση, που δεν συμμορφώνεται με την υποχρέωση εγγραφής πλήττει τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, καθώς με την εφαρμογή των κυρωτικών αυτών μέτρων, η οργάνωση καθίσταται «σφραγίδα».

Συμπληρωματικά, προς στις σκέψεις της αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας, τίθεται κατά την άποψή μου και το ζήτημα της προσφορότητας του εισαχθέντος μέτρου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού του νομοθέτη. Το απρόσφορο δε αυτού προκύπτει από την σύγκριση του καθεστώτος, που ίσχυε μέχρι την έκδοσή του ν. 4808/2021 σε σχέση με αυτό, που διαμορφώνεται πλέον. Έτσι, με το ισχύον πριν τον ν.4808/2021 σύστημα δημοσιότητας: α) τα στοιχεία της οργάνωσης (πρακτικά αρχαιρεσιών, καταστατικό, μέλη διοικήσεως κ.λπ.) βρίσκονταν κατατεθειμένα στα αρχεία των κατά τόπο Πρωτοδικείων, από τα οποία οποιοσδήποτε επικαλούνταν έννομο συμφέρον, μπορούσε να λάβει αντίγραφο, β) οι οικονομικές καταστάσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων ήταν στην διάθεση των αρμοδίων φορολογικών αρχών αλλά και των μελών των οργανώσεων, τα οποία δικαιούνται να ασκούν έλεγχο στα οικονομικά αυτών με τις προβλεπόμενες από το καταστατικό και τον νόμο διαδικασίες, γ) η ακρίβεια και η αλήθεια των καταχωρούμενων στοιχείων στηρίζονταν και συνεχίζουν να στηρίζονται στην δήλωση των εκπροσώπων του Σωματείου, αφού η καταχώρηση στο ΓΕΜΗΣΟΕ, όπως δέχτηκε το ΣτΕ, δεν ενέχει στοιχεία διοικητικού ελέγχου. Με ποιόν τρόπο, λοιπόν, εφόσον δεν ενυπάρχει έλεγχος θα εντοπιστούν «σωματεία – σφραγίδες», όταν τα στοιχεία, που καταχωρούνται στο ΓΕΜΗΣΟΕ, εισάγονται από τον εκπρόσωπο του σωματείου; Είναι πραγματικά, άγνωστο.

Επί της ουσίας, ωστόσο, η μοναδική διαφοροποίηση, που επήλθε μέσω της δημιουργίας του ΓΕΜΗΣΟΕ, είναι ότι δεδομένα των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των μελών τους, τα οποία μέχρι την ψήφιση του ν.4808/2021 τηρούνταν από τα Δικαστήρια, με όλες τις εγγυήσεις, που η Δικαιοσύνη παρέχει, πλέον τηρούνται από την ίδια την Διοίκηση.

Ο προβληματισμός, αναφορικά με την προσφορότητα της νομοθετικής παρέμβασης αλλά και την προσβολή του πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, καθίσταται εντονότερος, στην περίπτωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των Δημοσίων υπαλλήλων, εργοδότης των οποίων είναι το Δημόσιο, το οποίο πλέον ορίζεται «θεματοφύλα-

κας» των βασικών στοιχείων οργανώσεων, καθώς και όλων των στοιχείων των μελών των διοικήσεων και των φυσικών μελών αυτών. Και βεβαίως, όπως ρητώς προβλέπεται από τις διατάξεις του ν. 4808/2021, το ΓΕΜΗΣΟΕ διασφαλίζει στον εργοδότη – Δημόσιο πλήρη, διαρκή και απρόσκοπτη πρόσβαση στα στοιχεία του σωματείου, πράγμα, που δεν θα συνέβαινε, όταν τα στοιχεία τηρούνταν από τα αρμόδια Πρωτοδικεία και ο εργοδότης-Δημόσιο, θα έπρεπε να αποδείξει την συνδρομή ειδικού εννόμου συμφέροντος, προκειμένου να τα λάβει. Είναι δε ο ίδιος εργοδότης-Δημόσιο, ο οποίος αναλαμβάνει την αρμοδιότητα μέσω της εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ να προσδώσει νομική προσωπικότητα στα σωματεία, που συστήνονται μετά την ψήφισή του ν.4808/2021.

Η σχολιαζόμενη απόφαση του Δ' Τμήματος του ΣΤΕ, κατέληξε σε ισχυρή κρίση περί αντισυνταγματικότητας των διατάξεων του άρθρ. 83 του ν.4808/2021 παραπέμποντας την υπόθεση προς κρίση στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου, θέτοντας πέραν όλων των άλλων ζητήματα υπέρβασης της νομοθετικής εξουσιοδότησης και παραβίασης του Γενικού Κανονισμού Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, τα οποία παρίστανται ομοίως εξόχως προβληματικά. Η απόφαση της Ολομέλειας αναμένεται εντός του προσεχούς έτους, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΜΑΡΙΑ-ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ ΤΣΙΠΡΑ
mtsizpra@otenet.gr

Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
(19^ο Τμήμα - Τριμελές)
Αριθ. 4055/2022

Δικαστής: **Σ. Καπριδάκη, Πρόεδρος Εφετών**
Μέλη: **Α. Καζάνη, Ν. Γιακουμάκη, (Εισηγήτρια),**
Εφέτες
Δικηγόροι: **Α. Χειρδάρη, ΝΣΚ, Σ. Κοντονάσιος**

Αστική ευθύνη. ΕΛΑΣ. Παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης. Πρόκληση πλήρους κώφωσης άμφω. Αιτιώδης σύνδεσμος. Με την 9531/2018 απόφαση κρίθηκε ότι η χειροβομβίδα κρότου λάμψης, υπάγεται στην έννοια του όπλου, και το αστυνομικό όργανο, προβαίνοντας σε χρήση (ρίψη) της πρέπει έχει να εκπαιδευτεί κατάλληλα στη χρήση αυτού, έτσι, ώστε, όταν αναγκασθεί, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, να προβεί σε χρήση, η δράση τους να διέπεται και να κατευθύνεται από τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, δεν κινήθηκε μέσα στα όρια που διαγράφονται από τις ανωτέρω αρχές, δεδομένου ότι στο εν λόγω σημείο τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή επικρατούσε ηρεμία και δεν απειλείτο η ζωή, η σωματική ακεραιότητα ή η ιδιοκτησία κανενός. Επι-

πλέον, με την ως άνω απόφαση, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αφού έλαβε υπόψη ότι, σύμφωνα με το σχετικό εγχειρίδιο, απαγορεύεται ρητά η χρήση της εν λόγω χειροβομβίδας σε περιορισμένους χώρους, ενώ προβλέπεται η χρήση αυτής μόνο σε ανοιχτούς χώρους, έκρινε ότι η ρίψη της ένδικης χειροβομβίδας στην είσοδο στοάς, όπως στην προκειμένη περίπτωση, δηλαδή σε περιορισμένο και όχι ανοιχτό χώρο, συνιστά μη νόμιμη χρήση.

Σε εκτέλεση της 9531/2018 προδικαστικής αποφάσεως, ο διορισθείς με αυτή πραγματογνώμονας, ιατρός Α.Ε.***, κατέθεσε, στις 28.12.2018, την ΓΠ92.../28.12.2018 έκθεση πραγματογνωμοσύνης, στην οποία αναφέρει τα ακόλουθα: Ο ήχος που παράγεται από την χειροβομβίδα κρότου λάμψης όταν βρίσκεται σε περιορισμένο χώρο της στοάς πολλαπλασιάζεται με επακόλουθο η ένταση των ωστικών ηχητικών κυμάτων να μπορεί να φθάσει και άνω των 200-300 db. Αυτός ο έντονος ήχος λόγω της έκρηξης αναπτύσσει δύο ωστικά ηχητικά κύματα εκ των οποίων το ένα είναι θετικό κύμα ωστικής πίεσης και το άλλο είναι αρνητικό κύμα ωστικής πίεσης. Το αρνητικό κύμα ωστικής πίεσης προκαλεί βλάβη στο εσωτερικό του αυτιού από την ανώμαλη προς τα έξω απότομη κίνηση του αναβολέως (ένα από τα οστάρια του ωτός) και προκαλεί νευροαισθητήριο βαρηκοΐα, η οποία πολλάκις καταλήγει σε πλήρη κώφωση. Κρίθηκε ότι η πλήρης κώφωση άμφω του εκκαλούντος - εφεσίβλητου συνδέεται αιτιωδώς με τη ρίψη της χειροβομβίδας στην είσοδο της επίδικης στοάς, που αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, παράνομη πράξη του οργάνου του Δημοσίου, η οποία ήταν πρόσφορη να επιφέρει μόνη της χωρίς τη μεσολάβηση άλλου παράγοντα και, πράγματι, επέφερε την κατά τα ανωτέρω προκληθείσα βλάβη στην υγεία του εκκαλούντος - εφεσίβλητου. Περαιτέρω, το ενδεχόμενο να οφείλεται ο τραυματισμός σε αυτοσχέδια εκρηκτική ύλη αποκρούεται από την σχετική έκθεση πραγματογνωμοσύνης. Επομένως, θεμελιώνεται ευθύνη του Δημοσίου, κατ' άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ. Από τα στοιχεία δε της δικογραφίας δεν προέκυψε ότι αυτός συνέβαλε στον τραυματισμό του ή ότι θα μπορούσε με οποιονδήποτε τρόπο να τον είχε αποτρέψει, ούτε, άλλωστε, υπείχε υποχρέωση να φέρει προστατευτικό εξοπλισμό για την άσκηση των δημοσιογραφικών του καθηκόντων.

Η από 7.10.2021 γνωστοποίηση αποτελέσματος πιστοποίησης αναπηρίας της Διεύθυνσης Ιατρικής Αξιολόγησης της Γενικής Διεύθυνσης Παροχών και Υγείας του ε-ΕΦΚΑ, ως οψιγενές στοιχείο, προσκομίζεται παραδεκτως στην κατ' έφεση δίκη και επιτρέπεται να ληφθεί νομίμως υπόψη. Ενόψει του ότι, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο αυτής, ο εκκαλών - εφεσίβλητος κρίθηκε ανάπηρος με ποσοστό αναπηρίας 90% κατά ιατρική πρόβλεψη, από 1.11.2021 έως εφ' όρου ζωής, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος δικαιούται, πέραν του πρωτοδικώς επι-

δικασθέντος ποσού των 37.755,88 ευρώ, να λάβει ως αποζημίωση για την απώλεια εισοδημάτων, χρονικού διαστήματος από 1.11.2021 έως 15.9.2033, το συνολικό ποσό των 142.500 ευρώ (142,5 μήνες X 1.000 ευρώ ανά μήνα). Από το ποσό αυτό πρέπει να αφαιρεθεί το ποσό των 123.668,62 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στο (μη αμφισβητούμενο από τους διαδίκους) ποσό της σύνταξης αναπηρίας, που θα λάβει από τον ασφαλιστικό του οργανισμό, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (142,5 μήνες x 867,85 ευρώ ανά μήνα).

Η χρηματική ικανοποίηση, που δικαιούται ο εκκαλών - εφεσίβλητος για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης, την οποία υπέστη από την απώλεια της ακοής του εξαιτίας του ατυχήματος της 15ης.6.2011, πρέπει να προσδιορισθεί, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, στο εύλογο ποσό των 100.000 ευρώ, όπως ορθώς κρίθηκε και με την εκκαλούμενη απόφαση. Ακόμα κρίθηκε ότι πρέπει να επιδικασθεί στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο ως πρόσθετη αποζημίωση, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ, το ποσό των 100.000 ευρώ, το οποίο, επίσης, παρίσταται, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, εύλογο και προσήκον (Άρθρα 105 ΕισΝΑΚ, 298, 299, 929, 930, 931, 932 ΑΚ, 73, 74, 96, 125, 138 ΚΔιοικΔικ, 8 και 9 ν. 2800/2000, 133 π.δ. 141/1991, 12 π.δ. 73/2020, 1 ν. 29/30.4.43, 1 ν. 3169/2003, 1 ν. 2168/1993, 1 ν. 3944/2011, 4 § 5 Σ).

(...) Επειδή, Με την απόφαση αυτή, κατά μερική αποδοχή της από 2.8.2011 αγωγής του δεύτερου εκκαλούντος - εφεσίβλητου, κρίθηκε ότι ο τελευταίος δικαιούται να λάβει το ποσό των: α) 2.300 ευρώ, ως αποζημίωση, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ), για την αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας, την οποία υπέστη από την πρόκληση πλήρους κώφωσης άμφω, που επήλθε από παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης, στην οποία προέβη αστυνομικό όργανο κατά τη διάρκεια επεισοδίων, που έλαβαν χώρα, στις 15.6.2011, στην πόλη της Αθήνας, β) 37.755,88 ευρώ, σε κεφάλαιο εφάπαξ, ως διαφυγόν κέρδος, κατ' άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 929 του ΑΚ, λόγω του ανωτέρω τραυματισμού του, γ) 100.000 ευρώ, ως χρηματική ικανοποίηση, σύμφωνα με τα άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 932 του ΑΚ, για την ηθική βλάβη που υπέστη εξαιτίας του ίδιου ως άνω τραυματισμού του, καθώς και δ) 50.000 ευρώ, ως αποζημίωση, κατ' άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 931 του ΑΚ, για την αναπηρία και την παραμόρφωση που υπέστη εξαιτίας του τραυματισμού του, ήτοι συνολικά το ποσό των 190.055,88 ευρώ. Ενόψει αυτών, με την προσβαλλόμενη απόφαση, αφού αφαιρέθηκε από το ως άνω ποσό των

190.055,88 ευρώ το ποσό των 115.741,15 ευρώ, το οποίο είχε επιδικασθεί προσωρινά στον δεύτερο εκκαλούντα - εφεσίβλητο με την .../2011 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών (Τμήματος 15ου Τριμελούς), αναγνωρίστηκε η υποχρέωση του Ελληνικού Δημοσίου να καταβάλει νομιμοτόκως στον δεύτερο εκκαλούντα - εφεσίβλητο το ποσό των 74.314,73 ευρώ.

Επειδή, οι κρινόμενες εφέσεις, που στρέφονται κατά της ίδιας δικαστικής αποφάσεως, πρέπει να συνεκδικασθούν λόγω συνάφειας, σύμφωνα με το άρθρο 125 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας [κυρωθέντος με το άρθρο πρώτο του ν. 2717/1999 (ΦΕΚ Α' 97)].

Επειδή, ο Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα (ΕισΝΑΚ, π.δ. 456/1984, ΦΕΚ Α' 164) στο άρθρο 105 ορίζει ότι «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. ... ». Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών. Εξάλλου, υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου του παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης (βλ. ΣτΕ 2796/2006 7μελούς, 2741/2007, 1019/2008, 473/2011, 877/2013 7μελούς). Ο κατά τα ανωτέρω παράνομος χαρακτήρας της ζημιολογούσας πράξης, παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (βλ. ΣτΕ 1413/2006 7μελούς, 473/2011, 877/2013 7μελούς). Περαιτέρω, για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη προς αποζημίωση κατά τις ανωτέρω διατάξεις απαιτεί-

ται οι παραβιασθείσες, κατά τον ενάγοντα, διατάξεις να μην έχουν τεθεί αποκλειστικά και μόνο χάριν του γενικού συμφέροντος. Κατά την ίδια διάταξη του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, απαραίτητη προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας του δημόσιου οργάνου και της ζημίας που επήλθε. Αιτιώδης σύνδεσμος υπάρχει όταν, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, η πράξη ή η παράλειψη είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού να επιφέρει τη ζημία και την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (βλ. ΣτΕ 1024/2005, 334/2008 7μελούς, 322/2009 7μελούς, 473/2011, 877/2013 7μελούς, πρβλ. Α.Π. 425/2006).

Επειδή, στο άρθρο 298 του Αστικού Κώδικα (ΑΚ) ορίζεται ότι: «Η αποζημίωση περιλαμβάνει τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του δανειστή (θετική ζημία, καθώς και το διαφυγόν κέρδος). ...», στο άρθρο 929 του ΑΚ ορίζεται ότι: «Σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας προσώπου η αποζημίωση περιλαμβάνει, εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει ήδη επέλθει, οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον ή θα ξοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του. ...» και στο άρθρο 930 του ΑΚ ορίζεται ότι: «Η αποζημίωση των δύο προηγούμενων άρθρων που αναφέρεται στο μέλλον καταβάλλεται σε χρηματικές δόσεις κατά μήνα. Όταν υπάρχει σπουδαίος λόγος η αποζημίωση μπορεί να επιδικαστεί σε κεφάλαιο εφάπαξ. ... Η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από το λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε». Κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της, το Δημόσιο υποχρεούται να αποκαθιστά, κατ' άρθρο 298 του ΑΚ, κάθε θετική ή αποθετική ζημία (διαφυγόν κέρδος). Εξάλλου, κατά τη διάταξη του άρθρου 929 εδ. α' του ΑΚ, σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας προσώπου, η αποζημίωση περιλαμβάνει εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει ήδη επέλθει (θετική και αποθετική), οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον (μελλοντική αποθετική ζημία ή διαφυγόν κέρδος) ή θα ξοδεύει επιπλέον, εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του (μελλοντική θετική ζημία). Ως διαφυγόν κέρδος λογίζεται εκείνο που

προσδοκά κανείς με πιθανότητα, σύμφωνα με τη συνήθη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί. Επομένως, το διαφυγόν κέρδος αποτελεί ζημία, η οποία συνδέεται κατ' ανάγκη με την υποθετική εξέλιξη των πραγμάτων και δεν εμφανίζει τη βεβαιότητα της θετικής ζημίας (ΣτΕ 750/2011) και, ως εκ τούτου, δεν είναι, κατά κανόνα, επιδεκτικό πλήρους δικανικής πεποιθήσεως, επιτρέπεται δε στον δικαστή να αρκασθεί στην πιθανότητα μελλοντικής αποκτήσεώς του (βλ. ΣτΕ 1915/2007, 624/2016, πρβλ. ΣτΕ 2705/2009 7μ., 522, 3897/2014). Εξάλλου, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων των άρθρων 929 και 930 του ΑΚ, σε περίπτωση που εξαιτίας του είδους και της σοβαρότητας της βλάβης του παθόντος αυτός αδυνατεί να αυτοεξυπηρετηθεί και έχει ανάγκη προσλήψεως βοηθού για την φροντίδα και την εξυπηρέτησή του, έργο που αναλαμβάνει με εντατικοποίηση δυνάμεων οικείο του πρόσωπο, το οποίο καλύπτει την εν λόγω ανάγκη, θεμελιώνεται αξίωση αποζημίωσης του παθόντος κατά του υπόχρεου. Ειδικότερα, από τη διάταξη του άρθρου 930 § 3 του ΑΚ, που ορίζει ότι η αξίωση αποζημίωσης δεν αποκλείεται από το λόγο ότι κάποιος άλλος έχει την υποχρέωση να αποζημιώσει ή να διατρέφει αυτόν που αδικήθηκε, η οποία αποτελεί εκδήλωση της νομοθετικής βούλησης να μην αποβεί προς όφελος του ζημιώσαντος το γεγονός ότι κάποιος άλλος είναι υποχρεωμένος από τον νόμο ή από άλλο λόγο να αποζημιώσει ή να διατρέφει τον παθόντα, συνάγεται ότι στην περίπτωση που εξαιτίας του είδους και της σοβαρότητας του τραυματισμού του τελευταίου αυτός αδυνατεί να αυτοεξυπηρετηθεί και έχει ανάγκη πρόσληψης αποκλειστικής νοσοκόμου - οικιακής βοηθού για τη φροντίδα και την εξυπηρέτησή του, έργο το οποίο αναλαμβάνει με εντατικοποίηση των δυνάμεων του συγγενικό ή φιλικό του πρόσωπο, το οποίο με τις προς τον παθόντα υπηρεσίες του καλύπτει την πιο πάνω ανάγκη πρόσληψης οικιακής βοηθού, θεμελιώνεται αξίωση αποζημίωσης του παθόντος κατά του υπόχρεου. Και τούτο, διότι, όπως προαναφέρθηκε, η μη καταβολή ανταλλάγματος στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να αποβεί προς όφελος του ζημιώσαντος. Τέτοια συγγενικά πρόσωπα, κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως, μπορεί να είναι και η σύζυγος, οι γονείς, τα πεθερικά ή άλλα στενά συγγενικά, αλλά και φιλικά πρόσωπα. Συνεπώς, ο τραυματισθείς από αδικοπραξία τρίτου, ο οποίος δέχεται τις αναγκαίως

αυξημένες περιποιήσεις και φροντίδες αυτών προς αποκατάσταση της υγείας του, δικαιούται να απαιτήσει από τον υπόχρεο προς αποζημίωση, τουλάχιστον το ποσό που θα ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει σε τρίτο πρόσωπο, το οποίο θα προσλάβανε για τον σκοπό αυτόν, έστω και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν κατέβαλε κανένα τέτοιο ποσό στους παραπάνω οικείους του, οι οποίοι με υπερένταση μερικές φορές των δυνάμεών τους και σε βάρος άλλων ενασχολήσεών τους ασχολούνται με τη φροντίδα για την αποκατάσταση της υγείας του παθόντος συγγενούς ή φίλου τους (ΣτΕ 1541/2013, 1481/2014, 2604/2021, Α.Π. 371/2001, 833/2005, 132/2010, 1622/2013, 1207/2017). Εξάλλου, με την 49556/2374/4.7.2008 απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Απασχόλησης και Κοινωνικής Εργασίας (ΦΕΚ Β' 1414), καθορίστηκε το κατώτατο ημερομίσθιο των αποκλειστικών αδελφών νοσοκόμων, που απασχολούνται σε ασθενείς που νοσηλεύονται στα πάσης φύσης νοσηλευτικά ιδρύματα και κλινικές όλης της χώρας, από 1.1.2008 σε 30,40 ευρώ για τις άγαμες και σε 33,45 ευρώ για τις έγγαμες, από 1.9.2008 σε 31,32 ευρώ για τις άγαμες και σε 34,45 ευρώ για τις έγγαμες, από 1.5.2009 σε 33,04 ευρώ για τις άγαμες και σε 36,34 ευρώ για τις έγγαμες, προσαυξανόμενο κατά 25% για απασχόληση κατά τη νύχτα και κατά 75% για απασχόληση κατά τις Κυριακές και με νόμο εξαιρέσιμες εορτές του έτους.

Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 299 του Αστικού Κώδικα (ΑΚ) ορίζεται ότι: «Για μη περιουσιακή ζημία οφείλεται χρηματική ικανοποίηση στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος». Σύμφωνα δε με το άρθρο 932 εδ. α' και β' του ΑΚ: «Σε περίπτωση αδικοπραξίας, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του». Από τις διατάξεις αυτές, σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, συνάγεται ότι, ανεξάρτητα από την αποζημίωση για περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο της ουσίας μπορεί, κατ' εφαρμογή του άρθρου 932 του ΑΚ, να επιδικάσει σε βάρος του Δημοσίου εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, δηλαδή χρηματική ικανοποίηση ανάλογη με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης (ΣτΕ 4133/2011 7μ., 4714/2012,

1782/2013, 2202/2014, 3539/2015 κ.ά.). Ειδικότερα, με τις διατάξεις του άρθρου 932 του ΑΚ παρέχεται στο δικαστήριο της ουσίας η εξουσία, αφού εκτιμήσει τους ειδικότερους ισχυρισμούς των διαδίκων που προβάλλονται ενώπιόν του και τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης (συνθήκες γενικά της προσβολής, είδος, ένταση και συνέπειες της βλάβης του παθόντος, ηλικία του παθόντος, οικονομική και κοινωνική κατάσταση αυτού, βαρύτητα του πταίσματος του οργάνου του υποχρέου κ.λπ.) - συνεκτιμώντας και το τυχόν συντρέχον πταίσμα του παθόντος στην πρόκληση της ζημίας ή την έκταση αυτής (βλ. σχετικά ΣτΕ 3539/2015, 3292/2017 και ΑΠ 1527/2001) - και με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας και λογικής, να επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση και να καθορίσει το εύλογο ποσό αυτής, αν κρίνει ότι επήλθε στον προσβληθέντα ηθική βλάβη (ΣτΕ 4133/2011 7μ., 877/2013 7μ., 4737/2014, 842/2019, 1774/2020, 465/2021). Κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, το ύψος της χρηματικής ικανοποίησης δεν συναρτάται, κατ' αρχήν, προς τη συγκεκριμένη, κάθε φορά, περιουσιακή και δημοσιονομική κατάσταση του Δημοσίου· ούτε όμως το περιουσιακό και οικονομικό μέγεθος του Δημοσίου επιδρά στον καθορισμό του ύψους αυτής (ΣτΕ 3839/2012 7μ). Επομένως, στην περίπτωση ειδικότερα, κατά την οποία υπόχρεος για την παροχή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης είναι το Δημόσιο, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να συνεκτιμηθεί η περιουσιακή ή δημοσιονομική κατάσταση του Κράτους - το οποίο, άλλωστε, υποχρεούται να παράσχει την ως άνω εύλογη χρηματική ικανοποίηση βάσει και των συνταγματικών αρχών του κράτους δικαίου και της ισότητας ενώπιον των δημοσίων βαρών (άρθρο 4 § 5 του Συντάγματος) - ως μειωτικός, αλλά ούτε και ως αυξητικός παράγων του ύψους της εν λόγω χρηματικής ικανοποίησης (ΣτΕ 4988/2012, 1900/2015).

Επειδή, εξάλλου, στο άρθρο 931 του ΑΚ ορίζεται ότι: «Η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενήθηκε στον παθόντα λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη κατά την επιδίκαση της αποζημίωσης, αν επιδρά στο μέλλον του». Από τις διατάξεις αυτές, σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 298, 299, 932 του ΑΚ και 105 του ΕισΝΑΚ, συνάγεται ότι η αναπηρία ή η παραμόρφωση που προξενείται στον παθόντα, ανεξάρτητα από το φύλο του, εκτός από την επίδραση που μπορεί να ασκήσει στις παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ, είναι δυνατόν να θεμελιώσει

και αυτοτελή αξίωση για αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 931 του ΑΚ, αν επιδρά στο μέλλον του, δηλαδή στην επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξη του προσώπου. Δεν απαιτείται βεβαιότητα δυσμενούς επιρροής στο μέλλον του προσώπου, αλλά αρκεί και απλή δυνατότητα κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Η διατύπωση της διάταξης του άρθρου 931 του ΑΚ παρέχει βάση για τέτοια αξίωση, αν και εφόσον η αναπηρία ή η παραμόρφωση επιδρά στο μέλλον (οικονομικό, επαγγελματικό, κοινωνικό) του παθόντος, που δεν μπορεί να καλυφθεί εντελώς με τις παροχές από τις διατάξεις των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ. Επομένως, για τη θεμελίωση της αυτοτελούς αυτής αξίωσης απαιτείται να συντρέξουν περιστατικά πέρα από εκείνα που απαιτούνται για τη θεμελίωση αξιώσεων με βάση τα άρθρα 929 και 932 του ΑΚ, τα οποία συνθέτουν την έννοια της επίδρασης της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης στο μέλλον του παθόντος, δηλαδή να συντρέξουν ιδιάζοντα περιστατικά, εκτός και πέραν εκείνων που χρειάζονται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων κατά τα άρθρα 929 και 932 του ΑΚ, περιστατικά από τα οποία θα πρέπει να προκύπτουν οι ιδιαίτεροι λόγοι, εξαιτίας των οποίων επέρχονται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική, επαγγελματική, κοινωνική πλευρά της μελλοντικής ζωής του. Ως εκ τούτου, κατά τη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ, επιδικάζεται στον παθόντα την αναπηρία ή την παραμόρφωση ένα εύλογο χρηματικό ποσό χωρίς σύνδεση με συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία, το ύψος δε του επιδικαζόμενου εύλογου χρηματικού ποσού καθορίζεται με βάση το είδος και τις συνέπειες της αναπηρίας ή παραμόρφωσης, την ηλικία του παθόντος, καθώς και με τη συνεκτίμηση του ποσοστού τυχόν συνυπατιότητας του τελευταίου στην πρόκληση της αναπηρίας ή της παραμόρφωσης, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της, κατά τη διάταξη του άρθρου 932 του ΑΚ, αξίωσης για επιδίκηση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης (ΣτΕ 3463/2004, 2937/2009, 1437/2011, 877/2013 7μ., 4097/2015, 2775/2016, 1636/2017 κ.ά.). Η αξίωση του άρθρου 931 του ΑΚ είναι διαφορετική από: α) την αξίωση του άρθρου 929 του ΑΚ για διαφυγόντα εισοδήματα του παθόντος που, κατ' ανάγκη, συνδέεται με συγκεκριμένη περιουσιακή ζημία λόγω ανικανότητας προς εργασία και β) την κατά το άρθρο 932 του ΑΚ χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης· οι αξιώσεις αυτές είναι δυνατόν να ασκηθούν είτε σωρευτικώς, είτε μεμονωμένα, αφού είναι αυτοτελείς και

η θεμελίωση καθεμιάς από αυτές δεν προϋποθέτει αναγκαία την ύπαρξη μιας από τις υπόλοιπες (ΣτΕ 1541/2013, 1636/2017 κ.ά.). Επομένως, για τον υπολογισμό της χρηματικής παροχής του άρθρου 931 του ΑΚ δεν έχουν εφαρμογή τα ισχύοντα για την αξίωση του άρθρου 929 του ΑΚ - όπου για τον καθορισμό αυτής προσδιορίζεται πρώτα το ύψος της θετικής και αποθετικής ζημίας αυτού που έπαθε βλάβη του σώματος ή της υγείας και το ποσό αυτής μειώνεται κατά το ποσοστό της τυχόν συνυπατιότητάς του - αφού η χρηματική παροχή του άρθρου 931 του ΑΚ δεν αποτελεί αποζημίωση προς ανόρθωση συγκεκριμένης μελλοντικής περιουσιακής ζημίας, αλλά δίδεται για το γεγονός και μόνο της αναπηρίας ή παραμόρφωσης και καθορίζεται κατά την εύλογη κρίση του δικαστηρίου της ουσίας με βάση τους αναφερόμενους ως άνω προσδιοριστικούς παράγοντες (ΣτΕ 2937/2009, 1437/2011, 2668/2015, 2775/2016, 1636/2017, 2447/2021 κ.ά.).

Επειδή, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας ορίζει στο άρθρο 73 ότι: «1. Το δικόγραφο της αγωγής, εκτός από τα στοιχεία που προβλέπει το άρθρο 45, πρέπει να περιέχει και: α) καθορισμό της έννομης σχέσης από την οποία απορρέει η αξίωση, β) σαφή έκθεση των πραγματικών περιστατικών, καθώς και τους λόγους που θεμελιώνουν κατά νόμο την αξίωση και γ) σαφώς καθορισμένο αίτημα. 2. ...», στο άρθρο 74 ότι: «1. Άσκηση αγωγής υπό αίρεση δεν επιτρέπεται. 2. Η αγωγή μπορεί να έχει, εκτός από την κύρια, και μια ή περισσότερες επικουρικές πραγματικές ή νομικές βάσεις», στο άρθρο 138 ότι: «1. Υπομνήματα των διαδίκων, για την ανάπτυξη των ισχυρισμών τους, κατατίθενται στη γραμματεία ...» και στο άρθρο 96 αυτού ορίζονται τα εξής: «1. Δεν επιτρέπεται η μεταβολή του αντικειμένου της διαφοράς στο δεύτερο βαθμό. ... 2. Επιτρέπεται η προβολή, στην κατ' έφεση δίκη, νέων πραγματικών ισχυρισμών, εφόσον αφορούν κεφάλαια τα οποία είχαν αμφισβητηθεί στην πρωτόδικη δίκη και η μη προβολή τους κατ' αυτήν κρίνεται δικαιολογημένη». Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, με το υπόμνημα μπορεί μόνο να γίνει ανάπτυξη των ισχυρισμών, που έχουν προβληθεί παραδεκτώς με το δικόγραφο της αγωγής ή με δικόγραφο πρόσθετων λόγων (ΣτΕ 2894, 2895/2013, 1414/2017). Δεν είναι δε επιτρεπτή η μεταβολή της ιστορικής και νομικής βάσεως της αγωγής με το υπόμνημα του ενάγοντος ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου (ΣτΕ 1414/2017, 1113/2022, βλ. σχετ. ΣτΕ 898/2014, 2170/2015,

1228/2016, 1536/2016 κ.ά.) ή με την έφεση (ΣτΕ 1414/2017, 1113/2022, βλ. σχετ. ΣτΕ 1280/2013, 2170/2015).

Επειδή, στα άρθρα 8 και 9 του ν. 2800/2000 (ΦΕΚ Α' 41), όπως τα άρθρα αυτά ίσχυαν κατά τον κρίσιμο χρόνο, ορίζονται τα εξής: «1. Η Ελληνική Αστυνομία είναι Σώμα Ασφαλείας ... , και έχει ως αποστολή: α. Την εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας και της απρόσκοπτης κοινωνικής διαβίωσης των πολιτών, που περιλαμβάνει την άσκηση της αστυνόμευσης και τροχαίας. β. Την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος και την προστασία του Κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος, στα πλαίσια της συνταγματικής τάξης, που περιλαμβάνει την άσκηση της αστυνομίας δημόσιας και κρατικής ασφάλειας. 2. ... 3. Η άσκηση της αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης περιλαμβάνει ιδίως: α. ... β. την τήρηση της τάξης στους δημόσιους χώρους και στις δημόσιες συγκεντρώσεις και συναθροίσεις και την προστασία των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων των πολιτών κατά τις εκδηλώσεις αυτές. ... 4. ... 5. Η άσκηση της αστυνομίας δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει ιδίως: α. Τη δίωξη των εγκλημάτων κατά της ζωής, της προσωπικής ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων. β. ... 6. Η άσκηση της αστυνομίας κρατικής ασφάλειας περιλαμβάνει ιδίως: α. ... δ. Τον έλεγχο της τήρησης των διατάξεων που αφορούν τα όπλα και τις εκρηκτικές ύλες. 7. ... 8. ...» (άρθρο 8) και «1. Η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί ιδιαίτερο ένοπλο Σώμα Ασφαλείας και λειτουργεί με τους δικούς της οργανικούς νόμους...

Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 133 του π.δ. 141/1991 (ΦΕΚ Α' 58), πριν το άρθρο αυτό καταργηθεί με το άρθρο 12 του π.δ. 73/2020 (ΦΕΚ Α' 167), ορίζεται ότι: «Η χρήση των όπλων από τους αστυνομικούς γίνεται: α. Στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 29/30.4.43 "περί των περιπτώσεων καθ' ας επιτρέπεται η χρήση των όπλων υπό της Δημοσίας Δυνάμεως", εφόσον υπάρχει απόλυτη ανάγκη και αφού εξαντληθούν όλα τα ηπιότερα μέσα. β. Για τη διάλυση των παράνομων δημόσιων συναθροίσεων, σύμφωνα με τις διατυπώσεις του Κανονισμού διάλυσης δημόσιων συναθροίσεων. γ. Στις περιπτώσεις που συγχωρείται από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για την άμυνα και την κατάσταση ανάγκης». Εξάλλου, ο ν. 3169/2003 (ΦΕΚ Α' 189) ορίζει στο άρθρο 1 ότι: «Στον παρόντα νόμο οι ακόλουθοι όροι έχουν την εξής σημασία:

α. Αστυνομικοί είναι το αστυνομικό προσωπικό, οι ειδικοί φρουροί και οι συνοριακοί φύλακες. β. Οπλισμός είναι τα όπλα και πυρομαχικά που επιτρέπεται να φέρει ο αστυνομικός και διακρίνεται σε στατικό, υπηρεσιακό ατομικό και ιδιωτικό ατομικό. Στατικός είναι ο οπλισμός που παρέχεται στον αστυνομικό από την υπηρεσία για την εκτέλεση συγκεκριμένης αποστολής, μετά το πέρας της οποίας επιστρέφεται και φυλάσσεται σε αυτήν. Υπηρεσιακό ατομικό οπλισμός είναι ο οπλισμός που χρεώνεται από την υπηρεσία στον αστυνομικό για να ευρίσκεται στην κατοχή του. Ιδιωτικός ατομικός οπλισμός είναι ο οπλισμός που ανήκει στον αστυνομικό κατά κυριότητα. ... ε. Ένοπλη επίθεση υπάρχει όταν ο επιτιθέμενος χρησιμοποιεί όπλο του άρθρου 1 του ν. 2168/1993 εναντίον προσώπου ή απειλεί άλλον με άμεση χρήση του. Ως ένοπλη επίθεση θεωρείται και η απειλή με πειστική απομίμηση όπλου ή με ανενεργό όπλο» και στο άρθρο 3 ότι: «1. Ο αστυνομικός επιτρέπεται κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του να προτάσσει το πυροβόλο όπλο, εφόσον συντρέχει κίνδυνος ένοπλης επίθεσης σε βάρος αυτού ή τρίτου. 2. Ο αστυνομικός επιτρέπεται να κάνει χρήση πυροβόλου όπλου, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση του καθήκοντός του και συντρέχουν οι παρακάτω προϋποθέσεις: α. Έχουν εξαντληθεί όλα τα ηπιότερα του πυροβολισμού μέσα, εκτός αν αυτά δεν είναι διαθέσιμα ή πρόσφορα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ηπιότερα μέσα είναι ιδίως παραινέσεις, προτροπές, χρήση εμποδίων, σωματικής βίας, αστυνομικής ράβδου, επιτρεπτών χημικών ουσιών ή άλλων ειδικών μέσων, προειδοποίηση για χρήση πυροβόλου όπλου και απειλή με πυροβόλο όπλο. β. Έχει δηλώσει την ιδιότητά του και έχει απευθύνει σαφή και κατανοητή προειδοποίηση για την επικείμενη χρήση πυροβόλου όπλου, παρέχοντας επαρκή χρόνο ανταπόκρισης, εκτός αν αυτό είναι μάταιο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ή επιτείνει τον κίνδυνο θανάτου ή σωματικής βλάβης. γ. Η χρήση πυροβόλου όπλου δεν συνιστά υπερβολικό μέτρο σε σχέση με το είδος της απειλούμενης βλάβης και την επικινδυνότητα της απειλής. 3. Όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της προηγούμενης παραγράφου επιβάλλεται η ηπιότερη χρήση του πυροβόλου όπλου, εκτός αν αυτό είναι μάταιο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ή επιτείνει τον κίνδυνο θανάτου ή σωματικής βλάβης. Ως ηπιότερη χρήση πυροβόλου όπλου νοείται η κατά το εδάφιο δ του άρθρου 1 κλιμάκωση της χρήσης του με τη μικρότερη δυνατή και

αναγκαία προσβολή. 4. ... 8. Όταν οι αστυνομικοί ενεργούν ως ομάδα, για τη χρήση πυροβόλου όπλου, απαιτείται προσταγή του επικεφαλής αυτής, εκτός αν ο αστυνομικός δέχεται επίθεση, από την οποία απειλείται βαριά σωματική βλάβη ή θανάτωσή του. 9. Αντισυνταγματική ή προδήλως παράνομη διαταγή ανωτέρου για χρήση πυροβόλου όπλου δεν αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του αστυνομικού. 10. Κάθε περίπτωση χρήσης όπλων από αστυνομικό αναφέρεται αμέσως στην αρμόδια αστυνομική Υπηρεσία και Δικαστική Αρχή». Εξάλλου, ο ν. 2168/1993 (ΦΕΚ Α' 147) ορίζει στο άρθρο 1, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 3944/2011 (ΦΕΚ Α' 67/5.4.2011), ότι: «1. α. Όπλο είναι κάθε μηχανήμα, το οποίο εκ κατασκευής, μετατροπής ή τροποποίησης, με φωτική δύναμη που παράγεται με οποιονδήποτε τρόπο, εκτοξεύει βλήμα, βλαπτικές χημικές ή άλλες ουσίες, ακτίνες ή φλόγες ή αέρια και μπορεί να επιφέρει κάκωση ή βλάβη της υγείας σε πρόσωπα ή βλάβη σε πράγματα ή να προκαλέσει πυρκαγιά, όπως και κάθε συσκευή, που μπορεί να προκαλέσει με οποιονδήποτε τρόπο τα ανωτέρω αποτελέσματα. Στην έννοια του όπλου περιλαμβάνεται οποιοδήποτε πυροβόλο όπλο και ιδίως πολεμικά τυφέκια, πολυβόλα, υποπολυβόλα, πιστόλια, περιστροφά, όπλα κρότου - αερίων, βαρέα όπλα, όπλα πυροβολικού και όπλα ευθυτενούς ή καμπύλης τροχιάς, καθώς επίσης χειροβομβίδες και νάρκες κάθε τύπου. β. ... γ. δ. Πυρομαχικά είναι τα κάθε είδους εφόδια βολής, ανεξαρτήτως εάν φέρουν βολίδα ή όχι, και ιδίως τα φυσίγγια πολεμικών τυφεκίων, αυτόματων όπλων, πολυβόλων, υποπολυβόλων, πιστολιών και περιστρόφων, τα βλήματα βαρέων όπλων και πυροβολικού, καθώς και τα συστήματα που αποτελούνται από εκρηκτικές ύλες, εκρηκτικούς μηχανισμούς ή συνδυασμούς αυτών, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν όπως είναι ή να βληθούν με όπλα ευθυτενούς ή καμπύλης τροχιάς. Στην έννοια των πυρομαχικών περιλαμβάνονται και τα ενεργά επί μέρους στοιχεία αυτών (καψύλλια, καψυλλιωμένοι κάλυκες, ειδικού τύπου βολίδες και ιδίως εκρηκτικές, εμπρηστικές ή τροχιοδεικτικές, βραδύκαυστα υλικά κλπ.), τα αβολιδωτά φυσίγγια κρότου - αερίων, καθώς και τα κάθε είδους εφόδια βολής όπλων οποιουδήποτε τύπου, που περιέχουν βλαπτικές χημικές ή άλλες ουσίες ή γόμωση εκρηκτικής ύλης. ε. Εκρηκτικές ύλες είναι τα στερεά ή υγρά σώματα, τα οποία από οποιαδήποτε αιτία υφίστανται χημική μεταβολή και μετα-

τρέπονται σε αέριες μάζες με συνθήκες υψηλών θερμοκρασιών και πιέσεων, με αποτελέσματα βλητικά ή εκρηκτικά. στ. ...». Οι ανωτέρω διατάξεις, παράλληλα με την προστασία του γενικού συμφέροντος, αποβλέπουν και στην προστασία της ζωής και της περιουσίας των πολιτών, ως εκ τούτου δε, η παραβίασή τους από κρατικά όργανα, με πράξεις ή παραλείψεις τους κατά την ενάσκηση της δημόσιας εξουσίας, δύναται να στοιχειοθετήσει, κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα, υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση, κατά το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (πρβλ. ΣτΕ 648, 1364, 1677/2008, 1491/2010).

Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, ... Στις 15.6.2011, στο πλαίσιο εικοσιτετράωρης πανελλαδικής απεργίας, ενόψει της ψήφισης του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012 - 2015, είχε προγραμματισθεί συγκέντρωση μελών συνδικαλιστικών οργανώσεων και πολιτικών κομμάτων στην πλατεία Συντάγματος. Για την ομαλή και ασφαλή πρόσβαση των μελών του Κοινοβουλίου και των εργαζομένων είχαν τοποθετηθεί φραγμοί με υπηρεσιακά λεωφορεία, διφρακτα και κινητοί μεταλλικοί φραγμοί γύρω από το Κοινοβούλιο στους άξονες των οδών Β. Σοφίας, Β. Κωνσταντίνου, Αμαλίας και στο Ζάππειο, που ενισχύθηκαν από διμοιρίες αποκατάστασης τάξης (ΔΙΑΤ) της Υποδιεύθυνσης Αποκατάστασης Τάξης (ΥΑΤ) Αττικής, διμοιρίες μέτρων τάξης (ΔΙΜΕΤ) και διμοιρίες υποστήριξης (ΔΥ). Περί τις 12.30 μ.μ., διαδηλωτές, που είχαν συγκεντρωθεί μπροστά στον φραγμό Ζαλοκώστα και Β. Σοφίας και επιχειρήσαν να ανατρέψουν τον φραγμό και να εισέλθουν στο Κοινοβούλιο, απωθήθηκαν από την 52.. ΔΙΑΤ με χρήση δακρυγόνου αερίου προς τον άξονα της οδού Πανεπιστημίου. Αντίστοιχη προσπάθεια διαδηλωτών στη συμβολή των οδών Ρηγίλλης και Λυκείου απωθήθηκε από την 53... ΔΙΑΤ ομοίως με χρήση δακρυγόνου αερίου. Περί ώρα 14.00 μ.μ. και ενώ η πορεία των ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ (η οποία είχε ξεκινήσει από το Πεδίο του Άρεως και αριθμούσε, περίπου, δέκα χιλιάδες άτομα) είχε φθάσει στην πλατεία Συντάγματος, ομάδα μελών του αντιεξουσιαστικού χώρου, που είχε παρεισφρήσει στην πορεία, επιτέθηκε στις δυνάμεις του φραγμού μπροστά στο Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη με βόμβες μολότοφ, πέτρες, σιδερολοστούς, μάρμαρα και άλλα αντικείμενα, απωθήθηκε δε ομοίως με χρήση δακρυγόνου αερίου από την 51... ΔΙΑΤ. Ταυτόχρονα, άλλη ομάδα μελών του αντιεξουσιαστικού χώ-

ρου, που βρισκόταν στη συμβολή των οδών Σταδίου και Καραγιώργη Σερβίας, επιτέθηκε με σφοδρότητα σε δύο διμοιρίες, .. Οι επιθέσεις επεκτάθηκαν στη συμβολή της πλατείας Συντάγματος με τις οδούς Βουκουρεστίου, Σταδίου, Καραγιώργη Σερβίας, Ερμού, Μητροπόλεως και Φιλελλήνων, ενώ, γύρω στις 18.15 μ.μ., τα ως άνω άτομα απομακρύνθηκαν οριστικά από τον χώρο της πλατείας...

Επειδή, ο δεύτερος εκκαλών - εφεσίβλητος, με την αγωγή του, όπως αυτή αναπτύχθηκε με το 14.11.2017 υπόμνημα, εξέθεσε τα εξής: Στις 15.6.2011 βρισκόταν, λόγω της δημοσιογραφικής του ιδιότητας, στην πλατεία Συντάγματος από τις 8.00 π.μ., προκειμένου να καταγράψει την προγραμματισμένη, κατά τα ανωτέρω, διαδήλωση, στο πλαίσιο σύμβασης έργου, που είχε συνάψει, στις 9.12.2010, με την εταιρεία με την επωνυμία «G...». Έως τις 14.00 μ.μ., περίπου, παρέμεινε στην πλατεία Συντάγματος, από όπου μετέδιδε, μέσω κινητού τηλεφώνου, στην ως άνω εταιρεία πληροφορίες σχετικά με όσα διαδραματιζόνταν στο σημείο αυτό. Με την κλιμάκωση των επεισοδίων στη συμβολή των οδών Σταδίου και Καραγιώργη Σερβίας, άρχισε να απομακρύνεται από το κάτω μέρος της πλατείας Συντάγματος, μετακινούμενος προς την οδό Φιλελλήνων. Καθώς ανέβαινε την Φιλελλήνων, δέχθηκε ύβρεις και χειρονομίες από αστυνομικά όργανα, τα οποία τον διέταξαν να σταματήσει να φωτογραφίζει. Όταν έφθασε στο ύψος της στοάς, που βρίσκεται στον αριθμό 7 της οδού Φιλελλήνων, διέκοψε την πορεία του και στάθηκε μπροστά στην είσοδο της στοάς, προκειμένου να διασφαλίσει τη σωματική του ακεραιότητα, αλλά και δίοδο διαφυγής σε περίπτωση μεταφοράς των επεισοδίων στο εν λόγω σημείο, καθότι η στοά έχει δύο εισόδους, μία επί της Φιλελλήνων και μία επί της Ξενοφώντος (επί της οποίας φέρει τον αριθμό 6). Μετά από σφοδρές συμπλοκές στη διασταύρωση των οδών Ξενοφώντος και Φιλελλήνων και τη διάλυση ομάδας διαδηλωτών, η διμοιρία που βρισκόταν επί της Φιλελλήνων στο ύψος της Ξενοφώντος ξεκίνησε να κατευθύνεται προς την πλατεία Συντάγματος, κινούμενη επί του οδοστρώματος της οδού Φιλελλήνων σε ευθεία παράταξη. Τελευταίος στην παράταξη ήταν ο επικεφαλής της διμοιρίας, ο οποίος έδινε οδηγίες προς τους υπόλοιπους. Καθώς η διμοιρία περνούσε μπροστά από τη στοά, όπου βρισκόταν ο δεύτερος εκκαλών - εφεσίβλητος, ο τελευταίος έκανε δύο - τρία βήματα προς τα πίσω και εισήλθε εντός αυτής, τραβώντας

φωτογραφίες. Τότε, ο επικεφαλής της διμοιρίας τον ρώτησε τι κάνει και εκείνος σε απάντηση επέδειξε τη δημοσιογραφική του ταυτότητα. Ακολούθως, ο επικεφαλής της διμοιρίας απηύθυνε σ' έναν εύσωμο αστυνομικό της διμοιρίας αισχρολογία με περιεχόμενο εντολής και ο εν λόγω αστυνομικός έριξε μία χειροβομβίδα κρότου λάμψης προς το μέρος του δεύτερου εκκαλούντος - εφεσίβλητου. Οι ανωτέρω δύο αστυνομικοί απεικονίζονται στις φωτογραφίες, τις οποίες τράβηξε ο δεύτερος εκκαλών - εφεσίβλητος αμέσως μετά την έκρηξη της χειροβομβίδας. Η επίμαχη χειροβομβίδα κρότου λάμψης εξερράγη στην είσοδο της στοάς, εντός της οποίας αυτός βρισκόταν, προκαλώντας εκκωφαντικό θόρυβο εκατοντάδων ντεσιμπέλ και εκπέμποντας φως εκατομμυρίων κηρίων. Από τον θόρυβο και τη λάμψη ο ίδιος υπέστη τεράστιο σοκ και έπεσε στο μάρμαρο. Όταν συνήλθε, με τη βοήθεια αγνώστων, διαπίστωσε ότι δεν άκουγε τίποτα και επιχείρησε να προσεγγίσει την πλατεία Συντάγματος, όπου βρισκόταν το πρόχειρο ιατρείο των «αγανακτισμένων πολιτών», προκειμένου να δεχθεί τις πρώτες βοήθειες, ωστόσο παρεμποδίστηκε από αστυνομικά όργανα της διμοιρίας, που ήταν παρατεταγμένη οριζόντια επί της Φιλελλήνων στο ύψος της Μητροπόλεως, παρά το γεγονός ότι επέδειξε τη δημοσιογραφική του ταυτότητα. Στη συνέχεια, άλλαξε πορεία και κινήθηκε προς την άνοδο της Φιλελλήνων, στην προσπάθειά του να κατευθυνθεί προς το νοσοκομείο «Ευαγγελισμός». Ανεβαίνοντας τη Φιλελλήνων, όταν βρέθηκε στο ύψος της αγγλικανικής εκκλησίας, δέχθηκε επίθεση από μία ομάδα αστυνομικών «ΔΕΛΤΑ», που επέβαιναν σε μοτοσικλέτες και οι οποίοι τον χτύπησαν με κλομπ στη μέση και στα πόδια. Όταν έφθασε στο νοσοκομείο «Ερυθρός Σταυρός», διότι ο Ευαγγελισμός δεν εφημέρευε, διαπιστώθηκε ότι έπασχε από πρακτική κώφωση αριστερά (μικρές νησιδες ακοής έντασης 100-110 db) και πολύ μεγάλου βαθμού νευροαισθητήρια βαρηκοΐα δεξιά με ικανότητα διάκρισης λέξης 15-20% στα 110 db. ... Ακολούθως, με την από 14.12.2012 γνωμάτευση της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής του ΚΕ.Π.Α. Γλυφάδας διαγνώστηκε ότι έπασχε από πλήρη κώφωση άμφω (καταστροφή λαβυρίνθων 23447 και 23444), η οποία οφειλόταν στο ατύχημα της 15ης.6.2011, με ποσοστό αναπηρίας εξαιτίας της κώφωσης 100%, καθώς και από διαταραχή μετατραυματικού «stress» με ποσοστό αναπηρίας 60%, κρίθηκε δε ανίκανος για την άσκηση του (δημοσιογραφικού) επαγγέλματός του με ποσοστό

αναπηρίας 100%, κατά ιατρική πρόβλεψη από 26.10.2012 έως 31.10.2015. Ακολούθως, με την από 2.12.2015 γνωμάτευση της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής του περιφερειακού υποκαταστήματος απονομής συντάξεων του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ/ΚΕΠΑ διαγνώστηκε ότι έπασχε από κώφωση άμφω (τοποθέτηση κοχλιακού εμφυτεύματος δεξιά το 2012 μη καλώς λειτουργικής ικανότητας), διαταραχή εκφοράς του λόγου, καταστροφή λαβυρίνθων, αστάθεια, με ποσοστό αναπηρίας εξαιτίας της κώφωσης, η οποία οφειλόταν στο ατύχημα της 15ης.6.2011, 90%, και από μετατραυματική διαταραχή άγχους με ποσοστό αναπηρίας 50%, κρίθηκε δε ανίκανος για την άσκηση του επαγγέλματός του με ποσοστό αναπηρίας 90%, κατά ιατρική πρόβλεψη από 1.11.2015 έως 31.10.2021.

Επειδή, με την αγωγή του, ο δεύτερος εκκαλών - εφεσίβλητος ισχυρίστηκε πρωτοδίκως ότι υπέστη ολική απώλεια ακοής και από τα δύο αυτιά, καθώς και σωματικές βλάβες εξαιτίας παράνομων πράξεων και παραλείψεων οργάνων του πρώτου εκκαλούντος - εφεσίβλητου Δημοσίου. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι τα όργανα του Ελληνικού Δημοσίου προέβησαν σε ρίψη της εν λόγω χειροβομβίδας στην είσοδο της στοάς (...)

Επειδή, περαιτέρω, με την .../2018 απόφαση κρίθηκε ότι το ως άνω αστυνομικό όργανο, προβαίνοντας σε χρήση (ρίψη) της χειροβομβίδας κρότου λάμψης, η οποία υπάγεται στην έννοια του όπλου, τα δε αστυνομικά όργανα, που φέρουν τον εν λόγω εξοπλισμό, πρέπει να εκπαιδεύονται κατάλληλα στη χρήση αυτού, έτσι, ώστε, όταν αναγκασθούν, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, να προβούν σε χρήση, η δράση τους να διέπεται και να κατευθύνεται από τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, δεν κινήθηκε μέσα στα όρια που διαγράφονται από τις ανωτέρω αρχές, δεδομένου ότι στο εν λόγω σημείο τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή επικρατούσε ηρεμία και δεν απειλείτο η ζωή, η σωματική ακεραιότητα ή η ιδιοκτησία κανενός. Επιπλέον, με την ως άνω απόφαση, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αφού έλαβε υπόψη ότι, σύμφωνα με το σχετικό εγχειρίδιο, απαγορεύεται ρητά η χρήση της εν λόγω χειροβομβίδας σε περιορισμένους χώρους, ενώ προβλέπεται η χρήση αυτής μόνο σε ανοιχτούς χώρους, έκρινε ότι η ρίψη της ένδικης χειροβομβίδας στην είσοδο στοάς, όπως στην προκειμένη περίπτωση, δηλαδή σε περιορισμένο και όχι ανοιχτό χώρο, συνιστά μη νόμιμη χρήση.

Επειδή, ακολούθως, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι δεν μπορούσε να σχηματίσει ασφαλή δικανική πεποίθηση ως προς το εάν ο τραυματισμός του εκκαλούντος - εφεσίβλητου (ολική απώλεια ακοής και στα δύο αυτιά) προκλήθηκε από την έκρηξη της ένδικης χειροβομβίδας και ανέβαλε την έκδοση οριστικής απόφασης ως προς το ζήτημα αυτό, διατάσσοντας τη συμπλήρωση των αποδείξεων.

Επειδή, περαιτέρω, σε εκτέλεση των .../2018 και .../2018 αποφάσεων του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, ο πραγματογνώμονας Β... κατέθεσε, στις 10.12.2018, την ΓΠ89.../10.12.2018 έκθεση πραγματογνωμοσύνης,

Επειδή, σε εκτέλεση της .../2018 προδικαστικής αποφάσεως, ο διορισθείς με αυτή πραγματογνώμονας, ιατρός ... κατέθεσε, στις 28.12.2018, την ΓΠ92.../28.12.2018 έκθεση πραγματογνωμοσύνης, στην οποία αναφέρει τα ακόλουθα «...».

Επειδή, εξάλλου, το Ελληνικό Δημόσιο κατέθεσε, στις 21.2.2019, την με όμοια ημερομηνία έκθεση του τεχνικού συμβούλου, που διόρισε στην υπό κρίση υπόθεση, Γεώργ... , αστυνομικού υποδιευθυντή-πυροτεχνουργού της ΕΛ.Α.Σ., στην οποία αναφέρονται τα εξής: «...».

Επειδή, με την εκκαλούμενη απόφαση, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δέχθηκε ότι από την προαναφερθείσα έκθεση πραγματογνωμοσύνης του πραγματογνώμονα Β..., όπως αυτή παρατέθηκε ανωτέρω (σκέψη 20), προκύπτει ότι ο ήχος που παρήχθη από τη ρίψη της εν λόγω χειροβομβίδας στην είσοδο της στοάς, όπου συνέβη το ένδικο συμβάν, ο οποίος κυμαινόταν μεταξύ 130 και 150 decibels, μεταφέρθηκε πολλαπλασιάζοντας εντός αυτής, δεδομένου ότι ο ήχος, όταν ακουμπά στον τοίχο, πολλαπλασιάζεται επανερχόμενος, ενόψει και των διαστάσεων της εν λόγω στοάς (5 μέτρα μήκος, 6 μέτρα ύψος και 15 μέτρα βάθος). Περαιτέρω, το πρωτοβάθμιο έλαβε υπόψη ότι από την έκθεση πραγματογνωμοσύνης του έτερου πραγματογνώμονα, ιατρού Α..., όπως αυτή παρατέθηκε ανωτέρω (σκέψη 21), προκύπτει ότι τα ωστικά κύματα, που δημιούργησε η ρίψη της εν λόγω χειροβομβίδας στην είσοδο της ανωτέρω στοάς, όπως αυτά πολλαπλασιάστηκαν εντός αυτής, όπου βρισκόταν ο εκκαλών - εφεσίβλητος, ο οποίος δεν έφερε προσοχή στα αυτιά τη δεδομένη χρονική στιγμή, είχαν ως επακόλουθο την πλήρη κώφωση αυτού και από τα δύο αυτιά, δεδομένου ότι δεν παρουσίαζε προβλήματα ακοής πριν το ένδικο περιστατικό, όπως τούτο προέκυψε από τον έλεγχο των

ιατρικών εγγράφων του (υπηρεσία στον στρατό στην 87... ως ικανός Ι1, αλλά και από το ΙΚΑ).

Επειδή, με τα ανωτέρω δεδομένα, κρίθηκε ότι η πλήρης κώφωση άμφω του εκκαλούντος - εφεισβλητού συνδέεται αιτιωδώς με τη ρίψη της ανωτέρω χειροβομβίδας στην είσοδο της προαναφερθείσας στοάς, υπό την έννοια ότι αυτή οφείλεται αποκλειστικά στην ως άνω παράνομη - όπως τούτο κρίθηκε με την .../2018 απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου (βλ. ανωτέρω σκέψη 17) - πράξη του οργάνου του Δημοσίου, η οποία ήταν πρόσφορη να επιφέρει μόνη της χωρίς τη μεσολάβηση άλλου παράγοντα και, πράγματι, επέφερε την κατά τα ανωτέρω προκληθείσα βλάβη στην υγεία του εκκαλούντος - εφεισβλητού. Απορριπτό κριθηκε και η προβληθείσα ένσταση συνυπαιτιότητας του εκκαλούντος - εφεισβλητού, με την αιτιολογία ότι από κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν προέκυψε ότι αυτός συνέβαλε στον τραυματισμό του ούτε ότι θα μπορούσε με οποιονδήποτε τρόπο να τον είχε αποτρέψει, ενώ, εξάλλου, δεν υπείχε υποχρέωση να φέρει προστατευτικό εξοπλισμό, όπως αβάσιμα υποστήριξε το Δημόσιο. Κατά συνέπεια, με την εκκαλούμενη απόφαση κρίθηκε ότι θεμελιώνεται, κατ' αρχήν, ευθύνη του τελευταίου, σύμφωνα με το άρθρο 105 του ΕισΝ ΑΚ, για την αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας που προκλήθηκε στον εκκαλούντα - εφεισβλητο συνεπεία του ανωτέρω τραυματισμού του. (.....)

Επειδή, κατόπιν όλων των παραπάνω, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι ο εκκαλών - εφεισβλητός δικαιούται να λάβει: α) το ποσό των 2.300 ευρώ, το οποίο θα είχε καταβάλει ως δαπάνη για υπηρεσίες αποκλειστικής νοσοκόμας, ως αποζημίωση, σύμφωνα με τα άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 930 τελευταίο εδάφιο του ΑΚ, β) το ποσό των 37.755,88 ευρώ, σε κεφάλαιο εφάπαξ, ως διαφυγόν κέρδος, σύμφωνα με τα άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 929 του ΑΚ, γ) το ποσό των 100.000 ευρώ, ως χρηματική ικανοποίηση, σύμφωνα με τα άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 932 του ΑΚ, για την ηθική βλάβη που υπέστη εξαιτίας του ως άνω τραυματισμού του, καθώς και δ) το ποσό των 50.000 ευρώ, ως αποζημίωση, σύμφωνα με τα άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 931 του ΑΚ, για την αναπηρία και την παραμόρφωση που υπέστη εξαιτίας του τραυματισμού του. Από το ως άνω συνολικό ποσό των 190.055,88 ευρώ (2.300 ευρώ + 37.755,88 ευρώ + 100.000 ευρώ + 50.000 ευρώ) αφαιρέθηκε το ποσό των 115.741,15 ευρώ, το οποίο του επιδικάσθηκε προσωρινά με την .../2011 απόφαση του Διοικη-

τικού Πρωτοδικείου Αθηνών (Τμήματος 15ου Τριμελούς). Κατά συνέπεια, αναγνωρίσθηκε η υποχρέωση του Ελληνικού Δημοσίου να καταβάλει στον εκκαλούντα - εφεισβλητο το ποσό των 74.314,73 ευρώ, με τον νόμιμο τόκο, με επιτόκιο 6% από την επίδοση της αγωγής, η οποία έλαβε χώρα με δική του επιμέλεια στις 21.9.2011 (βλ. σχετ. την 67.../21.9.2011 έκθεση της δικαστικής επιμελήτριας...), έως 30.4.2019, καθώς και με επιτόκιο υπολογιζόμενο σύμφωνα με το άρθρο 45 του ν. 4607/2019 (ΦΕΚ Α' 65) από 1.5.2019 έως την ολοσχερή εξόφληση.

Επειδή, ήδη το πρώτο εκκαλούν - εφεισβλητο Ελληνικό Δημόσιο, με την κρινόμενη έφεση, αμφισβητεί, κατ' αρχάς, ως εσφαλμένη την κρίση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ότι συντρέχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της προκληθείσας στον δεύτερο εκκαλούντα - εφεισβλητο «πλήρους κώφωσης άμφω» και της επικαλούμενης από αυτόν παράνομης πράξεως αστυνομικού οργάνου. Ειδικότερα, το Δημόσιο ισχυρίζεται ότι από το σύνολο του πρωτοδικώς προσκομισθέντος αποδεικτικού υλικού, ιδίως την έκθεση πορίσματος της Ε.Δ.Ε., προκύπτει ότι δεν έγινε χρήση χειροβομβίδας κρότου λάμψης από αστυνομικό όργανο σε βάρος του εκκαλούντος - εφεισβλητού, αλλά ο τραυματισμός του τελευταίου δεν αποκλείεται να προήλθε από αυτοσχέδια εκρηκτική ύλη, η οποία ρίφθηκε από αντιξουσιαστές στα επεισόδια της οδού Φιλελλήνων και εξερράγη πλησίον του.

Επειδή, σύμφωνα από τα προεκτεθέντα, η επικαλούμενη από τον εκκαλούντα - εφεισβλητο ρίψη της χειροβομβίδας κρότου λάμψης στην είσοδο της ανωτέρω στοάς επιβεβαιώνεται πλήρως από το περιεχόμενο της εξέτασης ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου του αυτόπτη μάρτυρα,... Το περιεχόμενο της μαρτυρικής εξέτασης, το οποίο εκτίθεται στη σκέψη 14 και στο οποίο στηρίχθηκε η ανωτέρω κρίση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου περί συνδρομής αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ ατυχήματος και παρανομίας αστυνομικού οργάνου, δεν αμφισβητήθηκε επαρκώς από το Ελληνικό Δημόσιο. Συγκεκριμένα, το εκκαλούν - εφεισβλητο μπορούσε να προσκομίσει αντίγραφο της λήψης που πραγματοποιήθηκε, στις 15.6.2011, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 14.00 μ.μ. και 17.00 μ.μ., από τις τοποθετημένες επί της οδού Φιλελλήνων στο ύψος της οδού Ξενοφώντος, με εστίαση στην είσοδο της ευρισκόμενης στο σημείο αυτό (επί της οδού Φιλελλήνων αρ. 7) στοάς, κάμερες ασφαλείας. Από την προσκόμιση του αντι-

γράφου αυτού θα μπορούσε να αποδειχθεί, εάν ο τραυματισμός του εκκαλούντος - εφεσίβλητου προκλήθηκε ή όχι από παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης από αστυνομικό όργανο. Ωστόσο, παρά τα διαταχθέντα με την .../2018 προδικαστική απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, αντίγραφο της ανωτέρω λήψης δεν προσκομίστηκε από το Δημόσιο. Περαιτέρω, το ενδεχόμενο να οφείλεται ο τραυματισμός σε αυτοσχέδια εκρηκτική ύλη αποκρούεται από την έκθεση πραγματογνωμοσύνης του πραγματογνώμονα Β... Και τούτο, διότι, όπως αναφέρεται στην εν λόγω έκθεση, τυχόν χρήση αυτοσχέδιας εκρηκτικής ύλης θα επέφερε τον θάνατο αστυνομικών, αντιεξουσιαστών και δημοσιογράφων. Υπό τα δεδομένα αυτά, ορθώς το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κατέληξε στην κρίση ότι ο τραυματισμός του εκκαλούντος - εφεσίβλητου προκλήθηκε από παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης από αστυνομικό όργανο και, επομένως, θεμελιώνεται ευθύνη του Δημοσίου, κατ' άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ, να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο εξαιτίας του ανωτέρω τραυματισμού του, όσα δε περί του αντιθέτου ισχυρίζεται το Δημόσιο είναι απορριπτέα ως αβάσιμα.

Επειδή, με τον δεύτερο λόγο εφέσεως, το Ελληνικό Δημόσιο ισχυρίζεται ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απέρριψε τη σχετικώς προβληθείσα ένσταση συντρέχοντος πταίσματος του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 105 ΕισΝΑΚ και 300 ΑΚ και κατά κακή εκτίμηση των αποδείξεων, καθόσον ο εκκαλών - εφεσίβλητος όφειλε να τηρήσει κάποια απόσταση ασφαλείας από τα επεισόδια και να προφυλάξει τον εαυτό του. Ο λόγος αυτός της εφέσεως πρέπει να απορριφθεί, διότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος βρισκόταν, στις 15.6.2011, στην πλατεία Συντάγματος, λόγω της δημοσιογραφικής του ιδιότητας, προκειμένου να καταγράψει την προγραμματισμένη, κατά τα ανωτέρω, συγκέντρωση. Από τα στοιχεία δε της δικογραφίας δεν προέκυψε ότι αυτός συνέβαλε στον τραυματισμό του ή ότι θα μπορούσε με οποιονδήποτε τρόπο να τον είχε αποτρέψει, ούτε, άλλωστε, υπείχε υποχρέωση να φέρει προστατευτικό εξοπλισμό για την άσκηση των δημοσιογραφικών του καθηκόντων. Εξάλλου, από το περιεχόμενο της εξέτασης του αυτόπτη μάρτυρα ... προκύπτει ότι δεν ελάμβαναν χώρα επεισόδια στο συγκεκριμένο σημείο και τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή πριν τη ρίψη της χειροβομβίδας κρότου λάμψης, ώστε να τίθεται, πράγ-

ματι, ζήτημα εάν ο εκκαλών - εφεσίβλητος τηρήσε ή όχι απόσταση ασφαλείας από τα επεισόδια.

Επειδή, περαιτέρω, με τον τρίτο λόγο εφέσεως, το εκκαλούν - εφεσίβλητο προβάλλει ότι εσφαλμένα επιδικάστηκε ως αποζημίωση το ποσό των 2.300 ευρώ, το οποίο κρίθηκε ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος θα είχε καταβάλει ως δαπάνη για υπηρεσίες αποκλειστικής νοσοκόμας. Ειδικότερα, το Δημόσιο ισχυρίζεται ότι: α) ο τραυματισμός του εκκαλούντος - εφεσίβλητου δεν παρεμπόδιζε την αυτοεξυπηρέτησή του, β) η αναγκαιότητα χρήσης αποκλειστικής νοσοκόμας δεν αποδείχθηκε από ιατρικές βεβαιώσεις, ούτε αποδείχθηκε η πραγματική απασχόληση της μητέρας του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, ο οποίος θα μπορούσε, πάντως, να αξιώσει μία εύλογη αποζημίωση και όχι τον συνήθως καταβαλλόμενο μισθό. Ωστόσο, από το περιεχόμενο της, με ημερομηνία 18.7.2011, ιατρικής βεβαίωσης του Διευθυντή του Ακοολογικού - Νευροτολογικού τμήματος του Γ.Ν.Α. «ΚΟΡΡΙΑΛΕΝΕΙΟ - ΜΠΕΝΑΚΕΙΟ Ε.Ε.Σ» και της από 24.8.2011 βεβαίωσης του Αναπληρωτή Καθηγητή της Α' Πανεπιστημιακής Ω.Ρ.Λ. Κλινικής του Γ.Ν.Α. «Ιπποκράτειο» προκύπτει ότι, κατά το ως άνω διάστημα, ο εκκαλών - εφεσίβλητος, λόγω του σοβαρότατου τραυματισμού του, παρουσίαζε αστάθεια στη στάση και τη βάδιση και διαταραχές ισορροπίας, με αποτέλεσμα να αδυνατεί, όπως ορθώς κρίθηκε πρωτοδικώς, να αυτοεξυπηρετείται και να έχει ανάγκη πρόσληψης αποκλειστικής νοσοκόμας για τη φροντίδα και την εξυπηρέτησή του, κατά το χρονικό διάστημα από 15.6.2011 έως 31.7.2011. Το έργο αυτό ανέλαβε η μητέρα του, όπως προέκυψε από τις προαναφερθείσες ένορκες βεβαιώσεις. Επομένως, ο εκκαλών - εφεσίβλητος δικαιούται να λάβει ως αποζημίωση, σύμφωνα με τα άρθρα 105 του ΕισΝΑΚ και 930 τελευταίο εδάφιο του ΑΚ, το ποσό, το οποίο θα είχε καταβάλει ως δαπάνη για υπηρεσίες αποκλειστικής νοσοκόμας για το ανωτέρω διάστημα, εάν δεν είχε δεχτεί την αυξημένη φροντίδα της μητέρας του. Συνεπώς, ο λόγος αυτός της εφέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Ενόψει δε του ότι το Δημόσιο δεν αμφισβητεί την κρίση της εκκαλουμένης ως προς το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο εκκαλών - εφεσίβλητος είχε ανάγκη πρόσληψης αποκλειστικής νοσοκόμας, το ανωτέρω ποσό ορθώς υπολογίστηκε σε 2.300 ευρώ (50 ευρώ x 46 ημέρες), λαμβάνοντας ως μέτρο το ποσό των 50 ευρώ ανά ημέρα, το οποίο κρίνεται εύλογο.

Επειδή, με τον τέταρτο λόγο εφέσεως, το Δημό-

σιο προβάλλει ότι το δικάσαν δικαστήριο, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 105 του ΕισΝΑΚ και 929 ΑΚ και κατά κακή εκτίμηση των αποδείξεων, δέχθηκε ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος δικαιούται το ποσό των 37.755,88 ευρώ, σε κεφάλαιο εφάπαξ, ως διαφυγόν κέρδος, παρότι δεν αποδείχθηκε η πλήρης αδυναμία του για οποιαδήποτε εργασία λόγω του ανωτέρω προβλήματος, ενόψει του είδους του τραυματισμού του, ο οποίος, κατά την κοινή πείρα, δεν τον καθιστά ανίκανο για να ασκήσει το επάγγελμα του δημοσιογράφου ή και για οποιαδήποτε άλλη εργασία, ούτε, άλλωστε, αποδείχθηκε ο σπουδαίος λόγος που δικαιολογεί την εφάπαξ καταβολή του ως άνω ποσού. Εξάλλου, όπως υποστηρίζει το Δημόσιο, ο εκκαλών - εφεσίβλητος έλαβε, κατά το έτος 2012, το ποσό των 115.741,15 ευρώ σε εκτέλεση της .../2011 αποφάσεως του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών.

Επειδή, αντιθέτως, ο εκκαλών - εφεσίβλητος, με την υπό κρίση έφεση και το επ' αυτής υπόμνημα, προβάλλει ότι η εκκαλούμενη απόφαση προσδιόρισε εσφαλμένα τον μηνιαίο μισθό υπολογισμού των διαφυγόντων κερδών του, από 15.9.2011 έως 31.10.2021, στο ποσό των 1.000 ευρώ αντί του ποσού των 2.500 ευρώ, αναπροσαρμοζόμενου, όπως περιγράφεται στο δικόγραφο της αγωγής του, άλλως του ποσού των 2.392 ευρώ. Ειδικότερα, κατά τον εκκαλούντα - εφεσίβλητο, η κρίση αυτή της εκκαλουμένης δεν βρίσκει έρεισμα στα αποδεικτικά στοιχεία, έγγραφα και μαρτυρικές καταθέσεις, που προσκομίσθηκαν ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Όπως ισχυρίζεται ο εκκαλών - εφεσίβλητος, εάν δεν είχε μεσολαβήσει ο ένδικος τραυματισμός του, θα υπογραφόταν οπωσδήποτε η σύμβαση εργασίας με τη «R... Α.Ε.» βάσει των όρων της από 10.6.2011 επιστολής του κ. Σ.Χ.**, η οποία, ως ιδιωτικό έγγραφο, δεν απαιτούνταν να φέρει βέβαιη χρονολογία. Η χρονολογία της επιστολής αυτής αποδεικνύεται, όπως υποστηρίζεται, από τις ένορκες βεβαιώσεις των δημοσιογράφων... Περαιτέρω, ως προς το επικουρικό αίτημα της αγωγής, ο εκκαλών - εφεσίβλητος ισχυρίζεται ότι η προαναφερθείσα ΣΣΕ είναι υποχρεωτικής εφαρμογής, για τον λόγο δε αυτό, η «G...» τον απασχολούσε με σύμβαση έργου και όχι με σύμβαση εργασίας. Άλλωστε, κατά τον εκκαλούντα - εφεσίβλητο, η συμπεριφορά του ως φορολογούμενου δεν μπορεί να εκληφθεί ως απόδειξη ή τεκμήριο των πραγματικών εισοδημάτων του κατά τα προηγούμενα έτη, ούτε εκείνων που θα ελάμβανε

στο μέλλον · ακόμη δε και αν τα αναγραφόμενα στις φορολογικές του δηλώσεις ήταν τα πραγματικά του εισοδήματα κατά τα αντίστοιχα έτη, δεν ακυρώνεται το δικαίωμα και η προσδοκία του για αναζήτηση μεγαλύτερων εισοδημάτων στο μέλλον.

Επειδή, όπως προκύπτει από τις προαναφερθείσες, με ημερομηνία 14.12.2012 και 2.12.2015, γνωματεύσεις της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής του ΚΕ.Π.Α. Γλυφάδας και της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής του περιφερειακού υποκαταστήματος απονομής συντάξεων του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ/ΚΕΠΑ αντίστοιχα, εξαιτίας της πλήρους κώφωσης, που προκλήθηκε από τον ένδικο τραυματισμό, ο εκκαλών - εφεσίβλητος κατέστη ανίκανος για την άσκηση του επαγγέλματός του, αλλά και οποιουδήποτε επαγγέλματος, κατά το χρονικό διάστημα από τον τραυματισμό του έως τουλάχιστον τις 31.10.2021, με διαγνωσθέν ποσοστό αναπηρίας 100% έως 31.10.2015 και 90% έως 31.10.2021. Κατά τον χρόνο που έλαβε χώρα ο ανωτέρω τραυματισμός, ο εκκαλών - εφεσίβλητος απασχολείτο στην εταιρεία με την επωνυμία «G...», με μηνιαία αμοιβή ύψους 1.000 ευρώ, σύμφωνα με την, με ημερομηνία 9.12.2010, σύμβαση έργου. Υπό τα δεδομένα αυτά, εξαιτίας της απώλειας της ακοής του, ο εκκαλών - εφεσίβλητος υπέστη ζημία ύψους 124.500 ευρώ, η οποία αντιστοιχεί στα εισοδήματα που θα κέρδιζε από την εργασία του, κατά το διάστημα από 15.6.2011, οπότε έλαβε χώρα ο ένδικος τραυματισμός, έως 31.10.2021, λαμβάνοντας ως μέτρο για τον υπολογισμό της εν λόγω ζημίας το ποσό των 1.000 ευρώ, στο οποίο ανερχόταν η μηνιαία αμοιβή του κατά τον κρίσιμο χρόνο του τραυματισμού του (124,5 μήνες x 1.000 ευρώ). Επομένως, ορθώς επιδικάστηκε σ' αυτόν, μετά την αφαίρεση του ποσού της συντάξεως αναπηρίας, που έλαβε κατά το ίδιο διάστημα, το ποσό των 37.755,88 ευρώ ως διαφυγόν κέρδος, σε κεφάλαιο εφάπαξ. Τοῦτο, δεδομένου ότι η κρίση της εκκαλουμένης περί του ότι η κατάσταση της υγείας του και το χαμηλό ποσό σύνταξης, που λαμβάνει από τον ασφαλιστικό του οργανισμό, συνιστούν σπουδαίο λόγο που δικαιολογεί την εφάπαξ καταβολή, δεν αμφισβητείται από το Δημόσιο με την επίκληση συγκεκριμένων, επίκαιρων στοιχείων, που να αφορούν στον χρόνο δημοσιεύσεως της εκκαλουμένης αποφάσεως. Και τούτο, διότι προβάλλεται μεν ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος είχε ήδη εισπράξει, κατά το έτος 2012, το ποσό των 115.741,15 ευρώ, από τον χρόνο, ό-

μως, αυτό έως τον χρόνο δημοσιεύσεως της προβαλλόμενης αποφάσεως είχε ήδη παρέλθει χρονικό διάστημα οκτώ (8) ετών, κατά το οποίο πιθανολογείται ότι αναλώθηκε το ανωτέρω ποσό, ενόψει των αυξημένων αναγκών που συνεπαγόταν η κατάσταση της υγείας του εκκαλούντος - εφεσίβλητου. Περαιτέρω, ο λόγος εφέσεως, με τον οποίο ο εκκαλών - εφεσίβλητος προβάλλει ότι η ζημία του έπρεπε να υπολογισθεί βάσει του ποσού των 2.500 ευρώ, στο οποίο θα ανερχόταν ο μηνιαίος μισθός του για το διάστημα αυτό, προσαυξανόμενο κατά 6,5% ανά έτος, είναι απορριπτός. Και τούτο, διότι η χρονολογία της προσκομισθείσας προς απόδειξη του εν λόγω ισχυρισμού, από 10.6.2011, πρότασης του Διευθύνοντος Συμβούλου της «R... Α.Ε.» δεν έχει καταστεί βέβαιη, κατ' άρθρο 171 § 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, αφού το ανωτέρω ιδιωτικό έγγραφο δεν έχει θεωρηθεί από συμβολαιογράφο ή άλλο δημόσιο υπάλληλο, ούτε επιτρέπεται, κατά τα οριζόμενα στο μνημονεύομενο ως άνω άρθρο, να καταστεί βέβαιη η χρονολογία του από το περιεχόμενο των μαρτυρικών καταθέσεων, όπως εσφαλμένα υπολαμβάνει ο εκκαλών - εφεσίβλητος. Επομένως, δεν μπορεί να διαπιστωθεί εάν το εν λόγω έγγραφο έχει συνταχθεί σε χρόνο προγενέστερο από την αγωγή ή επ' ευκαιρία της δίκης επί της αγωγής. Ομοίως απορριπτός είναι και ο επικουρικός προβαλλόμενος λόγος ότι η ζημία που υπέστη, κατά το ανωτέρω διάστημα, πρέπει να υπολογισθεί με βάση το ποσό των 2.392 ευρώ, στο οποίο θα ανερχόταν, κατά τους ισχυρισμούς του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, η αμοιβή του κατά το ίδιο διάστημα, σύμφωνα με την ισχύουσα από 18.9.2008 Συλλογική Σύμβαση Εργασίας μεταξύ της ΕΣΗΕΑ και της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθήνας, προσαυξανόμενο κατά 6,5% ανά έτος. Και τούτο, διότι η αμοιβή του, κατά τον χρόνο που συνέβη ο ένδικος τραυματισμός (15.6.2011), ανερχόταν, όπως προεκτέθηκε, σε 1.000 ευρώ σε μηνιαία βάση βάσει της ανωτέρω συμβάσεως έργου. Άλλωστε, όπως προέκυψε από τις φορολογικές δηλώσεις του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, στις οποίες πρέπει να αποτυπώνονται τα πραγματικά εισοδήματα αυτού ως φορολογούμενου και το περιεχόμενο των οποίων δεν κλονίζεται από τα στοιχεία της δικογραφίας, κατά τα έτη 2006 και 2007, το συνολικό ετήσιο εισόδημά του από μισθωτές υπηρεσίες ανήλθε σε 27.234,90 και 3.200 ευρώ αντίστοιχα, κατά δε το έτος 2009, είχε δηλώσει μηδενικό εισόδημα, ενώ, κατά τα έτη 2008 και

2010, δεν είχε υποβάλει δήλωση. Επομένως, δεν αποδεικνύεται ότι, μετά τη θέση σε ισχύ της ανωτέρω ΣΣΕ, ο εκκαλών - εφεσίβλητος απασχολούνταν σε εργασία αμειβόμενος βάσει του προβλεπόμενου από την εν λόγω ΣΣΕ μισθού, ώστε να πιθανολογείται η απασχόλησή του σε αντίστοιχη εργασία στο μέλλον.

Επειδή, περαιτέρω, με την έφεσή του, ο εκκαλών - εφεσίβλητος προβάλλει ότι το δικαστήριο απέρριψε εσφαλμένα την αξίωση να του καταβληθεί ως αποζημίωση το σύνολο των απωλεσθέντων εισοδημάτων, που θα ελάμβανε κατά το χρονικό διάστημα από 1.11.2021 έως τη συνταξιοδότησή του με τη συμπλήρωση του 65ου έτους της ηλικίας του, στις 15.9.2033, με την αιτιολογία ότι η επικαλούμενη ζημία από την απώλεια εισοδημάτων για το ανωτέρω χρονικό διάστημα παρίσταται μελλοντική και αβέβαιη. Τούτο, διότι, κατά τον εκκαλούντα - εφεσίβλητο, δεν πρόκειται ποτέ στο μέλλον να παύσει να είναι ανάπηρος και ανίκανος προς εργασία, όπως προκύπτει από τις προσκομισθείσες ιατρικές γνωματεύσεις και τις σχετικές αποφάσεις του ΚΕΠΑ. Προς απόδειξη του ισχυρισμού του αυτού, ο εκκαλών - εφεσίβλητος προσκομίζει την από 7.10.2021 γνωστοποίηση αποτελέσματος πιστοποίησης αναπηρίας της Διεύθυνσης Ιατρικής Αξιολόγησης της Γενικής Διεύθυνσης Παροχών και Υγείας του e-ΕΦΚΑ, από την οποία προκύπτουν τα εξής: «...μετά από αξιολόγηση από την Πρωτοβάθμια Υγειονομική Επιτροπή του ΚΕΠΑ διαπιστώθηκαν οι παρακάτω παθήσεις ... Κώφωση άμφω. Τοποθέτηση κοχλιακού εμφυτεύματος δεξιά με φτωχή λειτουργική ικανότητα. Καταστροφή λαβυρίνθων άμφω. Αστάθεια. Διαταραχή εκφοράς λόγου. Διαταραχή μετατραυματικού άγχους. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το συνολικό ποσοστό αναπηρίας του ανέρχεται σε 90% ...κατά ιατρική πρόβλεψη, από 1.11.2021 έως εφ' όρου ζωής. - ποσοστό 50% ... οφείλεται σε ψυχιατρική πάθηση. - ποσοστό 90% ... οφείλεται στο ατύχημα της 15.6.2011».

Επειδή, η ως άνω γνωστοποίηση αποτελέσματος πιστοποίησης αναπηρίας, ως οπιγενές στοιχείο, προσκομίζεται παραδεκτώς στην κατ' έφεση δίκη και επιτρέπεται να ληφθεί νομίμως υπόψη. Ενόψει του ότι, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο αυτής, ο εκκαλών - εφεσίβλητος κρίθηκε ανάπηρος με ποσοστό αναπηρίας 90% κατά ιατρική πρόβλεψη, από 1.11.2021 έως εφ' όρου ζωής, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος δικαιούται, πέραν του πρωτοδίκως επιδικασθέν-

ντος ποσού των 37.755,88 ευρώ, να λάβει ως αποζημίωση για την απώλεια εισοδημάτων, χρονικού διαστήματος από 1.11.2021 έως 15.9.2033, το συνολικό ποσό των 142.500 ευρώ (142,5 μήνες x 1.000 ευρώ ανά μήνα). Από το ποσό αυτό πρέπει να αφαιρεθεί το ποσό των 123.668,62 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στο (μη αμφισβητούμενο από τους διαδίκους) ποσό της σύνταξης αναπηρίας, που θα λάβει από τον ασφαλιστικό του οργανισμό, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (142,5 μήνες x 867,85 ευρώ ανά μήνα). Επομένως, ο εκκαλών - εφεσίβλητος δικαιούται να λάβει ως αποζημίωση για την απώλεια εισοδημάτων, χρονικού διαστήματος από 1.11.2021 έως 15.9.2033, το ποσό των 18.831,38 ευρώ, συνολικά δε το ποσό των 56.587,26 ευρώ, σε κεφάλαιο εφάπαξ, ενόψει των εκτιθέμενων στη σκέψη 35. Ως εκ τούτου, η εκκαλούμενη απόφαση πρέπει να μεταρρυθμισθεί ως προς το κεφάλαιο αυτό, κατά μερική αποδοχή του σχετικού λόγου εφέσεως του δεύτερου εκκαλούντος - εφεσίβλητου ως βασιίμου.

Επειδή, ακολούθως, με τον πέμπτο λόγο εφέσεως το Ελληνικό Δημόσιο ισχυρίζεται ότι, κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 105 του ΕισΝΑΚ και 932 ΑΚ, κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας, των ακραίων ορίων της διακριτικής του ευχέρειας και κατά κακή εκτίμηση των αποδείξεων, το δικάσαν πρωτοδικείο επιδίκασε στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο το ποσό των 100.000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστη από το ένδικο συμβάν. Τούτο, διότι, όπως ισχυρίζεται το Δημόσιο, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έπρεπε να λάβει υπόψη ότι: α) η βλάβη της υγείας του εκκαλούντος - εφεσίβλητου δεν προκλήθηκε από ενέργεια οργάνου του Δημοσίου, β) οι αστυνομικές αρχές προέβησαν στις ενδεδειγμένες ενέργειες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη της επίμαχης διαδήλωσης, γ) μέγιστο βαθμό ευθύνης για τον τραυματισμό του φέρει ο ίδιος ο εκκαλών - εφεσίβλητος, ο οποίος παρέλειψε να λάβει οποιοδήποτε προληπτικό μέτρο προς αποφυγή του. Οι ισχυρισμοί, όμως, αυτοί είναι απορριπτέοι. Και τούτο, διότι, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις σκέψεις 30 και 31, ο τραυματισμός του εκκαλούντος - εφεσίβλητου οφείλεται αποκλειστικά σε παράνομη πράξη αστυνομικού οργάνου. Επιπροσθέτως, επικαλούμενο τα κριθέντα με την 3418/2017 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, το Δημόσιο προβάλλει ότι το δικάσαν δικαστήριο όφειλε να λάβει υπόψη την προκύπτουσα από τα

διαθέσιμα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής πτώση του βιοτικού επιπέδου στην Ελλάδα κατά τα τελευταία έτη, η οποία συνδέεται με τον σοβαρότατο κλονισμό της δημοσιονομικής ισορροπίας του Ελληνικού Κράτους λόγω εκτοξεύσεως σε πρωτοφανή επίπεδα του δημοσίου ελλείμματος και του δημοσίου χρέους και αντικατοπτρίζεται στην οικονομική ύφεση και μείωση του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος αλλά και του διαθέσιμου κατά κεφαλήν εισοδήματος, καθώς και την υπογραφή από το Ελληνικό Δημόσιο νέας δανειακής συμβάσεως χρηματοδοτικής διευκόλυνσης με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ), με την υποχρέωση λήψεως νέων δημοσιονομικών, φορολογικών κ.λπ. μέτρων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσεως. Ενόψει, όμως, όσων εκτέθηκαν στη σκέψη 5, σε περίπτωση κατά την οποία υπόχρεος για την παροχή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης είναι το Δημόσιο, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να συνεκτιμηθεί η περιουσιακή ή δημοσιονομική κατάσταση του Κράτους ως μειωτικός, αλλά ούτε και ως αυξητικός παράγων του ύψους της εν λόγω χρηματικής ικανοποίησης. Άλλωστε, η επικαλούμενη ως άνω απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν αφορά στην επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, όπως εσφαλμένα υπολαμβάνει το Δημόσιο, αλλά στην επιδίκαση υπέρ του αιτούντος, κατά τα άρθρα 53 επ. του ν. 4055/2012 (ΦΕΚ Α' 51), ορισμένου ποσού ως δίκαιης ικανοποίησης για την ηθική βλάβη από την υπέρβαση της εύλογης διάρκειας συγκεκριμένης δίκης.

Επειδή, στη συνέχεια, ο εκκαλών - εφεσίβλητος, με την υπό κρίση έφεσή του, ισχυρίζεται ότι εσφαλμένα κρίθηκε πρωτοδικώς ως εύλογο, αντί του αιτηθέντος ποσού ύψους 2.000.000 ευρώ, το ποσό των 100.000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που υπέστη από: α) τον τραυματισμό του στις 15.6.2011, β) την πολύωρη και επικίνδυνη επέμβαση στην οποία υποβλήθηκε, κατά τον μήνα Αύγουστο του έτους 2011, για την ανάκτηση μέρους της ακοής του με τη χρήση κοχλιακού εμφυτεύματος, γ) τη δεύτερη επέμβαση στην οποία υποβλήθηκε, κατά τον μήνα Απρίλιο του έτους 2012, προκειμένου να αφαιρεθεί και να αντικατασταθεί το πρώτο εμφύτευμα, εξαιτίας των οποίων βίωσε μεγάλη αγωνία, ταραχή, φόβο και ανησυχία για την κατάσταση της υγείας του, στενοχώρια και ταλαιπωρία που θα διαρκέσουν εφ' όρου ζωής, δεδομένου ότι είναι οριστικά ανάπηρος και παραμορ-

φωμένος, ανίκανος για την άσκηση του επαγγέλματός του.

Επειδή, κατά τα εκτιθέμενα στη σκέψη 13, με την αγωγή του, ο εκκαλών - εφεσίβλητος είχε στηρίξει την αξίωσή του για αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης στην απώλεια της ακοής του εξαιτίας του ατυχήματος της 15ης.6.2011, το οποίο είχε ως επακόλουθο την έντονη θλίψη του, καθημερινό φόβο και αίσθημα μειονεξίας έναντι των συναδέλφων του και άλλων αρτιμελών ανθρώπων. Ωστόσο, με το υπόμνημά του, όπως και με την υπό κρίση έφεση, ο εκκαλών - εφεσίβλητος θεμελίωσε την αξίωσή του σε περαιτέρω ταλαιπωρία του και βλάβη της υγείας του εξαιτίας των επεμβάσεων στις οποίες υποβλήθηκε για την ανάκτηση μέρους της ακοής του. Η θεμελίωση της αξιώσεώς του σε πραγματικά περιστατικά επιπρόσθετα εκείνων που επικαλέστηκε με το δικόγραφο της αγωγής συνιστά, κατά τα διαλαμβανόμενα στη σκέψη 7, μη επιτρεπτή μεταβολή της βάσης της αγωγής, ενόψει των οριζομένων στα άρθρα 73 § 1, 138 § 1 και 96 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Επομένως, η ταλαιπωρία, που υπέστη ο εκκαλών - εφεσίβλητος από τις ανωτέρω δύο επεμβάσεις δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά τον προσδιορισμό του ύψους της χρηματικής ικανοποίησης για την αποκατάσταση της ηθικής του βλάβης.

Επειδή, περαιτέρω, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη: α) τις ειδικότερες συνθήκες υπό τις οποίες προκλήθηκε, κατά τα ανωτέρω, ο τραυματισμός του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, β) την αποκλειστική υπαιτιότητα των αστυνομικών οργάνων για την πρόκληση του ατυχήματος, τα οποία, αν και κατά νόμο υποχρεούνται να προστατεύουν τη ζωή των πολιτών, προέβησαν σε παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης χωρίς να έχει προηγηθεί πρόκληση από την πλευρά του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, γ) το είδος και τη σοβαρότητα της βλάβης που προκλήθηκε στην υγεία του, συνιστάμενης σε πλήρη κώφωση άμφω, δ) το σωματικό και ψυχικό άλγος που επέφερε στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο ο τραυματισμός του (έως σήμερα πάσχει από διαταραχή μετατραυματικού άγχους), ε) την ηλικία του κατά τον χρόνο του συμβάντος (43 ετών). Υπό τα δεδομένα αυτά, η χρηματική ικανοποίηση, που δικαιούται ο εκκαλών - εφεσίβλητος για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης, την οποία υπέστη από την απώλεια της ακοής του εξαιτίας του ατυχήματος της 15ης.6.2011, πρέπει να προσδιορισθεί, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, στο εύλογο ποσό των 100.000 ευρώ, όπως ορθώς

κρίθηκε και με την εκκαλούμενη απόφαση, όσα δε περί του αντιθέτου προβάλλονται είναι απορριπτέα.

Επειδή, ακολούθως, το Ελληνικό Δημόσιο, με τον έκτο λόγο εφέσεως, ισχυρίζεται ότι, κατ'εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 105 του ΕισΝΑΚ και 931 ΑΚ, το δικασαν πρωτοδικείο επιδίκασε υπέρ του εκκαλούντος - εφεσίβλητου το ποσό των 50.000 ευρώ. Τούτο, διότι, όπως υποστηρίζει το Δημόσιο, δεν συντρέχουν, για τη θεμελίωση της αξιώσεως του άρθρου 931 του ΑΚ, ιδιάζοντα περιστατικά, πέραν των απαιτούμενων για τη θεμελίωση των αξιώσεων των άρθρων 929 και 932 του ΑΚ, αφού η βλάβη της υγείας του εκκαλούντος - εφεσίβλητου, από τη φύση της, δεν επιδρά μόνιμα στο οικονομικό του μέλλον σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην μπορεί να καλυφθεί η ζημία του από την αποζημίωση των άρθρων 929 και 932 ΑΚ, ενώ το είδος, η έκταση και οι επιπτώσεις της βλάβης της υγείας του λαμβάνονται υπόψη κατά την επιδίκαση της χρηματικής ικανοποίησης του άρθρου 932 του ΑΚ.

Επειδή, αντιθέτως, ο εκκαλών - εφεσίβλητος, με την έφεσή του, αμφισβητεί την ορθότητα της κρίσης της εκκαλουμένης, με την οποία του επιδικάστηκε, κατ'άρθρο 931 του ΑΚ, πρόσθετη αποζημίωση, ύψους 50.000 ευρώ αντί του αιτηθέντος ποσού των 800.000 ευρώ.

Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, ο εκκαλών - εφεσίβλητος, με το δικόγραφο της αγωγής του, προέβαλε ότι εξαιτίας του κατά τα ανωτέρω ζημιογόνου γεγονότος έχει υποστεί μόνιμη αναπηρία, συνιστάμενη στην πλήρη κώφωση, η οποία θα επηρεάσει δυσμενώς το μέλλον του από κάθε άποψη, δηλαδή την κοινωνική, προσωπική, επαγγελματική και οικονομική εξέλιξή του, αφού δεν θα μπορεί να εργασθεί ως δημοσιογράφος και να αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις. Επομένως, ο ανωτέρω λόγος του Ελληνικού Δημοσίου είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος είχε επικαλεσθεί με την αγωγή του, κατά τρόπο συγκεκριμένο, περιστατικά, εκτός και πέραν εκείνων που χρειάζονται για τη στοιχειοθέτηση αξιώσεων κατά τα άρθρα 929 και 932 του ΑΚ, από τα οποία προέκυπταν οι ιδιαίτεροι λόγοι, εξαιτίας των οποίων επέρχονται δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική πλευρά της μελλοντικής ζωής του.

Επειδή, υπό τα ανωτέρω δεδομένα, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος, ο οποίος, κατά τον χρόνο του τραυματι-

σμού του, διήνυε το 43ο έτος της ηλικίας του, εξαιτίας της σοβαρής αναπηρίας του (πλήρης κώφωση άμφω), που προκλήθηκε από το ζημιογόνο γεγονός, για την επέλευση του οποίου αποκλειστικώς υπεύθυνα ήταν τα όργανα του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς και των ιδιαίτερος σημαντικών συνεπειών που αυτή επιφέρει (έχει καταστεί ανίκανος για εργασία και πάσχει από διαταραχή μετατραυματικού «stress»), μειονεκτεί επαγγελματικά και κοινωνικά και η αναπηρία του αυτή θα ασκεί διαρκώς δυσμενή επιρροή στη μελλοντική οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική εξέλιξή του. Ενόψει τούτων, πρέπει να επιδικασθεί στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο ως πρόσθετη αποζημίωση, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ, το ποσό των 100.000 ευρώ, το οποίο παρίσταται, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, εύλογο και προσήκον. Επομένως, η εκκαλούμενη απόφαση πρέπει να μεταρρυθμισθεί ως προς το κεφάλαιο αυτό, κατά μερική αποδοχή του σχετικού λόγου εφέσεως του εκκαλούντος - εφεσίβλητου ως βασιμίου.

Επειδή, κατ' ακολουθία, πρέπει να απορριφθεί η έφεση του Ελληνικού Δημοσίου, να γίνει εν μέρει δεκτή η συνεκδικαζόμενη έφεση του εκκαλούντος - εφεσίβλητου και να μεταρρυθμισθεί αναλόγως η προσβαλλόμενη απόφαση. Περαιτέρω, πρέπει να αναγνωρισθεί η υποχρέωση του Ελληνικού Δημοσίου να καταβάλει στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο το συνολικό ποσό των 143.146,11 ευρώ (ήτοι, ποσό 74.314,73 ευρώ, που επιδίκασε συνολικά το πρωτόδικο δικαστήριο + 18.831,38 ευρώ ως επιπλέον αποζημίωση για απώλεια εισοδημάτων + 50.000 ευρώ ως επιπλέον πρόσθετη αποζημίωση, κατ' άρθρο 931 του ΑΚ), με τον νόμιμο τόκο, με επιτόκιο 6% από την επίδοση της αγωγής, η οποία έλαβε χώρα με δική του επιμέλεια στις 21.9.2011 (βλ. σχετ. την 670Β'/21.9.2011 έκθεση της δικαστικής επιμελήτριας...) έως 30.4.2019, καθώς και με επιτόκιο υπολογιζόμενο σύμφωνα με το άρθρο 45 του ν. 4607/2019, από 1.5.2019 έως την εξόφληση. Τέλος, μέρος του καταβληθέντος παραβόλου, ύψους 50 ευρώ, πρέπει να αποδοθεί στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο, κατ' άρθρο 277 § 9 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, και να συμψηφισθούν τα δικαστικά έξοδα μεταξύ των διαδίκων, λόγω της εν μέρει νίκης και ήττας αυτών, κατ' άρθρο 275 § 1 του ίδιου ως άνω Κώδικα.

Δια ταύτα

Συνεκδικάζει τις αντίθετες εφέσεις.

Απορρίπτει την έφεση του Ελληνικού Δημοσίου.

Δέχεται εν μέρει την έφεση του εκκαλούντος - εφεσίβλητου.

Μεταρρυθμίζει την .../2020 οριστική απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών (Τμήματος 29ου Τριμελούς).

ΣΧΟΛΙΟ

Ευθύνη αποζημίωσης του Δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας

Ι. Εισαγωγικά

«Το Σύνταγμα δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιοδήποτε κρατικού οργάνου». (ΣΤΕ 2527/2019).

Η σχολιαζόμενη αποτελεί συνέχεια σε μια σειρά αποφάσεων που επιδικάζεται αποζημίωση (ΤρΔΠρΠειρ **1031/2009, 1964 έως 1972/2021, 2951/2020, 948/2020 Αποφάσεις του ΣτΕ**) για την ευθύνη αποζημίωσης του δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας.

1.- Έχει κριθεί (ΟλΣΤΕ 1501/2014) ότι το άρθρο 4 § 5 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο «Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους», έχει αναγάγει σε συνταγματικό κανόνα την ισότητα ενώπιον των δημοσίων βαρών, συνιστά δε, παράλληλα και διάταξη στην οποία θεμελιώνεται η αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις των οργάνων του που προκαλούν ζημία, παράνομες (ΣΤΕ 980/2002) ή νόμιμες (ΣΤΕ 5504/2012).

Έχει κριθεί άλλωστε (βλ. ΟλΣΤΕ 1501/2014, 622/2021), ότι η ισότητα ενώπιον των δημοσίων βαρών επιτάσσει και την αποκατάσταση της ζημίας που κάποιος υφίσταται από την δράση, χάριν του δημοσίου συμφέροντος, των οργάνων του Κράτους, όταν η δράση αυτή δεν είναι σύνομη ή όταν είναι μεν νόμιμη αλλά προκαλεί βλάβη ιδιαίτερη και σπουδαία, σε βαθμό ώστε να υπερβαίνει τα όρια που είναι κατά το Σύνταγμα ανεκτά προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος στον οποίο αποβλέπει η δράση αυτή, σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία. Ο σκοπός της διάταξης του άρθρου 4 § 5 Σ υλοποιείται υπό την ως άνω έννοια, όταν αποκατάσταση τέτοιας ζημίας καθίσταται δυνατή σε περίπτωση ζημιογόνου δράσης οιοδήποτε οργάνου του Κράτους, άρα και εκείνης των οργάνων τα οποία είναι ενταγμένα στην δικαστική λειτουργία.

Κατά τον καθηγητή Χ. Χρυσανθάκη: «Η αποκατάσταση της ζημίας υπολαμβάνεται ως ένα κοινό κοινωνικό βάρος,

στο οποίο οφείλουν να συνεισφέρουν όλοι κατ' αρχήν δια του κρατικού κορβανά, δηλαδή μέσω του μηχανισμού της συνεισφοράς στα κοινά βάρη (άρθρο 4 § 5 Σ)». Στην 622/2021 απόφαση του ΣτΕ κρίθηκε ότι: «Σε περίπτωση, που επέλθει ευθέως βλάβη της υγείας προσώπου συνεπεία της συνταγματικώς θεμιτής και νομίμου πραγματοποίησεως εμβολιασμού (δηλαδή εμβολιασμού διενεργούμενου με σκοπό την προστασία της δημόσιας υγείας συλλογικώς και ατομικώς και προβλεπόμενου από ειδική νομοθεσία, υιοθετούσα έγκυρα και τεκμηριωμένα επιστημονικά, ιατρικά και επιδημιολογικά πορίσματα στον αντίστοιχο τομέα, με δυνατότητα εξαιρέσεως από αυτόν σε ειδικές ατομικές περιπτώσεις, για τις οποίες αυτός αντενδείκνυται), ήτοι βλάβη, μη οφειλομένη σε παρεμβαλλομένη παράνομη πράξη ή παράλειψη (όπως πχ χορήγηση ελαττωματικού ή ακαταλήλου σκευάσματος ή πλημμέλειες κατά την διενέργεια του εμβολιασμού), ανακύπτει ευθέως εκ του άρθρου 4 § 5 σε συνδυασμό και με το άρθρο 25 § 4 του Συντάγματος ευθύνη του κράτους προς εύλογη αποκατάσταση της ζημίας του παθόντος υπό την έννοια της αποκαταστάσεως τόσο της τυχόν υλικής όσον και, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 932 ΑΚ, της ηθικής βλάβης του. Τούτο δε, διότι, στις περιπτώσεις αυτές, η προκαλούμενη από την πραγματοποίηση του εμβολιασμού βλάβη συνιστά υπέρμετρη θυσία για τον παθόντα (βλάβη υγείας και προσβολή προσωπικότητας), χάριν του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου».

Ο Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984, Α' 164) στο άρθρο 105 ορίζει ότι: «Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του Δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το Δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διατάξεως που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος ...». Κατά την έννοια του προαναφερθέντος άρθρου, γεννάται ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση για ζημία, η οποία προκλήθηκε **από την πλημμελή εκτέλεση ή την παράλειψη εκτελέσεως από τα όργανά του, τού επιβεβλημένου σ' αυτά εκ του νόμου καθήκοντος**¹. Περαιτέρω, κατά την έννοια της αυτής ως άνω διατάξεως, **η υποχρέωση του Δημο-**

σίου προς αποζημίωση αίρεται στην περίπτωση που η γενεσιουργός της ζημίας πράξη ή παράλειψη² ή υλική ενέργεια ή παράλειψη υλικής ενέργειας έλαβε χώρα κατά παράβαση διατάξεως, η οποία έχει θεσπισθεί αποκλειστικά χάριν του γενικού συμφέροντος, όχι όμως και στην περίπτωση που η παραβίασθαισα διάταξη αποβλέπει, παράλληλα με την προστασία του γενικού συμφέροντος, και στην προστασία δικαιώματος ή συμφέροντος των κατ' ιδίαν προσώπων. Επίσης, ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνον από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξης ή από τη μη νόμιμη παράλειψη έκδοσης τέτοιας πράξης, **αλλά και από μη νόμιμες υλικές ενέργειες των οργάνων του Δημοσίου ή από παραλείψεις οφειλόμενων νόμιμων υλικών ενεργειών αυτών, εφόσον οι υλικές αυτές ενέργειες ή παραλείψεις** συνάπτονται με την οργάνωση και λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών. Εξάλλου, **υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου του παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστης** (βλ. ΣτΕ 1048-1049/2016, 4283/2014, 1590/2010, 1364/2008, 648/2008, 307/2007, 3706/2001, 3919/2001, 28/2000 κ.ά.).

II. Η αποζημίωση

1.- Κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικος, γεννάται ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση για ζημία, η οποία προκλήθηκε από την πλημμελή εκτέλεση ή την παράλειψη εκτελέσεως από τα όργανά του του επιβεβλημένου σ' αυτά εκ του νόμου καθήκοντος. Η υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση αίρεται στην περίπτωση που η γενεσιουργός της ζημίας πράξη ή παράλειψη ή υλική ενέργεια ή παράλειψη υλικής ενέργειας έλαβε χώρα κατά παράβαση διατάξεως, η οποία έχει θεσπισθεί αποκλειστικά χάριν του γενικού συμφέροντος, όχι όμως και στην περίπτωση που η παραβίασθαισα διάταξη αποβλέπει, παράλληλα με την προστασία του γενικού συμφέροντος, και στην προστασία δικαιώματος ή συμφέροντος των κατ' ιδίαν προσώπων.

1. Το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών, με την υπ' αριθ. 2953/2015 απόφασή του, επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση (Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών .../2014) ως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστησαν, στους συγγενείς του 52χρόνου αστυνομικού διευθυντή Γ.Β, υπασπιστή του πρώην υπουργού Δημόσιας Τάξης Μιχ., από τον θάνατό του, όταν ανοίγοντας μια παγιδευμένη επιστολή εξεργάγη, με αποτέλεσμα να βρει τραγικό θάνατο. Κρίθηκε ότι υπάρχει ««παράλειψη οφειλόμενης υλικής ενέργειας των αρμοδίων ελεγκτικών οργάνων, η οποία συνδέεται αιτιωδώς με το ζημιολογικό αποτέλεσμα του θανάτου».

2. Βλ. την ΣτΕ1438/2021. Βλάβη της υγείας από τραυματισμό σε τροχαίο ατύχημα, οφειλόμενο, σε παράνομες πράξεις και παραλείψεις οργάνων των ΔΗΜΟΥ και, ειδικότερα, σε παράλειψη τοποθέτησεως προστατευτικών μέσων σε γέφυρα και καταλλήλου σημάσεως οδού.

(βλ. ΣτΕ 1491/2010, 1677/2008, 648/2008, 307/20 Ολ.)

2.- Υπάρχει ευθύνη του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνου των νομικών αυτών προσώπων παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις που προσιδιάζουν στη συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κειμένη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστεως (ΣτΕ 2796/2006 7μ., 2741/2007, 1019/2008, 4133/2011 7μ., 2669/2015, 1608/2016).

3.- Δεν υφίσταται υποχρέωση αποζημίωσης όταν πρόκειται περί ασυνήθων περιπτώσεων, που υπερβαίνουν τις δυνατότητες της αστυνομικής δυνάμεως και ανάγονται έτσι στην έννοια της ανωτέρας βίας (ΣτΕ 952/2010, 2741/2007, 1048-1049/2016, βλ. όμως ΣτΕ 2875/2020, επίσης ΑΠ 106/ 1969, 1616/198).

4.- Η πράξη ή η παράλειψη ή υλική ενέργεια ή παράλειψη υλικής ενέργειας αποτέλεσε ή δεν αποτέλεσε την αιτία του επιζήμιου αποτελέσματος, περί του ότι δηλαδή το ζημιογόνο γεγονός σε σχέση με τη ζημία βρίσκεται ή δεν βρίσκεται σε σχέση αιτίου και αποτελέσματος, ως αναγόμενη σε εκτίμηση πραγματικών γεγονότων, δεν υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο (ΣτΕ 334/2008 7μ., 1019/2008, 1243/2010, 424, 1219/2012, 3362/2013, 2668/2015, 710/2016, 2091/2017 κ.ά.).

5.- Στην περίπτωση κατά την οποία τα αστυνομικά όργανα, αν και επεμβαίνουν και επιχειρούν, δεν λαμβάνουν κανένα συγκεκριμένο μέτρο για να προστατεύσουν την περιουσία του πολίτη, η επιλογή της αποχής τους από κάθε ενέργεια ειδικώς προς τον σκοπό της προστασίας του ανωτέρω αγαθού συνιστά υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειάς τους και για τον λόγο αυτό είναι παράνομη (ΣτΕ 1972/2021).

III. Επισημάνσεις στην σχολιαζόμενη

Επισημαίνονται οι εξής κρίσεις της σχολιαζομένης:

α) «στην περίπτωση ειδικότερα, κατά την οποία υπόχρεος για την παροχή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης είναι το Δημόσιο, **δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να συνεκτιμηθεί η περιουσιακή ή δημοσιονομική κατάσταση του Κράτους - το οποίο, άλλωστε, υποχρεούται να παράσχει την ως άνω εύλογη χρηματική ικανοποίηση βάσει και των συνταγματικών αρχών του κράτους δικαίου και της ισότητας ενώπιον των δημοσίων βαρών (άρθρο 4 § 5 του Συντάγματος)** - ως μειωτικός, αλλά ούτε και ως αυξητικός παράγων του ύψους της εν λόγω χρηματικής ικανοποίησης (ΣτΕ 4988/2012, 1900/2015)».

β) «Οι ανωτέρω διατάξεις³, παράλληλα με την προστασία του γενικού συμφέροντος, αποβλέπουν και στην προστασία της ζωής και της περιουσίας των πολιτών, ως εκ τούτου δε, η παραβίασή τους από κρατικά όργανα, με πράξεις ή παραλείψεις τους κατά την ενάσκηση της δημόσιας εξουσίας, δύναται να στοιχειοθετήσει, κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα, υποχρέωση του Δημοσίου προς αποζημίωση, κατά το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (πρβλ. ΣτΕ 648, 1364, 1677/2008, 1491/2010)».

γ) «ορθώς το πρωτοβάθμιο δικαστήριο κατέληξε στην κρίση ότι ο τραυματισμός του εκκαλούντος – εφεσίβλητου **προκλήθηκε από παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης από αστυνομικό όργανο** και, επομένως, **θεμελιώνεται ευθύνη του Δημοσίου, κατ' άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ**, να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε στον εκκαλούντα – εφεσίβλητο εξαιτίας του ανωτέρω τραυματισμού του, όσα δε περί του αντιθέτου ισχυρίζεται το Δημόσιο είναι απορριπτέα ως αβάσιμα».

IV. Επίλογος

Κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όχι μόνο από την έκδοση μη νόμιμης εκτελεστής διοικητικής πράξεως ή από τη μη νόμιμη παράλειψη εκδόσεως εκτελεστής διοικητικής πράξεως, αλλά και από υλικές ενέργειες των οργάνων των δημοσίων υπηρεσιών, στις περιπτώσεις βεβαίως που οι υλικές αυτές ενέργειες απορρέουν από την οργάνωση και λειτουργία των υπηρεσιών αυτών, όχι δε και όταν συνάπτονται με την ιδιωτική διαχείριση του Δημοσίου ή οφείλονται σε προσωπικό πταίσμα οργάνου, που ενήργησε έξω από τον κύκλο των υπηρεσιακών καθηκόντων του (ΣτΕ 842/98, 3045/92 Ολ. 2172/2000, 2774/99, 3308/96). Ευθύνη του Δημοσίου συντρέχει, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, όχι μόνον όταν διά σχετικής πράξεως ή παραλείψεως οργάνου της Διοικήσεως παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου αλλά και όταν παραλείπονται τα εκ της κειμένης εν γένει νομοθεσίας και κανονισμών αλλά και τα κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας και τις αρχές της καλής πίστεως προσιδιάζοντα σε συγκεκριμένη υπηρεσία ιδιαίτερα καθήκοντα και υποχρεώσεις (πρβλ. ΣτΕ 4776, 347/97). Απαραίτητη, πάντως, προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλειψης υλικής ενέργειας

3. Άρθρα 8 και 9 του ν. 2800/2000 (ΦΕΚ Α' 41), το άρθρο 133 του π.δ. 141/1991(βλ. σκ. 9).

του δημοσίου οργάνου και της ζημίας που επήλθε. Αιτιώ-
δης δε σύνδεσμος υπάρχει όταν, κατά τα διδάγματα της
κοινής πείρας, η πράξη ή παράλειψη ή υλική ενέργεια ή
παράλειψη αυτής εκ μέρους του οργάνου του Δημοσίου
είναι επαρκώς ικανή (πρόσφορη) και μπορεί αντικειμενικά
κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων και
χωρίς τη μεσολάβηση άλλου περιστατικού να επιφέρει την

ζημία και την επέφερε στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΣΤΕ
4410/2015, 2271/2013 7μ, 877/2013 7μ, 473/2011, 322/
2009 7μ, 1002/2008, 334/2008 7μ, πρβλ. ΑΠ 425/2006,
394/2002).

ΑΝΤΩΝΗΣ Π. ΑΡΓΥΡΟΣ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣτΕ

Επιμέλεια: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ, Δικηγόρος

Λόγω περιορισμένου χώρου, το ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ, πέραν της κύριας ύλης του Διοικητικού Δικαίου, δημοσιεύει και περιλήψεις επιλεγμένων αποφάσεων του ΣτΕ. Οι αποφάσεις που δημοσιεύονται δεν καλύπτουν αναγκαία το σύνολο των θεμάτων που αντιμετώπισε το δικαστήριο, αλλά εκείνα που, κατά την κρίση του επιμελητή, είναι σημαντικότερα ή/κα τα πλέον επίκαιρα. Προς πληρέστερη ενημέρωση των αναγνωστών, ολόκληρο το κείμενο των αποφάσεων υπάρχει στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Δ.Σ.Α. «ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ».

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ

546/2022 – Πρόεδρος: **Ε. Σαρπ**, Πρόεδρος, Εισηγήτρια: **Α. Καλογεροπούλου**, Σύμβουλος

ΔΑΠ-ΔΕΗ. Κοινωνική ασφάλιση από τον ίδιο τον εργοδότη. Η ΔΑΠ-ΔΕΗ δεν συνιστά έναν νομικά αυθύπαρκτο και οικονομικά ανεξάρτητο φορέα κοινωνικής ασφάλισης του προσωπικού της ΔΕΗ, έχει ανατεθεί στην ίδια την επιχείρηση, παράλληλα με το κύριο έργο της (παραγωγή, διανομή και εμπορία του ηλεκτρικού ρεύματος), η κοινωνική ασφάλιση του προσωπικού της. Εισήχθη, κατ' αυτόν τον τρόπο, ένα ιδιόμορφο σύστημα ασφάλισης στον εργοδότη. Υπό το καθεστώς αυτό, η ΔΕΗ, παρά το γεγονός ότι, ως προς το κύριο έργο της, λειτουργούσε ως ν.π.ι.δ., ειδικά ως προς τον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης προσέλαβε δημόσιο χαρακτήρα και άσκησε τις σχετικές αρμοδιότητες ως δημόσια υπηρεσία, εκδίδουσα διοικητικές πράξεις, μέσω της ειδικώς για τον σκοπό αυτό συσταθείσας Διεύθυνσης Ασφάλισης Προσωπικού ΔΕΗ (ΔΑΠ-ΔΕΗ). Υπό το καθεστώς αυτό, οι μεν εργαζόμενοι και συνταξιούχοι της ΔΕΗ κατέβαλαν τις αναλογούσες σε αυτούς εισφορές σε αντίθεση με τη ΔΕΗ, η οποία, υπό την ιδιότητά της ως εργοδότη του προσωπικού της, δεν είχε υποχρέωση καταβολής προκαθορισμένων ασφαλίσεων, είχε την υποχρέωση πλήρους κάλυψης των δαπανών και των εν γένει υποχρεώσεων ασφαλίσεως του προσωπικού της.

Συνταγματική προστασία της κοινωνικής ασφάλισης. Το Σύνταγμα, με το άρθρο 22 § 5, κατοχυρώνει το θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων και ανάγει τη μέριμνα για την προαγωγή του σε σκοπό του Κράτους, με γνώμονα την κάλυψη ολόκληρου του εργαζομένου πληθυσμού της Χώρας και την προστασία του ασφαλιστικού κεφαλαίου. Ανέθεσε δε την εξειδίκευσή της, ανάλογα με τις περιστάσεις, στον κοινό νομοθέτη, ο οποίος, κατά την επιδίωξη του σκοπού αυτού, έχει ευρεία εξουσία για τη ρύθμιση των σχετικών θεμάτων, υποκείμενος μόνο σε περιορι-

σμούς που επιβάλλονται από άλλες συνταγματικές διατάξεις.

Αλλαγή του ύψους των συντάξεων και των προϋποθέσεων συνταξιοδότησης. Ο τρόπος υπολογισμού των συντάξεων των ασφαλισμένων και ο καθορισμός των αποδοχών που λαμβάνονται κάθε φορά υπ' όψη για τον υπολογισμό αυτό επαφίεται στον νομοθέτη και στην κατ' εξουσιοδότηση αυτού κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση, κατά τη ρύθμιση δε των θεμάτων αυτών οι ασφαλιστικές παροχές δεν απαιτείται να βρίσκονται σε σχέση ευθείας ανταποδοτικότητας προς τις εισφορές που έχουν καταβληθεί. Περαιτέρω, ο κοινός νομοθέτης και η κατ' εξουσιοδότηση νόμου κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση δεν κωλύονται από τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις να μεταβάλλουν για το μέλλον το σύστημα συνταξιοδότησης κατηγοριών ασφαλισμένων, είτε με τη συνολική αναμόρφωση ή τη θέσπιση ενός νέου συστήματος συνταξιοδότησης, είτε με τη θέσπιση επιμέρους τροποποιήσεων, ιδίως σε σχέση με το ύψος των ασφαλιστικών παροχών ή τον τρόπο υπολογισμού των συντάξεων. Ο χρόνος επέλευσης του ασφαλιστικού κινδύνου καθώς και ο χρόνος θεμελίωσης του συνταξιοδοτικού δικαιώματος, όπως είναι ο χρόνος αποχώρησης από την υπηρεσία και υποβολής του αιτήματος για συνταξιοδότηση, αποτελούν παράγοντες αρκούντως αντικειμενικούς που δικαιολογούν τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των ασφαλισμένων σε περίπτωση νομοθετικής μεταβολής.

ΤΜΗΜΑΤΩΝ

320/2022 (Α' Τμ.) – Προεδρεύουσα: **Μ.-Ε. Κωνσταντινίδου**, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: **Μ. Δρίβα**, Πάρεδρος

Κατάργηση και επαναφορά της ενδοστρεφούς δίκης. Το ΤΕΒΕ και το ΤΣΑ μπορούσαν να

ασκούν προσφυγή ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων κατά των πράξεων των δικών τους οργάνων, οι οποίες εκδίδονται ύστερα από άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής από τους ενδιαφερόμενους, δηλαδή κατά πράξεων των Τοπικών Διοικητικών Επιτροπών τους. Οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης, άλλωστε, σε σχέση με τα δικά τους όργανα, δεν επείχαν θέση διοικουμένου, αλλά θεωρούνταν «άλλη αρχή». Ο διάδοχος των οργανισμών αυτών ΟΑΕΕ, ο οποίος θεωρούνταν «άλλη αρχή», είχε δικαίωμα να ασκεί ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων προσφυγή κατά των πράξεων των οργάνων του, οι οποίες εκδίδονται ύστερα από άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής από τους ενδιαφερόμενους, δηλαδή κατά πράξεων των Τοπικών Διοικητικών Επιτροπών του. Από 1.1.2011 καταργήθηκε κάθε διάταξη που προέβλεπε τη δυνατότητα άσκησης ενδοστροφούς προσφυγής όχι μόνον από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, αλλά και από άλλους κοινωνικοασφαλιστικούς οργανισμούς, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο ΟΑΕΕ. Αλλά με τους ν. 4052/2012 και 4144/2013 επανήλθαν σε ισχύ οι καταργηθείσες διατάξεις σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης ενδοστροφούς προσφυγής από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και από τους άλλους κοινωνικοασφαλιστικούς οργανισμούς, μεταξύ των οποίων και του ΟΑΕΕ, οι οποίοι είχαν κατά τον νόμο το δικαίωμα άσκησης ενδοστροφούς προσφυγής. Οι διατάξεις των νόμων αυτών διέπουν όλες τις προσφυγές που ασκούνται από την έναρξη ισχύος τους, ανεξάρτητα από τον χρόνο έκδοσης της προσβαλλόμενης με την προσφυγή πράξης (δηλαδή, πριν ή μετά το χρόνο της έναρξης ισχύος τους).

Διαχρονικό δίκαιο. Ναι μεν, κατά γενική δικονομική αρχή, το παραδεκτό των ένδικων βοηθημάτων και μέσων κρίνεται σύμφωνα με τον νόμο που ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της διοικητικής πράξης ή δημοσίευσης της δικαστικής απόφασης, όμως η αρχή αυτή, ερμηνευόμενη εν όψει του επιδιωκόμενου με τη θέσπισή τους σκοπού, είναι άμεσης εφαρμογής εφ' όσον δεν υπάρχει στους νόμους αυτούς ρητή διάταξη που να ορίζει το αντίθετο.

343/2022 (Δ' Τμ.) – Πρόεδρος: Μ. Καραμανώφ, Αντιπρόεδρος - Εισηγητής: Ι. Παπαγιάννης, Πάρεδρος

Κρατικές ενισχύσεις. Αρμοδιότητες Ευρωπαϊκής Επιτροπής και εθνικών δικαστηρίων.

Τα εθνικά δικαστήρια και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιτελούν λειτουργίες που είναι συμπληρωματικές, αλλά διακριτές μεταξύ τους. Ειδικότερα, ενώ η εκτίμηση της συμβατότητας μέτρων ενίσχυσης με την εσωτερική αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, τα εθνικά δικαστήρια μεριμνούν για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών σε περίπτωση παράβασης της υποχρέωσης προηγούμενης γνωστοποίησης κρατικής ενίσχυσης στην Επιτροπή και αναστολής της εφαρμογής της, εωσότου η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση. Εναπόκειται περαιτέρω στα εθνικά δικαστήρια, αφού διαγνώσουν τον χαρακτήρα του επίμαχου μέτρου ως κρατικής ενίσχυσης και διαπιστώσουν ότι υφίσταται παραβίασθαισα υποχρέωση κοινοποίησής του στην Επιτροπή, να αντλήσουν όλες τις, κατά το εθνικό δίκαιο, συνέπειες από την εν λόγω παράβαση, οι οποίες αφορούν τόσο το κύρος των πράξεων που συνιστούν εκτέλεση του μέτρου της παράνομης ενίσχυσης, όσο και την ανάκτησή της.

Ενωσιακές διατάξεις ευθείας εφαρμογής. Συνέπειες. Όταν διάταξη του δικαίου της Ένωσης πληροί τις προϋποθέσεις που απαιτούνται, ώστε να έχει άμεσο αποτέλεσμα, επιβάλλεται η εφαρμογή της από όλες τις αρχές των κρατών-μελών. Δηλαδή όχι μόνον από τα εθνικά δικαστήρια, αλλά και από όλα τα όργανα της Διοίκησης, τα οποία είναι υποχρεωμένα να την εφαρμόζουν, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση. Ως εκ τούτου, όταν εθνική διοικητική αρχή διαπιστώνει, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που της έχουν ανατεθεί, ότι υφίσταται μέτρο κρατικής ενίσχυσης για το οποίο δεν έχει τηρηθεί η υποχρέωση γνωστοποίησης στην Επιτροπή, υπέχει ευθέως τις ίδιες υποχρεώσεις με εκείνες που βαρύνουν τα εθνικά δικαστήρια. Οφείλει, δηλαδή, κατ' αρχήν, χωρίς να απαιτείται ειδικότερη εθνική ρύθμιση (νομοθετική ή κανονιστική), να συναγάγει - στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της - όλες τις συνέπειες αναφορικά τόσο με το κύρος των κατά περίπτωση πράξεων εκτέλεσης της ενίσχυσης, όσο και με την ανάκτηση των ωφελημάτων που έχουν τυχόν χορηγηθεί.

Δικονομική αυτονομία των κρατών-μελών. Το ΔΕΕ αναγνωρίζει παγίως την αρχή της δικονομικής αυτονομίας των κρατών-μελών της Ένωσης κατά την εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις. Σύμφωνα με την αρχή αυτήν, ελλείψει σχετικής νομοθετικής ρύθμισης της Ένωσης, τα κράτη-μέλη είναι ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα, με τα οποία θα εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τη Συνθή-

κη, τηρώντας, παράλληλα, αφ' ενός την αρχή της ισοδυναμίας και αφ' ετέρου την αρχή της αποτελεσματικότητας. Η αρχή της ισοδυναμίας επιβάλλει η εφαρμοστέα εθνική δικονομική ρύθμιση να μην είναι λιγότερο ευνοϊκή σε σχέση με τη ρύθμιση που εφαρμόζεται σε παρεμφερείς καταστάσεις της εσωτερικής έννομης τάξης, η δε αρχή της αποτελεσματικότητας να μην εφαρμόζεται σε εθνική ρύθμιση που καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης.

Κρατικές ενισχύσεις. Ενεργητική νομιμοποίηση. Για την ενεργητική νομιμοποίηση και το έννομο συμφέρον του διαδίκου να προσφύγει στη Δικαιοσύνη, η εθνική νομοθεσία δεν πρέπει να θίγει το δικαίωμα αποτελεσματικής ένδικης προστασίας κατά την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται από την κοινοτική έννομη τάξη. Συνεπώς, πρέπει να προστατεύονται τα συμφέροντα και των διαδίκων που έχουν επαρκώς θεμελιωμένο έννομο συμφέρον να ζητήσουν δικαστική προστασία ως "τρίτοι", δηλαδή όχι μόνο για να εξαλείψουν τα αρνητικά αποτελέσματα της στρέβλωση του ανταγωνισμού που προήλθαν από τη χορήγηση της παράνομης ενίσχυσης. Απόκειται στο αρμόδιο δικαστήριο, το οποίο κρίνει κατά περίπτωση επί διαφοράς που ανήκει στη δικαιοδοσία του, να εξετάσει και κάθε νομικό ή πραγματικό ζήτημα που αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση και το έννομο συμφέρον του αιτούντος δικαστική προστασία, συνεκτιμώντας το είδος και το περιεχόμενο της σχέσης του με το οικείο καθεστώς κρατικών εγγυήσεων.

■

345/2022 (Δ' Τμ.) – Πρόεδρος: Μ. Καραμανώφ, Αντιπρόεδρος – Εισηγητής: Ν. Μαρκόπουλος, Πάρεδρος

Ευρωπαϊκό σήμα. Το αποκλειστικό δικαίωμα που παρέχει το σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον δικαιούχο του εκτείνεται καταρχήν στο σύνολο του εδάφους της Ένωσης, ο δε δικαιούχος του σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης προστατεύεται έναντι κάθε χρήσης που προσβάλλει (ή είναι ικανή να προσβάλλει) τη δηλωτική της προέλευσης λειτουργία του σήματος. Η προστασία αυτή συνίσταται στην παροχή, στον δικαιούχο, της εξουσίας να απαγορεύει σε κάθε τρίτο να χρησιμοποιεί σε όλη την Ένωση, στις εμπορικές συναλλαγές και χωρίς τη συγκατάθεση του δικαιούχου, πανομοιότυπο ή παρόμοιο σημείο για πανομοιότυπα ή πα-

ρόμοια προϊόντα ή υπηρεσίες, κατά τρόπο που προσβάλλει (ή δύναται να προσβάλλει) τη δηλωτική της προέλευσης λειτουργία του σήματος, δημιουργώντας επομένως κίνδυνο σύγχυσης.

Domain name και σήμα. Ο φορέας δικαιώματος επί ονόματος χώρου, το οποίο επιτελεί τη λειτουργία ηλεκτρονικής (εικονικής) διεύθυνσης στο διαδίκτυο, αποκτά από την καταχώρηση το αποκλειστικό δικαίωμα δέσμευσης και χρήσης συγκεκριμένων αλφαριθμητικών στοιχείων, όχι όμως και δικαίωμα διακριτικού γνωρίσματος επί προϊόντων ή υπηρεσιών. Δικαιώματα επί τέτοιων διακριτικών γνωρισμάτων αποκτώνται μόνο με τις διατάξεις του εθνικού ή του ενωσιακού δικαίου περί σημάτων και δεν περιορίζονται σε τίποτα από το δίκαιο των ονομάτων χώρου. Συνεπώς, τυχόν σύγκρουση μεταξύ ταυτόσημων ή παρόμοιων διακριτικών γνωρισμάτων, δυνάμενη να προκαλέσει σύγχυση στους συναλλακτικούς κύκλους, το ένα εκ των οποίων είναι όνομα χώρου (domain name), θα αρθεί με βάση την αρχή της χρονικής προτεραιότητας (το παλαιότερο κτηθέν διακριτικό γνώρισμα υπερισχύει του νεότερου).

Αρμοδιότητες EETT. Σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ ευρωπαϊκού σήματος και ονόματος χώρου, του οποίου το μεταβλητό πεδίο ταυτίζεται ή είναι παρόμοιο με το σήμα, υφίσταται δεσμία αρμοδιότητα της EETT για την διαγραφή του ονόματος χώρου εφ' όσον συντρέχουν σωρευτικώς οι εξής δύο προϋποθέσεις: α) υφίσταται προγενέστερο κατοχυρωμένο δικαίωμα επί της χρήσης του σήματος (αρχή της χρονικής προτεραιότητας) και β) η χρήση του ονόματος χώρου είναι ικανή να προκαλέσει κίνδυνο σύγχυσης στο καταναλωτικό κοινό. Τέτοιος κίνδυνος συγχύσεως υφίσταται, όταν το κοινό ενδέχεται να σχηματίσει την πεποίθηση ότι τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που αφορά το προγενέστερο σήμα και τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που αφορά το όνομα χώρου του οποίου ζητείται η διαγραφή προέρχονται από την ίδια επιχείρηση ή, ενδεχομένως, από οικονομικώς συνδεδεμένες μεταξύ τους επιχειρήσεις. Η εξέταση της ύπαρξης κινδύνου σύγχυσης σε τμήμα της Ένωσης πρέπει να στηρίζεται σε σφαιρική εκτίμηση όλων των κρίσιμων παραγόντων της συγκεκριμένης υπόθεσης και η εκτίμηση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει την οπτική, φωνητική ή εννοιολογική σύγκριση των αντιπαρατιθέμενων σημείων, λαμβανομένων υπ' όψη ιδίως των διακριτικών και κυρίαρχων στοιχείων τους. Η σφαιρική αυτή εκτίμηση πρέπει, όσον αφορά την οπτική, φωνητική ή εννοιολογική σύγκριση μεταξύ του επίμαχου σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του χρησι-

μποιούμενου από τον τρίτο σημείου, να στηρίζεται στη συνολική εντύπωση που δημιουργούν το εν λόγω σήμα και το εξεταζόμενο σημείο στο ενδιαφερόμενο κοινό, το οποίο αποτελείται από τον μέσο καταναλωτή των οικείων προϊόντων ή υπηρεσιών, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, λαμβανομένου υπ' όψη, ταυτόχρονα, του ότι ο μέσος καταναλωτής σπανίως έχει τη δυνατότητα να προβαίνει σε άμεση σύγκριση των διαφόρων σημάτων, αλλά ότι είναι αναγκασμένος να εμπιστεύεται την ατελή εικόνα που έχει συγκρατήσει στη μνήμη του.

374/2022 (Ε' Τμ.) – Προεδρεύων: **Π. Ευστρατίου**, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: **Α. Σκούφαλος**, Πάρεδρος

Άρση ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης. Στην περίπτωση που η Διοίκηση διαπιστώνει ότι συντρέχουν, κατ' αρχήν, οι προϋποθέσεις για την άρση ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή ρυμοτομικού βάρους είτε κατά την εξέταση αιτήματος του ενδιαφερόμενου ιδιοκτήτη, που έχει υποβληθεί δια της διοικητικής οδού, είτε ύστερα από την έκδοση δικαστικής απόφασης που ακυρώνει την άρνηση της Διοίκησης να ικανοποιήσει το σχετικό αίτημα, αυτή οφείλει να επιληφθεί προκειμένου να προβεί στην άρση της ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή του ρυμοτομικού βάρους και, ταυτόχρονα, να ρυθμίσει εκ νέου το πολεοδομικό καθεστώς του συγκεκριμένου ακινήτου. Η Διοίκηση δεν δεσμεύεται να καταστήσει, άνευ ετέρου, το ακίνητο οικοδομήσιμο, αλλά οφείλει να εξετάσει εάν συντρέχουν λόγοι που εξ αντικείμενου δεν επιτρέπουν τη δόμησή του και, περαιτέρω, να συνεκτιμήσει, κατά τρόπο τεκμηριωμένο, αφ' ενός μεν τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου ακινήτου, καθώς και τα χαρακτηριστικά και το νομοθετικό καθεστώς του οικισμού και της ευρύτερης περιοχής στην οποία αυτό εντάσσεται, αφ' ετέρου δε τις πολεοδομικές ανάγκες, στις οποίες περιλαμβάνεται προεχόντως η ανάγκη δημιουργίας κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων, καθώς και τον πολεοδομικό σχεδιασμό της περιοχής και, τέλος, τις δεσμεύσεις και κατευθύνσεις τυχόν υφισταμένου χωροταξικού σχεδίου ή Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου ή άλλων συναφών σχεδίων, προκειμένου να αποφεύγονται οι αποσπασματικές ρυθμίσεις. Συνεπώς, η Διοίκηση οφείλει να κρίνει εάν η ιδιοκτησία πρέπει, για κάποιο νόμιμο λόγο, να πα-

ραμείνει εκτός πολεοδομικού σχεδιασμού ή να δεσμευθεί εκ νέου, με την επανεπιβολή ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή ρυμοτομικού βάρους, εφ' όσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η δυνατότητα άμεσης αποζημίωσης των θιγόμενων ιδιοκτητών, ή να καταστεί οικοδομήσιμη, είτε με τους γενικούς όρους δόμησης είτε, ενδεχομένως, με ειδικούς όρους δόμησης, που πρέπει να καθορισθούν.

Επανεπιβολή ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης. Η ευχέρεια επανεπιβολής της ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή του ρυμοτομικού βάρους προϋποθέτει, εκτός από την ύπαρξη σοβαρής πολεοδομικής ανάγκης χάριν της οποίας επιβάλλεται η επιχειρούμενη ρύθμιση, και την ύπαρξη πρόθεσης και δυνατότητας για την άμεση κατά νόμο συντέλεση της νέας απαλλοτρίωσης με την καταβολή της οφειλόμενης αποζημίωσης. Η συνδρομή και των δύο αυτών προϋποθέσεων πρέπει να ερευνείται τελικώς από το όργανο που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα επανεπιβολής, η σχετική δε κρίση του πρέπει να έχει πλήρη και ειδική αιτιολογία, που μπορεί, όμως, να προκύπτει και από τα στοιχεία του φακέλου. Κατά την έρευνα, πάντως, των προϋποθέσεων αυτών, μπορεί να συνεκτιμάται και η συμπεριφορά της Διοίκησης κατά το διαρρέυσαν από την αρχική επιβολή της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης μέχρι την άρση της χρονικό διάστημα, αλλά και το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την εκ νέου επιβολή του βάρους αυτού. Η υπό τις ανωτέρω προϋποθέσεις νέα απαλλοτρίωση ή επανεπιβολή πολεοδομικού βάρους δεν αντιβαίνει ούτε προς τις συνταγματικές διατάξεις περί προστασίας της ιδιοκτησίας, ούτε προς την υποχρέωση της Διοίκησης να συμμορφώνεται με τις ακυρωτικές αποφάσεις των διοικητικών δικαστηρίων.

Πολεοδομικά σχέδια. Πότε εκδίδεται προεδρικό διάταγμα. Η έγκριση ή τροποποίηση των πολεοδομικών σχεδίων οποιασδήποτε κλίμακας και η θέσπιση, με ρυθμίσεις κανονιστικού χαρακτήρα, πάσης φύσεως όρων δόμησης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ειδικότερο θέμα, ούτε και θέμα τοπικού ενδιαφέροντος ή τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα. Συνεπώς, οι ρυθμίσεις αυτές γίνονται, κατ' αρχήν, μόνο με την έκδοση προεδρικού διατάγματος. Ο κανόνας, εξάλλου, αυτός αφορά τόσο τις αμιγώς κανονιστικές πράξεις και τις πράξεις μικτού χαρακτήρα, όσο και τις ατομικές πράξεις, διότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός συνδέει αρρήκτως αυτές τις κατηγορίες πράξεων. Οι αρμοδιότητες, όμως, εφαρμογής των πολεοδομικών σχεδίων και οι συναφείς εκτελεστικές αρ-

μοδιότητες επιτρεπτός ανατίθενται σε άλλα, πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας, όργανα. Προς την αρμοδιότητα δε εφαρμογής των πολεοδομικών σχεδίων εξομοιώνεται, από την άποψη αυτή, και η όλως εντοπισμένη τροποποίησή τους, που μπορεί ομοίως να επιχειρείται με πράξη διάφορη του διατάγματος, δεδομένου ότι η τροποποίηση αυτή δεν εμπεριέχει γενικό πολεοδομικό σχεδιασμό, αλλά διενεργείται εντός του πλαισίου ευρύτερου σχεδιασμού, που έχει ήδη χωρήσει από τα προς τούτο αρμόδια, κατά το Σύνταγμα και τον νόμο, όργανα.

377/2022 (Ε΄ Τμ.) – Προεδρεύουσα: **Μ. Γκορτζολίδου, Σύμβουλος**, Εισηγήτρια: **Ζ. Θεοδωρικάκου, Πάρεδρος**

Κεραίες ραδιοφώνου ή τηλεόρασης εντός δασών. Για την τοποθέτηση κεραιών, πομπών, αναμεταδοτών και άλλων συναφών εγκαταστάσεων σε δάση ή δασικές εκτάσεις απαιτείται, μεταξύ άλλων, άδεια εγκατάστασης στη συγκεκριμένη δασική θέση των απαιτούμενων για τον ανωτέρω σκοπό δομικών ή μηχανικών κατασκευών του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών και άδεια του οικείου Νομάρχη. Η άδεια αυτή είναι διαφορετική από εκείνη που απαιτείται, αφ' ενός μεν για την ίδρυση και λειτουργία του ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού σταθμού, αφ' ετέρου δε για την εγκατάσταση των δομικών ή μηχανικών κατασκευών που είναι αναγκαίες για την τοποθέτηση της κεραιάς. Σε περίπτωση εγκατάστασης κεραιάς χωρίς τις ανωτέρω προϋποθέσεις, ανακύπτει υποχρέωση της Διοίκησης να διατάξει την παύση της λειτουργίας της και την απομάκρυνση της εγκατάστασης.

410/2022 (Β΄ Τμ.) – Προεδρεύων: **Σ. Μαρκάτης, Σύμβουλος** – Εισηγήτρια: **Α. Χοϊδά, Πάρεδρος**

Διαγραφή από μητρώο ΔΟΥ. Αρμοδιότητα. Διαφορά, η οποία γεννάται από την προσβολή της σιωπηρής απόρριψης από τον Προϊστάμενο της ΔΟΥ αιτήματος διαγραφής εταιρού από Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης από το μητρώο είναι ακυρωτική, καθ' όσον η εν λόγω άρνηση δεν συνάπτεται στενά και αναγκαίως με σχετική ατομική

φορολογική υποχρέωσή του, υπάγεται δε στην αρμοδιότητα του Β΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας.

451/2022 (ΣΤ΄ Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: **Ι. Γράβαρης, Αντιπρόεδρος**, Εισηγήτρια: **Κ. Φιλοπούλου, Σύμβουλος**

Πτώχευση. Νομιμοποίηση συνδίκου. Από τη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης που κηρύσσει την πτώχευση και έως την παύση των εργασιών αυτής, ο πτωχέυσας, στις δίκες που αφορούν την πτωχευτική περιουσία, παύει, κατ' αρχήν, να νομιμοποιείται ενεργητικώς και παθητικώς, εκπροσωπείται δε από τον σύνδικο, δυνάμενος μόνο κατ' εξαίρεση να ασκήσει ένδικα βοηθήματα, για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος, λόγω της αδράνειας ή της αδυναμίας του συνδίκου της πτώχευσης να ενεργήσει δικαστικώς, όπως τούτο διαπιστώνεται από τον δικαστή που χορηγεί τη σχετική άδεια στον πτωχό. Οι εξουσίες και τα καθήκοντα του συνδίκου καθορίζονται από τον βασικό σκοπό της πτώχευσης, ο οποίος έγκειται στην ισότιμη ικανοποίηση των πτωχευτικών πιστωτών προς όφελος του συλλογικού συμφέροντος αυτών, η δε ενεργητική και παθητική νομιμοποίησή του, ως μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου διαδίκου, περιορίζεται μόνο στις δίκες που αφορούν την πτωχευτική περιουσία, τη διοίκηση (διαχείριση και διάθεση) της οποίας αναλαμβάνει αυτός αυτοδικαίως, ενώ ο πτωχός παραμένει, κατά τη διάρκεια της πτωχευτικής διαδικασίας, φορέας της περιουσίας αυτής, προς τον σύνδικο, δε, γίνονται και όλες οι επιδόσεις που αφορούν τις πτωχευτικές δίκες. Εξάλλου, σε περίπτωση που ο σύνδικος αποποιηθεί τον διορισμό του, η πτωχευτική διαδικασία στερείται συνδίκου έως τον διορισμό νέου, με απόφαση του πτωχευτικού δικαστηρίου, και τη σιωπηρή ή ρητή αποδοχή του διορισμού αυτού.

Ο σύνδικος στις φορολογικές δίκες. Κοινοποίηση νομίμου τίτλου. Σε περίπτωση κατά την οποία υφίσταται απαίτηση του Δημοσίου από φόρο εισοδήματος ή φόρο προστιθέμενης αξίας και ο οφειλέτης έχει κηρυχθεί σε κατάσταση πτώχευσης πριν από τον οριστικό καταλογισμό (βεβαίωση εν ευρεία εννοία), δεν επιτρέπεται η έναρξη αναγκαστικής εκτέλεσης αν δεν έχει προηγουμένως εγκύρως κοινοποιηθεί, κατά τη ρητή απαίτηση του νόμου, η καταλογιστική πράξη του φόρου, τόσο στον σύνδικο της πτώχευσης όσο και στον

πτωχό. Τα ανωτέρω, όσον αφορά το ανεπίτρεπτο της έναρξης αναγκαστικής εκτέλεσης λόγω μη προηγούμενης κοινοποίησης του νόμιμου τίτλου και στον σύνδικο, ισχύουν, του νόμου μη διακρίνοντας και για την ταυτότητα του λόγου, και ενόσω δεν υπάρχει διορισμένος σύνδικος πτώχευσης. Στην περίπτωση αυτή της αδυναμίας κοινοποίησης του νόμιμου τίτλου και προς τον σύνδικο της πτώχευσης, λόγω έλλειψης συνδίκου, δεν επέρχεται οριστικοποίηση του τίτλου, ώστε να μπορεί να επακολουθήσει νομίμως η ταμειακή βεβαίωση της οφειλής. Στην περίπτωση απαίτησης του Δημοσίου από φόρο εισοδήματος ή φόρο προστιθέμενης αξίας κατά οφειλέτη, ο οποίος έχει κηρυχθεί σε πτώχευση πριν από τον οριστικό καταλογισμό (βεβαίωση εν ευρεία εννοία), δεν επιτρέπεται η έναρξη αναγκαστικής εκτέλεσης, αν έχει προηγουμένως εγκύρως κοινοποιηθεί η καταλογιστική πράξη του φόρου (νόμιμος τίτλος) αποκλειστικώς και μόνο στον πτωχό, και όχι και στον σύνδικο, έστω και αν δεν υφίσταται, κατά την κοινοποίηση, διορισμένος σύνδικος της πτώχευσης.

470/2022 (ΣΤ' Τμ.) - Προεδρεύουσα: Ε. Νίκα, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Σ. Λαμπροπούλου, Πάρεδρος

Κοινοπραξία δημοσίου έργου. Εκπροσώπηση. Για την κοινοπραξία εκτέλεσης δημοσίου έργου προβλέπεται ειδικός τρόπος εκπροσώπησης αυτής έναντι του κυρίου του έργου και των υπηρεσιών του, καθ' όλη την διάρκεια εκτέλεσης του έργου και μέχρι την πλήρη εκκαθάριση όλων των σχετικών ζητημάτων, με τον ορισμό ενός φυσικού προσώπου ως κοινού εκπροσώπου της κοινοπραξίας, ορισμός ο οποίος χωρεί με ιδιαίτερη, συμβολαιογραφικώς καταρτιζόμενη συμφωνία των μελών της κοινοπραξίας, διάφορη του κοινοπρακτικού συμφώνου. Ο κατά τα ανωτέρω διορισθείς ως εκπρόσωπος της κοινοπραξίας έχει την εξουσία, μεταξύ άλλων, να διορίζει δικαστικούς πληρεξουσίου της κοινοπραξίας για το συγκεκριμένο δημόσιο έργο. Δεν αποκλείεται ο ορισμός, με το κοινοπρακτικό σύμφωνο διαφορετικού τρόπου εκπροσώπησης της κοινοπραξίας έναντι των τρίτων (προσωπικό, προμηθευτές, άλλες - πέραν του κυρίου του έργου - διοικητικές αρχές, δικαστήρια) ούτε αναιρεί την εξουσία εκπροσώπησης έναντι τρίτων, όπως αυτή έχει παρασχεθεί με το κοινοπρακτικό. Συνεπώς, νομίμως και ο βάσει του οικείου δικαιοπρακτικού συμφώνου εκπρόσωπος

της κοινοπραξίας εκτέλεσης δημοσίου έργου προβαίνει στον διορισμό δικηγόρου για την εκπροσώπηση αυτής ενώπιον δικαστηρίου επί διαφοράς συνδεομένης με το έργο και, ως εκ τούτου, για την απόδειξη της σε αυτόν ανατεθειμένης εξουσίας, αρκεί η προσκόμιση του κοινοπρακτικού συμφώνου.

497/2022 (Δ' Τμ.) – Πρόεδρος: Μ. Καραμανόφ, Αντιπρόεδρος, Εισηγήτρια: Χ. Μπολόφη, Πάρεδρος

Δημόσιοι διαγωνισμοί. Σιωπηρή απόρριψη προσφυγής από την ΑΕΠΠ. Η παράλειψη της ΑΕΠΠ να αποφανθεί με ρητή πράξη της επί προδικαστικής προσφυγής είναι ακυρωτέα στην περίπτωση παραδεκτής προσβολής της με το προβλεπόμενο ένδικο βοήθημα, και τούτο ανεξαρτήτως των επί μέρους ισχυρισμών που προβάλλονται με την προσφυγή. Το δικαστήριο δεν μπορεί να εξετάσει πρωτογενώς ούτε τα αμιγώς νομικά ζητήματα τα οποία ετέθησαν με την προσφυγή. Συνεπώς, επιβάλλεται η ακύρωση της σιωπηρής απόρριψης της προδικαστικής προσφυγής από την ΑΕΠΠ και η αναπομπή της υπόθεσης στην Ανεξάρτητη αυτή Αρχή προς αιτιολογημένη εξέταση, ανεξαρτήτως των προβληθέντων με την προσφυγή ισχυρισμών.

535/2022 (Α' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: Σ. Χρυσικοπούλου, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: Χ. Κομνηνός, Πάρεδρος

Ενδοστρεφής δίκη. Έναρξη προθεσμίας προσφυγής. Με την επαναφορά της ενδοστρεφούς δίκης υπέρ κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών, οι οργανισμοί αυτοί έχουν δικαίωμα άσκησης προσφυγής μέσα σε προθεσμία ημερών, η οποία αρχίζει, δεδομένου ότι δεν προβλέπεται από την οικεία νομοθεσία δημοσίευση ή άλλος ειδικότερος τρόπος γνωστοποίησης της προσβαλλόμενης πράξης, από τότε που αυτοί έλαβαν αποδεδειγμένως πλήρη γνώση αυτής. Τεκμήριο ότι ο προσφεύγων οργανισμός έλαβε πλήρη γνώση του περιεχομένου της προσβαλλόμενης απόφασης της Τ.Δ.Ε. συνάγεται από την ημερομηνία που φέρει το έγγραφό του, με το οποίο η προσβαλλόμενη με την προσφυγή πράξη κοινοποιείται σε εκείνον, τον οποίο αφορά. Επιτρέπεται πάντως ανταπόδειξη, η οποία βαρύνει βεβαίως τον βλαπτόμενο από το

τεκμαιρόμενο περιστατικό [Μειοψηφία].

561/2022 (Δ' Τμ.) – Προεδρεύων: **Ε. Αντωνόπουλος, Σύμβουλος, Εισηγητής: Η. Μάζος, Σύμβουλος**

Προστασία προσωπικών δεδομένων. Εποπτική αρχή. Εξέταση καταγγελίας. Η σύσταση εποπτικών αρχών στα κράτη-μέλη, εξουσιοδοτημένων να εκτελούν τα καθήκοντά τους και να ασκούν τις εξουσίες τους με πλήρη ανεξαρτησία, αποτελεί ουσιώδη συνιστώσα της προστασίας των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 λαμβάνει πρόνοια για την ανεξαρτησία τους και τη θέσπιση κανόνων σχετικών με την επιλογή των μελών τους, εξοπλίζει δε τις αρχές αυτές με εξουσίες έρευνας, αδειοδοτικές και συμβουλευτικές, καθώς και με διορθωτικές εξουσίες, μεταξύ των οποίων, αφ' ενός η εξουσία της επιβολής του προσωρινού ή οριστικού περιορισμού, περιλαμβανομένης και της απαγόρευσης, της επεξεργασίας των δεδομένων και αφ' ετέρου η εξουσία επιβολής διοικητικού προστίμου. Ο Κανονισμός κατοχυρώνει, επίσης, τόσο το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας στην εποπτική αρχή, η σχετική πράξη της οποίας (αλλά και η άρνησή της να επιληφθεί καταγγελίας) υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, όσο και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου.

Δεν αναστέλλεται η διοικητική διαδικασία λόγω εκκρεμοδικίας στα πολιτικά δικαστήρια. Η εποπτική αρχή δεν δύναται νομίμως να αρνηθεί την άσκηση της αρμοδιότητάς της να εξετάσει καταγγελία για παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, εάν συντρέχει νόμιμη περίπτωση, να διατάξει τα κατάλληλα μέτρα ή να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο κατά τρόπο αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό, για τον λόγο ότι εκκρεμεί ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων αγωγή του ιδίου φυσικού προσώπου κατά του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, που στηρίζεται στην ίδια παράβαση. Και τούτο προεχόντως διότι η εποπτική αρχή οφείλει να ασκεί τις εξουσίες της προκειμένου να διασφαλισθεί η πλήρης αποτελεσματικότητά των, σχετικών με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κανόνων του δικαίου της Ένωσης, ενώ, κατά γενική αρχή, η Διοίκηση

δεν δύναται να αρνηθεί την άσκηση της αρμοδιότητάς της επικαλούμενη σχετική συναφή εκκρεμοδικία ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, εκτός εάν υπάρχει αντίθετη διάταξη νόμου.

Πότε δεν παραπέμπεται η υπόθεση στο ΔΕΕ. Το δικαστήριο απαλλάσσεται από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής, όταν: i) το ανακείμενο ζήτημα δεν ασκεί επιρροή, ii) η επίμαχη διάταξη του δικαίου της Ένωσης έχει ήδη ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, και iii) η ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία. Το γεγονός ότι μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης επιδέχεται μία ή περισσότερες άλλες ερμηνείες δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία της διάταξης αυτής, οσάκις καμία από τις άλλες αυτές ερμηνείες δεν φαίνεται να είναι αρκούντως πειστική για το οικείο εθνικό δικαστήριο, ιδίως υπό το πρίσμα του πλαισίου και του σκοπού της εν λόγω διάταξης, καθώς και του κανονιστικού συστήματος στο οποίο αυτή εντάσσεται. Όμως, οσάκις δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας λαμβάνει γνώση της ύπαρξης αποκλίνουσας νομολογίας - μεταξύ δικαστηρίων του ίδιου κράτους-μέλους ή μεταξύ δικαστηρίων διαφορετικών κρατών-μελών - σχετικά με την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης έχουσας εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης, οφείλει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικό κατά την τυχόν εκτίμηση ότι δεν υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία της επίμαχης διάταξης του δικαίου της Ένωσης, λαμβάνοντας ιδίως υπ' όψη τον σκοπό της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της ομοιόμορφης ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης.

567/2022 (Δ' Τμ. 7μελούς) – Πρόεδρος: **Μ. Καραμανώφ, Αντιπρόεδρος, Εισηγητής: Ι. Παπαγιάννης, Πάρεδρος**

Προκήρυξη διαγωνισμού (για σύμβαση παραχώρησης) και περιβαλλοντική αδειοδότηση. Σε περίπτωση κίνησης διαδικασίας για την ανάθεση σύμβασης παραχώρησης που έχει ως αντικείμενο την κατασκευή νέου έργου ή την ουσιώδη μεταβολή υφισταμένου, η προηγούμενη ολοκλήρωση της απαιτούμενης νέας περιβαλλοντικής αδειοδότησης, συμπεριλαμβανομένης της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων του έργου, εξακολου-

θεί να αποτελεί απαραίτητο όρο για τη νόμιμη έκδοση κάθε διοικητικής πράξης που συνιστά έναρξη πραγματοποίησής του έργου, συμπεριλαμβανομένης της προκήρυξης διαγωνισμού. Επιτρέπεται η συντέλεση της απαιτούμενης περιβαλλοντικής αδειοδότησης μέχρι την υπογραφή της σύμβασης παραχώρησης στις περιπτώσεις όπου το συμβατικό αντικείμενο δεν περιλαμβάνει την κατασκευή νέου έργου ή την ουσιώδη μεταβολή υφιστάμενου (π.χ. η σύμβαση αφορά την παραχώρηση υφιστάμενου έργου, για τη λειτουργία του οποίου απαιτείται ανανέωση ή μη ουσιώδης τροποποίηση της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων κατά τις κείμενες διατάξεις). Η ολοκληρωμένη περιβαλλοντική αδειοδότηση αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για τη σαφή περιγραφή του συμβατικού αντικειμένου και συνακόλουθα για τον καθορισμό των ουσιωδών όρων του διαγωνισμού (όπως των τεχνικών προδιαγραφών, των κριτηρίων επιλογής των υποψηφίων, ιδίως των ελάχιστων απαιτήσεων οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας και τεχνικής ή επαγγελματικής ικανότητας, καθώς και των κύριων συμβατικών υποχρεώσεών τους). Συνεπώς, πριν την έκδοση της σχετικής Πρόσκλησης έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία νέας χωροθέτησης της μαρίνας, δηλαδή να έχει εκδοθεί το π.δ. του νέου γενικού σχεδιασμού της και η Κ.Υ.Α. έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για την κατασκευή και λειτουργία των προβλεπόμενων έργων [Μειοψηφία].

■

589/2022 (Β' Τμ.) – Πρόεδρος: **Ε. Σαρπ, Αντιπρόεδρος**, Εισηγήτρια: **Σ. Βιτάλη, Σύμβουλος**

Σήματα. Πότε υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης.

Ο κίνδυνος σύγχυσης του κοινού, δηλαδή ο κίνδυνος να θεωρήσει το κοινό ότι τα σχετικά προϊόντα (ή υπηρεσίες) προέρχονται από την ίδια επιχείρηση ή, ενδεχομένως, από επιχειρήσεις συνδεδεμένες οικονομικώς μεταξύ τους, πρέπει να εκτιμάται συνολικώς, λαμβανομένων υπ' όψη όλων των σχετικών παραγόντων της συγκεκριμένης υπόθεσης, στους οποίους περιλαμβάνονται, ιδίως, η ταυτότητα ή ο βαθμός ομοιότητας των σχετικών προϊόντων και η ταυτότητα ή ο βαθμός ομοιότητας (οπτικής, ηχητικής και εννοιολογικής) των σημάτων, η συνολική δε εκτίμηση συνεπάγεται κάποια αλληλεξάρτηση των παραγόντων αυτών, πράγμα που σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι μια μέση ή και ελαφρά ομοιότητα μεταξύ των σημάτων μπορεί να αντισταθμίζεται από την ταυτότητα ή μια έντονη ομοιότητα των σχετικών προϊόντων.

Διακριτικός χαρακτήρας. Ο κίνδυνος σύγχυσης είναι τόσο μεγαλύτερος όσο αποδεικνύεται σημαντικός ο διακριτικός χαρακτήρας του προγενεστέρου σήματος. Συνεπώς, μπορεί να υπάρξει κίνδυνος σύγχυσης, παρά τον μικρό βαθμό ομοιότητας μεταξύ των σημάτων, στην περίπτωση που η ομοιότητα των προσδιοριζόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών είναι μεγάλη, ο δε διακριτικός χαρακτήρας του προγενεστέρου σήματος είναι ισχυρός. Προκειμένου να διαπιστωθεί ο διακριτικός χαρακτήρας ενός σήματος και, κατά συνέπεια, να εκτιμηθεί αν αυτό έχει αυξημένο διακριτικό χαρακτήρα, το δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει σφαιρικά την ικανότητα, μεγαλύτερη ή μικρότερη, του σήματος να εξατομικεύει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τα οποία καταχωρίστηκε, ως προερχόμενα από συγκεκριμένη επιχείρηση και, επομένως, να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Επιμέλεια: **Δομνίκος Αρβανίτης**

Απόφαση Δικαστηρίου της 28.6.2022
(Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως)
Υπόθεση «Επιτροπή κατά Ισπανίας»
(C-278/20) *

Πρόεδρος: **K. Lenaerts**

Μέλη: **A. Arabadjiev, K. Jürimäe, K. Λυκούργος, E. Regan, S. Rodin, I. Jarukaitis** (Εισηγητής) και **J. Passer**, Πρόεδροι Τμήματος, **M. Pešič, J.-C. Bonichot, M. Safjan, F. Biltgen, P. G. Xuereb, N. Piçarra** και **L. S. Rossi**, Δικαστές

Γενικός Εισαγγελέας: **M. Szpunar**

Προσφυγή ασκηθείσα κατ' εφαρμογήν του άρθρου 258 ΣΛΕΕ λόγω παράβασης από κράτος-μέλος υποχρέωσης εκ των Συνθηκών. Η Ισπανία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει της αρχής της αποτελεσματικότητας, καθ' όσον στη νομοθεσία της προβλέπεται για την αποκατάσταση των ζημιών, που προκάλεσε στους ιδιώτες ο Ισπανός νομοθέτης λόγω παραβίασης του ενωσιακού δικαίου, η συνδρομή εσφαλμένων προϋποθέσεων.

(...)

I. Το ισπανικό δίκαιο

A. Το Σύνταγμα

2. Το ισπανικό Σύνταγμα (στο εξής: Σύνταγμα) προβλέπει στο άρθρο 106 § 2 ότι «[ο]ι ιδιώτες έχουν, σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται από τον νόμο, δικαίωμα αποζημιώσεως για κάθε βλάβη που έχουν υποστεί στην περιουσία ή στα δικαιώματά τους, εκτός από τις περιπτώσεις ανωτέρας βίας, όταν η βλάβη αυτή είναι συνέπεια της λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών».

(...)

ΣΤ. Ο ν. 40/2015

13. Ο ν. 40/2015 περιέχει στον εισαγωγικό του

* Γλώσσα διαδικασίας: ισπανική. Η απόδοση της απόφασης στην ελληνική γλώσσα λήφθηκε από την ιστοσελίδα του ΔΕΕ (<https://curia.europa.eu>).

τίτλο το κεφάλαιο IV, το οποίο επιγράφεται «Περί ευθύνης των διοικητικών αρχών» και στο οποίο περιλαμβάνονται τα άρθρα 32 έως 37 του νόμου.

14. Το άρθρο 32 του εν λόγω νόμου, το οποίο αφορά τις αρχές που διέπουν την ευθύνη των διοικητικών αρχών, προβλέπει τα εξής:

«1. Οι ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως από τις οικείες διοικητικές αρχές για οποιαδήποτε προσβολή των αγαθών ή των δικαιωμάτων τους, όταν η προσβολή αυτή είναι το αποτέλεσμα της συνήθους ή μη συνήθους λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών, πλην των περιπτώσεων ανωτέρας βίας ή ζημίας την οποία, κατά νόμον, ο ιδιώτης έχει τη νομική υποχρέωση να αναλάβει. Η ακύρωση, διά της διοικητικής οδού ή κατόπιν δικαστικής αποφάσεως σε διοικητική διαφορά, των διοικητικών πράξεων ή διατάξεων δεν γεννά, αυτή καθεαυτήν, δικαίωμα αποζημιώσεως.

2. Εν πάση περιπτώσει, η προβαλλόμενη ζημία πρέπει να είναι πραγματική, να μπορεί να αποτιμηθεί οικονομικώς και να είναι εξατομικευμένη σε σχέση με ένα πρόσωπο ή ομάδα προσώπων.

3. Ομοίως, οι ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποζημιώσεως από τις διοικητικές αρχές για οποιαδήποτε προσβολή στα αγαθά και στα δικαιώματά τους, απορρέουσα από την εφαρμογή νομοθετικών πράξεων που δεν συνιστούν πράξεις απαλλοτριώσεως δικαιωμάτων, τις συνέπειες της οποίας δεν έχουν τη νομική υποχρέωση να φέρουν οι ίδιοι, εφόσον τούτο προβλέπεται από τις εν λόγω νομοθετικές πράξεις και υπό τους όρους που αυτές καθορίζουν. Η ευθύνη του κράτους ως νομοθετικής εξουσίας μπορεί επίσης να θεμελιωθεί στις ακόλουθες περιπτώσεις, υπό τον όρο ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους:

α) Όταν οι ζημίες απορρέουν από την εφαρμογή κανόνα με τυπική ισχύ νόμου που κηρύχθηκε αντισυνταγματικός, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι απαιτήσεις που αναφέρονται στην § 4.

β) Όταν οι ζημίες απορρέουν από την εφαρμογή κανόνα αντίθετου προς το δίκαιο της [...] Ένω-

σης, σύμφωνα με τις διατάξεις της § 5.

4. Εάν η ζημία προκύπτει από την εφαρμογή κανόνα με τυπική ισχύ νόμου που κηρύχθηκε αντισυνταγματικός, ο ιδιώτης μπορεί να αποζημιωθεί εάν έχει εκδοθεί ως προς αυτόν, από οποιοδήποτε δικαστήριο, τελεσίδικη απορριπτική απόφαση επί προσφυγής που ασκήθηκε κατά της ζημιόγνου διοικητικής πράξεως, υπό την προϋπόθεση ότι ο ιδιώτης επικαλέστηκε την αντισυνταγματικότητα που αναγνωρίστηκε στη συνέχεια.

5. Εάν η ζημία προκύπτει από την εφαρμογή κανόνα που κηρύχθηκε αντίθετος προς το δικαίωμα της [...] Ένωσης, ο ιδιώτης μπορεί να αποζημιωθεί εάν έχει εκδοθεί ως προς αυτόν, από οποιοδήποτε δικαστήριο, τελεσίδικη απορριπτική απόφαση επί προσφυγής που ασκήθηκε κατά της ζημιόγνου διοικητικής πράξεως, υπό την προϋπόθεση ότι ο ιδιώτης επικαλέστηκε την παραβίαση του δικαιώματός της [...] Ένωσης, η οποία αναγνωρίστηκε στη συνέχεια. Επιπλέον, πρέπει να πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

a) Ο κανόνας δικαίου πρέπει να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες.

b) Η παραβίαση πρέπει να είναι κατάφωρη.

c) Πρέπει να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της μη τηρήσεως της υποχρέωσης που υπέχει η υπεύθυνη διοικητική αρχή βάσει του δικαιώματός της [...] Ένωσης και της βλάβης που υπέστησαν οι ιδιώτες.

6. Η απόφαση που απαγγέλλει την αντισυνταγματικότητα του κανόνα με τυπική ισχύ νόμου ή κηρύσσει τον κανόνα αντίθετο προς το δικαίωμα της [...] Ένωσης ανααιτιώνει τα αποτελέσματά της από τη δημοσίευσή της στο "Boletín Oficial del Estado" ή στην "Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης", ανάλογα με την περίπτωση, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στην απόφαση αυτή.

7. Η ευθύνη του κράτους λόγω της λειτουργίας της απονομής δικαιοσύνης διέπεται από τον [Ley Orgánica 6/1985 del Poder Judicial (οργανικό νόμο 6/1985 περί δικαστικής εξουσίας), της 1ης Ιουλίου 1985]. [...]».

(...)

B. Επί της ουσίας

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

29. Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι η αρχή

της ευθύνης του κράτους για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαιώματός της Ένωσης καταλογιστέες στο κράτος είναι σύμφυτη προς το σύστημα των Συνθηκών στις οποίες στηρίζεται η Ένωση (αποφάσεις της 26^{ης} Ιανουαρίου 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales*, C-118/08, EU:C:2010:39, σκ. 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 18^{ης} Ιανουαρίου 2022, *Thelen Technopark Berlin*, C-261/20, EU:C:2022:33, σκ. 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30. Η αρχή αυτή ισχύει για κάθε περίπτωση παραβίασης του δικαιώματός της Ένωσης από κράτος μέλος, ανεξαρτήτως του ποιο είναι το όργανο του κράτους μέλους του οποίου η πράξη ή παράλειψη προκάλεσε την παραβίαση, συμπεριλαμβανομένου του εθνικού νομοθέτη, και ανεξαρτήτως του ποια δημόσια αρχή φέρει κατ' αρχήν, κατά το δικαίωμα του οικείου κράτους μέλους, το βάρος της αποκατάστασης της εν λόγω ζημίας (πρβλ. αποφάσεις της 5^{ης} Μαρτίου 1996, *Brasserie du pêcheur και Factortame*, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκ. 32 και 36, καθώς και της 25^{ης} Νοεμβρίου 2010, *Fuß*, C-429/09, EU:C:2010:717, σκ. 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

31. Όσον αφορά τις προϋποθέσεις θεμελίωσης της ευθύνης του κράτους για τις ζημίες που υπέστησαν ιδιώτες λόγω καταλογιστέων σε αυτό παραβιάσεων του δικαιώματός της Ένωσης, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποκατάστασης της ζημίας που έχουν υποστεί εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, συγκεκριμένα δε ότι ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, ότι η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και ότι υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εν λόγω παράβασης και της ζημίας που υπέστησαν οι ιδιώτες (αποφάσεις της 26^{ης} Ιανουαρίου 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales*, C-118/08, EU:C:2010:39, σκ. 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 18^{ης} Ιανουαρίου 2022, *Thelen Technopark Berlin*, C-261/20, EU:C:2022:33, σκ. 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32. Οι τρεις αυτές προϋποθέσεις είναι αναγκαίες και ικανές να στοιχειοθετήσουν αξίωση των ιδιωτών προς αποζημίωση, χωρίς πάντως να αποκλείουν τη δυνατότητα θεμελίωσης της ευθύνης

του κράτους υπό λιγότερο περιοριστικές προϋποθέσεις, βάσει του εθνικού δικαίου (αποφάσεις της 5^{ης} Μαρτίου 1996, *Brasserie du pêcheur και Factortame*, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκ. 66, καθώς και της 29^{ης} Ιουλίου 2019, *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe*, C-620/17, EU:C:2019:630, σκ. 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33. Υπό την επιφύλαξη του δικαιώματος αποζημίωσης το οποίο στηρίζεται, κατά τα προεκτεθέντα, απευθείας στο δίκαιο της Ένωσης, εφόσον συντρέχουν οι τρεις προϋποθέσεις που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 31 της παρούσας απόφασης, το κράτος υποχρεούται να θεραπεύσει τις συνέπειες της προκληθείσας ζημίας στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου περί ευθύνης, εξυπακουμένου ότι οι προϋποθέσεις τις οποίες ορίζουν οι εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας δεν μπορεί να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοιες απαιτήσεις στηριζόμενες στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε μπορούν να είναι τέτοιες, ώστε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την αποζημίωση (αρχή της αποτελεσματικότητας) (αποφάσεις της 26^{ης} Ιανουαρίου 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales*, C-118/08, EU:C:2010:39, σκ. 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 4^{ης} Οκτωβρίου 2018, *Kantarev*, C-571/16, EU:C:2018:807, σκ. 123).

34. Η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα της νομολογίας που μνημονεύεται στις σκέψεις 29 έως 33 της παρούσας απόφασης.

(...)

4. Επί της δεύτερης αιτίας, η οποία αφορά παραβίαση της αρχής της ισοδυναμίας

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

171. Με τη δεύτερη αιτία της, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, προβλέποντας, στο άρθρο 32 § 5 στοιχ. α και β του ν. 40/2015, ως προϋπόθεση θεμελίωσης της ευθύνης του κράτους ως νομοθετικής εξουσίας σε περίπτωση παραβίασης του δικαίου της Ένωσης, αντιστοίχως, ότι ο παραβιασθείς κανόνας δικαίου πρέπει να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες και ότι η παραβίαση αυτή πρέπει να είναι κατάφωρη, παραβαίνει τις υποχρεώσεις που υπέ-

χει βάσει της αρχής της ισοδυναμίας.

172. Κατά το ως άνω θεσμικό όργανο, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η αρχή της ισοδυναμίας ασκεί επιρροή για την εκτίμηση όχι μόνον των δικονομικών προϋποθέσεων οι οποίες διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης κατά του κράτους για τις ζημίες που αυτό προκαλεί κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, αλλά και των ουσιαστικών προϋποθέσεων που διέπουν την άσκηση των αγωγών αυτών. Συνεπώς, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι το άρθρο 32 § 5 του ν. 40/2015 επαναλαμβάνει τις τρεις προϋποθέσεις οι οποίες, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, αρκούν για τη θεμελίωση της ευθύνης ενός κράτους μέλους για τις ζημίες που αυτό προκαλεί στους ιδιώτες κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι το εθνικό δίκαιο μπορεί να επιβάλλει τις εν λόγω τρεις προϋποθέσεις μόνον εάν αυτές εφαρμόζονται και επί των παρόμοιων αιτημάτων αποζημίωσης εσωτερικής φύσεως, άλλως παραβιάζεται η αρχή της ισοδυναμίας.

173. Εν προκειμένω, οι δύο προϋποθέσεις που μνημονεύονται στη σκέψη 171 της παρούσας απόφασης δεν προβλέπονται στην § 4 του άρθρου 32 του ν. 40/2015 σχετικά με τη θεμελίωση της ευθύνης του κράτους ως νομοθετικής εξουσίας σε περίπτωση παραβίασης του Συντάγματος, μολονότι από την απόφαση της 26^{ης} Ιανουαρίου 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales* (C-118/08, EU:C:2010:39), προκύπτει ότι, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου τους και των ουσιαστών στοιχείων τους, οι αγωγές αποζημίωσης κατά του κράτους, οι οποίες στηρίζονται σε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης προκύπτουσα από κανόνα με τυπική ισχύ νόμου, και εκείνες που στηρίζονται σε παραβίαση του Συντάγματος προκύπτουσα από κανόνα με τυπική ισχύ νόμου, παραβίαση διαπιστωθείσα από το Tribunal Constitucional (Συνταγματικό Δικαστήριο), είναι παρόμοιες για τους σκοπούς της εφαρμογής της αρχής της ισοδυναμίας.

174. Το Βασίλειο της Ισπανίας υποστηρίζει ότι η δεύτερη αιτία της Επιτροπής δεν είναι βάσιμη, διότι τα δύο επίμαχα μέσα ένδικης προστασίας δεν μπορούν να θεωρηθούν ως παρόμοια. Οι περιπτώσεις αντισυνταγματικότητας ενός νόμου ενδέχεται να διαφέρουν πολύ από τις περιπτώσεις ασυμβατότητας ενός κανόνα δικαίου προς το δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι ορισμένες περι-

πτώσεις αντισυνταγματικότητας ενδέχεται, μεταξύ άλλων, να μην αφορούν την προσβολή δικαιωμάτων των ιδιωτών. Επιπλέον, υπάρχει ουσιώδης διαφορά μεταξύ της ευθύνης του κράτους που απορρέει από παραβίαση του δικαιού της Ένωσης και εκείνης που απορρέει από την κήρυξη της αντισυνταγματικότητας ενός νόμου, καθόσον η τελευταία συνεπάγεται ότι ο νόμος καθίσταται *ex tunc* ανίσχυρος, με αποτέλεσμα οι διοικητικές πράξεις που εκδόθηκαν δυνάμει νόμου ο οποίος στη συνέχεια κηρύχθηκε αντισυνταγματικός να είναι επίσης πλημμελείς. Τούτο δεν συμβαίνει στην περίπτωση απόφασης του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται παράβαση ή απόφασης εκδοθείσας στο πλαίσιο προδικαστικής διαδικασίας.

175. Εξάλλου, ακόμη και αν υποθεθεί ότι τα δύο αυτά μέσα ένδικης προστασίας είναι παρόμοια, το άρθρο 32 § 5 του ν. 40/2015 απλώς κωδικοποιεί τις προϋποθέσεις που έχει θέσει η νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να ενισχύσει την ασφάλεια δικαίου. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι εγγενείς στο καθεστώς περί ευθύνης του κράτους στην Ισπανία, ακόμη και στις περιπτώσεις ευθύνης που απορρέει από την κήρυξη της αντισυνταγματικότητας ενός κανόνα με τυπική ισχύ νόμου. Επομένως, πρόκειται, εν πάση περιπτώσει, για απλώς τυπική διαφορά.

β) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

176. Σύμφωνα με όσα υπομνήσθηκαν στη σκέψη 33 της παρούσας απόφασης, υπό την επιφύλαξη του δικαιώματος αποζημίωσης το οποίο στηρίζεται απευθείας στο δικαιο της Ένωσης εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που εκτέθηκαν στη σκέψη 31 της παρούσας απόφασης, η εκ μέρους του κράτους μέλους θεραπεία των συνεπειών της ζημίας που προκάλεσε παραβιάζοντας το δικαιο της Ένωσης πρέπει να λάβει χώρα στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου περί ευθύνης.

177. Πράγματι, ελλείπει σχετικής ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης, είναι ζήτημα της εσωτερικής έννομης τάξης κάθε κράτους μέλους να ορίσει τα αρμόδια δικαστήρια και να θεσπίσει τους δικονομικούς κανόνες άσκησης των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στη διασφάλιση των δικαιωμάτων, τα οποία αντλούν οι πολίτες από το δικαιο της Ένωσης, πλην όμως η αρχή της ισοδου-

ναμίας επιτάσσει οι προϋποθέσεις που θέτουν οι εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την αποκατάσταση των ζημιών να μην είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοιες απαιτήσεις στηριζόμενες στο εσωτερικό δικαιο (πρβλ. αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, *Francovich κ.λπ.*, C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκ. 41 έως 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 19ης Μαΐου 2011, *Iaia κ.λπ.*, C-452/09, EU:C:2011:323, σκ. 16 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

178. Επομένως, σκοπός της αρχής της ισοδυναμίας είναι να οριοθετήσει τη διαδικαστική αυτονομία την οποία διαθέτουν τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν το δικαιο της Ένωσης και το δικαιο της Ένωσης δεν προβλέπει σχετική διάταξη. Εξ αυτού συνάγεται ότι, στον τομέα της ευθύνης του κράτους λόγω παραβίασης του δικαίου της Ένωσης, η ως άνω αρχή εφαρμόζεται μόνον όταν η ευθύνη αυτή θεμελιώνεται βάσει του δικαίου της Ένωσης και, ως εκ τούτου, όταν πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις, όπως αυτές υπομνήσθηκαν στη σκέψη 31 της παρούσας απόφασης (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2010, *Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie κ.λπ.*, C-568/08, EU:C:2010:751, σκ. 92).

179. Πράγματι, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 122 των προτάσεών του, η αρχή αυτή δεν μπορεί να θεμελιώσει υποχρέωση των κρατών μελών να επιτρέπουν τη γένεση δικαιώματος αποζημίωσης υπό προϋποθέσεις ευνοϊκότερες από εκείνες που προβλέπει η νομολογία του Δικαστηρίου.

180. Εν προκειμένω, η Επιτροπή, με τη δεύτερη αιτίαση, δεν επιδιώκει να θέσει υπό αμφισβήτηση τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τίθεται σε εφαρμογή, στην Ισπανία, η αρχή της ευθύνης του κράτους για τις καταλογιστέες σε αυτό παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, όπως η εν λόγω αρχή έχει διευκρινιστεί από το Δικαστήριο, αλλά τις ίδιες τις προϋποθέσεις θεμελίωσης της ευθύνης του κράτους ως νομοθετικής εξουσίας για τις καταλογιστέες σε αυτό παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στο ισπανικό δικαιο, ως προς τις οποίες εξάλλου δεν αμφισβητείται ότι αναπαράγουν πιστά τις προϋποθέσεις που θέτει η νομολογία του Δικαστηρίου.

181. Όπως, όμως, προκύπτει από τη διαπίστωση που έγινε στη σκέψη 179 της παρούσας απόφασης, ακόμη και αν υποθεθεί ότι οι προϋποθέσεις θεμε-

λίωσης της ευθύνης του κράτους ως νομοθετικής εξουσίας για τις καταλογιστέες σε αυτό παραβιάσεις του δικαιού της Ένωσης είναι λιγότερο ευνοϊκές από τις προϋποθέσεις θεμελίωσης της ευθύνης του κράτους ως νομοθετικής εξουσίας λόγω παραβίασης του Συντάγματος, η αρχή της ισοδυναμίας δεν εφαρμόζεται σε μια τέτοια περίπτωση.

182. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως διευκρινίσει ότι, μολονότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η ευθύνη τους θεμελιώνεται υπό προϋποθέσεις λιγότερο περιοριστικές από εκείνες που θέτει το Δικαστήριο, στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να θεωρηθεί ότι η ευθύνη αυτή θεμελιώνεται όχι βάσει του δικαιού της Ένωσης, αλλά βάσει του εθνικού δικαιού (πρβλ. αποφάσεις της 5^{ης} Μαρτίου 1996, *Brasserie du pêcheur και Factortame*, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκ. 66, και της 8^{ης} Ιουλίου 2021, *Koleje Mazowieckie*, C-120/20, EU:C:2021:553, σκ. 62 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

183. Άλλωστε, γενικώς, η αρχή της ισοδυναμίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι υποχρεώνει ένα κράτος μέλος να επεκτείνει το πλέον ευνοϊκό εσωτερικό καθεστώς του στο σύνολο των ενδίκων βοηθημάτων που ασκούνται σε ορισμένο τομέα του δικαιού (απόφαση της 26^{ης} Ιανουαρίου 2010, *Transportes Urbanos y Servicios Generales*, C-118/08, EU:C:2010:39, σκ. 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

184. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι, βεβαίως, όπως αναφέρει η Επιτροπή, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως διευκρινίσει ότι τόσο οι τυπικές όσο και οι ουσιαστικές προϋποθέσεις που θέτουν οι εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την αποκατάσταση των ζημιών τις οποίες προκαλούν τα κράτη μέλη λόγω παραβίασης του δικαιού της Ένωσης δεν μπορούν, ιδίως, να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρόμοιες απαιτήσεις στηριζόμενες στο εσωτερικό δίκαιο (πρβλ. αποφάσεις της 19^{ης} Νοεμβρίου 1991, *Francovich κ.λπ.*, C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428, σκ. 43, της 5^{ης} Μαρτίου 1996, *Brasserie du pêcheur και Factortame*, C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκ. 98 και 99 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 17^{ης} Απριλίου 2007, *AGM-COS.MET*, C-470/03, EU:C:2007:213, σκ. 89 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Ωστόσο, όπως προκύπτει από την ίδια τη διατύπωση της νομολογίας αυτής, η εν λόγω διευκρίνιση αφορά πάντοτε τις προϋποθέσεις που θέτουν οι ε-

θνικές νομοθεσίες σχετικά με την αποκατάσταση των ζημιών αφού έχει γεννηθεί το δικαίωμα αποζημίωσης βάσει του δικαιού της Ένωσης.

185. Επομένως, η δεύτερη αιτίαση στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της νομολογίας του Δικαστηρίου. Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμη.

186. Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, διαπιστώνεται ότι το Βασίλειο της Ισπανίας, θεσπίζοντας και διατηρώντας σε ισχύ τις επίμαχες διατάξεις, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει της αρχής της αποτελεσματικότητας, καθόσον οι διατάξεις αυτές προβλέπουν για την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε στους ιδιώτες ο Ισπανός νομοθέτης λόγω παραβίασης του δικαιού της Ένωσης:

- την προϋπόθεση να υφίσταται απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία ο εφαρμοζόμενος κανόνας με τυπική ισχύ νόμου κηρύσσεται ασύμβατος προς το δίκαιο της Ένωσης·

- την προϋπόθεση να έχει εκδοθεί ως προς τον ζημιωθέντα ιδιώτη, από οποιοδήποτε δικαστήριο, τελεσίδικη απορριπτική απόφαση επί προσφυγής που ασκήθηκε κατά της ζημιολογούσης διοικητικής πράξης, χωρίς να προβλέπεται εξαίρεση για τις περιπτώσεις στις οποίες η ζημία απορρέει άμεσα από πράξη ή παράλειψη του νομοθέτη αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης και δεν υφίσταται διοικητική πράξη δεκτική προσφυγής·

- προθεσμία παραγραφής ενός έτους από τη δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της απόφασης του Δικαστηρίου με την οποία ο εφαρμοζόμενος κανόνας με τυπική ισχύ νόμου κηρύσσεται ασύμβατος προς το δίκαιο της Ένωσης, χωρίς να καλύπτονται οι περιπτώσεις στις οποίες δεν υφίσταται τέτοια απόφαση, και

- την προϋπόθεση ότι μπορεί να χορηγηθεί αποζημίωση μόνο για τις ζημιές που επήλθαν εντός των πέντε ετών που προηγούνται της ημερομηνίας της δημοσίευσης αυτής, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στην εν λόγω απόφαση.

(...)**

** Σημειώνεται ότι το διατακτικό της απόφασης κατά το ενδιαφέρον εν προκειμένω μέρος του ταυτίζεται με την ανωτέρω σκ. 186.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η εξέταση της τήρησης της αρχής της ισοδυναμίας έπεται της διαπίστωσης περί εφαρμογής Ευρωπαϊκού Δικαίου

I. Η αρχή της ισοδυναμίας εδραιώθηκε στην υπόθεση *Rewe*¹ ως έννοια που περιορίζει την διαδικαστική αυτονομία των κ-μ, από κοινού με την αρχή της αποτελεσματικότητας. Ο έλεγχος του ΔΕΕ για την τήρησή της ακολουθεί δύο στάδια· αρχικά, εντοπίζεται η ομοιότητα μεταξύ των προβλεπόμενων διαδικασιών και κατά δεύτερον εξετάζεται αν οι διαδικασίες αυτές αντιμετωπίζονται με όμοιο τρόπο. Εν προκειμένω, στην σχολιαζόμενη υπόθεση, ο Γενικός Εισαγγελέας Szpunar ακολουθεί ακριβώς αυτήν την προσέγγιση, απορρίπτοντας εν τέλει το επιχείρημα της Επιτροπής περί αντίθεσης του ισπανικού νόμου στην αρχή της ισοδυναμίας.² Αντιθέτως, το Δικαστήριο, παρότι και το ίδιο απορρίπτει το επιχείρημα της Επιτροπής, φτάνει στο συμπέρασμά του δίχως να προβεί στον προαναφερθέντα διττό έλεγχο, αλλά αποκλείοντας εντελώς την εφαρμογή της αρχής της ισοδυναμίας.

II. Κατά πάγια νομολογία του ΔΕΕ³, οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας τίθενται σε ισχύ εν τη απουσία εναρμονισμένων ευρωπαϊκών κανόνων και κατά συνέπεια όταν τα κ-μ κάνουν χρήση της διαδικαστικής τους αυτονομίας. Στην εν λόγω υπόθεση, όμως, το Δικαστήριο θέτει την εφαρμογή της πρώτης αρχής υπό την αίρεση εφαρμογής ευρωπαϊκού δικαίου⁴. Ήτοι, πρέπει πρώτα να εξακριβωθεί εάν εφαρμόζεται στην εκάστοτε περίπτωση ευρωπαϊκό δίκαιο, εν προκειμένω να πληρούνται οι προϋποθέσεις ευθύνης του κ-μ σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Brasserie*⁵, και μετέπειτα να εντοπιστεί η τήρηση της αρχής της ισοδυναμίας.

III. Ωστόσο, οι εθνικές νομοθεσίες δύνανται να επηρεάζουν εν τοις πράγμασι τους όρους θεμελίωσης ενός δικαιώματος⁶. Στην υπόθεση *AW*⁷ κρίθηκε πως εάν προβλέ-

πεται πιο ευνοϊκός ορισμός της έννοιας του αιτιώδους συνδέσμου⁸ από το εθνικό δίκαιο, τότε αυτό θα πρέπει να επεκταθεί και για την θεμελίωση της ευθύνης του κράτους για παραβίαση ευρωπαϊκού δικαίου. Η νομολογία αυτή φαίνεται να μην λαμβάνεται υπόψη από το Δικαστήριο.

IV. Επιπλέον, η *ad hoc* επιχειρηματολογία του ΔΕΕ εξαρτά την εφαρμογή της αρχής της ισοδυναμίας από την πλήρωση των προϋποθέσεων για την γένεση δικαιώματος σε αποζημίωση, η οποία με την σειρά της αποτελεί κατάσταση όπου εφαρμόζεται ευρωπαϊκό δίκαιο.⁹ Εντούτοις, ένα κ-μ «κινείται εντός του πεδίου εφαρμογής του [Ενωσιακού Δικαίου] κάθε φορά που προβαίνει σε ενέργειες, νομοθετικές ή μη σε έναν τομέα όπου υφίστανται διατάξεις ενωσιακού δικαίου»¹⁰. Αφενός, προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι το ΔΕΕ επιλέγει να χρησιμοποιήσει αυτόν τον συνδυαστικό όρο σε μία υπόθεση όπου *ex officio* δεν υφίσταται εναρμόνιση των νομοθεσιών των κ-μ. Αφετέρου, δεν είναι σαφές πως μία κατάσταση, όπως μία υποτιθέμενη παραβίαση ενός ευρωπαϊκού κανόνα, μπορεί να τεθεί εκτός του πεδίου εφαρμογής ευρωπαϊκού δικαίου, δεδομένου και του γεγονότος πως η παραβίαση αυτή καθαυτή αποτελεί και την γενεσιουργό αιτία του δικαιώματος προς αποζημίωση.

V. Θα μπορούσε όμως το Δικαστήριο να καταλήξει στο ίδιο αποτέλεσμα εάν τηρούσε την παραδοσιακή διαδικασία ελέγχου της αρχής της ισοδυναμίας; Ελέγχοντας την ομοιότητα μεταξύ των §§ 4 και 5 του ισπανικού ν. 40/2015 προκύπτει πως παρότι αμφότερες αναφέρονται σε παρόμοια ένδικα μέσα, στην δεύτερη περίοδο της § 5 έχουν προστεθεί τρεις προϋποθέσεις, *mot à mot* με την νομολογία της *Brasserie*. Συγκρίνοντας τις περιόδους της § 5 μεταξύ τους, προκύπτει πως στην πρώτη αναφέρονται όροι δικονομικού χαρακτήρα ενώ στην δεύτερη ουσιαστικού. Επομένως, οι δικονομικές προϋποθέσεις για τα δύο ένδικα μέσα των §§ 4 και 5 είναι ταυτόσημες, δίχως να θίγουν την αρχή της ισοδυναμίας.

VI. Όμως, η αίτηση της Επιτροπής θίγει τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις της § 5, σε σχέση με τους αντίστοιχους όρους που τίθενται από το ισπανικό Σύνταγμα. Παρότι, πράγματι, το δεύτερο προβλέπει την γένεση του δικαιώματος υπό πιο ευνοϊκούς όρους, πρέπει να παρατηρηθεί πως η διάταξη της § 5 αποτελεί απλώς μία συστηματο-

1. Απόφαση της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1976, C 33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG και Rewe-Zentral AG κατά Landwirtschaftskammer für das Saarland*.

2. Προτάσεις Γ.Ε. Szpunar της 9^{ης} Δεκεμβρίου 2021 στην υπόθεση C-278/20, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, σκ. 125.

3. Απόφαση της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1976, C 33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG και Rewe-Zentral AG κατά Landwirtschaftskammer für das Saarland*.

4. Σκ. 178 της παρούσης.

5. Σκ. 31 της παρούσης.

6. ΔΕΚ, απόφαση της 5^{ης} Μαρτίου 1996, C-46/93 και C-48/93, *Brasserie du Pecheur και Factortame*, σκ. 42.

7. ΔΕΕ, απόφαση της 5^{ης} Σεπτεμβρίου 2019, C-417/18, *AW κ.λπ. κατά Lietuvos valstybė*, σκ. 35-41.

8. Έννοια που αποτελεί μία εκ των τριών προϋποθέσεων για την θεμελίωση κρατικής ευθύνης προς αποζημίωση.

9. Σκ. 185 της παρούσης.

10. ΔΕΕ, απόφαση της 26^{ης} Φεβρουαρίου 2013, C 617/10, *Fransson*, σκ. 17-28.

ποίηση της πάγιας νομολογίας του ΔΕΕ. Ακόμα κι αν ο Ισπανός νομοθέτης δεν τους ανέφερε ρητώς, το θεμελιωμένο στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο δικαίωμα προς αποζημίωση θα υφίστατο εφόσον πληρώνονταν αυτοί οι όροι, καθιστώντας την αναφορά τους *obiter dictum*. Έτσι, αν υποθεθεί πως ο εθνικός νομοθέτης δεν αναφέρει τις ουσιαστικές προϋποθέσεις γένεσης της ευθύνης του κράτους από παραβίαση κανόνα ευρωπαϊκού δικαίου, ο ιδιώτης θα θεμελιώσει την αξίωση του ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου βάσει των προϋποθέσεων της *Brasserie*, δίχως να συγκριθεί με το αντίστοιχο δικαίωμα που του παρέχεται εκ του εθνικού δικαίου κι άρα δίχως να επικαλεστεί την αρχή της ισοδυναμίας. Επομένως, θα ήταν άτοπο να υπάρξει διαφορετική μεταχείριση όταν οι προϋποθέσεις του ευρωπαϊκού δικαίου είναι απλώς κωδικοποιημένες στο εθνικό δίκαιο.

VII. Μάλιστα, οι τρεις συνθήκες της *Brasserie* αποτελούν εξειδίκευση της γενικής αρχής του ευρωπαϊκού δικαίου περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κι ως εκ τούτου δεσμεύουν τα κ-μ. Η συστηματοποίησή τους στο κείμενο ενός εθνικού νόμου δεν αναιρεί τον χαρακτήρα τους ως πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης, ιδίως κατά το μέτρο που ο εθνικός νομοθέτης δεν προβλέπει πιο ευνοϊκό καθεστώς. Συνεπώς, υφίσταται εν προκειμένω, εναρμονισμένο ευρωπαϊκό δίκαιο σε σχέση με τις ουσιαστικές προϋποθέσεις γένεσης της ευθύνης του κράτους προς αποζημίωση, κι άρα δεν υφίσταται χώρος για διαδικαστική αυτονομία.

VIII. Άξιο σχολιασμού, αποτελεί επίσης το γεγονός πως παρότι το ΔΕΕ εξήρτησε την εφαρμογή της αρχής της ισοδυναμίας από την εφαρμογή ευρωπαϊκού δικαίου δεν αναφέρθηκε στο άρθρ. 47 ΧΘΔΕΕ, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα για αποτελεσματική δικαστική προστασία. Άλλωστε, το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη είναι ταυτόσημο με αυτό το οποίο έθεσε εν προκειμένω το Δικαστήριο. Το άρθρ. 47 ΧΘΔΕΕ έχει χρησιμοποιηθεί πολλάκις κατά τα τελευταία χρόνια στον τομέα της διαδικαστικής αυτονομίας¹¹.

11. Π.χ. ΔΕΚ, απόφαση της 11^{ης} Ιανουαρίου 2001, C-226/99, *Siples* ΔΕΚ, απόφαση της 11^{ης} Ιανουαρίου 2001, C-1/99, *Kofisa Italia Srl κατά Ministero delle Finanze, Servizio della Riscossione dei Tributi - Concessione Provincia di Genova - San Paolo Riscos-*

Εντάσσεται στο πρωτογενές δίκαιο, ενώ οι αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας οριοθετούν την διαδικαστική αυτονομία η οποία περιορίζεται ακόμα κι από δευτερογενές δίκαιο¹². Επίσης, διαθέτει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής και παράλληλα λιγότερους περιορισμούς¹³. Τέλος, αποτελεί ένα ισχυρό όπλο καθότι μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμογή ένδικων βοηθημάτων που δεν υφίστανται καν στο εθνικό δίκαιο.

IX. Εν κατακλείδι, κατά την άποψη μου, φαίνεται πως η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C-278/20, προσπαθώντας να παρακάμψει τον παραδοσιακό τρόπο οριοθέτησης της διαδικαστικής αυτονομίας των κ-μ από την αρχή της ισοδυναμίας, σφάλει ως προς την ακολουθούμενη μεθοδολογία, εμπλέκοντας διαφορετικές έννοιες και όρους. Παράλληλα, δεν προβαίνει σε μία ριζική αλλαγή αυτού του τρόπου προσέγγισης, υιοθετώντας μία εξέταση των εν λόγω ζητημάτων υπό το πρίσμα του άρθρ. 47 του ΧΘΔΕΕ. Θα αποτελέσει, λοιπόν, αντικείμενο έντονου ενδιαφέροντος αν η νομολογία που θέτει θα επηρεάσει στο μέλλον και την αρχή της αποτελεσματικότητας ή εάν θα υπάρξει μία επιστροφή στο προηγούμενο *status quo*.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΝΑΟΥΤΟΓΛΟΥ

Δικηγόρος

MSc in European Law & Economics (Ο.Π.Α.)

sioni Genova SpA, ΔΕΕ, απόφαση της 19^{ης} Ιουλίου 2018, C-181/16, *Sadikou Gnandi κατά Βελγίου*.

12. Βλ. περισσότερο σε R. Widdershoven, National Procedural Autonomy and General EU Law Limits, *Review of European Administrative Law (REALaw)* 2019 / 2 (December) 1.

13. S. Iglesias, The narrow(er) scope of equivalence (and effectiveness) in State liability actions: what if I told you that they are not real principles? –Commission v Spain (C-278/20), διαθέσιμο στο <https://eulawlive.com/op-ed-the-narrower-scope-of-equivalence-and-effectiveness-in-state-liability-actions-what-if-i-told-you-that-they-are-not-real-principles-commission-v-spain-c-278-20-by-sar/> (τελευταία ανάκτηση 4.12.2022).

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ & ΕΠΙΚΑΙΡΑ – ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομίας από ενηλικούμενο κληρονόμο – Έννοια ερμηνευτικού νόμου*

Γνωμοδότηση

Νίκου Κ. Αλιβιζάτου

Ομότιμου Καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή Αθηνών

Α'

Ιστορικό-Ερώτημα

1. Τέθηκε υπ' όψη μου η απόφαση 288/2022 του Ειρηνοδικείου Αμαρουσίου, με την οποία απορρίφθηκε αίτηση της κ. Χ (εφεξής *η αιτούσα* ή *η ερωτώσα*) για την ανάκληση κληρονομητηρίου εκδοθέντος το 2015, το οποίο βεβαίωνε ότι είναι η πλησιέστερη συγγενής και μοναδική εξ αδιαθέτου κληρονόμος του πατέρα της Ψ, που είχε αποβιώσει το 2010, όταν η αιτούσα ήταν ακόμη ανήλικη και, όπως με διαβεβαίωσε, ζούσε με την διαζευγμένη μητέρα της. Η αίτηση της ερωτώσας απορρίφθηκε με τη σκέψη ότι η διάταξη του άρθρου 35 του ν. 4786/2021, που της παρείχε τη δυνατότητα να αποποιηθεί την κληρονομία «εντός της ετήσιας προθεσμίας του άρθρου 1912 ΑΚ» είναι ψευδοερμηνευτική και, κατά τούτο, δεν καταλάμβανε περιπτώσεις κληρονομικής διαδοχής όπως της αιτούσας, οι οποίες είχαν ανακύψει πριν από την έναρξη εφαρμογής του άρθρου 35 ν. 4786/2021, ήτοι πριν από την 23^η Μαρτίου 2021.

2. Εν όψει του ανωτέρω ιστορικού, μου ζητήθηκε να απαντήσω στο ερώτημα αν η επίδικη εν προκειμένω διάταξη του άρθρου 35 ν. 4786/2021 είναι ψευδοερμηνευτική, σύμφωνα με το άρθρο 77§2 του Συντάγματος, και επομένως ισχύει *ex nunc* ή, τουναντίον είναι γνήσια ερμηνευτική, καταλαμβάνουσα και περιπτώσεις, όπως της αιτούσας, που προέκυψαν πριν από την έναρξη της ισχύος της κρίσιμης διάταξης.

Β'

Απάντηση

1. Το άρθρο 77 του ισχύοντος Συντάγματος ορίζει:

* Επίσης *contra* Παπαδοπούλου-Κλαμαρή Δ., ΝοΒ 69 (2021). 1405-1416, Κατράς Ι., ΕλλΔνη, 2/2021(62). 334-340, καθώς και Κοινή Ολομέλεια Ειρηνοδικείων Καβάλας, Παγγαίου και Θάσου αποφ. 872/2021, ΝοΒ 70 (2022). 562.

1. Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων ανήκει στη νομοθετική λειτουργία.

2. Νόμος που δεν είναι πράγματι ερμηνευτικός ισχύει μόνο από τη δημοσίευσή του.

Ενώσω η διάταξη της πρώτης παραγράφου του ανωτέρω άρθρου είναι μια από τις παλαιότερες του ελληνικού συνταγματικού δικαίου¹, η διάταξη της § 2 είναι πιο πρόσφατη²: επιδιώκει να θέσει τέρμα στην πρακτική των ψευδοερμηνευτικών νόμων, μέσω της οποίας επιχειρήθηκε κατ' επανάληψη στο παρελθόν η συγκεκριμένη αναδρομική αναγνώριση δικαιωμάτων υπέρ διαφόρων κατηγοριών προσώπων³. Ταυτόχρονα, επιτρέπει εξ αντιδιαστολής, την γνήσια αναδρομή, εφ' όσον πρόκειται για «πράγματι ερμηνευτικό» νόμο και δεν παραβιάζονται θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές, όπως κατ' εξοχήν οι αρχές της ισότητας (άρθρο 4 § 1 Σ), της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, αλλά και της νομιμότητας των εγκλημάτων και των ποινών (άρθρο 7§1 Σ), ή αφορούν υποθέσεις που έχουν κριθεί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις⁴.

1. Βλ. τα άρθρα 19 του Σ 1844, 26 του Σ 1864, 26 του Σ 1911, 27§2 του Σ 1925, 28 § 2 του Σ 1927 και 26 του Σ 1952.

2. Βλ. την § 2 του άρθρου 86 του Σ 1968 της στρατιωτικής δικτατορίας, η διατύπωση ωστόσο της οποίας διέφερε: «Ο μη πράγματι ερμηνευτικός νόμος ισχύει ως νέος νόμος».

3. Βλ. για παράδειγμα τις αποφάσεις ΣτΕ(ΟΛ.) 1237/1978, ΝοΒ 26(1978). 1266, ΣτΕ(ΟΛ.) 894/1979, ΝοΒ 27(1979). 1013, ΣτΕ 1366/2009, 1375/2012, ΑΠ (Τμ.ΣΤ') 1279/2005, ΑΠ (Τμ. Β') 703/2015.

4. Γιατί, στην τελευταία αυτή περίπτωση, η αναδρομικότητα του νόμου θα παραβίαζε την αρχή της διάκρισης των εξουσιών (άρθρο 26 Σ). Πάντως, όπως παγίως γίνεται δεκτό, εν όψει και των άρθρων 7 § 1 και 78 § 2 του Συντάγματος, που απαγορεύουν αντίστοιχα την αναδρομικότητα δυσμενών ποινικών διατάξεων και (εν

2. Δεν αμφισβητείται ότι, για να θεωρηθεί ένας νόμος «πράγματι ερμηνευτικός» θα πρέπει η ερμηνευόμενη διάταξη να είναι *ασαφής*⁵. Και είναι ασαφής μια διάταξη όταν, με βάση τις καθιερωμένες ερμηνευτικές μεθόδους, προσδίδεται στον κανόνα που αυτή θέτει διαφορετικό περιεχόμενο⁶. Πάντως, όπως έχει παρατηρηθεί, η ασάφεια

«δεν προϋποθέτει οπωσδήποτε την νομοτεχνικά ατελή διατύπωση της ερμηνευόμενης διατάξεως, δοθέντος ότι η σχετική φράση μπορεί να είναι απόγως διατυπωμένη, αλλά να στερείται νομικής πληρότητας»⁷.

Και μπορεί μεν η διατύπωση της ερμηνευόμενης διατάξεως να μην θέτει ερμηνευτικά ζητήματα, πλην όμως ενδέχεται ο σχετικός κανόνας να έχει αποτελέσει αντικείμενο διαφορετικών ερμηνειών, οι οποίες δεν αλληλοαναιρούνται αναγκαστικά: και τούτο, εν όψει της τελολογίας του, δηλαδή του σκοπού στον οποίο αυτή αποβλέπει. Για παράδειγμα, η εξίσωση των μη γνήσιων τέκνων με τα γνήσια σε ό,τι αφορά το κληρονομικό δικαίωμά τους, έγινε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) πολύ προτού το προβλέψει ρητά ο εθνικός νομοθέτης, εν όψει της τελολογίας των άρθρων 8 και 14 της ΕΣΔΑ⁸.

μέρει) την αναδρομικότητα των φορολογικών νόμων, συνάγεται ότι κατ' αρχήν δεν απαγορεύεται η αναδρομικότητα του νόμου (πρβλ. και το άρθρο 2 ΑΚ). Στις περιπτώσεις αυτές, πρόκειται για την «γνήσια» αναδρομή που αφορά έννομες σχέσεις που είχαν γεννηθεί πριν από την έναρξη της ισχύος του ερμηνευτικού νόμου, βλ. αντί πολλών Γ. Γεραπετρίτη, υπό το άρθρο 77 Σ., σε Φ. Σπυρόπουλο, Ξ. Κοντιάδη, Χ. Ανθόπουλο και Γ. Γεραπετρίτη, *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2017, Σ 1197-8.

5. Όπως παρατηρεί ο Πέτρος Παραράς, «η ερμηνευόμενη διάταξις πρέπει να είναι ασαφής»· διότι η λέξη «ερμηνεία» που χρησιμοποιεί το Σύνταγμα «προϋποθέτει διάταξη με όχι αναμφίβολο περιεχόμενο», βλ. *Σύνταγμα 1975-Corpus II. Άρθρα 51-80*, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1985, σ. 483. Για μιαν ιστορική αναδρομή στο ζήτημα της ερμηνείας του νόμου από τον νομοθέτη λόγω δυσπιστίας προς τον δικαστή, βλ. Φ. Σπυρόπουλο, *Η ερμηνεία του Συντάγματος. Εφαρμογή ή υπέρβαση της παραδοσιακής μεθοδολογίας του δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1999, σ. 17 & επ.

6. Βλ. Παραρά, ό.π. σ. 483-84.

7. Όπως παρατηρεί ο Παραράς, ό.π. Σ 484.

8. Ο «αδρανών» νομοθέτης ήταν Βέλγος, στην συγκεκριμένη περίπτωση, βλ. την «ιστορική» απόφαση

Για τον ίδιο ουσιαστικά λόγο, στη χώρα μας, τα δικαστήρια προσέδωσαν αναδρομική ισχύ σε διάταξη νόμου του έτους 1982, που αναγνώριζε ως γνήσια τα τέκνα που είχαν γεννηθεί από έναν τουλάχιστον Έλληνα γονέα, ο οποίος είχε τελέσει πολιτικό γάμο στο εξωτερικό, κατά τον χρόνο που ο τελευταίος θεωρούνταν στην Ελλάδα ανυπόστατος⁹.

3. Τα ανωτέρω ισχύουν πολύ περισσότερο όταν μια διάταξη, παρά την νομοτεχνικά άρτια διατύπωσή της, έχει ερμηνευτεί διαφορετικά από τα ανώτατα δικαστήρια της χώρας και μάλιστα με αμετάκλητες αποφάσεις. Στις περιπτώσεις αυτές, εφ' όσον η ερμηνεία της κρίσιμης διατάξεως δεν μπορεί να αχθεί ενώπιον του κατά το Σύνταγμα αρμόδιου Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου (ΑΕΔ)¹⁰,

του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Marckx κατά Βελγίου* (13.6.1979), βλ. ιδίως της § 35 & επ. Βλ. επίσης τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις υποθέσεις *Inze κατά Αυστρίας*, 28.10.1987, *Mazurek κατά Γαλλίας*, 1.2.2000 και *Fabris κατά Γαλλίας* (Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης), 7.2.2013, όλες καταδικαστικές για παράβαση του άρθρου 14 της ΕΣΔΑ (απαγόρευση διακρίσεων), σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Α' Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (δικαίωμα στην ειρηνική απόλαυση της ιδιοκτησίας).

9. Επρόκειτο για την § 3 του άρθρου 7 του ν. 1250/1982, βλ. αντί πολλών ΑΠ (Τμ. Α') 276-277/1984, ΝοΒ 33(1985). 280-282.

10. Το άρθρο 48§1 του ν. 345/1976 «Κώδικας του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου» (Α'141), όπως ερμηνεύεται από το ίδιο το ΑΕΔ, επιβάλλει οι αντίθετες αποφάσεις των δύο τουλάχιστον από τα Ανώτατα Δικαστήρια της χώρας, να αφορούν την ίδια επακριβώς διάταξη τυπικού νόμου (βλ. αντί πολλών ΑΕΔ 18/1990, καθώς και Αθ. Ράϊκου, *Συνταγματικό δίκαιο*, τ. Ι: *Εισαγωγή. Οργανωτικό Μέρος*, β' έκδ., Αθήνα-Κομοτηνή, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2002, σ. 1157). Εν προκειμένω, εν τούτοις, δεν πρόκειται κατά κυριολεξία για διαφορετική ερμηνεία της ίδιας διατάξεως (δηλ. του άρθρου 1912 ΑΚ), διότι ο Άρειος Πάγος, παίρνοντας θέση για το ίδιο ζήτημα επί της ουσίας (δηλ. την προθεσμία αποποίησης της κληρονομίας από τον ανήλικο) δεν αναφέρεται ρητά στο άρθρο 1912 ΑΚ (ούτε βέβαια στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας που το επικαλείται), αλλά στα άρθρα 1847 και 1850 ΑΚ, για να καταλήξει στο αντίθετο συμπέρασμα: ότι δηλαδή η ανατρεπτική προθεσμία για αποποίηση της κληρονομίας είναι χωρίς εξαίρεση τετράμηνη από την επαγωγή της, χωρίς διάκριση, σε ανήλικο ή ενήλικο (βλ. αντί πολλών, ΑΠ (Τμ. Α') 1087/2011). Συνεπώς, δεδομένης της -μέχρι σχολαστικότητας- αυστηρής αυτής νομολογίας του ΑΕΔ, είναι πολύ αμφίβολο αν, ελλείψει αναφοράς στην ίδια διά-

είναι όχι μόνο δυνατό, αλλά και επιβεβλημένο για λόγους ασφάλειας δικαίου τη σχετική σύγκρουση να επιλύσει ο κοινός νομοθέτης, και μάλιστα με γνήσια ερμηνευτική διάταξη.

4. Το άρθρο 1912 ΑΚ ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση προσώπων ανίκανων ή με περιορισμένη ικανότητα για δικαιοπραξία, για τα οποία η αποδοχή της κληρονομίας γίνεται κατά τον νόμο με το ευεργέτημα της απογραφής, έκπτωση από το ευεργέτημα επειδή δεν συντάχθηκε απογραφή, επέρχεται αν μέσα σε ένα χρόνο από ότου τα πρόσωπα έγιναν απεριορίστως ικανά, δεν έκαναν την απογραφή».

Προκειμένου περί ανηλικών τέκνων, τα οποία κληρονομούν εκ του νόμου πάντοτε με το ευεργέτημα της απογραφής (άρθρο 1527 ΑΚ), το άρθρο 1912 ΑΚ αποβλέπει στην πληρέστερη προστασία τους¹¹: για να μην εκπέσουν από το ευεργέτημα, λόγω αδράνειας ή αμέλειας των νομίμων εκπροσώπων τους, ο νομοθέτης παρατείνει την τετράμηνη προθεσμία του άρθρου 1903 ΑΚ για την ολοκλήρωση της απογραφής έως ένα έτος μετά την ενηλικίωσή τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναγνωρίζεται πλέον στον πρόσφατα ενηλικιωθέντα κληρονόμο το δικαίωμα να απαλλαγεί από τα βάρη της κληρονομίας και μάλιστα με προσωπική επιλογή του, μέσα σε σύντομη προθεσμία, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό στις περιπτώσεις ιδίως εκείνες όπου η εκπροσώπησή του όσο ήταν ανήλικος δεν είχε ανατεθεί στους γονείς του ούτε σε άλλο στενό συγγενικό πρόσωπό του.

5. Σε ό,τι αφορά το μείζον, δηλαδή την αποποίηση της κληρονομίας, ο Άρειος Πάγος έχει αποφανθεί, με πάγια νομολογία, ότι, εφ' όσον ο νόμος δεν διακρίνει, η τετράμηνη προθεσμία του άρθρου 1847 ΑΚ τρέχει και κατά ανηλικών¹². Τούτο σημαίνει ότι εφ' όσον οι εκπρόσωποι του ανηλικού αδρανήσουν ή αμελήσουν να προβούν στη σχετική δήλωση, ανήλικος χάνει το δικαίωμά του

να αποκοπεί πλήρως από την κληρονομία, ακόμη και στην περίπτωση που αυτή βαρύνεται καταφανώς με υπέρογκα βάρη¹³. Στην προδήλως άδικη αυτή κατάσταση έθεσε τέρμα, σε ό,τι αφορά τις φορολογικές εκκρεμότητες της κληρονομίας, το Συμβούλιο της Επικρατείας, επεκτείνοντας την εφαρμογή του άρθρου 1912 ΑΚ και στην αποποίηση της κληρονομίας. Η κρίσιμη αιτιολογία του δικαστηρίου είχε ως εξής:

Κατά την έννοια της τελευταίας αυτής διάταξης (1912 ΑΚ), σε συνδυασμό με τις προηγούμενες (1847, 1850, 1527 και 1902 και 1903 ΑΚ), σε περίπτωση μη συντάξεως απογραφής από τους έχοντες τη γονική μέριμνα ανηλικού κληρονόμου, το σχετικό δικαίωμα περιέρχεται στον ενηλικιωμένο κληρονόμο, ο οποίος οφείλει, με την απειλή εκπώσεως από το ευεργέτημα, να συντάξει την απογραφή εντός έτους από την ενηλικίωσή του. Εφ' όσον, επομένως, στην περίπτωση αυτή ο ενηλικιωμένος κληρονόμος δεν εκπίπτει από το ευεργέτημα της απογραφής, δικαιούται, πολλώ μάλλον, εντός της αυτής ετήσιας προθεσμίας, να αποποιηθεί την κληρονομία [ΣτΕ (Τμ.ΣΤ') 2862/2013]¹⁴.

Συνέβη, συνεπώς, το εξής παράδοξο: ο ενηλικιωμένος κληρονόμος να μπορεί να αποποιηθεί την βεβαρημένη με χρέη προς το Δημόσιο κληρονομία, σύμφωνα με το άρθρο 1912 ΑΚ, αλλά όχι την βεβαρημένη με χρέη προς ιδιώτες. Είναι προφανείς οι αντινομίες που θα μπορούσαν να προκύψουν από αυτήν την κατάσταση: το μεν Δημόσιο δεν θα μπορούσε να εκτελέσει εις βάρος του ενηλικιωθέντος κληρονόμου, ενώ τίποτα δεν θα εμπόδιζε έναν ιδιώτη δανειστή να στραφεί εναντίον του –ακόμη και εναντίον της προσωπικής του περιουσίας¹⁵– για ικανοποίηση χρεών της

ταξη του αυτού τυπικού νόμου (εν προκειμένω του ΑΚ), τυχόν υποβολή προδικαστικού ερωτήματος προς αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 48 του ν 345/1976, θα οδηγούσε σε επίλυση της σύγκρουσης.

11. Βλ. Καλ. Παντελίδου, υπό τα άρθρα 1911-1912 σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο, *Αστικός Κώδικς. Κατ' άρθρο ερμηνεία.*, τ. Χ, *Κληρονομικό δίκαιο (άρθρα 1871-2035 ΑΚ)*, Αθήνα, εκδ. Π.Ν. Σάκκουλα, 1998, σ. 290.

12. Βλ. αντί πολλών, ΑΠ (Τμ. Α') 1211/2008 και 1087/2011.

13. Στην περίπτωση, η μόνη δυνατότητα που παρέχεται στον ενηλικιωθέντα κληρονόμο να απαλλαγεί από τα βάρη της κληρονομίας, είναι η δικαστική ακύρωση της αποδοχής της κληρονομίας εξ αιτίας της παρελεύσεως της τετράμηνης προθεσμίας λόγω πλάνης. Πρόκειται βέβαια για χρονοβόρα και κοστοβόρα διαδικασία, με αβέβαιη έκβαση, βλ. ΑΠ (Τμ.Γ') 173/2014, 572/2016, 22/2022.

14. Έκτοτε, βλ. ΣτΕ(Τμ. ΣΤ') 371/2014 και 1884/2015.

15. Διότι, επαφιέμενος στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο ενηλικιωμένος κληρονόμος δεν είχε σπεύσει να ολοκληρώσει την απογραφή, θεωρώντας ότι δικαιούται να αποποιηθεί την κληρονομία.

κληρονομίας. Εφ' όσον δεν είχε επιληφθεί το ΑΕΔ¹⁶ και εκκρεμούσε η επίλυση της σύγκρουσης αυτής εις βάρος της ασφάλειας δικαίου, επί μακρό σχετικά χρονικό διάστημα, ο νομοθέτης δεν είχε απλώς το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να αναλάβει πρωτοβουλία. Και, προς μείζονα προστασία των ανηλικών, ακολούθησε το Συμβούλιο της Επικρατείας, προχωρώντας στην ψήφιση της σχολιαζόμενης διάταξης ως ερμηνευτικής του άρθρου 1912 ΑΚ¹⁷. Και τούτο διότι συνέτρεχαν οι σχετικές προϋποθέσεις: παρά την σαφήνεια και την πληρότητα της διατύπωσης του άρθρου αυτού, όσον αφορά την προβλεπόμενη προθεσμία για σύνταξη απογραφής, υπήρχε εξ ορισμού ασάφεια από τη στιγμή που ένα Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας έκρινε ότι, μέσα στην ίδια προθεσμία, χωρεί και η δυνατότητα αποποίησης. Και μάλιστα χωρίς να το προβλέπει ρητά ο νόμος. Κάτι το οποίο παραβλέπεται από τους υποστηρικτές της αντίθετης άποψης, για τους οποίους δεν πρόκειται στην πραγματικότητα για γνήσια ερμηνευτική, αλλά για νέα διάταξη¹⁸. Αν όμως, πρόκειται, για ερμηνεία «εκ του μείζονος το έλασσον» (: *a maiore ad minus*), όπως εν προκειμένω¹⁹, δεν μπορεί να

θεωρηθεί ότι εισάγεται νέα ρύθμιση. Η ασάφεια, λοιπόν, της ερμηνευόμενης διάταξης, η οποία, σύμφωνα με όσα προεκτέθηκαν, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ψήφιση ενός γνήσια ερμηνευτικού νόμου, συνέτρεχε εν προκειμένω εξ ορισμού. Διότι τι άλλο από ασάφεια σήμαινε η έκδοση αντίθετων αποφάσεων για την ίδια ουσιαστική ρύθμιση από δύο από τα Ανώτατα Δικαστήρια της χώρας;

6. Τα ανωτέρω ισχύουν πολύ περισσότερο αν ληφθεί υπ' όψη ότι η υιοθετηθείσα τελικά ρύθμιση του άρθρου 35 του ν. 4786/2021, ενισχύει την προστασία του ανηλικού, όπως επιτάσσει το Σύνταγμα (άρθρο 21§1)²⁰ και η Διεθνής Σύμβαση της Νέας Υόρκης για τα δικαιώματα του παιδιού του 1990, η οποία έχει κυρωθεί με τον ν. 2101/1992 (Α'192). Ως υπερνομοθετικής ισχύος, σύμφωνα με το άρθρο 28 § 1 του Συντάγματος, η διεθνής αυτή σύμβαση δεσμεύει τον Έλληνα νομοθέτη να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την προάσπιση του παιδιού. Και τούτο με αποφασιστικό κριτήριο *το συμφέρον* του τελευταίου. Όπως ορίζει η πρώτη παράγραφος του άρθρου 3 της σύμβασης αυτής,

«[σ]ε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, *πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπ' όψη το συμφέρον του παιδιού*», για τη διάγνωση του οποίου, το άρθρο 12 της σύμβασης,

οποια ειδικής ρύθμισης, προκειμένου να μην υφίστανται αμφισημίες ή ασάφειες ως προς τη βούληση του νομοθέτη, που, εν προκειμένω, εμφορείται απ' ενός από τη μέγιστη δυνατή προστασία του κληρονόμου που ενηλικιώνεται και, απ' ετέρου, από το γεγονός ότι, όταν ο νόμος επιτρέπει το μείζον, ήτοι την απόλαυση των ευεργετημάτων της κληρονομίας, επιτρέπει ευνότητα και το έλασσον, ήτοι την πλήρη απέκδυση από αυτήν».

20. Ναι μεν το άρθρο 21§1 του ισχύοντος Συντάγματος αναφέρεται ρητά στην «παιδική ηλικία», την οποία το κράτος οφείλει να προστατεύει ως «αυτοτελές έννομο αγαθό», πλην, όμως, όπως έχει δείξει πειστικά ο Αρ. Μάνεσης, η κρατική προστασία καταλαμβάνει πέραν αυτής και την εφηβεία αλλά και την ενήλικη νεότητα, η οποία, σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, εκτείνεται έως το 30ό έτος της ηλικίας, βλ. Αρ. Μάνεση, «Η πραγμάτωση της συνταγματικής προστασίας της ανήλικης νεότητας κατά το ισχύον δίκαιο», σε του ίδιου, *Συνταγματική θεωρία και πράξη, τ. ΙΙ. 1980-2000*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2007, Σ 617 & επ., 618.

16. Βλ. την υποσ. 10, ανωτέρω.

17. Όπως αναφέρεται στην από 9.3.2011 αιτιολογική έκθεση των αρμόδιων Υπουργών για τη σχολιαζόμενη διάταξη, «με την προτεινόμενη ερμηνευτική ρύθμιση (βάσει του άρθρου 77 του Συντάγματος), αποσαφηνίζεται, προς άρση πάσης τυχόν αμφιβολίας, ότι, εφ' όσον ο κληρονόμος που ενηλικιώνεται δεν εκπίπτει από το ευεργέτημα της απογραφής μέχρι τη συμπλήρωση ενός (1) έτος απ' ότου ενηλικιώθηκε, δικαιούται, εντός της ετήσιας αυτής προθεσμίας του άρθρου 1912 ΑΚ, να αποποιηθεί την κληρονομία».

18. Βλ. ιδίως Ιωάννου Κατρά, «Προθεσμία αποποίησης κληρονομίας από ανήλικο και η νέα διάταξη του άρθρου 35 του ν. 4786/2021», ΕΛΛΔνη 62(2021). 334-340, Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, «Νέα ρύθμιση για την προθεσμία αποποίησης κληρονομίας που επάγεται σε ανήλικο (άρθρο 35 ν. 4786/2021), ΝοΒ 69(2021). 1405-1416.

19. Πρβλ. τη φράση του τέλους της σκέψης 4 της προαναφερθείσας απόφασης 371/2014 του ΣτΕ: «Εφ' όσον, επομένως, στην περίπτωση αυτή ο ενηλικιούμενος κληρονόμος δεν εκπίπτει από το ευεργέτημα της απογραφής, δικαιούται, *πολλώ μάλλον*, εντός της αυτής ετήσιας προθεσμίας, να αποποιηθεί την κληρονομία». Βλ. επίσης το σχετικό απόσπασμα της από 9.3.2021 αιτιολογικής έκθεσης (υποσ.17): «Σχετικά με τους κληρονόμους που ενηλικιώνονται, κρίνεται αναγκαία η θέ-

που αναγνωρίζει στο παιδί το δικαίωμά του να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του, προβλέπει:

«2. Για τον σκοπό αυτόν [δηλ. τη λήψη αποφάσεων που αφορούν το παιδί], θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα, είτε μέσω ενός εκπροσώπου [...]»²¹.

Τις ανωτέρω διατάξεις επαναλαμβάνει σχεδόν αυτολεξεί ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ), το άρθρο 24 του οποίου διευκρινίζει ότι «η γνώμη [των παιδιών] σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν, λαμβάνεται υπ' όψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους»²². Περαιτέρω, τόσο «το βέλτιστο συμφέρον του τέκνου» όσο και η γνώμη του, η οποία θα πρέπει να συνεκτιμάται «πριν από κάθε απόφαση», καθιερώνονται από το άρθρο 1511 ΑΚ ως κριτήρια για την ορθή άσκηση της γονικής μέριμνας²³. Τέλος, σύμφωνα με τη νομολογία του

ΕΔΔΑ, λαμβάνεται υπ' όψη για την προστασία και των περιουσιακών του δικαιωμάτων²⁴.

7. Όπως γίνεται δεκτό, το δικαίωμα αποποίησης είναι προσωποπαγές, γιατί κανείς δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να αποδεχθεί μη συμφέρουσα τον ίδιο κληρονομία· και αυτό, έστω και αν με την αποποίηση βλάπτονται συμφέροντα τυχόν δανειστών²⁵. Η παροχή, ως εκ τούτου, της δυνατότητας στον ενηλικιούμενο κληρονόμο να αποποιηθεί ο ίδιος, μέσα σε βραχεία ανατρεπτική προθεσμία μετά την ενηλικίωσή του, βεβαρημένη κληρονομία, ενισχύει τον προσωποπαγή χαρακτήρα του δικαιώματος και εναρμονίζεται προς τα προαναφερθέντα θεμελιώδη κριτήρια: διότι ποιος καλύτερα από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο μπορεί να σταθμίσει αν είναι συμφέρουσα για τον ίδιο η αποδοχή ή μη μιας κληρονομίας; Τα ανωτέρω, ενισχύονται αν ληφθεί υπ' όψη ότι η απογραφή μιας κληρονομίας είναι κατά κανόνα μια χρονοβόρα διαδικασία με συχνά αβέβαιη έκβαση²⁶. Σημειώτεον ότι η ανάγκη αυξημένης προστασίας είναι ακόμη εντονότερη όταν, όπως στην περίπτωση της ερωτώσας, εξαιτίας προηγηθέντος διαζυγίου, ο κληρονόμος έχει αποξενωθεί από τον κληρονομούμενο, ή όταν οι εκπρόσωποι του κληρονόμου είναι πρόσωπα που δεν ανήκουν στο στενό οικογενειακό περιβάλλον του.

Συμπέρασμα

Η διάταξη του άρθρου 35 του ν. 4786/2021, η οποία επεκτείνει την ετήσια ανατρεπτική προθεσμία του άρθρου 1912 ΑΚ και για την αποποίηση κληρονομίας από τον ενηλικιούμενο κληρονόμο, είναι γνήσια ερμηνευτική. Και τούτο διότι η ερμηνευόμενη διάταξη ήταν ασαφής, αφού είχε δώ-

21. Για την ερμηνεία του άρθρου 3 § 1 της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, βλ. την από 29.5.2013 έκθεση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού "General comment 14(2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art.3, para1)", (GE.13.44189).

22. Βλ. και την § 4 του άρθρου 1511 ΑΚ. Για την υποχρέωση των δικαστηρίων να παρέχουν στο παιδί τη δυνατότητα να ακουστεί, βλ. την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της ΕΕ, C-491/2010 και, περαιτέρω, το *Handbook on European Law Relating to the Rights of the Child*, του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) και του Συμβουλίου της Ευρώπης (2015). Στην υπόθεση, πάντως, *Sahin κατά Γερμανίας*, 8.8.2003, που αφορούσε απόφαση γερμανικού δικαστηρίου το οποίο απαγόρευε την επικοινωνία του τέκνου με τον πατέρα του, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις (: εμπλοκή κοινωνικής λειτουργού), η μη ακρόαση του παιδιού από το αρμόδιο δικαστήριο δεν συνιστούσε και παραβίαση του δικονομικού του δικαιώματος να ακουστεί, σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

23. Όπως παρατηρεί ο Αρ. Μάνεσης, «με βάση τις νέες διατάξεις των άρθρων 1511 και 1518 ΑΚ, η κρίση για το τι συμφέρει τον ανήλικο δεν ανήκει πλέον αποκλειστικά στους γονείς ή το δικαστήριο: η διακριτική ευχέρειά τους περιορίζεται εν όψει του άρθρου 5 § 1 του Συντάγματος από τη βούληση και τη γνώμη του ανήλικου, την οποία οφείλουν να λαμβάνουν υπ' όψη, κατά το μέτρο που αυτό ωριμάζει και αναπτύσσεται η προ-

σωπικότητά του», «Η πραγμάτωση της συνταγματικής προστασίας...», ό.π. σ. 631.

24. Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση *S.L. & J.L. κατά Κροατίας*, 30.1.2017 (§ 63).

25. Βλ. ΕφΑθ 2015/2015, ΜΠρΛ 594/2020, ΠΠρΠατ 433/2021, βλ. για το θέμα Αστ. Γεωργιάδη, υπό τα άρθρα 1846-1859 ΑΚ, σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλο, ό.π. τ. ΙΧ, σ. 532 και 540.

26. Και υψηλό κόστος, το οποίο κατ' ουσίαν επωμίζεται ο ίδιος, βλ. Κ. Παντελίδου, ό.π., σ. 251-252. Η ίδια, χαρακτηρίζει τον θεσμό ως «δυσκίνητο» και σημειώνει ότι ο κληρονόμος «ζει με την αγωνία της καθυστερημένης εμφανίσεως ενός ακόμη δανειστή».

σει λαβή για αντίθετες αποφάσεις από τον Άρειο Πάγο και το Συμβούλιο της Επικρατείας. Ως γνήσια ερμηνευτική, η σχολιαζόμενη διάταξη έχει αναδρομική ισχύ και, επομένως, καταλαμβάνει περιπτώσεις όπως αυτή της ερωτώσας, στις οποίες η επαγωγή της κληρονομίας είχε γίνει προτού ισχύσει ο ερμηνευτικός νόμος. Σε κάθε περίπτωση, η σχολιαζόμενη ρύθμιση εναρμονίζεται προς τον

προσωποπαγή χαρακτήρα του δικαιώματος της αποποίησης και προς τις επιταγές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, να λαμβάνονται πάντοτε υπ' όψη το συμφέρον του παιδιού και η γνώμη του.

Αθήνα, 22 Νοεμβρίου 2022

Ο γνωμοδοτών

Παράταση προθεσμίας διόρθωσης αρχικών κτηματολογικών εγγραφών

Μιχάλη Ι. Χατζηφώτη

Δικηγόρου – Νομικού Συμβούλου Ελληνικού Κτηματολογίου

Με το άρθρο 39 του νόμου 4990/2022 (Α' 210) τροποποιήθηκε η § 2 του άρθρου 102 του ν. 4623/2019 (Α' 134) ως ακολούθως:

«Για τις περιοχές που κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 3481/2006 (Α' 162), η αποκλειστική προθεσμία της περ. α' της § 2 του άρθρου 6 του ν. 2664/1998, εάν δεν είχε λήξει η ίδια ή οι παρατάσεις της μέχρι τις 30.11.2018, λήγει στις 31.12.2023. Η ανωτέρω καταληκτική ημερομηνία ισχύει και για τις περιοχές στις οποίες οι πρώτες εγγραφές καταχωρίστηκαν από την 1η.1.2013 έως και την 31η.12.2014. Κατ' εξαίρεση, για τις περιοχές που κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 3481/2006 (Α' 162), κατά την έναρξη ισχύος του ν. 4623/2019 (Α' 134) εξακολουθούσαν να τελούν υπό κτηματογράφηση και δεν είχαν εκδοθεί η διαπιστωτική πράξη περαίωσης της κτηματογράφησης και η απόφαση έναρξης ισχύος του Κτηματολογίου, η αποκλειστική προθεσμία της περ. α' της § 2 του άρθρου 6 του ν. 2664/1998 λήγει την 31η Δεκεμβρίου του έτους εντός του οποίου συμπληρώνονται οκτώ (8) έτη από την ημερομηνία έναρξης ισχύος του Κτηματολογίου».

Μετά την ρύθμιση αυτή, σε συνδυασμό και με τις διατάξεις της § 2 α) του άρθρου 6 του ν. 2664/1998, η προθεσμία για την διόρθωση αρχικών εγγραφών των κτηματολογικών γραφείων των **προκαποδιστριακών ΟΤΑ του προκαποδιστριακού νομού Αττικής** έχει ακολούθως:

1. Όσον αφορά τους ΟΤΑ που κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 3481/2006 (Α' 162), η αποκλειστική προθεσμία της περ. α' της § 2 του άρθρου 6 του ν. 2664/1998, εάν δεν είχε λήξει η ίδια ή οι παρατάσεις της μέχρι τις 30.11.2018, παρατείνεται μέχρι την **31.12.2023**. Η παράταση αφορά τους ΟΤΑ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ, ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΕΝΤΗ, ΑΙΑΝΤΕΙΟΥ, ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ, ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ, ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ (ΛΟΥΤΣΑ), ΒΥΡΩΝΟΣ, ΓΕΡΑΚΑ, ΓΛΥΚΩΝ ΝΕΡΩΝ, ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑΣ, ΖΩΓΡΑΦΟΥ, ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ, ΚΟΥΡΥΔΑΛΛΟΥ, ΜΑΓΟΥΛΑΣ, ΜΕΛΙΣΣΙΩΝ, ΝΕΑΣ ΠΕΡΑΜΟΥ, ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, ΝΕΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ, ΝΙΚΑΙΑΣ, ΠΑΙΑΝΙΑΣ, ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ, ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ, ΣΕΛΗΝΙΩΝ, ΣΠΑ-

ΤΩΝ-ΛΟΥΤΣΑΣ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ, ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ, ΧΟΛΑΡΓΟΥ. Για τους προκαποδιστριακούς ΟΤΑ ΒΡΙΛΗΣΙΩΝ και ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ, η προθεσμία έχει λήξει, καθώς δεν παρατάθηκε προ της 30.11.2018.

2. Όσον αφορά τους ΟΤΑ που κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση μετά την έναρξη ισχύος του ν. 3481/2006, η προθεσμία λήγει την 31 Δεκεμβρίου του έτους εντός του οποίου συμπληρώνονται οκτώ (8) έτη από την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου. Η διάταξη αφορά τους ΟΤΑ:

2.1. ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ, ΑΙΓΑΛΕΩ, ΑΝΟΙΞΕΩΣ, ΔΡΟΣΙΑΣ, ΕΚΑΛΗΣ, ΚΗΦΙΣΙΑΣ, ΝΕΑΣ ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ, ΝΕΑΣ ΠΕΝΤΕΛΗΣ, ΠΑΛΛΗΝΗΣ, ΠΕΝΤΕΛΗΣ, για τους οποίους η προθεσμία λήγει την **31.12.2024**,

2.2. ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΑΛΙΜΟΥ, ΑΝΘΟΥΣΗΣ, ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ, ΓΛΥΦΑΔΑΣ, ΔΑΦΝΗΣ, ΔΙΟΝΥΣΟΥ, ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ, ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ, ΜΟΣΧΑΤΟΥ, ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ, ΝΕΑΣ ΜΑΚΡΗΣ, ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ, ΠΙΚΕΡΜΙΟΥ, ΡΑΦΗΝΑΣ, ΡΟΔΟΠΟΛΕΩΣ (ΜΠΑΛΑΣ), ΣΤΑΜΑΤΑΣ, ΤΑΥΡΟΥ, ΥΜΗΤΤΟΥ, για τους οποίους η προθεσμία λήγει την **31.12.2025**.

2.3. ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ, ΑΝΩ ΛΙΟΣΙΩΝ, ΑΧΑΡΝΩΝ, ΖΕΦΥΡΙΟΥ, ΘΡΑΚΟΜΑΚΕΔΟΝΩΝ, ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ, ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ, ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ, ΦΥΛΗΣ, για τους οποίους η προθεσμία λήγει την **31.12.2026**.

2.4. ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΥ, ΒΑΡΗΣ, ΒΟΥΛΑΣ, ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ, ΙΛΙΟΥ (ΝΕΑ ΛΙΟΣΙΑ), ΚΡΩΠΙΑΣ, ΛΥΚΟΒΡΥΣΗΣ, ΜΑΝΔΡΑΣ, ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ, ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ, ΝΕΑΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ, ΝΕΑΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ, ΠΑΠΑΓΟΥ, ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ, ΠΕΥΚΗΣ, ΧΑΙΔΑΡΙΟΥ, ΨΥΧΙΚΟΥ για τους οποίους η προθεσμία λήγει την **31.12.2027**.

2.4. Κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο, δηλαδή την 31 Δεκεμβρίου του έτους εντός του οποίου συμπληρώνονται οκτώ (8) έτη από την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου, θα υπολογίζεται εφεξής η προθεσμία για την διόρθωση των αρχικών εγγραφών για τις περιοχές που κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση μετά την έναρξη ισχύος

του ν. 3481/2006, που τελούν ακόμη υπό κτηματογράφηση και πρόκειται μελλοντικά να λειτουργήσει κτηματολογικό γραφείο, ήτοι ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΑΝΑΒΥΣΣΟΥ, ΚΑΛΥΒΙΩΝ, ΚΕΡΑΤΕΑΣ, ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗΣ, ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Π. ΦΩΚΑΙΑΣ, ΣΑΡΩΝΙΔΟΣ, ΚΟΥΒΑΡΑ, ΒΑΡΝΑΒΑ, ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ΚΑΛΑΜΟΥ, ΚΑΠΠΑΝΔΡΙΤΙΟΥ, ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΩΡΩΠΟΥ, ΝΕΩΝ ΠΑΛΑΤΙΩΝ, ΣΚΑΛΑΣ ΩΡΩΠΟΥ, ΣΥΚΑΜΙΝΟΥ, ΩΡΩΠΟΥ, ΟΙΝΟΗΣ, ΜΕΓΑΡΕΩΝ, ΒΙΛΛΙΩΝ, ΕΡΥΘΡΩΝ, ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ, ΑΡΩΝΙΑΔΙΚΩΝ, ΚΑΡΑΒΑ, ΚΑΡΒΟΥΝΑΔΩΝ, ΚΟΝΤΟΛΙΑΝΙΚΩΝ, ΚΥΘΗΡΩΝ, ΛΙΒΑΔΙΟΥ, ΛΟΓΟΘΕΤΙΑΝΙΚΩΝ, ΜΗΤΑΤΩΝ, ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ, ΜΥΡΤΙΔΙΩΝ, ΠΟΤΑΜΟΥ, ΦΡΑΤΣΙΩΝ, ΦΡΙΓΚΙΛΙΑΝΙΚΩΝ, ΚΟΥΝΟΥΠΙΤΣΗΣ, ΚΥΨΕΛΗΣ ΜΕΘΑΝΩΝ, ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΕΘΑΝΩΝ, ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΟΥ, ΑΝΩ ΦΑΝΑΡΙΟΥ, ΓΑΛΑΤΑ, ΔΡΥΟΠΗΣ, ΚΑΡΑΤΖΑ, ΤΑΚΤΙΚΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΤΡΟΙΖΗΝΟΣ, ΠΟΡΟΥ, ΣΠΕΤΣΩΝ, ΎΔΡΑΣ, ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ.

3. Για λόγους πληρότητας, σημειώνεται ότι:

3.1. Κατ' εξαίρεση της διατάξεως της § 2 α) του άρθρου 6 του ν. 2664/1998, για τους προκαποδιστριακούς ΟΤΑ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ, ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ ΖΑΚΥΝΘΟΥ, ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΗΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ, ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ, ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ ΛΑΚΩΝΙΑΣ, ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ, ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ, ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ, ΛΑΡΙΣΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ, ΕΥΟΣΜΟΥ, ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ, ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΩΝ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΚΟΡΔΕΛΙΟΥ, ΙΩΝΙΑΣ, ΜΕΝΕΜΕΝΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ και ΠΥΡΓΟΥ ΗΛΕΙΑΣ, η προθεσμία

για την διόρθωση των αρχικών εγγραφών παρατάθηκε και λήγει επίσης την **31.12.2023**. Οι περιοχές αυτές κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση μετά την έναρξη ισχύος του ν. 3481/2006 και συμπληρώθηκαν ήδη οκτώ (8) έτη από την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου το έτος 2021. Η σχετική προθεσμία που αρχικώς έληγε την 31.12.2021, αρχικά παρατάθηκε έως την 31.12.2022 σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 9 του ν. 4821/2021 και παρατείνεται εκ νέου έως την 31.12.2023.

3.2. Κατ' εξαίρεση της διατάξεως της § 2 του άρθρου 102 του ν. 4623/2019, για τους προκαποδιστριακούς ΟΤΑ, που κηρύχθηκαν υπό κτηματογράφηση πριν την έναρξη ισχύος του ν. 3481/2006 και έως την **09.08.2019** δεν είχε λειτουργήσει κτηματολογικό γραφείο, η προθεσμία για την διόρθωση των αρχικών εγγραφών λήγει την 31 Δεκεμβρίου του έτους εντός του οποίου συμπληρώνονται οκτώ (8) έτη από την έναρξη λειτουργίας κτηματολογικού γραφείου.

4. Οι προθεσμίες διόρθωσης των αρχικών κτηματολογικών εγγραφών, ανά προκαποδιστριακό νομό και ΟΤΑ για όλη την χώρα, ενημερωμένες με την τροποποίηση του άρθρου 39 του νόμου 4990/2022, είναι διαθέσιμες για ελεύθερη μεταφόρτωση σε μορφή αρχείου excel στον διαδικτυακό κόμβο του Φορέα του Ελληνικού Κτηματολογίου στην διεύθυνση: <https://www.ktimatologio.gr/el/page/ktimatologio-se-leitoyrgia/arhikes-eggrafes-kai-prothesmies-diorthosis>.

Η ευθύνη του Δημοσίου από τη ζημιογόνο δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη»¹

Αντώνη Π. Αργυρού

Δικηγόρου

«Εν όψει της φύσεως του δικαστικού έργου, μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. Εφ' όσον δε το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημιές που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου»

[Είναι χαρακτηριστική η ανωτέρω κρίση της 2527/2019 αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ)]

1. Η ευθύνη του δημοσίου από ζημιογόνο δράση των οργάνων του Κράτους²

1.1.- Θεμελιώδες στοιχείο της αρχής της νομιμότητας στη χώρα μας είναι η καθιέρωση της ευθύνης του Κράτους προς αποζημίωση για ζημιές που προκαλούν οι δημόσιες αρχές σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα (άρθρο 105 ΕισΝΑΚ). Η αστική ευθύνη του Δημοσίου αποτελεί έναν από τους βασικούς επανορθωτικούς θεσμούς του δικαίου. Όπως έχει επισημωθεί χαρακτηριστικά, οι αρχές της ευθύνης του Δημοσίου και της νομιμότητας είναι οι δύο πυλώνες του συστήματος εγγυήσεων των διοικουμένων.

Θεμέλιο της ευθύνης του Κράτους είναι τα άρθρα 4 § 5 και 20 § 1 του Συντάγματος³.

Θα ήθελα απλώς να επισημάνω τη σημασία που έχει για το κράτος δικαίου ο έλεγχος των πράξεων όλων των εξουσιών, η λεγομένη καθολική λογοδοσία⁴.

Με την υπ' αριθ. 11/1858 ιστορική απόφασή του, ο Άρειος Πάγος αντιμετώπισε την ευθύνη του

δημοσίου σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας ενός πλοιοκτήτη, το πλοίο του οποίου είχε εμποδισθεί να αποπλεύσει, εξαιτίας ενός υπαλλήλου, ο οποίος επιδίωξε δωροδοκία.

Με την ιστορική απόφαση ΟΛΣτΕ 1501/2014, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, εμπνεόμενη προφανώς από τη νομολογία των Δικαστηρίων της Ένωσης για την καθιέρωση της ευθύνης των κρατών-μελών, λόγω παραβιάσεων του ενωσιακού δικαίου, συμπληρώνει το νομικό καθεστώς της αστικής ευθύνης του Δημοσίου. Οι αποφάσεις ΟΛΣτΕ 799-803/21 και 1360-1361/2021 επέφεραν μεταβολή της νομολογίας της 1501/2014 ιστορικής αποφάσεως του ΣτΕ, όπως ειδικότερα αναλύεται κατωτέρω.

1.2.- Η διαπίστωση του παράνομου της ζημιογόνου πράξης ή παράλειψης αρκεί για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη του Δημοσίου, χωρίς να απαιτείται και η διαπίστωση πταίσματος του οργάνου του (ΣτΕ 4410/2015, 877/2013 7μ., 1413/2006 7μ., 2727/2003) ή του κατάφωρου ή πρόδηλου χαρακτήρα της παρανομίας (πρβλ. ΟΛΣτΕ 1501/2014).

2.1.- Από τις διατάξεις αυτές του άρθρου 105-106 ΕισΝΑΚ, προκύπτει ότι για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, απαιτείται:

1) παράνομη πράξη ή παράλειψη οργάνων του Δημοσίου, κατά την άσκηση της ανατεθειμένης σε αυτά δημόσιας εξουσίας (βλ. ΣτΕ 980/2002),

2) επίκληση και απόδειξη συγκεκριμένης ζημίας, καθώς και

3) αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης και της επελθούσας ζημίας.

1. Εισηγήση στο 23ο Συνέδριο Ένωσης Ποινικολόγων και Μαχόμενων Δικηγόρων (12.11.2022).

2. Βλ. Αντώνης Αργυρός «Αστική Ευθύνη του Δημοσίου, Το Δικαίωμα Αποζημίωσης», Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

3. Βλ. Ε. Σπηλιωτόπουλος, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 9^η έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας 1999, σ. 226.

4. Βλ. Μιχάλης Ν. Πικραμένος «Η λογοδοσία των δικαστών στη δημοκρατία: δημόσια εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη» (Ευρασία, Αθήνα 2022) και Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος «Λογοδοσία Στη Δημοκρατία Και Στη Δικαιοσύνη: Συχνά Ανεπίκαιρη, Πάντοτε Απαραίτητη» σε <https://www.dianeosis.org/2022/0>

Οι κατά το άρθρο αυτό προϋποθέσεις της ευθύνης προς αποζημίωση πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς (ΣτΕ 1278/2013, 322/2009, 1024/2005).

Υπό αυτές ακριβώς τις προϋποθέσεις συντρέχει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση για ζημία προκληθείσα εξαιτίας παράβασης του ενωσιακού δικαίου, πρόσθετες δε προϋποθέσεις, όπως το κατάφωρο της παράβασης, θα αποτελούσαν απαγορευμένη, κατά το ενωσιακό δίκαιο, δυσμενή διάκριση, αντίθετη με τις απορρέουσες από την αρχή της ισοδυναμίας απαιτήσεις (ΣτΕ 4403/2015).

Από την παραπάνω διάταξη συνάγεται ότι, για να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, απαιτείται, μεταξύ άλλων, η πράξη ή η παράλειψη των οργάνων του να είναι παράνομη, ήτοι να παραβιάζεται με αυτή κανόνας δικαίου, με τον οποίο προστατεύεται ορισμένο ατομικό δικαίωμα ή συμφέρον (ΣτΕ 2898/2014, 898/2014, 750/2011 κ.ά.).

Εξάλλου, **ευθύνη του Δημοσίου**, τηρουμένων και των λοιπών προϋποθέσεων του νόμου, **γεννάζεται όχι μόνο όταν με πράξη ή παράλειψη οργάνων τους παραβιάζεται συγκεκριμένη διάταξη νόμου, αλλά και όταν παραλείπονται τα ιδιαίτερα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις που προσιδιάζουν σε συγκεκριμένη υπηρεσία και προσδιορίζονται από την κείμενη εν γένει νομοθεσία, τα διδάγματα της κοινής πείρας και την αρχή της καλής πίστης** (ΣτΕ 116/2019, 484/2018, 15/2018, 1414/2017, 2775/2016, 3539/2015 κ.α.)

Η ως άνω δε ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση, κατά την ίδια αυτή διάταξη, είναι αντικειμενική, δηλαδή ανεξάρτητη από τυχόν υπαιτιότητα (δόλο ή αμέλεια) των οργάνων του (ΣτΕ 1370/2018, 15/2018, 1326/2017, 1613/2016 κ.ά.).

Η αστική ευθύνη του Δημοσίου θεμελιώνεται επίσης στο άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 της ΕΣΔΑ. Η θεμελίωση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου εδράζεται και στο άρθρο 2 της ΣΛΕΕ. στο οποίο περιλαμβάνεται ως θεμελιώδης αρχή της ΕΕ η αρχή του κράτους δικαίου, που είναι κοινή στην νομική παράδοση των κρατών μελών. Τέλος, το άρθρο 340 ΣΛΕΕ προβλέπει αστική ευθύνη της ίδιας της Ένωσης για δικά της σφάλματα.

Απαραίτητη σε κάθε περίπτωση προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παράνομης πράξης (ή παράλειψης ή υλικής ενέργειας ή παράλει-

ψης οφειλόμενης νόμιμης υλικής ενέργειας) του δημόσιου οργάνου και της επελθούσας ζημίας.

Αιτιώδης δε σύνδεσμος υφίσταται όταν, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, η φερόμενη ως ζημιογόνος πράξη (ή παράλειψη ή υλική ενέργεια κλπ.) ήταν εξ αντικειμένου επαρκώς ικανή (πρόσφορη), κατά τη συνήθη και κανονική πορεία των πραγμάτων, να επιφέρει το ζημιογόνο γεγονός (ΣτΕ 969/2018, 1414/2017, 2168/2016, 2669/2015, Ολ. ΣτΕ 4741/2014 κ.ά. Δ. Ράϊκου, Πτυχές της κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ προϋπόθεσης της εσωτερικής συνάφειας για τη θεμελίωση αστικής ευθύνης του Δημοσίου, ΘΠΔΔ 2008).

2.2. Η διάταξη του 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα δεν αναφέρεται ευθέως σε ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, διότι ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση λόγω απλώς εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου ή απλώς εσφαλμένης εκτίμησης των πραγμάτων από δικαστικό λειτουργό δεν είναι συμβατή με την φύση του δικαστικού έργου, ως εκ της οποίας το Σύνταγμα εγγυάται στον δικαστικό λειτουργό την λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία του.

Ενόψει της φύσης του δικαστικού έργου, **μόνο πρόδηλο σφάλμα⁵ του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση** (βλ. ΣτΕ 2168/2016 επταμ., 48/2016 επταμ., 1330/2016). Η ιστορική απόφασις ΟλΣτΕ 1501/2014, αποτελεί την ρητή αναγνώριση της ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις των οργάνων του και των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, όχι μόνο παράνομες, όπως ρητώς προβλέπει η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, αλλά και νόμιμες. Εμπνεόμενο από τη νομολογία Köbler και Traghetti, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναγνώρισε την αρχή της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες αποφάσεις των δικαστικών οργάνων και έθεσε τις προϋποθέσεις θεμελίωσής της. Έκτοτε με δειλά βήματα όλο και περισσότερο η νομολογία προχώρησε στην κατεύθυνση αυτή και η απόφαση αυτή αποτελεί λαμπρό δείγμα.

Είναι αναγκαία η ειδικότερη αναφορά στην

5. Αντώνης Αργυρός, «Πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ» <https://www.ddikastes.gr/node/5130>

Υπόθεση «Kannabishop», όπου υπάρχει βεβαιωμένη ευθύνη δικαστικών λειτουργών και προανακριτικών υπαλλήλων (βλ. αποφάσεις ΣτΕ 1330/2016, Διοικητικού Εφετείου Αθηνών 1268/2004, Διοικητικού Εφετείου Χανίων 15/2009).

3. Η Μεταστροφή της νομολογίας

Οι αποφάσεις ΟΛΣτΕ 799-803/21 και 1360-1361/2021 επέφεραν μεταβολή της νομολογίας της 1501/2014 ιστορικής αποφάσεως του ΣτΕ:

3.1. Η περίπτωση παραβίασης του ενωσιακού δικαίου

Η Ευρωπαϊκή Ένωση⁶ και η δράση της διέπεται και εκείνη, όπως η χώρα μας, από την αρχή της νομιμότητας, όπου στο άρθρο 288 της Συνθήκης ΕΚ (ΣΕΚ) καθιερώνεται ρητά η υποχρέωση της Κοινότητας για αποκατάσταση των ζημιών που προξενούν τα όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Η νομολογία του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) έχει πλέον θεμελιώσει την εξωσυμβατική ευθύνη των κρατών μελών προς αποζημίωση όταν τα εθνικά όργανα προκαλούν ζημιά στους ιδιώτες από τη μη εφαρμογή ευρωπαϊκού δικαίου [βλ. Υποθέσεις **Francovich and Bonifaci** (C-6,9/90⁷, Απόφαση **Brasserie du pecheur** (C-46/93⁸) απόφαση Köbler⁹].

Στην απόφαση **Köbler** το ΔΕΚ τόνισε ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιδιαιτερότητα της δικαστικής λειτουργίας και οι απαιτήσεις της ασφάλειας του δικαίου και επομένως η ευθύνη του κρά-

τους θα ανακόψει μόνο στην εξαιρετική περίπτωση που ο δικαστής του παραγνώρισε με τρόπο έκδηλο το εφαρμοστέο δίκαιο, όπως εάν αγνοήθηκε νομολογία του ΔΕΚ επί του θέματος. Έκρινε δε περαιτέρω ότι ο αρμόδιος εθνικός δικαστής που επλαμβάνεται της αγωγής αποζημίωσης πρέπει να λάβει υπόψη του όλα τα εξειδικευτικά της κρίνόμενης υπόθεσης στοιχεία, ανάμεσα στα οποία και την εφαρμογή εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου της υποχρέωσής του για προδικαστική παραπομπή, σύμφωνα με το άρθρο 234 § 3 της Συνθ ΕΚ (πρώην 177), έχει υποστηριχθεί δε ότι αυτή η δυνατότητα μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην περίπτωση της ευθύνης από περιβαλλοντικές βλάβες, όπου μεγάλος όγκος της νομοθεσίας είναι ενωσιακής προέλευσης. Και το Συμβούλιο της Επικρατείας στην πρόσφατη απόφαση 1501/2014¹⁰ της Ολομέλειας έκρινε ότι ενόψει της φύσης του δικαστικού έργου μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. **Ο πρόδηλος δε χαρακτηρισ του σφάλματος της κρίσης του οργάνου της δικαστικής λειτουργίας προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περίπτωσης βάσει των οποίων η δικαστική πράξη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη.**

3.2. Οι κανόνες που απορρέουν από τη νομολογία του ΔΕΚ μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις θεμελιώσεως της ευθύνης κράτους μέλους για τις ζημιές που υπέστησαν ιδιώτες λόγω καταλογιστέας σε αυτό παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα αποφανθεί ότι οι ζημιωθέντες ιδιώτες έχουν δικαίωμα αποκαταστάσεως της ζημίας που έχουν υποστεί εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, συγκεκριμένα:

α) ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες,

β) ότι η παράβαση του κανόνα αυτού είναι κατάφωρη και

γ) ότι υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος

6. Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Επιτροπή Αναφορών 3.6.2022 «Σύμφωνα με τις Συνθήκες στις οποίες βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, εναπόκειται στα κράτη μέλη να θεοπίσουν ένα σύστημα προσωπικής ευθύνης των δικαστών, καθώς αυτό εμπίπτει στην οργάνωση της δικαιοσύνης. Κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του δικαίου της ΕΕ, όπως αυτές που απορρέουν από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης» https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-73413_1_EL.pdf

7. Απόφαση της 19.11.1991, υποθ. C-6/90 και C-9/90, Συλ. 1991. I-5357.

8. Απόφαση της 5.3.1996, υποθ. 46/93, Συλ. 1996. I-1029.

9. Απόφαση της 30.9.2003, υποθ. C-224/2001.

10. Βλ. όμως την νεότερη νομολογία: ΟΛΣτΕ 799-803/2021 και 1360-1361/2021 επέφεραν μεταβολή της νομολογίας της 1501/2014 ιστορικής αποφάσεως του ΣτΕ.

μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας που υπέστησαν οι εν λόγω ιδιώτες.

3.3.- Η αρχή της ευθύνης των κρατών μελών για ζημίες που προκαλούνται στους ιδιώτες από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, οι οποίες τους καταλογίζονται, είναι σύμφυτη προς το σύστημα της Συνθήκης, ασχέτως του αν η ζημία πρέπει να καταλογιστεί στη νομοθετική, στη δικαστική ή στην εκτελεστική εξουσία.

3.4.- Η ευθύνη κράτους μέλους για ζημίες προκληθείσες από απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, η οποία αντιβαίνει σε κανόνα του δικαίου της Ένωσης, διέπεται από τις ίδιες προϋποθέσεις.

3.5.- Η νομολογία ΟΛΣΤΕ 799/2021

Με την απόφαση **ΟΛΣΤΕ 799/2021**, επί αγωγής που εισήχθη με τη διαδικασία της πρότυπης δίκης κρίθηκαν τα εξής: Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι προϋποθέσεις αποκαταστάσεως της ζημίας που προκλήθηκε από απόφαση εθνικού δικαστηρίου, αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, εξαιτίας παραβίασης κανόνα του ενωσιακού δικαίου, είναι οι εξής:

α) Ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες,

β) η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφωρη και

γ) να υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας των ιδιωτών.

Η δε εφαρμογή της αρχής της ευθύνης του κράτους μέλους για αποφάσεις εθνικού δικαστηρίου κρίνοντος σε τελευταίο βαθμό δεν επιτρέπεται να τεθεί σε κίνδυνο από την έλλειψη αρμοδίου δικαστηρίου.

Κρίθηκε ότι επί αγωγών αποζημίωσης, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, κατά του Δημοσίου λόγω παραβάσεως του ενωσιακού δικαίου οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, **η κατοχυρούμενη στο άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983 δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων επί των σχετικών διαφορών κάμπτεται, όταν η παραβίαση του ενωσιακού δικαίου αποδίδεται στα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία και καθίστανται αρμόδια για την εκδίκαση των οι-**

κείων αγωγών αποζημίωσης.

3.6.- Η περίπτωση παραβίασης του εθνικού δικαίου

Το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση πρόκλησης ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών, η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους (πρβλ. ΣτΕ, 1047, 49/2016 και ΔΕΕ C-173/2003 *Traghetti del Mediterraneo κατά Ιταλίας* της 13.6.2006, C-224/01 *Kobler κατά Αυστρίας* της 30.9.2003). Ο πρόδηλος δε χαρακτήρας του σφάλματος της κρίσης οργάνου της δικαστικής λειτουργίας προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περίπτωσης βάσει των οποίων η δικαστική πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη (ΟΛΣΤΕ 1501/2014, 1330/2016).

• **Στην ΟΛΣΤΕ 1501/2014** το Δικαστήριο έκρινε ότι: **α)** η διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ δεν αναφέρεται ευθέως σε ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, διότι ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση λόγω απλώς εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου ή απλώς εσφαλμένης εκτιμήσεως των πραγμάτων από δικαστικό λειτουργό δεν είναι συμβατή με την φύση του δικαστικού έργου, ως εκ της οποίας το Σύνταγμα εγγυάται στον δικαστικό λειτουργό την λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία του. **β)** Εν όψει της φύσεως του δικαστικού έργου, μόνο πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση. **γ)** Εφόσον δε το Σύνταγμα δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση προκλήσεως ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους. **δ)** Ο πρόδηλος δε χαρακτήρας του σφάλματος της κρίσεως οργάνου της δικαστικής λειτουργίας προκύπτει από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιπτώσεως, βάσει των οποίων η δικαστική

πλάνη καθίσταται συγγνωστή ή ασύγγνωστη. Σύμφωνα με την 1501/2014 απόφαση του ΣτΕ, η υποχρέωση του Κράτους κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 του Συντάγματος και, ιδίως, της επιταγής της ισότητας ενώπιον των δημόσιων βάρων που θεσπίζεται στη διάταξη του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος («Οι Έλληνες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους»)¹¹.

4. Η νεότερη νομολογία: ΟΛΣτΕ 799-803/2021

Το ΣτΕ εγκατέλειψε την ανωτέρω προσέγγιση που είχε υιοθετήσει στην απόφαση ΟΛΣτΕ 1501/2014 και έκρινε ότι οι **σχετικές αξιώσεις για αποκατάσταση** ζημίας από πράξη δικαστικού οργάνου **δεν είναι δικαστικές επιδιώξεις**.

Διατηρείται μόνον η υποχρέωση του Δημοσίου να προβαίνει στην αποκατάσταση της ζημίας που οι πολίτες υφίστανται λόγω παραβίασής του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, υπό τις προϋποθέσεις που διέπλεσε το ίδιο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της ανάγκης διαφύλαξης της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου από τις εθνικές αρχές, στις οποίες προδήλως περιλαμβάνονται και τα δικαστήρια (ΟΛΣτΕ 799/2021).

4.1.- Η δικαστική ανεξαρτησία¹²

Ο Αριστοτέλης έγραψε στα πολιτικά του: «*ἔστι δὴ τρία μέρη τῶν πολιτειῶν πασῶν... ἔν μὲν τί τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δεῦτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς... τρίτον δὲ τί τὸ δικάζον*».

Η δικαστική ανεξαρτησία¹³ αποτυπώνεται ρητά και με πληρότητα στο άρθρο 87 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι «*οἱ δικαστὲς κατὰ τὴν ἀσκῆσιν*

τῶν καθηκόντων τους ὑπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους».

Η στοιχειοθέτηση ευθύνης για ζημία που προκαλείται κατά την άσκηση της δικαστικής εξουσίας συνδέεται εκ των πραγμάτων με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας.

Υπάρχει παράλληλα ζήτημα προστασίας της λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας του δικαστή, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 87 του Συντάγματος. Την λειτουργική και την προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, εγγυάται το Σύνταγμα. Η έννομη τάξη έχει θεσπίσει μηχανισμούς ελέγχου και μέτρα προστασίας της ανεξαρτησίας, τέτοιοι είναι:

I.- Ο έλεγχος των δικαστικών αποφάσεων με ένδικα μέσα

Σημειώνεται ότι όπου κρίθηκε αναγκαία η καθιέρωση ενδίκου μέσου, υπήρξε ρητή αποτύπωση της βουλήσεως του συνταγματικού νομοθέτη με τις ειδικές προβλέψεις των άρθρων 95 § 1 β' (αναίρεση τελεσιδίκων αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων για υπέρβαση εξουσίας ή παράβαση νόμου) και 96 § 2 Συντάγματος (έφεση στο αρμόδιο τακτικό δικαστήριο κατά των αποφάσεων αστυνομικών αρχών και αρχών αγροτικής ασφάλειας). Άλλωστε το άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ, καθιερώνει την αρχή της δίκαιης δίκης.

II.- Το δικαίωμα για την εξαίρεση των δικαστών¹⁴ εξαιτίας υπόνοιας μεροληψίας¹⁵ με ρητές

14. «Κατά τη διάταξη του άρθρου 15 ΚΠΔ "Όλα τα δικαστικά πρόσωπα του προηγούμενου άρθρου είναι εξαιρέτα, αν συντρέχουν οι λόγοι αποκλεισμού του άρθρου αυτού ή αν προκάλεσαν ή προκαλούν υπόνοιες μεροληψίας, δηλαδή αν υπάρχουν γεγονότα που μπορούν να δικαιολογήσουν εμφανώς δυσπιστία για την αμεροληψία τους". Με τις ανωτέρω διατάξεις, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ, διασφαλίζεται το δικαίωμα του προσώπου να δικασθεί η υπόθεσή του με δίκαιο τρόπο, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, σύμφωνα με την αρχή της δίκαιης δίκης, αφού προβλέπεται η εξαίρεση των δικαστών και των εισαγγελέων, αν προκαλούν υπόνοιες μεροληψίας. Οι υπόνοιες μεροληψίας, κατά τη σαφή έννοια της διάταξης του άρθρου 15 ΚΠΔ, πρέπει να στηρίζονται σε συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, ικανά να δικαιολογήσουν αντικειμενικά και μάλιστα εμφανώς και όχι υποκειμενικά, κατά την αντίληψη του αιτούμενου την εξαίρεση, δυσπιστία για την αμεροληψία του δικαστικού προσώπου, τέτοια δε γεγονότα δεν μπορεί να θεωρηθούν, δυ-

11. Βλ. Πρ. Παυλόπουλος, τ. ΠτΔ, ομιλία κατά την ανακήρυξη του ως επίτιμου διδάκτορα της Νομικής Σχολής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με θέμα: "Η Συνταγματική κατοχύρωση της αστικής ευθύνης του Δημοσίου", με αφορμή την απόφαση ΣτΕ (Ολ.) 1501/2014.

12. Βλ. Φ. Σπυρόπουλος, Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2018.

13. Ε. Κρουσταλάκης, Η δικαστική εξουσία, η ανεξαρτησία της και η κοινή γνώμη, ΕλλΔνη 27[1986]. 36 επ.

διατάξεις στους Δικαστικούς Κώδικες (βλ. άρθρα 9, 23, 43, 44, 47, 48, 49, 51, 64, 72, 108-112, 117 του ν. 4938/2022 «Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών και λοιπές διατάξεις»).

III.- Η ποινική και αστική ευθύνη των δικαστών. Το ζήτημα της αγωγής κακοδικίας¹⁶ και της εφαρμογής της ανάγεται στο άρθρο 99 του Συντάγματος¹⁷ και τον ν. 693/1977 «περί εκδίκασης αγωγών κακοδικίας».

IV.- Η πειθαρχική ευθύνη των δικαστών¹⁸, είτε ύστερα από καταγγελίες, είτε στο πλαίσιο της επιθέωσης κατά το άρθρο 87 § 3 Συντάγματος¹⁹.

σμενείς, σε σχέση με τις απόψεις εκείνου που ζητεί την εξαιρέση, κρίσεις ή νομικές γνώμες, που εξέφρασε το δικαστικό πρόσωπο κατά την εκτέλεση των δικαστικών καθηκόντων του (ΑΠ 69/2018, 578/2017, 231/2005, 84/2005)».

15. ΣυμβΑΠ 504/2021.

16. Βλ. Πρεβεδούρου Ευγενία « Η προσωπική ευθύνη των δικαστικών λειτουργών και η αγωγή κακοδικίας υπό το πρίσμα της κοινοτικής νομολογίας » Στοιχεία περιοδικού: Ευρωπαϊών Πολιτεία, τευχ. 2 [2007] σ. 499-527.

17. Άρθρο 99: (Αγωγές κακοδικίας).

1. Αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών δικάζονται, όπως νόμος ορίζει, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση.

2. Από τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εξαιρείται κάθε φορά εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη λειτουργών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο. Εφόσον πρόκειται για αγωγή κακοδικίας κατά μέλους του Συμβουλίου της Επικρατείας ή λειτουργών των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, στο ειδικό αυτό δικαστήριο προεδρεύει ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου.

3. Δεν απαιτείται άδεια για να εγερθεί αγωγή κακοδικίας.

18. Βλ. Άρθρο 91: (Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο).

19. Π. Δημόπουλος, Η επιθέωση των Δικαστικών Λειτουργών και η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης, ΕΛΛΔνη 32 [1991]. 718 επ. και 725. Δ. Ραϊκος, Δικαστική Ανεξαρτησία Και Αμεροληψία -Πειθαρχικός έλεγχος των δικαστικών λειτουργών, Σάκκουλας, 2008.

V.- Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, αλλά κυρίως των δικαστικών αποφάσεων (Σύνταγμα 93 § 2 και 3), και η δημοσιοποίηση της μειοψηφίας (βλ. 996/1994 της ΟΛΣΤΕ).

VI.- Το άρθρο 89 του Συντάγματος σχετικά με τα ασυμβίβαστα της ιδιότητας του Δικαστικού Λειτουργού.

VII.- Το Σύνταγμα στο άρθρο 88 περιβάλλει τους εν γένει δικαστικούς λειτουργούς με τη θεσμική εγγύηση της ισοβιότητας.

Τα παραπάνω αναμφισβήτητα είναι σημαντικά στοιχεία με τα οποία προστατεύεται η δικαστική ανεξαρτησία, αλλά και ελέγχεται ο δικαστής για τον τρόπο που ασκεί τα καθήκοντά του.

5. Το αυτοτελές δικαίωμα αποζημίωσης

5.1.- Αυτοτελές δικαίωμα αποζημίωσης

5.1.1. Παράνομη κράτηση Στο άρθρο 7 § 4 του Συντάγματος «*νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν άδικα ή παράνομα ή με άλλον τρόπο στερήθηκαν παράνομα την προσωπική τους ελευθερία*».

Το ζήτημα αντιμετωπίζεται με τις διατάξεις του ΚΠΔ στα άρθρα 535²⁰-537. Στο άρθρο 9 § 5 του

20. Άρθρο 535. - Ποιοι δικαιούνται αποζημίωση.

1. Έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν από το Δημόσιο αποζημίωση: α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθώωθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφαση δικαστηρίου, β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξαφανίσθηκε αμετάκλητα συνεπεία ενδίκου μέσου και γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθώωθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας. Επίσης αποζημίωση δικαιούνται όσα από τα παραπάνω πρόσωπα τιμωρήθηκαν μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισαν αρχικά. Αποζημίωση δικαιούνται και οι κρατηθέντες, για τους οποίους στη συνέχεια έπαυσε οριστικά η ποινική δίωξη ή κηρύχθηκε απαράδεκτη με αμετάκλητη απόφαση ή βούλευμα, εφόσον οι λόγοι της οριστικής παύσης ή του απαραδέκτου της ποινικής δίωξης ήταν πρόδηλο ότι συνέτρεχαν κατά τον χρόνο έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης ή του παραπεμπτικού βουλεύματος ή η ποινική δίωξη θεωρήθηκε σαν να μη έγινε κατ' άρθρο 77.

2. Όσοι κρατήθηκαν λόγω καταδίκης ή κρατήθηκαν προσωρινά κατά την § 1 έχουν το δικαίωμα να ζητή-

Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά δικαιώματα, που κυρώθηκε και κατέστη εσωτερικό δίκαιο με τον ν. 2464/1997, «κάθε πρόσωπο, θύμα παράνομης σύλληψης ή κράτησης, έχει δικαίωμα αποζημίωσης». Κατά τις διατάξεις των άρθρων 7 § 4 και 25 § 1 του Συντάγματος και 9 § 5 του Διεθνούς Συμφώνου “για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα”, το οποίο έχει κυρωθεί με τον ν. 2462/ 1997, αντιστοίχως: “Νόμος ορίζει με ποιους όρους το Κράτος παρέχει, ύστερα από δικαστική απόφαση, αποζημίωση σε όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία”, “Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκηση τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα, είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας” και “Κάθε πρόσωπο, θύμα παράνομης σύλληψης ή κράτησης, έχει δικαίωμα αποζημίωσης, (βλ ΑΠ 260/2019).

Δικαίωμα να ζητήσουν από το δημόσιο αποζημίωση έχουν: (α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθώωθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφαση δικαστηρίου, (β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξα-

σούν αποζημίωση, και αν ακόμη έχουν απαλλαγεί επειδή, μολονότι τέλεσαν την πράξη, δεν τους επιβλήθηκε ποινή για οποιονδήποτε λόγο.

3. Σε περίπτωση θανάτου του κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαιούχου πριν την συμπλήρωση της προθεσμίας υποβολής της αίτησης κατά το άρθρο 538, το σχετικό δικαίωμα μπορούν να ασκήσουν οι κληρονόμοι του, κατά το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία του άρθρου 538 § 2 αρχίζει από την ημέρα θανάτου του αρχικού δικαιούχου. Αν ο κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαιούχος της αποζημίωσης αποβιώσει μετά την υποβολή της αίτησης, η αξίωση μεταβιβάζεται στους κληρονόμους του κατά το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν κατά τη συζήτηση.

φανίσθηκε αμετάκλητα συνεπεία ένδικου μέσου, και (γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθώωθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας”.

5.1.2. Καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης.- Με τους ν. 4055/2012, 4239/2014 καθιερώνεται αίτηση δίκαιης ικανοποίησης (εύλογης χρηματικής αποκατάστασης) των διαδικών για υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της πολιτικής και ποινικής δίκης²¹.

Η Ελληνική Πολιτεία με τους ν. 4055/2012, 4239/2014 επιχείρησε να συμμορφωθεί προς τις διεθνώς ανειλημμένες υποχρεώσεις της, οι οποίες απορρέουν από το Δίκαιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων και το πρωταρχικό δικαίωμα σε ταχεία κι αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Αποτέλεσμα ήταν να θεσπιστούν ένδικα βοηθήματα με τα οποία να είναι δυνατή πλέον η εύλογη αποζημίωση για την καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης και μάλιστα για κάθε βαθμό δικαιοδοσίας²².

6.3.- *Πρόδηλο σφάλμα του δικαστικού λειτουργού επισύρει ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ – Νομολογιακή αντιμετώπιση του ΣτΕ μετά την ισχύ της 1501/2014 μέχρι την έκδοση της 799/2021*

α- Παράνομη σύλληψη: Ο ενάγων, ζήτησε να αναγνωριστεί η υποχρέωση του Ελληνικού Δημοσίου να του καταβάλει αποζημίωση, ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη από την κράτηση και σύλληψή του, λόγω συνωνυμίας του με καταδιωκόμενο πρόσωπο, εξαιτίας παράνομων, κατά τους ισχυρισμούς του, ενεργειών αστυνομικών και δικαστικών οργάνων, κα-

21. Βλ. Α. Αργυρός, Η δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπερέβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, Σάκκουλας, 2015.

22. (Βλ. ΕΔΔΑ αποφάσεις της 29ης Μαρτίου 2006: Cocchiarella κατά Ιταλίας, της 23ης Σεπτεμβρίου 2004: Αγαθός Θ. κ.λπ. κατά Ελλάδας και της 15ης Ιουλίου 2004: Θεοδωρόπουλος Π. κατά Ελλάδας, της 18ης Απριλίου 2013: Αναστασιάδης Ι. κ.λπ. κατά Ελλάδας, ΣτΕ 4467/2012, 1/2013, 3217/2013, 3151/2013, 1275/2014, 299/2015, 980/2017, ΕΔΔΑ, αποφάσεις της 30ης Απριλίου 2012: Βεντούρης κ.λπ. κατά Ελλάδας, της 12ης Απριλίου 2001: Μεσοχωρίτης κατά Ελλάδας, της 29ης Σεπτεμβρίου 1996: Zappia κατά Ιταλίας, ΑΠ 1/2021.

θώς και οργάνου της δικαστικής λειτουργίας. Η Αγωγή έγινε μερικά δεκτή με την 333/2018 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και 1902/2019 ΔΕφ Αθηνών.

β.- Παράνομη φυλάκιση: Αποκλειστική αρμοδιότητα του ποινικού δικαστηρίου να κρίνει αν συντρέχει υποχρέωση αποζημίωσης εκείνων που κρατήθηκαν και μετέπειτα αθωώθηκαν (άρθρα 533 - 545 ΚΠΔ). Κρίθηκε με την ΣτΕ 2574/2006 (Α' Τμήμα) ότι: Από τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας - που επαναλαμβάνει, κατά βάση, τις ρυθμίσεις του προϊσχύσαντος ν. 4915/1931 - περιέχεται πλήρης ρύθμιση για την αποζημίωση των αδικώς καταδικασθέντων, ή προσωρινώς κρατηθέντων που τελικώς αθωώθηκαν ή απαλλάχθηκαν, όπως απαιτείται από το άρθρο 7 § 4 του Συντάγματος. Επομένως, οι διαφορές αυτές δεν ανήκουν στη δικαιοδοσία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. (βλ 2086/2015 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης). Το ζήτημα θα απασχολήσει την ΟΛΣτΕ κατόπιν παραπομπής με την 1371/2019 απόφαση του Α' Τμήματος).

γ.- Συμβολαιογράφος Δημόσιος λειτουργός: Κρίθηκε με την απόφαση του Α' Τμήματος ΣτΕ 1047/2016 ότι: «ο συμβολαιογράφος ενεργούσε για λογαριασμό της ΕΤΒΑ, ως επισπευδούσης τον πλειστηριασμό δανειστρίας, ως υπάλληλος του πλειστηριασμού, όμως, ενεργούσε, ως δημόσιο όργανο, κατ' ενάσκηση αρμοδιοτήτων εντασσομένων στο πλαίσιο της δικαστικής λειτουργίας και, επομένως, θα μπορούσε να θεμελιωθεί αστική ευθύνη του Δημοσίου, υπό τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ (βλ ΣτΕ 2168/2016, 1047/2016).

δ.- Αποζημίωση δικαστικού λειτουργού από παράνομη συμπεριφορά προϊσταμένου του κατά την άσκηση διοικητικής φύσης καθηκόντων, Απόφαση του ΣτΕ 48/2016

ε.- Η υπόθεση «**Kannabishop**» είναι μια από τις απολύτως ενδεικτικές που αναφέρεται στο πως αντιμετωπίζεται η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, αφού ο ιδιοκτήτης της αντιμετώπισε ουκ ολίγα δεινά από το 1998 όταν άνοιξε το πρώτο το κατάστημά του. Οι διωκτικές αρχές θεώρησαν πως αυτό ουσιαστικά αποτελεί διαφήμιση ναρκωτικών ουσιών, τον συνέλαβαν, κατέσχεσαν τα εμπορεύματα, ενώ παραπέμφθηκε από τον εισαγγελέα στον τακτικό ανακριτή. Διώχτηκε ποινικά, αλλά

το 1999 αθωώθηκε με το σκεπτικό ότι «ο διακριτικός τίτλος «**Kannabishop**» και η απεικόνιση πεντάφυλλου ή επτάφυλλου μίσχου κάνναβης δεν συνιστούσαν ευθεία ή συγκαλυμμένη και έντεχνη διαφήμιση της χρήσεως ναρκωτικών ουσιών ή πρόκληση σε παράνομη χρήση τους». Το Γενικό Χημείο του Κράτους, αποφάνθηκε ότι τα προϊόντα που κατασχέθηκαν «είτε δεν περιείχαν την ναρκωτική ουσία της τετραϋδροκανναβινόλης, είτε την περιείχαν σε ελάχιστο βαθμό χωρίς να είναι εφικτή η ανάκτησή της ή απομόνωσή της». Ο καταστηματάρχης ζήτησε αποζημίωση από το δημόσιο για την αξία των εμπορευμάτων, ηθική βλάβη κλπ, το Διοικητικό Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή του, αλλά το Διοικητικό Εφετείο του επιδικασε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης το ποσό των 14.673,51 ευρώ. Η Ολομέλεια του ΣτΕ (**απόφαση 1501/2014**), πέραν τυχόν ευθύνης των αστυνομικών οργάνων, δεν αποκλείει την ύπαρξη ευθύνης του εισαγγελικού λειτουργού που έδωσε σχετικές εντολές.

στ.- Η απόφαση ΣτΕ 1330/2016 αφορά πράξεις των αστυνομικών οργάνων που διενεργούν **προανάκριση χωρίς εισαγγελική παραγγελία**, η οποία καταλήγει στην άσκηση ποινικής δίωξης

Συμπέρασμα: Το ελληνικό δημόσιο υποχρεούται να αποζημιώσει πολίτη για ζημία που του προκλήθηκε από «πρόδηλο σφάλμα» δικαστικού λειτουργού. Αυτό αποφάνθηκε η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας με την 1501/2014 απόφασή του με αφορμή υπόθεση που έφτασε ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου και η οποία εκκρεμούσε στη Δικαιοσύνη 16 χρόνια!

6.4.- *Η μεταστροφή της νομολογίας: (ΟΛΣτΕ 800-803/2021, 1360-1361/2021)*

Με μια σειρά αποφάσεων του Ιουνίου 2021, ΟΛΣτΕ 799-803/2021, το ΣτΕ εγκατέλειψε την προσέγγιση που είχε υιοθετήσει στην απόφαση ΣτΕ Ολ 1501/2014, δηλαδή τον κανόνα της ανάλογης εφαρμογής του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ σε περίπτωση προδήλου ή βαρέος σφάλματος οργάνου ενταγμένου στη δικαστική εξουσία.

Η Ολομέλεια, **δέχθηκε ότι το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ δεν μπορεί να εφαρμοστεί στη ζημία από πράξη δικαστικού οργάνου.** Ειδικότερα:

Ι.- Σύμφωνα με τις αποφάσεις ΟΛΣτΕ 801-803/2021:

Α.- Κατά το Σύνταγμα, **επιβάλλεται στον νο-**

μοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από την δράση οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπ' όψη την φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους.

Β.- Οι διατάξεις του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, αναφερόμενες σε όργανα του Δημοσίου, δεν έχουν εφαρμογή στις περιπτώσεις υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης από παράνομες πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Γ.- Ενόσω δεν υφίσταται, σε εκτέλεση της επιταγής του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος, νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου, σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.

Δ.- Όπως περαιτέρω κρίθηκε ενόψει του προβλεπόμενου από το Σύνταγμα οργανωτικού σχήματος των χωριστών δικαιοδοσιών, ο έλεγχος των αποφάσεων και λοιπών διαδικαστικών πράξεων ενεργείται υποχρεωτικά από όργανα που ανήκουν στον ίδιο δικαιοδοτικό κλάδο, ώστε ο νομοθέτης οφείλει να ρυθμίσει τα σχετικά ζητήματα χωριστά ανά δικαιοδοτικό κλάδο.

Ε.- Εξάλλου, την ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ δεν δύναται να δικαιολογήσει το γεγονός ότι με τις προκειμένες αποφάσεις επέρχεται μεταστροφή της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου (ΟΛΣτΕ 1501/2014), καθώς μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις κωλύεται η άμεση εφαρμογή των κανόνων που προκύπτουν από τη νομολογιακή μεταστροφή.

II.- ΟΛΣτΕ 800/2021

Όμοια είναι η κρίση του Δικαστηρίου και στην απόφαση ΟΛΣτΕ 800/2021 επί αιτήσεως αναιρέσεως, που εισήχθη στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου λόγω της εξαιρετικής σπουδαιότητάς της.

Στην προκειμένη περίπτωση, δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και

των αρμοδίων δικαστηρίων, το δικάσαν δικαστήριο υπερέβη τη δικαιοδοσία του, για τον λόγο δε αυτό, τον οποίο εξέτασε αυτεπαγγέλτως, ανείρεσε την απόφαση του Διοικητικού Εφετείου, εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση και, ακολούθως, απέρριψε την αγωγή ως απαράδεκτη.

III.-Με τις αποφάσεις ΟΛΣτΕ 1360 και 1361/2021 κρίθηκε ότι:

Α.- Πραγματώνεται ο σκοπός της διατάξεως του άρθρου 4 § 5 Σ όταν αποκατάσταση τέτοιας ζημίας καθίσταται δυνατή σε περίπτωση ζημιόγνου δράσεως οιαδήποτε οργάνου του Κράτους, άρα και εκείνης των οργάνων τα οποία είναι ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία. Επομένως, κατά το Σύνταγμα, επιβάλλεται στον νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από τη δράση οιαδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους.

Β.- Η αναγνώριση της ευχέρειας, πολλώ δε μάλλον της υποχρέωσης του κοινού νομοθέτη, να ρυθμίσει, χωρίς μάλιστα ειδική διασφαλιστική της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης συνταγματική πρόβλεψη, τον παρεμπιπτόντα έλεγχο της «ορθότητας» των δικαστικών αποφάσεων και πράξεων από άλλο δικαστή, διαφορετικό από τον φυσικό, δεν συνάδει προς τη συνταγματικώς κατοχυρούμενη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών, πλήττοντας την αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας και την ασφάλεια του δικαίου (άρθρα 8, 20 § 1 και 87 § 1 Συντάγματος).

Γ) Εξάλλου, όπως περαιτέρω κρίθηκε κατά πλειοψηφία, οι διατάξεις του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, αναφερόμενες σε όργανα του Δημοσίου, δεν έχουν, παρά την ευρεία διατύπωσή τους, εφαρμογή στις περιπτώσεις υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης από παράνομες πράξεις των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Επιπλέον, ενόσω δεν υφίσταται, σε εκτέλεση της προεκτεθείσας επιταγής του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος, νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχε-

τικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου, οι σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.

Κατά τη συγκλίνουσα γνώμη, ελλείπει νομοθετικής ρυθμίσεως που να θεσπίζει ειδικώς αποζημιωτική ευθύνη του Δημοσίου για δικαιοδοτικές πράξεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας, δεν έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, η οποία ούτε λαμβάνει σχετική μέριμνα, ούτε παρίσταται πρόσφορη για τη διασφάλιση των συνταγματικών αρχών της ανεξαρτησίας, του κύρους και της ευρυθμίας της Δικαιοσύνης. Κατά άλλη ειδικότερη γνώμη, δεν είναι δυνατή ούτε η ευθεία ή η ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, ούτε η ευθεία εφαρμογή του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος στις περιπτώσεις αποφάσεων ή πράξεων των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων τους, οι οποίες, κατά τον ενάγοντα, είναι μη ορθές και ζημιογόνες, αφού ο κοινός νομοθέτης δεν έχει την υποχρέωση ούτε την ευχέρεια να καθορίσει τη διαδικασία και τους όρους αποκατάστασης της σχετικής ζημίας.

Δ) Όπως περαιτέρω κρίθηκε, ενόψει του προβλεπόμενου από το Σύνταγμα οργανωτικού σχήματος των χωριστών δικαιοδοσιών, **ο έλεγχος των αποφάσεων και λοιπών διαδικαστικών πράξεων ενεργείται υποχρεωτικά από όργανα που ανήκουν στον ίδιο δικαιοδοτικό κλάδο** και, ως εκ τούτου, ο νομοθέτης οφείλει να ρυθμίσει τα σχετικά ζητήματα χωριστά ανά δικαιοδοτικό κλάδο.

Κατά τη συγκλίνουσα γνώμη, είναι δυνατόν όχι όμως αναγκαίο να ρυθμίζει τα σχετικά ζητήματα ανά δικαιοδοτικό κλάδο.

Κατά τη μία μειοψηφούσα γνώμη, η δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων (άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983) περιλαμβάνει και την εκδίκαση διαφορών αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου από ζημιογόνες πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, ανεξαρτητως της δικαιοδοσίας στην οποία ανήκουν τα όργανα αυτά.

Κατά την άλλη μειοψηφούσα γνώμη, λόγω της ιδιότητας του προσώπου που εξέδωσε τη φερόμενη ως μη ορθή και ζημιογόνο απόφαση ή τέλεσε τη φερόμενη ως μη ορθή πράξη ή παράλειψη, ο δικαστής της αγωγής αποζημίωσης δεν θα πρέπει να

ανήκει στο ίδιο Σώμα ή στον ίδιο Κλάδο της Δικαιοσύνης.

Δ) Στην προκειμένη περίπτωση το Δικαστήριο έκρινε ότι το Διοικητικό Εφετείο, το οποίο (μετά την αποδοχή των εφέσεων των αρχικώς εναγουσών και την εξαφάνιση των πρωτόδικων αποφάσεων) δίκασε κατ' ουσίαν τις αγωγές και τις απέρριψε ως ουσία αβάσιμες (μη δεχθέν πρόδηλο σφάλμα των οργάνων της δικαστικής εξουσίας), ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκαταστάσεως της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και των αρμοδίων δικαστηρίων, έσφαλε, αχθέν σε κατ' ουσίαν εκδίκαση αγωγών επί των οποίων δεν είχε δικαιοδοσία. Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αυτό αυτεπαγγέλτως και ανεξαρτητως της συνδρομής των προϋποθέσεων παραδεκτού του άρθρου 53 §§ 3 και 4 του π.δ. 18/1989, όπως ισχύει, αναίρεσε δε κατόπιν τούτου τις αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου και, ακολούθως, απέρριψε τις εφέσεις.

6.5. Η νομολογία για παραβίαση του κοινοτικού δικαίου

IV.- ΟΛΣΤΕ 799/2021

Α) Με την απόφαση ΟΛΣΤΕ 799/2021, δημοσιευθείσα επί αγωγής που εισήχθη με τη διαδικασία της πρότυπης δίκης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, κρίθηκαν τα εξής: Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι προϋποθέσεις αποκαταστάσεως της ζημίας που προκλήθηκε από απόφαση εθνικού δικαστηρίου, αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, εξαιτίας παραβίασης κανόνα του ενωσιακού δικαίου, είναι οι εξής: α) Ο παραβιαζόμενος κανόνας δικαίου της Ένωσης να αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες, β) η παράβαση του κανόνα αυτού να είναι κατάφορη και γ) να υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως αυτής και της ζημίας των ιδιωτών. Η δε εφαρμογή της αρχής της ευθύνης του κράτους μέλους για αποφάσεις εθνικού δικαστηρίου κρίνοντος σε τελευταίο βαθμό δεν επιτρέπεται να τεθεί σε κίνδυνο από την έλλειψη αρμοδίου δικαστηρίου.

Κατά τη μειοψηφούσα γνώμη, ειδικώς περί ζημιογόνων πράξεων δικαστικών οργάνων αναφορικά με την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, οι διατάξεις του Συντάγματος ερμηνεύονται σε

αρμονία με τη ως άνω βασική αρχή του ενωσιακού δικαίου να αποζημιώνεται από το Δημόσιο και η ζημία ιδιωτών από παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης από εθνικά δικαστήρια, υπό τις προϋποθέσεις που αναγνωρίζει η νομολογία του ΔΕΕ και τρέπουν την ευχέρεια του νομοθέτη για ρύθμιση της αποζημιωτικής ευθύνης από πράξεις οργάνων της Δικαιοσύνης σε υποχρέωση στην περίπτωση αυτή. Και πάλι, όμως, οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις οφείλουν να σταθμίσουν, κατά τρόπο πρόσφορο, την εν λόγω υποχρέωση με την συνταγματική απαίτηση για σεβασμό της ανεξαρτησίας, του κύρους και της ευρυθμίας της Δικαιοσύνης.

Β) Κρίθηκε, περαιτέρω, κατά πλειοψηφία ότι μέχρι να θεσπισθεί τυχόν ειδική διαδικασία, η σχετική έννομη προστασία νομίμως παρέχεται με την άσκηση αγωγής αποζημίωσης κατά το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, το οποίο εφαρμόζεται κατ' αρχήν αναλόγως, η δε θεμελίωση της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου, λόγω παραβίασής του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό, διέπεται από τις προϋποθέσεις που όρισε το ΔΕΕ με την προαναφερόμενη νομολογία.

Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, δεν υφίσταται νομοθετική ρύθμιση για την αποζημίωση από παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου από πράξεις οργάνων ενταγμένων στη δικαστική λειτουργία, η δε διάταξη του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ ούτε λαμβάνει μέριμνα για τη δικαστική ανεξαρτησία, την εύρυθμη απονομή και το κύρος της Δικαιοσύνης, ούτε παρίσταται πρόσφορη προς τούτο.

Γ) Εν συνεχεία, κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι επί αγωγών αποζημίωσης, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, κατά του Δημοσίου λόγω παραβίασής του ενωσιακού δικαίου οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό, η κατοχυρούμενη στο άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983 δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων επί των σχετικών διαφορών κάμπτεται, όταν η παραβίαση του ενωσιακού δικαίου αποδίδεται στα πολιτικά δικαστήρια, τα οποία και καθίστανται αρμόδια για την εκδίκαση των οικείων αγωγών αποζημίωσης.

Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, η κατοχυρούμενη στο άρθρο 1 § 1 περ. η' του ν. 1406/1983 δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων περι-

λαμβάνει και την εκδίκαση διαφορών επί αγωγών αποζημίωσης του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ κατά του Δημοσίου λόγω παραβίασής του δικαίου της Ένωσης οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινόμενου σε τελευταίο βαθμό, ανεξαρτητως δικαιοδοσίας, στην οποία ανήκει το δικαστήριο αυτό, επομένως και όταν πρόκειται για απόφαση πολιτικού δικαστηρίου.

Δ) Εν προκειμένω, ζητήθηκε αποζημίωση κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ για αποκατάσταση βλάβης που ο ενάγων υπέστη από την, κατά τους ισχυρισμούς του, κατάφωρη παραβίαση από δικαστικά όργανα της Ελληνικής Δημοκρατίας (Ειρηνοδίκη και Άρειος Πάγος) των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζουν διατάξεις του δικαίου της Ένωσης. Με την απόφαση 799/2021 κρίθηκε, σε συνέχεια της ανωτέρω γνώμης της πλειοψηφίας, ότι η επίδικη αγωγή αποζημίωσης λόγω παραβίασής του ενωσιακού δικαίου αποδιδόμενων σε αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων δεν ανήκει στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, η ένδικη αγωγή ασκήθηκε παραδεκτώς ενώπιον των Διοικητικών Δικαστηρίων.

Ε) Θεωρώ ότι η αιφνίδια μεταστροφή της νομολογίας που επετεύχθη με τις ανωτέρω αποφάσεις ΟΛΣτΕ (799-803/2021) και (1360-1361/2021) «επί ζητημάτων ερμηνείας κανόνων του θετικού δικαίου αποτελεί φαινόμενο σύμφυτο με το δικαιοδοτικό έργο και αναγκαίο μέσο για την περαιτέρω εξέλιξή της, τα δε δικαστήρια διαθέτουν την εξουσία προς πραγματοποίησή της», είναι, όμως, γεγονός, που κατά την γνώμη μου, παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ αρχές (βλ. όμως αντίθετες σκέψεις στις ανωτέρω αποφάσεις²³) της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και σε χρονική μετάθεση των εννόμων συνεπειών που συνεπάγεται η νομολογιακή μεταστροφή.

23. «.. η νομολογιακή μεταστροφή δεν παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύνταγμα (ΟΛΣτΕ 1360-1361/2021, 1738/2017 ΟΛ.) και την ΕΣΔΑ αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης - από τις οποίες άλλωστε δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας (απόφαση του ΕΔΔΑ της 29.1.2019, Orlen Lietuva Ltd. κατά Λιθουανίας, 45849/13, σκ. 80)».

7.- Συμπεράσματα

1) Κατά την άποψή μας η νομολογιακή μεταστροφή (ΟΛΣτΕ800-803/2021, 1360-1361/2021) και η πλήρης ανατροπή της ιστορικής αποφάσεως της ΣτΕ Ολ. 1501/2014 αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα εν όψει του ότι η αστική ευθύνη του δημοσίου, είναι επανορθωτικός μηχανισμός, τόσο για την αποκατάσταση παραβάσεων της αρχής της νομιμότητας και του κράτους δικαίου όσο και για την αποκατάσταση παραβάσεων των επιταγών της ισότητας (ιδίως ενώπιον των δημόσιων βαρών). Έτσι και σύμφωνα με τις σκέψεις των 800-803/2021 αποφάσεων της Ολομελείας του ΣτΕ, επειδή ο κοινός νομοθέτης δεν έχει φροντίσει να προβλέψει τους όρους αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και τα αρμόδια δικαστήρια, ο πολίτης δεν δικαιούται να αποζημιωθεί για τα σφάλματα αυτά, πράγμα που δεν συμβαίνει όταν παραβιάζεται το Ενωσιακό Δίκαιο. Έτσι όμως παραβιάζεται το συνταγματικό θεμέλιο του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος, της αποζημιωτικής ευθύνης του δημοσίου των άρθρων 105-106 ΕισΝΑΚ και καθίσταται γράμμα κενό το άρθρο 20 Σ, όπως και το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. «Το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημιές που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, μέχρις ότου ο νομοθέτης ρυθμίσει ειδικώς την ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ έχει ανάλογη εφαρμογή σε περίπτωση προκλήσεως ζημίας από πράξεις των οργάνων αυτών, η οποία μπορεί να αποδοθεί σε πρόδηλο σφάλμα τους» (βλ. σκέψεις των 1501/2014 ΟΛΣτΕ και 2527/2019 αποφάσεων του ΣτΕ).

2) Η απόφαση του ΔΕΚ «**GerhardKöbler κατά Republik Österreich**» που καθιερώνει έλεγχο και στις δικαστικές αποφάσεις, τις θέτει δηλαδή στο μικροσκόπιο του δικαστικού ελέγχου, φέρει τον αριθμό C-224/01 και ξεκίνησε από μια διεκδίκηση οικονομικών αιτημάτων από τους πανεπιστημιακούς της Αυστρίας και είχε δικαστική συνέχεια που έφθασε ως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. **Εκείνο με τη σειρά του εξέδωσε την ως άνω απόφασή του, της οποίας το ουσιαστικό θεμέλιο είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι εκτός των άλλων και μια κοινότητα δικαίου, όπου κάθε δημόσια ε-**

ξουσία υπόκειται σε έλεγχο και όχι μόνο η νομοθετική ή η εκτελεστική αλλά και η δικαστική.

8.- Επίλογος

8.1.- Σύμφωνα προς θεμελιώδεις αρχές, που εκπορεύονται από τα άρθρα 4 § 5 και 20 § 1 του Συντάγματος, αυτό (το Σύνταγμα) δεν ανέχεται να εμποδίζεται ένας πολίτης (με τις δικαστικές αποφάσεις 799-803/2021 ΣτΕ) να ζητήσει δικαστική προστασία και να αξιώσει από τα δικαστήρια αποκατάσταση της ζημίας, που υπέστη από ζημιόγONO δράση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας.

8.2.- Με την διάταξη του άρθρου 6 § 1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατοχυρώνεται το δικαίωμα παντός σε δίκαιη δίκη²⁴ και εδώ εμποδίζεται κατά τρόπο αναμφισβήτητο η άσκηση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας.

Θεωρώ ότι δεν μπορεί να εμποδισθεί η άσκηση αγωγής αποζημιώσεως κατά τις διατάξεις των άρθρων 105-106 ΕισΝΑΚ στην περίπτωση της δικαστικής εξουσίας, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της ζημιόγONO δράσης οργάνων της νομοθετικής εξουσίας (νομοθέτηση ή παράλειψη νομοθέτησης αντικειμένη σε κανόνες υπέρτερης τοπικής ισχύος), αντίθετα με την υπάρχουσα νομολογία, (βλ. αποφάσεις 799-803/2021 ΣτΕ): «...κατά το Σύνταγμα, επιβάλλεται στο νομοθέτη να ορίζει τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες αποκαθίσταται η ζημία που προκαλείται από την δράση οποιουδήποτε κρατικού οργάνου, λαμβάνοντας υπ' όψη την φύση και την αποστολή του έργου που το Σύνταγμα αναγνωρίζει, αναθέτει και εγγυάται στα όργανα των τριών λειτουργιών του Κράτους», «ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και των αρμοδίων προς τούτο δικαστηρίων, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε με τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, ευθέως

24. Βλ. ΕΔΔΑ απόφαση της 21.3.2000 στην υπόθεση *Dularius κατά Γαλλίας*, σκέψεις 33 και 34, ΕΔΔΑ απόφαση της 19.4.1994 στην υπόθεση *Vande Hurk κατά Ολλανδίας*, σκέψη 59.

ή αναλόγως εφαρμοζομένου, ούτε με ευθεία επίκληση του άρθρου 4 παρ. 5 του Συντάγματος».

8.3.- Η άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημιόγono δράση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας σε καμιά περίπτωση δεν πλήττει το κύρος και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, το αντίθετο μάλιστα συμβαίνει από την απαγόρευση.

Α) Ήδη υφίστανται και λειτουργούν τόσον η αγωγή κακοδικίας, όσον και τα ένδικα μέσα για την καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης, ακόμη και η αποζημίωση για άδικη κράτηση ή φυλάκιση, γι' αυτά τα ένδικα μέσα και βοηθήματα κανείς δεν έθεσε ποτέ θέμα που να αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

Β) ο κίνδυνος **αμφισβήτησης** της δικαστικής αποφάσεως είναι έωλος όταν η κάθε αμετάκλητη δικαστική απόφαση δύναται να κρίνεται από το ΕΔΔΑ.

Γ) Η αρχή της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου δεν αφορά την προσωπική ευθύνη του δικαστή αλλά την ευθύνη του δημοσίου από τις αποφάσεις που περιέχουν πρόδηλα σφάλματα και την δυνατότητα αποκατάστασεως των επιζήμιων συνεπειών μιας εσφαλμένης δικαστικής αποφάσεως (χαρακτηριστική η άδικη φυλάκιση τόσο στην υπόθεση του γνωστού ενεχυροδανειστή²⁵, όσο και στην πολύκροτη και πολύπαθη υπόθεση ΚΑΝ-NABISHOP²⁶).

8.4.- Φρονώ, ότι η νομική πραγματικότητα μας έχει πείσει πώς σε σημαντικά ζητήματα, όπως η ευθύνη του Δημοσίου για αποζημίωση από ζημιόγono δράση των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, είναι αδύνατη (βλ. την τελική δικαστική κρίση σε εθνικό επίπεδο στην χαρακτηριστική περίπτωση του «βασικού μετόχου»²⁷). Υπάρχουν δύο

δικαστήρια, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), από τα οποία με τον έναν ή τον άλλο τρόπο θα δοθούν απαντήσεις στο ζήτημα αυτό. Έχω την άποψη ότι υπάρχει παραβίαση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στην κρίση [βλ. ΣτΕ 800/2021 (σκέψη 5): «... ελλείπει νομοθετικού πλαισίου για τον καθορισμό των όρων του παρανόμου των πράξεων ή και παραλείψεων των οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, της έκτασης των σχετικών αποζημιωτικών αξιώσεων και των αρμοδίων δικαστηρίων, η σχετική αξίωση δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος. Επομένως, ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί, οι δε σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες».

Θεωρώ ότι σ' ένα Κράτος δικαίου το Σύνταγμα, δεν ανέχεται να παραμένουν αναποζημιώτες ζημίες που κάποιος υφίσταται από ενέργειες οποιουδήποτε κρατικού οργάνου.

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Μπακογιάννη κατά Ελλάδος της 20.12.22 (αριθ. προσφ. 31012/19) είναι μια σημαντική απόφαση, με την οποία κρίθηκε ότι η πρόσβαση σε δικαστήριο είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα κάθε πολίτη που θεσπίζεται ως ειδική έκφανση της δίκαιης δίκης στο άρθρο 6 § 1 της ΕΣΔΑ και στο άρθρο 14 § 1 του ΔΣΑΠΔ. Ουσιαστικά πρόκειται για συστατικό του πυρήνα του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας και συμβάλει στην αποτροπή της αυθαιρεσίας κάθε εξουσίας. Το δικαίωμα αυτό δεν είναι απόλυτο αλλά μπορεί να υπόκειται σε κάποιους νόμιμους και προβλεπόμενους περιορισμούς. Κατά το ΕΔΔΑ οι περιορισμοί δεν μπορούν να περιορίζουν την πρόσβαση κατά τέτοιο τρόπο ώστε να θιγεται ο πυρήνας του δικαιώματος, ούτε να παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας²⁸.

νοτικού δικαίου των δημοσίων συμβάσεων, ΔιΜΜΕ, 3/2004. 323-338.

28. Βλ Χειρδάρης σε «ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ» 20.12.2022, σχόλιο στο άρθρο Π. Τσιμπούκη: «Τέλος η βουλευτική ασυλία για ύβρεις - συκοφαντίες μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου».

25. Βούλευμα 1042/2021 Βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών.

26. Βλ. ΣτΕ 2852/2012, 1501/2014, 1330/2016, 1533/2018, 1534/2018, 16/2020, 2272/2020, 1316/2022.

27. Βλ. Δημήτρης Σ. Νικηφόρος: Η αναλογικότητα ως διάμεσος της εθνικής και της ενωσιακής έννομης τάξης - Σκέψεις με αφορμή την (Ολ.) ΣτΕ 3470/2011 σε <https://www.constitutionalism.gr/2403-i-analogikotita-ws-diamesos-tis-etnikis-kai-tis-enwsiakis-ennomhs-taxis>, ΤοΣ 3/2011. 615-650. Λίνα Παπαδοπούλου στη μονογραφία της Έθνικό Σύνταγμα και κοινοτικό δίκαιο: το ζήτημα της 'Υπέροχής', εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2009, σ. 484 επ. Αθ. Τσεβιάς, Το ασυμβίβαστο του 'βασικού μετόχου' μεταξύ ελευθερίας της επικοινωνίας και του κοι-

Είναι προφανές λοιπόν ότι εμποδίζεται η πρόσβαση στο δικαστήριο, με την μεταστροφή της νομολογίας: (ΟΛΣτΕ 800-803/2021, 1360-1361/2021), σύμφωνα με τις οποίες κρίθηκε ότι ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών

διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε κατ' ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος και, ως εκ τούτου, **οι σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες.**

«τό μὲν δίκαιον ἄρα τὸ νόμιμον καὶ τὸ ἴσον, το δ' ἄδικον τὸ παράνομον καὶ τὸ ἄνισον» (Αριστοτέλης).

Η αξίωση αποζημίωσης του πελάτη της τράπεζας κατ' αυτής σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking

Ηλία Καραγεώργου

Δικηγόρου – LL.M Durham University

Πρόλογος

Η εν λόγω μελέτη πραγματεύεται το ζήτημα της ενδοσυμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης της Τράπεζας σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking και τη νομική βάση των αξιώσεων των εντολέων της για αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Για πρακτικούς λόγους, η μελέτη καλύπτει την διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων και δεν αναφέρεται σε εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών¹.

Η ενδοσυμβατική ευθύνη της Τράπεζας περιλαμβάνει υποχρεώσεις για κύρια παροχή (υποχρέωση διαφύλαξης των χρημάτων και απόδοσής τους κατ' εντολή των καταθετών), αλλά παράλληλα, σύμφωνα με την ΑΚ 288, και παρεπόμενες, όμως εξίσου σημαντικές, υποχρεώσεις για διατήρηση ενός ασφαλούς συστήματος ηλεκτρονικών πληρωμών μέσω της υπηρεσίας e-banking, προειδοποίηση των εντολέων ενόψει επικείμενων κινδύνων απάτης, πρόνοια και επιμελή έλεγχο κατά την διεκπεραίωση των εντολών των πελατών της, προστασία των προσωπικών τους δεδομένων και καλόπιστη εξυπηρέτησή τους. Η ευθύνη εκ του νόμου απορρέει από τις διατάξεις του ν. 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή, του ν. 4537/2018 που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2015/2366/ΕΕ (PSD2) για τις υπηρεσίες πληρωμών, του ν. 4624/2019 για τη λήψη μέτρων εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (GDPR) και την ΑΚ 288.

Αφορμή για την μελέτη αυτή υπήρξε ο ολοένα αυξανόμενος αριθμός περιστατικών ηλεκτρονικής απάτης, ιδίως μέσω e-banking, που έλαβαν χώρα κυρίως κατά την περίοδο της καραντίνας των τελευταίων δύο ετών και συνεχίζουν σε ανησυχητικό βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν στην πράξη περιστατικά ηλεκτρονικής απάτης κατά τα οποία, ενώ οι νόμιμοι χρήστες εισέρχονται κανονικά στον λογαριασμό τους, μέσω e-banking, στην επίσημη ιστοσελίδα της Τράπεζας και συνήθως αι-

τούνται προσωρινό κωδικό προς εκτέλεση ηθελμένης συναλλαγής, εντούτοις το σύστημα της Τράπεζας τους θέτει εκτός της υπηρεσίας e-banking και η επανασύνδεση κατά τον προβλεπόμενο από την Τράπεζα τρόπο με τους κωδικούς εισόδου είναι αδύνατη. Έπειτα, ειδοποιούνται από την Τράπεζα (με τηλεφωνικό μήνυμα – sms και μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου – email από την ίδια την Τράπεζα) πως «η συναλλαγή ολοκληρώθηκε», δηλαδή έτερη συναλλαγή την οποία δεν ζήτησαν οι νόμιμοι χρήστες και με στοιχεία δικαιούχου, αποδέκτρια τράπεζα, ύψος ποσού και τύπο συναλλαγής που οι ίδιοι δεν επέλεξαν, έχοντας ήδη αποβληθεί προηγουμένως από την υπηρεσία e-banking. Μάλιστα, οι νόμιμοι χρήστες δεν μπορούν να εισέλθουν στον λογαριασμό τους προς ακύρωση της συναλλαγής – απάτης.

Βάσει των ανωτέρω, δεν είναι εν προκειμένω σαφές εάν η επέλευση της ζημίας μπορεί να οφείλεται για παράδειγμα σε δυσλειτουργία, τεχνική βλάβη ή κακόβουλη επίθεση στα συστήματα και υπηρεσίες της Τράπεζας ή εάν εντοπίζεται κατά την αποστολή του μέσου πληρωμών² και κάθε σχετικού εξατομικευμένου διαπιστευτηρίου ασφαλείας από την Τράπεζα στον νόμιμο χρήστη. Πολλώ δε μάλλον εάν οφείλεται σε τυχόν προγενέστερες επιθέσεις που στοχοποίησαν την Τράπεζα (και τα προσωπικά δεδομένα που αυτή συλλέγει).

Οι συναλλαγές άμεσης χρέωσης, όπως η εντολή «IRIS ONLINE PAYMENT», προτιμώνται από τους δράστες, καθώς η ακύρωση της συναλλαγής αυτής είναι αδύνατη, ιδίως μετά την παρέλευση του χρονικού διαστήματος των πέντε λεπτών από την ολοκλήρωση της απάτης, μετά την παρέλευση του οποίου η ανάκτηση του ποσού μπορεί να γίνει μόνο με αντιλογισμό. Συνεπώς, η μη έγκαιρη ενημέρωση της Τράπεζας για απενεργοποίηση του

1. Βλ. άρθρο 97 επ. ν. 4537/2018.

2. Κατά το άρθρο 4 § 14 ν. 4537/2018, ως μέσο πληρωμής νοείται «η σειρά διαδικασιών που έχει συμφωνηθεί μεταξύ του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών και του παρόχου υπηρεσιών πληρωμών που χρησιμοποιείται για την εκκίνηση εντολής πληρωμής».

λογαριασμού, μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη ζημία.

Οι μνημονεύομενες στο παρόν διατάξεις είναι καταρχήν εφαρμοστέες και σε περιπτώσεις έτερων μεθόδων ηλεκτρονικής απάτης, ανάλογα όμως με τον τρόπο τέλεσης και την ενδεχόμενη (μη ηθελημένη) συμβολή του νόμιμου χρήστη στη γένεση και στην έκταση της ζημίας και τον βαθμό επιμέλειας που αυτός επέδειξε.

1. Εισαγωγικά στοιχεία – Παρατηρήσεις

Α. Κρίνεται αναγκαίο, πριν την κατάθεση της αγωγής αποζημίωσης κατά της Τράπεζας να καταγγελθεί το περιστατικό της απάτης στην Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος και να κατατεθεί μήνυση κατά παντός υπευθύνου³, στην οποία να περιέχεται αίτημα για την κίνηση της διαδικασίας έκδοσης «Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας» (ΕΕΕ), σύμφωνα με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 03.04.2014, η οποία ενσωματώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο με τον ν. 4489/2017, ώστε να ζητηθεί η συνεργασία των αρμόδιων αρχών της ευρωπαϊκής χώρας στην οποία μεταφέρθηκε το ποσό, όπως συνήθως συμβαίνει⁴.

3. Για την ποινική κυρίως διάσταση του θέματος βλ. ενδεικτικά: άρθρ. 22 - 24 ν. 4947/2022 και άρθρ. 16 του ίδιου νόμου για την τροποποίηση του άρθρ. 386Α ΠΚ.

4. Αν και το άρθρ. 7 §§ 1 και 2 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ επιτρέπει την απευθείας επικοινωνία μεταξύ των αρμοδίων αρχών των Ευρωπαϊκών κρατών, εντούτοις ορισμένα κράτη – μέλη δεν έχουν ορίσει «κεντρική αρχή» για την διαχείριση των ζητημάτων αυτών κατά το άρθρ. 7 § 3 της Οδηγίας, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στη Γερμανία. Έτσι, ο αρμόδιος εισαγγελέας που εκδίδει την Ε.Ε.Ε., θα πρέπει να την διαβιβάσει στην καθ' ύλην και κατά τόπον αρμόδια αρχή – εισαγγελία (και όχι για παράδειγμα στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης ή στο Ομοσπονδιακό Γραφείο Δικαιοσύνης – Bundesamt für Justiz). Ο εντοπισμός της αρμόδιας αρχής μπορεί να γίνει με την χρήση: <https://justiz.de/index.php>, <https://www.iban-rechner.de/> και www.ejn-crimjust.europa.eu. Διαφορετικά, το αίτημα μπορεί να μην προωθηθεί στην αρμόδια αρχή – εισαγγελία και να επιστραφεί. Επίσης, μετά την κατάθεση της αγωγής, προτείνεται να ενημερωθεί σχετικά η εισαγγελία, ώστε να αναγραφεί στην ΕΕΕ ως «θέμα επείγοντος» η «προσεχής διεξαγωγή δίκης» ή να σταλεί ενημέρωση προς την αποδέκτρια αρχή του εξωτερικού, εφόσον η ΕΕΕ έχει ήδη διαβιβαστεί.

Β. Στην αγωγή καλό είναι να αναφέρονται τα μέτρα ασφαλείας που λαμβάνουν οι ενάγοντες πελάτες της Τράπεζας, για την απόδειξη της επιμέλειας τους κατά την εκτέλεση ηλεκτρονικών συναλλαγών⁵ (βλ. Κεφ. 7 Β).

5. Τέτοια μέτρα, εφόσον δεν προκύπτει το αντίθετο, μπορεί να είναι ενδεικτικά: ότι διαθέτουν προγράμματα εντοπισμού και εξουδετέρωσης κακόβουλων απειλών (antivirus, firewall, antispyware), πρόγραμμα εντοπισμού και εξουδετέρωσης ανεπιθύμητων και επικίνδυνων μηνυμάτων – ειδοποιήσεων - αλληλογραφίας (antispram), πρόγραμμα εξουδετέρωσης - «μιλοκαρισματος» ανεπιθύμητων και ύποπτων διαφημίσεων (ad - blocker). Η ενημέρωση με τις τελευταίες εκδόσεις (update): α) του λειτουργικού συστήματος του υπολογιστή και των κινητών τους τηλεφώνων και των εις αυτά εγκατεστημένων προγραμμάτων και εφαρμογών, β) του προγράμματος προστασίας από κακόβουλο λογισμικό (antivirus - firewall - spyware), γ) των προγραμμάτων πλοήγησης στο διαδίκτυο (browsers). Η πραγματοποίηση συχνών ελέγχων για τον εντοπισμό κακόβουλων απειλών (malware - ransomware - spyware - adware - virus - worm - trojan scanning) και ελέγχων ασφαλείας συστήματος (system scan - vulnerability scan) στις συσκευές τους. Η διαγραφή του ιστορικού πλοήγησης στο διαδίκτυο (browsing history) και των προσωρινών αρχείων Internet (temporary files) των συσκευών τους μετά από κάθε πλοήγηση στο διαδίκτυο και μετά από κάθε είσοδο στην υπηρεσία e-banking. Καλό είναι να αναφέρουν στην αγωγή ότι δεν έχει καταγραφεί καμία ανώμαλη - «περιεργή» συμπεριφορά και απόδοση στις συσκευές τους. Ότι δεν επιτρέπουν σε τρίτα πρόσωπα την εξ' αποστάσεως - απομακρυσμένη σύνδεση στις συσκευές τους (π.χ. μέσω προγραμμάτων τύπου TeamViewer ή AnyDesk κτλ), ενώ εγκαθιστούν μόνο τις επίσημες εφαρμογές και προγράμματα στις συσκευές τους από τις επίσημες πηγές παροχής τους. Ότι δεν έχουν συνδεθεί στην υπηρεσία e-banking από συσκευές που δεν τους ανήκουν και πως οι συναλλαγές πραγματοποιούνται από ασφαλή δίκτυα (Wi-Fi) και διαδικτυακούς τόπους και όχι από δημόσια δίκτυα. Να επισημαίνεται στην αγωγή, εφόσον δεν προκύπτει το αντίθετο, ότι η σύνδεση στην υπηρεσία e-banking γίνεται μέσω της επίσημης ιστοσελίδας της Τράπεζας, η οποία φέρει στην αρχή το χαρακτηριστικό εικονίδιο ενός λουκέτου και αναγράφει «https» πριν την ηλεκτρονική διεύθυνση, και όχι μέσω συνδέσμων (links) από άλλους ιστότοπους (sites). Επίσης, να αναφέρεται πως δεν εισέρχονται σε ύποπτους και επικίνδυνους ιστότοπους, ούτε επιλέγουν (κάνουν click) ύποπτους συνδέσμους (links) και αναδυόμενες σελίδες (pop-up windows) και διαφημίσεις (pop-up ads). Ομοίως, πως δεν ανοίγουν και ούτε απαντάνε σε ύποπτα μηνύματα ηλεκτρονικής αλ-

Γ. Επίσης, πρέπει να γίνεται επίκληση και απόδειξη της έγκαιρης ενημέρωσης της Τράπεζας για το περιστατικό απάτης⁶.

Δ. Όσον αφορά την κατά τόπο αρμοδιότητα, εφαρμοστέα είναι και τα άρθρ. 25 § 2 και 35 ΚΠολΔ, καθώς και το άρθρ. 40 § 1 ν. 4624/2019, κατά το οποίο «Οι αγωγές του υποκειμένου των δεδομένων κατά του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία λόγω παραβίασης των διατάξεων για την προστασία των δεδομένων εντός του πεδίου εφαρμογής του ΓΚΠΔ ή των δικαιωμάτων του υποκειμένου που περιέχονται σε αυτόν...μπορούν να εισαχθούν και στο πολιτικό δικαστήριο, στην περιφέρεια του οποίου, το υποκείμενο των δεδομένων έχει τη συνήθη διαμονή του» (βλ. και άρθρ. 3 του ίδιου νόμου). Επίσης, κατά το άρθρο 60 § 1 ν. 4624/2019, η αξίωση αποζημίωσης στρέφεται κατά του υπεύθυνου επεξεργασίας (Τράπεζα), ακόμη και αν ο υπεύθυνος έχει αναθέσει την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων σε τρίτο πρόσωπο (εκτελών την επεξεργασία).

Επίσης, η ρήτρα παρέκτασης αρμοδιότητας (άρθρ. 42-44 ΚΠολΔ) που συνήθως εμπεριέχεται σε συμβατικούς όρους/Γ.Ο.Σ. των Τραπεζών είναι καταχρηστική και συνεπώς άκυρη, εφόσον δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή⁷. Επιπλέον, εφόσον πρόκειται για προδιατυπωμένο όρο κοινό σε όλες τις συμβάσεις της Τράπεζας, αυτός είναι καταχρηστικός, ιδίως όταν αυτή διαθέτει υποκατάστημα στον τόπο κατοικίας του καταναλωτή⁸. Ακόμη, η αναφορά στους ΓΟΣ πως η ρήτρα παρέκτασης καλύπτει κάθε διαφορά είναι αόριστη. Κατά τις ερμη-

ληλογραφίας (phishing e-mails), ούτε σε ύποπτους αριθμούς τηλεφώνων (voice-phishing). Ακόμη να αναφέρεται ότι διαθέτουν σύνθετο μυστικό κωδικό (password), τον οποίο αλλάζουν συχνά, ενώ φυλάγουν αυτόν, όπως και τον κωδικό συνδρομητή (username), με τρόπο που να μην είναι δυνατή η υποκλοπή τους, χωρίς να τους έχουν αποθηκεύσει σε καμία συσκευή και χωρίς να τους έχουν γνωστοποιήσει σε κανέναν.

6. Για παράδειγμα με την προσκόμιση του ιστορικού εξερχομένων κλήσεων.

7. Ενδεικτικά: ΕφΑθ 4262/1990 ΕλλΔνη 32 (1991). 576 και ΕιρΠειρ 961/2013 ΝΟΜΟΣ.

8. Ενδεικτικά: ΕφΠειρ 389/1994 ΔΕΕ 1 (1995). 84 και ΜΠρΑθ 2024/2013 ΝΟΜΟΣ και Χ. Απαλαγάκη, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, ερμηνεία κατ' άρθρο, τομ. 1, υπ' άρθρ. 42, σ. 154, εκδ. 2017, όπου και παραπομπές.

νευτικές αρχές των άρθρων 173 και 200 ΑΚ η σχετική ρήτρα συνήθως δεν περιλαμβάνει και την αδικοπρακτική ευθύνη της Τράπεζας⁹, το εύρος και ακριβές περιεχόμενο της οποίας είναι εκ των προτέρων άγνωστο και δεν μπορεί να ρυθμιστεί στα πλαίσια της ελευθερίας των συμβάσεων, όταν ο έτερος αντισυμβαλλόμενος φέρει την ιδιότητα του καταναλωτή. Άλλωστε, η αδικοπραξία, ενέχουσα το στοιχείο της παράνομης συμπεριφοράς, στρέφεται όχι μόνο κατά του αντισυμβαλλόμενου (και καταναλωτή συνήθως), αλλά και κατά της έννομης τάξης.

Ε. Κατά την άποψη του γράφοντος, το έννομο συμφέρον όλων των συνδικαιούχων του τραπεζικού λογαριασμού, ιδίως του κοινού λογαριασμού του ν. 5638/1932, είναι άμεσο και ενεστώς, ακόμη και εάν μόνον ένας εξ αυτών έχει αιτηθεί και λάβει κωδικούς εναλλακτικών δικτύων - e-banking. Άπαντες οι συνδικαιούχοι σε κοινό λογαριασμό του ν. 5638/1932 έχουν έννομο συμφέρον και αξίωση για εκπλήρωση της κύριας παροχής από την Τράπεζα, που είναι η ασφαλής φύλαξη των καταθέσεών τους και η απόδοσή τους σε αυτούς κατόπιν αιτήματός τους, ενώ η ζημία και ηθική βλάβη στρέφεται κατά όλων.

2. Παραβίαση συμβατικών υποχρεώσεων της Τράπεζας - Ενδοσυμβατική ευθύνη

Α. Συνήθως, μεταξύ της Τράπεζας και των εντολέων της, έχει συναφθεί σύμβαση καταθέσεως χρημάτων, η οποία φέρει τα στοιχεία της ανώμαλης παρακαταθήκης της ΑΚ 830. Οι καταθέσεις μπορεί να είναι όψεως, απλού ταμειωτηρίου, προθεσμιακές, τρεχούμενοι λογαριασμοί, κοινός λογαριασμός του ν. 5638/1932 κ.α.

9. Ι. Δελγκωστόπουλου, σε Χ. Απαλαγάκη - Στ. Σταματόπουλου, Ο νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο μετά τους ν. 4842 & 4855/2021, τομ. 1, υπ' άρθρ. 43, σ. 158, εκδ. 2022 «... προτιμητέα είναι μια περισσότερο ειδική διατύπωση της εκάστοτε ρήτρας...χωρίς να αρκεί, πάντοτε, η γενική αναφορά. Η προϋπόθεση της πρόβλεψης για συγκεκριμένη αξίωση δεν τεκμαίρεται σε όλες τις περιπτώσεις, είναι το ζητούμενο. Σχετικά, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου (ΔΕΕ) έχει κρίνει ότι "ρήτρα η οποία παραπέμπει κατά αφηρημένο και γενικό τρόπο στις διαφορές που ανακύπτουν στις συμβατικές σχέσεις δεν καταλαμβάνει και διαφορά σχετικά με την αδικοπρακτική ευθύνη ...".».

Οι ανωτέρω τραπεζικές συμβάσεις δημιουργούν ασφαλώς υποχρεώσεις για κύρια παροχή (υποχρέωση διαφύλαξης των χρημάτων και απόδοσής τους κατ' εντολή των καταθετών), αλλά παράλληλα, σύμφωνα με την ΑΚ 288, και παρεπόμενες υποχρεώσεις, που υπαγορεύει η αρχή της καλής πίστης, οι οποίες είναι επίσης συμβατικές. Η παράβασή τους έτσι συνεπάγεται πλημμελή εκπλήρωση της παροχής και υποχρεώνει σε αποζημίωση.

Αυτή καθ' εαυτή δε η δυνατότητα της Τράπεζας να επεμβαίνει σε ουσιώδεις περιουσιακές υποθέσεις του πελάτη προϋποθέτει από τη φύση της σχέση εμπιστοσύνης, η οποία βρίσκεται έρεισμα στην αρχή της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών κατά την ΑΚ 288, που επιβάλλει πρόσθετες, παρεπόμενες, συμβατικές υποχρεώσεις¹⁰.

Β. Η Τράπεζα ενδεχομένως να παραβιάζει την υποχρέωσή της για διατήρηση ενός ασφαλούς (και λειτουργικού) συστήματος ηλεκτρονικών συναλλαγών e-banking, ενώ ακόμη και η τήρηση από τους εντολείς της όλων των σχετικών μέτρων ασφαλείας συχνά δεν επαρκεί για να θωρακίσει τους λογαριασμούς τους και να αποφευχθεί η επέλευση της ζημίας. Η τυχόν παραβίαση της σχετικής υποχρέωσης από την Τράπεζα (θα πρέπει να) προκύπτει και από τα πραγματικά περιστατικά.

Γ. Επίσης, η Τράπεζα παραβιάζει και την υποχρέωση προειδοποίησης των εντολέων της ενόψει συγκεκριμένων, επικείμενων κινδύνων, εφόσον οι τυχόν κακόβουλες απειλές δεν έχουν εξουδετερωθεί ή έστω εντοπισθεί. Η Τράπεζα, ανάλογα και με το μέγεθος και την φύση της επικείμενης απειλής, υποχρεούται είτε να αντιμετωπίσει και εξουδετερώσει αμέσως κακόβουλες ενέργειες τρίτων, είτε να τις εντοπίσει, να τις απομονώσει και να ειδοποιήσει τους νόμιμους χρήστες, προβαίνοντας σε απενεργοποίηση των λογαριασμών, προς αποφυγή αθέμιτων και μη εγκεκριμένων συναλλαγών - απάτης.

Δ. Από τα πραγματικά περιστατικά και τα συνήθη τεχνικά χαρακτηριστικά τέλεσης της απάτης, θα προκύπτει η τυχόν παραβίαση από την Τράπεζα της αρχής της πρόνοιας και του επιμελούς ε-

λέγχου κατά την διεκπεραίωση των εντολών των πελατών της. Έχει κριθεί¹¹ πως κατά το στάδιο της συμβατικής δέσμευσης, η σχέση εμπιστοσύνης επιβάλλει στην Τράπεζα τις γενικές υποχρεώσεις, αφενός της τήρησης εξαιρετικής επιμέλειας ως προς την εξυπηρέτηση του αντισυμβαλλόμενου πελάτη της και, αφετέρου, επί συγκρούσεως συμφερόντων, της πρόταξης αποκλειστικώς του συμφερόντος του. Η Τράπεζα δεν επιδεικνύει τη δέουσα επιμέλεια για την προστασία και διασφάλιση των συμφερόντων του πελάτη της, όταν δεν ελέγχει την αυθεντικότητα του λογαριασμού και την ύπαρξη του φερόμενου ως δικαιούχου του ποσού της παράνομης συναλλαγής / απάτης. Υφίσταται υπαίτια και παράνομη συμπεριφορά της εναγόμενης Τράπεζας, η οποία, κατά παράβαση της αρχής της καλόπιστης εκπλήρωσης των ενόχων, παρέλειψε να ελέγξει την αυθεντικότητα του λογαριασμού και του φερόμενου δικαιούχου, άλλως να αποτρέψει την μεταφορά σε μη νομιμοποιούμενο πρόσωπο. Έτσι, πρέπει να εντοπίζονται ύποπτες και ασυνήθιστες κατά τα χαρακτηριστικά τους συναλλαγές, λόγω ποσού και αποδέκτριας τράπεζας του εξωτερικού και ο εντολέας της Τράπεζας να ενημερώνεται¹².

Ε. Η Τράπεζα μπορεί να παραβιάζει και την υποχρέωση προστασίας των προσωπικών δεδομένων των εντολέων της, η οποία διέπεται από την αρχή της ακεραιότητας και εμπιστευτικότητας, αφού, λόγω της ενδεχόμενης διαβλητότητας του συστήματος ηλεκτρονικών πληρωμών e-banking της, οι δράστες παραβιάζουν αυτό και αποκτούν παρανόμως και δίχως την έγκριση των πελατών της πρόσβαση στα προσωπικά τους στοιχεία και δεδομένα, εκθέτοντάς τους οριστικά σε μελλοντικούς κινδύνους και απάτες. Σε κάθε περίπτωση, η Τράπεζα παραβιάζει και την αρχή της λογοδοσίας και ενημέρωσης κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, εφόσον δεν ενημερώνει - προειδοποιεί (εγκαίρως) τους εντολείς της για την απειλούμενη διάπραξη της απάτης, για την διαρροή των προσωπικών τους δεδομένων και την έκταση της εν λόγω παραβίασης - διαρροής, όπως οφείλει να πράξει.

11. ΕπΑθ 1351/2021, ΝοΒ 70 - 2022. 40.

12. R. Zimmermann S. Whittaker, Good Faith in European Contract Law, Cambridge, εκδ. 2000, σ. 458 - 459.

10. Σπ. Δ. Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο - Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, τόμ. 1, εκδ. 2001, σ. 92 επ. και 256 επ..

ΣΤ. Επιπλέον, η Τράπεζα μπορεί να παραβιάζει και την αρχή της καλόπιστης εξυπηρέτησης των εντολέων της. Συνήθως οι υποδεικνυόμενοι αριθμοί τηλεφώνου της Τράπεζας για να απευθυνθούν οι νόμιμοι κάτοχοι του λογαριασμού, αντιστοιχούν σε τηλεφωνητή παροχής αυτοματοποιημένων εντολών και όχι σε συγκεκριμένο τηλεφωνικό κέντρο άμεσης εξυπηρέτησης με ταχεία ανταπόκριση από φυσικά πρόσωπα – τραπεζικούς υπαλλήλους με γνώση επί των θεμάτων, οι οποίοι μπορούν άμεσα και κατ' εντολή του νόμιμου κατόχου του λογαριασμού να μπλοκάρουν την συναλλαγή – απάτη και τον τραπεζικό λογαριασμό, όπως θα έπρεπε. Έτσι λοιπόν, δεν αποκλείεται, η αρχή της καλόπιστης εξυπηρέτησης των εντολέων της Τράπεζας να παραβιάζεται και σε μεταγενέστερο χρόνο, μετά την ολοκλήρωση της απάτης. Ειδικότερα, στα πλαίσια της αρχής της καλόπιστης και αποτελεσματικής εξυπηρέτησης των πελατών της, η Τράπεζα, εφόσον έχει ενημερωθεί για την κατάθεση μηνύσεως (με την συνδρομή Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας), οφείλει να επανέλθει με νέο αίτημα προς την αποδέκτρια Τράπεζα, ζητώντας αναλυτικά στοιχεία από αυτή σε σχέση με τον φερόμενο ως δικαιούχο, εάν αυτός είναι υπαρκτό πρόσωπο, εάν εξακολουθεί να διατηρεί τον λογαριασμό του κτλ. Διαφορετικά, η απάντηση της αποδέκτριας Τράπεζας στο αίτημα επιστροφής του ποσού μέσω αντιλογισμού, είναι σχεδόν βέβαιο πως θα είναι αρνητική.

Ζ. Οι σύγχρονες ηλεκτρονικές μέθοδοι συναλλαγών επιβάλλουν την τήρηση των ανωτέρω υποχρεώσεων, καθώς η παραβίασή τους δεν κλονίζει μόνο την σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ Τράπεζας και εντολέων, αλλά κλονίζει την ίδια την ασφάλεια των συναλλαγών και την εμπιστοσύνη στις σύγχρονες αυτές μεθόδους πληρωμών και στην ασφάλεια και αξιοπιστία τους. Εν τέλει, οδηγεί αιτιωδώς και σε παραβίαση κύριων υποχρεώσεων, ήτοι της διαφύλαξης των χρημάτων των εντολέων, αφού η διαβλητότητα του συστήματος ηλεκτρονικών συναλλαγών θέτει αιτιωδώς σε άμεσο κίνδυνο τα χρήματα των εντολέων της Τράπεζας.

3. Παραβίαση νόμιμων υποχρεώσεων της Τράπεζας – Ευθύνη εκ του νόμου και από αδικοπραξία (ΑΚ 914)

Α. Το άρθρο 8 του ν. 2251/1994, σε συνδυασμό με το άρθρ. 1 § 4 στοιχ. στ. και άρθρ. 1α § 1 και § 9

του ίδιου νόμου, για την προστασία του καταναλωτή, θεμελιώνει αυτοτελή λόγο ευθύνης της Τράπεζας για την ζημία που έχουν υποστεί οι εντολείς της ως καταναλωτές από την υπαίτια συμπεριφορά της¹³. Η ιδιότητα του καταναλωτή και η προστασία του επεκτείνεται και στους ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και μικροεμπόρους όταν αυτοί βρίσκονται στην ίδια θέση μειωμένης διαπραγματευτικής δύναμης με τον *stricto sensu* καταναλωτή¹⁴.

Η διάταξη του άρθρ. 8 του ν. 2251/1994 θεσπίζει νόθο αντικειμενική ευθύνη, με αντιστροφή του βάρους αποδείξεως, ως προς την υπαιτιότητα, αλλά και ως προς τον όρο του παρανόμου. Έτσι, το εναγόμενο πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να αποδείξει την έλλειψη παρανομίας και υπαιτιότητας¹⁵.

Β. α. Εφαρμοστές είναι και οι διατάξεις του ν. 4537/2018 «για τις υπηρεσίες πληρωμών»¹⁶, που ενσωμάτωσε πλήρως στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2015/2366/ΕΕ (PSD2), οι οποίες αποτελούν *jus cogens* – αναγκαστικό δίκαιο¹⁷ (πρβλ. άρθρ. 61 του ίδιου νόμου), προβλέποντας νόθο αντικειμενική ευθύνη της Τράπεζας και ευθύνη του χρήστη και πελάτη της Τράπεζας μόνο για δόλο ή βαριά αμέλεια¹⁸. Έχει γίνει δεκτή, κατ' εφαρμογή του ν. 4537/2018, η συρροή ενδοσυμβατικής και αδικοπρακτικής ευθύνης και επιδικάστηκε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης (ΜΠρΘ 10/2021 ΝΟΜΟΣ).

β. Κατά το άρθρ. 70 § 1 α' του ν. 4537/2018 «Ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών που εκδίδει το μέσο πληρωμών ... διασφαλίζει ότι τα εξατομικευμένα διαπιστευτήρια ασφαλείας δεν είναι προσβάσιμα σε τρίτους παρά μόνο στο νόμιμο χρήστη

13. ΑΠ 589/2001 ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘ 19932/2009 ΝΟΜΟΣ, Α. Μικρουλέα, Ζητήματα αστικής ευθύνης των τραπεζών κατά τη διενέργεια πληρωμών και μεταφορά κεφαλαίων, εκδ. 2007, σ. 306 επ.

14. Φ. Δωρή, ο χαρακτηρισμός των αντισυμβαλλομένων των τραπεζών ως καταναλωτών, ως προϋπόθεση για την προστασία τους από τους ΓΟΣ, ΝοΒ 2004. 729.

15. Γ. Πλιταβέση, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στη σχέση τράπεζας – πελάτη, εκδ. 2019, σ. 13.

16. Άρθρ. 2 ν. 4537/2018.

17. Άρθρ. 103 ν. 4537/2018.

18. G. Gimigliano M. Božina Beroš, The Payment Services Directive II, Edward Elgar, εκδ. 2021, σ. 145 επ. (<https://doi.org/10.4337/9781839105685> 16.09.2022).

...». Όμως, τα πραγματικά περιστατικά τέλεσης της απάτης, η αποστολή στον νόμιμο χρήστη κωδικών συναλλαγής χωρίς σχετικό αίτημά του και ιδίως η αδυναμία επανασύνδεσης του χρήστη με τους κωδικούς του στο e-banking προς ακύρωση της συναλλαγής γεννά αμφιβολίες για την τήρηση των υποχρεώσεων ασφαλείας που προβλέπει ο νόμος.

γ. Άλλωστε, κατά το άρθρ. 70 § 1 β' του ν. 4537/2018, «ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών ... δεν αποστέλλει μέσω πληρωμών χωρίς προηγούμενο σχετικό αίτημα του χρήστη πληρωμών ...». Έτσι, η Τράπεζα απαγορεύεται να «παγιδεύει» τους χρήστες αποστέλλοντας μέσα πληρωμών - κωδικούς συναλλαγής, δίχως προηγούμενο αίτημά τους. Συνειπώς, η παράνομα εκτελεσθείσα συναλλαγή - απάτη, δεν πρέπει εν τέλει να πραγματοποιηθεί και να εγκριθεί από την υπηρεσία e-banking της Τράπεζας, εφόσον δεν επιχειρήθηκε από τους νόμιμους χρήστες πληρωμή με τα στοιχεία της εν λόγω συναλλαγής - απάτης (ποσό, όνομα δικαιούχου, αποδέκτρια Τράπεζα) και δεν ζήτησαν κωδικό συναλλαγής - μέσω πληρωμών προς τούτο.

δ. Κατά το άρθρ. 71 § 1 του ν. 4537/2018 «Ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών αποκαθιστά μία μη εγκεκριμένη ή εσφαλμένα εκτελεσθείσα πράξη πληρωμής στον χρήστη υπηρεσιών πληρωμών, μόνο αν ο τελευταίος ειδοποιήσει χωρίς υπαίτια καθυστέρηση τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών μόλις αντιληφθεί οποιαδήποτε τέτοια πράξη πληρωμής που θεμελιώνει αξίωση αποζημίωσης... και το αργότερο μέσα σε χρονικό διάστημα δεκατριών (13) μηνών από την ημερομηνία χρέωσης». Επιπρόσθετα, κατά το άρθρ. 69 § 1 β' «Ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών που έχει δικαίωμα χρήσης του μέσου πληρωμών έχει τις εξής υποχρεώσεις: ... ειδοποιεί χωρίς υπαίτια καθυστέρηση τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών ή τον φορέα που ο τελευταίος ορίζει, μόλις αντιληφθεί απώλεια, κλοπή, υπεξαίρεση του μέσου πληρωμών, ή μη εγκεκριμένη χρήση του». Αφού λοιπόν οι νόμιμοι χρήστες τηρήσουν την ανωτέρω υποχρέωσή τους και ειδοποιήσουν εγκαίρως, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, την Τράπεζα, τότε πληρούνται οι προϋποθέσεις αποζημίωσης - αποκαταστάσεώς τους, κατά το άρθρ. 71, εννοείται εφόσον δεν συντρέχει περίπτωση αποκλειστικά δικής τους υπαιτιότητας. Το άρθρ. 71 θεσπίζει ευνοϊκούς όρους για τους χρή-

στες, αφού κατόπιν ειδοποιήσεως, η Τράπεζα υποχρεούται να αποκαθιστά όχι μόνο την «μη εγκεκριμένη πράξη πληρωμής», αλλά και την «εσφαλμένα εκτελεσθείσα πράξη πληρωμής», δηλαδή ακόμη και την πράξη πληρωμής η οποία είναι μεν εγκεκριμένη αλλά εσφαλμένα εκτελεσθείσα. Ωστόσο, κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων, οι Τράπεζες συνήθως δεν αποκαθιστούν την ζημία που έχουν υποστεί οι εντολείς τους. Ακόμη και όταν οι χρήστες ειδοποιούν την Τράπεζα εντός των πέντε (5) λεπτών από την στιγμή της συναλλαγής - απάτης, έχει διαπιστωθεί στην πράξη πως οι Τράπεζες συχνά επιμένουν να μην αποκαθιστούν την ζημία.

ε. Κατά το άρθρ. 72 § 1 του ν. 4537/2018 «Αν ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών αρνείται ότι έχει εγκρίνει εκτελεσθείσα πράξη πληρωμής ή ισχυρίζεται ότι η πράξη πληρωμής δεν εκτελέσθηκε ορθά, ο οικείος πάροχος υπηρεσιών πληρωμών οφείλει να αποδεικνύει ότι έχει ταυτοποιηθεί η γνησιότητα της πράξης πληρωμής και ότι η πράξη πληρωμής έχει καταγραφεί με ακρίβεια, έχει καταχωριστεί στους λογαριασμούς πληρωμών και δεν επηρεάστηκε από τεχνική βλάβη ή άλλη δυσλειτουργία της υπηρεσίας που παρέχεται από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών». Η ανωτέρω διάταξη θεσπίζει νόθο αντικειμενική ευθύνη της Τράπεζας. Έτσι, ως προς την άρνηση εγκρίσεως της συναλλαγής - απάτης από μέρος των νόμιμων χρηστών, η Τράπεζα έχει το βάρος απόδειξης της γνησιότητας της πράξης πληρωμής και της ύπαρξης τεχνικής βλάβης ή άλλης δυσλειτουργίας στις ηλεκτρονικές της υπηρεσίες. Η Τράπεζα οφείλει να αποδείξει τα ανωτέρω σωρευτικώς, όπως προκύπτει από την γραμματική και τεολογική ερμηνεία της διάταξης: «ότι η πράξη πληρωμής έχει καταγραφεί με ακρίβεια, έχει καταχωριστεί στους λογαριασμούς πληρωμών και δεν επηρεάστηκε από τεχνική βλάβη ή άλλη δυσλειτουργία της υπηρεσίας». Συνειπώς, η απλή απειμπόληση των ευθυνών της από την ίδια την Τράπεζα, με διακήρυξη πως τα συστήματά της είναι ασφαλή και με σχετικές απαντητικές επιστολές προς τους εντολείς της, δεν επαρκεί και βάσει νόμου είναι υποχρεωμένη να αποδείξει σωρευτικώς τα ανωτέρω σε περίπτωση μη έγκρισης της συναλλαγής από τον χρήστη.

στ. Η § 2 του άρθρ. 72 του ν. 4537/2018 προβλέπει πως «Αν ένας χρήστης υπηρεσιών πληρω-

μών αρνείται ότι έχει εγκρίνει εκτελεσθείσα πράξη πληρωμής, η χρήση ενός μέσου πληρωμών που έχει καταγραφεί από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών...δεν αποτελεί αναγκαστικά, από μόνη της επαρκή απόδειξη ότι ο πληρωτής είχε εγκρίνει την πράξη πληρωμής ή ότι είχε ενεργήσει με δόλο ή δεν είχε εκπληρώσει από πρόθεση ή βαριά αμέλεια μια ή περισσότερες από τις υποχρεώσεις του άρθρου 69. Ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών ... πρέπει να παρέχει αποδεικτικά στοιχεία για την απόδειξη απάτης ή βαριάς αμέλειας εκ μέρους του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών». Ορθώς προβλέπει η εν λόγω διάταξη πως μόνη η χρήση ενός μέσου πληρωμής, δηλαδή η ακολουθία της διαδικασίας πραγματοποίησης ηλεκτρονικής συναλλαγής μέσω e-banking και η ηλεκτρολόγηση των κωδικών εισόδου και συναλλαγής, δεν σημαίνει αναγκαστικά και ότι ο χρήστης των υπηρεσιών και πελάτης της Τράπεζας έχει εγκρίνει την πράξη πληρωμής και την συναλλαγή. Η ratio legis της διάταξης καλύπτει κατ' αυτόν τον τρόπον και την εν λόγω περίπτωση απάτης, κατά την οποία η συναλλαγή εμφανίζεται μεν ως κανονικά εκτελεσθείσα στα ηλεκτρονικά συστήματα της Τράπεζας, αφού έγινε χρήση του μέσου πληρωμών, πλην όμως το μέσο πληρωμών που αξιοποιήθηκε έχει υποκλαπεί από τους δράστες και χρησιμοποιηθεί παρανόμως και δίχως την έγκριση του χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών και πελάτη της Τράπεζας. Δηλαδή, μόνη η χρήση του μέσου πληρωμών δεν σημαίνει και έγκριση της συναλλαγής από τον νόμιμο χρήστη και πελάτη της Τράπεζας. Συχνά οι Τράπεζες, με τα έγγραφα ενημέρωσης, αλλά και με τις απαντητικές επιστολές προς τους εντολείς τους, δηλώνουν πως επειδή έγινε χρήση του μέσου πληρωμών, η συναλλαγή - απάτη «θεωρείται από την Τράπεζα ως προερχόμενη και εγκεκριμένη» από τους νόμιμους χρήστες, όντας σε πλήρη αντίθεση και αναντιστοιχία με τις ανωτέρω διατάξεις. Εδώ εντοπίζεται ο πυρήνας του προβλήματος, στο ότι δηλαδή τα συστήματα ασφαλείας των Τραπεζών δεν διακρίνουν τον δράστη από τον νόμιμο χρήστη, «αναγνωρίζοντας» απλά την χρήση του μέσου πληρωμών, το οποίο όμως έχει υποκλαπεί και χρησιμοποιηθεί παρανόμως, χωρίς η συναλλαγή - απάτη να έχει διενεργηθεί και εγκριθεί από τον νόμιμο χρήστη και εντολέα της Τράπεζας. Γι' αυτό και είναι απαραίτητη η χρήση ισχυρής ταυτοποίησης - ιδίως βιομετρικών στοιχείων για την έγκριση

των ηλεκτρονικών συναλλαγών.

Η ευθύνη της Τράπεζας είναι νόθος αντικειμενική, ενώ ο χρήστης και πελάτης της Τράπεζας ευθύνεται μόνο από δόλο ή βαριά αμέλεια. Η ανωτέρω διάταξη προβλέπει αναγκαστικό δίκαιο και δεν αφήνει περιθώριο αντίθετης ρύθμισης στην ιδιωτική βούληση κατά το άρθρο 103 ν. 4537/2018 (πρβλ. άρθρ. 61 του ίδιου νόμου).

ζ. Σύμφωνα με το άρθρο 73 του ν. 4537/2018 «...σε περίπτωση μη εγκεκριμένης πράξης πληρωμής, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών του πληρωτή, ύστερα από διαπίστωση ή ειδοποίηση, επιστρέφει αμέσως και σε κάθε περίπτωση το αργότερο έως το τέλος της επόμενης εργάσιμης ημέρας στον πληρωτή το χρηματικό ποσό της μη εγκεκριμένης πράξης πληρωμής ...». Κατά την § 3 του ίδιου άρθρου «Περαιτέρω αποζημίωση δεν αποκλείεται ...». Έτσι, η Τράπεζα παραβιάζει την ως άνω διάταξη, εφόσον δεν επιστρέφει το ποσό της μη εγκεκριμένης πράξης πληρωμής, εφόσον οι εντολείς της δεν ενήργησαν με δόλο ή βαριά αμέλεια, τήρησαν όλα τα μέτρα ασφαλείας και επιμέλειας (βλ. άρθρ. 74 § 1 ν. 4537/2018) και ειδοποίησαν δίχως υπαίτια καθυστέρηση (βλ. άρθρ. 71 § 1, 73 § 1 ν. 4537/2018) την Τράπεζα και δεν ζήτησαν, ούτε ενέκριναν την εν λόγω συναλλαγή και δήλωσαν ρητά πως πρόκειται για απάτη.

η. Κατά το άρθρ. 80 § 1 ν. 4537/2018 η εντολή πληρωμής από τον χρήστη των υπηρεσιών πληρωμών είναι καταρχήν ανέκκλητη, εφόσον αυτή ληφθεί από τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών του πληρωτή. Ειδικότερα, κατά την § 3 του ίδιου άρθρου, όταν πρόκειται για άμεση χρέωση - direct debit και με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων επιστροφής χρηματικών ποσών, ο πληρωτής μπορεί να ανακαλέσει την εντολή πληρωμής το αργότερο έως το τέλος της εργάσιμης ημέρας που προηγείται της ημέρας που συμφωνήθηκε για τη χρέωση των χρηματικών ποσών. Ωστόσο, κατά την § 5 του ίδιου άρθρου, η εντολή άμεσης χρέωσης «μπορεί να ανακληθεί μόνο με συμφωνία μεταξύ του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών και των οικείων παρόχων υπηρεσιών πληρωμών. Στην περίπτωση των §§ 2 και 3, απαιτείται επίσης και η συμφωνία του δικαιούχου». Όπως γίνεται αντιληπτό, η εν λόγω διάταξη δεν μπορεί (και ούτε είναι δέον) να εφαρμοστεί σε περιπτώσεις ηλεκτρονικής απάτης, αφού ο «δικαιούχος» - δράστης είναι άγνωστο πρόσωπο και δεν υπάρχει συγκατάθεση του πλη-

ρωτή για τη συναλλαγή. Το πεδίο εφαρμογής της παρούσας διάταξης εντοπίζεται κυρίως σε πάγιες εντολές πληρωμής και όχι σε ηλεκτρονικές απάτες (ιδίως στην υπό εξέταση περίπτωση μέσω e-banking), στις οποίες γίνεται λόγος για μη εγκριμένες πράξεις πληρωμής. Ορθώς λοιπόν έχει διατυπωθεί στην θεωρία η άποψη ότι η διάταξη του άρθρ. 80 § 5 ν. 4537/2018 πρέπει να τροποποιηθεί, ώστε να μην απαιτείται η συγκατάθεση του «δικαιούχου» - δράστη σε περιπτώσεις εξαπάτησης του πληρωτή¹⁹.

θ. Κατά το άρθρ. 87 § 1 ν. 4537/2018 «Εάν εντολή πληρωμής εκτελείται σύμφωνα με το αποκλειστικό μέσο ταυτοποίησης, τεκμαίρεται ότι έχει εκτελεστεί ορθά, όσον αφορά τον δικαιούχο που προσδιορίζεται στο αποκλειστικό μέσο ταυτοποίησης» και κατά την § 2 του ίδιου άρθρου «Εάν το αποκλειστικό μέσο ταυτοποίησης που παρέχει ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών είναι εσφαλμένο, ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών δεν φέρει ευθύνη, σύμφωνα με το άρθρο 88, για τη μη εκτέλεση ή την εσφαλμένη εκτέλεση της πράξης πληρωμής». Προς αποφυγή παρερμηνείας της διάταξης, να επισημανθεί πως η Τράπεζα δεν μπορεί εν προκειμένω να την επικαλεστεί για να αρνηθεί την ευθύνη της, επικαλούμενη πως η συναλλαγή φαίνεται στα συστήματά της ως κανονικά εκτελεσθείσα, διότι η εν λόγω διάταξη αφορά την περίπτωση που ο νόμιμος χρήστης και εντολέας (εκ παραδρομής) εγκρίνει μία συναλλαγή, έχοντας εισάγει όμως διαφορετικό «αποκλειστικό μέσο ταυτοποίησης» (πχ IBAN) από αυτό που πραγματικά ήθελε²⁰. Δηλαδή, (από δικό του σφάλμα) εκτέλεσε πράξη πληρωμής προς έτερο δικαιούχο - αποδέκτη. Η εν λόγω διάταξη όμως δεν αφορά την περίπτωση της ηλεκτρονικής απάτης.

Γ. Η δέσμη των νομίμων υποχρεώσεων της

Τράπεζας απορρέει και από την αρχή της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών (ΑΚ 288), που διέπουν την σχέση εμπιστοσύνης που δημιουργείται μεταξύ της Τράπεζας και των πελατών της. Η ευθύνη της Τράπεζας είναι ευθύνη εκ του νόμου και ως εκ τούτου ενέχεται σε αποζημίωση²¹.

Παράνομη συμπεριφορά συντρέχει και όταν δεν τηρείται η επιμέλεια που οφείλει να επιδεικνύει ο μέσος συνετός άνθρωπος, ακόμη και αν δεν υπάρχει παράβαση ειδικά προβλεπομένου απαγορευτικού ή επιτακτικού κανόνα²². Παράνομη συμπεριφορά υφίσταται και όταν δεν προσβάλλεται συγκεκριμένος κανόνας δικαίου, αλλά η συμπεριφορά αντίκειται στο γενικότερο πνεύμα δικαίου ή τις επιταγές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών²³. Έχει κριθεί²⁴ πως «με δεδομένο ότι η τήρηση των κανόνων της επαγγελματικής επιμέλειας συνιστά και συμβατική υποχρέωση του παρέχοντος την υπηρεσία και ότι αυτοί οι κανόνες της επαγγελματικής επιμέλειας διεθνώς διαμορφώνονται ως ένα πλαίσιο ενιαίο είτε υπάρχει συμβατικός δεσμός, είτε όχι, μια υπηρεσία που παραβιάζει αυτούς τους κανόνες θα συνιστά ταυτόχρονα και παρανομία κατά την ΑΚ 914 και συμβατική παράβαση». Έτσι, μορφή παρανομίας αποτελεί και η «αμελής συμπεριφορά», η οποία εντοπίζεται στην παράβαση των κανόνων επιμέλειας, την τήρηση των οποίων επιβάλλουν η καλή πίστη και οι ανάγκες των σύγχρονων συναλλαγών²⁵.

Παράνομη λοιπόν είναι και η αντισυναλλακτική συμπεριφορά, επειδή ενέχει αμέλεια, επειδή δηλαδή αποκλίνει από τη συμπεριφορά, την οποία ένας μέσος συνετός άνθρωπος όφειλε να επιδείξει. Η ίδια πράξη, δηλαδή η αμελής αντισυναλλακτική συμπεριφορά, συνιστά και την παράνομη και την υπαίτια συμπεριφορά²⁶. Αιτιώδης σύνδε-

19. Α. Μήτσιου, Η προστασία του πληρωτή από την απατηλή χρήση των μέσων πληρωμής στις συναλλαγές του ηλεκτρονικού εμπορίου, ΔΕΕ 5/2021. 618 - 619 ΤΝΠ QUALEX.

20. Κατά το άρθρ. 4 περ. 33 ν. 4537/2018 «αποκλειστικό μέσο ταυτοποίησης»: ο συνδυασμός γραμμάτων, αριθμών ή συμβόλων που ορίζει στο χρήστη υπηρεσιών πληρωμών ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών και τον οποίο πρέπει να διαβιβάσει ο χρήστης υπηρεσιών πληρωμών για τη βέβαιη ταυτοποίηση άλλου χρήστη υπηρεσιών πληρωμών και/ή του λογαριασμού πληρωμών του τελευταίου για μια πράξη πληρωμής.

21. Ν. Ρόκα - Χρ. Γκόρτσου - Α. Μικρουλέα - Χρ. Λιβαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, εκδ. 2016, σ. 467 επ.

22. Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, εκδ. 2004, § 15 αριθ. 39, σ. 305.

23. ΠΠρΘ 12941/2014, Αρμ 2016. 40.

24. ΜΠρΘ 10/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, η οποία ερμήνευσε τον ν. 4537/2018 και επίδικασε ποσό για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

25. Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, εκδ. 2012, § 83, αριθ. 10.

26. ΑΠ 325/2018 ΝΟΜΟΣ και ΕΛΛΔνη 2019. 739.

σμος υπάρχει, όταν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας (άρθρ. 336 § 4 ΚΠολΔ) η φερόμενη ως ζημιόγυος πράξη ή παράλειψη ήταν επαρκώς ικανή (πρόσφορη) να επιφέρει το επιζήμιο αποτέλεσμα, το οποίο και επέφερε πράγματι στη συγκεκριμένη περίπτωση²⁷. Συνεπώς, παράνομη είναι και η «αντισυναλλακτική» συμπεριφορά, ακριβώς επειδή ενέχει αμέλεια.

Δ. α. Εφαρμοστές είναι και οι διατάξεις του ν. 4624/2019 για την λήψη μέτρων εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (GDPR) και ενσωμάτωσης στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 δυνάμει του άρθρου 3 του νόμου, που επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του και στους ιδιωτικούς φορείς.

β. Βάσει των ανωτέρω, η Τράπεζα παραβιάζει και την αρχή της εμπιστευτικότητας και ακεραιότητας που διέπει κάθε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και προβλέπεται στο άρθρ. 5 § 1 στοιχ. στ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 (GDPR) και στο άρθρ. 45 § 1 στοιχ. στ' του ν. 4624/2019: «τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο που εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων την προστασία τους από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και τυχαία απώλεια, καταστροφή ή φθορά, με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τεχνικών ή οργανωτικών μέτρων». Ομοίως, παραβιάζει και την αρχή της ασφαλούς επεξεργασίας δεδομένων²⁸ του άρθρ. 62 § 1 και § 2 στοιχ. α του ν. 4624/2019, εφόσον δεν λαμβάνει ή δεν τηρεί με την δέουσα επιμέλεια τα απαιτούμενα από τον νόμο μέτρα προστασίας, όπως αυτά περιγράφονται στο άρθρ. 62 § 3 του ν. 4624/2019.

Στη βάση της ανωτέρω αρχής, η Τράπεζα υποχρεούται να έχει θεσπίσει και να εφαρμόζει τις κατάλληλες πολιτικές και να έχει λάβει όλα τα απαραίτητα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, προκειμένου να εξασφαλίζει και να είναι σε θέση να αποδείξει τη σύννομη και ασφαλή επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που διατηρεί στο αρχείο της και την προστασία τους από τυχαία ή αθέμιτη καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, απαγορευμένη διάδοση ή πρόσβαση και κάθε άλλη μορφή αθέμι-

της επεξεργασίας. Σύμφωνα δε με την αρχή της αναλογικότητας, τα μέτρα ασφαλείας πρέπει να εξασφαλίζουν επίπεδο ασφαλείας ανάλογο, τόσο σε επίπεδο καταλληλότητας όσο και σε επίπεδο βαρύτητας, προς τους κινδύνους που συνεπάγεται η επεξεργασία και η φύση των επεξεργαζόμενων δεδομένων²⁹.

Λόγω της θέσης ισχύος της Τράπεζας στις συναλλαγές, της οικονομικής της ευρωστίας και της ιδιαίτερα ευαίσθητης φύσης των προσωπικών δεδομένων που συλλέγει και επεξεργάζεται (ενδεικτικά και τουλάχιστον: ονοματεπώνυμο, ημερομηνίες γέννησης, αριθμούς κινητών και σταθερών τηλεφώνων, διεύθυνση εργασίας και κατοικίας, ΑΜΚΑ, ΑΦΜ, ιστορικό και αιτία συναλλαγών, διεύθυνση πρωτοκόλλου - IP address και λοιπές πληροφορίες, δεδομένα και στοιχεία) υποχρεούται βάσει του άρθρ. 5 § 1 στοιχείο στ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, του άρθρ. 45 § 1 στοιχ. στ και άρθρ. 62 του ν. 4624/2019 και της αρχής της αναλογικότητας, να λαμβάνει μέτρα ασφαλείας ιδιαίτερα αυξημένης βαρύτητας και αποτελεσματικότητας.

γ. Η Τράπεζα παραβιάζει και την αρχή της γνωστοποίησης της παραβίασης προσωπικών δεδομένων στο υποκείμενο των δεδομένων του άρθρ. 64 § 1 ν. 4624/2019, κατά την οποία «Όταν η παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενδέχεται να προκαλέσει σημαντικό κίνδυνο για τα προστατευόμενα έννομα συμφέροντα φυσικού προσώπου, ο υπεύθυνος επεξεργασίας γνωστοποιεί αμέσως στο υποκείμενο των δεδομένων το περιστατικό», εφόσον οι νόμιμοι χρήστες δεν λάβουν από την Τράπεζα σχετική γνωστοποίηση - ενημέρωση. Από τα πραγματικά περιστατικά και τον τρόπο τέλεσης των περιστατικών ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking, προκύπτει πως οι Τράπεζες, σε πολλές περιπτώσεις, δεν ενημερώνουν, όπως οφείλουν, για την παραβίαση και για το εύρος αυτής, λόγω και του σημαντικού κινδύνου που αυτή προκαλεί (άρθρ. 64 §§ 1, 2, 3 ν. 4624/2019)³⁰.

Ε) Επικουρικά: Η ratio legis του ν. 4537/2018,

29. Γ. Πλιαβέση, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στη σχέση Τράπεζας - πελάτη, εκδ. 2019, σ. 36.

30. J. Casanova M. Savoie, Payment Services, Edward Elgar, εκδ. 2022, σ. 128 επ. και 183 επ. (<https://doi.org/10.4337/9781839107986> 16-09-2022).

27. ΑΠ 345/2017, 252/2013 ΝΟΜΟΣ.

28. Π. Καλαμπούκα - Γιαννοπούλου, Δίκαιο Συναλλαγών Ειδικά θέματα, εκδ. 2020, σ. 192 επ.

όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις της Οδηγίας 2015/2366/ΕΕ, την οποία ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη, είναι κυρίως η θέσπιση νέων, πιο αποτελεσματικών κανόνων για τις ηλεκτρονικές πληρωμές, η ενίσχυση της ασφάλειας των ηλεκτρονικών συναλλαγών, η προστασία των χρηστών των υπηρεσιών πληρωμών (αιτ. σκέψεις 3 – 7), ο σεβασμός των δικαιωμάτων των καταναλωτών (αιτ. σκέψη 53), η υποχρέωση ασφαλούς φύλαξης των εξατομικευμένων διαπιστευτηρίων ασφαλείας (αιτ. σκέψη 69), η επιστροφή του ποσού στον πληρωτή από τον πάροχο σε περίπτωση μη εγκεκριμένης πράξης πληρωμής (αιτ. σκέψη 71), η νόθος αντικειμενική ευθύνη του παρόχου υπηρεσιών πληρωμών (αιτ. σκέψη 72), το άνευ όρων δικαίωμα επιστροφής, ως γενική απαίτηση για όλες τις πράξεις άμεσης χρέωσης σε ευρώ εντός της Ένωσης (αιτ. σκέψη 76), η ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών πληρωμών για τα μέτρα ασφαλείας και για την δημιουργία ενός πλαισίου μείωσης κινδύνων (αιτ. σκέψη 91), η τήρηση των αναγκαίων απαιτήσεων από τον πάροχο για την προστασία των δεδομένων (αιτ. σκέψη 93), η ανάπτυξη υγιούς περιβάλλοντος για το ηλεκτρονικό εμπόριο μέσω της ασφάλειας των ηλεκτρονικών πληρωμών (αιτ. σκέψη 95) και η συμβατότητα των μέτρων ασφαλείας με το επίπεδο κινδύνου των υπηρεσιών πληρωμών (αιτ. σκέψη 96)³¹.

Επίσης, οι συμβατικοί όροι και οι όροι παροχής και χρήσης ηλεκτρονικού μέσου πληρωμών που θα συνεπάγονταν αύξηση του βάρους της απόδειξης έναντι του καταναλωτή ή μείωση του βάρους της απόδειξης έναντι του εκδότη, θα πρέπει να θεωρούνται άκυροι (αιτ. σκέψη 72 Οδηγίας 2015/2366/ΕΕ).

Κατά το άρθρ. 8 § 6 του ν. 2251/1994 «Οι διατάξεις για...τη μείωση ή άρση της ευθύνης...του άρθρου 6 εφαρμόζονται αναλογικά και στην ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες» και κατά το άρθρ. 6 § 12 «Κάθε συμφωνία περιορισμού ή απαλλαγής του παραγωγού από την ευθύνη του είναι άκυρη». Επίσης, κατά το άρθρ. 2 § 6 εδ. α' του ν. 2251/1994 «Γενικοί όροι συναλλαγών που έχουν ως αποτέλεσμα την σημαντική διατάραξη της ι-

σορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι». Κατά το άρθρ. 2 § 7 του ίδιου νόμου «Σε κάθε περίπτωση, καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι που:... ιγ) αποκλείουν ή περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή ... κζ) αναστρέφουν το βάρος της απόδειξης σε βάρος του καταναλωτή ή περιορίζουν υπέρμετρα τα αποδεικτικά μέσα». Γίνεται δεκτό πως «Τόσο η γενική ρήτρα καταχρηστικότητας του άρθρ. 2 § 6 όσο και η συγκεκριμενοποίησή της στις ενδεικτικά αναφερόμενες περιπτώσεις του άρθρ. 2 § 7 αποτελούν εξειδίκευση της γενικότερης αρχής της καλής πίστης»³².

Οι διατάξεις του άρθρου 2 ν. 2251/1994 για τους ΓΟΣ εφαρμόζονται αναλογικά σε όλες τις τραπεζικές συμβάσεις, είτε αυτές συνάπτονται με καταναλωτές υφ' οιαδήποτε έννοια, είτε όχι. Πάντως, η εγγενής σχέση εμπιστοσύνης, που χαρακτηρίζει το συμβατικό δεσμό πελάτη – Τράπεζας, όσο και το γενικότερο πνεύμα περί προστασίας του ασθενέστερου συμβαλλόμενου, που διέπει τον ΑΚ και διατυπώνεται στις ΑΚ 178, 179, 281, 288, 371 - 373, αποτελούν τα επιπλέον νομικά εργαλεία, με τα οποία επιτυγχάνεται η δικαιοσύνη στις τραπεζικές συμβάσεις³³.

Έτσι, οι συμβατικοί όροι που επάγονται διατάραξη της ισορροπίας των εκατέρωθεν δικαιωμάτων, υποχρεώσεων και βαρών, χωρίς να αντανάκλουν την ανάγκη μιας εύλογης αντιστάθμισης των εκατέρωθεν συμφερόντων των μερών, χαρακτηρίζονται από το νόμο εύστοχα «καταχρηστικοί», ως απότοκοι κατάχρησης κατά την άσκηση της συμβατικής ελευθερίας εκ μέρους του ισχυρότερου συμβαλλόμενου, που εκμεταλλεύεται τη διαπραγματευτική του υπεροπλία έναντι του αντισυμβαλλόμενου του³⁴. Άλλωστε, η αντικειμενική ή συναλλακτική καλή πίστη «επιτάσσει την στάθμισιν των αντιτιθεμένων εις εκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν συμφερόντων, αναλόγως

32. ΟΛΑΠ 15/2007 και Δ. Παπαστερίου - Δ. Κλαβανίδου, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, εκδ. 2008, σ. 230.

33. Σπ. Ψυχομάνη, Τραπεζικές δραστηριότητες αμφισβητήσιμης νομιμότητας, εκδ. 2002, σ. 95.

34. Φιλ. Δωρή, Η εξειδίκευση της καλής πίστης στο άρθρ. 2 ν. 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών και η σημασία της στο κοινό αστικό δίκαιο, ΝοΒ 48 (2000). 737 επ., ιδίως σ. 748.

31. M. Bramberger, Open Banking - Repositioning of European Financial Institutions, Springer, εκδ. 2022, σ. 3 και 25 επ. (https://doi.org/10.1007/978-3-658-35815-0_16, 09.09.2022).

προς την κοινωνικήν αυτών, δια την ειδικήν εκάστοτε περίπτωσην, αξίαν»³⁵.

Συνεπώς, οι όποιοι ΓΟΣ - συμβατικοί όροι προταθούν από την Τράπεζα προς περιορισμό ή απεμπόληση της ευθύνης της, είναι άκυροι ως καταχρηστικοί αλλά και αντίθετοι με το πνεύμα και τον σκοπό του νόμου 4537/2018, όπως προκύπτει από τις ανωτέρω αιτιολογικές σκέψεις της Οδηγίας 2015/2366/ΕΕ, την οποία ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη. Επιπρόσθετα, είναι πλέον και ευθέως παράνομοι, αφού η ευθύνη και οι υποχρεώσεις της Τράπεζας προβλέπονται ρητά, ιδίως, στα άρθρα 69 επ. του ν. 4537/2018, τα οποία δεν αφήνουν περιθώριο αντίθετης ρύθμισης - συμφωνίας στην ιδιωτική βούληση των μερών και αποτελούν αναγκαστικό δικαίω - *jus cogens* κατά το άρθρο 103 του ίδιου νόμου.

4. Υπαιτιότητα της Τράπεζας

Α. Μία παράλειψη δεν μπορεί να χαρακτηριστεί παράνομη μόνο επειδή είχε ως άμεση συνέπεια την πρόκληση μίας ζημίας. Ο χαρακτηρισμός της ως παράνομης συμπεριφοράς προϋποθέτει την ύπαρξη νομικής υποχρέωσης για επιχείρηση της (θετικής) ενέργειας που παραλείφθηκε. Και μια τέτοια νομική υποχρέωση μπορεί να προκύπτει είτε: α) από ειδική διάταξη νόμου, είτε β) από το γενικό πνεύμα του δικαίου, την αρχή της καλής πίστης και τις σχετικές συναλλακτικές αντιλήψεις³⁶.

Οι υποχρεώσεις της Τράπεζας για την διαφύλαξη των χρημάτων των εντολών της, την διατήρηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος ηλεκτρονικών συναλλαγών και προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων και οι σχετικές ενέργειες στις οποίες οφείλει να προβεί (και μάλιστα ακόμη και μετά την επέλευση της ζημίας) απορρέουν από τις προαναφερθείσες διατάξεις του ν. 2251/1994, ν. 4537/2018, ν. 4624/2019 και ΑΚ 288, αλλά και από την ratio των νόμων αυτών και το γενικό πνεύμα του δικαίου³⁷.

Ενώ οι Τράπεζες γνωρίζουν τις υποχρεώσεις και δεσμεύσεις με τις οποίες οφείλουν να συμμορφωθούν και τις ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβούν, εντούτοις, είτε προσβλέπουν την πιθανότητα επέλευσης της ζημίας και την αποδέχονται (ενδεχόμενος δόλος), είτε αμελούν να λάβουν και να εφαρμόσουν τα αναγκαία μέτρα ασφαλείας εν όλω ή εν μέρει, σε σημαντικό βαθμό (βαριά αμέλεια)³⁸, σε όσες περιπτώσεις έχουμε παραβίαση των ηλεκτρονικών συστημάτων και υπηρεσιών τους με παράνομες παρεμβάσεις.

Οι Τράπεζες έχουν ήδη λεπτομερή γνώση του τρόπου ενέργειας των δραστών, αφού καθημερινά λαμβάνουν χώρα όμοια περιστατικά απάτης, τα οποία καταγγέλλονται στις Αρχές και στις ίδιες με την διαδικασία αμφισβήτησης συναλλαγών, ασχέτως εάν ενδεχομένως επιλέγουν να μην αναγνωρίζουν τα εν λόγω συμβάντα και τις αμφισβητούμενες συναλλαγές ως απάτες, εμμένοντας στο αδιάβλητο των ηλεκτρονικών συστημάτων και υπηρεσιών τους.

Η επανάληψη της ίδιας (μεθόδου) ηλεκτρονικής απάτης με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, γεννά αμφιβολίες για το εάν οι Τράπεζες λαμβάνουν ή τηρούν επαρκώς τα δέοντα μέτρα προφύλαξης και προστασίας. Δηλαδή, για το εάν χρησιμοποιούν τα πιο προηγμένα και διαθέσιμα στην αγορά συστήματα και μεθόδους μηχανικής εκμάθησης (*machine learning*) και τεχνητής νοημοσύνης (*Artificial Intelligence*), αφού αν το είχαν κάνει, τα συστήματά τους θα αξιοποιούσαν τις πληροφορίες, δεδομένα και στοιχεία που θα αντλούσαν από την προηγούμενη εμπειρία και θα αναγνώριζαν τις επαναλαμβανόμενες και ομοιοτρόπως τελεσθείσες απάτες, όπως εύλογα αναμένεται³⁹.

ment Transactions, *Eur.Rev.Priv.Law*, vol. 30, issue 1, 2022, σ. 155 - 190 (<https://doi.org/10.54648/erpl202006> 16.09.2022).

38. Δ. Παπαστερίου, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, εκδ. 2009, σ. 438.

39. Για την χρήση της μηχανικής εκμάθησης και της τεχνητής νοημοσύνης στον εντοπισμό ηλεκτρονικής απάτης κατά την εκτέλεση συναλλαγών βλ. M. Aschi, S. Bonura, N. Masi, D. Messina, D. Profeta, *Cybersecurity and Fraud Detection in Financial Transactions*, σε J. Soldatos, D. Kyriazis, *Big Data and Artificial Intelligence in Digital Finance*, Springer, εκδ. 2022, σ. 269 - 278 (https://doi.org/10.1007/978-3-030-94590-9_15 16.09.2022).

35. Ν. Παπαντωνίου, *Η καλή πίστις εις το αστικόν δίκαιον*, εκδ. 1957, σ. 104.

36. Π. Κορνηλάκη, *Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο*, εκδ. 2013, σ. 550.

37. Για την αστική ευθύνη και τη νομική βάση στις μη εγκεκριμένες ηλεκτρονικές συναλλαγές βλ. M.C. Paglietti, *Restitution and Liability in the Multilevel Regulatory Framework of Unauthorized Digital Pay-*

Άλλωστε, δυνάμει του άρθρ. 93 § 1 ν. 4537/2018 είναι επιτρεπτή η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τους παρόχους υπηρεσιών πληρωμών «όταν είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της πρόληψης, της διερεύνησης και του εντοπισμού περιστατικών απάτης σχετικά με τις πληρωμές».

Β. Ο μη εντοπισμός των δραστην από τα συστήματα ασφαλείας της Τράπεζας σε κανένα από τα στάδια της απάτης και παράνομης - αξιόποινης ενέργειας, αναδεικνύει τον βαθμό ευθύνης και υπαιτιότητας της Τράπεζας. Έτσι, παρά τα μέτρα επιμέλειας που μπορεί να λαμβάνουν οι νόμιμοι χρήστες (άρθρ. 74 § 1 ν. 4537/2018 ευθύνη του πληρωτή -μόνο από δόλο ή βαριά αμέλεια), η αποτροπή της ζημίας εμπίπτει στον τομέα ευθύνης της Τράπεζας, με την λήψη των αναγκαίων μέτρων.

5. Βάρος απόδειξης

Α. Το άρθρ. 8 § 1 και 4 του ν. 2251/1994 θεσπίζει νόθο αντικειμενική ευθύνη, με αντιστροφή του βάρους απόδειξης, ως προς την υπαιτιότητα και ως προς τον όρο του παρανόμου.

Επίσης, το άρθρο 72 § 1 ν. 4537/2018 προβλέπει νόθο αντικειμενική ευθύνη της Τράπεζας, η οποία οφείλει σωρευτικώς να αποδείξει την γνησιότητα της πράξης πληρωμής, την ακριβή καταγραφή της, αλλά και ότι αυτή δεν επηρεάστηκε από τεχνική βλάβη ή άλλη δυσλειτουργία της υπηρεσίας της Τράπεζας. Εν προκειμένω, η τυχόν κακή λειτουργία της υπηρεσίας e-banking της Τράπεζας θα προκόπτει και από τα πραγματικά περιστατικά.

Κατά το άρθρο 72 § 2 ν. 4537/2018, η Τράπεζα πρέπει να παρέχει αποδεικτικά στοιχεία για την απόδειξη απάτης ή βαριάς αμέλειας εκ μέρους του χρήστη υπηρεσιών πληρωμών.

Β. Σχετικά και με το άρθρ. 72 § 1 ν. 4537/2018, οι ενάγοντες μπορούν να επικαλεστούν περιστατικά πιθανής δυσλειτουργίας ή τεχνικής βλάβης της Τράπεζας που είχαν εντοπιστεί στο παρελθόν, ως ένδειξη ότι η Τράπεζα ίσως έχει ιστορικό δυσλειτουργιών ή τεχνικών βλαβών, ακόμη και αν η πραγματική έκταση της όποιας ζημίας εξ αυτών των περιστατικών είναι άγνωστη. Τέτοια περιστατικά έχουν εντοπιστεί στη πράξη, ενώ ορισμένα έχουν τύχει ευρείας δημόσιας προβολής.

6. Αιτιώδης συνάφεια

Κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, εύλογα αναμένεται πως το σύστημα ασφαλείας της Τράπεζας θα λειτουργήσει αποτελεσματικά και θα εντοπίσει εγκαίρως την κακόβουλη παρεμβολή και είτε θα την εξουδετερώσει, είτε θα την απομονώσει και «παγώσει», θωρακίζοντας έτσι τον τραπεζικό λογαριασμό των εντολέων της (causa adaequata). Εύλογα λοιπόν αναμένεται, παρά το οικονομικό κόστος που αυτό συνεπάγεται για την Τράπεζα, πως τα συστήματα ασφαλείας της θα είναι σύγχρονα, αναβαθμισμένα, επικαιροποιημένα, εναρμονισμένα με τις προδιαγραφές και απαιτήσεις του νόμου, των σύγχρονων συναλλαγών και τεχνολογικών τάσεων και εξελίξεων και πως θα είναι αποτελεσματικά απέναντι σε κακόβουλες παρεμβολές τρίτων, από τους οποίους οφείλει να κατέχει και να διατηρεί ένα πραγματικό και σαφές τεχνολογικό πλεονέκτημα.

Λόγω της ταχύτητας και της ψηφιοποίησης των σύγχρονων συναλλαγών, η μη λήψη και τήρηση των υποχρεωτικών μέτρων αυξημένης ασφαλείας των ηλεκτρονικών συστημάτων και υπηρεσιών από την Τράπεζα, άλλως η πλημμελής συμμόρφωση με αυτές τις επιταγές, βλάπτει άμεσα και αιτιώδως την περιουσία των εντολέων της (τραπεζική κατάθεση) και τα προσωπικά τους δεδομένα. Έτσι, κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων και κατά τη κρίση ενός μέσου, λογικού και αντικειμενικού παρατηρητή, η διαβλητότητα των συστημάτων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών πληρωμών της Τράπεζας, αποτελεί την πρόσφορη αιτία πρόκλησης της οικονομικής και όχι μόνο ζημίας των πελατών της, σύμφωνα και με τα κριτήρια της προβλεψιμότητας και αντικειμενικής πρόγνωσης που διέπουν την θεωρία της πρόσφορης αιτίας. Βάσει και της θεωρίας του σκοπού του κανόνα δικαίου, τα αγαθά που προσβλήθηκαν (ασφάλεια ηλεκτρονικών συναλλαγών και θωράκιση από κακόβουλες παρεμβολές τρίτων, προστασία καταναλωτών - πελατών - χρηστών των υπηρεσιών της Τράπεζας, διαφύλαξη των χρημάτων των εντολέων της Τράπεζας και των προσωπικών τους δεδομένων) εμπίπτουν σ' εκείνα τα προστατευόμενα έννομα αγαθά που είχε σκοπό να προστατεύσει ο νόμος και η παράβασή του δημιουργεί ευθύνη της Τράπεζας προς αποζημίωση των πελατών της⁴⁰.

40. Μιχ. Σταθόπουλου, Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, εκδ. 2014, σ. 179 - 183.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ομοίως και η διαρροή των προσωπικών τους δεδομένων θα είχε αποφευχθεί, με την λήψη των αναγκαίων μέτρων.

Ενώ η συνδρομή της πρόσφορης αιτιώδους συνάφειας κρίνεται και αξιολογείται «κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων» και «κατά την κρίση ενός μέσου, λογικού, αντικειμενικού παρατηρητή», εντούτοις, ο βαθμός της επιμέλειας που οφείλει να επιδεικνύει η Τράπεζα δεν είναι απλώς αυτός του «μέσου συνετού συναλλασσόμενου», αλλά πολύ ανώτερος, ανάλογος δηλαδή και με τη βαρύτητα των απειλών και κινδύνων που ελλοχεύουν και την σπουδαιότητα των δικαιωμάτων και αγαθών που καλείται να προστατέψει η Τράπεζα.

7. Συντρέχον πλαίσιο και άμυνα της Τράπεζας

A. Η εναγόμενη Τράπεζα θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι τα συστήματα ασφαλείας της τηρούν όλες τις απαραίτητες προδιαγραφές, έχουν γίνει όλοι οι προβλεπόμενοι έλεγχοι από τις αρμόδιες αρχές, δεν παρουσίασαν καμία δυσλειτουργία ή τεχνική βλάβη, πως η συναλλαγή φαίνεται ως κανονικά εκτελεσθείσα στα συστήματά της, δηλαδή ως προερχόμενη από τους εντολείς της και έτσι δεν εντάσσεται στον δικό της τομέα ευθύνης η επέλευση της ζημίας. Όμως, μόνη η βεβαίωση των ανωτέρω από το τμήμα κυβερνοασφάλειας της Τράπεζας ή από τον εκτελούντα την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, δεν αποδεικνύει πράγματι τον ισχυρισμό αυτόν⁴¹. Έχει υποστηριχθεί η άποψη πως, αν η αμφισβητούμενη συναλλαγή ολοκληρώθηκε χωρίς την χρήση βιομετρικών στοιχείων (πχ δακτυλικό αποτύπωμα) και δεν αποδειχθεί δόλος του πληρωτή⁴², τότε είναι ερμη-

νευτικά (σχεδόν) αδύνατο να κριθεί αυτός υπεύθυνος για την επέλευση της ζημίας εις βάρος του, κατά την ερμηνεία των διατάξεων του ν. 4537/2018 (Οδηγία 2015/2366/ΕΕ - PSD2)⁴³. Άρα, αν δεν έγινε χρήση βιομετρικών στοιχείων, τα οποία *ex natura* αποδεικνύουν την έγκριση της συναλλαγής από τον ίδιο τον εντολέα, τότε η αμφιβολία λειτουργεί υπέρ του πληρωτή και εντολέα της Τράπεζας και η ευθύνη και το βάρος απόδειξης μετατίθεται στην Τράπεζα. Δηλαδή, έχουμε επάνοδο των κανόνων, ιδίως των άρθρ. 69 επ. ν. 4537/2018 και η Τράπεζα οφείλει να αποδείξει τα εκεί προβλεπόμενα.

B. Επίσης, η Τράπεζα δύναται να ζητήσει την διενέργεια πραγματογνωμοσύνης στις συσκευές του εντολέα της, καθώς μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν είναι δυνατόν να προκύψει με βεβαιότητα η τήρηση όλων των αναγκαίων μέτρων προφύλαξης από αυτόν. Προς τούτο, ο εντολέας μπορεί να προσκομίσει με επίκληση απόδειξη/τιμολόγιο αγοράς προγράμματος προστασίας από κακόβουλες επιθέσεις (antivirus)⁴⁴, εφόσον έχει προβεί σε σχετική αγορά. Πάντως, ακόμη και αυτό δεν είναι απαραίτητο, διότι μπορεί να έχει γίνει χρήση δωρεάν προγράμματος από το διαδίκτυο. Άλλωστε, δεν είναι αδύνατη η ασφαλής πλοήγηση στο διαδίκτυο χωρίς την χρήση προγράμματος antivirus. Στην πραγματικότητα, όμως, ο νόμος 4537/2018 θεσπίζει ενοϊκούς κανόνες υπέρ του εντολέα της Τράπεζας, η οποία φέρει κατά κανόνα την ευθύνη και το βάρος απόδειξης, σύμφωνα με τις προαναφερθείσες διατάξεις. Συνεπώς, εάν πρέπει να διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη, αυτή θα πρέπει πρώτα να γίνει στα συστήματα της Τράπεζας. Όμως, τίθεται το ζήτημα εάν η Δικαιοσύνη υποκαθιστά έτσι το έργο της Διοίκησης, για την επιθεώρηση των προγραμμάτων της Τράπεζας, τον έλεγχο της συμμόρφωσης αυτής με τις προβλεπόμενες απαιτήσεις ασφαλείας κτλ.

41. Ακόμη και η προηγούμενη διενέργεια όλων των απαραίτητων ελέγχων από τις αρμόδιες αρχές, δεν αποκλείει την συνδρομή «δυσλειτουργίας ή τεχνικής βλάβης» την συγκεκριμένη χρονική στιγμή της ηλεκτρονικής απάτης.

42. Κατά το άρθρ. 74 § 2 ν. 4537/2018 «Εάν ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών του πληρωτή δεν απαιτεί ισχυρή ταυτοποίηση του πελάτη, ο πληρωτής ευθύνεται για τυχόν οικονομικές συνέπειες, μόνο αν έχει ενεργήσει με δόλο. Αν ο δικαιούχος ή ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών του δικαιούχου αδυνατεί να δεχτεί ισχυρή ταυτοποίηση του πελάτη, οφείλει να αποζημιώσει τον πάροχο υπηρεσιών πληρωμών του πληρωτή για την οικονομική ζημία που έχει υποστεί» (βλ. άρθρ. 4 περ. 30

του ίδιου νόμου).

43. R. Steennot, Reduced payer's liability for unauthorized payment transactions under the second Payment Services Directive (PSD2), CLSR, vol. 34, issue 4, 2018, σ. 954 - 964 (<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2018.05.008> 16-09-2022 16.09.2022).

44. Να σημειωθεί ότι τα περισσότερα μέτρα λαμβάνονται αυτόματα από το πρόγραμμα, χωρίς να απαιτείται πάντα κάποια ενέργεια από τον χρήστη (πχ ενημέρωση λογισμικού).

Γ. Η Τράπεζα μπορεί να ισχυριστεί πως ο εντολέας της έπεσε θύμα απάτης, χωρίς ευθύνη της Τράπεζας και ενδεχομένως χωρίς ο ίδιος να το αντιλήφθηκε, όπως για παράδειγμα μέσω απάτης *sim swapping*⁴⁵ και να προσεπικαλέσει τον πάροχο κινητής τηλεφωνίας του εντολέα της. Προς τούτο, ο εντολέας μπορεί προηγουμένως να έχει ζητήσει «βεβαίωση ταυτοπροσωπίας» από τον πάροχό του, για να βεβαιώσει ότι ο ίδιος είναι ο μοναδικός κάτοχος της κάρτας *sim* του και πως δεν την έχει αντικαταστήσει και υποκλέψει κάποιος τρίτος (δράστης). Πιο χρήσιμο θα ήταν να προσεπικαλέσει την Τράπεζα του φερόμενου ως δικαιούχου, δηλαδή του δράστη, αλλά κάτι τέτοιο μάλλον δεν θα βοηθούσε στον περιορισμό της ευθύνης της ίδιας και ίσως είχε το αντίθετο αποτέλεσμα. Εάν όμως η Τράπεζα στην οποία διατηρεί τον λογαριασμό του ο δράστης δεν συνεργάστηκε για την παροχή στοιχείων ή δημιουργούνται υποψίες για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και (*de facto*) υπόθαλψη των δραστών από την Τράπεζα αυτή, τότε η προσεπικλήσή της θα ήταν πράγματι αναγκαία. Σε κάθε περίπτωση, η Τράπεζα μπορεί να προσεπικαλέσει ή να στραφεί κατά τρίτου παρόχου υπηρεσιών πληρωμών ή μεσάζοντα, που τυχόν διαμεσολάβησε στην εκτέλεση της πράξης πληρωμής ή και κατά του εκτελούντα την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων (βλ. άρθρ. 91 ν. 4537/2018).

Δ. Επιπλέον, η Τράπεζα μπορεί να επικαλεστεί την συνδρομή απρόβλεπτων περιστάσεων του άρθρ. 92 ν. 4537/2018 (και 388 ΑΚ), σε περίπτωση, λόγου χάριν, ασυνήθιστα μεγάλης κακόβουλης επίθεσης (*hacking*) στα ηλεκτρονικά συστήματα και υπηρεσίες της, εφόσον αυτό επιβεβαιώνεται. Όμως, αυτό αποτελεί έναν τυπικό και αναμενόμενο κίνδυνο⁴⁶. Θα πρέπει, λοιπόν, η επίθεση να είναι όντως τέτοιας κλίμακας, που ακόμη και η λήψη όλων των πρόσφορων μέτρων να μην μπορούσε να την αποτρέψει, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων. Από το Δικαστήριο θα αξιολογηθεί όμως εν συνόλω η στάση της Τράπεζας έναντι των

εντολέων της. Δηλαδή, δεν μπορεί πριν την προσφυγή των εντολέων της στην Δικαιοσύνη να διακηρύττει την ασφαλή και ομαλή λειτουργία των συστημάτων της, αλλά έπειτα, το πρώτον με την κατάθεση των προτάσεων, να επικαλείται «ασυνήθεις και απρόβλεπτες περιστάσεις». Τότε, ο ανωτέρω ισχυρισμός πρέπει να είναι απορριπτός. Η συνδρομή λοιπόν λόγων ανωτέρας βίας θα κριθεί με βάση τα κριτήρια της αντικειμενικής θεωρίας⁴⁷.

Ε. Παρότι η εξαντλητική αναφορά σε μεθόδους ηλεκτρονικής απάτης και η εξέτασή τους εκφεύγει των ορίων της παρούσας μελέτης, αξίζει να αναφερθούν: α) οι περιπτώσεις των παραπλανητικών τηλεφωνικών μηνυμάτων και μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (*phishing emails/sms*), που ανακατευθύνουν τον χρήστη μέσω συνδέσμων (*links*) σε επικίνδυνες ιστοσελίδες, παρόμοιες με αυτές των Τραπεζών και β) η απάτη διά τηλεφώνου (*voice phishing*), κατά την οποία οι δράστες δηλώνουν πως δήθεν επιθυμούν να εκτελέσουν μια πράξη πληρωμής προς τον νόμιμο χρήστη και ζητάνε προς τούτο τα προσωπικά του στοιχεία, ιδίως IBAN, αλλά και όνομα χρήστη ή ακόμη και τον κωδικό πρόσβασης στο *e-banking*. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η προβολή ένστασης συντρέχοντος πταίσματος από την Τράπεζα, στηρίζεται στο ότι ο νόμιμος χρήστης δεν έλαβε τα αναγκαία μέτρα προστασίας, βαρύνεται με βαριά αμέλεια και έδωσε τα στοιχεία του σε αγνώστους ή τα εισήγαγε σε μία παρόμοια μεν αλλά διαφορετική ιστοσελίδα από αυτή της Τράπεζας. Συνεπώς, η εναγόμενη Τράπεζα μπορεί να ισχυριστεί πως δεν εμπίπτει στον δικό της τομέα ευθύνης η επέλευση της ζημίας, αφού ακόμη και η τήρηση όλων των μέτρων προστασίας από την ίδια δεν θα μπορούσε, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, να είχε αποτρέψει την ζημία και την τέλεση της απάτης, ελλείψει αιτιώδους συνδέσμου. Προς αυτό (*phishing emails*), ο εντολέας μπορεί να αντιτάξει πως η Τράπεζα οφείλει να διατηρεί ένα σαφές τεχνολογικό πλεονέκτημα έναντι των δραστών, κατά τρόπο που να μην είναι δυνατή η πιστή αντιγραφή των δεδομένων και στοιχείων της επίσημης

45. Μη εξουσιοδοτημένη αλλαγή κάρτας SIM από τον δράστη, στο όνομα του νόμιμου κατόχου.

46. Κατά την ΜΠρΘ 10/2021 ΝΟΜΟΣ «οι λειτουργικοί κίνδυνοι και οι κίνδυνοι ασφαλείας του συστήματος, δεν αποτελούν μη συνήθεις και μη προβλέψιμες περιστάσεις, ώστε η από την επέλευσή τους ζημία των χρηστών βαρύνει τους παρόχους».

47. Α. Χριστιάς, Παρατηρήσεις στην ΜΠρΘ 10/2021 (Ευθύνη παρόχου υπηρεσιών πληρωμών – Συναλλαγές μέσω ηλεκτρονικού συστήματος τράπεζας), ΕφΑΔΠολΔ, 12/2021, σ. 1520 – 1524 ΤΝΠ QUALEX.

ιστοσελίδας της. Επιπλέον, οφείλει να προσαρμόζει τα δεδομένα των υπηρεσιών που προσφέρει προς το target group – εντολές και πελάτες στους οποίους απευθύνεται και στα χαρακτηριστικά και γνωρίσματα αυτών (ηλικία, μορφωτικό επίπεδο κ.α.)⁴⁸, ώστε να μπορούν με ασφάλεια να συναλλάσσονται, να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της Τράπεζας και να μπορούν με βεβαιότητα να διαγνώσουν την αυθεντικότητα της ιστοσελίδας και των υπηρεσιών της Τράπεζας από αυτές που δημιουργούν οι δράστες, κάτι που δεν μπορεί πλέον να κάνει (με ευχέρεια) ο μέσος συντετός συναλλασσόμενος. Σε απάτες τύπου voice phishing, σε αντίθεση με τα ανωτέρω, είναι πιθανότερο να είναι πιο αποτελεσματική η ποινική διαδικασία και ο εντοπισμός των (πραγματικών) δραστών, κάτι που είναι σχεδόν απίθανο στις υπόλοιπες περιπτώσεις, λόγω και του μέσου τέλεσης της απάτης⁴⁹. Κρίσιμο στοιχείο, κατά τις διατάξεις του ν. 4537/2018 και κατά τα άρθρα 288 και 914 ΑΚ, αποτελεί και η έγκαιρη ενημέρωση της Τράπεζας προς ακύρωση της συναλλαγής – απάτης.

ΣΤ. Να τονισθεί πως για την συνδρομή συντρέχοντος πταισματος του νόμιμου χρήστη, απαραίτητο στοιχείο είναι ο αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στην συμπεριφορά του και στην επέλευση της ζημίας. Έτσι, κατά την άποψη του γράφοντος, η εκτέλεση συναλλαγών μέσω συσκευής που έχει συνδεθεί σε δημόσιο δίκτυο Wi-Fi, ή η διενέργεια συναλλαγών μέσω συσκευών που δεν ανήκουν στον πελάτη της Τράπεζας, δεν αποδεικνύουν αιτιώδως την συνδρομή συντρέχοντος πταισματος. Ούτε φυσικά το ότι είναι παρόντες στον ίδιο χώρο με τον πελάτη της Τράπεζας τρίτα πρόσωπα κατά τη διενέργεια συναλλαγών συνεπάγεται αυτομάτως την κοινοποίηση των κωδικών και

προσωπικών του δεδομένων σε τρίτους. Πάντως, η συνδρομή συντρέχοντος πταισματος και η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας κρίνονται κατά περίπτωση.

8. Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης

Α. Η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης στηρίζεται στα άρθρ. 914 και 932 ΑΚ, άρθρ. 8 § 1 ν. 2251/1994, άρθρ. 3, 60 § 1 και 80 ν. 4624/2019. Η ηθική βλάβη των εντολών της Τράπεζας μπορεί να συνίσταται στην ψυχική και σωματική ταλαιπωρία που υπέστησαν, στον κλονισμό της εμπιστοσύνης τους προς τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες της Τράπεζας, στη δημιουργία ανασφάλειας ως προς την χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής, καθώς και στην ενδεχόμενη διαρροή των προσωπικών τους δεδομένων.

Β. Λόγω του τρόπου τέλεσης των περιστατικών ηλεκτρονικής απάτης, οι δράστες συνήθως αποκτούν πρόσβαση και στα προσωπικά δεδομένα των πελατών της Τράπεζας. Η διαρροή των προσωπικών δεδομένων εκθέτει τους εντολές της Τράπεζας οριστικά σε μελλοντικές απειλές και πράξεις απάτης, ενώ τα προσωπικά τους στοιχεία μπορεί να βρίσκονται στην κατοχή των δραστών, με ενδεχόμενη χρήση που θα προκαλούσε βλάβη (ενδεικτικά: ενδεχόμενη χρήση των στοιχείων τους για κατάρτιση εικονικών ηλεκτρονικών προφίλ και λογαριασμών, επεξεργασία τους, πώλησή τους, χρήση τους σε μελλοντικές απάτες στοχοποιώντας αυτούς). Το στοιχείο αυτό θα πρέπει να αξιολογηθεί ιδιαίτερος από το δικαστήριο για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης⁵⁰. Άλλωστε, τα προσωπικά δεδομένα έχουν και οικονομική αξία. Ακόμη, εάν η Τράπεζα συλλέγει, αποθηκεύει και επεξεργάζεται βιομετρικά δεδομένα των εντολών της, ιδίως για την «δημιουργία προφίλ» αυτών, τούτο πρέπει να προσμετρηθεί αναλόγως, καθώς τότε δεν πρόκειται μόνο για κατά κυριολεξία «ηθική βλάβη», αλλά για άμεση, οριστική και μη αναστρέψιμη προσβολή των στοιχείων του «esse» των εντολών της Τράπεζας.

Γ. Άλλωστε, όσον αφορά την παραβίαση - διαρροή προσωπικών δεδομένων σε περιπτώσεις

48. M. Paglietti M. Rabitti, A Matter of Time. Digital-Financial Consumers' Vulnerability in the Retail Payments Market, EBLR, vol. 33, issue 4, 2022, σ. 581 - 606 (<https://doi.org/10.54648/eulr2022027> 16.09.2022).

49. Στην πράξη, μάλλον είναι αντιστρόφως ανάλογα τα αποτελέσματα των δύο διαδικασιών. Η αστική δίκη είναι πιθανόν να δικαιώσει τον εντολέα της Τράπεζας, εφόσον στραφεί κατ' αυτής, αλλά είναι αβέβαιος ο εντοπισμός του πραγματικού «δικαιούχου» - δράστη. Αντιθέτως, η ποινική διαδικασία είναι πιθανόν να εντοπίσει τον πραγματικό δράστη, αλλά για πρακτικούς λόγους θα είναι μάλλον αβέβαιη η επιστροφή (του συνόλου) του ποσού από αυτόν.

50. Άλλωστε, είναι πιθανόν ακόμη και τα στοιχεία του φερόμενου ως «δικαιούχου» - δράστη να είναι στην πραγματικότητα τα στοιχεία ενός ετέρου θύματος ηλεκτρονικής απάτης.

ηλεκτρονικής απάτης, μπορεί να γίνει λόγος και για μέλλουσα ζημία. Δηλαδή, ζημία που προβλέπεται ότι είναι πιθανόν να επέλθει στο μέλλον κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων ως αναγκαία συνέπεια της αδικοπραξίας και μάλιστα, λόγω και της φύσεώς της, δεν νοείται αξίωση για παράλειψη και για άρση της προσβολής⁵¹. Συνεπώς, ιδίως όταν οι δράστες αποκτούν πρόσβαση στον λογαριασμό του νόμιμου χρήστη, η συλλογή και μετέπειτα παράνομη διάθεση των προσωπικών του δεδομένων θα πρέπει να θεωρείται δεδομένα, χωρίς να απαιτείται η απόδειξη της ζημίας (και του εύρους) αυτής από τον πελάτη της Τράπεζας.

9. Αντί επιλόγου

Η δυναμική σχέση μεταξύ των συστημικών κινδύνων και της εισόδου της τεχνολογίας στο τραπεζικό σύστημα δεν είναι ένα πρόσφατο πρόβλημα. Ωστόσο, το υπάρχον γραφειοκρατικό μοντέλο οργάνωσης των Τραπεζών, με την πάγια απεμπόληση των ευθυνών τους έναντι των εντολέων τους, την απαξίωση των μεθόδων εναλλακτικής επίλυσης (καταναλωτικών) διαφορών⁵² και την απλή παραπομπή των ζητημάτων από τα υποκαταστήματα προς τους αρμοδίους υπαλλήλους στην έδρα της Τράπεζας, δημιουργεί αμφιβολίες για την εναρμόνιση των Τραπεζών με τις επιταγές και το πνεύμα του νόμου για την ασφάλεια των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Επίσης, η τυχόν μη αναγνώριση από τις Τράπεζες των καταγγελλθέντων περιστατικών ως ηλεκτρονικές απάτες ή, εν πάση περιπτώσει, ως συναλλαγές μη εγκεκριμένες από τους πελάτες της, γεννά, ενδεχομένως, ερωτήματα ως προς την εγκυρότητα των στοιχείων που υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος, τα οποία έπειτα υποβάλλονται στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Τίθεται λοιπόν ζήτημα ως προς την κουλτούρα εξυπηρέτησης των πελατών και (υποβοήθησης της) επίλυσης των προβλημάτων τους, το οποίο δεν θα λυθεί αυτομάτως με την περαιτέρω εδραίωση της χρηματοοικονομικής τεχνολογίας (fintech) στο προσεχές μέλλον⁵³.

Η μη ενιαία νομοθετική ρύθμιση των δικαιωμάτων των εντολέων της Τράπεζας και των υποχρεώσεων της τελευταίας σε περιπτώσεις ηλεκτρονικής απάτης, δυσχεραίνει σημαντικά το έργο του νομικού της πράξης. Στο επίκεντρο του προβλήματος βρίσκεται αναμφίβολα ο Δικαστής - Ηρακλής, όπως περιγράφει τον ιδανικό Δικαστή ο Ronald Dworkin στο μνημειώδες έργο του «Η Αυτοκρατορία του Νόμου»⁵⁴. Ο Δικαστής καλείται να σταθμίσει την τυχόν μη εξοικειώσή του με τις τεχνικές ιδιαιτερότητες των ζητημάτων ηλεκτρονικής απάτης και την αβεβαιότητα που γεννούν τα ζητήματα απόδειξης, με το αίτημα των εναγόντων για αποκατάσταση της ζημίας τους, ενόψει της σημαντικής έκτασης του εν λόγω φαινομένου στην κοινωνική και συναλλακτική ζωή και της ενίοτε προφανούς και προκλητικής μη συμμόρφωσης της Τράπεζας με τις επιταγές και το πνεύμα του νόμου. Ταυτοχρόνως όμως δεν θα πρέπει η δικαιοσύνη - αξιολογική κρίση του Δικαστή να υποχωρήσει έναντι του «τεχνοκρατικού δεσποτισμού»⁵⁵ και των τεχνικών ιδιαιτεροτήτων και λεπτομερειών που διέπουν αυτές τις διαφορές.

Ανεξάρτητα από την ευθύνη της Τράπεζας, θα πρέπει το θέμα της ηλεκτρονικής απάτης στις τραπεζικές συναλλαγές να τύχει ενιαίας νομοθετικής ρύθμισης, λόγω και της ιδιαίτερα μεγάλης έκτασής του και της σημασίας του για την προώθηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Ο συνδυασμός των διατάξεων των ν. 4624/2019 (GDPR) και ν. 4537/2018 (PSD2), όπως ισχύουν, δεν αποσαφηνίζει επαρκώς ποιες είναι οι υποχρεώσεις της Τράπεζας

τεχνολογίας και δικαίου βλ. I.H.-Y. Chiu & G. Deipenbrock, *Routledge Handbook of Financial Technology and Law*, Routledge, εκδ. 2021, ιδίως Κεφάλαιο 3 (<https://doi.org/10.4324/9780429325670> 16.09.2022).

54. Ronald Dworkin, *Η Αυτοκρατορία του Νόμου*, εκδ. Ευρασία, 2010, σ. 266 επ.

55. Ν. Παπαντωνίου, *Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου*, εκδ. 1983, σ. 84 «Η επέκταση τεχνολογικών επιτευγμάτων σε όλες τις εκδηλώσεις της κοινωνικής και ατομικής ζωής δημιουργεί στο νομικό το καθήκον να αντιμετωπίζει με δικαιοσύνη - αξιολογικά κριτήρια την πίεση που ασκεί στην κοινωνία η τεχνολογία και σε ακραίες περιπτώσεις να θέτει σ' αυτήν φραγμούς. Η νομική επιστήμη από τη σκοπιά αυτή παρέχει έτσι τη δυνατότητα να αποτραπεί ο τεχνοκρατικός δεσποτισμός» και Ε. Τζίβα, *Εφαρμογές της ψηφιακής τεχνολογίας στις τραπεζικές συναλλαγές*, ΔΕΕ, 3/2021. 325 ΤΝΠ QUALEX.

51. Π. Κορνηλάκη, *Επίτομο Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο*, εκδ. 2013, σ. 564 επ. και 648 επ.

52. Βλ. άρθρ. 97 επ. ν. 4537/2018.

53. Για την σχέση μεταξύ χρηματοοικονομικής τε-

σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης - μη εγκεκριμένης συναλλαγής από τον νόμιμο χρήστη⁵⁶. Έτσι, παρότι η ισχύουσα νομοθεσία προσφέρει κατ' αρχάς ένα ικανοποιητικό πλαίσιο προστασίας στον νόμιμο χρήστη, δεν έχει εμπεδωθεί στην τραπεζική πρακτική, ενώ οι Τράπεζες εξακολουθούν να προτείνουν και να επικαλούνται ΓΟΣ που δεν είναι απλώς καταχρηστικοί, αλλά πλέον και ευθέως παράνομοι. Επίσης, κρίνεται αναγκαίο να διατυπωθεί ρητά στο νόμο 4537/2018 η υποχρέωση των παρόχων υπηρεσιών πληρωμών να επιβεβαιώνουν την γνησιότητα και έγκριση της συναλλαγής από τον χρήστη, με την χρήση βιομετρικών δεδομένων σε κάθε περίπτωση, προς ελαχιστοποίηση των τυχόν αμφιβολιών⁵⁷. Ορισμένες ισχύουσες διατάξεις του ν. 4537/2018, όπως το άρθρ. 80 και 87, αλλά και το πνεύμα του νόμου, δίνουν την εντύπωση πως ενώ έχουν ως στόχο την προώθηση της ασφάλειας των συναλλαγών και την θέσπιση ευνοϊκών κανόνων για τον πληρωτή, εντούτοις ενσωμάτωσαν στην εθνική έννομη τάξη την σχετική Οδηγία δίχως τις απαραίτητες τροποποιήσεις. Κατά την ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και σε αντιπαράβολή με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, το επίπε-

56. Για μία εμβάθυνση στο θέμα των ερμηνευτικών δυσχερειών από τον συνδυασμό των διατάξεων GDPR και PSD2 βλ. F. Ferretti, *Open Banking: Gordian Legal Knots in the Uncomfortable Cohabitation between the PSD2 and the GDPR*, Eur.Rev.Priv.Law, vol. 30, issue 1, 2022, σ. 73 - 102 (<https://doi.org/10.54648/erpl2022004> 16.09.2022).

57. Για την ταυτοποίηση του χρήστη και την έγκριση της συναλλαγής βλ. P.T.J. Wolters, B.P.F. Jacobs, *The security of access to accounts under the PSD2*, CLSR, Vol. 35, Issue 1, 2019, σ. 29 - 41 (<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2018.10.005> 16.09.2022).

δο ασφαλείας των ηλεκτρονικών συστημάτων πληρωμών των ελληνικών Τραπεζών, η ποιότητα, ταχύτητα και αποτελεσματικότητα της εξυπηρέτησης των πελατών τους και ο βαθμός εξοικείωσης του μέσου ενεργού συναλασσόμενου - καταναλωτή με την τεχνολογία και τις ηλεκτρονικές συναλλαγές. Αυτό βέβαια προϋποθέτει την λήψη έγκυρων δεδομένων και στοιχείων - feedback (και από τις Τράπεζες), ώστε να αποτυπώνεται η πραγματική διάσταση των ανωτέρω ζητημάτων.

Στα οικονομικά φιλελεύθερα κράτη, ζητήματα όπως η αναφορά συμβάντων, οι έλεγχοι στα συστήματα ασφαλείας των Τραπεζών από τις αρμόδιες αρχές, η ενημέρωση των καταναλωτών, η προστασία των προσωπικών δεδομένων και ο έλεγχος καταχρηστικότητας των ΓΟΣ των Τραπεζών, τελούν υπό τις εγγυήσεις των αρχών της διαφάνειας και της δημοσιότητας και δεν αποσιωπώνται επειδή «ενδέχεται να διαταράξουν τις χρηματοπιστωτικές αγορές» (βλ. άρθρ. 101 ν. 4537/2018). Τέτοια ζητήματα αναδεικνύονται από τις αρμόδιες αρχές και δεν περιορίζονται μόνο σε δημοσιεύσεις στον τύπο από τις ενώσεις καταναλωτών, που παρά το σημαντικό τους έργο, δεν δύνανται να προβάλουν την πραγματική διάσταση του προβλήματος. Ακόμη, δεν νοείται η μη συμμετοχή στην πολιτική δίκη της αποδέκτριας Τράπεζας (συνήθως Ευρωπαϊκή Τράπεζα του εξωτερικού), η οποία δεν συνεργάζεται και δεν γνωστοποιεί τα στοιχεία του φερόμενου ως δικαιούχου πελάτη της - δράστη της απάτης, τον οποίο υποβάλει de facto σε νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η εμπειρία από την πράξη οδηγεί αναμφίβολα στο συμπέρασμα πως στα ανωτέρω ζητήματα η εποπτεία επί των Τραπεζών είναι τουλάχιστον ελλιπής ή μάλλον προσχηματική.

Ο θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης

Χρυσούλας Τσιώτη

Νομικού, Δικαστικής υπαλλήλου

Η ποινική διαπραγμάτευση (plea bargaining) καθιερώθηκε κυρίως για λόγους πρακτικούς, καθώς επιτρέπει σε δικαστικές και εισαγγελικές αρχές να αποφύγουν μακροχρόνιες δίκες. Εξάλλου, λειτουργεί και προς το συμφέρον του κατηγορουμένου από μία άποψη, αφού του παρέχεται η δυνατότητα να μην εκτεθεί σε μία βαρεία καταδίκη, πιθανόν βαρύτερη από εκείνη που πραγματικά αξίζει.

Σήμερα, ο θεσμός αναγνωρίζεται απεριόριστα, για όλα δηλαδή τα αδικήματα στις ΗΠΑ, Καναδά, Ν. Ζηλανδία, Αυστραλία (Βικτώρια), Κύπρος, Ν. Αφρική, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισραήλ, Φιλιππίνες και Βενεζουέλα. Ο θεσμός υπάρχει υπό περιορισμούς ως προς την βαρύτητα της απειλούμενης ποινής και το είδος του εγκλήματος στην Ινδία, Πακιστάν, Βουλγαρία, Χιλή, Ταϊβάν, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ουγγαρία, Εσθονία, Λιθουανία, Νορβηγία, Πολωνία, Ρωσία, Γεωργία και Ισπανία.

Ο θεσμός ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, όπου και το περίπου 86% των ποινικών υποθέσεων διευθετείται με βάση τη διαπραγμάτευση.

Ποινική διαπραγμάτευση στην Ελλάδα

Η ποινική διαπραγμάτευση καλύπτει ένα ευρύ φάσμα εγκλημάτων τόσο κακουργημάτων όσο και πλημμελημάτων, αυτεπαγγέλτως διωκομένων, εξαιρουμένων : 1. αυτών, που απειλούνται ισόβια, 2. του άρθρου 187^α- τρομοκρατία και 3. των κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και η ομολογία αποτελεί αντάλλαγμα επιβολής μειωμένης ποινής χωρίς να αποκλείεται και η αποκατάσταση της ζημίας, ενώ η μειωμένη ποινή δεν απομακρύνει την ποινική μεταχείριση του υπαιτίου από τον ποινικό της χαρακτήρα.

Διαπραγμάτευση γίνεται ύστερα από αίτημα του κατηγορουμένου όχι μόνο στην προδικασία, αλλά και στο ακροατήριο. Στην περίπτωση αυτή, η διαπραγμάτευση γίνεται ανάμεσα στον κατηγορούμενο και τον Εισαγγελέα της έδρας. Στο πρακτικό θα υπάρχει βεβαίωση της ομολογίας του

δράστη και προσδιορισμός της συμφωνηθείσας ποινής, καθώς και ο τρόπος έκτισής της. Ο Εισαγγελέας επί της διαπραγμάτευσης έχει και την διακριτική ευχέρεια, εκτιμώντας τις περιστάσεις τέλεσης του εγκλήματος και την προσωπικότητα του δράστη, να αποφανθεί ότι η πράξη δεν πληροί τις προϋποθέσεις για την ύπαρξη διαπραγμάτευσης (άρθρ. 303 § 2 εδ. α' ΚΠΔ).

Στη διαδικασία αυτή, ο Εισαγγελέας και ο κατηγορούμενος -υπό την προϋπόθεση της ομολογίας του κατηγορουμένου - έρχονται σε διαπραγμάτευση, στο πλαίσιο της οποίας, κατόπιν αιτήσεως του κατηγορουμένου, ο Εισαγγελέας προτείνει μία συμφωνία για την ποινή και την έκτισή της και ο κατηγορούμενος μπορεί να την αποδεχθεί ή όχι. Αν επέλθει συμφωνία, τότε η υπόθεση δεν φθάνει στο ακροατήριο, παρά μόνο για την τυπική επικύρωση του πρακτικού της συμφωνίας με δικαστική απόφαση.

Πρώτη περίπτωση ποινικής διαπραγμάτευσης στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, ένας κατηγορούμενος για φοροδιαφυγή στη Λάρισα, έτυχε για πρώτη φορά των ευνοϊκών διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όσον αφορά την ποινική διαπραγμάτευση (άρθρο 303 του νεότερου κώδικα Ποινικής Δικονομίας - Νόμος 4620/2019), ο οποίος ομολόγησε την ενοχή του και δεσμεύθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι θα εκπληρώσει εξ ολοκλήρου τις υποχρεώσεις του, σε διαφορετική περίπτωση, η ποινή του θα εκτελεστεί στο ακέραιο. Στο πλαίσιο αυτό, το Μονομελές Εφετείο Κακουργημάτων Λάρισας επικύρωσε το υπ' αριθ. 1/2021 πρακτικό ποινικής διαπραγμάτευσης και κήρυξε ένοχο τον ως άνω κατηγορούμενο για φοροδιαφυγή δια της μη απόδοσης ΦΠΑ και καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης 38 μηνών, την οποία μετέτρεψε σε χρηματική ποινή προς πέντε ευρώ για κάθε ημέρα φυλάκισης. Στα ως άνω πλαίσια, το Δικαστήριο δέχθηκε το αίτημα του κατηγορουμένου για καταβολή της χρηματικής ποινής σε δόσεις και έταξε προθεσμία εξόφλησης της χρηματικής ποινής σε τρία (3) χρό-

νια σε έξι (6) ισόποσες εξαμηνιαίες δόσεις.

Κριτική της ποινικής διαπραγμάτευσης

Ο θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης μπορεί να κατακριθεί υπό την έννοια ότι δεν συνάδει με την «αρχή της ενοχής» που διέπει το δικανικό μας σύστημα και την αρχή της δημοσιότητας και προφορικότητας και όλων των αρχών που συντελούν στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, με συνέπεια να παραβιάζεται η θεμελιώδης αρχή «*nulla poena sine processu*».

Εξάλλου, ο θεσμός αυτός περιορίζει τα δικαιώματα υπεράσπισης, το τεκμήριο αθωότητας, το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη, το δικαίωμα σιωπής, ενώ επιτρέπει στους ενόχους να αποφεύγουν την ποινή, που τους αρμόζει.

Δημιουργείται η δυνατότητα να καταδικάζονται αθώοι σε (έστω) ηπιότερες ποινές για εγκλήματα, που δεν έχουν διαπράξει, ώστε να αποφύγουν μία ψυχοφθόρα διαδικασία αβέβαιης έκβασης. Ειδικά, η αρχή της δίκαιης δίκης (άρθρ. 6 ΕΣΔΑ) παραβιάζεται εξαιτίας της πίεσης που υφίσταται ο κατηγορούμενος προκειμένου να δεχθεί τη συμφωνία, ώστε να μην προκαλέσει τη δυσάρεσκεια του δικαστηρίου που θα τον δικάσει.

Παράλληλα, παραβιάζεται και η αρχή της ισότητας, αφού προκειμένου περί οικονομικών εγκλημάτων, οι πιο εύποροι κατηγορούμενοι έχουν την δυνατότητα να επιτύχουν συμφωνία, ενώ οι άποροι δεν την έχουν. Ο θεσμός της διαπραγμάτευσης απεμπολεί τη διακριτική ευχέρεια του ποινικού δικαστή και ενέχει εξαναγκασμό, αφού ο κατηγορούμενος αν ασκήσει τα συνταγματικά του δικαιώματα, θα υποστεί βαρύτερη ποινή. Όταν η διαπραγμάτευση επιτρέπεται, η κοινωνική βλάβη αυξάνεται, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των αθώων κατηγορουμένων που επιλέγουν να δεχθούν την προσφορά της διαπραγματεύσης - απλά και μόνο για να αποφύγουν την ταλαιπωρία μίας χρονοβόρας και κοστοβόρας διαδικασίας και επειδή δεν γνωρίζουν την έκβαση μίας δίκης - ενώ αντίθετα η κοινωνική βλάβη ελαχιστοποιείται, όταν ο αριθμός των αθώων κατηγορουμένων είναι μικρότερος. Αναλύοντας περισσότερο την παραπάνω θέση, θα λέγαμε ότι όταν η διαπραγμάτευση επιτρέπεται και οι αθώοι είναι πολλοί, θα υπάρχει μεγάλη κοινωνική βλάβη, αν όλοι οι ανωτέρω καταδικάζονταν χωρίς δίκη, ενώ με την ύπαρξη και

τήρηση των δικονομικών εγγυήσεων, ελαχιστοποιείται ο κίνδυνος άδικων ποινών.

Πλεονεκτήματα της ποινικής διαπραγμάτευσης

Χωρίς την ύπαρξη αυτού του θεσμού, το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, σχεδόν θα κτέρρεε εξαιτίας της υπερβολικής διόγκωσης της ποινικής ύλης. Παράλληλα, η ποινική διαπραγμάτευση απαλλάσσει την κοινωνία από το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της διενέργειας μίας ατελείωτης σειράς δικών. Επίσης, χάρη στο θεσμό αυτό, εξασφαλίζεται ο έστω ηπιότερος κολασμός των ενόχων, που πιθανόν θα είχαν διαφύγει της ποινής, καθώς θα είχαν επωφεληθεί από τις δυσλειτουργίες του ποινικού συστήματος. Αν δεν επιτραπεί η ποινική διαπραγμάτευση, η κοινωνική βλάβη αυξάνεται όσο μικρότερος είναι ο αριθμός των αθώων, που παραπέμπεται σε δίκη, ενώ ελαχιστοποιείται όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των αθώων. Αυτό συμβαίνει, γιατί όταν οι αθώοι κατηγορούμενοι είναι λίγοι, η κοινωνική βλάβη αυξάνεται, επειδή αυξάνεται και ο αριθμός των ενόχων που δεν υφίστανται ποινή εξαιτίας των πεπερασμένων δυνατοτήτων του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης.

Συμπέρασμα

Το κοινωνικό όφελος του θεσμού είναι τόσο μεγαλύτερο, όσο μικρότερος είναι ο αριθμός των αθώων κατηγορουμένων, που άδικως παραπέμπονται σε δίκη. Αντίθετα, όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των τελευταίων, τόσο αναλόγως αυξάνεται και η κοινωνική βλάβη.

Συνεπώς, η καθιέρωση της ποινικής διαπραγμάτευσης θα πρέπει να έχει και ορισμένες εγγυήσεις, και υπό αυτό το πρίσμα, θα πρέπει να διασφαλισθεί ότι δεν θα παραβιάζονται διατάξεις της ΕΣΔΑ.

Δεν θα πρέπει να εξαναγκάζεται ο κατηγορούμενος να αποδεχθεί την ενοχή του και να παραιτείται του δικαιώματος σιωπής και της μη αυτοενοχοποίησης. Αυτό συνιστά κατάχρηση εξουσίας (άρθρ. 239 ΠΚ), καθώς αυτό αποτελεί μία αθέμιτη και άδικη τακτική για την ποινική μεταχείριση του κάθε κατηγορουμένου. Θα πρέπει να τηρούνται οι εγγυήσεις της αρχής της δημοσιότητας, της αμεσότητας, της έντιμης δίκης και θα πρέπει να

εξασφαλίζεται η συμμετοχή όλων των παραγόντων της διαδικασίας και επίσης ότι ο κατηγορούμενος δεν θα παραιτηθεί από τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων και ότι η ομολογία του δεν θα χρησιμοποιηθεί αλλού, αν για παράδειγμα δεν επιτευχθεί συμφωνία κατά την ποινική διαπραγμάτευση.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

ΙΩΑΝΝΗ Κ. ΡΟΚΑ

«ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ Ι ΚΑΙ ΙΙ»

ΜΕΡΟΣ Ι: Το Συμβατικό Ασφαλιστικό Δίκαιο,

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η Επιχείρηση

Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 2021

1. Κυκλοφόρησε το 2021 από τις Εκδόσεις Σάκκουλα, η νέα έκδοση του «Δικαίου της Ιδιωτικής Ασφάλισης» του ομότιμου καθηγητή του Εμπορικού Δικαίου στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, δικηγόρου *Ιωάννη Κ. Ρόκα*. Πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο έργο, που περιλαμβάνει το σύνολο της ειδικής νομοθεσίας της ιδιωτικής ασφάλισης, αποτελείται δε από δύο τμήματα: Το τμήμα (μέρος) Ι που περιλαμβάνει τις συμβατικές σχέσεις ασφαλιστικής επιχείρησης και ασφαλισμένων και είναι η έκδοση του έργου που είχε αρχίσει το 1986 ως πανεπιστημιακές παραδόσεις και το τμήμα (μέρος) ΙΙ που περιλαμβάνει σε δύο τόμους το δικαίο της ασφαλιστικής επιχείρησης και των διανομένων ασφαλιστικών προϊόντων, καθώς και της κρατικής εποπτείας. Το τμήμα (μέρος) ΙΙ είναι νέο δικαίο, διότι αναλύει σε 1600 σελίδες το νομοθετικό πλαίσιο της ανάληψης και άσκησης των δραστηριοτήτων ιδιωτικής ασφάλισης και αντασφάλισης. Η εν λόγω νομοθεσία έχει ριζικά ανανεωθεί με τον ν. 4364/2016, ο οποίος εναρμόνισε το ελληνικό δικαίο με την αναλυτικότερη Οδηγία 2009/138, γνωστή ως Οδηγία Solvency II και κατήργησε το μέχρι τότε σε ισχύ δικαίο της επιχείρησης ιδιωτικής ασφάλισης. Στο τμήμα (μέρος) ΙΙ περιλαμβάνεται επίσης το νομοθετικό πλαίσιο της ασφαλιστικής διαμεσολάβησης, που επίσης έχει ανανεωθεί εκτεταμένα με τον ν. 4583/2018, ο οποίος εναρμόνισε το ελληνικό δικαίο με την Οδηγία 2016/97 (Insurance Distribution Directive, γνωστή ως IDD) και κατήργησε το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς.

Το παρόν είναι το διεξοδικότερο και πληρέστερο επιστημονικό έργο στο δικαίο επιχείρησης του χρηματοπιστωτικού τομέα που κυκλοφορεί. Προστίθεται αξία στο συμβατικό τμήμα (μέρος) Ι του έργου, καθόσον οι έννοιες του δικαίου της ασφαλιστικής σύμβασης συνδέονται άρρηκτα με το δικαίο της λειτουργίας και εποπτείας της ασφαλιστικής επιχείρησης, η οποία είναι το συμβατικό

μέρος της κύριας παροχής στην ασφαλιστική σύμβαση.

2. Το Συμβατικό Ασφαλιστικό Δίκαιο πραγματεύεται σε έξι τόμους το γενικό δικαίο της ασφαλιστικής σύμβασης, καθώς και το ειδικό δικαίο αυτής που αποτελείται από το δικαίο της ασφάλισης πραγμάτων και λοιπών αγαθών, το δικαίο της ασφάλισης αστικής ευθύνης, το δικαίο της θαλάσσιας και αεροπορικής ασφάλισης και το δικαίο της ασφάλισης προσώπων, ενώ στην αρχή γίνεται μία γενική εισαγωγή στο θεσμικό πλαίσιο του ασφαλιστικού δικαίου.

Σε 1320 πυκνογραμμένες σελίδες συμπυκνώνει μία εξαιρετικά πλούσια τεκμηρίωση στην ευρωπαϊκή και διεθνή νομολογία και θεωρία και δεν αποτελεί απλά μία ολοκληρωμένη παρουσίαση του δικαίου των συμβατικών ασφαλιστικών σχέσεων. Πολύ περισσότερο αντιμετωπίζει μία μακρά σειρά επίκαιρων νομικών θεμάτων, με δογματική προσέγγιση και με συγκριτική ανάλυση, ευρωπαϊκών κυρίως, νομοθετικών ρυθμίσεων, επί των οποίων τοποθετείται. Το τμήμα (μέρος) Ι (Συμβατικό Ασφαλιστικό Δίκαιο) αφορά κυρίως τα εν Ελλάδα συμβαίνοντα, πλην επεκτείνεται σε ανάλυση του ευρωπαϊκού και διεθνούς συμβατικού ασφαλιστικού δικαίου, η οποία είναι αναγκαία για την καλλιέργεια και παραπέρα δημιουργία του ασφαλιστικού δικαίου στην Χώρα μας, σε συμβατό όμως πλαίσιο με το ευρωπαϊκό περιβάλλον του δικαίου αυτού.

Οι αναγκαιότητες για ασφαλιστική κάλυψη δεν γνωρίζουν σύνορα και με αυτήν την έννοια η ασφαλιστική οικονομία είναι ευρωπαϊκή και διεθνής. Το δικαίο της ασφαλιστικής σύμβασης, στο οποίο βασίζεται η ασφάλιση, δεν έχει εναρμονιστεί μεν σε ενωσιακό επίπεδο, πλην άπτεται θεματικών εναρμονισμένου δικαίου, που έχουν εισαχθεί ως αυτοτελή νομοθετήματα ή ως διατάξεις του δικαίου των ασφαλιστικών επιχειρήσεων και της διανομής ασφαλιστικών προϊόντων. Ως παρα-

δείγματα αναφέρονται ζητήματα του καταναλωτικού δικαίου που αφορούν κυρίως θέματα προσυμβατικής ενημέρωσης, της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, του περιβάλλοντος, της υποχρεωτικής ασφάλισης, κυρίως ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, αλλά και των επενδύσεων όσον αφορά τις ασφαλίσεις που συνδέονται με επενδύσεις.

Στο τμήμα (μέρος) I εντοπίζονται και μερικές έννοιες που χρησιμοποιούνται τόσο στο Αστικό και Ποινικό Δίκαιο όσο και στο δίκαιο της ασφαλιστικής σύμβασης, αλλά, εν τούτοις, δεν ταυτίζονται ως προς το περιεχόμενό τους. Γίνεται έτσι ένα βήμα για την ορθότερη κατανόηση της ασφαλιστικής συναλλαγής από τον νομικό, δικαιότερης επίλυσης της σχετικής διαφοράς και πραγματικής ικανοποίησης των συναλλασσόμενων από την απόφαση τους να προσφύγουν στην νομική επίλυση της σχετικής των διαφοράς. Αυτή η σημαντική διάσταση, όπως και πάρα πολλές άλλες προσωπικές θέσεις του συγγραφέα σε καίρια ζητήματα, κατατάσσουν το έργο αυτό στα σημαντικότερα ειδικά έργα του ελληνικού ιδιωτικού δικαίου και ξεπερνάει κατά πολύ τα ελληνικά σύνορα.

Ο συγγραφέας ασχολείται συστηματικά και αδιάκοπα με το δίκαιο της ιδιωτικής ασφάλισης από πενήντα και πλέον, από την εποχή των σχετικών με την ασφαλιστική σύμβαση διδακτορικών του σπουδών στην Γερμανία, μέχρι σήμερα σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο. Συνδυάζει μακρά δικηγορική εμπειρία σε γενικότερα θέματα του δικαίου της επιχείρησης με διαρκή καλλιέργεια του ασφαλιστικού δικαίου, πράγμα που αποτυπώνεται στο έργο που, παρά την μεγάλη εξειδίκευση, δεν είναι μονομερές, αλλά πλήρως ενήμερο και του γενικού δικαίου. Οι πολλές εκδόσεις του έργου έχουν παράσχει την ευκαιρία βελτιώσεων, πέραν της ενημέρωσης. Αναμφίβολα στην μοναδικότητα του έργου έχει συμβάλει η ευκαιρία που είχε ο συγγραφέας να συντάξει, ως πρόεδρος ή και εισηγητής επιτροπών, μια σειρά νομοθετημάτων για την ιδιωτική ασφάλιση: πρωτίστως, τον ν. 2496/1997 για την ασφαλιστική σύμβαση, ο οποίος κατήργησε το αντίστοιχο τμήμα του Εμπορικού Νόμου που είχε καταγωγή τον ιταλικό *Codice di Commercio* του 1882, διάταξη του οποίου αναφέρεται μάλιστα στην γερμανική βιβλιογραφία ως πρότυπο αντίστοιχης του νέου γερμανικού νόμου του 2007. Ωσαύτως είχε την

ευκαιρία να εισηγηθεί διατάξεις του έργου «Principles of European Insurance Contract Law», εκδ. Otto Schmidt 2014, που είναι το ευρωπαϊκό *Common Frame of Reference* της ασφάλισης. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί η σύνταξη του νόμου για τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις της Δημοκρατίας της Βοσνίας & Ερζεγοβίνης, (που στην Χώρα αυτή μερικοί ονομάζουν για τον λόγο αυτό *leggi greci*), αλλά εν μέρει και της Ρουμανίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, στο πλαίσιο πάντα ευρωπαϊκών προγραμμάτων που του είχαν ανατεθεί.

Επίσης στο έργο αποτυπώνεται η διαρκής παρουσία του -επιστημονική, συγγραφική και επαγγελματική - στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον, που αναγνωρίζεται παγκοσμίως με την ανακήρυξή του ως επί τιμή Πρόεδρου της Διεθνούς Ένωσης Ασφαλιστικού Δικαίου (*Association Internationale de Droit des Assurance*) που απαρτίζεται από πενήντα εθνικές ενώσεις ασφαλιστικού δικαίου. Αναγνωρίζεται, κατ' εξοχήν, επίσης με την συμμετοχή κορυφαίων επιστημόνων του κλάδου στον τιμητικό τόμο (*Liber Amicorum in Honour of Ioannis K. Rokas*», έκδ. ΝοΒ 2017).

3. Στον πρώτο τόμο του συμβατικού τμήματος (μέρους) I αναλύεται το συμβατικό ασφαλιστικό δίκαιο και εξετάζονται συμβατικές σχέσεις, συγγενείς μεν προς την ασφαλιστική σύμβαση, που όμως δεν ρυθμίζονται ευθέως από τον ν. 2496/1997 για την ασφαλιστική σύμβαση. Επιπλέον, αναπτύσσονται θέματα αντασφαλιστικής σύμβασης, το *latu sensu* συμβατικό ασφαλιστικό δίκαιο, διακρίσεις από την κοινωνική ασφάλιση και την ασφάλιση επαγγελματικών συντάξεων κ.α. Στο γενικό μέρος του δικαίου της ασφαλιστικής σύμβασης παρουσιάζονται οι κοινοί κανόνες για όλα τα είδη της ασφάλισης που προβλέπονται από τον νόμο. Εμβαθύνονται θέματα ασφαλιστικού διεθνούς δικαίου και διεθνούς δικαιοδοσίας, καθώς και ζητήματα που ανακόπτουν από τις πηγές αυτού του δικαίου, δηλαδή κυρίως διεθνοποιημένα ασφαλιστικά συμβατικά μορφώματα και στερεότυπες ασφαλιστικές ρήτρες. Τούτου λεχθέντος, αποκτά πρόσθετη αξία η ανάλυση της νομολογίας και της θεωρίας αλλοδαπών δικαιοδοσιών, κυρίως του Ηνωμένου Βασιλείου, με πλούσια εφαρμογή των ρητρών και μορφωμάτων αυτών. Στο γενικό μέρος μελετώνται επίσης η εξωδικαστική επίλυση των διαφορών, η διαδικασία διαμεσολάβησης και η διαιτητική πραγματογνωμοσύνη, αλλά και η

εξέλιξη του ασφαλιστικού δικαίου, η ανανέωση του οποίου άρχισε στο τέλος της δεκαετίας του '90 με πρωτοπόρο τον ν. 2496/1997. Αυτός ο νόμος, εισάγοντας μία σειρά από διατάξεις «ημιαναγκαστικού» δικαίου (με την έννοια ότι, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στον νόμο, τα δικαιώματα του λήπτη της ασφάλισης δεν μπορούν να περιοριστούν με την ασφαλιστική σύμβαση, παρά μόνο να διευρυνθούν), περιόρισε την συμβατική δυνατότητα της ασφαλιστικής επιχείρησης να εισάγει κυρώσεις που οδηγούσαν, σύμφωνα με το προϊσχόσαν καθεστώς, στην άρση της ασφαλιστικής κάλυψης, ακόμη και με την παραμικρή παράβαση συμβατικών όρων εκ μέρους του ασφαλισμένου. Σημαντική είναι και η παρουσίαση της ομαδικής ασφάλισης, άπου και διαπιστώνεται η ανεπάρκεια του θετικού δικαίου να ρυθμίσει ικανοποιητικά αυτήν την σημαντική μορφή συναλλαγών.

4. Στον τρίτο τόμο, που εντάσσεται στο ειδικό μέρος, αναλύονται οι ειδικοί κανόνες που ισχύουν σε κάθε ασφάλιση ζημιών (βλάβης ή απώλειας αγαθών), αλλά και ασφαλίσεις κατά κινδύνων οικονομικών ζημιών, (στις οποίες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι ασφαλίσεις πιστώσεων, εγγυήσεων, ζημιών από ανέντιμες πράξεις προσωπικού, από περιβαλλοντικές ζημιές, από διακοπή λειτουργίας επιχείρησης, από τρομοκρατικές ενέργειες κ.ά.). Ο τέταρτος τόμος πραγματεύεται την γενική και την ειδική ασφάλιση αστικής ευθύνης, όπως την ασφάλιση επαγγελματιών από λάθη και παραλείψεις τους και τον ιδιαίτερο κλάδο της ασφάλισης ευθύνης από ατυχήματα αυτοκινήτων. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι περισσότερες από τις πενήντα και πλέον υποχρεωτικές ασφαλίσεις που ισχύουν στην Ελλάδα, αφορούν τον κίνδυνο αστικής ευθύνης έναντι τρίτων ζημιωθέντων από κάποια δραστηριότητα και έχουν θεσπιστεί κυρίως από το ενωσιακό δίκαιο και από Διεθνείς Συμβάσεις, με σκοπό την προστασία των τρίτων ζημιωθέντων που θα δικαιούνται την ασφαλιστική αποζημίωση του υποχρεωτικά ασφαλισμένου. Ο πέμπτος τόμος πραγματεύεται την θαλάσσια ασφάλιση, όπως ρυθμίζεται νομοθετικά από το 14^ο Τμήμα περί θαλάσσιας ασφάλισης του Κώδικα Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου του 1958, αλλά και τον ν. 2496/1997 για την ασφαλιστική σύμβαση (στις περιπτώσεις που ο Κώδικας Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου δεν προβλέπει διαφορετική ρύθμιση). Σε αυτόν τον τόμο αναλύονται η διε-

θνης πρακτική, η ασφάλιση κατά πλου, η ασφάλιση φορτίου, οι συνέπειες της αλλαγής πλεύσης και της αλλαγής πλοίου, οι πολεμικοί κίνδυνοι κ.ά. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στην ασφάλιση του πληρώματος και στην αστική ευθύνη του πλοιοκτήτη και θαλάσσιου μεταφορέα για την ρύπανση της θάλασσας και για τις ζημιές στο μεταφερόμενο φορτίο, καθώς και στις υποχρεωτικές θαλάσσιες ασφαλίσεις. Επίσης εξετάζονται η ασφάλιση ναυτικών απαιτήσεων για ζημιές επιβατών (σωματικές ή υλικές) επιβατηγών πλοίων, η ασφάλιση ειδικής αστικής ευθύνης για το κόστος απομάκρυνσης / ανέλκυσης ναυαγίων και για ζημιές σε τρίτους κατά την οδήγηση ταχυπλόων σκαφών. Επιπλέον, αναφορά γίνεται, στο μέτρο του αναγκαίου, στην αεροπορική ασφάλιση, καθόσον ο Κώδικας Αεροπορικού Δικαίου παραπέμπει στις διατάξεις για την θαλάσσια ασφάλιση. Στον τελευταίο, έκτο τόμο του τμήματος (μέρους) I παρουσιάζεται η ασφάλιση επί της ίδιας ζωής του ασφαλισμένου ή επί της ζωής τρίτου, καθώς και η ασφάλιση ατυχημάτων και ασθενειών με την μορφή της κάλυψης των ιατρικών εξόδων ή της καταβολής εφάπαξ κατ' αποκοπήν ποσού. Οι πολύ διαδεδομένες ασφαλίσεις νοσοκομειακών καλύψεων και ανικανότητας εργασίας αναλύονται επίσης στον τόμο αυτό.

5. Στον έβδομο τόμο που εντάσσεται στο τμήμα (μέρος) II αναπτύσσονται σε 1090 σελίδες η λειτουργία της εποπτείας της ιδιωτικής ασφάλισης, της σύγχρονης ασφαλιστικής επιχείρησης και των ασφαλιστικών ομίλων, οι διάφορες λειτουργίες που πρέπει να διαθέτει, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νέας ευρωπαϊκής νομοθεσίας, η ασφαλιστική επιχείρηση και τα είδη των ασφαλιστικών εργασιών. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχουν τα κεφάλαια για την ελεύθερη παροχή ασφαλιστικών υπηρεσιών, δηλαδή οι καλύψεις κινδύνων από ασφαλιστική επιχείρηση αδειοδοτημένη σε ένα Κράτος μέλος της Ε.Ε. σε άλλο χωρίς εγκατάσταση ή, με εγκατάσταση, αλλά με μόνη την άδεια λειτουργίας του Κράτους Μέλους καταγωγής. Μελετώνται διεξοδικά οι πτυχές των τριών πυλώνων στους οποίους βασίζεται η Οδηγία 2009/138 Solvency II, ήτοι οι ποσοτικές απαιτήσεις, οι ποιοτικές απαιτήσεις και οι απαιτήσεις πληροφόρησης. Επιπλέον, ο τόμος αυτός εξετάζει το πλήρες ρυθμιστικό πλαίσιο σχετικά με τα μέτρα εξυγίανσης, λύσης και εκκαθάρισης των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, την φο-

ρολογία, τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις που επιβάλλονται για παράβαση της ασφαλιστικής νομοθεσίας, την διεθνή συνεργασία και την διεθνή δραστηριότητα στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ και του GATS, αλλά και την προστασία έναντι της εποπτικής Αρχής. Στο τέλος εξετάζεται η νομοθεσία του λεγόμενου δεύτερου πυλώνα επαγγελματικής ασφάλισης, τον οποίο σήμερα αποτελούν τα ταμεία επαγγελματικής ασφάλισης και τα ιδρύματα επαγγελματικών συντάξεων.

6. Ο όγδοος τόμος περιλαμβάνει την διανομή των ασφαλιστικών προϊόντων. Ο συγγραφέας υπεισέρχεται στο σύνολο των ρυθμίσεων που περιλαμβάνει η σημαντική σχετική ελληνική και ενωσιακή θεωρία και νομολογία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το κεφάλαιο της ψηφιακής διανομής, η ανάλυση του Κανονισμού για τα Συσκευασμένα Επενδυτικά Προϊόντα που βασίζονται σε Ασφάλιση (PRIIP) και των σχετικών, κατ'εξουσιοδότηση της Οδηγίας IDD και του Κανονισμού PRIIP, εκτελεστικών Κανονισμών.

7. Το συνολικό έργο κλείνει με ένα αναλυτικό αλφαβητικό ευρετήριο, με εξίσου αναλυτικό ευρετήριο των κυριότερων νομοθετημάτων με τις επί μέρους διατάξεις, και τέλος πλούσιο ευρετήριο δικαστικών αποφάσεων.

Το έργο αναμφίβολα κατατάσσεται μεταξύ των

ελαχίστων εκτεταμένων πρόσφατων έργων ασφαλιστικού δικαίου, στο οποίο αναλύονται οι ριζικές αλλαγές που έφεραν οι Οδηγίες Solvency II και IDD. Ακόμα πιο σπάνιο είναι ένα τόσο εξαντλητικό έργο να είναι προϊόν συγγραφικής δραστηριότητος ενός και μόνο επιστήμονος και όχι προϊόν συλλογικών συγγραφικών συμβολών. Αξιοσημείωτο είναι, δε, ότι δεν περιλαμβάνει μόνο το δικαίωμα της ασφαλιστικής σύμβασης, αλλά και της ασφαλιστικής επιχείρησης. Πρόκειται για ένα πολυδιάστατο εξειδικευμένο έργο, που εμβαθύνει στο νομικό περιβάλλον της ασφάλισης, προσκαλεί σε διάλογο πάνω σε καίρια ζητήματα του συμβατικού δικαίου και συγχρόνως είναι εύληπτο και από τους μη νομικούς αναγνώστες. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι σκέψεις του συγγραφέα σχετικά με τον δεύτερο πυλώνα επαγγελματικής ασφάλισης αποτελούν χρήσιμο βοήθημα στην προσπάθεια να διαδοθεί η ανάγκη της συμπληρωματικής αυτής ασφάλισης για την επαύξηση της σύνταξης.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΙΚΡΑΜΜΕΝΟΣ

Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης,

Πρώην Πρωθυπουργός,

Πρόεδρος ΣτΕ επί τιμή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Βιβλιοθήκη του ΔΣΑ εκδίδει κάθε εξάμηνο Βιβλιογραφικό Δελτίο, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις εκδόσεις (αγορές και δωρεές) που εισέρχονται στη Βιβλιοθήκη, επίκαιρα άρθρα που δημοσιεύονται σε νομικά περιοδικά και καταχωρούνται στη βάση Τεκμηρίωσης της βιβλιοθήκης, καθώς και τα Δελτία Νομοθεσίας με την επίκαιρη νομοθεσία.

Από το 2008 το Βιβλιογραφικό Δελτίο περιλαμβάνει και το υλικό που εισάγεται στη βιβλιοθήκη, σε ηλεκτρονική μορφή (CD-ROM, κ.ά.).

Το Βιβλιογραφικό Δελτίο κάθε εξάμηνο, αμέσως μετά την έκδοσή του, διατίθεται από το χώρο της βιβλιοθήκης και καταχωρείται στην ιστοσελίδα της, στη διεύθυνση www.dsalib.gr.

Ο αναγνώστης του ΝοΒ στο παρόν τεύχος έχει στη διάθεσή του μέρος της όλης του Βιβλιογραφικού Δελτίου, που αναφέρεται στους μήνες Νοέμβριο - Δεκέμβριο 2022.

Το Δελτίο περιλαμβάνει Κατάλογο βιβλίων κατά θέμα (Βιβλία Δικαίου, Κώδικες, Πληροφοριακά), Περιοδικές εκδόσεις, Ηλεκτρονικές πηγές, Τεκμηρίωση.

Σε κάθε εγγραφή δίνονται τα στοιχεία: Συγγραφέας, Συλλογικό όργανο, Τίτλος και Τίτλος Τόμου, Τόπος, Έκδοσης, Έτος έκδοσης, Φυσική περιγραφή, Μέσο, ISBN, ISSN.

Επίσης δίνεται ο ταξινομικός αριθμός με βάση τον οποίο γίνεται η διάταξη του καταλόγου, αλλά και η διάταξη των βιβλίων στο χώρο της Βιβλιοθήκης.

Τα άρθρα παρατίθενται αλφαβητικά κατά συγγραφέα.

I. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΤΑ ΘΕΜΑ α. ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Σκυτιώτη, Σωτηρία

Συγκριτικό δίκαιο και γλώσσα / Σωτηρία Σκυτιώτη. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2022. - xvii, 318 σ.; 24 εκ. - (Συγκριτικές Νομικές Μελέτες / διεύθ. Ελίνα Μουσταΐρα; 6)

ISBN: 978-960-596-262-3

340.3 ΣΚΥ

Τζίφρας, Παρμενίων Ν.

Η Αθωωτική ψήφος για τον Ανδρέα Γ. Παπανδρέου πρώην Πρωθυπουργό και Πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ: προσωπική εκ βαθέων κατάθεση του αρχαιότερου μέλους του Ειδικού Δικαστηρίου για τη μεγάλη δίκη της Δημοκρατίας / Παρμενίων Ν. Τζίφρας. - Αθήνα: Λιβάνης, 2001. - 492 σ.; 24 εκ.

ISBN: 960-14-0373-6

340.96 ΤΖΙ

ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Καρυώτης, Θεόδωρος

ΑΟΖ: αποκλειστική οικονομική ζώνη / Θεόδωρος Καρυώτης; επιμ. Μάνος Μπονάνος. - Αθήνα: Παπαδόπουλος, c 2019. - 94 σ.; 21 εκ. - (Μικρές εισαγωγές / διεύθ. Μπάμπης Παπαδημητρίου; 17)

ISBN: 978-960-484-508-8

341.225 ΚΑΡΥ

Νούσκαλης, Γεώργιος Ι.

Ο ρατσιστικός λόγος μίσους ως μορφή του ρατσιστικού εγκλήματος: η θεμελίωση και τα όρια του αδικού/ενοχής/ποινής υπό το φως των διεθνών νομοθετικών κειμένων και της Νομολογίας του ΕΔΔΑ

/ Γεώργιος Νούσκαλης. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xviii, 245 σ.; 24 εκ.
ISBN: 978-960-648-597-8
341.231.14 ΝΟΥ

Παπαδημητρίου, Ζήσης Δ.

Ο Ευρωπαϊκός ρατσισμός: εισαγωγή στο φυλετικό μίσος: ιστορική, κοινωνιολογική και πολιτική μελέτη / Ζήσης Δ. Παπαδημητρίου. - Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2000. - 367 σ.; 21 εκ.
ISBN: 960-393-120-9
341.231.14 ΠΑΠ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες και τα Βαλκάνια στη δεκαετία του '90: σεμινάριο οργανωμένο με τη συνεργασία του Ελληνικού Υπουργείου των Εξωτερικών, Θεσσαλονίκη 8-16 Νοεμβρίου 1991 = The European Communities and the Balkans in the 90's: a seminar organized with the cooperation of the Greek Ministry of Foreign Affairs, Thessaloniki 8-16 November 1991 / Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου = Centre of International and European Economic Law. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, [1991]. - 173 σ.; 24 εκ.
341.9 ΕΥΡΩΠ/κ

Ευρωπαϊκή Συνέλευση

Σχέδιο για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης: εγκρίθηκε με συναίνεση από την Ευρωπαϊκή Συνέλευση στις 13 Ιουνίου και 10 Ιουλίου 2003: προς τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Ρώμη 18 Ιουλίου 2003 / Ευρωπαϊκή Συνέλευση. - Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2003. - 352 σ.; 30 εκ.
ISBN: 92-78-40196-Χ
341.97 ΣΧΕ

Παυλόπουλος, Προκόπης Β.

Μελέτες για τα εθνικά θέματα και το Κυπριακό ζήτημα / Προκόπης Παυλόπουλος; επιμ. Μιχάλης Κατσιμίτσας. - Αθήνα: Ευρασία, 2020. - 104 σ.; 23 εκ.
ISBN: 978-618-5439-26-2
341.98 ΠΑΥ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Εταιρεία Διοικητικών Μελετών

Ενενήντα έτη Εταιρείας Διοικητικών Μελετών: επίκαιρα ζητήματα διοικητικού δικαίου / Εταιρεία Διοικητικών Μελετών / Διονύσιος Αντωνάτος, Ευθύμιος Αντωνόπουλος, Σπύρος Βλαχόπουλος, Ιωάννης Β. Γράβαρης κ.ά.; επιμ. Φερενίκη Παναγοπούλου-Κουτνατζή. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xvi, 235 σ.; 24 εκ.
ISBN: 978-960-648-607-4
342 ΕΝΕ

Ανδρονόπουλος, Βασίλειος Κ.

Ερμηνεία του υπαλληλικού κώδικα ν. 3528/2007: κατ' άρθρο ερμηνεία και νομολογία / Βασίλειος Ανδρονόπουλος, Μαρία Ανδρονόπουλου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xx, 1581 σ.; 25 εκ.
ISBN: 978-960-648-581-7
342.21 ΑΝΔ/ε

Μητκίδης, Χρήστος

Η σύμβαση εκτέλεσης δημοσίου έργου: ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 4412/2016, όπως ισχύει μετά τον ν. 4782/2021 / Χρήστος Μητκίδης. - 2η έκδ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - xx, 416 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-453-8

342.252 ΜΗΤ/σν 2021

Μέλισσας, Δημήτρης Κ.

Airbnb: η πολεοδομική αντιμετώπιση / Δημήτρης Μέλισσας. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xi, 77 σ.; 23 εκ.

ISBN: 978-960-648-587-9

342.253 ΜΕΛ/α

Μέλισσας, Δημήτρης Κ.

Το ειδικό πολεοδομικό σχέδιο στην πράξη: ερμηνεία άρθρου 8 του ν. 4447/2016 / Δημήτρης Μέλισσας. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xvi, 243 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-610-4

342.253 ΜΕΛ/ε

Τούση, Ευγενία

Brownfields: περιβαλλοντικές και κοινωνικο-οικονομικές συνιστώσες / Ε. Τούση, Κ. Σερράος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2020. - vii, 135 σ. ; 23 εκ. - (Δημοσιεύματα σπουδαστηρίου πολεοδομικών ερευνών του ΕΜΠ / Κωνσταντίνος Σερράος, Μ. Ευαγγελίδου, Β. Γκοιμιάσης; 8)

ISBN: 978-960-648-205-2

342.253 ΤΟΥ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ**Μπουκουβάλα, Βαρβάρα**

Το δίκαιο της απόδειξης στις διοικητικές διαφορές ουσίας / Βαρβάρα Μπουκουβάλα. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxi, 327 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-648-600-5

342.3 ΜΠΟ

Πάτσικας, Δημήτριος Χ.

Η συνταγματική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας: οι διαβαθμίσεις της έντασης του ελέγχου συνταγματικότητας στις αποφάσεις της ολομέλειας (2011-2020) / Δημήτριος Χ. Πάτσικας. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxviii, 505 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-602-9

342.33 ΠΑΤ

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ**Παρασκευόπουλος, Νικόλαος Α.**

Δημοκρατία: Η δημοκρατία και η δικαιοσύνη της / Νίκος Παρασκευόπουλος; επιμ. Σταυρούλα Μανώλη. - Αθήνα: Ινστιτούτο Εναλλακτικών Ιδεών και Πολιτικών ΕΝΑ, 2020. - 205 σ.; 19 εκ. - (Βασικές Έννοιες)

ISBN: 978-618-84334-1-0

342.4 ΠΑΡ

Σποριδάκης, Μιχαήλ Ι.

Επιτομή συνταγματικού δικαίου / Μ. Ι. Σποριδάκης, Ε. Ε. Γεωργιακάκη. - 2η έκδ. - Αθήνα: Α. Σάκ-

κουλας, 2021. - 132 σ.; 21 εκ.
ISBN: 978-960-596-232-6
342.52 ΣΠΥΡ

Σεφερίδης, Ηλίας Νικ.

Παραβίαση προστασίας προσωπικών δεδομένων: κατά τον ΓΚΠΔ ν 4624/2019 / Ηλίας Σεφερίδης. - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, 2022. - iii, 180 σ.; 24 εκ.
ISBN: 978-618-53153-1-3
342.561 ΣΕΦ

Στεφανόπουλος, Μιχαήλ Ζ.

Η καλή νομοθέτηση στην Ελλάδα: από την εγκύκλιο Καραμανλή στο επιτελικό κράτος Μητσοτάκη / Μιχαήλ Ζ. Στεφανόπουλος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xviii, 137 σ.; 23 εκ.
ISBN: 978-960-648-608-1
342.6 ΣΤΕ

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ιωακειμίδης, Σάββας Ελ.

Η έννομη θέση του θύματος στην ποινική δίκη: υπό το πρίσμα της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ: δικονομική πραγμάτευση, με προεκτάσεις ουσιαστικού δικαίου, και θυματολογική οπτική / Σάββας Ελ. Ιωακειμίδης. - Αθήνα: Οσελότος, 2022. - 713 σ.; 25 εκ. - (Επιστημονικά)
ISBN: 978-618-205-333-1
343.1 ΙΩΑ

Κωνσταντινίδης, Άγγελος Ι.

Ποινικό δικονομικό δίκαιο: βασικές έννοιες: μετά και τον ν. 4855/2021 / Άγγελου Ι. Κωνσταντινίδη. - 5η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxxiii, 672 σ.; 25 εκ.
ISBN: 978-960-648-550-3
343.1 ΚΩΝΣ/β 2022

Παπαδαμάκης, Αδάμ Χ.

Σύγχρονα ζητήματα απόδειξης στην ποινική δίκη / Αδάμ Παπαδαμάκης, Κυριάκος Κώτσογλου, Δέσποινα Σκαρλάτου, Γεώργιος Νούλης κ.ά. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - 112 σ.; 22 εκ. - (Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος; 77)
ISBN: 978-960-648-584-8
343.14 ΠΑΠΑ

ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Παπαχαράλμπους, Χάρης

Κυπριακό ποινικό δίκαιο: γενικό μέρος / Χάρης Παπαχαράλμπους. - 2η έκδ. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - xxviii, 299 σ.; 24 εκ. - (Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη / διεθθ. Νικήτας Ε. Χατζημιχαήλ)
ISBN: 978-960-654-507-8
343.2 (564.3) ΠΑΠ 2021

Παπαδημητράκης, Γεώργιος

Σύγχρονοι τρόποι νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και η νομική αντιμετώπισή τους / Γεωργίου Παπαδημητράκη. - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, 2022. - xxviii, 866 σ.; 24 εκ.
ISBN: 978-618-53153-2-0

343.2 ΠΑΠΑΔ

Σγάντζου, Βασιλική Ι.

Η ποινικοποίηση της παρενόχλησης στις "στενές" διαπροσωπικές σχέσεις: σε εργασιακό και οικογενειακό περιβάλλον / Βασιλική Ι. Σγάντζου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxii, 278 σ.; 24 εκ. - (Εκδόσεις ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου / διεύθ. Λάμπρος Χ. Μαργαρίτης; 31)

ISBN: 978-960-654-880-2

343.2 ΣΓΑ

Τοπαλνάκος, Παύλος Γ.

Η απόλυση υπό όρο στην ποινική νομοθεσία των ναρκωτικών / Παύλος Γ. Τοπαλνάκος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xx, 531 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-603-6

343.57 ΤΟΠ

Τσαλικόγλου-Κωστοπούλου, Φωτεινή

Ο ανθρωποκτόνος σχιζοφρενής: ψυχολογική-εγκληματολογική προσέγγιση: διδακτορική διατριβή / Φωτεινή Τσαλικόγλου-Κωστοπούλου. - Αθήνα: [χ.ό], 1984. - 317 σ.; 30 εκ.

343.9 ΤΣΑ

Περτσινάκης, Μιχάλης

Εισαγωγή στη Δικαστική Γραφολογία: μεθοδολογία και επιστημονικές εξελίξεις / Μιχάλης Περτσινάκης. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2022. - 221 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-596-261-6

343.977 ΠΕΡ

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Καμπάντας, Αρχοντής

Εργατικά ζητήματα για μισθωτούς και εργοδότες / Αρχοντής Θεολ. Καμπάντας; επιμ. Γ. Α. Καμπάντα, Κ. Δ. Αυγουλά. - Καβάλα: Λιθογραφία, 1999. - 605 σ.; 25 εκ.

345 ΚΑΜΠ

Μπουμπουχερόπουλος, Παναγιώτης Σπ.

Mobbing: ευθύνη λόγω ηθικής παρενόχλησης στην εργασία / Παναγιώτης Σ. Μπουμπουχερόπουλος. - 2η έκδ. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xlvii, 484 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-605-0

345.15 ΜΠΟ 2022

ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Βάλληνδας, Πέτρος Γ.

Η επιφύλαξις της δημοσίας τάξεως: εις το Ιδιωτικόν Διεθνές Δίκαιον / Πέτρου Γ. Βαλληνδά. - Αθήνα: Πυρσός, 1937. - 314 σ.; 23 εκ.

346.91 ΒΑΛ

ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Γεωργιάδης, Απόστολος Σ.

Σύντομη ερμηνεία του αστικού κώδικα. ΣΕΑΚ Ι, Άρθρα 1-946 / Απόστολος Σ. Γεωργιάδης. - 2η έκδ. - Αθήνα: "Δίκαιο & Οικονομία" Π. Ν. Σάκκουλας, [2022]. - τόμος Ι / 2 - xviii, 2318 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-618-203-074-5

347 ΣΕΑΚ [2022]

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

Εγχειρίδιο ειδικού ενοχικού δικαίου / Ι.Σ. Σπυριδάκης; επιμ. / συνεργ. Μ. Ι. Σπυριδάκης. - 6η έκδ. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2022. - χλ, 657 σ.; 21 εκ.

ISBN: 978-960-596-264-7

347 ΣΠΥ/ε 2022

Χατζηγιαννάκης, Κωνσταντίνος Γ.

Νομικές οντότητες στην έννομη τάξη: με σημείο εκκίνησης το φορολογικό δικαιο / Κωνσταντίνου Γ. Χατζηγιαννάκη. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - 87 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-612-8

347.1 ΧΑΤ

Λαδάς, Παναγιώτης Β.

Η ακυρότης της δικαιοπραξίας λόγω αντιθέσεως εις τα χρηστά ήθη / Παναγιώτου Β. Λαδά. - Θεσσαλονίκη: [χ.ό.], 1979. - 306 σ.; 21 εκ.

347.123 ΛΑΔ

Φουρκιώτης, Κωνσταντίνος

Η συμβατική αναγνώρισις εν τω ενοχικώ δικαίω / Κωνστ. Φουρκιώτη. - Αθήνα: Ε. Βαγιονάκη, [1934]. - 31 σ.; 23 εκ.

347.2 ΦΟΥ/σ

Πετρίτσης, Αδαμάντιος

Περί εγγυήσεως / Αδαμάντιου Πετρίτση. - Σύρος: Ρ. Πρίντεζη (τυπογρ.), 1879. - ζ', 346 σ.; 23 εκ.

347.232 ΠΕΤ

Γεωργάκη, Παρασκευή

Η ευθύνη του εκχωρητή απαίτησης κατά τα άρθρα 467-468 ΑΚ / Παρασκευή Γεωργάκη. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - χxiii, 449 σ.; 25 εκ. - (Συμβολές αστικού δικαίου / διεύθ. Γιάννα Καρύμπαλη-Τσιτσιού, Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Αναστάσιος Βαλτουδης, Αντώνιος Καραμπατζός, Λάμπρος Κιτσοαράς, Χρίστος Φίλιος; 9)

ISBN: 978-960-648-560-2

347.251 ΓΕΩΡ

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

Το δικαιο της μισθώσεως κατοικίας: συμπλήρωμα κατά το ν. 1703/1987 / Ι. Σ. Σπυριδάκη. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, [1987]. - 109 σ.; 24εκ.

347.321 ΣΠΥ

Κομπολίτης, Γρηγόριος

Νόμος υπ' αριθ. 4745 (ΦΕΚ Α' 214/06.11.2020) τροποποίηση του ν. 3869/2010: προσθήκη άρθρων 4Α ως 4Κ: ρυθμίσεις για την επιτάχυνση της εκδίκασης εκκρεμών υποθέσεων του ν. 3869/2010: ερμηνεία κατ' άρθρο-παρατηρήσεις επί των νομοθετικών μεταβολών-νομοθετικό καθεστώς εκκρεμών υποθέσεων: αναστολή προθεσμιών λόγω COVID-19: προστασία της κατοικίας μετά την κατάργηση του άρθρου 9 § 2: ερμηνεία κατ' άρθρο-νομολογία-υποδείγματα / Κομπολίτης Γρηγόριος. - 2η έκδ. - Αθήνα: Νομόραμα. ΝΤ, [2021]. - vi, 135 σ.; 20 εκ.

ISBN: 978-618-5315-21-4

347.332 ΚΟΜ

Πανταζόπουλος, Στέφανος Στ.

Η προσημείωση υποθήκης: άρθρα 1274 επ. ΑΚ, 706, 724 ΚΠολΔ: μετά τους ν. 4842/2021 και 4871/2021 / Στέφανος Στ. Πανταζόπουλος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - χνί, 240 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-586-2

347.48 ΠΑΝ

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Μπιλιάνης, Γιάννης

Start-up Enterprise: the legal guide / Γιάννης Μπιλιάνης, Κωνσταντίνος Πικραμένος. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2022. - 184 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-596-247-0

347.72 ΜΠΙ

Ζαπριάνος, Νικόλαος Ε.

Αστική ευθύνη λόγω παραβάσεων του δικαίου ελεύθερου ανταγωνισμού / Νικόλαος Ε. Ζαπριάνος. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2021. - xiv, 233 σ.; 25 εκ. - (Συμβολές αστικού δικαίου / διεύθ. Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Αναστάσιος Βαλτούδης, Αντώνιος Καραμπατζός, Λάμπρος Κιτσαράς, Χρίστος Φίλιος; 2)

ISBN: 978-960-648-302-8

347.77 ΖΑΠ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

Αργυρόπουλος, Γεώργιος Χ.

Η δημοσιότητα της δίκης: προφορική ή έγγραφη διεξαγωγή της δίκης / Γεώργιος Χ. Αργυρόπουλος. - Αθήνα: [χ.ό.], 2022. - 365 σ.; 30 εκ.

ISBN: 978-618-00-4121-7

347.9 ΑΡΓΥ

Αρμοδιότητες Ειρηνοδικείων / Άννα Βασιλάκη, Γεώργιος Δελής, Δημήτρης Θεοχάρης, Αθανάσιος Κόντης κ.ά.; επιμ. Δήμητρα Μουχιμογλου. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxix, 559 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-654-632-7

347.9 ΑΡΜ

Μακρίδου, Καλλιόπη Θ.

Μελέτες αστικού δικονομικού και διεθνούς δικονομικού δικαίου = Studies on Civil Procedural Law and International Procedural Law. II / Καλλιόπη Θ. Μακρίδου. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - τόμος II/ - xiv, 962 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-561-9

347.9 ΜΑΚ/μ

Μακρίδου, Καλλιόπη Θ.

Η πολιτική δίκη στη δίνη των συνεχών τροποποιήσεων του ΚΠολΔ: με αφορμή τις τροποποιήσεις των νόμων 4842 και 4855/2021 / Καλλιόπη Μακρίδου, Σπυρίδων Τσαντίνης, Αικατερίνη Καραϊνδρου, Παναγιώτης Γιαννόπουλος, Ευδοξία Κιουπτσίδου-Στρατουδάκη. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - 135 σ.; 22 εκ. - (Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος; 78)

ISBN: 978-960-648-585-5

347.9 ΜΑΚ/π

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Δασκαλόπουλος, Παναγιώτης Ε.

Νομική θεώρηση του μοναστηριακού τυπικού της Ιεράς Μονής Μεγίστης Λαύρας Αγίου Όρους / Παναγιώτης Ε. Δασκαλόπουλος. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xiii, 104 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-783-6

348.1 ΔΑΣ

β. ΚΩΔΙΚΕΣ

Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων

Διοικητική Δικονομία: συλλογή διατάξεων: σχόλια και νομολογία περί την αρμοδιότητα των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων / Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων; επιμ. Ιωάννης Συμεωνίδης. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxxiii, 505 σ.; 21 εκ.

ISBN: 978-960-648-580-0

Κ 342.3 2022

Κώδικας Ποινικής Δικονομίας: ενημερωμένος και με το ν. 4947/2022. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2022. - 371 σ.; 17 εκ. - (Συλλογή Κανόνων Δικαίου)

ISBN: 978-960-596-255-5

Κ 343.1 2022

Σωφρονιστικός κώδικας & συναφή νομοθετήματα: ενημέρωση μέχρι και το Ν. 4985/2022 (ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022); επιμ. Ευτύχης Φυτράκης. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xvii, 437 σ.; 22 εκ. - (Σύγχρονη νομοθεσία; 43)

ISBN: 978-960-648-606-7

Κ 343.8 2022

Τέσσερις κώδικες: ΑΚ, ΚΠολΔ, ΠΚ, ΚΠΔ: συν 44 / Λίλα Καρατζά. - 60η έκδ.. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2022. - xxxii, 2590 σ.; 18 εκ.

ISBN: 978-960-654-869-7

Κ 347 2022/Κα (60η)

Κώδικας δικηγόρων: ενημερωμένος με τον ν.4938/2022. - 6η έκδ. - Αθήνα: Α. Σάκκουλας, 2022. - 221 σ.; 17 εκ. - (Συλλογή Κανόνων Δικαίου)

ISBN: 978-960-596-257-9

Κ 347.96 2022

Ο νέος Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων: Ν 4798/2021 γενική εισαγωγή, εισηγητική έκθεση της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής / επιμ. Ιωάννης Β. Γράβαρης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, c 2021. - viii, 446 σ.; 21 εκ.

ISBN: 978-960-654-544-3

Κ 347.961 2021

γ. ΔΙΑΦΟΡΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑ

Johnson, Peggy

Ανάπτυξη και διαχείριση συλλογών: βασικές αρχές = Fundamentals of collection Development and

Management / Peggy Johnson; επιμ. Εμμανουήλ Γαρουφάλλου, μετ. Μαρία Τζιβανάκη. - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Δίσιγμα, c 2022. - xxviii, 609 σ.; 24 εκ.

ISBN: 978-618-202-115-6

025 JOH

ΤΙΜΗΤΙΚΟΙ ΤΟΜΟΙ

Εθνικός και Υπερεθνικός δικαίικος χώρος: η συμβολή του καθηγητή Κωνσταντίνου Κεραμέως στο Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο = National and International Legal Space: the Contribution of Prof. Konstantinos Kerameus in International Civil Procedure / επιμ. Πάρις Αρβανιτάκης. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxvii, 402 σ.; 25 εκ. - (Opera Juris / Lex & Forum)

ISBN: 978-960-648-609-8

080 KEP/ε

In Memoriam Γεωργίου Χ. Παναγιωτόπουλου Προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας: κοινωνική ασφάλιση - αστική ευθύνη του Κράτους. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxxiii, 1874 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-526-8

080 ΠΑΝΑΓ

Σύ και δικαστής άριστος: σύμμεικτα εις μνήμην Γεωργίου Χ. Παναγιωτόπουλου = Melanges a la memoire de Georges H. Panagiotopoulos. - Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2022. - xxxiii, 1874 σ.; 25 εκ.

ISBN: 978-960-648-572-5

080 ΠΑΝΑΓ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Νομική Σχολή

Η Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: δράση και προσφορά 90 χρόνων (1930-2020) / Νομική Σχολή ΑΠΘ. - Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ, 2020. - 429 σ.; 30 εκ.

370 NOM

ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ

Ρουμπής, Κωνσταντίνος

Οικονομικά των επιχειρήσεων για νομικούς / Κωνσταντίνος Ρουμπής, Ιωάννης Καρδίζης. - Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2021. - xviii, 274 σ.: πίν.; 24 εκ.

ISBN: 978-960-654-492-7

657 ΡΟΥ

II. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Fouchard-Παπαευστρατίου, Αθηνά

Νέες τεχνολογίες και διεθνής διατησία / Αθηνά Fouchard Παπαευστρατίου. - 2019

Περιέχεται στο: Διατησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 2, σ. 210-224

Sonnentag, Michael

Ο νομικός χαρακτηρισμός από το ΔΕΕ της εφάπαξ (επιπλέον) συμμετοχής στα αποκτήματα του επιβιώσαντος συζύγου κατά το γερμανικό δίκαιο ως κληρονομικής ρυθμιστέας έννομης σχέσης και οι συνέπειες αυτού / Michael Sonnentag. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 3, σ. 241-253

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Αναγνώριση αλλοδαπών διαδικασιών αφερεγγυότητας στην Ελλάδα / Απόστολος Άνθιμος. - 2021
Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 8, σ. 1465-1468

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών αποφάσεων διατροφής κατά τον Κανονισμό 4/2009 / Απόστολος Άνθιμος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 1, σ. 175-179

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών αποφάσεων κατά τη διμερή σύμβαση Ελλάδας - Πρώην Σοβιετικής Ένωσης / Απόστολος Άνθιμος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 6, σ. 1090-1092

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων 60 χρόνια εφαρμογής της Σύμβασης της Νέας Υόρκης στην Ελλάδα / Απόστολος Άνθιμος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 3, σ. 541-545

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο σε υποθέσεις διορισμού επιτρόπου αλλοδαπού ασυνόδευτου τέκνου / Απόστολος Άνθιμος. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 5, σ. 874-876

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Επίδοση στην αλλοδαπή και άρθρο 215 § 2 ΚΠολΔ: απόπειρα ανάγνωσης υπό το πρίσμα του Κανονισμού 1393/2007 / Απόστολος Άνθιμος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 5, σ. 910-918

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Ζητήματα από την αναγνώριση αλλοδαπών αποφάσεων υιοθεσίας στην Ελλάδα / Απόστολος Άνθιμος. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 4, σ. 700-703

Άνθιμος, Απόστολος Μ.

Ζητήματα προσφυγικού ιδιωτικού και δικονομικού διεθνούς δικαίου / Απόστολος Άνθιμος. - 2021
Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 12, σ. 2098-2099

Αθανασιάδης, Ιωάννης Δ.

Η νομοθετική και νομολογιακή εξέλιξη της δασικής αποκαταστατικής νομοθεσίας: με αφορμή τις ΤΔΠΡΘ 6166/2019 και ΔΕΦΘ 40/2020 / Ιωάννης Δ. Αθανασιάδης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 4, σ. 732-743

Αλέκος, Γρηγόριος Χαρ.

Η αιτιολόγηση των αστικών αποφάσεων μέσω της ελεύθερης -όχι αυθαίρετης- εκτίμησης των αποδείξεων και η υποχρέωση του (παλαιού) άρθρου 38 (νυν 39) ΚΠΔ στην πολιτική δίκη / Γρηγόριος Χαρ. Αλέκος. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 680-691

Αλεξανδρίδου, Ελίζα Δ.

Η προστασία του μικροεπενδυτή με βάση τις διατάξεις του δικαίου της κεφαλαιαγοράς / Ελίζα Αλεξανδρίδου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 187-202

Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ευγενία

Η υποχρέωση για κοινολόγηση της παραβίασης προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων: συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 33 και 34 ΓΚΠΔ / Ευγενία Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 2, σ. 177-184

Αμπατζής, Γεώργιος Κ.

Η πρόσφατη αντικατάσταση του άρθρου 7 του Ν. 489/1976 (άρθρο 50 του νόμου 4949/2022-ΦΕΚ Α 126/30-6-2022): εξαιρέση από την υποχρεωτική ασφάλιση αστικής ευθύνης του οδηγού - κυρίου - κατόχου ασφαλισμένου κ.λ.π. του ζημιογόνου αυτοκινήτου - έννοια τρίτου. Η διατήρηση σε ισχύ της διάταξης του άρθρου 19 § 5 του ν. 489/1976: περιορισμός της ευθύνης του επικουρικού κεφαλαίου, όταν συντρέχει ως υπόχρεος Οργανισμός Κοινωνικής Ασφάλισης ή Ασφαλιστικό Ταμείο, παρά την αντίθεση αυτής προς τη νομοθεσία της Ε.Ε.: δύο περιπτώσεις καταφανούς παραβίασης του κοινοτικού κεκτημένου στην ελληνική έννομη τάξη / Γεωργίου Κ. Αμπατζή. - 2022

Περιέχεται στο: Επιθεώρηση Συγκοινωνιακού Δικαίου, 2022, τ. 2022, τεύχ. 5, σ. 322-334

Ανδρεσάκη, Χρύσα

Η έννοια του κεφαλαίου στην πολιτική δίκη / Χρύσα Ανδρεσάκη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 5, σ. 476-491

Αποστολίδης, Χρήστος Α.

Η νομική προσωπικότητα των Μονών του Αγίου Όρους / Χρήστος Α. Αποστολίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 8-9, σ. 989-991

Ασημακοπούλου, Ευαγγελία Σ.

Η αρχή της απαγόρευσης διακρίσεων ως βάση προσεγγίσεων δικονομικού δικαίου: σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Δ.Ε.Ε.: C-30/19 / Ευαγγελία Ασημακοπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 10, σ. 1806-1812

Βέλλας, Πέτρος Ι.

Η καταδολιευτική προτίμηση πιστωτή σύμφωνα με το αστικό και πτωχευτικό δίκαιο / Πέτρος Βέλλας. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1218-1240

Βαλμαντώνης, Ιωάννης

Σκέψεις για μια φιλική προς το παιδί αστική δικαιοσύνη / Γιάννης Βαλμαντώνης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 8-9, σ. 992-1003

Βαλμαντώνης, Ιωάννης

Τα θεμέλια της δίκαιης δικαστικής απόφασης / Γιάννης Βαλμαντώνης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 2, σ. 151-160

Βαρέσης, Φαίδων

Αντι-αγωγικές διαταγές: Nori Holdings v PJSC Bank και η ιστορία των δύο νομικών συστημάτων / Φαίδων Βαρέσης. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 1, σ. 152-164

Βαρέσης, Φαίδων

Οιονεί αντι-αγωγικές διαταγές: μια δικαστική ελληνική πρωτοτυπία και οι συνέπειες στη Διαιτησία / Φαίδων Βαρέσης, Μελίτη Μανούκα. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 1, σ. 95-105

Βασαρδάνης, Ιωάννης

Απόφαση Achmea: η επόμενη μέρα για τους επενδυτές στην ευρωπαϊκή αγορά / Ιωάννης Βασαρδάνης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 2, σ. 200-214

Βεζακίδου, Δέσποινα

Η ευρωπαϊκή ματιά στην έννοια «θεμιτή» επεξεργασία προσωπικών δεδομένων του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΕΕ) 2016/679 / Δέσποινα Βεζακίδου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 10, σ. 1665-1670

Βεζυρτζή, Αναστασία Ν.

Επίκαιρα δικονομικά ζητήματα στο πεδίο των συγγενικών δικαιωμάτων: με αφορμή την ΕφΘεσ 350/2021 / Αναστασία Βεζυρτζή. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1421-1428

Βερβεσός, Νικόλαος Α.

Νομικά ζητήματα από τις προσυμβατικές συμφωνίες: η Επιστολή Προθέσεων (Letter of Intent) και το Μνημόνιο Συνεννόησης (MoU) / Νικόλαος Α. Βερβεσός, Κωνσταντίνος Γ. Σερδάρης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 261-276

Βηλαράς, Μιχαήλ Κ.

Η επίδραση της υγειονομικής κρίσης στη λειτουργία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Μιχαήλ Βηλαράς, Ανθή Μπέκα. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 1, σ. 1-10

Βολιώτης, Σεραφείμ

Εναλλακτική επίλυση διαφορών: εννοιολογική ανάλυση των κυριότερων διαδικασιών / Σεραφείμ Βολιώτης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 1, σ. 162-165

Βουβονίκος, Ευάγγελος-Ορέστης

Μεταβολές και ερμηνευτικά ζητήματα στη ρύθμιση του άρθρου 91 § 4 περ. β) του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών / Ευάγγελος-Ορέστης Βουβονίκος. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 35-39

Γαλάνης, Παναγιώτης

«Κοινόχρηστοι» και «κοινωφελείς» χώροι μεταξύ Αστικού και Πολεοδομικού Δικαίου / Παναγιώτης Γαλάνης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1446-1459

Γαλάνης, Παναγιώτης

Η αναδοχή ανηλικού από ομόφυλα ζευγάρια που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης υπό το φως του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ: από την αναδοχή στην τεκνοθεσία; / Παναγιώτης Γαλάνης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 19-32

Γαλάνης, Παναγιώτης

Το απαράδεκτο προβολής λόγων ανακοπής του άρθρ. 933 ΚΠολΔ συνεπεία υπάρξεως δεδικασμένου: μια συμβολή στην ερμηνεία του άρθρ. 933 § 4 ΚΠολΔ / Παναγιώτης Γαλάνης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 285-293

Γερασοπούλου, Μαρία-Ευφραιμία

Δικαίωμα αποζημίωσης και ευθύνη: συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 82 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων / Μαρία-Ευφραιμία Γερασοπούλου. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 5, σ. 713-723

Γεωργιάδης, Αθανάσιος Γ.

Η επαγγελματική και ιδίως η αστική ευθύνη του δικηγόρου υπό το πρίσμα της δικηγορικής δεοντολογίας / Αθανάσιος Γ. Γεωργιάδης. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 2, σ. 349-356

Γεωργιάδης, Αθανάσιος Γ.

Λογική και δικαιοσύνη / Αθανάσιος Γ. Γεωργιάδης. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 6, σ. 889-905

Γεωργιάδης, Γεώργιος-Αλέξανδρος Αθ.

Ευθύνη του πωλητή λόγω νομικού ελαττώματος - ένταξη της ΑΚ 516 στο σύστημα ανώμαλης εξέλιξης της σύμβασης / Γεώργιος-Αλέξανδρος Αθ. Γεωργιάδης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 11, σ. 1826-1834

Γεωργιάδης, Γεώργιος-Αλέξανδρος Αθ.

Ζητήματα υπαιτιότητας και καταλογισμού στο πεδίο έκδοσης ακάλυπτης επιταγής / Γεώργιος-Αλέξανδρος Αθ. Γεωργιάδης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 7, σ. 1105-1112

Γεωργιακάκη, Εμμανουέλα Ε.

Η λειτουργία της αναγγελίας της εκχωρήσεως / Εμμανουέλα-Ελένη Γεωργιακάκη. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 1011-1013

Γιαννόπουλος, Παναγιώτης Σ.

Δικονομικά ζητήματα από τη μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου με το Ν. 4800/2021 / Παναγιώτης Σ. Γιαννόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 2, σ. 185-200

Γιαννόπουλος, Παναγιώτης Σ.

Η απλοποιημένη διαδικασία πτωχεύσεων μικρού αντικειμένου κατά το Ν. 4738/2020. Δικονομικά ζητήματα και *de lege ferenda* προτάσεις / Παναγιώτης Σ. Γιαννόπουλος. -2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 10, σ. 1649-1664

Γιαννακόπουλος, Γεώργιος Δ.

Η νομική φύση του δικαιώματος επιφανείας του Ν. 3986/2011 μετά την τροποποίησή του από το Ν. 4738/2020: ειδικότερα ζητήματα που προκύπτουν από την εγκατάσταση επιχείρησης σε ακίνητο εντός Οργανωμένου Υποδοχέα Μεταποιητικών και Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων (ΟΥΜΕΔ) δυνάμει του εν λόγω δικαιώματος / Γεώργιος Δ. Γιαννακόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 708-724

Γιαννατοής, Ηλίας Θ.

Τα κριτήρια για την διασυνοριακή αναγνώριση της προσωπικής κατάστασης και της αντιμετώπισης των «χωλών» εννόμων σχέσεων στην περίπτωση των οικογενειών από ομόφυλα ζευγάρια: η απόφαση ΑΠ ΟΛ 9/2016 σε διάλογο με την ΔΕΕ C-490/20 / Ηλίας Θ. Γιαννατοής. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 5, σ. 517-523

Γιαννούλης, Κωνσταντίνος

Παρατηρήσεις επί των διατάξεων του Ν. 4800/2021 / Κωνσταντίνος Γιαννούλης. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 6, σ. 1056-1059

Γιαννοπούλου, Ζωή

Η υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης για τη Διαμεσολάβηση: ανταπόκριση από Σιγκαπούρη / Ζωή Γιαννοπούλου. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 2, σ. 309-311

Γιουρλόφ, Σέργιος Α.

Το κύρος της υπάρχουσας συμφωνίας για την αθλητική διαιτησία στο διαιτητικό αθλητικό δικαστήριο / Σέργιος Α. Γιουρλόφ. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1308-1313

Δακορώνια, Ευγενία Γ.

Ειδικά θέματα από την επικαρπία σε ιδανική μερίδα ακινήτου: μη απόσβεση με σύγχυση λόγω κτήσης από τον επικαρπωτή της ιδιότητας του ψιλού κυρίου σε άλλη ιδανική μερίδα του ίδιου ακινήτου: φυσική εξουσία στις ιδανικές μερίδες του ακινήτου μετά τον θάνατο του αρχικού ψιλού κυρίου της μίας ιδανικής μερίδας και επικαρπωτή εν ζωή της άλλης / Ευγενία Δακορώνια. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1415-1420

Δελής, Γεώργιος Β.

Το ενημερωτικό έντυπο εκούσιας διαμεσολάβησης, ως όρος παραδεκτού της συζήτησης / Γεώργιος Β. Δελής. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 33-38

Δεληκωστόπουλος, Ιωάννης Στ.

Αρμοδιότητα για την αναστολή εκτέλεσης ασφαλιστικών μέτρων του άρθρου 724 ΚΠολΔ / Ιωάννης Στ. Δεληκωστόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 538-542

Δεμπεγιώτης, Σωτήρης Ι.

Ταχεία διαδικασία διαιτησίας: fast-track arbitration / Σωτήρης Ι. Δεμπεγιώτης. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 1, σ. 59-71

Δεσποτίδου, Άννα Α.

Υποχρεώσεις και ευθύνη τραπεζών από τη χορήγηση προϊόντων στεγαστικής και καταναλωτικής πίστης / Άννα Δεσποτίδου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 230-260

Δημαρέλλης, Κωνσταντίνος

Η σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία / Κωνσταντίνος Δημαρέλλης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 8, σ. 1449-1464

Διβριώτη, Άρτεμις

Η επίδραση της πανδημίας του κορωνοϊού στις ξενοδοχειακές συμβάσεις οριστικής δέσμευσης (guarantee) / Άρτεμις Διβριώτη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 5, σ. 446-450

Εμβαλωμένος, Δημήτρης

Διαμεσολάβηση: η «τυπική» και ποικίλες «άτυπες» μορφές, off & online / Δημήτρης Εμβαλωμένος. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 2, σ. 216-220

Ευθυμίου, Χρήστος

Η προδικασία και η έναρξη της διασυνοριακής αναγκαστικής εκτέλεσης των ενδοενωσιακών δικαστικών αποφάσεων κατά τον Κανονισμό (ΕΕ) 1215/2012 (ΚανΒρ Ια) / Χρήστος Ευθυμίου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 3, σ. 254-276

Ζέκος, Γεώργιος Ι.

Εξελιγμένη τεχνητή νοημοσύνη και robo-δικαστήρια / Γεώργιος Ι. Ζέκος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 6, σ. 1093-1100

Ζαπριάνος, Νικόλαος Ε.

Ζητήματα ενοχής εις ολόκληρον επί παραβάσεων του δικαίου ελεύθερου ανταγωνισμού / Νικόλαος Ζαπριάνος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 1, σ. 11-23

Ζαχαριάδης, Αθανάσιος Κ.

Ο αναίρετικός έλεγχος των αποδείξεων στην ποινική δίκη με βάση την πρόσφατη αρεοπαγτική νομολογία / Αθανάσιος Κ. Ζαχαριάδης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 5, σ. 745-747

Ζερβογιάννη, Ελένη

Άρση διαφωνιών των γονέων για το θρήσκευμα, τις διατροφικές επιλογές και την υγειονομική πε-

ρίθαλψη του παιδιού / Ελένη Ζερβογιάννη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 241-257

Ζερβογιάννη, Ελένη

Κοινωνική γονεϊκότητα και Οικογενειακό Δίκαιο / Ελένη Ζερβογιάννη. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 14-24

Ζουμπούλης, Χρήστος Γ.

Το όρια του πολιτειακού ελέγχου των διεθνών διαιτητικών αποφάσεων / Χρήστος Γ. Ζουμπούλης. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 1, σ. 33-52

Θεοχάρης, Δημήτρης

Τα καθήκοντα του δικηγόρου στο πλαίσιο της υποχρεωτικής διαμεσολάβησης και ενημέρωσης / Δημήτρης Β. Θεοχάρης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 2, σ. 279-284

Θωμαΐδης, Αναστάσιος Ε.

Οι ρήτρες ισοτιμίας (Μάλλον Ευνοούμενου Πελάτη) στις συμβάσεις μεταξύ των Ξενοδόχων και των Ηλεκτρονικών Ταξιδιωτικών Πρακτορειών στην Ευρωπαϊκή και ιδιαίτερα στη Γερμανική έννομη τάξη / Αναστάσιος Ε. Θωμαΐδης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 1117-1124

Κόντης, Γεώργιος

Ηλεκτρονικό έγγραφο και πανδημική κρίση / Γεώργιος Κόντης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1137-1153

Κόττας, Βασίλειος

Ευθύνη από ελαττωματικά προϊόντα κατά την Οδηγία 85/374/ΕΕ: μετάγγιση μολυσμένου αίματος σε δημόσιο νοσοκομείο / Βασίλειος Κόττας. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 4, σ. 393-400

Κώτσογλου, Κυριάκος Ν.

DNA και καταλογισμός πατρότητας: *res ipsa loquitur?* / Κυριάκος Ν. Κώτσογλου. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 10, σ. 977-992

Καλαβρός, Αλέξανδρος Γ.-Ε

Η μη-δικαιωματική επιβάρυνση ξένου πράγματος με (πλασματικό) ενέχυρο / Αλέξανδρος Γ.-Ε. Καλαβρός. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 10, σ. 993-1004

Καλαβρός, Αλέξανδρος Γ.-Ε

Το εἶδος της έννοιας της ζημίας στο Αστικό δίκαιο με αφορμή την υπ' αριθ. 1943/2020 απόφαση του ΣτΕ / Αλέξανδρος Γ.-Ε. Καλαβρός. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 725-736

Καλαντζάκου-Τσατσαρώνη, Ιωάννα

Απαλλαγή του πτωχού και «δεύτερη ευκαιρία» / Ιωάννα Καλαντζάκου-Τσατσαρώνη. -2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 308-315

Καλαντζή, Αναστασία Ν.

Το ζήτημα της προσμετρήσεως του διαστήματος 1-31 Αυγούστου στον υπολογισμό της προθεσμίας προσδιορισμού του πλειστηριασμού ακινήτων κατ' άρθρ. 993 § 2 ΚΠολΔ (τέως άρθρ. 954 § 2 εδ. ε') / Αναστασία Ν. Καλαντζή. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 4, σ. 704-707

Καλλιαρέκου, Αικατερίνη Κ.

Προσωποκράτηση εμπόρου: αδικοπρακτική ευθύνη από έκδοση ακάλυπτης επιταγής / Αικατερίνη Καλλιαρέκου. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 3, σ. 361-377

Καλούτσα, Κωνσταντίνα

Η επιλογή εφαρμοστέου δικαίου στο πεδίο του κληρονομικού διεθνούς δικαίου / Κωνσταντίνα Καλούτσα. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 3, σ. 281-301

Καμπόλης, Παναγιώτης

Αναθέωση του θεσμού της χρησικτησίας εν όψει του Εθνικού Κτηματολογίου; / Παναγιώτης Καμπόλης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 806-813

Καράκωστας, Ιωάννης Κ.

Αποσβεστικές προθεσμίες για την άσκηση αγωγής αναγνώρισης πατρότητας και νόμιμα τεκμήρια πατρότητας υπό το φως της νομολογίας του ΕΔΔΑ και της ΑΚ 33 / Ιωάννης Κ. Καράκωστας, Παρασκευή Παπαρσενίου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 6, σ. 665-683

Καραγκουνίδης, Απόστολος

Οικονομικοπολιτικοί και κοινωνικοπολιτικοί στόχοι του δικαίου των εμπορικών εταιριών - το πρόβλημα της εταιρικής «ιδιοκτησίας» και του ελέγχου στις «ανοικτές» κεφαλαιουχικές εταιρίες / Απόστολος Καραγκουνίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 219-229

Καραμπέλης, Χαράλαμπος Γ.

Διαμεσολάβηση στην Ελλάδα: η πρόσφατη νομοθεσία που εισάγει την υποχρεωτική διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις και το μέλλον του θεσμού / Χαράλαμπος Γ. Καραμπέλης. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 2, σ. 254-265

Κατσάρας, Ευάγγελος

Νομική φύση της αστικής ευθύνης του άρθρου 82 του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων / Ευάγγελος Κατσάρας. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 2, σ. 143-151

Κεράνη, Μαρία-Χριστίνα

Σύμβαση εστίασης. Νομική φύση και λειτουργία / Μαρία-Χριστίνα Κεράνη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 2, σ. 151-160

Κικιδόπουλος, Σωτήριος-Σεβαστιανός

Η ερμηνευτική διάταξη του άρθρου 35 Ν. 4786/2021 και τα προβλήματα που δημιουργεί στην κληρονομική διαδοχή ή η επίλυση ενός ανύπαρκτου προβλήματος / Σωτήριος Σεβαστιανός Κικιδόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 411-416

Κικιδόπουλος, Σωτήριος-Σεβαστιανός

Η παραίτηση από την αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα υπό το πρίσμα του νέου νομοθετικού καθεστώτος του Ν. 4509/2017 και της πρόσφατης νομολογίας του Αρείου Πάγου: ΑΠ Ολ 6/2019 Ε-φΑΔΠολΔ 11/2019, 1166 / Σωτήριος-Σεβαστιανός Κικιδόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 814-820

Κιλτένη, Μαρία

Τα ειδικότερα προβλήματα σ' ένα «workout» στην αγγλική πτωχευτική νομοθεσία / Μαρία Κιλτένη. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 5, σ. 877-884

Κινινή, Έφη Ι.

Εισ ολόκληρον ευθύνη και αναγωγή σε περίπτωση συμβιβασμού του ζημιωθέντος με έναν από τους παραβάτες του δικαίου ανταγωνισμού / Έφη Ι. Κινινή. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 277-287

Κιτσάκης, Σταύρος

Συνεπιμέλεια και συμφέρον του τέκνου: ειδικά τα όρια της κοινής άσκησης της επιμέλειας: σκέψεις με αφορμή πρόσφατη νομολογία και την μεταρρύθμιση του δικαίου της γονικής μέριμνας / Σταύρος Κιτσάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 10-18

Κλαμαρής, Νικόλαος Καν.

Συστήματα ορισμού της γλώσσας στη Διαιτησία / Νικόλαος Καν. Κλαμαρής. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 1, σ. 6-32

Κλαμαρής, Νικόλαος Καν.

Τα εισαγωγικά διαγνωστικής δίκης ένδικα βοηθήματα και ένδικα μέσα της Καποδιστριακής Πολιτικής Διαδικασίας 1830: σκέψεις για τις εισαγωγικές, διαγνωστικής δίκης, κρίσιμες διαδικαστικές πράξεις της Πολιτικής Διαδικασίας 1830 - ένδικα βοηθήματα/ένδικα μέσα (και τα αντίστοιχα εισαγωγικής δίκης δικόγραφα) - και στην επικαιροποιημένη τους δικαιοσυγκριτική λειτουργική δικονομική διάσταση / Νικόλαος Κ. Κλαμαρής. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 8, σ. 1297-1324

Κομπάρου, Αρτεμης

Η διαμεσολάβηση στη Σιγκαπούρη: επισκόπηση του θεσμικού πλαισίου και των παραγόντων που συνέβαλαν στην επιτυχία του θεσμού / Αρτεμης Κομπάρου. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 1, σ. 106-113

Κονδύλη, Ιωάννα Ν.

Ειδικές πράξεις του γονέα μετά το διαζύγιο, την διάσπαση ή την ακύρωση του γάμου / Ιωάννα Ν. Κονδύλη. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 398-400

Κοντογιάννης, Δημήτρης

Η διεθνής επενδυτική διαίτησία ως μηχανισμός συμμόρφωσης με αποφάσεις εμπορικής διαίτησίας / Δημήτρης Κοντογιάννης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαίτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 2, σ. 215-236

Κορνηλάκης, Άγγελος

Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και Θεωρία του Αστικού Δικαίου / Άγγελος Κορνηλάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 543-548

Κοσμίδης, Τιμολέων

Η νέα Οδηγία 2019/771 για την «πώληση αγαθών»: μια πρώτη θεώρηση / Τιμολέων Κοσμίδης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 1, σ. 30-42

Κοσμίδης, Τιμολέων

Η υποχρέωση παράδοσης αγαθού που συμμορφώνεται με τις απαιτούμενες προδιαγραφές στο νέο δίκαιο της πώλησης (Οδηγία 2019/771): ενωσιακές ρυθμίσεις και ενσωμάτωση / Τιμολέων Κοσμίδης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 5, σ. 433-445

Κοτζάμπαση, Αθηνά Π.

Αναγκαίες αλλαγές στο δίκαιο των σχέσεων γονέων και τέκνων μετά το διαζύγιο και παρατηρήσεις επί του ΣχΝ του Υπουργείου Δικαιοσύνης / Αθηνά Κοτζάμπαση. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 389-393

Κοτζάμπαση, Αθηνά Π.

Μια πρώτη αποτίμηση του Ν. 4800/2021 για την επιμέλεια και την επικοινωνία των παιδιών μετά το διαζύγιο: με ειδικότερη αναφορά κυρίως στο συναινετικό διαζύγιο και στην κακή άσκηση της γονικής μέριμνας / Αθηνά Κοτζάμπαση. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 1, σ. 5-9

Κοτρώνης, Σωτήριος Ι.

Η μεταρρύθμιση του ελβετικού κληρονομικού δικαίου: κριτικές παρατηρήσεις από τη σκοπιά του ελληνικού δικαίου / Σωτήριος Ι. Κοτρώνης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 6, σ. 653-667

Κουκούλης, Ανδρέας-Νικόλαος

Ο συγκαθορισμός του τόπου διαμονής του τέκνου: μία πρώτη προσέγγιση του νέου άρθρου 1519 ΑΚ / Ανδρέας-Νικόλαος Κουκούλης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 800-805

Κουρμπέτης, Σταύρος Α.

Smart contracts: οι ιδιωτικές συμβατικές πρακτικές υπό το πρίσμα των ψηφιακών τεχνολογιών / Σταύρος Α. Κουρμπέτης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 692-698

Κουρμπέτης, Σταύρος Α.

Η ατομική ευθύνη των μελών στην εκτέλεση επί των ενώσεων προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα / Σταύρος Κουρμπέτης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 2, σ. 152-159

Κουρμπέτης, Σταύρος Α.

Χρηματική ενοχή και blockchain: η περίπτωση των ενοχών με κρυπτονομίσματα / Σταύρος Κουρμπέτης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 8-9, σ. 1004-1010

Κουτσοπέλος, Κώστας Α.

Δικονομικά ζητήματα από την αφαίρεση της άσκησης της γονικής μέριμνας και από την επιτροπεία / Κώστας Κουτσοπέλος. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 611-620

Κυριτσάκη, Ιωάννα Α.

Αλληλεπίδραση του Covid-19 με το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού / Ιωάννα Α. Κυριτσάκη. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 4, σ. 558-570

Κυριτσάκη, Ιωάννα Α.

Το ενωσιακό δίκαιο προστασίας καταναλωτή, προσωπικών δεδομένων και ανταγωνισμού ως ασπίδα προστασίας στο πεδίο της διαδικτυακής διαφήμισης / Ιωάννα Α. Κυριτσάκη. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 11, σ. 1983-1994

Κωνσταντάκου, Ευτυχία

Εκφάνσεις προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης κατά την επιστροφή ενωσιακών χρηματοδοτήσεων / Ευτυχία Κωνσταντάκου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 6, σ. 929-937

Λάμπου, Φίλιππος Ν.

Ηλεκτρικά πατίνια: κανονιστικό πλαίσιο μετά τον ν. 4784/2021 και ζητήματα αστικής ευθύνης σε περίπτωση ατυχήματος κατά τη χρήση τους / Φίλιππος Λάμπου. -2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 549-556

Λαδοπούλου, Κωνσταντία

Συνεπιμέλεια και ψυχική υγεία των παιδιών / Κωνσταντία Λαδοπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 394-397

Λιανός, Γεώργιος Δ.

Ανώτατο Συμβούλιο Επίλυσης Αθλητικών Διαφορών (ΑΣΕΑΔ) / Γεώργιος Δ. Λιανός. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 6, σ. 668-679

Λυκούδης, Βασίλειος

Επισκόπηση νομολογίας του Αρείου Πάγου σε θέματα διατησίας / Βασίλειος Λυκούδης. - 2019
Περιέχεται στο: Διατησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 1, σ. 6-58

Μαθιουδάκης, Ιάκωβος Γ.

Πρόσληψη νομικού συμβούλου σε Δήμο κατά το αρ. 43 του Κώδικα Δικηγόρων χωρίς την τήρηση της προβλεπόμενης για δικηγόρο διοικητικής διαδικασίας επιλογής / Ιάκωβος Μαθιουδάκης. - 2021
Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 11, σ. 1973-1982

Μαργαρίτης, Ευάγγελος Ι.

Η ελάχιστη διάρκεια μιας εμπορικής μίσθωσης κατά το Ν. 4242/2014 μέσα από τη νομολογία των δικαστηρίων: προς μια contra legem επαναφορά του δικαιώματος μεταμέλειας; / Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης. - 2022
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 7, σ. 805-809

Μαργαρίτης, Ευάγγελος Ι.

Η παραβίαση της αρχής της καλής πίστης ως αδικοπρακτική συμπεριφορά / Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης. - 2021
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1154-1175

Μαργαρίτης, Ευάγγελος Ι.

Κτήση της κληρονομίας κατά το ελληνικό σε σύγκριση με το αγγλοσαξονικό δίκαιο: μία συμβολή στην ανάδειξη των δικαιωθικών αρχών τους ισχύοντος συστήματος του «αυτοδικαίου» της κτήσης της κληρονομίας / Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης. - 2020
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 263-274

Μαργαρίτης, Ευάγγελος Ι.

Προθεσμία αποποίησης κληρονομίας εκ μέρους ανήλικων κληρονόμων μετά το Ν. 4786/2021: ένας ψευδοερμηνευτικός νόμος ρήγμα στο Δόγμα του Κληρονομικού Δικαίου / Ευάγγελος Ι. Μαργαρίτης. - 2021
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 403-410

Μαρκόπουλος, Ευάγγελος

Πρότερος σύννομος βίος και ανακλύποντα νομικά ζητήματα / Ευάγγελος Μαρκόπουλος. - 2021
Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 7, σ. 1282-1291

Μαρκουλάκης, Μιχαήλ Γ.

Σκέψεις περί της έννοιας του εγγράφου κατά το άρθρο 544 αριθ. 7 ΚΠολΔ / Μιχαήλ Γ. Μαρκουλάκης. - 2021
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1314-1321

Μαστροπέρρος, Ανδρέας

Η ερμηνευτική διάταξη του άρθρου 35 του Ν. 4786/2021 και οι συνέπειές της στο πεδίο του κληρονομικού δικαίου / Ανδρέας Μαστροπέρρος. - 2022
Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 5, σ. 524-534

Μαυρίδης, Στυλιανός Δ.

Το σύστημα των ιδίων πόρων και η πορεία προς τη δημοσιονομική αυτονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Στυλιανός Δ. Μαυρίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 1, σ. 167-173

Μεϊδάνης, Χάρης Π.

Η ασφαλιστική υποκατάσταση στο αγγλικό δίκαιο: σύγκριση με τα ισχύοντα στην Ελλάδα, συγκλίσεις και αποκλίσεις / Χάρης Π. Μεϊδάνης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 673-679

Μεϊδάνης, Χάρης Π.

Η οργάνωση και διεξαγωγή της διαμεσολάβησης υπό τον Ν 4512/2018: μια κριτική ανάλυση των σχετικών ρυθμίσεων / Χάρης Π. Μεϊδάνης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 1, σ. 59-72

Μεντής, Γεώργιος

Η αναστολή της ρήτηρας αναπροσαρμογής της τιμής Η/Ε - Τα βασικά στοιχεία της νέας ρύθμισης (άρθρο 138 Ν. 4951/2022) και η ένταξή της στο ισχύον σύστημα του ιδιωτικού δικαίου: η ρήτρα φεύγει - η αδιαφάνεια αυξάνεται / Γεώργιος Μεντής. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 7, σ. 787-793

Μεντής, Γεώργιος

Ρήτρες αναπροσαρμογής της τιμής ηλεκτρικής ενέργειας σε συμβάσεις προμήθειας / Γεώργιος Μεντής. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 4, σ. 385-392

Μικρούδης, Γεώργιος Δ.

Η χωροταξική διάρθρωση της πολιτικής-ποινικής δικαιοσύνης στα 200 χρόνια ελεύθερου βίου: η διχοτόμηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας / Γεώργιος Μικρούδης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 25-34

Μουρατίδου-Ζαχαριάδου, Σοφία

Η δημόσια τάξη στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο και ειδικότερα υπό το φως του Κανονισμού 650/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου / Σοφίας Μουρατίδου-Ζαχαριάδου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 3, σ. 377-384

Μουσάς, Νικόλαος Δ.

Διαμεσολάβηση - Ερμηνευτικά ζητήματα διατάξεων του ν. 4640/2019 και προτάσεις για βελτίωση / Νικόλαος Δ. Μουσάς. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 10, σ. 1005-1020

Μπαμπέτας, Γεώργιος Ι.

Σκέψεις για την έννοια «χρήστης», υπό το πρίσμα των ν. 2121/1993, 4481/2017, Οδηγίας 2006/115/ΕΕ και Οδηγίας 2001/29/ΕΕ: με αφορμή την ΜΠρΑθ 2439/2019 / Γιώργος Ι. Μπαμπέτας. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 301-307

Μποσμπόνη, Μαρία

Τα προσωπικά δεδομένα στο δίκαιο των συμβάσεων υπό το πρίσμα της Οδηγίας 2019/770/ΕΕ /

Μαρία Μποσμπόνη. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 994-1010

Μπουτουνάς, Κωνσταντίνος Μ.

Σκέψεις ως προς την εξασφάλιση του δικαιώματος προσωπικής επικοινωνίας του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια με το ανήλικο τέκνο του / Κωνσταντίνος Μπουτουνάς. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 401-402

Μπρεκουλάκης, Σταύρος

Επανεξετάζοντας τη συναίνεση στη διεθνή εμπορική διαιτησία: μια γενική θεωρία για τους τρίτους / Σταύρος Μπρεκουλάκης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 1, σ. 29-58

Νικολάου, Φώτιος Ν.

Υπαναχώρηση καταναλωτή από σύμβαση καταρτισθείσα εξ αποστάσεως ή εκτός εμπορικού καταστήματος και υποχρέωση του προμηθευτή προς επιστροφή του καταβληθέντος τιμήματος / Φώτιος Νικολάου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 3, σ. 258-280

Οικονόμου, Κυριάκος

Διάκριση πραγματικού και νομικού ζητήματος στο δίκαιο της αναίρεσης / Κυριάκος Οικονόμου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 11, σ. 1817-1825

Οικονόμου, Στέφανος

Η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων και τα διδάγματα της κοινής πείρας ως εργαλεία για την εξεύρεση των αληθινών εισοδημάτων του υπόχρεου στις δίκες διατροφής τέκνων / Στέφανος Οικονόμου, Φανή Οικονόμου. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 1125-1130

Ορφανίδης, Γεώργιος Τσ.

Σκέψεις για την αρχή της δημοσιότητας στην πολιτική δίκη / Γεώργιος Ορφανίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 933-942

Ορφανίδης, Γεώργιος Τσ.

Ο συνυπολογισμός του μηνός Αυγούστου στο χρονικό διάστημα που πρέπει να μεσολαβεί μεταξύ της επιβολής αναγκαστικής κατάσχεσης και του ορισμού ημέρας πλειστηριασμού / Γεώργιος Τσ. Ορφανίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 5, σ. 505-510

Πέρβου, Ιωάννα

Η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των ομόφυλων ζευγαριών: η απόφαση Fedotova κ.ά. κατά Ρωσίας / Ιωάννα Πέρβου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 9, σ. 1634-1641

Πέρβου, Ιωάννα

Κατάληψη ακινήτων και δίκαιο ιδιοκτησίας: επισημάνσεις από την πρόσφατη νομολογία του Ε-ΔΔΑ / Ιωάννα Πέρβου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 5, σ. 748-755

Παμπούκης, Χαράλαμπος Π.

Η αναβολή αναγνώρισης κατά το άρθρο 6 της Σύμβασης της Νέας Υόρκης στην περίπτωση καταχρηστικής μη άσκησης αγωγής ακύρωσης / Χαράλαμπος Π. Παμπούκης, Γεώργιος Στ. Νικολαΐδης. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 2, σ. 263-278

Παμπούκης, Χαράλαμπος Π.

Η αρχή της εύνοιας (favor recognitionis) προς την αναγνώριση αλλοδαπής διαιτητικής απόφασης κατά τη Σύμβαση Νέας Υόρκης 1958 / Χ. Π. Παμπούκης. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 2, σ. 126-131

Πανόπουλος, Γεώργιος

Δεδικασμένο διαιτητικής απόφασης επί του κύρους της συμφωνίας διαιτησίας / Γιώργος Πανόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 1, σ. 53-58

Πανόπουλος, Γεώργιος

Μόνιμη διαιτησία ΤΕΕ για τεχνικές διαφορές: λίγο πριν το τέλος; / Γιώργος Πανόπουλος. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 1, σ. 73-81

Παναγόπουλος, Κωνσταντίνος Δ.

Πλείονες δικαστικοί συμπαραστάτες με διακριτά καθήκοντα / Κωνσταντίνος Δ. Παναγόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 2, σ. 130-135

Παναγιωτόπουλος, Δημήτριος Π.

Φιλαθλο πνεύμα και κώδικας ηθικής και δεοντολογίας / Δημήτριος Π. Παναγιωτόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 11, σ. 1299-1307

Παντελίδου, Καλλιρρόη Δ.

Η διακοπή της παραγραφής με εγγραφή υποθήκης (ΑΚ 1273) και προσημείωση υποθήκης (ΑΚ 1280) / Καλλιρρόη Παντελίδου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 2, σ. 121-127

Παντελίδου, Καλλιρρόη Δ.

Προθεσμία και παραγραφή στο προσύμφωνο μεταβίβασης ακινήτου / Καλλιρρόη Δ. Παντελίδου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 7, σ. 761-766

Παντελίδου, Καλλιρρόη Δ.

Σύγχρονες εξελίξεις στην άσκηση της γονικής μέριμνας μετά τη διάσταση ή το διαζύγιο / Καλλιρρόη Δ. Παντελίδου. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 1, σ. 1-12

Παπαδημόπουλος, Ιωάννης

Οι επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού στις συμβάσεις / Ιωάννης Παπαδημόπουλος, Δημήτριος Δεβετζής. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 553-566

Παπαδημητρόπουλος, Αντώνιος

Παροχή ασφαλείας επί δεσμευμένων μετοχών / Αντώνης Παπαδημητρόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 3, σ. 277-288

Παπαδημητρόπουλος, Αντώνιος

Αποζημίωση για στέρηση χρήσης πράγματος / Αντώνης Παπαδημητρόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 958-982

Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δήμητρα Α.

Άσκηση γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο / Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1209-1212

Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Δήμητρα Α.

Σημαντικά ζητήματα επιμέλειας - Η ΑΚ 1519 / Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 1-7

Παπαδοπούλου, Δήμητρα Γ.

Blockchain και έξυπνες συμβάσεις: πόσο έτοιμοι είμαστε για τις νομικές προκλήσεις που μας περιμένουν; / Δήμητρα Γ. Παπαδοπούλου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 1, σ. 39-48

Παπαδοπούλου, Ευγνωσία

Διαμεσοδιαιτησία (Med-Arb): μια πρωτοποριακή μέθοδος εναλλακτικής επίλυσης διαφορών / Ευγνωσία Παπαδοπούλου. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 1, σ. 72-92

Παπαζήση, Θεοφανώ

Τύπος της αποδοχής κληρονομίας / Θεοφανώ Παπαζήση. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 2, σ. 121-126

Παπαρηγόπουλος, Ιωάννης

Ξανά προς το συμφέρον του παιδιού / Ιωάννης Παπαρηγόπουλος. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 3-4, σ. 275-284

Παπαστάθης, Ανδρέας Α.

Η αυτοτέλεια της ρήτηρας διαιτησίας: μία προσπάθεια για την αναγνώριση και την αυτονομία του ίδιου του θεσμού της διαιτησίας ως ισοδύναμου τρόπου απονομής δικαιοσύνης / Ανδρέας Α. Παπαστάθης. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 2, σ. 238-253

Παπαστάθης, Ανδρέας Α.

Το αναιρετικό αποτόπωμα των αυτοτελών πραγματικών ισχυρισμών των διαδικών: η στοιχειοθέτηση του αναιρετικού λόγου "περί της λήψης ή μη λήψης υπόψη πραγμάτων" εκ του αριθ. 8 του άρθρ. 559 ΚΠολΔ / Ανδρέας Α. Παπαστάθης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 2, σ. 136-150

Παπαχρήστου, Γεώργιος Θ.

Η Οδηγία 2020/1828/ΕΕ για τις αντιπροσωπευτικές αγωγές: το ενωσιακό δίκαιο στην πορεία προς τη συλλογική δικαστική προστασία / Γεώργιος Θ. Παπαχρήστου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1429-1445

Παπαχρήστου, Γεώργιος Θ.

Ο τόπος εκπλήρωσης του δικαιώματος μετεκπλήρωσης: με αφορμή την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση Fulla / Γεώργιος Θ. Παπαχρήστου. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1241-1252

Παπαχρονόπουλος, Εμμανουήλ Ν.

Η ομοδικία στο πλαίσιο της συνασφάλισης / Εμμανουήλ Ν. Παπαχρονόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 8-9, σ. 1011-1015

Παπαχρονόπουλος, Εμμανουήλ Ν.

Οι λόγοι αποκληρώσεως κατά τα άρθρα 1840 και 1845 ΑΚ / Εμμανουήλ Ν. Παπαχρονόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 1014-1028

Πατεδάκης, Αναστάσιος

Οι νομοθετικά αρρυθμιστές περιπτώσεις δικαστικής αναστολής της εκτελεστικής διαδικασίας / Αναστάσιος Πατεδάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 839-860

Πελλένη-Παπαγεωργίου, Ανθή

Ενδοοικογενειακή βία και οικογενειακό δίκαιο / Ανθή Πελλένη-Παπαγεωργίου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1409-1414

Περάκη, Βιργινία Α.

Δυνατότητες άσκησης γονικής μέριμνας σε τέκνα ομόφυλων συντρόφων / Βιργινία Α. Περάκη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 567-578

Πλεύρη, Άννα Εμ.

Διαμεσολάβηση κτηματολογικών διαφορών και διενέργεια από κτηματολογικό διαμεσολαβητή υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολαβήσεως, σύμφωνα με το άρθρο 6 § 2 περ. δ) Ν. 2664/1998, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το άρθρο 8 Ν. 4821/2021 / Άννα Εμ. Πλεύρη. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 7, σ. 794-804

Πλεύρη, Άννα Εμ.

Δικονομικά ζητήματα εκ της εφαρμογής της μεταβατικού δικαίου ρύθμισης του άρθρου 18 εδ. α' του ν. 4800/2021 επί εκκρεμών υποθέσεων οικογενειακού δικαίου / Άννα Εμ. Πλεύρη, Σωκράτης Οδ. Τσαχιρίδης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 5, σ. 511-516

Πλιάτσικας, Κωνσταντίνος Β.

Διαμεσολάβηση για τη διόρθωση ανακριβών κτηματολογικών εγγραφών / Κωνσταντίνος Β. Πλιάτσικας. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 7, σ. 810-820

Πλιακογιάννης, Δημήτριος-Ραφαήλ

Οι νομικές προεκτάσεις της διαχείρισης της ταυτότητας υγείας με χρήση blockchain: μια πρώτη προσέγγιση / Δημήτριος-Ραφαήλ Πλιακογιάννης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 983-993

Πουρνάρας, Ευάγγελος Δ.

Η ονοματοδοσία του ανήλικου τέκνου από τους γονείς του / Ευάγγελος Πουρνάρας. -2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 557-580

Ρήγας, Βασίλειος

Χρηστή δικαιοσύνη, κοινή ευρωπαϊκή κληρονομία και ταυτότητα του δικαιοπαρόχου / Βασίλειος Ρήγας. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 3, σ. 255-257

Ρίζος, Ευριπίδης Α.

Έννομη αξιολόγηση των παθολογιών στην εκτέλεση των «έξοπνων συμβάσεων» / Ευριπίδης Α. Ρίζος. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 8-9, σ. 958-973

Ρίζος, Ευριπίδης Α.

Αστική ευθύνη λόγω μετάδοσης του κορωνοϊού SARS-CoV-2: ιδίως επί τουριστικών επιχειρήσεων / Ευριπίδης Α. Ρίζος. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 2, σ. 133-150

Ρόκας, Ιωάννης Κ.

Συλλογικά συνταξιοδοτικά κεφάλαια και συμβατικό ασφαλιστικό δίκαιο / Ιωάννης Κ. Ρόκας. - 2022

Περιέχεται στο: Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, 2022, τ. 28, τεύχ. 6, σ. 721-727

Ρούσσης, Δημήτριος Κ.

Περιουσιακά δικαιώματα δανειστών στη μέγγενη νομοθετικού πατερναλισμού: παραδείγματα σύγχρονης κακής νομοθέτησης / Δημήτριος Κ Ρούσσης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1266-1274

Ρούσσο, Κλεάνθης

Μίσθωση δωματίων ξενοδοχείου - Σύμβαση Allotment / Κλεάνθης Ρούσσο. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 6, σ. 633-641

Σακελλαροπούλου, Βιργινία Δ.

Διαδικασία χορήγησης της άδειας για μεταμόσχευση οργάνου επί συναισθηματικού δότη: μια ατυχής και πρακτικά ανεφάρμοστη νομοθετική επιλογή / Βιργινία Δ. Σακελλαροπούλου, Θεόδωρος Δ. Σακελλαρόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 3, σ. 537-540

Σακκόπουλος, Παναγιώτης Δ.

Η εισχώρηση της έννοιας της «αδιαφορίας» στην ελληνική έννομη τάξη: κριτική αξιολόγηση της επίκλησής της από την ελληνική νομολογία κατά τον καθορισμό του περιεχομένου της βαριάς αμέλειας / Παναγιώτης Σακκόπουλος. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 2, σ. 135-142

Σαρίδου, Ευγενία

Τεχνικές διαχείρισης «δύσκολων» συμμετεχόντων στη διαδικασία διαμεσολάβησης / Ευγενία Σαρίδου. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 2, σ. 221-223

Σημαιοφορίδου, Κωνσταντίνα

Αξιώσεις αδικαιολόγητου πλουτισμού του υπερθεματιστή σε περίπτωση ακύρωσης του πλειστηριασμού / Κωνσταντίνα Σημαιοφορίδου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 4, σ. 401-428

Σιβιτανίδης, Αλκαίος-Παναγιώτης Γ.

Αμεροληψία διαιτητή και πολλαπλοί διορισμοί: σκέψεις με αφορμή την απόφαση του αγγλικού Court of Appeal στην υπόθεση Halliburton v Chubb / Αλκαίος Γ. Σιβιτανίδης. -2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 2, σ. 225-237

Σουφλερός, Ηλίας Ευρ.

Η εφαρμογή της νομοθεσίας για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές (Οδηγίες 2000/35/ΕΚ και 2011/7/ΕΕ, π.δ. 166/2003 και ν. 4152/2013 § Ζ') στα ελεύθερα επαγγέλματα, και ιδίως στους δικηγόρους, στη νομολογία των Ελληνικών Δικαστηρίων: με αφορμή την ΑΠ 730/2015 / Ηλίας Ευρ. Σουφλερός. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 203-211

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

«Μονομερής ή «Διμερής» Εικονικότητα; / Ιωάννης Σ. Σπυριδάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 1, σ. 42-43

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

Αγισμός και παραλία: έννομη κατάσταση / Ιωάννης Σ. Σπυριδάκης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 793-799

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

Ενδοοικογενειακή βία και αστικό δίκαιο / Ιωάννης Σπυριδάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 4, σ. 377-384

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

Ιδιόμορφα δικαιώματα στη νομοθεσία για τα αρχαία μνημεία / Ιωάννης Σ. Σπυριδάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 929-932

Σπυριδάκης, Ιωάννης Σ.

Υπαναχώρηση από σύμβαση αιτία εκπαιδευτικής δικαιοπραξίας για ακίνητο / Ιωάννης Σπυριδάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 4, σ. 553-557

Σπυριδάκης, Μιχαήλ Ι.

Δύο προβλήματα του ευεργετήματος ευπορίας του δωρητή (ΑΚ 501) / Μιχαήλ Σπυριδάκης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 3, σ. 296-297

Σπυριδάκης, Μιχαήλ Ι.

Η ρύθμιση ΑΚ 931 / Μιχαήλ Σπυριδάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 12, σ. 1460-1463

Στάγκος, Πέτρος Ν.

Η διακυβέρνηση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης της Ευρώπης, στα χέρια των Δικαστών / Πέτρος Στάγκος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 9, σ. 1473-1492

Στόικος, Χρήστος Δ.

Καθορισμός συνολικής ποινής (κανόνες και προϋποθέσεις) / Χρήστος Δ. Στόικος. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 3, σ. 518-532

Σταμέλος, Χαράλαμπος Δημ.

Παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, η αδικοπρακτική ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας και του εκτελούντος την επεξεργασία, η αποζημίωση και η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης υπό το φως της ελληνικής και αλλοδαπής νομολογίας: ιδιωτική εφαρμογή των ν. 2472/1997, 4624/2019 και του Γενικού Κανονισμού - GDPR / Χαράλαμπος Δ. Σταμέλος. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 1098-1116

Σταμπέλου, Χριστίνα Χρ.

Νομοθετικές προτάσεις για τη ρύθμιση της Συγγένειας / Χριστίνα Σταμπέλου, Γεώργιος Λέκκας. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 5, σ. 529-537

Σταμπέλου, Χριστίνα Χρ.

Σκέψεις για το Σχέδιο Νόμου: μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων - τέκνων / Χριστίνα Σταμπέλου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 385-388

Σταυρουλάκη, Ευδοκία Ν.

Ερμηνευτική προσέγγιση επί του κατ' άρθρο 7 § 4 ν. 4640/2019 πρακτικού της ΥΑΣ / Ευδοκία Ν. Σταυρουλάκη. - 2020

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2020, τ. 3, τεύχ. 1, σ. 59-67

Σταυρουλάκη, Ευδοκία Ν.

Το πρακτικό της μη επιτυχούς έκβασης της Διαμεσολάβησης ως προϋπόθεση του παραδεκτού της συζήτησης των υπαγόμενων διαφορών σε υποχρεωτική αρχική συνεδρία Διαμεσολάβησης / Ευδοκία Ν. Σταυρουλάκη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 821-825

Σφήκας, Βίκτορας Γ.

Η εφαρμογή των διατάξεων του αδικαιολόγητου πλουτισμού στις τριμερείς σχέσεις: το παράδειγμα της σύμβασης ανέγερσης οικοδομής με το σύστημα της αντιπαροχής / Βίκτορας Γ. Σφήκας. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 699-708

Τεκίδου, Ανθούλα

Δύναται ο εργοδότης να θέσει σε υποχρεωτική άδεια τον εργαζόμενο που αρνείται να υποβληθεί στον εμβολιασμό κατά της Covid-19;: επί ευκαιρία της απόφασης του Πρωτοδικείου του Μπελόνου/ Ιταλίας, τμήμα Εργατικών Διαφορών, αριθ. απόφασης 12/19.3.2021 / Ανθούλα Τεκίδου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 5, σ. 919-921

Τουντόπουλος, Βασίλειος Δ.

Νομικά ζητήματα από την κατάρτιση συναλλαγών σε μετατρέψιμα αξιόγραφα ενισχυμένου κεφαλαίου (ΜΑΕΚ): σκέψεις σχετικά με την 278/2019 ΠολΠρωτΑθ / Βασίλειος Δ. Τουντόπουλος. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 212-218

Τριανταφυλλίδης, Βασίλειος

Ευθύνη για «έλλειψη συμμόρφωσης» της παροχής και γενική ευθύνη για μη εκπλήρωση: συγκριτική εξέταση με έμφαση στην αποκατάσταση της συμμόρφωσης και στη μείωση της αντιπαροχής μετά τις Οδηγίες (ΕΕ) 2019/770 και 2019/771 / Βασίλης Τριανταφυλλίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1176-1188

Τριανταφυλλόπουλος, Γρηγόρης

Χρειάζεται ένας θεσμικός ελληνικός κανονισμός διαιτησίας και γιατί;: η περίπτωση του ΕΟΔΙΔ / Γρηγόρης Τριανταφυλλόπουλος. - 2019

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2019, τ. 2, τεύχ. 1, σ. 165-176

Τρούλη, Εμμανουέλα Ν.

Ογκολογικά συμβούλια και ιατρική ευθύνη / Εμμανουέλα Ν. Τρούλη. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 6, σ. 642-652

Τροκάνας, Θεόδωρος Δ.

Ο σκοπός του σωματείου ως φραγμός στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι: με αφορμή την υπ' αριθ. 185/2019 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Σερρών / Θεόδωρος Τροκάνας. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 2, σ. 127-134

Τσότσου, Ευμορφία

Το ζήτημα των υπέρμετρων εγγυήσεων: σκέψεις με αφορμή την υπ' αριθ. 184/2019 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών / Ευμορφία Τσότσου. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1259-1263

Τσαμαδού, Παρασκευή

Οι έννομες συνέπειες από την παραβίαση της προθεσμίας ορισμού ημερομηνίας πρώτου πλειστηριασμού κατ' άρθρο 954 § 2 εδ. ε' ΚΠολΔ / Παρασκευή Τσαμαδού. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 861-868

Τσιακλαγκάνου, Δήμητρα-Γεωργία

Συγκριτική επισκόπηση ελληνικού και γαλλικού δικαίου: μορφές συμβίωσης, υιοθεσία, ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή / Δήμητρα-Γεωργία Τσιακλαγκάνου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 6, σ. 680-685

Τσιαφούτης, Βικτώρας

Πανδημία και συμβάσεις πώλησης από απόσταση: οι συμβάσεις "click away" και η παράδοση αγαθών με αποστολή / Βικτώρας Τσιαφούτης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1253-1258

Τσικρικάς, Δημήτριος Α.

Σκέψεις σχετικά με τη δικονομική μεταχείριση της κοινωνίας αστικού δικαίου και ειδικότερα της κοινωνίας κληρονόμων / Δημήτριος Α. Τσικρικάς. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1121-1124

Τσιορλίδας, Αθανάσιος

Το δικαίωμα της νόμιμης μοίρας κατά την έκδοση του κληρονομητηρίου: αναφύομενα προβλήματα και προτεινόμενες λύσεις / Αθανάσιος Τσιορλίδας. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 826-837

Τσολακίδης, Ζαφείριος Ν.

Βεβαιώσεις ακινήτων από δικηγόρους / Ζαφείριος Ν. Τσολακίδης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 7, σ. 711-712

Τσολακίδης, Ζαφείριος Ν.

Η νέα ρύθμιση για την μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου / Ζαφείριος Ν. Τσολακίδης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 8-9, σ. 845-846

Τσολακίδης, Ζαφείριος Ν.

Κατάλειψη περιουσίας σε ανήλικο υπό τον όρο να μην έχουν την διοίκηση οι γονείς / Ζαφείριος Ν. Τσολακίδης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 11, σ. 1089-1097

Φαρχούντ, Ιωάννης-Αλέξανδρος

Τα δικαιοδοτικά όργανα ως «τρίτοι» στην αστική και ποινική μεταχείριση προσβολών προσωπικότητας / Γιάννης Φαρχούντ. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 5, σ. 451-475

Φουντεδάκη, Κατερίνα

Οι προτεινόμενες τροποποιήσεις στο Οικογενειακό Δίκαιο: γενικές επισημάνσεις για τη γονική μέριμνα-ζητήματα επικοινωνίας / Κατερίνα Φουντεδάκη. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 12, σ. 1213-1217

Φούρκας, Βασίλειος Ν.

Η απλοποιημένη διαδικασία των πτωχεύσεων μικρού αντικείμενου μετά τον Ν. 4738/2020: μια πρώτη προσέγγιση και περιγραφή της ιδιαίτερης διαδικασίας μέχρι την έκδοση της πρωτόδικης ειρηνοδειακής απόφασης επί της αίτησης για υπαγωγή οφειλέτη στις ευνοϊκές ρυθμίσεις του νόμου. Η θέση και τα βασικά καθήκοντα του ειρηνοδίκη εισηγητή / Βασίλειος Φούρκας. - 2022

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2022, τ. 76, τεύχ. 4, σ. 537-566

Χίου, Θεόδωρος

Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας σε καιρό πανδημίας: μερικοί προβληματισμοί για την εφαρμογή της εξαιρέσης ιδιωτικής αναπαραγωγής σε βιβλιοθήκες / Θεόδωρος Χίου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 3, σ. 289-295

Χίου, Θεόδωρος

Πόσο «άυλη» είναι τελικά η άυλη πολιτιστική κληρονομιά: συμβολή υπέρ της έννομης προστασίας των ξερολιθικών μνημείων υπό τους Ν. 3521/2006 και 3028/2002 / Θεόδωρος Χίου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 4, σ. 417-435

Χαλκιάς, Παναγιώτης

Προσβολή διαιτητικών αποφάσεων από τρίτους - προϋποθέσεις & δικονομικά μέσα: παρουσίαση της απόφασης του Συνταγματικού Δικαστηρίου του Βελγίου (αριθ. 21/2007) / Παναγιώτης Χαλκιάς. - 2018

Περιέχεται στο: Διαιτησία & Διαμεσολάβηση, 2018, τ. 1, τεύχ. 1, σ. 166-168

Χασάπης, Χρήστος Σ.

Η απόδοση της αξίας χρήσης πωληθέντος πράγματος μετά την άσκηση δικαιώματος υπαναχώρησης ή αντικατάστασης / Χρήστος Σ. Χασάπης. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 8-9, σ. 974-988

Χασάπης, Χρήστος Σ.

Η θεωρητική προσέγγιση της σχέσης της κυριότητας με τα περιορισμένα εμπράγματα δικαιώματα / Χρήστος Σ. Χασάπης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 8-9, σ. 948-957

Χασάπης, Χρήστος Σ.

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η μεταχείρισή τους: ζητήματα από την εφαρμογή του Ν. 4354/2015 / Χρήστος Σ. Χασάπης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 6, σ. 579-610

Χατζηϊωάννου, Βασίλειος Α.

Η ανατροπή της αναγκαστικής κατάσχεσης: μια κριτική επαναξιολόγηση (μετά το Ν. 4335/2015 και τους μεταγενέστερους του νόμους) / Βασίλειος Α. Χατζηϊωάννου. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 12, σ. 2001-2024

Χελιδόνης, Απόστολος Μ.

Qui bene distinguit bene judicat: το πρόβλημα της συρροής αξιώσεων με το ίδιο αντικείμενο παροχής / Απόστολος Χελιδόνης. - 2020

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2020, τ. 13, τεύχ. 1, σ. 21-29

Χελιδόνης, Απόστολος Μ.

Περί υποθετικής αιτιότητας / Απόστολος Χελιδόνης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 817-834

Χελιδόνης, Απόστολος Μ.

Το αντάλλαγμα ως νόμιμη αιτία πλουτισμού / Απόστολος Χελιδόνης. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1125-1136

Χοΐδου, Μακρίνα Χ.

Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης επί ενδοσυμβατικής ευθύνης: σκέψεις με αφορμή τις ΑΠ 920/2018 και ΜΠρΠατρ 35/2020 / Μακρίνα Χοΐδου. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 7, σ. 835-838

Χορομίδης, Ιωάννης Χ.

Η εμπειρία της υποχρεωτικής παράστασης δικηγόρων σε συμβολαιογραφικές πράξεις που αφορούν ακίνητα / Ιωάννης Χ. Χορομίδης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 9, σ. 1642-1645

Χριστιάς, Αθανάσιος Π.

Κήρυξη εκτελεστής αλλοδαπής απόφασης που επιδικάζει punitive damages στην Ελλάδα: σκέψεις με αφορμή την ΜΠρΠειρ 722/2019 / Αθανάσιος Π. Χριστιάς. - 2021

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2021, τ. 14, τεύχ. 10, σ. 1189-1199

Χριστοδούλου, Κωνσταντίνος Ν.

Εμπορικά απόρρητα: η ιδιωτική σφαίρα των επιχειρήσεων / Κωνσταντίνος Ν. Χριστοδούλου. - 2022

Περιέχεται στο: Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας, 2022, τ. 15, τεύχ. 7, σ. 767-786

Ψαρουδάκης, Γιώργος

Εταιρικοί μετασηματισμοί, παυλιανή αγωγή και πτωχευτική ανάκληση: με αφορμή την απόφαση Ι.Γ.Ι. του ΔικΕΕ / Γιώργος Ψαρουδάκης. - 2021

Περιέχεται στο: Αρμενόπουλος, 2021, τ. 75, τεύχ. 2, σ. 288-300

ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΚΗΓΟΡΩΝ

Επιμέλεια: ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΗ, Δικηγόρου

Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο Δικηγόρων Απόφαση 13/2022

ΑΕΙ. Παραγραφή πειθαρχικών αδικημάτων. Συμπληρώνεται με την πάροδο τριετίας από την τέλεση και αναστέλλεται επί μία τριετία μετά την άσκηση πειθαρχικής δίωξης. Οριστική παύση. Προϋποθέσεις. Μη παράσταση κατά την προκαταρκτική διαδικασία. Ποιοι μπορούν να κληθούν και να εξεταστούν ενώπιον του Πρωτοβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου. Η επίδειξη από το δικηγόρο κατά την άσκηση των δικηγορικών του υπηρεσιών ή εξ αφορμής αυτών αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς, κατά παράβαση των διατάξεων του Κώδικα Δικηγόρων και του Κώδικα Δεοντολογίας Δικηγορικού Λειτουργήματος, συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα.

Ο εγκαλούμενος δικηγόρος εντός χρονικού διαστήματος 8 μηνών, υπέβαλε συνολικά 8 μηνύσεις και μηνυτήριες αναφορές σε βάρος 7 δικαστικών λειτουργών του Πρωτοδικείου Η.Κ.**, αποδίδοντας σε αυτούς βαριές ποινικές κατηγορίες που αφορούσαν τα αδικήματα της κατάχρησης εξουσίας, της παράβασης καθήκοντος και της ηθικής αυτουργίας σε αυτές και της δωροληψίας και δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού, άπαντες οι οποίες μηνύσεις και μηνυτήριες αναφορές αρχειοθετήθηκαν εν τέλει ως αβάσιμες. Οι αλληπάλληλες αυτές μηνύσεις και μηνυτήριες αναφορές, λόγω και του μεγάλου αριθμού τους, είχαν ως συνέπεια να παρεμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία του Πρωτοδικείου Η.Κ.**, αφού οι μηνυθέντες δικαστικοί λειτουργοί αναγκάζονταν να αιτούνται την εξαίρεσή τους από τις αστικές και ποινικές υποθέσεις που χειριζόταν ο εγκαλούμενος δικηγόρος, σε κάθε δε περίπτωση, η προπεριγραφείσα συμπεριφορά του εγκαλούμενου δικηγόρου, με την οποία, απέδιδε ανυπόστατες κατηγορίες και πρωτοφανείς βαρύτατους χαρακτηρισμούς στους δικαστικούς λειτουργούς, θίγει και προσβάλλει τόσο τους ίδιους τους δικαστικούς λειτουργούς, όσο και το κύρος της δικαιοσύνης και του δικηγορικού σώματος, το οποίο ως συλλειτουργό της δικαιοσύνης εμφανίζεται με τη συμπεριφορά αυτή του εγκαλούμενου δικηγόρου να μην τιμά και να μην σέβεται τους δικαστικούς λειτουργούς. Επομένως, η

ως άνω συμπεριφορά του εγκαλούμενου κρίνεται έντονα αναξιοπρεπής για δικηγόρο, αντιβαίνουσα ευθέως στις διατάξεις του Κώδικα Δικηγόρων και του Κώδικα Δεοντολογίας Δικηγορικού Λειτουργήματος. ■

Πρωτοβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο της Περιφέρειας του Εφετείου Αθηνών Απόφαση 14/2020

Συνδικαλιστική ελευθερία. Απαράδεκτη πειθαρχική δίωξη. Κίνηση της πειθαρχικής διαδικασίας. Για το παραδεκτό της υποβολής στον οικείο δικηγορικό σύλλογο αναφοράς ιδιώτη κατά δικηγόρου για τέλεση πειθαρχικού παραπτώματος απαιτείται η καταβολή του προβλεπόμενου παραβόλου. Απαράδεκτη πειθαρχική δίωξη που κινήθηκε δυνάμει αναφοράς για την οποία δεν είχε καταβληθεί το προβλεπόμενο παράβολο. Αρμοδιότητα εκδίκασης πειθαρχικών παραπτώματων. Αποκλειστικά αρμόδιο το πειθαρχικό συμβούλιο της έδρας του πολιτικού εφετείου του τόπου τέλεσης του παραπτώματος. Εξουσία άσκησης πειθαρχικής δίωξης από τον πρόεδρο του οικείου δικηγορικού συλλόγου. Καθορισμός της έννοιας του οικείου δικηγορικού συλλόγου, ο πρόεδρος του οποίου έχει την εξουσία άσκησης της πειθαρχικής δίωξης.

Την 19.9.2019 ασκήθηκε από τον Πρόεδρο του ΔΣΑ, αυτεπάγγελτη πειθαρχική δίωξη ενώπιον του Πρωτοβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου της Περιφέρειας του Εφετείου Α.** κατά του διωκόμενου δικηγόρου, μέλους του ΔΣΑ, για το πειθαρχικό παράπτωμα της αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς στον ιδιωτικό του βίο κατ' εξακολούθηση. Η πειθαρχική δίωξη ασκήθηκε κατόπιν υποβληθείσας αναφοράς ιδιώτη στο ΔΣΑ, χωρίς, όμως, η αναφορά αυτή να συνοδεύεται από το απαιτούμενο παράβολο, με αποτέλεσμα, εξ αυτού του λόγου, να έχει ασκηθεί απαράδεκτα η ως άνω πειθαρχική δίωξη. Σε κάθε δε περίπτωση, από τα στοιχεία της σχηματισθείσας δικογραφίας προέκυψε ότι όλες οι μερικότερες πράξεις που συνθέτουν το πειθαρχικό παράπτωμα του διωκόμενου δικηγόρου φέρονται ότι τελέστηκαν εντός της περιφέρειας του Εφετείου

I.** και άρα αποκλειστικά αρμόδιο για την εκδίκασή τους είναι το Πρωτοβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο της Περιφέρειας του Εφετείου I.** και αποκλειστικά αρμόδιος για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης είναι ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου I.**, καθιστάμενης ούτως της ως άνω ασκηθείσας πειθαρχικής δίωξης απαράδεκτης και για το λόγο αυτό. Κατόπιν αυτών, το Συμβούλιο αποφάνθηκε ομόφωνα ότι η πειθαρχική δίωξη είναι απαράδεκτη και πρέπει η υπόθεση να παραπεμφθεί στον Πρόεδρο του Δικηγορικού Συλλόγου I.**

**Πρωτοβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο
της Περιφέρειας του Εφετείου Αθηνών
Απόφαση 47/2020**

Τεκμήριο αθωότητας. Έννοια της τελειωτικής απαλλαγής. Η με οποιονδήποτε τρόπο ποινική απαλλαγή του διωκόμενου ή η με οποιονδήποτε τρόπο παύση της ποινικής δίωξης ισοδυναμεί με αθώωσή του. Το τεκμήριο αθωότητας, υπό προϋποθέσεις, επεκτείνεται και στα πειθαρχικά παραπτώματα και ο πειθαρχικός δικαστής δεσμεύεται από αυτό, υπό την προϋπόθεση ότι τα πραγματικά περιστατικά της ποινικής υπόθεσης ταυτίζονται πλήρως με εκείνα τα οποία αποτέλεσαν τη βάση της πειθαρχικής δίωξης.

Σε βάρος της διωκομένης δικηγόρου είχε ασκηθεί ποινική δίωξη για το κακούργημα της απιστίας, μετά δε το πέρας της διενεργηθείσας κύριας ανάκρισης, εκδόθηκε βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Α.**, το οποίο έπαυσε οριστικά την ασκηθείσα κατά της διωκόμενης ποινική δίωξη λόγω παραγραφής. Περαιτέρω, σε βάρος της διωκόμενης δικηγόρου ασκήθηκε από τον Πρόεδρο του ΔΣΑ αυτεπάγγελτη πειθαρχική δίωξη για το πειθαρχικό παράπτωμα της τέλεσης ομοίως του κακούργηματος της απιστίας. Ωστόσο, όπως προέκυψε από τα στοιχεία της δικογραφίας, τόσο η ποινική όσο και η πειθαρχική δίωξη συγκροτούνταν από τα ίδια πραγματικά περιστατικά, με αποτέλεσμα, κατόπιν εκδόσεως του ανωτέρω, ήδη αμετάκλητου απαλλακτικού βουλεύματος, με το οποίο έπαυσε οριστικά η ποινική δίωξη σε βάρος της διωκόμενης λόγω παραγραφής, να παράγεται

δεσμευτικό για το Πειθαρχικό Συμβούλιο τεκμήριο αθωότητας που συνεπάγεται υποχρεωτικά την παραδοχή ανυπαρξίας επαρκών ενδείξεων που να στηρίζουν πειθαρχική κατηγορία σε βάρος της. ■

Αριθ. 48/2022

Πειθαρχικό παράπτωμα. Παράβαση υποχρεώσεων που καθορίζονται από τον Κώδικα Δικηγόρων και τον Κώδικα Δεοντολογίας του Δικηγορικού Λειτουργήματος. Πράξεις στρεψοδικίας και κακόπιστες ενέργειες κατά την άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος. Ερήμην εκδίκαση αντιδίκου συναδέλφου και δόλια πρόκληση απώλειας δικαιωμάτων του αντιδίκου.

Στις 28.3.2016, αν και οι δικηγόροι απείχαν από τα καθήκοντά τους, ο εγκαλούμενος δικηγόρος, παρέστη στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών κατά την ορισθείσα δικάσιμο της αγωγής που ασκήθηκε από την εγκαλούσα για την ίδια ατομικά αλλά και με την ιδιότητά της ως ασκούσας προσωρινά την επιμέλεια των δύο ανηλίκων τέκνων της σε βάρος του εντολέα του εγκαλούμενου δικηγόρου, και ζήτησε και έλαβε αναβολή της υπόθεσης για τη δικάσιμο της 8.1.2018, χωρίς να λάβει άδεια από την αρμόδια Επιτροπή του ΔΣΑ, αλλά ούτε στη συνέχεια να ενημερώσει για την αναβολή την αντίδικο πληρεξούσια δικηγόρο της εγκαλούσας, ως όφειλε, με συνέπεια η εγκαλούσα, θεωρώντας δεδομένο ότι η υπόθεσή της ματαιώθηκε, αφενός μεν κατέθεσε κλήση για τον ορισμό νέας δικάσιμης της ως άνω αγωγής λαμβάνοντας νέα δικάσιμο την 12.11.2018, αντίγραφο της οποίας κοινοποιήθηκε στον εντολέα του εγκαλούμενου δικηγόρου την 18.10.2016, αφετέρου δε δικάστηκε ερήμην κατά τη δικάσιμο της 8.1.2018, καθώς ο εγκαλούμενος παρά τη γνώση του μετά την κοινοποίηση της ως άνω κλήσης της δικάσιμης της 12.11.2018, παρέστη κανονικά κατά τη δικάσιμο της 8.1.2018, με συνέπεια να εκδοθεί ερήμην της εγκαλούσας η οριστική απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Α.**, με την οποία έγινε δεκτή η αγωγή ως προς το αίτημα για την επιμέλεια των ανηλίκων τέκνων της, ενώ απορρίφθηκε ως προς το αίτημα προσωρινής επιδίκασης διατροφής.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Δυνάμει της με αριθμό 35/18.11.2022 απόφασης του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Ξάνθης, εγκρίθηκε η τροποποίηση καταστατικού Αστικής Επαγγελματικής Δικηγορικής Εταιρίας με την επωνυμία «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ Σ. & Α. ΓΙΑΛΑΟΓΛΟΥ», και στην αγγλική γλώσσα η επωνυμία είναι «S.&A. GIALAOGLOU LAW FIRM». Έδρα της Εταιρίας ορίζεται η Ξάνθη στον τρίτο όροφο πενταόροφης οικοδομής, στην οδό Βενιζέλου, αριθμός 100 και σύμφωνα με το άρθρο 1 του καταστατικού της και κατόπιν σχετικής απόφασης των δύο εταιρών της Εταιρείας την 11.11.2022, σε συνδυασμό και με όσα σχετικά ορίζει ο Κώδικας Περί Δικηγόρων, ομόφωνα συμφωνούν και αποφασίζουν την σύσταση υποκαταστήματος της Δικηγορικής Εταιρίας στην Αθήνα και συγκεκριμένα στον τρίτο όροφο επιπόροφης οικοδομής στην οδό Πατριάρχου Ιερεμίου 55 - Γκάζη, όπου και θα στεγάζεται και θα λειτουργεί το υποκατάστημα της Δικηγορικής Εταιρίας. Ενώ στο άρθρο 12 του καταστατικού προστίθεται § 10 και τροποποιείται ως εξής: υπεύθυνος εκπρόσωπος για το υποκατάστημα της Εταιρίας στην Αθήνα, ορίζεται ο εταίρος Γιαλαόγλου Αλέξανδρος, του Στέργιου.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΑΤΖΗΦΩΤΙΑΔΟΥ

Η ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ANNA ΣΠΥΡΙΔΟΥ

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Δυνάμει της με αριθμό 2.11.2022 απόφασης του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, εγκρίθηκε το από 10.10.2022 καταστατικό της Δικηγορικής Εταιρείας, με την επωνυμία «ΜΙΧΑΗΛ Θ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με τον διακριτικό τίτλο «Μ.Θ.Π. ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με έδρα τη Ρόδο, του Δήμου Ρόδου, στην οδό Εθνάρχου Μακαρίου, αριθ. 45.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΕΡΙΔΗΣ

Η ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΑΝΘΟΥΛΑ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 24.3.2021 απόφαση του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, εγκρίθηκε η τροποποίηση του καταστατικού της Δικηγορικής Εταιρείας «ΜΑΝΩΛΑΚΑ - ΠΕΤΡΑΤΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», για τη μεταφορά της έδρας της από την Περιφέρεια του Πρωτοδικείου Αθηνών (Ηροδότου 3 - Κολωνάκι) στην Περιφέρεια του Πρωτοδικείου Ρόδου, με έδρα τη Ρόδο, του Δήμου Ρόδου, στην οδό Λ. Καλλιθέας, αριθ. 39 και την κατάργηση του υποκαταστήματος επί της ίδιας οδού.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΕΡΙΔΗΣ

Η ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΑΝΘΟΥΛΑ ΚΑΡΑΟΛΑΝΗ

Έγκριση λύσεως Δικηγορικής Εταιρίας

Με το υπ' αριθ. 32/28.12.2022 πρακτικό του ΔΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Κορίνθου, εγκρίθηκε η λύση της Δικηγορικής Εταιρίας με την επωνυμία «ΚΑΡΠΟΥΖΗΣ-ΖΟΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», που έγινε δυνάμει του από 20.12.2022 καταστατικού λύσεως που υπεγράφη μεταξύ των εταίρων, δια του οποίου συμφωνήθηκε η αναδρομική λύση αυτής από 1.1.2022

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΚΩΝ. ΕΠΙΒΑΤΙΝΟΥ

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΚΑΝΤΖΙΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ - ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», και στην αγγλική γλώσσα «ΚΑΝΤΖΙΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ - GΑRΔΙΚΙΟΤΙS GEORGIOS LAW FIRM», με νέα διεύθυνση της έδρας στην Αθήνα, οδός Άρνης, αριθ. 12 και κατάργηση του υποκαταστήματος στην ίδια διεύθυνση, καθώς & στην Οδό Βριλησίων, αριθ. 31 στο Χαλάνδρι.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Α. ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «Α. ΜΠΙΤΣΑΚΙS & ASSOCIATES LAW FIRM», στην γερμανική γλώσσα «Α. ΜΠΙΤΣΑΚΙS SOZΙETAT VON RECHTSANWALTEN», με νέα διεύθυνση της έδρας στην Αθήνα, οδός Σκουφά, αριθ. 50.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Αγγελική Μητροπούλου και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Angela Mitropoulos & Partners Law Firm», με διακριτικό τίτλο «M.G.S. Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «M.G.S. Law Firm», με νέα διεύθυνση της έδρας, το Νέο Ψυχικό Αττικής, στην οδό Νικολάου Παρίτση, αριθ. 30.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΠΟΤΑΜΙΤΗΣ ΒΕΚΡΗΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», διακριτικό τίτλο «ΡΟΤΑΜΙΤΙS VEKRIS», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Ομήρου 11 & Βησσαρίωνος.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΤΖΙΩΡΤΖΗ - ΚΟΤΣΙΡΑΣ Δικηγορική Εταιρία», με διακριτικό τίτλο «J & K LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Παράσχου, αριθ. 10.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΠΑΥΛΟΣ Κ. ΣΑΡΑΚΗΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με διακριτικό τίτλο «Σαράκης & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «PAVLOS K. SARAKIS & ASSOCIATES LAW FIRM» με διακριτικό τίτλο «Sarakis Law Firm», στην γερμανική γλώσσα «PAVLOS K. SARAKIS & ASSOZIERT SOZIE-TAT VON RECHTSANWALTEN» με διακριτικό τίτλο «Sarakis Sozietat von Rechtsanwalten» και στην ιταλική γλώσσα «PAVLOS K. SARAKIS & ASSOCIATI STUDIO LEGALE» με διακριτικό τίτλο «Sarakis Studio Legale», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Πατησίων, αριθ. 20-22.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΜΟΛΦΕΤΑ PENNY & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «MOLFETA PENNY & ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Πεστών, αριθ. 23.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Ε. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΔΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «Ε. PAPAZAFEIROPOULOS AND PARTNERS LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Φιλοθέης-Ψυχικού, στην οδό Αμαρυλλίδος, αριθ. 46, Π. Ψυχικό.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Γ.Δ. ΓΑΛΑΝΗ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» με διακριτικό τίτλο «G.D. GALANI & PARTNERS LAW FIRM» και στην αγγλική γλώσσα «G.D. GALANI & PARTNERS LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Σκουφά, αριθ. 71^Α.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 3.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΛΑΝΑΡΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ Δικηγορική Εταιρεία» με διακριτικό τίτλο «L&P Δικηγορική εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «LANARA & Partners Law Firm» με διακριτικό τίτλο «L&P Law Firm», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Βησσαρίωνος, αριθ. 3-5.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Π. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «SPIRIDONOS LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Σκουφά, αριθ. 55.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «GIANNOULAS AND ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Σκουφά, αριθ. 59 και υποκατάστημα, στη Λάρισα, επί της οδού Ίωνος Δραγούμη, αριθ. 6.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΚΟΡΙΝΑ ΦΑΣΟΥΛΗ - ΓΡΑΦΑΝΑΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «CORINA FASSOULI - GRAFANAKI & ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Πανεπιστημίου, αριθ. 16.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Μ. ΨΥΛΛΑ - Β. ΒΥΖΑΣ-Γ. ΚΑΤΡΙΝΑΚΗΣ Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «Μ. Psylla - V. Vizas - G. Katrinakis Law Firm», και με έδρα το Χαλάνδρι, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 268.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΕΠΟΣ & ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ», στην αγγλική γλώσσα «ZEPOS & YANNOPOULOS» με διακριτικό τίτλο «ΖΕΥΑ», και με έδρα το Χαλάνδρι, στη Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 280.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Σ. Δ. ΜΑΥΡΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ - ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «S. D. Mavros and Partners - Law Firm», στη γαλλική γλώσσα «S. D. Mavros et Associes Societe Civile Professionnelle d' Avocats», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ναυαρίνου, αριθ. 14.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με νέα επωνυμία «Κ. Φ. ΚΑΛΑΒΡΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ Χ. Π. ΦΙΛΙΟΣ - Θ. Θ. ΚΛΟΥΚΙΝΑΣ», στην αγγλική γλώσσα «CALAVROS LAW FIRM, FILIOS -KLOUKINAS», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Βρανά, αριθ. 19, και υποκατάστημα στην Θεσσαλονίκη, στην οδό Πολυτεχνείου, αριθ. 25.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Δημήτριος Περπατάρης και Συνεργάτες - Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Perpataris and Partners Law Firm», στην γερμανική γλώσσα «Perpataris und Partners Sozietat von Rechtsanwälten», και με έδρα την Αθήνα, στην οδό Βασιλίσσης Σοφίας, αριθ. 110.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Ηλιόπουλος, Ηλιοπούλου-Στράγγα και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «Πιορουλος, Πιορουλος-Strangas & Associates», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ανδρέα Μεταξά, αριθ. 2.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Κοντογεωργακόπουλος, Ρήγας & Εταίροι Δικηγορική Εταιρεία» με διακριτικό τίτλο «KRP Law Firm», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Παπαδιαμαντοπούλου, αριθ. 2.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «Λιακόπουλος - Αντωνίου και Συνεργάτες ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» με διακριτικό τίτλο «P.L. & I.A. Progress legal ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «Liakopoulos, Antoniou and Associates Law Firm» με διακριτικό τίτλο «P.L. & LA. Progress Legal LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Ακαδημίας, αριθ. 86.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΑΒΕΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «IOANNIS BAVEAS AND ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην Λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας, αριθ. 137.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ ΜΠΕΝΕΤΑΤΟΣ ΠΑΠΠΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «Pavloroulos Benetatos Pappas Law Firm», με διακριτικό τίτλο «PBP LAW FIRM», και με νέα έδρα το Μαρούσι, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 64.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΑΠ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - Ν.-Κ. ΧΛΕΠΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «ΑΡ. ΡΑΡΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - Ν.-Κ. ΗΛΕΡΑΣ AND ASSOCIATES LAW FIRM», διακριτικό τίτλο «ΑΠ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «ΑΡ. ΡΑΡΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ AND PARTNERS LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Πατριάρχου Ιωακείμ, αριθ. 30-32, Κολωνάκι, και υποκατάστημα στην Θεσσαλονίκη, στην οδό Τσιμισκή, αριθ. 54.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Μπαζούρος Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «Bazouros Law Firm», και με έδρα την Αθήνα, στην οδό Δημοκρίτου, αριθ. 5.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΝΙΚΑΣ & συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», με νέα έδρα την Γλυφάδα, στην Λεωφόρο Δημάρχου Αγγέλου Μεταξά, αριθ. 37.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Νικολάου - Καλλιακούδα και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», με διακριτικό τίτλο «NKLegal» και στην αγγλική γλώσσα «Nikolaou-Kalliakouda and Partners Law Firm», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ιπποκράτους, αριθ. 32.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με νέα επωνυμία «Χατζής και Συνεργάτες Εταιρεία Δικηγόρων» και στην αγγλική γλώσσα «Hadjis & Partners Law Firm», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Ομήρου, αριθ. 34.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΚΡΕΜΕΡ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ Δικηγορική Εταιρία» και στην αγγλική γλώσσα «CREMER & PARTNERS Law Firm», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Βαλαωρίτου, αριθ. 1.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Μαμάκος - Καβαλλάρη & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Mamakos - Kavallari and Associates Law Firm» και στην γερμανική γλώσσα «Mamakos - Kavallari und Partner Sozietat von Rechtsanwälten», με έδρα τις Αχαρνές Αττικής, στην οδό Οδυσσεύς, αριθ. 11.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Μ. ΨΥΛΛΑ-Β. ΒΥΖΑΣ-Γ. ΚΑΤΡΙΝΑΚΗΣ Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «M. Psylla - V. Vizas - G. Katrinakis Law Firm», και με νέα διεύθυνση της έδρας το Χαλάνδρι, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 260.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.11.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Δημοσθένης Πέππας & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία» με διακριτικό τίτλο «Peppas Law Firm», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Ομήρου, αριθ. 38.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΒΟΥΓΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΟΙ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «V LAW FIRM», και με έδρα τον Πειραιά, στην οδό 2ας Μεραρχίας, αριθ. 9.

Έγκριση λύσεως Δικηγορικής Εταιρείας

Κατά την συνεδρίαση της 14.12.2022 του ΔΣ του ΔΣΑ, και σύμφωνα με το από 6.12.2022 πρακτικό Γενικής Συνέλευσης των εταιρών της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Α.Γ. Μακρής & Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία» και στην αγγλική γλώσσα «A.G. MAKRIS & ASSOCIATES LAW FIRM» με διακριτικό τίτλο «AGM LAW FIRM.», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ομηρίδου Σκυλίτση, αριθ. 3 και υποκατάστημα στην οδό Παπαβασιλείου, Χώρα Νάξου, Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων, διαπιστώθηκε η λύση αυτής.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρείας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Α.Ι. ΧΑΡΑΤΣΗΣ-Β.Ι. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με διακριτικό τίτλο «OMNE5 LEGAL» και στην αγγλική γλώσσα «Α.Ι. CHARATSIS - V.I. STASINOPOULOU LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Αλεξάνδρου Νούτσου, αριθ. 7.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρείας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με νέα επωνυμία «Bateson & Συνεταίροι Δικηγορική Εταιρεία», με διακριτικό τίτλο «Penningtons Manches Cooper Greece» και στην αγγλική γλώσσα «Bateson & Partners Law Firm», με διακριτικό τίτλο «Penningtons Manches Cooper Greece», με έδρα την Αγία Παρασκευή, στην οδό Ζαλόγγου, αριθ. 4, και υποκατάστημα στον Πειραιά, επί της Ακτής Μιαούλη, αριθ. 93.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρείας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με νέα επωνυμία «Δικηγορική Εταιρεία Λιναρίτης και Συνεργάτες», στην αγγλική γλώσσα «Linaritis & Partners Law», και με έδρα το Μαρούσι, στην οδό Ελευθερίας, αριθ. 3.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρείας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Σιγανίδης και Συνεταίροι Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «Siganidis and Partners Law Firm» και στην γερμανική γλώσσα «Siganidis und Kollegen Sozietat von Rechtsanwälten», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Δημητρέσσα, αριθ. 5.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Δαλιάνη -Λαδής Δικηγορική Εταιρεία», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ναυαρίνου, αριθ. 15 και υποκατάστημα στο Δήμο Τήνου, στην οδό Μ. Σιώτου, αριθ. 3.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 14.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΣΤΑΘΑΡΑΣ - ΣΤΡΑΒΟΛΑΙΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με διακριτικό τίτλο «sTs Law Firm» και στην αγγλική γλώσσα «STATHARAS -STRAVOLAIMOS LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Κολοκοτρώνη, αριθ. 11.

Έγκριση καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 15.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται το καταστατικό σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ Σ.Ν. ΤΕΡΕΖΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΤΑΙΡΟΙ», και στην αγγλική γλώσσα «S.N. TEREZAKIS & PARTNERS LAW FIRM», με έδρα το Δήμο Αθηναίων, στην οδό Ωρεών, αριθ. 2, Αμπελόκηποι.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με νέα επωνυμία «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Β. ΜΑΣΟΥΛΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ» και στην αγγλική γλώσσα «LAW FIRM THANOS MASOULAS AND PARTNERS», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Σίνα, αριθ. 11.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με νέα επωνυμία «Ψάρρας, Γεωργούντζου Δικηγορική Εταιρία» με διακριτικό τίτλο «GKP Δικηγορική Εταιρία», στην αγγλική γλώσσα «Psarras, Georgountzou Law Firm», με διακριτικό τίτλο «GKP Law Firm» και στην γερμανική γλώσσα «Psarras, Georgountzou Sozietat von Rechtsanwälten», με διακριτικό τίτλο «GKP Sozietat von Rechtsanwälten», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Καρνεάδου, αριθ. 8.

Έγκριση λύσεως Δικηγορικής Εταιρίας

Κατά την συνεδρίαση της 30.12.2022 του ΔΣ του ΔΣΑ, και σύμφωνα με το από 28.12.2022 πρακτικό Γενικής Συνέλευσης των εταίρων της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΓΡ. ΦΟΥΣΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ - ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «ANTONIOS FOUSAS AND PARTNERS LAW FIRM», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Ασκληπιού, αριθ. 6-8, διαπιστώθηκε η λύση αυτής.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΛΥΤΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «LYTRAS AND ASSOCIATES LAW FIRM», και έδρα την Αθήνα, στην οδό Ακαδημίας, αριθ. 32.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Λάμπρος Φράγκος και Συνεργάτες Δικηγορική Εταιρεία», στην αγγλική γλώσσα «Labros Frangos and Associates Law Firm», και με έδρα την Αθήνα, στην Λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας, αριθ. 55.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με νέα επωνυμία «Γ. ΛΟΥΚΕΡΗΣ - Φ. ΜΙΧΟΥ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «G. LOUKERIS - F. MICHOU LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Σόλωνος, αριθ. 128.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Σεραφείμ Σωτηριάδης & Συνεργάτες Εταιρεία Δικηγόρων», με τίτλο στην αγγλική γλώσσα «Serafim Sotiriadis and Associates Law Firm», και με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ελευθερίου Βενιζέλου (Πανεπιστημίου), αριθ. 10.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΤΟΓΑΝΤΖΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», με διακριτικό τίτλο «Μ.Τ.Λ. ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» και στην αγγλική γλώσσα «M.T.L. AND ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Ραγκαβή, αριθ. 85.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρίας με την επωνυμία «ΜΠΑΛΤΑΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ», στην αγγλική γλώσσα «BALTAKOS AND ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Χατζηκώστα, αριθ. 9.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Εταιρεία Δικηγόρων ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ και ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ» και στην αγγλική γλώσσα «L MAKRYGIANNIS & ASSOCIATES LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην Λεωφόρο Κηφισίας, αριθ. 35.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΑΣ και Συνεργάτες Εταιρεία Δικηγόρων» και στην αγγλική γλώσσα «NIKOS DIMAS and associates», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Κανάρη αριθ. 11-13.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «Bateson & Συνέταιροι Δικηγορική Εταιρεία», με διακριτικό τίτλο «Penningtons Manches Cooper Greece» και στην αγγλική γλώσσα «Bateson & Partners Law Firm», με διακριτικό τίτλο «Penningtons Manches Cooper Greece», με έδρα την Αγία Παρασκευή, στην οδό Ζαλόγγου, αριθ. 4, και υποκατάστημα στον Πειραιά, επί της Ακτής Μιαούλη, αριθ. 93.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΔΑΜΟΥΛΗ - ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ - ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Καρόστου, αριθ.3 και Ιτέας.

Έγκριση τροποποίησης καταστατικού Δικηγορικής Εταιρίας

Με την από 30.12.2022 απόφαση του ΔΣ του ΔΣΑ, εγκρίνεται η τροποποίηση του καταστατικού σύστασης της δικηγορικής εταιρείας με την επωνυμία «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ», με διακριτικό τίτλο «ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ AS LAW» και στην αγγλική γλώσσα «LAW FIRM ATHANASIA STAVROPOULOU AND ASSOCIATES», με διακριτικό τίτλο «AS LAW FIRM», με έδρα την Αθήνα, στην οδό Κόνιαρη, αριθ. 45.

ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΑ

- Κατάρτιση κοστολογίου για επιβολή αγορανομικής διατίμησης. Η επιβολή με αγορανομική διάταξη σε παραγωγούς ή εμπόρους της υποχρέωσης να εκδώσουν τιμοκαταλόγους, καθώς και να γνωστοποιήσουν στην αρμόδια αρχή, ύστερα από πρόσκληση, οποιαδήποτε στοιχεία ή πληροφορίες για τον προσδιορισμό του κόστους των προϊόντων, αποτελούν αγορανομικά μέτρα, τα οποία αποσκοπούν προεχόντως στον έλεγχο του κόστους των εν λόγω προϊόντων, ο οποίος επιβάλλεται από την ανάγκη να παρακολουθείται από τις αρμόδιες αρχές η εξέλιξη και διακύμανση των τιμών παραγομένων στην Ελλάδα και εισαγομένων από το εξωτερικό βιομηχανικών και βιοτεχνικών ειδών βιοτικών αναγκών, με απώτερο στόχο την αποτροπή της αθέμιτης κερδοσκοπίας και την προστασία του καταναλωτικού κοινού, καθώς και τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς. Ειδικά η πρόβλεψη κατάρτισης αναλυτικού κοστολογίου, το οποίο δεν συνοδεύει την προαναγγελία μεταβολής τιμών και τον τιμοκατάλογο, αλλά φυλάσσεται στην επιχείρηση, στη διάθεση της αρμόδιας αρχής, εφ' όσον ζητηθεί, έχει ως σκοπό να μην πραγματοποιούνται αυξήσεις τιμών χωρίς τεκμηρίωση. Επιβολή προστίμου. Προϋποθέσεις. Η επιβολή προστίμου, λόγω μη κατάρτισης και αποστολής των απαιτούμενων αναλυτικών κοστολογίων, προϋποθέτει είτε επικείμενη αύξηση τιμών, η πραγματοποίηση της οποίας έχει προσδιορισθεί σε συγκεκριμένη δηλωθείσα ημερομηνία, είτε, πολλώ μάλλον, πραγματοποιηθείσα αύξηση τιμών χωρίς προηγούμενη σύνταξη των εν λόγω στοιχείων. Ως εκ τούτου, η επιβίβαση πραγματοποίησης αύξησης τιμών στο άγνωστο μέλλον, κατά τροποποίηση προηγούμενης ρητής εξαγγελίας, συνιστά, πράγματι, ανάκληση της εξαγγελίας αυτής, κατά την έννοια του νόμου. Δια της ανάκλησης αυτής εκλείπει ο λόγος επιβολής διοικητικής κύρωσης, εφ' όσον ουδεμία διακινδύνευση στη σκοπούμενη από τον νόμο προστασία του καταναλωτικού κοινού επέρχεται, ούτε ανακύπτει πλέον ανάγκη έγκαιρης ενημέρωσης της διοικητικής αρχής, προκειμένου να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο, η δε αιτιολόγηση της ανακληθείσας αύξησης παρίσταται αλυσιτελής. ΣτΕ 624/2021, σ. 156.

ΑΓΩΓΗ (ΠολΔ)

- Αγωγή τακτικής διαδικασίας μετά τον ν. 4335/2015 επί διαφοράς από σύμβαση παροχής υπηρεσιών πληρωμών από πάροχο εγκατεστημένο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τον ν. 3862/2010. Επίδοση στην αλλοδαπή (Λουξεμβούργο) κατά τον ΕΚ 1393/2007. Ως χρόνος άσκησης της αγωγής και επέλευσης ως προς τον ενάγοντα των συνεπειών της κατά το ελληνικό δίκαιο θεωρείται εκείνος της πλασματικής επίδοσης του σχετικού δικογράφου στον αρμόδιο Εισαγγελέα και εφόσον σε αυτόν επιδίδεται εμπρόθεσμα, ήτοι εντός της προθεσμίας των 60 ημερών, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μη ασκηθείσα (Άρθρα 9 § 2 ΕΚ 1393/2007· 134 § 1, 136, 215 § 2 ΚΠολΔ). Διεθνής δικαιοδοσία κατά τον ΕΚ 1215/2012 έχουν τα ελληνικά δικαστήρια, διότι ο τόπος στον οποίον επήλθε η ζημία της ενάγουσας είναι η Ελλάδα

και συγκεκριμένα η Αθήνα, όπου τηρείται ο τραπεζικός λογαριασμός της ενάγουσας στον οποίον έπρεπε να κατατεθούν τα παρακρατηθέντα από την πάροχο υπηρεσιών πληρωμής ποσά (Άρθρο 7 § 2 ΕΚ 1215/2012). Εφαρμοστέο δίκαιο κατά τον ΕΚ 864/2007 (Ρώμη II) είναι το ελληνικό δίκαιο ως το δίκαιο της χώρας στην οποία επέρχεται η ζημία της ενάγουσας. Ρήτρα που ενεργοποιείται με την επιλογή (μέσω ενός «κλικ») σε εικονίδιο της ηλεκτρονικής σελίδας της αλλοδαπής εναγομένης και με την οποία ορίζεται το δίκαιο του Λουξεμβούργου ως το εφαρμοστέο δίκαιο δεν πληροί τις προϋποθέσεις του ως άνω Ευρωπαϊκού Κανονισμού και ως εκ τούτου δεν είναι δεσμευτική (Άρθρα 4 § 1, 14 § 1 περ. β' ΕΚ 864/2007· 38 και 39 § 3β ν. 3862/2010). ΤριμΕφΑθ 966/2022, σ. 1746.

ΑΓΩΓΗ ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΗ

- Απαράδεκτη η διαζευκτική ή επικουρική εναγωγή. Το πρόσωπο του δικαιούχου ενάγοντος και του υπόχρεου εναγομένου πρέπει να είναι ορισμένο και θετικό και να συνάπτεται με τα πραγματικά περιστατικά που δικαιολογούν την ιδιότητα αυτού ως ενάγοντος ή εναγομένου. Συνεπώς, όταν ενάγονται περισσότερα πρόσωπα, χωρίς να προσδίδεται σε ένα από αυτά, κατά τρόπο οριστικό ή θετικό, η ιδιότητα του εναγομένου και υπόχρεου από την έννομη σχέση της δίκης (διαζευκτική εναγωγή) ή όταν ο δεύτερος και οι επόμενοι εναγόμενοι ενάγονται για την περίπτωση της απόρριψης της αγωγής κατά του αμέσως προηγούμενου αυτών (επικουρική εναγωγή), συντρέχει το γνώρισμα της αβεβαιότητας ως προς το πρόσωπο του εναγομένου και η αγωγή είναι απαράδεκτη (στην πρώτη περίπτωση ως αόριστη και στη δεύτερη ως αγωγή υπό αίρεση). Δεν πρόκειται άλλωστε για παθητική ομοδικία, διότι οι εναγόμενοι δεν είναι κοινωνοί της ίδιας υποχρέωσης έναντι του ενάγοντος, αφού ένας μόνον ευθύνεται. Στη διαζευκτική εναγωγή ο ενάγων δεν εκφράζει την προτίμησή του ως προς το πρόσωπο αυτού, ενώ στην επικουρική εναγωγή ζητεί από το δικαστήριο να εξετάσει την αγωγή του ως προς τον εκάστοτε εναγόμενο μόνο σε περίπτωση απόρριψής της έναντι του αμέσως προηγούμενου. ΣτΕ 677/2021, σ. 158.

ΑΓΩΓΗ ΠΑΥΛΙΑΝΗ

- Παυλιανή αγωγή. Αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα. Επί απαλλοτριωτικής δικαιοπραξίας, που έγινε από τον σύζυγο πριν από τη λύση ή την αμετάκλητη ακύρωση του γάμου ή πριν από τη συμπλήρωση τριετούς διάστασης, ήτοι πριν από τη γένεση της αξίωσης συμμετοχής στα αποκτήματα, δεν μπορεί να ζητηθεί διάρρηξη κατ' εφαρμογήν των άρθρων 939 επ. ΑΚ, διότι, κατά τον χρόνο εκείνον που επιχειρήθηκε η απαλλοτρίωση, ο έτερος σύζυγος δεν είχε την ιδιότητα του δανειστή. Έχει όμως τίτλο από τον νόμο για εγγραφή υποθήκης κατ' ΑΚ 1262 αριθ. 4 και πριν από τη γένεση της κατ' ΑΚ 1400 αξιώσεως, ενώ έχει επίσης αυτοτελή ενοχική αξίωση παροχής ασφάλειας υπό τις προϋποθέσεις της ΑΚ 1402 [Άρθρα 939, 1400 ΑΚ]. Θεραπεία της ελλείψεως από τη μη προσκόμιση του εντόπου ενημέρωσης

για τη δυνατότητα διαμεσολάβησης με την προσκόμιση του πρακτικού περάτωσης της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης (ΥΑΣ) [Άρθρα 3 § 2 και 6 ν. 4640/2019, 7 § 4 ν. 4619/2020]. ΠΠρΠατ 66/2022, σ. 557.

ΑΓΩΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

- ΑΠ 47/2021, σ. 106.
- ΑΠ 208/2021, σ. 358.
- ΑΠ 286/2021, σ. 360.
- ΑΠ 420/2021, σ. 607.
- ΑΠ 550/2021, σ. 610.
- ΑΠ 726/2021, σ. 894.
- ΑΠ 152/2022, σ. 1782.

ΑΓΩΓΗ ΠΟΥΒΛΙΚΙΑΝΗ

- «Η πουβλικιανή αγωγή ως μέσο προστασίας του νερόμμενου κινητό με τα προσόντα της τακτικής χρησικτησίας», από το Φ. Νικολάου, σ. 1720.

ΑΔΕΙΑ (Εργ.)

- Γονική άδεια. Συνταγματικό και ενωσιακό πλαίσιο. Από το άρθρο 21 του Συντάγματος, που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση του οξυμένου δημογραφικού προβλήματος της Χώρας και θέτει τη μητρότητα και την παιδική ηλικία υπό την προστασία του κράτους, απορρέει υποχρέωση του κοινού νομοθέτη να θεσπίζει ρυθμίσεις για τη χορήγηση άδειας με σκοπό την ανατροφή των τέκνων των εργαζομένων. Προς εκπλήρωση αυτής της συνταγματικής επιταγής ο νομοθέτης διαθέτει ευρεία κατ' αρχήν ευχέρεια ως προς τον καθορισμό των προϋποθέσεων χορήγησης της άδειας ανατροφής τέκνου, της χρονικής διάρκειάς της, καθώς και του τρόπου χορήγησής της. Δεσμεύεται, πάντως, αυτός, ως προς τη μεν χρονική διάρκεια της άδειας, από το ελάχιστο όριο των τεσσάρων μηνών που θέτει η Οδηγία 2010/18/ΕΕ, ενώ, περαιτέρω, δεν μπορεί να εξαρτηθεί τη χορήγησή της από την απασχόληση του αιτούντος γονέα για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει το επιτρεπόμενο από την Οδηγία όριο του ενός έτους ή από την προϋπόθεση να έχει ο γονέας την ιδιότητα του εργαζομένου κατά τον χρόνο της γέννησης (ή υιοθεσίας) του τέκνου του. Γονική άδεια εκπαιδευτικών. Γονέας εκπαιδευτικός δικαιούται να λάβει για την ανατροφή του τέκνου του τις προβλεπόμενες διευκολύνσεις, δηλαδή μειωμένο διδακτικό ωράριο και απαλλαγή από πρόσθετες υπηρεσίες, ή, εναλλακτικά, ειδική άδεια ανατροφής με αποδοχές, χρονικής διάρκειας 9 μηνών (και, πάντως, μέχρι να συμπληρώσει το τέκνο το απώτατο ηλικιακό όριο των 4 ετών). Για τη χορήγηση της άδειας αυτής τίθενται ως μόνες προϋποθέσεις, αφ' ενός ότι το τέκνο δεν έχει συμπληρώσει, κατά τον χρόνο υποβολής της σχετικής αίτησης, το 4^ο έτος της ηλικίας του και, αφ' ετέρου, ότι δεν έχει γίνει χρήση, για την ανατροφή του ίδιου τέκνου, των εναλλακτικώς προβλεπόμενων διευκολύνσεων. Επομένως, εκπαιδευτικός με τέκνο μικρότερο των 2 ετών κατά τον διορισμό του μπορεί να επιλέξει, βάσει των ιδιαίτερων οικογενειακών αναγκών του, είτε την παροχή εργασίας με μειωμένο ωράριο μέχρι

να συμπληρώσει το τέκνο του την ηλικία των 2 ετών, είτε τη λήψη 9μηνης άδειας ανατροφής. Αντιστοίχως, εκπαιδευτικός με τέκνο μεγαλύτερο των 2 ετών κατά τον χρόνο του διορισμού δεν δικαιούται μεν μειωμένο ωράριο για την ανατροφή του, μπορεί, όμως, να λάβει, για τον ίδιο σκοπό, ειδική άδεια διάρκειας 9 μηνών (ή μέχρι τη συμπλήρωση από το τέκνο της ηλικίας των 4 ετών, αν υπολείπεται των 9 μηνών ο χρόνος που απομένει μέχρι το ηλικιακό αυτό όριο). ΣτΕ 2367/2021, σ. 1415.

ΑΔΕΙΑ (Οικοδομική)

- Ανάκληση οικοδομικής άδειας. Χορηγηθείσα οικοδομική άδεια είναι δυνατόν να ανακληθεί μόνον αν διαπιστωθεί ότι είναι παράνομη ή συντρέχει άλλος, ειδικά προβλεπόμενος στον νόμο, λόγος ανάκλησης. Η πράξη ανάκλησης πρέπει να είναι ειδικώς αιτιολογημένη ως προς την πλημμέλεια που αποδίδεται στην ανακαλούμενη άδεια ή για άλλον λόγο που επιτρέπει κατά τον νόμο την ανάκληση. Ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξης επιτρέπεται χωρίς χρονικό περιορισμό όταν, κατά την ειδικά αιτιολογημένη κρίση της αρμόδιας αρχής, τούτο επιβάλλουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος, ή όταν η έκδοση της ανακαλούμενης παράνομης πράξης προκλήθηκε από δόλια ενέργεια του διοικουμένου. ΣτΕ 939/2021, σ. 162.

ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΟΣ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ

- Αγωγή αδικαιολόγητου πλουτισμού. Η αγωγή αδικαιολόγητου πλουτισμού ως επιβοηθητικής φύσεως δύναται να ασκηθεί μόνον όταν λείπουν οι προϋποθέσεις της αγωγής από τη σύμβαση ή την αδικοπραξία, εκτός εάν θεμελιώνεται σε πραγματικά περιστατικά διαφορετικά ή επιπρόσθετα εκείνων και υπό την ενδοδιαδικαστική αίρεση (επικουρικώς) της απόρριψης της κύριας βάσης της αγωγής από τη σύμβαση ή την αδικοπραξία [Άρθρα 904 ΑΚ, 219 ΚΠολΔ]. ΜΕφΠατ 50/2021, σ. 319.

ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΑ

- C-251/20/21.12.2021, σ. 211.
- Παραγραφή συνεχιζόμενης αδικοπραξίας. Καθίζηση πολυκατοικίας κατά τη διενέργεια εργασιών εκοκαφής σε όμορο ακίνητο. Η ένδικη ζημία δεν οφείλεται στην εκοκαφή του γειτονικού οικοπέδου, χωρίς την ενδεδειγμένη αντιστήριξη των πρανών σε όλο το μήκος τους (με την τεχνική της τμηματικής εκοκαφής), αλλά στη συνεχιζόμενη υπαίτια παράλειψη του αναρροσειόντος να προβεί σε άρση της ζημιόγνου καταστάσεως, την οποία δημιούργησε επίσης υπαίτιως. Όταν η γενεσιουργός της ζημίας παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του υπόχρεου δεν έλαβε χώρα άπαξ, αλλά συνεχίζεται (όπως συμβαίνει στην περίπτωση, που αυτός υπαίτιως παραλείπει να άρει δημιουργηθείσα από τον ίδιο επιζήμια κατάσταση), η πενταετής παραγραφή του άρθρου 937 § 1 ΑΚ αρχίζει από τα μεταγενέστερα χρονικά σημεία, που εξακολουθεί να υφίσταται η κατάσταση αυτή και να προκαλεί ζημία σε άλλον (Άρθρα 247, 251, 298, 914, 937 ΑΚ·559 αριθ. 1 και 19, 561 § 2 ΚΠολΔ). ΑΠ 846/2021, σ. 834.

- Αδικοπραξία. Ευθύνη προς αποζημίωση λόγω παροχής εσφαλμένων επενδυτικών συμβουλών. Έκδοση από την Τράπεζα Κύπρου του επενδυτικού προϊόντος «Μετατρέψιμα Αξιόγραφα Ενισχυμένου Κεφαλαίου». Κατά τον χρόνο της έκδοσης και διάθεσης των επενδυτικών προϊόντων στην ελληνική αγορά, το έτος 2011 δεν συνέτρεχε πρόσφορη αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εσφαλμένης πληροφόρησης των καταναλωτών και της ζημίας που επήλθε το έτος 2013 με την απόφαση της Κυπριακής Δημοκρατίας για την θέση της σε εξυγίανση με τον από το έτος 2013 Νόμο της Κυπριακής Δημοκρατίας περί εξυγιάνσεως πιστωτικών και άλλων ιδρυμάτων και το υπ' αριθ. 103/2013 Διάταγμα της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου ως προς τη διάσωση της με ίδια μέσα. Τα περιστατικά αυτά αποτελούν έκτακτα, εξαιρετικά και χωρίς ανάλογο προηγούμενο στην κυπριακή έννομη τάξη, ώστε να δύναται να προβλεφθούν κατά τον χρόνο έκδοσης του επενδυτικού προϊόντος. (Άρθρα 297, 298, 914 ΑΚ, ν. 3606/2007, Απόφαση Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς 1/452/2007, Νόμος 2013 της Κυπριακής Δημοκρατίας Περί εξυγιάνσεως των Πιστωτικών Ιδρυμάτων, υπ' αριθ. 103/2013 διάταγμα της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου). ΑΠ 1512/ 2021, σ. 1764.

ΑΕΡΟΣΚΑΦΟΣ

- C-20/21/3.2.2022, σ. 460.
- ΣυμβΑΠ 469/2022, σ. 1984.

ΑΙΓΙΑΛΟΣ

- ΑΠ 574/2021, σ. 890.
- Αιγιαλός. «Διαμορφωμένη γραμμή δόμησης». Παρέχεται η κατ' εξαίρεση και υπό προϋποθέσεις δυνατότητα καθορισμού της γραμμής δόμησης σε απόσταση μικρότερη των 15 μέτρων από την καθορισμένη γραμμή του αιγιαλού. Ως «διαμορφωμένη γραμμή δόμησης» νοείται, κατ' αρχήν, εκείνη που διαμορφώθηκε από κτίσματα ανεγερθέντα με βάση έγκυρες άδειες οικοδομής. Στη «διαμορφωμένη γραμμή δόμησης» δύνανται να συμμετέχουν, εκτός των κτιομάτων που έχουν ανεγερθεί με άδειες οικοδομής και τυχόν υφιστάμενα κτίσματα, τα οποία έχουν νομιμοποιηθεί και εξαιρεθεί της κατεδάφισης σύμφωνα με τις οικείες, κατά περίπτωση, διατάξεις, δηλαδή κτίσματα ως προς τα οποία συντρέχει νομική αδυναμία κατεδάφισης [Μειοψηφία]. ΣτΕ 2291/2021, σ. 1414.
- Επανακαθορισμός αιγιαλού και παραλίας. Προϋποθέσεις. Όταν ζητείται από ενδιαφερόμενο ο επανακαθορισμός των οριογραμμών αιγιαλού, παλαιού αιγιαλού ή παραλίας, που έχουν κατά την άποψη του καθορισθεί εσφαλμένως κατά το παρελθόν, η Διοίκηση οφείλει να επιλαμβάνεται του αιτήματος αυτού, υπό την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος προσκομίζει συγκεκριμένα κρίσιμα στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι υπήρξε σφάλμα κατά τον αρχικό καθορισμό των οριογραμμών. Συνεπώς, η παράλειψη της Διοίκησης να αποφανθεί επί αίτησης επανακαθορισμού των ορίων αιγιαλού, παλαιού αιγιαλού ή παραλίας, η ο-

ποία συνοδεύεται από σχετικά στοιχεία, συνιστά παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας, υποκείμενη σε αίτηση ακρόωσης, οι δε πράξεις, με τις οποίες η Διοίκηση απορρίπτει για οποιονδήποτε λόγο ή αρνείται να εξετάσει την αίτηση αυτήν, έχουν εκτελεστό χαρακτήρα. ΣτΕ 43/2022, σ. 1655.

ΑΙΤΗΣΗ ΑΚΥΡΩΣΗΣ (ΔιοικΔ)

- Αίτηση ακρόωσης τρίτου κατά ατομικής διοικητικής πράξης. Προθεσμία. Προθεσμία για την άσκηση αίτησης ακρόωσης κατά ατομικής διοικητικής πράξης μη δημοσιευτέας, η οποία δεν έχει κοινοποιηθεί στον ενδιαφερόμενο, αρχίζει από τότε που αυτός έλαβε πλήρη γνώση της πράξης και του περιεχομένου της. Το συγκεκριμένο χρονικό σημείο της πλήρους γνώσης μπορεί να τεκμαίρεται, κατ' εκτίμηση των περιστάσεων κάθε υπόθεσης. Η άδεια για εγκατάσταση κεραίας κινητής τηλεφωνίας εκδίδεται χωρίς δημοσιότητα, η τοποθέτηση δε πινακίδας με τον αριθμό της άδειας, ακόμη και όταν προκύπτει ότι έλαβε χώρα, δεν συνιστά άνευ ετέρου στοιχείο πρόσφορο για τη γνώση της άδειας από τους περιοίκους ή από τον ΟΤΑ, στον οποίο εγκαθίσταται ο επίδικος σταθμός ραδιοεπικοινωνίας. Δοθέντος όμως, ότι η εγκατάσταση της κεραίας επάγεται μεταβολή στον εξωτερικό κόσμο, η πάροδος μακρού χρόνου από τη συντέλεση της μεταβολής αυτής, το μέγεθος της κεραίας, η δυνατότητα θέσσης της και το εύρος και η δημοσιότητα των αντιδράσεων που προκάλεσε, λαμβάνονται υπ' όψη για τη συναγωγή τεκμηρίου πλήρους γνώσης. Από μόνη την παρέλευση χρονικού διαστήματος 20 μηνών έως την κατάθεση της αίτησης ακρόωσης δεν μπορεί να συναχθεί τεκμήριο γνώσης. ΣτΕ 961/2021, σ. 162.

- Ακρόωση ατομικών πράξεων μετά από πιλοτική δίκη. Προθεσμία υποβολής αίτησης. Η Διοίκηση υποχρεούται - υπό προϋποθέσεις - να επανεξετάσει τη νομιμότητα ατομικών διοικητικών πράξεων, όχι μόνο στην περίπτωση ακυρωτικής - αμετάκλητης - δικαστικής απόφασης, αλλά και στην περίπτωση απόφασης του ΣτΕ εκδοθείσας στο πλαίσιο πρότυπης δίκης, με την οποία - μετά τη διαπίστωση αντίστοιχης πλημμέλειας της κανονιστικής πράξης ή διάταξης εφ' ής στηρίχθηκε η προσβαλλόμενη ομοίου περιεχομένου ατομική διοικητική πράξη - η υπόθεση παραπέμφθηκε προς περαιτέρω εκδίκαση στο αρμόδιο τακτικό διοικητικό δικαστήριο. Κατά συνέπεια, σε περίπτωση έκδοσης, στο πλαίσιο πρότυπης δίκης, παραπεμπτικής απόφασης του ΣτΕ, με την οποία διαπιστώνεται ότι προσβαλλόμενη ατομική διοικητική πράξη στηρίχθηκε σε διάταξη αντίθετη προς υπέρτερης τυπικής ισχύος κανόνα δικαίου ή σε κανονιστική πράξη χωρίς νόμιμο εξουσιοδοτικό έρεισμα, τυχόν αίτηση ανάκλησης ομοίου περιεχομένου ατομικών διοικητικών πράξεων που έχουν εκδοθεί με βάση την ίδια κανονιστική πράξη ή διάταξη, πρέπει - σύμφωνα με την προαναφερόμενη αρχή του διοικητικού δικαίου - να υποβάλλεται στη Διοίκηση εντός ευλόγου χρόνου από τη δημοσίευση της εν λόγω παραπεμπτικής - και όχι τυχόν μεταγενέστερης ακυρωτικής - απόφασης. ΣτΕ 1036/2021, σ. 163.

- ΑΠ 30/2022, σ. 1598.

ΑΙΤΗΣΗ ΑΚΥΡΩΣΕΩΣ (ΠΚ)

- ΣυμβΑΠ 276/2022, σ. 1785.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

- Η εσφαλμένη ή μη εφαρμογή διάταξης ουσιαστικού δικαίου κρίνεται από τις πραγματικές παραδοχές της απόφασης και όχι από την μείζονα σκέψη αυτής. Συνακόλουθα, δεν συντρέχει η πλημμέλεια της εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής της ελαφροντικής περίπτωσης της σύννομης ζωής του δράστη ως τον χρόνο τέλεσης του εγκλήματος (ανθρωποκτονίας με άμεσο δόλο). Περαιτέρω, η αιτιολογία της απόφασης επί της ενοχής πρέπει να συνεχεται με την αιτιολογία της απόφασης επί του πρότερου σύννομου βίου. Όταν στην τελευταία αιτιολογία ουδεμία αναφορά γίνεται για τα εν λόγω περιστατικά, καθώς και στα αποδεικτικά μέσα από τα οποία προέκυψαν αυτά, η έλλειψη δεν καλύπτεται από την παράθεση στο αιτιολογικό περί της ενοχής, αποσπασμάτων των καταθέσεων των αυτοπτών μαρτύρων. Ούτω καθίσταται ανέφικτος ο αναρτητικός έλεγχος της μετά βεβαιότητας λήψης υπ' όψιν εκ μέρους του δικαστηρίου όλων των αποδεικτικών μέσων και, επιπλέον, του λειτουργικού συσχετισμού και της συναξιολόγησης του περιεχομένου τους. Κατ' αποτέλεσμα, δημιουργούνται λογικά κενά, που καθιστούν την αιτιολογία ανεπαρκή, ελλιπή και μη ειδική και εμπειριστωμένη. Βάσιμος ο λόγος αναιρέσεως, κατά τον οποίο η προβαλλόμενη απόφαση στερείται της απαιτούμενης αιτιολογίας. Παραπέμπεται η αίτηση αναιρέσεως στην Τακτική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου για να αποφανθεί όσον αφορά στην εν λόγω έλλειψη της αιτιολογίας, επειδή η απόφαση λαμβάνεται με πλειοψηφία μιας μνήφου (Άρθρα 93 § 3 Σ, 82 § 2 α' ΠΚ, 139, 171 § 3, 367, 505 § 2, 510 § 1 Α', Δ' και Ε' ΚΠΔ). ΑΠ 99/2021, σ. 82.

- ΑΠ 1409/2020, σ. 104.

- ΑΠ 1415/2020, σ. 104.

- ΑΠ 5/2021, σ. 105.

- ΑΠ 29/2021, σ. 106.

- ΑΠ 66/2021, σ. 107.

- ΑΠ 121/2021, σ. 108.

- ΑΠ 173/2021, σ. 357.

- ΑΠ 178/2021, σ. 357.

- ΑΠ 190/2021, σ. 358.

- ΑΠ 224/2021, σ. 358.

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.

- ΑΠ 288/2021, σ. 360.

- ΑΠ 289/2021, σ. 360.

- ΑΠ 317/2021, σ. 360.

- ΑΠ 346/2021, σ. 361.

- ΑΠ 373/2021, σ. 606.

- ΑΠ 389/2021, σ. 606.

- ΑΠ 391/2021, σ. 606.

- ΑΠ 461/2021, σ. 607.

- ΑΠ 462/2021, σ. 608.

- ΑΠ 480/2021, σ. 608.

- ΑΠ 510/2021, σ. 610.

- ΣυμβΑΠ 570/2021, σ. 610.

- ΑΠ 572/2021, σ. 890.

- ΑΠ 574/2021, σ. 890.

- ΑΠ 576/2021, σ. 890.

- ΑΠ 588/2021, σ. 891.

- ΑΠ 598/2021, σ. 891.

- ΑΠ 623/2021, σ. 892.

- Η επιβαλλόμενη ειδική και εμπειριστωμένη αιτιολογία πρέπει να υπάρχει, όχι μόνο στην καταδικαστική ή την απαλλακτική απόφαση, αλλά σε όλες τις αποφάσεις. Η παρεμπιπτούσα απόφαση, που απορρίπτει αίτημα αναβολής της δίκης για σοβαρούς λόγους υγείας ή για λόγο ανώτερης βίας του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του, πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη. Αν δε το δικαστήριο απορρίψει το αίτημα αναβολής χωρίς την απαιτούμενη αιτιολογία και προχωρήσει στην απόρριψη της εκδικαζόμενης έφεσης ως ανυποστήρικτης ή προχωρήσει στην εκδίκαση της ουσίας της υπόθεσης, τότε υποπίπτει στην πλημμέλεια της υπέρβασης εξουσίας. Υποβολή από άγγελο αιτήματος αναβολής λόγω κωλύματος της συνηγόρου υπεράσπισης, η οποία διήνυε τον έκτο μήνα της κητέως, προσκόμισε δε και σχετική ιατρική γνωμάτευση ιατρού μαιευτήρα-γυναικολόγου. Αναιρείται η προβαλλόμενη απόφαση λόγω έλλειψης της απαιτούμενης αιτιολογίας και αρνητικής υπέρβασης εξουσίας (Άρθρα 93 § 3 Σ, 139, 349 §§ 1, 2, 510 § 1 Δ', Θ' ΚΠΔ). ΑΠ 193/2021, σ. 884.

- ΑΠ 732/2021, σ. 1136.

- ΑΠ 737/2021, σ. 1136.

- ΑΠ 783/2021, σ. 1137.

- ΑΠ 788/2021, σ. 1137.

- ΑΠ 822/2021, σ. 1138.

- ΑΠ 916/2021, σ. 1139.

- ΑΠ 920/2021, σ. 1139.

- «Ο ωφελμιστικός προσανατολισμός («Utilitarismus») της ποινικής λειτουργίας της Πολιτείας (Με απορριμμή τις ΟΛΑΠ 2/2022 και ΑΠ 277/2022)», από το Θ. Ι. Σοφός, σ. 1272.

- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 934/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 958/2021, σ. 1341.

- ΑΠ 1036/2021, σ. 1343.

- ΑΠ 1062/2021, σ. 1343.

- ΑΠ 1065/2021, σ. 1343.

- ΑΠ 1165/2021, σ. 1344.

- «Αιτιολογία των δικαστικών αποφάσεων», από το Γ. Κ. Σταραντζή, σ. 1444.

- ΑΠ 1173/2021, σ. 1596.

- ΟΛΑΠ 2/2022, σ. 1596.

- ΑΠ 4/2022, σ. 1597.

- ΑΠ 13/2022, σ. 1598.

- ΑΠ 49/2022, σ. 1598.

- ΑΠ 83/2022, σ. 1599.

- ΑΠ 98/2022, σ. 1599.

- ΑΠ 123/2022, σ. 1600.

- ΑΠ 145/2022, σ. 1600.

- ΑΠ 151/2022, σ. 1782.

- ΑΠ 159/2022, σ. 1782.
- ΑΠ 162/2022, σ. 1783.
- ΑΠ 208/2022, σ. 1784.
- ΑΠ 272/2022, σ. 1785.
- ΑΠ 282/2022, σ. 1785.
- ΑΠ 288/2022, σ. 1785.
- ΑΠ 290/2022, σ. 1785.
- ΑΠ 330/2022, σ. 1981.
- ΑΠ 337/2022, σ. 1982.
- ΑΠ 400/2022, σ. 1982.
- ΑΠ 426/2022, σ. 1982.
- ΑΠ 428/2022, σ. 1982.
- ΑΠ 442/2022, σ. 1983.
- ΑΠ 452/2022, σ. 1983.
- ΑΠ 476/2022, σ. 1984.

ΑΚΡΟΑΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ

- ΑΠ 179/2021, σ. 357.
- ΑΠ 373/2021, σ. 606.
- ΑΠ 506/2021, σ. 610.
- ΑΠ 860/2021, σ. 1138.

ΑΚΥΡΟΤΗΤΑ (ΠοινΔ)

- ΟΛΑΠ 2/2021, σ. 104.
- ΣυμβΑΠ 23/2021, σ. 105..
- ΑΠ 51/2021, σ. 106.
- ΑΠ 73/2021, σ. 107.
- ΑΠ 107/2021, σ. 108.
- ΑΠ 121/2021, σ. 108.
- ΑΠ 149/2021, σ. 108.
- ΑΠ 179/2021, σ. 357.
- ΑΠ 208/2021, σ. 358.
- ΑΠ 225/2021, σ. 358.
- ΑΠ 254/2021, σ. 359.
- ΑΠ 286/2021, σ. 360.
- ΑΠ 319/2021, σ. 360.
- ΣυμβΑΠ 582/2021, σ. 890.
- ΑΠ 607/2021, σ. 891.
- ΑΠ 685/2021, σ. 893.

ΑΚΥΡΟΤΗΤΑ (ΠοΛΔ)

- ΑΠ 420/2021, σ. 607.
- ΑΠ 462/2021, σ. 608.
- ΑΠ 486/2021, σ. 609.
- ΑΠ 505/2021, σ. 609.
- ΑΠ 550/2021, σ. 610.
- ΑΠ 737/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 973/2021, σ. 1341.
- ΑΠ 1016/2021, σ. 1342.
- ΑΠ 1025/2021, σ. 1342.
- ΑΠ 1062/2021, σ. 1343.
- ΑΠ 1165/2021, σ. 1344.
- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.
- ΑΠ 25/2022, σ. 1598.
- ΑΠ 66/2022, σ. 1599.

- ΑΠ 152/2022, σ. 1782.
- ΑΠ 335/2022, σ. 1981.
- ΑΠ 457/2022, σ. 1984.
- ΑΠ 473/2022, σ. 1984.

ΑΛΛΗΛΟΧΡΕΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ

- Αλληλόχρεος λογαριασμός. Εγγύηση. Πρόσθετες πράξεις πίστωσης. Προϋποθέσεις ευθύνης εγγυητή από πρόσθετες πράξεις της αρχικής σύμβασης πίστωσης. Από τις διατάξεις των άρθρων 669 ΕΝ, 361, 873, 874 ΑΚ, 112 ΕισΝΑΚ και 64 έως 67 του ν.δ. της 17.7/13.8.1923 «Περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών», σαφώς συνάγεται ότι αλληλόχρεος (ή ανοικτός) λογαριασμός από τον οποίο δημιουργείται με διαρκή έννομη σχέση, υπάρχει, όταν δύο πρόσωπα, από τα οποία το ένα τουλάχιστον είναι έμπορος, συμφωνούν με σύμβαση να μην επιδιώκονται ή διατίθενται μεμονωμένως οι απαιτήσεις των δύο μερών, που προκύπτουν από τις μεταξύ τους συναλλαγές, αλλά να φέρονται σε κοινό τρέχοντα λογαριασμό με σκοπό να εκκαθαρίζονται και να αποσβέννυνται κατά το κλείσιμο του λογαριασμού αυτού, που θα γίνεται καθ' ορισμένα χρονικά διαστήματα, σε τρόπο ώστε να αποτελέσει τη μοναδική μεταξύ τους απαίτηση το κατάλοιπο του λογαριασμού που τυχόν θα υπάρξει. Έτσι, ο αλληλόχρεος ή ανοικτός αυτός λογαριασμός κλείνεται περιοδικώς κάθε εξάμηνο, εκτός αν συμφωνήθηκε διαφορετικά, αλλά όχι όμως κατά διαστήματα μικρότερα του τριμήνου. Καθένα από τα μέρη μπορεί οποτεδήποτε με καταγγελία του να θεωρήσει ότι έχει κλείσει οριστικά ο λογαριασμός, οπότε ο δικαιούχος του κατάλοιπου δικαιούται να απαιτήσει αμέσως αυτό (άρθρο 112 § 2 ΕισΝΑΚ). Η ενοχή δε για το κατάλοιπο που προκύπτει από κλείσιμο του αλληλόχρεου λογαριασμού γεννάται, ανεξαρτήτως των ιδιαίτερων κονδυλίων του, όταν ο οφειλέτης αφηρημένως ή υποσχέθηκε πριν κλείσει ο λογαριασμός, την εξόφληση της οφειλής του από το κατάλοιπο ή αναγνώρισε, αφού έκλεισε ο λογαριασμός, την οφειλή αυτή (ΑΠ 192/05, ΑΠ 27/2010). Περαιτέρω, από τις διατάξεις των άρθρων 623, 624, 847, 848 ΑΚ, όπως το πρώτο ίσχυε πριν την αντικατάστασή του με το ν. 4335/ 2015, προκύπτει ότι διαταγή πληρωμής μπορεί να εκδοθεί εις βάρος του πρωτοφειλέτη και του εγγυητή και για το κατάλοιπο κλεισθέντος αλληλόχρεου λογαριασμού, εφόσον αποδεικνύονται εγγράφως η σύμβαση ανοίγματος του αλληλόχρεου λογαριασμού και της εγγυήσεως, η κίνηση, το κλείσιμο και το κατάλοιπο αυτού, στην πληρωμή του οποίου, με τις νόμιμες επιβαρύνσεις, υποχρεούται και ο εγγυητής, εκτός εάν από την έγγραφη σύμβαση εγγυήσεως προκύπτει σχετικός περιορισμός της υποχρεώσεως του εγγυητή. Αν αναγνωρίσθηκε το κατάλοιπο, δεν απαιτείται να αναφέρονται στην αίτηση για την έκδοση διαταγής πληρωμής τα σχετικά κονδύλια του λογαριασμού, αλλά να γίνεται επίκληση της αναγνώρισης (ΑΠ 192/2005, ΑΠ 27/ 2010, ΑΠ 1850/2011). Ειδικότερα, από τις διατάξεις των άρθρων 847, 848, 851 ΑΚ, σε συνδυασμό προς τις προαναφερόμενες τοιαύτες, προκύπτει ότι ο εγγυητής απαιτήσεως του δανειστή, για την καταβολή

από μέρους του οφειλέτη του καταλοίπου, που θα προέλθει από την λειτουργία συμβάσεως πιστώσεως εξ ανοικτού λογαριασμού, κατά το οριστικό κλείσιμο αυτού, ευθύνεται, λόγω του παρεπόμενου χαρακτήρα της εγγυήσεως, μέχρι του ποσού, για το οποίο εγγυήθηκε και όχι για τα κονδύλια του λογαριασμού, τα οποία αναφέρονται σε άλλη μεταγενέστερη σύμβαση παροχής πιστώσεως προς τον πρωτοφειλέτη, την εκπλήρωση της οποίας αυτός δεν εγγυήθηκε, εκτός αν η μεταγενέστερη δεν είναι αυτοτελής, αλλά πρόσθετη σύμβαση (συμπληρωματική), με την οποία απλώς αυξάνεται το ποσό της πιστώσεως, χωρίς να επέρχεται άλλη μεταβολή, οπότε ο εγγυητής ευθύνεται για την πληρωμή οποιουδήποτε χρεωστικού υπολοίπου από την λειτουργία του λογαριασμού και αν ακόμη, δεν έλαβε μέρος, με την ιδιότητα του εγγυητή, στην πρόσθετη αυτή σύμβαση, μέχρις, όμως, του ποσού της αρχικής συμβάσεως, ή και των πρόσθετων, στην συνέχεια, όλων ή μερικών συμβάσεων, εφόσον και αυτές τις εγγυήθηκε, δηλαδή, αποδέχθηκε να ευθύνεται για την καταβολή μεγαλύτερου, κάθε φορά, χρεωστικού καταλοίπου σε βάρος του πρωτοφειλέτη, που προέρχεται από τη λειτουργία της συμβάσεως (ΑΠ 248/2014, ΑΠ 1763/2009, ΑΠ 1229/2007) [Άρθρ. 361, 623, 624, 847, 848, 851, 873, 874 ΑΚ, 112 ΕισΝΑΚ, 669 ΕΝ, 64-67 ν.δ. 17.7./13.8.1923]. ΑΠ 1009/2021, σ. 1578.

ΑΛΛΟΔΑΠΟΣ

- Αλλοδαποί. Αίτημα διεθνούς προστασίας. Προσωρινή παραμονή. Σιωπηρή ανάκληση. Επανεξέταση. Εκτέλεση απόφασης. Επαναπροώθηση. Κατά την έννοια των §§ 1 και 4 του άρθρου 81 του ν. 4636/2019, όπως τούτο ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 13 του ν. 4686/2020, στην περίπτωση που διαπιστώνεται σιωπηρή ανάκληση αιτήματος αλλοδαπού περί παροχής διεθνούς προστασίας και εκδίδεται πράξη διακοπής της διαδικασίας εξέτασης αυτού, στην οποία σωρεύεται και απόφαση περί επιστροφής του αλλοδαπού, η τελευταία αυτή παράγει όλες τις έννομες συνέπειές της από την έκδοση και κοινοποίησή της στον ενδιαφερόμενο και, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα έχει αυτός εν τω μεταξύ υποβάλει αίτηση επανεξέτασης του αιτήματός του περί παροχής διεθνούς προστασίας ή νέα αίτηση, μπορεί να εκτελεσθεί και πριν από την πάροδο εννέα μηνών από την κοινοποίησή της, εφόσον με την διακοπή της εξέτασης του αιτήματος περί παροχής διεθνούς προστασίας παύει να ισχύει το δικαίωμα προσωρινής παραμονής του αλλοδαπού στη χώρα. Με την έννοια δε αυτή η επίμαχη ρύθμιση του εθνικού δικαίου είναι σύμφωνη με τις διατάξεις των Οδηγιών 2013/32/ΕΕ και 2008/115/ΕΚ, καθώς και με την αρχή της μη επαναπροώθησης [Άρθρα 14 § 2, εδ. α' και γ', 20, 21 και 45 π.δ. 18/1989, 1 § 1 ν. 3900/2010, 40 § 1 ν. 4055/2012, 13 ν. 4686/2020, 28 Οδηγίας 2013/32/ΕΕ, 57 §§ 1 και 3 ν. 4689/2020, 1 π.δ. 4/2020, 4 π.δ. 84/2019, 64 §§ 1 και 2 και 47 ν. 4375/2016, 1 και 33 της από 28.7.1951 Διεθνούς Σύμβασης της Γενεύης περί της Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων (η οποία κυρώ-

θηκε με το ν.δ. 3989/1959), 1 § 2 Πρωτοκόλλου της Νέας Υόρκης της 31.1.1967 (το οποίο κυρώθηκε με τον α.ν. 389/1968), 3 ΕΣΔΑ, 7 ν. 2462/1997, 4, 18, 19 και 47 Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 78 της ΣΛΕΕ, 2, 4, 9, 15 και 21 Οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 (ΕΕ L 337), π.δ. 141/2013, 2, 15, 21, 68-70, 78, 81, 87, 108, 117 § 6, 119 και 125 ν. 4636/2019, 2, 9, 27, 28, 40, 41 και 46 Οδηγίας 2013/32/ΕΕ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 (ΕΕ L 180), 47 ν. 4375/2016, 28 §§ 4 και 8 ν. 4540/2018, της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (που κυρώθηκε με τον ν. 1782/1988), 7 Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (που κυρώθηκε με τον ν. 2462/1997), 31 και 33 της Σύμβασης της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων 1951 (που κυρώθηκε με το ν.δ. 3989/1959), 29 ν. 4686/2020, 1, 2 και 6 Οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 (L 348/98), 17, 18, 20, 21, 23, 24, 27 και 28 ν. 3907/2011, 95 Σ]. ΟΛΣτΕ 1398/2022, σ. 1354.

- Κακομεταχείριση αλλοδαπών (Άρθρα 2, 3, 4, 14 ΕΣΔΑ, 2 § 1, 5 §§ 1, 2, 25 § 1 α' Σ). ΕισΑΠ 8/2022, σ. 1592.

- Βιασμός. Μόνιμη αναπηρία. Παράνομη διαμονή αλλοδαπού. Αστική ευθύνη. Αιτιώδης συνάφεια. Σε περίπτωση παρανόμως εισελθόντος στη Χώρα αλλοδαπού που επί μακρόν διαμένει και εργάζεται παρανόμως σε περιορισμένο κατ'έκταση τόπο (λ.χ. νησί), η παράλειψη των αστυνομικών οργάνων να άρουν την παράνομη κατάσταση που προκλήθηκε από την παράνομη είσοδο και παραμονή του επί μακρόν στη Χώρα, μη εκδίδοντας, ενώ έχουν υποχρέωση και μπορούν, πράξη απελάσεως κατά παράβαση του άρθρου 76 § 1 περ. β' του ν. 3386/2005 ή μετά τις 26.1.2011 πράξη επιστροφής κατά παράβαση του άρθρου 21 § 1 εδ. τρίτο του ν. 3907/2011, μπορεί να θεωρηθεί αντικειμενικός και κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων ως πρόσφορη αιτία του παραχθέντος επιζήμιου αποτελέσματος (εγκλήματος). Συνεπώς, υπάρχει γενικός και αφηρημένος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράνομης αυτής παραλείψεως των οργάνων του Δημοσίου και της ζημίας (λ.χ. βλάβης του σώματος ή της υγείας ή θανατώσεως) τρίτου προσώπου, η οποία προκαλείται όταν ο παρανόμως εισελθών και διαμένων στην Ελλάδα υπήκοος τρίτης χώρας προσβάλλει απολύτως προστατευόμενο έννομο αγαθό. Δεν αίρεται δε ο αιτιώδης σύνδεσμος εκ του ότι μεταξύ της παρανομίας των οργάνων του αναρεσιβλητού Ελληνικού Δημοσίου και του βαρύτατου τραυματισμού παρεμβάλλεται η εγκληματική ενέργεια αλλοδαπού ο οποίος εισήλθε λάθρα, διέμενε και εργαζόταν επί μακρόν παρανόμως στη Χώρα και χωρίς να έχει εντοπισθεί πούθενά, παρότι τούτο ήταν εφικτό. Και τούτο, διότι ο τραυματισμός αυτός δεν θα είχε προκληθεί αν τα αρμόδια κατά νόμον όργανα του Ελληνικού Δημοσίου είχαν τηρήσει τη συμπεριφορά που επιβαλλόταν από τις παραβιασθείσες διατάξεις των νόμων 3386/2005 και

3907/2011 και οι οποίες έχουν τεθεί και για χάρη της προστασίας, μεταξύ άλλων, της ζωής, της υγείας, της σωματικής ακεραιότητας, της τιμής και της γενετήσιας ελευθερίας όλων των προσώπων που βρίσκονται στη Χώρα. Για τον λόγο αυτόν, βασιμώς προβαλλόμενο, πρέπει να γίνει δεκτή η κρινόμενη αίτηση και να αναρριθεί η προσβαλλόμενη απόφαση (Άρθρα 128 § 2, 929, 930, 932, 1621, 1666, 1667, 1676 αριθ. 1, 1678, 1681 και 1682 ΑΚ, 63 § 1 και 64 § 1 ΚΠολΔ, 40 και 53 §§ 3 και 4 π.δ. 18/1989, 12 § 1 και 70 ν. 3900/2010, 15 § 2 ν. 4446/2016, 105 ΕισΝΑΚ, 71 ΚΔιοικΔικ, 8, 9, 10, 14 και 28 § 1 ν. 2800/2000, 93 π.δ. 141/1991, 1, 2, 3, 9 Α, 30, 32 και 33 π.δ. 14/2001, 31 έως 45 π.δ. 161/1988, 70, 81, 84 § 3 και 87 π.δ. 582/1984, 1, 2, 4, 19, 20 και 37 π.δ. 116/2007, 1 ν. 2622/1998, 2 περ. 10 και περ. 9 π.δ. 177/1999, 3 § 5, 4, 5, 6 και 14 π.δ. 310/1998, 5 και 6 π.δ. 209/1993, 7 § 10 π.δ. 198/1992, 6, 7, 24, 26, 27 και 29 π.δ. 342/1977, 1, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 74, 75 § 1, 76, 82, 83 και 86 ν. 3386/2005, 17, 18 και 21 ν. 3907/2011). ΣτΕ 1500/2022, σ. 1613.

- ΑΠ 145/2022, σ. 1600.

- Η παράνομη είσοδος μεταναστών δεν διώκεται κατά το δοκούν αλλά κατ' οικονομία και πάντως όχι κατ' ατόμων, τα οποία, αφενός μεν πιθανολογείται ότι έχουν την προσφυγική ιδιότητα, αφετέρου δε έχουν τηρήσει κατά το δυνατόν τις λοιπές νόμιμες προϋποθέσεις. Η Τουρκία ως ασφαλής τρίτη χώρα όσον αφορά σε αιτούντες διεθνή προστασία με συγκεκριμένες χώρες καταγωγής (Άρθρα 31 § 1 της από 28.7. 1951 Σύμβασης της Γενεύης περί της νομικής καταστάσεως των προσφύγων [κυρωθείσα με το ν.δ. 3989/1959], 83 §§ 2, 1 ν. 3386/05). Εισ ΑΠ 10/2022, σ. 1780.

ΑΜΕΛΕΙΑ (ΠΚ)

- ΑΠ 180/2021, σ. 357.

- ΑΠ 286/2021, σ. 360.

- ΑΠ 289/2021, σ. 360.

- ΑΠ 783/2021, σ. 1137.

- ΑΠ 83/2022, σ. 1599.

- ΑΠ 282/2022, σ. 1785.

ΑΜΝΗΣΙΑ

- ΑΠ 158/2021, σ. 109.

ΑΜΟΙΒΗ

- ΑΠ 831/2021, σ. 1138.

ΑΝΑΒΟΛΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 225/2021, σ. 358.

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.

- ΑΠ 685/2021, σ. 893.

- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 936/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 1062/2021, σ. 1343.

ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ (ΠολΔ)

- Αναγγελία Δημοσίου σε αναγκαστικό πλειστηριασμό. Για το ορισμένο της αναγγελίας αρκεί να διαλαμβάνεται

στην αναγγελία και τον πίνακα χρεών, το όνομα του οφειλέτη, ο ΑΦΜ αυτού, το συνολικό ποσό των απαιτήσεων, η ημεροχρονολογία βεβαίωσης του κάθε χρέους, το οικονομικό έτος στο οποίο αναγόταν το είδος του χρέους, το ποσό του βασικού χρέους, οι προσαυξήσεις εκπρόθεσμης καταβολής και το συνολικό ποσό της απαίτησης (βασικό χρέος & προσαυξήσεις). Το είδος χρέους αρκεί να περιγράφεται και σε συντομογραφία [Άρθρ. 55 § 1 ΚΕΔΕ]. ΑΠ 697/2021, σ. 1574.

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

- Συντέλεση απαλλοτρίωσης. Για τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης απαιτείται είτε η εντός ενός και ημίσεος έτους από τη δημοσίευση της απόφασης προσωρινού ή οριστικού καθορισμού αποζημίωσης, καταβολή στον δικαστικώς αναγνωρισθέντα ή αληθινό δικαιούχο της προσδιορισθείσας αποζημίωσης αυτής, είτε η εμπρόθεσμη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης γνωστοποίησης ότι η αποζημίωση αυτή κατατέθηκε στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων είτε, εφ' όσον υπόχρεο προς καταβολή της αποζημίωσης είναι το Δημόσιο, η έκδοση - υπέρ του δικαστικώς αναγνωρισθέντος ή αληθινού δικαιούχου της προσδιορισθείσας αποζημίωσης - χρηματικού εντάλματος πληρωμής. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση αίρεται αυτοδικαίως σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης συντέλεσης της απαλλοτρίωσης με την καταβολή ή με τη γνωστοποίηση, της κατάθεσης του συνόλου της δικαστικώς ορισθείσας αποζημίωσης ή την έκδοση του χρηματικού εντάλματος για την πληρωμή του δικαιούχου της αποζημίωσης αυτής. Απ' ευθείας εξαγορά του ακινήτου. Συντέλεση της απαλλοτρίωσης δεν επέρχεται δια της καταβολής, παρακατάθεσης ή εντολής πληρωμής του διοικητικώς προσδιορισθέντος τμήματος σε εκτέλεση σύμβασης απ' ευθείας εξαγοράς ακινήτου. Η απ' ευθείας εξαγορά, ακόμη και εάν συνάπτεται μετά την κήρυξη της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, δεν αποτελεί μονομερή πράξη της Διοίκησης, όπως η αναγκαστική απαλλοτρίωση, αλλά αιτιώδη τυπική σύμβαση, επί της οποίας τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του ΑΚ περί μεταβίβασης κυριότητας. ΣτΕ 1053/2021, σ. 163.

- Αναγκαστική Απαλλοτρίωση. Κατάληψη ακινήτου πριν από την καταβολή πλήρους αποζημίωσης. Έργα γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας. Αιτιολογία. Στο άρθρο 7Α του ν. 2882/2001 ρυθμίζεται, το κρίσιμο ζήτημα της παρεχόμενης στο Δημόσιο, σε εκτέλεση της νέας αναθεωρημένης διατάξεως του άρθρ. 17 § 4 του Συντάγματος, δυνατότητας να προβεί σε κατάληψη ακινήτου πριν από την καταβολή πλήρους αποζημίωσης, προκειμένου να εκτελεστούν έργα γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας. Η δυνατότητα αυτή παρέχεται είτε με ειδική ρήτρα που διαλαμβάνεται εξ αρχής στην απόφαση κηρύξεως της απαλλοτρίωσης, η οποία εκδίδεται από το Υπουργικό Συμβούλιο ή, κατόπιν εκδόσεως από το Υπουργικό Συμβούλιο ειδικής πράξεως, από το αρμόδιο για την κήρυξη της απαλλοτρίωσης όργανο, είτε, σε περίπτωση που η κήρυξη της απαλλοτρίωσης έγινε κατά τις πάγιες

διατάξεις και η σχετική ανάγκη ανέκυψε μεταγενεστέρως, με ειδική πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου, με την οποία υπάγεται η κηρυχθείσα απαλλοτρίωση στην εν λόγω ειδική διαδικασία. Εν προκειμένω η σπουδαιότητα και ευρύτερη σημασία των έργων βελτίωσης του αεροδρομίου της Νάξου, για τα οποία κηρύχθηκε υπό το ανωτέρω ειδικό καθεστώς η ένδικη απαλλοτρίωση, προκύπτει, κατ' αρχάς, από την υιοθετηθείσα από το Υπουργικό Συμβούλιο εισήγηση του καθ' ου Υπουργού και από άλλα στοιχεία του φακέλου, όπως έγγραφο της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών της ΥΠΑ σχετικά με τη δυνατότητα ενεργοποίησης του άρθρ. 7Α και, κυρίως, από την απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, σε συνδυασμό και προς όσα είναι γνωστά στο Δικαστήριο από την υπ' αριθ. 2042/2019 απόφαση του Ε' Τμήματος αυτού. Συνεπώς η αιτιολογία της προσβαλλομένης είναι επαρκής και νόμιμη (Άρθρα 30 § 1 π.δ. 18/1989, 1 § 3 ν. 2985/ 2002, 7Α ν. 2882/2001, 125 ν. 4070/2012, 72 ν. 4313/2014, 280 ν. 4364/2016, 5 § 2 α.ν. 1838/1951, 6 ν. 4014/2011, 4 § 6 ν. 2366/1995, 6 § 20 εδ. α' ν. 2052/1992, 17 Σ). ΣτΕ 146/2022, σ. 612.

- Απαλλοτρίωση. Καταβολή αποζημίωσης μετά πολλά έτη από τον δικαστικό προσδιορισμό της. Δεν στοιχειοθετείται παράλειψη, προσβλητή με αίτηση ακώρωσης, οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης να παρακαταθέσει την, κατά την άποψη των ενδιαφερομένων, «πλήρη» αποζημίωση για την απαλλοτρίωση ακινήτου ή, άλλως, να ανακαλέσει την απαλλοτρίωση, όταν το ποσό στοιχεί στην αποζημίωση που προσδιόρισε το αρμόδιο πολιτικό δικαστήριο για την απαλλοτρίωση του εν λόγω ακινήτου, αφού ο Γενικός Γραμματέας δεν μπορεί να αναπροσαρμόσει οίκοθεν το ποσό αυτό προκειμένου να ανταποκρίνεται στην, κατά τους ισχυρισμούς των ενδιαφερομένων, αξία του ακινήτου σε μεταγενέστερη της δικαστικής απόφασης χρονολογία ως εκ του ότι παρήλθε μεγάλο διάστημα από τον δικαστικό προσδιορισμό της. Καθυστερημένη κατάθεση αποζημίωσης. Συνέπειες. Ο κανόνας της αυτοδίκαιης άρσης των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων, αν δεν συντελεστούν μέσα σε 1,5 έτος από τη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης προσωρινού ή οριστικού καθορισμού της σχετικής αποζημίωσης, ισχύει και επί ρυμοτομικών απαλλοτριώσεων, καθώς και σε περίπτωση κήρυξης απαλλοτρίωσης με βάση τις διατάξεις της νομοθεσίας περί αιγιαλού και παραλίας. Εάν η παρακατάθεση του ποσού της αποζημίωσης διενεργηθεί εντός του ως άνω χρονικού διαστήματος δεν μπορεί να τεθεί ζήτημα ότι η αποζημίωση αυτή δεν αντιστοιχεί προς την πραγματική αξία του ακινήτου λόγω ενδεχόμενης εν τω μεταξύ ανατίμησής της. Το τελευταίο, όμως, δεν ισχύει, όταν η παρακατάθεση του ποσού της αποζημίωσης γίνει σε χρόνο μεταγενέστερο του 1,5 έτους από τον προσωρινό ή οριστικό δικαστικό καθορισμό της αποζημίωσης, η δε εκ των υστέρων παρακατάθεση της αποζημίωσης είναι μη νόμιμη και δεν μπορεί να επιφέρει, κατά τον νόμο, τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης, ο δε καθ' ου η απαλλο-

τρίωση δύναται πάντοτε να αντιταχθεί στην εκπρόθεσμη και καθυστερημένη παρακατάθεση της αποζημίωσης, οποτεδήποτε αυτή επιχειρηθεί. Αν η Διοίκηση κρίνει αναγκαία την εκ νέου κήρυξη της απαλλοτρίωσης μετά την αυτοδίκαιη άρση της, πρέπει να προβεί στην τοπική ανάκληση της πράξης και να επαναλάβει την οριοθέτηση του αιγιαλού στο συγκεκριμένο τμήμα, προκειμένου η αποζημίωση να καθοριστεί σύμφωνα με την αξία του ακινήτου κατά τον χρόνο του προσδιορισμού της από τα αρμόδια πολιτικά δικαστήρια, η οποία στην περίπτωση αυτή, μπορεί να κριθεί δικαστικά ότι είναι διαφορετική της αρχικά προσδιορισθείσας αποζημίωσης. Ιδιωτικές εκτάσεις εντός αιγιαλών. Οι περιλαμβανόμενες στον αιγιαλό εκτάσεις, με πράξη καθορισμού του αιγιαλού που έχει διαπιστωτικό χαρακτήρα, είναι κατ' αρχήν κοινόχρηστα πράγματα. Κατ' εξαίρεση, σε περίπτωση που αποδεικνύεται η ύπαρξη ιδιωτικής ιδιοκτησίας στην έκταση που έχει περιληφθεί στον αιγιαλό, τότε εφαρμόζεται η νομοθεσία περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων. Κατ' εξοχήν δε τέτοια περίπτωση συντρέχει, όταν τίτλος κυριότητας της έκτασης είναι διοικητική πράξη παραχώρησης της κυριότητας. Αίτημα ανάκλησης της απαλλοτρίωσης είναι νοητό, κατ' αρχήν, εκτός από την περίπτωση συνδρομής πλάνης περί τα πράγματα, μόνο προκειμένου περί ακινήτων που έχουν περιληφθεί σε ζώνη παραλίας και όχι περί ακινήτων που έχουν περιληφθεί σε ζώνη αιγιαλού, δεδομένου ότι ο αιγιαλός, ως έκταση που προκύπτει από φυσικό φαινόμενο, δεν νοείται να επανακάμψει στην κυριότητα ιδιωτών. Καθορισμός οριογραμμής αιγιαλού και αποζημίωση. Ο καθορισμός της οριογραμμής του αιγιαλού επάγεται την κήρυξη ως αναγκαστικώς απαλλοτριωτών τυχόν ιδιωτικών ακινήτων κειμένων εντός των καθοριζόμενων ορίων, καθώς και την επιβολή απαγορεύσεων και περιορισμών στη χρήση και εκμετάλλευση εν γένει των ακινήτων αυτών, ακόμη και προ της κατά νόμο συντέλεσης της απαλλοτρίωσης με την καταβολή της προσήκουσας αποζημίωσης στους θιγόμενους ιδιοκτήτες. Ως προς δε την τηρητέα διαδικασία για τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης των ιδιωτικών εκτάσεων που έχουν περιληφθεί εντός των ορίων του αιγιαλού εφαρμόζονται οι διατάξεις περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων. ΣτΕ 1799/2021, σ. 921.

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

- ΟΛΑΠ 2/2021, σ. 104.
- ΑΠ 107/2021, σ. 108.
- ΑΠ 190/2021, σ. 358.
- ΑΠ 225/2021, σ. 358.
- ΑΠ 373/2021, σ. 606.
- ΑΠ 462/2021, σ. 608.
- ΑΠ 607/2021, σ. 891.
- ΑΠ 685/2021, σ. 893.
- ΑΠ 1025/2021, σ. 1342.
- ΑΠ 49/2022, σ. 1598.
- ΑΠ 457/2022, σ. 1984.

ΑΝΑΓΩΓΗ

- Αναγωγή εκ των υστέρων. Κατ' ισομοιρίαν κατανομή λόγω μη απόδειξης διαφορετικής συμφωνίας των μερών. Στην αγωγή δεν εξειδικεύεται ούτε αναλύεται περαιτέρω σε τι συνίστατο η επικαλούμενη εσωτερική συμφωνία και ποιο χαρακτήρα είχε. Κατ' ακολουθίαν, δεν αποδείχθηκε η ύπαρξη οιασδήποτε συμφωνίας μεταξύ των διαδίκων, δυνάμει της οποίας να βαρύνεται αποκλειστικώς ο εναγόμενος ή ο ενάγων με το σύνολο της οφειλής, βάσει της εσωτερικής τους σχέσης. Αναγκαία στοιχεία του δικογράφου της εξ αναγωγής αγωγής είναι η επίκληση: α) της ύπαρξης παθητικής εις ολόκληρον ενοχής και β) της (έστω μερικής, αλλά υπερβαίνουσας την αναλογία του μεριδίου του ενάγοντος) ικανοποίησης του δανειστή (στην εξωτερική σχέση), που αν αποδειχθούν, ο ενάγων θα έχει εν αμφιβολία δικαίωμα κύριας αναγωγής και, συνεπώς, και δικαίωμα αναγωγής «εξ υποκαταστάσεως», οπότε θα επαφίεται στον εναγόμενο να αποδείξει κατ' ένσταση τη μη ύπαρξη δικαιώματος αναγωγής [Άρθρα 487 § 1 ΑΚ, 216 ΚΠολΔ]. ΜΕφΠατ 50/2021, σ. 319.

ΑΝΑΙΡΕΣΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 319/2021, σ. 360.
 - ΑΠ 671/2021, σ. 893.
 - ΑΠ 810/2021, σ. 1137.
 - ΟΛΑΠ 2/2022, σ. 1596.
 - Το ακυρωτικό Δικαστήριο, κράτησε, κατ' άρθρο 580 § 3 ΚΠολΔ, την υπόθεση και δίκασε επί της ουσίας την προσφυγή της αναιρεσίβλητης αναιρώντας εν μέρει την υπ' αριθ. .../2019 απόφαση του 5μελούς Εφετείου Δυτικής Μακεδονίας, ως προς τη διάταξη αυτής με την οποία έγινε δεκτό το αίτημα της προσφεύγουσας - αναιρεσίβλητης για την αναγνώριση και τη καταδίκη της καθής η προσφυγή στην καταβολή του ποσού 3.858.333, 58€ με το νόμιμο τόκο, σύμφωνα με τις διατάξεις του π.δ. 166/2003 από την επίδοσή της (Άρθρα 559 § 1 ΚΠολΔ, 13 § 6 ν. 1418/ 1984, 26, 35 ΚΑΑΕ πρώην «Θ.** Α.Ε.», 5, 7, 8 και 12 ν. 1418/84, 34 § 2, 38, 43 π.δ. 609/85, 50, 52 και 53 κ.ν. 3669/ 08). ΑΠ 1305/2021, σ. 1561.
 - ΣυμβΑΠ 276/2022, σ. 1785.

ΑΝΑΚΛΗΣΗ (ΠΚ)

- ΑΠ 734/2021, σ. 1136.
 - ΟΛΑΠ 4/2022, σ. 1597.

ΑΝΑΚΟΠΗ (Εκτέλεση)

- Απορρίπτει ανακοπή του άρθρου 933 ΚΠολΔ κατά κατασχετηρίου εκθέσεως ακινήτου, ως εκπροθέσμου, κατ' άρθρο 934 § 18 ΚΠολΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 83 § 1^α ν. 4790/21 και την Δ1α/Γ.Π. οικ. 18877/26.03.2021 Κ.Υ.Α. ΜΠρΠειρ 1861/2022, σ. 1757.
 - Πολιτικό έτος. Τυχόν ακυρότητα της συμβατικής ρήτρας λόγω παράβασης της αρχής της διαφάνειας επιφέρει μερική μόνο κατάλυση του αντιστοιχού κονδυλίου της διαταγής πληρωμής και όχι τη συνολική ακυρότητά της. Ως εκ

τούτου για το ορισμένο του λόγου της ανακοπής, ο ανακόπτων θα πρέπει να προσδιορίσει με τον λόγο της ανακοπής του συγκεκριμένα κονδύλια του λογαριασμού που παρ'νόμως χρεώθηκε. Οδηγία 98/ 7/ΕΚ, Οδηγία 2008/48/ΕΚ, ΚΥΑ Ζ1-178/13.2. 2001, ΚΥΑ - Ζ1- 699/23.6.2010, 2 § 6 ν. 2251/1994, 181, 173 & 200 ΑΚ, 583, 585 § 2, 632, 633 ΚΠολΔ. ΑΠ 1395/2021, σ. 1759.

ΑΝΑΚΟΠΗ (ΠοινΔ)

- ΣυμβΑΠ 192/2022, σ. 1783.

ΑΝΑΚΡΙΣΗ

- ΣυμβΑΠ 45/2021, σ. 106.
 - ΣυμβΟΛΑΠ 1/2022, σ. 1596.

ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ

- C-231/20/14.10.2021, σ. 212.
 - ΑΠ 254/2021, σ. 359.
 - ΑΠ 431/2021, σ. 607.

ΑΝΑΠΗΡΙΑ

- C-485/20/10.2.2022, σ. 459.

ΑΝΑΣΤΟΛΗ (ΔιοικΔ)

- ΑΠ 916/2021, σ. 1139.

ΑΝΑΣΤΟΛΗ (ΠΚ)

- ΑΠ 180/2021, σ. 357.
 - ΑΠ 588/2021, σ. 891.
 - ΑΠ 788/2021, σ. 1137.
 - ΑΠ 969/2021, σ. 1341.
 - ΑΠ 221/2022, σ. 1784.

ΑΝΑΣΤΟΛΗ (ΠολΔ)

- Αίτηση για αναστολή εκτέλεσης της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης ενώπιον του Αρειού Πάγου, μέχρι την έκδοση οριστικής του απόφασης επί της αίτησης αναιρέσεως. Επιτρέπεται και εάν ακόμη η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είναι αναγνωριστική (Άρθρα 565 § 2 ΚΠολΔ). Αναστολή εκτέλεσης που διενεργείται βάσει διαταγής πληρωμής. Εάν κατόπιν της τελεσιδικίας της αναιρεσιβαλλόμενης αναγνωριστικής απόφασης εκδόθηκε διαταγή πληρωμής, δεν υπάρχει έννομο συμφέρον για αναστολή των συνεπειών της αναγνωριστικής απόφασης, αλλά για αναστολή εκτέλεσης της διαταγής πληρωμής (Άρθρα 632 § 3, 633 ΚΠολΔ). ΣυμβΑΠ 173/2021, σ. 326.

ΑΝΑΨΗΛΑΦΗΣΗ

- Αίτηση αναψηλάφησης. Περίπτωση ανεύρεσης νέου κρισιμίου έγγραφου. Προϋποθέσεις παραδεκτής προβολής του ισχυρισμού. Η διάταξη του άρθρ.544 αριθ. 7 είναι δικονομικού δικαίου και τυχόν παράβαση της ιδρύει την αναιρετική περίπτωση με αριθ. 14 του άρθρ. 559 (Άρθρα 544 αριθ. 7, 559 περιπτ. 14). Κατά το άρθρο 544 αριθ. 7 ΚΠολΔ αναψηλάφηση επιτρέπεται αν ο διάδικος που ζητεί την ανα-

ψηλάφηση βρήκε ή πήρε στην κατοχή του μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης αποφάσεως νέα κρίσιμα έγγραφα, τα οποία δεν μπορούσε να προσκομίσει εγκαίρως από ανώτερη βία ή γιατί τα κατακράτησε ο αντίδικός του ή τρίτος που είχε συνεννοηθεί με τον αντίδικό του και των οποίων την ύπαρξη αγνοούσε, όπως αγνοούσε και την κατοχή τους από τον αντίδικο ή τον τρίτο κατά τη διάρκεια της δίκης. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι το νέο έγγραφο, που βρήκε ή έλαβε στην κατοχή του ο ζητών την αναψηλάφηση, για να μπορεί να στηρίξει την αίτηση, πρέπει: α) να υπήρχε κατά το χρόνο της εκδόσεως της προσβαλλόμενης αποφάσεως, β) να είναι κρίσιμο, με την έννοια ότι από το έγγραφο αυτό προκύπτει απόδειξη ή ανταπόδειξη ουσιώδους πραγματικού ισχυρισμού που είχε προβληθεί στη διεξαχθείσα δίκη, ώστε να καθίσταται εμφανές ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι εσφαλμένη και θα μπορούσε να εκδοθεί διαφορετική απόφαση υπέρ του ζητούντος την αναψηλάφηση αν το έγγραφο είχε τεθεί υπόψη του δικαστηρίου και γ) η μη έγκαιρη προσκομιδή του να οφείλεται σε ανώτερη βία ή σε παρακράτησή του από τον αντίδικο του αιτούντος ή τρίτο σε συνεννόηση με τον τελευταίο. Εξάλλου, ως ανώτερη βία, από την οποία ήταν αδύνατη η έγκαιρη προσκομιδή των νέων κρίσιμων εγγράφων, συνιστά, κατά την έννοια της ως άνω διατάξεως, κάθε γεγονός τυχερό και απρόβλεπτο το οποίο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες δεν μπορούσε να αποτραπεί ούτε με μέτρα άκρας επιμέλειας και συνέσεως, τέτοιο δε γεγονός μπορεί να είναι και η ανυπαίτια άγνοια της υπάρξεως των εγγράφων, από την οποία ανακύπτει η αδυναμία της έγκαιρης προσκομιδής τους. Επομένως για να είναι ορισμένο το δικόγραφο της αιτήσεως αναψηλάφησης, που στηρίζεται στον με αριθμ. 7 λόγο του άρθρου 544 ΚΠολΔ, πρέπει να εκτίθενται σ' αυτό όλα τα προαναφερόμενα στοιχεία. Ειδικότερα για να κριθεί αν το νέο έγγραφο είναι κρίσιμο πρέπει ν' αναφέρονται στην αίτηση: α) τα πραγματικά περιστατικά που αποδεικνύονται αμέσως και πλήρως από το έγγραφο αυτό και β) ότι είχε ο αιτών επικαλεσθεί τα περιστατικά αυτά προς θεμελίωση είτε της αγωγής είτε αυτοτελούς ισχυρισμού προς αντίκρουση εκείνης και περαιτέρω να προσδιορίζονται τα γεγονότα που κατά τον αιτούντα συνιστούν ανώτερη βία. Διαφορετικά, αν δηλαδή δεν εκτίθενται στο δικόγραφο τα περιστατικά ή τα γεγονότα που επικαλείται ο αιτών ότι αποτελούν ανώτερη βία, η αίτηση αναψηλάφησης είναι απαράδεκτη. Εξάλλου, η διάταξη αυτή του άρθρου 544 αριθ. 7 ΚΠολΔ είναι δικονομικού και όχι ουσιαστικού δικαίου και συνεπώς η παραβίασή της δεν ιδρύει το λόγο αναιρέσεως από τον αριθμό 1 του άρθρου 559 ΚΠολΔ, αλλά αυτόν του αριθμού 14 του ίδιου άρθρου (ΑΠ 1169/2017, ΑΠ 830/2014, ΑΠ 698/2009, ΑΠ 643/2009, ΑΠ 1264/2004). ΑΠ 25/2022, σ. 1972.

ΑΝΕΜΟΓΕΝΝΗΤΡΙΕΣ

- Ανεμογεννήτριες. Άδεια εγκατάστασης. Λόγοι ακώρωσης. Για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας απαιτείται, μεταξύ άλλων,

η εξέταση και εκτίμηση των περιβαλλοντικών και άλλων επιπτώσεων από την εγκατάσταση του σταθμού στην πέριξ αυτού περιοχή. Η εκτίμηση αυτή γίνεται, κατ' αρχήν, κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1650/1986 και του μεταγενέστερου ν. 4014/2011. Κατά την αξιολόγηση αυτή, λαμβάνονται υπ' όψη οι όροι των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης των Περιφερειών της Χώρας, καθώς και το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τις ΑΠΕ, που εγκρίθηκε με την 49828/12.11.2008 απόφαση της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του χωροταξικού σχεδιασμού και της αειφόρου ανάπτυξης. Συνεπώς, εφ' όσον έχουν εγκριθεί οι κατά τα παραπάνω περιβαλλοντικοί όροι και έχει παρέλθει η κατά τον νόμο προθεσμία προσβολής τους ή έχουν προσβληθεί ανεπιτυχώς, στο επόμενο στάδιο της χορήγησης της άδειας εγκατάστασης μπορεί να εξετασθεί μόνον εάν, κατά την οικεία ειδική νομοθεσία, θεσπίζεται απαγόρευση εγκατάστασης του σταθμού, καθώς και ζητήματα που αφορούν τη νομιμότητα της εν λόγω άδειας κατά τη νομοθεσία αυτή. Δεν μπορεί, όμως, να εξετασθεί ζήτημα καταλληλότητας του χώρου εξ εκείνων, τα οποία ήταν εξεταστέα κατά το στάδιο της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων ή πληρότητας της εγκριθείσας μελέτης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ανεμογεννήτριες σε ευπαθή οικοσυστήματα. Στα ευπαθή οικοσυστήματα, τα οποία αποτελούν σημαντικά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, επιτρέπεται μόνον η εγκατάσταση και λειτουργία ήπιων τεχνικών έργων και παρεμβάσεων, κανόνες που ισχύει και για τα έργα παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ενέργειας. Ειδικά η συμφωνία προς την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης τεχνικών έργων που εντάσσονται σε μείζονα προγράμματα, όπως είναι, ιδίως, τα ενεργειακά, πρέπει να γίνεται με μακροπρόθεσμη προοπτική και συνολική πρόγνωση και αξιολόγηση των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον, όχι δε με αμιγώς οικονομικά ή τεχνικά κριτήρια. Βαρύνουσα σημασία έχει ο χαρακτήρας του οικοσυστήματος, στο οποίο πρόκειται να κατασκευασθεί και να λειτουργήσει το τεχνικό έργο, ως ευπαθούς, ως δυναμένου, δηλαδή, να αποσταθεροποιηθεί. Ανεμογεννήτριες σε νησιά. Μεταξύ των ευπαθών οικοσυστημάτων περιλαμβάνονται και τα μικρά νησιά. Ουσιώδης όρος για τη βιώσιμη ανάπτυξη των μικρών νησιών είναι τα ειδικά χωροταξικά σχέδια, τα οποία πρέπει να προβλέπουν και να διατάσσουν στον χώρο μόνον εκείνες τις μορφές ήπιας ανάπτυξης που είναι συμβατές με την αρχή της διατήρησης αμείωτου του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου τους, κύριος δε παράγων για τον καθορισμό των ορίων της φέρουσας ικανότητας των μικρών νήσων είναι το ενεργειακό τους σύστημα, από το οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η βιώσιμη ανάπτυξή τους. Στο πλαίσιο αυτό, δεν αποκλείεται η εφαρμογή μεθόδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον, όπως είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, για την ανάπτυξη των οποίων τα μικρά νησιά αποτελούν το κατ' εξοχήν προσφερόμενο πεδίο εφαρμογής τους, υπό την

προϋπόθεση ότι λαμβάνεται υπ' όψη η ιδιαιτερότητα του νησιωτικού χώρου. Δικαιολογημένη παρίσταται, κατ' αρχήν, η εισαγωγή διαφορετικών ρυθμίσεων για τα νησιά σε σχέση με τις λοιπές περιοχές της ηπειρωτικής χώρας, οι οποίες, εφ' όσον δεν υπάγονται σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς επιτρεπτά, κατ' αρχήν, υφίστανται εντονότερη παραγωγική και εν γένει αναπτυξιακή δραστηριότητα από εκείνη στην οποία υπόκειται ο νησιωτικός χώρος. Χωροθέτηση ανεμογεννητριών. Για την εγκατάσταση και λειτουργία αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας δεν απαιτείται η προηγούμενη εκπόνηση χωροταξικού σχεδιασμού εθνικού ή τομεακού χαρακτήρα, αλλά αρκεί η, έστω και κατά γενικό τρόπο, πρόβλεψη της συγκεκριμένης παραγωγικής δραστηριότητας σε υπερκείμενα σχέδια χωροταξικού σχεδιασμού, όπως είναι κατ' εξοχήν τα περιφερειακά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Οι αιολικοί σταθμοί δεν απαιτείται να χωροθετούνται μόνο σε ειδικά καθορισμένες ζώνες υποδοχής παραγωγικών δραστηριοτήτων, αλλ' αντιθέτως επιτρέπεται, κατ' αρχήν, να τοποθετούνται σε οποιαδήποτε περιοχή διαθέτει επαρκές και εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό, εξαιρουμένων των περιοχών στις οποίες, δυνάμει ρητής νομοθετικής ή κανονιστικής διάταξης, απαγορεύεται απολύτως η εγκατάστασή τους. Οι διαπιστώσεις αυτές ισχύουν, κατά μείζονα λόγο, για τα μικρά νησιά. ΣτΕ 1323/2021, σ. 415.

ΑΝΗΛΙΚΟΣ

- ΑΠ 1414/2020, σ. 104.
- Το κράτος-μέλος του οποίου πολίτης είναι ανήλικος, στον οποίο το πιστοποιητικό γέννησης -που έχει εκδοθεί από τις αρμόδιες αρχές άλλου κράτους-μέλους- αναγράφονται ως γονείς δύο πρόσωπα του ίδιου φύλου, υποχρεούται να του χορηγήσει ταυτότητα/διαβατήριο χωρίς να απαιτείται η έκδοση πιστοποιητικού γέννησης από τις δικές του αρμόδιες αρχές, ακόμη και αν σε αυτό δεν επιτρέπεται η σύναψη γάμου μεταξύ ομόφυλων. Κάθε κράτος-μέλος υποχρεούται να αναγνωρίσει το έγγραφο, το οποίο προέρχεται από άλλο κράτος-μέλος, το οποίο καθιστά δυνατό για το εν λόγω ανήλικο τέκνο να ασκήσει με καθένα εκ των προαναφερθέντων προσώπων το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών-μελών (Άρθρα 4 § 2 ΣΕΕ, 20, 21 ΣΛΕΕ, 7, 24, 45 ΧΘΔΕΕ, 2, 7 της Διεθνούς Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Παιδιού [ν. 2101/1992], 2, 4 Οδηγίας 2004/38/ΕΚ [ενσωματωθείσας παρ' ημίν με το π.δ. 106/2007]). ΔΕΕ C-490/20/14.12.2021, σ. 1424.
- Ανήλικο τέκνο γεννημένο χωρίς γάμο των γονέων του. Έλλειψη εννόμου συμφέροντος της μητέρας που ασκεί τη γονική μέριμνα να αιτηθεί την ανάθεση σε αυτήν της επιμέλειας του τέκνου αφού της ανήκει εκ του νόμου. Έλλειψη ενεργητικής νομιμοποίησης της μητέρας να ζητήσει τον περιορισμό της επικοινωνίας του καθ' ου με το τέκνο, διότι αφενός φορέας του δικαιώματος επικοινωνίας είναι ο καθ' ου - πατέρας και αφετέρου η μητέρα δεν αιτείται μεταρρύθμιση προηγούμενης δικαστικά

ρυθμισμένης επικοινωνίας (Άρθρα 1502, 1515 ΑΚ). ΜΠρ Αθ 4960/2022, σ. 1539.

- ΑΠ 376/2022, σ. 1982.
- «Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομιάς από ενηλικούμενο κληρονόμο - Έννοια ερμηνευτικού νόμου. Γνωμοδότηση», από το Ν. Κ. Αλιβιζάτο, σ. 2054.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

- Απόφαση του ΕΔΔΑ από 18.3.2021 στην προσφυγή Λοΐζου κατά Ελλάδας. Γενικές Οδηγίες προς αποφυγή συναφών παραβιάσεων της ΕΣΔΑ (Άρθρα 5 § 4 ΕΣΔΑ, 292 § 5 ΚΠΔ). ΕισΑΠ 4/2022, σ. 604.

ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ

- ΣυμβΑΠ 145/2021, σ. 108.
- «Η ποινή της ισόβιας κάθειρξης και το έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δόλο (με αφορμή το ν. 4855/ 2021)», από το Δ. Καραγκούνη, σ. 226.
- ΑΠ 180/2021, σ. 357.
- ΑΠ 289/2021, σ. 360.
- ΑΠ 783/2021, σ. 1137.
- ΑΠ 83/2022, σ. 1599.
- ΑΠ 162/2022, σ. 1783.
- ΑΠ 282/2022, σ. 1785.

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

- «Ανταγωνισμός και Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στον Ψηφιακό Κόσμο», από τους Σ. Ζουμπουλιδη & Τζ. Μποβολή, σ. 1073.

ΑΝΤΙΚΛΗΤΟΣ

- ΑΠ 476/2021, σ. 608.

ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ

- ΑΠ 1011/2021, σ. 1342.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ (Συντ.)

- Αξίοποινη δραστηριότητα εκτός άλλων και υπό την προκλητική επικλήση του δικαιώματος αντίστασης του άρθρου 120 § 4 του Συντάγματος. Ανάγκη αποτελεσματικής αντίδρασης της έννομης τάξης (Άρθρα 25 §§ 1, 4, 120 § 4 Σ). ΕισΑΠ 1/2022, σ. 354.

ΑΝΩΤΕΡΗ ΒΙΑ

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.
- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.

ΑΠΑΤΗ (Ηλεκτρονική)

- «Η αξίωση αποζημίωσης του πελάτη της τράπεζας κατ' αυτής σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking», από τον Η. Καραγεώργο, σ. 2076.

ΑΠΑΤΗ (ΠΚ)

- ΑΠ 47/2021, σ. 106.
- ΑΠ 121/2021, σ. 108.

- ΑΠ 346/2021, σ. 361.
- ΑΠ 732/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 734/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 934/2021, σ. 1340.
- ΑΠ 1065/2021, σ. 1343.
- ΑΠ 1071/2021, σ. 1343.
- ΣυμβΑΠ 1119/2021, σ. 1344.
- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.
- ΑΠ 50/2022, σ. 1598.
- ΑΠ 337/2022, σ. 1982.
- ΑΠ 400/2022, σ. 1982.

ΑΠΙΣΤΙΑ

- ΑΠ 158/2021, σ. 109.
- ΑΠ 261/2022, σ. 1784.
- «Η απιστία στο νέο Ποινικό Κώδικα - Συνοπτική παρουσίαση, κριτική αξιολόγηση», από τον Σ. Ο. Χούρσογλου, σ. 1940.

ΑΠΟΔΕΙΞΗ (ΔιοικΔ)

- Νέα αποδεικτικά στοιχεία στην έκκλητη δίκη. Επίκληση και προσαγωγή στην κατ' έφεση δίκη νέων αποδεικτικών μέσων επιτρέπεται και προς απόδειξη ή απόκρουση πραγματικών ισχυρισμών που είχαν προβληθεί πρωτοδικώς, εφ' όσον η μη επίκληση και προσαγωγή τους στην πρωτόδικη δίκη κρίνεται από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δικαιολογημένη, απόκειται δε στην ανέλεγκτη κρίση του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου να διατάξει, είτε αυτεπαγγέλτως, είτε κατόπιν υποβολής σχετικού αιτήματος από διάδικο, με προδικαστική απόφασή του, τη συμπλήρωση των αποδείξεων προκειμένου προσκομιζόμενα από τους διαδίκους αποδεικτικά μέσα, τα οποία άλλως δεν θα μπορούσαν να ληφθούν υπ' όψη, να καταστούν στοιχεία της δικογραφίας. Προθεσμία υποβολής αποδεικτικών στοιχείων. Τα έγγραφα και οι ένορκες μαρτυρικές καταθέσεις πρέπει απαραίτητως να προσκομίζονται στο δικαστήριο έως την προηγούμενη ημέρα εκείνης, κατά την οποία γίνεται η πρώτη συζήτηση της υπόθεσης σε κάθε βαθμό. ΣτΕ 14/2022, σ. 1651.

ΑΠΟΔΕΙΞΗ (ΠοινΔ)

- «Η επίδραση εμφαντικών (κατευθυντήριων) διατάξεων του αναθεωρημένου ΚΠΔ στην αποδεικτική διαδικασία. Ειδικώς, το τεκμήριο αθωότητας και το βάρος αποδείξεως», από τον Ν. Δ. Δεληδήμο, σ. 31.
- ΟΛΑΠ 2/2021, σ. 104.
- ΑΠ 149/2021, σ. 108.
- ΑΠ 225/2021, σ. 358.
- ΑΠ 254/2021, σ. 359.
- ΑΠ 289/2021, σ. 360.
- ΑΠ 462/2021, σ. 608.
- ΑΠ 920/2021, σ. 1139.
- «Ζητήματα ποινικής απόδειξης μετά το ν. 4855/2021», από τον Α. Ι. Κωνσταντινίδη, σ. 1266.
- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 1062/2021, σ. 1343.
- ΣυμβΑΠ 1119/2021, σ. 1344.
- ΣυμβΑΠ 192/2022, σ. 1783.
- ΑΠ 473/2022, σ. 1984.

ΑΠΟΔΕΙΞΗ (ΠολΔ)

- Οι αναρτήσεις στο Facebook ως αποδεικτικά μέσα στη δίκη ρύθμισης οφειλών του ν. 3869/2010. Συνιστούν παράνομα αποδεικτικά μέσα και δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο προσαγόμενες από τον αντίδικο εκτυπώσεις που αποτυπώνουν αναρτήσεις που είναι ορατές μόνο από τους «φίλους» του αιτούντος. Νόμιμα λαμβάνονται όμως υπόψη αναρτήσεις που ο αιτών έχει καταστήσει δημόσιες και ελεύθερα προσβάσιμες σε όλους (ακόμη και σε χρήστες του διαδικτύου που δεν έχουν λογαριασμό στο «facebook»), διότι οι τελευταίες δεν συνιστούν προσωπικό δεδομένο προστατευόμενο από τον νόμο. (Άρθρα 2 § 1, 9 § 1β', 9Α, 19 Σ· 8 ΕΣΔΑ· 744, 745, 751, 759 § 3 ΚΠολΔ· ν. 2472/1997· 4 § 2 εδ. β' ν. 3869/ 2010). ΕυΑχαρ 773/2022, σ. 1740.
- Διάκριση μεταξύ υποκειμενικού και αντικειμενικού βάρους απόδειξης. Η εσφαλμένη κατανομή του αντικειμενικού βάρους απόδειξης, με την έννοια του εσφαλμένου προσδιορισμού του διαδίκου, ο οποίος φέρει τον κίνδυνο απόρριψης του ισχυρισμού του λόγω της αμφιβολίας του δικαστή για την ουσιαστική βασιμότητα του, συγκροτεί τον αναιρετικό λόγο της περιπτ. 13 του άρθρ. 559. (Άρθρα 338 & 559 § 13 ΚΠολΔ). ΑΠ 1251/2021, σ. 1759.

ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ

- C-146/20, C-188/20, C-196/20 & C-270/20/21.12.2021, σ. 209.
- «Πόρισμα (Απρίλιος 2006) της Ομάδας Εργασίας ως προς το ερωτηματολόγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεως των αντιμονοπωλιακών κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», από τους Ν. Κ. Κλαμαρή, Σ. Κουσουλή, Ε. Δακωρώνια, Γ. Αθανασίου, Χ. Τσούκα, Δ. Λιάπη & Μ. Σταυροπούλου, σ. 257.
- C-20/21/3.2.2022, σ. 460.
- ΑΠ 389/2021, σ. 606.
- «Ευθνή αποζημίωσης του δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 961.
- ΑΠ 442/2022, σ. 1984.

ΑΠΟΛΟΓΙΑ

- ΟΛΑΠ 2/2021, σ. 104.
- ΑΠ 149/2021, σ. 108.
- ΑΠ 225/2021, σ. 358.
- ΑΠ 319/2021, σ. 360.
- ΑΠ 1025/2021, σ. 1342.

ΑΠΟΛΥΣΗ

- C-485/20/10.2.2022, σ. 459.

- ΑΠ 389/2021, σ. 606.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ

- ΑΠ 1409/2020, σ. 104.
- ΑΠ 66/2021, σ. 107.
- ΑΠ 254/2021, σ. 359.
- ΣυμβΑΠ 500/2021, σ. 609.
- ΑΠ 1071/2021, σ. 1343.
- ΑΠ 453/2022, σ. 1983.

ΑΠΟΠΟΙΗΣΗ

- Προθεσμία αποποίησης κληρονομιάς που επάγεται σε ανήλικο. Χαρακτήρας άρθρου 35 ν. 4786/2021 και εφαρμογή. Το άρθρο 35 ν. 4786/2021 συνιστά ψευδοερμηνευτική διάταξη. Από 23.3.2021 (έναρξη ισχύος του ν. 4786/2021) οι αιτήσεις για χορήγηση άδειας προς αποποίηση που υποβάλλονται από τους νομίμους εκπροσώπους ανικάνου προς δικαιοπραξία, όπως είναι και οι γονείς ανηλικού κληρονόμου, εμπροθέσμως υποβάλλονται καθ' όλη την διάρκεια της ανικανότητας και της ανηλικότητας και έτσι αποκλείεται η απόρριψή τους για τον λόγο ότι παρήλθε το τετράμηνο προς αποποίηση. Τέλος, από 23.3.2021, ο ανίκανος για δικαιοπραξία από της παύσεως της ανικανότητας και ο ανήλικος κληρονόμος από της ενηλικιώσεώς του και για ένα έτος μετά από αυτήν, δύναται να αποποιείται την κληρονομία με αίτησή του προς το αρμόδιο δικαστήριο. Υπαγόμενες στην νέα ρύθμιση περιπτώσεις: i. όταν ο κληρονόμος απεβίωσε από 23.3.2021 και εντεύθεν και ii. όταν η προθεσμία αποποίησης κατά το προηγούμενο νομικό καθεστώς δεν έληξε έως 23.3.2021 (Άρθρο 35 ν. 4786/2021). Κοινή Ολομέλεια Ειρηνοδικείων Καβάλας, Παγγαίου, Θάσου 872/2021, σ. 562.
- «Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομιάς από ενηλικούμενο κληρονόμο - Έννοια ερμηνευτικού νόμου. Γνωμοδότηση», από το Ν. Κ. Α λ ι β ι ζ ά τ ο , σ. 2054.

ΑΠΟΡΡΗΤΟ

- ΣυμβΑΠ 582/2021, σ. 890.
- «Το απόρρητο της επικοινωνίας και το πρόβλημα της δημοκρατικής ποιότητας του πολιτεύματος», από τον Κ. Χ. Χρυσόγονο, σ. 1481.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ

- C-251/20/21.12.2021, σ. 211.
- C-20/21/3.2.2022, σ. 460.
- ΑΠ 431/2021, σ. 607.
- ΑΠ 731/2021, σ. 1136.

ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

- «Η απόφαση του Αρείου Πάγου για τη «Δίκη των Έξι» του 1922. Ένας διάλογος με την ιστορία, την πολιτική και νομική επιστήμη», με επίμετρο Α. Καρρά, από τον Ν. Ε. Κουράκη, σ. 1492.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΥΛΙΚΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 5/2021, σ. 105.
- ΣυμβΑΠ 145/2021, σ. 108.
- ΑΠ 319/2021, σ. 360.
- ΑΠ 486/2021, σ. 609.
- ΑΠ 638/2021, σ. 892.
- ΣυμβΑΠ 982/2021, σ. 1342.
- ΣυμβΟΛΑΠ 1/2022, σ. 1596.
- ΟΛΑΠ 4/2022, σ. 1597.

ΑΡΤΟΠΟΙΪΑ

- Εγκατάσταση bake off σε σούπερ μάρκετ. Οι διατάξεις του ν. 3526/2007, ιδίως εκείνες του άρθρου 5, ρυθμίζουν ειδικώς το ζήτημα της εγκατάστασης περάτωσης έμψησης προϊόντων αρτοποιίας είτε αυτοτελώς, είτε εντός μικτού καταστήματος τροφίμων ή υπεραγοράς τροφίμων, ως ειδικές δε διατάξεις υπερισχύουν των ορισμών άλλων διατάξεων της βιομηχανικής και υγειονομικής νομοθεσίας, με τις οποίες συνεφερόζονται για τη ρύθμιση ζητημάτων κυρίως διαδικαστικού χαρακτήρα κατά την αδειοδότηση των εγκαταστάσεων αυτών. Η εγκατάσταση «bake off», στην οποία το στοιχείο της μεταποίησης περιορίζεται στην έμψηση ή στην περάτωση έμψησης ήδη ετοιμών προϊόντων αρτοποιίας, συνυπάρχει δε με το στοιχείο της διάθεσης των προϊόντων αυτών, συνιστά, κατά τον προέχοντα χαρακτήρα της και την ειδική και ρητή πρόβλεψη του άρθρου 5 του ν. 3526/2007, κατάσταση και όχι επαγγελματικό εργαστήριο και ως τέτοια χρήση πρέπει να αντιμετωπίζεται κατά την εφαρμογή των διατάξεων της πολεοδομικής νομοθεσίας. ΣτΕ 163/2022, σ. 1656.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

- Προστασία αρχαιολογικών μνημείων. Στη Διοίκηση ανήκει η λήψη κάθε μέτρου, το οποίο κρίνεται αρμοδίως ως πρόσφορο για την προστασία των αρχαίων και νεωτέρων μνημείων, καθώς και των ιστορικών και αρχαιολογικών τόπων. Η προστασία αυτή συνίσταται, κατ' αρχήν, στη διατήρηση στο διηνεκές αναλλοίωτων των στοιχείων του πολιτιστικού περιβάλλοντος και του αναγκαίου για την ανάδειξή τους σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα περιβάλλοντος χώρου, συνεπάγεται δε τη δυνατότητα επιβολής των απαιτούμενων για τον σκοπό αυτό μέτρων και περιορισμών της ιδιοκτησίας. Οικοδομές. Άδεια της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Τόσο για την ανέγερση κτίσματος σε αρχαιολογικό χώρο και σε τόπο, ο οποίος έχει χαρακτηριστεί ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και χρήζων ειδικής κρατικής προστασίας, όσο και για οποιαδήποτε επέμβαση σε κτίσμα που βρίσκεται στον χώρο αυτόν ή για την ολική ή μερική κατεδάφισή του, είτε αυτό είναι παλαιότερο του χαρακτηρισμού, είτε μεταγενέστερο, απαιτείται άδεια της αρχαιολογικής υπηρεσίας, η μη ύπαρξη ή η ανάκληση της οποίας επιφέρει αυτοτελώς τη διακοπή κάθε οικοδομικής εργασίας, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή την ισχύ οικοδομικής άδειας. Η χορήγηση ή μη της άδειας συναρτάται, κατ' αρχήν, αποκλειστικά με την εξυπηρέτηση των σκοπών της αρχαιολογικής νομοθεσίας, οι οποίοι, προκειμένου περί οι-

κισμού που φέρει τους παραπάνω χαρακτηρισμούς, συνίστανται στη διατήρηση της μορφής του τόσο ως σύνολο όσο και στα επί μέρους τμήματα και σημεία του, καθώς και στη διατήρηση της σχέσης και των αναλογιών μεταξύ των κτισμάτων που εντάσσονται στο οικιστικό συγκρότημα, το οποίο κρίθηκε προστατευτέο ως ενιαίο σύνολο. Η εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής δεν παρακωλύεται από την επίδραση της χορήγησης ή μη της άδειας σε τυχόν έννομες σχέσεις ή καταστάσεις του ιδιωτικού δικαίου. ΣτΕ 1553/2021, σ. 423.

ΑΣΕΛΓΕΙΑ

- ΑΠ 1414/2020, σ. 104.

ΑΣΘΕΝΕΙΑ

- Παραβίαση μέτρων για την πρόληψη ασθενειών εκ της οποίας μπορεί να προκύψει κίνδυνος μετάδοσης της ασθένειας σε αόριστο αριθμό ανθρώπων. Υποβολή δικογραφίας στον Εισαγγελέα Εφετών επειδή δεν προέκυψαν επαρκείς ενδείξεις για να κινηθεί η ποινική δίωξη (Άρθρα 2 § 2, 285 § 1 ΠΚ, 3 προϊσοχόσαντος ΠΚ, 43 § 4 ΚΠΔ). ΕισΠρΑθ 815/2022, σ. 1338.

- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

- Αστική ευθύνη Δημοσίου. Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Πολεμική δράση στρατιωτών. Δικαιοδοσία δικαστηρίου. Οι αναιρεσιβλητοί ζήτησαν χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, από την παράνομη, κατά τους ισχυρισμούς τους, επί 24 έτη παράλειψη του Ελληνικού Δημοσίου [από το τέλος των εν λόγω επιχειρήσεων (1974) έως την έκδοση του ν. 2641/1998, που δημοσιεύθηκε στις 15.9.1998], να αναγνωρίσει ως πολεμική τη δράση των ελληνικών στρατευμάτων που απεστάλησαν στην Κύπρο προς αντιμετώπιση της τουρκικής εισβολής τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο του 1974. Η αξίωσή τους αυτή, όπως έχει κριθεί, γεννήθηκε και κατέστη δικαστικώς επιδιώξιμη μετά την πάροδο ευλόγου χρόνου από τη συντέλεση των ανωτέρω γεγονότων, ο εύλογος δε αυτός χρόνος συμπληρώθηκε, πάντως, πριν από τις 11.6.1985, που με την 31/2008 απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, κρίθηκε ότι έως τότε τα πολιτικά δικαστήρια είχαν δικαιοδοσία να επιληφθούν αγωγών κατά του Δημοσίου περί ευθύνης αυτού σε αποζημίωση από παράνομες πράξεις ή παραλείψεις οργάνων του κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, εφόσον οι σχετικές αξιώσεις γεννήθηκαν και κατέστησαν δικαστικώς επιδιώξιμες πριν από την 11η Ιουνίου 1985. Επομένως, για την εκδίκαση της αγωγής των αναιρεσιβλητών, με το προεκτεθέν περιεχόμενο, δικαιοδοσία έχουν τα πολιτικά δικαστήρια (Άρθρα 1 § 2 περ. η' ν. 1406/1983, ν. 2641/1998, 41 ν. 3659/2008, 39 § 1 και 57 § 1 εδ. δεύτερο π.δ. 18/1989, 275 § 1 εδ. τελευταίο ΚΔιοικΔικ, 9 §§ 1 και 2 περ. γ' ν. 105 ΕισΝΑΚ και 932 ΑΚ, 2 § 1, 94 §§ 1, 2 και 3 Σ). ΣτΕ 1496/2021, σ. 110.

- Αστική ευθύνη δημοσίου από κατάρρευση οικοδομής.

Κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 52, 53 του από 17.7.1923 ν.δ. Ι § 1, 4, 8, ΙΙ § 1, ΙΙΙ § 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 της 27067/1/11.11.1978 αποφάσεως του Υπουργού Δημοσίων Έργων, 3 του α.ν. 410/1968, 22 § 3 ΓΟΚ/1985, 15 και 17 § 2 ν. 1337/1983 και 1 του από 5/12.7.1983 π.δ., όπως αυτές ίσχυαν κατά τον κρίσιμο χρόνο, προβλέπεται ο προληπτικός έλεγχος από τις αρμόδιες πολεοδομικές αρχές για την τήρηση των όρων δόμησης και πολεοδομίας, ως προαπαιτούμενο κάθε οικοδομικής εργασίας. Περαιτέρω, με τις ίδιες διατάξεις προβλέπεται η δυνατότητα διενέργειας ελέγχου σε κάθε στάδιο της κατασκευής, καθώς και η διενέργεια κατασταλτικού ελέγχου μετά την ολοκλήρωση των οικοδομικών εργασιών. Εν προκειμένω δε, κατά τα ανελέγκτως κατ' αναίρεσιν γενόμενα δεκτά από το δικάσαν δικαστήριο πραγματικά περιστατικά, δεν προκύπτει η διενέργεια εκ μέρους των αρμοδίων πολεοδομικών υπηρεσιών αυτοψίας σε οποιοδήποτε στάδιο ανεγέρσεως ή μετά την αποπεράτωση της επίδικης καταρρευσάσης οικοδομής. Συνεπώς υφίσταται αστική ευθύνη του δημοσίου από την κατάρρευση της επίδικης οικοδομής (Άρθρα 105-106 ΕισΝΑΚ, 932 ΑΚ, 1 § 5 υποπαρ. 5.1 περ. Α υποπερ. 4, 3 § 1, 94 § 1, 95 § 1 περ. α, 114 § 4 και 283 § 2 ν. 3852/2010, 49 § 4 ν. 3943/2011, 6 § 13 ν. 4071/2012, 40 και 53 π.δ. 18/1989 (Α' 8), των διατάξεων των άρθρων 75 § 2, 76 §§ 1 και 4, 110 § 2, 558 και 576 § 3 ΚΠολΔ, ν. 3772/2009, 52 §§ 1 και 2 και 53 ν.δ. της 17.7/16.8.1923, μέρος πρώτο § 1 β.δ. της 10/31.12.1945, 2, 3 και 10 § 1 β.δ. της 18.2/26.7.1954, 1, 3, 4, 5, 7, 13 και 16 § 1 β.δ. της 19/26.2.1959, 1 § 3 ν.δ. 194/1969, 22 ν. 1577/1985, 15 και 17 §§ 1 και 2 ν. 1337/1983, 1 του από 5.7/12.7.1983 π.δ., 1 και 9 π.δ. 267 της 6/21.8.1998, 1 π.δ. της 13.4/22.4.1929, 422 Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας, 3 α.ν. 410/1968, 22 § 3 ΓΟΚ/1985, 1 του από 5/12.7.1983 π.δ., 20 § 1 Σ). ΣτΕ 1582/2021, σ. 375.

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

- ΑΠ 29/2021, σ. 106.

- Πρόσληψη ειδικών φρουρών. Αρμοδιότητα δικαστηρίου. Οι διαφορές που αναφέρονται σχετικά με τον διορισμό δημοσίων (αστυνομικών) υπαλλήλων επιπίπτουν, εφόσον προκαλούνται από ατομικές διοικητικές πράξεις, στην αρμοδιότητα του διοικητικού εφετείου, κατ' άρθρο 1 § 1 περ. α' του ν. 702/1977, αρμόδιο για την εκδίκαση της ένδικης αίτησης δικαστήριο, είναι, σύμφωνα με τις προπαρατεθεισες διατάξεις των άρθρων 1 § 1 περ. α' και 3 § 1 του ανωτέρω νόμου, το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών (Άρθρα 1 § 1 ν. 702/1977, 1 § 1, 3 § 1 ν. 2944/2001, 34 ν. 1968/1991, 9 § 6 ν. 2734/1999, 34 ν. 1968/1991). ΣτΕ 2109/2021, σ. 129.

- «Ευθύνη αποζημίωσης του δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 961.

- Στελέχη ΕΛΑΣ. Κατηγορίες. Ο νομοθέτης του ν. 4472/2017, λαμβάνοντας υπ' όψη τις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηρι-

στικά της εν γένει υπηρεσιακής κατάστασης των στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας που σχετίζονται με την προέλευσή τους, προέβη σε συνολική ρύθμιση του μισθολογικού καθεστώτος τους, με τη διάκρισή τους σε τέσσερις σχετικές κατηγορίες βάσει του κριτηρίου αυτού. Ειδικότερα, ο νομοθέτης αντιμετωπίζει τα στελέχη που προέρχεται από τους συνοριακούς φύλακες ως ιδιαίτερη κατηγορία, με βάση τις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά της εν γένει υπηρεσιακής καταστάσεώς τους που σχετίζονται με την προέλευσή τους. Μισθολογική μεταχείριση κάθε κατηγορίας. Σε κάθε κατηγορία μισθολογικής κατάταξης του ν. 4472/2017 ο βασικός μισθός διαρθρώνεται σε επιμέρους κλιμάκια, η δε εντός κάθε κατηγορίας κατάταξη και εξέλιξη των στελεχών ρυθμίζεται με τις ιδιαίτερες διατάξεις κάθε κατηγορίας αναλόγως του βαθμού και των ετών υπηρεσίας. Στο πλαίσιο των ειδικών διατάξεων της μισθολογικής μεταχείρισης για κάθε κατηγορία, οι ανθυπαστυνόμοι και οι αρχιφύλακες της ΕΛΑΣ της κατηγορίας Γ' δεν λαμβάνουν σε όλα στα στάδια της σταδιοδρομίας τους χαμηλότερο βασικό μισθό από τα στελέχη της κατηγορίας Β' με τον ίδιο χρόνο υπηρεσίας και οπωσδήποτε τα εν λόγω στελέχη της κατηγορίας Γ' λαμβάνουν υψηλότερο καταληκτικό βασικό μισθό έναντι των αντίστοιχων στελεχών της κατηγορίας Β', εφ' όσον παραμείνουν στην ίδια κατηγορία μισθολογικής κατάταξης και δεν προαχθούν σε βαθμό αξιωματικού, κατά τα αναφερθέντα. Με τα δεδομένα αυτά, η συνολική μισθολογική ρύθμιση, που περιλαμβάνει τις κατηγορίες Β' και Γ' μισθολογικής κατάταξης και εξέλιξης των αναφερθέντων στελεχών της ΕΛΑΣ βάσει του γενικού και αντικειμενικού κριτηρίου της προέλευσής τους που αφορά εξ αυτής απορρέουσες ιδιαιτερότητες και χαρακτηριστικά της εν γένει υπηρεσιακής κατάστασής τους, δεν έρχεται κατ' αρχήν σε αντίθεση προς συνταγματικές διατάξεις. ΟΛΣτΕ 2620/2021, σ. 1414.

- ΑΕΙ. Πανεπιστημιακή Αστυνομία. ΕΛΑΣ. Συγκρότηση Ομάδων Προστασίας Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων (ΟΠΠΠ). Αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ. Άσυλο. Συνταγματικότητα. Οι αιτούντες υπό την ιδιότητα των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού ΑΕΙ ασκούν την αίτηση με έννομο συμφέρον, όπως και οι παρεμβαίνοντες φοιτητές ΑΕΙ. Τα άρθρα 18-20 του ν. 4777/2021 κινούνται εντός των πλαισίων της αρχής της πλήρους αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ και δεν θίγουν το δικαίωμα των ιδρυμάτων αυτών να αποφασίζουν επί των υποθέσεών τους με δικά τους όργανα για τους ακόλουθους λόγους: α) αναφορικά με ζητήματα εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, ήτοι με ζητήματα κοινής ακαδημαϊκής ευταξίας, κοινής φύλαξης και ασφάλειας των πανεπιστημιακών χώρων και ελέγχου της πρόσβασης σε αυτούς, προβλέπεται σειρά μέτρων ασφάλειας και προστασίας προσώπων και υποδομών στα ΑΕΙ, αρμοδιότητας των ιδίων αυτών οργάνων, σύμφωνα με όσα ειδικότερα ορίζονται στα άρθρα 12-17 ν. 4777/2021, β) ο νομοθέτης, εκτιμώντας τις περιστάσεις και ιδίως ότι η παρελθούσα προκριθείσα λύση της ανάθεσης στα ΑΕΙ συμμετοχής τους (δια της δυνατότητας να επιτρέπουν ή μη την επέμβαση

ση δημόσιας δύναμης) στην, βαίνουσα πέραν των ως άνω ζητημάτων εσωτερικής λειτουργίας και τάξης, αντιμετώπιση ζητημάτων φύλαξης και προστασίας των χώρων των ΑΕΙ και των δραστηριοποιούμενων σε αυτούς έναντι αξιόποινων πράξεων έχει αποτύχει, αναθέτει, την αρμοδιότητα πρόληψης και αντιμετώπισης των αξιόποινων πράξεων, ήτοι την άσκηση υπηρεσίας εντασσόμενης στον πυρήνα της κρατικής εξουσίας, στις ΟΠΠΠ, γ) η δράση των ΟΠΠΠ, η οποία ελέγχεται πειθαρχικά και ποινικά και είναι δυνατόν να θεμελιώσει αστική ευθύνη του Δημοσίου κατ' άρθρο 105 ΕισΝΑΚ, διέπεται από το Σύνταγμα και τις κείμενες διατάξεις, εν γένει δε από τις αρχές της νομιμότητας και αναλογικότητας. Η τελευταία, ειδικά όσον αφορά την αστυνόμευση στους χώρους των ΑΕΙ, δεν επιτρέπει την επέμβαση της αστυνομικής δύναμης στις περιπτώσεις μη σοβαρής διατάραξης της ευταξίας εντός των χώρων των ΑΕΙ, περιπτώσεις για τις οποίες προβλέφθηκαν κατά τα προαναφερθέντα τα μέτρα ασφαλείας που λαμβάνουν τα ίδια τα ΑΕΙ, δ) με τις διατάξεις των άρθρων 18-20 του ν. 4777/2021 λαμβάνεται ειδική μέριμνα για την εγκαθίδρυση κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και των ΟΠΠΠ. Προς τον σκοπό αυτόν οι τελευταίες, όπως προαναφέρεται, συγκροτούνται (και) από ειδικούς φρουρούς, οι οποίοι προσλαμβάνονται ειδικώς προς τούτο, λαμβάνουν ομοίως ειδική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην καλλιέργεια φιλοσοφίας προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητες των ΑΕΙ. [Αντίθετη η μειοψηφία] (Άρθρα 12-20 ν. 4777/2021, 1 § 1 περ. α' ν. 702/1977, 1 § 1 ν. 2944/2001, 34 § 1 ν. 1968/1991, 9 ν. 2734/1999, 47 § 1 π.δ. 18/1989, 64 ν. 4623/2019, 3 § 3, 8 §§ 1 και 2 περ. ιγ', 15 § 15 περ. ιδ', και 88 περ. β' ν. 4485/2017, 240 ν. 4798/2021, 14 § 3 ν. 4412/2016, 3 § 2 και 3, 42 § 1 περ. α' και § 2 ν. 1481/1984, 4 και 5 ν. 2622/1998, 1 § 1 π.δ. 24/2015, 1 § 2 π.δ. 123/2016, 1 § 1 π.δ. 86/2018, 9 § 7 ν. 2734/1999, 1 § 8, 5 § 3 ν. 2083/1992 και 11 § 2 ν. 1404/1983, 3 και 4 ν. 3549/2007, π.δ. 160/2008, 3 και 5 §§ 1 και 2 περ. κγ, κδ, λδ ν. 4009/2011, 2 ν. 1268/1982, 2 και 7 ν. 1404/1983, 16 §§ 1 και 5 Σ). ΟΛΣτΕ 2047/2022, σ. 1986.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ (Εμπ)

- Αστική ευθύνη. Υπερχειλίση του Κηφισού. Πλημμυροπαθείς. Ανωτέρα βία. Ιδιωτικά έγγραφα. Ζημία και ωφέλεια. Η βεβαία χρονολογία δεν τάσσεται από τον νόμο ως προϋπόθεση της αποδεικτικής ισχύος ιδιωτικού εγγράφου, ενώ υποχρέωση απόδειξης του χρόνου σύνταξης τέτοιου εγγράφου ανακύπτει, για εκείνον που το προσκομίζει, μόνον εφόσον η χρονολογία έκδοσής του (η οποία, μολονότι δεν είναι απαραίτητο στοιχείο για το κύρος του, είναι στοιχείο που επηρεάζει καθοριστικά την αποδεικτική του σπουδαιότητα) αμφισβητηθεί, στην περίπτωση δε αυτή υποχρεούται και το δικαστήριο να προβεί σε ειδικότερη αιτιολόγηση της συναχθείσης επί τη βάση και του στοιχείου αυτού κρίσης του. Στοιχειοθετείται αστική ευθύνη του Δημοσίου, διότι αυτό το οποίο είχε την ευθύνη προγραμματισμού του συνόλου του εν λόγω δημοσίου έργου, αλλά και την υποχρέ-

ωση παρακολούθησης και ελέγχου της ορθής εκτέλεσής του, δεν ανταποκρίθηκε, διά της αρμόδιας τεχνικής υπηρεσίας του, στην ως άνω υποχρέωση. Η ευθύνη δε αυτή του Δημοσίου, που ανάγεται σε πλημμελείς πράξεις και υπηρεσιακές παραλείψεις της επιβλέπουσας το έργο αρχής, αυτοτελής, μη επηρεαζόμενη από την τυχόν εξ άλλων διατάξεων προκύπτουσα ευθύνη των αναδόχων για βλάβες στα έργα ή για τη μη τήρηση των κατά το νόμο ή τη σύμβαση υποχρεώσεών τους, μπορούσε να προβλεφθεί από μέσο συνετό άνθρωπο, όπως είναι τα αρμόδια όργανα των τεχνικών υπηρεσιών του Δημοσίου, που, όσον αφορά τον σχεδιασμό του ένδικου έργου, δεν είχαν τηρήσει τις απαιτούμενες για τις περιστάσεις τεχνικές προδιαγραφές. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι η υπερχειλίση του ποταμού Κηφισού ήταν αποτέλεσμα του τεχνικά εσφαλμένου συνολικού προγραμματισμού αναδιευθέτησης του ποταμού, εξ αιτίας, δε, των ανωτέρω μη νόμιμων πράξεων και παραλείψεων των αρμοδίων οργάνων του Δημοσίου κατά την οργάνωση του όλου έργου, η ισχυρή βροχοπτώση στις 8.7.2002, είχε ως αποτέλεσμα, την εισροή των υδάτων στην επιχείρηση του εφεισβλήτου με συνέπεια να προκληθεί οικονομική ζημία της εφεισβλήτης και ότι δεν συντρέχει εν προκειμένω περίπτωση ανωτέρας βίας. Απορριπτός είναι και ο ειδικότερος ισχυρισμός του Δημοσίου ότι η πλημμύρα του Κηφισού οφείλεται σε άναρχη δόμηση και ανεπάρκεια του αποχετευτικού συστήματος των παρακείμενων περιοχών των Δήμου Μοσχάτου και Ν. Φαλήρου, διότι πέραν της αοριστίας του προβάλλεται αβασίμως, δεδομένου ότι η τήρηση της νομιμότητας στη δόμηση αποτελεί κύρια ευθύνη των υπηρεσιών του Δημοσίου, ανάγεται στη σφαίρα άσκησης της κρατικής του εξουσίας και οποιαδήποτε παράλειψη των οργάνων του να τηρήσουν ή ελέγξουν τη νομιμότητα αυτή δεν μπορεί να αποδοθεί στους κατοίκους. Οσάκις από το ζημιολόγο γεγονός προκύπτει και ωφέλεια, που τελεί σε αιτιώδη σύνδεσμο προς αυτό, πραγματική ζημία είναι ό,τι υπολείπεται μετά την αφαίρεση της ωφέλειας. Τέτοιος σύνδεσμος δεν υπάρχει όταν ζημία και ωφέλεια στηρίζονται σε διαφορετική ή καθεμία αιτία. (Άρθρα 14 § 1 ν. 2496/1997, 105 ΕισΝΑΚ, 298 ΑΚ, 3, 6 και 7 § 1 ν. 1418/1984, 34 π.δ. 609/1985, 147 § 1, 148, 169 § 2, 170, 171 §§ 1 και 2 ΚΔιοικ Δικ). ΜΔιοικΕφΑθ 2167/2022, σ. 1385.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

– Επί αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων καθ' ύλην αρμόδιο είναι το Δικαστήριο στο οποίο θα υπαγόταν και η κύρια αγωγή. Οι διαφορές μεταξύ συνιδιοκτητών που αναφέρονται από τη σχέση της οροφοκτησίας υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των Μονομελών Πρωτοδικείων. Εργασίες σε πρασιά. Η λήψη ασφαλιστικών μέτρων προσωρινής ρύθμισης κατάστασης για διαφορά που πηγάζει από τη σχέση της οροφοκτησίας υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Μονομελούς Πρωτοδικείου. Παραπεμπτική απόφαση ασφαλιστικών μέτρων στο Δικαστήριο που θα υπαγόταν η κύρια αγωγή. Συμψηφισμός δικαστικών εξόδων λόγω του δυσερμήνευτου του εφαρμοζόμενου κανόνα

δικαίου (Άρθρα 17 αριθ. 3, 683, 731, 732, 46, 179 ΚΠολΔ). ΕιρΑθ 241/2021, σ. 76.

- ΑΠ 598/2021, σ. 891.
- Αίτηση ασφαλιστικών μέτρων. Εάν τα επικαλούμενα στην αίτηση περιστατικά δεν συνιστούν περιστατικά που πιθανολογούν την ύπαρξη επικείμενου κινδύνου ή επείγουσας περίπτωσης, η αίτηση απορρίπτεται ως νόμω αβάσιμη. (Άρθρο 682 § 1 ΚΠολΔ). ΜΠρΑθ 4960/2022, σ. 1539.
- «Η απαγόρευση της διατάξεως της § 4 του άρθρου 46 ν. 1892/1990 για την απαγόρευση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων κατά της οφειλέτιδος εταιρείας δεν καταλαμβάνει τα ασφαλιστικά μέτρα της δικαστικής μεσεγγυήσεως και τα ασφαλιστικά μέτρα νομής και απαγορεύσεως διαθέσεως περιουσιακών στοιχείων», από το Ν. Κ. Κλαμαρή, σ. 1691.
- ΑΠ 159/2022, σ. 1782.

ΑΥΘΑΙΡΕΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

- ΑΠ 224/2021, σ. 358.
- «Διαδικασία χαρακτηρισμού και κατεδάφιση αυθαιρέτων κατασκευών», από την Α. Ζώη, σ. 1236.
- Αυθαίρετο εντός δάσους. Ειδική αποζημίωση κατά εργολάβου. Προϋποθέσεις. Η υποχρέωση καταβολής ειδικής αποζημίωσης για τη διατήρηση αυθαιρέτων κατασκευών εντός δασών ή δασικών ή αναδασωτέων εκτάσεων συντρέχει σε ολόκληρο για καθέναν από τους υπόχρεους κύριο, νομέα ή κάτοχο των κατασκευών αυτών, ως κατόχου νοουμένου οποιουδήποτε προβαίνει σε οποιαδήποτε διακατοχική πράξη. Η υποχρέωση αυτή βαρύνει επίσης τον εργολάβο που ανήγειρε τις κατασκευές αυτές, υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι κατά το χρονικό διάστημα, στο οποίο ανάγεται η υποχρέωση καταβολής της εν λόγω ειδικής αποζημίωσης, αυτός εξακολουθεί να είναι κύριος, νομέας ή κάτοχος των ως άνω αυθαιρέτων κατασκευών. Δεν είναι επιτρεπτή η έκδοση σε βάρος του εργολάβου πρωτοκόλλου ειδικής αποζημίωσης, η οποία ανάγεται σε χρόνο που ο εργολάβος έχει παραδώσει το έργο στον κύριο ή νομέα του και έχει, με τον τρόπο αυτόν, αποξενωθεί από τη φυσική εξουσία επί των κατασκευών που το απαρτίζουν, αποβάλλοντας έτσι την ιδιότητα του κατόχου, η οποία θα του επέτρεπε να παραδώσει οικειοθελώς προς κατεδάφιση τις κατασκευές ή να τις κατεδαφίσει ο ίδιος, οπότε και θα απαλλασσόταν. Όταν, συνεπώς, εκδίδεται πρωτόκολλο επιβολής της εν λόγω ειδικής αποζημίωσης σε βάρος εργολάβου, η μη συνδρομή της προϋπόθεσης αυτής (δηλαδή να διατηρεί ο εργολάβος μία από τις ιδιότητες του κυρίου, νομέα ή κατόχου κατά το χρόνο στον οποίο ανάγεται η επιβαλλόμενη ειδική αποζημίωση), συνιστά αυτοτελή πλημμέλεια του εν λόγω πρωτοκόλλου, νομίμως ελέγχεται κατά την εκδίκαση αίτησης ακύρωσης κατά του πρωτοκόλλου αυτού, χωρίς το δικαστήριο να δεσμεύεται από τα κριθέντα επί της αίτησης ακύρωσης κατά της προηγηθείσας πράξης κατεδάφισης, διότι η κρίση αυτή αφορά χρονικό διάστημα διαφορετικό από εκείνο για το οποίο εκδόθηκε το επίμαχο πρωτόκολλο. ΣτΕ

39/2022, σ. 1654.

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

- ΑΠ 783/2021, σ. 1137.
- ΑΠ 83/2022, σ. 1599.
- ΑΠ 282/2022, σ. 1785.
- Αναίρεση. Αστική ευθύνη. Τροχαίο ατύχημα. Αναπηρία. Κονδύλια. Το διοικητικό εφετείο, έκρινε ότι ο ανααιρεσιών εδικαιούτο να λάβει «κατ' αποκοπή» ποσό 5.000 ευρώ, κατά το άρθρο 930 ΑΚ, για τις δαπάνες που θα κατέβαλε αν προσλάμβανε αποκλειστική νοσοκόμα, έστω κι αν δεν κατέβαλε κανένα ποσό στην σύζυγό του. Η κρίση αυτή της ανααιρεσιβαλλομένης δεν αιτιολογείται επαρκώς ως προς το ύψος του επιδικασθέντος ποσού αποζημίωσης, διότι δεν προκύπτει από την ανααιρεσιβαλλομένη με ποιο τρόπο και κατ' εκτίμηση ποίων στοιχείων (όπως το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο ο ανααιρεσιών όντως έχρηξε των υπηρεσιών αποκλειστικής νοσοκόμας και οικιακής βοήθου, το είδος των υπηρεσιών αυτών, σε συνδυασμό με το ύψος της συνήθους προβλεπομένης αμοιβής για τις υπηρεσίες αυτές) το δικάσαν δικαστήριο υπελόγησε το ποσό αυτό. Πρέπει, συνεπώς, να γίνει δεκτός ο προβαλλόμενος λόγος αναίρεσής με τον οποίο αμφισβητείται η ανωτέρω κρίση της ανααιρεσιβαλλομένης και να ανααιρεθεί κατά το μέρος αυτό η προσβαλλόμενη απόφαση. Με την αγωγή του ο ανααιρεσιών είχε ζητήσει να του επιδικασθεί και αποζημίωση κατά το άρθρο 931ΑΚ λόγω της προκληθείσης συνεπεία του ατυχήματός αναπηρίας του, η οποία επιδρά στην προσωπική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή του. Το αίτημα αυτό απερριφθη τόσο πρωτοδίκως, όσο και με την ανααιρεσιβαλλομένη απόφαση με την αιτιολογία ότι η βλάβη της υγείας του ανααιρεσιώντος δεν είναι τέτοιας μορφής και συνεπειών, ώστε να δικαιολογούνται οι ισχυρισμοί του περί κοινωνικού αποκλεισμού του. Με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ότι παρά τον νόμο, κατά πλημμελή εφαρμογή των διδαγμάτων της κοινής πείρας και κατά παράλειψη εκτιμήσεως του προσκομισθέντος από αυτόν αποδεικτικού υλικού απερριφθη ο σχετικός με την απόρριψη του εν λόγω κονδυλίου λόγος εφέσεως. Ο λόγος αυτός αναίρεσής είναι βάσιμος, δεδομένου ότι η κρίση του δικάσαντος διοικητικού εφετείου, κατά την οποία η βλάβη της υγείας του ανααιρεσιώντος δεν συνεπάγεται, ως εκ της μορφής και των συνεπειών της, τον κοινωνικό αποκλεισμό του, έχουσα την έννοια ότι δεν επιδρά στο μέλλον του, παρίσταται πλημμελώς αιτιολογημένη, αφού το δικαστήριο της ουσίας περιορίστηκε στην έρευνα της επίδρασης της μόνιμης αναπηρίας του ανααιρεσιώντος μόνο στο κοινωνικό του μέλλον και όχι και στο οικογενειακό, επαγγελματικό και οικονομικό του μέλλον (Άρθρα 53 §§ 3 και 4 π.δ. 8/89, 35 ν. 3772/2009, 105 ΕισΝΑΚ, 298, 299, 928, 929, 930, 931 και 932 ΑΚ, 1 ν. 3155/1955, 25 § 1 Σ). ΣτΕ 2604/2021, σ. 1786.

ΑΥΤΟΥΡΓΙΑ

- ΑΠ 391/2021, σ. 606.

ΒΙΑ

- «Βία και παρενόχληση στην εργασία υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων του ν. 4808/2021», από την Μ. Σ. Ρούμπου, σ. 1890.

ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΑ

- ΑΠ 29/2021, σ. 106.

ΒΙΑΣΜΟΣ

- ΑΠ 317/2021, σ. 360.
- Η μη συναινετική αφαίρεση ή σκόπιμη καταστροφή του προφυλακτικού κατά τη διάρκεια της ερωτικής πράξης μονομερώς από τον έναν συμμετέχοντα, ενώ έχει δοθεί συναινεση αποκλειστικά για συνεύρεση με προφυλακτικό ("stealthing" ή "stealth-breeding"), δεν συνιστά βιασμό. Η κατάταξη την εν λόγω πράξης στον κατάλογο των ποινικώς κολαζόμενων πράξεων προϋποθέτει νομοθετική παρέμβαση (Άρθρα 308 § 2, 336 § 4 ΠΚ). ΓνμδΕισΑΠ 6/2022, σ. 1781.

ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ

- Εγκατάσταση βιομηχανίας ή βιοτεχνίας. Προϋποθέσεις. Η εγκατάσταση βιομηχανικής ή βιοτεχνικής επιχείρησης είναι επιτρεπτή μόνο σε ειδικώς εκ των προτέρων καθορισμένες περιοχές, και όχι σε όσες περιοχές απλώς και μόνο δεν απαγορεύεται ρητά η συγκεκριμένη χρήση. Ειδικότερα, η εγκατάσταση αυτή, που από τη φύση της επάγεται οχλήσεις και για τις οικιστικές περιοχές και για το περιβάλλον, είναι επιτρεπτή μόνο σε περιοχές που εκ των προτέρων και με βάση νόμιμα κριτήρια έχουν καθορισθεί ως περιοχές προοριζόμενες για την ανάπτυξη της οικείας δραστηριότητας. Τα κριτήρια αυτά πρέπει να ανάγονται τόσο στην ανάγκη ανάπτυξης της παραγωγικής αυτής δραστηριότητας, όσο και στην ανάγκη προστασίας του φυσικού, οικιστικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, ούτως ώστε η ανάπτυξη που επιδιώκεται με την εγκατάσταση της επιχειρηματικής μονάδας να παραμένει στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Εφ' όσον το ζήτημα του τρόπου άσκησης της σχετικής δραστηριότητας δεν γίνεται με εγκεκριμένο ρυθμιστικό ή χωροταξικό ή πολεοδομικό σχέδιο ή με ΖΟΕ ή με την πρόβλεψη βιομηχανικής ή βιοτεχνικής ζώνης, η εγκατάσταση βιομηχανιών επιτρέπεται σε Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ). Συνεπώς, δεν είναι επιτρεπτή η εγκατάσταση βιομηχανίας ή βιοτεχνίας σε περιοχή που δεν έχει αναγνωρισθεί με διοικητική πράξη ως κατάλληλη για την ανάπτυξη βιομηχανικής ή βιοτεχνικής δραστηριότητας. Εξαιρέσεις. Στον παραπάνω κανόνα δεν υπάγονται παραγωγικές δραστηριότητες χαμηλής όχλησης, οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την επεξεργασία προϊόντων αγροτικών καλλιεργειών, κτηνοτροφίας ή δασοπονίας, που κατά παράδοση αναπτύσσονται στην περιοχή εγκατάστασης της μονάδας. Στις παραγωγικές δραστηριότητες χαμηλής όχλησης περιλαμβάνονται, για την ταυτότητα του λόγου, και δραστηριότητες επεξεργασίας αλιευτικών προϊόντων. Εφ' όσον με χωροταξικό ή

ρυθμιστικό σχέδιο προβλέπονται περιοχές, όπου είναι, κατ' αρχήν, επιτρεπτή η άσκηση βιομηχανικής ή βιοτεχνικής δραστηριότητας για την εγκατάσταση και λειτουργία ορισμένης μονάδας στις περιοχές αυτές, δεν έχουν όμως καθοριστεί βιομηχανικές ή βιοτεχνικές ζώνες ή ανάλογες περιοχές ή ζώνες, αναγνωριζόμενες κατά τρόπο συγκεκριμένο ως προοριζόμενες για τον ανωτέρω σκοπό με διοικητική πράξη, τότε για την εγκατάσταση και λειτουργία ορισμένης μονάδας στις περιοχές αυτές απαιτείται η αξιολόγηση της καταλληλότητας της συγκεκριμένης θέσης εγκατάστασης της μονάδας κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης υπό τους όρους του ν. 4014/2011. ΣτΕ 45/2022, σ. 1655.

ΒΟΥΛΕΥΜΑ

- ΣυμβΑΠ 570/2021, σ. 610.
- ΣυμβΑΠ 1139/2021, σ. 1344.

ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ

- Υπό καθεστώς ΠΠΚ ίσχυαν δύο απόψεις για το αν ο βουλευτής είναι δημόσιος υπάλληλος. 1^η: είναι δημόσιος υπάλληλος: ενάσκηση δημοσίου έργου - διωκόταν για κοινή δωροληψία (άρθρ. 235 ΠΠΚ) για ενέργειες εκτός εμπέλειας του ειδικότερου άρθρ. 159 ΠΠΚ που αφορούσε μόνο νομοθετικό έργο. 2^η: δεν είναι δημόσιος υπάλληλος (άσκηση δημόσιας εξουσίας διαφέρει από υπαλληλική ιδιότητα - αξιόμεμπτες συμπεριφορές βουλευτών μη επιπίπτουσες στο νομοθετικό έργο, για τις οποίες λάμβαναν αθέμιτα ανταλλάγματα, δεν καθίσταντο αξιόποινες). Πρωτοδικώς καταδίκη για δωροληψία-δωροδοκία, κατ' άρθρ. 235 επ. ΠΠΚ (υιοθετώντας το δικαστήριο 1^η άποψη) - οικονομική συναλλαγή αφορούσε επερώτηση στην Βουλή για κοινοβουλευτικό έλεγχο και δεν πληρούταν η ΑΥ των άρθρ. 159 επ. ΠΚ κατά το χρόνο τέλεσης (ο κοινοβουλευτικός έλεγχος εξέφυγε του 159 ΠΠΚ). Αθώωση από Εφετείο το 2020: η ήδη τροποποίηση του 159 ΠΚ περιλαμβάνει κάθε ενέργεια βουλευτή και πέραν νομοθετικής διαδικασίας - μεταγενέστερη της τέλεσης και δεν μπορούσε να εφαρμοστεί ως δυσμενέστερη - το εφετείο υιοθέτησε τη 2^η άποψη - δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν ούτε άρθρ. 159 επ. ΠΚ (η πράξη αφορούσε επερώτηση), ούτε και άρθρ. 235 επ. ΠΚ (μη υπαγωγή βουλευτών στους δημοσίους υπαλλήλους) (Άρθρα 2, 159, 159Α, 235, 236 ΠΠΚ και νΠΚ). Α' ΤριμΕφΠΛΑθ 1568/2020, σ. 1774.

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΑΝΩΜΑΛΙΑ

- Γέννηση τέκνου με χρωμοσωμική ανωμαλία τρισωμία 21 (σύνδρομο Down), μη διαγνωσθείσα κατά τις υπερηχογραφικές εξετάσεις προγεννητικού ελέγχου. Απαντήσεις δικαστικού πραγματογνώμονα. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι εναγόμενοι ιατροί, που δεν διέγνωσαν την εν λόγω ανωμαλία στο έμβρυο και δεν διέταξαν περαιτέρω εξετάσεις και δη αμνιοπαρακέντηση, δεν προέβησαν σε ενέργεια ή παράλειψη κατά παράβαση του ιατρικού λειτουργήματος και των κανόνων της ιατρικής επιστήμης, αλλά ενήργησαν βάσει αυτών, επιδεικνύοντας την επιμέλεια και την απαιτούμενη προσοχή του μέσου συνετού

ιατρού της συγκεκριμένης ειδικότητας. ΠΠρΑθ 1452/2022, σ. 1089.

ΓΛΩΣΣΑ

- «Η μετάβαση από την καθαρεύουσα στη δημοτική για τη νομική γλώσσα: προσπάθειες, εμπόδια, αποτελέσματα», από τις Κ. Βαδάση και Κ. Θ. Φραντζή, σ. 233.

ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

- «Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στην κακή άσκηση της γονικής μέριμνας», από την Κ. Δ. Παντελίδου, σ. 16.

- Ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας επί διαφωνίας των γονέων κατά τη νυν ισχύουσα ΑΚ 1514 § 2. Προσωρινή ανάθεση της επιμέλειας αποκλειστικώς στη μητέρα, κατά παρέκκλιση από την, κατ' ΑΚ 1513 § 1, από κοινού άσκηση, λόγω μη σύμφραξης των γονέων σε αυτήν και διαφωνιών τους ως προς την κατανομή του χρόνου διαμονής του τέκνου στην οικία εκατέρου αυτών, τη φροντίδα του και την εκπαίδευσή του. Τέκνο γεννηθέν εκτός γάμου και εκουσίως αναγνωρισθέν. Τα προσδιοριστικά της αόριστης νομικής έννοιας του «συμφέροντος του τέκνου» κριτήρια της ΑΚ 1511 § 2. Ρύθμιση δικαιώματος επικοινωνίας και προσδιορισμός της διατροφής του ανηλικού τέκνου. Η φορολογική δήλωση δεν αποτελεί ασφαλές προσδιοριστικό κριτήριο για το ύψος των εισοδημάτων, αφού δεν προκύπτει ότι έχει ελεγχθεί και έχει βρεθεί ειλικρινής [Άρθρα 1484, 1510, 1511, 1513, 1514, 1515 ΑΚ]. ΜΠρΘ 16113/2021, σ. 42.

- Διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων για τις διαφορές περί την άσκηση της γονικής μέριμνας με στοιχεία αλλοδαπότητας. Το άρθρο 601 § 2 ΚΠολΔ εφαρμόζεται και στις υπαγόμενες στο άρθρο 592 αριθ. 3 ΚΠολΔ διαφορές, με δικαιοδοτική βάση την ελληνική ιθαγένεια ενός εκ των μερών, και θεμελιώνει συντρέχουσα διεθνή δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων [Άρθρα 3, 592 αριθ. 3, 601 § 2 ΚΠολΔ]. ΜΠρΛαμ 14/2022, σ. 1291.

ΓΟΝΙΚΗ ΠΑΡΟΧΗ

- Αγωγή ακύρωσης γονικής παροχής ως εικονικής. Για το ορισμένο αυτής δεν απαιτείται η επίκληση της γνώσης των συμβαλλομένων για την εικονικότητα της δικαιοπραξίας καθόσον αυτή αυτονόητα συντρέχει, ούτε η αναφορά στον σκοπό ή την αιτία για την οποία καταρτίσθηκε η εικονική δικαιοπραξία, εκτός εάν γίνεται επίκληση της υποκριπόμενης και μόνο για την έρευνα του κύρους αυτής. ΑΠ 28/2022, σ. 1769.

ΔΑΝΕΙΟ

- C-243/20/21.12.2021, σ. 211.

- C-212/20/18.11.2021, σ. 212.

- «Εγκυρότητα μεταβίβασης λόγω πώλησως των δανειακών απαιτήσεων από αλλοδαπό πιστωτικό ίδρυμα σε ημεδαπό πιστωτικό ίδρυμα», από τους Γ. Δ. Καλλιμόπουλο & Κ. Γ. Καραγιάννη, σ. 1028.

- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 822/2022, σ. 1963.

- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 1102/2022, σ. 1964.
- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 1871/2022, σ. 1964.
- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 1873/2022, σ. 1965.

ΔΑΣΗ

- Δασικές εκτάσεις. Εξαιρέσεις. Η δασική νομοθεσία εξαιρεί ορισμένες κατηγορίες εκτάσεων, οι οποίες είτε είχαν χαρακτηριστικά που απέκλειαν τον δασικό τους χαρακτήρα, όπως είναι οι ανέκαθεν γεωργικώς καλλιεργούμενες εκτάσεις, είτε είχαν αποκτήσει χαρακτήρα ασύμβατο με τον δασικό κατ' εφαρμογή διοικητικής πράξης. Χαρακτηριστική περίπτωση της δεύτερης αυτής κατηγορίας, αποτελούν οι περιοχές εντός ενγκεκριμένου σχεδίου πόλης ή πολεοδομικής μελέτης, χωρίς μάλιστα, να γίνεται διάκριση ανάλογα με το χρόνο έκδοσης της πράξης αυτής, ιδίως της έγκρισης του ρυμοτομικού σχεδίου. Εκτάσεις που απώλεσαν τον δασικό χαρακτήρα. Στο Δασολόγιο δεν είναι νοητό να περιλαμβάνονται, ως δασικές, εκτάσεις καλυπτόμενες μεν από δασική βλάστηση κατά το παρελθόν, μη καλυπτόμενες, όμως, από δασική βλάστηση στη συνέχεια, διότι αφιερώθηκαν σε άλλη χρήση δυνάμει έγκυρης πολιτειακής πράξης. Η εφαρμογή των περιγραμμάτων των διοικητικών πράξεων που αφιέρωσαν ορισμένες εκτάσεις σε μη δασική χρήση, μάλιστα δε σε χρόνο πρότερο της θέσης σε ισχύ του Συντάγματος του 1975, δεν συνιστά ανεπίτρεπτη μεταβολή του δασικού προορισμού και χαρακτήρα των εκτάσεων αυτών, τέτοια δε μεταβολή δεν συνιστά ούτε η αποτύπωση των εκτάσεων αυτών στον δασικό χάρτη με την ένδειξη ΑΑ (αγροτική κατά το παρελθόν και σήμερα) αντί της ένδειξης ΔΑ (δασική κατά το παρελθόν, αγροτική σήμερα). Η αποτύπωση αυτή σε ουδεμία συνταγματική διάταξη αντιτίθεται. Κατά τη σύνταξη και έγκριση του δασικού χάρτη, η Διοίκηση δεν δικαιούται να εκφέρει πρωτογενή κρίση ως προς το επιτρεπτό της αφιέρωσης, προ του ισχύοντος Συντάγματος, ορισμένης έκτασης, ακόμη και δασικής κατά το παρελθόν, σε άλλη χρήση. Ο σκοπός του άρθρου 48 του ν. 4685/2020, το οποίο απέβλεπε στην ολοκλήρωση του βασικού προσταδίου του Δασολογίου, κατά τρόπο που να ενσωματώνει το δεδομένο της αφιέρωσης εκτάσεων σε χρήσεις που αποκλείουν τη συνύπαρξη δασικού οικοσυστήματος (όπως η γεωργική κ.λπ.), εναρμονίζεται με το Σύνταγμα [Μειοψηφία]. Εκτάσεις εντός σχεδίου και οικισμών οριοθετηθείσες δυνάμει διοικητικών πράξεων. Με το σύστημα απεικόνισης των εμφανιζομένων με πορτοκαλί χρώμα εκτάσεων, δηλαδή των εντός σχεδίου και εντός οικισμών (προϋφισταμένων του 1923 και μέχρι 2.000 κατοίκων), το οποίο εξαιρεί, κατ' αρχήν, από τη δασική νομοθεσία τις εμπίπτουσες σε αυτό εκτάσεις, ο νομοθέτης απέβλεπε στο γεγονός ότι αυτοί έχουν οριοθετηθεί βάσει διοικητικών πράξεων, οι οποίες, ακόμη και αν δεν έχουν εκδοθεί από τα αρμόδια, κατά το Σύνταγμα, όργανα, εκδόθηκαν, πάντως, βάσει διοικητικής διαδικασίας, η οποία παρέχει ορισμένη

εικόνα για την ύπαρξη ή μη οργανωμένου και νομίμου, υπό την έννοια αυτή, οικισμού, η λειτουργία του οποίου επιτράπη με τη σύμπραξη οργάνων της Διοίκησης και, πάντως, δεν συμβιβάζεται με την ανάπτυξη δασικού οικοσυστήματος. Το σύστημα αυτό διατάξεων προνοεί για τη διατήρηση της υπαγωγής στη δασική νομοθεσία όσων εκτάσεων, παρ' ότι εμπίπτουν εντός του πορτοκαλί περιγράμματος, έχουν τον χαρακτήρα πάρκου ή άλσους και περιελήφθησαν, ενδεχομένως μη νομίμως, εντός των ορίων του οικισμού. Με τα χαρακτηριστικά αυτά, το εν λόγω σύστημα του νόμου είναι σύμφωνο με το άρθρο 24 του Συντάγματος. Εκτάσεις εντός οικισμών οριοθετηθείσες με άλλες διαδικασίες. Η επέκταση των παραπάνω ρυθμίσεων και σε οικισμούς που είτε οριοθετήθηκαν με διατάξεις άλλων νομοθεσιών και χωρίς την τήρηση διαδικασιών που εγγυώνται μια στοιχειωδώς ασφαλή εικόνα περί της λειτουργίας πραγματικών οικισμών εντός των ούτω καθοριζομένων ορίων, είτε οριοθετήθηκαν με απλές εγκυκλίους, είτε δεν οριοθετήθηκαν παρά με απλή περιγραφή των ορίων τους και χωρίς χάραξη των ορίων αυτών, δηλαδή σε οικισμούς που εξακολουθούν να υπάγονται στο άρθρο 23 § 2 περ. β' του ν. 3889/2010 και πρέπει να αποτυπωθούν με κίτρινο περίγραμμα, προκειμένου να ακολουθηθεί η διαδικασία του άρθρου 24 του ν. 3889/2010, αντικείται στο Σύνταγμα [Μειοψηφία]. Βιομηχανίες και βιοτεχνίες εντός ΖΟΕ. Εξαιρούνται του δασικού χαρακτηρισμού τα ακίνητα εντός βιομηχανικών ή βιοτεχνικών εγκαταστάσεων εντός Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου, επί των οποίων έχουν εγκατασταθεί επιχειρήσεις βάσει διοικητικών αδειών ή άλλων διοικητικών πράξεων, καλυπτομένων από το τεκμήριο νομιμότητας, ή κατόπιν βεβαιώσεων ή άλλων εγγράφων πληροφοριακού χαρακτήρα, που έχουν εκδοθεί από τις δασικές αρχές, σύμφωνα με τα οποία οι εκτάσεις αυτές δεν εμπίπτουν σε δάσος ή δασική έκταση. Ο τυχόν δασικός χαρακτήρας των ακινήτων αυτών δεν επανεξετάζεται προκειμένου αυτά να απενταχθούν ή μη από τη δασική νομοθεσία. Δεν αποσυνδέονται, όμως, από τη δασική νομοθεσία εκτάσεις επί των οποίων λειτουργούν βιομηχανικές εγκαταστάσεις χωρίς διοικητική ή οικοδομική άδεια, ούτε η πράξη της δασικής υπηρεσίας περί του μη δασικού χαρακτήρα ορισμένης έκτασης είναι αρκετή για τη λειτουργία τέτοιων εγκαταστάσεων, ακόμη και η τελεσιδικη, διότι δεν απαλλάσσει τον ενδιαφερόμενο από την υποχρέωση να εφοδιασθεί με τις αναγκαίες άδειες κατά τη βιομηχανική και οικοδομική νομοθεσία [Ειδικότερη γνώμη]. Εκτάσεις με οικοδομικές άδειες μέχρι το 2011. Η εξαίρεση από τη δασική νομοθεσία των εκτάσεων που έχουν αφιερωθεί σε άλλους σκοπούς κατ' εφαρμογή διοικητικών πράξεων τελεί υπό την προϋπόθεση ότι οι διοικητικές αυτές πράξεις είχαν εκδοθεί προ της 11.6.1975, οπότε τέθηκε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1975. Η εξαίρεση επεκτείνεται και επί οικοδομικών αδειών που έχουν εκδοθεί πριν την έναρξη ισχύος του ν. 4030/2011, δηλαδή και σε χρόνο μεταγενέστερο της 11.6.1975. Οι σχετικές εκτάσεις, όπως και επί οικοδομικών αδειών που είχαν εκδοθεί προ της 11.6.1975, δεν χαρακτηρίζονται ως δασικές

και δεν κηρύσσονται ως αναδασωτέες. Με το άρθρο 48 § 1 περ. β του ν. 4685/2020, διατηρήθηκε η επέκταση της εξαιρέσεως από τη δασική νομοθεσία και επί οικοδομικών αδειών, εκδοθεισών μέχρι την έναρξη ισχύος του ν. 4030/2011. Η μετάθεση αυτή του χρονικού ορίου, υπαγορευόμενη από λόγους προστασίας της ασφάλειας δικαίου, δεν αντίκειται σε κάποια συνταγματική διάταξη [Μειοψηφία]. Διοικητικές πράξεις που λαμβάνονται υπ' όψη. Μεταξύ των διοικητικών πράξεων που λαμβάνονται υπ' όψη για την κατάρτιση των δασικών χαρτών, είναι και οι πράξεις που εκδόθηκαν κατά την αγροτική και εποικιστική νομοθεσία, κυρίως δε οι αποφάσεις των Επιτροπών Απαλλοτριώσεων, τα παραχωρητήρια αγροτικών κληρών, οι πράξεις κύρωσης διανομών και αναδασμών με αποδοθείσες χρήσεις τη γεωργική κ.ά., οι άδειες κατατιμήσεων και αγοραπωλησιών με αγροτική χρήση κ.ά. ΟΛΣτΕ 1365/2021, σ. 408.

- Αίτηση ακύρωσης κατά δασικού χάρτη για εντός σχεδίου περιοχές. Έναρξη προθεσμίας. Προκειμένου περί εκτάσεων που ευρίσκονται εντός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων, η προθεσμία αίτησης ακύρωσης κατά της κύρωσης του δασικού χάρτη δεν κινείται από τη δημοσίευση της πράξης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, όπως αντίθετως συμβαίνει προκειμένου περί εκτάσεων εκτός σχεδίου (οι ιδιοκτήτες των οποίων τεκμαίρεται ότι είναι ενήμεροι της υποκειμένης σε ευρεία δημοσιότητα ανάρτησης των δασικών χαρτών). Κατά συνέπεια, εφ' όσον σε πράξη κυρωτική του δασικού χάρτη περιλαμβάνονται εκτάσεις εντός σχεδίου πόλης, η προθεσμία για την άσκηση αίτησης ακύρωσης κατά του μέρους του χάρτη που περιλαμβάνει ειδικώς τις εκτάσεις αυτές, κινείται από την κοινοποίηση ή την γνώση της κυρωτικής πράξης εκ μέρους του ενδιαφερομένου. ΣτΕ 2665/2021, σ. 1423.
- Κεραίες ραδιοφώνου ή τηλεόρασης εντός δασών. Για την τοποθέτηση κεραιών, πομπών, αναμεταδοτών και άλλων συναφών εγκαταστάσεων σε δάση ή δασικές εκτάσεις απαιτείται, μεταξύ άλλων, άδεια εγκατάστασης στη συγκεκριμένη δασική θέση των απαιτούμενων για τον ανωτέρω σκοπό δομικών ή μηχανικών κατασκευών του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών και άδεια του οικείου Νομάρχη. Η άδεια αυτή είναι διαφορετική από εκείνη που απαιτείται, αφ' ενός μεν για την ίδρυση και λειτουργία του ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού σταθμού, αφ' ετέρου δε για την εγκατάσταση των δομικών ή μηχανικών κατασκευών που είναι αναγκαίες για την τοποθέτηση της κεραίας. Σε περίπτωση εγκατάστασης κεραίας χωρίς τις ανωτέρω προϋποθέσεις, ανακύπτει υποχρέωση της Διοίκησης να διατάξει την παύση της λειτουργίας της και την απομάκρυνση της εγκατάστασης. ΣτΕ 377/2022, σ. 2043.

ΔΕΔΙΚΑΣΜΕΝΟ (ΔιοικΔ)

- Δεδικασμένο. Φορολογικές διαφορές. Δεδικασμένο δημιουργείται από τις τελεσιδικές και τις ανέκκλητες αποφάσεις, εφ' όσον οι τελευταίες δεν υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας, και όχι από τις αμετάκλητες αποφάσεις. Επί του δεδικασμένου δεν ασκεί επιρροή η άσκηση αίτησης α-

ναίρεσης (εκτός αν αυτή ευδοκιμήσει, οπότε παύει να αποτελεί, ως προς τα αναφερόμενα κεφάλαια, δεδικασμένο). Όταν καθ' οιονδήποτε τρόπο κριθεί τελεσιδικώς (επί προσφυγής κατά της οικείας καταλογιστικής πράξης) το ζήτημα αν καθ' αρχήν οφείλεται ή όχι ο καταλογισθείς και καταβληθείς φόρος, τα διοικητικά δικαστήρια, επιλαμβανόμενα προσφυγής περί επιστροφής αχρεωστήτως καταβληθέντων φόρων κ.λπ., δεσμεύονται εκ του υφισταμένου επί του εν λόγω ζητήματος δεδικασμένου, μη δυνάμενα να κρίνουν διαφορετικά επί αυτού. ΣτΕ 1208/2021, σ. 411.

ΔΕΔΙΚΑΣΜΕΝΟ (ΠολΔ)

- ΑΠ 826/2021, σ. 1138.

ΔΗΜΕΥΣΗ

- Εθνική ρύθμιση, η οποία επιτρέπει τη δήμευση οργάνου που χρησιμοποιήθηκε για την τέλεση διακεκριμένης λαθρεμπορίας, όταν το όργανο αυτό ανήκει σε καλόπιστο τρίτο, αντιβαίνει στο ενωσιακό δίκαιο. Το ίδιο ισχύει και προκειμένου για εθνική ρύθμιση, η οποία επιτρέπει τη δήμευση στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας περιουσιακού στοιχείου ανήκοντος σε πρόσωπο διαφορετικό από τον δράστη του ποινικού αδικήματος, χωρίς το πρώτο αυτό πρόσωπο να διαθέτει αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας (Άρθρα 17, 47, 51 § 1 ΧΘΔΕΕ, 2 § 1, 4 Απόφασης-Πλαίσιο 2005/212/ΔΕΥ και 2 σημ. 4, 14 § 1 Οδηγίας 2014/42/ ΕΕ [: ενωσιακές πράξεις ενσωματωθείσες παρ' ημίν με τον ν. 4478/2017]). ΔΕΕ C-393/19/14.1. 2021, σ. 453.

ΔΗΜΟΙ

- ΑΠ 22/2021, σ. 105.
- ΑΠ 528/2021, σ. 610.
- ΣυμβΑΠ 1139/2021, σ. 1344.
- ΑΠ 83/2022, σ. 1599.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

- ΑΠ 5/2021, σ. 105.
- Μη αποστολή φακέλου από τη Διοίκηση. Συνέπειες. Όταν η Διοίκηση δεν αποστέλλει στο ΣτΕ τον φάκελο υπόθεσης, παρά την έκδοση σχετικής προδικαστικής απόφασης που την υποχρεώνει προς τούτο, η στάση της αυτή δεν έχει ως μόνη συνέπεια τη δυνατότητα κίνησης πειθαρχικής δίωξης κατά των υπευθύνων υπαλλήλων αλλά επιτρέπει, επί πλέον, στο δικαστήριο να συναγάγει σχετικό τεκμήριο και να θεωρήσει ως ακριβή την πραγματική βάση των ισχυρισμών του αιτούντος. Τούτο, διότι, άλλως, η αδράνεια αυτή της Διοίκησης θα οδηγούσε σε αδυναμία του ΣτΕ να ασκήσει την κατά το Σύνταγμα αρμοδιότητά του και να παράσχει στον διοικούμενο την έννομη προστασία. ΣτΕ 739/2021, σ. 159.
- Ενιαίο Δημόσιας Διοίκησης. Κατά θεμελιώδη αρχή του Συντάγματος, η εξουσιαστική δράση του Κράτους, το οποίο έχει ενιαία νομική προσωπικότητα, εκδηλώνεται μέσω τριών λειτουργιών, ήτοι της νομοθετικής, της εκτελεστικής

και της δικαστικής (άρθρο 26). Ειδικότερα, η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, την Κυβέρνηση και τα λοιπά όργανα της Διοίκησης. Η Διοίκηση διαρθρώνεται σε μεγάλους τομείς, των οποίων προϊστάμενοι Υπουργοί, είναι όμως ενιαία και, συνεπώς, οι πράξεις κάθε Υπουργού ή οποιουδήποτε άλλου διοικητικού οργάνου, ατομικού ή συλλογικού, και δη αδιαφόρως της φύσης της ασκουμένης δραστηριότητας, είναι πράξεις της ενιαίας Διοίκησης. Αίτηση ακύρωσης ή προσφυγή, ασκούμενη από διοικητικό όργανο. Το ένδικο βοήθημα της αίτησης ακύρωσης ή της προσφυγής ασκείται μόνο κατά των εκτελεστών πράξεων των διοικητικών αρχών και των ν.π.δ.δ., οι οποίες δεν υπόκεινται σε άλλο ένδικο μέσο δια της διοικητικής οδού, δύναται δε να ασκηθεί από τον ιδιώτη ή το νομικό πρόσωπο, στους οποίους αφορά η διοικητική πράξη, ή των οποίων τα έννομα συμφέροντα προσβάλλονται εξ αυτής. Ένα διοικητικό όργανο δεν δύναται, κατ' αρχήν, να ασκήσει αίτηση ακύρωσης κατά οποιασδήποτε πράξης εκδοθείσας από άλλο διοικητικό όργανο. Ο κανόνας αυτός είναι δυνατόν να ανατραπεί από τον νομοθέτη, διότι αυτός δεν κωλύεται από το Σύνταγμα να διασπάσει την ενότητα της Διοίκησης και να χορηγήσει σε διοικητικό όργανο το ένδικο μέσο της αίτησης ακύρωσης ή της προσφυγής, και δη είτε ρητώς, είτε εμμέσως, με διατάξεις που έχουν σαφώς το νόημα αυτό. ΣτΕ 1494/2021, σ. 419.

- Ορθολογική οργάνωση του Κράτους και προσλήψεις εκπαιδευτικών. Η γενική οργάνωση του Κράτους πρέπει να γίνεται κατά τρόπο ορθολογικό, ορθολογική δε πρέπει να είναι επίσης και η οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης στηριζόμενη στις αρχές και τα πορίσματα της διοικητικής επιστήμης. Ως εκ τούτου, κάθε μεταβολή στο αφορών τις προσλήψεις των δημόσιων εκπαιδευτικών λειτουργιών νομοθετικό καθεστώς πρέπει να αποφασίζεται κατόπιν συνεκτίμησης των αναγκών της δημόσιας εκπαίδευσης σε ανθρώπινο δυναμικό και των δυναμένων να διατεθούν για την καλύτερη κάλυψη των αναγκών αυτών οικονομικών πόρων. Δικαστικές αποφάσεις. Υποχρέωση συμμόρφωσης της Διοίκησης. Η υποχρέωση συμμόρφωσης προς τις δικαστικές αποφάσεις και εκτέλεσης αυτών, ώστε η παρεχόμενη δικαστική προστασία να είναι αποτελεσματική, επιβάλλεται στα όργανα της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας. Η Διοίκηση, συμμορφούμενη προς ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ ή τακτικού διοικητικού δικαστηρίου, υποχρεούται όχι μόνον να θεωρήσει ανίσχυρη και μη υφιστάμενη στον νομικό κόσμο τη διοικητική πράξη που ακυρώθηκε με τη δικαστική αυτή απόφαση, αλλά και να προβεί σε θετικές ενέργειες για την αναμόρφωση αυτής ή των νομικών καταστάσεων που διαμορφώθηκαν, αμέσως ή εμμέσως, βάσει της πράξης ή παράλειψης που ακυρώθηκε ή ως συνέπεια αυτής. Προς τον σκοπό αυτό, οφείλει να ανακαλέσει ή να τροποποιήσει τις διοικητικές πράξεις που στηρίζονται στην ακυρωθείσα και να επαναλάβει τις πράξεις που κατά νόμο υποχρεούται να εκδώσει, χωρίς τη νομική πλημμέλεια η οποία διαπιστώθηκε με την ακυρωτική απόφαση, ώστε να διαμορφωθεί νομική κατάσταση σύμφωνη προς τον νόμο

κατά την έννοια της ακυρωτικής αποφάσεως. Περιεχόμενο υποχρέωσης συμμόρφωσης. Το ειδικότερο περιεχόμενο και η έκταση των υποχρεώσεων συμμορφώσεως της Διοίκησης (ή του νομοθέτη, σε περίπτωση που επιχειρείται συμμόρφωση προς δικαστική απόφαση με διάταξη νόμου) προσδιορίζονται από το αντικείμενο της απαγγελθείσας ακύρωσης, ήτοι από τη φύση και το είδος της ακυρωθείσας πράξης ή τα νόμιμα στοιχεία που συγκροτούν την παράλειψη, καθώς και από την κρίση ή τις κρίσεις πάνω στα ζητήματα που εξετάσε και για τα οποία αποφάνθηκε το δικαστήριο στο αιτιολογικό της απόφασής του, δημιουργώντας ως προς αυτά δεδουλευμένο για τη συγκεκριμένη περίπτωση. ΟΛΣτΕ 1834/ 2021, σ. 917.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ (ΔΕΗ)

- Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 του ν. 4842/2021. ΕπΑρθρ 20^Α § 1ν. 4842/21/3/2022, σ. 1957.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

- Κοινοπραξία δημοσίου έργου. Εκπροσώπηση. Για την κοινοπραξία εκτέλεσης δημοσίου έργου προβλέπεται ειδικός τρόπος εκπροσώπησης αυτής έναντι του κυρίου του έργου και των υπηρεσιών του, καθ' όλη την διάρκεια εκτέλεσης του έργου και μέχρι την πλήρη εκκαθάριση όλων των σχετικών ζητημάτων, με τον ορισμό ενός φυσικού προσώπου ως κοινού εκπροσώπου της κοινοπραξίας, ορισμός ο οποίος χωρεί με ιδιαίτερη, συμβολαιογραφικώς καταρτιζόμενη συμφωνία των μελών της κοινοπραξίας, διάφορη του κοινοπρακτικού συμφώνου. Ο κατά τα ανωτέρω διορισθείς ως εκπρόσωπος της κοινοπραξίας έχει την εξουσία, μεταξύ άλλων, να διορίζει δικαστικούς πληρεξουσίου της κοινοπραξίας για το συγκεκριμένο δημόσιο έργο. Δεν αποκλείεται ο ορισμός, με το κοινοπρακτικό σύμφωνο, διαφορετικού τρόπου εκπροσώπησης της κοινοπραξίας έναντι των τρίτων (προσωπικό, προμηθευτές, άλλες - πέραν του κυρίου του έργου - διοικητικές αρχές, δικαστήρια), ούτε αναιρεί την εξουσία εκπροσώπησης έναντι τρίτων, όπως αυτή έχει παρασχεθεί με το κοινοπρακτικό. Συνεπώς, νομίμως και ο βάσει του οικείου δικαιοπρακτικού συμφώνου εκπρόσωπος της κοινοπραξίας εκτέλεσης δημοσίου έργου προβαίνει στον διορισμό δικηγόρου για την εκπροσώπηση αυτής ενώπιον δικαστηρίου επί διαφοράς συνδεδεμένης με το έργο και, ως εκ τούτου, για την απόδειξη της σε αυτόν ανατεθειμένης εξουσίας, αρκεί η προσκόμιση του κοινοπρακτικού συμφώνου. ΣτΕ 470/2022, σ. 2044.

ΔΗΜΟΣΙΟ

- Βίαια επεισόδια. Υποχρεώσεις αστυνομικών οργάνων και ευθύνη του Δημοσίου. Η προστασία της περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια αποτελεί υποχρέωση των αστυνομικών οργάνων, η εκπλήρωση της οποίας δεν εναπόκειται στη διακριτική ευχέρειά τους. Αν τα αστυνομικά όργανα παραλείψουν παντελώς να επέμβουν, η παράλειψή τους αυτή είναι παράνομη. Διακριτική ευχέρεια διαθέτουν τα αστυνομικά όργανα μόνον ως προς την επιλογή του εί-

δους των μέτρων που πρέπει να λάβουν προς εκπλήρωση της ανωτέρω υποχρέωσης, δυνάμει κατόπιν εκτίμησης να επιλέξουν και να εφαρμόσουν το καταλληλότερο για τη συγκεκριμένη περίπτωση επιχειρησιακό σχέδιο. Υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας συντρέχει αν τα αστυνομικά όργανα, καθ' ον χρόνο επιχειρούν προς εκπλήρωση της ανωτέρω υποχρέωσής τους, λαμβάνουν μεν μέτρα για να προστατεύσουν την ιδιωτική περιουσία, τα μέτρα όμως αυτά δεν είναι τα αναγκαία και πρόσφορα για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Εάν δεν λαμβάνουν κανένα συγκεκριμένο μέτρο για να προστατεύσουν την περιουσία του πολίτη, η επιλογή της αποχής τους συνιστά υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας τους και για τον λόγο αυτό είναι παράνομη (Άρθρ. 105 ΕισΝΑΚ, 8 ν. 2800/2000, 93, 132, 133 π.δ. 141/1991, 4 και 9B π.δ. 14/2001). Ανώτερη βία. Επεισόδια ως αντίδραση σε πυροβολισμό ανηλικού. Το Δημόσιο απαλλάσσεται από την αντικειμενική ευθύνη προς αποζημίωση αν η φθορά ή η καταστροφή της περιουσίας των πολιτών που προκαλείται κατά τη διάρκεια βίαιων επεισοδίων οφείλεται σε περιστατικά που συγκροτούν την έννοια της ανώτερης βίας, δηλαδή σε γεγονότα αιφνίδια (τυχερά) και απρόβλεπτα, τα οποία δεν μπορεί να αποτραπούν με μέτρα και της πλέον εξαιρετικής επιμέλειας και σύνεσης που επιβάλλονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Δεν συνιστούν περίπτωση ανώτερης βίας βίαια επεισόδια ιδιαίτερος μεγάλης έντασης και έκτασης που κλιμακώνονται και εξαπλώνονται σταδιακά και λαμβάνουν χώρα σε πολλά σημεία ταυτοχρόνως, με συνέπεια τη διάσπαση των αστυνομικών δυνάμεων, αν αυτά τα επεισόδια μπορούσαν να προβλεφθούν κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας και να τεθούν υπό έλεγχο εγκαίρως, πριν δηλαδή εξαπλωθούν και καταστούν ανεξέλεγκτα, με τη λήψη άμεσων, αναγκαίων και πρόσφορων μέτρων. Η είδηση του θανάτου ανηλικού από πυροβολισμό από αστυνομικό όργανο είναι λίαν πιθανό, έως και αναμενόμενο, να προκαλέσει εντονότατη κοινωνική αντίδραση, να οδηγήσει σε άμεση μαζική κινητοποίηση πολιτών στα αστικά κέντρα και συνακόλουθα να πυροδοτήσει ανά πάσα στιγμή κοινωνική έκρηξη. Βάρος απόδειξης Δημοσίου. Το Δημόσιο, για να απαλλαγεί από την ευθύνη, οφείλει να επικαλεστεί παραδεκώς και να αποδείξει πλήρως: α) ότι η ζημία προήλθε από ορισμένο περιστατικό ανώτερης βίας και β) ότι τα όργανά του δεν μπορούσαν να προβλέψουν και να αποτρέψουν το περιστατικό αυτό με οποιαδήποτε μέτρα και αν ελάμβαναν. Αμφιβολία ως προς τη συγκρότηση του λόγου αυτού της απαλλαγής αποβαίνει σε βάρος του εναγομένου. Στην ειδικότερη περίπτωση κατά την οποία το εναγόμενο Δημόσιο επικαλείται ως γεγονός ανώτερης βίας τη μεγάλη έκταση και ένταση βίαιων επεισοδίων, πρέπει το ίδιο να επικαλεστεί και να αποδείξει πλήρως ότι η εξαπλώση και κλιμάκωση των επεισοδίων και των ζημιωγώνων συνεπειών τους δεν θα μπορούσαν να αποτραπούν ακόμα και αν τα όργανά του ελάμβαναν όλα τα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα που επιβάλλονται για την αντιμετώπιση και θέση υπό έλεγχο τέτοιων καταστάσεων

(Άρθρ. 73 και 145 ΚΔιοικΔικ) [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1964/2021, σ. 115.

- ΑΠ 178/2021, σ. 357.

- ΑΠ 190/2021, σ. 358.

- C-282/19/13.1.2022, σ. 461.

- ΑΠ 420/2021, σ. 607.

- ΑΠ 663/2021, σ. 892.

- ΑΠ 726/2021, σ. 894.

- Αστική ευθύνη Δημοσίου από κακή νομοθέτηση. Δεν μπορεί να προκύψει, έστω και αν προκαλείται ζημία σε τρίτο, ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση από την εκ μέρους της Πολιτείας νομοθέτηση με τα αρμόδια αυτής όργανα ή από την παράλειψη των οργάνων αυτών να νομοθετήσουν, εκτός αν από τη νομοθέτηση ή την παράλειψή της γεννάται αντίθεση προς κανόνες δικαίου υπέρτερης τοπικής ισχύος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, ευθύνη του Δημοσίου προς αποζημίωση του ζημιωθέντος γεννάται μόνον αν οι επίσημες συνέπειες επέρχονται απευθείας από την επίμαχη διάταξη, πριν και ανεξάρτητα από οποιαδήποτε εφαρμογή της με πράξη της Διοίκησης. Στις λοιπές περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι επίσημες συνέπειες επέρχονται από την εφαρμογή του ως άνω κανόνα δικαίου, δηλαδή από την πράξη της Διοίκησης που τον εφαρμόζει στην ατομική περίπτωση, η ευθύνη έναντι του ζημιωθέντος προκύπτει όχι από τον κανόνα δικαίου, αλλά από την τελευταία αυτή πράξη. Αστική ευθύνη Δημοσίου για πράξεις του ΑΣΕΠ. Ο ΑΣΕΠ, ως ανεξάρτητη αρχή που έχει ως αποκλειστική αποστολή την εφαρμογή των νόμων και κανονισμών που διέπουν την επιλογή των διοριστέων στις δημόσιες υπηρεσίες, χωρίς να διαθέτει ίδια νομική προσωπικότητα και οικονομική αυτοτέλεια σε σχέση με το Δημόσιο, δεν ευθύνεται το ίδιο για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του, αλλά το Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο σε περίπτωση άσκησης αγωγής νομιμοποιείται παθητικά στη σχετική δίκη. ΟΛΣτΕ 2113/2021, σ. 918.

- «Ευθύνη αποζημίωσης του δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 961.

- ΑΠ 826/2021, σ. 1138.

- ΑΠ 916/2021, σ. 1139.

- ΑΠ 936/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 1005/2021, σ. 1342.

- ΣυμβΑΠ 192/2022, σ. 1783.

- Αστική ευθύνη. Δέσμευση ακινήτου. Αρμοδιότητα δικαστηρίου. Οι αναίρεσειοντες στήριξαν όλες τις αξιώσεις τους για αποκατάσταση της ζημίας τους, περιουσιακής (θετικής ζημίας, αποθετικής ζημίας) και ηθικής βλάβης, στην παράνομη, κατά τους ισχυρισμούς τους, κατάσταση που δημιουργήθηκε από την επί 68 έτη μετά την έκδοση του από 9.2.1940 βασιλικού διατάγματος περί αναθεώρησης και επεκτάσεως του σχεδίου πόλεως Πύργου (Α' 63) και επί 35 έτη μετά την έκδοση του από 15.9.1973 προεδρικού διατάγματος περί τροποποίησης του ρυμοτομικού σχεδίου Πόλεως

Πύργου Ηλείας (Δ' 270) διαρκή παράλειψη των οργάνων των αναιρεσίβλητων νομικών προσώπων να ολοκληρώσουν τη ρυμοτομική απαλλοτρίωση του ακινήτου τους με την καταβολή της νόμιμης αποζημίωσης για τα ρυμοτομούμενα τμήματα της ιδιοκτησίας τους που προορίζονταν για την κατασκευή οδών και την ανέγερση σχολείου και την εν συνεχεία διάνοιξη των προβλεπόμενων στο σχέδιο πόλεως οδών. Η διαρκής αυτή παράλειψη συνεχίστηκε και μετά τη δημοσίευση της .../2005 απόφασης του Διοικητικού Πρωτοδικείου Πύργου για την αναγνώριση της αυτοδικαίας άρσης της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης και της δεσμεύσεως του ακινήτου τους. Όλες όμως οι ανωτέρω αξιώσεις των αναιρεσιόντων για αποκατάσταση, οι οποίες είχαν ως πραγματική βάση την προεκτεινόμενη διαρκή συμπεριφορά παράλειψης των οργάνων των αναιρεσίβλητων νομικών προσώπων, όπως οι αξιώσεις αυτές περιγράφονται στην ένδικη αγωγή (κύρια και παρεμπιπτούσα), γεννήθηκαν και κατέστησαν δικαστικώς επιδιώξιμες πριν από την 11.6.1985, οι δε περαιτέρω αξιώσεις που γεννήθηκαν μετά την ημερομηνία αυτή ήταν επίσης, κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων, προσδιορίσιμες. Επομένως, για την εκδίκαση της ένδικης κύριας και παρεμπιπτούσας αγωγής των αναιρεσιόντων δικαιοδοσία είχαν τα πολιτικά δικαστήρια, το δε διοικητικό εφετείο, το οποίο με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δέχθηκε τη δικαιοδοσία του προς εκδίκαση της υπό κρίση διαφοράς και απέρριψε την κύρια και παρεμπιπτούσα αγωγή των αναιρεσιόντων ως αβάσιμες κατ' ουσίαν, υπερέβη τη δικαιοδοσία του. Για τον λόγο αυτόν, της υπέρβασης δικαιοδοσίας αυτεπαγγέλτως ερευνώμενο, και ανεξαρτήτως συνδρομής των προβλεπόμενων στις §§ 3 και 4 του άρθρου 53 του π.δ. 18/1989 προϋποθέσεων παραδεκτού η κρινόμενη αίτηση πρέπει να γίνει δεκτή και να αναρριθεί η προσβαλλόμενη απόφαση [Άρθρα 105 και 106 Εισ/ΝΑΚ, 1 § 2 περ. η', 9 § 1 περ. γ' και § 2 και 10 v. 1406/1983, το από 9/17.2.1940 βασιλικό διάταγμα, το από 15.9.1973 προεδρικό διάταγμα, 39 § 1 εδ. β', 53 §§ 3 και 4, 56 § 1 περ. α' και 57 § 2 εδ. α' π.δ. 18/1989, 12 § 1 v. 3900/2010, 96 § 1, 97 § 2, 125, 142 § 1 περ. α' και 275 § 1 ΚΔιοικΔικ, 41 v. 3659/2008, 17, 24 και 94 §§ 1, 2 και 3 Σ]. ΣτΕ 907/2022, σ. 1825.

- «Η ευθύνη του δημοσίου από τη ζημιολογία δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 2062.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

- «Δομικά στοιχεία του δημοσιονομικού δικαίου της Ε.Ε. Η τάση εισαγωγής του «χρυσού δημοσιονομικού κανόνα» σε ευρωπαϊκά συντάγματα», από τον Ε.-Ο. Βουβονικό, σ. 1434.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΕΛΗ

- Δήμοι. Τέλη φωτισμού και καθαριότητας. Περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως. Για το χώρο του αεροδρομίου, ο σχεδιασμός του οποίου, άλλωστε, δεν συνιστά σχέδιο πόλεως, δεν μπορούν να επιβληθούν τέλη καθαριότητας και

φωτισμού. Η “Ζώνη Περιορισμένης Ανάπτυξης” συνιστά, σύμφωνα με τη ΣΑΑ και το ν. 2338/1995 που την κύρωσε, περιοχή εκτός σχεδίου πόλεως, επιπλέον ούτε στις επίδικες κανονιστικές αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου του καθ' ου Δήμου, ούτε σε τυχόν έτερη που ο τελευταίος επικαλείται, γίνεται ρητή αναφορά στη συνδρομή πραγματικής ανάγκης για παροχή της σχετικής υπηρεσίας καθαριότητας και φωτισμού στην ως άνω εκτός σχεδίου περιοχή, καθώς και στο ότι η υπηρεσία αυτή έχει οργανωθεί κατάλληλα και παρέχεται πράγματι, συνεπώς μη νομίμως επιβλήθηκε σε βάρος της προσφεύγουσας εταιρείας το ένδικο τέλος για το χρονικό διάστημα από 1.2.2014 έως 31.12.2014 (Άρθρα 21 § 1 και 22 β.δ. 24.9/20.10.1958, 4 και 5 v. 1080/1980, 7 v.δ. 3033/1954, 1 v. 25/1975, 1 v. 429/1976, 7 v. 2307/1995, v. 2338/1995, π.δ. 22/4-8 Ιαν. 1982, 25 § 12 v. 1828/1989, v. 429/1978, 75 v. 3463/2006, 26 v. 2093/ 1992, 13 v. 4337/2015). ΜΔΕφΑθ 141/2022, σ. 396.

- Ενιαίο τέλος καθαριότητας και φωτισμού. Ανταποδοτικότητα. Το ενιαίο τέλος έχει ανταποδοτικό χαρακτήρα, επιβαλλόμενο για την αντιμετώπιση των δαπανών των παρεχόμενων από τους δήμους υπηρεσιών καθαριότητας των οδών, πλατειών και κοινοχρήστων εν γένει χώρων, περιουσιολογίας, αποκομιδής και διάθεσης απορριμμάτων, κατασκευής και λειτουργίας κοινοχρήστων αποχωρητηρίων καθώς και φωτισμού των κοινοχρήστων χώρων, η δε απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για τον καθορισμό, κατά κατηγορίες υπόχρεων, συντελεστών του τέλους αυτού ελέγχεται από την άποψη της ύπαρξης μιας, κατά προσέγγιση, αναλογικής σχέσης μεταξύ προβλεπόμενων εσόδων και εξόδων των σχετικών δημοτικών υπηρεσιών. Για τη διενέργεια του ως άνω ελέγχου απαιτείται η κανονιστική απόφαση του δημοτικού συμβουλίου που ορίζει τους συντελεστές να αιτιολογείται επαρκώς, είτε στο κείμενό της, είτε με αναφορά στα στοιχεία που την συνοδεύουν, με την παράθεση, ενόψει επικαίρων διαπιστώσεων και συγκεκριμένων στοιχείων, των προβλεπόμενων εσόδων και εξόδων για τις παρεχόμενες υπηρεσίες, κατά τον χρόνο στον οποίο αφορά η απόφαση αυτή. Χρήση κριτηρίου εκτός νόμου για τον επιμερισμό των τελών. Το συνολικό ποσό της δαπάνης των δημοτικών υπηρεσιών καθαριότητας και φωτισμού, για την κάλυψη των οποίων επιβάλλεται το επίμαχο τέλος, επιμερίζεται μεταξύ των υπόχρεων όχι μετά από βεβαίωση ως προς καθένα του βαθμού της χρήσης από αυτόν των παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά με έμμεσο τρόπο, επί τη βάσει, προκειμένου περί στεγασμένων χώρων, της επιφάνειας του εξυπηρετούμενου ακινήτου, σε συνδυασμό με συντελεστή, ο οποίος καθορίζεται με απόφαση του οικείου δημοτικού συμβουλίου αναλόγως, κατ' αρχήν, με τη χρήση των εξυπηρετούμενων ακινήτων. Απόφαση δημοτικού συμβουλίου για την κατανομή του κόστους των δημοτικών υπηρεσιών καθαριότητας και φωτισμού νομίμως, κατ' αρχάς, καθορίζει τρεις γενικούς συντελεστές (κατοικία, φιλανθρωπικά και μη κερδοσκοπικά ιδρύματα και ακίνητα για την άσκηση πάσης φύσης οικονομικής δραστηριότητας) και τέσσερις ει-

δικούς συντελεστές, ως διαβαθμίσεις του τρίτου ως άνω γενικού συντελεστή, δηλαδή τον ειδικό συντελεστή για χρήσεις καταστημάτων μέχρι 50 τ.μ. (πρώτος ειδικός συντελεστής), τον ειδικό συντελεστή για χρήσεις καταστημάτων βιομηχανιών, βιοτεχνιών, μη ηλεκτροδοτούμενων υποσταθμών της ΔΕΗ και άλλες μη κατονομαζόμενες (δεύτερος ειδικός συντελεστής), τον ειδικό συντελεστή για χρήσεις τραπεζών, καντινών και λοιπών μη μόνιμων κατασκευών (τρίτος ειδικός συντελεστής) και τον ειδικό συντελεστή για χρήσεις μεταφορικών εταιρειών και εμπορίου παλαιών σιδηρών και μετάλλων (τέταρτος ειδικός συντελεστής). Εφ' όσον, όμως, για τον καθορισμό του ως άνω τέταρτου ειδικού συντελεστή, που αφορά τα ακίνητα με χρήση τη δραστηριότητα παροχής μεταφορικών υπηρεσιών, δεν χρησιμοποιήσε ως κριτήριο τον βαθμό κατά τον οποίο τα ακίνητα αυτά επιβαρύνουν τις παρεχόμενες από τον Δήμο ανταποδοτικές υπηρεσίες, αλλά το κριτήριο της αποτροπής λειτουργίας της εν λόγω δραστηριότητας στη συγκεκριμένη δημοτική ενότητα (και για τον λόγο αυτό διατήρησε τους αυξημένους, μόνο για τις μεταφορικές εταιρίες), η απόφαση είναι παράνομη, ως εκτός νομοθετικής εξουσιοδότησης και ακρωτέα. ΣτΕ 2213/2021, σ. 927.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

- Οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης αποτελούν μεν ν.π.ι.δ., διεπόμενα από τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας και έχοντα διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, αλλά θεωρούνται επιχειρήσεις ειδικού δημόσιου σκοπού. Οι δημοτικές επιχειρήσεις που εκτελούν υπηρεσία, η οποία εμπίπτει στους επιδιωκόμενους σκοπούς του κράτους, ασκούν διά των οργάνων τους δημόσια υπηρεσία. Εν όψει της φύσης των καθηκόντων αυτών και με βάση το ουσιαστικό κριτήριο της άσκησης δημόσιας υπηρεσίας, οι υπάλληλοι τους εμπίπτουν στην έννοια του «υπαλλήλου» του άρθρου 13 ΠΚ και, συνακόλουθα, δύνανται να τελούν την αξιόποινη πράξη της ψευδούς βεβαίωσης. Αναρείται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω εσφαλμένης ερμηνείας ουσιαστικών ποινικών διατάξεων (Άρθρα 5 § 5, 21 § 3 Σ, 13 περ. α', 242 §§ 1, 3 ΠΚ, 1 ν. 1069/1980, 252, 276 § 1 ν. 3463/2006, 484 § 1 β' ΚΠΔ). ΣυμβΑΠ 1139/2021, σ. 1771.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

- Δημόσιοι διαγωνισμοί. Προσφυγή. Εκτελεστή πράξη. Η άσκηση προδικαστικής προσφυγής ενώπιον της ΑΕΠΠ προβλέπεται κατά των εκτελεστών πράξεων της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα. Εκτελεστή πράξη είναι εκείνη με την οποία το αποφαινόμενο όργανο αποφασίζει οριστικά για το αντίστοιχο, κατά περίπτωση, στάδιο της εν εξελίξει διαδικασίας του διαγωνισμού, προς περαίωση του σταδίου αυτού, όχι δε η πράξη με την οποία το όργανο αυτό αναβάλλει απλώς την οριστική κρίση του για το επίμαχο στάδιο, προκειμένου να την ασκήσει σε μεταγενέστερο χρόνο (όπως είναι πράξη κλήσης των διαγωνιζόμενων προς παροχή διευκρινίσεων), με σκοπό, μετά την υποβολή των διευκρινίσεων, να εκφέρει την οριστική κρίση του

επί των προσφορών. Κατά δε τον έλεγχο της νομιμότητας της πράξης του αποφασίζοντος οργάνου, με την οποία περατώνεται το οικείο στάδιο της διαγωνιστικής διαδικασίας, με αποδοχή ή απόρριψη των προσφορών, εξετάζονται, εφ' όσον προβληθούν, και αιτιάσεις που αφορούν πλημμέλειες της κλήσης προς παροχή διευκρινίσεων, είτε οι πλημμέλειες αυτές ανάγονται στη διαδικασία, είτε ανάγονται στη συνδρομή των προϋποθέσεων υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή, κατά τον νόμο, η διευκρίνιση υποβληθείσας προσφοράς. ΣτΕ 1218/2021, σ. 411.

- Διαγωνισμοί. Έλεγχος κρίσης του ΕΛΣυν από τα διοικητικά δικαστήρια. Ναι μεν αποκλείεται η ευθεία προσβολή ενώπιον του ΣτΕ απόφασης του ΕΛΣυν, η οποία εκδόθηκε στο πλαίσιο του προσυμβατικού ελέγχου νομιμότητας δημοσίων συμβάσεων προμηθειών, έργων και υπηρεσιών μεγάλης αξίας, οι πράξεις, όμως, της διαγωνιστικής διαδικασίας, οι οποίες εκδίδονται σε συμμόρφωση προς τις αποφάσεις του ΕΛΣυν, προσβάλλονται παραδεκτά ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, το οποίο δεν δεσμεύεται από όσα έκρινε το Ελεγκτικό Συνέδριο κατά την άσκηση της ανωτέρω, μη δικαιοδοτικής, αλλά διοικητικής (ελεγκτικής) αρμοδιότητάς του. Προσυμβατικός έλεγχος δημοσίων συμβάσεων. Συνέπειες. Οι εκδιδόμενες, στο πλαίσιο του προσυμβατικού ελέγχου νομιμότητας δημοσίων συμβάσεων μεγάλης αξίας, πράξεις και αποφάσεις όλων των αρμοδίων σχηματισμών του ΕΛΣυν (Κλιμακίων και Τμημάτων) δεσμεύουν, τις αναθέτουσες αρχές και τους αναθέτοντες φορείς. Ως εκ τούτου, όταν διαπιστώνουν νομική πλημμέλεια της διαγωνιστικής διαδικασίας, που κωλύει την υπογραφή της σύμβασης ανάθεσης έργου, προμήθειας ή υπηρεσίας, νόμιμα ανακαλείται η κατακυρωτική του αποτελέσματος του διαγωνισμού πράξη, προκειμένου να επαναληφθεί η διαγωνιστική διαδικασία από το σημείο που εμφιλοχώρησε η διαγνωσθείσα πλημμέλεια. Δικαιολογητικά ονομαστικοποίησης. Αλλοδαπές επιχειρήσεις. Ναι μεν τα δικαιολογητικά ονομαστικοποίησης μετοχών μέχρι φυσικού προσώπου υποβάλλουν, επί ποινή αποκλεισμού, οι «αλλοδαπές επιχειρήσεις», ωστόσο η εν λόγω υποχρέωση δεν επιβάλλεται γενικά σε όλες τις «αλλοδαπές επιχειρήσεις», αλλά μόνο στις αλλοδαπές Α.Ε. που μετέχουν στον διαγωνισμό είτε αμέσως, ως υποψήφιος, είτε εμμέσως, μέσω του ελέγχου του κεφαλαίου μιας ΕΠΕ που μετέχει στον διαγωνισμό ως υποψήφια. ΣτΕ 1286/2021, σ. 412.

- «Κατακύρωση του αποτελέσματος πλειοδοτικού διαγωνισμού μίσθωσης ακινήτου ανήκοντος σε ν.π.δ.δ.», από το Χ. Δ. Νικολαΐδη, σ. 462.

- C-102/20/25.11.2021, σ. 460.

- ΑΣΕΠ. Προκήρυξη. Μοριοδότηση. Εμπειρία. Ισότητα. Αξιοκρατία. Με τη διάταξη του άρθρου 16 § 1 εδ. β' του ν. 4551/2018, όπως ισχύει μετά την προσθήκη εδαφίων με το άρθρο 17 § 1 του ν. 4571/2018, με την οποία ορίζεται ότι η αποκτιθείσα από το επικουρικό νοσηλευτικό και λοιπό προσωπικό που υπηρετεί ή υπηρέτησε σε φορείς παροχής υπηρεσιών υγείας, κατά τα οριζόμενα στις §§ 1 έως 8 του άρθρου 10 του ν. 3329/2005, «ειδική εμπειρία» λαμβάνεται

υπόψη και μοριοδοτείται αυξημένα για το σύνολο των θέσεων που προκηρύσσονται, παραβιάζεται η συνταγματική αρχή της ισότητας. Και τούτο διότι, εφόσον με τις διατάξεις του νόμου αυτού δεν καταργήθηκε, ειδικά για τη κάλυψη των θέσεων νοσηλευτικού και λοιπού προσωπικού, η διάταξη του άρθρου 18 § 2 περ. Β' υποπερ. α' του ν. 2190/1994, με τη δε προσβαλλόμενη προκήρυξη, κατ' εφαρμογή της τελευταίας αυτής διάταξης, προβλέφθηκε η πλήρωση δύο κατηγοριών θέσεων, για υποψηφίους με ή χωρίς εμπειρία, κατ' εφαρμογή της αρχής της ισότητας ευκαιριών δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τις θέσεις, για τις οποίες η εμπειρία δεν αποτελεί μοριοδοτούμενο κριτήριο, κανενός είδους εργασιακή εμπειρία· διαφορετικά, η Διοίκηση προβαίνει σε ανεπίτρεπτη ένταξη στην ανωτέρω κατηγορία θέσεων, για τις οποίες η εμπειρία δεν αποτελεί μοριοδοτούμενο κριτήριο, ανόμοιων κατηγοριών υποψηφίων, προσδίδοντας, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας, εξ αρχής αθέμιτο πλεονέκτημα σε υποψηφίους οι οποίοι μοριοδοτούνται για κριτήριο κατάταξης το οποίο δεν λαμβάνεται υπόψη για τη συγκεκριμένη κατηγορία θέσεων, με αποτέλεσμα οι θέσεις αυτές μόνον κατ' όνομα να προορίζονται για υποψηφίους χωρίς εμπειρία, εφόσον καταργείται το δικαίωμα των έχοντων τα τυπικά προσόντα αλλά μη έχοντων εμπειρία, όπως η αιτούσα, σε ίσες ευκαιρίες πρόσληψης, χωρίς τούτο να υπαγορεύεται από λόγους δημόσιου συμφέροντος, αλλά με μόνο σκοπό την επαγγελματική αποκατάσταση της ανωτέρω προνομιακής κατηγορίας υποψηφίων (Άρθρα 26 ν. 4509/2017, 10 §§ 1-8 ν. 3329/ 2005, 14 § 2 στοιχ. α' και 21 § 2 περ. β' π.δ. 18/1989, 1, 14, 15 και 18 ν. 2190/ 1994, 26 § 11 ν. 4325/2015, 6 και 7 ν. 3812/ 2009, 79 ν. 4582/2018, 5 και 6 π.δ. 164/2004, 71 § 2 ν. 4589/2019, 230 § 2 ν. 4610/2019, 3 § 26 ν. 3527/2007, 21 § 7 ν. 3580/2007, 5 §§ 2 και 3 και 32 § 2 ν. 3868/2010, 6 § 5 ν. 4052/2012, 9 ν. 4210/2013, 151 ν. 4483/2017, 3 § 1, 2, 3, 4 και 5 ν. 4542/2018, 106 ν. 4600/ 2019, 24 ν. 4270/ 2014, 50 § 2 ν. 4305/2014, 39 § 3 ν. 4320/2015 (Α' 29), 34 § 2 ν. 4351/2015 (Α' 164), 52 § 7 περ. β' 4410/2016 (Α' 141) και 95 § 1 περ. β' ν. 4486/2017, 8 ν. 3051/2002, 4 § 2 ν. 3320/2005, 28, § 3 ν. 4521/2018, 17 ν. 4571/2018, 16 § 1 εδ. β' ν. 4551/2018, 4 §§ 1 και 4, 5 § 1, 74, 87 § 2 και 103 §§ 1, 2, 7 και 8 Σ). ΟΛΣτΕ 193/2022, σ. 895.

- Στελέχωση του ΑΣΕΠ. Ο νομοθέτης απέβλεψε για τη στελέχωση του ΑΣΕΠ, όπως, άλλωστε, και όλων των συνταγματικά κατοχυρωμένων Ανεξάρτητων Αρχών, σε πρόσωπα γνωσμένου κύρους και επιστημονικής κατάρτισης ή επαγγελματικής εμπειρίας σε τομείς που έχουν σχέση με την αποστολή και τις αρμοδιότητές του, δηλαδή σε πρόσωπα με ιδιαίτερα αυξημένα προσόντα, κύρος και επαγγελματική εμπειρία, καταξιωμένα στον χώρο της επιστήμης και της δημόσιας διοίκησης. Ο νομοθέτης διατηρεί την ευχέρεια να θέσει με πρόσφορα, αντικειμενικά και απρόσωπα κριτήρια συγκεκριμένα κίνητρα για την προσέλκυση στις θέσεις αυτές προσώπων αποδεδειγμένα ικανών για την άσκηση του συγκεκριμένου λειτουργήματος, υπό την προϋπόθεση ότι τα κίνητρα αυτά δεν άγουν σε έκδηλα άνιση μεταχείριση των λειτουργών

της ίδιας Αρχής. Οικονομικά κίνητρα για συμμετοχή σε Ανεξάρτητες Αρχές. Νομοθετική ρύθμιση, με την οποία θεσπίζεται ειδική μηνιαία αποζημίωση ως κίνητρο για την προσέλκυση προς διορισμό στις Ανεξάρτητες Αρχές, μεταξύ των οποίων ο ΑΣΕΠ, προσώπων, τα οποία προσδιορίζονται με αντικειμενικό και απρόσωπο κριτήριο (ιδιότητα του συνταξιούχου) και κατά την εκτίμηση του νομοθέτη, η οποία παρίσταται, κατ' αρχήν, εύλογη, θα συμβάλλουν, εν όψει της ιδιαίτερης εμπειρίας και του κύρους τους, στην εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία των εν λόγω Αρχών, δηλαδή προς επίτευξη θεμιτού σκοπού δημοσίου συμφέροντος, και, για τον λόγο αυτό, χορηγείται μόνον στα πρόσωπα αυτά και όχι και στα υπόλοιπα μέλη της Αρχής, δεν αντίκειται στις συνταγματικές αρχές της ισότητας και αξιοκρατίας ούτε στην Οδηγία 2000/78/ΕΚ. Ειδική αποζημίωση με κριτήριο την ιδιότητα του συνταξιούχου. Προϋπόθεση για τη χορήγηση της ως άνω ειδικής αποζημίωσης δεν είναι η πλήρωση συγκεκριμένου ηλικιακού κριτηρίου, αλλά η ιδιότητα του συνταξιούχου, η οποία ενδέχεται να αποκτηθεί σε διαφορετική ηλικία και με διαφορετικές προϋποθέσεις για κάθε πρόσωπο ανάλογα με το επάγγελμα που ασκεί, το νομοθετικό καθεστώς, στο οποίο υπάγεται, και τις προσωπικές του επιλογές ως προς το χρόνο αποχώρησης από την ενεργό υπηρεσία. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να αποκλειστεί το γεγονός η επίδικη αποζημίωση να χορηγηθεί σε συνταξιούχους μικρότερης ηλικίας σε σχέση με άλλα μέλη της Ανεξάρτητης Αρχής, τα οποία για οποιονδήποτε από τους ανωτέρω λόγους δεν έχουν συνταξιοδοτηθεί. Με τα δεδομένα αυτά από τη συγκεκριμένη ρύθμιση δεν προκύπτει ούτε έμμεση διάκριση λόγω ηλικίας. ΟΛΣτΕ 2113/2021, σ. 918.

- Δημόσιος διαγωνισμός. Κατάπτωση εγγυητικής συμμετοχής. Η κατάπτωση της εγγύησης συμμετοχής στον διαγωνισμό χωρεί, εκτός από την περίπτωση που ο προσφέρων αποσύρει την προσφορά του κατά τη διάρκεια της ισχύος της, μόνο στις περιπτώσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 103 §§ 3-5 του ν. 4412/2016. Η συνδρομή των περιπτώσεων αυτών κατάπτωσης της εγγύησης συμμετοχής, στις οποίες περιλαμβάνεται η διαπίστωση ότι τα στοιχεία που δηλώθηκαν με το ΕΕΕΣ είναι ψευδή ή ανακριβή, ελέγχεται αποκλειστικά κατά το στάδιο ελέγχου των δικαιολογητικών κατακράσεως που υποβάλλει ο προσωρινός ανάδοχος, τούτο δε ανεξαρτήτως του αν η κατάπτωση της εγγύησης λόγω παροχής ψευδών στοιχείων ή πληροφοριών είναι επιτρεπτή και σε οποιοδήποτε άλλο στάδιο του διαγωνισμού. ΣτΕ 1985/ 2021, σ. 923.

- ΑΣΕΠ. Παθητική νομιμοποίηση και κοινοποίηση στον Υπουργό. Το ΑΣΕΠ, ως ανεξάρτητη αρχή κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα χωρίς νομική προσωπικότητα και μη υποκείμενη σε εποπτεία από άλλες διοικητικές αρχές, διεξάγει το ίδιο τις δίκες που το αφορούν. Όμως, σε δίκες με αντικείμενο τη συνταγματικότητα και εν γένει το κύρος των διατάξεων, βάσει των οποίων εκδόθηκε πράξη του ΑΣΕΠ, πρέπει να κοινοποιείται αντίγραφο της αίτησης ακώρωσης

και στον Υπουργό, στην αρμοδιότητα του οποίου ανήκει η σχετική νομοθετική πρωτοβουλία εισαγωγής των διατάξεων αυτών και η εφαρμογή της νομοθεσίας στην οποία ως εκ του περιεχομένου τους ανήκουν, προκειμένου, εν όψει του ευλόγου ενδιαφέροντός του για τη διατήρηση της ισχύος των διατάξεων αυτών, να ασκήσει παρέμβαση υπέρ του κύρους της προσβαλλόμενης πράξης του ΑΣΕΠ. Αρχή της ισότητας για την πρόσβαση σε δημόσιες θέσεις. Οι αρχές της ισότητας και της ίσης πρόσβασης στις δημόσιες θέσεις αποτελούν συνταγματικό κανόνα, που επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση των προσώπων που τελούν υπό τις αυτές ή παρόμοιες συνθήκες. Ο κανόνας αυτός δεσμεύει τα συντεταγμένα όργανα της Πολιτείας και, ειδικότερα, τόσο τον κοινό νομοθέτη όσο και τη Διοίκηση, όταν θεσπίζει κανονιστικές ρυθμίσεις. Η παραβίαση των συνταγματικών αυτών αρχών ελέγχεται δικαστικώς, ώστε να διασφαλίζεται η πραγμάτωση του Κράτους Δικαίου και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας εκάστου με ίσους όρους. Κατά τον δικαστικό αυτόν έλεγχο, που είναι έλεγχος ορίων και όχι της ορθότητας των νομοθετικών επιλογών, αναγνωρίζεται στον νομοθέτη (κοινό ή κανονιστικό) η ευχέρεια να ρυθμίζει με ενιαίο ή με διαφορετικό τρόπο τις ποικίλες προσωπικές ή πραγματικές καταστάσεις και σχέσεις, λαμβάνοντας υπ' όψη τις υφιστάμενες κοινωνικές, οικονομικές, επαγγελματικές ή άλλες συνθήκες, που συνδέονται με κάθε μία από τις καταστάσεις ή σχέσεις αυτές, με βάση γενικά και αντικειμενικά κριτήρια, που βρίσκονται σε συνάφεια προς το αντικείμενο της σχετικής ρύθμισης. Πρέπει, όμως, η επιλεγόμενη ρύθμιση να κινείται μέσα στα όρια που διαγράφονται από την αρχή της ισότητας, τα οποία αποκλείουν τόσο την έκδηλα άνιση μεταχείριση, με τη μορφή της εισαγωγής καθαρά χαριστικού μέτρου, μη συνδεδεμένου προς αξιολογικά κριτήρια, ή της επιβολής αδικαιολόγητης επιβάρυνσης, όσο και την αυθαίρετη εξομοίωση διαφορετικών καταστάσεων ή την ενιαία μεταχείριση προσώπων, που τελούν υπό διαφορετικές συνθήκες, με βάση όμως τυπικά ή συμπτωματικά ή άσχετα μεταξύ τους κριτήρια. Αρχή της αξιοκρατίας και μοριοδότηση. Η αρχή της αξιοκρατίας, η οποία απορρέει από το άρθρο 5 § 1 του Συντάγματος, υπαγορεύει, η πρόσβαση σε δημόσιες θέσεις και αξιώματα να γίνεται με κριτήρια που συνάπτονται με την προσωπική αξία και ικανότητα των ενδιαφερομένων για την κατάληψή τους. Δεν αποκλείεται, όμως, από το Σύνταγμα η πρόβλεψη ενός ποσοστού αυξημένης μοριοδότησης προϋπηρεσίας των υποψηφίων, όπως η αποκτηθείσα εμπειρία σε δημόσιους φορείς παροχής υγείας, εφ' όσον τούτο δικαιολογείται από τις συγκεκριμένες συνθήκες και από λόγους δημοσίου συμφέροντος και η εν λόγω μοριοδότηση δεν προσδιορίζεται σε τέτοιο ύψος, ώστε να οδηγεί σε αποκλεισμό των λοιπών υποψηφίων. Διατάξεις που προβλέπουν ειδική (αυξημένη) μοριοδότηση της εργασιακής εμπειρίας των υποψηφίων που έχουν υπηρετήσει ως επικουρικό προσωπικό σε φορείς του Υπουργείου Υγείας εισάγουν ευνοϊκή ρύθμιση υπέρ αυτής της κατηγορίας υποψηφίων που δεν είναι συνταγματικώς ανεκτή, όταν προσδιορίζεται σε τέτοιο

ύψος, ώστε να οδηγεί σε αποκλεισμό των λοιπών υποψηφίων, οι οποίοι δεν έχουν υπηρετήσει ως επικουρικό προσωπικό, αλλά διαθέτουν αντίστοιχη εργασιακή εμπειρία που μοριοδοτείται με κατώτερο όριο. Η διαφορετική αυτή μεταχείριση των υποψηφίων στο συγκεκριμένο κριτήριο της εμπειρίας, επί τη βάση και μόνον του νομοθετικού καθεστώτος δυνάμει του οποίου η εμπειρία αυτή έχει κτηθεί, προσκρούει στις συνταγματικές αρχές της ισότητας και της ισότητας πρόσβασης σε δημόσιες θέσεις και της αξιοκρατίας [Μειοψηφία]. ΟΛΣΤΕ 192/2022, σ. 1649.

- Δημόσιοι διαγωνισμοί. Δυσλειτουργία του ΕΣΗΔΗΣ. Περιπτώσεις πλήρους τεχνικής αδυναμίας λειτουργίας του ΕΣΗΔΗΣ, οι οποίες συνεπάγονται την παρεμπόδιση της κανονικής υποβολής των προσφορών κατά την τασσόμενη από τη διακήρυξη προθεσμία, πιστοποιούνται από τη Διεύθυνση Ανάπτυξης και Υποστήριξης του ΕΣΗΔΗΣ της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και, ακολούθως, ο αναθέτων φορέας καθορίζει τον τρόπο διεξαγωγής της διαδικασίας του διαγωνισμού. Εάν όμως το ΕΣΗΔΗΣ λειτουργεί μεν, αλλά δέχεται κάποιο ή κάποια, από τα επισυναπτόμενα στον ηλεκτρονικό χώρο των συνημμένων ηλεκτρονικής προσφοράς οικονομικού φορέα, αρχεία Portable Document Format (PDF) ελλιπώς ή αλλοιωμένα, χωρίς να έχει προηγουμένως πιστοποιηθεί αρμοδίας η τεχνική αδυναμία λειτουργίας του συστήματος αυτού, το οποίο, αντιθέτως, λειτουργεί και δέχεται τους εκάστοτε υποφακέλους της προσφοράς των οικονομικών φορέων, δεν δημιουργείται αμάχητο τεκμήριο ότι για την ελλιπή παραλαβή αρχείου ευθύνεται αποκλειστικώς και σε κάθε περίπτωση ο οικονομικός φορέας, στην προσφορά του οποίου περιλαμβάνεται το επίμαχο ελλιπές ή αλλοιωμένο αρχείο. Βάρος απόδειξης. Ο οικονομικός φορέας μπορεί να επικαλεσθεί, προσκομίζοντας σχετικώς αποδεικτικά μέσα, ότι το επισυναφθέν στον ηλεκτρονικό χώρο των συνημμένων της ηλεκτρονικής προσφοράς του αρχείο ήταν πλήρες και ότι αλλοιώθηκε κατά την ανάρτησή του στο ΕΣΗΔΗΣ λόγω στιγμιαίας ατοχίας του τελευταίου. Αντιστοίχως, ο αναθέτων φορέας οφείλει να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να πιστοποιήσει το ακριβές χρονικό σημείο, στο οποίο έλαβε χώρα η αλλοίωση του αρχείου, και, περαιτέρω, να πιστοποιήσει αν το αρχείο υπεβλήθη εξ αρχής ελλιπώς ή αλλοιωμένο από τον οικονομικό φορέα ή αν η αλλοίωση αυτή του αρχείου έλαβε χώρα κατά την ανάρτησή του στο ΕΣΗΔΗΣ, οπότε οι ελλείψεις ή αλλοιώσεις του δεν είναι πλέον δυνατόν να διαπιστωθούν και να διορθωθούν από αυτόν, να απαντήσει δε με ειδική αιτιολογία στους σχετικούς ισχυρισμούς του οικονομικού φορέα. ΣΤΕ 28/2022, σ. 1654.
- Δημόσιοι διαγωνισμοί. Σιωπηρή απόρριψη προσφυγής από την ΑΕΠΠ. Η παράλειψη της ΑΕΠΠ να αποφανθεί με ρητή πράξη της επί προδικαστικής προσφυγής είναι ακυρωτέα στην περίπτωση παραδεκτής προσβολής της με το προβλεπόμενο ένδικο βοήθημα, και τούτο ανεξαρτήτως των επί μέρους ισχυρισμών που προβάλλονται με την προσφυγή.

Το δικαστήριο δεν μπορεί να εξετάσει πρωτογενώς ούτε τα αμιγώς νομικά ζητήματα, τα οποία ετέθησαν με την προσφυγή. Συνεπώς, επιβάλλεται η ακύρωση της σιωπηρής απόρριψης της προδικαστικής προσφυγής από την ΑΕΠΠ και η αναπομπή της υπόθεσης στην Ανεξάρτητη αυτή Αρχή προς αιτιολογημένη εξέταση, ανεξαρτήτως των προβληθέντων με την προσφυγή ισχυρισμών. ΣτΕ 497/2022, σ. 2044.

- Προκήρυξη διαγωνισμού (για σύμβαση παραχώρησης) και περιβαλλοντική αδειοδότηση. Σε περίπτωση κίνησης διαδικασίας για την ανάθεση σύμβασης παραχώρησης που έχει ως αντικείμενο την κατασκευή νέου έργου ή την ουσιώδη μεταβολή υφισταμένου, η προηγούμενη ολοκλήρωση της απαιτούμενης νέας περιβαλλοντικής αδειοδότησης, συμπεριλαμβανομένης της έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων του έργου, εξακολουθεί να αποτελεί απαραίτητο όρο για τη νόμιμη έκδοση κάθε διοικητικής πράξης που συνιστά έναρξη πραγματοποίησης του έργου, συμπεριλαμβανομένης της προκήρυξης διαγωνισμού. Επιτρέπεται η συντέλεση της απαιτούμενης περιβαλλοντικής αδειοδότησης μέχρι την υπογραφή της σύμβασης παραχώρησης στις περιπτώσεις όπου το συμβατικό αντικείμενο δεν περιλαμβάνει την κατασκευή νέου έργου ή την ουσιώδη μεταβολή υφισταμένου (π.χ. η σύμβαση αφορά την παραχώρηση υφιστάμενου έργου, για τη λειτουργία του οποίου απαιτείται ανανέωση ή μη ουσιώδης τροποποίηση της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων κατά τις κείμενες διατάξεις). Η ολοκληρωμένη περιβαλλοντική αδειοδότηση αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για τη σαφή περιγραφή του συμβατικού αντικείμενου και συνακόλουθα για τον καθορισμό των ουσιωδών όρων του διαγωνισμού (όπως των τεχνικών προδιαγραφών, των κριτηρίων επιλογής των υποψηφίων, ιδίως των ελάχιστων απαιτήσεων οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας και τεχνικής ή επαγγελματικής ικανότητας, καθώς και των κύριων συμβατικών υποχρεώσεών τους). Συνεπώς, πριν την έκδοση της σχετικής Πρόσκλησης έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία νέας χωροθέτησης της μαρίνας, δηλαδή να έχει εκδοθεί το π.δ. του νέου γενικού σχεδιασμού της και η Κ.Υ.Α. έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για την κατασκευή και λειτουργία των προβλεπόμενων έργων [Μειοψηφία]. ΣτΕ 567/2022, σ. 2045.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- C-251/20/21.12.2021, σ. 211.
- C-102/20/25.11.2021, σ. 460.

ΔΙΑΔΟΧΗ

- ΑΠ 973/2021, σ. 1341.

ΔΙΑΖΥΓΙΟ

- C-522/20/10.2.2022, σ. 459.

ΔΙΑΘΗΚΗ

- Ακυρότητα δημόσιας διαθήκης λόγω ανικανότητας του διαθέτη προς σύνταξη διαθήκης εξαιτίας ψυχικής και διανοητικής διαταραχής που τον καθιστούσε ανίκανο για την

ακριβή επίγνωση του περιεχομένου και της ουσίας της, διότι περιόριζε σε αποφασιστικό βαθμό τη λειτουργία της βούλησής του. Έννοια της ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής που περιορίζει αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησης, ιδίως επί καρκινοπαθούς διαθέτη. Ο συμβολαιογράφος που συντάσσει δημόσια διαθήκη δεν είναι αρμόδιος να βεβαιώσει αν αυτός που προβαίνει σε δήλωση βούλησης είχε ή όχι συνείδηση των πράξεών του ή αν βρισκόταν ή όχι σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της βούλησής του. Εάν, ωστόσο, βεβαιώσει τα ανωτέρω, η βεβαίωση αυτή συνιστά υποκειμενική κρίση και αντίληψη αυτού, η οποία δεν εμποδίζει την απόδειξη της ανικανότητας του διαθέτη, δίχως να απαιτείται να προσβληθεί η διαθήκη για πλαστότητα [Άρθρα 131, 180, 1719 αριθ. 3 ΑΚ, 1, 5 και 18 ν. 2830/2000 (Κώδικος περί Συμβολαιογράφων)]. ΠΠρΑθ 1333/2021, σ. 54.

- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.

ΔΙΑΤΗΣΙΑ

- Ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου. Προδικαστική παραπομπή. Μια (επενδυτική) συμφωνία του Ελληνικού Δημοσίου, όπως η Σύμβαση Ανάπτυξης Αεροδρομίου (ΣΑΑ), δεν επιτρέπεται να θίγει το σύστημα κατανομής αρμοδιοτήτων που καθιερώνει το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο και, συνακόλουθα, την αυτονομία του νομικού συστήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα δε κράτη-μέλη υποχρεούνται να μη ρυθμίζουν διαφορές, σχετικές με την ερμηνεία ή την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου, κατά τρόπο διάφορο από εκείνον που προβλέπουν οι Συνθήκες. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της αυτονομίας της έννομης τάξης της Ένωσης, οι Συνθήκες έχουν καθιερώσει ένα δικαιοδοτικό σύστημα με σκοπό τη διασφάλιση της συνοχής και της ενότητας κατά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια και στο ΔΕΕ να εγγυώνται την πλήρη και αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στο σύνολο των κρατών-μελών. Ειδικότερα, ακρογωνιαίο λίθο του διαμορφωμένου κατ' αυτόν τον τρόπο δικαιοδοτικού συστήματος αποτελεί η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, η οποία, καθιερώνοντας τον διάλογο σε επίπεδο δικαιοδοτικών οργάνων μεταξύ του ΔΕΕ και των δικαστηρίων των κρατών-μελών, αποσκοπεί στη διασφάλιση της ενότητας της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, καθιστώντας κατά τον τρόπο αυτό δυνατή τη διασφάλιση της συνοχής του, της πλήρους αποτελεσματικότητάς του και της αυτονομίας του και, εν τέλει, του ιδιάζοντος χαρακτήρα του δικαίου που θεσπίζουν οι Συνθήκες. Απόφαση διαιτητικού δικαστηρίου. Μη δεσμευτική ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου. Το Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο του Λονδίνου δεν συνιστά στοιχείο του δικαιοδοτικού συστήματος της Ελληνικής Δημοκρατίας και δεν μπορεί να θεωρηθεί δικαστήριο κράτους-μέλους κατά την έννοια του άρθρου 267 της ΣΛΕΕ, με συνέπεια να μην μπορεί να υποβάλει (παραδεκτώς) προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ. Σε σχέση με τις διαφορές αυτές, στο πλαίσιο

των οποίων συντρέχει περίπτωση ερμηνείας ή/και εφαρμογής διατάξεων του ενωσιακού δικαίου, οι σχετικές ρυθμίσεις της ΣΑΑ δεν είναι συμβατές με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας των κρατών-μελών, θίγουν την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης και αντίκειται στα άρθρα 267 και 344 της ΣΛΕΕ. Συνεπώς, εφ' όσον τέτοιες διαφορές επιλύονται από το διαιτητικό όργανο της ΣΑΑ δυνάμει ρύθμισης αντίθετης προς το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο, οι οικείες διαιτητικές αποφάσεις εκδίδονται καθ' υπέρβαση των νόμιμων ορίων της δικαιοδοσίας του διαιτητικού οργάνου και, συνεπώς, δεν δεσμεύουν τα διοικητικά δικαστήρια, τα οποία επιλαμβάνονται αρμοδίως των διαφορών αυτών. ΣτΕ 246/2022, σ. 1659.

ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

- Διαμεσολάβηση. Η μη προσκόμιση ενημερωτικού εγγράφου περί δυνατότητας διαμεσολαβητικής διεύθεσης της διαφοράς συνεπάγεται το απαράδεκτο της συζήτησης της αγωγής, ανεξάρτητα από το αν η αγωγή υπάγεται και στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης (Άρθρα 3 §§ 1, 2 ν. 4640/2019). ΜΠρΠειρ 2604/2021, σ. 65.
- Διαμεσολάβηση. Η καθιέρωση υποχρεωτικής έγγραφης προδικασίας με τη προσκομιδή του ενημερωτικού εντύπου ως ειδικός όρος παραδεκτού συζήτησης της αγωγής αντιβαίνει στο άρθρο 25 του Συντάγματος και την θεσμοθετούμενη με αυτό αρχή της αναλογικότητας (Άρθρα 25 Σ·3 § 2 ν. 4640/2019). ΕιρΑθ 372/2021, σ. 69.

ΔΙΑΜΟΝΗ

- C-490/20/14.12.2021, σ. 209.
- C-522/20/10.2.2022, σ. 459.

ΔΙΑΝΟΜΗ

- Ο προσημειούχος δανειστής στη δίκη διανομής ακινήτου. Αποκτά την ιδιότητα του διαδικού δια της επίδοσης σε αυτόν δικογράφου προσεπίκλησης, οπότε και καθίσταται αναγκαίος ομόδικος των διαδικών και δεσμεύεται από το δεδουλευμένο ακόμη και εάν δεν ασκήσει παρέμβαση. Η προσεπίκλησή του είναι υποχρεωτική και δεν αρκεί η αγωγή να στρέφεται κατ' αυτού (Άρθρα 76 § 1, 89, 491 § 1, 492 § 2 ΚΠολΔ). Προσεπίκληση του προσημειούχου δανειστή στη δίκη διανομής ακινήτου. Αποσκοπεί στην προστασία του ιδιωτικού του συμφέροντος και όχι στην προστασία των συναλλαγών επί ακινήτων, οπότε δεν είναι αναγκαία η εγγραφή της στα βιβλία διεκδικήσεων (Άρθρα 89, 220 § 1, 491 § 1 ΚΠολΔ). ΜΠρ Ηλ 287/2021, σ. 327.
- Κατά τον προϊσχύοντα α.ν. 431/1968, στους κατά την εποικιστική νομοθεσία κληρούχους επιτρέπεται η εκποίηση ή οπωδήποτε διάθεση με δικαιπραξίες εν ζωή των πάσης φύσεως κληρών τους, με το μοναδικό περιορισμό της μη κατατμήσεως των τεμαχίων της οριστικής διανομής. Η απαγόρευση της κατατμήσεως δεν αναφέρεται μόνο στον κατά κυριότητα τεμαχισμό του κληροτεμαχίου, αλλά και

στον κατά νομή τεμαχισμό, αφού διαφορετικά η κατάτμηση θα επιτυγχανόταν ισοδυνάμως με την απόκτηση μία φορά της νομής του τμήματος του κληροτεμαχίου και την έκτοτε διαρκή προστασία της έναντι τρίτων. Επομένως, υπό την ισχύ του ως άνω νόμου, είναι ανεπίτρεπτη όχι μόνο η κτήση της κυριότητας από τρίτο εις βάρος του κληρούχου ή των καθολικών ή των ειδικών διαδόχων του με τακτική ή έκτακτη χρησικτησία, αλλά και η λόγω παραγραφής άρνηση αποδόσεως του τμήματος του κλήρου, αφού δι' αυτής ουσιαστικώς θα παγιωνόταν η μη ανεκτή από τον νόμο φυσική κατάτμηση του κλήρου (Άρθρα 2, 249, 272, 281 ΑΚ· 1 και 2 του α.ν. 431/1968· 27 ν.δ. 2185/1952· 2 § 1 του από 27.11.1970 β.δ.· 37 § 1 εδ. β' ν. 4061/2012· 533, 559 αριθ. 1, 578 ΚΠολΔ). ΑΠ 855/2021, σ. 564.

- Δικαστική διανομή επίκουου ακινήτου. Αναστολή εκδίκασης της διαφοράς μέχρι τελεσιδικίου περατώσεως άλλης δίκης. Είναι δυνατό να διαταχθεί από το δικαστήριο εφόσον το κρίσιμο αποδεικτέο ζήτημα της αποκλειστικής κυριότητας των εναγομένων επί τμήματος του επίδικου ακινήτου αποτελεί αποδεικτέο προδικαστικό ζήτημα και στην δίκη διανομής, ως προς την ύπαρξη δικαιώματος συγκυριότητας των διαδικών επί του εν προκειμένω όλου επίδικου διανεμητέου ακινήτου (Άρθρο 249 ΚΠολΔ). ΜΠρΘ 36/2022, σ. 855.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΔΙΚΗΣ

- Υπέρβαση εύλογης διάρκειας δίκης. Οικοδομική άδεια. Η όλη διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας διήρκεσε εννέα (9) έτη, έντεκα (11) μήνες και είκοσι έξι (26) ημέρες. Εν προκειμένω δεν προκύπτει ότι ο αιτών ή η Διοίκηση συνέβαλαν με τη συμπεριφορά τους στην καθυστέρηση εκδικάσεως της υπόθεσης, δεδομένου ότι οι αναβολές συζήτησης της υπόθεσης, εκτός από δύο, δόθηκαν από το Δικαστήριο αυτεπαγγέλτως. Όμως, προκύπτει ότι το πραγματικό της υπόθεσης παρουσίαζε ιδιαιτερότητες, κατέστη δε περίπλοκο μετά την δημοσίευση της προσβληθείσας με έφεση απόφασης .../2009 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, με την έκδοση της απόφασης αναδάσωσης της 25ης.1.2010 του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Αττικής, εξαιτίας της οποίας δημιουργήθηκαν αμφιβολίες ως προς την ακριβή θέση και το καθεστώς της επίμαχης εκτάσεως και συνακόλουθα ως προς τη νομιμότητα της προσβληθείσας με αίτηση ακυρώσεως ανακλητικής πράξεως της οικοδομικής άδειας. Τούτο οδήγησε στην έκδοση αναβλητικής απόφασης, μετά από δύο διασκέψεις, προκειμένου να δοθούν διευκρινίσεις και στοιχεία, ως προς την ακριβή θέση της επίμαχης ιδιοκτησίας και τη σχέση αυτής με τις αναδασώσεις που κηρύχθηκαν με τις αποφάσεις του 1982 και του 2010. Οι ισχυρισμοί περί αδυναμίας ολοκλήρωσης της κατοικίας και αξιοποίησής αυτής πρέπει να απορριφθούν, καθ' ο μέρος συνδέονται με την πρόοδο της δίκης επί της ασκηθείσας αγωγής αποζημίωσης ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου. Εξάλλου η αδυναμία αποπεράτωσης και αξιοποίησης της κατοικίας δε συνδέ-

εται αιτιωδώς με την καθυστέρηση εκδίκασης της υπόθεσης από το Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο εξέδωσε απορριπτική επί της εφέσεως απόφαση, αλλά με την ανάκληση της οικοδομικής άδειας για λόγους νομιμότητας, η οποία, πάντως, κρίθηκε νόμιμη σε πρώτο βαθμό από το Διοικητικό Εφετείο. Η επίδικη καθυστέρηση εκδίκασης της υπόθεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας προκάλεσε ηθική βλάβη στον αιτούντα, για την αποκατάσταση της οποίας παρίσταται δικαιολογημένη η επιδίκαση σε αυτόν ελλογου χρηματικού ποσού ως δίκαιη ικανοποίησή του (Άρθρα 53 έως 58 ν. 4055/2012, 18 ν. 4684/2020, 3 ΚΔιοικΔικ, 6 § 1 και 13 ΕΣΔΑ). ΣτΕ 610/2022, σ. 1164.

ΔΙΑΤΑΓΗ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

– Έκδοση διαταγής πληρωμής από επιταγή από τον εξ αναγωγής υπόχρεο. Για την έκδοσή της αρκεί η προσκόμιση του πρωτότυπου τίτλου χωρίς να απαιτείται και η προσκόμιση εξοφλητικής απόδειξης (Άρθρα 19, 34, 40, 44, 46 και 47 ν. 5960/1933, 424 ΑΚ). ΑΠ 1486/ 2021, σ. 1763.

ΔΙΑΤΡΟΦΗ

– ΑΠ 572/2021, σ. 890.
– Αρμοδιότητα επί αρνητικής αναγνωριστικής αγωγής διατροφής μετά τον ν. 4335/2015. Αρμόδιο είναι το Μονομελές Πρωτοδικείο που δικάζει κατά την ειδική διαδικασία οικογενειακών διαφορών. Εάν εισαχθεί αναρμοδίως στο Πολυμελές Πρωτοδικείο κατά την τακτική διαδικασία πρέπει να παραπεμφθεί για εκδίκαση στο αρμόδιο δικαστήριο (Άρθρα 591, 592 § 3, 593-613 ΚΠολΔ, 1 άρθρ. τέταρτο ν. 4335/2015). ΠΠρΑθ 2225/ 2022, σ. 1535.
– ΑΠ 330/2022, σ. 1981.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

– Τέλος διαφήμισης. Παραγραφή. Ο καθορισμός των περιπτώσεων που υπόκεινται σε τέλος διαφήμισης κατά το άρθρο 15 του β.δ. της 24.9/ 20.10.1958 (όπως οι διατάξεις αυτού ίσχυαν έως και την 16.11.1999, ήτοι πριν την τροποποίησή τους από το άρθρο 25 του ν. 2753/1999), παρά τη γενικότητα της διατύπωσης του πρώτου εδαφίου της § 1 του εν λόγω άρθρου, έχει περιοριστικό χαρακτήρα. Συνεπώς, δεν υπόκεινται σε τέλος, κατά το άρθρο αυτό, οι διαφημίσεις εκείνες, ο τρόπος διενέργειας των οποίων δεν μπορεί να υπαχθεί σε κάποια από τις πιο πάνω κατηγορίες. Η δε αναφορά που γίνεται στην Κατηγορία Δ' του εν λόγω άρθρου, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο, σε «οποιοδήποτε άλλον τρόπον», περιορίζεται, κατά την έννοιά της, σε τρόπους διαφήμισης επί των ειδών της κατηγορίας αυτής, άλλους από τις ειδικώς μνημονευόμενες «διαφημιστικές παραστάσεις ή λέξεις». Από τη διάταξη του άρθρου 56 § 1 του ν.δ. 496/1974 «περί λογιστικού των ν.π.δ.δ.» (Α' 204) εξαιρούνται οι ΟΤΑ από την εφαρμογή του διατάγματος αυτού, συνεπώς στους Οργανισμούς αυτούς ισχύουν, κατ' αρχάς, οι διατάξεις περί παραγραφής του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού, οι οποίες επαναλήφθηκαν με το ν. 2362/

1995 (Α' 247, άρθρα 90 και 91) που κατάργησε το προϊσχύον ν.δ. 321/1969 (ΑΠ 354/1980, 1017/ 1994), εκτός εάν υπάρχουν διατάξεις περί παραγραφής του κοινού δικαίου ευνοϊκότερες, οι οποίες εφαρμόζονται αυτές υπέρ των ΟΤΑ. Όπως κρίθηκε με την 1537/2019 αναρτητική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, για την παραγραφή προς αναζήτηση των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών έχει εφαρμογή, κατά τον κρίσιμο εν προκειμένω χρόνο, ήτοι σε χρόνο προγενέστερο της έναρξης ισχύος του ν. 3202/2003 που παραπέμπει στις διατάξεις περί παραγραφής του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού, η διάταξη του άρθρου 26 § 1 του ν.δ. 318/1969 ως ειδική και μεταγενέστερη του άρθρου 3 του ν.δ. 31/1968, η οποία επίσης παραπέμπει στις διατάξεις περί παραγραφής του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού (Άρθρα 45 ν. 3900/2010, 15, 16, 72 και 73 β.δ. 24.9/20.10.1958, 5 § 1 ν. 1900/1990, 18 § 5 ν. 2130/1993, 9 ν. 1144/1981, 57 ν. 1416/1984, 19 ν. 1080/1980, 40 ν.δ. 4260/1962, 2 ν. 505/1976, 25, 26 περ. θ' ν. 2753/1999, 3 και 4 ν. 2523/1997, 9 § 6 ν. 2880/ 2001, 3 και 4 ν.δ. 31/1968, 26 § 1 ν.δ. 318/1969, 56 § 1 ν.δ. 496/1974, 29 § 5 ν. 3202/2003, 304 π.δ. 410/1995, 90 και 91 ν. 2362/1995, 52 ν.δ. 321/1969, 144 § 1, 275 § 1 εδ. ε', 277 §§ 3 και 9 ΚΔιοικΔικ, 29 § 4 ν. 3202/2003, 2 ν. 4174/2013). ΤριμΔιοικΕφΑθ 1205/2022, σ. 1374.

ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

– «Γεώργιος Καλαράς, ο συγγραφέας της “Ελληνικής Νομαρχίας”», από τον Π. Κ. Μάζη, σ.466.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

– C-522/20/10.2.2022, σ. 459.
– C-20/21/3.2.2022, σ. 460.

ΔΙΚΑΙΟ

– «Τρόποι προστασίας πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Ιδιωτικό και Δημόσιο Δίκαιο», από τον Ε. Ι. Λασκαρίδη, σ. 528.
– «Αόριστες νομικές έννοιες», από την Ε. Κούρτη, σ. 1687.

ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ

– C-251/20/21.12.2021, σ. 211.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

– «Η Δικαιοσύνη στην υπηρεσία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», από τον Π. Παυλόπουλο, σ. 1874.

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ (Διοικητικά)

– Αρμοδιότητες ΣτΕ και ΕΛΣυν. Το ΣτΕ και τα διοικητικά δικαστήρια έχουν τη γενική δικαιοδοσία εκδίκασης των διοικητικών διαφορών, το δε ΣτΕ έχει τη γενική αρμοδιότητα για την εκδίκαση των ακυρωτικών διαφορών που ανακύπτουν επί προσβολής των εκτελεστών πράξεων των διοικητικών αρχών. Το Ελεγκτικό Συνέδριο, εξάλλου, έχει αφ' ενός μη δικαιοδοτικές αρμοδιότητες προληπτικού ελέγχου των δαπανών του Κράτους, των ΟΤΑ ή άλλων νομικών προσώπων, υπαγομένων στο καθεστώς αυτό του προληπτι-

κού ελέγχου των δαπανών τους με ειδική διάταξη νόμου, καθώς και αρμοδιότητες κατασταλτικού ελέγχου των λογαριασμών των δημόσιων υπολόγων και των ΟΤΑ ή των υπαγομένων στον ανωτέρω προληπτικό έλεγχο λοιπών νομικών προσώπων, και αφ' ετέρου ειδική δικαιοδοσία για την εκδίκαση ορισμένων μόνον κατηγοριών διοικητικών διαφορών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι διαφορές που ανακόπτονται από τον κατασταλτικό έλεγχο "λογαριασμών" (οι διαφορές από τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών των δημοσίων υπολόγων, οι διαφορές από τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών των ΟΤΑ και οι διαφορές από τον κατασταλτικό έλεγχο των λογαριασμών άλλων νομικών προσώπων, ακόμη και ν.π.ι.δ. εφ' όσον ο προληπτικός έλεγχος των δαπανών τους έχει υπαχθεί με ειδική διάταξη νόμου στην αρμοδιότητά του). Νομοθετική υπαγωγή διαφορών στο ΕΛΣυν. Δύναται να υπάγεται από τον νομοθέτη στην ειδική δικαιοδοτική αρμοδιότητα του ΕΛΣυν και η εκδίκαση κατηγορίας διαφορών, η οποία είναι απολύτως συναφής προς τις ανατεθείσες ρητώς από το Σύνταγμα, όπως διαφορές από τον καταλογισμό άλλων φορέων που διαχειρίζονται δημόσιο χρήμα ή υλικό, κατ' ενάσκηση σχετικής εξουσίας, η οποία τους έχει ειδικώς αναγνωρισθεί, όταν κατά την άσκηση τέτοιων διαχειριστικών πράξεων και οι ενεργούντες αυτές προσλαμβάνουν ιδιότητα δημοσίου υπολόγου. Προσδιοριστικό στοιχείο της έννοιας του υπολόγου είναι η απονεμηθείσα σε αυτόν ή η ασκούμενη από αυτόν εξουσία προς διαχείριση χρημάτων κ.λπ., που ανήκουν στο Κράτος, σε ΟΤΑ ή σε ν.π.ι.δ., ακόμη και όταν η διαχείριση λαμβάνει χώρα κατ' υπέρβαση των περιγραφόμενων στον νόμο αρμοδιοτήτων και καθηκόντων του ασκούντος τις πράξεις διαχείρισης. Δεν υπάγεται όμως στην έννοια του υπολόγου άλλη κατηγορία φυσικών ή νομικών προσώπων, η οποία λαμβάνει οικονομικές παροχές από δημόσιους πόρους και καθίσταται, με την ιδιότητα του ωφελούμενου διοικούμενου, δικαιούχου των παροχών αυτών. Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο. Στο ΑΕΔ εισάγονται μόνον αμφισβητήσεις σχετικές με την έννοια διατάξεων τυπικών νόμων, όχι δε και αμφισβητήσεις σχετικές με την έννοια συνταγματικών διατάξεων, η κρίση δε περί της φύσης της διαφοράς ως κριτηρίου για τη διάκριση της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων δεν εξαρτάται από την ερμηνεία του νόμου, αλλά ανάγεται στο ίδιο το Σύνταγμα και στις διατάξεις του περί καθορισμού δικαιοδοσίας των δικαστηρίων. Πράξη επιβολής δημοσιονομικής διόρθωσης. Αρμόδιο δικαστήριο. Πράξεις, με τις οποίες επιβλήθηκε σε βάρος της ΑΕ, ως ιδιώτη τελικού δικαιούχου, δημοσιονομική διόρθωση για ποσό επιχορήγησης αχρεωστήτως ή και παρανόμως καταβληθέντος σε αυτήν, λόγω προφανούς παραβίασης των όρων της πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος και αποφασίσθηκε η ανάκτηση του εν λόγω ποσού από τη λαβούσα δικαιούχο, υπόκεινται σε αίτηση ακώρωσης ενώπιον του ΣτΕ και όχι σε έφεση ενώπιον του ΕΛΣυν. ΟΛΣτΕ 909/ 2021, σ. 153.

- «Η ευθύνη του δημοσίου από τη ζημιολογία δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη»,

από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 2062.

ΔΙΚΑΣΤΗΣ

- ΟΛΑΠ 3/2021, σ. 104.

- Αστική ευθύνη από πρόδηλο σφάλμα δικαστικού λειτουργού. Μεταστροφή νομολογίας. Αρχή ασφάλειας δικαίου. Προϋποθέσεις παραδεκτού αναίρεσεως. Η διάταξη του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος, επιβάλλει στον κοινό νομοθέτη να καθορίσει τη διαδικασία και τους όρους, υπό τους οποίους αποκαθίσταται περιουσιακή ζημία προκληθείσα από πράξεις, παραλείψεις ή εκτιμήσεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας. Επομένως, ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκατάστασης της ζημίας που προκαλείται από όργανα της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και της αρμόδιας δικαιοδοσίας για την επίλυση των σχετικών διαφορών, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί, οι δε σχετικές αξιώσεις δεν είναι δικαστικώς επιδιώξιμες. Η γενόμενη δεκτή με την απόφαση ΟΛΣτΕ 799/2021 υποχρέωση του Δημοσίου να προβαίνει στην αποκατάσταση της ζημίας που οι πολίτες υφίστανται λόγω παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης, οφειλόμενης σε απόφαση εθνικού δικαστηρίου αποφαινομένου σε τελευταίο βαθμό, υπό τις προϋποθέσεις που διέπλεσε το ίδιο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνιστά διαφορετική περίπτωση, υπαγορευθείσα από την ανάγκη διαφυλάξεως της ομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου από τις εθνικές αρχές, στις οποίες προδήλως περιλαμβάνονται και τα δικαστήρια, και όχι από τη διαπίστωση, από την πλευρά του Δικαστηρίου, της υπάρξεως κοινής στις εθνικές έννομες τάξεις προσεγγίσεως ως προς την αστική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας. Η μεταστροφή της νομολογίας επί ζητημάτων ερμηνείας κανόνων του θετικού δικαίου αποτελεί φαινόμενο σύμφυτο με το δικαιοδοτικό έργο και αναγκαίο μέσο για την περαιτέρω εξέλιξη της, τα δε δικαστήρια διαθέτουν την εξουσία προς πραγματοποίησή της. Κατά συνέπεια, η νομολογιακή μεταστροφή δεν παραβιάζει τις απορρέουσες από το Σύνταγμα (ΟΛΣτΕ 1738/ 2017) και την ΕΣΔΑ αρχές της ασφάλειας δικαίου και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης -από τις οποίες άλλωστε δεν απορρέει δικαίωμα στη σταθερότητα της νομολογίας. Εξάλλου, οι ως άνω αρχές, ερμηνευόμενες σε συνδυασμό με την αρχή της δικαιοσύνης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος και στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ουδόλως υποχρεώνουν τα δικαστήρια σε χρονική μετάθεση των εννόμων συνεπειών που συνεπάγεται η νομολογιακή μεταστροφή και, ειδικότερα, στην εφαρμογή των κανόνων και αρχών που αποτελούν το αντικείμενό της στις εκκρεμείς κατά τη δημοσίευση της αποφάσεως που την επιφέρει υποθέσεις, εκτός εάν η μεταστροφή αφορά α) σε ζητήματα παραδεκτού του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, β) σε δικαιώματα, αξιώσεις ή εύλογες προσδοκίες, οι οποίες ερείδονται επί παγιωθείσας νομο-

λογίας και καθίστανται, για τον λόγο αυτόν, άξιες προστασίας παρά τη μεταστροφή που συνεπάγεται την εφεξής μη αναγνώρισή τους. Σε κάθε, πάντως, περίπτωση, δεν νοείται άμεση εφαρμογή κανόνα αποτελούντος προϊόν νομολογιακής μεταστροφής κατά παραβίαση της αρχής της προβλεψιμότητας. Ενόσω δεν υφίσταται νομοθετικός καθορισμός των όρων αποκαταστάσεως της ζημίας που προκαλείται από όργανα ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία, καθώς και των αρμοδιών προς τούτο δικαστηρίων, η εν λόγω ζημία δεν μπορεί να αποκατασταθεί ούτε με τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, ευθέως ή αναλόγως εφαρμοζομένου, ούτε με ευθεία επίκληση του άρθρου 4 § 5 του Συντάγματος. Το σχετικό δε ζήτημα, ως αναγόμενο στη δημόσια τάξη, ερευνάται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο κατ' αναιρέση και ανεξαρτήτως συνδρομής των προβλεπομένων στις §§ 3 και 4 του άρθρου 53 του π.δ. 18/ 1989, όπως ισχύει, προϋποθέσεων παραδεκτού, χωρίς αυτό να κωλύεται ως προς την κρίση του αυτήν, εκ του γεγονότος ότι η κατά τα ανωτέρω διάγνωση της υπερβάσεως δικαιοδοσίας αποτελεί άμεση συνέπεια της πραγματοποιούμενης εν προκειμένω μεταστροφής της νομολογίας σε σχέση με τις προϋποθέσεις θεμελιώσεως της αποζημιωτικής ευθύνης του Δημοσίου από πράξεις των οργάνων του που είναι ενταγμένα στη δικαστική λειτουργία (Άρθρα 26 ν. 3719/2008, 14 § 2 περ. α', 25 § 2, 39 § 1 εδ. δεύτερο, 53 § 3 και 4, 56 § 1 περ. α' π.δ. 18/1989, 8 § 5 ν. 4205/2013, 533-545 ΚΠολΔ, 12 § 1 ν. 3900/2010, 12 § 1, 97 § 2 και 275 § 1 εδ. τελευταίο του ΚΔιοικΔικ, 105 ΕισΝΑΚ, 1 § 2 ν. 693/1977, 6 § 1 της ΕΣΔΑ, 4 § 5, 7 § 4, 8, 20 § 1, 87 § 1, 93-96 και 99 Σ). ΟΛΣτΕ 1360/2021, σ. 362.

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

- C-20/21/3.2.2022, σ. 460.

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΙ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ

- ΟΛΑΠ 3/2021, σ. 104.

ΔΙΚΗ

- «Οι οπλαρχηγοί στο Ναύπλιο (1834). – Μια δικονομική περιήγηση στην δίκη των Θ. Κολοκοτρώνη και Δ. Πλαπούτα», από τον Η. Γ. Αναγνωστόπουλο, σ. 3.
- «Η ευθύνη του δημοσίου από τη ζημιόγONO δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 2062.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ

- ΟΛΑΠ 3/2021, σ. 104.
- Πληρεξουσιότητα του δικηγόρου. Η πληρεξουσιότητα σε δικηγόρο παρέχεται και με συνυπογραφή του δικογράφου από τον ίδιο τον διάδικο, απαιτείται όμως να παρίσταται κατά τη συζήτηση της υπόθεσης ο δικηγόρος που υπογράφει το δικόγραφο, οπότε παράλληλα διαπιστώνεται και το δικαίωμά του να ασκεί το δικηγορικό λειτουργήμα σύμφω-

να με όσα προβλέπονται στον Κώδικα Δικηγόρων. Στην περίπτωση αυτή, για τη νομιμοποίηση του υπογράφοντος δικηγόρου ως προς την άσκηση του ενδίκου βοηθήματος αρκεί η συνυπογραφή του δικογράφου από τον διάδικο, ενώ για την παράσταση στο ακροατήριο δεν είναι αναγκαία η κατάθεση συμβολαιογραφικού πληρεξουσίου ή η προφορική δήλωση του διαδίκου στο ακροατήριο. Συνεπώς, αν ο δικηγόρος που υπογράφει το δικόγραφο δεν παρευρίσκεται στο ακροατήριο, για τη νομιμοποίηση της άσκησης του ενδίκου βοηθήματος απαιτείται είτε να προσκομισθεί συμβολαιογραφική πράξη παροχής πληρεξουσιότητας στον υπογράφοντα – ή άλλον – δικηγόρο, είτε να εμφανισθεί ο διάδικος αυτοπροσώπως κατά τη συζήτηση της υπόθεσης για να νομιμοποιήσει την άσκηση με προφορική δήλωσή του στο ακροατήριο είτε, τέλος, να παρευρίσκεται ο διάδικος με άλλο δικηγόρο, νομιμοποιούμενο με συμβολαιογραφική πράξη παροχής πληρεξουσιότητας ή με προφορική δήλωση του διαδίκου στο ακροατήριο. ΣτΕ 1016/2021, σ. 163.

- Αντιποίηση άσκησης δικηγορίας κατ' εξακολούθηση και τέλεση απάτης κατ' εξακολούθηση άνω των €120.000. Διαφωνία ανακριτή και εισαγγελέα ως προς το αν πρέπει να επιβληθεί στην κατηγορούμενη προσωρινή κράτηση ή να αφεθεί ελεύθερη χωρίς την επιβολή περιοριστικών όρων. Άρση της ανακώψασας διαφωνίας υπέρ της γνώμης περί προσωρινής κράτησης αυτής (Άρθρα 175, 386 § 1 ΠΚ, 288 § 1 ΚΠΔ). ΣυμβΠλΣερ 296/2021, σ. 348.
- ΑΠ 208/2021, σ. 358.
- Περιορισμός επανεκλογής μελών ΔΣ Δικηγορικού Συλλόγου. Συνταγματικότητα. Ο οριζόμενος στη διάταξη του άρθρου 97 § 5 του Κώδικα περί Δικηγόρων περιορισμός της δυνατότητας επανεκλογής σε θέση Προέδρου Δικηγορικού Συλλόγου για 3^η συνεχόμενη θητεία ή σε θέση μέλους του ΔΣ για 4^η συνεχόμενη θητεία δεν αντικείται στο Σύνταγμα ή στην ΕΣΔΑ ή στην αρχή της αναλογικότητας, διότι υπηρετεί προφανείς σκοπούς δημοσίου συμφέροντος, οι οποίοι ανάγονται, προεχόντως, στην ανάγκη εναλλαγής προσώπων στη διοίκηση επαγγελματικών οργανώσεων με έντονα δημόσιο χαρακτήρα, ώστε να αποτρέπονται φαινόμενα δημιουργίας ισχυρών προσωπικών δεσμών μεταξύ των ασκούντων διοίκηση και των μελών τους, με συνέπεια να απομειώνεται σοβαρά, κατά την κοινή πείρα, η αποτελεσματικότητα της ασκούμενης διοίκησης, αλλά και να δημιουργούνται αμφισβητήσεις ως προς τον σύννομο και χρηστό χαρακτήρα της άσκησης της. Δεν αποκλείεται η επανεκλογή τους στο μέλλον, αφού μεσολαβήσει μία περίοδος υποχρεωτικής αποχής τους από τη διοίκηση. Το γεγονός ότι όμοιοι περιορισμοί δεν απαντώνται, ενδεχομένως, στις ρυθμίσεις που διέπουν άλλες επαγγελματικές οργανώσεις, οι οποίες οργανώνονται από τον νομοθέτη ως δημόσιοι σύλλογοι των μελών τους, δεν συνιστά παραβίαση της αρχής της ισότητας, δεδομένου ότι τόσο οι συνθήκες υπό τις οποίες τελούν οι διάφορες επαγγελματικές ομάδες, όσο και οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος που επιβάλλουν τη συγκεκριμένη μορφή οργάνωσής τους δεν ταυτίζονται, ώστε να

- παραβιάζεται η αρχή της ισότητας εκ του ότι δεν επιβάλλονται σε όλες τις περιπτώσεις όμοιοι περιορισμοί. ΣτΕ 1492/2021, σ. 419.
- ΑΠ 476/2021, σ. 608.
 - Δικηγόροι. Πληρεξουσιότητα. Για την παροχή πληρεξουσιότητας με συνυπογραφή του δικηγόρου από τον ίδιο το διάδικο στον υπογράφοντα την αίτηση ακυρώσεως δικηγόρο, κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται ο ασφαλής έλεγχος της γνησιότητας της σχετικής δήλωσης από το Δικαστήριο, απαιτείται να παρίσταται κατά τη συζήτηση της υπόθεσης ο δικηγόρος που υπογράφει το δικόγραφο, οπότε παραλλήλως διαπιστώνεται και το δικαίωμά του να ασκεί το δικηγορικό λειτουργήμα, σύμφωνα με τα άρθρα 4, 23 και 29 του Κώδικα Δικηγόρων - ν. 4194/2013, αλλά και μετά την εισαγωγή με τον ν. 4509/2017 (22.12.2017) νέου τρόπου παράστασης ενώπιον του δικαστηρίου, δηλαδή με δήλωση του πληρεξουσίου δικηγόρου (Άρθρα 4, 23 και 29 Κώδικα Δικηγόρων - ν. 4194/2013, 27 §§ 1 και 2, 33 § 6 π.δ. 18/1989, 4 ν. 702/1977, 4 § 2 ν. 2479/1997, 26 § 1 ν. 4509/2017). ΔιοικΕφΑθ 691/2021, σ. 908.
 - Έμμισθοι δικηγόροι. Ηλικία συνταξιοδότησης. Προϋποθέσεις συνταξιοδότησης. Καταβολή αποζημίωσης. Βάρος απόδειξης. Προϋποθέσεις συνταξιοδότησης έμμισθων δικηγόρων. Λύση σύμβασης. Απαιτείται έκδοση και κοινοποίηση διαπιστωτικής πράξης από τον εντολέα στην οποία πρέπει να βεβαιώνεται η συμπλήρωση των προβλεπόμενων στον νόμο προϋποθέσεων. Οι έμμισθοι δικηγόροι που αποχωρούν υποχρεωτικώς και έχουν συμπληρώσει προϋπηρεσία στον ίδιο εντολέα τουλάχιστον 17 ετών δικαιούνται επιπλέον αποζημίωσης, η οποία υπολογίζεται ανάλογα με τα έτη προϋπηρεσίας, και με βάση τις τακτικές αποδοχές του τελευταίου μήνα, θέτοντας ως ανώτατο όριο για τον υπολογισμό της πρόσθετης αυτής αποζημίωσης το ποσό των 2.000 ευρώ μηνιαίως. Επιβολή στον εντολέα υποχρέωσης για την καταβολή της συμφωνημένης αμοιβής στον δικηγόρο μέχρι την καταβολή της πλήρους αποζημίωσης. Νόθος αντικειμενική ευθύνη του εντολέα. Αντιστροφή του βάρους απόδειξης. Ο δικηγόρος που ζημιώθηκε δεν χρειάζεται να αποδείξει την υπαιτιότητα του εντολέα του, αφού αυτή τεκμαίρεται από τη μη καταβολή πλήρους αποζημίωσης κατά τον χρόνο λύσης της σύμβασης εντολής. Ο εντολέας μπορεί να ανατρέψει το μαχητό αυτό τεκμήριο και να απαλλαγεί αν επικαλεστεί και αποδείξει ότι η ελλείψη καταβολή της αποζημίωσης οφείλεται σε συγγνωστή πλάνη ή σε εύλογη αμφιβολία του αναφορικά με το ύψος της ΕφΠατ 102/2020, σ. 1296.
 - ΑΠ 934/2021, σ. 1340.
 - Μη νομιμοποίηση δικηγόρου. Αίτηση επανασυζήτησης της υπόθεσης. Αν κατά τη συζήτηση της υπόθεσης δεν νομιμοποιήθηκε ο πληρεξούσιος δικηγόρος του αιτούντος και υποβλήθει, μετά τη συζήτηση και πριν από την έκδοση οριστικής απόφασης, αίτηση επανασυζήτησης με επίκληση λόγων ανωτέρας βίας που εμπόδισαν τη νομιμοποίηση του πληρεξουσίου δικηγόρου του αιτούντος, ο δικαστικός σχηματισμός που δίκασε την αρχική αίτηση εκδίδει απόφαση, με την οποία απέχει από την περαιτέρω εκδίκαση της αίτησης, αφού προηγουμένως διαπιστώσει ότι δεν έχει νομιμοποιηθεί ο πληρεξούσιος δικηγόρος του αιτούντος. Ο δικαστικός σχηματισμός που δικάζει την αίτηση επανασυζήτησης, εάν μεν κρίνει βάσιμο τον ισχυρισμό περί ανωτέρας βίας, δέχεται την αίτηση και δικάζει περαιτέρω την υπόθεση, εκδίδοντας οριστική απόφαση, εάν δε την απορρίψει, απορρίπτει και την αρχική αίτηση ως απαράδεκτη. Λόγοι ανωτέρας βίας. Οι λόγοι ανωτέρας βίας, οι οποίοι δικαιολογούν την επανασυζήτηση της υπόθεσης, μπορεί να συντρέχουν στο πρόσωπο είτε του πληρεξουσίου δικηγόρου, είτε του ίδιου του διαδίκου, εφ' όσον, συνεπεία αυτών, ο διάδικος εμποδίστηκε να νομιμοποιήσει τον πληρεξούσιο δικηγόρο του. Ειδικότερα, ως ανώτερα βία, η οποία εμποδίζει τη νομιμοποίηση του πληρεξουσίου δικηγόρου του αιτούντος, νοείται και η απρόβλεπτη και αιφνίδια ασθένεια του μόνου πληρεξουσίου δικηγόρου, του αιτούντος, εξαιτίας της οποίας δεν ήταν σε θέση να παραστεί κατά τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο ή να ειδοποιηθεί εγκαίρως άλλο δικηγόρο για να παραστεί ή τον ίδιο τον αιτούντα-εντολέα του για να εμφανισθεί ο ίδιος και να δηλώσει ότι εγκρίνει την άσκηση του ενδίκου μέσου ή να προσκομίσει έως τη συζήτηση συμβολαιογραφική πράξη παροχής πληρεξουσιότητας στον υπογράφοντα την αίτηση δικηγόρο. ΣτΕ 2357/2021, σ. 1415.
 - Πρόσληψη έμμισθων δικηγόρων. Επιλογή συντελεστών βαρύτητας. Η διαδικασία επιλογής των έμμισθων δικηγόρων για την πρόσληψή τους στους φορείς του δημοσίου τομέα γίνεται από πενταμελή επιτροπή, ύστερα από προκήρυξη, βάσει προβλεπόμενων στον νόμο κριτηρίων αξιολόγησης των υποψηφίων (προσωπικότητα, επιστημονική κατάρτιση, εξειδίκευση στο αντικείμενο της απασχόλησης, επαγγελματική πείρα, επάρκεια, γνώση ξένων γλωσσών, συνεκτιμωμένης της οικογενειακής κατάστασης και της πρόβλεψης εξέλιξής τους). Επίσης, ο καθορισμός στην προκήρυξη συντελεστών βαρύτητας επί των ως άνω προβλεπόμενων στον νόμο κριτηρίων αξιολόγησης, ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε φορέα. Υπό τα δεδομένα αυτά, η πενταμελής επιτροπή δεν ασκεί κανονιστική αρμοδιότητα, στην περίπτωση που, προς διευκόλυνση του έργου της, προβεί, εντός των ορίων της διακριτικής της ευχέρειας και του διαγραφόμενου από τον νόμο και την προκήρυξη πλαισίου, σε περαιτέρω εξειδίκευση των καθορισθέντων στην προκήρυξη συντελεστών βαρύτητας επί των κριτηρίων αξιολόγησης, με απόφαση, λαμβανόμενη πριν από την έναρξη της προθεσμίας υποβολής υποψηφιοτήτων και πάντως πριν από την υποβολή της πρώτης αίτησης υποψηφιότητας. Και τούτο διότι μόνο με τον τρόπο αυτόν διασφαλίζεται, σε κάθε περίπτωση, η τήρηση των αρχών της διαφάνειας, της αμεροληψίας και της ίσης μεταχείρισης των υποψηφίων που διέπουν τη διαδικασία επιλογής έμμισθων δικηγόρων. Μεταγενέστερος καθορισμός υποσυντελεστών βαρύτητας. Παραβίαση των παραπάνω αρχών, οι οποίες

δεν αφορούν μόνο το ίδιο το συλλογικό όργανο της πενταμελούς επιτροπής ως σώμα, αλλά και κάθε μέλος της επιτροπής αυτής χωριστά, συντρέχει αν σε χρονικό σημείο μεταγενέστερο της έναρξης της προθεσμίας υποβολής υποψηφιοτήτων και, πάντως, μετά την υποβολή της πρώτης αίτησης υποψηφιοτήτων, τα μέλη της πενταμελούς επιτροπής καθορίσουν σε πρακτικό συνεδρίασης υποσυντελεστές βαρύτητας επί όλων ή ορισμένων από τα κριτήρια αξιολόγησης, έστω και χωρίς να ληφθεί προς τούτο κοινή απόφαση του συλλογικού οργάνου, και στη συνέχεια προβούν, στηριζόμενοι στους υποσυντελεστές αυτούς, στη βαθμολόγηση των υποψηφίων στα επί μέρους κριτήρια βαθμολόγησης. ΣτΕ 2582/2021, σ. 1422.

- Μη προσκόμιση γραμματίου προείσπραξης δικηγορικής αμοιβής. Αποτελεί τυπική παράλειψη, η οποία αναπληρώνεται με ειδοποίηση από το δικαστήριο του πληρεξουσίου δικηγόρου σύμφωνα με το άρθρ. 227 ΚΠολΔ. Το άρθρο 61 του ν. 4194/2013 «Κώδικας Δικηγόρων» (ΦΕΚ Α 208/27-9-2013), στις §§ 1, 3 και 4 αυτού, όπως αυτές συμπληρώθηκαν με το άρθρο 7 § 8 εδ. α', β' και γ' του ν.4205/2013 αντίστοιχα, ορίζει ότι: 1. Ο δικηγόρος για την άσκηση κάθε είδους ενδίκων βοηθημάτων ή ενδίκων μέσων και για την παράστασή του ενώπιον των δικαστηρίων και των δικαστικών συμβουλίων και γενικά για την παροχή υπηρεσιών που σχετίζονται με την έναρξη και τη διεξαγωγή της δίκης ... υποχρεούται να προκαταβάλει στον οικείο Δικηγορικό Σύλλογο εισφορές αποκλειστικά και μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπονται στο Παράρτημα ΙΙΙ, οι οποίες προορίζονται για: αα) την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των υπηρεσιών του Συλλόγου, ββ) την απόδοση ως πόρου, στον τομέα Επικουρικής Ασφάλισης Δικηγόρων (ΤΕΑΔ) του Ενιαίου Ταμείου Ανεξάρτητα Απασχολούμενων (ΕΤΑΑ), γγ) την απόδοση ως πόρου στον αντίστοιχο για κάθε Δικηγορικό Σύλλογο Τομέα Προνοίας-Υγείας του ΕΤΑΑ ή Ταμείο Αλληλοβοήθειας ή Λογαριασμούς Ενίσχυσης και Αλληλοβοήθειας Δικηγόρων (ΛΕΑΔ) και δδ) την απόδοση ως πόρου στον Ειδικό Διανεμητικό Λογαριασμό νέων δικηγόρων του άρθρου 33 του ν. 2915/2001 (Α 109).... 3. Από την υποχρέωση της προκαταβολής που ορίζεται και υπολογίζεται σύμφωνα με την § 1, απαλλάσσονται οι δικηγόροι όταν παρέχουν υπηρεσίες στους εαυτούς τους, καθώς και όταν εκπροσωπούν: α) διαδικούς που αναγνωρίζονται ότι δικαιούνται του ενεργητήματος της πενίας, σύμφωνα με τα άρθρα 194 έως 204 του ΚΠολΔ ή δικαιούχους νομικής βοήθειας σύμφωνα με το ν. 3226/2004 (Α24), β) διαδικούς που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 82 § 2 και της περίπτωσης θ' της § 1 του άρθρου 95 του Κώδικα, γ) το Δημόσιο και δ) τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, με σύμβαση πάγιας αντιμισθίας. Η συνδρομή των περιπτώσεων β', γ' και δ' αποδεικνύεται με υπεύθυνη δήλωση του πληρεξουσίου δικηγόρου 4. Ο δικηγόρος για την κατάθεση κάθε είδους ενδίκων βοηθημάτων ή ενδίκων μέσων, καθώς και για την παράστασή του κατά τη συζήτηση των ανωτέρω ενδίκων βοηθη-

μάτων ή μέσων ενώπιον των δικαστηρίων και δικαστών οφείλει, στο πλαίσιο της υποχρέωσης προκαταβολής της § 1 του παρόντος άρθρου, να καταθέσει το σχετικό γραμμάτιο καταβολής, αλλιώς η αντίστοιχη διαδικαστική πράξη είναι απαράδεκτη. Δεν υπάρχει υποχρέωση της προκαταβολής της § 1 σε περίπτωση αναβολής ή ματαίωσης της συζήτησης, η δε καταβληθείσα προκαταβολή αναζητείται από το δικηγόρο που προέβη σε αυτήν, αλλιώς η προκαταβολή ισχύει για τη νέα συζήτηση. Περαιτέρω, στο Παράρτημα ΙΙΙ του ανωτέρω Κώδικα προσδιορίζεται, εκτός των άλλων, το ύψος των εισφορών που πρέπει να καταβάλλονται για την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων και την παράσταση κατά τη συζήτηση. Εξάλλου, στην § 11 του άρθρου 165 του ίδιου Κώδικα, η οποία προστέθηκε με το άρθρο 7 § 13 περ. δ' του ν. 4205/2013, ορίζεται ότι «Η ισχύς της παραγράφου 4 του άρθρου 61 του παρόντος Κώδικα άρχεται από 1.11.2013». Περαιτέρω, τα άρθρα 20 § 1 του Συντάγματος και 6 της κυρωθείσας με το ν.δ. 53/1974 Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ) δεν αποκλείουν στον κοινό νομοθέτη να θεσπίζει οικονομικές προϋποθέσεις και γενικότερα διατυπώσεις για την πρόοδο της δίκης, αρκεί αυτές να συνάπτονται προς τη λειτουργία των δικαστηρίων και την ανάγκη αποτελεσματικής απονομής της δικαιοσύνης και, περαιτέρω, να μην υπερβαίνουν τα όρια εκείνα, πέραν των οποίων επάγονται την άμεση ή έμμεση κατάλυση του προστατευόμενου από τις ανωτέρω διατάξεις ατομικού δικαιώματος παροχής έννομης δικαστικής προστασίας (ΟΛΣτΕ 1858/ 2015). Από τις διατάξεις αυτές συνάγεται ότι αν ο δικηγόρος που παρίσταται κατά τη συζήτηση εφέσεως του εντολέα του, δεν έχει καταθέσει το σχετικό γραμμάτιο, η παράσταση του δικηγόρου στο ακροατήριο και όλες οι διαδικαστικές πράξεις (κατάθεση προτάσεων, δηλώσεις στο ακροατήριο και εν γένει παράσταση του κατά τη συζήτηση) που διενεργήθηκαν από αυτόν είναι απαράδεκτες, καθώς ελλείπει παντελώς η εκ μέρους του απαιτούμενη από το νόμο κατάθεση του γραμματίου προκαταβολής εισφορών στο ΔΣ. Τούτο έχει ως συνέπεια ότι ο εκκαλών, μη εκπροσωπούμενος από πληρεξούσιο δικηγόρο, δεν λαμβάνει μέρος στη συζήτηση κανονικά, θεωρείται δικονομικώς απών και πρέπει να δικαστεί ερήμην και να απορριφθεί η έφεση, χωρίς έρευνα του παραδεκτού και βάσιμου των λόγων της. Το απαράδεκτο αυτό δεν προσκρούει ούτε στο άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος, ούτε στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ (ΑΠ 605/2017, 811/2014, ΣτΕ 1993/2016, 126/2015), δεδομένου ότι με τις διατάξεις αυτές επιδιώκεται η εξυπηρέτηση σκοπών που συνάπτονται προς την απονομή της δικαιοσύνης και δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο. Περαιτέρω, κατά τη διάταξη της § 1 του άρθρου 227 του ΚΠολΔ, «1. Αν υπάρχουν τυπικές παραλείψεις που μπορούν να αναπληρωθούν, ο Πρόεδρος οποιουδήποτε Πολυμελούς Δικαστηρίου ή ο Εισηγητής ή ο Δικαστής Μονομελούς Δικαστηρίου καλεί να τις συμπληρώσει και μετά τη συζήτηση, τον πληρεξούσιο δικηγόρο ή τον διάδικο, εφόσον παρίσταται αυτοπροσώπως, τάσσοντας εύλογη κατά

την κρίση του προθεσμία». Η παράλειψη καταθέσεως γραμματίου προκαταβολής εισφορών στον αντίστοιχο Δικηγορικό Σύλλογο εμπίπτει στις τυπικές παραλείψεις για τις οποίες παρέχεται από την παραπάνω διάταξη του άρθρου 227 ΚΠολΔ η δυνατότητα συμπληρώσεως και μετά τη συζήτηση. Τούτο άλλωστε καθιερώθηκε και νομοθετικά με το άρθρ. 31 ν.4509/2017, με το οποίο μετά το πρώτο εδάφιο της § 4 άρθρ. 61 ν. 4194/2013 προστέθηκε το ακόλουθο εδάφιο «Η υποχρέωση προκαταβολής της παράστασης κατά τη συζήτηση κάθε είδους ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων θεωρείται τυπική παράλειψη η οποία μπορεί να καλυφθεί μετά τη συζήτηση και πριν από την έκδοση της απόφασης, ύστερα από σχετική ειδοποίηση του πληρεξούσιου δικηγόρου από το δικαστήριο» [Άρθρ. 227 ΚΠολΔ, 61 ν. 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), 20 Σ, 6 ΕΣΔΑ]. ΑΠ 122/2021, σ. 1572.

- Ασφαλιστικές εισφορές δικηγόρων. Οι δικηγόροι, υπαγόμενοι στην ασφάλιση του πρώην ΕΤΑΑ και από 1.1.2017 στην ασφάλιση του ΕΦΚΑ, καταβάλλουν, κατ' αρχήν, τις προβλεπόμενες στο άρθρο 39 του ν. 4387/ 2016 εισφορές για τον κλάδο κύριας σύνταξης, ως εκ της ιδιότητάς τους ως αυτοαπασχολούμενοι. Την ιδιότητα αυτή φέρουν και οι έμμισθοι δικηγόροι. Διάφορο είναι το ζήτημα ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ο νομοθέτης εξομοιώνει, κατά πλάσμα δικαίου, το εισόδημα των εμμίσθων δικηγόρων με εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες, μόνο δε το εισόδημα των εμμίσθων δικηγόρων που προέρχεται από τη διαρκή σχέση παροχής υπηρεσιών εξομοιώνεται με εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες και ισχύει γ' αυτό ο κανόνας επιμερισμού των εισφορών μεταξύ ασφαλισμένου (1/3) και εργοδότη-εντολέα (2/3). Το εισόδημα των εμμίσθων δικηγόρων από την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος, για το οποίο εκδίδονται δελτία παροχής υπηρεσιών, τιμολόγια ή αποδείξεις επαγγελματικής δαπάνης, υπόκειται σε εισφορά κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 39 αναλόγως. Συνεργάτες δικηγόροι. Ασφάλιση. Συνεργάτες δικηγόροι είναι όσοι εργάζονται με σχέση αποκλειστικής συνεργασίας, δηλαδή συνεργασίας που προσομοιάζει με τη σύμβαση έμμισθης εντολής και παρέχει, κατ' αρχήν, τη δυνατότητα ανάληψης υποθέσεων από άλλους εντολείς μη δικηγόρους, εκτός αν υπάρχει ρητή αντίθετη συμφωνία ή αν η μη ανάληψη άλλων υποθέσεων προκύπτει εν τοις πράγμασι, είτε με δυνατότητα συνεργασίας σε μία υπόθεση ή σε περισσότερες με άλλους δικηγόρους ή με δικηγορικές εταιρείες. Από 1.1.2017 για τους συνεργάτες δικηγόρους που: α) αμείβονται με δελτίο παροχής υπηρεσιών, β) έχουν διαρκή σχέση με έναν ή δύο «εργοδότες», ανεξαρτήτως αν η μεταξύ τους συμφωνία είναι έγγραφη ή άτυπη και γ) το εισόδημά τους προέρχεται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο από την απασχόλησή τους αυτή (σε ένα ή και δύο πρόσωπα φυσικά ή/και νομικά) και, συνεπώς, προσομοιάζουν με τους μισθωτούς, οι ασφαλιστικές εισφορές επιμερίζονται κατά τα 2/3 του οικείου ποσοστού σε βάρος του «εργοδότη» και κατά το 1/3 σε βάρος του εργαζομένου. Τα ίδια ισχύουν και όσον αφορά τις ασφαλιστικές εισφορές υπέρ υγειονομικής περίθαλψης (με επιμερισμό

κατά 4,55% σε βάρος του «εργοδότη» και κατά 2,55% σε βάρος του εργαζομένου), καθώς και για τις εισφορές επικουρικής ασφάλισης (με επιμερισμό κατά το ήμισυ μεταξύ «εργοδότη» και εργαζομένου) της μηνιαίας εισφοράς των μισθωτών. Παράλληλη ασφάλιση. Άλλο είναι το ζήτημα της παράλληλης ασφάλισης της ανωτέρω ειδικής κατηγορίας ασφαλισμένων, οι οποίοι, πέραν της καταβολής εισφορών για την απασχόλησή τους αυτή σε ένα ή και δύο πρόσωπα (φυσικά ή/και νομικά), καταβάλλουν και ασφαλιστική εισφορά για το τυχόν εισόδημα από την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος, για το οποίο επίσης εκδίδουν δελτία παροχής υπηρεσιών ή τιμολόγια ή αποδείξεις επαγγελματικής δαπάνης. Αυτοί καταβάλλουν τη διαφορά μεταξύ της συνολικής μηνιαίας εισφοράς κύριας σύνταξης και του ποσού της δεύτερης (ή της πρώτης για την πρώτη 5ετία από την έναρξη άσκησης του ελεύθερου επαγγέλματος ή της τυχόν επλεγείσας ανώτερης) ασφαλιστικής κατηγορίας, ομοίως δε και ως προς την εισφορά υγειονομικής περίθαλψης και επικουρικής ασφάλισης. ΣτΕ 13/2022, σ. 1650.

- ΑΠ 426/2022, σ. 1982.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

- Ανάκληση διοικητικών πράξεων. Δυνητική και υποχρεωτική. Κατά γενική αρχή του διοικητικού δικαίου, η οποία έχει εφαρμογή εφόσον ο νόμος δεν ορίζει το αντίθετο, η Διοίκηση δεν έχει, κατ' αρχήν, υποχρέωση να ανακαλεί τις παράνομες πράξεις της για τις οποίες έχει παρέλθει η κατά νόμο προθεσμία προσβολής ή που έχουν προσβληθεί ανεπιτυχώς. Στις περιπτώσεις, όμως, κατά τις οποίες με αμετάκλητη δικαστική απόφαση ακυρώνεται ατομική διοικητική πράξη για το λόγο ότι στηρίχθηκε σε διάταξη αντίθετη προς υπέρτερη τυπικής ισχύος κανόνα δικαίου ή σε κανονιστική πράξη της Διοίκησης που δεν έχει νόμιμο εξουσιοδοτικό έρεισμα, η αρχή αυτή κάμπτεται για τις λοιπές όμοιου περιεχομένου ατομικές διοικητικές πράξεις οι οποίες έχουν εκδοθεί με βάση την ίδια διάταξη, εφ' όσον για την ανάκλησή τους υποβληθεί στη Διοίκηση αίτηση μέσα σε εύλογο χρόνο μετά τη δημοσίευση της ακυρωτικής αποφάσεως του δικαστηρίου, από πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον. Στην περίπτωση αυτή, η Διοίκηση είναι υποχρεωμένη να επανεξετάσει τη νομιμότητα της πράξης και να προχωρήσει στην ανάκλησή της, εντός του πλαισίου της απονεμομένης από το νομοθέτη διακριτικής ευχέρειας ή δεσμίας αρμοδιότητας για την έκδοσή της, κατ' εκτίμηση των λόγων υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος που τυχόν επιβάλλουν ή αποκλείουν την ανάκλησή της, της ανάγκης προστασίας δικαιωμάτων τρίτων που εκτήθησαν καλοπίστως από την εφαρμογή της και του χρόνου που διέρρευσε από την έκδοσή της. Επανεξέταση διορισμού εκπαιδευτικών της περιόδου 2009 έως 2014. Η Διοίκηση ήταν υποχρεωμένη να επανεξετάσει τις πράξεις διορισμού εκπαιδευτικών από τον ενιαίο πίνακα αναπληρωτών και από τον πίνακα εκπαιδευτικών με τριαντάμηνη ή με εικοσιτετράμηνη προϋπηρεσία σε κενές οργανικές θέσεις εκπαιδευτικών του κλάδου των αιτούντων κατά τα σχολικά έτη 2009-2010 έως και 2013-

2014 κατά παράλειψή τους. Στο πλαίσιο αυτό, η Διοίκηση ήταν υποχρεωμένη να διερευνήσει εάν - μη υπάρχουσών κενών οργανικών θέσεων - ήταν δυνατόν να αναδιαμορφώσει εν όλω τους πίνακες διοριστέων, με συνέπεια την ανάκληση των αποφάσεων διορισμού των εκπαιδευτικών που είχαν διοριστεί κατά παράλειψή τους και την πλήρωση των κενούμενων με τον τρόπο αυτό θέσεων από τους αιτούντες. Δεν είχε, όμως, υποχρέωση να ανακαλέσει τις αποφάσεις διορισμού των εκπαιδευτικών που είχαν διοριστεί με βάση τις διατάξεις που κρίθηκαν ως αντισυνταγματικές, αλλά ούτε και να διορίσει τους άλλους, και μάλιστα αναδρομικά, και να τους κατατάξει στον βαθμό και το μισθολογικό κλιμάκιο που θα κατείχαν αν είχαν διοριστεί από την ημερομηνία δημοσίευσης των υπουργικών αποφάσεων διορισμών εκπαιδευτικών των σχολικών ετών 2009-2010 έως 2013-2014. ΟΛΣτΕ 1834/2021, σ. 917.

ΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

- Ακύρωση παράλειψης διορισμού. Υποχρεώσεις Διοίκησης. Στην περίπτωση ακύρωσης της παράλειψης διορισμού, η Διοίκηση οφείλει, εφ' όσον συντρέχει, σύμφωνα με όσα έχουν κριθεί από την ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ, νόμιμη περίπτωση διορισμού του αιτούντος, να τον διορίσει αναδρομικά με όλες τις εντεύθεν συνέπειες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και το δικαίωμα λήψης αναδρομικών αποδοχών. Ως προς το ζήτημα αν υφίσταται υποχρέωση της Διοίκησης να προβεί στην υπηρεσιακή (βαθμολογική) αποκατάσταση στρατιωτικού υπαλλήλου ή υπαλλήλου σώματος ασφαλείας αναδρομικά, η συμμόρφωση της Διοίκησης δεν επεκτείνεται στην άρση τυχόν προϋποθέσεων που ορίζονται από την ισχύουσα νομοθεσία για την υπηρεσιακή και βαθμολογική εξέλιξη του υπαλλήλου αυτού (λ.χ. κρίση αρμοδίου συμβουλίου, συμπλήρωση ορισμένου χρόνου υπηρεσίας). Η υποχρέωση συμμόρφωσης ειδικότερα. Η υποχρέωση συμμόρφωσης της Διοίκησης προς το ακυρωτικό αποτέλεσμα της απόφασης γεννάται μόνον ως προς τον αιτούντα και όχι ως προς τρίτα πρόσωπα (όπως λ.χ. γυναίκες υποψήφιοι σε διαγωνισμούς κατάταξης στις αστυνομικές σχολές της ΕΛΑΣ και αποκλεισθείσες λόγω του ότι δεν είχαν το ελάχιστο απαιτούμενο ύψος 1,70 μ.), τα οποία δεν διατέλεσαν διάδικοι στη δίκη. Ειδικά, όμως, ως προς τον αιτούντα, εφ' όσον η Διοίκηση κρίνει ότι συντρέχει νόμιμη περίπτωση διορισμού του, οφείλει να τον διορίσει αναδρομικά με όλες τις εντεύθεν συνέπειες, περιλαμβανόμενης και της υποχρέωσης καταβολής αναδρομικών αποδοχών, αλλά όχι να προβεί σε βαθμολογική αποκατάστασή του αναδρομικά. ΣτΕ 1660/2021, σ. 424.
- ΑΠ 663/2021, σ. 892.

ΔΟΛΟΣ (ΠΚ)

- «Η ποινή της ισόβιας κάθειρξης και το έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δόλο (με αφορμή το ν. 4855/ 2021)», από το Δ. Καραγκούνη, σ. 226.
- ΑΠ 623/2021, σ. 892.
- ΑΠ 162/2022, σ. 1783.

- ΑΠ 272/2022, σ. 1785.

ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ

- ΟΛΑΠ 3/2021, σ. 104.
- C-251/20/21.12.2021, σ. 211.
- ΑΠ 173/2021, σ. 357.
- ΑΠ 431/2021, σ. 607.
- ΑΠ 623/2021, σ. 892.
- ΑΠ 159/2022, σ. 1782.

ΔΩΡΕΑ

- Ανάκληση δωρεάς. Έννοια αχαριστίας. Ανααιρετικός έλεγχος. Κατά το άρθρο 505 ΑΚ, ο δωρητής έχει δικαίωμα να ανακαλέσει τη δωρεά, αν ο δωρεοδόχος φάνηκε με βαρύ του παράπτωμα αχάριστος απέναντι στο δωρητή, στο σύζυγο ή σε στενό συγγενή του και ιδίως αν αθέτησε την υποχρέωσή του να διατρέφει το δωρητή. Ως αχαριστία, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, η οποία δικαιολογεί την ανάκληση της δωρεάς, θεωρείται η βαριά αντικοινωνική συμπεριφορά ή διαγωγή του δωρεοδόχου, που αποτελεί παράβαση των κανόνων του δικαίου ή των αντιλήψεων περί ηθικής και ευπρέπειας, οι οποίοι επικρατούν στην κοινωνία και οφείλονται σε υπαιτιότητά του, προσβάλλει δε άμεσα αγαθά του δωρητή. Έτσι, αχαριστία μπορεί, κατά τις περιστάσεις, να αποτελεί και η χωρίς σοβαρό λόγο αδιαφορία του δωρεοδόχου γενικώς για την τύχη του δωρητή, ιδιαίτερα όταν ο τελευταίος έχει ανάγκη φροντίδας και περίθαλψης, καθώς και η καταφρόνηση του δωρητή εκ μέρους του δωρεοδόχου με λόγο και έργο. Το ζήτημα αν η συμπεριφορά ή διαγωγή του δωρεοδόχου, που καταδεικνύει την αχαριστία, συνιστά ή όχι βαρύ παράπτωμα αυτού, κρίνεται από το δικαστή, ο οποίος για την διαμόρφωση της κρίσης του εκτιμά την συμπεριφορά αυτή με βάση αντικειμενικά κριτήρια, λαμβάνοντας υπόψη και τον βαθμό της υπαιτιότητας του δωρεοδόχου και τυχόν συντρέχον πταίσμα του δωρητού ή του συζύγου ή στενού συγγενούς του και αποφαινεται, αν η υπ' αυτού γενόμενη δεκτή, ως επιπίπτουσα κατά αντικειμενική κρίση στις νομικές έννοιες του βαρέως παραπτώματος και της αχαριστίας, συμπεριφορά του δωρεοδόχου συνιστά στην συγκεκριμένη περίπτωση βαρύ παράπτωμα και αχαριστία. Η κρίση αυτή του δικαστή της ουσίας ελέγχεται ανααιρετικώς, όχι ως προς το εάν έλαβαν χώρα τα συνιστώντα το βαρύ παράπτωμα και την αχαριστία πραγματικά περιστατικά, αλλά ως προς την περαιτέρω αξιολόγηση αν τα περιστατικά, όπως τα δέχθηκε ο δικαστής της ουσίας ότι αποδείχθηκαν, πληρούν ή όχι το πραγματικό των νομικών εννοιών του βαρέως παραπτώματος και της αχαριστίας και κατά συνέπεια δικαιολογούν ή αποκλείουν την εφαρμογή του άρθρου 505 ΑΚ (ΑΠ 39/2021, ΑΠ 5/2020, ΑΠ 85/2020, ΑΠ 35/2020) (Άρθρο 505 ΑΚ). ΑΠ 58/2022, σ. 1972.

ΔΩΡΟΛΗΨΙΑ

- ΑΠ 123/2022, σ. 1600.

ΕΓΓΡΑΦΑ (ΔιοικΔ)

- Ψηφιακή υπογραφή. Ισχύς εγγράφων. Αντίγραφα. Τα έγγραφα, που παράγονται ηλεκτρονικά με χρήση προηγμένης ηλεκτρονικής (ψηφιακής) υπογραφής από τις αρμόδιες υπηρεσίες κράτους-μέλους της Ε.Ε. και πρόκειται να χρησιμοποιηθούν σε ένα άλλο κράτος-μέλος, θεωρούνται νόμιμα υπογεγραμμένα, έχουν δε την ίδια νομική και αποδεικτική ισχύ με τα έγγραφα που φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή και σφραγίδα και έχουν ισχύ πρωτοτύπου και στο κράτος που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν. Τούτο ισχύει μόνο για τις ανάγκες και στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής διακίνησης των ηλεκτρονικών εγγράφων. Η αναπαραγωγή ενός ηλεκτρονικού εγγράφου, που φέρει ψηφιακή υπογραφή, σε έντυπη μορφή, μέσω απλής εκτύπωσης (φωτοαντίγραφο), δεν επάγεται, κατ' αρχήν, καμία έννομη συνέπεια, εκτός αν οι διατάξεις ενός κράτους-μέλους προβλέπουν τη δυνατότητα έκδοσης σε έντυπη μορφή «ακριβούς» ή «νομίμως επικυρωμένου» αντιγράφου ενός «πρωτότυπου» ηλεκτρονικού εγγράφου που φέρει ψηφιακή υπογραφή, οπότε, στην περίπτωση αυτή, οι οριζόμενες στον νόμο αρμόδιες αρχές βεβαιώνουν για την ταύτιση του περιεχομένου του εκτυπωμένου εγγράφου με το ηλεκτρονικά εκδοθέν. Apostille. Πού τίθεται. Η επισημείωση Apostille απαιτείται να τεθεί στα πρωτότυπα δημόσια έγγραφα ή στα νόμιμα επικυρωμένα ακριβή αντίγραφα τους, που έχουν συνταχθεί στο έδαφος ενός κράτους και πρέπει να προσκομισθούν στο έδαφος άλλου κράτους, προκειμένου να βεβαιωθεί η γνησιότητα της υπογραφής και η ιδιότητα με την οποία ενήργησε ο υπογράφων το έγγραφο και, ενδεχομένως, η ταυτότητα της σφραγίδας ή του επισήματος που φέρει το έγγραφο. Η επίθεση Apostille στα δημόσια έγγραφα αντικαθιστά τις ίδιες ακριβώς διατυπώσεις (βεβαίωση γνησιότητας της υπογραφής και της ιδιότητας με την οποία ενήργησε ο υπογράφων το έγγραφο κ.λπ.) με βάση τις οποίες οι διπλωματικές και προξενικές αρχές επικυρώνουν αλλοδαπά έγγραφα. Δημόσια έγγραφα είναι εκείνα που εκδίδονται από δημόσια αρχή ή υπάλληλο δικαιοδοτικού οργάνου, τα διοικητικά και συμβολαιογραφικά έγγραφα και οι επίσημες βεβαιώσεις που τίθενται σε ιδιωτικά έγγραφα (βεβαιώσεις - θεωρήσεις - επικυρώσεις). Apostille και ηλεκτρονικά έγγραφα. Η επικύρωση ενός εγγράφου με Apostille πραγματοποιείται με την επίθεση της σχετικής επισημείωσης επί του σώματος του ίδιου του εντύπου ή σε πρόσθεμα αυτού. Ως εκ τούτου, δεν είναι νοητή η επίθεση εντύπου Apostille σε ηλεκτρονικό έγγραφο. Ωστόσο, τα ηλεκτρονικά έγγραφα που φέρουν ψηφιακή υπογραφή δεν απαλλάσσονται από τις διατυπώσεις της Σύμβασης της Χάγης περί επικύρωσης με Apostille, αλλά επιδέχονται, για τα παραγόμενα σε κράτη-μέλη της Ε.Ε. που είναι και μέλη της Σύμβασης της Χάγης, ηλεκτρονική επισημείωση (ηλεκτρονικό Apostille - «e-Apostille»). Επίσης, δεν είναι αντικειμενικά δυνατή η επικύρωση με Apostille του εκτυπώματος (φωτοαντίγραφο) ενός ηλεκτρονικού εγγράφου που έχει εκδοθεί ηλεκτρονικά με χρήση προηγμένης ηλεκτρονικής (ψηφιακής) υπογραφής και δεν φέρει, για τον λόγο αυτό, ιδιόχειρη ή μηχανική υπογραφή

και σφραγίδα της εκδούσας αρχής. Για την ταυτότητα του λόγου, δεν είναι αντικειμενικά δυνατή, στην παραπάνω περίπτωση, ούτε η επικύρωση από τις προξενικές ή διπλωματικές αρχές. Αλλοδαπά πιστοποιητικά σε ηλεκτρονική μορφή. Η περίπτωση, που σε κράτος-μέλος της ΕΕ τα πιστοποιητικά ασφαλιστικής ενημερότητας εκδίδονται από τις αρμόδιες αλλοδαπές αρχές αποκλειστικά σε ηλεκτρονική μορφή, με χρήση προηγμένης ηλεκτρονικής υπογραφής (και, ως εκ τούτου, υφίσταται αντικειμενική αδυναμία υποβολής εντύπου δικαιολογητικού επικυρωμένου με Apostille ή με επικύρωση από την αρμόδια προξενική αρχή), εξομοιώνεται με την περίπτωση μη έκδοσης πιστοποιητικού. Συνεπώς, νόμιμα προσκομίζεται, σε αναπλήρωσή του, ένορκη βεβαίωση περί εκπλήρωσης των υποχρεώσεων καταβολής εισφορών κοινωνικής ασφάλισης στη χώρα εγκατάστασης, επικυρωμένη με Apostille. ΣτΕ 1286/2021, σ. 412.

ΕΓΓΡΑΦΑ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 51/2021, σ. 106.
- ΑΠ 107/2021, σ. 108.
- ΑΠ 190/2021, σ. 358.
- ΑΠ 373/2021, σ. 606.
- ΑΠ 574/2021, σ. 890.
- ΑΠ 623/2021, σ. 892.
- ΑΠ 685/2021, σ. 893.
- ΣυμβΑΠ 1127/2021, σ. 1344.
- ΑΠ 208/2022, σ. 1784.
- ΣυμβΑΠ 385/2022, σ. 1982.
- ΑΠ 426/2022, σ. 1982.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

- ΣυμβΑΠ 582/2021, σ. 890.

ΕΓΚΛΗΣΗ

- ΑΠ 47/2021, σ. 106.
- ΑΠ 158/2021, σ. 109.
- ΑΠ 401/2021, σ. 607.
- ΑΠ 734/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 934/2021, σ. 1340.
- ΑΠ 958/2021, σ. 1341.
- ΑΠ 261/2022, σ. 1784.
- ΑΠ 288/2022, σ. 1785.
- ΑΠ 400/2022, σ. 1982.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

- Ψευδοερμηνευτική Εγκύκλιος. Εκτελεστή πράξη. Δημοσίευση. Εγκύκλιος, κατά το μέρος που θεσπίζει το πρώτον αυτοτελή κανονιστική ρύθμιση, αποτελεί ψευδοερμηνευτική εγκύκλιο, και, για τον λόγο αυτό, προσβάλλεται παραδεκτά ως εκτελεστή διοικητική πράξη με κανονιστικό περιεχόμενο. Περαιτέρω, επιβάλλεται η πλήρης δημοσίευση όχι μόνο των τοπικών νόμων, αλλά και όλων των κανονιστικών διοικητικών πράξεων, ως συστατικό στοιχείο του κύρους τους. Η υποχρεωτική ανάρτηση, στο πρόγραμμα «Διαύγεια», πολλών κατηγοριών νομοθετημάτων και διοικητι-

κών πράξεων, μεταξύ των οποίων νόμοι, πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, προεδρικά διατάγματα κανονιστικού χαρακτήρα και λοιπές πράξεις κανονιστικού χαρακτήρα, με εξαίρεση τις κανονιστικές πράξεις που αφορούν την οργάνωση, διάρθρωση, σύνθεση, διάταξη, εφοδιασμό και εξοπλισμό των Ενόπλων Δυνάμεων, δεν θίγει την υποχρεωτική δημοσίευση των κανονιστικών πράξεων στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΕτΚ). Συνεπώς, η ψευδοερμηνευτική εγκόλληση, μη δημοσιευθείσα στην ΕτΚ, είναι ανυπόστατη, για λόγους δε ασφάλειας δικαίου είναι ακυρωτέα προς αποφυγή του ενδεχομένου της εφαρμογής της στο μέλλον. ΣτΕ 1220/2021, σ. 411.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ

- ΟΛΑΠ 3/2021, σ. 104.
- ΑΠ 289/2021, σ. 360.
- ΑΠ 486/2021, σ. 609.
- ΑΠ 505/2021, σ. 609.
- Δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας - Εισαγγελική Παραγγελία (Άρθρα 100, 244 § 1 ΚΠΔ). ΕισΑΠ 5/2022, σ. 887.
- ΣυμβΑΠ 582/2021, σ. 890.
- «Ο ωφελμιστικός προσανατολισμός («Utilitarismus») της ποινικής λειτουργίας της Πολιτείας (Με αφορμή τις ΟΛΑΠ 2/2022 και ΑΠ 277/2022)», από το Θ. Ι. Σοφός, σ. 1272.
- ΑΠ 335/2022, σ. 1981.
- ΣυμβΑΠ 469/2022, σ. 1984.

ΕΚΒΙΑΣΗ

- ΑΠ 453/2022, σ. 1983.

ΕΚΔΟΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ

- ΣυμβΑΠ 484/2021, σ. 608.
- ΣυμβΑΠ 485/2021, σ. 608.
- ΣυμβΑΠ 500/2021, σ. 609.
- ΣυμβΑΠ 721/2021, σ. 893.
- ΣυμβΑΠ 982/2021, σ. 1342.
- ΣυμβΑΠ 1127/2021, σ. 1344.
- ΣυμβΑΠ 172/2022, σ. 1783.
- ΣυμβΑΠ 196/2022, σ. 1783.
- ΣυμβΑΠ 303/2022, σ. 1981.
- ΣυμβΑΠ 304/2022, σ. 1981.
- ΣυμβΑΠ 469/2022, σ. 1984.
- Αίτηση της Κιργιζίας για την έκδοση κατηγορουμένης για το αδίκημα της άμεσης συνέργειας στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα. Εφαρμογή της ΕΣΔΑ. Ύπαρξη σοβαρών λόγων που επιβάλλουν να θεωρηθεί ότι, εφόσον εκδοθεί η εκζητούμενη, υπάρχει έντονος κίνδυνος να μη δικαστεί δίκαια και να υποβληθεί σε βασανιστήρια και απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Γνωμοδότηση κατά της έκδοσης της εκζητούμενης (Άρθρα 436-438, 443, 450 ΚΠΔ, 3^ο § 2 Ευρωπαϊκής Σύμβασης Εκδόσεως [ν. 4165/1961], 3, 6 § 1, 15 § 2 ΕΣΔΑ). ΣυμβΕφΑθ 73/2020, σ. 1973.

ΕΚΛΟΓΕΣ

- Βουλευτικές εκλογές. Κωλύματα. Κατά την έννοια του άρθρου 56 § 1 του Συντάγματος μετά την αναθεώρησή του το 2001, έμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί και υπάλληλοι, άλλοι υπάλληλοι του Δημοσίου (...) υπάλληλοι οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (...) νοούνται τα μονοπρόσωπα όργανα, τα οποία διοικούν, κατά τον νόμο, το νομικό πρόσωπο ή την επιχείρηση, δηλαδή τα πρόσωπα που έχουν το δικαίωμα, για τα αναφερόμενα στη διοίκηση του νομικού προσώπου ή της επιχείρησης θέματα, να αποφασίζουν μόνα τους εντός του πλαισίου των νομίμων ή καταστατικών αρμοδιοτήτων τους, περιλαμβανομένων και όσων τους έχουν μεταβιβασθεί βάσει του νόμου ή του καταστατικού από άλλο όργανο του νομικού προσώπου ή της επιχείρησης. Εξάλλου, για τον νομικό χαρακτηρισμό του οργάνου ως διοικητή, υποδιοικητή, διευθύνοντος ή εντεταλμένου συμβούλου σημασία έχει όχι η ονομασία του ως τέτοιου από τον νόμο ή τις καταστατικές διατάξεις, αλλά οι αρμοδιότητες, που από τον νόμο ή τις καταστατικές διατάξεις του έχουν απονεμηθεί. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η καθ' ής διορίστηκε μέλος του ΔΣ του ΟΠΑΝ σε αντικατάσταση μέλους, το οποίο είχε παραιτηθεί. Όπως προκύπτει από τα οικεία πρακτικά, η καθ' ής διορίστηκε με την ιδιότητα του δημότη ή κατοίκου του Δήμου που διέθετε επαγγελματική ή κοινωνική δράση ή ειδικές γνώσεις, ανάλογες με τον σκοπό του νομικού προσώπου. Συνεπώς ο προβαλλόμενος με την ένταση λόγος ότι η καθ' ής, κατά παράβαση του άρθρου 56 § 1 του Συντάγματος, ανακηρύχθηκε ως βουλευτής, ενώ ήταν «τουλάχιστον» μέλος του ΔΣ του ΟΠΑΝ και μέχρι ένα μήνα πριν την ανακήρυξή της ως υποψήφιας βουλευτή δεν είχε υποβάλει την παραίτησή της είναι απορριπτέος προεχόντως διότι η διάταξη του άρθρου 56 § 1 του Συντάγματος δεν περιλαμβάνει τα μέλη των ΔΣ νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου στις περιπτώσεις εκείνες, για τις οποίες καθιερώνεται το σχετικό κώλυμα εκλογιμότητας (Άρθρα 125 π.δ. 26/2012, 25 § 1 ν. 345/1976, 1 § 2 περ. εε' π.δ. 26/2012, 24 και 240 ν. 3463/2006, 56 §§ 1 και 3 και 100 Σ). ΑΕΔ 16/2020, σ. 684.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ΑΠ 1414/2020, σ. 104.
- Ιδιωτική εκπαίδευση. Εργασιακά δικαιώματα. Συνταγματικές εγγυήσεις. Από τη συστηματική ερμηνεία των διατάξεων του ν. 682/1977, όπως ισχύουν μετά την αντικατάστασή τους με το ν. 4713/2020, συνάγεται ότι για κάθε ουσιαστική μεταβολή στο υπηρεσιακό καθεστώς των ιδιωτικών εκπαιδευτικών λειτουργιών προβλέπεται η έκδοση σχετικής πράξης εκ μέρους του αρμοδίου Διευθυντή Εκπαίδευσης που έχει εκτελεστικό χαρακτήρα. Και υπό το καθεστώς του ν. 4713/2020 με το οποίο προβλέφθηκε η υπαγωγή του διδακτικού προσωπικού των ιδιωτικών σχολείων ως προς τα ζητήματα πρόσληψης, απασχόλησης και λύσης των εργασιακών τους σχέσεων στις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις της κοινής εργατικής νομοθεσίας, το Κράτος εξασκολληθεί να

ασκεί πλήρως την προβλεπόμενη από το Σύνταγμα εποπτεία στη λειτουργία των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων και στην υπηρεσιακή κατάσταση του διδακτικού τους προσωπικού, ελέγχοντας την τήρηση σειράς διατάξεων του ν. 682/1977, για τις οποίες εκδίδονται οι αντίστοιχες διοικητικές πράξεις, στο πλαίσιο θέσπισης των αναγκαίων εγγυήσεων για τη διασφάλιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η επίμαχη ρύθμιση περί αντικατάστασης, άλλως κατάργησης του ειδικότερου μόνον σταδίου της διοικητικής εποπτείας του Κράτους επί της λύσης της εργασιακής σχέσης του διδακτικού προσωπικού των ιδιωτικών σχολείων δεν αντικείται στη διάταξη του άρθρου 16 § 8 του Συντάγματος. Οι διατάξεις του άρθρου 10 § 1 του ν. 4713/2020, οι οποίες προβλέπουν, αφενός τη σύναψη συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου για όλους τους διδάσκοντες στα ιδιωτικά σχολεία, αφετέρου δε την υπαγωγή των ζητημάτων πρόσληψης, απασχόλησης και λύσης των εργασιακών τους σχέσεων στις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις της κοινής εργατικής νομοθεσίας, δεν αντικείμεται στο άρθρο 16 §§ 2 και 8 του Συντάγματος. Σε αντίθεση με άλλες κατηγορίες λειτουργών και υπαλλήλων (βλ. άρθρο 88 § 1 περί δικαστικών λειτουργών, άρθρο 92 § 1 περί των υπαλλήλων της γραμματείας των δικαστηρίων και των εισαγγελιών, άρθρο 103 § 4 περί των δημοσίων υπαλλήλων), το Σύνταγμα δεν προβλέπει υπέρ των ιδιωτικών εκπαιδευτικών λειτουργών τη θέσπιση καθεστώτος "οιονεί μονιμότητας", παρά μόνον την άσκηση ελέγχου και εποπτείας επί της ιδιωτικής εκπαίδευσης και τη ρύθμιση της υπηρεσιακής τους κατάστασης, κατά τρόπο τέτοιο ώστε να εξυπηρετείται η εύρυθμη και ομαλή λειτουργία των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων και η διασφάλιση και βελτίωση της παρεχόμενης από αυτά εκπαίδευσης, στο πλαίσιο άσκησης του δημοσίου λειτουργήματός τους. Ούτε, άλλωστε, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η θέσπιση καθεστώτος μονιμότητας συνιστά εγγύηση για τη διασφάλιση της «παιδαγωγικής ελευθερίας» των ιδιωτικών εκπαιδευτικών λειτουργών, δεδομένου ότι τέτοια ελευθερία δεν αναγνωρίζεται, ούτε κατοχυρώνεται ρητώς στο άρθρο 16 του Συντάγματος. Ναι μεν ο κοινός νομοθέτης θεσπίζει υπέρ των ιδιωτικών εκπαιδευτικών εγγυήσεις, εντούτοις, η συνταγματική επιταγή περί εξασφάλισης από τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια γενικής εκπαίδευσης ομοίου κατά βάση τύπου και περιεχομένου με την παρεχόμενη από τα κρατικά εκπαιδευτήρια δεν εκτείνεται, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 16 §§ 2 και 8 του Συντάγματος, μέχρι του σημείου της υποχρεωτικής ταύτισης του εργασιακού καθεστώτος των ιδιωτικών εκπαιδευτικών με αυτό των εκπαιδευτικών της δημόσιας εκπαίδευσης. [Αντίθετη η μειοψηφία] (Άρθρα 10 ν. 4713/2020, 1 § 1 ν. 3900/2010, 47 § 1 π.δ. 18/1989, ν. 2112/1920, 281 ΑΚ, 11 § 1 εδ. Α' ν. 1351/1983, 13 § 1 ν. 2986/2002, 47 §§ 15 και 16 ν. 3848/2010, 1, 2 §§ 1 και 5, 2 Α, 4 §§ 1 και 2, 24 §§ 1, 2 και 3, 26, 27 §§ 1 και 2, 28, 29 § 1, 30 §§ 2, 3 και 3 α, 33 § 1 και 4, 34 §§ 1 και 2, 35, 36 § 1 και 37 ν. 682/1977, ν. 4046/2012, ν. 4093/2012, 7 § 2 ν. 817/1978, πρώτο § Ζ ν. 4254/2014, 31 §§ 1 και 2, 30 και 33 ν. 682/1977, ν. 3848/2010, 28 § 1 ν. 4415/2016, 56 ν. 4472/

2017, 84 § 3β ν. 4547/2018, 3, 10 § 1 και § 2 ν. 4713/2020, 36, 10 § 1 ν. 4713/2020, 16 §§ 2 και 8, 88 § 1, 92 § 1 και 103 § 4 Σ). ΟΛΣτΕ 2114/2021, σ. 131.

- Η επαγγελματική και κάθε άλλη ειδική εκπαίδευση αποσκοπεί στη μετάδοση ειδικών γνώσεων και εμπειριών, καταλλήλων για την άσκηση ορισμένου επαγγέλματος και, αντιστοίχως, στη δημιουργία στελεχών απαραίτητων για τη λειτουργία της σύγχρονης οικονομίας. Σε όλες τις βαθμίδες της η επαγγελματική και κάθε είδους ειδική εκπαίδευση παρέχεται, κατ' αρχήν, αλλά όχι αποκλειστικά, από το Κράτος, έτσι ώστε να ικανοποιείται, και κατά το μέρος αυτό, το κοινωνικό δικαίωμα των διοικουμένων στην εκπαίδευση. Δεν κατοχυρώνεται συνταγματικά ατομικό δικαίωμα των ιδιωτών να ιδρύουν τέτοιες σχολές, το Σύνταγμα, όμως, δεν απαγορεύει σε αυτούς την ίδρυση τέτοιας φύσης εκπαιδευτηρίων, αλλά η δυνατότητά τους να ιδρύουν εκπαιδευτήρια της κατηγορίας αυτής έχει καταστεί αντικείμενο ρύθμισης με κανόνες δικαίου που θέτει ο κοινός νομοθέτης, ο οποίος μπορεί να επιτρέψει ή και να απαγορεύσει την ίδρυση και λειτουργία τέτοιων σχολών. Σε περίπτωση, όμως, που ο νομοθέτης θεσπίσει δικαίωμα των ιδιωτών να ιδρύσουν και λειτουργήσουν τέτοιες σχολές, τότε το δικαίωμά τους αυτό προστατεύεται από τις διατάξεις του άρθρου 5 § 1 του Συντάγματος, η δε (κανονιστικώς δρώσα) Διοίκηση δεν επιτρέπεται να ματαιώνει το εν λόγω δικαίωμα, είτε με ρητές πράξεις της, είτε με παράλειψη έκδοσης πράξεων. ΣτΕ 1496/2021, σ. 420.
- C-282/19/13.1.2022, σ. 461.
- «Ένα πρόβλημα δημοκρατίας. Ακαδημαϊκή και επιστημονική ελευθερία», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 515.
- Εργασιακή ψυχολογική κακομεταχείριση (εργασιακό bullying) από δημόσιο υπάλληλο-διευθυντή σχολείου προς δημόσιο υπάλληλο-καθηγήτρια σχολείου. Έλλειψη παθητικής νομιμοποίησης, διότι η ενάγουσα δεν έχει αξίωση ατομικώς κατά του εναγομένου, δημοσίου υπαλλήλου-διευθυντή, κατά τον χρόνο πρόκλησης της επικαλούμενης ζημίας, ο οποίος δεν ευθύνεται έναντι αυτής για τις επίδικες πράξεις του, που, κατά τα εκτιθέμενα στην αγωγή, τελέσθηκαν από δόλο στο σύνολο τους κατά την ενάσκηση της αναθεθείσας σε αυτόν δημόσιας υπηρεσίας και σε συνάρτηση με την οργάνωση και τη λειτουργία της, αλλά και κατά κατάχρηση αυτής, ούτε ενέχεται για αποκατάσταση της προκληθείσας απ' αυτές ζημίας. Υπόχρεο προς τούτο είναι το Ελληνικό Δημόσιο, κατά του οποίου και μόνον θα μπορούσε να στραφεί η ενάγουσα, δοθέντος ότι ακόμα και τα αναφερόμενα συκοφαντικά και εφρωνικά σχόλια και οι λεκτικές απειλές εκ μέρους του εναγομένου φέρονται να έλαβαν χώρα στο χώρο της εργασίας του, κατά την άσκηση ή επί αφορμή των καθηκόντων του ως διευθυντή, φέρονται δε να συνιστούν παρενόχληση της ενάγουσας στο χώρο εργασίας της με τη μορφή ταπεινωτικής συμπεριφοράς, άνισης μεταχείρισης, προσβολών, απομόνωσης, απειλών, άσκησης ψυχολογικής βίας, ανάθεσης υπερβολικού όγκου εργασίας κ.λπ. (εργασιακό bullying) [Άρθρα 38 § 1 ν. 3528/2007, 105 ΕισΝΑΚ]. ΜΠρΘ 46/2021, σ. 574.

- Έννομο συμφέρον δευτεροβάθμιας οργάνωσης. Σωματείο που έχει ως μέλη του πρωτοβάθμια συνδικαλιστικά σωματεία των ιδιωτικών εκπαιδευτικών λειτουργιών όλης της Επικράτειας, με μέλη τους εργαζόμενους εκπαιδευτικούς που παρέχουν το εκπαιδευτικό τους έργο, μεταξύ άλλων, στα ιδιωτικά σχολεία και ως σκοπούς του, μεταξύ άλλων, την προαγωγή και εξυπηρέτηση των ηθικών, επαγγελματικών και οικονομικών συμφερόντων όλων των ιδιωτικών εκπαιδευτικών, την κατοχύρωση του εκπαιδευτικού λειτουργήματος και της επαγγελματικής αξιοπρέπειας και την εξασφάλιση της ελευθερίας στη διδασκαλία και στην έκφραση της γνώμης έχει έμμεσο και όχι άμεσο συμφέρον για να ζητήσει την ακύρωση πράξης απόλυσης εκπαιδευτικού [Μειοψηφία]. Ιδιωτικά εκπαιδευτήρια και κρατική εποπτεία. Επιλογή διδακτικού προσωπικού. Εν όψει της αναγωγής της Παιδείας σε βασική αποστολή του Κράτους, θεοπίζεται η εποπτεία του τελευταίου επί των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, με συνέπεια την έντονη ρυθμιστική παρέμβαση του νομοθέτη στην οργάνωση και λειτουργία τους, καθώς και στην υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού τους. Και να μεν κατοχυρώνεται το δικαίωμα του ιδιοκτήτη ιδιωτικού σχολείου να επιλέγει το διδακτικό προσωπικό αυτό, ο νομοθέτης, όμως, μπορεί να θεοπίζει προϋποθέσεις και όρους ως προς την σύναψη και την λύση της εργασιακής σύμβασης που συνδέει τον ιδιοκτήτη του σχολείου με το εκπαιδευτικό προσωπικό και να αναθέτει τον έλεγχο της τήρησης των προϋποθέσεων και των όρων αυτών σε όργανα του Υπουργείου Παιδείας. Ο σχετικός δε έλεγχος ασκείται με την έκδοση αντίστοιχων διοικητικών πράξεων, αρκεί οι θεοπιζόμενοι όροι και προϋποθέσεις να υπαγορεύονται από λόγους δημοσίου συμφέροντος αναγόμενους στη διασφάλιση και βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης από τα ιδιωτικά σχολεία και να μην αναιρούν ούτε να περιορίζουν υπέρμετρα την συνταγματικώς προστατευόμενη ελευθερία ίδρυσης ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων και την συνακόλουθη ελευθερία του ιδιοκτήτη του εκπαιδευτηρίου να επιλέγει το διδακτικό προσωπικό του σχολείου του. Το διευθυντικό δικαίωμα του ιδιοκτήτη του εκπαιδευτηρίου περιλαμβάνει και την επιλογή του διευθυντή και του διδακτικού προσωπικού του εκπαιδευτηρίου, ο νόμος όμως μπορεί να θεοπίζει γενικώς τα προσόντα και για τον ιδρυτή του εκπαιδευτηρίου και για το παραπάνω προσωπικό και να επιβάλλει διοικητικό έλεγχο ως προς την ύπαρξη των προσόντων αυτών. Τα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια υποχρεούνται να τηρούν κατά βάση το ίδιο πρόγραμμα σπουδών, για τα έτη υποχρεωτικής φοίτησης, και να αποβλέπουν στους ίδιους συνταγματικούς στόχους, ενώ δεν επιτρέπεται να περιορίζουν την εκπαιδευτική ύλη ή να αλλοιώνουν τους στόχους αυτούς. Απόλυση εκπαιδευτικών ιδιωτικών σχολείων. Οι ιδιοκτήτες των ιδιωτικών σχολείων αφ' ενός μεν δικαιούνται να καταγγέλλουν τις συμβάσεις εργασίας των ιδιωτικών εκπαιδευτικών αναιτιωδώς, αφ' ετέρου δε δύνανται οι εκπαιδευτικοί να αμφι-

οβητούν την νομιμότητα της καταγγελίας της σύμβασης επικαλούμενοι το άρθρο 281 ΑΚ και προβάλλοντας συγκεκριμένους ισχυρισμούς για υπέρβαση των ορίων που θέτει η διάταξη του άρθρου αυτού στο δικαίωμα της καταγγελίας. Σε περίπτωση, όμως, κατά την οποία δεν έχει υπάρξει αμφισβήτηση, εκ μέρους των εκπαιδευτικών, της νομιμότητας της καταγγελίας της συμβάσεως για υπέρβαση των ορίων που θέτει η διάταξη του άρθρου 281 ΑΚ, η Διοίκηση οφείλει να δεχθεί την καταγγελία ως έγκυρη από την άποψη αυτή και, περαιτέρω, να προβεί στην έκδοση της σχετικής πράξης απόλυσης, μη δυνάμενη να αξιώσει νομίμως για την έκδοση της πράξης αυτής από τους ιδιοκτήτες των σχολείων να αναφέρουν και την αιτία για την οποία ασκούν το δικαίωμα της καταγγελίας. Για τους ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς που η σύμβαση εργασίας τους είχε τραπεύ σε αορίστου χρόνου, η αναιτιώδης καταγγελία των συμβάσεών τους εκ μέρους του ιδιοκτήτη του σχολείου ως λόγος απόλυσης αυτών έπαυσε να ισχύει και θεοπίστηκε ο κανόνας της αιτιώδους καταγγελίας τους από τον εργοδότη και μόνον λόγω διαταραχής του εκπαιδευτικού κλίματος εξαιτίας αδυναμίας συνεργασίας εργοδότη-εκπαιδευτικού. Συνταγματικότητα αναιτιώδους καταγγελίας συμβάσεων εργασίας. Υπό το καθεστώς του ν. 4713/2020, αφ' ενός μεν οι ιδιοκτήτες των ιδιωτικών σχολείων δικαιούνται πλέον να καταγγέλλουν τις συμβάσεις εργασίας των διδασκόντων σε αυτά αναιτιωδώς, χωρίς δηλαδή να υποχρεούνται να αναφέρουν στην σχετική δήλωση της βούλησής τους την αιτία για την οποία ασκούν το δικαίωμα της καταγγελίας, αφ' ετέρου δε οι ως άνω εκπαιδευτικοί δύνανται να αμφισβητούν ενώπιον των αρμόδιων πολιτικών δικαστηρίων την νομιμότητα της καταγγελίας της σύμβασής τους επικαλούμενοι το άρθρο 281 ΑΚ και προβάλλοντας συγκεκριμένους ισχυρισμούς για υπέρβαση των ορίων που θέτει η διάταξη του άρθρου αυτού στο δικαίωμα της καταγγελίας. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν αντικεινται στο άρθρο 16 §§ 2 και 8 του Συντάγματος. Η κατάργηση της διαδικασίας του προληπτικού ελέγχου νομιμότητας της καταγγελίας των συμβάσεων εργασίας των ιδιωτικών εκπαιδευτικών από τριμελή ανεξάρτητη Επιτροπή, η αντικατάστασή της από μία διαδικασία τυπικού μόνον ελέγχου της νομιμότητας, που συνίσταται στη διαπίστωση της διενέργειας και της νομοτύπης κοινοποίησης της καταγγελίας, την οποία ακολουθεί η έκδοση της σχετικής διαπιστωτικής πράξης απόλυσης, και η πρόβλεψη εφ' εξής άσκησης δικαστικού μόνον ελέγχου της νομιμότητας και καταχρηστικότητας αυτής δεν αντίκειται στο άρθρο 16 § 8 του Συντάγματος [Μειοψηφία]. ΟΛΣΤΕ 2114/2021, σ. 919.

- Επιλογή μαθημάτων για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Νομοθετικές δυνατότητες και περιορισμοί. Το Κράτος υποχρεούται να λαμβάνει τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα αφ' ενός για την προαγωγή των επιστημών, αφ' ετέρου για την οργάνωση και παροχή της εκπαίδευσης των Ελλήνων. Δεν μπορεί, ωστό-

σο, να θεμελιωθεί υποχρέωση του Κράτους για την αναγωγή συγκεκριμένης επιστήμης σε αντικείμενο διδασκαλίας στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης ή συγκεκριμένης βαθμίδας της εκπαίδευσης αυτής. Στον νομοθέτη και την κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση εναπόκειται αφ' ενός η επιλογή, από το ευρύ πεδίο των επιστημών και των επιστημονικών γνώσεων, εκείνων οι οποίες θα καταστούν αντικείμενο διδασκαλίας στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αφ' ετέρου η ρύθμιση του τρόπου διδασκαλίας και αξιολόγησης των μαθημάτων που διδάσκονται, ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι της ηθικής, πνευματικής, επαγγελματικής και φυσικής αγωγής των Ελλήνων πολιτών. Η επιλογή πάντως των αντικειμένων διδασκαλίας στα ωρολόγια προγράμματα, όπως και η συνολική οργάνωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, πρέπει να γίνεται με επιστημονικά και παιδαγωγικά κριτήρια και με ρυθμίσεις ορθολογικές και όχι περιστρεφόμενες, αποσπασματικές και εξυπηρετικές άλλων σκοπών, μη σχετιζόμενων με τις απορρέουσες από το Σύνταγμα για την ορθολογική οργάνωση της Δημόσιας Διοίκησης αρχές [Μειοψηφία]. Κατάργηση μαθήματος. Ως προς την κατάργηση του μαθήματος «Καλλιτεχνική Παιδεία» στην Α' Λυκείου και τη συνακόλουθη μη πρόβλεψη διδασκαλίας, εν γένει, καλλιτεχνικών μαθημάτων στο Λύκειο, το Σύνταγμα δεν επιβάλλει, κατ' αρχήν, την αναγωγή συγκεκριμένης επιστήμης σε αντικείμενο διδασκαλίας στη δευτεροβάθμια και δη τη λυκειακή εκπαίδευση, καθώς το ζήτημα αυτό ανάγεται στη ρυθμιστική ευχέρεια του νομοθέτη [Μειοψηφία]. ΣτΕ 2573/2021, σ. 1421.

- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Καθορισμός διδασκαλίας μαθημάτων. Επάρκεια ουσιαστικών προσόντων. Συνάφεια με το αντικείμενο διδασκαλίας. Πρόδηλη παραγνώριση κριτηρίων. Υπέρβαση ορίων εξουσιοδότησης. Με την 781/2022 απόφαση κρίθηκε ότι ο Υπουργός Παιδείας έχει την αρμοδιότητα να καθορίζει τους κλάδους εκπαιδευτικών που διδάσκουν με πρώτη, δεύτερη, ήδη δε και με τρίτη, ανάθεση τα μαθήματα του προγράμματος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η αρμοδιότητα δε αυτή ασκείται, ενόψει και όσων ορίζει το άρθρο 16 § 2 του Συντάγματος, με κριτήριο την επάρκεια των ουσιαστικών προσόντων των εκπαιδευτικών και τη συνάφειά τους με το αντικείμενο του ανατιθέμενου μαθήματος, όπως προκύπτουν από το περιεχόμενο των ακαδημαϊκών σπουδών τους· ότι για τον σκοπό αυτόν, ο Υπουργός Παιδείας λαμβάνει υπόψη τις εισηγήσεις (απλές γνωμοδοτήσεις) του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, καθώς και κάθε σχετικό στοιχείο του φακέλου, ώστε η ρύθμιση να επιχειρείται σε αρμονία με τα ανωτέρω κριτήρια, και ακόμη ότι, πάντως, τυχόν απόκλιση της ρύθμισης από τις προαναφερόμενες γνωμοδοτήσεις δεν την καθιστά μη νόμιμη, παρά μόνο αν προβάλλεται ειδικώς ή προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου ότι θεσπίστηκε κατά πρόδηλη παραγνώριση των ως άνω κριτηρίων και, επομένως, κατ' υπέρβαση των ορίων της εξουσιοδότησης. Η προσβαλλόμενη ρύθμιση της 85980/Δ2/3.7.2020 απόφασης (ως προς την οποία συνεχίζεται η δίκη), με την οποία ανατέθη-

κε, με Α' ανάθεση, το μάθημα της Χημείας Γυμνασίου και Γενικού Λυκείου (και) σε εκπαιδευτικούς του κλάδου ΠΕ85, οι οποίοι δεν κατέχουν πτυχίο Τμημάτων Χημικών Μηχανικών, έχει τεθεί κατά πρόδηλη παραγνώριση των ως άνω κριτηρίων της επάρκειας και της συνάφειας των ουσιαστικών προσόντων των παραπάνω εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία του μαθήματος αυτού και, επομένως, έχει θεσπισθεί κατ' υπέρβαση των ορίων που θέτουν οι οικείες εξουσιοδοτικές διατάξεις (άρθρ. 7 § 2 ν. 2817/2000 και άρθρ. 42 § 2 περ. ζ' του ν. 4186/2013, όπως ίσχυε εν προκειμένω) (Άρθρα 32 § 3 π.δ. 18/1989, 7 § 2 ν. 2817/2000, 42 § 2 περ. ζ' ν. 4186/2013, 45 § 8 ν. 4264/2014, 39 § 4 περ. α' ν. 4403/2016, 16 § 2 Σ). ΣτΕ 1685/2022, σ. 1643.

- Χαρακτηρισμός σχολείου ως Πειραματικού Σχολείου. Κριτήρια. Υπέρβαση εξουσιοδότησης. Λόγος αναβολής από το Δικαστήριο. Με τις διατάξεις των άρθρων 10 έως 23 του ν. 4692/2020 ρυθμίστηκαν εκ νέου τα ζητήματα των πειραματικών και πρότυπων σχολείων, με προοπτική την επέκταση του θεσμού σε όλη την Επικράτεια και απώτερο στόχο την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου και της παρεχόμενης εκπαίδευσης, αποσκοπώντας τα σχολεία αυτά να λειτουργήσουν ως εργαλεία διάχυσης βέλτιστων πρακτικών στην εκπαίδευση. Η επιλογή αυτή του νομοθέτη για την επέκταση του θεσμού των ΠΕΙΣ σε όλη την Επικράτεια έλαβε χώρα κατ' ενάσκηση της ευρείας εξουσίας που διαθέτει, κινούμενος εντός των ορίων του άρθρου 16 του Συντάγματος, για την λήψη των κατάλληλων νομοθετικών και διοικητικών μέτρων για την οργάνωση και παροχή της εκπαίδευσης των Ελλήνων, η ουσιαστική ορθότητα της οποίας εκφεύγει, κατ' αρχήν, του ακυρωτικού ελέγχου. Εξάλλου, από τις προπαρατεθείσες διατάξεις του άρθρου 13 του ν. 4692/2020 προκύπτει ότι η διαδικασία χαρακτηρισμού λειτουργούντων δημόσιων σχολείων ως ΠΣ ή ΠΕΙΣ χωρεί επί τη βάση προσφώνων κριτηρίων, όπως άλλωστε δεν αμφισβητείται. Ενόψει των ανωτέρω, είναι απορριπτός ως αβάσιμος ο προβαλλόμενος λόγος ακυρώσεως ότι η διάταξη της § 1 του άρθρου 13 του ν. 4692/2020, κατ' εφαρμογή της οποίας έχει εκδοθεί η προσβαλλόμενη απόφαση, παραβιάζει τα άρθρα 16 και 4 § 1 του Συντάγματος διότι εισάγει απεριορίστη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης να μετατρέψει κατά το δοκούν όσες σχολικές μονάδες θέλει σε σχολεία ειδικού σκοπού, στα οποία πολλά παιδιά δεν θα επιτύχουν την εισαγωγή τους. Εν προκειμένω, επειδή, η προσβαλλόμενη απόφαση χαρακτηρισμού του επιδικου Νηπιαγωγείου ως Πειραματικού Σχολείου εκδόθηκε κατόπιν αιτήσεως του Προϊστάμενου της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, κατά τη διάσκεψη της υποθέσεως ετέθη το ζήτημα εάν η ρύθμιση του άρθρου 4 § 2 της ως άνω 22631/Δ6/ 26.2.2021 απόφασης της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, βάσει του οποίου εκδόθηκε η 51614/Δ6/11.5.2021 απόφαση της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, κατά το μέρος που προσβάλλεται παραδεκτώς, αναφορικά με τα απαιτούμενα προς χαρακτηρισμό σχολικής μονάδας ως ΠΕΙΣ δικαιολογητικά στην περίπτωση που η σχετική αίτηση υποβάλλεται από τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Πρωτο-

βάθμιας ή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, έχει τεθεί κατά παραβίαση της προπαρατεθείσας εξουσιοδοτικής διατάξεως. Και τούτο διότι τα δικαιολογητικά, τα οποία υποβάλλονται για τον χαρακτηρισμό σχολικής μονάδας ως ΠΕΙΣ από τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας ή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, διαφοροποιούνται ουσιαστικά έναντι των δικαιολογητικών που επιβάλλεται να υποβάλλονται, αναγκαίως στην περίπτωση που το αίτημα προέρχεται από τον/την Διευθυντή/τρια ή Προϊστάμενο/η ενδιαφερόμενης σχολικής μονάδας. Δοθέντος, όμως, ότι για το ζήτημα αυτό, το οποίο εξετάζεται αυτεπαγγέλτως και προηγείται του ζητήματος της αιτιολογίας της προσβαλλόμενης ως προς τον χαρακτηρισμό του 1ου Νηπιαγωγείου Χαλανδρίου ως ΠΕΙΣ, δεν προεβλήθη λόγος ακυρώσεως με την κρινόμενη αίτηση, ούτε περιελήφθη στην κατά το άρθρο 22 του π.δ. 18/1989 εισήγηση, συντρέχει λόγος να εκδοθεί αναβλητική απόφαση, η οποία θα κοινοποιηθεί στους διαδικούς, ώστε να δοθεί η δυνατότητα σ' αυτούς να διατυπώσουν τις απόψεις τους επί του ως άνω ζητήματος έως τη νέα συζήτηση της υποθέσεως στο ακροατήριο, και να περιληφθεί το ζήτημα αυτό στην κατά το άρθρο 22 του π.δ. 18/1989 εισήγηση (Άρθρα 22, 27 § 1 και 2, 30 § 1 και 46 § 1 π.δ. 18/1989, 1 § 1 v. 4376/1929, 31 § 6, 31 § 7 και 91 v. 1566/1985, 36-52 v. 3966/2011, 30 § 15 και 30 v. 4186/2013, 10 και 11 v. 4327/2015, 74 - 97 v. 4610/2019, 64 περ. ε' v. 4692/2020, 48 § 1 v. 4547/2018, ενενηκοστό τέταρτο § 2 v. 4812/2021, 10 έως 23 v. 4692/2020, 16 § 1, 2 και 4 Σ). ΣτΕ 1675/2022, σ. 1834.

- ΑΣΕΠ. Παράλειψη διορισμού εκπαιδευτικών. Εύλογος χρόνος. Ανάκληση ομοίων πράξεων. Με την 527/2015 απόφαση δεν συντρέχουν οι εξαιρετικές προϋποθέσεις της ταυτότητας των διατάξεων που κρίθηκαν αντισυνταγματικές και της ομοιότητας των ατομικών διοικητικών πράξεων που αφορούν τους αιτούντες, ενώ, αντιθέτως, οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν ως προς την 2491/2015 απόφαση του Δικαστηρίου, με την οποία κρίθηκαν αντισυνταγματικές οι διατάξεις του άρθρου 6 § 2 περίπτ. α' υποπερίπτ. ββ' και § 4 του ν. 3255/2004. Συνεπώς μη νομίμως το Διοικητικό Εφετείο δέχθηκε ως αφετηρία για τον υπολογισμό του εύλογου χρόνου για την υποβολή στη Διοίκηση της από 2.6.2016 αίτησης ανάκλησης, σύμφωνα με την γενική αρχή του διοικητικού δικαίου για την υποχρεωτική ανάκληση ομοίων παρανόμων πράξεων, που στηρίζονται σε διάταξη που κρίθηκε δικαστικά αντίθετη προς υπέρτερης τοπικής ισχύος κανόνα δικαίου ή σε κανονιστική πράξη χωρίς νόμιμο εξουσιοδοτικό έρεισμα, τη δημοσίευση, στις 16.2. 2015, της 527/2015 απόφασης της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, ενώ έπρεπε να δεχθεί ως αφετηρία τη δημοσίευση, στις 25.6.2015, των 2491/2015 και 2492/2015 ακυρωτικών αποφάσεων του Δικαστηρίου, τις οποίες είχαν, μεταξύ άλλων, επικαλεσθεί οι εκκαλούντες με την ανωτέρω αίτησή τους. Κατ' ορθή ερμηνεία και εφαρμογή της ανωτέρω γενικής αρχής, η υποχρέωση της Διοίκησης να επανεξετάσει τη νομιμότητα της πράξης δεν εξαρτάται από τη λήξη ισχύος της πράξης αυτής κατά το χρόνο που υποβάλλεται

το αίτημα. Ο λόγος αυτός προβάλλεται παραδεκτώς από την άποψη των προεκτεθεισών προϋποθέσεων του άρθρου 58 § 1 (εδ. β' και γ') του π.δ. 18/1989, όπως τροποποιήθηκε με τα άρθρα 12 § 2 του ν. 3900/2010 και 15 § 3 του ν. 4446/2016, καθόσον, όπως βασιμώς προβάλλεται, μεταξύ άλλων, με το δικόγραφο της έφεσης, ως προς το ανωτέρω νομικό ζήτημα δεν υπάρχει νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Εξ άλλου, η προαναφερόμενη από 2.6.2016 αίτηση των αιτούντων προς τη Διοίκηση υποβλήθηκε με έννομο συμφέρον από αυτούς ως επιτυχόντες στον διαγωνισμό εκπαιδευτικών του ΑΣΕΠ του έτους 2006. Περαιτέρω, η αίτηση αυτή κατατέθηκε στη Διοίκηση στις 6.6.2016, ήτοι ένδεκα (11) μήνες και ένδεκα (11) ημέρες από τη δημοσίευση, στις 25.6.2015, των ανωτέρω 2491/2015 και 2492/2015 αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, ενώ, εξ άλλου, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος (Ο.Π.Σ. - ΟΣΔΔΥ ΔΔ) του Δικαστηρίου, η διαδικασία καθαρογραφής, θεώρησης και υπογραφής των εν λόγω αποφάσεων (πενταμελούς σύνθεσης) ολοκληρώθηκε στις 19.8. 2015. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, το χρονικό αυτό διάστημα δεν υπερβαίνει εν προκειμένω τον εύλογο χρόνο εντός του οποίου μπορούσε να ζητηθεί από τους αιτούντες η ανάκληση των επίμαχων υπουργικών αποφάσεων, λαμβανομένης υπόψη και της ανάγκης διασφάλισης της ομαλής και εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο της σχετικής αποστολής του Κράτους σύμφωνα με το άρθρο 16 §§ 2 και 4 εδ. α' του Συντάγματος (Άρθρα 1 v. 3848/ 2010, 9 §§ 1, 2, 8 και 9 v. 3848/2010, 9 §§ 1, 8 και 9 v. 3848/2010, 6 § 2 περίπτ. α' υποπερίπτ. ββ' και § 4 v. 3255/2004, 5 §§ 1 και 2 v. 3687/2008, 53 επ. v. 4589/2019, 1 και 12 § 2 v. 3900/2010, 6 § 3 v. 2525/1997, 6 § 2 περ. α' υποπερ. ββ' v. 3255/2004, 58 § 1 εδ. β' και γ' και 64 εδ. β' π.δ. 18/1989, 15 § 3 v. 4446/2016, 2 § 1 - 7 π.δ. 154/1996, 1 π.δ. 144/1997, 4 § 1, 25 § 1 εδ. δ' και 103 § 7 Σ). ΣτΕ 1737/2022, σ. 1846.

ΕΚΠΟΙΩΣ

- Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 του ν. 4842/2021. Επ.Αρθρ 20^Α § 1v. 4842/21/3/2022, σ. 1957.

ΕΚΡΗΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ

- Η βενζίνη περιλαμβάνεται στις εκρηκτικές ύλες, όταν, υπό την επίδραση ανύψωσης της θερμοκρασίας εντός κλειστού χώρου, υφίσταται σε βραχύ χρονικό διάστημα χημική μεταβολή με ταυτόχρονη ανάπτυξη μεγάλης ποσότητας αερίων και θερμότητας με αποτέλεσμα την παραγωγή ρηκτικών αποτελεσμάτων. Η «βόμβα Μολότοφ» εντάσσεται στην έννοια του εκρηκτικού μηχανισμού. Η ρίψη «βομβών Μολότοφ» κατ' ανθρώπων είναι αντικειμενικά πρόσφορη για την πρόκληση κινδύνου ζωής. Εσφαλμένα παραπέμφθηκε ο κατηγορούμενος για απόπειρα απλής σωματικής βλάβης από κοινού σε βάρος δημόσιων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους, ενώ έπρεπε να παραπεμφθεί για απόπειρα βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης από κοινού σε βάρος δημόσιων υπαλλήλων κατά την εκτέλεση

της υπηρεσίας τους. Εσφαλμένη εφαρμογή του ν. 2168/1993 (περί όπλων). Ανατρέχεται εν μέρει, υπέρ του νόμου, το προσβαλλόμενο βούλευμα λόγω εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης και έλλειψης ειδικής αιτιολογίας (Άρθρα 1, 10, 12, 14 ν. 2168/1993, 189, 270, 272, 308, 310 προϊσχύσαντος ΠΚ, 189, 270, 272, 308, 310 ΠΚ, 484 § 1 β', δ' ΚΠΔ). ΟΛΣυμβΑΠ 3/2022, σ. 1325.

- ΣυμβΟΛΑΠ 3/2022, σ. 1597.

ΕΚΤΕΛΕΣΗ (ΠοινΔ)

- Η ρύθμιση του ΠΚ για τις προϋποθέσεις χορήγησης της αναστολής εκτέλεσης της ποινής είναι ευμενέστερη της αντίστοιχης του προϊσχύσαντος ΠΚ. Η διάταξη του άρθρου 465 ΠΚ είναι ειδικότερη αυτής του άρθρου 2 § 1 ΠΚ, αλλά εν προκειμένω πρέπει να παραμεριστεί καθόσον αφορά στην αναστολή εκτέλεσης της ποινής, ως αντικείμενη σε διατάξεις υπερνομοθετικής ισχύος που καθιερώνουν την αρχή της αναδρομικής εφαρμογής του επεικέστερου νόμου. Μετά την 1.7.2019 (χρόνος έναρξης ισχύος του ΠΚ), ως προς την αναστολή εκτέλεσης της ποινής εφαρμοστέο τυγχάνει σε κάθε περίπτωση, δηλαδή και για πράξεις που τελέστηκαν πριν από την ανωτέρω ημερομηνία, το άρθρο 99 § 1 εδ. α' ΠΚ. Το δικαστήριο της ουσίας υποχρεούται να ελέγξει αυτεπαγγέλτως τη συνδρομή ή μη των προϋποθέσεων αναστολής εκτέλεσης της ποινής, να αποφασίσει σχετικά και να αιτιολογήσει ειδικά την τυχόν αρνητική κρίση του. Ανατρέχεται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω αρνητικής υπέρβασης εξουσίας (Άρθρα 4, 7 Σ, 7 § 1 ΕΣΔΑ, 15 § 1 γ' ΔΣΑΠΔ, 2 § 1, 99 § 1 α', 465 ΠΚ, 99 § 1 α' προϊσχύσαντος ΠΚ, 510 § 1 Θ' ΚΠΔ). ΑΠ 847/2021, σ. 1127.

ΕΚΤΕΛΕΣΗ (ΠολΔ)

- Αναγκαστική εκτέλεση. Εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων. Ανακοπή του Οφειλέτη για την ακύρωση επιταγής προς εκτέλεση με την οποία επιτάχθηκε να καταβάλει στην καθ' ης η ανακοπή, υπό την ιδιότητά της ως Διαχειρίστρια των απαιτήσεων Αλλοδαπής Εταιρείας Ειδικού Σκοπού. Η Διαχειρίστρια δεν είχε την εξουσία είτε εκ του νόμου, είτε δυνάμει του πληρεξουσίου της Αλλοδαπής Εταιρείας να δέχεται καθ' οιονδήποτε τρόπο καταβολές του Οφειλέτη, είτε οικειοθελείς, είτε κατόπιν αναγκαστικής εκτέλεσης. Στην επιταγή δεν αναφέρεται ο λογαριασμός της Αλλοδαπής Εταιρείας, στον οποίο μπορούσε να γίνει η καταβολή της οφειλής ώστε να αποσβεστεί η οφειλή. Άκυρη η επιταγή προς εκτέλεση και οι μετέπειτα αυτής πράξεις εκτέλεσης που προσβάλλονται με ανακοπή (Άρθρα 933 ΚΠολΔ· 1, 2, 3, 4 ν. 4354/2015· 10 § 15 εδ. α και β ν. 3156/2003· 211, 236, 361, 416, 417, 424 εδ. α' ΑΚ). Δικαστικές Διακοπές. Το χρονικό διάστημα από 1 έως 31 Αυγούστου δεν συνυπολογίζεται κατά τον υπολογισμό του 7μηνου από την ημέρα περάτωσης της κατάσχεσης για τον καθορισμό της ημέρας του πλειστηριασμού (Άρθρα 147 § 2, 934, 940Α, 954 § 2 περ. ε, 993 § 2 εδ. α ΚΠολΔ). ΜΠρΠατ 8/2022, σ. 868.

- Αναγκαστική εκτέλεση. Εταιρείες διαχείρισης απαιτήσε-

ων. Παρέμβαση της Εταιρείας Διαχείρισης Απαιτήσεων υπέρ της εκκαλούσας Τράπεζας σε δίκη επί έφεσης κατά της πρωτόδικης απόφασης, που έκανε δεκτή την ανακοπή του οφειλέτη για την ακύρωση της σε βάρος του εκτέλεσης, υπό την ιδιότητά της ως νομίμου διαχειρίστριας απαιτήσεων αλλοδαπής εταιρείας, ειδικής διαδόχου της εκκαλούσας Τράπεζας. Πρόκειται για αυτοτελή πρόσθετη παρέμβαση και μεταξύ της παρεμβαίνουσας και της εκκαλούσας δημιουργείται σχέση αναγκαίας ομοδικίας (Άρθρα 325 ΚΠολΔ, 80, 83· 2 § 4 ν. 4354/2015). ΜΕφΠατ 179/2022, σ. 1108.

- Αίτηση αναστολής εκτέλεσης κατ' άρθρο 938 ΚΠολΔ, όπως επαναφέρθηκε με το ν. 4842/2021. Νομιμότητα αιτήματος αναστολής εκτέλεσης. Κρίσιμος χρόνος η επίδοση της επιταγής προς πληρωμή. Κατά πράξεων εκτέλεσης μετά την 01.01.2022 χωρεί αναστολή εκτέλεσης εντός των πλαισίων του άρθρου 938 ΚΠολΔ, όπως επαναφέρθηκε με το άρθρο 60 του ν. 4842/2021. Δεκτή η αίτηση. Καταδικη του αιτούντος στα δικαστικά έξοδα του καθ' ου (Άρθρα 632 § 3, 938 ΚΠολΔ, 60 ν. 4842/2021, 84 § 2 ν. 4194/2013, όπως ισχύει). ΕιρΑθ 590/2022 (Ασφ. μ.), σ. 1121.

- ΑΠ 731/2021, σ. 1136.

- Επίσπευση αναγκαστικής εκτέλεσης από Εταιρεία Διαχείρισης Απαιτήσεων ενεργούσα ως διαχειρίστρια των απαιτήσεων αλλοδαπής εταιρείας ειδικού σκοπού, ειδικής διαδόχου τράπεζας στο πλαίσιο τιτλοποίησης. Εφόσον η επίδικη σύμβαση διαχείρισης διέπεται από τον ν. 3156/2003, η καθ' ης -διαχειρίστρια εταιρεία φέρει την ιδιότητα της αντιπροσώπου της ανωτέρω δικαιούχου εταιρείας και δεν έχει αποκτήσει την ιδιότητα του κατ' εξαίρεση νομιμοποιούμενου διαδίκου (μη δικαιούχου). Εάν ο εκτελεστός τίτλος είναι διαταγή πληρωμής, η εκτελεστική διαδικασία δύναται να διεξαχθεί μόνο από τη δικαιούχο της επίμαχης απαίτησης, ενώ οποιαδήποτε συμφωνία των μερών με τη σύμβαση διαχείρισης για τη διεύρυνση των υποκειμενικών ορίων της εκτελεστότητας που να νομιμοποιεί τη διαχειρίστρια για την επίσπευση αναγκαστικής εκτέλεσης, είναι άκυρη (Άρθρα 919, 325 - 327, 329 ΚΠολΔ· 10 § 1 ν. 3156/2003· 1, 2 § 4 ν. 4354/2015· 61 επ. ν. 4307/2014). ΜΕφΑθ 1858/2022, σ. 1542.

- Αναγκαστική εκτέλεση. Πίνακας κατάταξης. Εφαρμοστέο δικαιο για την κατάταξη των προνομίων είναι αυτό που ισχύει κατά τον χρόνο σύνταξης της επιταγής, δυνάμει της οποίας διενεργήθηκε η αναγκαστική εκτέλεση. Γνήσια ερμηνευτική η σχετική διάταξη του άρθρ. 43 του ν. 4715/2020. ΑΠ 224/2022, σ. 1769.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

- «Ερμηνεία Διαθήκης- Έννοια Κληρονόμου- Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προσβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΕΛΛΗΦΡΥΝΤΙΚΑ

- ΑΠ 95/2021, σ. 107.
- ΑΠ 96/2021, σ. 107.
- ΑΠ 99/2021, σ. 107.
- ΑΠ 179/2021, σ. 357.
- ΑΠ 288/2021, σ. 360.
- Η περί ποινης κρίση του δικαστηρίου δεν πρέπει να υπερβαίνει τα ακραία όρια της διακριτικής του ευχέρειας, αλλά επιβάλλεται να τηρεί μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ αξιόποινης πράξης και ποινης για σωφρονισμό του δράστη. Ο σύννομος βίος δεν ταυτίζεται με το λευκό ποινικό μητρώο αλλά με την από πεποίθηση υποταγή του ατόμου στη νομιμότητα ως προς όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητάς του - κατάσταση που δεν εξασφαλίζεται με την ανυπαρξία καταδίκης του για αξιόποινη πράξη. Για τη θεμελίωση του σύννομου βίου λαμβάνεται υπ' όψιν η συμπεριφορά του κηρυχθέντος ενόχου μέχρι την τέλεση της αξιόποινης πράξης, λαμβανομένων μάλιστα υπ' όψιν των περιστάσεων υπό τις οποίες τελέσθηκε η πράξη, ενώ επιπλέον προϋπόθεση της αποδοχής ή μη του σχετικού αυτοτελούς ισχυρισμού είναι η επιβλητέα σε εκατέρω των περιπτώσεων ποινή να είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας. Αναίρειται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω έλλειψης της απαιτούμενης αιτιολογίας καθ' όσον αφορά στην ελαφροντική περίπτωση του άρθρου 84 § 2 α' ΠΚ (Άρθρα 93 § 3 Σ, 82 § 2 α' ΠΚ, 139, 171 § 3, 367, 510 § 1 Δ' ΚΠΔ). ΤακΟΛΑΠ 2/2022, σ. 591.
- ΑΠ 710/2021, σ. 893.
- ΑΠ 810/2021, σ. 1137.
- ΑΠ 822/2021, σ. 1138.
- ΑΠ 1064/2021, σ. 1343.
- ΟΛΑΠ 2/2022, σ. 1596.
- ΑΠ 49/2022, σ. 1598.
- ΑΠ 290/2022, σ. 1785.
- ΑΠ 442/2022, σ. 1983.
- ΑΠ 457/2022, σ. 1984.

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

- Ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων. Η Οδηγία 83/189 σκοπεί στη μέσω προληπτικού ελέγχου προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, η οποία αποτελεί ένα από τα θεμέλια της Ε.Ε. Ο έλεγχος αυτός είναι σκόπιμος, καθ' όσον οι τεχνικοί κανόνες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας μπορεί να αποτελούν εμπόδια στο μεταξύ των κρατών-μελών εμπόριο, τα οποία δεν μπορούν να επιτρέπονται παρά μόνον εάν είναι αναγκαία για την ικανοποίηση επιτακτικών αναγκών προς εξυπηρέτηση σκοπού γενικού συμφέροντος. Η Οδηγία 83/189 πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι η παράβαση της υποχρέωσης των κρατών-μελών για ανακοίνωση στην Επιτροπή κάθε σχεδίου τεχνικού κανόνα που προβλέπεται στο άρθρο 8 συνιστά ουσιώδη διαδικαστική πλημμέλεια, ικανή να συνεπάγεται τη μη δυνατότητα εφαρμογής των οικείων τεχνικών κανόνων, οπότε οι κανόνες αυτοί δεν μπορεί να αντιτάσσονται στους ιδιώτες. Η αθέτηση της παραπάνω υπο-

χρέωσης να μην επισύρει ως κύρωση το ανεφάρμοστο των μη κοινοποιηθέντων τεχνικών κανόνων, το ανεφάρμοστο όμως αυτό δεν εκτείνεται στο σύνολο των διατάξεων σχεδίου νόμου που περιέχει τεχνικούς κανόνες, αλλά μόνο στους περιλαμβανόμενους σε αυτό τεχνικούς κανόνες. Τεχνικοί κανόνες. Οι τεχνικοί κανόνες, κατά την έννοια του άρθρου 1 σημείο 5 της Οδηγίας 83/189, αποτελούν προδιαγραφές που καθορίζουν τα χαρακτηριστικά των προϊόντων και όχι προδιαγραφές που σκοπούν τους επιχειρηματίες. Η έννοια της τεχνικής προδιαγραφής προϋποθέτει ότι το εθνικό μέτρο αναφέρεται οπωσδήποτε στο προϊόν ή στη συσκευασία του, αυτά καθ' αυτά. Συνεπώς, καθορίζει ένα από τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος. Η προβλεπόμενη από την Οδηγία υποχρέωση ανακοίνωσης δεν εφαρμόζεται σε εθνική ρύθμιση, η οποία δεν καθορίζει τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος. ΣτΕ 1496/2021, σ. 420.

ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟΣ

- Άρση διαφωνίας γονέων ως προς τον εμβολιασμό του ανηλικού τέκνου τους με εμβόλια ενταγμένα στο Εθνικό Πρόγραμμα Εμβολιασμού παιδιών. Απαιτείται συναπόφαση των γονέων για τον εμβολιασμό του τέκνου τους, διότι ο εμβολιασμός συνιστά ζήτημα υγείας και επιδρά αποφασιστικά στη ζωή και την εξέλιξη του ανηλικού. Υποχρεωτικότητα παιδικού εμβολιασμού και δημόσια υγεία. Βεβαίωση ιατρικής αντένδειξης και εξαιρέσης από τον υποχρεωτικό εμβολιασμό των ανηλικών. Το Δικαστήριο υποχρεώνει την καθ' ης, υπό την ιδιότητά της ως ασκουσας αποκλειστικά την επιμέλεια του ανηλικού τέκνου της, να μεριμνήσει και να προβεί εντός χρονικού διαστήματος έξι μηνών από τη δημοσίευση της παρούσας σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες που κατατείνουν στην πραγματοποίηση του εμβολιασμού του ανηλικού τέκνου της με τα εμβόλια που εντάσσονται στο Εθνικό Πρόγραμμα Εμβολιασμού παιδιών [Άρθρα 1512, 1513, 1519 § 1 ΑΚ, 21 § 3 Σ, 6 § 4, 7 § 4 π.δ. 79/2017, 12 §§ 1-2 και 2 περ. β' υποπερ. αα' ν. 3418/2015]. ΜΠρΑθ 5763/2021, σ. 1735.

ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

- Χαρακτηρισμός θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (Άρθρα 4, 10, 13 Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων [κυρωθείσας με τον ν. 4216/2013], 1 § 1, 49 ν. 4251/2014, 1 § 2 π.δ. 233/2003, 8 ΠΚ). ΕισΑΠ 7/2022, σ. 1128.

ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ

- ΑΠ 66/2021, σ. 107.
- ΑΠ 254/2021, σ. 359.
- ΑΠ 286/2021, σ. 360.
- Η διάταξη του νΠΚ για τον εμπρησμό σε σχέση με την αντίστοιχη του προϊσχύσαντος ΠΚ είναι ευμενέστερη ως προς την απειλούμενη ποινή, καθώς και επειδή απαιτείται πλέον η πρόκληση και όχι η δυνατότητα απλής πρόκλησης κοινού κινδύνου. Η διάταξη του νΠΚ για την απόπειρα σε σχέση με την αντίστοιχη του προϊσχύσαντος ΠΚ είναι ευ-

μενέστερη, διότι συντρέχει τέλεση απόπειρας εγκλήματος μόνον όταν έχει πραγματοποιηθεί ένα τμήμα της αντικειμενικής του υπόστασης. Έτσι, η ποινή της απόπειρας συναρτάται με την πράξη που έχει τελεσθεί και όχι με τον δόλο του υπαιτίου. Αναιρείται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω έλλειψης της απαιτούμενης ειδικής αιτιολογίας και λόγω εσφαλμένης εφαρμογής ουσιαστικών ποινικών διατάξεων [Άρθρα 93 § 3 Σ, 2 § 1, 42 § 1, 264 § 1 α' νΠΚ, 42 § 1, 264 α' προϊσχόσαντος ΠΚ, 139, 510 § 1 Δ', Ε' ΚΠΔ]. ΑΠ 66/2021, σ. 1579.

ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ

- Ενδοοικογενειακή βία (Άρθρα 6, 7, 9 ν. 3500/ 2006, 3 ν. 4531/2018, 24, 25 ν. 1756/1988, 312, 330, 333 ΠΚ). ΕισΑΠ 12/2021, σ. 100.
- ΑΠ 279/2021, σ. 359.

ΕΝΕΧΥΡΟ

- Λύση και εκκαθάριση ΑΕΠΕΥ. Διαδικασία απόδοσης χρηματοοικονομικών μέσων και χρηματικών ποσών τους πελάτες τους. Η ΑΕΠΕΥ δικαιούται να διακρατήσει τις μετοχές για τις οποίες έχει συσταθεί νόμιμο ενέχυρο, καθώς και να συμψηφίσει δικές τις απαιτήσεις με αντίθετες ομοειδείς. Διαδικασία σύστασης ενέχυρου. ΑΠ 1557/2021, σ. 1765.

ΕΝΝΟΜΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ (ΔιοικΔ)

- Έννομο συμφέρον. Το έννομο συμφέρον για την άσκηση αίτησης ακύρωσης πρέπει να υφίσταται σωρευτικά σε τρία χρονικά σημεία: α) κατά τον χρόνο της τελείωσης (έκδοσης ή δημοσίευσης) της προσβαλλομένης διοικητικής πράξης, β) της άσκησης του ενδίκου βοηθήματος και γ) της συζήτησης της υπόθεσης ενώπιον του δικαστηρίου. Η ύπαρξη του εννόμου συμφέροντος κρίνεται, όταν η διοικητική πράξη δεν απευθύνεται ευθέως προς τον αιτούντα δημιουργώντας γι' αυτόν συγκεκριμένες έννομες συνέπειες (όπως συμβαίνει με τις κανονιστικές πράξεις), από τον σύνδεσμο μεταξύ των εννόμων αποτελεσμάτων που επέρχονται από την προσβαλλόμενη διοικητική πράξη και του περιεχομένου μιας συγκεκριμένης νομικής κατάστασης ή ιδιότητας, στην οποία βρίσκεται ή την οποία ο αιτών έχει και επικαλείται. Ηθικό έννομο συμφέρον. Όταν αναγνωρίζεται η ύπαρξη ηθικού εννόμου συμφέροντος, ιδίως σε περιπτώσεις κρατικών λειτουργιών, χάριν της ευνομίας και της εύρυθμης οργάνωσης και στελέχωσης δημοσίων υπηρεσιών, τούτο πάντως πηγάζει από ορισμένη νομική κατάσταση του λειτουργού έναντι της Διοίκησης και προϋποθέτει την ενεργό άσκηση του λειτουργήματός του. Συνεπώς, αν ο λειτουργός αυτός δεν ευρίσκεται πλέον στην υπηρεσία, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει, λόγω του υπηρεσιακού του παρελθόντος, ηθικό συμφέρον για τη διατήρηση της ευνομίας ισχυρότερο από εκείνο των λοιπών πολιτών, ώστε να νομιμοποιείται στην άσκηση αίτησης ακύρωσης κατά πράξεων που αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της υπηρεσίας από την οποία αποχώρησε ή άλλων δημοσίων υπηρεσιών. ΣτΕ 1657/2021, σ. 424.

ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

- Δικαστικό σώμα Ενόπλων Δυνάμεων. Τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία, αεροδικεία και το δευτεροβάθμιο αναθεωρητικό δικαστήριο αποτελούν ειδικά ποινικά δικαστήρια, συγκροτούμενα κατά πλειοψηφία από δικαστές που ανήκουν οργανικά στο δικαστικό σώμα των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) και δεν υπόκεινται ευθέως στις ρυθμίσεις του Πρώτου Κεφαλαίου του Τμήματος Ε' του Συντάγματος. Ο νομοθέτης δύναται να ρυθμίσει το καθεστώς της υπηρεσιακής τους κατάστασης κατ' εκτίμηση της ιδιομορφίας της διττής ιδιότητας, του δικαστή και του στρατιωτικού, υπό την προϋπόθεση ότι θα εξασφαλίζεται η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία τους κατά την άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων [Ειδικότερη γνώμη]. Δείκτης μάζας σώματος ως προϋπόθεση ένταξης στο δικαστικό σώμα των ΕΔ. Η προϋπόθεση δείκτη μάζας σώματος για την κατάληψη θέσεων μελών του δικαστικού σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων ανάγεται στην εξέταση της σωματικής ικανότητας και υγείας των υποψηφίων, αφού αποτελεί (υφιστάμενη από ετών) μέθοδο εκτίμησης της κατάστασης της υγείας και του επιπέδου κινδύνου νόσησης και προβλημάτων υγείας, επιδέχεται δε βελτίωσης με την κατάλληλη θεραπεία ή φροντίδα. Κατά συνέπεια, η απαίτηση της συνδρομής του καθοριζόμενου δείκτη μάζας σώματος ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των ειδικών συνθηκών της αποστολής και της λειτουργίας του δικαστικού σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων που συνδέεται με την επιχειρησιακή δράση τους και την ακολουθεί [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1089/2021, σ. 164.
- Ειδική αποζημίωση πυροτεχνουργών. Δεν προβλέπεται η δυνατότητα της νομοθετούσας Διοίκησης να θεσπίζει εξαιρέσεις και περιορισμούς στη λήψη των επιδομάτων κινδύνου και των ειδικών αποζημιώσεων για όσους πληρούν τις οριζόμενες προϋποθέσεις. Η ειδική αποζημίωση των πυροτεχνουργών έχει χορηγηθεί στους στρατιωτικούς πυροτεχνουργούς των Ενόπλων Δυνάμεων, χωρίς περαιτέρω διακρίσεις. Οι πυροτεχνουργοί του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας εντάσσονται σε Ομάδες Εξουδετέρωσης Πυρομαχικών και ασχολούνται κυρίως - σε καιρό ειρήνης - με εξουδετέρωση και καταστροφή μη εκραγόντων πυρομαχικών ή εκρηκτικών που ανευρίσκονται σε χώρους αεροπορικών ατυχημάτων ή κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων στο πλαίσιο συμμετοχής σε αποστολές Διεθνών Οργανισμών, καθώς και με την εξουδετέρωση και καταστροφή αυτοσχέδιων εκρηκτικών ή εμπρηστικών μηχανισμών εντός και πέριξ των Μονάδων της Πολεμικής Αεροπορίας. Επομένως, προϋπόθεση για την απόκτηση της εξειδίκευσης του πυροτεχνουργού της Πολεμικής Αεροπορίας είναι η επιτυχής ολοκλήρωση εκπαίδευσης στο Κέντρο Εκπαίδευσης Εξουδετέρωσης Βομβών (ΚΕΕΒ) της ΠΑ, που συνιστά αναγνωρισμένο πτυχίο των Ενόπλων Δυνάμεων ή σε αντίστοιχα σχολεία του εξωτερικού, ενώ ουδεμία διάκριση γίνεται στο νόμο ως προς το είδος των εργασιών που εκτελούν οι πυροτεχνουργοί ή τον χώρο στον οποίο παρέχουν τις υπηρεσίες τους. Κατηγοριοποίηση πυροτεχνουργών. Υπέρβαση νομοθετικής εξουσιοδότησης. Η κατηγοριοποίηση των πυροτε-

χνουργών με πρόβλεψη δύο διαφορετικών κατηγοριών και με διαφορετικό ύψος ημερήσιας αποζημίωσης, για το στρατιωτικό προσωπικό που κατέχει πτυχίο EOD (Explosive Ordnance Disposal) ΗΠΑ/Μεγάλης Βρετανίας ή άλλης συμμαχικής χώρας ή αντίστοιχο αναγνωρισμένο πτυχίο των ΕΔ και της ΕΛΑΣ, για εργασίες αντιμετώπισης περιστατικών Εξουδετέρωσης Εκρηκτικών Μηχανημάτων / Μηχανισμών - Πυρομαχικών, για κάθε ημέρα εργασίας σε ύποπτο χώρο και διαφορετικό, ουσιαστικώς μειωμένο, ύψος ημερήσιας αποζημίωσης για το στρατιωτικό προσωπικό ειδικότητας πυροτεχνουργού ή οπλουργού με εξειδίκευση πυροτεχνουργού, για κάθε ημέρα εργασίας ή επέμβασης για καταστροφή βλημάτων σε πεδία βολής, άχρηστων και επικινδύνων πυρομαχικών εκτός ναρκοπεδίων ή ύποπτων χώρων δεν βρίσκουν έρεισμα στην εξουσιοδοτική διάταξη ή τις προπαρασκευαστικές πράξεις αυτής ούτε σε άλλες διατάξεις νόμου, έχει τεθεί καθ' υπέρβαση της δοθείσας εξουσιοδότησης και είναι ακυρωτέα. ΣτΕ 2510/2021, σ. 1420.

ΕΝΟΡΚΕΣ ΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ

- Ένορκη βεβαίωση. Μέλος ΔΣ ανώνυμης εταιρείας. Η λήψη ένορκης βεβαίωσης από μέλος ΔΣ ανώνυμης εταιρείας συνιστά ανυπόστατο αποδεικτικό μέσο ακόμη και όταν ο ενόρκως βεβαιών είχε απώλεσει την ιδιότητα του μέλους κατά τον χρόνο λήψης της. Από τις διατάξεις των άρθρων 62, 64 § 2, 339, 409 §§ 1 και 2, 410 και 415 έως 420 ΚΠολΔ και 61, 65, 67 και 70 ΑΚ συνάγεται ότι δεν μπορεί να είναι μάρτυρας, αφού δεν είναι τρίτος και δεν μπορεί γι' αυτό να έχει (καταρχήν τουλάχιστον) την αντικειμενικότητα του τρίτου, ο διάδικος και, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, ο αντιπρόσωπος του ανίκανου φυσικού προσώπου, ο νόμιμος εκπρόσωπος διαδίκου νομικού προσώπου ή το μέλος της διοίκησης αυτού. Τούτο συνάγεται κυρίως από το άρθρο 415 ΚΠολΔ, που προβλέπει ως αποδεικτικό μέσο την εξέταση των διαδίκων ή των νόμιμων εκπροσώπων των εκ των διαδίκων νομικών προσώπων ή των μελών της διοίκησής τους, η εξέταση, όμως, αυτή δεν αποτελεί μαρτυρία, αλλά ίδιο (επώνυμο) αποδεικτικό μέσο, καθόσον υπό την αντίθετη εκδοχή θα ήταν δυνατό να εξετάζεται το ίδιο πρόσωπο ως μάρτυρας και στη συνέχεια ως διάδικος ή ως εκπρόσωπος ή ως μέλος της διοίκησης διαδίκου νομικού προσώπου, λύση προδήλως άτοπη. Κατά συνέπεια, η ένορκη κατάθεση ως μάρτυρα του ίδιου του διαδίκου ή του νόμιμου εκπροσώπου του νομικού προσώπου είναι ανυπόστατο αποδεικτικό μέσο (ΑΠ 745/2007, ΑΠ 1335/2008, ΑΠ 715/2013). Τα ανωτέρω, για την ταυτότητα του λόγου, ισχύουν και επί ενόρκων βεβαιώσεων ενώπιον Ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου κατά το άρθρο 671 § 1 ΚΠολΔ, με τις οποίες ο ενόρκως βεβαιών τρίτος καταθέτει ό,τι γνωρίζει για τα αποδεικτικά πραγματικά περιστατικά. Άρα ένορκη βεβαίωση ενώπιον Ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου του ίδιου του διαδίκου ή του νόμιμου εκπροσώπου διαδίκου νομικού προσώπου είναι ανυπόστατο αποδεικτικό μέσο. Η έννομη αυτή συνέπεια προϋποθέτει την ύπαρξη της ιδιότητας του διαδίκου φυσικού προσώπου ή του εκπροσώπου διαδίκου

νομικού προσώπου κατά το χρόνο της ένορκης βεβαίωσης, που αποτελεί και τον κρίσιμο χρόνο για τον χαρακτηρισμό της ένορκης βεβαίωσης (ή κατάθεσης) ως ανυπόστατης (ΑΠ 1010/2009, 988/2013, ΑΠ 2076/2017, ΑΠ 248/2009, ΑΠ 1492/2006, ΑΠ 1361/2005, ΑΠ 814/2005), και, επομένως, ένορκη βεβαίωση (ή κατάθεση) διαδίκου ή εκπροσώπου διαδίκου νομικού προσώπου εξακολουθεί να αποτελεί ανυπόστατο αποδεικτικό μέσο και ανεπίτρεπτα λαμβάνεται υπόψη, όταν ο ενόρκως βεβαιών ήταν διάδικος κατά το χρόνο της βεβαίωσης, έστω και αν απώλεσε μετά ταύτα την ιδιότητα αυτήν, στα πλαίσια της αυτής δίκης, καθόσον εξακολουθεί και τότε να υφίσταται ο δικαιολογητικός λόγος της απαγόρευσης λήψης υπόψη της ένορκης βεβαίωσης αυτού, η έλλειψη δηλαδή αντικειμενικότητας αυτού κατά τον κρίσιμο εκείνον χρόνο. Βέβαια κατά την διάταξη του άρθρου 671 § 1 ΚΠολΔ, που εφαρμόζεται κατ' άρθρο 674 § 2 του ίδιου Κώδικα και στην κατ' έφεση δίκη, το δικαστήριο κατά την ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών λαμβάνει υπόψη και αποδεικτικά μέσα που δεν πληρούν τους όρους του νόμου. Η απόκλιση, όμως, αυτή δεν εκτείνεται τόσο, ώστε να παρέχεται η εξουσία στο Δικαστήριο να λαμβάνει υπόψη του κατά τη διαδικασία αυτήν και ανυπόστατα αποδεικτικά μέσα. Επομένως, η από το Δικαστήριο λήψη υπόψη αυτών θεμελιώνει τον από το άρθρο 559 αριθ. 11 ΚΠολΔ προβλεπόμενο αναιρετικό λόγο, άσχετα από το αν είχε προηγουμένως προβληθεί ή όχι σχετική εναντίωση του αντιδίκου αυτού που τα προσκομίζει, αφού πρόκειται για ανυπόστατα αποδεικτικά μέσα (ΑΠ 1080/2015, ΑΠ 715/2013, ΑΠ 882/2009, ΑΠ 988/2013, ΑΠ 615/2008, ΑΠ 329/2008) [Άρθρ. 62, 64 § 2, 339, 409 §§ 1 και 2, 410 και 415 έως 420 ΚΠολΔ & 61, 65, 67, 70 ΑΚ]. ΑΠ 894/2021, σ. 1575.

ΕΝΟΡΚΗ ΚΑΤΑΘΕΣΗ

- ΑΠ 461/2021, σ. 607.
- ΑΠ 462/2021, σ. 608.

ΕΝΟΡΚΟΙ

- «Ένορκοι στην ποινική δίκη: Ελπίδα του ενόχου και αγωνία του αθώου;», από το Θ. Δημ. Σακελλαρόπουλο, σ. 473.

ΕΝΟΧΗ

- «Ένορκοι στην ποινική δίκη: Ελπίδα του ενόχου και αγωνία του αθώου;», από το Θ. Δημ. Σακελλαρόπουλο, σ. 473.

ΕΝΣΤΑΣΕΙΣ

- ΑΠ 66/2022, σ. 1599.
- ΑΠ 337/2022, σ. 1982.

ΕΝΤΑΛΜΑΤΑ (ΠΚ)

- ΣυμβΑΠ 721/2021, σ. 893.
- ΣυμβΑΠ 1127/2021, σ. 1344.
- Η δικαστική αρχή εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης [ΕΕΣ], σε περίπτωση που έχει στη διάθεσή της

στοιχεία τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών όσον αφορά στην ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας στο κράτος-μέλος έκδοσης του ΕΕΣ, μπορεί να αρνηθεί την παράδοση του εκζητουμένου μόνον εφόσον: α) στο πλαίσιο ΕΕΣ εκδοθέντος με σκοπό την εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής ή μέτρου ασφαλείας, διαπιστώσει ότι –υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης– συντρέχουν σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι για να θεωρηθεί ότι έχει προσβληθεί το θεμελιώδες δικαίωμα του εκζητουμένου σε δίκαιη δίκη ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως και β) στο πλαίσιο ΕΕΣ εκδοθέντος με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης, διαπιστώσει ότι –υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης– συντρέχουν σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι για να θεωρηθεί ότι ο εκζητούμενος διατρέχει, σε περίπτωση παράδοσης, πραγματικό κίνδυνο προσβολής του εν λόγω θεμελιώδους δικαιώματος (Άρθρα 47 εδ. β' ΧΘΔΕΕ, 6 § 1 ΕΣΔΑ, 1 §§ 2, 3 Απόφασης-Πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ [ενωσιακής πράξης ενσωματωθείσας παρ' ημίν με τον ν. 3251/ 2004]). ΔΕΕ C-562/21 PPU, C-563/21 PPU/22.2.2022, σ. 1665.

- ΣυμβΑΠ 174/2022, σ. 1783.
- ΣυμβΑΠ 196/2022, σ. 1783.
- ΣυμβΑΠ 303/2022, σ. 1981.
- ΣυμβΑΠ 304/2022, σ. 1981.
- ΑΠ 440/2022, σ. 1983.

ΕΝΤΟΛΗ (ΑΚ)

- «Ερμηνεία Διαθήκης- Έννοια Κληρονόμου- Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστές Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΕΝΩΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. Προβολή της προσωπικότητας των ενώσεων από πρόσωπα που παρουσιάζονται ότι αποτελούν τη νόμιμη διοίκηση τους χωρίς να έχουν δικαίωμα προς τούτο. Η προσθήκη του έτους συστάσεως στην επωνυμία τα ενώσεων προσώπων προκειμένου να ληφθεί νέος ΑΦΜ και η λήψη νέου ΑΦΜ δεν συνιστούν σύσταση νέας ένωσης προσώπων. Αντικείμενο των αξιώσεων παράλειψης και αποζημίωσης. (Άρθρα 57, 59 εδ. β, 174, 184, 297, 298, 300, 330 ΑΚ, 18, 22, 37, 176, 205, 907, 908, 947 ΚΠολΔ). ΠΠρΑθ 2723/2021, σ. 36.

ΕΞΑΙΡΕΣΗ

- Συζήτηση αίτησης εξαιρέσεως μέλους συλλογικού οργάνου. Το μέλος συλλογικού οργάνου, του οποίου ζητείται η εξαίρεση, δεν επιτρέπεται, κατ' αρχήν, να μετέχει στη συνεδρίαση, κατά την οποία θα κριθεί το ζήτημα της εξαίρεσής του, αντί δε του μέλους αυτού μετέχει ο νόμιμος αναπληρωτής του. Το αρμόδιο συλλογικό όργανο, μέλος του οποίου δηλώνει τη συνδρομή λόγου αποχής από ορισμένη ε-

νέργεια του οργάνου ή στο οποίο υποβάλλεται αίτηση εξαιρέσεως μέλους του, αποφαινεται σχετικώς ασκώντας δεσμία αρμοδιότητα και όχι διακριτική ευχέρεια, οφείλει δε, αναλόγως αν συντρέχει κατά τον νόμο ο λόγος της αποχής ή της εξαιρέσεως, να δεχθεί ή να απορρίψει τη δήλωση ή την αίτηση, η κρίση δε αυτή του οργάνου υπόκειται στον δικαστικό έλεγχο. Κατά συνέπεια, εφ' όσον το συλλογικό όργανο αποφαινεται κατά δεσμία αρμοδιότητα, ο σχετικός λόγος ακύρωσης είναι αλυσιτελής [Μειοψηφία]. ΟΛΣΤΕ 993/2021, σ. 154.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ

- Προϋποθέσεις για την άσκηση αγωγής απόδοσης μισθίου επί καταγγελίας σύμβασης εμπορικής μίσθωσης λόγω ι-διόχρησης. Στην έννοια των «κατιόντων» του άρθρου 17 π.δ. 34/1995 εμπίπτουν αποκλειστικώς τα τέκνα του εκμισθωτή ή κυρίου και όχι άλλοι κατιόντες, όπως λ.χ. οι έγγονοι ή δισέγγονοι αυτών. Ακυρότητα καταγγελίας. Στην αγωγή απόδοσης μισθίου νομιμοποιείται παθητικώς ο μισθωτής, εν προκειμένω το νομικό πρόσωπο της μισθώτριας εταιρείας, και όχι ο νόμιμος εκπρόσωπος της τελευταίας [Άρθρα 16 και 17 π.δ. 34/1995]. ΜΠρΣυρ 31/2021, σ. 1096.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

- Επανάληψη διαδικασίας μετά από απόφαση του ΕΔΔΑ. Προϋποθέσεις. Αίτηση επανάληψης της διαδικασίας χωρεί (μόνο) σε σχέση με δικαστική απόφαση του ΣτΕ, που κρίθηκε με (οριστική) απόφαση του ΕΔΔΑ ότι εκδόθηκε κατά παραβίαση διάταξης της ΕΣΔΑ. Προκειμένου να γίνει δεκτή η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας και να εξαφανισθεί η απόφαση του ΣτΕ, απαιτείται να συντρέχουν, σωρευτικά, οι εξής προϋποθέσεις: α) Η διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ παράβαση διάταξης της ΕΣΔΑ να τελεί σε αιτιώδη συνάφεια προς το σκεπτικό και το διατακτικό της απόφασης του ΣτΕ. Η προϋπόθεση αυτή δεν συντρέχει εάν η απόφαση του ΣτΕ δεν θα ήταν δυνατόν να άρει τις συνέπειες της διαγνωσθείσας εκ μέρους του ΕΔΔΑ παραβίασης του εκ της ΕΣΔΑ δικαιώματος του αιτούντος (π.χ. λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης), β) Η συμμόρφωση προς την απόφαση του ΕΔΔΑ δεν συνεπάγεται παραβίαση κανόνα του Συντάγματος, το οποίο να μην υπεριοχθεί της ΕΣΔΑ, αλλά, πάντως, πρέπει να ερμηνεύεται, στο μέτρο του εφικτού, κατά τρόπο «φιλικό» προς την ΕΣΔΑ, όπως αυτή ερμηνεύεται και εφαρμόζεται από το ΕΔΔΑ, γ) Η συμμόρφωση προς την απόφαση του ΕΔΔΑ δεν οδηγεί σε παραβίαση άλλης υποχρέωσης της Χώρας από το διεθνές δίκαιο, ιδίως δε από το ενωσιακό δίκαιο, δ) Η συμμόρφωση προς την απόφαση του ΕΔΔΑ δεν προσκρούει σε κάποιον άλλο επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, η εξουπρέτηση του οποίου, σταθμιζόμενη με την ανάγκη εκτέλεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ, βάσει της αρχής της δίκαιης ισορροπίας, κρίνεται ότι υπερέχει, ε) Η απόφαση του ΕΔΔΑ δεν είναι εμφανώς ελλιπής, ασαφής ή αθαίρετη ως προς τη νόμιμη ή την πραγματική της βάση σύμφωνα με τα κριτήρια

που προκύπτουν από τη νομολογία του ίδιου του ΕΔΔΑ (και, ιδιαίτερα, της ευρείας σύνθεσής του), αλλά και του ΔΕΕ, τη θεμελιώδη αρχή της επικουρικότητας, διαδικαστικής και ουσιαστικής, του ελέγχου του ΕΔΔΑ, καθώς και τη συναφή υποχρέωσή του για επαρκή αιτιολόγηση των αποφάσεών του με τις οποίες διαπιστώνεται παράβαση της ΕΣΔΑ από κράτος-μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, στ) Η διαπίστωση των επίμαχων παραβάσεων δεν κλονίζεται από ομηγενή στοιχεία, που απορρέουν είτε από απόφαση του ίδιου του ΕΔΔΑ, είτε από απόφαση του ΔΕΕ είτε, τέλος, από απόφαση ανώτατου δικαστηρίου της χώρας, με την οποία γίνεται ερμηνεία ή εφαρμογή του εθνικού δικαίου ικανή να θεμελιώσει το συμπέρασμα ότι, με βάση το νεότερο αυτό νομολογιακό δεδομένο, το ΕΔΔΑ δεν θα ενέμενε στην κρίση του περί της αποδοθείσας στο ΣτΕ παράβασης της ΕΣΔΑ, ζ) Δεν έχει μεσολαβήσει πράξη κρατικού οργάνου, με την οποία να θεραπεύεται κατ' ουσίαν η διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ παράβαση και να αίρονται τα δυσμενή για τον αιτούντα αποτελέσματά της, ώστε η εξαφάνιση της προσβαλλόμενης απόφασης του ΣτΕ να παρίσταται αλυσιτελής. Υποχρέωση συμμόρφωσης του κράτους-μέλους. Το κράτος-μέλος υποχρεούται όχι μόνο να καταβάλλει στον προσφεύγοντα την αποζημίωση που του επιδικάστηκε με την καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ, αλλά επίσης να λάβει στην έννομη τάξη του μέτρα, ατομικού ή/και γενικού χαρακτήρα, προκειμένου να τερματίσει την παράβαση που διαπίστωσε το ΕΔΔΑ και να άρει τα αποτελέσματά της, ώστε να περιέλθει ο προσφεύγων, στο μέτρο του δυνατού, στη θέση που θα βρισκόταν αν δεν είχε μεσολαβήσει η παράβαση αυτή. Το κράτος-μέλος διαθέτει περιθώριο εκτίμησης ως προς τα μέσα που επιλέγει για να ανταποκριθεί στο ανωτέρω καθήκον του, ωστόσο αυτά πρέπει να είναι ικανά να οδηγήσουν στην αποτελεσματική εκπλήρωση της εν λόγω διεθνούς υποχρέωσής του. ΣτΕ 1670/2021, σ. 425.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΔΙΚΗΣ

- ΣυμβΑΠ 743/2021, σ. 1137.
- ΣυμβΑΠ 192/2022, σ. 1783.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΔΙΚΗΣ (ΠοινΔ)

- ΣυμβΑΠ 385/2022, σ. 1982.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ (ΠολΔ)

- Επανάληψη συζήτησης. Κακή σύνθεση δικαστηρίου. Κατά την επαναληφθείσα ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου συζήτηση της έφεσης που είναι συνέχεια της προηγούμενης συζήτησης ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου και αμφοτέρως μαζί θεωρούνται ως μία (ενιαία) συζήτηση, το δικαστήριο πρέπει να έχει την ίδια σύνθεση, εκτός εάν αυτό είναι για φυσικούς ή νομικούς λόγους αδύνατο, όπως σε περίπτωση προαγωγής, μετάθεσης, θανάτου, παραίτησης ή απόλυσης δικαστή. Ο λόγος συγκρότησης του δικαστηρίου από άλλο δικαστή θα πρέπει να βεβαιώνεται στην απόφαση. Αναίρειται εν προκειμένω η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου για κακή σύνθεση αυτού, λόγω μη αναφοράς του σχετι-

κού λόγου (Άρθρα 8 εδ. α' Σ' 109 § 1, 254, 305 αριθ. 1, 559 αριθ. 2 ΚΠολΔ). ΑΠ 689/2022, σ. 1744.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

- «Οι οπλαρχηγοί στο Ναύπλιο (1834). - Μια δικονομική περιήγηση στην δίκη των Θ. Κολοκοτρώνη και Δ. Πλαπούτα», από τον Η. Γ. Αναγνωστόπουλο, σ. 3.

ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ (ΠολΔ)

- Αίτημα επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση στην αναιρετική δίκη. Ενεργητική νομιμοποίηση και προϋποθέσεις. Δυνατότητα προβολής του αιτήματος και στο δικαστήριο της παραπομπής εφόσον γίνει δεκτή η αναίρεση. Κατά τη διάταξη της § 2 του άρθρου 579 του ΚΠολΔ, αν αποδεικνύεται προαποδεικτικά εκούσια ή αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης που αναιρέθηκε, εφόσον υποβληθεί αίτηση με το αναιρετήριο ή με τις προτάσεις ή με αυτοτελές δικόγραφο, που κατατίθεται στη γραμματεία του Αρείου Πάγου ως την παραμονή της συζήτησης, ο Αρειος Πάγος διατάσσει, με την αναιρετική απόφασή του, επαναφορά των πραγμάτων στην κατάσταση που υπήρχε πριν από την εκτέλεση, ευχέρεια, η οποία παρασχέθηκε από το νομοθέτη προς αποφυγή νέων δικαστικών αγώνων για την αποκατάσταση της πριν από την αναίρεση κατάστασης. Η σχετική αίτηση πρέπει να υποβάλλεται αποκλειστικά και μόνον από τον ανααιρεσιόντα, όχι δε από τον ανααιρεσίβλητο ή τον προσθέτως παρεμβαίνοντα και να είναι σαφής και ορισμένη, εξετάζεται δε μόνον αν αναίρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση. Περαιτέρω, εφόσον με την αίτηση ζητείται η επιστροφή χρημάτων, πρέπει να αναγράφεται σ' αυτήν το ακριβές ποσό που καταβλήθηκε από τον αιτούντα και του οποίου ζητείται η απόδοση, άλλως, απορρίπτεται ως αόριστη. Σε περίπτωση δε που η αίτηση επαναφοράς δεν υποβληθεί στον Αρειο Πάγο, μπορεί, κατ' άρθρο 581 § 3 του ΚΠολΔ, ο νικήσας στην αναίρεση διάδικος να υποβάλει την αίτηση αυτή στο εφετείο, στο οποίο παραπέμφθηκε μετ' αναίρεση η υπόθεση (Άρθρο 579 ΚΠολΔ). ΑΠ 45/2022, σ. 1971.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

- Επενδύσεις. Καθεστώς ενισχύσεων επιχορήγησης. Η Διοίκηση όφειλε, μετά και την αποδοχή της από 17.11. 2009 γνωμοδοτήσεως του ΝΣΚ, καθώς και την επανασύσταση στις 27.4. 2010 του ΚΟΕ για επανέλεγχο της επένδυσεως, να αποσαφηνίσει τη δημιουργηθείσα νομική κατάσταση και να άρει την υφιστάμενη εκκρεμότητα με την έκδοση ρητής αποφάσεως, κρίνοντας αν συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, κατά τις διατάξεις των άρθρων 8 και 9 ("Περί καταβολής των ενισχύσεων") του ν. 2601/1998, για την πιστοποίηση της ολοκληρώσεως και παραγωγικής λειτουργίας της επένδυσεως, καθώς και για τον καθορισμό του ύψους και την καταβολή της επίμαχης επιχορηγήσεως, όπως αυτή θα είχε διαμορφωθεί, κατά τα προβλεπόμενα στάδια και στο σύνολό της, από την έναρξη υλοποιήσεως της επένδυσεως έως την ολοκλήρωση και την έναρξη της παραγωγικής της λειτουργίας. Ως εκ

τούτου, η σιωπηρή απόρριψη της από 19.4.2011 αιτήσεως της αιτούσης εταιρείας συνιστά, κατά το άρθρο 45 § 4 του π.δ. 18/1989 (Α' 8), παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας της Διοικήσεως να αποφανθεί επί της εν λόγω αιτήσεως. Συνεπώς η επίδικη αίτηση ακυρώσεως πρέπει να γίνει δεκτή (Άρθρα 110 § 14 περ. α' v. 4055/2012, 1 § 4 Α v. 1406/1983, 48 § 3 v. 3900/2010, 6 § 9, 8 και 9 v. 2601/1998, 12 § 1 v. 3299/2004, 16 § 1 v. 3908/2011, 3 v. 4098/2012, 3 § 3 και 5 v. 3219/2004, 21 § 4 v. 3259/2004, 21 § 4 v. 3259/2004, 45 § 4 π.δ. 18/1989). ΣτΕ 31/2022, σ. 392.

- Λόγοι ανάκλησης υπαγωγής επένδυσης σε αναπτυξιακό νόμο. Ανάκληση της απόφασης υπαγωγής επένδυσης στις διατάξεις του αναπτυξιακού v. 2601/1998 και επιστροφή του συνόλου ή τμήματος της καταβληθείσας επιχορήγησης χωρεί σε κάθε περίπτωση που διαπιστώνεται, κατά τη νόμιμη διαδικασία (δηλαδή με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού, κατόπιν γνώμης της οικείας Γνωμοδοτικής Επιτροπής), ότι δεν τηρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις που τάσσονται από τις διατάξεις του νόμου ή της απόφασης υπαγωγής ή ότι έχουν υποβληθεί ανακριβή ή παραπλανητικά στοιχεία, τα οποία θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον αποκλεισμό της υπαγωγής της επένδυσης στις διατάξεις του εν λόγω νόμου ή στην υπαγωγή της με όρους διαφορετικούς από αυτούς που περιέχονται στη σχετική απόφαση. Λόγο ανάκλησης της απόφασης υπαγωγής επένδυσης και επιστροφής της καταβληθείσας επιχορήγησης συνιστά και η είσπραξη επιχορήγησης επί τη βάση στοιχείων χρησιμοποιηθέντων παράλληλα προς κάλυψη ειδικών αφορολόγητων αποθεματικών, τα οποία είχαν σχηματισθεί κατά τις διατάξεις των νόμων 1828/1989 και 1892/1990. Ανάκληση επένδυσης για υπερτιμολόγηση. Η καθ' οιονδήποτε τρόπο υπερτιμολόγηση του κόστους της επένδυσης από τον επενδυτή συνιστά λόγο που δικαιολογεί την ανάκληση της απόφασης υπαγωγής και την επιστροφή της καταβληθείσας επιχορήγησης, ο δε έλεγχος της αξίας των μηχανημάτων και του εξοπλισμού, ο οποίος ανατίθεται στις αρμόδιες υπηρεσίες, μπορεί να λάβει χώρα όχι μόνο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αξιολόγησης της επένδυσης, αλλά και στο μεταγενέστερο στάδιο της υλοποίησής της ή και μετά την ολοκλήρωση αυτής. Η ανάκληση της πράξης υπαγωγής χωρεί μεν κατά δεσμία αρμοδιότητα σε περίπτωση που, μεταξύ άλλων, διαπιστωθεί υπερτιμολόγηση του κόστους της επένδυσης από τον επενδυτή, όπως και παράβαση των όρων και προϋποθέσεων που τάσσονται από τις διατάξεις του νόμου ή της απόφασης υπαγωγής, ωστόσο η Διοίκηση έχει διακριτική ευχέρεια ως προς το ζήτημα αν, εν όψει της ανάκλησης αυτής, θα διατάξει, περαιτέρω, την επιστροφή του συνόλου ή μόνο τμήματος της καταβληθείσας επιχορήγησης, δοθέντος ότι το ζήτημα αυτό πρέπει να κρίνεται εν όψει των εκάστοτε ειδικών συνθηκών της υπόθεσης. ΣτΕ 2163/2021, σ. 926.

ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ

- Μείωση επιδόματος αλλοδαπής. Στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί των ποσοστιαίων μειώσεων των αποδοχών

εμπίπτει και το επίδομα υπηρεσίας αλλοδαπής. Και η προσαύξηση του επιδόματος υπηρεσίας αλλοδαπής λόγω τέκνων, η οποία δεν αποτελεί ξεχωριστό επίδομα αλλά αναγκαίο παρακολούθημα του βασικού επιδόματος αλλοδαπής, δεν εξαιρείται από τις μειώσεις των νόμων 3833/2010 και 3845/2010. Η συναγόμενη βούληση του νομοθέτη να συμπεριλάβει και το επίδομα υπηρεσίας αλλοδαπής στις ρυθμίσεις των νόμων αυτών περί ποσοστιαίας μείωσης των εν γένει αποδοχών δεν έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις του Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1368/2021, σ. 417.

- Προδικαστική απόφαση. Επίδομα αναπηρίας. Γνωμάτευση. Αιτιολογία. Το εξωιδρυματικό επίδομα, που προβλέπεται στην § 1 του άρθρου 42 του v. 1140/1981, δικαιούνται όχι μόνον όσοι πάσχουν από τις ρητά αναφερόμενες στη διάταξη αυτή παθήσεις της τετραπληγίας και παραπληγίας, αλλά, για την ταυτότητα του λόγου, και όσοι πάσχουν από ασθένειες οι οποίες, κατά την κρίση της αρμόδιας υγειονομικής επιτροπής, επιφέρουν την ίδια, όπως οι παθήσεις αυτές, μορφή αναπηρίας. Πλημμελώς αιτιολογημένη εν προκειμένω η επίδικη Γνωμάτευση και αναπομπή στην διοίκηση για νέα νομίμως αιτιολογημένη, ώστε να κρίνει οριστικώς το δικαστήριο επί της υποθέσεως (Άρθρα 42 § 1 v. 1140/1981, 16 § 1 v. 2042/1992, 5 § 2 v. 3232/2004, 61 §§ 3 και 5 v. 3518/2006, 3 v. 1284/1982, 40 § 7 v. 1902/1990, 22 § 5 v. 2646/1998, 94 § 3 Β' v. 3852/2010, 1 και 4 § 1 περ. ε' υποπερ. εε v. 4520/2018, 6 v. 3863/2010). ΤριμΔιοικΠρΑθ 9228/2022, σ. 1408.
- Πητικό επίδομα. Σκοπός χορήγησής του. Τα επιδόματα κινδύνου, στα οποία περιλαμβάνεται και το πητικό επίδομα, χορηγούνται σε ορισμένες κατηγορίες υπαλλήλων του Δημοσίου που απασχολούνται υπό επικίνδυνες εν γένει συνθήκες, με σκοπό την εξισορρόπηση, κατά κάποιον τρόπο, των δυσμενών όρων εργασίας τους, και ανατίθεται στην κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση ο ακριβής προσδιορισμός του ύψους, των δικαιούχων και των προϋποθέσεων καταβολής του κάθε επιδόματος, κατά συνεκτίμηση των ειδικών συνθηκών υπό τις οποίες τελεί η κάθε κατηγορία στρατιωτικού προσωπικού (ιπάμενοι, ιπάμενο τεχνικό προσωπικό, αλεξιπτωτιστές, υποβρύχιοι καταστροφείς, δύτες κ.λπ.). Η κανονιστική όμως αυτή εξουσία της Διοίκησης οριοθετείται από τις συνταγματικές αρχές της ιδιαίτερης μισθολογικής μεταχείρισης των στρατιωτικών και της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης. Μείωση επιδόματος. Παραβίαση εξουσιοδοτικής διάταξης και συνταγματικών αρχών. Το ύψος του πητικού επιδόματος, το οποίο καταβάλλεται σε ορισμένες κατηγορίες προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων, κυμαίνεται ανάλογα με την ειδικότητα του στρατιωτικού, την εμπειρία του και τις ώρες πτήσης με συγκεκριμένο τύπο αεροσκάφους ή ελικοπτερου συναρτώμενο με τον βαθμό ευθύνης για την πτήση. Παρά δε το γεγονός ότι οι πτήσεις, που αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για τη χορήγηση του ένδικου πητικού επιδόματος, λόγω της επικινδυνότητας κατά την άσκηση των καθηκόντων των δικαιούχων, συνάπτονται άμεσα και με τα καθήκοντα των αιτού-

των, που ανήκουν στο υπάμενο τεχνικό προσωπικό και είναι δικαιούχοι πτητικού επιδόματος, το ύψος του πτητικού επιδόματος που τους καταβάλλεται μειώθηκε, ειδικά και μόνο για συγκεκριμένη κατηγορία δικαιούχων (I1 και I2), κατά 50%, σε σχέση με εκείνο που ελάμβαναν, χωρίς από τη συνοδευούσα την προσβαλλόμενη κανονιστική πράξη έκθεση, ούτε από άλλο στοιχείο του φακέλου να προκύπτει αν, πριν από την έκδοση της απόφασης αυτής, ελήφθησαν υπ' όψη οι συνθήκες άσκησης των καθηκόντων του υπάμενου τεχνικού προσωπικού σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες της υπηρεσίας για πραγματοποίηση πτήσεων και την ενεργό άσκηση των συγκεκριμένων καθηκόντων, αλλά και η ιδιαίτερη επικινδυνότητα κατά την άσκηση των καθηκόντων αυτών, ούτε ότι έγιναν, όπως έπρεπε, ειδικές εκτιμήσεις για τις επιπτώσεις της μείωσης του ένδικου επιδόματος στην ομαλή εκτέλεσή τους, ούτε ότι εκτιμήθηκε, αν οι προερχόμενες από τις εν λόγω μειώσεις επιπτώσεις είναι μικρότερες ή μεγαλύτερες από το οικονομικό όφελος που θα προκύψει, ούτε, τέλος, αν οι αποδοχές των δικαιούχων του επιδόματος παραμένουν, και μετά τις μειώσεις, επαρκείς για την αντιμετώπιση του κόστους αξιοπρεπούς διαβίωσής τους και ανάλογες της αποστολής τους, η Διοίκηση παρέβη τις αυξημένες υποχρεώσεις τεκμηρίωσης της συγκεκριμένης επιλογής από την άποψη των επιπτώσεών της στην οφειλόμενη ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείριση των στρατιωτικών (και, ειδικότερα, των ασκούντων τα συγκεκριμένα ιδιαίτερης επικινδυνότητας καθήκοντα), και, συνακόλουθα, στη λειτουργία των οικείων ευαίσθητων τομέων της κρατικής δράσης και η απόφαση αυτή παραβιάζει την εξουσιοδοτική διάταξη βάσει της οποίας εκδόθηκε, καθώς και τις προμνημονευθείσες συνταγματικές διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες η εν λόγω (εξουσιοδοτική) διάταξη είναι ερμηνευτέα. ΣτΕ 2509/2021, σ. 1419.

ΕΠΙΔΟΣΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 51/2021, σ. 106.
- ΑΠ 476/2021, σ. 608.
- ΑΠ 598/2021, σ. 891.
- Η επίδοση κλήσεως στον κατηγορούμενο, αν δεν βρεθεί στην κατοικία ο ενδιαφερόμενος ή ο σύνοικος ή οικιακή βοήθος ή θυρωρός, γίνεται με θυροκόλληση. Η επίδοση αυτή είναι έγκυρη μόνον όταν επακολουθεί νομότυπη κλήτευση και του τυχόν διορισθέντος αντικλήτου του κατηγορουμένου. Αν δεν γίνει νομότυπη επίδοση και στον αντικλήτο, η επίδοση μόνον στον εκκαλούντα δεν παράγει αποτελέσματα. Από καμία διάταξη δεν συνάγεται ότι, σε περίπτωση μη διορισμού αντικλήτου δικηγόρου κατά την άσκηση εφέσεως, παύει να ισχύει η ιδιότητα ως αντικλήτου του δικηγόρου που διορίστηκε κατά την προδικασία. Συνεπώς, διατηρείται και η υποχρέωση επίδοσης των ποινικών δικογράφων και στον αντικλήτο. Η μη τήρηση των πιο πάνω διατυπώσεων κατά την επίδοση συνεπάγεται ακυρότητα αυτής. Αναίρεται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω παράνομης απόρριψης της έφεσης ως ανυποστήρικτης (Άρθρα 154, 155, 166 § 1, 510

§ 1 Η' ΚΠΔ). ΑΠ 476/2021, σ. 1125.

- ΑΠ 731/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 737/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 863/2021, σ. 1138.
- ΑΠ 159/2022, σ. 1782.

ΕΠΙΔΟΣΗ (ΠολΔ)

- Επίδοση αγωγής της τακτικής διαδικασίας μετά την 1.1.2016. Στον εναγόμενο επιδίδεται μόνο αντίγραφο της αγωγής, χωρίς κλήση προς συζήτηση. Εάν η επίδοση γίνει σε διεύθυνση με την οποία ο εναγόμενος ουδόλως συνδεόταν η αγωγή θεωρείται ανυπόστατη (Άρθρα 159 § 3, 215 § 1 εδ. α', 237 ΚΠολΔ· 1 άρθρο δεύτερο § 2 ν. 4335/2015). ΜΕφΠερ 107/2021, σ. 577.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

- Αίτηση επικοινωνίας πατέρα με ανήλικα τέκνα. Πιθανολόγηση εκδήλωσης απαξιώτικης, βίαιης και υβριστικής συμπεριφοράς του πατέρα έναντι της μητέρας ακόμα και ενόπιον των ανήλικων τέκνων, τα οποία εκδηλώνουν διστακτικότητα ως προς την επικοινωνία με τον πατέρα τους. Προσωπική επαφή των ανήλικων τέκνων με το Δικαστήριο. Αληθινό συμφέρον ανήλικων τέκνων. Σκοπός της επικοινωνίας είναι η ψυχική και συναισθηματική ολοκλήρωση και ισορροπία των ανήλικων τέκνων και του γονέα με τον οποίο δε διαμένουν τα παιδιά. Απόρριψη αιτήματος διευρυμένης επικοινωνίας. Οι λόγοι που δικαιολογούν τον καθορισμό περιορισμένης προσωρινής επικοινωνίας του πατέρα με τα ανήλικα τέκνα του λαμβάνονται υπόψη κατ' ένσταση και όχι αυτεπαγγέλτως. Ψυχικά τραύματα ανήλικων τέκνων ένεκα της επιθετικής συμπεριφοράς του πατέρα έναντι της μητέρας. Η προστασία της ψυχικής υγείας των ανήλικων τέκνων υπερτερεί του δικαιώματος του πατέρα για διευρυμένη επικοινωνία με τα παιδιά του. Απόρριψη αιτήματος της μητέρας για διενέργεια κοινωνικής έρευνας ως προς τις συνθήκες διαβίωσης του πατέρα και ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης του πατέρα για την διαπίστωση της καταλληλότητάς του ως προς την επικοινωνία με τα ανήλικα τέκνα του. Δεκτή εν μέρει η αίτηση (Άρθρα 1520 ΑΚ, 1, 2, 13, 18, 30 ν. 4800/2021). ΜΠρ Αθ 710/2022, σ. 547.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

- Συνεπιμέλεια. Οριστική ανάθεση της επιμέλειας των τέκνων σε αμφοτέρους τους γονείς από κοινού και εξίσου. Χρονική κατανομή. Από κοινού και εξίσου άσκηση της γονικής μέριμνας σημαίνει όχι ισόποση χρονική κατανομή της γονικής μέριμνας, αλλά ότι αποδίδεται ίση αξία στον καθένα από τους ασκούντες τη γονική μέριμνα, ο ίδιος σεβασμός και αναγνώριση της συμβολής του στην άσκηση της γονικής μέριμνας των ανήλικων τέκνων τους. Ρύθμιση διατροφής [Άρθρα 1511 § 2, 1513, 1486 ΑΚ]. ΜΠρΣ 160/2021, σ. 48.
- «Ο ν. 4800/2021 για τη συνεπιμέλεια ένα χρόνο μετά: κριτικός διάλογος με τη νομολογία μας», από την Κ. Δ. Παντελίδου, σ. 809.

- Απόρριψη αιτήματος συνεπιμέλειας. Προσωρινή ανάθεση της αποκλειστικής επιμέλειας των τέκνων στη μητέρα. Με βάση τον βαθμό ενασχόλησης του κάθε γονέα με τα τέκνα και την εξοικείωσή του με τις ανάγκες τους, σε συνδυασμό και με το ότι ο πατέρας των τέκνων εξακολουθεί να είναι επί πολλές ώρες της ημέρας απασχολημένος με την εργασία του, αλλά και το ότι οι σχέσεις των γονέων συνεχίζουν να είναι τεταμένες, έτσι ώστε να μην είναι δυνατή η καθημερινή τους συνεννόηση για τις ανάγκες των τέκνων, το βέλτιστο συμφέρον τους επιβάλλει την προσωρινή ανάθεση της αποκλειστικής τους επιμέλειας στην μητέρα τους, σύμφωνα και με την εκφρασθείσα στον Δικαστή επιθυμία των τέκνων. Λοιπά κριτήρια για την από κοινού και εξίσου άσκηση της γονικής μέριμνας. Προσδιορισμός διατροφής και ρύθμιση επικοινωνίας [Άρθρα 1510, 1511, 1513 ΑΚ]. ΜΠρΘ 5482/2022 (Ασφ. Μ.), σ. 845.
- Ανάθεση επιμέλειας τέκνου στον πατέρα. Εξειδίκευση της αόριστης νομικής έννοιας του συμφέροντος του τέκνου. Προσδιοριστικά κριτήρια. Ιδίως το κριτήριο της ύπαρξης ιδιαίτερου δεσμού του τέκνου προς τον έναν από τους γονείς. Η άποψη ότι η γονική μέριμνα των μικρής ηλικίας τέκνων πρέπει να ανατίθεται στη μητέρα τους, λόγω του ότι έχουν ανάγκη μητρικής στοργής και ιδιαίτερων περιποιήσεων, εξακολουθεί να ισχύει, κατά τις νεότερες ιατρικές παιδαγωγικές και ψυχολογικές έρευνες, μόνον για τη νηπιακή ηλικία, για την οποία αναγνωρίζεται σαφής βιοκοινωνική υπεροχή στη μητέρα, ενώ για τον μεταγενέστερο χρόνο αναγνωρίζεται ο σοβαρός ρόλος του πατέρα στην όλη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων του τέκνου. Η υπαιτιότητα των γονέων ως προς το διαζύγιο ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης δεν επηρεάζει την ανάθεση της επιμέλειας του τέκνου, εκτός εάν η συμπεριφορά του υπαίτιου έχει επιδράσει και στην άσκηση της γονικής μέριμνας-επιμέλειας, ώστε να ανακύπτει αντίθεση στο συμφέρον του τέκνου, λόγω της έκτασης και της βαρύτητας της συμπεριφοράς του αυτής, δηλωτικής της δομής του χαρακτήρα του και της εν γένει προσωπικότητάς του, έτσι, ώστε, και έναντι του τέκνου να αναμένεται από αυτόν η τήρηση της ίδιας συμπεριφοράς [Άρθρα 1510, 1511, 1512-1514, 1518 ΑΚ]. ΑΠ 535/2022, σ. 1286.

ΕΠΙΤΑΓΗ (Εμπ)

- ΑΠ 973/2021, σ. 1341.

ΕΠΙΤΑΓΗ ΠΡΟΣ ΕΚΤΕΛΕΣΗ

- Σύνταξη επιταγής προς εκτέλεση. Η ρύθμιση του άρθρ. 72 του ν. 4194/2013, κατά την οποία η σχετική αμοιβή του δικηγόρου ορίζεται στο σύνολο της δικαστικής δαπάνης, όπως αυτή επιδικάστηκε από το δικαστήριο, δεν είναι αντισυνταγματική (Άρθρα 106, 108, 176 επ. ΚΠολΔ· 127 ν.δ. 3026/1954· 23 ν.δ. 3790/ 1957· 72 ν. 4194/ 2013· 25 § 1 Σ). ΜΠρΝ 26/2022, σ. 1114.

ΕΠΙΤΑΞΗ

- Επιταξη. Προϋποθέσεις. Η επιταξη σκοπεί στη θεραπεία ά-

μεσης κοινωνικής ανάγκης και αποτελεί βάρος της ιδιοκτησίας. Το μέτρο τούτο συγχωρείται μόνον υπό την προϋπόθεση ότι η κοινωνική ανάγκη, για την οποία επιβάλλεται, είναι έκτακτη, επείγουσα και πρόσκαιρη (όχι δε ανάγκη μόνιμη, η οποία μπορεί να θεραπευθεί με αναγκαστική απαλλοτριώση). Αλλά και στην περίπτωση που η μόνιμη ανάγκη είναι άμεση και επιτακτική επιτρέπεται η επιβολή του εξαιρετικού μέτρου της επίταξης προσωρινά (έως ότου αντιμετωπιστεί, κατά τρόπο οριστικό και μέσα σε εύλογο, κατά τις περιστάσεις, χρόνο, η θεραπεία της μόνιμης αυτής ανάγκης). Άμεση κοινωνική ανάγκη. Θεραπεία άμεσης κοινωνικής ανάγκης, δυναμένης να θέσει σε κίνδυνο τη δημοσία τάξη πρέπει να θεωρηθεί και η απειλή σοβαρής διατάραξης της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της Χώρας, που μπορεί να συνίσταται και στη διατάραξη της συνεχούς και ομαλής λειτουργίας των υπό ουσιαστική έννοια δημοσίων υπηρεσιών, που εμφανίζουν αυξημένο κοινωνικό ενδιαφέρον και είναι απολύτως ουσιώδους σημασίας για τη ζωή της ολότητας. Ο όρος «δημοσία τάξη» νοείται, στην περίπτωση αυτή, υπό την ευρεία αυτού έννοια, περιλαμβάνουσα, πέραν της δημόσιας ασφάλειας, και την τήρηση της θεμελιώδους για το δημόσιο δικαιο αρχής της συνεχούς και αδιάταρακτης λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών. Χρόνος διάρκειας της επίταξης. Σε ουδεμία περίπτωση η επίταξη μπορεί να διατηρηθεί πέρα από εύλογο χρόνο, που κρίνεται εκάστοτε από τον ακρωτικό δικαστή και ποικίλλει, ως προς τη διάρκεια αυτού, αναλόγως του σκοπού της επίταξης και των εκάστοτε ειδικών συνθηκών και περιστάσεων, δηλαδή, κατόπιν συνεκτίμησης της φύσης και της έκτασης της ανάγκης, χάριν της οποίας επιβάλλεται η επίταξη, και γενικά της υφιστάμενης πραγματικής κατάστασης, ως προς τη δυνατότητα ικανοποίησης της ανάγκης αυτής με άλλο νόμιμο και μόνιμο μέτρο και ως προς την έκταση των συνεπειών της άρσης της επίταξης. Δεδομένου δε ότι το μέτρο της επίταξης είναι, ως εκ του επαχθούς χαρακτήρα του γι' αυτόν στον οποίο αφορά και εν όψει του σκοπού, για τον οποίο επιτρέπεται, αποβλέποντος στη θεραπεία έκτακτης, δημόσιας ή κοινωνικής ανάγκης, μέτρο προσωρινό, πρέπει να αίρεται ευθός μόλις εκλείψουν οι έκτακτες περιστάσεις που υπαγόρευσαν τη λήψη του. Επίταξη και οικονομικο-τουριστική ανάπτυξη των νησιών. Ναι μεν το Σύνταγμα μεριμνά για την ανάπτυξη και λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την προαγωγή της οικονομίας ιδιαίτερος των νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών, υποχρεώνοντας τον νομοθέτη και τη Διοίκηση, όταν δρουν κανονιστικά, να λαμβάνουν υπ' όψη τις ιδιαίτερες συνθήκες τους, εν τούτοις, οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις, που, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, δικαιολογούν ενδεχομένως τη διαφοροποίηση των εν λόγω περιοχών με βάση γενικά και αντικειμενικά κριτήρια, δεν αποκλείουν στον νομοθέτη ή και στη Διοίκηση, συνεκτιμώντας και σταθμίζοντας, αφ' ενός μεν την ανάγκη εξυπηρέτησης επιτακτικού λόγου δημοσίου συμφέροντος (όπως η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών), αφ' ετέρου δε την οικονομική-τουριστική ανάπτυξη των νησιών αυτών, να

προβούν στην, για προσωρινό χρόνο, εγκατάσταση των συγκεκριμένων δομών στα ακριτικά νησιά. ΟΛΣτΕ 671/2021, σ. 152.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

- Επιτροπή Ανταγωνισμού. Προθεσμία έκδοσης απόφασης. Η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει ευρεία ευχέρεια να καθορίζει την προτεραιότητα των υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιόν της και να διαθέτει για καθμία τον χρόνο που εκτιμά αναγκαίο. Την ευχέρειά της όμως αυτή, λόγω της ιδιαίτερης σημασίας της, οφείλει να την ασκεί με τρόπο συστηματικό και διαφανή, αξιολογώντας και συγκρίνοντας προς τούτο τις εκκρεμείς υποθέσεις με βάση πρόσφατα κριτήρια, αναγόμενα στη σοβαρότητα, την πολυπλοκότητα, τον επείγοντα χαρακτήρα τους κ.λπ. Η νομοθετική υποχρέωση της Επιτροπής να εκδώσει απόφαση μέσα σε ορισμένη προθεσμία από την υποβολή της σχετικής καταγγελίας, να μην καθιερώνει την προθεσμία αυτή ως αποκλειστική για την έκδοση οριστικής απόφασης επί της οικείας υπόθεσης ούτε καθιστά μετά ταύτα την Επιτροπή κατά χρόνον αναρμόδια, σύμφωνα, άλλωστε, και με τη γενική αρχή περί του ενδεικτικού, κατ' αρχήν, χαρακτήρα των προθεσμιών που τάσσονται από τον νόμο προς τη Διοίκηση, έχει όμως την έννοια ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού οφείλει σε κάθε περίπτωση να τοποθετηθεί επί της συγκεκριμένης καταγγελίας μέσα στις οριζόμενες προθεσμίες είτε εκφέροντας οριστική κρίση, είτε παραγγέλλοντας, με προδικαστική απόφαση, περαιτέρω έρευνα ή συμπλήρωση στοιχείων, είτε, εφ' όσον δεν είναι ώριμη να αποφανθεί επί της ουσίας, εκδίδοντας, πάντως, και στην περίπτωση αυτή, εμπροθέσμως πράξη και καθορίζοντας αιτιολογημένα τα της προτεραιότητας και της πορείας της υπόθεσης ενώπιόν της. Άλλως, στοιχειοθετείται παράλειψη οφειλομένης ενέργειας, προσβλητή με προσφυγή ενώπιον του διοικητικού εφετείου. ΣτΕ 863/2021, σ. 161.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

- Rebate στις φαρμακευτικές επιχειρήσεις. Χαρακτήρας. Στις φαρμακευτικές επιχειρήσεις, κατόχους των αδειών κυκλοφορίας (ΚΑΚ) των φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων, προκειμένου για κάθε συνταγογραφούμενο από ιατρό φαρμακευτικό ιδιοσκεύασμα, το τίμημα του οποίου καλύπτεται από τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης (ΦΚΑ), τον ΕΟΠΥΥ και τον Οίκο Ναύτου, επιβάλλεται η υποχρέωση απ' ενός «επιστροφής» στους εν λόγω φορείς ποσού ανερχομένου σε ποσοστό (9%) επί της τιμής παραγωγού ή εισαγωγέως και απ' ετέρου «πρόσθετης επιστροφής», ήτοι ποσού κλιμακούμενου αναλόγως του όγκου πωλήσεων εκάστου φαρμάκου σε ορισμένη χρονική περίοδο. Τα μέτρα αυτά (rebate), με τα οποία επιδιώκεται η μείωση της δημόσιας φαρμακευτικής δαπάνης, συνίστανται σε περιορισμό χρηματικών απαιτήσεων που απορρέουν από εξωνοσοκομειακές πωλήσεις φαρμάκων προς χρήση των ασφαλισμένων των ΦΚΑ με (ολική ή μερική, κατά περίπτωση) κάλυψη της δαπάνης από τους ΦΚΑ, και όχι σε επιβολή φόρου ή κοι-

νωνικής εισφοράς ως πόρου των ΦΚΑ. Μη παραβίαση της αρχής της ισότητας. Οι φαρμακευτικές εταιρίες και οι ΚΑΚ δεν τελούν υπό τις ίδιες συνθήκες με τους φαρμακεμπόρους (φαρμακαποθήκες) και τους φαρμακοποιούς, των οποίων οι δραστηριότητες στον χώρο της εμπορίας του φαρμάκου διέπονται από διαφορετικές διατάξεις που θέτουν άλλου είδους περιορισμούς. Ειδικότερα, οι φαρμακαποθήκες διέπονται από τις διατάξεις του ν.δ. 363/1941, το οποίο προβλέπει περιορισμούς πωλήσεων και του π.δ. 88/2004, που θεσπίζει υποχρέωση διατήρησης αποθεμάτων, ενώ τα φαρμακεία διέπονται από τις διατάξεις των ν. 328/1976, 1963/1991 και 3457/2006, βαρύνονται δε με αυτοτελή υποχρέωση "επιστροφής" («rebate») προς τους ΦΚΑ. Εξάλλου, στο παράλληλο εμπόριο, ήτοι στη διάθεση φαρμάκων όχι μέσω ΦΚΑ, αλλά απ' ευθείας στο καταναλωτικό κοινό, δεν δραστηριοποιούνται μόνον οι φαρμακοποθήκες και τα φαρμακεία, αλλά και οι δι' αυτών διακινούντες τα προϊόντα τους φαρμακευτικές εταιρίες/ΚΑΚ, των οποίων οι πωλήσεις στο παράλληλο εμπόριο, ως μη σχετιζόμενες με τη δημόσια φαρμακευτική δαπάνη, δεν επιβαρύνονται κατά τον νόμο με τα επίδικα μέτρα. Συνεπώς δεν παραβιάζεται η αρχή της ισότητας. Rebate και επιχειρηματική ελευθερία. Τα μέτρα 'επιστροφής', τα οποία τέθηκαν, σε συνδυασμό με άλλα μέτρα, προς αντιμετώπιση της οξείας δημοσιονομικής κρίσης που διερχόταν η Χώρα κατά τον χρόνο θέσπισής τους και η οποία εξακολούθησε να υφίσταται και προς επίτευξη του συναφώς τεθέντος στόχου της μη υπέρβασης των ορίων του προϋπολογισμού των ΦΚΑ, αποσκοπούν στη θεραπεία σκοπού δημοσίου συμφέροντος και δεν αποτελούν μέτρα ταμειωτικού απλώς σκοπού. Οι φαρμακευτικές εταιρίες μπορούν να αποφύγουν τις επιπτώσεις των μέτρων διαθέτοντας τα προϊόντα τους στην ελληνική αγορά ως πωλούμενα χωρίς κάλυψη της σχετικής δαπάνης από τους ΦΚΑ και να προσαρμόσουν αναλόγως την οικονομική τους δραστηριότητα, κατά συνεκτίμηση του σχετικού επιχειρηματικού κινδύνου. Η υποχρέωση 'επιστροφής' και 'πρόσθετης κλιμακούμενης επιστροφής' δεν αποτελεί απρόσφορο ή μη αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νομοθέτη σκοπού δημοσίου συμφέροντος και δεν πλήττει υπέρμετρα την επιχειρηματική ελευθερία των φαρμακευτικών εταιριών. Ενωσιακό δίκαιο. Ως γενικό μέτρο που εφαρμόζεται αδιακρίτως καταγωγής των φαρμακευτικών προϊόντων (είτε δηλαδή πρόκειται για εγχώρια προϊόντα, είτε για προϊόντα που προέρχονται από άλλα κράτη-μέλη) και αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος, συνιστάμενο στην αποτροπή κατάρρευσης ή, πάντως, σοβαρής διατάραξης της βιωσιμότητας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης εν μέσω οξείας δημοσιονομικής κρίσης, η υποχρέωση 'επιστροφής' και 'πρόσθετης κλιμακούμενης επιστροφής' και ο, συνεπεία αυτής, περιορισμός των χρηματικών απαιτήσεων όλων των επιχειρηματιών που ασκούν τη σχετική δραστηριότητα στο εθνικό έδαφος από πωλήσεις φαρμάκων, η δαπάνη των οποίων αποζημιώνεται από τους ΦΚΑ, δεν αντίκειται στις περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευ-

μάτων, ελευθερίας εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών διατάξεις της ΣΛΕΕ. ΣτΕ 1529/2021, σ. 422.

- «Ειδικά ερμηνευτικά ζητήματα εκ της μεταβιβάσεως περιουσίας ή επιχειρήσεως (ομάδας περιουσίας) κατ' ΑΚ 479 - Ιδίως η έννοια των χρεών που ανήκουν στην περιουσία ή στην επιχείρηση (Σκέψεις με αφορμή την υπ' αριθ. 121/2018 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Θράκης)», από τον Β. Ηλ. Σταματόπουλο, σ. 823.
- ΑΠ 453/2022, σ. 1983.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ

- C-485/20/10.2.2022, σ. 459.
- C-282/19/13.1.2022, σ. 461.
- «Βία και παρενόχληση στην εργασία υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων του ν. 4808/2021», από την Μ. Σ. Ρούμπου, σ. 1890.

ΕΡΕΥΝΑ

- ΑΠ 319/2021, σ. 360.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

- «Ερμηνεία Διαθήκης- Έννοια Κληρονόμου- Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΕΤΑΙΡΙΕΣ

Ανώνυμες

- Ατομική ευθύνη διοικούντων ΑΕ για φορολογικές και ασφαλιστικές υποχρεώσεις. Ναι μεν δεν αποκλείεται από το Σύνταγμα στον κοινό νομοθέτη να καθορίσει και άλλα, πέραν του νομικού προσώπου της ΑΕ, πρόσωπα ως προσθέτως υπόχρεα για την πληρωμή των φορολογικών και ασφαλιστικών υποχρεώσεων αυτής, όμως το καθεστώς αυξημένης ευθύνης πρέπει να συνάδει προς τις αρχές της ασφάλειας του δικαίου και της αναλογικότητας και επιβάλλεται η σαφήνεια και η προβλέψιμη εφαρμογή των εκάστοτε θεσπιζομένων κανονιστικών ρυθμίσεων, καθώς και η μη θέση επί αόριστον εν αμφιβόλω της κατάσταση του διοικουμένου, όσον αφορά στην εκ μέρους του τήρηση των κανόνων της σχετικής με τις ανωτέρω επιβαρύνσεις νομοθεσίας. Επίσης, ένα καθεστώς αυξημένης ευθύνης επιτρέπεται μόνον εφ' όσον προβλέπεται με ρητή διάταξη τυπικού νόμου, η οποία παρέχει επιπλέον στα έχοντα την ως άνω αυξημένη ευθύνη πρόσωπα την πραγματική δυνατότητα να απαλλαγούν, υπό προϋποθέσεις, από την ευθύνη για αλλότρια χρέη. Χρονικό διάστημα για το οποίο ευθύνονται. Τα παραπάνω πρόσωπα ευθύνονται προσωπικώς και αλληλεγγύως για χρέη της ΑΕ από φόρους ή από οφειλόμενες στο ΙΚΑ ασφαλιστικές εισφορές, υπό την προϋπόθεση, πάντως, ότι, κατά τον εκάστοτε κρίσιμο χρόνο, δεν έχουν αποδειγμένως παραιτηθεί ή με άλλον τρόπο νομίμως παυθεί από τις ιδιότητες αυτές. Τα ως άνω πρόσωπα εξακολουθούν

μεν να ευθύνονται για τα γεννηθέντα προ του χρόνου της παραίτησής τους χρέη της ΑΕ, δεν ευθύνονται, όμως, για χρέη τα οποία γεννήθηκαν σε χρόνο μεταγενέστερο της νομίμως αποδεικνυόμενης παραίτησής τους, και τούτο ανεξαρτήτως του εάν έχει αναλάβει καθήκοντα νέα διοίκηση της ΑΕ. Ισχύς της παραίτησης μέλους διοίκησης ΑΕ έναντι τρίτων. Σε περίπτωση παραίτησης των παραπάνω προσώπων, η μη δημοσίευση στο ΦΕΚ των σχετικών πράξεων δεν επιδρά, καθ' εαυτήν, στο κύρος της παραίτησης, η οποία, εφ' όσον αποδεικνύεται με νόμιμο τρόπο, είναι ισχυρή ανεξαρτήτως της δημοσίευσής της, έχει δε ως συνέπεια, ότι η ΑΕ δεν δύναται καταρχήν να αντιτάξει την επελθούσα μεταβολή στους τρίτους, εκτός εάν επικαλεσθεί και αποδείξει ότι τη γνώριζαν. Ως «τρίτος» λογίζεται κάθε πρόσωπο με το οποίο η ΑΕ έχει ή μπορεί εκ του νόμου να έχει οποιαδήποτε έννομη σχέση, περιλαμβάνεται, δε και το Δημόσιο. Σε περίπτωση μη δημοσίευσης της πράξης παραίτησης των διοικούντων την ΑΕ προσώπων από την ιδιότητά τους αυτή, τα πρόσωπα αυτά απαλλάσσονται από την ευθύνη για τις μεταγενέστερες της παραίτησής τους οφειλές της εταιρίας από φόρο εισοδήματος και από ασφαλιστικές εισφορές προς το ΙΚΑ, εφ' όσον, επιδεικνύοντας τη δέουσα επιμέλεια, προβούν τα ίδια στη γνωστοποίηση της παραίτησής τους στην αρμόδια Νομαρχία, προσκομίζοντας συγχρόνως τα στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι έχουν εγκύρως και οπουδαιώς παραιτηθεί [Ειδικότερη γνώμη - Μειοψηφία]. ΟΛΣτΕ 674/2021, σ. 152.

- ΑΠ 190/2021, σ. 358.

- Παραίτηση μέλους ΔΣ της ΑΕ έναντι της ΔΟΥ. Τα στοιχεία των ΑΕ για τα οποία ο νόμος επιβάλλει διατυπώσεις δημοσιότητας καταχωρίζονται στο φορολογικό μητρώο, όπως προκύπτουν από τις αντίστοιχες καταχωρήσεις και δημοσιεύσεις του ΓΕΜΗ, τέτοια δε στοιχεία είναι και αυτά που αφορούν την ταυτότητα των νομίμων εκπροσώπων τους. Έτσι, για τη διαγραφή από το φορολογικό μητρώο ΑΕ (ή άλλης νομικής οντότητας, τα στοιχεία της οποίας καταχωρίζονται στο μητρώο αυτό) προσώπου που έχει απωλέσει την ιδιότητα του προέδρου ΔΣ ή διευθυνόντος συμβούλου (και εν γένει της ιδιότητας του νομίμου εκπροσώπου της νομικής οντότητας) συνεπεία αποχώρησης, παύσης ή παραίτησης, πρέπει να έχουν τηρηθεί οι κατά τα ανωτέρω νόμιμες διατυπώσεις εμπορικής δημοσιότητας (καταχώρηση στο ΓΕΜΗ). Ως «τρίτος» δε, για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων, λογίζεται κάθε πρόσωπο με το οποίο η εταιρία έχει ή μπορεί εκ του νόμου να έχει οποιαδήποτε έννομη σχέση, για την προστασία δε ακριβώς των τρίτων αυτών, εφ' όσον, βεβαίως, είναι καλόπιστοι και δεν γνώριζαν ούτε μπορούσαν ευχερώς να γνωρίζουν την επίμαχη μεταβολή κατ' άλλο τρόπο, θεσπίζεται ο επίσημος και ειδικός αυτός τρόπος δημοσιότητας. Στους τρίτους αυτούς περιλαμβάνεται και το Δημόσιο. Επομένως, ο νόμος δεν αποκλείει την κίνηση της διαδικασίας δημοσίευσης με επιμέλεια οποιουδήποτε ενδιαφερομένου, και ιδίως των διευθυνόντων την εταιρία φυσικών προσώπων. Διαγραφή με πρωτοβουλία των παραιτηθέντων προσώπων. Τα παραπάνω πρόσωπα

βαρύνονται να επιδείξουν και τα ίδια τη δέουσα επιμέλεια και να προβούν τα ίδια στη γνωστοποίηση της παραίτησής τους στην αρμόδια αρχή, προσκομίζοντας συγχρόνως τα στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι έχουν εγκύρως και σπουδαιώς παραιτηθεί, προκειμένου να απαλλαγούν, για τον εφ' εξής χρόνο από την έναντι των δανειστών (και του Δημοσίου) αλληλέγγυα εγγυητική ευθύνη τους. Αντιστοίχως δε, αν αυτά τα πρόσωπα υποβάλουν τα ίδια στη φορολογική αρχή αίτημα διαγραφής τους από το φορολογικό μητρώο της εταιρίας, απαιτείται, επί πλέον της παραίτησης, να αποδείξουν ότι έχουν επιδείξει τη δέουσα επιμέλεια για να προκαλέσουν τις προβλεπόμενες από τον νόμο δημοσιεύσεις (ή έστω ότι ανυπαίτιως αγνοούσαν τη μη δημοσίευση της παραίτησης). Μόνο δε αν έχουν επιδείξει αυτή την επιμέλεια υποχρεούται η φορολογική αρχή να ερευνήσει στην ουσία του το ζήτημα και να τα «διαγράψει» από τότε που παραιτήθηκαν από το μητρώο, υπό την έννοια της καταχώρησης σε αυτό της γενομένης διαπίστωσης [Μειοψηφία]. ΟΛΣτΕ 1366/2021, σ. 409.

- ΑΠ 389/2021, σ. 606.
- ΑΠ 401/2021, σ. 607.
- ΑΠ 638/2021, σ. 892.
- Ευθύνη των μελών ΔΣ έναντι της Α.Ε. Σε περίπτωση πλημμελούς εκπλήρωσης των καθηκόντων των μελών του ΔΣ ανώνυμης εταιρίας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη ζημία της εταιρίας, γεννάται υποχρέωση αποζημίωσης σε βάρος του υπαίτιου προσώπου που μετέχει στο Διοικητικό Συμβούλιο. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, αλλά και πρόσωπα τα οποία δεν είναι μέλη του και τα οποία ασκούν εξουσίες ευθύνονται για κάθε πταίσμα κατά την διαχείριση, εκτός αν αποδείξουν ότι κατέβαλαν την επιμέλεια «συνετούς επιχειρηματία». Πρόκειται για νόθο αντικειμενική ευθύνη, με συνέπεια να αντιστρέφεται το βάρος της απόδειξης, ώστε τα μέλη του ΔΣ να πρέπει να αποδείξουν ότι κατέβαλαν την κατά τον νόμο επιμέλεια και όχι η εταιρία να πρέπει να αποδείξει ότι τα μέλη δεν κατέβαλαν τέτοια επιμέλεια. Το μέτρο της ευθύνης των διοικούντων διαφοροποιείται ανάλογα με την ιδιότητα του κάθε μέλους (διευθύνοντας συμβούλου κ.λπ.) και με τα καθήκοντα τα οποία έχουν ανατεθεί σε αυτό. Ευθύνη μελών ΔΣ για μη καταβολή φόρων. Σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι ημεδαπή ανώνυμη εταιρία δεν έχει καταβάλει φόρους, προληπτικά ή διασφαλιστικά μέτρα μπορούν να επιβληθούν σωρευτικά στο νομικό πρόσωπο και στα φυσικά πρόσωπα, τα οποία, κατά τον κρίσιμο χρόνο, ήταν εντεταλμένα στη διοίκηση ή διαχείριση ή εκπροσώπηση της ανώνυμης εταιρίας, είτε άμεσα από τον νόμο, είτε από ιδιωτική βούληση, είτε με δικαστική απόφαση. Για τη λήψη, όμως, διασφαλιστικών μέτρων σε βάρος συγκεκριμένου φυσικού προσώπου για οφειλές φόρου νομικού προσώπου, πρέπει αυτό να ευθύνεται, κατά τον νόμο, προσωπικά και αλληλέγγυα για την πληρωμή του φόρου που φέρεται ότι δεν έχει καταβάλει το νομικό πρόσωπο, το οποίο το φυσικό πρόσωπο διοικεί, εκπροσωπεί ή του οποίου τις υποθέσεις διαχειρίζεται. Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου ανώνυμης εταιρίας, λόγω της ι-

διότητάς του αυτής και μόνον, δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των προσώπων, τα οποία ευθύνονται προσωπικά και αλληλέγγυα για την πληρωμή των παρακρατούμενων και επιρριπτόμενων από την εταιρία στην κατανάλωση φόρων, καθώς και του οφειλόμενου από αυτήν ΦΠΑ. Συνεπώς, μόνη η ιδιότητα του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου ανώνυμης εταιρίας δεν αρκεί για την λήψη σε βάρος του μέτρων προς διασφάλιση των συμφερόντων του Δημοσίου σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι η εταιρία δεν έχει καταβάλει φόρους. ΣτΕ 2015/2021, σ. 924.

- «Διαχειριστικός έλεγχος στην ΑΕ και ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών λογιστών και ελεγκτικών εταιριών», από τους Π. Κ. Παναγιώτου & Οδ. Γ. Σπηλιόπουλου, σ. 1057.

ΕΠΕ

- Έλλειψη διοίκησης νομικού προσώπου συντρέχει (και) εν περιπτώσει σύγκρουσης συμφερόντων της εταιρίας και του εταίρου - διαχειριστή, ο οποίος διώκει τη λύση της εταιρίας. Διορισμός προσωρινής διοίκησης νομικού προσώπου. Κλήτευση στη συζήτηση της αίτησης για ορισμό προσωρινής διοίκησης. Αντίθετες - συναφείς αιτήσεις. Υποχρεωτική η κατάθεση ξεχωριστών προτάσεων για κάθε αίτηση, ανεξαρτήτως της τυχόν συνεκφώνησης και της τυχόν συνεκδικασίας. Απαράδεκτη η κατάθεση κοινών προτάσεων επί εκκρεμών αντιθέτων ή/και συναφών αιτήσεων. Κατάθεση ενιαίων προτάσεων από τις οποίες δεν προκύπτει η αίτηση για την οποία κατατέθηκαν. Απαράδεκτη η συζήτηση αμφοτέρων των αιτήσεων (Άρθρα 69 ΑΚ, 115 § 3, 246, 740 επ. 786 ΚΠολΔ). ΜΠρΘηβ 234/2022, σ. 1754.
- Διαγραφή από μητρώο ΔΟΥ. Αρμοδιότητα. Διαφορά, η οποία γεννάται από την προσβολή της σιωπηρής απόρριψης από τον Προϊστάμενο της ΔΟΥ αιτήματος διαγραφής εταίρου από Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης από το μητρώο, είναι ακυρωτική, καθ' όσον η εν λόγω άρνηση δεν συνάπτεται στενώς και αναγκαιώς με σχετική ατομική φορολογική υποχρέωσή του, υπάγεται δε στην αρμοδιότητα του Β' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας. ΣτΕ 410/2022, σ. 2043.

Ετερρόρυθμες

- ΑΠ 452/2022, σ. 1983.

ΕΥΘΥΝΗ (ΑΚ)

- Αστική ευθύνη. Παράνομη αποστρατεία. Επιδόματα. Με το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου ΕισΝΑΚ, θεσπίζεται η ευθύνη του Ελληνικού Δημοσίου για αποζημίωση από τις παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του, κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί. Περιλαμβάνει η αποζημίωση σύμφωνα με το άρθρο 298 του Αστικού Κώδικα, την αποκατάσταση της θετικής και αποθετικής ζημίας του ζημιωθέντος. Εκ τούτων συνάγεται ότι εάν όργανο του Κράτους απομακρυνθεί από τη δημόσια υπηρεσία, συνεπεία παράνομης πράξης της Διοίκησης, δικαιούται το όργανο αυτό να αξιώσει από το Ελληνικό Δημόσιο αποζημίωση προς αποκατάσταση της ζημίας, την οποία υπέστη εκ του ότι κατά τη διάρκεια της παράνομης

απομάκρυνσής του από τη δημόσια υπηρεσία δεν εισέπραξε τις αποδοχές, τις οποίες θα εισέπραττε, εάν δεν είχε παρآنόμως απομακρυνθεί από τη δημόσια υπηρεσία. Στις αποδοχές αυτές περιλαμβάνονται και τα πάσης φύσης και οιασδήποτε μορφής επιδόματα, τα οποία καταβάλλονται στους εν ενεργεία αξιωματικούς, έστω και αν τα επιδόματα αυτά συναρτώνται, είτε σύμφωνα με το νόμο είτε λόγω της φύσης τους, προς την ενεργό υπηρεσία, εφόσον, πάντως, τα επιδόματα αυτά καταβάλλονται παγίως και κατά τακτά χρονικά διαστήματα στους εν ενεργεία αξιωματικούς. Το Δικαστήριο λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι τα επιδόματα ειδικής απασχόλησης, θέσης υψηλής ή αυξημένης ευθύνης, διοίκησης και η αποζημίωση για εργασία πέραν του πενθημέρου, καταβάλλονται στους δικαιούχους παγίως και κατά τακτά διαστήματα, ενώ το εκλογικό επίδομα καταβάλλεται σε όλους τους υπαλλήλους του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης σε κάθε εκλογική περίοδο και, επομένως, ότι οι παροχές αυτές αποτελούν πράγματι μέρος των συνολικών αποδοχών του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας και δεδομένου ότι ο εφεσίβλητος, ο οποίος τέθηκε σε αποστρατεία, συνεπεία διαδοχικών παράνομων πράξεων της Διοίκησης, οι οποίες στη συνέχεια ανακλήθηκαν, δεν έλαβε κατά το χρόνο αυτό της παράνομης αποστρατείας του τα εν λόγω επιδόματα, κρίνει ότι μη νομίμως το εκκαλούν Ελληνικό Δημόσιο, μετά τη διοικητική αποκατάσταση του εφεσίβλητου, δεν του χορήγησε αναδρομικώς τα εν λόγω επιδόματα, καθώς και την ειδική αποζημίωση για απασχόληση πέραν του πενθημέρου, παροχές τις οποίες ο εφεσίβλητος θα ελάμβανε, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, αν δεν μεσολαβούσε η παράνομη αποστρατεία του (Άρθρα 105 ΕισΝΑΚ, 298, 932 ΑΚ, 21 του διατάγματος της 26.6/10.7.1944, 45 § 1 v. 4607/2019, 51 v. 3205/2003, 2 § 4 περ. β' v. 2448/1996, 31 § 4 v. 2768/1999, 20 § 3 v. 2386/1996, 275 § 7 ΚΔιοικΔικ). ΜΔιοικΕφΑθ 1104/2022, σ. 911.

ΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

- Αστική ευθύνη. ΕΛΑΣ. Παράνομη ρίψη χειροβομβίδας κρότου λάμψης. Πρόκληση πλήρους κώφωσης άμφω. Αιτιώδης σύνδεσμος. Με την 9531/2018 απόφαση κρίθηκε ότι η χειροβομβίδα κρότου λάμψης, υπάγεται στην έννοια του όπλου, και το αστυνομικό όργανο, προβαίνοντας σε χρήση (ρίψη) της πρέπει έχει να εκπαιδευτεί κατάλληλα στη χρήση αυτού, έτσι, ώστε, όταν αναγκασθεί, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, να προβεί σε χρήση, η δράση τους να διέπεται και να κατευθύνεται από τις αρχές της νομιμότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας, δεν κινήθηκε μέσα στα όρια που διαγράφονται από τις ανωτέρω αρχές, δεδομένου ότι στο εν λόγω σημείο τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή επικρατούσε ηρεμία και δεν απειλείτο η ζωή, η σωματική ακεραιότητα ή η ιδιοκτησία κανενός. Επιπλέον, με την ως άνω απόφαση, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, αφού έλαβε υπόψη ότι, σύμφωνα με το σχετικό εγχειρίδιο, απαγορεύεται ρητά η χρήση της εν λόγω χειροβομβίδας σε περιορισμένους χώρους, ενώ προβλέπεται η χρήση αυτής μόνο σε ανοιχτούς χώρους, έκρινε ότι η ρίψη της ένδικης

χειροβομβίδας στην είσοδο στοάς, όπως στην προκειμένη περίπτωση, δηλαδή σε περιορισμένο και όχι ανοιχτό χώρο, συνιστά μη νόμιμη χρήση. Σε εκτέλεση της 9531/2018 προδικαστικής αποφάσεως, ο διορισθείς με αυτή πραγματογνώμονας, ιατρός Α.Ε.***, κατέθεσε, στις 28.12.2018, την ΓΠ 92.../28.12.2018 έκθεση πραγματογνωμοσύνης, στην οποία αναφέρει τα ακόλουθα: Ο ήχος που παράγεται από την χειροβομβίδα κρότου λάμψης όταν βρίσκεται σε περιορισμένο χώρο της στοάς πολλαπλασιάζεται με επακόλουθο η ένταση των φωστικών ηχητικών κυμάτων να μπορεί να φθάσει και άνω των 200-300 db. Αυτός ο έντονος ήχος λόγω της έκρηξης αναπτύσσει δύο φωστικά ηχητικά κύματα εκ των οποίων το ένα είναι θετικό κύμα φωστικής πίεσης και το άλλο είναι αρνητικό κύμα φωστικής πίεσης. Το αρνητικό κύμα φωστικής πίεσης προκαλεί βλάβη στο εσωτερικό του αυτιού από την ανώμαλη προς τα έξω απότομη κίνηση του αναβολέως (ένα από τα οστέα του ωτός) και προκαλεί νευροαισθητήριο βαρηκοΐα, η οποία πολλακώς καταλήγει σε πλήρη κώφωση. Κρίθηκε ότι η πλήρης κώφωση άμφω του εκκαλούντος - εφεσίβλητου συνδέεται αιτιωδώς με τη ρίψη της χειροβομβίδας στην είσοδο της επίδικης στοάς, που αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, παράνομη πράξη του οργάνου του Δημοσίου, η οποία ήταν πρόσφορη να επιφέρει μόνη της χωρίς τη μεσολάβηση άλλου παράγοντα και, πράγματι, επέφερε την κατά τα ανωτέρω προκληθείσα βλάβη στην υγεία του εκκαλούντος - εφεσίβλητου. Περαιτέρω, το ενδεχόμενο να οφείλεται ο τραυματισμός σε αυτοσχέδια εκρηκτική ύλη αποκρούεται από την σχετική έκθεση πραγματογνωμοσύνης. Επομένως, θεμελιώνεται ευθύνη του Δημοσίου, κατ' άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ. Από τα στοιχεία δε της δικογραφίας δεν προέκυψε ότι αυτός συνέβαλε στον τραυματισμό του ή ότι θα μπορούσε με οποιονδήποτε τρόπο να τον είχε αποτρέψει, ούτε, άλλωστε, υπείχε υποχρέωση να φέρει προστατευτικό εξοπλισμό για την άσκηση των δημοσιογραφικών του καθηκόντων. Η από 7.10.2021 γνωστοποίηση αποτελέσματος πιστοποίησης αναπηρίας της Διεύθυνσης Ιατρικής Αξιολόγησης της Γενικής Διεύθυνσης Παροχών και Υγείας του Ε-ΕΦΚΑ, ως ομιγενές στοιχείο, προσκομίζεται παραδεκτώς στην κατ' έφεση δίκη και επιτρέπεται να ληφθεί νομίμως υπόψη. Ενόψει του ότι, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο αυτής, ο εκκαλών - εφεσίβλητος κρίθηκε ανάπηρος με ποσοστό αναπηρίας 90% κατά ιατρική πρόβλεψη, από 1.11.2021 έως εφ' όρου ζωής, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο εκκαλών - εφεσίβλητος δικαιούται, πέραν του πρωτοδικώς επιδικασθέντος ποσού των 37.755,88 ευρώ, να λάβει ως αποζημίωση για την απώλεια εισοδημάτων, χρονικού διαστήματος από 1.11.2021 έως 15.9.2033, το συνολικό ποσό των 142.500 ευρώ (142,5 μήνες X 1.000 ευρώ ανά μήνα). Από το ποσό αυτό πρέπει να αφαιρεθεί το ποσό των 123.668,62 ευρώ, το οποίο αντιστοιχεί στο (μη αμφοβητούμενο από τους διαδικούς) ποσό της σύνταξης αναπηρίας, που θα λάβει από τον ασφαλιστικό του οργανισμό, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (142,5 μήνες x 867,85 ευρώ ανά μήνα). Η χρηματική ικανοποίηση, που δικαιούται ο εκκαλών - εφεσίβλητος για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης,

την οποία υπέστη από την απώλεια της ακοής του εξαιτίας του ατυχήματος της 15ης.6.2011, πρέπει να προσδιορισθεί, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, στο εύλογο ποσό των 100.000 ευρώ, όπως ορθώς κρίθηκε και με την εκκαλούμενη απόφαση. Ακόμα κρίθηκε ότι πρέπει να επιδικασθεί στον εκκαλούντα - εφεσίβλητο ως πρόσθετη αποζημίωση, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 931 του ΑΚ, το ποσό των 100.000 ευρώ, το οποίο, επίσης, παρίσταται, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, εύλογο και προσηκόν (Άρθρα 105 ΕισΝΑΚ, 298, 299, 929, 930, 931, 932 ΑΚ, 73, 74, 96, 125, 138 ΚΔιοικΔικ, 8 και 9 ν. 2800/2000, 133 π.δ. 141/ 1991, 12 π.δ. 73/2020, 1 ν. 29/30.4.43, 1 ν. 3169/2003, 1 ν. 2168/1993, 1 ν. 3944/2011, 4 § 5 Σ). ΤριμΔιοικΕφΑθ 4055/ 2022, σ. 2020.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΤΟΛΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

- Αντιβαίνει στην ενωσιακή νομοθεσία κανονιστική ρύθμιση κράτους-μέλους έκδοσης ευρωπαϊκής εντολής έρευνας [ΕΕΕ], με την οποία δεν προβλέπεται κανένα μέσο ένδικης προστασίας κατά της έκδοσης ΕΕΕ, έχουσας ως αντικείμενο τη διενέργεια έρευνας και κατάσχεσης, καθώς και τη διοργάνωση εξέτασης μάρτυρα με εικονοτηλεδιάσκεψη. Αντιτίθεται στην ενωσιακή νομοθεσία η έκδοση ΕΕΕ με αντικείμενο τη διενέργεια έρευνας και κατάσχεσης, καθώς και τη διοργάνωση εξέτασης μάρτυρα με εικονοτηλεδιάσκεψη, όταν στη νομοθεσία του κράτους-μέλους έκδοσης δεν προβλέπεται κανένα μέσο ένδικης προστασίας κατά της έκδοσης τέτοιας ΕΕΕ (Άρθρα 47 ΧΘΔΕΕ, 4 § 3 ΣΕΕ, 6, 14, 24 § 7 Οδηγίας 2014/41/ΕΕ [ενωσιακής πράξης ενσωματωθείσας παρ' ημίν με τον ν. 4489/ 2017]). ΔΕΕ C-852/19/11.11.2021, σ. 1209.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

- Δεν επιτρέπεται σε ανώτατο δικαστήριο κράτους-μέλους να διαπιστώσει ότι αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβληθείσα στο ΔΕΕ από κατώτερο δικαστήριο, δεν είναι σύνομη για τον λόγο ότι τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα δεν είναι λυσιτελή και αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης επιβάλλει στο κατώτερο δικαστήριο την υποχρέωση να μην εφαρμόσει τέτοια απόφαση του εθνικού ανώτατου δικαστηρίου. Η κίνηση πειθαρχικής διαδικασίας κατά εθνικού δικαστή για τον λόγο ότι υπέβαλε στο ΔΕΕ αίτηση προδικαστικής απόφασης αντιτίθεται στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Τα κράτη-μέλη έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν συγκεκριμένα μέτρα για να διασφαλίζουν ότι η ποιότητα της παρεχόμενης διερμηνείας και μετάφρασης είναι επαρκής, ώστε ο ύποπτος ή κατηγορούμενος να κατανοεί την εναντίον του κατηγορία και προκειμένου η διερμηνεία αυτή να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου από τα εθνικά δικαστήρια. Δεν είναι επιτρεπτό να δικαστεί ερήμην ένα πρόσωπο σε περίπτωση που, λόγω ανεπάρκειας της διερμηνείας, δεν ενημερώθηκε σε γλώσσα την οποία κατανοεί για την εναντίον του κατηγορία ή όταν είναι αδύνατο να διαπιστωθεί η ποιότητα της παρασχεθείσας διερμηνείας και, ως εκ τούτου, να διαπιστωθεί ότι το εν λό-

γω πρόσωπο ενημερώθηκε σε γλώσσα την οποία κατανοεί για την εναντίον του κατηγορία (Άρθρα 267 ΣΛΕΕ, 48 § 2 ΧΘΔΕΕ, 2 § 5, 5 Οδηγίας 2010/ 64/ΕΕ, 4 § 5, 6 § 1 Οδηγίας 2012/13/ΕΕ). ΔΕΕ C-564/ 19/23.11.2021, σ. 722.

- «Δομικά στοιχεία του δημοσιονομικού δικαίου της ΕΕ Η τάση εισαγωγής του «χρυσού δημοσιονομικού κανόνα» σε ευρωπαϊκά συντάγματα», από τον Ε.-Ο. Βουβονικό, σ. 1434.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΝΤΑΛΜΑ ΣΥΛΛΗΨΗΣ

- Η δικαστική αρχή εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης [ΕΕΣ] πρέπει να έχει περιθώριο εκτίμησης ως προς το αν οφείλει να αρνηθεί την εκτέλεσή του λόγω αμετάκλητης καταδίκης του εκζητούμενου σε τρίτο κράτος (μη μέλος της ΕΕ). Η ερμηνεία των φράσεων «τις ίδιες πράξεις» και «τις αυτές πράξεις» των οικείων διατάξεων, όπου αποτυπώνεται η αρχή “ne bis in idem”, πρέπει να είναι ομοιόμορφη. Η δυνητική άρνηση εκτέλεσης του ΕΕΣ λόγω αμετάκλητης καταδίκης του εκζητούμενου σε τρίτο κράτος είναι δυνατή στην περίπτωση που αυτός έχει εκτίσει εν μέρει την ποινή στο εν λόγω κράτος και έτυχε μείωσης της υπόλοιπης από μη δικαστική αρχή τούτου. Στη δικαστική αρχή εκτέλεσης του ΕΕΣ εναπόκειται να προβεί σε στάθμιση μεταξύ, αφενός, της αποτροπής της ατιμωρησίας και της καταστολής της εγκληματικότητας και, αφετέρου, της διαφύλαξης της ασφάλειας δικαίου για τον εκζητούμενο (Άρθρα 3 § 2 ΣΕΕ, 67 §§ 1, 3 ΣΛΕΕ, 50 ΧΘΔΕΕ, 54 Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν [ΣΕΣΣ], 3 σημ. 2 και 4 σημ. 5 Απόφασης-Πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ [Άρθρα 11 περ. β' και 12 περ. δ' ν. 3251/2004]). ΔΕΕ C-665/20 PPU/29.4.2021, σ. 197.

ΕΦΕΣΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.
 - ΑΠ 289/2021, σ. 360.
 - ΑΠ 476/2021, σ. 608.
 - ΣυμβΑΠ 484/2021, σ. 608.
 - ΣυμβΑΠ 485/2021, σ. 608.
 - ΑΠ 486/2021, σ. 609.
 - ΣυμβΑΠ 500/2021, σ. 609.
 - ΑΠ 685/2021, σ. 893.
 - ΣυμβΑΠ 721/2021, σ. 893.
 - ΑΠ 737/2021, σ. 1136.
 - ΑΠ 931/2021, σ. 1340.
 - ΑΠ 936/2021, σ. 1340.
 - ΑΠ 969/2021, σ. 1341.
 - ΑΠ 1016/2021, σ. 1342.
 - ΣυμβΑΠ 1127/2021, σ. 1344.
 - ΣυμβΑΠ 172/2022, σ. 1783.
 - ΣυμβΑΠ 174/2022, σ. 1783.
 - ΣυμβΑΠ 196/2022, σ. 1783.
 - ΣυμβΑΠ 303/2022, σ. 1981.
 - ΣυμβΑΠ 304/2022, σ. 1981.
 - ΣυμβΑΠ 469/2022, σ. 1984.

ΕΦΕΣΗ (ΠολΔ)

- Έφεση κατά απόφασης που απέρριψε ανακοπή ερημοδικίας. Η διάταξη του άρθρ. 528 ΚΠολΔ για την εξαφάνιση της πρωτόδικης απόφασης και την εξέταση της διαφοράς στην ουσία της εφαρμόζεται μόνο επί εφέσεων κατά πρωτόδικων αποφάσεων και όχι κατά αποφάσεων επί ενδίκων μέσων. Κατά τη διάταξη του άρθρου 528 ΚΠολΔ με τον τίτλο «ερημοδικία στην πρωτοβάθμια δίκη και προβολή νέων ισχυρισμών», όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του από την § 2 του άρθρ. 44 του ν. 3994/2011, αν ασκηθεί έφεση από τον διάδικο που δικάσθηκε ερήμην, η εκκαλούμενη απόφαση εξαφανίζεται μέσα στα όρια που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους, ανεξάρτητα από τη διαδικασία που τηρήθηκε. Ο εκκαλών δικαιούται να προβάλλει όλους τους ισχυρισμούς που μπορούσε να προτείνει πρωτοδικώς. Η εν λόγω διάταξη αναφέρεται στο αποτέλεσμα της έφεσης που άσκησε ο ερημοδικασθείς στον πρώτο βαθμό διάδικος και δεν μπορεί να προτείνει ισχυρισμούς. Έτσι, παρέχεται μια ευκαιρία «ουσιαστικής ακρόασης» στον ερημοδικασθέντα και μη ακουσθέντα πρωτοδικώς, επανορθώνοντας με την έφεσή του τις δυσμενείς συνέπειες από την απουσία του στον πρώτο βαθμό και το εφετείο λειτουργεί πλέον ως το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Επομένως, η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται σε δίκη επί υπόθεσης στον πρώτο βαθμό και όχι σε δίκη επί ανακοπής ερημοδικίας, η οποία δεν αποτελεί δίκη στον πρώτο βαθμό αλλά δίκη επί ενδίκου μέσου, εφόσον αυτή (ανακοπή ερημοδικίας) περιλαμβάνεται στα προβλεπόμενα από τη διάταξη του άρθρου 495 ΚΠολΔ ένδικα μέσα [Άρθρ. 495 & 528 ΚΠολΔ]. ΑΠ 828/2021, σ. 1575.

ΖΗΜΙΑ

- ΑΠ 686/2021, σ. 893.

ΖΩΑ

- Σφαγή ζώων στο πλαίσιο θρησκευτικών εκδηλώσεων. Προϋποθέσεις. Η διασφάλιση της καλής μεταχείρισης των ζώων συνιστά κοινοτική αξία, πρέπει δε να προφυλάσσονται τα ζώα από κάθε είδους πόνο κ.λπ. που μπορεί να αποφευχθεί κατά τη θανάτωση και να θανατώνονται μόνο μετά από αναισθητοποίηση. Έχοντας, όμως, υπ' όψη ότι η μουσουλμανική και η εβραϊκή θρησκεία προβλέπουν ειδικό τελετουργικό τρόπο σφαγής των ζώων, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου αποτελεί η σφαγή του ζώου χωρίς προηγούμενη αναισθητοποίηση, ώστε το ζώο να μην είναι νεκρό κατά τη σφαγή και το αίμα του να έχει αποστραγγισθεί πλήρως, επιτρέπεται η θανάτωση ζώων χωρίς προηγούμενη αναισθητοποίηση υπό προϋποθέσεις, ιδίως ότι η εν λόγω σφαγή διενεργείται σε σφαγείο. Τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να μην απαγορεύουν ούτε να παρεμποδίζουν την κυκλοφορία εντός της επικράτειάς τους προϊόντων ζωικής προέλευσης που παράγονται από ζώα που έχουν θανατωθεί σε άλλο κράτος μέλος με τρόπο μη σύμφωνο τους εθνικούς κανόνες που αποσκοπούν σε ευρύτερη προστασία των ζώων κατά τη θανάτωσή τους. Τούτο δε, ώστε να διασφαλίζεται σε κάθε

περίπτωση ο ελεύθερος ανταγωνισμός και η ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Θανάτωση ζώων και θρησκευτική ελευθερία. Τα κράτη-μέλη δύνανται, μεταξύ άλλων, να επιβάλλουν υποχρέωση αναισθητοποίησης πριν από τη θανάτωση των ζώων, η οποία ισχύει επίσης στο πλαίσιο σφαγής τελούμενης βάσει λατρευτικών τύπων, υπό την επιφύλαξη, πάντως, του σεβασμού των κατοχυρωμένων με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Μη νόμιμη επέμβαση στη θρησκευτική ελευθερία υπάρχει και όταν η απαγόρευση τέλεσης θρησκευτικών σφαγών έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία των πιστών σε μία χώρα να προμηθευθούν κρέας προερχόμενο από ζώα που έχουν σφαγεί σύμφωνα με τις επιταγές της θρησκείας τους, η δε οργάνωση και οριοθέτηση από τεχνική άποψη της ελεύθερης τέλεσης της σφαγής ζώων χωρίς προηγούμενη αναισθητοποίηση για θρησκευτικούς σκοπούς δεν είναι ικανή να έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του δικαιώματος στη θρησκευτική ελευθερία. Αντίθετη στο ενωσιακό δικαιο εθνική κανονιστική ρύθμιση για τη θρησκευτική σφαγή με τρόπο που δεν εξασφαλίζει και την αξιοπρεπή θανάτωση των ζώων, διότι η Διοίκηση οφείλει να ρυθμίσει το ζήτημα της σφαγής ζώων στο πλαίσιο λατρευτικών τύπων με τρόπο που να εξασφαλίζει τόσο την προστασία των ζώων από κάθε ταλαιπωρία κατά τη σφαγή τους όσο και τη θρησκευτική ελευθερία των θρησκευόμενων μουσουλμάνων και εβραίων που ζουν στην Ελλάδα, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων που παρέχουν οι διατάξεις του Κανονισμού 1099/2009. ΣτΕ 1751/2021, σ. 920.

ΗΘΙΚΗ ΒΛΑΒΗ

- ΑΠ 686/2021, σ. 893.
- ΑΠ 152/2022, σ. 1782.

ΗΘΙΚΟΣ ΑΥΤΟΥΡΓΟΣ

- ΑΠ 1415/2020, σ. 104.
- ΑΠ 734/2021, σ. 1136.
- ΣυμβΑΠ 385/2022, σ. 1982.

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

- ΑΠ 510/2021, σ. 610.
- «Παράνομες και καταχρηστικές ρήτρες αναπροσαρμογής του τιμήματος μονομερώς ενσωματωθείσες σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας: Νομικό πλαίσιο, νόμιμες βάσεις και διαδικασία προσβολής», από τον Γ. Β. Μεντή, σ. 991.
- «Έλεγχος κύρους των ρητρών αναπροσαρμογής του τιμήματος σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας», από τον Γ. Ι. Δέλλιο, σ. 1003.
- Οι ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος υπό την σκοπιά του ενωσιακού δικαίου καταναλωτή. Συνοπτική παρουσίαση των ρυθμίσεων των Οδηγιών 2019/944/ ΕΕ και 93/13/ΕΟΚ και της οικίας νομολογίας του ΔΕΕ, από τον Γ. Μ. Καλογεράκη, σ. 1007.
- «Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος ηλεκτρικής ενέργειας και επίδραση του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής

Ενέργειας στο συμβατικό περιεχόμενο από τη σκοπιά του δικαίου των ΓΟΣ», από τον Β. Τσιαφούτη, σ. 1018.

- Σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Μονομερείς τροποποιήσεις ουσιωδών όρων της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας από τον πάροχο διά της επιβολής ρήτρας αναπροσαρμογής, ειδικής συνδρομής και της τροποποίησης της σταθερής τιμής κιλοβατώρας, που είχε συμφωνηθεί μεταξύ των μερών. Κρίθηκε ότι δεν έπρεπε να λάβει χώρα αλλαγή τιμολόγησης, εφόσον είχε συμφωνηθεί εξ αρχής η καταβολή ετήσιας συνδρομής, την οποία κατέβαλλε ανελλιπώς ο αιτών προκειμένου να έχει σταθερή τιμή κιλοβατώρας. Ο αιτών ουδέποτε έλαβε από πριν γνώση των ουσιωδών τροποποιήσεων, στις οποίες προέβη η καθ' ης, ώστε να μπορέσει να αντιδράσει. Λόγω των ως άνω μονομερών τροποποιήσεων εκ μέρους της καθ' ης, οι λογαριασμοί ρεύματος για τα ακίνητα του αιτούντος κατέστησαν υπέρογκοι και ο τελευταίος οδηγήθηκε σε αδυναμία εξόφλησης, με κίνδυνο διακοπής ηλεκτροδότησης. Διατάσσει απαγόρευση διακοπής ηλεκτροδότησης (Άρθρο 176 ΚΠολΔ). ΜΠρΑθ 5268/2022 (Ασφ. Μ.), σ. 1512.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ

- «Περί των συστημάτων ηλεκτρονικής ψηφοφορίας», από τον Ελ. Σπ. Σεραφείμ, σ. 971.
- ΑΠ 734/2021, σ. 1136.

ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

- ΕΣΔΑ και θρησκευτική ελευθερία. Με το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται η θρησκευτική ελευθερία τόσο υπό τη θετική της έκφανση, δηλαδή ως ελευθερία του ατόμου να έχει θρησκευτικές πεποιθήσεις και να εκδηλώνει τη θρησκεία του μόνο του και κατ' ιδίαν ή μαζί με άλλους, δημοσίως και εντός του κύκλου των ομοθρήσκων του, όσο και υπό την αρνητική της πτυχή, δηλαδή ως το δικαίωμα του ατόμου να μην διαθέτει θρησκευτικές πεποιθήσεις και να μην υποχρεούται να τις αποκαλύψει, αμέσως ή εμμέσως, καθώς και να μην υποχρεούται να ενεργεί με τρόπο που να μπορεί να δίνει τη δυνατότητα να συμπεράνει κάποιος ότι έχει ή δεν έχει τέτοιες πεποιθήσεις. Συνεπώς, οι κρατικές αρχές δεν δικαιούνται να επεμβαίνουν στη σφαίρα της ελευθερίας συνείδησης ενός ατόμου και να επιδιώκουν να ανακαλύψουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του ή να το υποχρεώνουν να αποκαλύψει αυτές τις πεποιθήσεις. Σύνταγμα και θρησκευτική ελευθερία. Το κατά το άρθρο 13 του Συντάγματος ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας, που υπόκειται μόνο στους προβλεπόμενους από το ίδιο το Σύνταγμα περιορισμούς, περιλαμβάνει την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης αφ' ενός και την ελευθερία εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων αφ' ετέρου, με ανεμπόδιση άσκηση της λατρείας κάθε γνωστής θρησκείας. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, με την οποία προστατεύεται προεχόντως το ενδιάθετο φρόνημα του ατόμου αναφορικά με το θείο από κάθε κρατική επέμβαση, περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, και το δικαίωμα του ατόμου να μην αποκαλύπτει το θρήσκευμα που ακολουθεί ή τις θρησκευτικές εν γέν-

νει πεποιθήσεις του. Ουδείς μπορεί να εξαναγκασθεί, με οποιονδήποτε τρόπο, να αποκαλύψει, είτε αμέσως, είτε εμμέσως, το θρήσκευμα ή τις θρησκευτικές εν γένει πεποιθήσεις του, υποχρεούμενος σε πράξεις ή παραλείψεις, από τις οποίες θα τεκμαίρεται η ύπαρξη ή η ανυπαρξία τους, και ουδεμία κρατική αρχή ή κρατικό όργανο επιτρέπεται να επεμβαίνουν στον απαραβίαστο, κατά το Σύνταγμα, χώρο αυτόν της συνείδησης του ατόμου και να αναζητούν το θρησκευτικό του φρόνημα, πολύ δε περισσότερο να επιβάλλουν την εξωτερικευση των όποιων πεποιθήσεων του ατόμου αναφορικά με το θείο. Διάφορο είναι το ζήτημα της οικειοθελούς προς τις κρατικές αρχές γνωστοποίησης του θρησκευματος του ατόμου, η οποία γίνεται με πρωτοβουλία του και για την άσκηση συγκεκριμένων δικαιωμάτων που αναγνωρίζει η έννομη τάξη για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας, όπως η ίδρυση ναού ή ευκτηρίου οίκου, η ίδρυση σωματείου θρησκευτικού χαρακτήρα κ.λπ. ΣτΕ 1670/2021, σ. 415.

- C-282/19/13.1.2022, σ. 461.

ΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΗΣ

- ΑΠ 1011/2021, σ. 1342.

ΙΑΤΡΟΙ

- Ιατρική αμέλεια. Ευθύνη νοσοκομείου. Δύνатаι να θεμελιωθεί ευθύνη νοσοκομείου, ως ν.π.δ.δ., προς αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη ασθενής από κάθε αμέλεια του ιατρικού προσωπικού του, ακόμη και ελαφρά, αν το όργανο του νοσοκομείου, κατά την εκτέλεση των ιατρικών του καθηκόντων, παρέβη την υποχρέωσή του να ενεργήσει σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές της ιατρικής επιστήμης, επιδεικνύοντας τη δέουσα επιμέλεια, δηλαδή αυτή που αναμένεται από τον μέσο εκπρόσωπο του κύκλου του. Στην περίπτωση αυτή, το νοσοκομείο ευθύνεται αναλόγως και για καταβολή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης του παθόντος ασθενούς. Ενημέρωση και συναίνεση ασθενούς. Ο ιατρός υποχρεούται να λαμβάνει τη συναίνεση του ασθενούς πριν από τη διενέργεια ιατρικών πράξεων σε αυτόν. Η συναίνεση του ασθενούς είναι έγκυρη και ισχυρή μόνον εφ' όσον έχει προηγηθεί πλήρης ενημέρωση αυτού από τον θεράποντα ιατρό για την κατάσταση της υγείας του και την ενδεδειγμένη θεραπευτική αγωγή ή διαγνωστική πράξη. Ο ιατρός υποχρεούται να ενημερώνει, μεταξύ άλλων, τον ασθενή και για τις συνιστώμενες διαγνωστικές εξετάσεις και ειδικότερα για το είδος, την διαδικασία, τους πιθανούς κινδύνους, το επιδιωκόμενο με την προτεινόμενη διαγνωστική μέθοδο αποτέλεσμα, καθώς και για τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτής εν σχέσει με άλλες διαγνωστικές μεθόδους. Αν η ενημέρωση του ασθενούς δεν είναι πλήρης, δεν παρέχεται σε αυτόν η δυνατότητα να διαμορφώσει ελεύθερα τη βούλησή του και να επιλέξει συγκεκριμένη διαγνωστική μέθοδο, σταθμίζοντας, μεταξύ άλλων, και τους κινδύνους από την τυχόν μη επαρκή αξιολόγηση της κατάστασης της υγείας του. Διακοπή εγκυμοσύνης. Προϋποθέσεις. Απαγορεύεται η τεχνητή διακοπή της εγκυ-

μοσύνης. Κατ' εξαίρεση, δεν είναι άδικη η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης (πάντοτε με τη συναίνεση της εγκόου), μεταξύ άλλων, όταν έχουν διαπιστωθεί, με τα σύγχρονα μέσα προγεννητικής διάγνωσης, ενδείξεις σοβαρής ανωμαλίας του εμβρύου που επάγονται τη γέννηση «παθολογικού νεογνού» και η εγκυμοσύνη δεν έχει διάρκεια περισσότερο από 24 εβδομάδες. Σε μία τέτοια περίπτωση, εφ' όσον πληρούνται και οι λοιπές προϋποθέσεις του νόμου, η διακοπή της κύησης εμφανίζεται ως πράξη δικαιολογημένη και όχι άδικη. Παρέχεται η δυνατότητα στην έγκυο γυναίκα να σταθμίσει ελεύθερα εάν, πειθόμενη στις θρησκευτικές, φιλοσοφικές ή άλλες πεποιθήσεις της, θα συνεχίσει την εγκυμοσύνη, αποδεχόμενη τη γέννηση του «παθολογικού νεογνού» ή θα τη διακόψει συναινώντας στην καταστροφή του εμβρύου χάριν της ελευθερίας της και του - ανθρωπίνως - δικαιολογημένου ενδιαφέροντός της να αποκτήσει ένα υγιές παιδί. Εάν τελεί σε γάμο, η απόφαση αυτή πρέπει να ληφθεί από κοινού με τον σύζυγό της. Παρακώλυση διακοπής εγκυμοσύνης. Αν η έγκυος παρακωλυθεί (είτε με πράξη, είτε με παράλειψη τρίτου) στην απόλαυση της νόμιμης αυτής επιλογής, προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά της και δικαιούται να αξιώσει την ικανοποίηση της ηθικής της βλάβης. Τέτοια αξίωση έχει και ο σύζυγός της. Για να συντρέξει όμως μία τέτοια προσβολή της προσωπικότητας των συζύγων πρέπει να έχουν διαπιστωθεί, με τα σύγχρονα μέσα προγεννητικής διάγνωσης, ενδείξεις σοβαρής ανωμαλίας του εμβρύου που επάγονται τη γέννηση «παθολογικού νεογνού». Οι όροι «σοβαρή ανωμαλία του εμβρύου» και «παθολογικό νεογνό» πρέπει να ερμηνευθούν στενά και να θεωρηθούν ως «σοβαρή ανωμαλία του εμβρύου» που συνεπάγεται γέννηση «παθολογικού νεογνού» μόνον εκείνες οι περιπτώσεις που πρόκειται να γεννηθεί παιδί, το οποίο θα πάσχει από μία ιδιαίτερα βαριά νόσο ή βλάβη της υγείας του, σε κάθε περίπτωση μη ιάσιμη ή μη αντιμετωπίσιμη ιατρικά με διορθωτική παρέμβαση, ώστε να παρίσταται ιδιαίτερα σκληρό και καταχρηστικό να ζητηθεί από την έγκυο η συνέχιση της κύησης. Ευθύνη λόγω μη ενημέρωσης για προγεννητικές εξετάσεις. Ευθύνη Νοσοκομείου (ν.π.δ.δ.) προς καταβολή εύλογης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης στοιχειοθετείται και στην περίπτωση που ιατρός νοσοκομείου παραλείπει να ενημερώσει ειδικώς τους υποψήφιους γονείς ως προς τις ενδεδειγμένες προγεννητικές εξετάσεις, το είδος, τη διαδικασία και τις διαγνωστικές δυνατότητες εκάστης διαγνωστικής μεθόδου, αλλά και της συνέπειας παράλειψης μια εξέτασης, με αποτέλεσμα, ελλείψει επαρκούς ενημέρωσης και, άρα, χωρίς έγκυρη συναίνεσή της, η έγκυος γυναίκα να επιλέξει να υποβληθεί σε εξέταση, από την οποία δεν καθίσταται δυνατή η διάγνωση σοβαρής ανωμαλίας του εμβρύου και να παρακωλυθεί στην επιλογή της, συντρεχουσών και των λοιπών νομίμων προϋποθέσεων, να συνεχίσει ή μη την εγκυμοσύνη. Τουτό δε, ανεξαρτήτως αν αυτό οφείλεται σε υπαιτιότητα του ιατρού ή άλλων δημοσίων οργάνων του νοσοκομείου. Η σχετική αξίωση είναι αυτοτελής σε σχέση με την αξίωση για χρηματική ικανοποίηση λόγω

ηθικής βλάβης από τη γέννηση τέκνου με ιδιαίτερα βαριά νόσο ή βλάβη της υγείας του, μη ιάσιμη ή μη αντιμετωπίσιμη ιατρικά με διορθωτική παρέμβαση. ΣτΕ 621/2021, σ. 155.

- Μεταφορά οργανικών θέσεων ειδικευόμενων ιατρών. Η σύσταση, μεταφορά (με ή χωρίς μετατροπή σε θέσεις άλλης ειδικότητας) ή κατάργηση, ανά ειδικότητα, οργανικών θέσεων ειδικευόμενων ιατρών σε μονάδες των νοσοκομείων του ΕΣΥ που έχουν αναγνωριστεί με προηγούμενη απόφαση του οικείου Υπουργού ως κατάλληλες για την άσκηση ειδικευόμενων ιατρών για την απόκτηση συγκεκριμένης ειδικότητας, στο πλαίσιο ευρύτερου προγραμματισμού της κατανομής του ιατρικού δυναμικού κατά ειδικότητα με κριτήριο την κάλυψη των εκάστοτε αναγκών του συστήματος, λαμβάνει χώρα με ΚΥΑ των Υπουργών Υγείας και Οικονομικών ύστερα από γνώμη του ΚΕΣΥ. Αντιθέτως, η μεταφορά οργανικών θέσεων ειδικευόμενων ιατρών, ανά ειδικότητα, λαμβάνει χώρα με ΥΑ του Υπουργού Υγείας, χωρίς τη γνώμη του ΚΕΣΥ, μόνο στην περίπτωση όπου η μεμονωμένη μονάδα νοσοκομείου του ΕΣΥ, στην οποία έχουν συσταθεί οι μεταφερόμενες θέσεις (κλινική, εργαστήριο ή τμήμα), καταργείται λόγω νεότερης διάρθρωσης της ιατρικής υπηρεσίας του νοσοκομείου αυτού, οπότε οι οργανικές θέσεις ειδικευόμενων ιατρών της καταργούμενης μονάδας μεταφέρονται και προστίθενται σε άλλες λειτουργούσες μονάδες (κλινικές, εργαστήρια ή τμήματα) της ιατρικής υπηρεσίας του ίδιου ή άλλου νοσοκομείου. ΣτΕ 653/2021, σ. 157.
- Απόφαση του ΕΔΔΑ από 25.3.2021 στην προσφυγή Mehmood κατά Ελλάδας. Γενικές οδηγίες προς αποφυγή συναφών παραβιάσεων της ΕΣΔΑ. Διερεύνηση καταγγελίας για ιατρική αμέλεια. Ενδοοικογενειακή βία (Άρθρα 2 ΕΣΔΑ, 2, 3, 10 Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας, 186, 198, 243 § 2 ΚΠΔ). ΕγκΕισΑΠ 14/ 2021, σ. 352.
- ΑΠ 916/2021, σ. 1139.
- Ιατρικοί Σύλλογοι. Διφυής νομικός χαρακτήρας. Οι Ιατρικοί Σύλλογοι, αναγορευόμενοι από τον νόμο σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και αποτελούντες μορφή της καθ' ύλην αυτοδιοίκησης, δύνανται, κατ' ενάσκηση της παρεχόμενης σε αυτούς προς εκτέλεση των σκοπών τους δημόσιας εξουσίας, να λαμβάνουν αποφάσεις οι οποίες, εφ' όσον ανάγονται στην ορθή άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος από δεοντολογική άποψη εκ μέρους των ιατρών-μελών τους και είναι δεσμευτικές για τα μέλη τους, θεωρούνται διοικητικές πράξεις. Αντιθέτως, αποφάσεις των εν λόγω συλλόγων που λαμβάνονται για την ομαδική επιδίωξη καθαρώς επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους δεν έχουν τον χαρακτήρα εκτελεστών διοικητικών πράξεων, καθ' όσον κείνται εκτός των πλαισίων του γενικού συμφέροντος σκοπού, τον οποίο τους αναθέτει η Πολιτεία δια της αναγωγής τους σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Αρμοδιότητες ΙΣΑ. Δεν παρέχεται αρμοδιότητα στο Διοικητικό Συμβούλιο του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών να θεοπίζει νέους, ουσιαστικούς ή διαδικαστικούς, κανόνες ιατρικής δεοντολογίας, δεσμευτικούς για τα μέλη του. Συνεπώς, ο περιεχόμενος σε πράξη του Διοικητικού Συμβουλίου του

Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών διαδικαστικός κανόνας για την έκδοση πάσης φύσεως ιατρικών πιστοποιητικών ή γνωματεύσεων επί υποθέσεων που εκκρεμούν στη Δικαιοσύνη, σύμφωνα με τον οποίο ιατρός, στον οποίο ανατίθεται από οποιοδήποτε διάδικο μέρος η έκδοση ιατρικής γνωμάτευσης, οφείλει να ζητά την άδεια του ΙΣΑ, στερείται εξουσιοδοτικού ερείσματος. ΣτΕ 2552/2021, σ. 1420.

- ΑΠ 123/2022, σ. 1600.

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

- «Ερμηνεία Διαθήκης-Εννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προσβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

- ΑΠ 4/2022, σ. 1597.

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΧΩΡΙΣΤΗ

- Εμπράγματο δικαιο. Οριζόντιες ιδιοκτησίες. Μεταβίβαση υπόγειων θέσεων στάθμευσης σε τρίτο πρόσωπο είναι επιτρεπτή ακόμη και εάν αυτός δεν έχει σχέση με την οικοδομή. ΑΠ 1587/2021, σ. 1768.

ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

- C-490/20/14.12.2021, σ. 209.

- C-522/20/10.2.2022, σ. 459.

ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ (ΑΚ)

- Ικανότητα δικαίου δημοτικών επιχειρήσεων. Δημόσιοι τομείς. Πρόσληψη εμμίθου δικηγόρου. Ικανότητα δικαίου έχουν τα νομικά πρόσωπα και το δημόσιο, όχι όμως οι υπηρεσίες του Δημοσίου. Απόφαση, που εκδόθηκε σε δίκη διεξαχθείσα κατά ανύπαρκτου προσώπου είναι ανύπαρκτη και αγωγή, που ασκείται κατά ανύπαρκτου προσώπου, απορρίπτεται ως απαράδεκτη. Η Αποκεντρωμένη Διοίκηση δεν έχει ικανότητα δικαίου. Οι συμβάσεις επιχειρήσεων των ΟΤΑ, που καταρτίζονται κατόπιν διαγωνισμού δεν θεωρούνται διοικητικές, αλλά έννομες σχέσεις ιδιωτικού δικαίου. Οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης - αποχέτευσης είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και δεν αποτελούν ΟΤΑ. Δεν εντάσσονται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα ως προς τη διαδικασία πρόσληψης δικηγόρου με έμμιση εντολή. Ακύρωση απόφασης Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης για πρόσληψη έμμιθου δικηγόρου με τη διαδικασία του άρθρου 43 § 2 του Κώδικα Δικηγόρων (Άρθρα 62 ΚΠολΔ, 94 §§ 1, 3 Σ, 42, 43 ν. 4194/2013). ΤριμΕφΠατ 83/ 2021, σ. 307.

ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ

- C-485/20/10.2.2022, σ. 459.

ΙΣΟΤΗΤΑ

- ΑΠ 158/2021, σ. 109.

ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ

- ΑΠ 96/2021, σ. 107.

- ΑΠ 121/2021, σ. 108.

- ΑΠ 173/2021, σ. 357.

- ΑΠ 179/2021, σ. 357.

- ΑΠ 190/2021, σ. 358.

- ΑΠ 288/2021, σ. 360.

- ΑΠ 480/2021, σ. 608.

- ΑΠ 505/2021, σ. 609.

- ΑΠ 510/2021, σ. 610.

- ΑΠ 574/2021, σ. 890.

- ΑΠ 710/2021, σ. 893.

- ΑΠ 810/2021, σ. 1137.

- ΣυμβΑΠ 1119/2021, σ. 1344.

- ΑΠ 1165/2021, σ. 1344.

- ΑΠ 159/2022, σ. 1782.

- ΑΠ 160/2022, σ. 1782.

- ΑΠ 290/2022, σ. 1785.

- ΑΠ 428/2022, σ. 1982.

- ΑΠ 442/2022, σ. 1983.

ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑ

- ΑΠ 14/2021, σ. 105.

- ΑΠ 831/2021, σ. 1138.

ΚΑΤΑΔΟΛΙΕΥΣΗ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ (ΑΚ)

- Καταδολίευση δανειστών. Έλλειψη νόμιμης βάσης ως προς το ποσό για το οποίο ακυρώθηκε ως καταδολιευτική η δικαιοπραξία καθόσον δεν παρατίθενται ως προς μεν τα δικαστικά έξοδα, οι δικαστικές ενέργειες και αποφάσεις από τα οποία προέρχονται και ως προς τους τόκους υπερημερίας ο χρόνος έναρξης της τοκοδοσίας [Άρθρ. 939 ΑΚ & 559 περ. 19 ΚΠολΔ]. ΑΠ 1072/2021, σ. 1578.

ΚΑΤΑΔΟΛΙΕΥΣΗ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ (ΠΚ)

- ΑΠ 401/2021, σ. 607.

- ΑΠ 958/2021, σ. 1341.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ

- C-243/20/21.12.2021, σ. 211.

- C-370/20/9.12.2021, σ. 211.

- C-212/20/18.11.2021, σ. 212.

- C-65/20/10.6.2021, σ. 459.

- «Οι ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος υπό την σκοπιά του ενωσιακού δικαίου καταναλωτή. Συνοπτική παρουσίαση των ρυθμίσεων των Οδηγιών 2019/944/ ΕΕ και 93/13/ΕΟΚ και της οικίας νομολογίας του ΔΕΕ», από τον Γ. Μ. Καλογεράκη, σ. 1007.

- «Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές», από την Α. Σινανιώτη - Μαρούδη, σ. 1929.

- Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 του ν. 4842/2021. ΕπΆρθρ 20^Α § 1ν. 4842/21/3/2022, σ. 1957.

ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ

- Ελεύθερη εκποίηση ακινήτων που κατασχέθηκαν αναγκαστικά. Πλεονεκτήματα έναντι της εκποίησης δια αναγκαστικού πλειστηριασμού. Δικαστικός καθορισμός τιμήματος. Ολοκλήρωση της ελεύθερης εκποίησης τουλάχιστον δέκα ημέρες προ του προγραμματισμένου πλειστηριασμού με ταυτόχρονη εξόφληση του τιμήματος. Κατάργηση της δυνατότητας ελεύθερης εκποίησης ακινήτων που κατασχέθηκαν αναγκαστικά και προσωρινή επαναφορά του εν λόγω μέτρου. Διαχρονικό δικαιο. Δεκτή η αίτηση (Άρθρα 686, 933, 998 § 6 ΚΠολΔ, 119 § 1 v. 4842/2021, 20 § 3 v. 4912/2022). ΜΠρΚερ 361/2022, σ. 859.
- Ελεύθερη εκποίηση ακινήτων που κατασχέθηκαν αναγκαστικά. Πλεονεκτήματα έναντι της εκποίησης δια αναγκαστικού πλειστηριασμού. Δικαστικός καθορισμός τιμήματος. Ολοκλήρωση της ελεύθερης εκποίησης τουλάχιστον δέκα ημέρες προ του προγραμματισμένου πλειστηριασμού με ταυτόχρονη εξόφληση του τιμήματος. Κατάργηση της δυνατότητας ελεύθερης εκποίησης ακινήτων που κατασχέθηκαν αναγκαστικά και προσωρινή επαναφορά του εν λόγω μέτρου. Διαχρονικό δικαιο. Δεκτή η αίτηση (Άρθρα 686, 933, 998 § 6 ΚΠολΔ, 119 § 1 v. 4842/2021, 20 § 3 v. 4912/2022). ΜΠρΚερ 362/2022, σ. 863.
- Ανατροπή κατάσχεσης ακινήτου. Έννομο συμφέρον και αρμοδιότητα δικαστηρίου. Υπολογισμός της ενιαίας προθεσμίας. Διχονομία στη θεωρία και στη νομολογία. Ερείδεται ζήτημα αν στην ενιαία προθεσμία προσμετράται ο χρόνος από την επιβολή της κατάσχεσης μέχρι τη διενέργεια του πλειστηριασμού. Απορρίπτει την αίτηση. Συμψηφίζει τα δικαστικά έξοδα (Άρθρα 1019, 686, 179 ΚΠολΔ). ΕιρΛαυρ 16/2021, σ. 1314.

ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ (ΕΙΣ ΧΕΙΡΑΣ ΤΡΙΤΟΥ)

- Κατάσχεση εις χείρας τρίτου. Ο καθ' ου η εκτέλεση (δανειστής του τρίτου και οφειλέτης του επισπεύδοντος) δικαιούται να ασκήσει ανακοπή. Η προθεσμία για την άσκηση της εξαρτάται αποκλειστικώς και μόνο από το χρόνο κατά τον οποίο συντελείται η εκχώρηση της απαίτησης, δηλαδή δεν είναι προθεσμία σταθερή (Άρθρα 933, 951 § 1 εδ. α', 982 επ., 988 § 1 εδ. α' ΚΠολΔ). ΜΠρΑθ 92/2022, σ. 337.
- Κατάσχεση στα χέρια τρίτου. Διάκριση μεταξύ ανακοπής κατά αρνητικής δήλωσης ή παράλειψης του τρίτου να υποβάλλει δήλωση και αγωγής αποζημίωσης. Κατάσχεση τόκων. Εξυγίανση και εκκαθάριση πιστωτικών ιδρυμάτων. Μεταβίβαση εννόμων σχέσεων. Ex lege ειδική διαδοχή στις εκκρεμείς δίκες. Από τις διατάξεις των άρθρων 985, 986 και 988 του ΚΠολΔ συνάγεται ότι ο τρίτος, στα χέρια του οποίου επιβλήθηκε κατάσχεση απαίτησης του καθ' ου η εκτέλεση, οφείλει εντός οκτώ (8) ημερών από την επίδοσή σ' αυτόν του κατασχετηρίου να δηλώσει στη γραμματεία του ειρηνοδικείου του τόπου της κατοικίας του, αν υπάρχει η απαίτηση και, σε καταφατική περίπτωση, να ενεργήσει, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 988 του ΚΠολΔ, διαφορετικά, αν η απαίτηση δεν υπάρχει ή πρόκειται για α-

παίτηση ακατάσχετη, πρέπει να προβεί σε αντίστοιχη αρνητική δήλωση, με την οποία εξομοιώνεται και η παράλειψη δήλωσης. Αυτός, που επέβαλε την κατάσχεση, δικαιούται να ανακόψει την αρνητική (ρητή ή σιωπηρή) δήλωση, εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών από της δηλώσεως, επικαλούμενος ανακρίβεια αυτής, κατ' άρθρο 986 του ΚΠολΔ, και να ζητήσει την ακύρωση της δήλωσης του τρίτου, αμφισβητώντας τα πραγματικά περιστατικά, που τη συνιστούν, καθώς και την καταδίκη του τρίτου στην καταβολή του κατασχεμένου ποσού ή την απόδοση του κατασχεμένου πράγματος, κατ' άρθρο 990 του ΚΠολΔ. Η ανακοπή, η οποία αποτελεί το αποκλειστικό ένδικο βοήθημα για την αμφισβήτηση της δηλώσεως του τρίτου ή της παραλείψεως δηλώσεως, πρέπει να περιέχει τους λόγους, οι οποίοι αναφέρονται στην ανακρίβεια της δηλώσεως, που κρίνεται μόνο αντικειμενικά, δηλαδή, ανεξάρτητα από την υποκειμενική αντίληψη του δηλούντος και την καλή ή κακή πίστη του, γίνεται δε δεκτή, κατά το άρθρο 990 του ΚΠολΔ, η κατ' αυτής ανακοπή, εφόσον η δήλωση δεν αληθεύει είτε ως προς τα πραγματικά περιστατικά, είτε ως προς το νομικό χαρακτηρισμό των περιστατικών. Συνακόλουθα τούτων, αντικείμενο της σχετικής δίκης, που δημιουργείται μεταξύ του κατασχόντος και του τρίτου, είναι η εκδίκαση της απαίτησης του καθ' ου η εκτέλεση κατά του τρίτου, ώστε να διαπιστωθεί αν ο τρίτος έχει ή όχι και με ποιους περιορισμούς οφειλές προς τον οφειλέτη του κατασχόντος. Επομένως, στο δικόγραφο της ανακοπής από το άρθρο 986 του ΚΠολΔ, που αποτελεί μορφή της γενικής ανακοπής του άρθρου 583 του ίδιου Κώδικα, ο ανακόπων οφείλει να προσδιορίζει, κατά τα ουσιώδη στοιχεία της, την απαίτηση, αφού ο ανακόπων φέρει το βάρος της απόδειξης της κατασχεμένης απαίτησης, αλλιώς το δικόγραφο είναι αόριστο. Εξάλλου, το μόνο ποσό, που πρέπει να προσδιορίζεται επακριβώς από τον ανακόπωντα είναι το ποσό της απαίτησεως, για το οποίο επέβαλε την κατάσχεση και όχι το ποσό, για το οποίο ασκείται η ανακοπή κατά της δηλώσεως του τρίτου. Ως προς την υποχρέωση καταβολής τόκων, κρίσιμο είναι το θέμα αν η κατάσχεση αφορούσε και στους τόκους, οφειλόμενους ήδη ως αυτοτελής απαίτηση ή ως συγκατασχόμενη παρεπόμενη αξίωση. Αν κατασχέθηκε και η αξίωση για τους τόκους, τότε, με την ευδοκίμηση της ανακοπής, η απαίτηση αυτή εκχωρείται στον κατασχόντα δανειστή, όπως και η κύρια απαίτηση. Αντίθετα, αν οι τόκοι επί της κύριας απαίτησης δεν υπήρξαν αντικείμενο της κατασχέσεως, τότε η άσκηση της ανακοπής δεν εξισούται με καταψηφιστική αγωγή του δανειστή κατά του οφειλέτη, αφού η λειτουργία της είναι συνάρτηση της κατασχέσεως. Περαιτέρω, με τη διάταξη της § 3 εδ. β' του άρθρου 985 του ΚΠολΔ προβλέπεται η άσκηση αγωγής αποζημίωσης του κατασχόντος κατά του τρίτου, στην περίπτωση, κατά την οποία ο τελευταίος, στα χέρια του οποίου έγινε η κατάσχεση, παρέλειψε την υποβολή της δηλώσεως περί του αν υφίσταται η απαίτηση που κατασχέθηκε ή υπέβαλε ανακριβή δήλωση. Πρόκειται για ένα ένδικο βοήθημα, το οποίο είναι ανεξάρτητο, ως προς το σκοπό και τα αποτελέσματά του, από την

ανακοπή του άρθρου 986 κατά της δηλώσεως του τρίτου, ο οποίος ευθύνεται έναντι του κατασχόντος σε αποζημίωση. Προϋπόθεση για την ευθύνη του τρίτου είναι το ζημιογόνο γεγονός της παραλείψεως της δηλώσεως ή της ανακρίβειας της δηλώσεως που υποβλήθηκε, η ζημία του κατασχόντος και ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ του ζημιογόνου γεγονότος και της ζημίας. Το περιεχόμενο της ζημίας θα κριθεί κατά το ουσιαστικό δίκαιο, περιλαμβάνει δε την αποζημίωση κάθε ζημίας, που είναι απότοκος της συμπεριφοράς του τρίτου. Έτσι, δεν αποκλείεται ο κατασχών να αναζητήσει ολόκληρη την απαίτησή του, για την ικανοποίηση της οποίας επιβλήθηκε η κατάσχεση, όταν επικαλείται και αποδεικνύει ότι η μη εισπραξη της οφειλής οφείλεται στη συμπεριφορά του τρίτου, δηλαδή, εάν απέκρουσε ή παρέλειψε ορισμένα περιστατικά και από την απόκρουση αυτή ή παραλείψη, ως αιτίου, ζημιώθηκε ο κατασχών. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, αυτός να αναζητήσει ολόκληρη την απαίτησή του, προς ικανοποίηση της οποίας επιβλήθηκε η κατάσχεση, όταν επικαλείται και αποδεικνύει ότι, συνεπεία της παραλείψεως δηλώσεως ή της ανακριβούς τοιαύτης, δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα για την ικανοποίηση της απαιτήσεώς του ή ότι ο οφειλέτης κατέστη αναξιόχρεος μεταγενέστερα κ.λπ. Η αγωγή αποζημιώσεως, κατ' άρθρο 985 § 3 του ΚΠολΔ, η οποία δεν αποτελεί δίκη περί την εκτέλεση, καθόσον δι' αυτής δεν προσβάλλεται πράξη της εκτελεστικής διαδικασίας, δεν αποτελεί υποκατάστατο της ανακοπής του άρθρου 986, δεν αποκλείεται, όμως, σώρευση στο ίδιο δικόγραφο αμφοτέρων των ως άνω ένδικων βοηθημάτων. Με τις διατάξεις των άρθρων 62 έως 63Z και 68 του ν. 3601/2007 (όπως αναμορφώθηκε με το ν. 4021/2011 «Ενισχυμένα μέτρα εποπτείας και εξυγίανσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων»), με τον οποίο ενσωματώθηκαν στο ελληνικό δίκαιο οι Οδηγίες 2006/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας από τα πιστωτικά ιδρύματα) και 2006/49/EK (σχετικά με την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων των επιχειρήσεων επενδύσεων και πιστωτικών ιδρυμάτων), καθορίζεται το πλαίσιο εποπτείας και ελέγχου των πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσπίζονται μέτρα εξυγίανσης της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας. Στις ως άνω διατάξεις, σε συνδυασμό με το άρθρο 3 του ν. 3458/2006 για την «Εξυγίανση και εκκαθάριση των πιστωτικών ιδρυμάτων και άλλες διατάξεις», προβλέπονται, εκτός των άλλων, τα μέτρα εξυγίανσης, που μπορούν να ληφθούν, με σκοπό την αναδιάρθρωση του πιστωτικού συστήματος. Τα μέτρα αυτά, όπως απαριθμούνται στο άρθρο 3 του ν. 3458/2006, είναι, μεταξύ άλλων: ... δ) η μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων πιστωτικού ιδρύματος, σε εφαρμογή του άρθρου 63Δ του ν. 3601/2007. Με τα μέτρα αυτά και συγκεκριμένα με το άρθρο 63 Δ του ως άνω νόμου, η Τράπεζα της Ελλάδος δύναται, με απόφασή της, να υποχρεώσει πιστωτικό ίδρυμα στη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων, με τα σχετικά δικαιώματα, υποχρεώσεις και συμβατικές σχέσεις, σε υγιή φορέα (είτε σε ήδη υφιστάμενο πιστωτικό ίδρυμα, είτε σε μεταβατικό πιστωτικό ίδρυμα, που συστήνεται για το σκο-

πό αυτό, κατ' άρθρο 63Ε του ίδιου νόμου). Η διαδικασία του άρθρου 63Δ δεν οδηγεί σε πτώχευση της τράπεζας. Κατά τα στην § 1 οριζόμενα, με την απόφαση αυτή (της Τράπεζας της Ελλάδος) καθορίζονται τα προς μεταβίβαση περιουσιακά στοιχεία. Με τη σύμβαση μεταβίβασης των συγκεκριμένων στοιχείων ενεργητικού και παθητικού μεταξύ του μεταβιβάζοντος πιστωτικού ιδρύματος και του αποκτώντος, συµμεταβιβάζεται και το σύνολο των παρακολουθηµατικών έννοµων σχέσεων, δηλαδή, εγγυήσεις, εξασφαλίσεις (άρθρο 458 του ΑΚ), εκχωρήσεις και το σύνολο των δικών, των ήδη εκκρεµών ή αυτών που θα καταστούν εκκρεµείς στο µέλλον και αφορούν στις προαναφερόµενες έννοµες σχέσεις. Η υπό εξυγίανση τραπεζική επιχείρηση µπορεί να συνεχίσει να λειτουργεί, ως προς τα περιουσιακά στοιχεία, που δεν έχουν µεταβιβαστεί, άλλως, συνεχίζει να υπάρχει για τις ανάγκες της εκκαθάρισης, εφόσον ανακαλείται η άδεια λειτουργίας της και τίθεται σε ειδική εκκαθάριση, µε απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος (άρθρο 68 του ν. 3601/2007). Περαιτέρω, µε τη µεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων, κατ' άρθρο 63 Δ του ν. 3601/2007, ως μέτρο εξυγίανσης του πιστωτικού συστήματος, το πιστωτικό ίδρυμα που αποκτά επέχει θέση ειδικού διαδόχου, ενώ, σύμφωνα με την § 5 του άρθρου αυτού, για το κύρος της μεταβίβασης και το αντιτάξιμό της έναντι τρίτων, οι οποίοι είναι υποκείμενα δικαιωμάτων, υποχρεώσεων ή συμβατικών σχέσεων, που μεταφέρονται στο προς ο η μεταβίβαση πιστωτικό ίδρυμα, δεν απαιτείται αναγγελία προς αυτούς ή συναίνεσή τους. Ωστόσο, το πιστωτικό ίδρυμα, που αποκτά, δεν είναι ειδικός διάδοχος του νομικού προσώπου του μεταβιβάζοντος, ως σύνολο, το οποίο εξακολουθεί να υφίσταται ως ξεχωριστό νομικό πρόσωπο, αλλά ειδικός διάδοχος αυτού, αποκλειστικά και μόνο ως προς τις συγκεκριμένες έννομες σχέσεις, δικαιώματα, υποχρεώσεις ή και συμβατικές σχέσεις, που μεταβιβάστηκαν και ρητά αναφέρονται στην απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος και στη σύμβαση μεταβίβασης. Οι εκκρεμείς δίκες, που σχετίζονται με τα μεταβιβαζόμενα περιουσιακά στοιχεία, συνεχίζονται από το προς ο η μεταβίβαση πιστωτικό ίδρυμα, χωρίς διακοπή της δίκης και χωρίς να απαιτείται δήλωση για την επανάληψή τους, επέρχεται, δηλαδή, ex lege υποκατάσταση του αποκτώντος πιστωτικού ιδρύματος στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του αρχικού υπό εξυγίανση πιστωτικού ιδρύματος ως προς τις έννομες σχέσεις που μεταβιβάστηκαν σ' αυτό και συνακόλουθα ex lege μετατόπιση της νομιμοποίησής του, υπεισερχόμενο, έτσι, στη δικονομική θέση του αρχικού πιστωτικού ιδρύματος, ως προς τις δίκες που σχετίζονται με τα μεταβιβαζόμενα περιουσιακά στοιχεία (ΑΠ 507/2018, ΑΠ 2005/2014) [Άρθρ. 583, 985, 986, 988, 990 ΚΠολΔ, 62 - 63 Z, 68 ν. 3601/2007 (όπως αναμορφώθηκε με το ν. 4021/2011), Οδηγίες 2006/48/EK & 2006/49/EK, 3 ν. 3458/2006, 458 ΑΚ]. ΑΠ 992/2021, σ. 1576.

ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ

– «Προσημείωση υποθήκης και συντηρητική κατάσχεση με οριστική απόφαση κατά το άρθρο 724 ΚΠολΔ», από την

Ε. Π. Γεωργακοπούλου, σ. 984.

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ

- Κατάταξη δανειστών στο πλαίσιο πλειστηριασμού. Διαχρονικό δικαίω. Εάν η επίδοση της επιταγής προς εκτέλεση έγινε πριν την 1.1.2016, αλλά η σύνταξη του Πίνακα Κατάταξης Δανειστών έγινε μετά την 1.1.2016, για τα προνόμιά τους εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΚΠολΔ, όπως ισχύουν μετά τον ν. 4335/ 2015 (Άρθρο Όγδοο του άρθρ. 1 ν. 4335/2015 · 975 επ., 1007ΚΠολΔ · 50 § 1 ΕισΝ ΚΠολΔ · 43 ν. 4715/2020). ΜΕφΠατ 32/2022, σ. 335.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗ

- ΑΠ 428/2022, σ. 1982.

ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ

- ΟΛΑΠ 2/2021, σ. 104.
 - ΣυμβΑΠ 23/2021, σ. 105.
 - ΑΠ 51/2021, σ. 106.
 - ΑΠ 107/2021, σ. 108.
 - ΑΠ 149/2021, σ. 108.
 - ΑΠ 237/2021, σ. 359.
 - ΑΠ 319/2021, σ. 360.
 - ΑΠ 373/2021, σ. 606.
 - ΑΠ 462/2021, σ. 608.
 - ΑΠ 476/2021, σ. 608.
 - ΑΠ 506/2021, σ. 610.
 - ΑΠ 544/2021, σ. 610.
 - ΣυμβΑΠ 582/2021, σ. 890.
 - ΑΠ 598/2021, σ. 891.
 - ΑΠ 685/2021, σ. 893.
 - ΑΠ 737/2021, σ. 1136.
 - ΑΠ 860/2021, σ. 1138.
 - ΑΠ 863/2021, σ. 1138.
 - ΑΠ 936/2021, σ. 1340.
 - ΑΠ 335/2022, σ. 1981.

ΚΑΤΟΙΚΙΑ

- Χρήσεις γης στο Ψυχικό. Κατοικία και ξενώνες. Η χρησιμοποίηση των κτιρίων στην περιοχή του Ψυχικού Αττικής επιτρέπεται κατ' αρχήν μόνο για κατοικίες, δηλαδή για μόνιμη εγκατοίκηση ανθρώπων. Άλλες χρήσεις, εκτός από εκείνες για τις οποίες θεσπίζεται απόλυτη απαγόρευση, επιτρέπονται μόνο στις ειδικές θέσεις που προβλέπει το ισχύον σχέδιο. Το καθεστώς αυτό που προβλέπουν οι εν λόγω ειδικές πολεοδομικές διατάξεις, δεν θεωρείται ότι έχει μεταβληθεί, επιτρέπεται όμως να χρησιμοποιούνται χώροι κτιρίων κατοικίας για άσκηση επαγγέλματος συμβατού προς την κυρία χρήση, καθώς και ξενώνες μικρού δυναμικού (περί τις 20 κλίνες). Συνειπώς, για τη νομιμότητα κάθε άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας επιχείρησης εντός των ορίων του Ψυχικού, πρέπει να βεβαιώνεται ότι στη συγκεκριμένη θέση επιτρέπεται από το συγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο η χρήση την οποία αφορά η σχετική άδεια, η δε αρμόδια πο-

λεοδομική ή άλλη αρχή, πριν την έκδοση της σχετικής άδειας, να ερευνήσει ειδικά το θέμα, αν στη συγκεκριμένη θέση της περιοχής του Ψυχικού Αττικής επιτρέπεται η χρήση, την οποία αφορά η σχετική άδεια, αλλιώς η πράξη χορήγησης της άδειας είναι νομικά πλημμελής. Την υποχρέωση αυτή υπέχει και η αρμόδια αρχή του Υπουργείου Τουρισμού κατά την έκδοση των ειδικών σημάτων λειτουργίας, με βάση τα οποία επιτρέπεται στον ενδιαφερόμενο επιχειρηματία να προβεί στην εκμετάλλευση του τουριστικού καταλύματός του εντός των ορίων του ρυμοτομικού σχεδίου Ψυχικού. ΣτΕ 2396/2021, σ. 1416.

ΚΑΥΣΙΜΑ

- ΑΠ 69/2022, σ. 1599.

ΚΛΗΡΟΔΟΣΙΑ

- «Ερμηνεία Διαθήκης-Εννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προσβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

- Πλειστηριασμός ακινήτου κληρονομίας υπό δικαστική εκκαθάριση. Πάσχει ακυρότητα εάν επισπεύδεται από τους δανειστές της κληρονομίας κατά τη διάρκεια της δικαστικής της εκκαθάρισης. Εξαιρούνται οι δανειστές που έχουν εγγράψει υποθήκη επί αυτού πριν τον θάνατο του κληρονομούμενου, όχι όμως και εκείνοι που έχουν μόνο δικαίωμα προσημείωσης. (Άρθρα 933 ΚΠολΔ · 1914, 1916, 1917, 1920, 1921 ΑΚ). Δημοσίευση της απόφασης που θέτει την κληρονομία σε εκκαθάριση. Είναι κρίσιμη για την κίνηση της προθεσμίας της αναγγελίας των δανειστών. Η παρέλευση της προθεσμίας δημοσίευσης δεν συνεπάγεται όμως την άρση της απαγόρευσης επίσπευσης αναγκαστικής εκτέλεσης (Άρθρα 1916, 1917 ΑΚ). ΜΠρΗΛ 79/2022, σ. 582.
 - «Ερμηνεία Διαθήκης-Εννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προσβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.
 - «Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομίας από ενηλικούμενο κληρονόμο - Εννοια ερμηνευτικού νόμου. Γνωμοδότηση», από το Ν. Κ. Αλιβιζάτο, σ. 2054.

ΚΛΗΣΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.
 - ΑΠ 319/2021, σ. 360.
 - ΑΠ 476/2021, σ. 608.
 - ΑΠ 863/2021, σ. 1138.
 - ΑΠ 936/2021, σ. 1340.
 - ΑΠ 1016/2021, σ. 1342.

ΚΛΗΤΕΥΣΗ

- ΣυμβΑΠ 172/2022, σ. 1783.

ΚΛΗΤΗΡΙΟ ΘΕΣΠΙΣΜΑ

- ΣυμβΑΠ 23/2021, σ. 105.

- ΑΠ 473/2022, σ. 1984.

ΚΛΟΠΗ

- ΑΠ 510/2021, σ. 610.

- ΑΠ 732/2021, σ. 1136.

- ΣυμβΑΠ 743/2021, σ. 1137.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

- ΕΟΠΥΥ. Διαδοχή στις υποχρεώσεις των ΦΚΑ έναντι των δανειστών τους. Ο ΕΟΠΥΥ, ο οποίος αποτελεί καθολικό διάδοχο των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (ΦΚΑ), των οποίων οι κλάδοι υγείας εντάχθηκαν σε αυτόν και υπεισήλθε στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, χρηματοδοτήθηκε μεν από τον κρατικό προϋπολογισμό, τα οικονομικά έτη 2016 και 2017, για την εξόφληση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Οργανισμού, που αφορούν τα προ της 31.12.2012 έτη, όπως αυτές είχαν διαμορφωθεί στις 30.4.2016, η εξόφληση των οποίων έπρεπε να διενεργηθεί το αργότερο έως 30.6.2017. Στη συνέχεια, μετά τις 30.6.2017 οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του ΕΟΠΥΥ που προέρχονται από ΦΚΑ, των οποίων οι κλάδοι υγείας εντάχθηκαν στον ΕΟΠΥΥ, μεταφέρονται, παρακολουθούνται και βαρύνουν τον προϋπολογισμό του ΕΦΚΑ και οι εκκρεμείς δίκες που αφορούν διαφορές από τις ως άνω ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις συνεχίζονται από τον ΕΦΚΑ, χωρίς να επέρχεται διακοπή της δίκης. Εξαιρούνται οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις των πρώην ΟΠΑΔ, πρώην Οίκου Ναύτου και πρώην ΤΑΥΤΕΚΩ, που εξακολουθούν να παρακολουθούνται και να βαρύνουν τον προϋπολογισμό του ΕΟΠΥΥ. Εξόφληση υποχρεώσεων από τον ΕΦΚΑ. Εκκρεμείς δίκες. Ο νομοθέτης, αποβλέποντας στην εξόφληση όλων των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του κλάδου υγείας των ΦΚΑ που εντάχθηκαν στον ΕΟΠΥΥ, από 1.1.2006 και εντεύθεν, όρισε ότι οι υποχρεώσεις αυτές εκκαθαρίζονται και πληρώνονται από τον ΕΦΚΑ μέχρι 31.12. 2019, πλην εκείνων του πρώην ΟΠΑΔ, πρώην Οίκου Ναύτου και πρώην ΤΑΥΤΕΚΩ. Στις σχετικές εκκρεμείς δίκες δεν θίγεται η νομική θέση του ΕΟΠΥΥ, οι δε αποφάσεις δεσμεύουν τον ΕΟΠΥΥ και εκτελούνται σε βάρος του. Η ρύθμιση όμως αυτή δεν αφορά τις εκκρεμείς δίκες του ΕΟΠΥΥ που συνεχίζονται από τον ΕΦΚΑ και αφορούν ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του ΕΟΠΥΥ, οι οποίες προέρχονται από ΦΚΑ, που οι κλάδοι υγείας τους εντάχθηκαν στον ΕΟΠΥΥ και οι οποίες μεταφέρονται, παρακολουθούνται και βαρύνουν τον προϋπολογισμό του ΕΦΚΑ, αλλά εκείνες τις εκκρεμείς δίκες που έχουν ως αντικείμενο τις ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης (πρώην ΟΠΑΔ, πρώην Οίκου Ναύτου, πρώην ΤΑΥΤΕΚΩ), οι οποίοι εντάχθηκαν μεν στον ΕΟΠΥΥ, αλλά οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις τους δεν μεταφέρθηκαν, μετά τις 30.6.2017, προς εξόφληση στον ΕΦΚΑ

και εξακολουθούν να παρακολουθούνται από τον ΕΟΠΥΥ και να βαρύνουν τον προϋπολογισμό του. ΣτΕ 1054/2021, σ. 164.

- Αρχή επιλογής ενός μόνον ασφαλιστικού φορέα. Με τον ν. 2084/1992 καθιερώθηκε η αρχή της επιλογής ενός ασφαλιστικού φορέα για τα πρόσωπα τα οποία υπάγονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας από 1.1.1993 και στην υποχρεωτική ασφάλιση οποιουδήποτε φορέα. Τα πρόσωπα, δηλαδή, αυτά υπάγονται υποχρεωτικά σε ένα μόνο φορέα κύριας ασφάλισης ή το Δημόσιο, σε έναν φορέα επικουρικής ασφάλισης, σε ένα φορέα ασφάλισης ασθένειας και σε έναν φορέα ασφάλισης πρόνοιας. Τον φορέα αυτόν επιλέγει ο ίδιος ο ασφαλισμένος με υπεύθυνη δήλωσή του, που υποβάλλεται στους εργοδότες και στους φορείς ασφάλισης, το δικαίωμα δε επιλογής ασκείται μέσα σε προθεσμία 6 μηνών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο δημιουργείται η υποχρέωση ασφάλισης στον δεύτερο φορέα, ενώ, σε ασφάλιση του οποίου υπάγεται η απασχόληση ή αυτοαπασχόληση που αναλήφθηκε ή η ιδιότητα που αποκτήθηκε για πρώτη φορά. Υποχρέωση επανάλιψης της δήλωσης. Το δικαίωμα επιλογής ασφαλιστικού φορέα δεν ασκείται άπαξ αλλά απαιτείται να ασκείται κάθε φορά που στον εργασιακό βίο του ασφαλισμένου ανακύπτει ζήτημα υπαγωγής σε περισσότερους από έναν ασφαλιστικούς φορείς, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση επανέναρξης παράλληλης απασχόλησης που είχε διακοπεί προσωρινά ή στην περίπτωση ανάκτησης ασφαλιστέας ιδιότητας, η οποία είχε απωλεσθεί προσωρινά. Επιστροφή εισφορών. Εν όψει του ανωτέρω συστήματος που καταστρώνεται στον νόμο περί υπαγωγής στην υποχρεωτική ασφάλιση ενός μόνον ασφαλιστικού φορέα, δεν επιτρέπεται η καταβολή εισφορών σε περισσότερους από έναν ασφαλιστικούς φορείς. Επομένως, εισφορές που τυχόν καταβάλλονται στον φορέα που είχε αρχικώς επιλέξει ο ασφαλισμένος και στον οποίο δεν υπάγεται πλέον, λόγω μη εμπρόθεσμης άσκησης του δικαιώματος επιλογής, μπορούν να αναζητηθούν ως αχρεωστήτως καταβληθείσες. ΣτΕ 1136/2021, σ. 167.

- ΕΟΠΥΥ. Clawback και Rebate. Ένσταση συμψηφισμού. Τόκοι υπερημερίας. Οι ισχυρισμοί της ενάγουσας περί παρανόμου συμψηφισμού λόγω του μη εκκαθαρισμένου των επιδικών αξιώσεών της από τον ΕΟΠΥΥ, αφορούν τη νομιμότητα της διαδικασίας του συμψηφισμού των απαιτήσεών της με οφειλές της προς τον Οργανισμό, και είναι απορριπτέοι, προεχόντως, ως αλυστελώς προβαλλόμενοι, αφού δεν παρέχεται ευχέρεια στο Δικαστήριο τούτο να εξετάσει τη νομιμότητα του γενόμενου συμψηφισμού, στο πλαίσιο της παρούσας δίκης, αντικείμενο της οποίας αποτελεί μόνον το βάσιμο των αξιώσεών της ενάγουσας έναντι του ΕΟΠΥΥ. Επιπλέον για να πληρωθεί η ενάγουσα για τις παρασχεθείσες υπηρεσίες θα πρέπει προηγουμένως να έχει προηγηθεί «επιτροπικός έλεγχος», ήτοι να έχει εγκριθεί το οικείο ένταλμα πληρωμής από την αρμόδια υπηρεσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, και συνεπώς, πριν από την έγκριση του εντάλματος το εναγόμενο δεν καθίσταται υπερήμερο ως προς την πληρωμή. Κατόπιν τούτου και δεδομένου ότι η

ενάγουσα δεν προβάλλει ένσταση καταχρηστικότητας των σχετικών όρων, εφόσον δεν προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, ούτε, άλλωστε, η ενάγουσα που φέρει το σχετικό βάρος απόδειξης επικαλείται ότι τα εκδοθέντα χρηματικά εντάλματα έχουν θεωρηθεί από την αρμόδια υπηρεσία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το εναγόμενο δεν καθυστέρησε υπαίτια την πληρωμή της ενάγουσας και, συνεπώς, δεν κατέστη υπερήμερο κατά την εξόφληση των εν λόγω χρηματικών ενταλμάτων, τα σχετικά ποσά των οποίων συμψηφίστηκαν, κατά τα ανωτέρω, με τα βεβαιωθέντα σε βάρος της ποσά clawback και rebate. Συνεπώς, το σχετικό αίτημα της ενάγουσας για καταβολή τόκων υπερημερίας είναι απορριπτό, ως αβάσιμο (Άρθρα 17 § 1 ν. 3918/2011, 52 § 4 ν. 4430/2016, 97 § 1α ν. 4486/2017, 17 ν. 4529/2018, 12 ν. 4578/2018, 108 § 1 ν. 4764/2020, 85 § 1 ν. 4826/2021, 52 § 4 ν. 4430/2016, 12 ν. 4578/18, 24 § 2 ν. 3965/2011, άρθρο δεύτερο § 2B ν. 4163/2013, 76 § 9 ν. 3996/2011, 20 § 10 ν. 4019/2011, 100 ν. 4172/2013, άρθρο πρώτο υποπαρ. Ι3. ν. 4254/2014, 24 § 2 ν. 3965/2011, 76 § 9 ν. 3996/2011, 100 ν. 4172/ 2013, 83 ΚΕΔΕ). ΤριμΔιοικΕφΑθ 167/2022, σ. 403.

- Κοινωνική ασφάλιση. Συνταγματική προστασία και πλαίσιο υπολογισμού παροχών. Η κοινωνική ασφάλιση αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα ως θεσμική εγγύηση των εργαζομένων, στο πλαίσιο της οποίας ο κοινός νομοθέτης, διαθέτοντας ευρεία προς τούτο εξουσία και λαμβάνοντας υπ' όψη τις εκάστοτε κρατούσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, θέτει τους κανόνες για την ασφαλιστική κάλυψη και προστασία του εργαζόμενου πληθυσμού έναντι συγκεκριμένων ασφαλιστικών κινδύνων (όπως είναι το γήρας, ο θάνατος, η αναπηρία, η ασθένεια, η ανεργία), με γνώμονα απ' ενός μεν την προστασία του ασφαλιστικού κεφαλαίου και την εξυπηρέτηση της αναλογιστικής βάσης στην οποία στηρίζεται η οικονομία των φορέων κοινωνικής ασφάλισης (ΦΚΑ), δηλαδή την προστασία της βιωσιμότητας των κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών χάριν και των μελλοντικών γενεών, απ' ετέρου δε τη διασφάλιση υπέρ των συνταξιούχων, οι οποίοι διά της εργασίας τους συνέβαλαν στη δημιουργία του δημόσιου πλούτου, ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης όσο το δυνατόν εγγύτερου σε εκείνο που είχαν κατακτήσει κατά τη διάρκεια του εργασιακού τους βίου. Εφ' άπαξ παροχές. Ανταποδοτικός χαρακτήρας. Μεταξύ των παροχών που κατατείνουν στον παραπάνω σκοπό δεν είναι μόνον οι περιοδικές παροχές (συντάξεις, κύριες και επικουρικές, μερίσματα, βοηθήματα), αλλά και οι εφ' άπαξ παροχές, που χορηγούνται κατά τη συνταξιοδότηση, οι οποίες επίσης προστατεύονται από το Σύνταγμα. Το ασφαλιστικό κεφάλαιο από το οποίο αντλούνται οι εφ' άπαξ παροχές, εφ' όσον σχηματίζεται αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο από εισφορές είτε μόνο των ασφαλισμένων, είτε και του εργοδότη που τους απασχολεί, ανεξαρτήτως μάλιστα του ύψους των εισφορών του τελευταίου, φέρει αμιγώς ανταποδοτικό χαρακτήρα. Προστασία βιωσιμότητας ΦΚΑ και μείωση ασφαλιστικών παροχών. Η προστασία της βιωσιμότητας του ΦΚΑ και η διασφάλιση της ακεραιότητας του ασφαλιστικού κεφαλαίου του αποτελεί υποχρέω-

ση του νομοθέτη, ο οποίος, όταν διαπιστώνει μεταβολή των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών και η μεταβολή αυτή εγκυμονεί κινδύνους για τη βιωσιμότητά του, λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, όπως είναι η αναπροσαρμογή των ασφαλιστικών παροχών και εισφορών, ο επανακαθορισμός των προϋποθέσεων θεμελίωσης του ασφαλιστικού δικαιώματος, καθώς και η διάθεση κρατικών πόρων για τη στήριξη του είτε τακτικώς, είτε εκτάκτως. Οι προς τούτο αναγκαίες επεμβάσεις, όπως η θέσπιση ενός νέου ασφαλιστικού συστήματος, επιτρέπεται, σε περίπτωση εξαιρετικά δυσμενών οικονομικών συνθηκών, να έχουν ως αποτέλεσμα α-κόμη και τη μείωση των ασφαλιστικών παροχών, μεταξύ των οποίων και των εφ' άπαξ παροχών, όταν το ασφαλιστικό κεφάλαιο δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών αυτών, το ύψος δε της κρατικής χρηματοδότησης του ασφαλιστικού οργανισμού, το οποίο καθορίζεται, κατά κανόνα, από πολιτικές επιλογές, δεν επαρκεί για τη βιωσιμότητα του οργανισμού. Η μείωση αυτή είναι δυνατή και για το παρελθόν και μπορεί να καταλαμβάνει και εκκρεμείς αιτήσεις. Τέτοιου είδους ρυθμίσεις δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα και στο άρθρο 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ. ΣτΕ 583/2021, σ. 410.

- Συνταγματική προστασία γήρατος και απορίας. Οι καταστάσεις του γήρατος και της απορίας αποτελούν περιπτώσεις που, κατά το Σύνταγμα, επιβάλλουν στο Κράτος την παροχή κοινωνικής προστασίας με τη μορφή παροχών σε χρήμα ή σε είδος προς συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, με σκοπό την εξασφάλιση στοιχειώδους επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Η επιλογή του ειδικότερου τρόπου εκπλήρωσης της υποχρέωσης αυτής καταλείπεται στον κοινό νομοθέτη, ο οποίος έχει την ευχέρεια να σταθμίζει τις εκάστοτε ισχύουσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και με βάση αυτές, να διαμορφώνει το είδος και την έκταση των ληπτέων μέτρων ειδικής φροντίδας για τις παραπάνω κατηγορίες πληθυσμού, χωρίς να κωλύεται να επιφέρει τροποποιήσεις σε υφιστάμενα συστήματα κοινωνικών προνοιακών παροχών, εντός των ορίων που διαγράφουν άλλες συνταγματικές διατάξεις και αρχές. Προστασία της παρουσίας. Στην έννοια της παρουσίας, η οποία έχει αυτόνομο περιεχόμενο ανεξάρτητο από την τυπική κατάσταση των επιμέρους προνοιακών δικαιωμάτων στο εσωτερικό δικαιο, περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα αλλά και όλα τα δικαιώματα «προνοιακής φύσης», καθώς και τα κεκτημένα «οικονομικά συμφέροντα». Καλύπτονται κατ' αυτόν τον τρόπο και τα ενοχικής φύσης προνοιακά δικαιώματα και, ειδικότερα, οι απαιτήσεις που απορρέουν από έννομες σχέσεις του δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφ' όσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον έως την προσφυγή στο δικαστήριο δίκαιο, ότι μπορεί να ικανοποιηθούν δικαστικά, εφ' όσον, δηλαδή, υφίσταται σχετικώς μια επαρκής νομική βάση στο εσωτερικό δίκαιο, προϋπόθεση που συντρέχει, ιδίως, όταν η απαίτηση θεμελιώνεται σε νομοθετική ή κανονιστική διάταξη ή σε παγιωμένη

νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων του Κράτους. ΕΣΔΑ και μεταβολή κοινωνικών παροχών. Εάν το Κράτος θεσπίσει ένα καθεστώς κοινωνικής προστασίας που προβλέπει τη χορήγηση συγκεκριμένης κοινωνικής παροχής, ανεξάρτητα εάν η χορήγησή της εξαρτάται από την προηγούμενη καταβολή εισφορών ή όχι, η σχετική νομοθετική πρόβλεψη δημιουργεί ένα περιουσιακό συμφέρον, το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ. Περαιτέρω, η προσχώρηση σε ένα δημόσιο σύστημα κοινωνικής προστασίας δεν σημαίνει ότι το σύστημα αυτό αποκλείεται να μεταβληθεί είτε ως προς τις προϋποθέσεις απονομής συγκεκριμένης παροχής, είτε ως προς το ύψος αυτής, ύστερα από συνεκτίμηση των κοινωνικών συνθηκών και των μεταβαλλόμενων αντιλήψεων ως προς τις κατηγορίες προσώπων που χρειάζονται τέτοιου είδους προστασία. Για να είναι μια επέμβαση σε περιουσιακής φύσης αγαθό σύμφωνη με τις διατάξεις του Συντάγματος και του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ, πρέπει η επέμβαση αυτή να προβλέπεται από νομοθετικές ή άλλου είδους κανονιστικές διατάξεις και να δικαιολογείται από λόγους γενικού συμφέροντος. Η εκτίμηση αυτή του νομοθέτη υπόκειται σε οριακό δικαστικό έλεγχο. Προνοιακές παροχές σε υπερήλικες. Η χορήγηση προνοιακής παροχής στους ανασφάλιστους υπερήλικες, που δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους και είναι σε κατάσταση ανάγκης καθορίζεται σε ένα επαρκές, κατά την εκτίμηση του νομοθέτη, ύψος για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης, αφορά μόνον όσους ανασφάλιστους υπερήλικες δεν λαμβάνουν ή δεν δικαιούνται οι ίδιοι σύνταξη, το ύψος της οποίας υπερβαίνει το ποσό της παροχής ανασφάλιστου υπερήλικα, το οποίο θεωρείται επαρκές για την κάλυψη των βασικών αναγκών του ατόμου με γνώμονα το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Πότε είναι ανεκτή η διακοπή προνοιακής παροχής. Εάν στο πλαίσιο επανάκρισης ενός από 1.1.2013 ήδη συνταξιούχου ανασφάλιστου υπερήλικα με βάση το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς διαπιστωθεί ότι αυτός συνταξιοδοτείται από άλλον ασφαλιστικό φορέα, αλλοδαπό ή ημεδαπό ή το Δημόσιο, διακόπτεται η καταβολή ολόκληρου του ποσού της σύνταξης ανασφάλιστου υπερήλικα μόνον αν η σύνταξη που λαμβάνει αυτός από τον άλλον ασφαλιστικό φορέα ή το Δημόσιο είναι ανώτερη του καθοριζόμενου από τον νόμο ποσού της σύνταξης ανασφάλιστου υπερήλικα. Αν είναι κατώτερο, τότε δικαιούται την παροχή, το ύψος της οποίας ανέρχεται στο ποσό της διαφοράς, που προκύπτει μετά την αφαίρεση από το ποσό της σύνταξης ανασφάλιστου υπερήλικα του ποσού της σύνταξης που λαμβάνει από τον άλλο φορέα. Η ρύθμιση αυτή δεν αντίκειται σε κάποια υπερνομοθετικής ισχύος διάταξη ή αρχή [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1515/2021, σ. 420.

- Ασφάλεια δικαίου και παραγραφή. Η αρχή της ασφάλειας του δικαίου, η οποία απορρέει από την αρχή του Κράτους Δικαίου και θεμελιώνεται στο Σύνταγμα, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας αποτελεί η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης του διοικουμένου, επιβάλλει σαφήνεια και προβλέψιμη εφαρμογή των εκάστοτε θεσπιζόμενων κανο-

νιστικών ρυθμίσεων. Η ως άνω θεμελιώδης αρχή πρέπει να τηρείται με ιδιαίτερη αυστηρότητα, όταν πρόκειται για διατάξεις που δύνανται να επιφέρουν σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις στους διοικουμένους, όπως είναι οι διατάξεις που προβλέπουν την επιβολή επιβαρύνσεων με τη μορφή ασφαλιστικών εισφορών. Συνεπώς, απαιτείται η πρόβλεψη προθεσμίας παραγραφής, η οποία για τη διασφάλιση της λειτουργίας της ως άνω αρχής πρέπει να ορίζεται εκ των προτέρων, η διάρκειά της να είναι προβλέψιμη από τον διοικουμένο, μετά δε τη λήξη της να μην είναι πλέον δυνατή η επιβολή σε βάρος του διοικουμένου ούτε της σχετικής οικονομικής επιβάρυνσης, ούτε οποιασδήποτε σχετικής κύρωσης. Εύλογος χρόνος παραγραφής ασφαλιστικών εισφορών. Κριτήρια. Η προθεσμία παραγραφής των αξιώσεων των ασφαλιστικών φορέων για καταβολή ασφαλιστικών εισφορών πρέπει να είναι εύλογη, δηλαδή να συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας. Για να είναι δε εύλογη πρέπει να είναι σχετικά σύντομη, δεδομένης και της αυξανόμενης ταχύτητας και πολυπλοκότητας των σύγχρονων βιοτικών σχέσεων και συναλλαγών και του συνακόλουθου πολλαπλασιασμού των νομικών υποχρεώσεων των διοικουμένων, που απαιτούν, κατ' αρχήν, ταχεία εκκαθάριση των εκάστοτε τρεχουσών υποχρεώσεών τους. Σε σχέση προς την οργάνωση και τη λειτουργία των ασφαλιστικών φορέων, ο προβλεπόμενος χρόνος παραγραφής πρέπει να επαρκεί, ώστε, με τη συνδρομή και των σύγχρονων δυνατοτήτων της τεχνολογίας, να διενεργούνται, στο πλαίσιο της ορθολογικής οργάνωσής τους, επίκαιροι και αποτελεσματικοί, από την άποψη της εισπραξιμότητας, έλεγχοι, χωρίς όμως να εκτείνονται σε μεγάλη διάρκεια, η οποία δεν συμβάλλει στην ορθή, κατά το χρόνο ισχύος της, εφαρμογή της διαρκώς μεταβαλλόμενης ασφαλιστικής νομοθεσίας και τη δημιουργία συνείδησης συμμόρφωσης προς αυτή, οδηγεί δε αναγκαία, δεδομένης και της σοβαρής υποστελέχωσης των οικείων υπηρεσιών, σε ανεπίκαιρους και για τον λόγο αυτό μειωμένης εισπραξιμότητας και εν τέλει αλυσιτελείς ελέγχους. Σε σχέση με τους βεβαρημένους με τις ασφαλιστικές εισφορές υπόχρεους (εργοδότες ή αυτοαπασχολούμενους), ο χρόνος της παραγραφής απαιτείται να είναι ο αναγκαίος, ώστε να διασφαλίζεται το δικαίωμα άμυνας αυτών έναντι δυσχερειών απόδειξης και να μην οδηγούνται οι οφειλέτες σε οικονομική εξουθένωση λόγω της υποχρέωσης ταυτόχρονης καταβολής συσσωρευμένων οφειλών περισσότερων ετών, ώστε να δύνανται να προγραμματίζουν με ασφάλεια την επαγγελματική τους δραστηριότητα προς όφελος και της εθνικής οικονομίας. Εικοσαετής παραγραφή αξιώσεων καταβολής ασφαλιστικών εισφορών. Αντισυνταγματικότητα. Το άρθρο 95 § 1 του ν. 4387/2016, που θεσπίζει ενιαία ρύθμιση για την παραγραφή των αξιώσεων για καταβολή εισφορών των εντασσόμενων στον ΕΦΚΑ ασφαλιστικών φορέων, με διάρκεια τα 20 έτη, αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας και στην αρχή της ασφάλειας δικαίου [Μειοψηφία]. Κάλυψη νομοθετικού κενού από μη εφαρμογή αντισυνταγματικής ρύθμισης. Κατόπιν της ως άνω κρίσης περί της αντισυνταγματικότητας του γενικού κανόνα

παραγραφής, καταλείπεται κενό στη ρύθμιση, δεδομένου ότι δεν υφίσταται προϋφιστάμενο δικαίωμα, που να ρυθμίζει κατά τρόπο ενιαίο το ζήτημα, το κενό δε αυτό πρέπει να πληρωθεί με την εφαρμογή του κανόνα της 10ετούς παραγραφής των αξιώσεων για την καταβολή εισφορών όλων των εντασσόμενων στον ΕΦΚΑ ασφαλιστικών φορέων, ο οποίος κρίνεται ότι αποτελεί εύλογο χρόνο παραγραφής των εν λόγω αξιώσεων και αποτελούσε το προϊσχύσαν δικαίωμα για τις αξιώσεις καταβολής ασφαλιστικών εισφορών του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ [Μειοψηφίες]. ΟΛΣτΕ 1833/2021, σ. 916.

- Αρχή επιλογής ενός ασφαλιστικού φορέα. Σύμφωνα με την αρχή της επιλογής ενός ασφαλιστικού φορέα για τα πρόσωπα, τα οποία υπάγονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας από 1.1.1993 και στην υποχρεωτική ασφάλιση οποιουδήποτε φορέα, τα πρόσωπα αυτά υπάγονται υποχρεωτικά σε ένα μόνο φορέα κύριας ασφάλισης ή το Δημόσιο, σε ένα φορέα επικουρικής ασφάλισης, σε ένα φορέα ασφάλισης ασθένειας και σε ένα φορέα ασφάλισης πρόνοιας. Έτσι, εάν για κάποιον ασφαλισμένο που ανήκει στην ανωτέρω κατηγορία συντρέχουν οι προϋποθέσεις για υποχρεωτική ασφάλισή του σε περισσότερους από έναν ασφαλιστικούς φορείς, οι οποίοι χορηγούν της ίδιας κατηγορίας παροχές (π.χ. λόγω ιδιότητας ή απασχόλησης ή λόγω διπλής απασχόλησης με διαφορετικούς φορείς ασφάλισης για κάθε απασχόληση), ο ασφαλισμένος αυτός θα ασφαλιστεί υποχρεωτικά σε ένα μόνο φορέα. Τον φορέα αυτόν επιλέγει ο ίδιος ο ασφαλισμένος με υπεύθυνη δήλωσή του που υποβάλλεται στους εργοδότες και στους φορείς ασφάλισης, το δικαίωμα δε επιλογής ασκείται μέσα σε προθεσμία έξι (6) μηνών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο δημιουργείται η υποχρέωση ασφάλισης στον δεύτερο φορέα, ενώ, αν δεν υποβληθεί δήλωση εντός της προθεσμίας αυτής, ισχύει ο κανόνας ότι η υποχρεωτική ασφάλιση χωρεί στον φορέα στην ασφάλιση του οποίου υπάγεται η απασχόληση ή η αυτοαπασχόληση που αναλήφθηκε ή η ιδιότητα που αποκτήθηκε για πρώτη φορά. Επανάσκηση του δικαιώματος επιλογής φορέα ασφάλισης. Το δικαίωμα επιλογής ασφαλιστικού φορέα δεν ασκείται άπαξ, αλλά απαιτείται να ασκείται κάθε φορά που στον εργασιακό βίο του ασφαλισμένου ανακύπτει ζήτημα υπαγωγής σε περισσότερους από έναν ασφαλιστικούς φορείς, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση επανέναρξης παράλληλης απασχόλησης που είχε διακοπεί προσωρινά ή στην περίπτωση ανάκτησης ασφαλιστέας ιδιότητας, η οποία είχε απωλεσθεί προσωρινά. Ειδικότερα, όταν διακόπτεται η άσκηση της ασφαλιστέας στον φορέα επιλογής παράλληλης απασχόλησης και ο ασφαλισμένος παύει να είναι υπακτέος στην παράλληλη ασφάλιση περισσότερων του ενός ασφαλιστικών φορέων, εξακολουθεί όμως να είναι υπακτέος στην ασφάλιση του μη επιλεγέντος φορέα από τον οποίο ζήτησε να εξαιρεθεί λόγω της παράλληλης απασχόλησής του που τελικά διακόπηκε, επανέρχεται στην υποχρεωτική εκ του νόμου ασφάλιση του φορέα, στον οποίο υπάγεται λόγω της δραστηριότη-

τας ή της ιδιότητας που εξακολουθεί να διατηρεί και τον οποίο οφείλει να ενημερώσει για τη διακοπή της παράλληλης αυτής απασχόλησής του και ασφάλισής του. Αν, στη συνέχεια, ανακύψει νέα παράλληλη απασχόληση ή ιδιότητα, ακόμη και αν είναι η ίδια για την οποία είχε ήδη ασκήσει το δικαίωμα επιλογής ασφαλιστικού φορέα, ο ασφαλισμένος είναι υποχρεωμένος να ασκήσει, εντός βμήνου από την ανάληψη της δεύτερης αυτής απασχόλησης ή την κτήση της νέας ιδιότητας, δικαίωμα επιλογής ασφαλιστικού φορέα. Αν δεν το ασκήσει, συνεχίζει να ασφαρίζεται υποχρεωτικά όχι στο φορέα που είχε την πρώτη φορά επιλέξει, αλλά σε αυτόν που υπαγόταν κατά τον νόμο πριν αναλάβει τη νέα παράλληλη απασχόληση ή αποκτήσει τη νέα ιδιότητα και στον οποίο είχε επανέλθει. Καταβολή ασφαλιστρών σε περισσότερους φορείς ασφάλισης. Δεν επιτρέπεται η καταβολή εισφορών σε περισσότερους από έναν ασφαλιστικούς φορείς. Επομένως, εισφορές που τυχόν καταβάλλονται στον φορέα που είχε αρχικώς επιλέξει ο ασφαλισμένος και στον οποίο δεν υπάγεται πλέον, λόγω μη εμπρόθεσμης άσκησης του δικαιώματος επιλογής, κατά τα προεκτεθέντα, μπορεί να αναζητηθούν ως αχρεωστήτως καταβληθείσες. ΣτΕ 2038/2021, σ. 924.

- Κοινωνικοασφαλιστικοί Οργανισμοί. Ενδοστρεφής δίκη. Προθεσμία. Μετά τις 20.2.2012 και την επαναφορά της ενδοστρεφούς δίκης υπέρ κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών, δηλαδή δίκης κατόπιν άσκησης προσφυγής ουσίας κατά πράξεων των οργάνων τους, οι οργανισμοί αυτοί έχουν δικαίωμα άσκησης προσφυγής μέσα σε προθεσμία 60 ημερών, η οποία αρχίζει (όχι από την έκδοση της προσβαλλόμενης, αλλά) από τότε που αυτοί έλαβαν αποδεδειγμένα πλήρη γνώση της πράξης. Τεκμήριο ότι ο προσφεύγων οργανισμός έλαβε πλήρη γνώση του περιεχομένου της προσβαλλόμενης απόφασης της ΤΔΕ συνάγεται από την ημερομηνία που φέρει το έγγραφο του με το οποίο η προσβαλλόμενη με την προσφυγή πράξη κοινοποιείται σε εκείνον που αφορά. Επιτρέπεται πάντως ανταπόδειξη, η οποία βαρύνει τον βλαπτόμενο από το τεκμαιρόμενο περιστατικό (Άρθρα 64, 66 ΚΔιοικΔικ, 138 § ΙΑ' περ. 3 ν. 4052/2012) [Μειοψηφία]. ΣτΕ 17/2022, σ. 1150.
- Παροχές στο πλαίσιο ομαδικής ασφάλισης. Φορολογία. Οι εφάπαξ ή περιοδικώς καταβαλλόμενες στο πλαίσιο ομαδικής συνταξιοδοτικής ασφάλισης του προσωπικού επιχειρήσεων παροχές, κατά το μέρος που αντιστοιχούν σε εισφορές του εργοδότη - και, κατά μείζονα λόγο, σε εισφορές του ίδιου του εργαζόμενου - δεν αποτελούν μισθολογικές παροχές, ανεξαρτήτως αν, κατά το ιδιωτικό δικαίωμα, χαρακτηρα μισθολογικής παροχής έχει το ασφάλισμα που λαμβάνει ο εργαζόμενος ή τα ασφάλιστρα που καταβάλλονται από τον εργοδότη. Ως εκ τούτου, εφάπαξ ή περιοδικές παροχές συνταξιοδοτικού προγράμματος ομαδικής ασφάλισης προσωπικού επιχείρησης, το δικαίωμα εισπραξης των οποίων, ανεξαρτήτως του χρόνου καταβολής τους, γεννήθηκε προ του ν. 4110/2013, δεν υπάγονται σε φόρο εισοδήματος, αλ-

λά φορολογούνται μόνον κατά το μέρος που αντιστοιχεί σε υπεραπόδοση των σχετικών σχηματισθέντων μαθηματικών αποθεμάτων, ως εισόδημα από κινητές αξίες. Οι παροχές αυτές υπήχθησαν το πρώτον σε φόρο, ως εισόδημα από παροχή μισθωτών υπηρεσιών με το άρθρο 7 § 3 του ν. 4110/2013, βάσει του οποίου φορολογούνται εφεξής και οι καταβλητέες, μετά την έναρξη ισχύος του, περιοδικές παροχές, ακόμη και αν το δικαίωμα εισπραχθεί της πρώτης εξ αυτών γεννήθηκε σε χρόνο προγενέστερο της δημοσίευσης του νόμου αυτού. ΣτΕ 2594/ 2021, σ. 1423.

- Οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης. Ενδοστρεφής δίκη. Πότε επιτρέπεται. Μετά την 1.1. 2011 αποκλείεται παντελώς η άσκηση ενδοστρεφούς προσφυγής από κοινωνικοασφαλιστικούς οργανισμούς και αν ακόμη η προσβαλλόμενη με την προσφυγή διοικητική πράξη έχει εκδοθεί υπό το κράτος του προγενέστερου νομοθετικού καθεστώτος, που την επέτρεπε. Μετά τις 20.2.2012 επιτρέπεται η άσκηση ενδοστρεφούς προσφυγής μόνο για τις υποθέσεις με χρηματικό αντικείμενο άνω των 2.000 ευρώ, και αν ακόμη η προσβαλλόμενη με την προσφυγή πράξη έχει εκδοθεί υπό το κράτος του προγενέστερου ν. 3900/2010 που την απέκλειε, διατηρείται όμως η απαγόρευση ενδοστρεφούς δίκης για τις υποθέσεις με χρηματικό αντικείμενο κάτω των 2.000 ευρώ. Μετά τις 18.4. 2013 επιτρέπεται η άσκηση ενδοστρεφούς προσφυγής και για τις υποθέσεις που δεν αποτιμώνται σε χρήμα αλλά έχουν οικονομικές συνέπειες, και αν ακόμη η προσβαλλόμενη διοικητική πράξη έχει εκδοθεί υπό το κράτος των προγενέστερων νόμων 3900/2010 και 4052/ 2012, που απέκλειαν την άσκηση ενδοστρεφούς προσφυγής στις υποθέσεις αυτές. ΣτΕ 2724/2021, σ. 1423.
- Κοινωνική ασφάλιση και Σύνταγμα. Η κοινωνική ασφάλιση αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα ως θεσμική εγγύηση των εργαζομένων, στο πλαίσιο της οποίας ο κοινός νομοθέτης, διαθέτοντας ευρεία προς τούτο εξουσία και λαμβάνοντας υπ' όψη τις εκάστοτε κρατούσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, θέτει τους κανόνες για την ασφαλιστική κάλυψη και προστασία του εργαζόμενου πληθυσμού έναντι συγκεκριμένων ασφαλιστικών κινδύνων (όπως είναι το γήρας, ο θάνατος, το εργατικό ατύχημα, η αναπηρία, η επαγγελματική ή μη ασθένεια, η ανεργία) με γνώμονα την ασφαλιστική κάλυψη ολόκληρου του εργαζόμενου πληθυσμού της Χώρας, την προστασία του ασφαλιστικού κεφαλαίου και την εξυπηρέτηση της αναλογιστικής βάσης, στην οποία στηρίζεται η οικονομία των φορέων κοινωνικής ασφάλισης, δηλαδή την προστασία της βιωσιμότητας των κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών χάριν και των μελλοντικών γενεών, καθώς και τη διασφάλιση υπέρ των συνταξιούχων, οι οποίοι με την εργασία τους συνέβαλαν στη δημιουργία του δημόσιου πλούτου, ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης, όσο το δυνατόν εγγύτερου σε εκείνο που είχαν κατακτήσει κατά τη διάρκεια του εργασιακού βίου τους. Ασφαλιστική κάλυψη. Υποχρεωτικότητα. Φορείς. Η αρχή του Κοινωνικού Κράτους, η οποία αναγνωρίζεται στο Σύνταγμα, επιβάλλει όπως κάθε επαγγελματική κατηγορία του ιδιωτικού τομέα, μισθωτοί, αυτοαπασχολούμενοι, ελεύ-

θεροι επαγγελματίες και αγρότες, που αντιμετωπίζει τον ίδιο κίνδυνο απώλειας του εισοδήματος από την εργασία ή το επάγγελμα λόγω γήρατος, ασθένειας, αναπηρίας και θανάτου, έχει πρόσβαση σε ασφαλιστική κάλυψη. Δικαιολογείται ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της κοινωνικής ασφάλισης, ήτοι η υποχρεωτική υπαγωγή σε φορέα κοινωνικής ασφάλισης (κύριας ή επικουρικής) και η υποχρεωτική καταβολή εισφορών και, εντεύθεν, η ανάθεση της υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης στο Κράτος ή σε ν.π.δ.δ., με σκοπό την εγγύηση ότι οι καταβληθείσες εισφορές δεν θα υπόκεινται στους επιχειρηματικούς κινδύνους που συνδέονται με την άσκηση της ασφαλιστικής λειτουργίας από ιδιωτικούς φορείς. Εναπόκειται δε στην ευρεία διακριτική ευχέρεια του νομοθέτη να επιλέξει το είδος των μέτρων και των ρυθμίσεων, σταθμίζοντας τα υπέρ και τα κατά και λαμβάνοντας υπ' όψη τις υφιστάμενες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες (ανεργία, επιπτώσεις στην ανάπτυξη της Οικονομίας) και τη δημοσιονομική κατάσταση της Χώρας. Ασφαλιστικές εισφορές. Τι καλύπτουν. Η ασφαλιστική εισφορά του ασφαλισμένου, μισθωτού ή μη, ως υποχρεωτική χρηματική παροχή, είναι εγγενές στοιχείο της κοινωνικής ασφάλισης, στα δε διανεμητικά συστήματα χρηματοδότησης αυτής (είτε καθορισμένων παροχών, είτε καθορισμένων εισφορών) λειτουργεί: α) ως αναγκαίος όρος για την πρόσβαση στην ασφαλιστική κάλυψη, β) ως μέσο χρηματοδότησης της κοινωνικής ασφάλισης και γ) ως εκδήλωση της κοινωνικής αλληλεγγύης. Όσον αφορά, ειδικότερα, την κοινωνική ασφάλιση της μισθωτής εργασίας, η ασφαλιστική εισφορά δεν βαρύνει εξ ολοκλήρου τον απολαύοντα της ασφαλιστικής προστασίας μισθωτό, αλλά μέρος αυτής επιβάλλεται σε βάρος του μη ωφελούμενου (αμέσως) εργοδότη του (εργοδοτική εισφορά). Οι διάφορες αυτές όψεις της ασφαλιστικής εισφοράς δεν επιτρέπουν τη συναγωγή μιας ενιαίας νομικής φύσης αυτής ως υποχρεωτικής χρηματικής παροχής, η οποία, πάντως, από οποιαδήποτε άποψη θεωρούμενη, δεν έχει τα χαρακτηριστικά φόρου. Ως μέσο χρηματοδότησης της κοινωνικής ασφάλισης, ως εκδήλωση της κοινωνικής αλληλεγγύης και ως εργοδοτική εισφορά συνιστά δημόσιο βάρος προς αντιμετώπιση της δαπάνης για την κοινωνική ασφάλιση. Ως αναγκαίος δε όρος για την πρόσβαση στην ασφαλιστική κάλυψη συνιστά ανταποδοτική παροχή για την απόλαυση κοινωνικού δικαιώματος. Επαγγελματική ελευθερία. Νομοθετική κύρωση σύμβασης. Καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφ' όσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. Ειδικότερη εκδήλωση της ελευθερίας αυτής αποτελεί για τους ιδιώτες, φυσικά ή νομικά πρόσωπα, η ελευθερία των συμβάσεων, στην οποία περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, και η σύμφυτη αξίωση της τήρησης των συμβατικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων. Η νομοθετική κύρωση σύμβασης, η οποία είναι επιβεβλημένη όταν η σύμβαση περιέχει διατάξεις που δημιουργούν υποχρεώσεις για τους τρίτους ή όταν

η κύρωση είναι αναγκαία για την έγκυρη συμβατική δέσμευση του Δημοσίου από τα όργανά του που ενήργησαν σχετικώς, δεν προσδίδει στην σύμβαση την ισχύ κανόνα εξ αντικειμένου δικαίου έναντι των συμβαλλομένων μερών, ούτε αλλοιώνει τον συμβατικό χαρακτήρα της πράξης, που εξακολουθεί να αποτελεί την αποκλειστική πηγή των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβληθέντων. Τα ίδια ισχύουν και στις περιπτώσεις που ο νόμος δεν περιορίζεται στην κύρωση της σύμβασης, αλλά, προκειμένου ιδίως να ισχυροποιήσει τους συμβατικούς όρους, το περιεχόμενο των οποίων τυχόν αντιτίθεται προς την ισχύουσα κατά τον χρόνο της κατάρτισης της σύμβασης νομοθεσία, ορίζει, περαιτέρω, ότι οι όροι της σύμβασης αποκτούν ισχύ νόμου.

Σχέση ασφαλιστικού οργανισμού και ασφαλισμένων. Οι σχέσεις μεταξύ των ασφαλιστικών οργανισμών, που έχουν τη μορφή ν.π.δ.δ., με τους ασφαλισμένους και τους εργοδότες τους όσον αφορά, μεταξύ άλλων, τις εισφορές και εν γένει τις οικονομικές υποχρεώσεις τους, είναι σχέσεις δημόσιας εξουσίας, οι οποίες εξαιρούνται από τον χώρο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη και η έκταση της υποχρέωσης καταβολής κοινωνικοασφαλιστικών εισφορών και κάθε υποχρέωσης που συνδέεται με τη χρηματοδότηση ασφαλιστικού φορέα με μορφή ν.π.δ.δ. δεν εναπόκεινται στην ιδιωτική βούληση, αλλά ρυθμίζονται αποκλειστικώς με κανόνες δημόσιας τάξης από τον νομοθέτη ή την κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση. Προστασία της περιουσίας. Στην έννοια της περιουσίας, η οποία έχει αυτόνομο περιεχόμενο, ανεξάρτητο από την τυπική κατάταξη των επιμέρους περιουσιακών δικαιωμάτων στο εσωτερικό δικαιο, περιλαμβάνονται όχι μόνον τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά και όλα τα δικαιώματα «περιουσιακής φύσης», καθώς και τα κεκτημένα «οικονομικά συμφέροντα». Καλύπτονται, κατ' αυτόν τον τρόπο, και τα ενοχικής φύσης περιουσιακά δικαιώματα και, ειδικότερα, απαιτήσεις που απορρέουν από έννομες σχέσεις του δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεγεννημένες κατά το εθνικό δικαιο, εφ' όσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δικαιο, ότι μπορεί να ικανοποιηθούν δικαστικώς, εφ' όσον, δηλαδή, υφίσταται σχετικώς μια επαρκής νομική βάση στο εσωτερικό δικαιο του κράτους, προϋπόθεση που συντρέχει, ιδίως, όταν η απαίτηση θεμελιώνεται σε νομοθετική ή κανονιστική διάταξη ή σε παγιωμένη νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων του κράτους. Για να είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του άρθρου 1 του ΠΠΠ της ΕΣΔΑ μια επέμβαση σε περιουσιακής φύσης αγαθό, πρέπει αυτή να προβλέπεται από νομοθετικές ή άλλου είδους κανονιστικές διατάξεις, καθώς και να δικαιολογείται από λόγους γενικού συμφέροντος, στους οποίους περιλαμβάνονται, κατ' αρχήν, και λόγοι συναπτόμενοι προς την αντιμετώπιση ενός ιδιαίτερου σοβαρού, κατά την εκτίμηση του εθνικού νομοθέτη, δημοσιονομικού προβλήματος ή προς την εξασφάλιση της βιωσιμότητας κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών. Περαιτέρω, η επέμβαση στην περιουσία πρέπει να είναι πρόσφορη και ανα-

γκαία για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τον νομοθέτη σκοπού γενικού συμφέροντος και να μην είναι δυσανάλογη σε σχέση προς αυτόν. Αναδρομικότητα νόμων. Από την απόλυτη απαγόρευση της αναδρομικότητας των ποινικών, ψευδερμηνευτικών και φορολογικών νόμων συνάγεται ότι, στις άλλες περιπτώσεις, η αναδρομική ισχύς είναι μεν επιτρεπτή, εφ' όσον τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, δεν μπορεί όμως να υπερβεί τα όρια που θέτουν τα άρθρα 4, 17 και 26 του Συντάγματος, καθώς και 6 § 1 της ΕΣΔΑ και 1 του ΠΠΠ. Μόνο το γεγονός ότι ένας νόμος έχει αναδρομική ισχύ δεν σημαίνει άνευ ετέρου ότι επέρχεται ανεπιτρεπτή προσβολή του δικαιώματος στην περιουσία, υπό την αυτονόητη βεβαίως προϋπόθεση ότι η αναδρομή αυτή επιτρέπεται κατά το εσωτερικό δικαιο. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να κρίνεται *in concreto*, αν, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες κάθε υπόθεσης, η αναδρομική εφαρμογή του νόμου μπορεί να αποτελέσει υπέρμετρη επιβάρυνση της περιουσίας, ανατρέποντας τη δικαιο ισορροπία που πρέπει να υφίσταται μεταξύ των διαφορετικών συμφερόντων. Αναδρομική επιβολή ασφαλιστικών εισφορών. Η θέσπιση εργοδοτικής εισφοράς και δη αναδρομικώς για την ασφάλιση των πλανόδιων λαχειοπωλών με το άρθρο 29 του ν. 4331/2015 αποσκοπεί στην ασφαλιστική τακτοποίηση της οικονομικά ασθενούς και ευάλωτης αυτής κατηγορίας εργαζομένων, εν όψει της συνταγματικής αρχής του Κοινωνικού Κράτους, η οποία επιβάλλει την ασφαλιστική κάλυψη κάθε επαγγελματικής κατηγορίας του ιδιωτικού τομέα, μισθωτών, αυτοαπασχολούμενων, ελεύθερων επαγγελματιών και αγροτών, που αντιμετωπίζει τον ίδιο κίνδυνο απώλειας του εισοδήματος από την εργασία ή το επάγγελμα, λόγω γήρατος, ασθένειας, αναπηρίας και θανάτου, χωρίς να περιορίζεται μόνο στους παρέχοντες εξαρτημένη εργασία δυνάμει σχέσης εργασίας ιδιωτικού δικαίου. Επιπλέον, στοχεύει στη διασφάλιση των εσόδων του ΕΦΚΑ και στην εν γένει διασφάλιση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος χωρίς την περαιτέρω επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού. Η υποχρέωση αυτή καταβολής της εργοδοτικής εισφοράς με κανόνες αναγκαστικού δικαίου δεν έχει προσωρινό χαρακτήρα, αλλά επιβαρύνει τον εκάστοτε παραχωρησιούχο φορέα του αποκλειστικού δικαιώματος διαχείρισης των Κρατικών Λαχείων, επιτρεπώς δε θεσπίσθηκε, και δη αναδρομικώς, από την έναρξη ισχύος της σύμβασης παραχώρησης. Εργοδοτική εισφορά παρά την ανυπαρξία σχέσης εργασίας. Ναι μεν η ασφαλιστική εισφορά συνδέεται κατά κανόνα με τις αποδοχές που καταβάλλονται σε εργαζομένους με σχέση εξαρτημένης εργασίας, δεν απαγορεύεται όμως από συνταγματική ή άλλη αυξημένης τυπικής ισχύος διάταξη να θεωρείται ως ασφαλιστική εισφορά οικονομικό βάρος, το οποίο επιβάλλεται για την ασφάλιση κατηγορίας αυτοτελώς απασχολούμενων σε βάρος των ωφελουμένων από την εργασία τους και υπολογίζεται με διαφορετικό από τον συνήθη τρόπο. Επομένως, έχει χαρακτήρα εργοδοτικής εισφοράς η οικονομική επιβάρυνση που επιβάλλεται με νόμο προς ενίσχυση του ασφαλιστικού φορέα, στον οποίο υπάγονται εργαζόμενοι,

που δεν τελούν υπό καθεστώς εξαρτημένης εργασίας, αλλά απασχολούνται αυτοτελώς σε δραστηριότητα συναφή με το αντικείμενο της δραστηριότητας του βαρυνομένου και τελικώς ωφελουμένου από την εργασία αυτή προσώπου. ΣτΕ 16/ 2022, σ. 1651.

- ΔΑΠ-ΔΕΗ. Κοινωνική ασφάλιση από τον ίδιο τον εργοδότη. Η ΔΑΠ-ΔΕΗ δεν συνιστά έναν νομικά αυθύπαρκτο και οικονομικά ανεξάρτητο φορέα κοινωνικής ασφάλισης του προσωπικού της ΔΕΗ, έχει ανατεθεί στην ίδια την επιχείρηση, παράλληλα με το κύριο έργο της (παραγωγή, διανομή και εμπορία του ηλεκτρικού ρεύματος), η κοινωνική ασφάλιση του προσωπικού της. Εισήχθη, κατ' αυτόν τον τρόπο, ένα ιδιόμορφο σύστημα ασφάλισης στον εργοδότη. Υπό το καθεστώς αυτό, η ΔΕΗ, παρά το γεγονός ότι, ως προς το κύριο έργο της, λειτουργούσε ως ν.π.ι.δ., ειδικά ως προς τον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης προσέλαβε δημόσιο χαρακτήρα και άσκησε τις σχετικές αρμοδιότητες ως δημόσια υπηρεσία, εκδίδουσα διοικητικές πράξεις, μέσω της ειδικώς για τον σκοπό αυτό συσταθείσας Διεύθυνσης Ασφάλισης Προσωπικού ΔΕΗ (ΔΑΠ-ΔΕΗ). Υπό το καθεστώς αυτό, οι μεν εργαζόμενοι και συνταξιούχοι της ΔΕΗ κατέβαλαν τις αναλογούσες σε αυτούς εισφορές σε αντίθεση με τη ΔΕΗ, η οποία, υπό την ιδιότητά της ως εργοδότη του προσωπικού της, δεν είχε υποχρέωση καταβολής προκαθορισμένων ασφαλιστρών, είχε την υποχρέωση πλήρους κάλυψης των δαπανών και των εν γένει υποχρεώσεων ασφαλίσεως του προσωπικού της. Συνταγματική προστασία της κοινωνικής ασφάλισης. Το Σύνταγμα, με το άρθρο 22 § 5, κατοχυρώνει το θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων και ανάγει τη μέριμνα για την προαγωγή του σε σκοπό του Κράτους, με γνώμονα την κάλυψη ολόκληρου του εργαζομένου πληθυσμού της Χώρας και την προστασία του ασφαλιστικού κεφαλαίου. Ανέθεσε δε την εξειδίκευσή της, ανάλογα με τις περιστάσεις, στον κοινό νομοθέτη, ο οποίος, κατά την επιδίωξη του σκοπού αυτού, έχει ευρεία εξουσία για τη ρύθμιση των σχετικών θεμάτων, υποκείμενος μόνο σε περιορισμούς που επιβάλλονται από άλλες συνταγματικές διατάξεις. Αλλαγή του ύψους των συντάξεων και των προϋποθέσεων συνταξιοδότησης. Ο τρόπος υπολογισμού των συντάξεων των ασφαλισμένων και ο καθορισμός των αποδοχών που λαμβάνονται κάθε φορά υπ' όψη για τον υπολογισμό αυτό επαφίεται στον νομοθέτη και στην κατ' εξουσιοδότηση αυτού κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση, κατά τη ρύθμιση δε των θεμάτων αυτών οι ασφαλιστικές παροχές δεν απαιτείται να βρίσκονται σε σχέση ευθείας ανταποδοτικότητας προς τις εισφορές που έχουν καταβληθεί. Περαιτέρω, ο κοινός νομοθέτης και η κατ' εξουσιοδότηση νόμου κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση δεν κωλύονται από τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις να μεταβάλλουν για το μέλλον το σύστημα συνταξιοδότησης κατηγοριών ασφαλισμένων, είτε με τη συνολική αναμόρφωση ή τη θέσπιση ενός νέου συστήματος συνταξιοδότησης, είτε με τη θέσπιση επιμέρους τροποποιήσεων, ιδίως σε σχέση με το ύψος των ασφαλιστικών παροχών ή τον τρόπο υπολογισμού των συντάξεων. Ο χρόνος επέλευσης του α-

σφαλιστικού κινδύνου καθώς και ο χρόνος θεμελίωσης του συνταξιοδοτικού δικαιώματος, όπως είναι ο χρόνος αποχώρησης από την υπηρεσία και υποβολής του αιτήματος για συνταξιοδότηση, αποτελούν παράγοντες αρκούντως αντικειμενικούς που δικαιολογούν τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των ασφαλισμένων σε περίπτωση νομοθετικής μεταβολής. ΟΛΣτΕ 546/2022, σ. 2039.

- Κατάργηση και επαναφορά της ενδοστρεφούς δίκης. Το ΤΕΒΕ και το ΤΣΑ μπορούσαν να ασκούν προσφυγή ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων κατά των πράξεων των δικών τους οργάνων, οι οποίες εκδίδονταν ύστερα από άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής από τους ενδιαφερόμενους, δηλαδή κατά πράξεων των Τοπικών Διοικητικών Επιτροπών τους. Οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης, άλλωστε, σε σχέση με τα δικά τους όργανα, δεν επέιχαν θέση διοικουμένου, αλλά θεωρούνταν «άλλη αρχή». Ο διάδοχος των οργανισμών αυτών ΟΑΕΕ, ο οποίος θεωρούνταν «άλλη αρχή», είχε δικαίωμα να ασκεί ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων προσφυγή κατά των πράξεων των οργάνων του, οι οποίες εκδίδονταν ύστερα από άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής από τους ενδιαφερόμενους, δηλαδή κατά πράξεων των Τοπικών Διοικητικών Επιτροπών του. Από 1.1.2011 καταργήθηκε κάθε διάταξη που προέβλεπε τη δυνατότητα άσκησης ενδοστρεφούς προσφυγής όχι μόνον από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, αλλά και από άλλους κοινωνικοασφαλιστικούς οργανισμούς, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο ΟΑΕΕ. Αλλά με τους ν. 4052/2012 και 4144/2013 επανήλθαν σε ισχύ οι καταργηθείσες διατάξεις σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης ενδοστρεφούς προσφυγής από το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ και από τους άλλους κοινωνικοασφαλιστικούς οργανισμούς, μεταξύ των οποίων και του ΟΑΕΕ, οι οποίοι είχαν κατά τον νόμο το δικαίωμα άσκησης ενδοστρεφούς προσφυγής. Οι διατάξεις των νόμων αυτών διέπουν όλες τις προσφυγές που ασκούνται από την έναρξη ισχύος τους, ανεξάρτητα από τον χρόνο έκδοσης της προσβαλλόμενης με την προσφυγή πράξης (δηλαδή, πριν ή μετά το χρόνο της έναρξης ισχύος τους). Διαχρονικό δικαίο. Ναι μεν, κατά γενική δικονομική αρχή, το παραδεκτό των ένδικων βοηθημάτων και μέσων κρίνεται σύμφωνα με τον νόμο που ισχύει κατά τον χρόνο έκδοσης της διοικητικής πράξης ή δημοσίευσης της δικαστικής απόφασης, όμως η αρχή αυτή, ερμηνευόμενη εν όψει του επιδιωκόμενου με τη θέσπισή τους σκοπού, είναι άμεσης εφαρμογής εφ' όσον δεν υπάρχει στους νόμους αυτούς ρητή διάταξη που να ορίζει το αντίθετο. ΣτΕ 320/2022, σ. 2039.

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

- Κρατικές ενισχύσεις. Αρχή διαφάνειας και ανατιμήσεις. Το εφαρμοζόμενο εθνικό καθεστώς ενισχύσεων πρέπει να χαρακτηρίζεται από διαφάνεια, να παρέχει δηλαδή δυνατότητα ακριβούς υπολογισμού του ύψους της ενίσχυσης εκ των προτέρων και χωρίς να χρειάζεται αξιολόγηση κινδύνου. Ερμηνευόμενη υπό το φως της αρχής αυτής, η δυνατότητα για αναμόρφωση προς τα πάνω του ενισχυόμενου κό-

στους λόγω ανατιμήσεων και διαφοροποιήσεων στα επί μέρους στοιχεία κόστους κατά την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου, προϋποθέτει την ασφαλή πρόβλεψη της αναμορφώσεως κατά τον χρόνο χορήγησης της ενίσχυσης με την πράξη υπαγωγής, με την οποία αναλαμβάνεται και η σχετική νομική δέσμευση του κράτους-μέλους. Και τούτο, προκειμένου να τηρούνται και μετά την αναμόρφωση τα ανώτατα όρια, καθώς και οι λοιποί όροι εφαρμογής (ιδίως για τα μεγάλα επενδυτικά σχέδια) του οικείου καθεστώτος περιφερειακών ενισχύσεων και να μην παραβιάζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες χορηγήθηκε η ενίσχυση χωρίς προηγούμενη κοινοποίηση στην Επιτροπή, με συνέπεια να καθίσταται παράνομη και να πρέπει να ανακτηθεί. Ανάκτηση ενίσχυσης και ανάκτηση καταβληθέντων. Εν όψει του επιτακτικού χαρακτήρα του ελέγχου που διενεργεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επί των κρατικών ενισχύσεων, η εμπιστοσύνη του δικαιούχου της ενίσχυσης στη νομιμότητά της δικαιολογείται, κατ' αρχήν, μόνον αν η ενίσχυση έχει εγκριθεί από την Επιτροπή, η οποία είναι το μόνο αρμόδιο όργανο για τη λήψη οριστικών αποφάσεων είτε η ενίσχυση υπόκειται σε κοινοποίηση, είτε απαλλάσσεται, κατ' αρχήν, από αυτή με βάση τον οικείο Κανονισμό. Σε περίπτωση που η ενίσχυση χορηγήθηκε παρανόμως, η αρμόδια αρχή υποχρεούται κατά δεσμία αρμοδιότητα να διασφαλίσει την επέλευση όλων των συνεπειών της παράβασης και, ιδίως, να ανακαλέσει ή να τροποποιήσει τις σχετικές πράξεις και να ανακτήσει τα παρανόμως καταβληθέντα ποσά. Συνεπώς, από πράξεις ή παραλείψεις των εθνικών αρχών, οι οποίες αφορούν κρατική ενίσχυση που χορηγήθηκε παρανόμως, αποκλείεται να δημιουργηθεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στον αποδέκτη της. ΣτΕ 2439/2021, σ. 1416.

- Κρατικές ενισχύσεις. Αρμοδιότητες Ευρωπαϊκής Επιτροπής και εθνικών δικαστηρίων. Τα εθνικά δικαστήρια και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιτελούν λειτουργίες που είναι συμπληρωματικές, αλλά διακριτές μεταξύ τους. Ειδικότερα, ενώ η εκτίμηση της συμβατότητας μέτρων ενίσχυσης με την εσωτερική αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, τα εθνικά δικαστήρια μεριμνούν για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών σε περίπτωση παράβασης της υποχρέωσης προηγούμενης γνωστοποίησης κρατικής ενίσχυσης στην Επιτροπή και αναστολής της εφαρμογής της, εφόσον η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση. Εναπόκειται περαιτέρω στα εθνικά δικαστήρια, αφού διαγνώσουν τον χαρακτήρα του επιμαχου μέτρου ως κρατικής ενίσχυσης και διαπιστώσουν ότι υφίσταται παραβίαση υποχρέωσης κοινοποίησής του στην Επιτροπή, να αντλήσουν όλες τις, κατά το εθνικό δικαιο, συνέπειες από την εν λόγω παράβαση, οι οποίες αφορούν τόσο το κύρος των πράξεων που συνιστούν εκτέλεση του μέτρου της παράνομης ενίσχυσης, όσο και την ανάκτησή της. Ένωσιακές διατάξεις ευθείας εφαρμογής. Συνέπειες. Όταν διάταξη του δικαίου της Ένωσης πληροί τις προϋποθέσεις που απαιτούνται, ώστε να έχει άμεσο αποτέλεσμα, επιβάλλεται η εφαρμογή της από όλες τις αρχές των κρα-

τών-μελών. Δηλαδή όχι μόνον από τα εθνικά δικαστήρια, αλλά και από όλα τα όργανα της Διοίκησης, τα οποία είναι υποχρεωμένα να την εφαρμόζουν, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση. Ως εκ τούτου, όταν εθνική διοικητική αρχή διαπιστώνει, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που της έχουν ανατεθεί, ότι υφίσταται μέτρο κρατικής ενίσχυσης για το οποίο δεν έχει τηρηθεί η υποχρέωση γνωστοποίησης στην Επιτροπή, υπέχει ευθέως τις ίδιες υποχρεώσεις με εκείνες που βαρύνουν τα εθνικά δικαστήρια. Οφείλει, δηλαδή, κατ' αρχήν, χωρίς να απαιτείται ειδικότερη εθνική ρύθμιση (νομοθετική ή κανονιστική), να συναγάγει - στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της - όλες τις συνέπειες αναφορικά τόσο με το κύρος των κατά περίπτωση πράξεων εκτέλεσης της ενίσχυσης, όσο και με την ανάκτηση των ωφελημάτων που έχουν τυχόν χορηγηθεί. Δικονομική αυτονομία των κρατών-μελών. Το ΔΕΕ αναγνωρίζει παγίως την αρχή της δικονομικής αυτονομίας των κρατών-μελών της Ένωσης κατά την εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις. Σύμφωνα με την αρχή αυτήν, ελλείψει σχετικής νομοθετικής ρύθμισης της Ένωσης, τα κράτη-μέλη είναι ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα, με τα οποία θα εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τη Συνθήκη, τηρώντας, παράλληλα, αφ' ενός την αρχή της ισοδυναμίας και αφ' ετέρου την αρχή της αποτελεσματικότητας. Η αρχή της ισοδυναμίας επιβάλλει η εφαρμοστέα εθνική δικονομική ρύθμιση να μην είναι λιγότερο ευνοϊκή σε σχέση με τη ρύθμιση που εφαρμόζεται σε παρεμφερείς καταστάσεις της εσωτερικής έννομης τάξης, η δε αρχή της αποτελεσματικότητας να μην εφαρμόζεται σε εθνική ρύθμιση που καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης. Κρατικές ενισχύσεις. Ενεργητική νομιμοποίηση. Για την ενεργητική νομιμοποίηση και το έννομο συμφέρον του διαδίκου να προσφύγει στη Δικαιοσύνη, η εθνική νομοθεσία δεν πρέπει να θίγει το δικαίωμα αποτελεσματικής ένδικης προστασίας κατά την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται από την κοινοτική έννομη τάξη. Συνεπώς, πρέπει να προστατεύονται τα συμφέροντα και των διαδικών που έχουν επαρκώς θεμελιωμένο έννομο συμφέρον να ζητήσουν δικαστική προστασία ως "τρίτοι", δηλαδή όχι μόνο για να εξάλειψουν τα αρνητικά αποτελέσματα της στρέβλωσης του ανταγωνισμού που προήλθαν από τη χορήγηση της παράνομης ενίσχυσης. Απόκειται στο αρμόδιο δικαστήριο, το οποίο κρίνει κατά περίπτωση επί διαφοράς που ανήκει στη δικαιοδοσία του, να εξετάσει και κάθε νομικό ή πραγματικό ζήτημα που αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση και το έννομο συμφέρον του αιτούντος δικαστική προστασία, συνεκτιμώντας το είδος και το περιεχόμενο της σχέσης του με το οικείο καθεστώς κρατικών εγγυήσεων. ΣτΕ 343/2022, σ. 2040.

ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

- «Παράταση προθεσμίας διόρθωσης αρχικών κτηματολογικών εγγραφών», από το Μ. Ι. Χατζηφώτη, σ. 2060.

ΚΥΡΙΟΤΗΤΑ

- Αγωγή αναγνώρισης κυριότητας, εδραζόμενης σε πρωτότυπο τρόπο κτήσης, και διόρθωσης ανακριβούς πρώτης εγγραφής. Αναγκαίο περιεχόμενο αγωγής. Έκτακτη χρησιμότητα επί μη δημοσίου κτήματος. Εφόσον δεν αποδείχθηκε ότι το επίδικο είναι δημόσιο κτήμα, δεν απαιτείται οι πράξεις νομής σε αυτό να αναχθούν με το στοιχείο της καλής πίστης χρονικά πέραν της τριακονταετίας προ της 11.09.1915. Για το ορισμένο της αγωγής, απαιτείται και αρκεί στο δικόγραφο να αναφέρονται, εκτός των άλλων, οι πράξεις νομής που διενεργήθηκαν από τον ενάγοντα επί συνεχή εικοσαετία, ακόμη και μετά την 11.09.1915. Η επιδεικτικότητα του πράγματος ως αντικειμένου χρησιμότητας, καθώς και η μη εξαιρέσή του από αυτήν, δεν αποτελούν στοιχείο της βάσης της αγωγής. Ο ισχυρισμός ότι το ακίνητο εξαιρείται του θεσμού της χρησιμότητας, επειδή είναι δημόσιο, συνιστά ένσταση και πρέπει ως τέτοια να προταθεί από το Δημόσιο, με αναγωγή σε κάποιο νόμιμο τρόπο κτήσης κυριότητας. Ο ισχυρισμός του Δημοσίου ότι η επίδικη έκταση είναι δάσος ή δασική, οπότε τεκμαίρεται η κυριότητά του σε αυτήν, δεν ανατρέπει αφ' εαυτού τη συμπλήρωση της έκτακτης χρησιμότητας, αλλά ο ενάγων βαρύνεται να αποδείξει ότι το επίδικο δεν φέρει χαρακτηριστικά δάσους ή δασικής έκτασης. Ως προς τα ευρισκόμενα στην Αττική οθωμανικά ιδιωτικά κτήματα, δεν μπορεί να γίνει λόγος για περιέλευσή τους στην κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου με το δικαίωμα του πολέμου, καθότι η Αττική δεν κατακτήθηκε με τα όπλα, αλλά παραχωρήθηκε στο ελληνικό κράτος δυνάμει της Συνθήκης της Κωνσταντινούπολεως και σχετικών συμφωνιών. Στην Αττική περιήλθαν στο Ελληνικό Δημόσιο όσα κτήματα ανήκαν στο Οθωμανικό Δημόσιο [Άρθρα 1045, 1054-1055 ΑΚ, 6 § 2 ν. 2664/1998, 3 β.δ. 17.11/29.11. 1836, 18 και 21 ν. 21.6/3.7.1837, 21 ν.δ. 22.4/ 16.5.1926, 216 ΚΠολΔ]. ΕφΑθ 4074/2021, σ. 1514.

ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- «Παρατηρήσεις επί του νόμου 4842/2021», από τον Κ. Γιαννουόλη, σ. 1215.

ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΑ

- ΑΠ 826/2021, σ. 1138.

- Λαθρεμπορία. Ανάιρεση. Αυτοτέλεια διοικητικής δίκης. Προϋποθέσεις δέσμευσης από ποινικές αποφάσεις. Με το εισαγωγικό δικόγραφο προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναρριθεί διότι, εν προκειμένω, το δικάσαν δικαστήριο παραβίασε το κατ' άρθρο 6 § 2 της ΕΣΔΑ τεκμήριο αθωότητας, καθόσον υποχρεούνταν να λάβει υπόψη και να εκτιμήσει αιτιολογημένα την αμετάκλητη απόφαση .../2001 του Τριμελούς Εφετείου Δυτικής Μακεδονίας, με την οποία κρίθηκε αθώος ο ανααιρεσιών, διότι, σύμφωνα με αυτήν, δεν υπήρξε υπαίτιος της αποδιδόμενης τελωνειακής παράβασης και αυτή δεν έλαβε χώρα. Περαιτέρω, προς τεκμηρίωση του παραδεκτού του λόγου αυτού από την άποψη της § 3

του άρθρου 53 του π.δ. 18/1989, οι ανααιρεσιώντες, με το από 29.3.2017 υπόμνημά τους, επικαλούνται παραδεκτώς κατά το άρθρο 15 του ν. 4446/2016, αντίθεση της κρίσης της ανααιρεσιβαλλομένης απόφασης προς τα κριθέντα, μετά την άσκηση της κρινόμενης αίτησης (11.10.2013), με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου 1992-3/2016. Ο λόγος αυτός, είναι απορριπτός ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋποθέσεως, διότι, το δικάσαν διοικητικό εφετείο διαμόρφωσε την κρίση του κατόπιν ειδικής συνεκτίμησης, μεταξύ άλλων, και της ως άνω αμετάκλητης ποινικής αθωωτικής απόφασης. Περαιτέρω, όπως έχει κριθεί, η παρεμπιπτούσα κρίση του ποινικού δικαστηρίου για το διοικητικής φύσεως ζήτημα δεν παράγει δεδικασμένο ή/και δέσμευση για το διοικητικό δικαστήριο, το οποίο, επιλαμβανόμενο της διοικητικής διαφοράς από την επιβολή των διαφυγόντων δασμών και φόρων, κρίνει αυτοτελώς το ανωτέρω ζήτημα (διοικητικής φύσεως), κατ' ενάσκηση της κατά το Σύνταγμα αρμοδιότητάς του και βασιζόμενο στην ενώπιόν του αποδεικτική διαδικασία. Εν προκειμένω, το δικάσαν διοικητικό δικαστήριο δεν έθεσε εν αμφιβόλω την ορθότητα της απαλλακτικής κρίσης, στην οποία κατέληξε το ποινικό δικαστήριο μετά από παρεμπιπτούσα κρίση σχετικά με το διοικητικής φύσεως ζήτημα της ερμηνείας των διατάξεων του ν. 2123/1997 που διέπουν την επίδικη περίπτωση, αλλά, εν όψει της αυτοτέλειας και του διαφορετικού σκοπού της διοικητικής δίκης έναντι της ποινικής, εκτίμησε διαφορετικά από τον ποινικό δικαστή τα στοιχεία και περιστατικά της ενώπιόν του υπόθεσης, αναφορικά με το ζήτημα της ύπαρξης φορολογικής υποχρέωσης στο πλαίσιο της περιγραφείσας εν προκειμένω χρήσης του επίδικου πετρελαιοειδούς. Εξάλλου, η διά του υπομνήματος επίκληση του άρθρου 5 § 2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (ν. 2719/ 1999), όπως η εν λόγω παράγραφος ισχύει μετά την αντικατάστασή της με το άρθρο 17 του ν. 4446/ 2016, είναι, επίσης, απορριπτέα, διότι η νέα διάταξη δεν εφαρμόζεται *ratione materiae* στην αναρριτική δίκη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. [Αντίθετη η μειοψηφία] [Άρθρα 53 §§ 3 και 4 π.δ. 18/1989, 1, 2, 19, 20, 23 και 67 ν. 2127/1993, 15 ν. 4446/2016, 5 § 2 ΚΔιοικΔικ, 17 ν. 4446/2016, Κεφ. 27 του Παραρτήματος Ι Καν. (ΕΟΚ) αριθ. 2587/91, 6 § 2 ΕΣΔΑ, 4 § 1 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, 50 ΧΘΔΕΕ]. ΣτΕ 971/2022, σ. 1184.

- ΑΠ 1165/2021, σ. 1344.

- ΑΠ 151/2022, σ. 1782.

- ΑΠ 272/2022, σ. 1785.

- ΣυμβΑΠ 304/2022, σ. 1981.

ΛΗΣΤΕΙΑ

- ΑΠ 1025/2021, σ. 1342.

ΛΟΓΙΣΤΕΣ

- «Διαχειριστικός έλεγχος στην ΑΕ και ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών λογιστών και ελεγκτικών εταιριών», από

τους Π. Κ. Παναγιώτου & Οδ. Γ. Σπηλιόπουλου, σ. 1057.

ΜΑΡΤΥΡΕΣ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 107/2021, σ. 108.
- ΑΠ 225/2021, σ. 358.
- ΑΠ 461/2021, σ. 607.
- ΑΠ 510/2021, σ. 610.
- ΑΠ 860/2021, σ. 1138.
- ΑΠ 934/2021, σ. 1340.
- ΑΠ 1025/2021, σ. 1342.
- ΣυμβΑΠ 385/2022, σ. 1982.

ΜΕΘΗ

- ΑΠ 282/2022, σ. 1785.

ΜΕΣΕΓΓΥΗΣΗ

- «Η απαγόρευση της διατάξεως της § 4 του άρθρου 46 ν. 1892/1990 για την απαγόρευση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων κατά της οφειλέτιδος εταιρείας δεν καταλαμβάνει τα ασφαλιστικά μέτρα της δικαστικής μεσεγγυήσεως και τα ασφαλιστικά μέτρα νομής και απαγορεύσεως διαθέσεως περιουσιακών στοιχείων», από το Ν. Κ. Κλαμαρή, σ.1691.

ΜΕΣΙΤΕΙΑ

- «Ερμηνεία Διαθήκης-Έννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

- C-146/20, C-188/20, C-196/20 & C-270/20/21.12.2021, σ. 209.
- Διεθνής αεροπορική μεταφορά προσώπων. Κανονισμός 261/2004 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Συμβατικές υποχρεώσεις αερομεταφορέα για παροχή φροντίδας στους επιβάτες. Επιτρεπτή η συνδρομή ενδοσυμβατικής και εξωσυμβατικής ευθύνης του αερομεταφορέα, αν πληρούνται τα κριτήρια αδικοπρασίας. Επιδίκαση ηθικής βλάβης σε ΑΜΕΑ, διότι η αερομεταφορική εταιρεία δεν παρείχε την αναγκαία συνδρομή δια των προστηθέντων της για την έγκαιρη επιβίβαση του στην πτήση». ΜονΕφΑθ 1925/2020, σ. 1952.

ΜΙΣΘΙΟ

- Αγωγή αποζημίωσης χρήσης του μίσθιου. Αίτημα καταβολής τόκων. Δεδομένου ότι η αποζημίωση χρήσης δεν έχει το χαρακτήρα μισθώματος, δεν υπάρχει δήλη ημέρα καταβολής - πληρωμής της και δεν δύναται να ζητηθούν τόκοι από δήλης ημέρας (Άρθρα 297, 298, 574, 599, 601 ΑΚ). ΕιρΑθ 372/2021, σ. 69.

ΜΙΣΘΟΣ

- Κατώτατα όρια μισθού. Εγκύκλιος. Μη εκτελεστή πράξη. Δεσμευτικότητα. Η προσβαλλόμενη πράξη κατά το μέρος που παρέχει οδηγίες για την εφαρμογή της 4241/127/30.1.2019 υπουργικής απόφασης περί κατώτατου μισθού επαναλαμβάνοντας τις ρυθμίσεις αυτής, δεν είναι εκτελεστή διότι έχει το χαρακτήρα ερμηνευτικής εγκυκλίου. Περαιτέρω, το ύψος των αποδοχών, σύμφωνα με την ερμηνεία που δίδει η Διοίκηση στις διατάξεις του προγενέστερου νόμου 4093/2012, διαμορφώνεται, κατά τις απευθυνόμενες με την προσβαλλόμενη πράξη υποδείξεις, με τις προσαυξήσεις προϋπηρεσίας που ο ανωτέρω νόμος αναγνώριζε. Με τα δεδομένα αυτά, η επίμαχη πράξη περιέχει υποδείξεις με αντικείμενο ζήτημα που ρυθμίζεται με την ευθεία εφαρμογή των κειμένων διατάξεων, οι οποίες δεν προβλέπουν την έκδοση διοικητικής πράξεως για τον προσδιορισμό του ύψους (και των παραμέτρων διαμορφώσεως αυτού) των εκάστοτε καταβλητέων στους εργαζομένους αποδοχών. Η έννοια όμως που δίδει η Διοίκηση στις διατάξεις του ανωτέρω νόμου και οι υποδείξεις που απευθύνει προς ορθή εφαρμογή και συμμόρφωση προς τις διατάξεις αυτές δεν είναι καθ' εαυτές δεσμευτικές για τους αποδέκτες και δεν δημιουργούν νομική δέσμευση γι' αυτούς (ν. 3845/2010, άρθρα 1 § 6 ν. 4046/2012, ν. 4093/2012, 103 ν. 4172/2013, 1 της υποπαρ. ΙΑ. 6 περ. 2 ν. 4254/2014). ΣτΕ 148/2022, σ. 623.

ΜΙΣΘΩΣΗ

- «Κατακρόωση του αποτελέσματος πλειοδοτικού διαγωνισμού μίσθωσης ακινήτου ανήκοντος σε ν.π.δ.δ.», από το Χ. Δ. Νικολαΐδη, σ. 462.
- Ευθύνη του βοηθού εκπλήρωσης στη μίσθωση. Αδικοπρακτική αξίωση εκμισθωτή κατά του βοηθού εκπλήρωσης του μισθωτή λόγω πρόκλησης φθορών στο μίσθιο. Πενταετής παραγραφή της αξίωσης. Αναίρεση λόγω ανεπαρκών αιτιολογιών ως προς το κρίσιμο ζήτημα της αποκλειστικής ή μη υπαιτιότητας του βοηθού εκπλήρωσης και της ύπαρξης ή μη συντρέχουσας ή αποκλειστικής αμέλειας του εκμισθωτή στην πρόκληση πυρκαγιάς στο ένδικο διαμέρισμα. Ειδικότερα, κατέστη ανέφικτος ο ανααιρετικός έλεγχος σχετικά με το αν η τοποθέτηση εγκατάστασης διάταξης διαφορικού ρεύματος από τον εκμισθωτή στο ένδικο διαμέρισμα θα συνέβαλε ή όχι στην αποτροπή της εκδήλωσης της πυρκαγιάς σε αυτό [Άρθρα 914, 937, 298, 300, 330, 592, 594, 599, 602 ΑΚ, 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ]. ΑΠ 156/2021, σ. 829.

ΜΙΣΘΩΣΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

- Θάνατος μισθωτή και υπεισέλευση του επιζώντος συμβίου του στη μίσθωση οικογενειακής στέγης. Εφαρμογή της ΑΚ 612 § 2, που συνιστά διάταξη αναγκαστικού δικαίου, και στην περίπτωση του συμφώνου συμβίωσης. Φύση της υπεισέλευσης του επιζώντος συζύγου ή συμβίου στη μισθωτική σύμβαση. Πρόκειται για εξωκληρονομική ρύθμιση, που ισχύει ανεξάρτητα από την κληρονομική ιδιότητα, ήτοι ως ειδική διαδοχή με μελλοντική ενέργεια και συγκεκριμένα ως μία ιδιότητα εκ του νόμου υπεισέλευση, με συνέπεια ο

επιζών σύζυγος ή συμβίος να υπεισέρχεται αποκλειστικά αυτός ως μισθωτής στη μίσθωση από τον νόμο και όχι με βάση το κληρονομικό του δικαίωμα και ανεξάρτητα από την εκ μέρους του αποδοχή ή μη της κληρονομίας. Ως προς την έκταση της υπεισέλευσης, ο επιζών σύζυγος ή συμβίος υπεισέρχεται στη μισθωτική σχέση εξαρχής και αποκτά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις από τη μίσθωση είτε αυτά γεννήθηκαν πριν, είτε μετά τον θάνατο του μισθωτή [Αρθρα 612 § 2 ΑΚ, 8 και 12 ν. 4356/2015]. ΜΕφΑθ 2528/2022, σ. 1282.

ΜΝΗΜΕΙΑ

- ΑΠ 391/2021, σ. 606.
- «Η ICPRCP και τα Γλυπτά του Παρθενώνα: το νέο στοιχείο της UNESCO για την πολιτιστική διαμεσολάβηση», από την Ε. Τροβιά, σ. 737.

ΜΟΝΟΠΩΛΙΑ

- «Πόρισμα (Απρίλιος 2006) της Ομάδας Εργασίας ως προς το ερωτηματολόγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεως των αντιμονοπωλιακών κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», από τους Ν. Κ. Κλαμαρή, Σ. Κουσουλή, Ε. Δακορώνια, Γ. Αθανασίου, Χ. Τσούκα, Δ. Λιάπηπη & Μ. Σταυροπούλου, σ. 257.

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

- ΑΠ 1415/2020, σ. 104.
- ΣυμβΑΠ 145/2021, σ. 108.
- ΑΠ 480/2021, σ. 608.
- ΣυμβΑΠ 500/2021, σ. 609.
- Η κατοχή ναρκωτικών ουσιών με σκοπό τη διακίνησή τους εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2014/42/ΕΕ για τη δέσμευση και τη δήμευση οργάνων και προϊόντων εγκλήματος στον ενωσιακό χώρο, ακόμη και αν όλα τα συστατικά στοιχεία της τέλεσης του εν λόγω εγκλήματος περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους-μέλους. Αντιβαίνει στην ενωσιακή νομοθεσία εθνική ρύθμιση επιτρέπουσα τη δήμευση περιουσιακού στοιχείου, μολονότι ο τρίτος στον οποίο αυτό φέρεται ως ανήκον δεν έχει τη δυνατότητα να παρίσταται ως διάδικος στη σχετική με τη δήμευση ένδικη διαδικασία (Αρθρα 47 ΧΘΔΕΕ, 5, 8 Οδηγίας 2014/42/ΕΕ [ενωσιακή πράξη ενσωματωθείσα παρ' ημίν με τον ν. 4478/2017]). ΔΕΕ C-845/19 & C-863/19/21.10.21, σ. 952.
- ΑΠ 13/2022, σ. 1598.
- ΣυμβΑΠ 304/2022, σ. 1981.
- ΑΠ 428/2022, σ. 1982.

ΝΟΜΗ

- «Η απαγόρευση της διατάξεως της § 4 του άρθρου 46 ν. 1892/1990 για την απαγόρευση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων κατά της οφειλέτιδος εταιρείας δεν καταλαμβάνει τα ασφαλιστικά μέτρα της δικαστικής μεσεγγυήσεως και τα ασφαλιστικά μέτρα νομής και απαγορεύσεως

διαθέσεως περιουσιακών στοιχείων», από το Ν. Κ. Κλαμαρή, σ.1691.

- «Η πουβλικιανή αγωγή ως μέσο προστασίας του νεμόμενου κινητό με τα προσόντα της τακτικής χρησικτησίας», από το Φ. Νικολάου, σ. 1720.

ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

- Αρχαιρεσίες σε ν.π.δ.δ. Αρμόδιο δικαστήριο. Ως διαφορές περί το κύρος των αρχαιρεσιών για την ανάδειξη οργάνων διοίκησης ν.π.δ.δ., οι οποίες έχουν, κατ' αρχήν, υπαχθεί στην αρμοδιότητα των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, εκδικαζόμενες ως διοικητικές διαφορές ουσίας, νοούνται οι διαφορές που αφορούν τις εκλογές για την ανάδειξη των οργάνων διοίκησης επαγγελματικών ενώσεων δημοσίου δικαίου απ' ευθείας από τα μέλη τους. Αντιθέτως, οι διαφορές που αφορούν αρχαιρεσίες για την ανάδειξη οργάνων διοίκησης ν.π.δ.δ. όχι απ' ευθείας από τα μέλη τους, αλλά από άλλα όργανα διοίκησης των νομικών αυτών προσώπων, δεν γεννούν διοικητικές διαφορές ουσίας, αλλά ακυρωτικές διαφορές, υπαγόμενες στη γενική ακυρωτική αρμοδιότητα του ΣτΕ. Επαγγελματική οργάνωση στην οποία δόθηκε χαρακτήρας ν.π.δ.δ. Η αναγωγή μιας επαγγελματικής οργάνωσης, όπως είναι ο Πανελλήνιος Ιατρικός Σύλλογος, σε ν.π.δ.δ. σωματειακού χαρακτήρα και η υποχρεωτική συμμετοχή σε αυτό των μελών της είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα, εφ' όσον από τον νόμο ανατίθενται στις συγκεκριμένες επαγγελματικές οργανώσεις η εκπλήρωση γενικότερων δημόσιων σκοπών. Επιβάλλεται, όμως, η πρόβλεψη ορισμένων εγγυήσεων, όπως είναι η ελεύθερη εκλογή της διοίκησης αυτού του ν.π.δ.δ., η δε εποπτεία της κρατικής διοίκησης, η οποία αποβλέπει στην περιφρούρηση της κανονικής λειτουργίας των επαγγελματικής υφής νομικών αυτής προσώπων προς εκπλήρωση των ανατεθειμένων από τον νόμο δημοσίων σκοπών, πρέπει, για να μην αντίκειται και προς τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας, να περιορίζεται μόνο σε έλεγχο νομιμότητας και όχι και σκοπιμότητας των πράξεων των οργάνων των εν λόγω επαγγελματικών συλλόγων. ΣτΕ 728.2021, σ. 158.
- «Κατακρόσημο του αποτελέσματος πλειοδοτικού διαγωνισμού μίσθωσης ακινήτου ανήκοντος σε ν.π.δ.δ.», από το Χ. Δ. Νικολαΐδη, σ.462.

ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

- Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ), το οποίο ιδρύθηκε ως ν.π.ι.δ. με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, δεν ανήκει στον στενό ή ευρύτερο δημόσιο τομέα και λειτουργεί ως ΑΕ. Ο αμιγώς ιδιωτικός χαρακτήρας του δεν αναιρείται ούτε από την κάλυψη του συνόλου του κεφαλαίου του από το Ελληνικό Δημόσιο ή από την έκδοση των σχετικών αποφάσεων από τον Υπουργό των Οικονομικών, αποσκοπεί δε στο να διαθέτει την αναγκαία ευελιξία και αποτελεσματικότητα για την επιτυχή εκπλήρωση της αποστολής του, η οποία συνίσταται στη συνεισφορά στη διατήρηση της σταθερότητας του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος μέσω της

ενίσχυσης της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, κατά την ενάσκηση της δραστηριότητός του το ΤΧΣ εξαντλείται σε ενέργειες αμιγώς χρηματοοικονομικές, οι οποίες αναλαμβάνονται με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια (κριτήρια αγοράς) και διέπονται με ρητή νομοθετική πρόβλεψη από το δίκαιο περί ανωνύμων εταιριών. Επομένως, η οργάνωση, η δραστηριότητα και η εν γένει λειτουργία του ΤΧΣ διέπεται σε όλο της το εύρος από το ιδιωτικό δίκαιο. Χαρακτήρας πράξεων ΤΧΣ. Οι πράξεις ή οι παραλείψεις του ΤΧΣ είτε αποτελούν εκδήλωση της αυτονομίας της βούλησής του κατά την επιτέλεση της αποστολής του, είτε αφορούν την εσωτερική λειτουργία των οργάνων του, και δεν συνιστούν εκτελεστές διοικητικές πράξεις. Αφού το Ταμείο δεν συντελεί, με τις ενέργειές του, στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, ήτοι δεν ασκεί αρμοδιότητες αναγόμενες στη σφαίρα της εξουσιαστικής δράσης της Διοίκησης (π.χ. με επιταγές ή απαγορεύσεις ή χορήγηση αδειών για ορισμένη ενέργεια), δεν ενεργεί ως νομικό πρόσωπο διφυούς χαρακτήρα. ΣτΕ 821/2021, σ. 160.

- ΑΠ 973/2021, σ. 1341.

- ΣυμβΑΠ 1139/2021, σ. 1344.

ΝΟΜΙΜΗ ΜΟΙΡΑ

- Τρόπος υπολογισμού νόμιμης μοίρας. Αν δωρήθηκε η ψιλή κυριότητα πράγματος και παρακρατήθηκε η επικαρπία από τον δωρητή κληρονομούμενο εφ' όρου ζωής αυτού (ή τρίτου), για τον υπολογισμό της αξίας της κληρονομίας λαμβάνεται υπόψη μόνον η αξία της ψιλής κυριότητας κατά τον χρόνο της δωρεάς, ακόμη και αν η επικαρπία αποσβέσθηκε αργότερα προς όφελος του δωρεοδόχου ψιλού κυρίου (Άρθρα 1167, 1168, 1710, 1831 ΑΚ). ΠΠρΧαλ 68/2020, σ. 559.

- «Ερμηνεία Διαθήκης-Εννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

- ΑΠ 286/2021, σ. 360.

ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΕΣΟΔΩΝ

- Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Αρχή Καταπολέμησης Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες. Πρόεδρος. Διάταξη δέσμευσης και απαγόρευσης εκποίησης περιουσιακών στοιχείων. Ανάκριση, παραγγελία, διενέργεια. Αρμοδιότητα προέδρου Αρχής και αρμοδιότητα ανακριτή. Γενικές εξουσίες στην ανάκριση. Βάσιμες υπόνοιες ενοχής. Αξιολόγηση συνδρομής. Επείγουσα περίπτωση, άμεσος κίνδυνος. Προσφυγή προς άρση δέσμευσης. Όσο διαρκεί η ανάκριση μόνο ο Ανακριτής έχει αρμοδιότητα να διατάζει την δέσμευση και την απαγόρευση εκποίησης περιουσιακών στοιχείων του κατηγορουμένου, καθώς ενδεχόμενη συντρέχουσα αρ-

μοδιότητα του Προέδρου της Αρχής Καταπολέμησης Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, αφενός θα καθιστούσε κενή νοήματος την αντίστοιχη του Ανακριτή, αφού ο Πρόεδρος θα διέτασσε τη δέσμευση άμεσα μόλις λάμβανε πληροφορίες η Αρχή από την ανακριτική αρχή, παραβιάζοντας έτσι τις γενικές εξουσίες του Ανακριτή, αφετέρου θα οδηγούσε στο παράδοξο μια διοικητική αρχή να επιβάλλει επαχθή μέτρα στον κατηγορούμενο. Ο Πρόεδρος έχει τέτοια αρμοδιότητα μέχρι την παραγγελία κύριας ανάκρισης, ενώ, παρότι είναι ανώτερος δικαστικός λειτουργός, ενεργεί ως διοικητική αρχή, άρα η αξιολόγηση συνδρομής βάσιμων υπονοιών ενοχής θα πρέπει να γίνει υπό το πρίσμα της αρχής της νομιμότητας που διέπει την διοίκηση και, συνεπώς, η απόφασή του να έχει σχετική αιτιολογία. Διαρκούσης της ανάκρισης δεν πληρούται η ουσιαστική προϋπόθεση του «επείγοντος» χαρακτήρα του άρθρου 42 § 7 ν. 4557/18, ο οποίος προσδιορίζεται με αναλογική εφαρμογή του «άμεσου κινδύνου» του άρθρου 245 § 2 ΚΠΔ, δεδομένου ότι ο κατηγορούμενος και η περιουσία του βρίσκονται ήδη υπό διερεύνηση και, έτσι, ο Ανακριτής έχει συνεχώς αρμοδιότητα για την άμεση λήψη δικονομικών μέτρων και την διενέργεια ανακριτικών πράξεων, ώστε να μην χαθούν αποδεικτικά στοιχεία για την ενδεχομένως τελεσθείσα αξιόποινη πράξη. Δέχεται προσφυγή κατηγορουμένου κατά διάταξης δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων, ακυρώνει διάταξη Προέδρου της Αρχής για έλλειψη αρμοδιότητας και απουσία επείγουσας περίπτωσης-Αντίθετη εισαγγελική πρόταση (Άρθρα 42 §§ 1, 3 και 7 ν. 4557/18, και 245 § 2 ΚΠΔ). ΣυμβΠλημΑθ 4/2022, σ. 94.

- ΣυμβΑΠ 45/2021, σ. 106.

- ΑΠ 550/2021, σ. 610.

- Η αρμοδιότητα του Προέδρου της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες προς δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων κατηγορουμένου σε υποθέσεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες έχει διφυή χαρακτήρα, καθώς πρόκειται τόσο για ιδιότυπο μέτρο συλλογής αποδείξεων, όσο και για μέτρο καταναγκασμού σε βάρος του υπόπτου. Το ως άνω μέτρο δεν έχει διοικητικό χαρακτήρα, αλλά εντάσσεται στα διοικητικά μέτρα της ποινικής νομοθεσίας, διότι ταυτίζεται κατά περιεχόμενο με το αντίστοιχο μέτρο που λαμβάνεται από τον Ανακριτή τα πλαίσια της διεξαγωγής τακτικής ανακρίσεως σε βάρος του κατηγορουμένου για το ίδιο ποινικό αδίκημα και, περαιτέρω, ελέγχεται ουσιαστικά με όμοιο τρόπο από όργανο το Δικαστικό Συμβούλιο. Η λειτουργία όμως της Αρχής και οι πράξεις του Προέδρου αυτής κείνται εκτός του ποινικού δικονομικού συστήματος και οι έρευνές της δεν συνιστούν προανακριτικό έργο ούτε υπόκεινται στους ποινικούς δικονομικούς κανόνες, αλλά στο ειδικό καθεστώς του ν. 4557/2018. Η εν λόγω αρμοδιότητα του Προέδρου της Αρχής μπορεί να ασκείται παράλληλα με την ανακριτική διαδικασία. Κρίση του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών ότι δεν υφίσταται κατά τη διάρκεια της κύριας ανάκρισης τέτοια αρμοδιότητα του Προέδρου της Αρχής και συνακόλουθη άρση σχετικής διάταξης τού-

του. Αναφύεται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω θετικής υπέρβασης εξουσίας (Άρθρα 42, 47 ν. 4557/2018, 584 § 1 στ' ΚΠΔ). ΣυμβΤακτΟΛΑΠ 1/2022, σ. 877.

- ΑΠ 726/2021, σ. 894.
- ΑΠ 732/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 957/2021, σ. 1341.
- ΣυμβΟΛΑΠ 1/2022, σ. 1596.
- ΑΠ 145/2022, σ. 1600.

ΝΟΜΙΣΜΑ

- C-212/20/18.11.2021, σ. 212.

ΝΟΜΟΙ

- «Η ποιότητα του νόμου. Νομοθετικές ασκήσεις και εύλογες αντιδράσεις», από τον Χ. Αργυρόπουλο, σ. 1728.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ

- ΑΠ 916/2021, σ. 1139.
- Δικαίωμα στην Υγεία. Ιδιωτικές κλινικές. Το Σύνταγμα δεν απαγορεύει την παροχή υπηρεσιών υγείας από ιδιωτικούς φορείς. Το Κράτος οφείλει να λαμβάνει θετικά μέτρα, ώστε να εξασφαλίζεται η παροχή υπηρεσιών υγείας υψηλού επιπέδου, μεταξύ δε άλλων, με την έκδοση ατομικών διοικητικών αδειών, καθώς και με τον προσηκόντα έλεγχο από τη Διοίκηση της τηρήσεως τόσο των γενικών κανόνων, όσο και των τυχόν ειδικότερων όρων και προϋποθέσεων που περιέχονται στις ατομικές άδειες προς εξειδίκευση των γενικών κανόνων. Η ρυθμιστική παρέμβαση του Κράτους στις επιχειρηματικές δραστηριότητες με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών υγείας, στις οποίες περιλαμβάνεται η ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών κλινικών, δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος και είναι επιτρεπτή, υπό την προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας. Οι ιδιωτικές κλινικές, εφ' όσον δεν αποτελούν κοινές εμπορικές επιχειρήσεις, λειτουργούσες κατά τους όρους του ελεύθερου ανταγωνισμού, αλλά ασκούν δραστηριότητα που συνίσταται στην παροχή στο κοινό ζωτικής σημασίας για την ζωή και την υγεία υπηρεσιών, πρέπει να υπόκεινται σε καθεστώς αυστηρών ρυθμίσεων, που λαμβάνει προεχόντως υπ' όψη τον χαρακτήρα και την ιδιαιτερότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας. Προϋποθέσεις λειτουργίας. Ο νομοθέτης, κατά τη θέσπιση κανονιστικών όρων, προϋποθέσεων και περιορισμών για την χορήγηση άδειας ίδρύσεως και λειτουργίας ιδιωτικών κλινικών, καθώς και ρυθμίσεων για το καθεστώς ελέγχου των ιδιωτικών κλινικών από την αρμόδια προς τούτο Διοίκηση, τόσο στο στάδιο της αδειοδότησής τους όσο και καθ' όλο το διάστημα της λειτουργίας τους, οφείλει να μεριμνά για την παροχή των υπηρεσιών υγείας στο κοινό με τις απαιτούμενες ποιοτικές εγγυήσεις, συνεκτιμώντας όχι μόνο τους υπαρκτούς κινδύνους για την ζωή και την υγεία των χρηστών από την πλημμελή λειτουργία των εν λόγω μονάδων, αλλά και ενδεχόμενους έστω παράγοντες διακινδύνευσης, δυνάμενους να απειλήσουν την ποιότητα και την ασφάλεια της παρεχόμενης υπηρεσίας. Στις εγγυήσεις αυτές περιλαμβά-

νεται το κανονιστικό εκείνο πλαίσιο ρυθμίσεων που δύναται να διασφαλίσει, με αποτελεσματικό τρόπο, την αδιάλειπτη και άμεση παροχή των εκάστοτε απαιτούμενων ιατρικών και νοσηλευτικών υπηρεσιών στους νοσηλεύόμενους. Οι προϋποθέσεις αυτές προσδιάζουν στην ασκούμενη στις ιδιωτικές κλινικές δραστηριότητα, που συνίσταται, μεταξύ άλλων, στην παροχή υπηρεσιών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας περίθαλψης και νοσηλείας, και ανάγονται, ιδίως, στις κατηγορίες και στα προσόντα του προσωπικού, ιατρικού, νοσηλευτικού, βοηθητικού και τεχνικού, στις προδιαγραφές των κτιριακών και λοιπών εγκαταστάσεων και υποδομών, στον απαιτούμενο ιατρικό και τεχνολογικό εξοπλισμό, καθώς και στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της κλινικής, σε συνάρτηση με τα επιμέρους τμήματά της, ο οποίος πρέπει να διασφαλίζει την πραγματική παροχή των υπηρεσιών υγείας με τις απαιτούμενες ποιοτικές εγγυήσεις. Αδειοδότηση ιδιωτικής κλινικής. Απαιτείται η υποβολή στη Διοίκηση κατά την αδειοδότηση της ιδιωτικής κλινικής, μεταξύ άλλων, στοιχείων από τα οποία προκύπτουν όλα τα δεδομένα για την λειτουργική και διοικητική οργάνωσή της, καθώς και για τον εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις της, εν γένει, που πρέπει να ανταποκρίνονται στις παρεχόμενες από την κλινική υπηρεσίες, να πληρούν τις καθοριζόμενες στη νομοθεσία τεχνικές προδιαγραφές, ιδίως ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά, και να διασφαλίζουν την αδιάλειπτη και απρόσκοπτη λειτουργία της κατά πάντα χρόνο, ώστε η εκάστοτε αναγκαία ιατρική και νοσηλευτική φροντίδα να είναι αμέσως διαθέσιμη στον νοσηλεύόμενο και να μην τίθεται σε κίνδυνο, έστω και ενδεχόμενο, η ποιότητα και η ασφάλεια των παρεχομένων υπηρεσιών. Απαιτείται πλήρης μελέτη για τις ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις της κλινικής, που θα πρέπει να διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία της και την ασφάλεια των ασθενών, καθώς και του προσωπικού. Για όλες τις βασικές παροχές απαιτείται εφεδρικό σύστημα, ικανό να εξασφαλίσει την σωστή λειτουργία σε περίπτωση διακοπής της παροχής, ότι τα υλικά και οι κατασκευές πρέπει να έχουν την δέουσα αντοχή και να μην υφίστανται αλλοιώσεις που θέτουν σε κίνδυνο τη λειτουργία τους, λαμβάνεται δε πρόνοια για το σύστημα κλιματισμού, αερισμού και θέρμανσης και για τα συστήματα παραγωγής κρύου και ζεστού νερού για τις ανάγκες ψύξης και θέρμανσης πρέπει να διαθέτουν εφεδρεία, σε ποσοστό 75% τουλάχιστον όταν οι κλινικές είναι μεγαλύτερες των 100 κλινών, και επαρκή για να καλύπτει οπωσδήποτε τις ανάγκες των χειρουργείων και των μονάδων εντατικής θεραπείας στις λοιπές κλινικές. Υποχρέωση ελέγχου από τη Διοίκηση. Το ρυθμιστικό πλαίσιο που εξειδικεύει τις συνταγματικές επιταγές, είτε με νόμους, είτε με κανονιστικές πράξεις κατ' εξουσιοδότηση νόμων, οφείλει επίσης να διασφαλίζει την άσκηση αποτελεσματικών ελέγχων από τη Διοίκηση για την τήρηση των όρων λειτουργίας των ιδιωτικών κλινικών. Οι αρμόδιες υπηρεσίες οφείλουν να μεριμνούν για την εφαρμογή του καθεστώτος αυτού, τόσο κατά την αδειοδότηση των ιδιωτικών κλινικών, αρχική ή συμπληρωματική,

όσο και κατά τη διενέργεια των προβλεπόμενων ελέγχων. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται εποπτεία και έλεγχος των ιδιωτικών κλινικών από τις αρμόδιες υπηρεσίες, ορίζεται δε ότι ο τακτικός έλεγχος διενεργείται τουλάχιστον μία φορά κατ' έτος και ο έκτακτος όταν το επιβάλλουν ειδικοί λόγοι. Η συνεχής εύρυθμη λειτουργία της κλινικής, όλες τις ημέρες και τις ώρες, και η κατά πάντα χρόνο ετοιμότητα του προσωπικού, των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού της, που πρέπει να είναι διαθέσιμα ώστε να δύναται να παρέχεται στους νοσηλευόμενους, χωρίς διακοπή και καθυστέρηση, η αναγκαία φροντίδα και θεραπεία και να αντιμετωπίζονται άμεσα τα επεισόδια περιστατικά, αποτελούν βασικούς κανόνες που διέπουν το κανονιστικό καθεστώς των ιδιωτικών κλινικών. Τόσο κατά την αδειοδότηση της κλινικής όσο και κατά τους διενεργούμενους στη συνέχεια ελέγχους, η Διοίκηση οφείλει να διαπιστώνει τεκμηριωμένα, βάσει των υποβαλλομένων για την αδειοδότηση στοιχείων και των οικείων πρακτικών της Επιτροπής του άρθρου 4 του π.δ. 247/1991, η οποία γνωμοδοτεί για την χορήγηση ή μη των αδειών, τη δυνατότητα συμμόρφωσης της κλινικής προς τις αρχές και τους κανόνες της νομοθεσίας, ελέγχοντας αφ' ενός την πληρότητα των υποβαλλομένων δικαιολογητικών, αφ' ετέρου δε, βάσει των δικαιολογητικών αυτών και ιδίως των στοιχείων για την διοικητική και λειτουργική οργάνωση, την επάρκεια και το πρόσφορο του προτεινόμενου οργανωτικού σχήματος να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις υπό συνθήκες πραγματικής λειτουργίας, και να θέτει τους προσήκοντες για τον σκοπό αυτό όρους στην οικεία άδεια, εφ' όσον τούτο απαιτείται. Υποχρέωση απασχόλησης επαρκούς αριθμού ασθενοφόρων. Δοθέντος ότι, κατά τον νόμο, καταστατικός σκοπός του ΕΚΑΒ είναι η παροχή στο κοινό άμεσης βοήθειας και επείγουσας ιατρικής φροντίδας σε έκτακτες περιπτώσεις και η μεταφορά των πολιτών σε μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας, δεν απαγορεύεται κατ' αρχήν η μεταφορά, με ασθενοφόρο του ΕΚΑΒ, ασθενούς νοσηλευόμενου σε ιδιωτική κλινική σε άλλο νοσηλευτικό ίδρυμα, εφ' όσον τούτο παρίσταται αναγκαίο. Περαιτέρω, όμως, και ανεξαρτήτως του ζητήματος εάν όλες οι ιδιωτικές κλινικές οφείλουν να διαθέτουν, ως μέρος του εξοπλισμού τους, κατάλληλα ασθενοφόρα οχήματα σε επαρκή αριθμό προς εξυπηρέτηση των ασθενών τους, πάντως ιδιωτικές κλινικές στις οποίες, σύμφωνα με την άδειά τους, προβλέπεται η λειτουργία Καρδιοχειρουργικού Τμήματος Παιδών και Καρδιοχειρουργικής ΜΕΘ Παιδών, πρέπει, εν όψει της ιδιαιτερότητας των μονάδων αυτών, να διαθέτουν υποχρεωτικώς ασθενοφόρα οχήματα, με τον κατάλληλο εξοπλισμό και την απαιτούμενη στελέχωση, για την μεταφορά των νοσηλευόμενων στις εν λόγω κλινικές νεογνών και παιδιών σε άλλα νοσηλευτικά ιδρύματα, όταν τούτο επιβάλλεται για την άμεση και επείγουσα αντιμετώπιση ιατρικού περιστατικού, δυνάμενες να προσφύγουν για τον σκοπό αυτό στις υπηρεσίες του ΕΚΑΒ μόνο κατ' εξαίρεση. Συνεπώς, κατά τη χορήγηση άδειας λειτουργίας Καρδιοχειρουργικού Τμήματος Παιδών και Καρδιοχειρουργικής ΜΕΘ Παιδών σε ορισμένη ιδιωτική

κλινική, η Διοίκηση οφείλει ελέγχει την τήρηση της υποχρέωσης αυτής και η σχετική παράλειψη της οικείας άδειας είναι μη νόμιμη. ΣτΕ 2463/2021, σ. 1417.

- Δικαίωμα στην Υγεία. Ιδιωτικές Κλινικές. Η νομοθεσία δεν προβλέπει αρμοδιότητα των οργάνων των Οδοντιατρικών Συλλόγων να χορηγούν άδεια σε ιδιωτικούς οικονομικούς φορείς, προκειμένου οι φορείς αυτοί, κατά την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας, να δύναται να προβαίνουν σε καταχώριση της επαγγελματικής δραστηριότητας των μελών των Οδοντιατρικών Συλλόγων στους έντυπους και ηλεκτρονικούς καταλόγους τους. Υποχρέωση Οδοντιατρικού Συλλόγου να ικανοποιήσει αίτημα με το προαναφερθέν περιεχόμενο ουδόλως προκύπτει από τις διατάξεις του Συντάγματος ή της ΕΣΔΑ ή από τη νομοθεσία της ΕΕ, ειδικότερα δε από τις διατάξεις περί επαγγελματικής και επιχειρηματικής ελευθερίας ή περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού ή περί της «ελευθερίας πληροφόρησης του κοινού» και, συνεπώς, δεν στοιχειοθετείται παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας δυνάμει παραδεκτώς να προσβληθεί με αίτηση ακύρωσης. ΣτΕ 150/2022, σ. 1656.

ΟΔΗΓΙΑ

- Διάταξη ενωσιακής νομικής πράξης και δη οδηγίας, καθ' όσον απαιτεί να είναι αναλογικές οι προβλεπόμενες σε αυτήν κυρώσεις, έχει άμεσο αποτέλεσμα. Ως εκ τούτου, οι ιδιώτες μπορούν να την επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων έναντι κράτους-μέλους, το οποίο προέβη σε πλημμελή μεταφορά της στην εσωτερική έννομη τάξη. Η αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου έχει την έννοια ότι επιβάλλει στις εθνικές αρχές την υποχρέωση να αφήνουν ανεφάρμοστη εθνική ρύθμιση, μέρος της οποίας είναι αντίθετο προς την απαίτηση αναλογικότητας των κυρώσεων που προβλέπεται σε διάταξη οδηγίας, μόνον κατά το μέτρο που είναι αναγκαίο για να καταστεί δυνατή η επιβολή αναλογικών κυρώσεων (Άρθρα 288 ΣΛΕΕ, 49 §§ 1, 3 ΧΘΔΕΕ, 20 Οδηγίας 2014/ 67/ΕΕ [ενοσωματωθέν παρ' ημίν με το άρθρο 16 π.δ. 101/ 2016]). ΔΕΕ C-205/20/8.3. 2022, σ. 1867.

ΟΔΙΚΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

- Κυκλοφοριακές ρυθμίσεις. Αρμοδιότητα. Οι αποφάσεις των δημοτικών ή περιφερειακών συμβουλίων, οι οποίες αφορούν τη θέσπιση κυκλοφοριακών ρυθμίσεων, υποβάλλονται προς έγκριση στον Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Η νομοθετική αυτή πρόβλεψη δεν αναφέρεται στον κατά τις γενικές διατάξεις του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων ασκούμενο κατασταλατικό έλεγχο νομιμότητας επί των πράξεων των οργάνων των ΟΤΑ, αλλά καθιερώνει ειδική διαδικασία θέσπισης των κυκλοφοριακών ρυθμίσεων (δοθέντος, άλλωστε, ότι οι θεσπιζόμενες κυκλοφοριακές ρυθμίσεις δεν αποτελούν αμιγώς τοπική υπόθεση), κατά την οποία η τελική αποφασιστική αρμοδιότητα ανήκει σε κρατικό όργανο, δηλαδή, τον Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ο οποίος ασκεί πλήρη ουσιαστικό έλεγχο των

σχετικών πράξεων των οργάνων των ΟΤΑ. Οι εγκριτικές αποφάσεις του Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ως έχουσες κανονιστικό χαρακτήρα, τελειούνται με την δημοσίευσή τους στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης. ΣτΕ 2175/2021, σ. 926.

ΟΔΟΙ

- Διάνοξη και κατάργηση οδών. Αρμοδιότητα. Ο σχεδιασμός και η διαχείριση του οδικού δικτύου των δήμων, στην έννοια των οποίων περιλαμβάνεται και η δημιουργία νέων οδών, πρέπει να ενεργείται με την έκδοση πράξης του αρμοδίου, κατά περίπτωση, για τον πολεοδομικό σχεδιασμό κρατικού οργάνου, αναλόγως του είδους και του εύρους της επέμβασης στο οδικό δίκτυο. Συνεπώς, δεν είναι κατά νόμο επιτρεπτές οι αποσπασματικές και μη εντασσόμενες σε γενικότερο σχεδιασμό πράξεις διαχείρισης του οδικού δικτύου, όπως η διάνοξη και κατάργηση οδών βάσει μόνον εντοπισμένων εκτιμήσεων. Ακώρωση απόφασης δημοτικού συμβουλίου για την κατεδάφιση περιφραξής με σκοπό τη διάνοξη δρόμου. ΣτΕ 1926/2021, σ. 922.

ΟΜΟΛΟΓΙΑ (ΠοινΔ)

- ΣυμβΑΠ 1119/2021, σ. 1344.
 - Παροχή επενδυτικών συμβουλών για αγορά ομολόγου της ASPIS BANK. Παραβίαση υποχρέωσης ενημέρωσης με την παροχή ορθής, αναγκαίας και κατάλληλης πληροφόρησης του μέσου «καταναλωτή» - και του ιδιώτη επενδυτή, ώστε αυτός να λαμβάνει, τεκμηριωμένα, τη σωστή απόφαση της πράγματι ηθελημένης συναλλαγής. Υποχρέωση αποζημίωσης ισόποσης με τη ζημία που υπέστη. Από την αποζημίωση δεν αφαιρούνται τα ποσά που ο επενδυτής έλαβε ως τοκομερίδια κατά τη διάρκεια που το ομόλογο διαπραγματεύονταν στις αγορές διότι η απόδοσή τους αποτελούσε υποχρέωση του υπόχρεου προς αποζημίωση, αντικείται δε ένας τέτοιος συμψηφισμός στην καλή πίστη, η οποία δεν ανέχεται το κέρδος από το ζημιόγONO γεγονός να αποβεί σε ωφέλεια του ζημιώσαντος [Άρθρα 281, 288, 298, 299, 330, 914 ΑΚ, Κώδικας Δεοντολογίας ΕΠΕΥ (Αριθ. 12263/β.500/11.4.1997 απόφαση Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, ΦΕΚ Β/340/24.4.1997), ν. 3606/2007, ν. 3756/2009, Οδηγία 2004/39/ΕΚ (MIFID), 8 ν. 2251/1994]. ΑΠ 1564/2021, σ. 1766.

ΟΠΛΑ

- ΑΠ 644/2021, σ. 892.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

- ΑΠ 22/2021, σ. 105.
 - Συμβάσεις ΟΤΑ. Προσφυγή τρίτου. Τρίτοι, εφ' όσον συντρέχουν οι τασόμενες από την σχετική νομοθεσία προϋποθέσεις, δύνανται να ασκήσουν την προσφυγή νομιμότητας του άρθρου 227 του ν. 3852/2010 κατά των σχετικών με την ανάθεση σύμβασης έργου, προμήθειας ή υπηρεσίας πράξεων των οργάνων των ΟΤΑ. Αντιστοίχως δε οι πράξεις αυτές υπόκεινται και στον αυτεπάγγελτο έλεγχο νομιμότητας που προβλέπεται από τα άρθρα 225 και 226 του ν.

3852/2010. Προσυμβατικός έλεγχος ΕΛΣυν. Δέσμευση διοικητικών αρχών. Η διατυπούμενη κατά τον προσυμβατικό έλεγχο στις σχετικές πράξεις ή αποφάσεις των αρμοδίων σχηματισμών του Ελεγκτικού Συνεδρίου κρίση περί της νομιμότητας ή μη σχεδίου δημόσιας σύμβασης δεσμεύει κατ' αρχήν τις αναθέτουσες και λοιπές (περιλαμβανομένων και των εποπτικών) αρχές. Είναι δε άμοιρη επιρροής η πρόβλεψη του ελέγχου νομιμότητας των πράξεων των ΟΤΑ κατά το άρθρο 102 § 4 Σ, η οποία, πάντως, δεν επιτρέπει τον περιορισμό και (κατά μείζονα λόγο) την κατάργηση των συνταγματικώς οριζόμενων αρμοδιοτήτων του ΕΛΣυν. Δεν δημιουργείται στην περίπτωση αυτή έλλειμμα δικαστικής προστασίας για τους θιγόμενους από τις πράξεις των εποπτικών αρχών, εφ' όσον οι τελευταίοι μπορούν να αμφισβητήσουν την νομιμότητα των πράξεων αυτών ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων (ΣτΕ και διοικητικών εφετειών, κατά περίπτωση), τα οποία δεν δεσμεύονται από τα κριθέντα από το Ελεγκτικό Συνέδριο κατά την άσκηση του προληπτικού ελέγχου. Παροχή δικαστικής προστασίας με τον ν. 4412/2016. Η παροχή δικαστικής προστασίας κατά τον ν. 4412/2016 αφορά διαφορές που αναφύονται από πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες εντάσσονται στη διαδικασία που προηγείται της σύναψης των συμβάσεων που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του νόμου, ως τέτοιες δε πράξεις ή παραλείψεις νοούνται όχι μόνον εκείνες, οι οποίες εκδίδονται ή εκδηλώνονται κατά τη διαδικασία, η οποία αρχίζει με την προκήρυξη και ολοκληρώνεται με την πράξη ανάθεσης της σύμβασης στον ανάδοχο, αλλά και οι πράξεις με τις οποίες ασκήθηκε έλεγχος νομιμότητας επί των πράξεων αυτών της διαγωνιστικής διαδικασίας. Δικαίωμα δε άσκησης αίτησης αναστολής και αίτησης ακώρωσης έχει στην περίπτωση αυτήν όχι μόνον ο ενδιαφερόμενος για την ανάθεση της σύμβασης, αλλά και η αναθέτουσα αρχή, της οποίας οι πράξεις ακυρώθηκαν κατ' ενάσκηση ελέγχου νομιμότητας. ΣτΕ 770/2021, σ. 160.

- Υποχρέωση συμμόρφωσης του Δήμου Αθηναίων σε εκτέλεση τελεσιδικής απόφασης που τον καταδικάζει σε καταβολή. Η υπ' αυτού ασκηθείσα αναίρεση και η προθεσμία άσκησης αυτής αναστέλλουν την εκτέλεση της απόφασης. (Άρθρα 565 § 2 ΚΠολΔ · 19 α.ν. 1715/1951 · 1 ν. 3068/2002). ΑΠ 28/2022, σ. 581.
- Τομές σε δρόμους για δίκτυα κινητής τηλεφωνίας. Αρμοδιότητα Δήμου. Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου, που απαγορεύει στην Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου την έγκριση αδειών τομών και κλεισίματος δρόμων σε εταιρίες κινητής τηλεφωνίας και στους υπεργολάβους τους εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου για εργασίες που αφορούν τα δίκτυα και τις εγκαταστάσεις τους, επιβάλλει, στην ουσία, επί αόριστον απαγόρευση χορήγησης δικαιωμάτων διέλευσης από τους χώρους αυτούς εντός της εδαφικής περιφέρειας του Δήμου. Η απόφαση έχει κανονιστικό χαρακτήρα και, ανεξαρτήτως του ότι χρήζει τήρησης των σχετικών διατυπώσεων δημοσιότητας, εκδίδεται χωρίς νομοθετική εξουσιοδότηση. ΣτΕ 2292/2021, σ. 1414.
- Πειθαρχικά όργανα ΟΤΑ. Συμμετοχή δικαστών. Ο συντα-

κτικός νομοθέτης θέσπισε ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς πειθαρχικού ελέγχου των αιρετών εκπροσώπων των ΟΤΑ, το οποίο διαφέρει εκείνου που έχει θεσπισθεί για τους κρατικούς υπαλλήλους, ως προς τα πειθαρχικά όργανα, τη διαδικασία πειθαρχικού ελέγχου και τις επιβαλλόμενες πειθαρχικές ποινές. Στο πλαίσιο αυτό, για την επιβολή πειθαρχικών ποινών στους αιρετούς εκπροσώπους των ΟΤΑ απαιτείται σύμφωνη γνώμη πειθαρχικού συμβουλίου, συγκροτούμενου κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές, το οποίο, ωστόσο, δεν αποτελεί το όργανο με την αποφασιστική αρμοδιότητα, ενώ, προκειμένου για τους κρατικούς υπαλλήλους, η αποφασιστική αρμοδιότητα για την έκδοση της πράξης επιβολής της πειθαρχικής ποινής χορηγείται στα υπηρεσιακά τους συμβούλια, στα οποία αυτοί μετέχουν με αυξημένη πλειοψηφία των δύο τρίτων των μελών τους. Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης και Πειθαρχικό Συμβούλιο. Την πειθαρχική δικαιοδοσία στα αιρετά όργανα ΟΤΑ ασκεί ο Ελεγκτής Νομιμότητας (ήδη Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης), η δε πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται με την έκδοση από τον Συντονιστή αιτιολογημένης απόφασης, με την οποία αυτός μπορεί να επιβάλει τις πειθαρχικές ποινές της αργίας έως 6 μηνών ή της έκπτωσης, ενώ οι πράξεις με τις οποίες ασκείται πειθαρχική εξουσία είναι δεκτικές ουσιαστικού δικαστικού ελέγχου ως επιπλέον εγγύηση που διασφαλίζει τη συνταγματικά κατοχυρωμένη θέση των αιρετών οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης έναντι της κρατικής εξουσίας. Η σύμφωνη γνώμη του Πειθαρχικού Συμβουλίου συνιστά απαραίτητη, κατά το Σύνταγμα και τον νόμο, προϋπόθεση, αλλά η πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται μόνο με την έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξης, με την οποία ο Συντονιστής Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ως το όργανο με την αποφασιστική αρμοδιότητα, αποφαινεται αιτιολογημένα για την τέλεση ή μη του πειθαρχικού παραπτώματος και την επιβολή της ποινής. Σε περίπτωση διαφωνίας του Συντονιστή με τη γνωμοδότηση αυτή, ο Συντονιστής μπορεί να αποσχει και, με αιτιολογημένη πράξη του, να αναπέμψει την υπόθεση στο Πειθαρχικό Συμβούλιο για νέα κρίση. Η αιτιολογημένη απόφαση του Συντονιστή Αποκεντρωμένης Διοίκησης περί αναπομπής της υπόθεσης στο Πειθαρχικό Συμβούλιο είναι προσβλητή με προσφυγή από οποιονδήποτε δικαιολογεί έννομο συμφέρον [Μειοψηφία]. ΣτΕ 72/2022, σ. 1655.

ΟΧΛΗΣΗ

- ΑΠ 377/2021, σ. 606.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

- ΑΕΙ. Απόφαση συγκλήτου Αρμοδιότητα δικαστηρίου. Από την αμφισβήτηση της νομιμότητας απόφασης της Συγκλήτου Πανεπιστημιακού Ιδρύματος, με την οποία έγινε ανάθεση ή ανάκληση της ανάθεσης καθηκόντων ιδρυματικά υπεύθυνου για την εκτέλεση εκπαιδευτικού προγράμματος σε Καθηγητή πρώτης βαθμίδας, αναφέρεται διαφορά που αφορά την εν γένει υπηρεσιακή του κατάσταση συνεπώς

αρμόδιο είναι το Διοικητικό Εφετείο (Άρθρα 26 ν. 4509/2017, 1 §§ 1 και 2 ν. 702/1977, 47 § 2 ν. 3900/2010, 34 ν. 1968/1991). ΣτΕ 2226/2021, σ. 148.

- «Ένα πρόβλημα δημοκρατίας. Ακαδημαϊκή και επιστημονική ελευθερία», από τον Α. Π. Αργυρό, σ. 515.
- Ελευθερία έκφρασης και ακαδημαϊκή ελευθερία. Η ελεύθερη έκφραση των στοχασμών καθενός αποτελεί συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα. Το δικαίωμα αυτό επιδέχεται περιορισμούς (επεμβάσεις), υπό την προϋπόθεση ότι προβλέπονται σε σαφή νόμο (τοπικό ή και ουσιαστικό), εξυπηρετούν θεμιτό σκοπό και σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. Εξάλλου, η ακαδημαϊκή ελευθερία περιλαμβάνει την τέχνη, την επιστήμη, την έρευνα και τη διδασκαλία. Το Κράτος ασκεί έλεγχο μόνο νομιμότητας των πράξεων των οργάνων των ΑΕΙ, οι καθηγητές των οποίων είναι ισόβιοι δημόσιοι λειτουργοί και το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό τους επιτελεί επίσης δημόσιο λειτουργήμα. Αίτηση ακύρωσης κατά αφαίρεσης τίτλου επίτιμου διδάκτορα. Αρμοδιότητα. Ο τίτλος του επίτιμου διδάκτορα μπορεί να απονεμηθεί σε οποιοδήποτε πρόσωπο, είτε έχει ή είχε την ιδιότητα του καθηγητή ΑΕΙ, είτε όχι, είναι καθαρά τιμητικός και δεν χορηγεί αρμοδιότητα άσκησης πανεπιστημιακού έργου στον τιμώμενο. Αντιθέτως, το καθεστώς των ομότιμων καθηγητών διαφέρει από το καθεστώς των επίτιμων διδασκόντων, λόγω της δυνατότητας που παρέχεται στους πρώτους να ασκήσουν πανεπιστημιακό έργο. Ειδικότερα, οι ομότιμοι καθηγητές αποτελούν ιδιόρρυθμη κατηγορία δημόσιων λειτουργών και, κατά συνέπεια, αίτηση ακύρωσης ομότιμου καθηγητή κατά απόφασης αφαίρεσης του τίτλου του εμπίπτει στην αρμοδιότητα του οικείου διοικητικού εφετείου. Συνεπώς, η αίτηση ακύρωσης κατά απόφασης αφαίρεσης τίτλου επίτιμου διδάκτορα, δεν ανήκει στην αρμοδιότητα των διοικητικών εφετειών, αλλά στη γενική ακυρωτική αρμοδιότητα του ΣτΕ. Απονομή τίτλου επίτιμου διδάκτορα. Λόγοι αφαίρεσής του. Η απονομή και κατοχή του τίτλου του επίτιμου διδάκτορα ερείδονται στην εκδήλωση αμοιβαίας τιμής μεταξύ του απονέμοντος Πανεπιστημίου και του τιμωμένου, τόσο κατά την απονομή του τίτλου, όσο και εν συνεχεία. Τούτου έπειτα ότι οι σοβαροί λόγοι, που δικαιολογούν την αφαίρεση του τίτλου του επίτιμου διδάκτορα, δεν περιορίζονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες πράξεων, αλλά περιλαμβάνουν και πράξεις όπως είναι, κατ' εξοχήν, η σοβαρή προσβολή του κύρους των ελληνικών ΑΕΙ γενικώς και κατ' επέκταση των καθηγητών τους, επικουρούμενη μάλιστα και από προσβολή, ειδικά του ΑΕΙ που έχει απονείμει τον τίτλο. Είναι αδιάφορο το ότι οι ως άνω λόγοι δεν ανάγονται στο επιστημονικό υπόβαθρο επί του οποίου ερείδεται η ανακήρυξη [Μειοψηφία]. ΣτΕ 2571/2021, σ. 1420.
- Εκλογή μέλους ΔΕΠ. Εισηγητική έκθεση. Ο νόμος, για την πληρέστερη κατατόπιση του σώματος των εκλεκτόρων ως προς την επιστημονική ικανότητα και καταλληλότητα των υποψηφίων, προέβλεψε τη σύσταση συλλογικού οργάνου, της εισηγητικής επιτροπής, της οποίας η έκθεση αποτελεί προπαρασκευαστική πράξη της εκλογής, πλην η παράλει-

ψη υποβολής αυτής δεν εμποδίζει την πρόοδο της διαδικασίας της εκλογής ή της κρίσης για εξέλιξη στην επόμενη βαθμίδα. Εφ' όσον, όμως, υποβληθεί εισηγητική έκθεση και χρησιμεύσει για τη διαφώτιση του σώματος των εκλεκτόρων, τυχόν ακυρότητα της έκθεσης έχει ως αποτέλεσμα την ακυρότητα της εκλογής ή της κρίσης για εξέλιξη που έγινε βάσει της έκθεσης αυτής. Περιεχόμενο εισηγητικής έκθεσης. Το περιεχόμενο της εισηγητικής έκθεσης πρέπει να περιλαμβάνει: α) ανάλυση και αξιολόγηση του έργου και της προσωπικότητας κάθε υποψηφίου, με εκφορά κρίσης για την προσφορά του στην πρόοδο της επιστήμης, β) την άποψη της εισηγητικής επιτροπής εάν οι υποψήφιοι ανταποκρίνονται στα απαιτούμενα από το νόμο προσόντα και ειδικότερα για τη συνάφεια του γνωστικού αντικείμενου της προς πλήρωση θέσης με το γνωστικό αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής, καθώς και τη συνάφεια αυτής, επιστημονικού, διδακτικού, κλινικού ή καλλιτεχνικού έργου των υποψηφίων με το γνωστικό αντικείμενο της προς πλήρωση θέσης, γ) εάν κρίνονται περισσότεροι του ενός υποψήφιοι, να περιλαμβάνει συγκριτική και αξιολογική κατάταξή τους. Η επιτροπή για να παράσχει ακριβή εικόνα του κάθε υποψηφίου οφείλει να αναλύσει και να κρίνει τα έργα του, την επιστημονική του δράση και τα λοιπά ουσιαστικά του προσόντα. Για να παράσχει η εισηγητική επιτροπή ακριβή εικόνα ενός υποψηφίου οφείλει να αναλύσει και να κρίνει τα έργα του, την επιστημονική δράση του και τα λοιπά ουσιαστικά προσόντα του, χωρίς να υποχρεούται να αναλύσει απαραίτητως το σύνολο του έργου του υποψηφίου ή να τηρήσει ορισμένη μεθοδολογία ή σύστημα, δύναται δε, κατά την επιστημονική της κρίση, να αναλύσει τις πλέον χαρακτηριστικές εργασίες του. Εξάλλου, για να είναι νόμιμη, πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένη και σαφή θετική ή αρνητική πρόταση για την εξέλιξη ή εκλογή καθενός από τους υποψηφίους σε θέση ΔΕΠ. Η διατύπωση της αιτιολογίας της ψήφου των εκλεκτόρων μπορεί να γίνει είτε ευθέως, είτε με αναφορά στην έκθεση της εισηγητικής επιτροπής, είτε στις γνώμες άλλων εκλεκτόρων, είτε επίσης με αναφορά στις συζητήσεις που προηγήθηκαν της ψηφοφορίας για τα προσόντα των υποψηφίων. ΣτΕ 2577/2021, σ. 1422.

ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ

- ΑΠ 5/2021, σ. 105.
- ΑΠ 528/2021, σ. 610.
- ΑΠ 916/2021, σ. 1139.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ

- ΑΠ 859/2021, σ. 1138.
- ΑΠ 969/2021, σ. 1341.
- ΑΠ 66/2022, σ. 1599.
- ΑΠ 337/2022, σ. 1982.

ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ (ΔιουκΔ)

- Παραίτηση από δικόγραφο. Χρονικός περιορισμός. Παραίτηση από ένδικο βοήθημα ή μέσο στο ΣτΕ επιτρέπεται έως

το πέρας της επί ακροατηρίου συζήτησης. Συνεπώς, δήλωση παραίτησης, που υποβάλλεται το πρώτον με υπόμνημα κατατιθέμενο στο δικαστήριο μετά τη συζήτηση της υπόθεσης και εντός της ταχθείσας προς τούτο από τον Πρόεδρο (ή τον Προεδρεύοντα της σύνθεσης) προθεσμίας, ουδεμία ασκει επιρροή και δεν επιφέρει κατάργηση της δίκης. Νομιμοποίηση δικηγόρου. Στα ν.π.ι.δ. παρέχεται η δυνατότητα να νομιμοποιήσουν τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους αφ' ενός με προφορική δήλωση του νομίμου εκπροσώπου τους στο ακροατήριο και αφ' ετέρου είτε με ειδικό συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο, είτε με γενικό συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο, εφ' όσον, όμως, στην τελευταία αυτή περίπτωση, προσκομίζεται και απόφαση του αρμόδιου (κατά τον νόμο ή το καταστατικό) οργάνου τους για την άσκηση ή την έγκριση της άσκησης του ενδίκου βοηθήματος ή μέσου. Αν η αίτηση ακύρωσης υπογράφεται μόνον από τον ίδιο τον αιτούντα με την ιδιότητα του δικηγόρου, για τη νομιμοποίηση του τελευταίου επιβάλλεται να παραστεί στο ακροατήριο ο ίδιος ο αιτών ως δικηγόρος ή με άλλον πληρεξούσιο δικηγόρο ή, διαφορετικά, να προσκομισθούν τα αποδεικτικά στοιχεία για την ύπαρξη της δικηγορικής του ιδιότητας κατά τον χρόνο άσκησης της αίτησης ακύρωσης, όπως π.χ. η ειδική ταυτότητα δικηγόρου ή βεβαίωση του δικηγορικού συλλόγου από την οποία να προκύπτει η δικηγορική ιδιότητα κατά τον ανωτέρω κρίσιμο χρόνο. Επιτρέπεται να υποβληθούν, μετά τη συζήτηση, ελλείποντα ή συμπληρωματικά στοιχεία προς άρση εύλογων αμφιβολιών σχετικά με την πληρεξουσιότητα του δικηγόρου που διενήργησε τις οικείες διαδικαστικές πράξεις ή την κατά τον κρίσιμο χρόνο ύπαρξη δικηγορικής ιδιότητας του αιτούντος που υπογράφει το δικόγραφο ως δικηγόρος. Προθεσμία αίτησης ακύρωσης κατά μη δημοσιευθείσας πράξης. Δεν τίθεται ζήτημα εκπροθέσμου της άσκησης αίτησης ακύρωσης κατά μη δημοσιευθειών κανονιστικών πράξεων, εφ' όσον, λόγω της μη δημοσίευσής τους, δεν κινείται η 60θήμερη προθεσμία. ΣτΕ 13/2022, σ. 1650.

ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ (ΠολΔ)

- Παραίτηση από το δικόγραφο της αγωγής στην τακτική διαδικασία μετά τον ν. 4335/ 2015. Νόμιμη η παραίτηση του ενάγοντος από το δικόγραφο της αγωγής δια της δηλώσεως της πληρεξουσίας δικηγόρου του κατά την τυπική συζήτηση της υπόθεσης. Η απουσία του εναγομένου, που δεν παραστάθηκε, κατά την εκφώνηση της υπόθεσης από το πινάκιο και δεν προκατέθεσε νομίμως και εμπροθέσμως προτάσεις, δεν ισοδυναμεί με δήλωση αντίθεσης προς την παραίτηση (Άρθρα 237, 294 εδ. α', 295 § 1 εδ. α', 297 ΚΠολΔ). ΕιρΜεσ 24/2022, σ. 1106.

ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ (ΠΚ)

- ΑΠ 22/2021, σ. 105.
- ΑΠ 377/2021, σ. 606.
- ΑΠ 391/2021, σ. 606.
- ΑΠ 83/2022, σ. 1599.

ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

- Πότε συντελείται εκτελεστή παράλειψη. Παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, προσβλητή με αίτηση ακύρωσης, υπάρχει όταν ειδική διάταξη νόμου επιβάλλει στη Διοίκηση την υποχρέωση να ενεργήσει ή να ρυθμίσει συγκεκριμένη σχέση με την έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξης, εφ' όσον συντρέχουν οι προβλεπόμενες από την ειδική αυτή διάταξη προϋποθέσεις και υποβληθεί σχετική αίτηση του διοικουμένου ενώπιον του αρμοδίου οργάνου με συγκεκριμένο περιεχόμενο, συνοδευόμενη από τα απαραίτητα δικαιολογητικά. Οι υλικές ενέργειες της Διοίκησης, ως στερούμενες εκτελεστού χαρακτήρα, δεν υπόκεινται σε ακυρωτικό έλεγχο. Αιτήσεις προς τη Διοίκηση μη άγουσες σε εκτελεστή παράλειψη. Αιτήματα υποβληθέντα με εξώδικη πρόσκληση προς τη Διοίκηση, με αντικείμενο τη συμμόρφωση προς εγκυκλίους του Εισαγγελέα του ΑΠ, δεν προϋποθέτουν την έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξης και, συνεπώς, απαραδέκτως προσβάλλεται η άρνηση συμμόρφωσής της προς αυτά. Ομοίως, αόριστο είναι το αίτημα για επιβολή χρηματικής ποινής σε βάρος όσων εκχέρσωσαν αναδασωτέα έκταση, όταν δεν προσδιορίζονται συγκεκριμένα τα πρόσωπα, ο τόπος και οι συνθήκες κάθε εκχέρσωσης. Ομοίως, η άρνηση άσκησης ποινικής δίωξης δεν δημιουργεί διοικητική διαφορά, η δε διοικητική ποινή προστίμου προϋποθέτει την έκδοση τελεσίδικης καταδικαστικής απόφασης σε βάρος των παραπάνω προσώπων. Επίσης, δεν είναι εκτελεστή η άρνηση ανάκλησης εγκυκλίου που δεν αφορά τη συγκεκριμένη περίπτωση. Τέλος, ούτε το αίτημα έκδοσης πρωτοκόλλων διοικητικής αποβολής ιδιωτών από την αναδασωτέα έκταση και βεβαίωσης αποζημίωσης για στέρση χρήσης και φθορές κατά τη διάρκεια της κατοχής του ιδιώτη δημιουργεί διοικητική, αλλά ιδιωτική διαφορά, υπαγόμενη στα πολιτικά δικαστήρια, η δε παράλειψη φύλαξης και αστυνόμευσης δασών, δια της διενέργειας συχνών περιπολιών, καταγραφής καταπατημένων εκτάσεων και αυθαιρέτων κτισμάτων και περιφράξης αναδασωτέων εκτάσεων, δεν συνιστά παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, διότι αυτές αφορούν υλικές ενέργειες. ΣτΕ 1321/2021, σ. 414.
- Περιορισμοί δόμησης. Οικονομικά αντισταθμίσιμα. Καθορισμός ΖΟΕ. Παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας. Προϋποθέσεις αποζημίωσης. Το νομοθετικό αυτό κενό, της μη εισέτι εκδόσεως του προβλεπόμενου στο άρθρο 22 § 4 του ν. 1650/1986 διατάγματος, δεν μπορεί να πληρωθεί ερμηνευτικά από τον δικαστή, η εξουσία του οποίου να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το νόμο στις επίδικες υποθέσεις δεν περιλαμβάνει και εξουσία, καθ' υποκατάσταση της νομοθετικής λειτουργίας, να θεσπίζει κανόνες, η θέσπιση των οποίων στη συγκεκριμένη περίπτωση, ανατίθεται στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση κατά το άρθρο 43 του Συντάγματος. Η αδράνεια, εξάλλου, αυτή της Διοίκησης να εκδώσει το σχετικό διάταγμα δεν αντιβαίνει στην κατά το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ προστασία του ιδιοκτήτη. Και τούτο, διότι, ο θιγόμενος ιδιοκτήτης, κατά την έννοια των ανωτέρω διατά-

ξεων των §§ 1 και 4 του άρθρου 22 του ν. 1650/1986, ερμηνευομένων σε συνδυασμό με τα διαλαμβανόμενα στη διάταξη της § 1 του άρθρου 32 του ίδιου νόμου, δικαιούται, μέχρι την έκδοση του προεδρικού αυτού διατάγματος, να ασκήσει ευθεία αγωγή αποζημίωσης κατά του Ελληνικού Δημοσίου για την ικανοποίηση της σχετικής αξιώσεώς του χωρίς να τίθεται ζήτημα προηγούμενης τήρησης διοικητικής διαδικασίας. Υπό τα πραγματικά δεδομένα της υπόθεσης, ήτοι με μόνη την ένταξη της περιοχής, στην οποία βρίσκεται το ακίνητο του αιτούντος, σε Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου δεν υφίστατο, κατ' αρχήν, νομική υποχρέωση της Διοίκησης για την απαλλοτρίωση του ακινήτου σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος, της ΕΣΔΑ, του ν. 1337/1983 και του ν. 1650/1986. Εξάλλου, δεν ανέκοπτε ζήτημα να υποχρεωθεί η Διοίκηση να απαλλοτριώσει το ακίνητό του κατ' εφαρμογήν του άρθρου 22 του ν. 1650/1986 ή, διαφορετικά, ζήτημα παραβίασης των άρθρων 17 και 24 του Συντάγματος και του άρθρου 1 του 1ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣ ΔΑ, δεδομένου ότι ανέκαθεν, ιδίως δε σύμφωνα με τη νομοθεσία που ίσχυε κατά τον χρόνο απόκτησης του επίμαχου ακινήτου από τον αιτούντα, η εκτός σχεδίου δόμηση των ακινήτων και μάλιστα για τις τουριστικές εγκαταστάσεις τελούσε –και εξακολουθεί να τελεί– υπό αυστηρούς περιορισμούς και προϋποθέσεις. Επίσης, για το ίδιο ζήτημα στην περιοχή για την οποία ισχύει η ΖΟΕ δεν υφίσταται ολοσχερής απαγόρευση δόμησης και χρήσεων γης, αλλά επιτρέπονται, μεταξύ άλλων, οι χρήσεις τουριστικών εγκαταστάσεων. Περαιτέρω, ενόψει των όσων κρίθηκαν με τις 690/2019 και 689/2019 αποφάσεις της Ολομελείας του Συμβουλίου της Επικρατείας (βλ. ανωτ. σκ. 5 και 6), εφόσον δεν έχει εκδοθεί το προβλεπόμενο στο άρθρο 22 του ν. 1650/1986 προεδρικό διάταγμα για τον καθορισμό συγκεκριμένων όρων και ειδικότερων προϋποθέσεων αναγνώρισης του δικαιώματος προς αποζημίωση του θιγόμενου ιδιοκτήτη, ύστερα από την υποβολή σχετικής αίτησης προς τη Διοίκηση, δεν έχει συντελεστεί εν προκειμένω παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας από τη σιωπηρή εκ μέρους της Διοίκησης απόρριψη της από 26.12.2018 αίτησης του αιτούντος για την αποζημίωσή του με ένα από τα οικονομικά αντισταθμίσιμα, που προβλέπονται στις ανωτέρω διατάξεις του άρθρου 22 του ν. 1650/1986 (Άρθρα 45 § 4 π.δ. 18/1989, 29 §§ 1 και 2 ν. 1337/1983, 21 §§ 1 και 2 και 22 §§ 1, 2 και 4 ν. 1650/1986, 2 περ. Β2β και Ε.δ του από 16.2.1990 π.δ., 5 α.ν. 2344/1940, το από 24.5.1985 π.δ. (Δ' 270), 1 § 6 π.δ. της 27.4.2012 π.δ. (ΑΑΠ 144), 6 ΕΣΔΑ, 1 § 1 Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ, 4 § 1, 17 §§ 1 και 2, 20 § 1, 22 § 1, 24 §§ 1 και 6, 25 §§ 1, 2 και 4 και 43 Σ). ΣτΕ 1569/2022, σ. 1636.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 710/2021, σ. 893.
- ΑΠ 810/2021, σ. 1137.
- ΑΠ 859/2021, σ. 1138.
- ΑΠ 957/2021, σ. 1341.

ΠΑΡΕΝΘΕΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

- Παρένθετη μητρότητα. Χορήγηση άδειας σε αλλοδαπή (Ελβετίδα) υπήκοο, κάτοικο αλλοδαπής, προσωρινώς διαμένουσα στην Ελλάδα, η οποία συμφώνησε με υποψήφια κυοφόρο Ελληνίδα, κάτοικο ημεδαπής, την εφαρμογή της μεθόδου της παρένθετης μητρότητας. Κατά το άρθρο 8 ν. 3089/2002, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 17 ν. 4272/2014, για την εφαρμογή των άρθρων 1458 και 1464 ΑΚ δεν είναι αναγκαία η μόνιμη κατοικία της αιτούσας και της υποψήφιας κυοφόρου στην Ελλάδα (σωρευτικά), αλλά, διαζευκτικά, η αιτούσα ή η κυοφόρος θα πρέπει να έχουν είτε την κατοικία τους, είτε την προσωρινή τους διαμονή στην Ελλάδα [Άρθρα 1458, 1464 ΑΚ, 8 ν. 3089/2002, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 17 ν. 4272/2014]. Πολ ΠρΗλ 15/2022, σ. 1733.

ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ

- Αγωγή αναγνώρισης πατρότητας που ασκείται από ενήλικο τέκνο. Ανωτέρα βία. Μετάθεση της αφετηρίας της ενιαίας αποσβεστικής προθεσμίας του δικαιώματος του ενήλικου τέκνου για δικαστική αναγνώριση της πατρότητάς του στον χρόνο που εκλείπει το γεγονός της ανωτέρας βίας, με επέκταση της ρύθμισης της ΑΚ 255 και σε εκείνη των ΑΚ 1470 περ. 3 και 1483 § 1 εδ. β' ΑΚ. Ακούσιο κενό στην ΑΚ 1483 § 2, το οποίο καλύπτεται με αναλογική εφαρμογή της ΑΚ 1483 § 1 εδ. β', ώστε η αποσβεστική προθεσμία του δικαιώματος για δικαστική αναγνώριση της πατρότητας να αρχίζει, και στην περίπτωση που το σχετικό δικαίωμα ασκείται από το ενήλικο τέκνο, αφότου γίνει αμετάκλητη η απόφαση περί προσβολής της πατρότητας που είχε θεμελιωθεί προγενέστερα. Η ΑΚ 1481 εδ. β', περί μη ισχύος του τεκμηρίου πατρότητας, εφαρμόζεται αναλογικώς και στην περίπτωση που το τέκνο έχει ενηλικιωθεί και ο πατέρας δεν έχει εναχθεί εν ζωή, αλλά ενάγονται, μετά τον θάνατό του, οι κληρονόμοι του [Άρθρα 1467, 1469 περ. 3, 1470 περ. 3, 1479, 1480, 1481, 1483, 255 ΑΚ]. ΜΠρΛαμ 14/2022, σ. 1291.

- Συγγένεια τέκνου με τη μητέρα του. Αναγνωριστική αγωγή. Αγωγή προσβολής της πατρότητας. Διεξαγωγή αποδείξεων στην δευτεροβάθμια δίκη μετά τον ν. 4842/2021. Αμφίβολα σημεία μετά το πέρας της συζήτησης ως προς τη συγγενική σχέση των διαδίκων. Έκδοση μη οριστικής απόφασης. Επανάληψη της συζήτησης για διενέργεια ιατρικής πραγματογνωμοσύνης προκειμένου, με ανάλυση DNA, να διερευνηθεί πλήρως το ζήτημα της πατρότητας (Άρθρα 1463, 1469 ΑΚ, 70, 237 § 8, 254, 524 § 1 ΚΠολΔ, 116 §§ 1, 2 ν. 4842/2021). ΜΕφΠατ 150/2022, σ. 1309.

ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ

- Πειθαρχική διαδικασία. Κλήση προς ακρόαση. Οι διοικητικές αρχές οφείλουν να καλούν σε ακρόαση τον ενδιαφερόμενο πριν από κάθε ενέργεια ή μέτρο σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του, όχι όμως και πριν από την έκδοση πράξης που στερείται εκτελεστού χαρακτήρα, ως προπαρασκευαστική ενέργεια της πειθαρχικής διαδικασίας και της τελικής απόφασης επιβολής πειθαρχικής ποινής με την οποία ολοκληρώνεται η όλη πειθαρχική διαδικασία,

όπως είναι το έγγραφο, με το οποίο η υπόθεση παραπέμπεται προς εκδίκαση από το μονομελές πειθαρχικό όργανο στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο. Έννοια πειθαρχικού αδικήματος. Για τη στοιχειοθέτηση της έννοιας του πειθαρχικού αδικήματος απαιτείται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αντικειμενικώς μεν η παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος με συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις του υπαλλήλου, υποκειμενικώς δε η υπαίτια συμπεριφορά του υπαλλήλου, δηλαδή, η παράβαση να οφείλεται είτε σε πρόθεση του υπαλλήλου (δόλος), είτε σε μη επίδειξη εκ μέρους του της απαιτούμενης, ανάλογα με τις περιστάσεις, επιμέλειας (αμέλεια). ΣτΕ 654/2021, σ. 157.

- ΑΕΙ. Παραγραφή πειθαρχικών αδικημάτων. Συμπληρώνεται με την πάροδο τριετίας από την τέλεση και αναστέλλεται επί μία τριετία μετά την άσκηση πειθαρχικής δίωξης. Οριστική παύση. Προϋποθέσεις. Μη παράσταση κατά την προκαταρκτική διαδικασία. Ποιοι μπορούν να κληθούν και να εξεταστούν ενώπιον του Πρωτοβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου. Η επίδειξη από το δικηγόρο κατά την άσκηση των δικηγορικών του υπηρεσιών ή εξ αφορμής αυτών αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς, κατά παράβαση των διατάξεων του Κώδικα Δικηγόρων και του Κώδικα Δεοντολογίας Δικηγορικού Λειτουργήματος, συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. ΑνΠειθΣυμβΔικ 13/2022, σ. 2133.
- Πειθαρχικό παράπτωμα. Παράβαση υποχρεώσεων που καθορίζονται από τον Κώδικα Δικηγόρων και τον Κώδικα Δεοντολογίας του Δικηγορικού Λειτουργήματος. Πράξεις στρεψοδικίας και κακόπιστες ενέργειες κατά την άσκηση του δικηγορικού λειτουργήματος. Ερήμην εκδίκαση αντιδίκου συναδέλφου και δόλια πρόκληση απώλειας δικαιωμάτων του αντιδίκου. ΠρΠειθΣυμβΕφΑθ 48/2022, σ. 2134.

ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ

- Πειθαρχικά συμβούλια Δικηγορικών Συλλόγων. Συγκρότηση. Αρμόδιο για τη συγκρότηση του Πειθαρχικού Συμβουλίου του Δικηγορικού Συλλόγου είναι το Διοικητικό Συμβούλιο αυτού. Ειδικότερα, το Διοικητικό Συμβούλιο του Δικηγορικού Συλλόγου, εφ' όσον αποτελείται από 15 τουλάχιστον μέλη, δύνата να αποφασίζει τη συγκρότηση (σύσταση) περισσότερων του ενός τμημάτων του Πειθαρχικού Συμβουλίου, με την ίδια δε ή και με χωριστή απόφαση προβαίνει και στη συγκρότηση ενός εκάστου Τμήματος, ορίζοντας τα μέλη που τα αποτελούν. Οι αποφάσεις περί συγκρότησης (σύστασης) περισσότερων του ενός Τμημάτων πρέπει να δημοσιεύονται με κάθε πρόσφορο τρόπο, προεχόντως λόγω του κανονιστικού τους χαρακτήρα, επίσης δε και οι αποφάσεις περί συγκρότησης ενός εκάστου Τμήματος με ορισμό των μελών τους, για λόγους διαφάνειας της λειτουργίας του Πειθαρχικού Συμβουλίου του Δικηγορικού Συλλόγου. Οι ριζικές πλημμέλειες που αφορούν την πρωτοβάθμια πειθαρχική απόφαση, όπως η αναρμοδιότητα του εκδόντος την εν λόγω απόφαση πρωτοβαθμίου πειθαρχικού οργάνου ή η μη νόμιμη συγκρότηση αυτού, λόγω της ιδιαίτερης σοβαρότητάς τους πρέπει να εξετά-

ζονται και αυτεπαγγέλτως από το δευτεροβάθμιο πειθαρχικό όργανο και δεν καλύπτονται με την έκδοση της δευτεροβάθμιας απόφασης, στην οποία ενσωματώνεται η πρωτοβάθμια. ΣτΕ 2029/2021, σ. 924.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- ΑΠ 22/2021, σ. 105.

- Προστασία περιβάλλοντος και οικονομική ανάπτυξη. Ο συντακτικός νομοθέτης δεν αρκέστηκε στην πρόβλεψη δυνατότητας να θεσπίζονται μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά επέβαλε στα όργανα του Κράτους να λαμβάνουν τα απαιτούμενα νομοθετικά και διοικητικά, προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό και στην οικονομική ή άλλη ατομική ή συλλογική δραστηριότητα. Κατά τη λήψη των μέτρων αυτών τα όργανα της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας οφείλουν να σταθμίζουν και άλλους παράγοντες, αναγόμενους στο γενικότερο εθνικό και δημόσιο συμφέρον, όπως είναι εκείνοι που σχετίζονται με τους σκοπούς της οικονομικής ανάπτυξης, της αξιοποίησης του εθνικού πλούτου, της ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης και της εξασφάλισης εργασίας στους πολίτες. Η επιδίωξη όμως των σκοπών αυτών και η στάθμιση των προστατευόμενων αντίστοιχων έννομων αγαθών πρέπει να συμπορεύεται προς την υποχρέωση της Πολιτείας να μεριμνά για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται βιώσιμη ανάπτυξη. Περιορισμοί και εξαιρέσεις. Δεν επιτρέπονται επεμβάσεις, οι οποίες συνεπάγονται την καταστροφή, την αλλοίωση ή τη με οποιοδήποτε τρόπο υποβάθμισή τους, επιβάλλεται δε να διατηρούνται τα στοιχεία αυτά, αναλόγως και προς το είδος και το χαρακτήρα τους, στον τόπο, στον οποίο βρίσκονται. Σε εξαιρετικές, όμως, περιπτώσεις μεγάλων τεχνικών έργων, τα οποία είναι απαραίτητα για την εθνική άμυνα της Χώρας ή έχουν μείζονα σημασία για την εθνική οικονομία και ικανοποιούν ζωτικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, είναι δυνατό να επιτρέπονται τέτοιες επεμβάσεις στο μέτρο που καθίστανται απολύτως αναγκαίες για τους παραπάνω σκοπούς, ύστερα από στάθμιση της αξίας του μνημείου ως στοιχείου της πολιτιστικής κληρονομιάς, της σοβαρότητας του επιδιωκόμενου σκοπού και της αναγκαιότητας να εκτελεστεί το έργο, εφ' όσον διαπιστωθεί, με βάση εμπειριστατωμένη έρευνα, ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση, με την οποία θα ήταν δυνατό να αποτραπεί η βλάβη του μνημείου. Οριστική και προσωρινή απόσπαση μνημείου. Στην όλως εξαιρετική περίπτωση, που προαναφέρθηκε επιτρέπεται και η οριστική μεταφορά μνημείου, ήτοι η μετακίνηση και διατήρησή του σε άλλο τόπο από εκείνον στον οποίο βρέθηκε, εφ' όσον τούτο είναι αναγκαίο για την προστασία του μνημείου ή για την προστασία της ανθρώπινης ζωής. Συνεπώς, επιτρέπεται, πολλώ μάλλον, η προσωρινή απόσπαση, η επανανοθετοποίηση και η διατήρηση στο διηνεκές του μνημείου στη θέση στην οποία βρέθηκε, εφ' όσον, σύμφωνα με την αιτιολογημένη κρίση των αρμόδιων κατά τον νόμο οργάνων (ΚΑΣ και Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού), η προ-

σωρινή μετακίνηση του μνημείου, με τους κανόνες και τις τεχνικές της αρχαιολογικής επιστήμης που διαφυλάσσουν κατά την κρίση των αυτών οργάνων τη μέγιστη αυθεντικότητα και ακεραιότητά του, υπαγορεύεται από την ανάγκη να διασφαλιστεί πλήρως η προστασία του μνημείου και να αποτραπεί κίνδυνος ανθρώπινης ζωής κατά την εκτέλεση ή τη λειτουργία μεγάλου και σημαντικού τεχνικού έργου [Μειοψηφία]. ΟΛΣτΕ 993/2021, σ. 154.

- Διοικητικές κυρώσεις για παραβάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Οι διοικητικές κυρώσεις κατά των παραβατών της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να έχουν το χαρακτήρα χρηματικών προστίμων διαφόρου ύψους ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, της προσωρινής ή οριστικής διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης, η οποία υποπίπτει στην παράβαση. Η σχετική διαδικασία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη σύνταξη έκθεσης ελέγχου, την έκδοση πράξης βεβαίωσης της διαπιστωθείσας παράβασης και τη διατύπωση σχετικής εισήγησης από τα αρμόδια όργανα, μεταξύ δε αυτών και από την Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος. Η διαδικασία αυτή, στην οποία συμμετέχει ο φερόμενος ως παραβάτης, καλούμενος να υποβάλλει τις απόψεις του, προηγείται της επιβολής των ως άνω διοικητικών κυρώσεων, είτε αυτές έχουν το χαρακτήρα προστίμου είτε, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση, προσωρινής ή οριστικής διακοπής λειτουργίας της εγκατάστασης, για την οποία πρόκειται. Μόνη, τέλος, πράξη επιφέρουσα αυτοτελώς έννομες συνέπειες σε βάρος του παραβάτη της περιβαλλοντικής νομοθεσίας είναι η επιβάλλουσα τη διοικητική κύρωση διοικητική πράξη και όχι η οικεία έκθεση ελέγχου, η έγγραφη κλήση του παραβάτη να διατυπώσει τις απόψεις του, η βεβαίωση της παράβασης και η σχετική υπηρεσιακή εισήγηση, οι οποίες έχουν προπαρασκευαστικό χαρακτήρα και στερούνται εκτελεστότητας. ΣτΕ 1098/2021, σ. 165.
- Εκ προθέσεως υποβάθμιση του περιβάλλοντος διά της παραλείψεως της υποχρέωσης προσώπου έχοντος ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνά για τη διαχείριση, προσωρινή αποθήκευση, μεταφόρτωση, επεξεργασία, αξιοποίηση και διάθεση στερεών αποβλήτων. Αναρείεται η προσβαλλόμενη απόφαση λόγω εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής ουσιαστικών ποινικών διατάξεων (Άρθρα 28 §§ 2 α', 3 γ' ν. 1650/ 1986, 510 § 1 Ε', 518 § 1 ΚΠΔ). ΑΠ 22/2021, σ. 341.
- «Τρόποι προστασίας πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Ιδιωτικό και Δημόσιο Δίκαιο», από τον Ε. Ι. Λασκαρίδη, σ. 528.
- Επιτραπέζιο και φυσικό μεταλλικό νερό. Περιβαλλοντική νομοθεσία. Ούτε η ειδική περιβαλλοντική νομοθεσία για την προστασία των υδάτων (ν. 3199/2003, π.δ. 51/2007 και ΚΥΑ 146896/2014), ούτε η νομοθεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων Α' κατηγορίας (ΥΑ 170225/2014) περιλαμβάνουν ή ασχολούνται με τη διάκριση επιτραπέζιου ή φυσικού μεταλλικού νερού, διάκριση η οποία αφορά, κυρίως, τη νομοθεσία για την εμφιάλωση και εμπορία φυσικού μεταλλικού νερού (π.δ. 433/1983). Ειδικότερα,

κρίσιμες έννοιες και ιδιότητες προς εξέταση κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργου υδροληψίας από υπόγεια ύδατα αποτελούν: α) Η χρήση του ύδατος κατά τις διακρίσεις του ν. 3199/2003 και της κ.υ.α. 146896/2014 (στις οποίες ανήκει και η βιομηχανική χρήση, στην οποία περιλαμβάνεται η εμφιάλωση - συσκευασία ύδατος) και β) η καλή οικολογική ή χημική κατάσταση των υδάτων εν όψει των πιέσεων που δέχονται τα υπό εξέταση συστήματα υπογείων υδάτων. Δεν περιλαμβάνεται, αντιθέτως, στο πεδίο εξέτασης της περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργου υδροληψίας από υπόγεια ύδατα, η ιδιαίτερη χημική σύσταση ύδατος που το καθιστά φυσικό μεταλλικό νερό ούτε μπορεί να συναχθεί ότι αποτελεί αντικείμενο εξέτασης κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση η ιδιαίτερη αυτή χημική σύσταση του φυσικού μεταλλικού νερού. Δεν απαγορεύεται η άντληση φυσικού μεταλλικού νερού και επιτραπέζιου νερού από τον ίδιο υδροφόρο ορίζοντα. ΣτΕ 1995/2021, σ. 923.

- Συνταγματική προστασία της γεωργικής γης. Φυσικό περιβάλλον, που εμπίπτει στην προστασία του άρθρου 24 του Συντάγματος, αποτελούν όχι μόνον τα φυσικά οικοσυστήματα αλλά και τα τεχνητά, ιδίως δε η γεωργική γη, της οποίας η διατήρηση και ορθή διαχείριση είναι ουσιώδης όρος της βιώσιμης ανάπτυξης, διότι αποτελεί την αναντικατάστατη βάση του ανθρωπογενούς παραγωγικού συστήματος. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο προκειμένου περί της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας, η προστασία της οποίας εξυπηρετεί και αναπτυξιακούς στόχους και συνιστά ουσιώδη προϋπόθεση της βιώσιμης ανάπτυξης. Επομένως, κατά την άσκηση χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού επιβάλλεται, χάριν του συμφέροντος της Εθνικής Οικονομίας, η διαφύλαξη της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας, αποκλείεται δε, κατ' αρχήν, η οικιστική της εκμετάλλευση. Η επέκταση του σχεδίου πόλης σε περιοχή, που χαρακτηρίζεται ως γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, είναι κατ' εξαίρεση επιτρεπτή μόνον εφ' όσον και καθ' ο μέτρο αυτό επιβάλλεται, κατά την ειδικώς αιτιολογημένη κρίση των αρμοδίων οργάνων, για τη θεραπεία ζωτικών οικιστικών αναγκών, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να ικανοποιηθούν με άλλο τρόπο. Χρήσεις γης. Τροποποίηση ΓΠΣ. Κάθε τροποποίηση εγκεκριμένου Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) πρέπει να αποβλέπει στην ενίσχυση της προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων. Ο καθορισμός των χρήσεων γης πρέπει να γίνεται κατά τρόπο ορθολογικό, σύμφωνα με πολεοδομικά κριτήρια και χάριν του δημοσίου συμφέροντος. Επιτρέπεται η τροποποίηση των υφισταμένων χρήσεων γης και των όρων και περιορισμών δόμησης, οι νεότερες όμως ρυθμίσεις πρέπει να στηρίζονται σε γενικά και αντικειμενικά πολεοδομικά κριτήρια. Υπό την προϋπόθεση αυτήν, ο περιορισμός των επιτρεπόμενων χρήσεων γης και η εισαγωγή αυστηρότερων όρων δόμησης δεν παραβιάζει την αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης, ανεξαρτήτως αν περιορίζει ή ανατρέπει τη δυνατότητα επωφελέστερης εκμετάλλευσης των ακινήτων ή των γηπέδων που παρείχε το προηγούμενο κα-

θεστώ. Τούτο ισχύει, κατά μείζονα λόγο, για τα εκτός σχεδίου ακίνητα, κύριος προορισμός των οποίων δεν είναι η δόμηση ή η τουριστική εκμετάλλευση, αλλά η γεωργική, κτηνοτροφική και δασοπονική τους εκμετάλλευση και η αναμυχή του κοινού. Προστασία μικρών νησιών. Ο θεμελιώδης κανόνας της βιώσιμης ανάπτυξης ισχύει, κατά μείζονα λόγο, για τα ευπαθή οικοσυστήματα όπως τα μικρά νησιά, των οποίων η ανάπτυξη, οικιστική, τουριστική και γενικώς οικονομική, πρέπει να συνδέεται με τη διατήρηση του χαρακτήρα τους και να μην παραβιάζει τη φέρουσα ικανότητά τους. Για την προστασία των εν λόγω οικοσυστημάτων επιβάλλεται ειδικός χωροταξικός σχεδιασμός, που πρέπει να προβλέπει μορφές ήπιας ανάπτυξης, συμβατές με την αρχή της διατήρησης του πολιτιστικού και φυσικού κεφαλαίου τους. Δόμηση περιοχών εκτός σχεδίου. Μεταξύ των περιοχών των αναπτυσσόμενων με βάση οργανωμένο πολεοδομικό σχέδιο, οι οποίες προορίζονται για δόμηση, και των εκτός σχεδίου περιοχών, οι οποίες δεν έχουν ως προορισμό, κατ' αρχήν, τη δόμηση ή την τουριστική εκμετάλλευση, αλλά τη γεωργική, κτηνοτροφική και δασοπονική εκμετάλλευση και την αναμυχή του κοινού, η οικιστική εκμετάλλευση, όταν κατ' εξαίρεση επιτρέπεται, τελεί υπό αυστηρούς όρους. Στην πρώτη κατηγορία περιοχών, που προορίζονται προς δόμηση, αυτή επιτρέπεται με μόνη προϋπόθεση την τήρηση των ορισμών του σχεδίου πόλης και των όρων και περιορισμών δόμησης που το συνοδεύουν. Στη δεύτερη κατηγορία περιοχών, εν όψει του ότι δεν είναι δυνατόν, από τη φύση τους και την έλλειψη πολεοδομικής οργάνωσης, να εξασφαλισθεί η τήρηση των κατά τα ανωτέρω συνταγματικών σκοπών, η δόμηση μόνο κατ' εξαίρεση επιτρέπεται, δυνάμενη και να απαγορεύεται εν όλω ή εν μέρει ή να επιτρέπεται υπό ιδιαίτερος αυστηρούς όρους και περιορισμούς, προσαρμοσμένους στην ιδιαίτερη φύση κάθε περιοχής. Οι όροι αυτοί δεν επιτρέπεται να είναι ευνοϊκότεροι, δηλαδή να καθιστούν ευχερέστερη τη δόμηση σε σχέση προς τους ισχύοντες για τις εντός σχεδίου περιοχές, ούτε να οδηγούν σε εξομοίωση των εκτός σχεδίου περιοχών με εντός σχεδίου πόλης ή ορίων οικισμών περιοχές ή στην εν τοις πράγμασι δημιουργία νέων οικισμών χωρίς εγκεκριμένο πολεοδομικό σχέδιο. Θεμελιώδεις αρχές δόμησης. Βασικός παράγοντας της χωροταξικής και οικιστικής αναρχίας υπήρξε η διάσπαρτη εκτός σχεδίου δόμηση, η οποία οδήγησε στην αλλοίωση της υπαίθρου και στη δημιουργία αυτοσχεδίων οικιστικών συγκεντρώσεων χωρίς κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους. Μεταξύ των δεσμευτικών αρχών και κατευθύνσεων δόμησης περιλαμβάνονται ιδίως: α) η αρχή της συμπαγούς πόλης, η οποία επιβάλλει τη ανάπτυξη της δόμησης μόνον εντός σαφώς οριοθετημένων οικιστικών υποδοχέων και απαγορεύει την άναρχη διάχυσή της στον εξωαστικό χώρο, β) η υποχρέωση ολοκλήρωσης του χωροταξικού σχεδιασμού με την έγκριση των κατώτερου επιπέδου χωροταξικών σχεδίων (ΓΠΣ, ΣΧΟΑΠ κ.λπ.) εντός ευλόγου χρόνου από την έγκριση των Περιφερειακών ή, όπου δεν υφίστανται Περιφερειακά, του Γενικού Χωροταξικού Σχεδίου, και γ) η υποχρέωση δραστι-

κού περιορισμού της εκτός σχεδίου δόμησης. Η τελευταία αυτή υποχρέωση συνεπάγεται, ειδικότερα: (α) μέχρι την ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού, την εφαρμογή, κατ' ελάχιστον, του κανόνα της αρτιότητας των 4 στρεμμάτων χωρίς παρεκκλίσεις και (β) την απαγόρευση δόμησης σε εκτός σχεδίου περιοχή, η οποία στερείται χωροταξικού σχεδίου ή υποκαταστάτου αυτού. Αυτά ισχύουν, κατά μείζονα λόγο, σε περιοχές που υπάγονται σε ειδική προστασία, όπως οι περιοχές Natura, οι παράκτιες περιοχές, τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και τα μικρά νησιά. Νησιά και προστατευόμενοι οικισμοί. Η οριοθέτηση και η πολεοδομική προστατευόμενων οικισμών (ήτοι παραδοσιακών, παραλιακών, νησιωτικών κλπ.), γίνεται με π.δ. και δη των μεν προ του 1923 σύμφωνα με το π.δ. της 2-13.3.1981, των δε δημιουργηθέντων μέχρι το 1983 σύμφωνα με το π.δ. της 24.4-3.6.1985, αφορά δε, και στις δύο περιπτώσεις, το συνεκτικό τμήμα και τα όρια του οικισμού όπως είχαν αυτά, βάσει σχετικής τεκμηρίωσης, μέχρι το 1923 και το 1983 αντιστοίχως, ενώ δεν εφαρμόζονται σε οικισμούς που δημιουργήθηκαν μετά το 1983. Συνεπώς, η οριοθέτηση δεν επιτρέπεται να περιλαμβάνει εκτάσεις πέραν των πραγματικών ορίων του οικισμού, διότι τούτο συνεπάγεται την κατάτμηση και τη δόμηση εκτός σχεδίου ακινήτων με τους ευνοϊκούς όρους που ισχύουν για τα εντός οριοθετημένων οικισμών ακίνητα και ισοδυναμεί με παράνομη επέκταση που συντελείται χωρίς την επιβαλλόμενη καταβολή εισφοράς σε γη και σε χρήμα για την εξασφάλιση των απαραίτητων κοινόχρηστων χώρων. Δόμηση εκτός σχεδίου. Πρόσωπο σε δρόμο. Για τη δόμηση σε εκτός σχεδίου περιοχές γήπεδα, αυτά πρέπει να έχουν πρόσωπο σε κοινόχρηστο χώρο (δρόμο) νομίμως υφιστάμενο και όχι προκύψαντα από ιδιωτική βούληση. Ως «δρόμοι» νοούνται Διεθνείς, Εθνικές, Επαρχιακές, Δημοτικές και Κοινοτικές οδοί, αναγνωρισμένες με πολιτειακή πράξη στο πλαίσιο καθορισμού του οδικού δικτύου, σε επίπεδο τουλάχιστον ΟΤΑ, όχι όμως Αγροτικές οδοί, οι οποίες αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία οδών που προορίζονται για την εξυπηρέτηση αγροτικών αναγκών και δεν καθιστούν οικοδομήσιμα τα γήπεδα που έχουν πρόσωπο σε αυτές. Κατάτμηση. Αρτιότητα. Σε εκτός σχεδίου περιοχές δεν επιτρέπεται η κατάτμηση μεζόνων ακινήτων, όταν με αυτήν επιδιώκεται η άμεση ή έμμεση δημιουργία οικιστικού συνόλου χωρίς προηγούμενη έγκριση σχεδίου οργανωμένης δόμησης του. Όσον αφορά την αρτιότητα των γηπέδων, κατά γενικό πολεοδομικό κανόνα οι παρεκκλίσεις αρτιότητας από τον κανόνα των 4.000 τ.μ. δεν είναι η διατήρηση παρεκκλίσεων από τυχόν αυξημένη αρτιότητα που προβλέπεται σε ειδικά νομοθετήματα για την προστασία συγκεκριμένης κατηγορίας περιοχών, φυσικών σχηματισμών, ιστορικών συνόλων κ.λπ., μετά την πάροδο ευλόγου χρόνου από την θέσπιση των οικείων ειδικών διατάξεων. ΣτΕ 164/2022, σ. 1657.

- ΑΠ 476/2022, σ. 1984.

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ

- «Ειδικά ερμηνευτικά ζητήματα εκ της μεταβιβάσεως πε-

ριουσίας ή επιχειρήσεως (ομάδας περιουσίας) κατ' ΑΚ 479 - Ιδίως η έννοια των χρεών που ανήκουν στην περιουσία ή στην επιχείρηση (Σκέψεις με αφορμή την υπ' αριθ. 121/2018 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Θράκης)», από τον Β. Ηλ. Σταματόπουλο, σ. 823.

- ΑΠ 261/2022, σ. 1784.

ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΔΙΚΗ

- Πιλοτική δίκη. Προϋποθέσεις. Το τακτικό διοικητικό δικαστήριο που διατυπώνει προδικαστικό ερώτημα πρέπει, στην απόφασή του, αφ' ενός μεν να εκθέτει τους λόγους, για τους οποίους το ζήτημα ή τα ζητήματα που ανέκυψαν στην αχθείσα ενώπιόν του διαφορά και αποτελούν το αντικείμενο του ερωτήματος είναι «γενικότερου ενδιαφέροντος με συνέπειες για ευρύτερο κύκλο προσώπων», χωρίς, πάντως, αυτό να συναρτάται απαραίτητως με τον αριθμό των ήδη εκκρεμών υποθέσεων, αφ' ετέρου δε να αναδεικνύει επαρκώς ότι το ζήτημα, για το οποίο υποβάλλεται το ερώτημα, ανακύπτει πράγματι στην ενώπιόν του διαφορά, δηλαδή ότι είναι κρίσιμο για την επίλυσή της, χωρίς να απαιτείται να λαμβάνει, και μάλιστα αιτιολογημένα, θέση επί αυτού, αν και κάτι τέτοιο είναι σκόπιμο, προς το συμφέρον της απονομής της δικαιοσύνης. Αλυσιτελής της παραπομπής στο ΣτΕ. Το ΣτΕ διατηρεί την ευχέρεια να απόσχει της επίλυσης του παραπεμφθέντος ζητήματος επί προδηλών περιπτώσεων, όπου δεν συντρέχει η προϋπόθεση του «γενικότερου ενδιαφέροντος», ή αλυσιτέλειας του υποβληθέντος ερωτήματος, όπως επί όλων προφανών περιπτώσεων, κατά τις οποίες το διοικητικό δικαστήριο δεν εξέφερε, κατ' ουσία, νομική κρίση, ρητή ή εμμέσως συναγόμενη, περί της αλυσιτέλειας του ερωτήματος, περιοριζόμενο να περιγράψει τους σχετικούς ισχυρισμούς των διαδίκων χωρίς να προβεί το ίδιο στην αξιολόγησή τους. Στις περιπτώσεις αυτές το ΣτΕ απέχει της απάντησης στο υποβληθέν ερώτημα. Από τις περιπτώσεις αυτές διαφέρουν ουσιωδώς οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι σχετικοί με το υποβαλλόμενο ερώτημα λόγοι ακύρωσης, εξεταζόμενοι στο πλαίσιο διάγνωσης της διαφοράς, παρίστανται, για διάφορους λόγους, ως αλυσιτελείς. Στην περίπτωση αυτή, απόκειται στο ΣτΕ να κρίνει αν ενδείκνυται να απόσχει περαιτέρω της εξέτασης του υποβληθέντος ερωτήματος ή αν, αντιθέτως, ενδείκνυται η επίλυση του παραπεμφθέντος ζητήματος για λόγους οικονομίας της δίκης, παρά την αλυσιτέλεια του σχετικού με αυτό λόγου ακύρωσης και η πλήρης διάγνωση της διαφοράς, ιδίως όταν η κρίση περί αλυσιτέλειας του σχετικού λόγου, και όχι καθ' εαυτού του υποβληθέντος ερωτήματος, προϋποθέτει, σε σημαντικό βαθμό, διάγνωση της υπόθεσης. ΟΛΣτΕ 666/2021, σ. 151.

- Πιλοτική δίκη και εκκρεμείς υποθέσεις. Κρίσιμο, για την ύπαρξη «εκκρεμής υπόθεσης» κατά την ημερομηνία συζήτησης του εισαχθέντος με τη διαδικασία της πρότυπης δίκης ενδίκου βοηθήματος, είναι να μην έχει χωρήσει συζήτηση ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου επί ενδίκου βοηθήμα-

τος με το οποίο τίθεται το αυτό νομικό ζήτημα, πριν από τη δημοσίευση της πράξης της Επιτροπής του άρθρου 1 του ν. 3900/2010. Στην περίπτωση κατά την οποία, κατά τον χρόνο δημοσίευσης της πράξης της Επιτροπής, έχει ήδη δημοσιευθεί απόφαση επί ενδίκου βοηθήματος, με το οποίο ετίθετο το αυτό με την πρότυπη δίκη νομικό ζήτημα, η άσκηση ενδίκων μέσων ενώπιον του ΣτΕ κατά της απόφασης αυτής δεν αρκεί για να καταστήσει την υπόθεση εκκρεμή, ούτε καθιστά την υπόθεση των ασκησάντων παρέμβαση εκκρεμής. ΟΛΣτΕ 1834/2021, σ. 917.

- «Πιλοτική» δίκη. Παραβίαση της απόφασης του ΣτΕ από διοικητικό δικαστήριο. Αναίρεση χωρίς τις προϋποθέσεις παραδεκτού. Η πιλοτική δίκη ή η δίκη επί προδικαστικού ερωτήματος διοικητικού δικαστηρίου στο ΣτΕ αναστέλλει υποχρεωτικά την εκδίκαση των εκκρεμών υποθέσεων, στις οποίες τίθεται το ίδιο ζήτημα. Αν όμως τα διοικητικά δικαστήρια προχωρήσουν στην έκδοση απόφασης κατά παράβαση της υποχρέωσης αυτής, η απόφαση υπόκειται στα προβλεπόμενα ένδικα μέσα. Ειδικότερα, καθιερύεται λόγος έφεσης ή λόγος αναίρεσης, ανεξαρτήτως της συνδρομής των προϋποθέσεων παραδεκτού που προβλέπει ο νόμος. Ειδικότερα, όταν πλήττεται κατ' αναίρεση η κρίση του διοικητικού δικαστηρίου επί του παραπάνω νομικού ζητήματος ως εσφαλμένη (εν όψει της αντίθεσής της προς την απόφαση του ΣτΕ που εκδόθηκε κατά την παραπάνω ειδική διαδικασία), αρκεί απλώς να προβάλλεται ο λόγος αναίρεσης περί εσφαλμένης ερμηνείας του νόμου και να επικαλείται ο ανααιρεσίων την ορθή ερμηνεία (η οποία εναρμονίζεται με την ερμηνεία που υιοθέτησε το ΣτΕ στο πλαίσιο της πιλοτικής δίκης ή της δίκης επί του προδικαστικού ερωτήματος), είναι δε αδιάφορο αν ο ανααιρεσίων δεν επικαλείται τη σχετική απόφαση. Επομένως, για το παραδεκτό της αίτησης αναίρεσης ως προς τον λόγο αυτόν δεν είναι απαραίτητο να γίνεται επίκληση με ειδικό και αυτοτελή ισχυρισμό της αντίθεσης προς την απόφαση του ανώτατου δικαστηρίου επί της πιλοτικής δίκης ή της δίκης κατόπιν του προδικαστικού ερωτήματος (Άρθρ. 92 § 2 ΚΔιοικΔικ, 53 §§ 3 και 4 π.δ. 18/1989, 1 και 12 ν. 3900/2010) [Μειοψηφία]. ΣτΕ 2614/2021, σ. 1140.

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ

- C-490/20/14.12.2021, σ. 209.

ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΠ 663/2021, σ. 892.
- ΑΠ 920/2021, σ. 1139.
- ΑΠ 1005/2021, σ. 1342.
- ΣυμβΑΠ 1127/2021, σ. 1344.
- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.
- ΑΠ 208/2022, σ. 1784.

ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑΣΜΟΣ

- Πλειστηριασμός μισθωμένου - υπομισθωμένου ακινήτου. Υπό την ισχύ του ν. 4335/2015 ο πλειστηριασμός του ακι-

νήτου συνιστά λόγο καταγγελίας της μίσθωσης. Δεν είναι αναγκαία η επίδοση επιταγής προς εκτέλεση στον υπομισθωτή (Άρθρα 1006, 1009 ΚΠολΔ). Νομιμοποίηση για συνέχιση της αναγκαστικής εκτέλεσης επωφελούμενης εταιρείας, που προήλθε από την απόσχιση του κλάδου τραπεζικής δραστηριότητας του αρχικού επισπεύδοντος δανειστή. Αρκεί η ανακοίνωση της καταχώρισης στο Γ.Ε.ΜΗ. της απόφασης του Υπουργού Ανάπτυξης, με την οποία εγκρίνεται η απόσχιση, καθώς και η σχετική ανακοίνωση της καταχώρισης της επωφελούμενης εταιρείας στο Γ.Ε.ΜΗ. Δεν απαιτείται και η συγκοινοποίηση του συμβολαιογραφικού εγγράφου της σύμβασης της διάσπασης στον καθ' ου η εκτέλεση (Άρθρο 925 § 1 ΚΠολΔ). Εκκρεμοδικία. Αναστέλλεται η συζήτηση της ανακοπής του μισθωτή για την ακύρωση της σε βάρος του εκτέλεσης για την αποβολή του από το ακίνητο μέχρι να περατωθεί τελεσίδικα η δίκη επί της ανακοπής του εκμισθωτή - καθ' ου η εκτέλεση για ακύρωση του πλειστηριασμού (Άρθρα 249, 933 ΚΠολΔ). ΜΠρΗΛ 231/2022, σ. 1523.

- Άγονος πλειστηριασμός ελλείπει πλειοδοτών. Αίτηση για διενέργεια νέου πλειστηριασμού, με κατώτερη τιμή πρώτης προσφοράς. Διαχρονικό Δίκαιο. Δεν απαιτείται η υποβολή της εάν κατατέθηκε προ της θέσης σε ισχύ του ν. 4842/2021 ήτοι προ της 01.01.2022, αλλά η συζήτησή της θα λάβει χώρα μετά την 01.01.2022, τυχόν δε υποβληθείσα είναι απορριπτέα ως μη νόμιμη (Άρθρα 966 ΚΠολΔ· 67 ν. 4842/2021). ΜΠρΠατ 880/2022, σ. 1550.

ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΤΗΤΑ (ΠολΔ)

- ΑΠ 401/2021, σ. 607.
- Δικαστική πληρεξουσιότητα. Ορισμός προθεσμίας από το Δικαστήριο για την συμπλήρωσή της. Η συμπλήρωση αυτής έχει το χαρακτήρα μεταγενέστερης έγκρισης της δικαστικής πράξης εκ μέρους του διαδίκου. Αν δεν προσαχθεί τελικώς το έγγραφο της πληρεξουσιότητας του δικηγόρου, ο οποίος παρίσταται για τον ενάγοντα, το δικαστήριο εκδικάζει την υπόθεση και κηρύσσει, κατ' αίτηση του αντιδίκου ή και αυτεπάγγελτα, άκυρες τις πράξεις του, ανεξαρτήτως δικονομικής βλάβης και τον καταδικάζει να πληρώσει τα έξοδα, που προκλήθηκαν από την παράστασή του αυτή (Άρθρα 105, 108, 111, 118, 159, 160, 226 ΚΠολΔ). Έλλειψη πληρεξουσιότητας. Συνέπειες. Ο διάδικος θεωρείται δικονομικά απών και δικάζεται ερήμην (Άρθρα 67, 115 § 2 & 3, 237, 271 §§ 1 & 2 ΚΠολΔ). ΕιρΛαμ 15/2022, σ. 1101.
- Πληρεξουσιότητα για διεξαγωγή δίκης. Παύει μετά την παρέλευση πενταετίας από την χορήγησή της, ακόμη και εάν δεν έχει καταστεί η απόφαση αμετάκλητη (Άρθρα 94 § 1, 96 § 3, 97 § 3 & 104 ΚΠολΔ). Κατά το άρθρο 94 § 1 του ΚΠολΔ, στα πολιτικά δικαστήρια οι διάδικοι έχουν την υποχρέωση να παρίστανται με πληρεξούσιο δικηγόρο, ενώ, κατά το άρθρο 96 § 3 του Κώδικα αυτού, κατά τη διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου, η πληρεξουσιότητα δίνεται μόνο με συμβολαιογραφική πράξη ή με προφορική δήλωση, που καταχωρίζεται στα πρακτικά ή στην έκθεση. Περαιτέρω,

κατ' άρθρο 97 § 3, η πληρεξουσιότητα για όλες τις δίκες παύει να ισχύει μετά πέντε χρόνια από τη χορήγησή της. Κατά το άρθρο 104 του ΚΠολΔ, για τις προπαρασκευαστικές πράξεις και τις κλήσεις έως τη συζήτηση στο ακροατήριο θεωρείται ότι υπάρχει πληρεξουσιότητα, ενώ για τη συζήτηση στο ακροατήριο απαιτείται ρητή πληρεξουσιότητα και αν αυτή δεν υπάρχει κηρύσσονται άκυρες όλες οι πράξεις, ακόμη και εκείνες που είχαν γίνει προηγουμένως, το δε δικαστήριο ελέγχει, αυτεπαγγέλτως, σε κάθε στάση της δίκης, την έλλειψη της πληρεξουσιότητας καθώς και την υπέρβασή της (ΟΛΑΠ 13/2008, ΑΠ 165/2020, ΑΠ 1053/2018). Έτσι, αν, κατά τη συζήτηση της αίτησης αναίρεσης, έχει λήξει η ισχύς του πληρεξουσίου, λόγω παρόδου πενταετίας, ο φερόμενος ως ασκήσας την αίτηση θεωρείται ότι δεν παραστάθηκε. ΑΠ 46/2022, σ. 1973.

ΠΛΟΙΑ

- Το πλοίο είναι κινητό πράγμα. Στην περίπτωση κατά την οποία δεν υφίσταται διάταξη νόμου η οποία να επιτάσσει επί πλοίων εφαρμογή των κανόνων δικαίου περί ακινήτων, το πλοίο θα πρέπει υποχρεωτικώς να θεωρείται ως κινητό. Η διάταξη του άρθρου 992 § 1 εδ. γ' ΚΠολΔ, κατά την οποία οι διατάξεις για την κατάσχεση ακινήτων τυχάνουν εφαρμογής και για την κατάσχεση πλοίων, αφορά μόνο στις διατάξεις οι οποίες εμπεριέχονται στο σχετικό κεφάλαιο του ΚΠολΔ. Παρέπεται ότι οι διατάξεις περί κατασχέσεως ακινήτων του ν.δ. της 17.7./13.8. 1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών» δεν εφαρμόζονται στα πλοία. Απαγόρευση απόπλου του πλοίου επί αναγκαστικής κατασχέσεως αυτού. Η αναγκαστική κατάσχεση πλοίου προϋποθέτει δύο επιδόσεις: μία στον τηρούντα το νηολόγιο, όπου τυχάνει εγγεγραμμένο το πλοίο, όσον αφορά στη νομική δέσμευση του πλοίου (βλ. απαγόρευση διαθέσεως), και μία προς τον Λιμενάρχη του λιμένος ναυλοχίας του πλοίου, όσον αφορά στην υλική δέσμευσή του (βλ. απαγόρευση απόπλου) (Άρθρα 948 ΑΚ· 50, 53 § 2, 57, 58 ν.δ. της 17.7./ 13.8.1923· 1, 211, 214 ΚΙΝΔ· 559 αριθ. 1, 791, 992 § 1 εδ. γ', 995 § 2, 1011 § 2 ΚΠολΔ· 52 § 3 ΕισΝΚΠολΔ). ΑΠ 55/2021, σ. 850.
- ΣυμβΑΠ 469/2022, σ. 1984.

ΠΟΘΕΝ ΕΣΧΕΣ

- Παράλειψη δήλωσης «πόθεν έσχες». Η παράλειψη υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης ή η υποβολή ανακριβούς ή ελλιπούς δήλωσης από υπόχρεο προς τούτο στοιχειοθετεί πλημμέλημα όχι μόνον όταν τελέστηκε από δόλο (πρόθεση), αλλά και από αμέλεια, παρέχοντας στο δικαστήριο τη δυνατότητα, εκτιμώντας ελεύθερα όλες τις περιστάσεις, να κρίνει ατιμώρητη την πράξη της από αμέλεια παράλειψης υποβολής ή υποβολής ανακριβούς ή ελλιπούς δήλωσης περιουσιακής κατάστασης. Περιεχόμενο δήλωσης «πόθεν έσχες». Μη συγγνωστή άγνοια νόμου. Άγνοια νόμου δεν συγχωρείται και μάλιστα των διατάξεων με τις οποίες καθορίζεται λεπτομερώς το ακριβές περιεχόμενο του ειδικού εντύπου της δήλωσης περιουσιακής κατάστασης,

των οποίων η γνώση ανάγεται στη σφαίρα ευθύνης ενός υπαλλήλου του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, λαμβανομένης επιπλέον υπ' όψη της θέσης ευθύνης που κατέχει (Προϊστάμενος Τμήματος), του μεγάλου χρονικού διαστήματος κατά το οποίο υπέβαλλε τέτοιου είδους δηλώσεις, καθώς και του ότι είχε επανειλημμένως κληθεί από φορολογικές αρχές ή από τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης να παράσχει πληροφορίες και διευκρινίσεις για τα εισοδήματα του ίδιου και της συζύγου του και την πηγή προέλευσης αυτών, καθώς και τις κινήσεις των τραπεζικών τους λογαριασμών και λοιπών χρηματοοικονομικών προϊόντων κατά τα κρίσιμα έτη. Δήλωση «πόθεν έσχες» και άλλες φορολογικές δηλώσεις. Η υποχρέωση δήλωσης οποιασδήποτε μεταβολής της περιουσιακής κατάστασης επί των κάθε είδους περιουσιακών στοιχείων, κινητών και ακινήτων, των κατά τον νόμο υπόχρεων, ως εκ της ιδιότητάς τους δεν αίρεται σε περίπτωση κατά την οποία τα μη αναφερόμενα στη σχετική δήλωση περιουσιακής κατάστασης στοιχεία έχουν τυχόν περιληφθεί στις ετήσιες δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος ή σε άλλες δηλώσεις των υπαλλήλων που αποβλέπουν σε διάφορο, σε σχέση με τη δήλωση περιουσιακής κατάστασης, σκοπό. ΣτΕ 654/2021, σ. 157.

ΠΟΙΝΕΣ (ΠΚ)

- ΑΠ 14/2021, σ. 105.
- ΑΠ 66/2021, σ. 107.
- ΑΠ 96/2021, σ. 107.
- C-231/20/14.10.2021, σ. 212.
- «Η ποινή της ισόβιας κάθειρξης και το έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δόλο (με αφορμή το ν. 4855/ 2021)», από το Δ. Καραγκούνη, σ. 226.
- ΑΠ 180/2021, σ. 357.
- ΣυμβΑΠ 485/2021, σ. 608.
- ΑΠ 505/2021, σ. 609.
- ΑΠ 576/2021, σ. 890.
- ΑΠ 588/2021, σ. 891.
- Αρχή *ne bis in idem*. Προϋποθέσεις. Προκειμένου να ενεργοποιηθεί η απαγόρευση *ne bis in idem*, η οποία αποτελεί εκδήλωση των αρχών του Κράτους Δικαίου και του δεδικασμένου, καθώς και των συναφών, επίσης θεμελιωδών, αρχών της ασφάλειας δικαίου και της σταθερότητας της έννομης κατάστασης των προσώπων, απαιτείται να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: (α) να υπάρχουν περισσότερες της μίας διακεκριμένες διαδικασίες επιβολής κύρωσης, οι οποίες δεν συνδέονται στενά μεταξύ τους, κατ' ουσία και κατά χρόνο, (β) οι διαδικασίες αυτές πρέπει να είναι «ποινικές» κατά την αυτόνομη έννοια της ΕΣΔΑ, ήτοι βάσει των κριτηρίων Engel, (γ) η μία από τις εν λόγω διαδικασίες πρέπει να έχει περατωθεί με αμετάκλητη απόφαση και (δ) οι διαδικασίες πρέπει να στρέφονται κατά του ίδιου προσώπου και να αφορούν στην ίδια κατ' ουσία παραβατική συμπεριφορά, ήτοι στο αυτό σύνολο συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών, τα οποία συνδέονται αναπόσπαστα μεταξύ τους, χρονικά και τοπικά, και η συνδρομή των οποίων είναι απαραίτητη για την επιβολή της κύρωσης. ΣτΕ

- 2190/2021, σ. 927.
- ΑΠ 788/2021, σ. 1137.
- ΑΠ 810/2021, σ. 1137.
- ΑΠ 859/2021, σ. 1138.
- ΑΠ 1071/2021, σ. 1343.
- ΑΠ 66/2022, σ. 1599.
- ΑΠ 98/2022, σ. 1599.
- ΣυμβΑΠ 196/2022, σ. 1783.
- ΑΠ 221/2022, σ. 1784.
- ΣυμβΑΠ 303/2022, σ. 1981.
- ΑΠ 335/2022, σ. 1981.
- ΑΠ 440/2022, σ. 1983.

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ

- «Ο θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης», από τη Χ. Τσιώτση, σ. 2076.

ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΣΗ

- ΑΠ 401/2021, σ. 607.
- ΑΠ 734/2021, σ. 1136.
- ΑΠ 934/2021, σ. 1340.
- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.

ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ

- ΑΠ 822/2021, σ. 1138.
- ΟΛΑΠ 2/2022, σ. 1596.

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

- Πολεοδομικές σχεδιασμός. Με τις διατάξεις του ν. 2508/1997 εισήχθη σύστημα πολεοδομικού σχεδιασμού, το οποίο, κατά τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του, ταυτίζεται με εκείνο που είχε εισαχθεί με τον ν. 1337/1983. Το σύστημα αυτό περιλαμβάνει δύο διαδοχικές φάσεις, οι οποίες αντιστοιχούν σε διαφορετικά επίπεδα πολεοδομικού σχεδιασμού, το πρώτο εκ των οποίων συνίσταται στην εκπόνηση γενικού πολεοδομικού σχεδίου (ΠΠΣ), ενώ το δεύτερο στην εκπόνηση και έγκριση της πολεοδομικής μελέτης, την οποία ακολουθεί το στάδιο της εφαρμογής της. Εντός του συστήματος αυτού, το ΠΠΣ αποτελεί, ως εκ του περιεχομένου του, τη γενική πρόταση πολεοδομικής οργάνωσης πλειόνων πολεοδομικών ενότητων, η οποία διατυπώνεται μετά από εκτίμηση των οικιστικών αναγκών και των αναμενόμενων επιπτώσεων των, περιεχομένων σε αυτό, πολεοδομικών ρυθμίσεων στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους της περιοχής που καταλαμβάνει. Τροποποίηση ΠΠΣ. Τόσο κατά την έγκριση όσο και κατά την τυχόν τροποποίηση του ΠΠΣ πρέπει να τηρείται ο θεμελιώδης κανόνας της βελτίωσης του υπάρχοντος φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος, η διαφύλαξη και προαγωγή του οποίου αποτελεί ένα εκ των πρωταρχικών στόχων του οικείου σχεδιασμού. Συνέπεια τούτου είναι ότι κάθε τροποποίηση ήδη εγκεκριμένου ΠΠΣ πρέπει να αποβλέπει στη ενίσχυση της προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και, κατ' επέκταση, στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων της περιοχής

που καλύπτει. Για τον λόγο αυτό, τροποποίηση συνεπαγόμενη μεταβολή χρήσεων γης, είναι δυνατή μόνον εφ' όσον συνοδεύεται από λεπτομερή ειδική μελέτη, από την οποία να προκύπτει η αξιολόγηση όλων των κατά νόμο στοιχείων, μεταξύ των οποίων και η επίδραση της νέας πολεοδομικής οργάνωσης στο περιβάλλον, και, εν όψει της μελέτης αυτής, να διατυπώνονται οι κατά νόμον γνωμοδοτήσεις που προηγούνται της έγκρισης ή τροποποίησης του σχεδίου. Χρήσεις γης. Ο καθορισμός των επιτρεπόμενων χρήσεων γης, από τον οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η ποιότητα ζωής στην πόλη, πρέπει να γίνεται κατά τρόπο ορθολογικό, σε συμφωνία προς πολεοδομικά κριτήρια και χάριν του δημοσίου συμφέροντος. Τούτο ουδόλως σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται η μεταβολή των επιτρεπομένων χρήσεων γης και των προϊσχυόντων όρων και περιορισμών δόμησης με νεότερο ΠΠΣ, οι νεότερες, όμως, ρυθμίσεις πρέπει να στηρίζονται σε αντικειμενικά πολεοδομικά κριτήρια. Ο εξορθολογισμός του καθεστώτος των ισχυουσών σε ορισμένη περιοχή χρήσεων γης επιτρέπεται να περιλαμβάνει και την πρόβλεψη χρήσεων που δεν προέβλεπε το προηγούμενο πολεοδομικό καθεστώς, η οποία, εφ' όσον συντρέχουν αυτές οι προϋποθέσεις, δεν συνιστά επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού, που θα αντέβαινε στο άρθρο 24 § 2 του Συντάγματος. ΣτΕ 1099/2021, σ. 165.

- Οικοδομικές άδειες. Ευθύνη πολεοδομίας και ευθύνη ιδιώτη μελετητή. Με τις διατάξεις της νομοθεσίας περί σχεδίων πόλεων, περί εκτέλεσης οικοδομικών έργων από οπλισμένο σκυρόδεμα, περί αντισεισμικού κανονισμού, περί τρόπου και διαδικασίας έκδοσης οικοδομικών αδειών και περί αυθαιρέτων και περί επικινδύνων κατασκευών, πέραν του γενικού συμφέροντος, προστατεύονται και ατομικά δικαιώματα και, ιδίως, το δικαίωμα σε ανέγερση οικοδομής, που πληροί τις προϋποθέσεις ασφαλούς διαβίωσης έναντι κινδύνων από φυσικά ή γεωλογικά φαινόμενα. Συνεπώς, η τήρηση των κανόνων που τίθενται με αυτές δεν εναπόκειται μόνο στη βούληση και την τεχνική επάρκεια των ιδιωτών μελετητών, αλλά εντάσσεται στη σφαίρα ευθύνης και των αρμόδιων πολεοδομικών υπηρεσιών, που στελεχώνονται από προσωπικό που διαθέτει τις κατάλληλες τεχνικές γνώσεις για να ελέγξει την επακριβή τήρησή τους. Αντικείμενο ελέγχου από την πολεοδομία. Ο διενεργούμενος από τις πολεοδομικές υπηρεσίες έλεγχος στις υποβαλλόμενες από τους ιδιώτες στατικές μελέτες, στο πλαίσιο της διαδικασίας έκδοσης οικοδομικής άδειας, περιορίζεται στη διαπίστωση της πληρότητας του περιεχομένου αυτών (και όχι στην ακρίβεια των υπολογισμών ή στην επιλογή της μεθόδου, ζητήματα για τα οποία αποκλειστικά υπεύθυνος είναι ο μελετητής). Εάν οι πολεοδομικές υπηρεσίες διαπιστώνουν ότι μία στατική μελέτη δεν είναι πλήρης, διότι δεν περιέχει όλους τους υπολογισμούς ή δεν πραγματεύεται όλα τα ζητήματα στατικής επάρκειας του κτιρίου, σύμφωνα με τους σχετικούς κανονισμούς, οφείλουν να αρνηθούν την έκδοση της οικοδομικής άδειας. Αυτοψίες. Πότε διενεργούνται. Αστική ευθύνη από παράλειψη. Η διενέργεια αυτοψιών από τις πολεοδομικές υπηρεσίες προβλέπεται σε διάφορα

στάδια της κατασκευής και, ειδικότερα, στο στάδιο της ολοκλήρωσης του φέροντος οργανισμού και στο στάδιο αποπεράτωσής της (και πριν τη σύνδεσή της με τα δίκτυα αποχέτευσης και ύδρευσης), χωρίς να αποκλείεται η διενέργεια επιτόπιου ελέγχου της οικοδομής σε οποιοδήποτε άλλο στάδιο της κατασκευής. Αντικείμενο του ελέγχου αποτελεί οποιαδήποτε ασυμφωνία μεταξύ των εκτελούμενων εργασιών και των εγκριθεισών μελετών, δηλαδή οποιαδήποτε παραβίαση των κανονισμών που εφαρμόστηκαν στην εγκριθείσα μελέτη. Επίσης, προβλέπεται και δυνατότητα διενέργειας αυτοψίας σε περίπτωση καταγγελίας σχετικής με τη στατική επάρκεια οικοδομής ή με ασυμφωνία του τρόπου κατασκευής προς την εγκριθείσα οικοδομική άδεια και η λήψη σχετικών μέτρων. Επομένως, οι πολεοδομικές υπηρεσίες υποχρεούνται τουλάχιστον μια φορά, κατά το στάδιο της κατασκευής και αποπεράτωσης της οικοδομής, να διενεργούν αυτοψία και να επισημαίνουν οποιοδήποτε παραλείψεις και σφάλματα, τα οποία είναι εφικτό κατά τη διενέργεια του ελέγχου να διαπιστωθούν και να διατάξουν τη λήψη των κατάλληλων μέτρων προς επανόρθωσή τους. Η υποχρέωση αυτή καθίσταται εντονότερη αν, κατά το στάδιο του ελέγχου της στατικής μελέτης που υποβάλλεται σε αυτές, διαπιστωθεί ότι αυτή δεν είναι πλήρης. Την υποχρέωση αυτή έχει η πολεοδομική υπηρεσία και κάθε φορά που διενεργεί αυτοψία σε οικοδομή είτε για να διαπιστώσει την ύπαρξη αυθαίρετων κατασκευών και προσθηκών μετά την ολοκλήρωση της οικοδομής, είτε για να διαπιστώσει το επικίνδυνο της οικοδομής, εφ' όσον πρόκειται για εμφανείς παραλείψεις και κακοτεχνίες. Συνεπώς, τυχόν παραλείψεις των αρμόδιων πολεοδομικών υπηρεσιών κατά τη διενέργεια ελέγχων στο στάδιο της ανέγερσης ή μετά την αποπεράτωση οικοδομής ή εξ αφορμής καταγγελίας, που αφορούν τη στατική επάρκεια του οικοδομήματος, συνιστούν, κατ' αρχήν, πρόσφορη αιτία για την πρόκληση του ζημιόγνου αποτελέσματος της κατάρρευσης από σεισμική δόνηση του μη ελεγχθέντος επαρκώς από στατική άποψη κτιρίου. ΣτΕ 1582/2021, σ. 423.

- Ετοιμότητα οικοδομής. Μέτρα. Η αρμόδια για τη διενέργεια του σχετικού ελέγχου πολεοδομική υπηρεσία, όταν διαπιστώσει ότι ορισμένη οικοδομή είναι, εν όλω ή εν μέρει, αλλά ετοιμότητα, καθορίζει τα προς αποτροπή του κινδύνου, που εμφανίζει η οικοδομή αυτή από στατική και δομική άποψη, αναγκαία και πρόσφορα μέτρα, εν όψει του είδους και της έκτασης του διαγνωσθέντος κινδύνου. Συγκεκριμένα, υποδεικνύει κατά προτίμηση τα ηπιότερα μέτρα, όπως επισκευές, ενισχύσεις, μεταρρυθμίσεις, προσθήκες κ.λπ. και σε έσχατη μόνο περίπτωση, όταν αποκλείονται οι επισκευές, διατάσσονται οριστικές κατεδαφίσεις. Οριστική κατεδάφιση επιβάλλεται και στην περίπτωση που η επισκευή επικίνδυνου τμήματος κτιρίου δεν επιτρέπεται, διότι το τμήμα αυτό έχει ρυμοτομηθεί. Επικίνδυνα ετοιμότητα οικοδομής. Στις περιπτώσεις χαρακτηρισμού οικοδομής ως επικίνδυνα ετοιμότητα, δεν εξετάζεται από το αρμόδιο όργανο εάν υπάρχει δυνατότητα επισκευών, αλλά η κατασκευή κατεδαφίζεται 3 ημέρες μετά την κοινοποίηση της

σχετικής έκθεσης στους ενδιαφερόμενους ή παραχρήμα, αποκλειόμενης, μάλιστα, της υποβολής ενστάσεων εφ' όσον η απόφαση της Επιτροπής είναι ομόφωνη. Η έκθεση χαρακτηρισμού οικοδομής ως απλά ετοιμότητα ή επικίνδυνα ετοιμότητα, καθώς και η εκδιδόμενη κατόπιν ένσταση αναθεωρητική έκθεση πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά, εφ' ενός ως προς το είδος και την έκταση των διαπιστωμένων ανεπαρκειών, ζημιών κ.λπ. της οικοδομής και του εξ αυτών κινδύνου και αφετέρου ως προς τα διατασσόμενα για την άρση της επικινδυνότητας μέτρα, η αιτιολογία δε αυτή δύναται να συμπληρώνεται και από τα λοιπά στοιχεία του φακέλου. ΣτΕ 1996/2021, σ. 923.

- Χρήσεις γης. Γενική κατοικία. Η χρήση γενικής κατοικίας δεν είναι κατ' αρχήν συμβατή με τη φύση και την πολεοδομική λειτουργία των περιοχών δεύτερης κατοικίας, εφ' όσον προβλέπεται κατά τρόπο γενικό και καταλαμβάνει ολόκληρη την προς πολεοδόμηση περιοχή. Η πρόβλεψη της είναι, όμως, επιτρεπτή και στις περιοχές αυτές, εφ' όσον εντοπίζεται σε τμήμα ή τμήματα της περιοχής και συνδυάζεται με την επιβολή χρήσης αμιγούς κατοικίας στα λοιπά τμήματα της υπό πολεοδόμηση έκτασης, περιορίζεται σε ορισμένες από τις επιμέρους χρήσεις της γενικής αυτής κατηγορίας, οι οποίες προσιδιάζουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση ή, τέλος, επιβάλλεται από συγκεκριμένους πολεοδομικούς λόγους. ΣτΕ 2301/2021, σ. 1415.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ

- «Το πρότυπο της ευνομούμενης πολιτείας στη σκέψη του Αδ. Κοραή», από το Ν. Ε. Κουράκη, σ. 272.

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

- «Το απόρρητο της επικοινωνίας και το πρόβλημα της δημοκρατικής ποιότητας του πολιτεύματος», από τον Κ. Χρυσόγονο, σ.1481.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

- «Τρόποι προστασίας πολιτιστικού περιβάλλοντος στο Ιδιωτικό και Δημόσιο Δίκαιο», από τον Ε. Ι. Λασκαρίδη, σ. 528.
- «Η ICPRPC και τα Γλυπτά του Παρθενώνα: το νέο στοιχείο της UNESCO για την πολιτιστική διαμεσολάβηση», από την Ε. Τροβά, σ. 737.

ΠΟΛΥΤΕΚΝΟΙ

- Πολύτεκνοι. Ηλεκτρικό Ρεύμα. Ευάλωτα Νουκοκυριά. Οικιακό Τιμολόγιο. Αντισυνταγματικότητα. Εξουσιοδότηση. Η διάταξη της § 2 του ως άνω άρθρου 21 του Συντάγματος απευθύνει στον κοινό νομοθέτη έντονη υπόδειξη για τη λήψη κατάλληλων μέτρων φροντίδας υπέρ των πολύτεκνων οικογενειών με βάση τις κρατούσες συνθήκες και μέσα στα όρια που διαγράφουν οι λοιπές συνταγματικές διατάξεις και αρχές συνταγματικού επιπέδου. Δεν είναι επιτρεπτό να ταυτίζεται η ειδική, κατά το Σύνταγμα, προστασία των πολύτεκνων οικογενειών με την πρόνοια της πολιτείας για τις οικονομικά ή κοινωνικά ευπαθείς ομάδες του

πληθυσμού. Η λήψη μέτρων για τη διασφάλιση συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης των ομάδων αυτών -όπως ήδη ρητώς προβλέπεται από τη νέα διάταξη του δευτέρου εδαφίου της § 1 του άρθρου 21 του Συντάγματος- αποτελεί, κατά το Σύνταγμα, αυτοτελή και διακεκριμένο στόχο της κοινωνικής πολιτικής του Κράτους. Η Οδηγία 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13.7.2009 με τίτλο «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ» (ΕΕL 211/14.8.2009) δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να καταργήσουν τυχόν μέτρα που έχουν λάβει για την προστασία των πολύτεκνων οικογενειών στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας αλλά επιδιώκει, στο πλαίσιο της ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας που ρυθμίζει, την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών και την καταπολέμηση της ενεργειακής πενίας. Η ως άνω οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με το ν. 4001/2011. Οι εξουσιοδοτήσεις της § 3 του άρθρου 52 του προαναφερόμενου νόμου, κατά την οποία τα «κριτήρια, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία ένταξης ενός πελάτη σε κατηγορία Ευάλωτων Πελατών καθορίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» και του άρθρου 53 κατά την οποία με «αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ή κοινές αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και του Υπουργού Οικονομικών, καθώς και κάθε άλλου συναρμόδιου Υπουργού, ανάλογα με την περίπτωση, καθορίζονται τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση της ενεργειακής πενίας, όπως ιδίως ...» δεν μπορούν να αποτελέσουν το έρεισμα της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης κατά το μέρος με το οποίο αυτή καταργεί, δυνάμει του άρθρου 5 § 2, το ισχύον κατά την έκδοσή της ειδικό τιμολόγιο οικιακής χρήσης για τις πολύτεκνες οικογένειες, διότι οι πολύτεκνοι, αποτελούν διαφορετική κατηγορία πολιτών, απολαμβάνουν, σύμφωνα με το άρθρο 21 §§ 2 και 5 του Συντάγματος, ειδικής προστασίας και δεν επιτρέπεται να εξομοιωθούν με τις ευπαθείς ομάδες καταναλωτών. Εξάλλου, η ως άνω εξουσιοδότηση της § 1 του άρθρου 55 του ν. 4001/2011 αναφέρεται σε προεδρικό διάταγμα (που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής), με το οποίο δύνανται να ορίζονται και άλλες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, και όχι σε υπουργική απόφαση, όπως η προσβαλλόμενη απόφαση. Συνεπώς, η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση κατά το μέρος της (άρθρο 5 § 2), με το οποίο καταργήθηκε η 2153/3.4.1996 απόφαση της Επιτροπής Τιμών και Εισοδημάτων σχετικά με τα τιμολόγια ηλεκτρικού ρεύματος οικιακής χρήσης για τις πολύτεκνες οικογένειες, η με αριθμό Δ5ΗΛ/Β/Φ29/οικ. 247/8.1.1996 οδηγία του Υπουργείου Ανάπτυξης για την υλοποίηση της απόφασης αυτής και η Δ5/ΗΛ/Β/Φ29/22891/17.12.2004 απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης για το "Ειδικό Τιμολόγιο Οικιακής Χρήσεως για τις Πολύτεκνες Οικογένειες", όπως προβάλλεται βασιμώς, δεν βρίσκει έρεισμα στα άρθρα 52, 55, 56 και 140 που επικαλεί-

ται και είναι μη νόμιμη προεχόντως ως εκδοθείσα εκτός εξουσιοδότησης. Τούτο δε, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η ίδια υπουργική απόφαση αντιβαίνει και ευθέως στις διατάξεις των §§ 2 και 5 του άρθρου 21 του Συντάγματος, σύμφωνα με τα προαναφερόμενα [Άρθρα 14 § 2 π.δ. 18/1989, άρθρο πρώτο ν. 1910/1944, 6 § 1 ν. 3454/2006, 1, 28 ν. 2773/1999, 195 § 3 περ. γ' ν. 4001/2011, 28 § 1 περ. Α' υποπερ. ζ' και § 3, 29 § 4 ν. 2773/1999, 23 § 18 και 19 ν. 3175/2003, 19 § 1 και 28 ν. 3426/2005, 3 της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕL 211/14.8.2009), 72 της Οδηγίας 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕL 158/14.6.2019), 2, 3, 48, 52, 53, 55 § 1 και 8, 56 140, 195 § 3 και 196 § 14 ν. 4001/2011, 36 ν. 4067/2012, 55 §§ 1 και 2 ν. 4508/2017, 235 ν. 4389/2016, 22 § 2 ν. 4445/2016, 21 §§ 1, 2 και 5 Σ]. ΟΛ ΣτΕ 430/2022, σ. 636.

ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΠ 376/2022, σ. 1982.

ΠΡΑΓΜΑΤΑ

- «Παράδοση του πράγματος κατά ΑΚ 513 και κατά ΑΚ 522 § 1», από τον Ι. Σπυριδάκη, σ. 513.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗ

- ΑΠ 480/2021, σ. 608.

- ΑΠ 1011/2021, σ. 1342.

ΠΡΑΣΙΝΗ ΒΙΒΛΟΣ

- «Πόρισμα (Απρίλιος 2006) της Ομάδας Εργασίας ως προς το ερωτηματολόγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεως των αντιμονοπωλιακών κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», από τους Ν. Κ. Κλαμαρή, Σ. Κουσουλή, Ε. Δακωρώνια, Γ. Αθανασίου, Χ. Τσούκα, Δ. Λιάπηνη & Μ. Σταυροπούλου, σ. 257.

ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 208/2021, σ. 358.

- ΑΠ 671/2021, σ. 893.

ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ (ΠοΛΔ)

- Παράταση της προθεσμίας προσκόμισης προτάσεων, προσθήκης κ.λπ. ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου κατά την Τακτική Διαδικασία μετά τον ν. 4335/2015, κατ' αίτηση των εναγόντων εκδικαζόμενη με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Δεκτή η αίτηση προκειμένου να επιδοθεί νομίμως η αγωγή στην αλλοδαπή εφόσον δεν έχουν περιέλθει ακόμα στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών τα αποδεικτικά επίδοσης αυτής, ώστε να δύνανται οι ενάγοντες να τα προσκομίσουν στον φάκελο της δικογραφίας, με κίνδυνο η αγωγή τους να θεωρηθεί ως μηδέποτε ασκηθείσα ως προς αυτούς και να απορριφθεί ως ανυπόστατη. Η πα-

- ράταση χορηγείται για όλους τους διαδικούς (Άρθρα 136, 148, 215 § 2, 237, 238 ΚΠολΔ). ΜΠρΑθ 2309/2022, σ. 579.
- Καταχρηστική προθεσμία για την άσκηση αναίρεσης κατά απόφασης πρωτοβάθμιου δικαστηρίου δημοσιευθείσας προ της έναρξης ισχύος του ν. 4335/2015. Η πρωτοβάθμια απόφαση που δημοσιεύτηκε πριν την 1/1/2016, εφόσον δεν επιδόθηκε, παραδεκτά προσβάλλεται με αναίρεση εντός προθεσμίας τριών ετών αφότου κατέστη τελεσίδικη, ήτοι μετά και την πάροδο προθεσμίας τριών ετών για την άσκηση έφεσης (Άρθρα 518 § 2 ΚΠολΔ, 564 § 3· ΕισΝΚΠολΔ 24 § 1· ν. 4335/2015 άρθρ. Ένατο § 2). Αναστολή της καταχρηστικής προθεσμίας για την άσκηση αναίρεσης λόγω COVID. Το χρονικό διάστημα της επιβολής του μέτρου της προσωρινής αναστολής της λειτουργίας των δικαστηρίων και των εισαγγελιών της Χώρας (13.3. 2020 - 31.5.2020) λόγω της πανδημίας Covid δεν υπολογίζεται στην εν λόγω προθεσμία (Άρθρο 74 § 1 ν. 4690/2020). ΑΠ 460/2022, σ. 1304.
 - Καταχρηστική προθεσμία για την άσκηση αναίρεσης κατά απόφασης πρωτοβάθμιου δικαστηρίου δημοσιευθείσας προ της έναρξης ισχύος του ν. 4335/2015. Η πρωτοβάθμια απόφαση που δημοσιεύτηκε πριν την 1/1/2016, εφόσον δεν επιδόθηκε, παραδεκτά προσβάλλεται με αναίρεση εντός προθεσμίας τριών ετών αφότου κατέστη τελεσίδικη, ήτοι μετά και την πάροδο προθεσμίας τριών ετών για την άσκηση έφεσης (Άρθρα 518 § 2 ΚΠολΔ, 564 § 3· ΕισΝΚΠολΔ 24 § 1· ν. 4335/2015 άρθρ. Ένατο § 2). Αναστολή της καταχρηστικής προθεσμίας για την άσκηση αναίρεσης λόγω COVID. Το χρονικό διάστημα της επιβολής του μέτρου της προσωρινής αναστολής της λειτουργίας των δικαστηρίων και των εισαγγελιών της Χώρας (13.3. 2020 - 31.5.2020) λόγω της πανδημίας Covid δεν υπολογίζεται στην εν λόγω προθεσμία (Άρθρο 74 § 1 ν. 4690/2020). ΑΠ 762/2022, σ. 1307.
 - «Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομιάς από ενηλικούμενο κληρονόμο - Έννοια ερμηνευτικού νόμου. Γνωμοδότηση», από το Ν. Κ. Α λ ι β ι ζ ά τ ο , σ. 2054.
 - «Παράταση προθεσμίας διόρθωσης αρχικών κτηματολογικών εγγραφών», από το Μ. Ι. Χ α τ ζ η φ ώ τ η , σ. 2060.

ΠΡΟΣΗΜΕΙΩΣΗ ΥΠΟΘΗΚΗΣ

- «Προσημείωση υποθήκης και συντηρητική κατάσχεση με οριστική απόφαση κατά το άρθρο 724 ΚΠολΔ», από την Ε. Π. Γ ε ω ρ γ α κ ο π ο ύ λ ο υ , σ. 984.
- Ακύρωση πλειστηριασμού. Αναβίωση εκείνων μόνο των προσημειώσεων που δεν είχαν εξοφληθεί ολοσχερώς με τη διανομή του πλειστηριασμού. Η προθεσμία τροπής των προσημειώσεων αυτών άρχεται από την καταχώριση της τελεσίδικης διαπλαστικής απόφασης που ακυρώνει τον πλειστηριασμό και την αναβίωση των υποθηκών και στα βιβλία βαρών και όχι από τη δημοσίευσή της. Κατά τη σαφή έννοια των άρθρων 1276, 1277, 1278 και 1279 Α.Κ, η προσημείωση χορηγεί δικαίωμα μόνο προτίμησης για την απόκτηση υποθήκης, υπό τη διπλή αίρεση της τελεσίδικης επιδικασίας της απαιτήσης και της τροπής αυτής σε υποθήκη, μέσα στην προθεσμία που ορίζει το άρθρο 1323 αριθ. 2

του ΑΚ, ήτοι εντός 90 ημερών από την τελεσίδικία της απόφασης, που επιδικάζει την ασφαλιζόμενη απαίτηση. Η πλήρωση της ως άνω αίρεσης ενεργεί αναδρομικώς, δηλαδή η υποθήκη λογίζεται εγγραφεία από την ημέρα της προσημείωσης, η ρύθμιση δε αυτή δεν επηρεάζεται από την πτώχευση του οφειλέτη. Η απαίτηση που είναι ασφαλισμένη με προσημείωση υποθήκης, δεν εξομοιώνεται με ενυπόθηκη, αλλά χορηγεί δικαίωμα μόνο προτίμησης για την απόκτηση υποθήκης και, ταυτόχρονα, δικαίωμα τυχαίας κατάταξής της, σύμφωνα με το άρθρο 1007 § 1 του ΚΠολΔ. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 1005 § 3 ΚΠολΔ, η καταβολή του πλειστηριασμού από τον υπερθεματιστή επιφέρει απόσβεση της υποθήκης ή προσημείωσης υποθήκης που βαρύνει το ακίνητο. Ο υπερθεματιστής μετά την καταβολή του πλειστηριασμού έχει δικαίωμα να ζητήσει την εξάλειψη των υποθηκών, προσημειώσεων και κατασχέσεων, που έχουν εγγραφεί στο ακίνητο. Αν ο πλειστηριασμός ακυρωθεί, αναβιώνουν αυτοδικαίως οι υποθήκες και οι προσημειώσεις που εξαλειφθηκαν, ο δε υποθηκοφύλακας έχει υποχρέωση να κάνει σχετική σημείωση στα ειδικά βιβλία, όταν προσαχθεί σ' αυτόν αντίγραφο της ακυρωτικής απόφασης. Από τις διατάξεις του άνω άρθρου σαφώς προκύπτει: (α) ότι, εάν ακυρωθεί ο πλειστηριασμός με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, η οποία, ως διαπλαστική συνεπάγεται αναδρομική άρση, ως προς όλους, των εννόμων συνεπειών του πλειστηριασμού, αναβιώνουν οι υποθήκες ή οι προσημειώσεις υποθήκης, που είχαν αποσβεστεί και εξαλειφθεί, μετά την καταβολή από τον υπερθεματιστή του πλειστηριασμού, για να περιέλθει σ' αυτόν το εκπλειστηριασμένο ακίνητο ελεύθερο από βάρη, εφόσον οι ασφαλιζόμενες με αυτά απαιτήσεις δεν έχουν ικανοποιηθεί από τη διανομή του πλειστηριασμού και εξακολουθούν να υπάρχουν, στο σύνολό τους ή εν μέρει, ενώ δεν αναβιώνουν οι απαιτήσεις που έχουν ικανοποιηθεί πλήρως από τη διανομή του πλειστηριασμού, ούτε οι αντίστοιχες υποθήκες και προσημειώσεις, οι οποίες αποσβήνονται με τις απαιτήσεις που ασφαρίζουν, (β) ότι η προβλεπόμενη από τις διατάξεις του άνω άρθρου ρύθμιση ισχύει όχι μόνο για τις υποθήκες ή τις προσημειώσεις υπέρ του δανειστή που επέσπευσε τον πλειστηριασμό, αλλά για όλες αδιακρίτως τις υποθήκες ή προσημειώσεις οποιουδήποτε δανειστή από οποιονδήποτε τίτλο, ανεξάρτητα από το αν ο πλειστηριασμός ενεργήθηκε με βάση τις κοινές διατάξεις του ΚΠολΔ ή τις διατάξεις του ν.δ. της 17.7/13.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιριών» ή του ΚΕΔΕ και (γ) ότι, η άνω αναβίωση, επέρχεται μόνο από και με τη σημείωση από τον υποθηκοφύλακα στα σχετικά βιβλία υποθηκών της ακυρωτικής του πλειστηριασμού απόφασης, χωρίς την οποία οι δικαιούχοι των υποθηκών και προσημειώσεων δανειστές δεν δικαιούνται να επικαλεσθούν ή να ασκήσουν τις εξουσίες τους από τα δικαιώματα αυτά. Τουτό είναι σύμφωνο και με την αρχή της δημοσιότητας, που διέπει το δικαιο των υποθηκών και με την ασφάλεια των συναλλαγών (ΑΠ 397/2003) [Άρθρ. 1276, 1277, 1278, 1279, 1323 § 2 ΑΚ, 1005, 1007]. ΑΠ 810/2021, σ. 1574.

ΠΡΟΣΚΥΡΩΣΗ

- Τακτοποίηση οικοπέδων. Προϋποθέσεις. Η τακτοποίηση των οικοπέδων υπαγορεύεται τόσο από λόγους δημοσίου συμφέροντος όσο και από λόγους αναγόμενους στην προστασία της ακίνητης ιδιοκτησίας, αποσκοπεί δε στην αρτιοποίηση των μη άρτιων οικοπέδων, αλλά και στον πλήρη κατά το δυνατόν ορθογωνισμό και ευθυγράμμιση των πλευρών τους, ώστε να καταστεί δυνατή η ανέγερση σε αυτά άρτιων οικοδομών. Κατά τη διενέργεια της τακτοποίησης παρέχεται στη Διοίκηση ευρεία διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο πραγματοποίησής της και, ειδικότερα, συγχωρείται η μεταβολή του σχήματος, της θέσης και του μεγέθους των οικοπέδων που τακτοποιούνται, ώστε να γίνεται εφικτή η πληρέστερη οικοδομική τους εκμετάλλευση, σε συνάρτηση προς τις πολεοδομικές ανάγκες της περιοχής. Η ουσιαστική εκτίμηση των αρμοδίων οργάνων για τον προσφορότερο τρόπο τακτοποίησης δεν είναι ελεγκτή από τον ακυρωτικό δικαστή, πρέπει όμως να αιτιολογείται προσηκόντως. Πάντως, κατά την άσκηση της διακριτικής της εξουσίας, η Διοίκηση δεν μπορεί να επιλέξει λύση που θα συνεπάγεται την υπέρμετρη επιβάρυνση της ιδιοκτησίας προς όφελος άλλης χωρίς αποχρώντα λόγο. Προσκύρωση οδών. Οι καταργούμενες από το σχέδιο πόλης οδοί και κοινόχρηστοι χώροι και οι ιδιωτικές οδοί προσκυρώνονται, κατά κανόνα στο σύνολό τους, στα μη άρτια παρακείμενα οικόπεδα, ανεξαρτήτως της έκτασης που έχουν και των ελάχιστων ορίων των διαστάσεων αυτών, ούτως ώστε να αποκτήσουν το ελάχιστο εμβαδόν άρτιου οικοπέδου, που προβλέπεται από τις πάγιες πολεοδομικές διατάξεις που ισχύουν στην περιοχή. Αν αυτό δεν είναι εφικτό, είτε διότι η καταργούμενη οδός έχει μικρή έκταση, είτε για άλλο τεχνικό λόγο, επιτρέπεται με την προσκύρωση του καταργούμενου κοινόχρηστου χώρου ή τμήματός του να καταστούν τα παραπάνω οικόπεδα άρτια «κατά παρέκκλιση». Αν μετά την ανωτέρω αρτιοποίηση απομένει τμήμα του καταργούμενου κοινόχρηστου χώρου ή αν δεν υπάρχουν παρακείμενα προς τον χώρο αυτόν οικόπεδα ή δεν είναι τεχνικά εφικτή η αρτιοποίηση εκείνων που τυχόν υπάρχουν, η Διοίκηση έχει την υποχρέωση να διαθέσει τον καταργούμενο χώρο ή το τμήμα του που ενδεχομένως απομένει για την τακτοποίηση των παρακείμενων οικοπέδων που ήταν ήδη άρτια ή αποκτούν αρτιότητα με την προσκύρωση τμήματος της οδού. Προσκύρωση σε παρακείμενα. Αν τα παραπάνω οικόπεδα δεν έχουν ανάγκη να τακτοποιηθούν ή δεν είναι εφικτή η τακτοποίησή τους ή αν για την τακτοποίησή τους δεν χρησιμοποιηθεί ολόκληρη η έκταση της καταργούμενης οδού, το τμήμα της που τυχόν απομένει προσκυρώνεται στα παρακείμενα οικόπεδα, κατά διακριτική εξουσία της Διοίκησης, ασκούμενη κατ' εκτίμηση του οφέλους και των ζημιών που επιφέρει σε κάθε ιδιοκτησία η μεταβολή του ρυμοτομικού σχεδίου, καθώς και της πραγματικής κατάστασης και των εν γένει συνθηκών που συντρέχουν στη συγκεκριμένη περίπτωση. Αν τα οικόπεδα που απέκτησαν αρτιότητα με την προσκύρωση της καταργούμενης οδού έχουν ανάγκη να τακτοποιηθούν και αυτό δεν είναι εφικτό

να γίνει με την προσκύρωση τμήματος της οδού, κατά τα προαναφερόμενα, είτε διότι ολόκληρη η έκταση, την οποία καταλαμβάνει η οδός, διατίθεται για την αρτιοποίηση οικοπέδων, είτε για άλλους τεχνικούς λόγους, η Διοίκηση έχει την υποχρέωση να τακτοποιήσει τα οικόπεδα αυτά με τις όμορες ιδιοκτησίες κατ' εφαρμογή των γενικών διατάξεων. Κύρωση από τον Νομάρχη. Οι πράξεις τακτοποίησης, προσκύρωσης και αναλογισμού αποζημίωσης, συντασσόμενες από την πολεοδομική υπηρεσία και υποκείμενες σε κύρωση από τον Νομάρχη, επάγονται έννομα αποτελέσματα μόνον όταν εκδοθεί η κυρωτική νομαρχιακή απόφαση. Ο Νομάρχης είτε κυρώνει την πράξη με απόφασή του, η οποία έχει εκτελεστό χαρακτήρα, είτε αρνείται την κύρωση και διατάσσει την ανασύνταξη της πράξης. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η νομαρχιακή απόφαση δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα, διότι η σχετική διοικητική διαδικασία δεν τελειούται με την απόφαση αυτή, αλλά παραμένει εκκρεμής έως ότου εκδοθεί νέα νομαρχιακή απόφαση, με την οποία θα κυρούται η πράξη της πολεοδομικής υπηρεσίας που θα καταρτισθεί κατ' ανασύνταξη της αρχικής. Το ίδιο προσηκεί και όταν αρχικά μεν ο Νομάρχης κυρώσει την πράξη αναλογισμού, εν συνεχεία όμως ανακαλέσει την κυρωτική απόφασή του και αναπέμψει την πράξη προς ανασύνταξη στην πολεοδομική υπηρεσία. ΣτΕ 1328/2021, σ. 416.

ΠΡΟΣΤΙΜΑ

- Αναίρεση. Υπηρεσίες Ασφαλείας. Ύψος Προστίμου. Όρια. Αρχή Αναλογικότητας. Με την διάταξη του τέταρτου εδαφίου της § 2 του ίδιου άρθρου 9 του ν. 2518/1997 παρέχεται εξουσιοδότηση στους Υπουργούς Εσωτερικών και Οικονομίας και Οικονομικών να καθορίσουν με κοινή απόφασή τους, μεταξύ άλλων, «το ύψος του διοικητικού προστίμου που επιβάλλεται για κάθε παράβαση», δηλαδή να θεσπίσουν ρυθμίσεις εξειδικευμένες το ύψος του επιβλητέου κατά κατηγορία παραβάσεων προστίμου, το οποίο πρέπει μεν να κινείται εντός των κατά νόμο ορίων δίχως, όμως, να απαιτείται ο καθορισμός του ανά κατηγορία παραβάσεων ως κυμαινόμενου, αλλά σε σταθερό ύψος, το οποίο διαφοροποιείται με κλιμάκωσή του εντός των τασσόμενων από τον τυπικό νόμο ορίων ανάλογα με το είδος και τη βαρύτητα, κατά την εκτίμηση του κανονιστικού νομοθέτη, κάθε κατηγορίας κολαζόμενης παράβασης, ώστε κατ' αποτέλεσμα με τις κατ' εξουσιοδότηση θεσπιζόμενες σχετικές ρυθμίσεις να πραγματώνεται η απαίτηση τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Βάσει της ως άνω νομοθετικής εξουσιοδότησης εκδόθηκε η 1016/109/121-θ/2009 Κοινή Απόφαση του Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών και του Υφυπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, η οποία εντός των ορίων της νομοθετικής εξουσιοδότησης του άρθρου 9 § 2 εδ. τέταρτο, ορίζει το επιβαλλόμενο πρόστιμο σε σταθερό ποσό για κάθε κατηγορία παράβασης. Οι κανονιστικές αυτές ρυθμίσεις της ως άνω ΚΥΑ ενέχουν οι ίδιες στοιχεία αναλογικότητας μεταξύ του ύψους του προστίμου και του είδους και της βαρύτητας της κάθε κατηγορίας παράβασης διατάξεων που έχουν θεσπισθεί για λόγους δημοσίου συμ-

φέροντος σχετικούς με τη διασφάλιση της νόμιμης λειτουργίας των ιδιωτικών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών ασφαλείας και της σύννομης άσκησης της επαγγελματικής δραστηριότητάς τους (βλ. τη σχετική αιτιολογική έκθεση), η οποία, ως εκ της φύσεως των παρεχόμενων υπηρεσιών, διέπεται από αυστηρό νομικό καθεστώς. Συναφώς, οι ανωτέρω ρυθμίσεις της ΚΥΑ δεν παρίστανται προδήλως απρόσφορες ή μη αναγκαίες για την εξυπηρέτηση του ως άνω σκοπού δημοσίου συμφέροντος, ούτε η επιβλητέα διοικητική χρηματική κύρωση σταθερού ύψους, κλιμακούμενου κατά κατηγορία παράβασης, υπερακοντίζει τον σκοπό αυτό, όπως ούτε τον αποτρεπτικό και κατασταλτικό σκοπό της κύρωσης. Επίσης, ενόψει του κατ' άρθρο 9 § 2 εδ. πρώτο του ν. 2518/1997 μεγάλου εύρους διακύμανσης του προστίμου (από 20.000 μέχρι 200.000 ευρώ), η εξειδίκευσή του με την πρόβλεψη από την ως άνω ΚΥΑ σταθερού ποσού, ανά κατηγορία παράβασης, διασφαλίζει τη διαφάνεια και σαφήνεια του συστήματος επιβολής της εν λόγω διοικητικής κύρωσης σε βάρος των παραβατών, οι οποίοι, άλλωστε, γνωρίζουν εκ των προτέρων το ακριβές ύψος του προστίμου για κάθε παράβαση, καθώς και την τήρηση ενιαίου μέτρου κρίσης των ελεγχόμενων. Οι διατάξεις του άρθρου 1 § 1, και ειδικότερα εκείνη της περίπτωσης ε, της ΚΥΑ 1016/109/121-θ/2009 δεν έχουν τεθεί καθ' υπέρβαση της παρασχεθείσας εξουσιοδότησης του άρθρου 9 § 2 εδ. τέταρτο του ν. 2518/1997, ούτε παραβιάζουν τη συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας. Περαιτέρω, δεν καταλείπεται στην αρμόδια διοικητική αρχή διακριτική ευχέρεια να προσδιορίζει το ύψος του προστίμου αναλόγως των συνθηκών της συγκεκριμένης περίπτωσης και, εντεύθεν, δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας ως εκ του ότι ο διοικητικός δικαστής δεν διαθέτει εξουσία επιμέτρησής του (Άρθρα 12 § 1 ν. 3900/2010, 53 §§ 3 και 4 π.δ. 18/1989, 1, 2, 3, 4, 5, 6 § 1, 7 και 9 § 2 ν. 2518/1997, 5, 6 και 8 ν. 3707/2008, 20 § 1 και 25 § 1 εδ. δ' Σ). ΣτΕ 851/2022, σ. 1601.

ΠΡΟΣΥΜΦΩΝΟ

- Προσύμφωνο με πρόβλεψη για την κατάρτιση οριστικής σύμβασης σε ορισμένο χρονικό σημείο ή εντός ορισμένης προθεσμίας. Παρεπόμενη συμφωνία για την καταβολή χρηματικού ποσού ως αρραβώνα. Για την επιστροφή του ο ενάγων δεν πρέπει να επικαλεσθεί μόνο την παρέλευση ορισμένης προθεσμίας ή την όχληση του αντιυμβαλλόμενου, αλλά απαιτείται να επικαλεσθεί ότι ο τελευταίος υπαίτιος δεν εκπληρώνει την παροχή. Αντίστοιχα ο οφειλέτης πρέπει να επικαλεσθεί ότι έχει εκπληρώσει την παροχή ή ότι η μη εκπλήρωση οφείλεται σε γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη (Άρθρα 166, 335, 336, 340-342, 402-403 ΑΚ). Από τη διάταξη του άρθρου 166 ΑΚ, κατά την οποία το προσύμφωνο είναι σύμβαση, με την οποία τα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συνάψουν ορισμένη σύμβαση, προκύπτει ότι το προσύμφωνο παράγει υποχρέωση προς παροχή, συνιστάμενη στην κατάρτιση της οριστικής συμ-

βάσεως, και αποτελεί ενοχική υποσχετική σύμβαση. Η σύναψη της σκοπούμενης οριστικής συμβάσεως επιφέρει απόσβεση της ενοχής από το προσύμφωνο. Η εκπλήρωση αυτής, καθ' ορισμένο χρονικό σημείο ή εντός ορισμένης προθεσμίας, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της έννοιας της ενοχής. Ο χρόνος, κατά τον οποίο ή εντός του οποίου πρέπει να καταρτισθεί η κυρία σύμβαση, είναι δυνατόν να καθορίζεται από το νόμο ή από τη δικαιοπραξία, η πρακτική δε σημασία του ζητήματος καθορισμού αυτού του χρόνου συνίσταται, μεταξύ άλλων, στο ότι έκτοτε η απαίτηση καθίσταται ληξιπρόθεσμη και αρχίζει η παραγραφή. Όσον αφορά τη συνέπεια, που τυχόν θα έχει η άπρακτη πάροδος της ορισμένης ημέρας προς σύναψη της οριστικής συμβάσεως εκ μέρους είτε του ενός, είτε αμφοτέρων των μερών του προσυμφώνου, προέχουσα σημασία έχει η σχετική βούληση των συμβαλλομένων μερών. Κατ' αρχήν, η εν λόγω προθεσμία, εφόσον δεν ορισθήκε διαφορετικά, έχει απλώς τον χαρακτήρα προθεσμίας εκπληρώσεως της παροχής των συμβληθέντων, οπότε η άπρακτη πάροδος αυτής δεν επέγεται ανατροπή του προσυμφώνου. Και μετά την πάροδο της και μέχρι τη συμπλήρωση της παραγραφής, στην οποία υπόκειται η σχετική αξίωση, μπορεί να ζητηθεί η σύναψη της οριστικής συμβάσεως (ΑΠ 297/2016, 2356/2009, 1851/2009). Περαιτέρω από τις διατάξεις των άρθρων 402 και 403 εδ. α' ΑΚ προκύπτει ότι κατά την κατάρτιση σύμβασης μπορεί να δοθεί αρραβώνας. Ο υπαίτιος για τη μη εκτέλεση της συμβάσεως χάνει τον αρραβώνα, που έδωσε, ή αποδίδει διπλάσιο αυτόν, που έλαβε. Σύμφωνα με αυτές τις ενδοτικού δικαίου διατάξεις, ο αρραβώνας, όταν δεν έχει απλώς επιβεβαιωτικό της κατάρτισης της σύμβασης χαρακτήρα, έχει χαρακτήρα επιτιμίου μεταμελείας, περίπτωση που συντρέχει όταν ο συμβαλλόμενος ή οι συμβαλλόμενοι επιφύλαξαν στον εαυτό τους δικαίωμα υπαναχώρησης από τη σύμβαση έναντι καταβολής ποινής (άρθ. 398 ΑΚ), δηλαδή χάνοντας τον αρραβώνα ή αποδίδοντας τον διπλάσιο (ΑΠ 297/2016), ή έχει αμιγώς χαρακτήρα ποινής (ποινικός αρραβώνας), οπότε επέρχονται οι ίδιες συνέπειες, ενώ διατηρείται και αξίωση αποζημίωσης για την επιπλέον ζημία από τη μη εκπλήρωση. Ο αρραβώνας, που δίδεται, συνίσταται συνήθως σε χρηματικό ποσό και η ποινή, στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, ανέρχεται σε ποσό ίσο με το ποσό του αρραβώνα, εάν υπαίτιος για τη μη εκπλήρωση (ή τη μη προσήκουσα εκπλήρωση) της συμβάσεως είναι εκείνος που τον έδωσε, ή με το διπλάσιο αυτού, εάν υπαίτιος γι' αυτήν είναι εκείνος που τον έλαβε. Ειδικότερα ο οφειλέτης παροχής, ο οποίος έλαβε τον αρραβώνα, υπόσχεται προς τον δανειστή την καταβολή αυτής της ποινής για την περίπτωση που δεν θα εκπληρώσει ή (και) δεν θα εκπληρώσει προσηκόντως την παροχή, η δε ποινή καταπίπτει, αν αυτός αδυνατεί υπαίτια να εκπληρώσει την παροχή ή αν περιέλθει σε υπερημερία. Έτσι η παρεπόμενη αυτή συμφωνία, που αποτελεί συνήθως μέσο πίεσης για την εξασφάλιση της εκπλήρωσης της κύριας ενοχής, θεμελιώνει ενοχή, η οποία τελεί υπό την ιδιόρρυθμη (αρνητική) αίρεση της μη εκπλήρωσης ή της μη προσήκουσας εκπλήρωσης της παροχής

που πηγάζει από την κύρια σύμβαση, μπορεί δε να συμφωνηθεί και κατά την κατάρτιση προσυμφώνου. Για την κατάπτωση της ποινής δεν αρκεί, σύμφωνα με αυτά, μόνον η όχληση του οφειλέτη ή η παρέλευση της συμφωνηθείσας τυχόν δήλης ημέρας εκπλήρωσης, αλλά απαιτείται η αδυναμία εκπλήρωσης ή η καθυστέρηση να οφείλονται σε υπαιτιότητα του (υπαίτια αδυναμία ή υπερημερία του: άρθρ. 335, 336 και 340-342 ΑΚ). Στον οφειλέτη απόκειται να ισχυρισθεί και αποδείξει ότι έχει εκπληρώσει την παροχή ή ότι η μη εκπλήρωση ή μη προσήκουσα εκπλήρωση της παροχής οφείλεται σε γεγονός, για το οποίο δεν έχει ευθύνη, αφού στην περίπτωση αυτή δεν τελεί σε υπαίτια αδυναμία ούτε περιέρχεται σε υπερημερία, η οποία αποτελεί προϋπόθεση της κατάπτωσης της εις βάρος του ποινής. Γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη ο οφειλέτης είναι κάθε εύλογη αιτία, λόγω της οποίας δικαιολογείται η μη εκπλήρωση ή η μη προσήκουσα εκπλήρωση της παροχής του (ΑΠ 269/2012, 352/2011, 1489/2009). Εφόσον συντρέχει το στοιχείο της υπαιτιότητας του οφειλέτη, ο αρραβώνας καταπίπτει από την πάροδο της ημέρας προς εκτέλεση της σύμβασης, όταν έχει ορισθεί τέτοια, αλλιώς από την όχληση, οπότε ο δανειστής αποκτά δικαίωμα από την παρεπόμενη αρραβωνική σύμβαση είτε στον αρραβώνα που έλαβε, είτε αξίωση προς απόδοση του διπλασίου, μη αποκλειόμενης εν αμφιβολία και υποχρέωσης για επιπλέον αποζημίωση, μειούμενη κατά το ποσό του αρραβώνα (ΑΠ 1161/ 2020, ΑΠ 1339/2011, 2097/2009, 254/1997). ΑΠ 16/2022, σ. 1971.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ (ΔιοικΔ)

- Ενδοστρεφής δίκη. Έναρξη προθεσμίας προσφυγής. Με την επαναφορά της ενδοστρεφούς δίκης υπέρ κοινωνικοασφαλιστικών οργανισμών, οι οργανισμοί αυτοί έχουν δικαίωμα άσκησης προσφυγής μέσα σε προθεσμία ημερών, η οποία αρχίζει, δεδομένου ότι δεν προβλέπεται από την οικεία νομοθεσία δημοσίευση ή άλλος ειδικότερος τρόπος γνωστοποίησης της προσβαλλόμενης πράξης, από τότε που αυτοί έλαβαν αποδεδειγμένως πλήρη γνώση αυτής. Τεκμήριο ότι ο προσφεύγων οργανισμός έλαβε πλήρη γνώση του περιεχομένου της προσβαλλόμενης απόφασης της Τ.Δ.Ε. συνάγεται από την ημερομηνία που φέρει το έγγραφο του, με το οποίο η προσβαλλόμενη με την προσφυγή πράξη κοινοποιείται σε εκείνον, τον οποίο αφορά. Επιτρέπεται πάντως ανταπόδειξη, η οποία βαρύνει βεβαίως τον βλαπτόμενο από το τεκμαίρομο περιστατικό [Μειοψηφία]. ΣτΕ 535/2022, σ. 2044.
- Προσφυγή ασκηθείσα κατ' εφαρμογήν του άρθρου 258 ΣΑΕΕ λόγω παράβασης από κράτος-μέλος υποχρέωσης εκ των Συνθηκών. Η Ισπανία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει της αρχής της αποτελεσματικότητας, καθ' όσον στη νομοθεσία της προβλέπεται για την αποκατάσταση των ζημιών, που προκάλεσε στους ιδιώτες ο Ισπανός νομοθέτης λόγω παραβίασης του ενωσιακού δικαίου, η συνδρομή εσφαλμένων προϋποθέσεων. ΔΕΕ C-278/20/28.6.2022, σ. 2047.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ (ΠΚ)

- ΣυμβΑΠ 23/2021, σ. 105.

ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ

- Σιωπηρή απόρριψη προσφυγής από την ΑΕΠΠ. Εξέταση νομικών ζητημάτων. Η παράλειψη της ΑΕΠΠ να αποφανθεί με ρητή πράξη της επί προδικαστικής προσφυγής είναι ακυρωτέα στην περίπτωση παραδεκτής προσβολής της με το προβλεπόμενο ένδικο βοήθημα, τούτο δε ανεξαρτήτως των επί μέρους ισχυρισμών που προβάλλονται με την προσφυγή. Πράγματι, τυχόν ερμηνευτική εκδοχή, κατά την οποία, επί προσβολής της σιωπηρής απόρριψης της προδικαστικής προσφυγής από την ΑΕΠΠ, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει πρωτογενώς τα αμιγώς νομικά ζητήματα, τα οποία ετέθησαν με την προσφυγή, δεν μπορεί να γίνει δεκτή [Μειοψηφία - Ειδικότερη γνώμη]. ΣτΕ 194/2022, σ. 1658.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

- Προσωπικά δεδομένα. Σύννομη χρήση τους από προϊστάμενο τμήματος. Προσωρινή προϊσταμένη τμήματος νοσοκομείου, η οποία έχει την επιστημονική και διοικητική ευθύνη του τμήματος και, ως εισηγήτρια στη διαδικασία εξέλιξης ιατρού, έχει υποχρέωση να ελέγξει και να αξιολογήσει, μεταξύ άλλων, το επιστημονικό και κλινικό του έργο, λαμβάνοντας υπ' όψη τα στοιχεία του υπηρεσιακού του φακέλου, έχει, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της αυτών, τη δυνατότητα να συλλέγει και να επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα του ιατρού, στο μέτρο που είναι απαραίτητα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της. Η αναζήτηση της γνώμης της επιστημονικής εταιρίας της ειδικότητας - σύμφωνα και με την πρόταση του επιστημονικού συμβουλίου - σχετικά με το ζήτημα εάν τα διαδικτυακά περιοδικά, όπου ο ιατρός φερόταν ως αρχισυντάκτης, συνιστούν επιστημονικά περιοδικά και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως επιστημονικό προσόν, καθώς και η γνωστοποίηση των αναγκαίων για την εκφορά της γνώμης πληροφοριών, δημοσιευμένων άλλωστε στο διαδίκτυο, σχετικά με τη μορφή και φύση των περιοδικών, ήταν εντός των αρμοδιοτήτων ως εισηγήτριας. Ομοίως και η παροχή των απαραίτητων πληροφοριών στην ανωτέρω επιστημονική εταιρία σχετικά με τη λειτουργία των εν λόγω περιοδικών για τη διερεύνηση τυχόν δεοντολογικών προεκτάσεων του θέματος, εμπίπτει στις αρμοδιότητές της, όπως επίσης η ενημέρωση των εκδοτών ότι το τμήμα του νοσοκομείου, που φερόταν ως έδρα των περιοδικών όπου είχαν δημοσιευθεί άρθρα τους, δεν έχει σχέση ούτε φέρει ευθύνη για τα περιοδικά, διότι γίνεται για να αποσοβηθεί ενδεχόμενος κίνδυνος απόδοσης ευθυνών στο Τμήμα σχετικά με θέματα προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας. Πότε η χρήση είναι μη σύννομη. Η κοινοποίηση σε τρίτους (εκδότες, εταιρία πάροχο της πλατφόρμας δημοσίευσης των περιοδικών) προσωπικών δεδομένων του ιατρού που ουδόλως σχετίζονται με την εξυπηρέτηση των ως άνω θεμιτών σκοπών και, ειδικότερα, δεδομένων σχετικά με τη διαδικασία της υπηρεσιακής του εξέλι-

ξης, καθώς και, κυρίως, σχετικά με το περιεχόμενο της απόφασης του επιστημονικού συμβουλίου αναφορικά με τις πειθαρχικές και λοιπές διοικητικές ενέργειες που προτάθηκαν σε βάρος του και την πορεία υλοποίησής τους, ούτε ήταν συναφή, ούτε αναγκαία για την εκπλήρωση κάποιου νόμιμου σκοπού είναι. Ομοίως και η γνωστοποίηση στο επιστημονικό σωματείο των προσωπικών δεδομένων του ιατρού σχετικά με προταθείσες (γνώμη Επιστημονικού Συμβουλίου) πειθαρχικές και λοιπές διοικητικές ενέργειες σε βάρος του δεν είναι αναγκαία για την εκπλήρωση νομίμων σκοπών. ΣτΕ 883/2021, σ. 161.

- ΑΠ 254/2021, σ. 359.
- C-102/20/25.11.2021, σ. 460.
- ΑΠ 686/2021, σ. 893.
- «Ανταγωνισμός και Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στον Ψηφιακό Κόσμο», από τους Σ. Ζουμπουλιδη & Τζ. Μποβολή, σ. 1073.
- Προσωπικά δεδομένα Προεκλογική περίοδος. Αποστολή μηνυμάτων. Για τον περιορισμό της, αναγκαίας για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, επικοινωνίας του υποψηφίου βουλευτή κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου με τους εκλογείς της περιφέρειας στην οποία θέτει υποψηφιότητα, απαιτείται ειδική ρύθμιση. Τέτοια ειδική ρύθμιση δεν μπορεί να θεωρηθεί το άρθρο 11 § 1 του ν. 3471/2006, το οποίο εφαρμόστηκε αποκλειστικά από την προσβαλλόμενη απόφαση της Αρχής και το οποίο ρυθμίζει τις μη ζητηθείσες επικοινωνίες για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης προϊόντων ή υπηρεσιών και για κάθε είδους διαφημιστικούς σκοπούς, μεταφέροντας την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 13 της Οδηγίας 2002/58, περί αυτόκλητων κλήσεων για σκοπούς απευθείας εμπορικής προώθησης, καθώς στην περιγραφή της στην ως άνω διάταξη επικοινωνία δεν εμπίπτει πάντως η επικοινωνία του υποψηφίου βουλευτή κατά την προεκλογική περίοδο, ενόψει της ιδιαίτερης σημασίας της προεκλογικής περιόδου για την δημοκρατία σύμφωνα με το Σύνταγμα [Άρθρα 23 § 1 πδ 26/2012, 28 § 1 Οδηγίας 95/46/ΕΚ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 2005 (ΕΕ L 281), 15 § 1 ν. 2472/1997, 1, 4-6, 85 § 1, 94 § 1 και 95 Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου 27ης Απριλίου 2016 (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, ΕΕ L 119), 13 Οδηγίας 2002/58/ΕΚ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (ΕΕ L 201/37), 1, 2, 3, 11 και 13 ν. 3471/2006, 169 ν. 4070/2012, 10 ΕΣΔΑ, 3 Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ, 5 § 1, 5 Α § 1, 9^Α, 14 § 1, 29, 51 § 3, 52 Σ]. ΣτΕ 1345/2022, σ. 1345.
- «Η εφαρμογή του δικαιώματος της προσωπικότητας στην προστασία των προσωπικών δεδομένων», από τη Δρ. Δ. Πηλαβάκη, σ. 1682.
- ΑΠ 426/2022, σ. 1982.
- Προστασία προσωπικών δεδομένων. Εποπτική αρχή. Εξέταση καταγγελίας. Η σύσταση εποπτικών αρχών στα κρά-

τη-μέλη, εξουσιοδοτημένων να εκτελούν τα καθήκοντά τους και να ασκούν τις εξουσίες τους με πλήρη ανεξαρτησία, αποτελεί ουσιώδη συνιστώσα της προστασίας των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 λαμβάνει πρόνοια για την ανεξαρτησία τους και τη θέσπιση κανόνων σχετικών με την επιλογή των μελών τους, εξοπλίζει δε τις αρχές αυτές με εξουσίες έρευνας, αδειοδοτικές και συμβουλευτικές, καθώς και με διορθωτικές εξουσίες, μεταξύ των οποίων, αφ' ενός η εξουσία της επιβολής του προσωρινού ή οριστικού περιορισμού, περιλαμβανομένης και της απαγόρευσης, της επεξεργασίας των δεδομένων και αφ' ετέρου η εξουσία επιβολής διοικητικού προστίμου. Ο Κανονισμός κατοχυρώνει, επίσης, τόσο το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας στην εποπτική αρχή, η σχετική πράξη της οποίας (αλλά και η άρνησή της να επιληφθεί καταγγελίας) υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, όσο και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου. Δεν αναστέλλεται η διοικητική διαδικασία λόγω εκκρεμοδικίας στα πολιτικά δικαστήρια. Η εποπτική αρχή δεν δύναται νομίμως να αρνηθεί την άσκηση της αρμοδιότητάς της να εξετάσει καταγγελία για παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, εάν συντρέχει νόμιμη περίπτωση, να διατάξει τα κατάλληλα μέτρα ή να επιβάλει διοικητικό πρόστιμο κατά τρόπο αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό, για τον λόγο ότι εκκρεμεί ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων αγωγή του ίδιου φυσικού προσώπου κατά του υπεύθυνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, που στηρίζεται στην ίδια παράβαση. Και τούτο προεχόντως διότι η εποπτική αρχή οφείλει να ασκεί τις εξουσίες της προκειμένου να διασφαλισθεί η πλήρης αποτελεσματικότητα των, σχετικών με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κανόνων του δικαίου της Ένωσης, ενώ, κατά γενική αρχή, η Διοίκηση δεν δύναται να αρνηθεί την άσκηση της αρμοδιότητάς της επικαλούμενη σχετική συναφή εκκρεμοδικία ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, εκτός εάν υπάρχει αντίθετη διάταξη νόμου. Πότε δεν παραπέμπεται η υπόθεση στο ΔΕΕ. Το δικαστήριο απαλλάσσεται από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής, όταν: i) το ανακόψαν ζήτημα δεν ασκεί επιρροή, ii) η επίμαχη διάταξη του δικαίου της Ένωσης έχει ήδη ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, και iii) η ορθή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία. Το γεγονός ότι μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης επιδέχεται μία ή περισσότερες άλλες ερμηνείες δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία της διάταξης αυτής, οσάκις καμία από τις άλλες αυτές ερμηνείες δεν φαίνεται να είναι αρκούντως πειστική για το οικείο εθνικό δικαστήριο, ιδίως υπό το πρίσμα του πλαισίου και του σκοπού της εν λόγω διάταξης, καθώς και του κανονιστικού συστήματος στο οποίο αυτή εντάσσεται. Όμως, οσάκις δικαστήριο τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας λαμβάνει γνώση της ύπαρ-

ξης αποκλίνουσας νομολογίας - μεταξύ δικαστηρίων του ίδιου κράτους-μέλους ή μεταξύ δικαστηρίων διαφορετικών κρατών-μελών - σχετικά με την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης έχουσας εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης, οφείλει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικό κατά την τυχόν εκτίμηση ότι δεν υφίσταται εύλογη αμφιβολία ως προς την ορθή ερμηνεία της επίμαχης διάταξης του δικαίου της Ένωσης, λαμβάνοντας ιδίως υπ' όψη τον σκοπό της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, ο οποίος συνίσταται στη διασφάλιση της ομοιόμορφης ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης. ΣτΕ 561/2022, σ. 2045.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

- Αγωγή λόγω προσβολής του ενάγοντος από συνέντευξη του εναγομένου σε τηλεοπτική εκπομπή. Εκδικάζεται με την ειδική διαδικασία των περιουσιακών διαφορών. Εφόσον η διαφορά εσφαλμένα εισήχθη προς εκδίκαση κατά την τακτική διαδικασία, το δικαστήριο οφείλει μετά τον ν. 4335/2015 να την παραπέμψει με μη οριστική του απόφαση για εκδίκαση κατά την προσήκουσα ειδική διαδικασία και να μην την διακρατήσει (Άρθρα 591 § 6 ΚΠολΔ· 614 αριθ. 7). ΠΠρΠατ 169/2021, σ. 66.
- Προσβολή προσωπικότητας δια εξύβρισης και συκοφαντικής δυσφήμισης. Ηθική βλάβη. Χρηματική ικανοποίηση. Αγωγή και έγκληση που βασιζονται στα ίδια πραγματικά περιστατικά. Αναβολή της συζήτησης. Αναβολή έκδοσης οριστικής αποφάσεως μέχρι την έκδοση αμετάκλητης αποφάσεως από το ποινικό Δικαστήριο. Απουσία διάταξης δικαστικών εξόδων (Άρθρα 57, 59, 914, 932 ΑΚ, 361, 363 ΠΚ, 191, 237 § 6, 250 ΚΠολΔ). ΕιρΑθ 2162/2021, σ. 323.
- «Η εφαρμογή του δικαιώματος της προσωπικότητας στην προστασία των προσωπικών δεδομένων», από τη Δρ. Δ. Πηλαβάκη, σ.1682.
- ΑΠ 426/2022, σ. 1982.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΡΑΤΗΣΗ

- Συμπλήρωση ανωτάτων ορίων προσωρινής κράτησης πριν από την εκδίκαση των υποθέσεων (Άρθρα 5 § 4 ΕΣΔΑ, 292 ΚΠΑ). ΕισΑΠ 13/2021, σ. 103.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Παράταση της προθεσμίας προσκόμισης προτάσεων κατ' αίτηση ενός εκ των εναγομένων για την επίδοση της αγωγής στην αλλοδαπή σε άλλον εναγόμενο. Το δικαστήριο δικάζει την σχετική αίτηση με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων χωρίς να κλητεύσει τον ενάγοντα. Η έκδοση απόφασης χωρίς την προσκόμιση δηλώσεων περί μη εξέτασης μαρτύρων στο πλαίσιο των μέτρων κατά του COVID, δε στοιχειοθετεί υπέρβαση της εξουσίας του Δικαστηρίου (Άρθρα 136, 148, 215 § 2, 237, 238, 686 § 2 ΚΠολΔ· ΚΥΑ Δ1 α/Γ Π, οικ. 9147/10.02. 2021). ΜΠρΘ 36/2022, σ. 855.
- Ανυπόγραφες προτάσεις του πληρεξουσίου δικηγόρου ενώπιον του Πρωτοδικείου. Συνιστούν άκυρο δικόγραφο με αποτέλεσμα ο διάδικος να θεωρείται ότι δεν κατέ-

θεσε προτάσεις και επομένως να δικάζεται ερήμην (Άρθρα 115 § 3, 117, 118, 237 § 1, 271 §§ 1, 2, 272, 591, 937 § 3 ΚΠολΔ). ΜΕφΠατ 179/2022, σ. 1108.

ΠΤΩΧΕΥΣΗ

- Διαδικασία εκδίκασης αίτησης πτώχευσης μέσω του Ηλεκτρονικού Μητρώου Φερεγγυότητας. Αρχές Προφορικότητας και Δημοσιότητας. Δεν προσδιορίζεται συζήτηση στο ακροατήριο και όλα τα αποδεικτικά έγγραφα αντλούνται μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας στην οποία εμφανίζεται πλήρως τόσο το περιουσιακό, όσο και το φορολογικό και το τραπεζικό «προφίλ» του οφειλέτη. Δεν θίγονται δικαιώματα των διαδίκων από την έγγραφη διαδικασία και την αποφυγή δημόσιας συνεδρίασης (Άρθρα 115 § 3 ΚΠολΔ, 237 § 4 εδ γ· 76, 77, 173, 174, 176, 177, 192 ν. 4738/2020· 22 ν. 1786/1988). ΕιρΣ 48/2022, σ. 1322.
- Πτώχευση. Νομιμοποίηση συνδίκου. Από τη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης που κηρύσσει την πτώχευση και έως την παύση των εργασιών αυτής, ο πτωχέος, στις δίκες που αφορούν την πτωχευτική περιουσία, παύει, κατ' αρχήν, να νομιμοποιείται ενεργητικώς και παθητικώς, εκπροσωπείται δε από τον σύνδικο, δυνάμενος μόνο κατ' εξαίρεση να ασκήσει ένδικα βοηθήματα, για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος, λόγω της αδράνειας ή της αδυναμίας του συνδίκου της πτώχευσης να ενεργήσει δικαστικώς, όπως τούτο διαπιστώνεται από τον δικαστή που χορηγεί τη σχετική άδεια στον πτωχό. Οι εξουσίες και τα καθήκοντα του συνδίκου καθορίζονται από τον βασικό σκοπό της πτώχευσης, ο οποίος έγκειται στην ισότιμη ικανοποίηση των πτωχευτικών πιστωτών προς όφελος του συλλογικού συμφέροντος αυτών, η δε ενεργητική και παθητική νομιμοποίησή του, ως μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου διαδίκου, περιορίζεται μόνο στις δίκες που αφορούν την πτωχευτική περιουσία, τη διοίκηση (διαχείριση και διάθεση) της οποίας αναλαμβάνει αυτός αυτοδικαίως, ενώ ο πτωχός παραμένει, κατά τη διάρκεια της πτωχευτικής διαδικασίας, φορέας της περιουσίας αυτής, προς τον σύνδικο, δε, γίνονται και όλες οι επιδόσεις που αφορούν τις πτωχευτικές δίκες. Εξάλλου, σε περίπτωση που ο σύνδικος αποποιηθεί τον διορισμό του, η πτωχευτική διαδικασία στερείται συνδίκου έως τον διορισμό νέου, με απόφαση του πτωχευτικού δικαστηρίου, και τη σιωπηρή ή ρητή αποδοχή του διορισμού αυτού. Ο σύνδικος στις φορολογικές δίκες. Κοινοποίηση νομίμου τίτλου. Σε περίπτωση κατά την οποία υφίσταται απαίτηση του Δημοσίου από φόρο εισοδήματος ή φόρο προστιθέμενης αξίας και ο οφειλέτης έχει κηρυχθεί σε κατάσταση πτώχευσης πριν από τον οριστικό καταλογισμό (βεβαίωση εν ευρεία εννοία), δεν επιτρέπεται η έναρξη αναγκαστικής εκτέλεσης αν δεν έχει προηγουμένως εγκύρως κοινοποιηθεί, κατά τη ρητή απαίτηση του νόμου, η καταλογιστική πράξη του φόρου, τόσο στον σύνδικο της πτώχευσης όσο και στον πτωχό. Τα ανωτέρω, όσον αφορά το ανεπίτρεπτο της έναρξης αναγκαστικής εκτέλεσης λόγω μη προηγούμενης κοινοποίησης του νόμιμου τίτλου και στον σύνδικο, ισχύουν, του νόμου μη διακρίνοντας και για την ταυτότητα του λόγου, και ενό-

σω δεν υπάρχει διορισμένος σύνδικος πτώχευσης. Στην περίπτωση αυτή της αδυναμίας κοινοποίησης του νόμιμου τίτλου και προς τον σύνδικο της πτώχευσης, λόγω έλλειψης συνδίκου, δεν επέρχεται οριστικοποίηση του τίτλου, ώστε να μπορεί να επακολουθήσει νομίμως η ταμειακή βεβαίωση της οφειλής. Στην περίπτωση απαίτησης του Δημοσίου από φόρο εισοδήματος ή φόρο προστιθέμενης αξίας κατά οφειλέτη, ο οποίος έχει κηρυχθεί σε πτώχευση πριν από τον οριστικό καταλογισμό (βεβαίωση εν ευρεία εννοία), δεν επιτρέπεται η έναρξη αναγκαστικής εκτέλεσης, αν έχει προηγουμένως εγκύρως κοινοποιηθεί η καταλογιστική πράξη του φόρου (νόμιμος τίτλος) αποκλειστικώς και μόνο στον πτωχό, και όχι και στον σύνδικο, έστω και αν δεν υφίσταται, κατά την κοινοποίηση, διορισμένος σύνδικος της πτώχευσης. ΣτΕ 451/2022, σ. 2043.

ΠΩΛΗΣΗ

- ΑΠ 346/2021, σ. 361.
- «Εγκυρότητα μεταβίβασης λόγω πώλησεως των δανειακών απαιτήσεων από αλλοδαπό πιστωτικό ίδρυμα σε ημεδαπό πιστωτικό ίδρυμα», από τους Γ. Δ. Καλλιμόπουλο & Κ. Γ. Καραγιάννη, σ. 1028.
- «Το νέο δικαίο της πώλησης (ν. 4967/2022)», από την Κ. Δ. Παντελίδου, σ. 1705.

ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

- Ελευθερία της έκφρασης. Τηλεοπτική συνέντευξη που αφορούσε θέμα δημοσίου συμφέροντος. Ο προσφεύγων σε τηλεοπτική εμφάνιση κατηγορήσε το δικαστικό συμπαραστάτη ενηλίκου, καθώς και ένα μέλος του εποπτικού συμβουλίου ότι χορήγησαν φάρμακα και άσκησαν ψυχολογική βία σε βάρος του συμπαραστούμενου προς ίδιον όφελος, αποκαλώντας τους «απατεώνες». Κατόπιν εγκλήσεως των θιγόμενων ο προσφεύγων καταδικάστηκε αμετάκλητα για απλή δικοπή. Κατά το ΕΔΔΑ τα σχόλια του προσφεύγοντος περιείχαν έναν συνδυασμό γεγονότων, όπως αποδέχθηκαν τα εθνικά δικαστήρια, και αξιολογικών κρίσεων που είχαν κάποια πραγματική βάση, στο βαθμό που υποστηρίχθηκαν από ποινική καταδίκη των κατηγορηθέντων προσώπων. Οι επίδοκοι χαρακτηρισμοί δεν αφορούσαν απλά μια ιδιωτική διαφορά, αλλά έθιγαν θέματα δημοσίου συμφέροντος. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε ότι οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια για να δικαιολογήσουν την παρέμβαση στο δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης δεν ήταν «σχετικοί και επαρκείς». Δεν εξέτασαν τη συνέντευξη που έδωσε ο προσφεύγων στο σύνολό της, αλλά επικεντρώθηκαν στους χαρακτηρισμούς που χρησιμοποίησε, αποκομμένους από το πλαίσιο τους. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης, καταδίκασε την Ελλάδα και επίδικασε 7.500 ευρώ για ηθική βλάβη και τα δικαστικά έξοδα (Άρθρο 10 ΕΣΔΑ). ΕΔΔΑ 21793/14/22.09.22, σ. 1661.

ΡΗΤΡΕΣ

- C-243/20/21.12.2021, σ. 211.

- C-212/20/18.11.2021, σ. 212.

- «Παράνομες και καταχρηστικές ρήτρες αναπροσαρμογής του τιμήματος μονομερώς ενσωματωθείσες σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας: Νομικό πλαίσιο, νόμιμες βάσεις και διαδικασία προσβολής», από το Γ. Β. Μεντή, σ. 991.
- «Έλεγχος κύρους των ρητρών αναπροσαρμογής του τιμήματος σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας», από το Γ. Ι. Δέλλιο, σ. 1003.
- «Οι ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος υπό την σκοπιά του ενωσιακού δικαίου καταναλωτή. Συνοπτική παρουσίαση των ρυθμίσεων των Οδηγιών 2019/944/ ΕΕ και 93/13/ΕΟΚ και της οικίας νομολογίας του ΔΕΕ», από το Γ. Μ. Καλογεράκη, σ. 1007.
- «Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος ηλεκτρικής ενέργειας και επίδραση του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας στο συμβατικό περιεχόμενο από τη σκοπιά του δικαίου των ΓΟΣ», από το Β. Τσιαφούτη, σ. 1018.
- Πράξη της Επιτροπής του άρθρου 20^Α § 1 του ν. 4842/2021. ΕπΆρθρ 20^Α § 1ν. 4842/21/3/2022, σ. 1957.

ΡΥΜΟΤΟΜΙΑ

- Άρση ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης. Στην περίπτωση που η Διοίκηση διαπιστώνει ότι συντρέχουν, κατ' αρχήν, οι προϋποθέσεις για την άρση ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή ρυμοτομικού βάρους είτε κατά την εξέταση αιτήματος του ενδιαφερόμενου ιδιοκτήτη, που έχει υποβληθεί δια της διοικητικής οδού, είτε ύστερα από την έκδοση δικαστικής απόφασης που ακυρώνει την άρνηση της Διοίκησης να ικανοποιήσει το σχετικό αίτημα, αυτή οφείλει να επιληφθεί προκειμένου να προβεί στην άρση της ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή του ρυμοτομικού βάρους και, ταυτοχρόνως, να ρυθμίσει εκ νέου το πολεοδομικό καθεστώς του συγκεκριμένου ακινήτου. Η Διοίκηση δεν δεσμεύεται να καταστήσει, άνευ ετέρου, το ακίνητο οικοδομήσιμο, αλλά οφείλει να εξετάσει εάν συντρέχουν λόγοι που εξ αντικειμένου δεν επιτρέπουν τη δόμησή του και, περαιτέρω, να συνεκτιμήσει, κατά τρόπο τεκμηριωμένο, αφ' ενός μεν τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου ακινήτου, καθώς και τα χαρακτηριστικά και το νομοθετικό καθεστώς του οικισμού και της ευρύτερης περιοχής στην οποία αυτό εντάσσεται, αφ' ετέρου δε τις πολεοδομικές ανάγκες, στις οποίες περιλαμβάνεται προεχόντως η ανάγκη δημιουργίας κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων, καθώς και τον πολεοδομικό σχεδιασμό της περιοχής και, τέλος, τις δεσμεύσεις και κατευθύνσεις τυχόν υφισταμένου χωροταξικού σχεδίου ή Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου ή άλλων συναφών σχεδίων, προκειμένου να αποφευχθούν οι αποσπασματικές ρυθμίσεις. Συνεπώς, η Διοίκηση οφείλει να κρίνει εάν η ιδιοκτησία πρέπει, για κάποιο νόμιμο λόγο, να παραμείνει εκτός πολεοδομικού σχεδιασμού ή να δεσμευθεί εκ νέου, με την επανεπιβολή ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή ρυμοτομικού βάρους, εφ' όσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η δυνατότητα άμεσης αποζημίωσης των θιγόμενων ιδιοκτητών, ή να κατα-

στεί οικοδομήσιμη, είτε με τους γενικούς όρους δόμησης είτε, ενδεχομένως, με ειδικούς όρους δόμησης, που πρέπει να καθορισθούν. Επανεπιβολή ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης. Η ευχέρεια επανεπιβολής της ρυμοτομικής απαλλοτρίωσης ή του ρυμοτομικού βάρους προϋποθέτει, εκτός από την ύπαρξη σοβαρής πολεοδομικής ανάγκης χάριν της οποίας επιβάλλεται η επιχειρούμενη ρύθμιση, και την ύπαρξη πρόθεσης και δυνατότητας για την άμεση κατά νόμο συντέλεση της νέας απαλλοτρίωσης με την καταβολή της οφειλόμενης αποζημίωσης. Η συνδρομή και των δύο αυτών προϋποθέσεων πρέπει να ερευνάνται τελικώς από το όργανο που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα επανεπιβολής, η σχετική δε κρίση του πρέπει να έχει πλήρη και ειδική αιτιολογία, που μπορεί, όμως, να προκύπτει και από τα στοιχεία του φακέλου. Κατά την έρευνα, πάντως, των προϋποθέσεων αυτών, μπορεί να συνεκτιμάται και η συμπεριφορά της Διοίκησης κατά το διαρρέδσαν από την αρχική επιβολή της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης μέχρι την άρση της χρονικό διάστημα, αλλά και το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την εκ νέου επιβολή του βάρους αυτού. Η υπό τις ανωτέρω προϋποθέσεις νέα απαλλοτρίωση ή επανεπιβολή πολεοδομικού βάρους δεν αντιβαίνει ούτε προς τις συνταγματικές διατάξεις περί προστασίας της ιδιοκτησίας, ούτε προς την υποχρέωση της Διοίκησης να συμμορφώνεται με τις ακυρωτικές αποφάσεις των διοικητικών δικαστηρίων. Πολεοδομικά σχέδια. Πότε εκδίδεται προεδρικό διάταγμα. Η έγκριση ή τροποποίηση των πολεοδομικών σχεδίων οποιασδήποτε κλίμακας και η θέσπιση, με ρυθμίσεις κανονιστικού χαρακτήρα, πάσης φύσεως όρων δόμησης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ειδικότερο θέμα, ούτε και θέμα τοπικού ενδιαφέροντος ή τεχνικού ή λεπτομερειακού χαρακτήρα. Συνεπώς, οι ρυθμίσεις αυτές γίνονται, κατ' αρχήν, μόνο με την έκδοση προεδρικού διατάγματος. Ο κανόνας, εξάλλου, αυτός αφορά τόσο τις αμιγώς κανονιστικές πράξεις και τις πράξεις μικτού χαρακτήρα, όσο και τις ατομικές πράξεις, διότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός συνδέει αρρήκτως αυτές τις κατηγορίες πράξεων. Οι αρμοδιότητες, όμως, εφαρμογής των πολεοδομικών σχεδίων και οι συναφείς εκτελεστικές αρμοδιότητες επιτρεπώς ανατίθενται σε άλλα, πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας, όργανα. Προς την αρμοδιότητα δε εφαρμογής των πολεοδομικών σχεδίων εξομοιώνεται, από την άποψη αυτή, και η όλως εντοπισμένη τροποποίησή τους, που μπορεί ομοίως να επιχειρείται με πράξη διάφορη του διατάγματος, δεδομένου ότι η τροποποίηση αυτή δεν εμπεριέχει γενικό πολεοδομικό σχεδιασμό, αλλά διενεργείται εντός του πλαισίου ευρύτερου σχεδιασμού, που έχει ήδη χωρήσει από τα προς τούτο αρμόδια, κατά το Σύνταγμα και τον νόμο, όργανα. ΣτΕ 374/2022, σ. 2042.

ΡΥΠΑΝΣΗ

- ΑΠ 476/2022, σ. 1984.

ΣΗΜΑΤΑ

- ΑΠ 288/2022, σ. 1785.

- Ευρωπαϊκό σήμα. Το αποκλειστικό δικαίωμα που παρέχει το σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον δικαιούχο του εκτείνεται καταρχήν στο σύνολο του εδάφους της Ένωσης, ο δε δικαιούχος του σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης προστατεύεται έναντι κάθε χρήσης που προσβάλλει (ή είναι ικανή να προσβάλλει) τη δηλωτική της προέλευσης λειτουργία του σήματος. Η προστασία αυτή συνίσταται στην παροχή, στον δικαιούχο, της εξουσίας να απαγορεύει σε κάθε τρίτο να χρησιμοποιεί σε όλη την Ένωση, στις εμπορικές συναλλαγές και χωρίς τη συγκατάθεση του δικαιούχου, πανομοιότυπο ή παρόμοιο σημείο για πανομοιότυπα ή παρόμοια προϊόντα ή υπηρεσίες, κατά τρόπο που προσβάλλει (ή δύναται να προσβάλλει) τη δηλωτική της προέλευσης λειτουργία του σήματος, δημιουργώντας επομένως κίνδυνο σύγχυσης. Domain name και σήμα. Ο φορέας δικαιώματος επί ονόματος χώρου, το οποίο επιτελεί τη λειτουργία ηλεκτρονικής (εικονικής) διεύθυνσης στο διαδίκτυο, αποκτά από την καταχώρηση το αποκλειστικό δικαίωμα δέσμευσης και χρήσης συγκεκριμένων αλφαριθμητικών στοιχείων, όχι όμως και δικαίωμα διακριτικού γνωρισματος επί προϊόντων ή υπηρεσιών. Δικαιώματα επί τέτοιων διακριτικών γνωρισμάτων αποκτώνται μόνο με τις διατάξεις του εθνικού ή του ενωσιακού δικαίου περί σημάτων και δεν περιορίζονται σε τίποτα από το δικαίο των ονομάτων χώρου. Συνεπώς, τυχόν σύγκρουση μεταξύ ταυτόσημων ή παρόμοιων διακριτικών γνωρισμάτων, δυνάμει να προκαλέσει σύγχυση στους συναλλακτικούς κύκλους, το ένα εκ των οποίων είναι όνομα χώρου (domain name), θα αρθεί με βάση την αρχή της χρονικής προτεραιότητας (το παλαιότερο κτηθέν διακριτικό γνώρισμα υπερισχύει του νεότερου). Αρμοδιότητες ΕΕΤΤ. Σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ ευρωπαϊκού σήματος και ονόματος χώρου, του οποίου το μεταβλητό πεδίο ταυτίζεται ή είναι παρόμοιο με το σήμα, υφίσταται δεσμία αρμοδιότητα της ΕΕΤΤ για την διαγραφή του ονόματος χώρου εφ' όσον συντρέχουν σωρευτικώς οι εξής δύο προϋποθέσεις: α) υφίσταται προγενέστερο κατοχυρωμένο δικαίωμα επί της χρήσης του σήματος (αρχή της χρονικής προτεραιότητας) και β) η χρήση του ονόματος χώρου είναι ικανή να προκαλέσει κίνδυνο σύγχυσης στο καταναλωτικό κοινό. Τέτοιος κίνδυνος συγχύσεως υφίσταται, όταν το κοινό ενδέχεται να σχηματίσει την πεποίθηση ότι τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που αφορά το προγενέστερο σήμα και τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που αφορά το όνομα χώρου του οποίου ζητείται η διαγραφή προέρχονται από την ίδια επιχείρηση ή, ενδεχομένως, από οικονομικώς συνδεδεμένες μεταξύ τους επιχειρήσεις. Η εξέταση της ύπαρξης κινδύνου σύγχυσης σε τμήμα της Ένωσης πρέπει να στηρίζεται σε σφαιρική εκτίμηση όλων των κρίσιμων παραγόντων της συγκεκριμένης υπόθεσης και η εκτίμηση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει την οπτική, φωνητική ή εννοιολογική σύγκριση των αντιπαρατιθέμενων σημείων, λαμβανομένων υπ' όψη ιδίως των διακριτικών και κυρίαρχων στοιχείων τους. Η σφαιρική αυτή εκτίμηση πρέπει, όσον αφορά την οπτική, φωνητική ή εννοιολογική σύγκριση μεταξύ του επίμαχου σήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του χρησι-

μποιούμενου από τον τρίτο σημείο, να στηρίζεται στη συνολική εντόπωση που δημιουργούν το εν λόγω σήμα και το εξεταζόμενο σημείο στο ενδιαφερόμενο κοινό, το οποίο αποτελείται από τον μέσο καταναλωτή των οικείων προϊόντων ή υπηρεσιών, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, λαμβανομένου υπ' όψη, ταυτόχρονα, του ότι ο μέσος καταναλωτής σπανίως έχει τη δυνατότητα να προβαίνει σε άμεση σύγκριση των διαφόρων σημάτων, αλλά ότι είναι αναγκασμένος να εμπιστευτεί την ατελή εικόνα που έχει συγκρατήσει στη μνήμη του. ΣτΕ 345/2022, σ. 2041.

- Σήματα. Πότε υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης. Ο κίνδυνος σύγχυσης του κοινού, δηλαδή ο κίνδυνος να θεωρήσει το κοινό ότι τα σχετικά προϊόντα (ή υπηρεσίες) προέρχονται από την ίδια επιχείρηση ή, ενδεχομένως, από επιχειρήσεις συνδεδεμένες οικονομικώς μεταξύ τους, πρέπει να εκτιμάται συνολικώς, λαμβανομένων υπ' όψη όλων των σχετικών παραγόντων της συγκεκριμένης υπόθεσης, στους οποίους περιλαμβάνονται, ιδίως, η ταυτότητα ή ο βαθμός ομοιότητας των σχετικών προϊόντων και η ταυτότητα ή ο βαθμός ομοιότητας (οιπτικής, ηχητικής και εννοιολογικής) των σημάτων, η συνολική δε εκτίμηση συνεπάγεται κάποια αλληλεξάρτηση των παραγόντων αυτών, πράγμα που σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι μια μέση ή και ελαφρά ομοιότητα μεταξύ των σημάτων μπορεί να αντισταθμίζεται από την ταυτότητα ή μια έντονη ομοιότητα των σχετικών προϊόντων. Διακριτικός χαρακτήρας. Ο κίνδυνος σύγχυσης είναι τόσο μεγαλύτερος όσο αποδεικνύεται σημαντικός ο διακριτικός χαρακτήρας του προγενεστέρου σήματος. Συνεπώς, μπορεί να υπάρξει κίνδυνος σύγχυσης, παρά τον μικρό βαθμό ομοιότητας μεταξύ των σημάτων, στην περίπτωση που η ομοιότητα των προσδιοριζομένων προϊόντων ή υπηρεσιών είναι μεγάλη, ο δε διακριτικός χαρακτήρας του προγενεστέρου σήματος είναι ισχυρός. Προκειμένου να διαπιστωθεί ο διακριτικός χαρακτήρας ενός σήματος και, κατά συνέπεια, να εκτιμηθεί αν αυτό έχει αυξημένο διακριτικό χαρακτήρα, το δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει σφαιρικά την ικανότητα, μεγαλύτερη ή μικρότερη, του σήματος να εξατομικεύει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τα οποία καταχωρίστηκε, ως προερχόμενα από συγκεκριμένη επιχείρηση και, επομένως, να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων. ΣτΕ 589/2022, σ. 2046.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ. Οι μεν κλαδικές ΣΣΕ ρυθμίζουν τους όρους εργασίας των εργαζομένων σε ορισμένο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας ομοειδών ή συναφών επιχειρήσεων, ανεξαρτήτως της επαγγελματικής τους ειδικότητας, ενώ οι ομοιοεπαγγελματικές τους ορους εργασίας των εργαζομένων ορισμένου επαγγέλματος, ανεξαρτήτως του κλάδου όπου αυτοί παρέχουν τις υπηρεσίες τους. Αρμοδιότητα για τη σύναψη κλαδικών συμβάσεων έχουν από την πλευρά των εργαζομένων, οι πρωτοβάθμιες ή δευτεροβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις που καλύ-

πτουν εργαζόμενους σε ομοειδείς ή συναφείς επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου, ανεξάρτητα από το επάγγελμα ή την ειδικότητα τους, ενώ για τη σύναψη ομοιοεπαγγελματικών συμβάσεων, αρμοδιότητα έχουν πρωτοβάθμιες ή δευτεροβάθμιες ομοιοεπαγγελματικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Δέσμευση από ΣΣΕ. Ποιούς περιλαμβάνει. Οι ΣΣΕ (πλην των εθνικών γενικών) δεσμεύουν κατ' αρχήν τους εργοδότες και εργαζόμενους που είναι μέλη των συμβαλλομένων συνδικαλιστικών οργανώσεων. Ο Υπουργός Εργασίας, όμως, με απόφασή του που εκδίδεται μετά από γνώμη του Ανωτάτου Συμβουλίου Εργασίας, μπορεί να επεκτείνει την ισχύ και να κηρύξει γενικώς υποχρεωτική για όλους τους εργαζόμενους ενός κλάδου ή επαγγέλματος, ΣΣΕ, η οποία δεσμεύει ήδη εργοδότες που απασχολούν το 51% των εργαζομένων του κλάδου ή επαγγέλματος αντιστοίχως. Η συνδρομή της προϋπόθεσης αυτής πρέπει να διαπιστώνεται αιτιολογημένα, στην οικεία Υ.Α. απόφαση ή την προηγηθείσα γνωμοδότηση του Ανωτάτου Συμβουλίου Εργασίας, με βάση επικαιρα στοιχεία. Η εν λόγω επέκταση όμως, δεν μπορεί να καταλήγει σε διεύρυνση του πεδίου ισχύος της ΣΣΕ, με τη δημιουργία δεσμεύσεων που δεν θα μπορούσαν να είχαν παραχθεί από τη σύμβαση αυτή, δεν μπορεί δηλαδή η σύμβαση επεκτεινόμενη να δεσμεύσει πρόσωπα, τα οποία όχι μόνον δεν ήταν, αλλά και δεν θα μπορούσαν, ως εκ της οικονομικής τους δραστηριότητας ή της επαγγελματικής τους ειδικότητας, να είναι μέλη των οργανώσεων που μετείχαν στη σύναψή της. ΣτΕ 919/2021, σ. 162.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

- C-243/20/21.12.2021, σ. 211.
- C-212/20/18.11.2021, σ. 212.
- C-20/21/3.2.2022, σ. 460.
- C-282/19/13.1.2022, σ. 461.
- «Έλεγχος κύρους των ρητρών αναπροσαρμογής του τιμήματος σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας», από το Γ. Ι. Δέλλιο, σ. 1003.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ

- Συμβάσεις στον τομέα της άμυνας. Οι συμβάσεις που συνάπτονται στον τομέα της άμυνας και ασφάλειας με αντικείμενο την προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού ή έργα, προμήθειες και υπηρεσίες που αφορούν άμεσα στρατιωτικό εξοπλισμό, καθώς και οι συμβάσεις που συνάπτονται στον ειδικό τομέα της μη στρατιωτικής ασφάλειας, αλλά που φέρουν χαρακτηριστικά προσιδιάζοντα σε εκείνα των συμβάσεων άμυνας, εμπίπτουν, κατ' αρχήν, στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας 2009/81/ΕΚ - και συνεκδοχικά του ν. 3978/2011 - αποκλειομένης της εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας 2004/24/ΕΕ. Διαδικασία με διαπραγμάτευση. Ματαίωση. Η αναθέτουσα αρχή, που προσφέρει στη διαδικασία με διαπραγμάτευση για τη σύναψη σύμβασης που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της παραπάνω Οδηγίας 2009/81/ΕΚ και του ν. 3978/2011, οφείλει, κατ' αρχάς, να μεριμνήσει για την εξασφάλιση πραγματικού ανταγωνισμού. Ανεξαρτήτως αν έχει προβλεφθεί

από τη Διακήρυξη ελάχιστος αριθμός των κατάλληλων υποψηφίων που θα κληθούν να συμμετάσχουν με την υποβολή προσφορών στη δεύτερη φάση της διαδικασίας διαπραγμάτευσης, πάντως η αναθέτουσα αρχή δεν υποχρεούται να συνεχίσει τη διαδικασία με τον υποψήφιο ή τους υποψηφίους που κρίθηκαν κατάλληλοι, αλλά δύναται, εφ' όσον θεωρήσει ότι ο αριθμός των κατάλληλων υποψηφίων είναι πολύ μικρός για την εξασφάλιση πραγματικού ανταγωνισμού, είτε να ακυρώσει την υπό εξέλιξη διαδικασία και να δρομολογήσει νέα, είτε να αναστείλει τη διαδικασία και να δημοσιεύσει εκ νέου την αρχική προκήρυξη, ορίζοντας νέα προθεσμία για την υποβολή αιτήσεων συμμετοχής. Στην τελευταία όμως αυτή περίπτωση, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να αιτιολογήσει νομίμως και επαρκώς την κρίση της περί αναστολής της διαδικασίας, μη αρκούσης της επίκλησης μόνης της διαπίστωσης ότι ένας μόνον εκ των διαγωνιζομένων προεπελέγη κατά το πρώτο στάδιο της διαδικασίας, προκειμένου να μετάσχει στην επόμενη φάση της διαπραγμάτευσης και ότι, ως εκ τούτου, δεν εξασφαλίζεται επαρκής ανταγωνισμός [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1520/2021, σ. 421.

- Δημόσιες συμβάσεις. Προδικαστική προσφυγή. Υποχρέωση ΑΕΠΠ σε ρητή πράξη. Η δυνατότητα προσβολής της σιωπηρής απόρριψης προδικαστικής προσφυγής εκ μέρους της ΑΕΠΠ προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 372 του ν. 4412/2016, όπως οι διατάξεις αυτού αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 138 του ν. 4782/2021. Με την 194/2022 απόφαση της επταμελούς συνθέσεως του Τμήματος κρίθηκε, ότι η παράλειψη της ΑΕΠΠ να αποφανθεί με ρητή πράξη της επί προδικαστικής προσφυγής είναι ακυρωτέα στην περίπτωση παραδεκτής προσβολής της με το προβλεπόμενο ένδικο βοήθημα, και τούτο ανεξαρτήτως των επί μέρους ισχυρισμών που προβάλλονται με την προσφυγή. Τα αυτά ισχύουν και επί σιωπηρής απόρριψης της προδικαστικής προσφυγής υπό το διέπον την ένδικη υπόθεση καθεστώς του άρθρου 372 του ν. 4412/2016, όπως οι διατάξεις αυτού αντικαταστάθηκαν με το προμνησθέν άρθρο 138 του ν. 4782/2021. Κατόπιν των ανωτέρω, κατά τα βασιμώς προβαλλόμενα, πρέπει να γίνει δεκτή η κρινόμενη αίτηση και να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη σιωπηρή απόρριψη της από 27.9.2021 προδικαστικής προσφυγής της αιτούσης. Η δε υπόθεση πρέπει να αναπεμφθεί στην ΑΕΠΠ, η οποία οφείλει, εντός των τασσομένων από τον ν. 4412/ 2016 προθεσμιών, να εξετάσει την ανωτέρω προδικαστική προσφυγή και να εκδώσει αιτιολογημένη απόφαση επί αυτής (Άρθρα 26 ν. 4509/2017, 138 και 140 ν. 4782/2021, 345, 346, 347, 360 §§ 1 και 2, 362 § 1, 365 § 7, 367 § 1, 372 ν. 4412/2016, 8 § 3, 18, 19 π.δ. 39/2017). ΣτΕ 890/2022, σ. 1172.
- Έννομη προστασία κατά το προσυμβατικό στάδιο των δημοσίων συμβάσεων. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την οργάνωση της δικαιοσύνης πρέπει, κατά το Σύνταγμα, να διασφαλίζουν την ανεξαρτησία της, να αποβλέπουν στην εύρυθμη λειτουργία της και να προάγουν την αποτελεσματικότητα της απονομής της και το κύρος των δι-

καστηρίων. Το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας προϋποθέτει το επίκαιρο της παροχής της όσο και την ποιότητα του δικαιοδοτικού έργου. Εξάλλου, η Οδηγία 89/665/ ΕΟΚ επιβάλλει, για τις διαφορές που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, να τηρούνται από τον εθνικό νομοθέτη οι προσδιοριζόμενες από αυτήν ελάχιστες προϋποθέσεις ως προς την οριστική και προσωρινή δικαστική προστασία και να μην εισάγονται ρυθμίσεις θιγούσες την πρακτική αποτελεσματικότητά της, αλλά εξασφαλίζεται ότι οι παράνομες αποφάσεις των αναθετουσών αρχών υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και όσο το δυνατόν ταχύτερων προσφυγών. Διατάξεις νόμων που καθορίζουν προθεσμίες ενέργειας για τον δικαστή. Διατάξεις, όπως εκείνες για την εκδίκαση ενδίκων βοηθημάτων και μέσων ή για την έκδοση δικαστικής απόφασης, είναι ενδεικτικές, διότι αποτελεί δυνατότητα του δικαστή να αποφασίζει για την προτεραιότητα εκδίκασης των εκκρεμών υποθέσεων, σταθμίζοντας το αντικείμενό τους, το τυχόν γενικότερο κοινωνικό ενδιαφέρον, τη σημασία του για τους συγκεκριμένους διαδικούς και, γενικά, τους παράγοντες που αναδεικνύουν συγκριτικά επείγουσα ανάγκη. Αντίθετη ερμηνεία αντικείται στην αρχή της δίκαιης δίκης και στην Οδηγία 89/665/ ΕΟΚ. Σώρευση αίτησης ακύρωσης και αναστολής στο ίδιο δικόγραφο. Αμφισβητείται αφ' ενός η συνταγματικότητα και η συμβατότητα με την Οδηγία της υποχρεωτικής σώρευσης στο ίδιο δικόγραφο των αιτήσεων αναστολής και ακύρωσης κατά απόφαση της ΑΕΠΠ και αφ' ετέρου ο χαρακτηρισμός των νομοθετικών προθεσμιών ενέργειας για τον δικαστή, αναφορικά με τον ορισμό δικασίμου της αίτησης ακύρωσης, την έκδοση του διατακτικού της απόφασης και την απόφαση του Προέδρου επί του αιτήματος αναστολής, ως αποκλειστικών ή ενδεικτικών, καθώς και η επάρκεια αυτών [Διάφορες γνώμες - Μειοψηφία]. Αντισυνταγματικότητα ρυθμίσεων. Η έκδοση προσωρινής διαταγής (με συνοπτική αιτιολογία) επί του αιτήματος αναστολής είναι αντισυνταγματική. Αντιθέτως, είναι νόμιμη η 10ήμερη προθεσμία για την άσκηση αίτησης ακύρωσης και αναστολής και για την άσκηση παρέμβασης, καθώς και την κατάθεση των αποδεικτικών στοιχείων. Αντισυνταγματική επίσης είναι η θέσπιση 2ήμερης προθεσμίας για την κοινοποίηση της αίτησης αναστολής και ακύρωσης με την πράξη ορισμού δικασίμου, καθώς και της παρέμβασης [Μειοψηφία]. Η 10ήμερη προθεσμία διαβίβασης στο δικαστήριο του φακέλου της υπόθεσης και των απόψεων της ΑΕΠΠ και της αναθετουσας αρχής δεν καθιερώνει δικονομική ακυρότητα, αλλά παρέχει στον δικαστή τη δυνατότητα να θεωρήσει ομολογημένους τους πραγματικούς ισχυρισμούς του αιτούντος (Άρθρ. 138 ν. 4782/2021, 372 ν. 4412/ 2016, 1 § 1, 3, 5, 2, 2α, 2β, 2γ Οδηγίας 89/665/ ΕΟΚ, 47 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, 20 § 1, 87 § 1, 94 §§ 1, 3, 95 Σ, 6 § 1 ΕΣΔΑ). (Παραπομπή όλων των ζητημάτων στην Ολομέλεια). ΣτΕ 726/2022, σ. 1798.

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ

- Διοικητικές συμβάσεις. Αγωγή Δημοσίου κατά ιδιώτη. Δεν αποκλείεται η μέρους των διοικητικών δικαστηρίων επίλυση διαφορών από διοικητικές συμβάσεις κατόπιν αγωγής του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. ή ΟΤΑ κατά του αντισυμβαλλομένου ιδιώτη, η οποία δικάζεται κατ' ανάλογη εφαρμογή του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Τούτο, όμως, κατ' εξαίρεση, αφού εξαντληθούν οι τυχόν προβλεπόμενες σχετικές διοικητικές διαδικασίες και εφ' όσον, πάντως, για την επίλυση της διαφοράς δεν μπορεί να εφαρμοσθεί, ευθέως ή αναλόγως, ρύθμιση του διοικητικού δικαίου (διάταξη ή γενική αρχή), προσιδιάζουσα κατ' αρχήν στη διαφορά από τη φύση της. Λύση διοικητικής σύμβασης. Δικαίωμα λύσης της διοικητικής σύμβασης προμήθειας επιφυλάσσεται αποκλειστικά στον δημόσιο φορέα, υπό τις προϋποθέσεις κήρυξης του προμηθευτή ως εκπύτου σε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεών του. Ως εκ τούτου, δεν επιτρέπεται, μέσω της συμπληρωματικής εφαρμογής διατάξεων του Αστικού Κώδικα, η λύση της σύμβασης είτε με καταγγελία, είτε με υπαναχώρηση. Δευτεροβάθμια Επιτροπή Παραλαβής. Μετά την οριστική παραλαβή των υλικών από την Πρωτοβάθμια Επιτροπή Παραλαβής, προβλέπεται περαιτέρω στάδιο διοικητικής διαδικασίας και, συγκεκριμένα, ότι, με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, μπορεί να παραπέμπεται δειγματοληπτικά για επανεξέταση το παραδοθέν υλικό σε Επιτροπή Παραλαβής που συγκροτείται προς τούτο, δηλαδή σε Δευτεροβάθμια Επιτροπή Παραλαβής, η οποία προβαίνει σε όλους τους προβλεπόμενους από τη σύμβαση ελέγχους και συντάσσει σχετικό πρωτόκολλο παραλαβής ή απόρριψης. ΣτΕ 756/2021, σ. 159.

ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΟΥ

- Σύμβαση έργου. Αξίωση του εργοδότη για καταβολή πλήρους αποζημίωσης λόγω ύπαρξης ουσιωδών ελαττωμάτων, τα οποία καθιστούν το έργο κατεδαφιστέο. Το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει αποζημίωση για αποκατάσταση επιμέρους ζημιών χωρίς να μεταβάλει τη βάση της αγωγής (Άρθρα 688-690 ΑΚ). Από τις διατάξεις των άρθρων 688 - 690 του ΑΚ που καθορίζουν λεπτομερώς την ευθύνη του εργολάβου αναλόγως με τη φύση των ελαττωμάτων και ελλείψεων, τα οποία φέρει το έργο που εκτελέστηκε από αυτόν, προκύπτει, ότι ο εργοδότης δικαιούται να απαιτήσει: α) σε περίπτωση επορισμικών ελαττωμάτων, είτε τη διόρθωση αυτών, είτε την ανάλογη μείωση της αμοιβής, β) σε περίπτωση ουσιωδών ελαττωμάτων, τα οποία καθιστούν το έργο άχρηστο, ή έλλειψης των συνολογηθεισών ιδιοτήτων, είτε τη διόρθωση, είτε την ανάλογη μείωση της αμοιβής, είτε αντί αυτών να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση και γ) σε περίπτωση κατά την οποία οι ελλείψεις του έργου, οι οποίες ανάγονται, είτε σε ουσιώδη, είτε σε επορισμικά ελαττώματα, όσο και σε συμφωνημένες ιδιότητες, που οφείλονται σε υπαιτιότητα του εργολάβου, ο εργοδότης δικαιούται, αντί υπαναχώρησης ή μείωσης της αμοιβής, να απαιτήσει αποζημίωση για κάθε ζημία, η οποία προήλθε από το γεγονός ότι ο εργολάβος δεν ανταποκρίθηκε υπαιτιώς στις εκ

της σύμβασης υποχρεώσεις του να κατασκευάσει έργο, που να φέρει τις συμφωνημένες ιδιότητες και χωρίς ελαττώματα. Έτσι, ο εργοδότης που επιδιώκει αποζημίωση με βάση το άρθρο 690 ΑΚ οφείλει να επικαλεσθεί και να αποδείξει: α) την κατάρτιση της σύμβασης έργου, β) ότι το έργο εκτελέστηκε, γ) ότι το εκτελεσθέν έργο έχει ελλείψεις, που πρέπει να προσδιορίζονται, χωρίς να ενδιαφέρει η διάκρισή τους σε ουσιώδεις ή επορισμικές και δ) την ζημία που υπέστη από τις ελλείψεις του έργου, η οποία τελεί σε λογική ακολουθία με το ποσό της αποζημίωσης που ζητεί. Από τις πιο πάνω διατάξεις προκύπτει, ότι η ενάσκηση της εκ του άρθρου 690 ΑΚ αξίωσης του εργολάβου, προϋποθέτει, κατά την κρατούσα άποψη στη θεωρία και τη νομολογία, εκτελεσθέν και παραδοθέν ή προσφερθέν προς παράδοση έργο, έστω και ελαττωματικό (ΑΠ 1409/2010, ΑΠ 852/2003). Η δε αποζημίωση περιλαμβάνει, κατ' αρχήν, τη διαπάνη, στην οποία πρέπει να υποβληθεί ή υποβλήθηκε ο εργοδότης για να αποκαταστήσει τις ελλείψεις του έργου, καθώς, επίσης, το διαφυγόν κέρδος και κάθε περαιτέρω ζημία (ΑΠ 203/2019, ΑΠ 1075/2017, ΑΠ 1273/2017). Επομένως, η αγωγή με την οποία ζητείται πλήρης αποζημίωση για κατεδάφιση και εκ νέου ανέγερση οικοδομής, που φέρεται ως επικίνδυνη και ακατάλληλη για οίκηση, λόγω των επικαλούμενων ελαττωμάτων, περιλαμβάνει και την ελάσσονα αυτής μερική αποζημίωση για αποκατάσταση των επιμέρους ζημιών που προκλήθηκαν λόγω αυτού του ελαττώματος, το δε δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει μερικώς την απαίτηση χωρίς από αυτό να μεταβάλλεται η βάση της αγωγής (ΑΠ 1273/2017, ΑΠ 493/2015). Την απαιτούμενη για την ευθύνη του εναγομένου εργολάβου προς αποζημίωση, ένεκα ελλείψεων του εκτελεσθέντος έργου, υπαιτιότητά του, δεν υποχρεούται να επικαλεσθεί και αποδείξει ο ενάγων εργοδότης, αλλά να αποκρούσει ο εναγόμενος εργολάβος, επικαλούμενος έλλειψη υπαιτιότητάς του, προς απαλλαγή του από την υποχρέωση αποζημίωσης (ΑΠ 162/2020, ΑΠ 203/2019, ΑΠ 1590/2017). ΑΠ 3/2022, σ. 1970.

ΣΥΜΒΑΣΗ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗΣ

- Σύμβαση παραχώρησης. Αντικατάσταση αντισυμβαλλομένου. Προϋποθέσεις. Προς διασφάλιση της διαφάνειας των διαγωνιστικών διαδικασιών και της ίσης μεταχείρισης των διαγωνιζομένων, οι τροποποιήσεις διατάξεων σύμβασης παραχώρησης υπηρεσιών ενδέχεται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να καθιστούν αναγκαία την σύναψη νέας σύμβασης παραχώρησης, κατόπιν δημοσίευσης προκήρυξης νέου διαγωνισμού, στην περίπτωση που οι τροποποιήσεις αυτές παρουσιάζουν ουσιωδώς διαφορετικά χαρακτηριστικά από εκείνα της αρχικής σύμβασης. Γενικά, η αντικατάσταση με νέο του αντισυμβαλλομένου, με τον οποίο η παραχωρούσα αρχή είχε αρχικά συνάψει την σύμβαση, πρέπει να θεωρείται ως αλλαγή ενός από τους ουσιώδεις όρους της σύμβασης παραχώρησης, εκτός αν η αντικατάσταση αυτή προβλεπόταν από την αρχική σύμβαση ή γίνεται κατόπιν καθολικής ή μερικής διαδοχής στη θέση του αρχικού παραχωρησιούχου και υπό την προϋπόθεση ότι η διαδοχή

αυτή δεν επιφέρει ουσιώδεις τροποποιήσεις της σύμβασης ή εφ' όσον η αναθέτουσα αρχή αναλαμβάνει η ίδια τις υποχρεώσεις του αρχικού παραχωρησιούχου έναντι των υπεργολάβων του. Σύμβαση παραχώρησης υπηρεσιών. Έννοια. Μία δημόσια σύμβαση υπηρεσιών χαρακτηρίζεται ως σύμβαση παραχώρησης υπηρεσιών, όταν το εργολαβικό αντίλλαγμα συνίσταται είτε αποκλειστικά στο δικαίωμα εκμετάλλευσης της παρεχόμενης από τον παραχωρησιούχο υπηρεσίας, είτε στο δικαίωμα αυτό σε συνδυασμό με την καταβολή αμοιβής, ούτως ώστε ο παραχωρησιούχος να φέρει τον σχετικό με την εκμετάλλευση της παρεχόμενης υπηρεσίας κίνδυνο. Η ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου από τον παραχωρησιούχο συνιστά ουσιώδες στοιχείο της σύμβασης και ο κίνδυνος είναι μείζων, όταν ο παραχωρησιούχος, όχι μόνο δεν λαμβάνει αμοιβή από την παραχωρούσα αρχή, αλλά καταβάλλει και τίμημα για την απόκτηση και διατήρηση του δικαιώματος εκμεταλλεύσεως των παραχωρούμενων υπηρεσιών. Αποδέκτες των υπηρεσιών για την παροχή των οποίων δεσμεύεται ο παραχωρησιούχος είναι τρίτοι, μη μετέχοντες στην συμβατική σχέση. ΣτΕ 1785/2021, σ. 921.

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ

- ΑΠ 346/2021, σ. 361.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ (ΠοινΔ)

- ΑΠ 319/2021, σ. 360.

ΣΥΜΜΟΡΙΕΣ

- ΑΠ 365/2021, σ. 361.

- ΑΠ 544/2021, σ. 610.

ΣΥΝΑΥΤΟΥΡΓΙΑ

- ΑΠ 365/2021, σ. 361.

- ΑΠ 208/2022, σ. 1784.

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΕΣ

- Συνδικαλιστική ελευθερία. Εγγραφή συνδικαλιστικών οργανώσεων σε ηλεκτρονικό μητρώο. Προσωπικά Δεδομένα. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, για την ολοκλήρωση της διαδικασίας ηλεκτρονικής εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης, είτε αυτή είναι υπό σύσταση είτε ήδη υφιστάμενη, απαιτείται πρώτα να υποβληθούν ψηφιακά τα στοιχεία που ορίζει ειδικώς για την περίπτωση αυτή η § 4 περ. α' και β' του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 (βλ. και το εδάφιο α' της § 3 του ίδιου άρθρου), δηλαδή, το Καταστατικό και τα στοιχεία του άρθρου 81 του ΑΚ, όπως εξειδικεύονται ειδικότερα στο άρθρο 3 § 2 αριθ. 2.2 της προσβαλλόμενης απόφασης. Περαιτέρω, η διαδικασία εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ περιγράφεται αναλυτικά στις διατάξεις των §§ 4 και 5 του άρθρου 3 της προσβαλλόμενης αποφάσεως, όπου ορίζεται ότι μετά την υποβολή της σχετικής αίτησης εγγραφής και των συνοδευτικών αρχείων διενεργείται «έλεγχος» από την υπηρεσία και είτε εγκρίνεται η αίτηση, είτε απορρίπτεται. Από τις προμνησθείσες διατάξεις συνάγεται ότι

ούτε ο ν. 4808/2021, ούτε η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση θεοπίζει διαδικασία «διοικητικής εγκρίσεως» ή παροχής «διοικητικής αδείας» για την σύσταση ή τη λειτουργία συνδικαλιστικής οργάνωσης κατά παράβαση των άρθρων 12 § 1 και 23 § 1 του Συντάγματος, του άρθρου 11 της ΕΣΔΑ και της 87/1948 ΔΣΕ, όπως αβασίμως υποστηρίζουν οι αιτούντες. Ο έλεγχος που διεξάγει η Διοίκηση είναι απλώς διαπιστωτικός της ηλεκτρονικής καταχώρισης όλων των απαιτούμενων στοιχείων και αρχείων, η δε «έγκριση» της αίτησης στην οποία αναφέρεται η § 4 του άρθρου 3 της προσβαλλόμενης απόφασης συνιστά διαπιστωτική πράξη οριστικοποίησης της ηλεκτρονικής εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ και σε καμία περίπτωση πράξη ελέγχου νομιμότητας ιδρύσεως συνδικαλιστικής οργάνωσης (τον οποίο ασκεί μόνον σε προηγούμενο στάδιο της όλης διαδικασίας η δικαστική εξουσία και ειδικότερα ο αρμόδιος Ειρηνοδίκης) ή παροχής «αδείας» για τη συνέχιση της λειτουργίας της. Σε κάθε δε περίπτωση, η άρνηση εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ από τη διοίκηση, υπόκειται, βεβαίως, σε δικαστικό έλεγχο. Σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 2 § 6 (α) του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η αναστολή της ασκήσεως των αναφερόμενων στην παράγραφο αυτή συνδικαλιστικών δικαιωμάτων στην ειδικότερη περίπτωση μη καταχωρίσεως ή μη επικαιροποιήσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ έστω και ενός μόνο εκ των απαιτούμενων στοιχείων που αναφέρονται στην περ. γ' της § 4 του ίδιου άρθρου επέρχεται σωρευτικώς, επεκτείνεται, δηλαδή, αυτομάτως σε όλο τον κατάλογο δικαιωμάτων της § 6 (α) και δεν περιορίζεται στην αναστολή άσκησης του συνδικαλιστικού δικαιώματος με το οποίο σχετίζεται η παράλειψη καταχωρίσεως. Η σωρευτική αυτή αναστολή των ανωτέρω συνδικαλιστικών δικαιωμάτων ισοδυναμεί, κατ' ουσίαν, με κυρωτικό μέτρο, το οποίο δύναται να επιφέρει την εν μέρει αδρανοποίηση της λειτουργίας υφιστάμενων συνδικαλιστικών οργανώσεων που, όμως, έχουν συσταθεί και λειτουργούν νομίμως υπό την προϊσχύουσα του ν. 4808/2021 σχετική νομοθεσία. Η ανωτέρω ρύθμιση της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, συνεπάγεται προδήλως δυσανάλογη, αλλά και ιδιαίτερος σοβαρή επέμβαση στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, ενόψει του ότι το πεδίο εφαρμογής της σχετικής ρύθμισης καταλαμβάνει όλες τις υφιστάμενες συνδικαλιστικές οργανώσεις της χώρας, κατά παράβαση του άρθρου 23 § 1 του Συντάγματος, όπως βασίμως προβάλλεται. Κατά το μέρος δε ειδικώς που η ανωτέρω ρύθμιση περί σωρευτικής αναστολής επεκτείνεται και στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης να διαπραγματεύεται συλλογικώς και να καταρτίζει συλλογικές συμβάσεις εργασίας (ενώ η ανακρίτουσα παράλειψη καταχώρισης ή επικαιροποίησης στοιχείου στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδέεται με άσκηση άλλου συνδικαλιστικού δικαιώματος) η ρύθμιση της § 6 (α) του άρθρου 2 του ν. 1264/1982 αντικείται, εξ ορισμού, στο άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος, αλλά και στο άρθρο 11 της ΕΣΔΑ. Και τούτο, διότι, πλήρως τον πυρήνα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τα γενόμενα δεκτά στις σκέψεις 6 και 9, το δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων για τη διενέργεια συλλογικών διαπραγματεύσεων με τους εργοδότες και τη σύναψη συλλο-

γικών συμβάσεων για τη ρύθμιση των όρων εργασίας αποτελεί συστατικό στοιχείο της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Η διάταξη του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.1 στοιχ. 2.1.1.4 της προσβαλλόμενης απόφασης, με την οποία επιβάλλεται προς καταχώριση η ανωτέρω πρόσθετη κατηγορία προσωπικών δεδομένων (καταχωρούνται τα στοιχεία επικοινωνίας του νομίμου εκπροσώπου της συνδικαλιστικής οργάνωσης), επιφέρει, σε περίπτωση μη καταχωρίσεώς τους, την δυσμενή συνέπεια της απορριψίσεως του αιτήματος εγγραφής στο ΓΕΜΗΣΟΕ συνδικαλιστικής οργάνωσης, δεν συνιστά ειδικότερη, τεχνική ή λεπτομερειακή ρύθμιση και έχει τεθεί καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν.1876/1990 ως ισχύει. Στο άρθρο 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης περιέχονται οι κανόνες για τη χρήση στοιχείων εκ των τηρουμένων στο ΓΕΜΗΣΟΕ, μεταξύ των οποίων και ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση. Οι διατάξεις του άρθρου 10 της προσβαλλόμενης υπουργικής αποφάσεως, κατά το μέρος που αφορούν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, έχουν τεθεί καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 6 § 4 (δ) του ν.1876/1990, όπως εμμέσως προβάλλεται με την κρινόμενη αίτηση, και, ως εκ τούτου, είναι μη νόμιμες και ακυρωτές. Από τις συνδυαστικά εφαρμοστέες διατάξεις των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/ 1982, ως ισχύει, προκύπτει η υποχρέωση των συνδικαλιστικών οργανώσεων να καταχωρούν στο ΓΕΜΗΣΟΕ την σειρά εκλογής των «εκλεγμένων» και τη «σύνθεση» των οργάνων διοίκησής τους. Οι πληροφορίες αυτές αφορούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν ευθέως την ταυτότητα των εργαζομένων που συμμετέχουν σε συνδικαλιστική οργάνωση και, ως εκ τούτου, εμπίπτουν στην κατηγορία των «ειδικών» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως προς τα οποία ισχύει ο κανόνας της απαγόρευσης της επεξεργασίας τους, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 9 § 1 του ΓΚΠΔ (με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που περιέχονται στις περιπτώσεις α' έως και ι' της § 2 του άρθρου 9). Επειδή, ωστόσο, η καταχώριση των ανωτέρω ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο ΓΕΜΗΣΟΕ, ως η πρώτη, κατά κύριο λόγο, πράξη επεξεργασίας τους, δεν διενεργείται από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων, ώστε να τίθεται σε εφαρμογή η νομική βάση επεξεργασίας της περ. β' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, αλλά από την συνδικαλιστική οργάνωση στην οποία ανήκουν, η οποία με τον τρόπο αυτό εκπληρώνει υποχρέωση προβλεπόμενη απευθείας στον νόμο (άρθρο 2 § 4 περ. γ' και § 6 του ν. 1264/1982, ως ισχύει). Ως εκ τούτου, τίθεται αυτομάτως σε εφαρμογή η νομική βάση επεξεργασίας της περ. δ' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, η οποία ορίζει ότι, κατ' εξαίρεση του απαγορευτικού κανόνα της § 1 του ίδιου άρθρου, επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να διενεργείται από συνδικαλιστική οργάνωση όσον αφορά τα μέλη της σε περίπτωση, όμως, που τέτοια δεδομένα κοινοποιούνται εκτός της οργάνωσης, όπως συμβαίνει εν προκειμένω με την καταχώριση των μελών της διοικήσεως στο ΓΕΜΗΣΟΕ, απαιτείται η συγκατάθεση των υποκειμένων

των δεδομένων, εν προκειμένω των μελών της διοικήσεως των οποίων τα ονόματα καταχωρούνται στο Μητρώο [άρθρο 9 § 2 περ. δ' ΓΚΠΔ]. Οι διατάξεις των § 4 περ. γ' και § 6 του άρθρου 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, συνδυαστικά εφαρμοζόμενες, επιβάλλουν την υποχρέωση στις συνδικαλιστικές οργανώσεις να καταχωρούν στο ΓΕΜΗΣΟΕ τα στοιχεία των μελών των οργάνων διοίκησής τους σε κάθε περίπτωση, ακόμη δηλαδή και χωρίς την συγκατάθεσή τους. Με το περιεχόμενο, όμως, αυτό οι εν λόγω διατάξεις αντίκεινται στην προεκτεθείσα διάταξη της περ. δ' της § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ και, συνακόλουθα, στη διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ίδιου Κανονισμού, η οποία θέτει τον κανόνα της απαγόρευσης επεξεργασίας των ειδικών προσωπικών δεδομένων που αποκαλύπτουν την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση και, συνεπώς, βάσει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, καθίστανται μη εφαρμοστέες, όπως βασίμως προβάλλεται. Κατόπιν τούτου, καθίστανται άνευ νομίμου ερείσματος και, ως εκ τούτου, μη νόμιμες και ακυρωτές οι διατάξεις του άρθρου 3 § 2 υποπ. 2.3 στοιχεία 2.3.1, 2.3.4 και 2.3.5 της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης, κατά το μέρος που ρυθμίζουν τις λεπτομέρειες καταχώρισης των στοιχείων των μελών των οργάνων διοίκησής μέσω επισυναψης σχετικών αρχείων. Ενόψει του ότι δεν προκύπτει ούτε συνάγεται η συνδρομή μίας έστω, εκ των αναφερομένων στην § 2 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, νόμιμης βάσης επεξεργασίας των ειδικών προσωπικών δεδομένων, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 13 § 2 του ν. 1264/1982, ως ισχύει, η οποία επιτρέπει την επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σχετικά με την συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση μέσω της καταχωρίσεως των προαναφερθέντων πρακτικών διαλογής των ψηφοδελτίων και καταμέτρησης των ηλεκτρονικών ψήφων στο ΓΕΜΗΣΟΕ, η διάταξη αυτή αντίκειται στην διάταξη της § 1 του άρθρου 9 του ΓΚΠΔ, η οποία απαγορεύει την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων και, επομένως, βάσει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, καθίσταται ανίσχυρη και μη εφαρμοστέα. Παραπομπή στην Ολομέλεια [Άρθρα 1, 2, 4, 7, 8, 11 ν.δ. 4204/1961, 739 και 740 § 1 και 787 § 1 ΚΠολΔ, 80, 81 και 83 ΑΚ, 54 ν. 4635/2019, 6 § 4 εδ. δ' ν.1876/1990, 1 § 1, 2 § 1, § 2, § 4 περ. α' έως δ' και § 6 περ. α', 13 § 2, 14 § 5, 16, 17 § 2 και 29 § 1 ν. 1264/1982, 2 § 1 και 2 περ. α' έως δ', 5, 9 § 1 περ. δ' και § 2 περ. β', δ' και ζ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/ 679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)» (L 119), 11 ΕΣΔΑ, 31 § 3 περ. γ' της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 87/1948 και ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, 73 § 3, 82, 83, 87, 88, 90, 96 και 100 § 1 ν. 4808/2021, 14 § 2 π.δ. 18/ 1989, 11 ΕΣΔΑ, 87/1948 ΔΣΕ, 12, 22 § 2 και 23 Σ]. ΣτΕ 2175/2022, σ. 2006.

– Συνδικαλιστική ελευθερία. Απαράδεκτη πειθαρχική δίωξη. Κίνηση της πειθαρχικής διαδικασίας. Για το παραδεκτό της

υποβολής στον οικείο δικηγορικό σύλλογο αναφοράς ιδίωτη κατά δικηγόρου για τέλεση πειθαρχικού παραπτώματος απαιτείται η καταβολή του προβλεπόμενου παραβόλου. Απαράδεκτη πειθαρχική δίωξη που κινήθηκε δυνάμει αναφοράς για την οποία δεν είχε καταβληθεί το προβλεπόμενο παράβολο. Αρμοδιότητα εκδίκασης πειθαρχικών παραπτωμάτων. Αποκλειστικά αρμόδιο το πειθαρχικό συμβούλιο της έδρας του πολιτικού εφετείου του τόπου τέλεσης του παραπτώματος. Εξουσία άσκησης πειθαρχικής δίωξης από τον πρόεδρο του οικείου δικηγορικού συλλόγου. Καθορισμός της έννοιας του οικείου δικηγορικού συλλόγου, ο πρόεδρος του οποίου έχει την εξουσία άσκησης της πειθαρχικής δίωξης. ΠρΠειθΣυμβΕφΑθ 14/2020, σ. 2133.

ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ (ΠΚ)

- ΑΠ 224/2021, σ. 358.
- ΑΠ 420/2021, σ. 607.
- ΑΠ 1071/2021, σ. 1343.
- ΑΠ 1165/2021, σ. 1344.
- ΑΠ 13/2022, σ. 1598.
- ΑΠ 208/2022, σ. 1784.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ

- Λύση αγροτικού συνεταιρισμού και διορισμός εκκαθαριστών από το δικαστήριο λόγω μακροχρόνιας αδράνειας των μελών του, εγκατάλειψης του σκοπού του, έλλειψης δραστηριότητας, οικονομικών πόρων και ανυπαρξίας διοίκησης [Άρθρα 31 § 1 περ. δ' και 32 § 3 ν. 4673/2020]. ΕιρΑγρ 15/2022, σ. 1099.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.
- ΑΠ 373/2021, σ. 606.
- ΑΠ 671/2021, σ. 893.
- ΑΠ 685/2021, σ. 893.
- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.
- ΣυμβΑΠ 172/2022, σ. 1783.

ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

- ΑΠ 25/2022, σ. 1598.
- ΑΠ 66/2022, σ. 1599.
- Κακή σύνθεση δικαστηρίου. Ο αναιρετικός λόγος της § 2 του άρθρ. 560 ΚΠολΔ, πληρούται όταν το Μονομέλές Πρωτοδικείο, το οποίο δίκασε κατ' έφεση, συγκροτήθηκε από Πρωτοδική που δεν είχε συμπληρώσει τα πέντε (5) έτη προϋπηρεσίας, συνυπολογιζομένης και αυτής ως παρέδρου Πρωτοδικείου, εφόσον στο ίδιο δικαστήριο υπηρετούσε αρχαιότερος Πρωτοδικής (Άρθρα 8 Σ, 17^Α, 109 § 1, 305 αριθ. 1, 560 § 2 ΚΠολΔ, 5 & 15 ν. 1756/1988). ΑΠ 311/2022, σ. 1770.

ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ

- Σύνταξη ΟΑΕΕ και διακοπή επαγγέλματος. Η προηγούμενη οριστική διακοπή της υποχρεωτικά υπαγόμενης στην ασφάλιση του ΟΑΕΕ επαγγελματικής δραστηριότητας α-

ποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη λήξη της ασφαλιστικής σχέσης και την απονομή σύνταξης γήρατος. Για την απόδειξη της συνδρομής της απαραίτητης αυτής προϋπόθεσης απαιτείται η υποβολή, μεταξύ άλλων, βεβαίωσης της αρμόδιας ΔΟΥ που να αναφέρει την ημερομηνία της οριστικής παύσης εργασιών του φυσικού ή νομικού προσώπου και της απώλειας της ιδιότητας μέλους νομικού προσώπου (όπως μέλους ΟΕ ή ΕΕ) με την υποβολή δήλωσης μεταβολής εργασιών. Αν δεν υποβληθεί το δικαιολογητικό αυτό, η αίτηση συνταξιοδότησης απορρίπτεται [Μειοψηφία]. ΣτΕ 946/2021, σ. 410.

- Πρόωρη συνταξιοδότηση μητέρας με ανήλικο παιδί. Οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση μειωμένης ή πλήρους σύνταξης γήρατος σε ασφαλισμένη του ΙΚΑ (ήδη ΕΦΚΑ), ως μητέρα με ανήλικα παιδιά, θεμελιώνεται εφ' όσον έχει ένα τουλάχιστον ανήλικο παιδί, έχει συμπληρώσει το 50ό έτος της ηλικίας της και 5.500 τουλάχιστον ημέρες εργασίας και δεν είναι συνταξιούχος του ΙΚΑ, του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. ή άλλου οργανισμού κύριας ασφάλισης. Το συνταξιοδοτικό αυτό δικαίωμα μπορεί να ασκηθεί με την υποβολή σχετικής αίτησης είτε πριν, είτε μετά την ενηλικίωση του παιδιού. Αν η αίτηση συνταξιοδότησης υποβληθεί πριν από την ενηλικίωση του παιδιού, η ασφαλισμένη μητέρα δικαιούται μειωμένη σύνταξη γήρατος κατά το 1/200 της πλήρους σύνταξης γήρατος για κάθε μήνα που λείπει από το 55ο έτος της ηλικίας της. Αν υποβληθεί μετά την ενηλικίωση του παιδιού, η κατά διακοσιοστά μείωση του ποσού της σύνταξης γήρατος θα προσδιορισθεί με αφετηρία το τελευταίο χρονικό σημείο κατά το οποίο συνέτρεχαν όλες οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος, δηλαδή την τελευταία ημέρα πριν από την ενηλικίωση του παιδιού. Τα ίδια ισχύουν και στην περίπτωση που το συνταξιοδοτικό δικαίωμα ασκείται μετά τη συμπλήρωση του 55ου έτους της ηλικίας της ασφαλισμένης μητέρας [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1743/2021, σ. 426.
- ΑΠ 389/2021, σ. 606.

ΣΥΝΤΡΕΧΟΝ ΠΤΑΙΣΜΑ

- Τροχαίο ατύχημα. Συντρέχον πταίσμα. Αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των πράξεων ή παραλείψεων του παθόντος και της πρόκλησης του ατυχήματος. Ανααιρετικός έλεγχος της κρίσης του δικαστηρίου της ουσίας ως προς τη συνδρομή ή μη πταίσματος του φερομένου ως υποχρέου προς αποζημίωση ή συντρέχοντος πταίσματος του παθόντος, αφενός ως προς το αν τα πραγματικά περιστατικά που το δικαστήριο της ουσίας δέχθηκε ανελέγκτως ως αποδεχθέντα, συγκροτούν αντικειμενικά την έννοια του πταίσματος, αφετέρου ως προς την ορθή υπαγωγή των περιστατικών αυτών στην αόριστη νομική έννοια της αιτιώδους συνάφειας, κατά πόσο δηλαδή τα περιστατικά αυτά του πταίσματος επιτρέπουν το συμπέρασμα να θεωρηθεί, αντικειμενικά, ορισμένο γεγονός ως πρόσφορη αιτία του ζημιογόνου αποτελέσματος. Αντίθετα, αδυναμία ανααιρετικού ελέγχου της αναγόμενης σε εκτίμηση πραγματικών περιστατικών κρίσης του δικαστηρίου της

ουσίας για το ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η πράξη ή η παράλειψη αποτέλεσε ή όχι την αιτία του επιζήμιου αποτελέσματος. Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Κριτήρια προσδιορισμού του ύψους της και αναρτητικός έλεγχος της σχετικής κρίσης του δικαστηρίου της ουσίας βάσει της αρχής της αναλογικότητας. Επιδίκαση εύλογου χρηματικού ποσού σε περίπτωση αναπηρίας ή παραμόρφωσης (ΑΚ 931) χωρίς σύνδεση με περιουσιακή ζημία. Παράγοντες προσδιορισμού του ύψους του. Συνεκτίμηση και του ποσοστού συνυπαιτιότητας του παθόντος στην πρόκληση της αναπηρίας ή παραμόρφωσης, όπως συμβαίνει και στην αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης (ΑΚ 932). Και κατά τον καθορισμό του ποσού της παροχής από την ΑΚ 931 επιβάλλεται να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, η παραβίαση της οποίας ελέγχεται, όπως και στο άρθρο 932 ΑΚ, ως πλημμέλεια από το άρθρο 559 αριθ. 1 και 19 ΚΠολΔ. Κρίσιμος χρόνος για τον υπολογισμό των χρηματικών ποσών των αξιώσεων από τις ΑΚ 931 και 932 είναι ο χρόνος της συζήτησης της υπόθεσης ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, λαμβανομένης υπόψη της τότε κατάστασης της υγείας του παθόντος (Άρθρα 2 και 25 § 1 Σ· 297, 298, 300, 330, 914, 931, 932 ΑΚ· 10 v. ΓλΝ'/1911· 559 αριθ. 1 και 19, 561 § 1 ΚΠολΔ). ΑΠ 736/2021, σ. 287.

ΣΥΡΡΟΗ (ΠΚ)

- ΑΠ 365/2021, σ. 361.
- ΑΠ 502/2021, σ. 609.
- ΑΠ 1071/2021, σ. 1343.
- ΑΠ 160/2022, σ. 1782.
- ΑΠ 261/2022, σ. 1784.

ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ

- ΑΠ 279/2021, σ. 359.
- ΑΠ 365/2021, σ. 361.
- ΑΠ 1036/2021, σ. 1343.
- Εξετελιστική μεταχείριση. Ουσιαστικό και διαδικαστικό σκέλος άρθρου 3 ΕΣΔΑ. Παραβίαση διαδικαστικού σκέλους. Μη απόδειξη ισχυρισμών για σωματικές βλάβες. Ο προσφεύγων συνελήφθη βάσει εντάλματος σύλληψης και τέθηκε υπό κράτηση κατηγορούμενος για ένοπλη ληστεία, η οποία φέρεται να διαπράχθηκε από κοινού και με ιδιαίτερα βίανουο τρόπο εναντίον προσώπων, με αποτέλεσμα να επιφέρει το θάνατο και σοβαρές σωματικές βλάβες. Καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη. Ο κατηγορούμενος πρόβαλε ισχυρισμούς ότι υπέστη σωματική βία από αστυνομικούς την ημέρα της σύλληψής του, αλλά και κατά τη διάρκεια της κράτησής του στις φυλακές Διαβατών. Κατά το ΕΔΔΑ δεν διεξήχθη αποτελεσματική έρευνα που αφορούσε τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος για εξετελιστική και απάνθρωπη μεταχείρισή του από τις αστυνομικές αρχές και διαπίστωσε παραβίαση σε βάρος της Ελλάδας του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Όσον αφορά την ουσιαστική πτυχή του άρθρου 3, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι: α)

δεν προσκομίστηκαν ιατρικά έγγραφα που να επιβεβαιώνουν τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος, β) το πρόβλημα υγείας που προέκυψε αντιμετωπίστηκε κατά προτεραιότητα και με επιτυχία από το ιατρικό προσωπικό. Έτσι δεν διαπιστώθηκε παραβίαση του ουσιαστικού σκέλους του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ όσον αφορά την κακομεταχείριση που επικαλέστηκε ο προσφεύγων. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου επδίκασε στον προσφεύγοντα 10.000 ευρώ για ηθική βλάβη (Άρθρο 3 ΕΣΔΑ). ΕΔΔΑ 48195/17/7.7.2022, σ. 1858.

ΤΑΜΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

- Ταμείο Εθνικής Άμυνας. Συνίσταται σε v.π.δ.δ., του οποίου η δικαστική εκπροσώπηση διενεργείται από το ΝΣΚ. Συνεπώς οι επιδόσεις πρέπει να γίνονται στο ΝΣΚ και όχι στην έδρα του. Από τις διατάξεις των άρθρων 2 και 17 του v. 4407/1929 «περί συστάσεως Ταμείου Εθνικής Αμύνης», 12 και 13 του π.δ. της 5/7.2.1933 «περί εκτελέσεως του v. 4407/1929», 24 και 42 § 4 του π.δ. 671/1982 «Οργάνωση των Νομικών Υπηρεσιών της Διοίκησης», που εκδόθηκε σε εκτέλεση του άρθρου 10 του v. 1256/1982, που ορίζουν, αφενός ότι η περιουσία του Ταμείου Εθνικής Άμυνας, διατιθέμενη αποκλειστικώς και μόνο προς τον σκοπό συμπλήρωσης των μέσων της κατά ξηράν άμυνας της χώρας, θεωρείται δημόσια περιουσία, για την οποία εφαρμόζονται όλες οι διατάξεις που εν γένει διέπουν τη διαχείριση και τη διοίκηση αυτής και αφετέρου ότι οι διατάξεις που αφορούν την ενώπιον των δικαστηρίων εκπροσώπηση και υπεράσπιση των συμφερόντων του Δημοσίου εφαρμόζονται και προκειμένου περί του Ταμείου της Εθνικής Άμυνας, συνδυαζόμενες προς τη διάταξη του άρθρου μόνου του v. 6219/1934 «περί ερμηνείας των άρθρων 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9 και 15 του v. 4407/1929», από την οποία, περιληφθείσα και στον Κώδικα των νόμων περί δικών του Δημοσίου ως άρθρο 39 § 2 αυτού ορίζεται ότι «η αληθής έννοια των άρθρων 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9 και 15 του v. 4407/1929 είναι, ότι το Ταμείον Εθνικής Αμύνης αποτελεί νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, ανεξάρτητον του Δημοσίου, εκπροσωπείται δε ενώπιον των δικαστηρίων, συμφώνως προς τας διατάξεις τας αφορώσας την εκπροσώπησιν του Δημοσίου», τις διατάξεις του άρθρου 1 § 2 και 5 § 1 του Κανονιστικού Διατάγματος της 26 Ιουνίου-10 Ιουλίου 1944 περί κώδικος των νόμων περί δικών του Δημοσίου που ορίζουν ότι «Το Εκκλησιαστικόν Ταμείον, το Ταμείον Εθνικού Στόλου και το Ταμείον Εθνικής Αμύνης εκπροσωπούνται ενώπιον των Δικαστηρίων ως και το Δημόσιον υπό του Υπουργού των Οικονομικών» και ότι «μόνον οι προς τον Υπουργόν των Οικονομικών ... γενόμενοι κοινοποιήσεις οιοδήποτε δικογράφου επί δικών του Δημοσίου παράγουσι νομίμους συνεπείας», την § 28 του άρθρου 19 v. 2386/1996, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την § 1 του άρθρου 28 v. 2579/1998, που μεταξύ άλλων ορίζει ότι: «... Οι προβλεπόμενες από τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας, επιδόσεις προς τον Υπουργό Οικονομικών, ως εκπρόσωπο του Δημοσίου ή των κατά το άρθρο 1 του πιο πάνω κανονιστικού διατάγματος νομικών προσώ-

πων, γίνονται στο κατάστημα του ΝΣΚ», προκύπτει ότι το Ταμείο Εθνικής Άμυνας αποτελεί ν.π.δ.δ., του οποίου η δικαστική εκπροσώπηση γίνεται όπως και για το Δημόσιο από το προσωπικό του ΝΣΚ, οι δε επιδόσεις που αφορούν δίκες στις οποίες μετέχει ως διάδικος γίνονται προς τον Υπουργό των Οικονομικών (στο κατάστημα του ΝΣΚ). [Άρθρ. 2 & 17 ν. 4407/1929, 12 & 13 π.δ. 5/7.2.1933, 24 & 42 § 4 π.δ. 671/1982, 10 ν. 1256/1982, άρθρ. μόνο 6219/1934, 1 § 2 και 5 § 1 Κανονιστικού διατάγματος 26.6-10.7. 1944, 19 § 28 ν. 2386/1996, 28 § 1 ν. 2579/1998]. ΑΠ 363/2021, σ. 1573.

ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΑΘΩΟΤΗΤΑΣ

- «Η επίδραση εμφαντικών (κατευθυντήριων) διατάξεων του αναθεωρημένου ΚΠΔ στην αποδεικτική διαδικασία. Ειδικώς, το τεκμήριο αθωότητας και το βάρος αποδείξεως», από τον Ν. Δ. Δεληδήμο, σ. 31.
- ΑΠ 225/2021, σ. 358.
- *Ne bis in idem*. Προϋποθέσεις. Δεν επιτρέπεται η εκκίνηση και εξακολούθηση διοικητικής διαδικασίας και δίκης για την επιβολή διοικητικής κύρωσης για διοικητική παράβαση, όταν έχει ήδη περατωθεί αμετάκλητα η αντίστοιχη ποινική διαδικασία. Τούτο, υπό τις εξής προϋποθέσεις: α) να υπάρχουν περισσότερες της μίας διακεκριμένες διαδικασίες επιβολής κύρωσης, οι οποίες δεν συνδέονται στενά μεταξύ τους, κατ' ουσία και κατά χρόνο, β) να έχουν ποινικό χαρακτήρα με βάση τα 3 κριτήρια Engel, γ) η μία από τις διαδικασίες να έχει περατωθεί με αμετάκλητη απόφαση (καταδικαστική ή αθωωτική) και δ) να στρέφονται κατά του ίδιου προσώπου και να αφορούν την ίδια κατ' ουσία παραβατική συμπεριφορά. Η αρχή *ne bis in idem* δεν εφαρμόζεται στις αγωγές αποζημίωσης των άρθρων 105, 106 του ΕισΝΑΚ, διότι οι διαφορές αυτές δεν έχουν ποινικό αλλά αμιγώς αποζημιωτικό - αποκαταστατικό χαρακτήρα (Άρθρα 10, 106 ΕισΝΑΚ, 4 § 1 του 7^{ου} ΠΠ της ΕΣΔΑ). Τεκμήριο αθωότητας. Το πεδίο εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας δεν περιορίζεται στις ποινικές διαδικασίες που εκκρεμούν κατά συγκεκριμένου προσώπου, αλλά επεκτείνεται και στις δικαστικές αποφάσεις που αφορούν το πρόσωπο αυτό και λαμβάνονται μετά την παύση των διώξεων ή μετά την απαλλαγή του. Ειδικότερα, απόφαση δικαστηρίου, η οποία εκδίδεται ύστερα από αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου και αφορά το ίδιο πρόσωπο που αθώωθηκε, όπως σε δίκη που ανοίγεται με άσκηση αγωγής αποζημίωσης με βάση τα άρθρα 105, 106 του ΕισΝΑΚ, δεν πρέπει να παραβλέπει και να θέτει εν αμφιβόλω την αθώωση του προσώπου αυτού, έστω και αν αυτή εχώρησε λόγω αμφιβολιών. Ωστόσο, δεν απορρέει υποχρέωση του επιλαμβανόμενου μετά την έκδοση της αθωωτικής ποινικής απόφασης διοικητικού δικαστηρίου να καταλήξει στο ίδιο αποδεικτικό πόρισμα με το ποινικό δικαστήριο, αλλά υποχρεούται να λάβει σοβαρά υπ' όψη και να συνεκτιμήσει την προηγηθείσα τελική απαλλακτική ποινική απόφαση και, αν καταλήξει σε κρίση που αποκλίνει από τις ουσιαστικές κρίσεις του ποινικού δικαστή, υποχρεούται να αιτιολογήσει τη διαφορετική κρίση του. Προϋπόθεση είναι η ποινική διαδικασία να

συνδέεται κατ' ουσίαν προς τη δικαστική διαδικασία που έπεται αυτής (Άρθρα 5 §§ 1 και 2 ΚΔιοικΔικ, 6 § 1 ΕΣΔΑ). ΣτΕ 156/2022, σ. 627.

- Παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας από πολιτικό δικαστήριο, το οποίο έθεσε υπό αμφισβήτηση την ορθότητα αμετάκλητης αθωωτικής ποινικής απόφασης, δημιουργώντας, με τη φρασεολογία και τη γλώσσα, που χρησιμοποίησε στο σκεπτικό του, αμφιβολίες για την αθώωση των αναιρεσιόντων. Εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας στην πολιτική δίκη. Απαραίτητη προϋπόθεση εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας σε μεταγενέστερες μη ποινικές διαδικασίες αποτελεί η ύπαρξη συνάφειας-ουσιαστικού συνδέσμου μεταξύ της ποινικής και της μεταγενέστερης μη ποινικής δίκης, όπως τούτο συμβαίνει όταν ασκείται αγωγή αποζημίωσης λόγω αδικοπραξίας, κατά τα άρθρα 914 επ. ΑΚ. Το πολιτικό δικαστήριο επιβάλλεται να λάβει σοβαρά υπ' όψιν του ως ισχυρό τεκμήριο την ποινική κρίση και μπορεί να αφίσταται από αυτήν με απόλυτα αιτιολογημένη απόφαση. Οι παραδοχές και η εν γένει συλλογιστική της πολιτικής απόφασης, τόσο στο αιτιολογικό-σκεπτικό όσο και στο διατακτικό της, δεν πρέπει να θέτουν, άμεσα ή έμμεσα, υπό αμφισβήτηση την ορθότητα της αθωωτικής ποινικής απόφασης, ιδίως με την επίκληση ότι: α) η αθωότητα του κατηγορουμένου είναι προϊόν αμφιβολιών και όχι βεβαιότητας του δικαστηρίου για την αθωότητά του, β) η απόφαση λήφθηκε κατά πλειοψηφία και όχι ομόφωνα, γ) στηρίχθηκε στη μη απόδειξη του υποκειμενικού στοιχείου του αδικήματος (δόλου), δ) διαφώνησε ο εισαγγελέας της έδρας, ε) κατά της αθωωτικής αποφάσεως ασκήθηκε αναιρέση από τον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η οποία, όμως, απορρίφθηκε για δικονομικούς - τυπικούς λόγους, κ.ά. Το πολιτικό δικαστήριο, δηλαδή, το μεν δεν έχει λόγο να αμφισβητήσει την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, αναγράφοντας στο αιτιολογικό της απόφασής του ότι αυτό έσφαλε ως προς την κρίση του ή ότι δεν εκτιμήθηκαν ορθά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, το δε δεν εξετάζει την κρίση του ποινικού δικαστηρίου, ούτε τα αποδεικτικά μέσα, που αυτό έλαβε υπ' όψιν του. Το πολιτικό δικαστήριο πρέπει να παραμένει εντός των ορίων της πολιτικής δίκης, αποφεύγοντας χαρακτηρισμούς και κρίσεις, που σχετίζονται με το ποινικό αδίκημα, εφόσον δεν άπτονται του αντικείμενου της συναφούς πολιτικής δίκης, ώστε να μη δίδεται η εντύπωση ότι ασχολείται όχι μόνον με τις αστικές αξιώσεις, αλλά διερευνά και την τέλεση του ποινικού αδικήματος, διαλαμβάνοντας δηλώσεις καταλογισμού ποινικής ευθύνης στον αμετακλήτως αθωωθέντα, με αναφορά ότι αυτός έχει διαπράξει τα αδικήματα, κατά τον τρόπο, που αναφέρονται στο κατηγορητήριο και για τα οποία έχει αθωωθεί ή έχει παύσει γι' αυτόν η ποινική δίωξη, προσέτι δε λέξεις και εκφράσεις, ιδίως σε περιπτώσεις, που ορισμένοι όροι δεν έχουν αποκλειστικά ποινικό χαρακτήρα, πρέπει να χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην τίθεται σε αμφισβήτηση η ορθότητα της αθωωτικής ποινικής απόφασης, ενώ η τυχόν διενέργεια προσθέτων αποδείξεων, δηλαδή, η εκτίμηση από το πολιτικό δικαστήριο και νέων αποδείξεων,

που δεν είχαν τεθεί υπ' όψιν του ποινικού δικαστηρίου, καθιστά το διαφορετικό αποτέλεσμα, στο οποίο το πολιτικό δικαστήριο καταλήγει, περισσότερο δικαιολογημένο [Άρθρα 6 § 2 ΕΣΔΑ, 6 § 2 ΣΕΕ, 14 § 3 ΔΣΑΠΔ, 48 ΧΘΔΕΕ, 71 ΚΠΔ, 914 ΑΚ, 559 αριθ. 1 ΚΠολΔ]. ΑΠ 1238/2021, σ. 838.

- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.

- Τεκμήριο αθωότητας. Έννοια της τελειωτικής απαλλαγής. Η με οποιονδήποτε τρόπο ποινική απαλλαγή του διωκόμενου ή η με οποιονδήποτε τρόπο παύση της ποινικής δίωξης ισοδυναμεί με αθώωσή του. Το τεκμήριο αθωότητας, υπό προϋποθέσεις, επεκτείνεται και στα πειθαρχικά παραπτώματα και ο πειθαρχικός δικαστής δεσμεύεται από αυτό, υπό την προϋπόθεση ότι τα πραγματικά περιστατικά της ποινικής υπόθεσης ταυτίζονται πλήρως με εκείνα τα οποία αποτέλεσαν τη βάση της πειθαρχικής δίωξης. ΠρΠειθΣυμβΕφΑθ 47/2020, σ. 2134.

ΤΕΛΗ

- Τέλος χρήσης υπεδάφους. Υπόχρεοι. Το τέλος χρήσης υπεδάφους κοινόχρηστου χώρου Δήμου ή Κοινότητας επιβάλλεται στους χρησιμοποιούντες διαρκώς ή προσωρινώς το υπέδαφος. Κρίσιμη για τον νομοθέτη είναι η χρήση πράγματος υπό το έδαφος, ενώ είναι από την άποψη αυτή αδιάφορο εάν ο χρησιμοποιών το υπέδαφος έχει και την κυριότητα του πράγματος αυτού. Το ως άνω τέλος επιβάλλεται έναντι και στο πλαίσιο της κατάληψης δημόσιου πράγματος (υπεδάφους κοινόχρηστου χώρου δήμου), η οποία διενεργείται, κατά κανόνα, προς εξυπηρέτηση της άσκησης ορισμένης οικονομικής/επιχειρηματικής δραστηριότητας και, συνεπώς, βαρύνει δικαιολογημένα το πρόσωπο το οποίο ασκεί την εν λόγω δραστηριότητα. Στους χρησιμοποιούντες το υπέδαφος που υπόκεινται στο τέλος ανήκουν και οι παραχωρησιούχοι πραγμάτων, τα οποία ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο ή σε νομικά πρόσωπα διαφορετικά από τον παραχωρησιούχο [Μειοψηφία]. ΣτΕ 2445/2021, σ. 1417.

ΤΕΧΝΕΣ

- «Ερμηνεία Διαθήκης-Έννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης», από τον Π. Νικολόπουλο, σ. 1447.

ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

- Άρση του απορρήτου των επικοινωνιών. Αποδεικτική αξιοποίηση ευρημάτων σε διαφορετικές διαδικασίες. Έννοια «διαφορετικής» διαδικασίας. Δεν θεωρούνται διαφορετικές οι διαδικασίες που έχουν ως αντικείμενο συναφή μεταξύ τους εγκλήματα. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 270 § 1 ιταλΚΠΔ απαγόρευση αξιοποίησης σε άλλες διαδικασίες των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν μέσω άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, εκτός από τις περιπτώσεις διερεύνησης εγκλημά-

των που εντάσσονται στον κατάλογο των εγκλημάτων για τα οποία είναι υποχρεωτική η επ' αυτοφώρω σύλληψη (άρθρο 380 § 2 ιταλΚΠΔ), δεν εφαρμόζεται και όταν τα αποδεικτικά στοιχεία αφορούν άλλα εγκλήματα, συναφή κατ' άρθρο 12 ιταλΚΠΔ με εκείνα, στη διακρίβωση των οποίων αποσκοπούσε αρχικά η άρση του απορρήτου, υπό την προϋπόθεση ότι και για την ανακριτική διερεύνηση των άλλων εγκλημάτων είναι επιτρεπτή η διενέργεια του ίδιου ανακριτικού μέτρου (Άρθρο 266 § 1 ιταλ ΚΠΔ). ΟΛιτΑΑκΔικ 51/2020, σ. 214.

- «Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές», από την Α. Σινανιώτη - Μαρούδη, σ. 1929.

ΤΙΜΟΛΟΓΙΑ

- ΑΠ 208/2022, σ. 1784.

ΤΟΠΟΣ (ΠΚ)

- C-251/20/21.12.2021, σ. 211.

- ΣυμβΑΠ 174/2022, σ. 1783.

- ΣυμβΑΠ 469/2022, σ. 1984.

ΤΡΑΠΕΖΕΣ

- Ενδοσυμβατική ευθύνη τράπεζας λόγω παραβίασης σύμβασης τραπεζικού εμβάσματος. Παρεπόμενες υποχρεώσεις στο πλαίσιο των τραπεζικών συμβάσεων δυνάμει της αρχής της καλής πίστεως. Κατά το στάδιο της συμβατικής δέσμευσης, η σχέση εμπιστοσύνης επιβάλλει στην τράπεζα τις γενικές υποχρεώσεις αφενός της τήρησης εξαιρετικής επιμέλειας ως προς την εξυπηρέτηση του αντισυμβαλλόμενου πελάτη της και αφετέρου, επί συγκρούσεως συμφερόντων, της πρόταξης αποκλειστικώς του συμφέροντός του. Η τράπεζα δεν επέδειξε τη δέουσα επιμέλεια για την προστασία και διασφάλιση των συμφερόντων του πελάτη της, αφού δεν ήλεγξε, διά των αρμοδίων υπαλλήλων της και διά της βοήθου εκπλήρωσης, την αυθεντικότητα του λογαριασμού και της δικαιούχου εταιρείας, καθώς και τη νομιμοποίηση του εμφανισθέντος προς είσπραξη του εμβάσματος. Απόρριψη του ισχυρισμού περί συντρέχοντος πταίσματος του ενάγοντος [Άρθρα 288, 300 ΑΚ]. ΕιρΑθ 1351/2021, σ. 40.

- Μέτρα «δέουσας επιμέλειας» χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων έναντι των πελατών τους, μεταξύ άλλων, για περιστασιακές συναλλαγές ανερχόμενες σε ποσό τουλάχιστον 15.000 ευρώ. Υποχρέωση πιστωτικών ιδρυμάτων για συλλογή πληροφοριών για τον σκοπό και τη σκοπούμενη φύση της επιχειρηματικής σχέσης ή σημαντικών συναλλαγών ή δραστηριοτήτων του πελάτη ή του πραγματικού δικαιούχου και προς επαλήθευση των εισοδημάτων του συναλλασσομένου. Η υποχρέωση αυτή δεν ισοδυναμεί με υποχρέωση ενδελεχούς ελέγχου της αστικής φύσης της υποκείμενης σύμβασης βάσει της οποίας λ.χ. μεταφέρονται χρήματα (Άρθρα 12 και 13 του ν. 3691/2008). ΜΕφΠειρ 396/2020, σ. 60.

- ΑΠ 158/2021, σ. 109.

- Κατάργηση δικαιώματος προτίμησης σε αύξηση κεφαλαίου. Έννομο συμφέρον. Η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου Τράπεζας με την κατάργηση του δικαιώματος προτίμησης των παλαιών μετόχων γίνεται προκειμένου αυτή να αναπύξει τις δραστηριότητές της και να προστατευθεί από τις συνέπειες της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία, κατά τα κοινώς γνωστά, ενδημεί τα τελευταία έτη στις χρηματοοικονομικές αγορές, με αποτέλεσμα να έχει πληγεί σοβαρώς η χρηματοπιστωτική σταθερότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων. Μόνοι έχοντες έννομο συμφέρον να προσβάλλουν τις διοικητικές πράξεις έγκρισης τέτοιων διαρθρωτικών μέτρων είναι οι μέτοχοι που εκπροσωπούν τουλάχιστον το 1/20 του μετοχικού κεφαλαίου, οι οποίοι και έχουν λόγο στη διοίκηση του τραπεζικού ιδρύματος, ως εκ του ποσοστού των μετοχών που κατέχουν και των οποίων η θέση αλλοιώνεται με την κατάργηση του δικαιώματος προτίμησης. ΣτΕ 820/2021, σ. 160.
- ΑΠ 572/2021, σ. 890.
- «Εγκυρότητα μεταβίβασης λόγω πώλησεως των δανειακών απαιτήσεων από αλλοδαπό πιστωτικό ίδρυμα σε ημεδαπό πιστωτικό ίδρυμα», από τους Γ. Δ. Καλλιμόπουλο & Κ. Γ. Καραγιάννη, σ. 1028.
- Τιτλοποίηση απαιτήσης από τράπεζα προς εταιρία ειδικού σκοπού. Ανάθεση της διαχείρισης της τιτλοποιηθείσας απαιτήσης από την εταιρία ειδικού σκοπού σε εταιρία διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις του ν. 4354/2015. Δίκες περί την εκτέλεση. Ανακοπή κατά της επιταγής προς πληρωμή και της αναγκαστικής κατάσχεσης. Έλλειψη ενεργητικής νομιμοποίησης των εταιριών διαχείρισης προς διενέργεια αναγκαστικής εκτέλεσης επί απαιτήσεων που τιτλοποιήθηκαν βάσει του ν. 3156/2003. Δέχεται την ανακοπή. Συμφωνίζει τα δικαστικά έξοδα (Άρθρα 933, 934, 179 ΚΠολΔ, ν. 4354/2015, ν. 3156/2003). ΜΠρΤρκ 97/2022, σ. 1553.
- ΣυμβΑΠ 174/2022, σ. 1783.
- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 822/2022, σ. 1963.
- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 1102/2022, σ. 1964.
- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 1871/2022, σ. 1964.
- Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ). ΑΠ 1873/2022, σ. 1965.
- Αδικοπραξία από υπάλληλο Τράπεζας. Ευθύνη της Τράπεζας ως προστήσασα εφόσον η αδικοπραξία έγινε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του είχε ανατεθεί ή επί ευκαιρία ή εξ αφορμής της υπηρεσίας του, ή ακόμη και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του αυτής (Άρθρο 922 ΑΚ). Κατά δε τη διάταξη του άρθρου 922 ΑΚ, ο κύριος ή ο προστήσας κάποιον άλλον σε μια υπηρεσία ευθύνεται για τη ζημία που ο υπηρέτης ή ο προστηθείς προξένησε σε τρίτον παράνομα κατά την υπηρεσία του, δηλαδή διαπράττοντας αδικοπραξία. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, προστηθείς είναι το πρόσωπο, στο οποίο κάποιος άλλο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό), που χαρακτηρίζεται ως προστήσας, παρέχει με τη

βούλησή του, διαρκώς ή ευκαιριακά, υπηρεσίες διεκπεραίωσης των υποθέσεών του ή προώθησης και γενικότερα εξυπηρέτησης, των οποιωνδήποτε επαγγελματικών, οικονομικών ή άλλων συμφερόντων του, εφόσον ο προστηθείς ενεργεί υπό τον έλεγχό του ή έστω υπό την επίβλεψή του, με την έννοια ότι δεν απαιτούνται οπωσδήποτε δεσμευτικές ειδικές εντολές, αλλά αρκούν και γενικές οδηγίες στο πλαίσιο χαλαρής εξάρτησης, που επιτρέπει όμως μια γενική εποπτεία (ΑΠ 1094/2013). Η εφαρμογή της ως άνω διάταξης προϋποθέτει, η αδικοπρακτική συμπεριφορά του προστηθέντος να εκδηλώθηκε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του ανατέθηκε ή ακόμη και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του. Η τελευταία (κατάχρηση υπηρεσίας) υφίσταται, όταν η ζημιόγonos πράξη τελέσθηκε εντός των ορίων των καθηκόντων που ανατέθηκαν στον προστηθέντα, ή επί ευκαιρία ή με αφορμή την υπηρεσία του, αλλά κατά παράβαση των εντολών και οδηγιών, οι οποίες δόθηκαν σ' αυτόν ή καθ' υπέρβαση των καθηκόντων του, που διέπουν τη μεταξύ τους σχέση, εφ' όσον, μεταξύ της ζημιόγonus ενέργειας του προστηθέντος και της υπηρεσίας, η οποία ανατέθηκε σ' αυτόν, υπάρχει εσωτερική συνάφεια, υπό την έννοια, ότι η αδικοπραξία δεν θα ήταν δυνατόν να υπάρξει χωρίς την πρόσηση ή ότι η τελευταία υπήρξε το αναγκαίο μέσο για την τέλεση της αδικοπραξίας, ήτοι της ζημιόγonus πράξης ή παράλειψής του, η οποία δεν θα μπορούσε διαφορετικά να υπάρξει (ΑΠ 1440/2014, ΑΠ 1462/2013, ΑΠ 1888/2013, ΑΠ 1396/2011). Δηλαδή, πρέπει να κατέστη δυνατή η τέλεση της αδικοπραξίας, εξαιτίας, ακριβώς, της σχέσης, των μέσων και των ευκαιριών που ανέθεσε ο προστήσας, στο πλαίσιο της ειδικής σχέσης προς τον προστηθέντα, με τη χρησιμοποίησή τους για άλλο σκοπό από εκείνο για τον οποίο του ανατέθηκαν (ΑΠ 1856/2013, ΑΠ 1888/2013, ΑΠ 337/2010) και ο ζημιώθεις τρίτος δεν γνώριζε την κατάχρηση, ούτε όφειλε να την γνωρίζει (ΑΠ 552/2013, ΑΠ 959/2004, ΑΠ 799/2001). Αντίθετα, ο προστήσας δεν ενέχεται έναντι του ζημιωθέντος προς αποζημίωση αυτού, όταν η παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του προστηθέντος οφείλεται σε προσωπικούς λόγους του δράστη, άσχετους ή ξένους με την υπηρεσία που του έχει ανατεθεί, αφού η ύπαρξη των λόγων αυτών διακόπτει την αιτιώδη συνάφεια ανάμεσα στη βλαπτική πράξη του προστηθέντος και την άσκηση ή την κατάχρηση της υπηρεσίας του. Αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση που υπάρχει μεν τυπικός ή χρονικός σύνδεσμος της επιβλαβούς συμπεριφοράς του προστηθέντος με την υπηρεσία του, δηλαδή η συμπεριφορά αυτή εκδηλώθηκε με την ευκαιρία της υπηρεσίας, οφείλεται όμως σε αίτια ανεξάρτητα απ' αυτή και συγκεκριμένα σε προσωπικό πταίσμα του προστηθέντος τον κίνδυνο του οποίου δεν μπορεί να φέρει ο προστήσας (ΑΠ 1621/2018, ΑΠ 355/2013, ΑΠ 368/2011). Η ανάπτυξη από τον προστηθέντα πρωτοβουλίας και δικής του σφαίρας δράσης μέσα στα πλαίσια του πεδίου δράσης του προστηθέντος δεν αποτελεί λόγο αποκλεισμού της ευθύνης του τελευταίου (ΟΛΑΠ 20/2009). Με τις ανωτέρω προϋποθέσεις θεμελιώνεται γνήσια αντικειμενική ευθύνη του προστηθέντος για τις ζημιές

που παράνομα και υπαίτια προκάλεσε ο προστηθείς, με τον οποίο ευθύνεται εις ολόκληρο, όπως συνάγεται από τις διατάξεις των άρθρων 481, 486 και 926 ΑΚ (ΑΠ 698/2012), εφόσον αυτός, χωρίς ίδιο πταίσμα, ευθύνεται για το πταίσμα του απ' αυτόν προστηθέντος (ΑΠ 844/2008). Εκείνος που ζημιώθηκε από αδικοπρακτική συμπεριφορά του προστηθέντος, προκειμένου να θεμελιώσει το δικαίωμά του προς αποζημίωση έναντι του προστήσαντος, φέρει το βάρος να επικαλεστεί στην αγωγή του και να αποδείξει τη συνδρομή των προϋποθέσεων ευθύνης αυτού από το άρθρο 922 ΑΚ, δηλαδή α) την ύπαρξη σχέσης πρόσκτησης, κατά την ανωτέρω έννοια, μεταξύ του ζημιώσαντος αυτόν και του εναγόμενου προσώπου τον οποίο φέρει ως προστήσαντα, β) ενέργεια του προστηθέντος παράνομη και υπαίτια, δηλαδή αδικοπραξία πληρούσα τις προϋποθέσεις του άρθρου 914 ΑΚ και γ) ότι η ενέργεια του προστηθέντος έγινε κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας που του είχε ανατεθεί ή επί ευκαιρία ή εξ αφορμής της υπηρεσίας του, ή ακόμη και κατά κατάχρηση της υπηρεσίας του αυτής. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 300 εδ. α' ΑΚ «εάν εκείνος που ζημιώθηκε συνετέλεσε από δικό του πταίσμα στη ζημία ή την έκτασή της, το δικαστήριο μπορεί να μην επιδικάσει αποζημίωση ή να μειώσει το ποσό αυτής». Από τη διάταξη αυτή, η οποία αποτελεί εκδήλωση της διέπουσας το δικαιο αρχής της καλής πίστης, προκύπτει σαφώς ότι όταν στη γένεση ή στην έκταση της ζημίας συνετέλεσε και πταίσμα του ζημιωθέντος, αφήνεται στην ελεύθερη κρίση του δικαστή, σταθμίζοντας τις περιστάσεις και τον βαθμό πταίσματος του ζημιώσαντος και του ζημιωθέντος, είτε να μειώσει το ποσό της αποζημίωσης είτε, αναλόγως της επιρροής που άσκησε η υπαιτιότητα του ζημιωθέντος, να μην επιδικάσει αποζημίωση. Προκειμένου περί αγωγής αποζημίωσης η οποία στηρίζεται σε αδικοπραξία του εναγομένου (άρθρα 914 επ. ΑΚ), ο ισχυρισμός του τελευταίου ότι στην επέλευση ή την έκταση της ζημίας συνέβαλε με τη συμπεριφορά του και το πταίσμα του ο ζημιωθείς ενάγων, συνιστά αυτοτελή ισχυρισμό που θεμελιώνει ένσταση από το άρθρο 300 ΑΚ καταλυτική εν όλω ή εν μέρει της αγωγής, που δεν μπορεί να ληφθεί αυτεπαγγέλτως υπόψη αλλά πρέπει να προβληθεί από τον εναγόμενο (ΟΛΑΠ 1115/1986, ΟΛΑΠ 423/1985, ΑΠ 131/2013). Η διάταξη αυτή, έχει εφαρμογή και στην περίπτωση ευθύνης του προστήσαντος για αποζημίωση τρίτου, που ανέκυψε λόγω της πρόκλησης σ' αυτόν ζημίας, περιουσιακής ή μη, από αδικοπρακτική συμπεριφορά προστηθέντος από εκείνον προσώπου (ΑΠ 530/2014). Συνεπώς, ο προστήσας, εναγόμενος από το ζημιωθέντα τρίτο για αποκατάσταση της ζημίας του, μπορεί να προτείνει τον ισχυρισμό ότι, εκείνος που ζημιώθηκε, συνετέλεσε από δικό του πταίσμα στη ζημία ή την έκτασή της και να ζητήσει να μην επιδικαστεί αποζημίωση ή να μειωθεί το ποσό αυτής. Ο ισχυρισμός αυτός μείωσης ή άρσης της υποχρέωσης προς αποζημίωση, προβάλλεται υπό μορφή ένστασης (ΑΠ 810/2017, ΑΠ 263/2013). Σε περίπτωση που ο προστηθείς έδρασε κατά κατάχρηση της υπηρεσίας που ανατέθηκε σ' αυτόν, ο προστήσας μπορεί να προτείνει τον αυτοτελή ισχυρισμό (ένσταση) και

να αποδείξει ότι ο ζημιωθείς γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την κατάχρηση αυτή, προκειμένου να απαλλαγεί της ευθύνης του για τις ζημίες που ο προστηθείς προξένησε παράνομα στον τρίτο κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας αυτής ή να πετύχει τη μείωση του ποσού της αποζημίωσης ή της χρηματικής ικανοποίησης, εφόσον συντρέχουν και οι προαναφερόμενες λοιπές προϋποθέσεις, (ΑΠ 93/2019, ΑΠ 351/2013, ΑΠ 838/2011), δεδομένου ότι η αποδιδόμενη σ' αυτόν γνώση συνδέεται με όλα τα στοιχεία που αποτελούν το νόμιμο λόγο ευθύνης του (ΑΠ 368/2011). Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο ισχυρισμός ότι ο ζημιωθείς γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι ο προστηθείς ενεργεί κατά κατάχρηση της υπηρεσίας που του ανατέθηκε, δεν αποτελεί στοιχείο της βάσης της αγωγής, η μη αναφορά του οποίου αίρει τη νομική θεμελίωση του δικαιώματος αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης και καθιστά μη νόμιμη την αντίστοιχη αγωγή του. ΑΠ 1/2022, σ. 1969.

- Κατάθεση χρημάτων σε τραπεζικό λογαριασμό. Σύσταση ανώμαλης παρακαταθήκης. Ευθύνη της Τράπεζας από βαριά αμέλεια σε αποζημίωση σε περίπτωση που τρίτο πρόσωπο εφοδιασμένο με εξουσιοδότηση από τον καταθέτη, η οποία δεν έφερε βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής, προέβη σε αναλήψεις από τον τραπεζικό λογαριασμό (Άρθρα 827, 830, 888, 889 ΑΚ, 3 ν.δ. 17/7-13/8/1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών», (Άρθρο 446 ΚΠολΔ). Η κατάθεση χρημάτων σε Τράπεζα, με την οποία αποσκοπείται κυρίως η ασφαλής φύλαξη των χρημάτων του καταθέτη, προς την οποία δεν είναι αντίθετη η συνολολόγηση του συνήθους για τις τραπεζικές εργασίες τόκου, φέρει τον χαρακτήρα ανώμαλης παρακαταθήκης και συνεπώς έχει επί αυτής εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 830 § 1 εδ. β' ΑΚ, σύμφωνα με την οποία επί ανώμαλου παρακαταθήκης ισχύουν, σε περίπτωση αμφιβολίας, οι διατάξεις για την παρακαταθήκη και επομένως και η διάταξη του άρθρου 827 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ο θεματοφύλακας αν ο παρακαταθέτης απαιτεί το πράγμα οφείλει να το αποδώσει και αν ακόμα δεν έχει περάσει η προθεσμία που ορίστηκε για τη φύλαξη του. Εξάλλου κατά τη διάταξη του άρθρου 3 του ν.δ. της 17/7-13.8.1923 «περί ειδικών διατάξεων επί ανωνύμων εταιρειών», η οποία, ως ειδική υπερισχύει των διατάξεων των άρθρων 888 και 889 ΑΚ, «Η εκδότρια ονομαστικής ομολογίας ή άλλης αποδείξεως καταθέσεως χρημάτων εταιρεία, η πληρώσασα αυτήν εξωφλημένην δια της επί αυτής υπογραφής του δικαιούχου, απαλλάσσεται, και αν η υπογραφή ήτο πλα-στή, πλην αν η εκδότρια κατά την πληρωμήν ετέλει εν δόλω ή εν μεγάλη αμελεία». Τέτοια "απόδειξη καταθέσεως χρημάτων" είναι και το βιβλιάριο καταθέσεως Ταμιευτηρίου, το οποίο εκδίδει και παραδίδει στον καταθέτη ή Τραπεζική Ανώνυμη Εταιρεία και στο οποίο απεικονίζονται, από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή της τόσον η αρχική κατάθεση, όσον και οι μεταγενέστερες καταθέσεις ή αναλήψεις χρημάτων με βάση τα γραμμάτια καταθέσεως ή αναλήψεως χρημάτων, που ο τελευταίος υπογράφει και διατηρούνται στο αρχείο της τράπεζας και στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Το βιβλιάριο αυτό,

έστω και αν δεν φέρει υπογραφή του αρμοδίου υπαλλήλου της οφειλέτριας Τράπεζας ή δεν απεικονίζει την πραγματικότητα, λόγω καταθέσεως χρημάτων στο λογαριασμό του καταθέτη, στον οποίο αντιστοιχεί, ή λόγω αναλήψεως χρημάτων από αυτόν, χωρίς τη χρήση του βιβλιαρίου, που ενημερώνεται δια του ηλεκτρονικού υπολογιστή μόλις προσκομιστεί, εξομοιώνεται, κατά τη διάταξη του άρθρου 444 εδ. 3 του ΚΠολΔ, με ιδιωτικό έγγραφο και αποτελεί, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 446 § 2 ΚΠολΔικ, πλήρη απόδειξη για όσα γεγονότα και πράγματα αναγράφει (με μηχανική απεικόνιση), επιτρέπεται δε μόνον ανταπόδειξη κατά της αληθείας των εγγράφων. Επομένως, κάθε φορά που η Τράπεζα εξοφλεί ολικά ή μερικά απαιτήση του καταθέτη που απεικονίζεται στο βιβλιάριο αυτό και σημειώνει επί αυτού την εξόφληση (ανάληψη) με μηχανική απεικόνιση, σύμφωνα με τα παραπάνω, έχει εφαρμογή η προαναφερομένη διάταξη του άρθρου 3 του ν.δ. 17/7-13.8.1923, από την οποία προκύπτει ότι απαραίτητο κατά νόμον στοιχείο για την υποχρέωση της Τράπεζας να αποδώσει στον καταθέτη το ποσό της κατάθεσής του, το οποίο κατέβαλε σε τρίτο, που πλαστογράφησε την υπογραφή του καταθέτη, είναι ο δόλος ή η βαριά αμέλεια των οργάνων της. Τέτοια βαριά αμέλεια υπάρχει και όταν οι προστηθέντες υπάλληλοι της τράπεζας, που συνέταξαν το ένταλμα πληρωμής του αναληφθέντος ποσού, δεν προέβησαν σε διαπίστωση της ταυτοπροσωπίας μεταξύ εκείνου που έκανε την ανάληψη και του δικαιούχου του λογαριασμού ή, αναλόγως, της έλλειψης έγκυρης πληρεξουσιοδότησης του τελευταίου, ιδιαίτερα όταν η τελευταία στηρίζεται σε έγγραφη εξουσιοδότηση του πελάτη, η οποία δεν προσκομίστηκε από τον πελάτη αυτοπροσώπως στην Τράπεζα και δεν φέρει θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του και βέβαια χρονολογία από αρμόδια αρχή, επιδεικνύοντας αδιαφορία για τη διαφύλαξη των συμφερόντων του πελάτη. (ΑΠ 1432/2019, 759/2014, ΑΠ 1891/2013). ΑΠ 72/2022, σ. 1974.

- «Η αξίωση αποζημίωσης του πελάτη της τράπεζας κατ' αυτής σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking», από τον Η. Καραγεώργιο, σ. 2076.

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

- Δέσμευση περιουσιακών στοιχείων κατηγορούμενου, ύστερα από ένταξη του στον κατάλογο προσώπων σχετιζόμενων με την τρομοκρατία, με απόφαση της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες. Πρόκειται για αυτοτελές μέτρο, το οποίο λαμβάνεται από ανεξάρτητη διοικητική αρχή στο πλαίσιο της άσκησης της αρμοδιότητάς της αποκλειστικά για την πρόληψη ή την καταστολή σχετικών πράξεων. Οι εν λόγω αποφάσεις ανακαλούνται από την ίδια Αρχή είτε αυτεπαγγέλτως, είτε ύστερα από σχετική αίτηση των προσδιοριζόμενων σε αυτές πραγματικών δικαιούχων ή οποιοδήποτε τρίτου έχει έννομο συμφέρον, αν η Αρχή πειστεί ότι δεν συντρέχουν πλέον οι λόγοι που επέβαλαν τη λήψη τους. Κατά της απορριπτικής, για τη σχετική αίτηση προς την Αρχή, απόφασης αυτής προβλέπεται η άσκηση από τα θι-

γόμενα πρόσωπα προσφυγής, η οποία έχει τον χαρακτήρα του ειδικού ένδικου βοηθήματος και έχει αποσυσχετιστεί από την εκδίκαση της σχετικής ποινικής κατηγορίας, αποκλειστικά δε αρμόδιο να αποφανθεί επί αυτής είναι το Ποινικό Τμήμα του Αρείου Πάγου, το οποίο συνεδριάζει με τριμελή σύνθεση ως Συμβούλιο. Αναίρεται υπέρ του νόμου λόγω θετικής υπέρβασης εξουσίας η προσβαλλόμενη απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Κακουρηγημάτων, ως προς το μέρος με το οποίο διατάχθηκε η άρση της δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων που είχε επιβληθεί με απόφαση της Προέδρου της ανωτέρω Αρχής (Άρθρα 42, 50 ν. 4557/2018, 372, 510 § 1 Θ' ΚΠΔ). ΠΛΟΛΑΠ 4/2022, σ. 1583.

- ΟΛΑΠ 4/2022, σ. 1597.

ΤΥΧΕΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

- C-231/20/14.10.2021, σ. 212.
- ΑΠ 732/2021, σ. 1136.

ΥΓΕΙΑ

- C-370/20/9.12.2021, σ. 211.
- C-65/20/10.6.2021, σ. 459.
- Υποχρεωτικός εμβολιασμός. Εκτελεστότητα. Προσβολή νομοθετικών διατάξεων. Τα προσβαλλόμενα έγγραφα του Διοικητικού Διευθυντή του ένδικου νοσοκομείου δεν μπορεί να χαρακτηριστούν ως κανονιστικές διοικητικές πράξεις, και στερούνται παντελώς εκτελεστού χαρακτήρα, εφ' όσον με αυτά ενημερώνονται απλώς οι παραλήπτες τους σχετικά με την εκ του νόμου επιβαλλόμενη υποχρέωση προς εμβολιασμό, καθώς και τις ώρες που αυτός θα πραγματοποιηθεί. Ουδεμία μεταβολή επέρχεται, αυτοτελώς, με τις πράξεις αυτές στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των αιτούντων. Πρόκειται, επομένως, για πράξεις οι οποίες, ως ενημερωτικού χαρακτήρα, μη εκτελεστές πράξεις, προσβάλλονται απαραδέκτως. Η διάταξη του άρθρου 206 του ν. 4820/2021, δεν συνιστά ούτε υποκρύπτει, κατά το ουσιαστικό της περιεχόμενο, ατομικές διοικητικές πράξεις. Επισημαίνεται ότι η επιβαλλόμενη στο προσωπικό των ιδιωτικών, δημόσιων και δημοτικών δομών υγείας μονάδων φροντίδας ηλικιωμένων και φροντίδας ατόμων με αναπηρία υποχρέωση εμβολιασμού δεν έχει τεθεί στο πλαίσιο των οριζόμενων στο άρθρο πρώτο § 2 περ. α', 3 και 4 περ. α' της από 25.2.2020 π.ν.π. (Α' 42/25.2.2020), η οποία κυρώθηκε με το άρθρο 1 του ν. 4682/2020 (Α' 76), όπως αβασίμως προβάλλουν οι αιτούντες, αλλά θεσπίστηκε με τις ως άνω ειδικές διατάξεις που περιλαμβάνονται στον ν. 4820/2021. Η διάταξη του άρθρου 206 του ν. 4820/2021 συναρπάζει από κοινού με άλλες διατάξεις του νόμου (βλ. ιδίως τις λοιπές διατάξεις του άρθρου 206, καθώς και το άρθρο 207), ενιαίο σύνολο κανονιστικών ρυθμίσεων, με τις οποίες θεσπίζεται, για επιτακτικούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας, η υποχρέωση εμβολιασμού του ως άνω προσωπικού. Συγκεκριμένα, στις διατάξεις αυτές προβλέπονται οι όροι και προϋποθέσεις του εμβολιασμού του ως άνω προσωπικού και ρυθμίζονται ζητήματα που προκύπτουν από την μη τήρηση της υποχρέωσης αυτής (λήψη του ειδικού

διοικητικού μέτρου της αναστολής καθηκόντων με τις εντεύθεν έννομες συνέπειες και πρόκληση προσωπικού ορισμένου χρόνου στις δομές των οποίων το προσωπικό έχει τεθεί σε καθεστώς αναστολής καθηκόντων). Συνεπώς, απαράδεκτως προσβάλλεται ευθέως το άρθρο 206 § 2 του ν. 4820/2021 με την ένδικη αίτηση ακυρώσεως. Τούτο δε, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι η πληττόμενη ρύθμιση της § 2 του άρθρου 206 του ν. 4820/2021 δεν περιέχει εξαντλητική ρύθμιση, αλλά συνδέεται αρρήκτως με τις λοιπές ρυθμίσεις του εν λόγω άρθρου, το οποίο στην μεν § 7 παρέχει στην Διοίκηση νομοθετική εξουσιοδότηση για την έκδοση κανονιστικών διοικητικών πράξεων, στην δε § 6 περ. α, που αφορά ειδικώς την περίπτωση εργαζομένων των §§ 1 και 2 σε φορείς του δημοσίου τομέα, υπό την έννοια της περ. α της § 1 του άρθρου 14 του ν. 4270/2014, προβλέπεται η έκδοση ατομικών πράξεων. Οι πράξεις αυτές (κανονιστικές και ατομικές) μπορεί να προσβληθούν με τα κατάλληλα ένδικα βοηθήματα ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων, μέσω δε της προσβολής των πράξεων αυτών μπορεί να ελεγχθεί παρεμπιπτόντως η προς το Σύνταγμα και τους υπερνομοθετικής ισχύος κανόνες δικαίου συμφωνία των ρυθμίσεων του ν. 4820/2021. Συνεπώς, οι αιτούντες δεν στερούνται του κατά το άρθρο 20 § 1 του Συντάγματος δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Δοθέντος ότι, όπως έγινε δεκτό, η ένδικη αίτηση ακυρώσεως δεν στρέφεται κατά εκτελεστών πράξεων της Διοικήσεως, οι κανονιστικές μεταγενέστερες αποφάσεις δεν μπορεί να θεωρηθούν συμπροσβαλλόμενες, εφ' όσον δεν υφίσταται παραδεκτός προσβαλλόμενη πράξη, αλλά υπόκεινται αυτοτελώς σε αίτηση ακυρώσεως (Άρθρα 26 ν. 4509/2017, 14 § 2 εδ. γ', 17 § 3, 20, 21, 27 §§ 1 και 2 και 45 § 1 π.δ. 18/1989, 205, 206 και 207 ν. 4820/2021, 4 § 2α ν. 2479/1997, 14 § 1 περ. α' ν. 4270/2014, 20 § 1, 95 § 1 στοιχ. α' Σ). ΟΛΣτΕ 1487/2022, σ. 1608.

ΥΔΑΤΑ

- ΕΥΔΑΠ. Πλειοψηφία Δημοσίου στο μετοχικό της κεφάλαιο. Η παροχή υπηρεσιών ύδρευσης και αποχέτευσης στον πληθυσμό της Αττικής δεν συνιστά δραστηριότητα αναπόσπαστη από τον πυρήνα της κρατικής εξουσίας και, συνεπώς, δύναται να ανατίθεται σε δημόσια επιχείρηση υπό μορφή ΑΕ, όπως η ΕΥΔΑΠ. Υπό τις παρούσες, όμως, συνθήκες ήτοι υπό συνθήκες παροχής των υπηρεσιών αυτών μονοπωλιακώς, από δίκτυα μοναδικά στην περιοχή και ανήκοντα, ιδιοκτησιακώς, στην ΕΥ ΔΑΠ ΑΕ, ήτοι στον φορέα που παρέχει τις υπηρεσίες δυνάμει σύμβασης παραχώρησης, είναι συνταγματικώς επιβεβλημένος ο έλεγχος της ΕΥΔΑΠ ΑΕ από το Ελληνικό Δημόσιο όχι απλώς με την άσκηση εποπτείας επί αυτής, αλλά και δια του μετοχικού της κεφαλαίου. Διότι μόνον εάν το Ελληνικό Δημόσιο διατηρεί κατ' ουσίαν την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου της δημόσιας αυτής επιχείρησης, η οποία παρέχει υπηρεσίες κοινής ωφέλειας απολύτως ζωτικής σημασίας για τον πληθυσμό της Αττικής, εξασφαλίζονται τόσο τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα του Δημοσίου επί της ΕΥΔΑΠ ΑΕ, όσο και η εκλογή

της πλειοψηφίας των μελών του Δ.Σ. αυτής από το κατέχον την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου της Δημοσίου [Μειοψηφία]. ΟΛΣτΕ 190/2022, σ. 1649.

- Χαρακτηρισμός υδατορέματος. Τόσο σε περίπτωση περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων ή δραστηριοτήτων πλησίον (ή επί) τμημάτων του υδρογραφικού δικτύου, όσο και αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν ειδικού αιτήματος από φορείς του Δημοσίου, όργανα των ΟΤΑ, νομικά ή φυσικά πρόσωπα, η οικεία Αποκεντρωμένη Διοίκηση και ειδικώς η Διεύθυνση Υδάτων είναι αρμόδια να αποφαινεται για τον χαρακτήρα τμήματος του υδρογραφικού δικτύου ως υδατορέματος και, εφ' όσον συντρέχει περίπτωση, και για τα χαρακτηριστικά αυτού (όπως π.χ. εάν είναι συνεχούς ή διαλείπουσας ροής, αν πρόκειται για μικρό υδατόρεμα ή όχι, την έκταση της κοίτης, τις όχθες και τα πρανή του). Στο πλαίσιο αυτό, είναι επιτρεπτός και ο τμηματικός χαρακτηρισμός της σχετικής διαμόρφωσης της επιφάνειας του εδάφους ως υδατορέματος, αν δικαιολογείται από ειδικούς λόγους και υπό τον όρο ότι έχουν ληφθεί υπ' όψη στοιχεία που αφορούν το σύνολο του υδρογραφικού δικτύου της περιοχής που επηρεάζει τη λειτουργία της επίμαχης διαμόρφωσης της επιφάνειας του εδάφους. Στην έννοια του υδατορέματος δεν περιλαμβάνονται τα εγγειοβελτιωτικά έργα, όπως αρδευτικές και αποστραγγιστικές τάφροι. ΣτΕ 227/2022, σ. 1659.

ΥΙΟΘΕΣΙΑ

- Επί υιοθεσιών ανηλικών που τελέσθηκαν πριν από τον ν. 2447/1996, η πλήρης ένταξη του υιοθετημένου στην οικογένεια του υιοθετήσαντος αφέθηκε, ενόψει και των συνεπειών της, στη βούληση (πρωτοβουλία) του τελευταίου. Συντελείται δε με την υποβολή από αυτόν της κατ' άρθρον 57 § 3 του ως άνω νόμου, αίτησης και την έκδοση επί αυτής αποφάσεως του δικαστηρίου, από την οποία και γεννάται το αμοιβαίο, μεταξύ θετού τέκνου και υιοθετήσαντος, κληρονομικό δικαίωμα, με αντίστοιχη κατάργηση του (προϋφιστάμενου) κληρονομικού δικαιώματος του ανηλικού έναντι της φυσικής του οικογένειας. Επομένως, πριν (χωρίς) την ένταξη αυτή, δεν καταλύεται το κληρονομικό δικαίωμα του υιοθετηθέντος, προ της ισχύος του ν. 2447/1996, ανηλικού έναντι των φυσικών συγγενών του που απεβίωσαν μετά την έναρξη της ισχύος του ν. 2447/1996 και, αντίστοιχως, δεν γεννάται το ανωτέρω αμοιβαίο κληρονομικό δικαίωμα μεταξύ του θετού τέκνου και του υιοθετήσαντος (και των μελών της οικογένειάς του). Διόρθωση ληξιαρχικής πράξης θανάτου αποβιώσασας, η οποία είχε υιοθετηθεί το έτος 1934 και είχε εγγραφεί στην οικογενειακή μερίδα του θετού πατρός της [Άρθρα 57 §§ 1 και 3 ν. 2447/1996, προϊσχύσαν 1583 ΑΚ, ισχύον 1561 ΑΚ, 782 ΚΠολΔ]. Επ Νεμ 42/2022, σ. 1521.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

- ΑΠ 29/2021, σ. 106.
- ΑΠ 123/2022, σ. 1600.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ

- Τρόποι διορισμού δημοσίων υπαλλήλων. Με το άρθρο 103 § 7 Σ, κατοχυρώνονται οι αρχές της αξιοκρατίας και της διαφάνειας κατά τον διορισμό των δημοσίων υπαλλήλων. Η πρόσληψη υπαλλήλων: α) γίνεται με δύο τρόπους, είτε με διαγωνισμό, είτε με επιλογή σύμφωνα με προκαθορισμένα και αντικειμενικά κριτήρια και β) υπάγεται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής. Ο έλεγχος μπορεί είτε να είναι πλήρης, είτε να αφορά τη νομιμότητα της διαδικασίας του διαγωνισμού ή της επιλογής και να περιλαμβάνει τον έλεγχο νομιμότητας της πράξης με την οποία τελειούται η οικεία, κατά περίπτωση, διαδικασία. Μέσω αυτού, εν όψει της φύσης της διαδικασίας ως σύνθετης διοικητικής ενέργειας, ελέγχεται η νομιμότητα και των προηγούμενων σταδίων αυτής. Αρχή της αξιοκρατίας. Η πρόσβαση σε δημόσιες θέσεις και αξιώματα πρέπει να γίνεται με κριτήρια που συνάπτονται με την προσωπική αξία και ικανότητα των ενδιαφερομένων για την κατάληψή τους. Ο νομοθέτης είναι ελεύθερος να καθορίζει το ειδικότερο ουσιαστικό περιεχόμενο των ανωτέρω κριτηρίων, έχοντας την ευχέρεια, εφ' όσον κατά την κρίση του εξυπηρετείται το δημόσιο συμφέρον, ακόμη και να μεταβάλλει προϊσχύοντες κανόνες δικαίου, αδιαφόρως αν θιγόνται δικαιώματα, συμφέροντα ή προσδοκίες στηριζόμενα σε αυτούς, αρκεί η επιχειρούμενη ρύθμιση να χωρεί κατά τρόπο απρόσωπο και αντικειμενικό. ΣτΕ 1181/2021, σ. 167.
- Δημόσιοι Υπάλληλοι. Πλαστός τίτλος σπουδών. Συνταξιοδοτικές αποδοχές. Η στέρηση της σύνταξης σε υπάλληλο του οποίου ανακλήθηκε ο διορισμός μετά πάροδο μακρότατου χρόνου από αυτόν, και ανεξαρτήτως της υπαιτιότητάς του στην πρόκληση ή υποβοήθηση του παράνομου διορισμού, αντίκειται στα άρθρα 2 § 1 και 25 § 1 α' και δ' του Συντάγματος, καθώς και στο άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Η απόληψη όμως του ίδιου ποσού σύνταξης με τη σύνταξη που λαμβάνει υπάλληλος του οποίου η υπαλληλική σχέση έχει συσταθεί νομίμως, αντίκειται στη συνταγματική αρχή της ισότητας, θα παραβίαζε δε και τις αρχές της αξιοκρατίας, της ισότητας και της διαφάνειας κατά την πρόσβαση σε δημόσιες θέσεις. Κατ' εφαρμογή της αρχής της αναλογικής ισότητας, στον παρανόμως διορισθέντα υπάλληλο πρέπει να κανονιστεί σύνταξη ανάλογη του τυπικού προσόντος που πράγματι διέθετε κατά τον διορισμό του. Το επιβληθέν μέτρο δεν είναι τέτοιας έντασης που να μπορεί να χαρακτηριστεί ότι συνιστά ποινή - κύρωση [Άρθρα 4, 8, 14, 49 § 2, 92, 93, 110, 116 και 123 π.δ. 1225/1981, 49 §§ 1 και 3 π.δ. 111/2014, 1 v. 3068/2002, 4 π.δ. 8/2019, 51 και 100 v. 4387/2016, 1, 2 § 1, 4 § 1 και 5 v.δ. 53/1974, 1, 2, 3 και 11 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων, 1 έως 6 του v. 1405/1983, 56 §§ 1 και 2, 70 § 1, 71, 211 και 213 π.δ. 611/ 1977, 1, 1, 11 §§ 1 και 2, 14 § 1 και 66 π.δ. 169/2007, 6 1902/1990, και 17 και 20 § 2 v. 2084/1992, 96 § 1 β v. 4270/2014, 1, 11, 14 και 55 π.δ. 1041/1979, άρθρο πρώτο π.δ. 166/2000, 11 § 2 και 79 v. 4129/ 2013, 20 § 2 και 109 § 2 περ. δ' v. 2683/1999, 1, 20 § 2, 107 § 1 περ. ε', 109 περ. η', 148, 211 και 213 v. 3528/2007, 12

§ 2 v. 3472/2006, 87 § 4 ΚΝΕΣ, 275 § 1 εδ. α' και 7 εδ. α' ΚΔιοικΔικ, 6 και 7 της ΕΣΔΑ, 1 του 1ου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, 4 του 7ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, 16, 17 § 1, 20 § 1, 22 § 3 και 5, 25 § 1 εδ. α' και δ', 23 § 2 εδ. β', 26 § 1 και 3, 29 § 3, 45, 73 §§ 1 και 2, 80, 87 επ., 98 § 1 περ. δ' και στ', 95 § 5, 103 και 104 Σ]. ΟΛΕΛΣυν 1820/2021, σ. 656.

- Δημόσιοι υπάλληλοι. Πειθαρχικό παράπτωμα και ικανότητα καταλογισμού. Για τη στοιχειοθέτηση της έννοιας του πειθαρχικού παραπτώματος απαιτείται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αντικειμενικά μεν η δια συγκεκριμένων πράξεων ή παραλείψεων του υπαλλήλου παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος, υποκειμενικά δε η υπαίτια συμπεριφορά του υπαλλήλου, δηλαδή η παράβαση να οφείλεται είτε σε πρόθεση του υπαλλήλου (δόλος), είτε σε μη επίδειξη εκ μέρους του της απαιτούμενης, ανάλογα με τις περιστάσεις, επιμέλειας (αμέλεια). Η δεύτερη από τις ανωτέρω προϋποθέσεις, δηλαδή η υπαιτιότητα του υπαλλήλου, δεν συντρέχει αν αυτός, κατά τον χρόνο τέλεσης των ενεργειών ή παραλείψεων που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση κάποιου πειθαρχικού παραπτώματος, στερείτο της ικανότητας προς καταλογισμό, πράγμα το οποίο συμβαίνει και όταν ο υπάλληλος κατά τον ανωτέρω κρίσιμο χρόνο έπασχε από ψυχική νόσο, η οποία τον καθιστούσε ανίκανο να αντιληφθεί τον παραβατικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς του. Στην περίπτωση αυτή δεν επιτρέπεται η πειθαρχική δίωξη του υπαλλήλου, η τυχόν δε αρξαμένη παύει και κινείται η διαδικασία περί έρευνας της συνδρομής των προϋποθέσεων απόλυσης του υπαλλήλου λόγω πνευματικής ανικανότητας. Έγγραφα προσκομιζόμενα το πρώτον ενώπιον του ΣτΕ. Το ΣτΕ, δικάζοντας προσφυγή του άρθρου 103 του Συντάγματος, εξετάζει την υπόθεση κατά τον νόμο και την ουσία και υποχρεούται να λάβει υπ' όψη στοιχεία κρίσιμα για την στοιχειοθέτηση του πειθαρχικού παραπτώματος, τα οποία έχουν προσκομιστεί με υπόμνημα προαποδεικτικά, πριν δηλαδή την συζήτηση της υπόθεσης, ανεξαρτήτως αν τα στοιχεία αυτά υποβλήθηκαν με υπόμνημα, το οποίο δεν κατατέθηκε 6 πλήρεις ημέρες πριν τη συζήτηση. Συνεπώς, νομίμως προσκομίζονται, το πρώτον ενώπιον του ΣτΕ, τα ανωτέρω έγγραφα την προηγούμενη της συζήτησης της προσφυγής, προς απόδειξη ισχυρισμών, οι οποίοι είχαν ήδη προταθεί με το δικόγραφο της προσφυγής αυτής και κατέτειναν στην αμφισβήτηση της ικανότητας καταλογισμού του προσφεύγοντος [Μειοψηφία]. ΣτΕ 2104/2021, σ. 925.
- Πειθαρχικό. Δημόσιοι Υπάλληλοι. Οριστική παύση. Ποινική καταδίκη. Η προσβαλλόμενη απόφαση δεν εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της πειθαρχικής διαδικασίας, λόγω του ότι απορρίφθηκε παρανόμως αίτημα της προσφεύγουσας περί αναβολής της συζήτησης, ώστε να μπορέσει να παραστεί μετά του δικηγόρου της και να ασκήσει πλήρως το υπερασπιστικό της δικαίωμα, συνεπώς δεν παραβιάστηκαν τα άρθρα 20 § 2 του Συντάγματος και 6 της ΕΣΔΑ. Κατά την έννοια του άρθρου

114 του Υπαλληλικού Κώδικα, όπως αυτό ίσχυε μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο δεύτερο του ν. 4057/2012, όταν σε αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου ή σε αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα διαπιστώνεται ρητά χωρίς αμφιβολίες η ύπαρξη ή ανουπαρξία πραγματικών περιστατικών, αυτά γίνονται δεκτά στην πειθαρχική δίκη, όπως στην ποινική απόφαση ή στο αμετάκλητο βούλευμα. Η αυτή δέσμευση γεννάται από αμετάκλητη ποινική απόφαση ή αμετάκλητο βούλευμα και για το Συμβούλιο της Επικρατείας. Συνεπώς, ως προς την ύπαρξη των εν λόγω πραγματικών περιστατικών το Δικαστήριο δεσμεύεται από τις αμετάκλητες ποινικές αποφάσεις, ως εκ τούτου δε, οι λόγοι της κρινόμενης προσφυγής με τους οποίους αμφισβητείται η διάπραξη από την προσφεύγουσα των πράξεων για τις οποίες έχει ήδη καταδικαστεί αμετακλήτως, είναι απορριπτέοι ως αλυσιτελείς. Το Δικαστήριο, εξετάζοντας την υπόθεση κατά τον νόμο και την ουσία και δεσμευόμενο από τις αμετάκλητες κρίσεις του ποινικού δικαστηρίου, δέχεται ότι τα επίδικα πραγματικά περιστατικά, τα οποία αποτέλεσαν –μεταξύ άλλων περιστατικών– τη βάση της πειθαρχικής κατηγορίας, στοιχειοθετούν το πειθαρχικό παράπτωμα της παράβασης καθήκοντος κατά τον Ποινικό Κώδικα (άρθρο 111 § 1 περ. β' του ν. 3584/2007), όπως δέχθηκε και το Πειθαρχικό Συμβούλιο Υπαλλήλων ΟΤΑ της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας με την προσβαλλόμενη απόφασή του. Περαιτέρω, το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη και συνεκτιμώντας το είδος και τη βαρύτητα του εν λόγω παραπτώματος, τις ειδικότερες συνθήκες τέλεσής του, τον βαθμό υπαιτιότητας της προσφεύγουσας και την εν γένει υπηρεσιακή της εικόνα, κρίνει ότι η πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης που της επιβλήθηκε είναι η προσήκουσα (Άρθρα 111, 113, 114, 136 και 145 § 8 του Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων (ν. 3584/2007), πρώτου § ΣΤ' υποπαρ. ΣΤ.3 ν. 4152/2013, όγδοο § 1 και δεύτερο ν. 4057/2012, 11 ν. 3386/2005, 4 §§ 3 και 4 ν. 4018/2011, 4 § 1 ν. 3536/2007, 136 Υπαλληλικού Κώδικα (ν. 3528/2007), 20 § 2 Σ και 6 ΕΣΔΑ). ΣτΕ 412/2022, σ. 1158.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙ

- ΑΠ 528/2021, σ. 610.

ΥΠΑΝΑΧΩΡΗΣΗ

- ΑΠ 1409/2020, σ. 104.

ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ

- ΑΠ 377/2021, σ. 606.

- ΑΠ 391/2021, σ. 606.

- ΑΠ 502/2021, σ. 609.

- ΑΠ 8/2022, σ. 1597.

- ΑΠ 261/2022, σ. 1784.

ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

- ΑΠ 96/2021, σ. 107.

- ΑΠ 237/2021, σ. 359.

- ΑΠ 319/2021, σ. 360.

- ΑΠ 401/2021, σ. 607.

- ΑΠ 476/2021, σ. 608.

- ΑΠ 486/2021, σ. 609.

- ΑΠ 544/2021, σ. 610.

- ΣυμβΑΠ 582/2021, σ. 890.

- ΑΠ 638/2021, σ. 892.

- ΑΠ 710/2021, σ. 893.

- ΑΠ 737/2021, σ. 1136.

- ΑΠ 810/2021, σ. 1137.

- ΑΠ 863/2021, σ. 1138.

- ΑΠ 931/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 936/2021, σ. 1340.

- ΑΠ 957/2021, σ. 1341.

- ΑΠ 969/2021, σ. 1341.

- ΟΛΑΠ 4/2022, σ. 1597.

- ΑΠ 473/2022, σ. 1984.

ΥΠΟΘΗΚΗ

- Αγωγή εξάλειψης υποθήκης κατ' αντιδικία κατόπιν απόσβεσης της ασφαλιζόμενης απαίτησης. Εκδικάζεται κατά την τακτική διαδικασία. Αρμόδιο καθ' ύλην είναι το δικαστήριο γενικής δωσιδικίας με βάση το ύψος της ασφαλιζόμενης απαίτησης και κατά τόπο το δικαστήριο όπου βρίσκεται το ενυπόθηκο ακίνητο. Δεν απαιτείται η εγγραφή της στα βιβλία διεκδικήσεων ούτε υπόκειται σε τέλος δικαστικού ενσήμου. Προσκομίζεται έγγραφο ενημέρωσης για τη δυνατότητα επίλυσης διαφοράς με διαμεσολάβηση (Άρθρα 7 § 3 ν.δ. 1544/1942 · 3 § 2 ν. 4640/2019). ΕιρΛαμ 36/2021, σ. 62.

- Εξάλειψη υποθήκης λόγω απόσβεσης. Η αγωγή που επιδιώκει την εξάλειψη υποθήκης είναι ενοχική και υπάγεται στο κατά τις γενικές διατάξεις περί καθ' ύλην αρμοδιότητας δικαστήριο, με βάση το ποσόν της ασφαλιζόμενης απαίτησης. Κατά τόπον αρμόδιο είναι το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου ευρίσκεται το ακίνητο. Η αγωγή δεν απαιτείται να εγγραφεί στα βιβλία διεκδικήσεων ούτε υπόκειται σε τέλος δικαστικού ενσήμου, εκδικάζεται δε κατά την τακτική διαδικασία [Άρθρα 973, 1317, 1324, 1325, 1327, 1328 ΑΚ, 29 ΚΠολΔ]. ΜΠρΑθ 227/2022, σ. 306.

ΥΠΟΥΡΓΟΙ

- Προσβολή Υ.Α. που υλοποιεί τη Συμφωνία των Πρεσβιών. Απαράδεκτο. Απόφαση του Υπουργού και εφαρμογής των διατάξεων της κυρωθείσας με νόμο Τελικής Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας και την υποβολή σχετικών εισηγήσεων προς τον εν λόγω Υπουργό για θέματα υλοποίησης και εφαρμογής της Συμφωνίας αυτής και δεύτερη Απόφαση του ίδιου Υπουργού, για την ενίσχυση και εμβάθυνση της συνεργασίας μεταξύ των δύο αυτών κρατών, προσβάλλονται απαραδέκτως ενώπιον του ΣτΕ διότι στρέφονται ευθέως τόσο κατά των άρθρων της Συμφωνίας όσο και κατά του

συνολικού περιεχομένου της, η υπογραφή της οποίας συνιστά καθ' εαυτή πράξη διαχείρισης της πολιτικής εξουσίας στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, συνδέεται δε ευθέως με τη διαχείριση των διεθνών σχέσεων της Χώρας και, επομένως, έχει κυβερνητικό χαρακτήρα, μη υποκείμενη στον ακρωτικό έλεγχο του δικαστηρίου. ΣτΕ 291/2022, σ. 1660.

ΦΑΡΜΑΚΑ

- Φάρμακα. Συμπληρωματικό Πιστοποιητικό Προστασίας. Το προϊόν που προστατεύεται με κύριο Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας καθορίζεται με βάση το άρθρο 69 του ν. 1607/1986. Σκοπός του Συμπληρωματικού Πιστοποιητικού Προστασίας Φαρμάκου (ΣΠΠ) είναι να αντισταθμίσει εν μέρει τυχόν υπέρμετρη καθυστέρηση ανάμεσα στην κατάθεση του κυρίου Διπλώματος Ευρεσιτεχνίας και τη χορήγηση της πρώτης Άδειας Κυκλοφορίας στην Αγορά (ΑΚΑ), προκειμένου να αποκαταστήσει επαρκή διάρκεια προστασίας του, έτσι ώστε να καθιστάται δυνατή η απόσβεση των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στην φαρμακευτική έρευνα με σκοπό την ενθάρρυνση και προώθηση της έρευνας αυτής στην Ε.Ε. Σκοπός του ΣΠΠ δεν είναι να επεκτείνει το πεδίο προστασίας πέρα από την εφευρετική σύλληψη που πράγματι καλύπτει το σχετικό Δίπλωμα. Αντικείμενο ΣΠΠ. Το ΣΠΠ δεν χορηγείται ειδικά για το συγκεκριμένο σκεύασμα (οπότε και μόνο θα ήταν επιτρεπτή η χορήγηση νέου ΣΠΠ για κάθε κυκλοφορία νέου σκευάσματος), αλλά για αυτό καθ' εαυτό το καινοτόμο προϊόν, σαν τέτοιο, για κάθε χρήση του ως φαρμάκου. Δεν είναι επιτρεπτή η χορήγηση δευτέρου ΣΠΠ για προϊόν που, ανεξάρτητα από τη μορφή που εμφανίζεται στην οικεία ΑΚΑ, πάντως, αν είχε τεθεί σε κυκλοφορία πριν από την λήξη του πρώτου ΣΠΠ, θα ενέπιπε στο πεδίο προστασίας του και, συνεπώς, όλοι οι εναλλακτικοί τρόποι πραγμάτωσης της ίδιας κεντρικής εφευρετικής ιδέας συγκροτούν ένα και το αυτό προϊόν, η δε ενότητα της εφευρετικής ιδέας ερμηνεύεται ευρέως. Έννοια (προστατευόμενος) φαρμακευτικού προϊόντος. Η έννοια του φαρμακευτικού προϊόντος ερμηνεύεται στενά, δηλαδή, πρώτον, μόνο «δραστικές ουσίες», δηλαδή χημικές ενώσεις με ίδια και αυτοτελή θεραπευτική δράση, δεύτερον, η έννοια της δραστικής ουσίας είναι στενά ερμηνευτέα και, τρίτον, επί συνδυασμών δραστικής ουσίας με άλλη χημική ένωση, η δράση της τελευταίας δεν λαμβάνεται υπ' όψη, με συνέπεια να μη δικαιολογείται πρόσθετη προστασία σε σχέση με παλαιότερο ΣΠΠ της ίδιας δραστικής ουσίας, ακόμη και αν ο συνδυασμός θα ήταν καινοτόμος. Τι συνιστά ενιαία εφευρετική ιδέα. Ενιαία εφευρετική ιδέα συνιστούν, μεταξύ άλλων, και οι αξιώσεις που έχουν διατυπωθεί με την μορφή «τύπου Markush», καθώς και όλες οι τυχόν πλείονες αξιώσεις χρήσης ή οι θεραπευτικές ενδείξεις που καλύπτει το Δίπλωμα, αφού όλες συνδέονται με, ανάγονται σε, ή αφορούν κάποια κοινή ιδιότητα, λειτουργία, ή αποτέλεσμα (αν τυχόν η θεραπευτική χρήση δεν καλύπτεται από το ίδιο βασικό Δίπλωμα, αλλά από μεταγενέστερο, δεύτερης ιατρικής χρήσης, και πάλι δεν γεννάται αξίωση για δεύτερο ΣΠΠ,

για τον λόγο ότι το προϊόν δεν είναι νέο). Η έλλειψη ενότητας είναι μεν ουσιαστική πλημμέλεια, αλλά οι συνέπειές της είναι αμιγώς διαδικαστικές και ανάγονται στο στάδιο του παραδεκτού της εξέτασης του αιτήματος για τη χορήγηση Διπλώματος, πριν αυτό εξετασθεί κατ' ουσίαν, για τον λόγο δε αυτό η εν λόγω πλημμέλεια δεν μπορεί ούτε να προβληθεί, ούτε να εξετασθεί μετά τη χορήγηση του Διπλώματος, όχι μόνον από τον εθνικό δικαστή, αλλά ούτε καν από το τμήμα ενστάσεων του Ευρωπαϊκού Γραφείου Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας. Ο εθνικός δικαστής οφείλει να λάβει ως δεδομένη την εφευρετική ενότητα όλων των αξιώσεων, πραγματώσεων και εφαρμογών του Διπλώματος, δεν ασκεί δε νομική επιρροή ούτε και το αν το ειδικότερο αντικείμενο, για το οποίο ζητείται ΣΠΠ, θα μπορούσε να αποτελέσει (ή αν είχε ήδη αποτελέσει) αντικείμενο μερικού Διπλώματος. Ποιες αξιώσεις προστατεύονται. Για τον προσδιορισμό του αντικείμενου της κεντρικής εφευρετικής ιδέας, ουσιώδη ρόλο έχει η ερμηνεία των αξιώσεων, υπό το φως της περιγραφής και των συνημμένων σχεδίων. Επί φαρμακευτικών εφευρέσεων, η δίκαιη εξισορρόπηση συμφερόντων αξιώνει στενή, κατ' αρχήν, ερμηνεία των οικείων αξιώσεων, ιδίως ως προς την οριοθέτηση της κεντρικής εφευρετικής ιδέας που προστατεύεται σε σχέση με τα στοιχεία, που απλώς επαναλαμβάνουν ή υπενθυμίζουν κοινές γενικές γνώσεις, ή στηρίζονται σε αυτές ή τις προϋποθέτουν και, επομένως, δεν περιλαμβάνονται, αυτά καθ' εαυτά, στο αντικείμενο της εφεύρεσης. Τούτο δε ιδίως, όταν αυτά είναι προϊόν της συσσωρευμένης συλλογικής εμπειρίας της ιατρικής κοινότητας και δη ανεξάρτητα αν το περιεχόμενο αυτής της εμπειρίας είναι κοινά γνωστό σε κάθε ένα μέλος της κοινότητας αυτής, ή αν ο κύκλος των προσώπων που είχαν ευχερή ή προνομιακή πρόσβαση σε αυτή τη γνώση ήταν περιορισμένος, διότι αυτή η γνώση, πάντως, δεν είναι προϊόν αυτόνομης εφευρετικής δραστηριότητας του δικαιούχου του Διπλώματος, ώστε να μπορεί να αξιώσει μονοπώλιο στην εμπορική της εκμετάλλευση. Προστατευόμενη δραστική ουσία. Μια δραστική ουσία δεν μπορεί να λογίζεται ως προστατευόμενη από το κύριο Δίπλωμα, αν δεν προσδιορίζεται, κατά τρόπο ειδικό και συγκεκριμένο, με τον συντακτικό της τύπο στο κείμενο των αξιώσεων. Κατ' εξαίρεση, η ειδική αυτή αναφορά δεν αποκλείεται να έχει τη μορφή δομικού ή ακόμη και λειτουργικού ορισμού, υπό την προϋπόθεση όμως ότι, από την ερμηνεία της αξίωσης, προκύπτει ότι αυτή αφορά, έστω έμμεσα πλην κατά λογική αναγκαιότητα, την επίμαχη δραστική ουσία κατά τρόπο εξειδικευμένο. Η προϋπόθεση αυτή συντρέχει μόνον όταν δεν καταλείπονται αμφιβολίες ότι, κατά την ημερομηνία διεθνούς προτεραιότητας του διπλώματος, ένας μέσος τεχνικός θα ήταν σε θέση, αξιοποιώντας την υπάρχουσα στάθμη τεχνικής και την κοινή γενική γνώση (δηλαδή, κατ' ουσίαν, τα πορίσματα ειδικής πείρας) του κλάδου του, με βάση τις πληροφορίες που αποκαλύπτει το Δίπλωμα, να ταυτοποιήσει, κατά τρόπο ειδικό και μονοσήμαντο, τη συγκεκριμένη δραστική ουσία, ως ουσία στην οποία, κατά λογική αναγκαιότητα και μετά λόγου γνώσης, αναφέρεται το κείμενο

της αξίωσης. Αν ο συντακτικός τύπος της συγκεκριμένης δραστηριότητας δεν μπορεί να ταυτοποιηθεί κατά τρόπο αναμφίλεκτο με βάση μόνο τα στοιχεία αυτά ή αν μπορούσε μεν να συναχθεί από την περιγραφή, δεν συνιστά όμως κατά λογική αναγκαιότητα και μετά λόγου γνώσης περιεχόμενο της αξίωσης, τότε η συγκεκριμένη δραστηριότητα δεν προστατεύεται από το Δίπλωμα. Η συνδρομή των παραπάνω προϋποθέσεων είναι μεν αναγκαία, όχι όμως και επαρκής. Πρέπει, επιπλέον, η εφευρετική σύλληψη του Διπλώματος (δηλαδή το τεχνικό πρόβλημα και η καινοτόμος λύση του) να αναφέρεται στην επίμαχη δραστηριότητα (ως χημική ένωση ή ως ιατρική χρήση) καθ' εαυτήν. Συνδυασμός δραστηριότητας. Η θεραπευτική αξία του συνδυασμού δραστηριότητας, όταν η νόσος δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί με απλούστερη φαρμακευτική αγωγή, είναι στοιχείο κοινώς γνωστό στην ιατρική κοινότητα. Ο συνδυασμός δραστηριότητας μόνο καθ' εξαίρεση είναι νοητό να θεωρηθεί καινοτόμος, όταν αποδεικνύεται, θετικά και αναμφίλεκτα, ότι, κατά την ημερομηνία διεθνούς προτεραιότητας, η ειδικότερη θεραπευτική δράση, που περιγράφει το Δίπλωμα, ήταν όλως απροσδόκητη και αντίθετη προς τη μέχρι τότε εδραιωμένη κοινή αντίληψη του ιατρικού κόσμου. Μια τέτοια εφευρετική επινόηση, όμως, που αφορά τον συνδυασμό δραστηριότητας αυτόν καθ' εαυτόν, δεν παρουσιάζει, καθ' αρχήν, στοιχεία ενότητας με μια εφευρετική επινόηση που αφορά καθεμία από αυτές τις δραστηριότητες ξεχωριστά. Επομένως, αν το ουσιαστικό αντικείμενο της εφεύρεσης αφορά μια από αυτές τις δραστηριότητες καθ' εαυτήν, οι συνδυασμοί της με άλλες δραστηριότητες, που μνημονεύονται στην περιγραφή ή τις αξιώσεις, στερείται αυτοτελούς εφευρετικής αξίας, συμπεριφέρονται δηλαδή απλώς και μόνο λόγω της παρουσίας της προστατευόμενης δραστηριότητας, αλλά δεν γεννούν καθ' αυτοί δικαίωμα σε ΣΠΠ. Βάρος απόδειξης. Αυτός που ζητεί την έκδοση ΣΠΠ βαρύνεται να αποδείξει στην αρμόδια αρχή ότι συντρέχουν όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις. Μεταξύ άλλων, υποχρεούται να δηλώσει αν η ΑΚΑ που επικαλείται είναι η πρώτη ΑΚΑ που έχει χορηγηθεί για το οικείο κύριο Δίπλωμα. Αν τυχόν υπάρχει κάποια συναφή (για το ίδιο βασικό Δίπλωμα ή το ίδιο ή παρόμοιο προϊόν) προγενέστερη ΑΚΑ, ακόμη και αν ο ίδιος υπολαμβάνει ότι αυτή δεν πρέπει να ληφθεί υπ' όψη, είτε διότι (κατά την αντίληψή του) αφορούσε άλλο προϊόν είτε για άλλο λόγο, έχει πάντως υποχρέωση ειλικρίνειας απέναντι στην αρχή να αναφέρει στην αίτηση του αυτή την προγενέστερη ΑΚΑ, το προϊόν, και το δίπλωμα που αφορούσε, διατυπώνοντας παράλληλη επιφύλαξη ότι αυτή δεν επηρεάζει το δικαίωμα να του χορηγηθεί ΣΠΠ. ΣτΕ 1397/2021, σ. 417.

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

- ΑΠ 576/2021, σ. 890.
- ΑΠ 160/2022, σ. 1782.
- ΑΠ 230/2022, σ. 1784.
- ΑΠ 452/2022, σ. 1983.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

- Φορολογικά. Η διακοπή της παραγραφής επέρχεται από την κοινοποίηση. Οι ρυθμίσεις περί (της διάρκειας, της έναρξης και λήξης, των περιπτώσεων διακοπής και αναστολής) της παραγραφής, ήτοι το πλέγμα των κανόνων που συνθέτουν συνολικά το ρυθμιστικό πλαίσιο της παραγραφής, πρέπει να εκπληρώνουν τις απαιτήσεις των αρχών της φανεράς δράσης της Διοίκησης και της ασφάλειας δικαίου, πρέπει να εξαρτούν τη διακοπή (και άρα την τήρηση) της προθεσμίας παραγραφής από γεγονός γνωστό στον διοικούμενο, τέτοιο δε δεν συνιστά μόνη η έκδοση της καταλογιστικής πράξης. Ως εκ τούτου, προκειμένου να μην παραγραφεί η αξίωση του Δημοσίου για βεβαίωση και επιβολή φόρου ή/και κύρωσης για παράβαση των σχετικών διατάξεων, πρέπει, εντός της θεσπιζόμενης προθεσμίας παραγραφής, όχι μόνον να εκδίδεται η καταλογιστική πράξη αλλά και να γίνεται κοινοποίηση αυτής στο πρόσωπο, σε βάρος του οποίου χωρεί ο καταλογισμός. Αντισυνταγματικότητα διάταξης. Εφαρμογή προϊσχύουσας. Η διάταξη του άρθρου 72 § 11 εδ. γ' του ΚΦΔ που ορίζει ότι η προβλεπόμενη από κείμενες διατάξεις ουσιαστικού φορολογικού δικαίου, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΚΦΔ, προθεσμία παραγραφής του δικαιώματος του Δημοσίου να επιβάλει φόρους και πρόστιμα διακόπτεται με την έκδοση των οικείων καταλογιστικών πράξεων, είναι μη εφαρμοστέα, με αποτέλεσμα να εφαρμόζονται οι προϊσχύουσες του άρθρου 36 του ΚΦΔ διατάξεις περί παραγραφής, εν προκειμένω δε η διάταξη του άρθρου 84 § 4 του ΚΦΕ, κατά την έννοια της οποίας η 10ετής παραγραφή διακόπτεται με την έγκυρη κοινοποίηση της καταλογιστικής πράξης. ΟΛΣτΕ 616/2021, σ. 151.
- Φορολογία. Υποχρέωση δήλωσης διανεμομένων κεφαλαίων ΑΕ. Ο νόμος προβλέπει αφ' ενός τον σχηματισμό ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού από αδιανέμητα καθαρά κέρδη, προς τον σκοπό της πραγματοποίησης παραγωγικών επενδύσεων (άρθρο 22 § 4 του ν. 1828/1989) και αφ' ετέρου την επιβολή μειωμένης φορολογίας επί της υπεραξίας που προκύπτει από την αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων ΑΕ (άρθρο 26 §§ 2 και 3 του ν. 2065/1992). Η διανομή των καθ' εφαρμογή των διατάξεων αυτών σχηματισθέντων κεφαλαίων επιτρέπεται μόνον υπό τις ρητώς προβλεπόμενες σε αυτές προϋποθέσεις (ουσιαστικές, χρονικές κ.λπ.), διότι μόνον υπό τις προϋποθέσεις αυτές επιτρέπεται η προαναφερθείσα ειδική φορολογική αντιμετώπιση και διασφαλίζεται η εξυπηρέτηση των ως άνω σκοπών. Εάν στο μετοχικό κεφάλαιο μίας ΑΕ περιλαμβάνονται ποσά τέτοιας προέλευσης, η εταιρία υποχρεούται, προκειμένου να προβεί σε διανομή κεφαλαίων στους μετόχους της, να προσδιορίσει στη φορολογική αρχή επακριβώς τα διανεμόμενα κεφάλαια, την προέλευση αυτών και τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία. Η υποχρέωση αυτή δεν αναιρείται στην περίπτωση που η εταιρία διαθέτει «υπερεπάρκεια μετοχικών κεφαλαίων» προς διανομή. Η ανωτέρω υποχρέωση δήλωσης στη φορολογική αρχή των διανεμόμενων κεφαλαίων συνιστά φορολογική υποχρέωση, η οποία διέπε-

ται, ως προς τη διαδικασία της υποβολής της, από τις γενικές διατάξεις του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ) και, επομένως, η παράλειψη της ΑΕ, η οποία διαθέτει κεφάλαια τέτοιας προέλευσης, να προβεί στην ως άνω δήλωση αποτελεί νόμιμο λόγο καταλογισμού των αναλογούτων ποσών φόρου. ΣτΕ 628/2021, σ. 156.

- Επιστροφή αχρεώστητων φόρων. Διαδικασία. Για την επιστροφή φόρων, που καταβλήθηκαν αχρεώστητα, η προσφυγή του φορολογουμένου, με την οποία ζητείται η εν λόγω επιστροφή είτε λόγω ανάκλησης φορολογικής δήλωσης είτε λόγω ακύρωσης ή μεταρρύθμισης καταλογιστικής πράξης της φορολογικής αρχής, μπορεί να ασκηθεί ευθέως ενώπιον του αρμόδιου διοικητικού πρωτοδικείου μέσα στα όρια του χρόνου παραγραφής της σχετικής αξίωσης, χωρίς δέσμευση από τις περι προθεσμίας διατάξεις του άρθρου 66 του ΚΔιοικΔικ. Αν, αντιθέτως, ο φορολογούμενος απευθύνει το αίτημα επιστροφής του φόρου προς την αρμόδια φορολογική αρχή, η αρχή δε αυτή απορρίπτει το αίτημα με ρητή πράξη της, ο φορολογούμενος οφείλει να ασκήσει την προσφυγή του κατά της εν λόγω πράξης μέσα στην προβλεπόμενη από το άρθρο 66 ΚΔιοικΔικ προθεσμία από την κοινοποίησή της ή την αποδεδειγμένη πλήρη γνώση του περιεχομένου της. Πότε ασκείται ευθέως προσφυγή. Αξίωση του φορολογουμένου για επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθέντος φόρου (άνω των 300.000 ευρώ) κατόπιν ακύρωσης ή μεταρρύθμισης της καταλογιστικής πράξης της φορολογικής αρχής, ενόσω δεν έχει εκδοθεί ρητή πράξη του Υπουργού Οικονομικών που δεν εγκρίνει την εν λόγω επιστροφή, μπορεί να ασκηθεί ευθέως με προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου διοικητικού δικαστηρίου μέσα στον χρόνο παραγραφής της αξίωσης και χωρίς δέσμευση από τις περι προθεσμίας της προσφυγής διατάξεις (άρθρο 66 ΚΔιοικΔικ). Αν, αντιθέτως, ο Υπουργός Οικονομικών αρνηθεί την επιστροφή του αχρεωστήτως καταβληθέντος φόρου με ρητή πράξη του, ο φορολογούμενος οφείλει να ασκήσει την προσφυγή του κατά την εν λόγω ρητή πράξη μέσα στην νόμιμη προθεσμία. Τέτοια ρητή αρνητική πράξη, έχουσα εκτελεστό χαρακτήρα και προσβλητή με προσφυγή εντός της προθεσμίας του άρθρου 66 του ΚΔιοικΔικ, συνιστά, κατ' αρχήν, και η απόφαση του Υπουργού Οικονομικών ή του εξουσιοδοτημένου σχετικώς οργάνου του περί αναστολής της επιστροφής/συμψηφισμού του αχρεώστητου φόρου βάσει του άρθρου 38 § 3 (τελευταίο εδάφιο) του ν. 1473/1984. ΣτΕ 638/2021, σ. 157.
- Φορολογία. Τεκμήριο αθωότητας. Βάρος απόδειξης. Η καταστολή της φοροδιαφυγής συνιστά, κατά το Σύνταγμα, επιτακτικό σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Σύμφωνα δε με τις θεμελιώδεις αρχές του σεβασμού της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, του κράτους δικαίου, της αναλογικότητας και του τεκμηρίου αθωότητας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 § 2 της ΕΣΔΑ και βρίσκει εφαρμογή και σε διοικητικές διαδικασίες καταλογισμού παραβάσεων και συναφών κυρώσεων, το βάρος απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αποδιδόμενη σε ορισμένο πρόσωπο φορολογική παράβαση, η οποία επισύρει την ε-

πιβολή σε βάρος του των διαφυγόντων φόρων και συναφών κυρώσεων, φέρει κατ' αρχήν το Κράτος, ήτοι η φορολογική Διοίκηση. Ωστόσο, τούτο δεν έχει την έννοια ότι η φορολογική αρχή υποχρεούται να τεκμηριώσει την παράβαση με αδιάσειστα στοιχεία, που αποδεικνύουν άμεσα και με πλήρη βεβαιότητα την τέλεσή της. Έμμεσες αποδείξεις. Η τέλεση φορολογικής παράβασης περί τον ΚΒΣ μπορεί να προκόπτει, κατά την αιτιολογημένη κρίση της αρμόδιας φορολογικής αρχής, με βάση όχι μόνον άμεσες αλλά και έμμεσες αποδείξεις, ήτοι εξ αντικειμενικών και συγκλινουσών ενδείξεων οι οποίες, συνολικά θεωρούμενες και ελλείψει άλλης εύλογης και αρκούντως τεκμηριωμένης, εν όψει των συνθηκών, εξήγησης, που ευλόγως αναμένεται από τον φορολογούμενο, είναι ικανές να προσδώσουν στέρεη πραγματική βάση στο συμπέρασμα περί διαπράξεως της αποδιδόμενης παραβάσεως. Τούτο δεν συνιστά αντιστροφή του βάρους απόδειξης, αλλά κανόνα που αφορά τη φύση και τον τρόπο εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων. Κατάθεση σε τραπεζικό λογαριασμό. Στοιχεία έμμεσης απόδειξης συντρέχουν σε περίπτωση, στην οποία τραπεζικός λογαριασμός του φορολογουμένου στην ημεδαπή περιλαμβάνει μεγάλο ποσό, το οποίο δεν καλύπτεται από τα (νομίμως φορολογηθέντα ή απαλλαγθέντα του φόρου) εισοδήματα που αυτός έχει δηλώσει στη φορολογική αρχή ούτε από άλλη συγκεκριμένη και αρκούντως τεκμηριωμένη πηγή ή αιτία, την οποία είτε αυτός επικαλείται, είτε εντοπίζει η φορολογική αρχή, επιδεικνύοντας την οφειλόμενη, σε χρηστή διοίκηση, επιμέλεια και λαμβάνοντας τα αναγκαία, κατάλληλα και εύλογα, εν όψει των περιστάσεων, μέτρα ελέγχου και διερεύνησης της υποθέσεως, που προβλέπονται στον νόμο, καθ' όσον τα παραπάνω στοιχεία, συνολικώς ορώμενα, είναι κατ' αρχήν ικανά να δικαιολογήσουν, εν όψει και των διδαγμάτων της λογικής και της κοινής πείρας, την εκτίμηση ότι το επίμαχο ποσό άγνωστης προέλευσης (αλλά, πάντως, κατά το συνήθως συμβαίνον, προερχόμενο από οικονομική δραστηριότητα επιτρεπτή κατά τον νόμο) αντιστοιχεί σε ποσό που εισέπραξε στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας ο δικαιούχος του λογαριασμού. Χρόνος παραγραφής και «συμπληρωματικά στοιχεία». Το δικαίωμα του Δημοσίου προς επιβολή προστίμου για παράβαση του ΚΒΣ, κατόπιν διενέργειας ελέγχου, παραγράφεται, κατ' αρχήν, με την πάροδο 5ετίας από το τέλος της διαχειριστικής περιόδου που έπεται εκείνης στην οποία αφορά η παράβαση, αλλά, κατά παρέκκλιση του κανόνα αυτού, η παραγραφή καθίσταται 10ετής, μεταξύ άλλων, σε περίπτωση κατά την οποία η διαπίστωση της παράβασης του ΚΒΣ και η επιβολή του προστίμου στηρίζονται σε στοιχεία («συμπληρωματικά») που περιήλθαν στην αρμόδια για τον καταλογισμό φορολογική αρχή μετά την ως άνω 5ετία. Συνεπώς, δεν αποτελούν «συμπληρωματικά στοιχεία» εκείνα τα οποία είτε είχαν περιέλθει σε γνώση της φορολογικής αρχής εντός της 5ετίας και αγνοήθηκαν ή δεν ελήφθησαν προσηκόντως υπ' όψη από αυτήν, είτε η φορολογική αρχή όφειλε να έχει λάβει γνώση τους, εντός της ίδιας 5ετίας, εάν είχε επιδείξει τη δέουσα επιμέλεια,

λαμβάνοντας τα κατά τον νόμο προσήκοντα μέτρα ελέγχου και έρευνας. Στοιχεία για το υπόλοιπο ή/και τις κινήσεις των τραπεζικών λογαριασμών του φορολογουμένου στην ημεδαπή δεν αποτελούν «συμπληρωματικά στοιχεία», ικανά να δικαιολογήσουν την επιμήκυνση της 5ετούς προθεσμίας παραγραφής. ΣτΕ 1106/2021, σ. 166.

- ΑΠ 178/2021, σ. 357.

- Φορολογικές διαφορές. Έννοια. Φορολογική διαφορά υπαγόμενη στην αρμοδιότητα των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων γεννάται από ατομικές διοικητικές πράξεις, με τις οποίες είτε επιβάλλεται άμεσως φορολογικό βάρος ή φορολογική κύρωση, είτε κρίνεται αντικείμενο ευθέως συναπτόμενο με συγκεκριμένη φορολογική ή συναφή υποχρέωση συνδεδεμένη με φορολογητέα ύλη ατομικώς ορισμένη, η οποία αμφισβητείται εν όλω ή εν μέρει με την προσφυγή. Δεν υπόκεινται, αντιθέτως, σε προσφυγή ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων οι διοικητικές πράξεις οι σχετιζόμενες με την καθ' όλου εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας, μη συνδεδεμένες, όμως, άμεσα προς συγκεκριμένο φορολογικό βάρος, ατομικώς καθ' υποκείμενο και αντικείμενο προσδιοριζόμενο. Φορολογία εισοδήματος. Φορολογική κατοικία. Προκειμένου να κριθεί αν ένα φυσικό πρόσωπο έχει, για τη φορολόγηση του εισοδήματός του, κατοικία στην Ελλάδα, πολλώ δε μάλλον εάν μεταβάλλει την επί μακρόν διατηρούμενη από αυτό κατοικία, η φορολογική αρχή πρέπει να συνεκτιμά όλα τα πρόσφορα στοιχεία (όπως, ιδίως, την ύπαρξη στέγης, τη φυσική παρουσία του ίδιου και των μελών της οικογένειάς του, στην οποία δεν περιλαμβάνονται μόνον ο ή η σύζυγος και τα τέκνα αυτού, τον τόπο άσκησης των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, τον τόπο των περιουσιακών συμφερόντων, τον τόπο των διοικητικών δεσμών με τις δημόσιες αρχές και φορείς, ασφαλιστικούς, επαγγελματικούς, κοινωνικούς και τον τόπο ανάπτυξης πολιτικών, πολιτισμικών ή άλλων δραστηριοτήτων) και να προβαίνει σε ειδικά αιτιολογημένη κρίση, φέρουσα κατ' αρχήν και το βάρος απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που τεκμηριώνουν επαρκώς, εν όψει των συνθηκών, την ύπαρξή της. Μεταβολή φορολογικής κατοικίας. Σε περίπτωση μεταβολής της επί μακρόν διατηρούμενης φορολογικής κατοικίας, το βάρος απόδειξης των θεμελιωτικών της αλλαγής αυτής περιστατικών φέρει ο φορολογούμενος, ο οποίος, πέραν των απαιτούμενων δικαιολογητικών, μπορεί να προσκομίσει όσα στοιχεία είναι, κατά την εκτίμησή του, κρίσιμα για την απόδειξη της μεταβολής της φορολογικής του κατοικίας. Και στην περίπτωση, όμως, αυτή, η Διοίκηση, απορρίπτοντας το αίτημά του, έχει υποχρέωση παράθεσης ειδικής αιτιολογίας. Τεκμήριο φορολογικής κατοικίας. Ο νόμος καθιερώνει τεκμήριο φορολογικής κατοικίας στην Ελλάδα για τα πρόσωπα που διαμένουν στη Χώρα για διάστημα που, συνυπολογιζομένων και ολιγοήμερων διαστημάτων απουσίας στο εξωτερικό, είναι μεγαλύτερο του μισού ενός πλήρους ημερολογιακού έτους. Για τη συναγωγή του τεκμηρίου αυτού, απαιτείται η εκ μέρους της φορολογικής αρχής απόδειξη της πραγματικής διαμονής του προσώπου στην Ελλάδα για το καθορι-

σθέν από τον νόμο ελάχιστο χρονικό διάστημα. Η μη απόδειξη της πραγματικής βάσης του τεκμηρίου δεν αποκλείει, πάντως, την εφαρμογή των κριτηρίων του άρθρου 4 § 1 του ν. 4172/2013 για την εξεύρεση της φορολογικής κατοικίας του μη διαμένοντος για μεγάλα χρονικά διαστήματα στην Ελλάδα προσώπου. ΣτΕ 1235/2021, σ. 412.

- Φορολογία. Μεταφορά Ζημιών. Η μεταφορά ζημιάς προς συμψηφισμό στα επόμενα οικονομικά έτη ενεργείται με βάση τον, κατά τον χρόνο της μεταφοράς, υπάρχοντα νόμιμο τίτλο περί της ζημιάς αυτής (εκείνου, δηλαδή, που αφορά το έτος κατά το οποίο προέκυψε ζημιά). Τέτοιοι τίτλοι μπορεί να είναι, ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται η φορολογική υπόθεση, είτε η υποβληθείσα και μη ελεγχθείσα ακόμη φορολογική δήλωση, είτε το φύλλο ελέγχου, είτε δικαστική απόφαση. Από τους τίτλους αυτούς, ληιπέος κάθε φορά υπ' όψη είναι ο τελευταίος υπάρχων κατά την κρίση των οικονομικών αποτελεσμάτων του έτους της μεταφοράς και δεν είναι, πάντως, επιτρεπτός ο κατά παρεμπιπτούσα δικαστική κρίση έλεγχος της νομιμότητας του τίτλου αυτού κατά την κρίση των οικονομικών αποτελεσμάτων των επομένων ετών, στα οποία επιδιώκεται η μεταφορά της ζημιάς. Ανατροπή νόμιμου τίτλου περί ζημιάς. Συνέπειες. Εάν, μετά την τελεσίδικη κρίση της διαφοράς της αναγομένης στο έτος της μεταφοράς, επακολουθήσει, ως προς το θέμα της ζημιάς, πράξη, η οποία έγινε οριστική ή αμετάκλητη δικαστική απόφαση τροποποίησης ή ανατροπής του τίτλου του έτους κατά το οποίο προέκυψε η ζημιά, ο οποίος λήφθηκε υπ' όψη από το δικαστήριο του έτους της μεταφοράς, τότε αποκείται στη φορολογική αρχή να προσαρμόσει προς τα νέα δεδομένα περί της ζημιάς την εγγραφή την αναγόμενη στο έτος της μεταφοράς με συμπληρωματική πράξη, κατά της οποίας μπορούν να ασκηθούν τα νόμιμα ένδικα μέσα. Αν ο τίτλος αυτός είναι η δήλωση του ίδιου του φορολογουμένου για το ύψος της ζημιάς, που προέκυψε σε ορισμένο οικονομικό έτος, ζητήματα αναφερόμενα στο κύρος του τίτλου αυτού κατά τον νόμο, στο αν το ύψος της ζημιάς που έχει δηλωθεί ανταποκρίνεται προς τα δεδομένα των βιβλίων του δηλούντος, κρίνονται αποκλειστικά κατά την κρίση που αφορά το έτος, στο οποίο φέρεται προκύψασα η ζημιά, της οποίας επιδιώκεται η μεταφορά. Στο δε έτος, στο οποίο επιδιώκεται η μεταφορά της ζημιάς, τα παραπάνω ζητήματα δεν επιτρέπεται κατά τον νόμο να εξετασθούν κατά παρεμπιπτούσα κρίση, μπορούν δε να εξετασθούν μόνον τα ζητήματα που έχουν σχέση με τη νομιμότητα της ίδιας της μεταφοράς, όπως αν αυτή επιτρέπεται, αν επιχειρείται μέσα στον νόμιμο χρόνο αφ' ότου προέκυψε η ζημιά, αν όντως έχει απομείνει υπόλοιπο ζημιάς προς μεταφορά και ποιό το ύψος του, αν έχει γίνει συμψηφισμός μέρους της ζημιάς αυτής προς κέρδη ενδιάμεσου ή ενδιάμεσων ετών. Η τροποποίηση ή ανατροπή του τίτλου που λήφθηκε υπ' όψη για τον συμψηφισμό ζημιάς προς κέρδη επόμενου έτους, καθιστά ανακριβή, ως προς το θέμα τούτο, τη δήλωση του έτους στο οποίο έγινε, με βάση τον τίτλο αυτό, η μεταφορά της ζημιάς, ιδίως αν ο τίτλος αυτός είναι η δήλωση του φορολογουμένου, με όλες τις συ-

νέπειες που προβλέπει η νομοθεσία για την περίπτωση αυτή. ΣτΕ 1300/2021, σ. 413.

- Φόρος εισοδήματος. Υπόχρεοι. Οι διατάξεις του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ) που συνεπάγονται φορολογικές αλλά και λειτουργικές υποχρεώσεις (υποβολή φορολογικών δηλώσεων, τήρηση βιβλίων και στοιχείων κ.ά.) των υπαγόμενων σε αυτές προσώπων, καθώς και σοβαρούς περιορισμούς στα περιουσιακά τους δικαιώματα και στην οικονομική τους ελευθερία, πρέπει, εν όψει και των συνταγματικών αρχών της νομιμότητας και της βεβαιότητας του φόρου καθώς και της ασφάλειας δικαίου, να ερμηνεύονται στενά. Συνεπώς, η απαρίθμηση στις διατάξεις του ΚΦΕ των φυσικών και νομικών προσώπων που υπόκεινται σε φόρο εισοδήματος είναι εξαντλητική και όχι ενδεικτική και δεν είναι δυνατή η αναλογική ή διασταλτική εφαρμογή των διατάξεων αυτών και σε άλλα, πλην των ρητά αναφερομένων σε αυτές, πρόσωπα. Νομικό μόρφωμα, όπως είναι η «άτυπη εταιρία», η οποία δεν αναφέρεται ρητά στις παραπάνω διατάξεις, που καθορίζουν τα πρόσωπα που υπάγονται στον φόρο εισοδήματος, δεν μπορεί να είναι υποκείμενο του φόρου εισοδήματος των φυσικών ή νομικών προσώπων. ΣτΕ 1413/2021, σ. 419.
- Προϋποθέσεις απαλλαγής από ΦΜΑ για αγορά ακινήτου από ναό ετερόδοξων. Σωματείο, που αγοράζει οικοπέδο και επιδιώκει να απαλλαγεί από τον αναλογούντα φόρο μεταβίβασης προβάλλοντας ότι πρόκειται για αγορά ακινήτου από (υφιστάμενο) ιερό ναό ετερόδοξων ή ετερόθρησκων (όπως π.χ. Μαρτύρων του Ιεχωβά), σε σχέση με τους χριστιανούς της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος, βαρύνεται να επικαλεσθεί και να τεκμηριώσει, ενώπιον της φορολογικής Διοίκησης και, στη συνέχεια, σε περίπτωση ένδικης διαφοράς, ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου στο οποίο ασκείται σχετική φορολογική προσφυγή, ότι, μεταξύ των νόμιμων, καταστατικών σκοπών του συγκαταλέγεται η ίδρυση ή/και η λειτουργία ναού ή ευκτήριου οίκου, καθώς και ότι διοικεί ναό ή ευκτήριο οίκο, ο οποίος έχει ανεγερθεί ή/και λειτουργεί νομίμως ως τέτοιος, βάσει διοικητικής άδειας [Μειοψηφία]. ΣτΕ 1766/2021, σ. 921.
- Ανάκτηση κρατικών ενισχύσεων που αφορούν αφορολόγητα αποθεματικά. Με τις διατάξεις του ν. 4099/2012 θεσπίστηκε μια ειδική διαδικασία ανάκτησης των κρατικών ενισχύσεων, που είχαν χορηγηθεί με τις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 3220/2004. Οι ενισχύσεις αυτές αφορούσαν τη δυνατότητα σχηματισμού αφορολόγητων αποθεματικών, η δε ανάκτησή τους γίνεται με την έκδοση από τις αρμόδιες ΔΟΥ σχετικών φύλλων ελέγχου, με τα οποία καταλογίζονται στις οικείες επιχειρήσεις το ποσό των φόρων και των σχετικών τόκων που οφείλονται. Για την ανάκτηση των ως άνω ενισχύσεων δεν ισχύει ο χρόνος έναρξης της παραγραφής που αφορά τον φόρο εισοδήματος του οικονομικού έτους κατά το οποίο σχηματίστηκαν τα συνιστώντα τις εν λόγω ενισχύσεις αφορολόγητα αποθεματικά. Φορολογία εισοδήματος. Παραγραφές. Το δικαίωμα του Δημοσίου για καταλογισμό φόρου εισοδήματος, καθώς και πρόσθετου φόρου λόγω ανακρίβειας της δήλωσης φορολογίας εισοδή-

ματος με έκδοση πράξης διορθωτικού προσδιορισμού του φόρου κατόπιν διενέργειας ελέγχου παραγράφεται, κατ' αρχήν, με την πάροδο 5ετίας από το τέλος του έτους μέσα στο οποίο λήγει η προθεσμία για την επίδοση της δήλωσης. Ωστόσο, η παραγραφή καθίσταται 10ετής σε περίπτωση που η διαπίστωση της ανακρίβειας της δήλωσης και η επιβολή του διαφυγόντος φόρου και της χρηματικής κύρωσης στηρίζονται σε στοιχεία («συμπληρωματικά») που περιήλθαν στην αρμόδια για τον καταλογισμό φορολογική αρχή μετά την ως άνω 5ετία. Τούτο δε ανεξαρτήτως αν είχε πραγματοποιηθεί σχετική εγγραφή, αρχική ή συμπληρωματική, στη φορολογία εισοδήματος ή αν η εγγραφή αυτή οριστικοποιήθηκε ή όχι. Δεν αποτελούν συμπληρωματικά στοιχεία εκείνα, τα οποία είτε είχαν περιέλθει σε γνώση της φορολογικής αρχής εντός της 5ετίας και αγνοήθηκαν ή δεν ελήφθησαν προσηκόντως υπ' όψη από αυτήν, είτε η φορολογική αρχή όφειλε να έχει λάβει γνώση τους εντός της ίδιας 5ετίας, αν είχε επιδείξει τη δέουσα επιμέλεια. Σε περίπτωση μη υποβολής δήλωσης φορολογίας εισοδήματος, το δικαίωμα του Δημοσίου για καταλογισμό παραγράφεται μετά την πάροδο 15 ετών από τη λήξη της προθεσμίας για την επίδοση της δήλωσης, η παραγραφή δε αυτή εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση μη υποβολής της φορολογικής δήλωσης. Παραγραφή αξίωσης για φόρο που αντιστοιχεί σε αποθεματικό λόγω μη πραγματοποίησης της επένδυσης. Η αξίωση του Δημοσίου για καταλογισμό του φόρου, που αντιστοιχεί στο σχηματισθέν αποθεματικό λόγω μη πραγματοποίησης των δαπανών επένδυσης ποσού ίσου τουλάχιστον με το 1/3 του εν λόγω αποθεματικού κατά το πρώτο έτος της 5ετίας μετά τον σχηματισμό του, η οποία διαπιστώνεται κατόπιν διενέργειας ελέγχου της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος (και των συνυποβληθέντων στοιχείων) του έτους αυτού, παραγράφεται μετά την πάροδο 5ετίας από το τέλος του έτους μέσα στο οποίο λήγει η προθεσμία για την επίδοση της δήλωσης της εν λόγω χρήσης. Σε περίπτωση μη πραγματοποίησης των ως άνω δαπανών επένδυσης (ποσού ίσου τουλάχιστον με το 1/3 του σχηματισθέντος αποθεματικού κατά τον πρώτο χρόνο της 5ετίας μετά τον σχηματισμό του) και, ως εκ τούτου, άρσης της φορολογικής απαλλαγής, η επιχείρηση υποχρεούται να υποβάλει συμπληρωματική δήλωση για τη φορολόγηση του συνόλου των κερδών που απηλλάγησαν. Η εν λόγω συμπληρωματική δήλωση εξομοιούται, ως προς τις συνέπειές της, με εκπρόθεσμη δήλωση και, σε περίπτωση μη πραγματοποίησης των ως άνω δαπανών επένδυσης, η μη υποβολή της προαναφερθείσας συμπληρωματικής δήλωσης, η οποία εξομοιούται με εκπρόθεσμη δήλωση, δεν δικαιολογεί εφαρμογή της διάταξης περί 15ετούς προθεσμίας παραγραφής, δεδομένου ότι, με την υποβληθείσα αρχική δήλωση, τέθηκαν υπ' όψη της φορολογικής αρχής τα κρίσιμα στοιχεία για τη διενέργεια του ελέγχου και τον προσδιορισμό των πραγματοποιηθεισών δαπανών επένδυσης, κατά τις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 3220/2004. ΣτΕ 281/2022, σ. 1659.

- ΑΠ 151/2022, σ. 1782.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Κ.Φ.Σ.)

- ΑΠ 160/2022, σ. 1782.

ΦΟΡΟΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

- ΑΠ 178/2021, σ. 357.

- ΑΠ 576/2021, σ. 890.

- ΑΠ 230/2022, σ. 1784.

- ΑΠ 452/2022, σ. 1983.

ΧΡΕΟΣ

- ΑΠ 178/2021, σ. 357.

- ΑΠ 190/2021, σ. 358.

- «Ειδικά ερμηνευτικά ζητήματα εκ της μεταβιβάσεως περιουσίας ή επιχειρήσεως (ομάδας περιουσίας) κατ' ΑΚ 479 - Ιδίως η έννοια των χρεών που ανήκουν στην περιουσία ή στην επιχείρηση (Σκέψεις με αφορμή την υπ' αριθ. 121/2018 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Θράκης)», από τον Β. Ηλ. Σταματόπουλο, σ. 823.

- ΑΠ 826/2021, σ. 1138.

- ΑΠ 936/2021, σ. 1340.

- ΣυμβΑΠ 192/2022, σ. 1783.

ΧΡΕΩΚΟΠΙΑ

- ΑΠ 638/2021, σ. 892.

ΧΡΗΣΙΚΤΗΣΙΑ

- «Η πουβλικιανή αγωγή ως μέσο προστασίας του νεμόμε

νου κινητού με τα προσόντα της τακτικής χρησικτησίας», από το Φ. Νικολάου, σ. 1720.

ΧΡΟΝΟΣ (ΠΚ)

- ΑΠ 958/2021, σ. 1341.

- ΑΠ 288/2022, σ. 1785.

ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ

- ΑΠ 1173/2021, σ. 1596.

ΨΕΥΔΗΣ ΒΕΒΑΙΩΣΗ

- ΑΠ 224/2021, σ. 358.

- ΣυμβΑΠ 1139/2021, σ. 1344.

ΨΕΥΔΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΗ

- ΑΠ 73/2021, σ. 107.

- ΑΠ 431/2021, σ. 607.

- ΑΠ 607/2021, σ. 891.

- ΑΠ 623/2021, σ. 892.

ΨΕΥΔΗΣ ΚΑΤΑΜΗΝΥΣΗ

- ΑΠ 623/2021, σ. 892.

ΨΕΥΔΟΡΚΙΑ

- ΣυμβΑΠ 385/2022, σ. 1982.

ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

- «Περί των συστημάτων ηλεκτρονικής ψηφοφορίας», από τον Ελ. Σπ. Σεραφείμ, σ. 971.

Σινανιώτη - Μαρούδη Α., καθηγήτρια - Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές ..	1929	σίας ως προς το ερωτηματολόγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεως των αντιμονοπωλιακών κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Παρατηρήσεις επί της Πράσινης Βίβλου για τις αγωγές αποζημίωσης για παράβαση των αντιμονοπωλιακών κανόνων)	257
Σοφός Ι. Θ., δικηγόρος - Ο ωφελιμιστικός προσανατολισμός («Utilitarismus») της ποινικής λειτουργίας της Πολιτείας (Με αφορμή τις ΟΛΑΠ 2/2022 και ΑΠ 277/2022)	1272	Τσούκα Χ., επ. καθηγήτρια - Πόρισμα (Απρίλιος 2006) της Ομάδας Εργασίας ως προς το ερωτηματολόγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Πράσινη Βίβλο για τις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεως των αντιμονοπωλιακών κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Παρατηρήσεις επί της Πράσινης Βίβλου για τις αγωγές αποζημίωσης για παράβαση των αντιμονοπωλιακών κανόνων)	257
Σπηλιόπουλος Γ. Οδ., αν. καθηγητής - Διαχειριστικός έλεγχος στην ΑΕ και ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών λογιστών και ελεγκτικών εταιριών	1057	Χούρσογλου Ο. Σ., δικηγόρος - Η αποστία στο νέο Ποινικό Κώδικα - Συνοπτική παρουσίαση, κριτική αξιολόγηση ...	1940
Σπουριδάκης Σ. Ι., ομ. καθηγητής - Παράδοση του πράγματος κατά ΑΚ 513 και κατά ΑΚ 522 § 1	513	Χρυσόγονος Χ. Κ., καθηγητής - Το απόρρητο της επικοινωνίας και το πρόβλημα της δημοκρατικής ποιότητας του πολιτεύματος	1481
Σταματόπουλος Ηλ. Β., δικηγόρος - Ειδικά ερμηνευτικά ζητήματα εκ της μεταβιβάσεως περιουσίας ή επιχειρήσεως (ομάδας περιουσίας) κατ' ΑΚ 479 - Ιδίως η έννοια των χρεών που ανήκουν στην περιουσία ή στην επιχείρηση (Σκέψεις με αφορμή την υπ' αριθ. 121/2018 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Θράκης) ...	823		
Σταυροπούλου Μ., δικηγόρος - Πόρισμα (Απρίλιος 2006) της Ομάδας Εργα-			

Β' ΘΕΜΑΤΑ

Αργυρός Π.Α., δικηγόρος - Ευθύνη αποζημίωσης του δημοσίου από έλλειψη προστασίας της ζωής και περιουσίας των πολιτών από βίαια επεισόδια ή έλλειψη αναγκαίων αστυνομικών μέτρων προστασίας	961	αυθαιρέτων κατασκευών	1236
Βαδάση Κ., διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αιγαίου - Η μετάβαση από την καθαρεύουσα στη δημοτική για τη νομική γλώσσα: προσπάθειες εμπόδια, αποτελέσματα	233	Καραγκούνης Δ., δικηγόρος - Η ποινή της ισόβιας κάθειρξης και το έγκλημα της ανθρωποκτονίας με δόλο (με αφορμή το ν. 4855/2021)	226
Βουβονίκος Ε.- Ο., δικηγόρος - Δομικά στοιχεία του δημοσιονομικού δικαίου της Ε.Ε. Η τάση εισαγωγής του «χρυσού δημοσιονομικού κανόνα» σε ευρωπαϊκά συντάγματα	1434	Καρατσώλης Κ., δικηγόρος - Τα θαλάσσια παράκτια οικοσυστήματα και η ανθρώπινη δραστηριότητα εν έτει 2022. Κωδικοποίηση και καταγραφή του ισχύοντος Δικαίου	756
Γεωργακοπούλου Π. Ε., ασκ. Δικηγόρος - Προσημείωση υποθήκης και συντηρητική κατάσχεση με οριστική απόφαση κατά το άρθρο 724 ΚΠολΔ	984	Κούρτη Ε., δικηγόρος - Αόριστες νομικές έννοιες	1687
Γιαννούλης Κ., δικηγόρος - Παρατηρήσεις επί του νόμου 4842/2021	1215	Μάζης Κ. Π., δικηγόρος - Γεώργιος Καλαράς, ο συγγραφέας της «Ελληνικής Νομαρχίας»	466
Ζώη Α., δικηγόρος - Διαδικασία χαρακτηρισμού και κατεδάφιση		Νικολαΐδης Δ. Χ., δικηγόρος - Κατακρόρηση του αποτελέσματος πλειοδοτικού διαγωνισμού μίσθωσης ακινήτου ανήκοντος σε ν.π.δ.δ.	462
		Πηλαβάκη Δ., δικηγόρος - Η εφαρμογή του δικαιώματος της προσωπικότητας στην προστασία των προσωπικών δεδομένων	1682

Σακελλαρόπουλος Δημ. Θ., αντεισαγγελέας πρωτοδικών

- Ένορκος στην ποινική δίκη: Ελπίδα του ενόχου και αγωνία του αθώου; 473

Σεραφείμ Σπ. Ελ., δικηγόρος

- Περί των συστημάτων ηλεκτρονικής ψηφοφορίας 971

Σταραντζής Κ. Γ., δικηγόρος

- Αιτιολογία των δικαστικών αποφάσεων 1444

Τροβά Ε., δικηγόρος

- Η ICPRCP και τα Γλυπτά του Παρθενώνα: το νέο στοιχείο της UNESCO για την πολιτι-

στική διαμεσολάβηση 737

Τσακαλογιάννη Ι., δικηγόρος

- Τα θαλάσσια παράκτια οικοσυστήματα και η ανθρώπινη δραστηριότητα εν έτει 2022. Κωδικοποίηση και καταγραφή του ισχύοντος Δικαίου 756

Φραντζή Θ. Κ., καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

- Η μετάβαση από την καθαρεύουσα στη δημοτική για τη νομική γλώσσα: προσάψεις, εμπόδια, αποτελέσματα 233

Γ΄ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ & ΕΠΙΚΑΙΡΑ – ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**Αλιβιζάτος Κ. Ν., ομ. καθηγητής**

- Προθεσμία για την αποποίηση κληρονομιάς από ενηλικούμενο κληρονόμο - Έννοια ερμηνευτικού νόμου 2054

Αργυρός Π. Α., δικηγόρος

- Η ευθύνη του δημοσίου από τη ζημιογόνο δράση των οργάνων της δικαστικής εξουσίας και η «Δίκαιη Δίκη» 2062

Δέλλιος Ι. Γ., ομ. καθηγητής

- Έλεγχος κύρους των ρητρών αναπροσαρμογής του τιμήματος σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας 1003

Καλλιμόπουλος Δ. Γ., ομ. καθηγητής

- Εγκυρότητα μεταβίβασης λόγω πωλήσεως των δανειακών απαιτήσεων από αλλοδαπό πιστωτικό ίδρυμα σε ημεδαπό πιστωτικό ίδρυμα 1028

Καλογεράκης Μ. Γ., δικηγόρος

- Οι ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος υπό την σκοπιά του ενωσιακού δικαίου καταναλωτή. Συνοπτική παρουσίαση των ρυθμίσεων των Οδηγιών 2019/944/ΕΕ και 93/13/ΕΟΚ και της οικίας νομολογίας του ΔΕΕ 1007

Καραγεώργος Η., δικηγόρος

- Η αξίωση αποζημίωσης του πελάτη της τράπεζας κατ' αυτής σε περίπτωση ηλεκτρονικής απάτης μέσω e-banking 2076

Καραγιάννης Γ. Κ., επικ. καθηγητής

- Εγκυρότητα μεταβίβασης λόγω πωλήσεως των δανειακών απαιτήσεων από αλλοδαπό πιστωτικό ίδρυμα σε ημεδαπό πιστωτικό ίδρυμα 1028

Κλαμαρής Κ. Ν., ομ. καθηγητής

- Η απαγόρευση της διατάξεως της § 4 του άρθρου 46 ν. 1892/1990 για την απαγόρευση λήψεως ασφαλιστικών μέτρων κατά της οφειλέτιδος εταιρείας δεν καταλαμβάνει τα ασφα-

λιστικά μέτρα της δικαστικής μεσεγγυήσεως και τα ασφαλιστικά μέτρα νομής και απαγορεύσεως διαθέσεως περιουσιακών στοιχείων 1691

Μεντής Β. Γ., αν. καθηγητής

- Παράνομες και καταχρηστικές ρήτρες αναπροσαρμογής του τιμήματος μονομερώς ενσωματωθείσες σε συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας: Νομικό πλαίσιο, νόμιμες βάσεις και διαδικασία προσβολής 991

Νικολόπουλος Π., αν. καθηγητής

- Ερμηνεία Διαθήκης - Έννοια Κληρονόμου - Κληροδοσία Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας - Εξουσία Προστασίας Ακεραιότητας των Έργων - Προσβολή Νόμιμης Μοίρας - Εξουσία Διανομής των Έργων - Εντολή - Μεσιτεία - Σύμβαση Μεταθανάτιας Ενέργειας - Εκτελεστής Διαθήκης 1447

Παυλόπουλος Π., τέως ΠτΔ/επιτ. καθηγητής

- Η Δικαιοσύνη στην υπηρεσία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 1874

Ρούμπου Σ. Μ., νομικός

- Βία και παρενόχληση στην εργασία υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων του ν. 4808/2021 1890

Τσιαφούτη Β., δικηγόρος

- Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος ηλεκτρικής ενέργειας και επίδραση του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας στο συμβατικό περιεχόμενο από τη σκοπιά του δικαίου των ΓΟΣ 1018

Τσιώτση Χρ., δικ. υπαλληλός

- Ο θεσμός της ποινικής διαπραγμάτευσης .. 2076

Χατζηφώτης Ι. Μ., δικηγόρος

- Παράταση προθεσμίας διόρθωσης αρχικών κτηματολογικών εγγραφών 2060

Δ' ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΕ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΕΙΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

Αρβανίτης Δ., δικηγόρος		2021 3/2022	1957
- C- 665/20 PPU/29.4.2021	197	Παυλογιάννη Ελ., ασκ. Δικηγόρος	
- C- 393/19/14.1.2021	453	- ΕιρΑθ 590/2022 (Ασφ. Μ.)	1121
- C- 564/19/23.11.2021	722	- ΜΠρΘηβ 234/2022	1754
- C- 845/19 & C- 863/19/21.10.2021	952	Περάκη Β., επ. καθηγήτρια	
- C- 852/19/11.11.2021	1209	- ΑΠ 736/2021	287
- C- 490/20/14.12.2021	1424	Πλεόρη Εμ. Α., επικ. καθηγήτρια	
- C- 562/21 PPU/22.2.2022	1665	- ΕιρΑθ 241/2021	76
- C- 563/21 PPU/22.2.2022	1665	Σαμαρτζής Π. Κ., δικηγόρος	
- C- 205/20/8.3.2022	1867	- ΣτΕ 156/2022	627
- ΣυμβΕφΑθ 73/2020	1973	- ΣτΕ 2614/2021	1140
- C- 278/20/28.6.2022	2047	- ΣτΕ 726/2022	1797
Αργυρός Π. Α., δικηγόρος		- Επιμέλεια Νομολογίας ΣτΕ 2021	151 - 167
- ΣτΕ 1496/2021	110	- Επιμέλεια Νομολογίας ΣτΕ 2021	408 - 426
- ΟΛΣτΕ 1360/2021	362	- Επιμέλεια Νομολογίας ΣτΕ 2021	916 - 928
- ΟΛΕΛΣυν 1820/2021	656	- Επιμέλεια Νομολογίας ΣτΕ 2021	1414 - 1423
- ΔιοικΕφΑθ 691/2021	908	- Επιμέλεια Νομολογίας ΣτΕ 2022	1649 - 1660
- ΣτΕ 1345/2022	1345	- Επιμέλεια Νομολογίας ΣτΕ 2022	2039 - 2046
- ΣτΕ 1500/2022	1613	Σκαρίπας Γ. Δ., δικηγόρος	
- ΣτΕ 907/2022	1825	- ΑΠ 1305/2021	1561
- ΤρΔιοικΕφΑθ 4055/2022	2020	- ΜΠρΠειρ1861/2022	1757
Αρναούτογλου Ν., δικηγόρος		Σκόνδρα Π.- Μ., ασκούμενη δικηγόρος	
- C- 278/20/28.6.2022	2047	- ΕΔΔΑ/Υπόθεση ΚΙΤΣΟΣ κατά ΕΛΛΑΔΟΣ	
Θεοφανόπουλος Φ., δικηγόρος		21793/14/22.09.2022	1661
- ΤΔιοικΠρΑθ 9228/2022	1408	Τζίφα Ν.Γ., δικηγόρος	
Ιωακειμίδης Ε.Σ., δικηγόρος		- Επιμέλεια Νομολογίας ΔΕΕ 2021-2022	209 - 213
- ΜΕφΠειρ. (Ναυτ. Τμ.) 396/2020	60	- Επιμέλεια Νομολογίας ΔΕΕ 2021-2022	459 - 461
- ΠρΧαλκ 68/2020	559	Τσαχιρίδης Σ., δικηγόρος	
- ΑΠ 55/2021	850	- ΕιρΑθ 241/2021	76
Καρδαμάκης Α., ασκ. δικηγόρος		- ΕιρΑθ 2162/2021	323
- ΜΕφΑθ 150/2022	1309	- ΜΠρΑθ 710/2022	547
Καρέτσος Κ., δικηγόρος		- ΜονΠρΚερ 362/2022 (Ασφ. Μ.)	863
- ΕφΠατ 102/2022	1296	- ΕιρΑθ 590/2022 (Ασφ. Μ.)	1121
Κλουδά Ε., δικηγόρος		- ΕιρΛαυρ 16/2021	1314
- ΑΠ 762/2022	1307	- ΜΠρΤρικ 97/2022	1553
Κουκλουμπέρης Β. Ν., δικηγόρος		- ΜΠρΘηβ 234/2022	1754
- Ιταλικό Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο Σε		Τσίπρα Μ.- Μ., δικηγόρος	
Ποινική Ολομέλεια 51/2020	214	- ΣτΕ 2175/2022	2006
Κουτσόλαμπρος Α., δικηγόρος		Τσιροβασίλη Γ. Κ., δικηγόρος	
- ΕφΠατ 102/2022	1296	- ΟΛΣτΕ 430/2022	636
Λαγγουρέτος Κ., επ. δικηγόρος		- ΣτΕ 890/2022	1172
- ΕφΑθ 4074/2021	1514	- ΤΔιοικΕφΑθ 1205/2022	1374
Νάκης Γ. Ν., δικηγόρος		- ΟΛΣτΕ 2047/2022	1986
- Επιμέλεια Πολιτικής Νομολογίας 2021-2022	1572 - 1578	Χειρδάρης Β., δικηγόρος	
- Επιμέλεια Πολιτικής Νομολογίας 2021-2022	1759 - 1770	- Επισκόπηση Νομολογίας ΕΔΔΑ 2021: Α'	
- Επιμέλεια Πολιτικής Νομολογίας 2021-2022	1971 - 1972	ΜΕΡΟΣ-ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ: Αποφά-	
Παντελίδης Εμ. Γ., δικηγόρος		σεις κατ' άρθρο 3 (1), άρθρο 5 (1), άρθρο 6	
- ΜΕφΑθ 1925/2020	1952	(7), άρθρο 8 (25), άρθρο 9 (1), άρθρο 10 (11),	
Παπαχατζής Μ. Σ., δικηγόρος		άρθρο 11 (2) & αποφάσεις Α' Πρόσθετο	
- Πράξη Επιτροπής άρθρ. 20 ^Α § 1 v. 4842/		Πρωτόκολλο (11)	168 - 196

- Επισκόπηση Νομολογίας ΕΔΔΑ 2021: Β' ΜΕΡΟΣ - ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ (1): Αποφάσεις κατ' άρθρα 2 (14), άρθρο 3 (18), άρθρο 4 (2) & άρθρο 5 (14)	427 - 452	(2), ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΜΕΤΡΑ (5) & ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ	1191 - 1208
Γ' ΜΕΡΟΣ - ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ: (2) Αποφάσεις κατ' άρθρο 6 (25), άρθρο 8 (11), άρθρο 9 (1), άρθρο 10 (23), Α' ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ άρθρο 1 (4) & ΕΒΔΟΜΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ άρθρο 2 (2)	688 - 721	- ΕΔΔΑ/Υπόθεση ΚΙΤΣΟΣ κατά ΕΛΛΑΔΟΣ 21793/14/22.09.2022	1661
Δ' ΜΕΡΟΣ - ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ (Α') ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ: Αποφάσεις Πειθαρχικού Δικαίου (4), Αποφάσεις Διοικητικού Δικαίου κατ' άρθρο 2 (1), 3 (9), 5 (1), 6 (12), 8 (19)	929 - 951	- ΕΔΔΑ/Υπόθεση Torosian κατά ΕΛΛΑΔΟΣ 48195/17/07.07.2022	1858
Ε' ΜΕΡΟΣ - ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ: Αποφάσεις Διοικητικού Δικαίου κατ' άρθρο 9 (4), 10 (7), 11 (2), Α' ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ άρθρο 1 (8), 3 (4), Δ' ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ άρθρο 2 (1), 4 (1), Ζ' ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ άρθρο 1 (1), 4 (2), ΙΒ' ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ άρθρο 1		Χούρσογλου Ο.Σ., δικηγόρος - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2020-2021 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2020-2021 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2020-2021 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2020-2021 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2020-2021 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2020-2021 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2021-2022 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2021-2022 - Επιμέλεια Ποινικής Νομολογίας 2021-2022	104 - 109 357 - 361 606 - 611 890 - 894 1136 - 1139 1340 - 1344 1596 - 1600 1782 - 1785 1981 - 1985
		ΑΦΙΕΡΩΜΑ Η νομιμοποίηση των Εταιρειών Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (ΕΔΑΔΠ)	1963 - 1968

Ε΄ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Ανδριανάτου Φ. Μ.: «ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΣΥΜΒΟΛΕΣ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ», από τον Ι. Σπυριδάκη	1695	Κουράκης Ν.: «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΡΗΤΟΡΙΚΗ», από τον Κ. Ι. Καλλιρη	1046
Αργυρός Π. Α.: «ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ», από την Κ. Γ. Τσιροβασίλη	476	Παναγιώτου Κ. Π.: «ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΩΝ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ. Συγχώνευση - Μετατροπή - Διάσπαση - Αλόγχιση κλάδου», από τον Ελ. Γ. Σκαλιδη	1904
Γεωργιάδης Α. Γ.: «Η ΠΑΡΟΔΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ», από τον Ι. Σ. Σπυριδάκη	776	Παπαγγελής Λ.: «Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 200 ΧΡΟΝΙΑ. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», από τον Κ. Β. Χιώλο	1248
Δημητράτος Γ. Ν.: «Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ», από τον Ν. Κουράκη	780	Ρόκας Κ. Ι.: «ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ Ι ΚΑΙ ΙΙ», από τον Π. Πικραμμένο	2079
		Στράγγας Ι.: «ΟΡΕΡΑ ΜΙΝΟΡΑ ΟΜΝΙΑ», από τον Δ. Θ. Πυργάκη	1461

ΣΤ΄ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

- Εισαγωγικά σημειώματα στις σ. 478, 781, 1250, 1697, 1908 και 2100.
- Κατάλογος βιβλίων, Κώδικες, Άρθρα, Περιοδικές εκδόσεις, Δελτίο Νομοθεσίας στις σ. 478- 505, 781- 801, 1250- 1262, 1697- 1699, 1908- 1922 και 2100- 2132.

Ζ΄ IN MEMORIAM

<p>+Παναγιώτης Γαλετσέλλης: Νεκρολογία από τον Σ. Κουρνιανό 1047</p> <p>+Κωνσταντίνος Δ. Κεραμεύς: Ψηφίσματα από το Διοικ. Συμβούλιο Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων και το Διοικ. Συμβούλιο της Ελληνικής Ένωσης Διατησίας υπό τον Πρόεδρό τους Κ. Φ. Καλαβρό και τη Γ. Γ. του τελευταίου Α. Π. Μαντάκου 250</p> <p>+Νικόλαος Μίνης: Νεκρολογία από το Θ. Σαραντόπουλο 250</p> <p>+ Δημήτριος Παντερμαλής: Ψήφισμα από το Δ. Σ. της Ελληνικής Εταιρείας Δικαιοφιλοσοφικής και Δικαιοϊστορικής Ερεύνης υπό τον Πρόεδρό της Ι. Στράγγα & το Γ. Γ. της Ν.</p>	<p>Τροβά 1923</p> <p>+Ελένη Γ. Παπακωνσταντίνου: Νεκρολογία από τους Ε. Γιαζιτζόγλου, Μ. Θεοδωρίδου, Μ. Αθανασιάδου & Φ. Καρδιοπούλη 802</p> <p>+ Στέφανος Παύλου: Νεκρολογίες από τον Θ. Δ. Σακελλαρόπουλο 1700</p> <p>+ Francesco D'Agostino: Νεκρολογία από τον Ι. Σ. Στράγγα & Ψήφισμα από το Διοικ. Συμβούλιο της Ελληνικής Εταιρείας Δικαιοφιλοσοφικής και Δικαιοϊστορικής Ερεύνης υπό τον Πρόεδρο Ι. Στράγγα και τον Γ. Γ. Ν. Τροβά 1463</p>	<p>1923</p> <p>802</p> <p>1700</p> <p>1463</p>
--	--	--

Η΄ LAUDATIONES

- ΣτΕ 2022: Πανηγυρική συνεδρίαση της Ολομέλειας του ΣτΕ την 17^η Ιουνίου 2022 με ομιλητές τους Ι. Β. Γράβαρη, Μ.-Ε. Κωνσταντινίδου, Π. Κ. Τσοούκα, Δ. Μιχ. Κυριλλόπουλου & αντιφώνηση του Δ. Σκαλτσούνη 1465

Θ΄ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ – ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ Δ.Σ.Α.

<p>- Εγκρίσεις καταστατικού, πρακτικού λύσης και τροποποίησης καταστατικού δικηγορικών εταιριών στις σ. 252- 256, 506- 512, 804- 808,</p>	<p>1048- 1056, 1263- 1264, 1475- 1480, 1701- 1704, 1924- 1928 και 2135- 2146</p>	
---	--	--

Ι΄ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΚΗΓΟΡΩΝ

<p>Μελισσάρης Χ. Γ., δικηγόρος</p> <p>- ΑνΠειθΣυμβΔικ 13/2022 2133</p> <p>- ΠρΠειθΣυμβΕφαθ 14/2020 2133</p>	<p>2133</p> <p>2133</p>	<p>- ΠρΠειθΣυμβΕφαθ 40/2020 2134</p> <p>- ΠρΠειθΣυμβΕφαθ 48/2022 2134</p>
--	-------------------------	---

**ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙΣΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ κ.λπ.**

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ		Αριθ.	Σελ.	ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΩΝ		2022	
		822	1963				
	ΤΜΗΜΑΤΩΝ	1102	1964	ΑΘΗΝΩΝ		Αριθ.	Σελ.
		1238	838			36 Μ.	855
	2021	1871	1964	2021		5482 Μ. (Ασφ. Μ.)	845
Αριθ.	Σελ.	1873	1965				
55	850			Αριθ.	Σελ.	ΘΗΒΩΝ	
122	1572	ΕΦΕΤΕΙΩΝ		1333	54		
156	829	ΑΘΗΝΩΝ		2723	36	2022	
173 Συμβ.	326			5763 Μ.	1735		
363	1573	2020		2022		Αριθ.	Σελ.
697	1574	Αριθ.	Σελ.			234 Μ.	1754
736	287	1925 Μ.	1952	Αριθ.	Σελ.	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	
828	1575			92 Μ.	337	2022	
846	835	2022		227 Μ.	306		
855	564	Αριθ.	Σελ.	710 Μ.	547	Αριθ.	Σελ.
894	1575	966 Τ.	1746	1452	1089	361 Μ. (Ασφ. Μ.)	859
992	1576	1858 Μ.	1542	2309 Μ. (Ασφ. Μ.)	579	362 Μ. (Ασφ. Μ.)	863
1009	1578	2528 Μ	1282	2225	1535		
1072	1578	ΠΑΤΡΩΝ		4960 Μ.	1539	ΛΑΜΙΑΣ	
1251	1759			2022		2022	
1305	1561	2021		ΗΛΕΙΑΣ			
1395	1759	Αριθ.	Σελ.	2021		Αριθ.	Σελ.
1486	1763	50 Μ.	319			14 Μ.	1291
1512	1764	83 Τ.	307	Αριθ.	Σελ.	ΝΑΥΠΛΙΟΥ	
1557	1765			287 Μ.	327	2022	
1564	1766	2022		2022		2022	
1587	1768	Αριθ.	Σελ.			Αριθ.	Σελ.
		32 Μ.	335	2022		26 Μ.	1114
		102	1296	Αριθ.	Σελ.	ΠΑΤΡΩΝ	
		150 Μ.	1309	15	1733	2021	
		179 Μ.	1108	79 Μ.	582		
		ΠΕΙΡΑΙΑ		231 Μ.	1523	2021	
		2020		2022		Αριθ.	Σελ.
		Αριθ.	Σελ.	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ		169	66
		396 Μ. (Ναυτ. Τμ.)	60	2021		2022	
		2021					
Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.
1	1969	107 Μ.	577	46 Μ.	574	8 Μ.	868
3	1970			16113 Μ. (Ασφ. Μ.)	42	66	557
16	1971					880 Μ.	1550
25	1972						
28	581						
28	1769						
45	1973						
46	1973						
58	1973						
72	1974						
224	1769						
311	1770						
460	1304						
535	1286						
689	1744						
762	1307						

ΠΕΙΡΑΙΑ		ΧΑΛΚΙΔΑΣ		ΑΧΑΡΝΩΝ		ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	
2021		2020		2022		2022	
Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.
2604 Μ. (Εργ. Διαφ.)	65	68	559	773	1740	24	1106
2022		ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΩΝ		ΚΑΒΑΛΑΣ ΠΑΓΓΑΙΟΥ & ΘΑΣΟΥ		ΣΑΜΟΥ	
Αριθ.	Σελ.					2022	
1861 Μ.	1757	ΑΓΡΙΝΙΟΥ		2021		Αριθ.	Σελ.
ΣΑΜΟΥ		2022		Αριθ.	Σελ.	48	1322
2021		Αριθ.	Σελ.	ΛΑΜΙΑΣ		ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΡ 20^Α § 1 v 4842/2021	
Αριθ.	Σελ.	15	1099	2021		2022	
160 Μ.	48	ΑΘΗΝΩΝ					
ΣΥΡΟΥ		2021		Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.
2021		Αριθ.	Σελ.	36	62	3	1957
Αριθ.	Σελ.	241	76	2022			
31 Μ.	1096	372	69	Αριθ.	Σελ.		
ΤΡΙΚΑΛΩΝ		1351	40	15	1101		
2022		2162	323	ΛΑΥΡΙΟΥ			
		2022		2021			
Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.		
97 Μ.	1553	590 (Ασφ. Μ.)	1121	16	1314		

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ		Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.
2020		225	358	726	894	3 Συμβ. Πλ.	1325
ΤΜΗΜΑΤΩΝ		237	359	731	1136	3 Συμβ.	1597
Αριθ.	Σελ.	254	359	732	1136	4 Πλ.	1583
1409	104	279	359	734	1136	4	1597
1414	104	286	360	737	1136	ΤΜΗΜΑΤΩΝ	
1415	104	288	360	743 Συμβ.	1137	Αριθ.	Σελ.
ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ		289	360	783	1137	4	1597
2021		317	360	788	1137	8	1597
Αριθ.	Σελ.	319	360	810	1137	13	1598
2	104	346	361	822	1138	25	1598
3	104	365	361	826	1138	30	1598
ΤΜΗΜΑΤΩΝ		373	606	831	1138	49	1598
Αριθ.	Σελ.	377	606	847	1127	50	1598
2	104	389	606	859	1138	66	1599
3	104	401	607	860	1138	69	1599
ΤΜΗΜΑΤΩΝ		420	607	863	1138	83	1599
Αριθ.	Σελ.	431	607	916	1139	98	1599
5	105	461	607	920	1139	123	1600
14	105	462	608	931	1340	145	1600
22	105	476	608	934	1340	151	1782
22	341	476	1125	936	1340	152	1782
23 Συμβ.	105	480	608	957	1341	159	1782
29	106	484 Συμβ.	608	958	1341	160	1782
45 Συμβ.	106	485 Συμβ.	608	969	1341	162	1783
47	106	486	609	973	1341	172 Συμβ.	1783
51	106	500 Συμβ.	609	982 Συμβ.	1342	174 Συμβ.	1783
66	107	502	609	1005	1342	192 Συμβ.	1783
66	1579	505	609	1016	1342	196 Συμβ.	1783
73	107	506	610	1025	1342	208	1784
95	107	510	610	1036	1343	221	1784
96	107	528	610	1062	1343	230	1784
99	82	544	610	1064	1343	261	1784
99	107	550	610	1065	1343	272	1785
107	108	570 Συμβ.	610	1071	1343	276 Συμβ.	1785
121	108	572	890	1119 Συμβ.	1344	282	1785
145 Συμβ.	108	574	890	1127 Συμβ.	1344	288	1785
149	108	576	890	1139 Συμβ.	1344	296	1785
158	109	582 Συμβ.	890	1139 Συμβ.	1771	303 Συμβ.	1981
173	357	588	891	1165 Συμβ.	1344	304 Συμβ.	1981
178	357	598	891	ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ		330	1981
179	357	607	891	2022		335	1981
180	357	623	892	Αριθ.	Σελ.	337	1982
180	357	638	892	1 Συμβ. Τακτ.	877	376	1982
190	358	644	892	1 Συμβ.	1596	385 Συμβ.	1982
193	884	663	892	2 Τακτ.	591	400	1982
208	358	671	893	2	1596	426	1982
224	358	685	893	ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ		428	1982
		686	893	2022		440	1983
		710	893	Αριθ.	Σελ.		
		721 Συμβ.	893	1 Συμβ. Τακτ.	877		
				1 Συμβ.	1596		
				2 Τακτ.	591		
				2	1596		

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

2021		Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.	Αριθ.	Σελ.		
ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ		1098	165	2213	927	43	1655		
Αριθ.	Σελ.	1099	165	2226	149	45	1655		
616	151	1106	166	2291	1414	72	1655		
666	151	1136	167	2292	1414	146	612		
671	152	1181	167	2301	1415	148	623		
674	152	1208	411	2357	1415	150	1656		
909	153	1218	411	2367	1415	156	627		
993	154	1220	411	2396	1416	163	1656		
1360	362	1235	412	2439	1416	164	1657		
1365	408	1286	412	2445	1417	194	1658		
1366	409	1300	413	2463	1417	227	1659		
1833	916	1321	414	2509	1419	246	1659		
1834	917	1323	415	2510	1420	281	1659		
2113	918	1328	416	2552	1420	291	1660		
2114	131	1368	417	2571	1420	320	2039		
2114	919	1397	417	2573	1421	343	2040		
2620	1414	1413	419	2577	1422	345	2041		
ΤΜΗΜΑΤΩΝ		1492	419	2582	1422	374	2042		
Αριθ.	Σελ.	1494	419	2594	1423	377	2043		
583	410	1496	110	2604	1786	410	2043		
621	155	1496	420	2614	1140	412	1158		
624	156	1515	420	2665	1423	451	2043		
628	156	1520	421	2724	1423	470	2044		
638	157	1529	422	2022				497	2044
653	157	1553	423					ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ	
654	157	1582	375	Αριθ.				561	2045
677	158	1582	423	Σελ.				567	2045
728	158	1657	424	190	1649	589	2046		
739	159	1660	424	192	1649	610	1164		
756	159	1670	425	193	895	726	1797		
770	160	1743	426	430	636	851	1601		
820	160	1751	920	546	2039	890	1172		
821	160	1766	921	1398	1354	907	1825		
863	161	1785	921	1487	1608	971	1185		
883	161	1799	922	2047	1986	1345	1345		
919	162	1926	922	ΤΜΗΜΑΤΩΝ				1500	1514
939	162	1964	115	Αριθ.				1569	1636
946	410	1985	923	Σελ.				1675	1834
961	162	1995	923	13	1650	1685	1643		
1016	163	1996	923	14	1651	1737	1846		
1036	163	2015	924	16	1651	2175	2006		
1053	163	2029	924	17	1150	ΕΦΕΤΕΙΩΝ			
1054	164	2038	924	28	1654	ΑΘΗΝΩΝ			
1089	164	2104	925	31	392	2021			
		2109	129	39	1654	Αριθ.	Σελ.		
		2163	926					691	908
		2175	926						
		2190	927						

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΕΤΟΥΣ 2022

Αθανασίου Γ.	επ. καθηγήτρια	Κούρτη Ε.	δικηγόρος
Αλιβιζάτος Ν.	ομ. καθηγητής	Κουτσούλης Σ.	αν. καθηγητής
Αναγνωστόπουλος Η.	καθηγητής	Κουτσόλαμπρος Α.	δικηγόρος
Αρβανίτης Δ.	δικηγόρος	Κωνσταντινίδης Α.	ομ. Καθηγητής
Αργυρόπουλος Χ.	δικηγόρος	Λαγγουρέτος Κ.	επ. δικηγόρος
Αργυρός Α.	δικηγόρος	Λασκακρίδης Ε.	δικηγόρος
Αρναούτογλου Ν.	δικηγόρος	Λιάππης Δ.	λέκτορας
Βαδάση Κ.	διδάκτωρ	Μάζης Π.	δικηγόρος
Βουβονίκος Ε.-Ο.	Πανεπ. Αιγαίου	Μελισσάρης Γ.	δικηγόρος
	δικηγόρος	Μεντής Γ.	αν. καθηγητής
Γαλιώτος Γ.	δικηγόρος	Μποβολή Τζ.	δικηγόρος
Γεωργακοπούλου Ε.	ασκ. δικηγόρος	Νάκης Ν.	δικηγόρος, Δ/ντής
Γεωργίου Η.	δικηγόρος- επιμελεια ΝοΒ	Νικολαΐδης Χ.	Συντακτικής Επιτροπής
Γιαννούλης Κ.	δικηγόρος	Νικολάου Φ.	δικηγόρος
Γκατσόπουλος Σ.	δικηγόρος	Νικολόπουλος Π.	επ. καθηγητής
Γράβαρης Ι.	αντιπρόεδρος ΣτΕ	Ντρίνια Α.	αν. καθηγητής
Γρύλλης Δ. Σ.	δικηγόρος, δ/ντης συντ. ΝοΒ		φωτοσυνθέτρια ΝοΒ
Δακορώνια Ε.	επ. καθηγήτρια	Παναγιώτου Π.	καθηγητής
Δεληδήμος Ν.	αντεισαγγελέας εφετών	Παντελίδης Γ.	δικηγόρος
Δέλλιος Γ.	ομ. καθηγητής	Παντελίδου Κ.	καθηγήτρια
Ζουμπουλίδης Σ.	δικηγόρος	Παπαδοπούλου Α.	διοικ. υπάλληλος
Ζώη Α.	δικηγόρος	Παπαχατζής Σ.	Υπ. Δικαιοσύνης
Θεοφανόπουλος Φ.	δικηγόρος	Παυλογιάννη Ελ.	δικηγόρος
Θωμαδάκη Π.	γραμματ. Σύνταξης	Παυλόπουλος Π.	ασκ. δικηγόρος
Ιωακείμης Σ.	δικηγόρος	Περάκη Β.	τέως ΠτΔ, επιτ. καθηγητής
Καλαβρός Κ.	καθηγητής	Πηλαβάκη Δ.	επ. καθηγήτρια
Καλλιμόπουλος Γ.	ομ. Καθηγητής	Πικραμμένος Π.	δικηγόρος
Καλλίρης Κ.	λέκτορας		αντιπρόεδρος της κυβέρνησης,
Καλογεράκης Γ.	δικηγόρος	Πλεύρη Α.	επ. πρόεδρος ΣτΕ
Καραγεώργος Η.	δικηγόρος	Πυργάκης Δ.	επικ. Καθηγήτρια
Καραγιάννης Κ.	επικ. καθηγητής		πάρεδρος ΣτΕ
Καραγκούνης Δ.	δικηγόρος	Ρούμπου Μ.	νομικός
Καρατσώλης Κ.	δικηγόρος	Σακελλαρόπουλος Θ.	αντεισαγγελέας πρωτοδικών
Καρδαμάκης Α.	ασκ. δικηγόρος	Σαμαρτζής Κ.	δικηγόρος
Καρέτσος Κ.	δικηγόρος	Σαραντόπουλος Θ.	δικηγόρος
Καρράς Α.	ομ. καθηγητής	Σεραφείμ Ελ.	δικηγόρος
Κλαμαρής Ν.	ομ. καθηγητής	Στινανιώτη-Μαρουδή Α.	καθηγήτρια
Κλουδά Ε.	δικηγόρος	Σκαλίδης Ελ.	ομ. καθηγητής
Κόρμαλης Α.	δικηγόρος- επιμελεια ΝοΒ	Σκαρίπας Δ.	δικηγόρος
Κουκλουμπέρης Ν.	δικηγόρος	Σκόνδρα Π.-Μ.	ασκ. δικηγόρος
Κουράκης Ν.	καθηγητής	Σοφός Θ.	δικηγόρος
		Σπηλιόπουλος Οδ.	αν. καθηγητής
		Σπυριδάκης Ι.	ομ. καθηγητής
		Σταματόπουλος Β.	δικηγόρος

Σταραντζής Γ.	δικηγόρος	Τσούκα Χ.	επ. καθηγήτρια
Σταυροπούλου Μ.	δικηγόρος	Τσούκας Π.	συμβ. ΣτΕ, πρόεδρος Ε.Δ.Λ.ΣτΕ
Στράγγας Ι.	πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Ε.Δ.&Δ.Ε.		
Τζίφα Γ.	δικηγόρος	Φραντζή Κ.	καθηγήτρια Πανεπ. Αιγαίου
Τροβά Ε.	δικηγόρος		
Τροβάς Ν.	δικηγόρος		
Τσακαλογιάννη Ι.	δικηγόρος		
Τσαχιρίδης Σ.	δικηγόρος	Χατζηφώτης Μ.	δικηγόρος
Τσιαφούτη Β.	δικηγόρος	Χειρδάρης Β.	δικηγόρος
Τσίπρα Μ.-Μ.	δικηγόρος	Χιώλος Κ.	επιτ. δικηγόρος
Τσιροβασίλη Α.	δικηγόρος	Χούρσογλου Σ.	δικηγόρος
Τσιώτση Χρ.	δικαστ. Υπάλληλος	Χρυσόγονος Κ.	καθηγητής
